

INVENTA LEVETUR
FRANCISCUS PRÆPOSITUS CANN. REGG. IN POLLING Anno 1744
QUONIAM SUSTEPISTI ME
EXALTABO TE

DE REGNIS DALMATIÆ CROATIÆ SCLAVONIÆ NOTITIÆ PRÆLIMINARES.

PERIODIS IV. DISTINCTÆ

QUIBUS EX SCOPO ET FINE

Post veteris Pannoniæ præcipue *Saviæ* sub Florente decrescenteque Romano Imperio; deinde succedentis Sclavoniæ Croatiæque, notitias: Regno Hungariæ stabilito; Sacræ Coronæ, hujusque Apostolicorum Regum, in memorata Regna: *Serviam* item & *Bosniam*, sive *Ramam* aut *Rasciam*, ac fatorum Regnorum appertinentias, *Jura*: cum *Possessorio*; serie Regum: Gubernationis quoque ratio: MAJESTAS Regalis, cæteraque: ex Diplomatibus, aliisque justis ac legalibus, Historicæ veritatis fundamentis, cum Scriptorum variorumque præjudiciorum examine: ac demum *actualis utriusque Sclavoniæ Croatiæque*, secundum multiplices jurisdictiones relatione, exponerentur

Studio, labore, ac impensis

NOBILIS HONORABILISQUE VIRI

BALTHASARIS ADAMI KERCSELICH DE CORBAVIA.

Regiæ Apostolicæ Majestatis clementiâ, Abbatis Infulati SS. Apostolorum Petri & Pauli, de Kács, ac in Regnis Dal. Croat. & Sclavoniæ Tabulæ Judiciariæ Assessoris; & Cathedralis Ecclesiæ Zagrabiensis humilis Canonici.

Ex Privilegio Regio, & Superiorum, Regiæque Excel. Commissionis, Censuræ librorum Facultate.

ZAGRABIÆ.

TYPIS DEMUM ANTONII JANDERA, V.C.E.Z. TYPOGRAPHI.

Hoc genus eruditos nec magnopere diligo nec magnifacio, qui Comicis & Tragicis fabulis, & laudationum blandimentis, linguas occupârunt. Sed eos potius, qui aut naturam rerum pro virili sua indagârunt: aut historias dispersas, & aliorum dicta factaque, ad animi fortitudinem, aut prudentiam spectantia, suo labore collecta, ad maximam posteritatis utilitatem ediderunt. Niceph. Gregor. Lib. I. C. I.

AUGUSTISSIMÆ
INVICTISSIMÆ AC GLORIOSISSIMÆ
ROMANORUM IMPERATRICI
VIDUÆ.

MARIÆ
THERESIÆ

APOSTOLICÆ HUNGARIÆ
NEC NON
BOHEMIÆ, DALMATIÆ, CROATIÆ, SERVIÆ, RASCIÆ,
GALLICIÆ, LODOMERIÆ, CUMANIÆ, BULGARIÆ,
SCLAVONIÆQUE

REGINÆ,
ARCHIDUCI AUSTRIÆ,

DUCI
BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ, MEDIOLANI,
STIRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLLÆ, LUXENBURGI,
WÜRTENBERGÆ, UTRIUSQUE SILESIÆ,

PRINCIPI
SUEVIÆ, ET TRANSYLVANIÆ,

MARCHIONI
S. R. I. BURGOVIÆ, MORAVIÆ, UTRIUSQUÆ LUSATIÆ,

COMITI,
HABSPURGI, FLANDRIÆ, TYROLIS, FERETIS,
KYBURGI, GORITIÆ.

DOMINÆ
MARCHIÆ SLAVONICÆ, ET PORTUS NAONIS &c. &c.

DOMINÆ DOMINÆ
CLEMENTISSIMÆ.

AUGUSTISSIMA DOMINA
IMPERATRIX VIDUA,
REGINA APOSTOLICA
DOMINA MEA NATURALIS, ET CLEMENTISSIMA.

Reddere unicuique suum, Justitiæ est. Salvatoris item nostri doctrina; Qui, viso numo atque imagine Cæsaris, quæ DEI *sunt* DEO: *quæ vero Cæsaris Regumque, bis, reddenda esse pronunciavit.*

Sacra Regni Hungariæ Corona, cum spectantibus ad eam Regnis; Sclavoniæ, Croatiæ, Dalmatiæ, MAJESTATIS VESTRÆ *hæreditarie sunt; proinde dum opere hoc,* Jura Coronæ *in Dalmatiam, Croatiam, Sclavonim, Bosniam item atque Serviam: cum Prædecessorum Regum* Possessorii *narratione, demonstrantur: dum ab aliorum prætensionibus, per examen vindicantur: dum* Regalis Potestas *exponitur: Hæc, ut* MAJESTATI VESTRÆ *propria, Eidem, inscribenda dedicandaque fuere.*

Sed insuper, tam Avi MAJESTATIS VESTRÆ APOSTOLICÆ, *Victoriosissimi videlicet* LEOPOLDI *vota; quam &* MAJESTATIS VESTRÆ *naturalis & Clementissimæ Dominæ, in his Regionibus* FACTA, *opus istud* MAJESTATI VESTRÆ *consecrandum exigebant.*

Optabat LEOPOLDUS, *sive ex necessitatibus* FERDINANDI I, *atque II. Prædecessorum suorum; sive ob victoriosa tum, arma sua; sive ex Regio officio (una hæredibus, successoribusque suis consulturus) si à quopiam,* Jura Coronæ suæ, *semper credita, & per* Titulos *Hungariæ Regum, à sæculis imperturbate roborata, ita illustrentur: ut tam Romanorum Pontificum; quam etiam tot Europæ Principum (pag. 310.) recognitio; justa fundataque in jure, ab omnibus videatur: prætereaque Scriptoribus Venetis, ac evulgatis per Joannem Lucium argutis deductionibus responderetur. Opus solicitæ curæ providentiæque Regiæ, Lib. Baroni Paulo Ritter Consiliario suo, scribendum demandaverat, prospiciendo quoque de mediis. Qui, ad finem hunc, dum quærit,*

rit, colligit, describitque necessaria, ob secutam Leopoldi *mortem, opus perficere non valuit: quinimmo illud ob præjudicia relinquere debuit.*

Apostolica Majestas Vestra, *Augustorum Progenitorum Suorum, Coronæ Regnorumque, hæres est. Quid igitur pietati* Majestatis Vestræ *tenerius? aut convenientius esse potest? quam videre completa Avi sui vota, studia, curas, quibus ille, Coronæ, Regnisque Hæredum suorum, in eventuris necessitatibus prospectum iri cupiebat. Conscribendum à Rittero opus, dedicandum olim D.* Leopoldo *fuerat; Sed nec illud Ritterus inscribere, nec* Leopoldus *videre potuit. Cum vivat Regnetque in Dignissima* Nepte *sua* Leopoldus, *reassumptum opus, tanto magis* Majestati Vestræ *devovendum erat; quod de clementissimo nutu suo, per Ritterum hanc in rem collecta, mihi extradata, & ad me devoluta haberentur, sub fiducia expectationeque Regia: si, quid utilis* Majestatis Vestræ *suorumque Hæredum ac Successorum Juribus; aut Regnis Provinciisque* Majestatis Vestræ Apostolicæ *illustrandis, vel illa continerent, vel abs me plura eruerentur, ut per me collecta demum ederentur.*

Regiæ *porro* Maternæque Majestatis Vestræ, *has in Regiones effusæ* gratiæ, *majores sunt; quam ut harum sufficiens ad posteritatem poni valeat monumentum. Erigebantur olim Templa, Aræ, Statuæ, aut cum inscriptionibus marmora. Nihil invenit, nihil posuit antiquitas, quod* Apostolicæ Majestati Vestræ *non debere mus.*

APOSTOLATUM Majestatis Vestræ, *his ex Regionibus in æternum prædicabunt, Græci Ritus Unitorum fideles, qui,* Sanctum Regem *in* Majestate Vestra *(ut à pag. 431.) agnoscunt, & venerantur.* Disciplinæ Christianæ *studium:* Sacræve Suppellectilis *provisionem,* inferior *demonstrabit* Sclavonia. *Hæc in singulis templis suis, factam à* Majestate Vestra Apostolica *provisionem*

Sa-

Sacrarum rerum docebit. Neque in una Ecclesia, ut S. Gisellæ Vesprimii*; at in singulis Sclavonicis, reliquiæ devotionis, ac Apostolatus* Majestatis Vestræ *perennabunt. De Geysa I. scriptum est: existimasse Eum, Ritus moresque ethnicos, componi posse cum religione Catholica; At errorem hunc, ab ejus filio Sancto Rege Stephano, per constitutos Episcopatus fuisse sublatum.* Sclavonia inferior, *in barbaris moribus, neglectuque omni, Turcarum instar; post sui,* Leopoldi *armis, e mancipatu Egyptiaco, sive Ottomano, eductionem; Septuaginta & amplius annis, Catholico sub nomine detinebatur! Jam ab anno 1753. per* Apostolatum Majestatis Vestræ, *ab inductis eo Sacerdotibus, & Parochiis horum constitutis, mores corrigit, libros edit, regulataque est in jurisdictionibus atque Urbariis.*

In Superiore Sclavonia, *Partibusque eidem annexis Croatiæ;* Majestas Vestra Apostolica, *non solum perfecit* Patris sui M. Caroli VI., *in regulandis Sclavoniæ Croatiæque Confiniis conatus; sed* Banalia *sic dicta* Confinia, *omnium Regum* Prima *regulando, ac* Suo, *suorumque Hæredum aptando servitiis, prospexit Patriæ, Coronæ, Populo. Quantum publico? quantum saluti Civium? quantum vitæ commodis? ex tot, tantorumque salaria recipientium numero, consultum sit? res ipsa loquitur. Evanescit barbaries vetus, cultior evadit agricola, miles a latrone distinguitur.*

Sed Majestatis Vestræ Gratiæ, *in jurisdictionem una Regnicolarem diffusæ sunt. Data est legalis Comitatibus jurisdictio: aucta quorumvis salaria: multiplicata officia: erectum Consilium Regium; ut Nobilium quivis, mereri servireque volens, atque a Nobilitate non degener, de vitæ mediis; de officio Civili, gaudere provisusque esse valeat. Hæc, totque alia, Regiæ Clementiæ, illiusque* Matris *affectus, quæ sibi subjectorum cultui, prosperitati, vitæ, filiorum*

in-

instar suorum intendit, quanta sunt? veneramur & agnoscimus: quantumque Majestati Vestræ *debeamus? videmus.*

Tot tantisque Apostolicæ Majestatis Vestræ *Gratiis, minora sunt quævis marmora, & in his inscriptionum memoriæ; caduca enim sunt, casibusque obnoxia; ac loci illius tantum, in quo collocantur. Nec perennant, vel per mundum diffunduntur, nisi scribantur, pateantque ex libris. Ibit, dispergeturque per orbem opus hoc, futurum ubivis* Tantæ Majestatis *perenne monumentum. Neque* Majestatis Vestræ, *Coronæque suæ tantum, perbibebit jura; sed curas una provisionesque: Quin Materna Regiaque sibi subjectis, a* Majestate Vestra *præstita beneficia: Magnitudinemque ac desiderium* Apostolicæ Majestatis Vestræ *apud Nationes omnes, faciet sempiternum.*

Dedicari ergo opus hoc Majestati Vestræ *debuit, in tantorum patriæ huic meæ beneficiorum gratam memoriam; quam &, ad demonstrandum mundo,* Majestatis Vestræ *providentia, reduci Regiones has in illud decus, quo gaudebant sub florente olim veteri Romano imperio. Ad ætatem illam, qua, sedes erant: tot olim* Augustorum, *Imperiique Romani, tutissimum præsidium. Videt nunc Sclavonia, esse re* Andavtoniam *veterem rempublicam illam, quæ Regum condam suosum venerata beneficia, horum memorias tot sæculis sepultas; atque sub Gloriosissimo* Majestatis Vestræ *Imperio repertas atque erutas admiratur, fatendo: Vah adorandum mysterium! Sub actualis Sclavoniæ Matre, Matris Andavtonii veteris, gratitudinis ergo positas ad posteritatem memorias, nunc erui: Illiusque Matris, atque Familiæ revocari memorias, cui Sacrum erat pro salute Patriæ se devovere.*

Devovit semet amplius Majestas Vestra Sacratissima, *dum non solum in salutem Regionum harum; Sed ut vera Mater, in earundem*

dem commoda, educationem Nobilem, consequendamque apud Nationes cæteras gloriam, intendit tenerrime. Impius ingratusque subditus ac Sacerdos ego essem, cui, dum tot Antenatorum Suorum; Majestatis *quoque* Vestræ, *adeo momentosa beneficia, in has Regiones (quarum essem filius) copiose effusa, perspicere penetrareque datum est, devovere me in jurium* Majestatis Vestræ, *suæque Sacræ Coronæ defensionem dubitarem.*

Fructus iste, est extirpari incoatorum per Majestatem Vestram *præjudiciorum, atque abusuum veterum: Fructus scholarum, studiorumque priorum (immortali* Nominis Majestatis Vestræ *Gloria) reformationis. Magna est* Majestas Vestra, *orbis totius consensu, tot gestis bellis, tot triumphis, tot ac ubivis benefactis. Verum studiorum regulatione, evasit perennabitque* Maxima. *Saluti tantorum hoc facto consuluit: dum veram solidamque doctrinam, pietatem, justitiam, discere ac profiteri, exponereque,* Majestate Vestra *protegente, audemus. Dum utiles bonasque litteras sequi: dum ad agnitionem veritatis contendere licet. Quis Apostolatum hinc* Majestatis Vestræ *non agnoscat, venereturque? Quis a* DEO *electam? nobisque, ut olim* Paulus *gentibus, datam esse non videat?*

Abusus veteres tot tantique (quos legum nostrarum testantur Articuli) nec latis legibus, nec Regum Rescriptis, a Sæculis adhuc extirpari potuere. Majestatis Vestræ *cura, providentia, Zelo; sua sponte cessabunt omnes, ut vetus olim Judæorum Synagoga. Destruetur opinionum anarchia, imaginationum templa, suspicionum adoratio. Sequetur pax unioque intra subditos, dum ab exemplo illustratorum a Divino Spiritu Apostolorum Christi, una eademque doctrina firmabitur; cessabitque clamor ille, ego sum Pauli, ego Apollo, Petri ego: Sic author meus, sic Statuta nostra, sic Senes vel traditio. Verbo,*

dum Magistrum unum, & Legislatorem, juxta Doctrinam Salvatoris cognoverimus, legumque interpraetationes, haud ex privatorum arbitrio; Sed ex Sublimium Potestatum oraculis, & Legislatoribus petemus. Tum profecto Sublimiores potestates cognoscere, ac cuivis quod suum est tribuere, atque his obedire sciemus.

BENEDICTÆ INTER MULIERES, *a posteritate omni jure optimo* MAJESTATI VESTRÆ *attribuetur praerogativa; dum* MAJESTATIS VESTRÆ *providentia, implantata nataque crescent, producentque fructus DEO ac hominibus acceptos. Si Andreas II. si Bela IV. si Carolus I. Ludovicus Magnus, aut Sigismundus, veram solidamque studiorum rationem incoavissent, Coronae subditi de Majestate nec cum Mathia I. disputassent; nec sub Uladislao II. eam Regi eripuissent; minime vero Ferdinando I, Majestatem quidam invidissent. Quaevis Reipublicae calamitates, tantorumque castigationes atque interitus; Regnorum Sacrae Coronae excidia, amissionesque; causatae inde sunt: quod obtentis a Regum gratia dignitatibus, licere quaevis creditum fuerit; esseque tales, nequaquam Regale ministerium; ast Angelos illos, qui pares esse ambiebant Altissimo:* Quod, *vera solidaque ingeniorum cultura neglecta! virtutes ex affectibus, ex opinione justitiam, ex suspicionibus vindictam, aequivocationibus scientiam, metiri ac desumere dissimulatum tolleratumque fuerit. Et ne haec arbitrarie divinari quis existimet? perpendat quaeso discrimen illud, quod est intra bene educatos neglectosque homines; quod intra Sylvestres & cicuratas pecudes; quod inter cultos hortos, & plena Spinis urticisque deserta.* MAJESTAS VESTRA SACRATISSIMA *dum quorumvis anteriorum malorum radices atque semina extirpare incoavit, quae quantaque sit? aut fuerit? orbis totus obstupescet, praedicabit, mirabiturque posteritas.*

Ro-

*Roma olim translatis è Græcia in sui medium litteris, Monarchiam est consecuta. Verum hanc æque perdidit, ab illarum neglectu. Christiana Religio ab adventu Divini Spiritus, cognitione veritatis illustrata, (*Ille vos docebit omnem veritatem*) crevit, firmata est, triumphavit.* MOSES *summus est: à populi sui cultura, hujusque ex captivitate Egypti eductione; Populumque suum per hæc, celeberrimum olim atque Divinum effecerat.*

Fructum itaque hunc, meæ quidem collectionis laborisque; MAJESTATIS *autem* VESTRÆ *pietatis ac providentiæ, clementissime suscipere,* MAJESTAS VESTRA *Apostolica ut dignetur, supplex oro devotissime. Si in hoc, subditi sui fidelitatem; si devotionem* MAJESTATI VESTRÆ *debitam; si* JURIUM, *Regnorumque suorum illustrationis conatum, clementer perspicere non dedignabitur: tum mihi, cum & aliis addentur stimuli, ut* MAJESTATE VESTRA *protegente, utilium bonarumque litterarum flores atque fructus, in Regnis Provinciisque* MAJESTATIS VESTRÆ *uberiores, maturioresque appareant. Surgent, properabuntque tot, intra subditos* MAJESTATIS VESTRÆ, *latitantes fideles Nicodemi, ad illustranda tot tantaque, obscurata hactenus; ad dissipandas variarum prætensionum spissas æquivocationum nebulas, adumbrataque jura; per Regna & Provincias* MAJESTATIS VESTRÆ *extensa. Regali Potestati æque a DEO institutæ, invidebit nemo: neque parem; minus verò majorem sese jactabit quispiam; dum cognoscent omnes, a subjectionis obligatione, eximi semet, vel absolvi nequire. Hinc conabuntur singuli,* MAJESTATEM VESTRAM, *suosque* AUGUSTISSIMOS HÆREDES, *uti vita; sic & calamo, in Regnis Provinciisque* VESTRIS, *juribus item legitimis & competentibus tueri, defendere, conservare; quin amissa, involuta vel sepulta; vindicare, solvere, effodere, rehabere: nec erit ad inferos via, reprobationisque æternæ*

in-

indicium, sese pro salute patriæ, pro Regum & Reipublicæ suæ justitia, veritatis professione, devovere deinceps. Quæ, ut eveniant, Majestatemque Vestram, *DEûs, quam diutissime pro gloria sua, & veritatis a plerisque agnitione; Regnorum item Salute, servet incolumem: fructusque Providentiæ suæ videre: atque ex his, sibi subjectorum utilitatem experiri ut faciat, pro Sacerdotali munio oraturus, Emorior.*

MAJESTATI VESTRÆ APOSTOLICÆ.

Obedientissimus devotusque Subditus, & Capellanus Humillimus: Balthasar Adamus Kercselich, C. Eccl. Zagr. humilis Canonicus.

BALTHASAR ADAMUS KERCSELICH

LECTURIS SALUTEM OMNEQUE BONUM.

Motiva quarumvis operis hujus, in submissione debitoque singulis honore, exponit.

NObilium hominum ab ignobilibus distinctam conditionem, (*Isai.* 3. *Job* 10) Sacræ testantur paginæ. Quin variarum classium censetur Nobilitas; *Naturalis* videlicet, seu publica, *Civilis*: *Privata*: demumque *Mixta*. Omnis vero in virtute fundatur, ut, secundum cujusvis Reipublicæ legum rationem obtenta, virtutis præmium atque ornamentum habeatur. Sunt quidam, *qui scelere Nobiles fieri volunt*, teste apud Saluft. Plauto; Divusque Hieronymus, Helvidio objicit: *Nobilis factus es scelere.* Verum hæc, *Noscibilitas* rectius sunt, quam vera legalisque Nobilitas, coarguuntque facinorosos criminis, dum virtutis præmium ex sceleribus quærunt. Omnis enim, *qui virtute deserta,* (Boeti. de consol. l. 4.) *homo esse desiit, cum in divinam conditionem transire non possit, necesse est vertatur in belluam, unde avarus homo in lupos: ferox canis, dolosus vulpes dicitur.* Pithagoris illam, animarum transmigrationem in bestias, haud male interpraetari existimo, pro iis hominibus; quorum imaginatio & mores, brutorum imaginationi atque affectibus miscetur. Neque enim doceret Pithagoras, *animam hominis fieri bestiam*; sed induere, subire, transire.

Præcipua venerandaque est *naturalis & publica Nobilitas*, hoc est illa, quæ in antiquitate avorum atavorumque fundata, sic splendet in filiis ac nepotibus, ut compleatur illud Eccl. 3. *Deus honoravit patrem in filiis.* Secus cum Cicerone clamandum illis: *Tace rustice Arpinas, Nobilitas in illis incepit, in te desinit.* Neque enim ut Philo Hæbr. *Gentilitas sanguine solo æstimatur apud veritatem judicem; sed factis studiisque Majorum similibus. - - - Quibus probro datur generis obscuritas, possunt excusari, quia nullum cum virtute fuit eis commercium. Vos estis inexcusabiles, qui præclaris prognati familiis, jactatis Majorum splendorem ac gloriam: & cum abundetis exemplis domesticis, nulla vobis inhærent Majorum decora, per vestram negligentiam.* Cicero in Verr. ita nobiles hos alloquitur: *Cogita quo loco sis? quid dare populo Romano? quid reddere Majoribus tuis debeas? circumstant te summæ auctoritates, quæ te oblivisci laudis domesticæ non sinant; quæ te noctes diesque commoneant, fortissimum tibi Patrem, sapientissimum Avum, gravissimum Socerum fuisse.* Ut hinc ac prope infinitis aliis, naturalis Nobilitatis eminentia, atque hac præditorum, obligatio; consequatur.

Civilis Nobilitas censetur ea; dum sive defectu, sive neglectu naturali præditorum Nobilitate, ex virtutibus Nobiles atque idoneos, Magistratuum Civilium officiis, applicare oportet. Quia porro publica officia & dignitates, Nobilia essent, ut per leges, Nobiles his præficere necessum sit, ad hæc elevati, ubivis gentium censentur Nobiles. Recte Marius apud Saluft. *Comparate me hominem novum, cum illorum superbia, quæ illi audire, legere solent, eorum partem vidi; alia*

egomet gessi. Platina in Dial. Ver. Nobil: *ii qui ex claris Majoribus orti ob vitia degenerârunt, inglorii & degeneres sunt habiti; ut Superioris Affricani filius, qui bello Asiatico ab Anthioco turpiter captus, vitam precario præter Romanum morem ab hoste impetravit.* Quare regulæ instar habetur: *inter Politicorum dogmata, hæresis perniciosa dicenda est, si ii tantum honore atque publicis officiis digni existimentur, qui ex matris utero illustres Titulos recepere.* Sane dum per Magistratus Sacros Civilesque regimur; Regisque ad exemplum, componi subditorum mores assoleant, quis sanæ mentis, degeneres atque inhabiles anteferat idoneis, propriisque gloriosos virtutibus? Ea ubivis gentium, publicorum officiorum est ratio, ut quamvis obtenta, capaces non efficiant nec Divinos possessores; at elevatorum individuorum ornentur illustrenturque virtutibus; nihilominus Nobilia sunt, censenturque. Hinc ad dignitates, Civilesque Reipublicæ Magistratus assumpti, *gaudent prærogativis Nobilium.* Sic Ecclesiasticus, Militarisque Status: Doctores, Proto-Notarii &c. Consideratione videlicet Sacerdotii, doctrinæ, militiæ, officii.

Privata Nobilitas, ex radice Nobilitatis, *virtute* videlicet desumitur; estò ut ad normam legis reddatur quis Nobilis (pro cujusvis Reipublicæ ratione) modi habeantur præscripti. Hæc, ex *natura virtutis,* in honore est atque precio, quà Nobilitatis fundamentum. Sæpe desunt media, ut legali Nobilitate fulgeat virtuosus; facit attamen ipsa virtus Nobilem ac honoratum, quia plus est: *dignum esse* laureâ, honoribus, Nobilitate, dignitatibus, ac hos casu sortiri vel emere, demonstrando palam, statuam se esse deauratam, ad altare collocatum, aut truncum vel servum, fulgore vestitus superbientem. *Ille clarus, ille sublimis,* docet Chrisostomus, *ille tunc demum suam integram Nobilitatem putet, si dedignetur servire vitiis, & ab eis superari.* Osorius item: *Nam ille vir magnus, qui primus ingenium suum ad gloriæ studium adjunxit; quamvis non appeletur vulgo Nobilis, cum tamen ingentem laudem sit adeptus, & virtutis insignia posteritati relinquat, videtur sane, præclare jecisse fundamenta nobilitatis, atque virtute sua posteritatem illustrasse.* Euripides quoque: *Qui non justus est, licet a Patre meliore quam Jupiter sit, genus deducat, ignobilis mibi videtur.* Quare Tiraquellus, ex sensu cunctarum gentium concludit: *Omnes consentiunt, bonos mores sive virtutem, Nobilitati anteponendam.* Attamen dum pro cujusque Reipublicæ constitutione, ad Nobilitatem varii modi sunt (l. Nobiliores c. de comer. & mercat.) *Alii sunt Nobiles, alii virtuosi, alii divites, Unde virtus non dicitur Nobilitas, nec divitiæ.* Digni sumus ob virtutes nobilitate, tametsi eam non consequamur, dum hujus collatio, a variis stat eventibus.

Mixta Nobilitas: virtutibus fulget propriis, ac insuper vel Civilem, vel naturalem publicam possidet. Hæc Princeps est, maximæque apud omnes gloriæ, ut ab omni agnoscendum existimo. *Virtus a nobilitate splendore virtutis illustrata,* inquit Osorius, *hac ratione differt, quod virtutis laus in singulis cernitur hominibus: Nobilitas autem universam gentem amplectitur.* Mixtæ nobilitatis viri, virtuosis operibus suis demonstrant, filios ac descendentes se esse, illustrium suorum Antenatorum, *si enim filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.* Si vero in virtute deficiunt, degeneres abortivique vocantur.

His similibusque ego in adolescentia mea imbutus doctrinis, posteaquam cognovissem: Majores meos, non solum intra *Aulites Regios,* relatos olim; verum & *Insigniis,* veræ vetustæque Nobilitatis recognitione, ab Regibus Hungariæ ornatos: in publicis item Regni officiis, politicis æque ac militaribus fuisse constitutos; ne otio negligentiaque meis, degenerem me; Regibusque, Patriæ, ac Sacræ Coronæ Reipublicæ inutilem, palam & ad oculum exhibeam, cavi diligentissime. *Reipublicæ* enim Cicerone teste, *utile est Nobiles esse homines, dignos Majoribus suis*: Ideo si quid maculæ vel obscuritatis, quispiam generis mei contraxisset, arbitrabar esse pietatis meæ, ut istud Ciceronis adversus Salustium expleam: *Ego meis Majoribus virtute mea præluxi, ut si prius noti non fuerint, a me incipiant*

initium

initium memoriæ suæ: Tuis tu vitâ, quam turpiter egisti, magnas obfudisti tenebras; ut etiamsi fuerint egregii Cives, certe venerint in oblivionem. Mea quidem sententia, illi, *qui nil lucis habent, nisi a luce Majorum, tenebras illis addunt, damnantque progenitorum curas, damnatasque esse testantur.* Cum porro tot tantaque sint, virtutis testandæ media; ut a singulis universa præstari nequeant; sed hæc ab his; ab illis alia: ego perpendens illud (Daniel. 12.) *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates*, doctrinæ consequendæ conatus adhibui, amplexatus præcipue Ecclesiasticum statum; quem doctrina commendari ornarique, Christi institutio, Sacrive evincunt Canones. Hinc ego Sacerdotii finem, haud a divitiis mundique pompis metiens, adhæsi Salvatoris doctrinæ, Apostolorumque exemplis. Quin Ciceronis etsi Ethnici sententiæ: *Quis dubitet? quia in virtute divitiæ positæ sint; quoniam nulla possessio, nulla vis auri & argenti pluris æstimanda, quam virtus est. Etenim si callidi rerum æstimatores, prata & areas quasdam magni æstimant, quod ei generi possessionum minime quasi nocere potest, quanti est æstimanda virtus, quæ non eripi, nec surripi potest unquam: neque naufragio, neque incendio amittitur: nec temporum, nec tempestatum permutatione mutatur. Qua qui præditi sunt, soli sunt divites; soli enim possident res, & fructuosas & sempiternas.* Addidit his calcar, Excellm. olim Zagrabiensis Ecclesiæ Episcopus *Braniugh Georgius*, dum me anno 1747 die 23 Januarii, Cathedralis hujus Ecclesiæ creavit Canonicum, quo in munio, necessariam esse doctrinam, non solum municipales leges; verum ob prærogativas Capitulorum, hæ quoque exigerent. Neque sufficiens esset de rebus metaphysicis disputatio: at Legum quarumvis, solida requireretur cognitio, causa sive judiciorum, sive suffragii consiliique in publicis Reipublicæ vel judiciis, vel comitiis. Necessitatem verò quorumvis connatuum meorum, atque possibilis diligentiæ imposuit, *Augusta Domina atque Apostolica Regina*, dum in expeditione collatæ mihi Titularis Abbatiæ, *SS. Apostolorum Petri & Pauli de Kács* in Diæcesi Agriensi, sequentia, 1749 die 23 Julii, inserta legi: *NOS MARIA THERESIA - - - Quod Nos benignum habentes respectum, ad præclaras virtutes, & excellentes animi dotes: doctrinam item, & Eruditionem eximiam, exemplarisque vitæ conversationem, fidelis Nostri Honorabilis Balthasaris Adami Kercselics, Philosophiæ & Sacræ Theologiæ Doctoris; Capituli Cathedralis Ecclesiæ Zagrabiensis, prouti & Fidelis itidem Nostri, Nobis sincere dilecti, Reverendi Magnifici Francisci Xaverii Liberi Baronis Klobusiczky de Zetteny Episcopi Zagrabiensis, Abbatis - - - à latere Canonici, Protho-Notarii Apostolici, quibus ipsum* Dei *Altissimi munere insignitum & ornatum esse cognovimus: simulque benigne intelleximus, quam solerti curâ & indefesso zelò in incrementum orthodoxæ Religionis, cultusque, ac gloriæ Divinæ in Diæcesi Zagrabiensi* (intelliguntur memorata inferius a pag. 432.) *præcipue vero tempore ultimo grassantis epidemicæ luis, in curam & salutem animarum, se totum consecrando, expositus fructuose laboraverit, & per hæc ad ampliora etiam quæquæ capessenda munera Ecclesiastica sese omnino dignum reddiderit, atque commendatum. Porro clementissime etiam considerantes, Majorum & Antenatorum ipsius, fidelia non minus ac utilia pro circumstantiarum ratione domui Nostræ Austriacæ præstita servitia, eundem Balthasarem Adamum Kercselics tanquam personam bonæ expectationis, Nobis gratam & acceptam, ad Abbatiam &c. &c.* Conscius ego debilitatis meæ, illam *doctrinæ eruditionisque eximiæ* diplomati insertionem, nequaquam pro elogio, verum *Regis mei* monito, *Regiæque expectationis* accepi habuique. Hinc in actis pro collato honore gratiis, cum Ipsamet benignissime, quæ ex elargitis a Deo mihi talentis expectaret, meminisse dignata fuisset, sciscitarique: num Ritteriana MSS, in sua Aulica Hungarica Cancellaria olim reposita, mihi jam haberentur adsignita? me vero affirmante agenteque gratias, jussit: si quæ ex illis, aut aliunde eruerem, quæ illustrandis Regnis illius ac Provinciis, aut Historiæ, vel juribus cognoscendis de-

servirent, a me expectaturam. Et cum ego, meam in his tenuitatem exponere cupivissem, in hunc sensum reposuit: *modo animus adsit, servire Regi & publico, satis de capacitate, meaque doctrina relatum se habere & cognovisse.* Quare necessitatem impositam videns, *Regis mei*, nec eludendam nec seponendam expectationem, conclusi habuique. Itaque *de mediis* ad finem præmissum, tanto magis eram solicitus, quod sæpe admonebar gravius, a summis viris ac Principibus, ad speciminis alicujus elucubrationem; mirabarque unde tantis viris, ea nata est de me opinio ac exspectatio?

Translato ad Metropolitanam Sedem Klobusiczkio, cum a quibusvis negotiis remotus haberer, commoditas accessit, lectioni librorum. Verum tantorum unà benevolentia, qui jam diplomata, variasque scripturas, jam antiquitates diversas, quin libros etiam habitos, communicare mecum dignati sunt. His ego, ut laborum meorum promotoribus & ministris, perennes ago habeoque gratias, habendasque a posteris oro; lubensque efferem nomina, nisi charitas, amovendam ab illis aliquorum iram, a me deposceret. Satagebam ergo, cum relatorum de causa; tum quod Virgilio teste (Eneid. l. 10.) *famam extendere factis, virtutis opus est.* Verum quo sub titulo? diu multumque deliberavi. In rebus Ecclesiasticis cognitionem aliquam sortiri incoaveram, sed ea infelicitate, quam in obsequium Mathæi Cap. V, tacendam eligo. De Regis mei clementia anno 1752 die 2. Januarii, Judiciariæ in his Regnis Tabulæ Assessor, dictus sum; quo adauctus officio, confirmandam habui Patroni conscientiam. Properans ergo, poteram aliud dare operibus nomen: sed victus affectu Ecclesiæ, & quod hujus uterer potissimum monumentis, Titulum *Historiarum Ecclesiæ Zagrabiensis* elegi. Approbari hunc ab Augusta & Apostolica Regina, Dominaque Nostra lœtus intellexi, dum in elargito Typographiæ Zagrabiensi, anno 1754 die 9 Aprilis, Privilegio, sequentia inserta legi: *Ut ipse* (Antonius nempe Rainer) *artem suam Typographicam, in præfata Civitate nostra Zagrabiensi - - - libere exercere: ac ibidem cujuscunque generis libros, notanter libellos pro usu scholasticæ juventutis, in antelato Regno nostro Croatiæ deservituros; Calendaria item latina, Croatica & Germanica; ac denique libros Historiarum Ecclesiæ Zagrabiensis imprimere; ac eum etiam in finem socios servare: tyrones suscipere - - - possit ac valeat. Præcipiendo Magistratibus, ut eundem protegant in præspecificatis - - - ipsisque & suis hæredibus ac successoribus hoc in passu toties quoties necessum fuerit, authoritate Magistratuali modis omnibus assistere debeant & teneantur* Hæc voluntas Regia, in Congregatione Regni die 2 Januarii Anni 1755 (fidem faciente Protonotario) fuit publicata, & nemine reclamante acceptata. Neque enim palam atque publicè, ad obtegendam impietatem, resistere solent factis virtutum malevoli; sed invidendo quærunt tenebras, murmurandoque accusant, criminantur alia, demumque perimunt. Innotuit privilegii publicatione mens mea, innotuit Regis animus. Itaque a suspicionum mancipiis, hominibusque ex his viventibus, ambitionis arguor vanæque gloriæ: proditionis item arcanorum Ecclesiæ sæcularibus. Prætenditur accusari cœteros, adversus Christianam charitatem negligentiæ, atque reassumendas a Clero litteras; quas nihilominus a sæculis jam, Clerus cessisset monasteriis. Pacis antiquæ turbator, veterisque moris & consuetudinum osor eversorque deprædicor, novitatum studiosus, dum a sui origine Ecclesia hæc, substitit sine rerum suarum cognitione; sine historiarum aliis communicatione. Religiosorum virorum (qui perfectionem attamen profiterentur) ea est prudentia, ut res suas velint serventque occultissimas. In similibus constituto circumstantiis, nil profuit exempla de Clero edentium libros proponere, non solum in Gallia, Italia, Germania; verum in Hungaria quoque: *Ratkay* item atque *Tomci* Canonicorum Zagrabiensium; nil *Marcellevichii* opere incoato Viennæ mortui; dum hos fuisse fanaticos, Ratkajumque Canonicatu privatum, Tomcum autem & Marcellevichium, pœnas morte prævenisse, reponebatur.

batur. Quare Typographo sub censurarum & exilii pœna, vetatur editionis continuatio; ego, non solum ad eam reflector obedientiam, quam in suscepto Presbyteratu juxta *Rituale* promisi; sed portione Canonicali æris privor, hodiedumque careo: ut mediorum defectu, ab opinata somniataque proditione arcanorum Ecclesiæ desistere debeam. Accidit anno 1755 in Ecclesia hac vacare beneficium collationis Regiæ; pro quo mihi clementissime conferendo, causa medii ad finem a tantis optatum, devotissime institi. Sed natus renovatusque Thomæ Archidiac. Spalatensis casus (descriptus ab eo cap. 32.) in me est integre, ut hunc exscribere non oporteat. Ex his processit fontibus: ut Ecclesiasticarum rerum opera, non solum seponerem; at persecutionum temporibus, in cineres plurima posuerim; ut incapax inhabilisque ad quævis Ecclesiæ officia sim fuerimque habitus: novator atque hæreticus proclamatus; licuitque nemini sine culpa me invisere, benefacere: ut denique Hieronymi instar, domus mea specus mihi esset Bethlehemitica. Quare vi oppressus, peremptus, sepultusque; fors tranquillitate animi, rerumque mundi cognitione, torquebam potius injuriantes; ac ab iis torquebar. Ah utinam mendacia, doli, scandala, pecuniæ, ipsis jam demortuis, non venissent ad perditionem æternam! Occidit Nero Senecam, verum rectè Juvenalis; *Libera si dentur populo suffragia, quis tam perditus? ut dubitet Senecam præferre Neroni.* Hæc notoria atque publica, si virtus decusque fuit in me patrasse: ab exemplo Evangelistarum, Petri facta non occultantium, tacenda non existimavi, tum ne hujusmodi invidere vel probare silentiô videar; cum & ad cognoscendam causam, neglectorum operum in rebus Ecclesiasticis.

Confiteor debilitatem meam atque oscitantiam, quod vim potentiamque *præjudiciorum*, eam futuram non satis perspexerim; ut charitate omni exuere valeat eos, quorum officii erat splendor charitatis Christianæ. Nec satis ponderavi, S. Hieronymi (in epist. ad Chromat.) fassionem: *In mea Patria rusticitatis vernacula, Deus venter est: & in diem vivitur: & sanctior est ille qui ditior est. Accedit huic patellæ - - - Lupicius Sacerdos - - videlicet ut perforatam navem debilis gubernator regat, & cæcus cæcum ducat in foveam, talisque sit Rector, quales illi qui reguntur.* Putabam ego Herodiani apud Ortellium testimonium de Pannonibus cessavisse: *esse* nempe *corpore prævalidos & proceros, in pugnam cædemque paratissimos*, dum scivi, dudum Pannones in his Regionibus desiisse; horum successores Sclavos, esse ita Christianos, ut per leges firmata haberetur his in oris Catholica Religio. Scivi laudari Pannones a Paterculo: *Non tantum a disciplinæ militaris studio; sed linguæ quoque Romanæ notitia, atque litterarum plerisque etiam usu.* Hinc credebam: usum utilium solidarumque litterarum, ab exemplo aliarum Christianarum Nationum; *Reginæ* quoque *Nostræ votis*, atque in Universitatibus hæreditariarum Provinciarum suarum facto, gratum ipsis acceptumque futurum. At spe delusus, cognovi sero: me divina ordinatione in ea esse classe hominum, *quibus*, ut ait S. Augustinus, *virtutes peccata sunt.* Applicitus tradendis litteris, conabar in solidioribus, utilibus, eruditisque litteris, erudire insignia tot adolescentum talenta; Pro Dubicza retinenda, aliisque occasione regulationis Confiniorum Banalium, quatuor mensibus egi Viennæ; sed nec insumpta recepi. Conatus perpetuo sum plura cætera, verum eo satus fato, ex benefactis nunquam merui, sed cum S. Paulo, repositam expecto a Deo coronam justitiæ.

DEUM vocare testem valeo (quem fallere nequeo, metuoque in amore filiali judicem) me in nullius despectum, opere *Historiarum Ecclesiæ Zagrabiensis* intendisse; quinimo honori communi voluisse consultum. Exprobrari a viris summis identidem audivi: eccur res Ecclesiæ hujus sinerentur neglectæ? dum nihilominus adoranda Dei misericordia, nec destructa, nec unquam loco mota fuisset: dum Ritus haberet proprios veteresque: dum Tabullarium publicum. Huic ego murmuri mederi satagebam, eo magis postquam intellexissem: exigi plane pos-

se a Canonicis, rerum publicarum illustrationem; sunt enim intra Reipublicæ status; Tabullaria sub eorum sunt fide atque custodia: intersunt Comitiis publicis ac particularibus; Fororum administrandæ justitiæ, membra sunt; adeoque si sæcularium est, tueri armis Provincias, æconomiâ Ærariis prospicere; Cleri esse, quà membri Reipublicæ, tueri hanc, doctrinâ, commentariis, juriumque illustratione. Ah quoties mihi oggestum est: creditis habitisque præ manibus, uti nescire Capitula, dum consilio suo, publicas privatorumque obligationes, possidere possent, summâque esse apud omnes in veneratione, ob consilia & lumen, quæ cuivis præstare in veritatis demonstratione quirent, præ quibusvis Religiosorum Cætibus, præmissis mediis destitutis, atque unice divinando arguendóque scribentibus, vel imaginationes, ut res revelatas obtrudentibus. Hæc, plurimaque cætera fuêre, quibus impellebar ad sistenda multorum lamenta, communique honori satagebam consultum. Erravi doleo! vi præjudiciorum non satis perpensa: Erravi genii studiorumque Nationis neglecto examine. Quamvis enim Salvator Noster perhibeat: inæqualia Divinam bonitatem largiri talenta; quamvis convincamur experientia, vires æquales paresque haud inesse omnibus: hìc nihilominus dicere, hunc aut alterum præcellere, fortiorem esse, ruina est laudati individui. Æque miles est, qui arma tractavit nuspiam, ac ille, qui receptis in tot bellis cicatricibus pollet; æque doctus qui percurrit Grammaticam, qui leges vidit, ac ille, qui vitam trivit in litteris, qui sensum vimque legum cognoscit. Inferiorem porrò junioremque virtuosiorem esse posse, opinari aut dicere, crimen est non parcendum, hæresis damnatissima. Peccavi *Historiarum Ecclesiæ Zagrabiensis* Titulo, dum dato alio nomine, aut appellatione symbolica, felicius processissem. Erravi audacia præcoci, post cognitos mihi casus Illmi olim L. Baronis *Pauli Ritter*, quem illustrandæ hujus Patriæ fervor, præcipitavit miserrimè, omnique privavit substantia. Oportuit itaque me illustrandis Ecclesiasticis rebus valedicere, oportuit silere. Credebam obedientia hac, promerita: credebam dandas mihi occupationes alias, ut harum exercitio a litterarum cultu impediar. Verum *ratio publici* prævaluit, dum tot pœnis, adeo hìc notoriis! præcisus credebatur animus, etiam puerorum, contendere ultra scholarum dogmata, ultra firmatas Seniorum exemplis, consuetudines, Patrumque mores traditionesque. Sublata in seminariis Clericorum, juris cujuscunque studia, dum optima est Præpositorum conditio, absoluta ex lubitu legislatio; pluresque cadunt, & periculosius, si currere sinunt equos. Provisum exemplo meò, scholarum firmitati; provisum authoritati dignitatum, provisum verbô consuetudinum perennitati, sublatus metus periculumque, à regulandis (ab exemplo Confiniorum Sclavoniæ & Croatiæ, eorumque olim Præfectorum absoluta potestate) sacris profanisque cæteris. At damnatus ego, ad unam lectionis, *conversationisque* ut ajunt *cum mortuis* necessitatem; evado doctior, utiles bonasque litteras detestantium odio, ac dum procuratur, ut in sepultum sæviat orbis, omnisque pósteritas; ab inimicis excitor, horumque odio imponitur mihi scribendi necessitas.

Enimvero cui his in Regionibus, insani anonymi, sub titulo vexatio, infame scriptum, anno 1764. disseminatum, lictorisque igne crematum Posonii, ignotum est? quo ille, dum mihi non pepercit, studiosus orbis universi, in me Clarissimumque ac immortalem Ritterum, estò à mortalium judiciis subtractum, excitare odium, (sic odium perdit odientes) semet vel ex his oris fuisse infamis operis auctorem detexit; vel revisum auctumque opus illud, a quopiam persecutorum meorum extitisse. Accusat me proditionis patriæ atque Regni (cujus essem subditus ac civis) dum scriberet: *In has veteres chartas imperitè protrahendi prurigine, haud scio an non Ritteriana ova Kercselich supponat rotario ad excutiendum, Consiliariis rerum nostrarum invidis.* Ut universale in me concitet odium, innuit credique vult a singulis, me, rerum nostrarum invidis Consiliariis, nescio quæ supponere, ab exemplo olim Ritteri. Hujus temporibus actum est de tollenda Proto-Notariorum potentia: emendandis per commissionem systematicam legibus. Et quia *Leopoldi* Regis

jussu.

jussu, ad demonstranda jura Regum Nostrorum in Dalmatiam; ressellendósque Scriptores Venetos, *Ritterus* desudâsset; creditum est: Ritterum in legum destructionem agere, hostemque esse ac proditorem patriæ, totiusque Reipublicæ. Testor DEum! nihil me reperisse in Ritterianis scripturis, ut vel à suspiciosissimo argui valeat, proditionis patriæ reus, his in Regionibus nihilominus canonizatæ. Optimi Civis, fidelisque subditi, doctus æternumque clarus Ritterus, habet reliquitque in suis MSS. testimonia. Sed quia sæcularem scribere, impietas censebatur tum, eratque æternæ veritatis regula: *tractet sua templa Sacerdos, religiosus litteras, frameas sæcularis*, hinc ex pietate atque justitia, gravissimæ in Ritterum injuriæ profluere credebantur. Impius anonymus, qui mortuo non pepercit Rittero, mirum mihi haud visum est, quod in me sæviri quæsiverit.

Insano impioque homini ut respondeam, cura me non tenuit; præcipue dum vidi celebrius ab illo redditum nomen meum, atque à tot præstantissimis eruditissimisque Viris, me honorari litteris, a quibus si impetravero, ut discipulus eorum esse merear, gloriabor. Movit, commovitque me vehementius: dum toti Sacræ Coronæ: dum *Majestati Apostolicorum nostrorum Regum* detraxit Anonymus; cum singulum Nobilem, *Dominum esse statuit*, Reges vero a quibus creantur Nobiles, donantur dominia, conceduntur privilegia, firmantur leges, defenditur Religio atque Respublica, *Dominos esse negat* (quem non commoveat ejusmodi temeritas? læsæque Majestatis crimen?) Consiliarios Regum invidos proponit: vultque plus sapere solus, quam *Status Ordinesque Coronæ*. Hi, evincentibus Art. XI & XII de habendis protrahendisque veteribus carthis, in eisdem Comitiis egerunt; constituique a Regia Majestate exorârunt. Amabo! fuitne hoc, *veteres carthas protrahendi imperita prurigo?* At infamis respondebit Anonymus: Carthas illas, quæ privatorum sunt lucri, litiumque pabula, sine culpa extrahi posse, communicarique sub constituta pœna debere; illas vero quæ juris sunt commodique publici: quæ Sacræ Coronæ: aut Regum jura attingunt vel demonstrant (ob ttl. 23. P. I.) sepeliendas esse; ne invidi rerum nostrarum Consiliarii excutiant talia, consuetudinesque ac disciplinam Populi, in rectius meliusque reforment. Ad insana hæc, respondisse sufficiat: si stant anonymi principia: eccur tolleratur Werböczy P. 2. ttlo 6 doctrina, *jura nostra* videlicet, ex Regum quoque diplomatibus peti? eccur Articuli 70, anni 1723 vota non damnantur? eccur 45 anni 1550 sancitum est: ut de metis limitibusque Regnorum, *non tam de usu - - - sed de proprietate* tractetur concludaturque. Sane sine carthis veterum, *de proprietate*, nec privatus in foris tribunalibusque justitiæ triumphabit; triumphabunt Regna Sacræ Coronæ, obtinebuntque *proprietatem* sine documentis. Itaque media lege præscripta ad finem, *imperita prurigo sunt*? componere semet ad leges, hisque obedire, crimen culpaque erit?

Interim perpendens ego Nobilitatis pro tuenda Majestate Regum, officium: perpendens Reginæ Clementiam, qua me *ad Assessoratum Tabulæ* promovit: *Regiæ* item *expectationis* illius, cujus me in memorato superius diplomate collatæ mihi Abbatiæ, reminisci voluit, memor: perpendens denique corvorum monstrorumque non deesse progeniem; cum vidissem illam anonymi malevolentiam, quod in mortuos resuscitare invidiam non sit veritus; ex charitate quam post DEum mihi debeo, jure item naturali, servandi apud posteros boni nominis; ad purganda sinistra modernorum futurorumque de me judicia, cogitavi de edendo opere, quô, cum insano non contenderem; verum injurias Regibus Nostris, Publico, mihi, totque aliis præstantissimis viris quæsitas, vindicatione amoverem; testarerque mundo, me fidelem nobilemque esse, Regum meorum & Sacræ Coronæ subditum, Patriæ Civem optimum, studiosumque hujus, per inducendarum utilium bonarumque litterarum desiderium atque vota. Accusor: me supponere ova, ad excutiendum à Consiliariis rerum nostrarum invidis. Ast, quæ illa? cur tacentur, suspicioque pro demonstratione, prætenditur? Ego ea sum in quosvis Regum Ministros & Consilia-

ſiliarios reverentia, ut juſſis horum obedire, crimen non cenſeam. Quin eſſe obligationem, infimis Reipublicæ ſubditis exiſtimo, ut: quæ ſunt ad rationem bonumque Reipublicæ, corporis item Civium ſalutem, pandere in veritate teneantur. Si enim judici cauſa adminiſtrandæ juſtitiæ, eſt reſpondendum? eccur Præpoſitis Reipublicæ, pro publica ſalute deliberantibus, occultare veritatem pœnale eſſet? Verùm in his conſtitutus circumſtantiis, in ſubmiſſione cultuque devotiſſimo, erga quosvis Regios Miniſtros atque Conſiliarios, orare non ceſſo: ut univerſa quævisve mea excutiant, num reperiantur alicubi, quæ in Patriæ, Religionis, publicæque ſalutis damnum aut periculum unquam ſcripſiſſem? Vah! DEum apello Judicem intra me ac ſuſpicionum mancipia, plumisque ſuperbientes pavones! Sane viribus totis contendo, ne cuivis iniquus ſim ac injurius, apprimè cognoſcens, quam difficilis ſit reſtitutio, eorum vel maximè, qui ſic opprimunt alios; ut mediorum defectu, prodeſſe viventibus naſcituriſque nequeant; occiduntque in uno tantos, ad perpetuas æternitates.

En itaque opus, erudite juſtitiæque cultor, Lector optime! cujus Princeps cauſa, neceſſitasque relata eſt. Finis eſt ſcopusque operis: *Jura Regum Noſtrorum, præcipue in Dalmatiam, Sclavoniam, Croatiam, Serviam item atque Boſniam* demonſtrare, cum *Poſſeſſorii ut ajunt*, narratione hiſtorica. Jurium horum, poteſtatisque Regiæ conſideratione, intuebuntur ſinguli *Majeſtatis* eminentiam; intuebuntur Reges noſtros, *Dominos eſſe in vera proprietate, & Dominos quidem naturales ſive Monarchas.* Argumenti hujus ſolicitudo premebat *Leopoldum*, tam ob victorioſa arma ſua; dum fors demonſtrare intendebat orbi: ſui eſſe legitimi juris, quæ revindicata armis ſuis quærebat, uti ejus a pag. 434. publicatio exprimit; quam & ob Scriptores Venetos, qui jus Sereniſſimæ eorundem Reipublicæ, *ad Danubium* uſque extendere ſcribendo non deſinunt. Morte præventus, videre cupita, Leopoldus non potuit. Videt expleta Avi ſui vota *MARIA THERESIA* reparator ſtudiorum, Regnorum ſuorum provida Mater, ſolatiô, fructuque ut ſperarem eo, quod debellatis virtute ſua Regia præjudiciis, deſideratum opus ab Auguſtiſſimis Progenitoribus ſuis, nunc in lucem, Regnante Ipſa, prodire valeat. Profecto Auguſtiſſimis Hæredibus ſuis, Totique Sacræ Suæ, Eorundémque hæreditariæ Coronæ proſpicit de firmitate, tutiſſimisque præſidiis, dum hìc, ea, quæ legitimi ſunt eorum juris, Sacratiſſimæque eorundem Coronæ; poteſtatis item Regiæ lecturi ſunt; dum ab exemplo *Ferdinandi I.* Majeſtatem Regiam, *ad Majeſtatem repoſitam*, intuebuntur. Ritteri laborum, ſuis locis meminiſſe volui, ut optimum Civem, ſubditumque Sacræ Coronæ vixiſſe Ritterum demonſtrarem, adeoque cineres demortui, nequaquam maledicentiæ eſſe, verum æternæ memoriæ, ſuorumque conatuum imitationis. Opus hoc meum, plenum eſt occultatis hactenus incognitisque (pandunt namque veritatem ex ſepulchris ſcribentes) repletum carthis veteribus, quas pando ideo, ut juſtus orbis univerſus deliberet, num proditor ſim Patriæ, & cui ſubſum Coronæ? num Regibus meis infidelis? Puto ego conatus meos laudatos iri, dum examinato opere cognoverint, Patriæ illius illuſtrandæ me fuiſſe ſtudioſum, quæ hactenus a filiorum nemine eſt illuſtrata. Laudandam confido diligentiam meam, fidelitatemque debitam, dum jura demonſtro tueorque Regum, Coronæ, Patriæ, proſpiciens ex præteritis, Regum & Coronæ eventuris neceſſitatibus. *Expectationi* Regiæ, in memorato diplomate expreſſæ, ſi non ſatisfeciſſe; adminus ſtuduiſſe voluiſſeque, agnoſcendum exiſtimo. Nec damnari credo juſtè poterit, gubernationis harum Regionum inde ab Auguſto meminiſſe. Hinc enimvero ad Reipublicæ rationem, Magiſtratibus ſubditisque multa promanare utilia judico. Uſuum conſuetudinumque deducitur antiquitas: firmantur, vel intelliguntur tot numero leges: Regum elucet poteſtas; morbi tot Reipublicæ; modi ratioque hujus pro temporum varietate. Omnia hæc, Rectoribus ad diſponendum; ſubditis ad parendum, utilia ſunt. Unioni demum animorum

rum

rum consultum volui, dum intuebuntur lectores; multiplices jurisdictiones, ut varia corporis membra, sub uno Reipublicæ totius capite olim consuluisse unáque coaluisse in iis, quæ ad civilem æternamque subjectorum Reipublicæ salutem, pertinent.

Quævis porrò monumentis firmo, aut lapidum vel veterum numorum memoriis, diplomatum item exscriptione: legum quoque articulis; aut testibus exceptione majoribus: verbô secundum regulas graduum historicæ probabilitatis. Diplomata legum indulto describens, peccati pœnæque reus haberi nequeo. In his examinandis diligentiam non omisi, conscius tantarum olim fraudum, ac provisionis Regum, in conservanda horum integritate. Utile esset publico, scriptoris illius opus, qui ederet regulas, per quas, vera a falsis diplomata dignoscerentur, istud nihilominus *felici natus sub sydere scribat.* Malitiam tantorum, *Bulla Cœnæ*, Par: 2. ttli 14 & 17; Præfatio item Decretis nostris (editionis anni 1584.) præfixa, perhibent. Multa attamen sunt instrumenta, ex defectu præscriptæ in legibus formæ, in Foris nulla; quæ nihilominus in historico genere vera sunt. Hinc recte monet *Commissio systematica*, Regum Privilegia ex Par. 2. ttl. 14 legali firmitate carentia, ad probandum factum iis notatum, vim testimonii habere. Multa e converso sunt, quæ in Foris vel examinata non fuere, vel dissimulata sunt, attamen secundum regulas Hermeneuticas, falsa sunt, vel suspecta. Ego in descriptis comunicatisque adhibui examen, ne reus sim errorum illorum, qui ex illis desumerentur. Animadvertens insuper, plurimorum incredulitatem, quin impietatem plane, de instrumentis iis, quæ in operibus a sæculari aut Ecclesiastico Viro scriptis referuntur, admoneo ubivis, ubi a me exscriptorum reperientur authographa; vel in quorum roborantur fide, quæ ex copiis excerpsi.

Legum Articulis in historico genere utor, ex illa Ciceronis de Orat. sententia: *Plurima erat, in omni jure Civili antiquitatis effigies, & prisca verborum vetustas, & actionum genera quædam, quæ majorum consuetudinem, vitamque declarabant.* Quare quævis in fide legum fundata, publicæ sunt fidei, illiusque roboris, cujus sunt talia recognoscentes, in publicis Comitiis. *Scriptores*: ut testes adhibeo. Hos si leges, vel diplomata enervant, seposui: ut testes in jure nil probantes. Opus inscripsi *Præliminares Notitias;* neque enim Regionum harum scribo historiam, sed *Notitias*, deservituras pro robore illi, qui historiam scribendam est suscepturus. Accedit opus hoc, *jurium esse demonstrationem ex fine;* factorum vero vel eventuum relationem, *accessoriè* subintrare, ideo *Notitias* placuit nominare. Sed inter has, in plerisque opinionem reffero, vel propono; in plerisque conjector, nolo tamen ad hæc jurari ab aliis. Quare dum hæc, ex notitiarum defectu inserui, nec scopus meus fuisset opiniones conjecturasque vendere, verum cognitiones rerum colligere inquirereque: *Notitias* appello.

Serenissimæ Reipublicæ Venetæ detractum nil volo, nec intendo, cum in eam, debita sim veneratione & cultu. Notum est orbi universo, Ejus decus & gloria, singularis providentia, & in rebus gerendis perspicatia. Verum causa mihi tota est, cum ejus Scriptoribus. Si laudis meritique est, in subditis *Serenissimæ Reipublicæ*, jura, justitiamque Reipublicæ eorum scribere, dilatare, proponere; mihi, Regum meorum subdito, eo minus crimen scelusque attribuendum reor, dum propositis Regum meorum juribus, examinatisque Venetorum Scriptorum rebus, æquo justóve judici, sententiam ferendam relinquo. Scio eam esse *Serenissimæ Reipublicæ* æquitatem, ut quemadmodum a sibi subjectis fidelitatem jure exigit; ita me infidelitatis erga Reges meos damnaret, si jura horum non tuerer calamo, quæ sanguinis effusione, quà Civis Patriæ, tueri obligor. Hæc de opere, causisque hujus; nunc de methodo scriptionis.

Scio ego Scholasticorum in genere scribendi historico, sequentes esse regulas ab Eruditiss. D. *Augustino Paradisi* P. I. descriptas. I. de *Magnis* convenit bene lo-

qui vel tacere; cum enim Eminentium dignitate, proprium sit splendere virtutibus, sufferre nequeunt, si dicatur, eos obscurari malefactis. II. Quare similium opera, estò mala, defendenda esse interprætandaque sub virtutis specie; si vero defendi nequeant, sunt excusanda: parit enim veritas odium, dum defectus corrigit, emendandosque prætendit. Nec privatorum est, *censores* esse. III. Contentari Eminentes Viros, si homines lingua careant, impediaturque vel præscindatur eis manus a scribenda veritate. Hinc oportere, veris falsa apparentiaque miscere, juxta illud Senecæ: *Quis unquam ab historico fidem exigit? hoc habet vitium misera mortalitas, ut veris falsa multa interdum misceantur.* Cicero quoque in Epist. ad L. Lucejum: *Te plane* inquit *etiam atque etiam rogo, ut ornes ea vehementius* (facta videlicet Ciceronis) *quam fortasse sentis, & in eo leges historiæ negligas - - amorique nostro plusculum etiam quam concedit veritas largiare.* Sane Theologi, negationem Petri non excusant; excusant defenduntque facta Successorum Pontificum, quæ incauti historici retulerunt. Correcti hoc in genere, tot libri sunt; verbo: si de *Magnis* loquendum scribendumque, ultra veritatem & conscientiam, eloquentiæ ope consulendum, deprædicanda pro miraculis, officii, hominisque recti exercitia. Atque istud, totius prudentiæ esse fundamentum clamitant. Quare dum opus hoc, plenum est in scribendo libertate; dum scholarum defectus arguit: dum Romanæ Curiæ senatúsque, conatus variosque modos æconomicos pandit: dum Claustralium (de quibus nihilominus sensu eorundem Doctorum, sub mortali noxa, quævis bona rectaque forent prædicanda) excessus detegit: dum *Majestatis* vim explicat: dum leges disciplinæ Ecclesiasticæ, ex municipalibus legibus petendas, (haud vero ex receptis tot Religiosis Canonistis, vel Religiosorum statutis aut exemptionibus) affirmat; præsumptio hæc atque methodus, ut scholæ, opinionique præscriptæ adversans, hæretica est & detestanda. Aliud est reformari militarium confinia & errores; aliud sanctas constitutiones, atque usus Religiosos. Hæc supponi debent Divina; illa, ut terrena, Regum subsunt ordinationibus. Hæc, ut arbitror, maxima esse potest accusatio imperitorum, apud imperitos, quam etiam diffusius enervare visum est.

Salvator noster *conjunctim* ait: se velle omnes homines salvos fieri; *Et ad agnitionem veritatis venire.* Istud, firmatum ab illo: *Doctrinâ, atque operibus esse*, omnis ille fatebitur, qui in lectione *Veritatis Evangelicæ* socors non est. Neque sua coarctari posse ad doctrinam, Fidei Divinæ dogmatum unice, omnis ille fatebitur, qui morum disciplinæque doctrinam Christi perpenderit. Hanc, adversus Scribas Phariseósque, nequaquam ex argutiis, probabilitate, sophismatibus: verum ex naturalibus principiis, scripturis Veterum, legibus denique desumptam demonstratamque videmus. Opera Salvatoris, relictumque exemplum si lubet perpendere: Ejectos è templo, ementes vendentesque: de malefactis, Judæos horumque Pharisæos atque Scribas coargutos: repræhensosque Apostolos, quin Petrum ipsum, inveniemus. Credo ego a Christianis, nec Salvatorem damnandum imprudentiæ; nec accipiendam pro crimine Divini Magistri imitationem. Ego nativitate statusque electione Christi sum, neutiquam Ciceronis aut Senecæ (quos nec in Canonem relatos legi) proinde *non erubesco Evangelium*, confiterique Christum coram mundo & hominibus, *methodo etiam* doctrinæ exemplique Ejus. Si Evangelistarum; si electi a DEO ad prædicandum gentibus Pauli, scrutemur methodum; Illi, scribendo etiam, Petri Apostolorum Principis peccata non defendunt, non excusant, non dissimulant, at fatentur sincere: Petri negationem, Judæ impietatem, incredulitatem Thomæ, Mathæum publicanum. Paulus estò Apostolorum minimus, Petro nil dissimulavit, docendo: *Oro ut Charitas Vestra, magis ac magis abundet in scientia; & in omni sensu, ut probetis potiora.* Joannes Baptista, quo major non fuerat inter mortales, palam aperteque Hærodi pronunciat: Non licere sibi, fratris sui uxorem. Neque libertas ista Evangelica (testantibus Martyrum a-

ctis)

ctis) commutata fuit, quoadusque scholasticorum leges ac methodus, dominari non inceperunt; quoadusque ad *orbis Monarchiam*, *non elevari opinio*, adorari, ac pro evidentia, fideque haberi Divina. Sub hoc Monarcha, prudentiæ Christianæ vis, in odorem lucri, transiit; illa recta veraque audit sapientia, quæ leges, fideique dogmata, novit applicare intentionibus suis. Pietas vocatur ad omnia utilis: fraus dolusque, virtus mentis dicitur: DEus Divináque fides, servire debent iniquitatibus. Regnum hoc, nec Christi, nec Apostolorum est; neque tot Martyrum confirmatum est sanguine.

Sed neque, a relatis in Canonem (c. 1. Dist. xx. & c. 3. Dist. xv.) Christiani Populi Doctoribus, memoratæ scholasticorum leges, sive traditæ; sive operibus firmatæ habentur. Hieronymus Romam esse Babilonem arguit: in Epist. ad Bonasum, *nonne* inquit *& Paulus Apostolus, ad Ephes. c. 4. v. 16. ait: inimicus vobis factus verum dicens. Et quia Salvatoris vera eloquia dura videbantur, plurimi discipulorum retro abierunt; unde non mirum est, si nos ipsi vitiis detrahentes, offendimus plurimos. Disposui nasum secare fœtentem, timeat qui strumosus est. Volo corniculæ detrahere garienti; rancidulum se intelligat cornix. Nunquid unus in urbe Romana est, qui habeat truncas in honesto vulnere nares; Nunquid solus Bonasus Segestanus cava verba? & in modum vesicarum tumentia, buccis trutinatur inflatis? Dico quosdam scelere, perjurio, falsitate, ad dignitatem nescio quam pervenisse. - - - Volo in numarios invehi Sacerdotes, Tu qui dives non es, cur irasceris? - - - In quodcunque vitium, stili mei mucro contorquetur; Te clamitas designari. - - - An ideo tibi bellus videris, quia FAUSTO vocaris nomine? quasi non & Lucus ideo dicatur, quod minime luceat; & Parcæ quod minime parcant; & Eumenides furiæ, quod non sint benignæ, & vulgo Æthyopes vocentur argentei.* Plurima in rem hanc exscribi possent, mitto quævis; Celeberrimi Muratorii, veritatisque ætate hac resuscitatoris, ex opere *de Nævis in Religionem incurrentibus* exscribenda censui, hæc meditate relegi a præjudiciosis peto. sunt autem:

Propterea sapientibus, etiam inter Catholicos, gratum accidit; quotiescunque scriptores nostri, non maledicendi studio, non tacito evertendæ ipsius pietatis animo: sed honesto zelo, atque amore decoris in domo Dei, nævos ipsos aliquando detegunt, & evitandos monent. Olim cum tot hæreses bellum conclamassent adversus matrem suam Ecclesiam, non secus quam in bello inter sæculi Principes, omnia suspicionibus plena erant. Quicunque vel leviter quæ improbanda erant improbásset, gravem continuo subibat invidiam, quasi is internum aliquod foveret hæreseos fermentum. Nunc etiam, si qui sunt Ritus, quos inordinatæ pietatis merito aliquis insimulet; clamoribus omnia interdum implentur, nullisque parcitur contumeliis; quasi censor non paucorum coruptellis adversetur, sed universum pietatis Regnum, susque deque vertere velit. Quod præsertim dolendum, propter nimium rigidæ censuræ metum, eo res deducta est aliquod in locis, ut tot felicia doctave earum Regionum ingenia, arguere vel tantillum non audeant, quæ tamen emendationem poscere videntur. Quem fructum pariat tantus rigor & metus, quæris? dicam: omnibus ibi tacentibus, nemine monente, necesse est æternum durent, & nunquam rescindantur, quæ contra aut præter rectum ordinem exercentur. - - - Felicia nimium forent vitia, quoties nemini adversus ea exerere vocem liceret. Imo Ecclesiam revera non amat (æque nec Patriam, salutemque Reipublicæ) *quicunque ea, quæ in ipsius dedecus vergunt dissimulanda censet atque accusanti irascitur. Et quid (scribit S. Augustinus epist. 193.) nobis esse debet optatius? quam ut abundent, qui errores infestantes Catholicam Fidem, & insidiantes infirmis ineruditisque fratribus, usquequaque redarguant? Quid plura? quisquis demum est sapiens inter nos, enixe optat: non solum ut pietatis veræ indies Patrimonium augeatur; sed etiam ut quantum fieri potest, in melius proficiat - - - Multa procul dubio restant, cum in Ecclesiastica; cum in sæculari Republica, quæ nunquam animadvertimus, aut vitio aliquo laborare, aut in melius commutari posse. Gratiæ proinde iis habendæ, qui aut meliora suadent, aut emen-*

emendatione digna detegunt; atque incompositi zeli plerumque incusandi sunt, qui ejusmodi medicos ægro nimis animo ferunt.

Metiri veritatem, justitiam, cœlum, ex præjudicatis opinionibus, lippitudo atque cæcitas, effectus sunt. Ex opinione vivere, recto bonoque carere est judicio, & nunquam ex puerorum eluctari ætate. Abundant pueri idæis ac appræhensionibus, ingenio sæpe excellunt, monendi tamen sunt de vitandis, ac illicitis, quorum, sive periculum, sive malitiam, judicii defectu, non perspiciunt. Verum quævis putant licere, quæ lubent affectui, aut deducuntur ex argutiis, admirando Paradisi serpentem, *eritis sicut Dii.* Ut post pœnas, deceptos se videant; experiendo tardius illud Judæorum ad Judam: *Quid ad nos? tu videris.* Si vero authoritas: aut sanctitatis larva, obtingat præjudiciosis, cogunt sibi subjectos, ex merito aut professa obedientia, sua adorare malefacta: fateri erubescunt ignorantias suas: ipsaque peccata, ex officii vel dignitatis respectu, virtutes arbitrantur, quasi dignitas & Prælatio, ad quævis audenda essent. Puniunt in aliis, quæ committunt ipsi, injuriatisque deprædicant *Patientiam*, Christique exemplum; dum sibi licere credunt, esse Judæos illos clamantes: *tolle Crucifige eum.* Verbis damnant Pilatum, Neronem &c. factis vero, illorum impietates, sequendas docent, ac exprimunt. *Non licet de superioribus mala supponere, sed ut Dei Prototypon sunt adorandi* exclamant. Eheu si de Deo ex multorum Præpositorum notoriis publicisque factis est judicandum: aut essentialis in Deo perfectio, est abneganda: aut Deitatis varietas diversitasque defendenda. Aliud est Eminentia, Dignitas, Officium; aliud homo mortalis dignitates consecutus. Necessarii sunt in Republica Magistratus, necessaria Hyerarchia in Ecclesia. Verum singula individua Hyerarchiæ hujus, DEum esse, Divinaque singulorum opera, nec a DEO est revelatum, nec ab Ecclesia constitutum, neque lege ulla impositum. Inter Apostolos, alia sunt opera Petri; Iscariothis alia, ergone ex æquali dignitate, pares virtutibus, prædicandi? adorandi? ac ad posteros scribendo transferendi? Paulus (ad Hæbr. c.5.) recenset regulas, per quas, a DEO assumptus ex hominibus Pontifex dignosci valeat; a Pontifice nec vocato nec electo a DEO; confitendo de assumpto etiam: *quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.* Hæ regulæ, peccata sunt Apostoli, si stant scholasticorum leges: si prætensio opinioque *Magnorum*: quævis illorum Divina esse: Si mala Superiorum opera, defendi debent vel excusari. Hoc est velle præcipitari de Cœlis, sive Angelos, sive stellas. Hoc obscurari luminaria; hoc Evangelicam extirpare veritatem. Dignitatum Prælatorumque officia Paulus Apostolus ad Titum descripsit, oblitus Titulorum, luxuum, prætensionum tantarum; exemptionis item a legum observantia; quæ nihilominus reflectente Cardinali Casino, patrant interitûs multorum miracula: ut scientes nesciant, videntes non videant, loquentes non loquantur, viventes moriantur, sepeliantur. Profecto exscribenda mihi hìc videntur Hieronymi verba ex epist. ad Marcellam: *Ad me repente perlatum est, quosdam homunculos mihi studiose detrahere, cur adversum Authoritatem veterum, & totius mundi opinionem aliqua in Evangeliis emendare tentaverim. Quos ego cum possem meo jure contemnere (Asino quippe lyra superflüè canit) tamen ne nos superbiæ ut facere solent, arguant, ita responsum habeant: Non adeo hebetis me fuisse cordis, & tam crassæ rusticitatis (quam illi solam pro sanctitate habent, piscatorum se discipulos asserentes, quasi idcirco sancti essent, si nihil sciverint) ut aliquid de Dominicis verbis aut corrigendum putaverimus; aut non Divinitus inspiratum. Sed latinorum codicum vitiositatem, quæ in diversitate librorum comprobatur, ad Græcam originem, unde & ipsi translata non denegant, voluisse revocare.* (ego pariter in hoc opere, quævis ad originem suam, & veritatem; studeo reducere) *Quibus si displicet fontis unda purissimi, cænosos rivulos bibant. - - Scio Te cum ista legeris, rugare frontem, & libertatem meam rursum Seminarium timere rixarum, meumque si fieri potest, os, digito velle comprimere, ne audeam dicere, quod alii facere non erubescunt. Rogo quid à Nobis libere dictum*

est? nunquid in lancibus idola cælata descripsi? - - Nunquid ex mendicis divites fieri dolui? nunquid repræbendi bæreditarias sepulturas? - - - Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis, & factus sum eis in parabollam. - - Verum - - illi legant spe gaudentes TEMPORI servientes: Nos legamus, spe gaudentes DOMINO servientes. Illi adversum Presbyterum (Præpositos, Magistratuales) *accusationem omnino non putent recipiendam: Nos legamus, adversus Presbyterum accusationem non receperis, nisi sub duobus aut tribus testibus: Peccantes autem coram omnibus argue. Illis placeat bumanus sermo - - Nos cum Græcis, id est cum Apostolo, qui Græcè locutus est, erremus. Fidelis sermo & omni acceptione dignus. Ad extremum illi gaudeant ubique - - Nos solutos vinculis, & in Salvatoris ministerium præparatos, Zacbariæ asellus ille delectet, qui postquam Domino terga præbuit, cœpit Esajæ consonare præconio, beatus qui seminat secus omnem aquam, ubi bos & asinus calcant.*

Modestissima ego Crysi, in opere *Histor. Eccl. Zagr.* usus sum; verum peccavi modestia ipsa, *Crysisque* maturitate. Oportuit me nunc gratià eorum, qui modestiam vel ignorant vel persequuntur, audaciam suscipiendo, scribere expressius. Attamen hìc quoque, ita scribi a me, existimo; ut nec leges modestiæ, nec Christianæ solidæque prudentiæ, in obsequium cujusvis, omiserim, memor semper: dedecere me, re culposa & indigna, explere vota inimicorum; ut ideo respexerim: quæ me conveniant, haud verò quæ imperitorum ignorantia vel malevolentia mereretur. Quare nemo ex quibusdam incurrentibus me accuset, vel condamnet. Confiteor, ex stylo de inclinationibus hominum metiri posse, hìc nihilominus pleraque inserui invitus, ac ex necessitate. S. Hieronymus (*epist. ad Castrutian.*) indicat Pannoniorum indolem, dum ait: H*omo Pannonius, id est terrenum animal.* Flagellis clamoribusque moveri, indigereque pecudes, experientia evincit. Cujus rei consideratione audere plura debui, ac voluissem; suntque funiculi aliorum audaciæ, furoris, clamoris, ignorantiæ.

Aliud est *Apostolica Sedes*, hujusque officia; quàcum in unione mori cupio: aliud Senatûs Romani, Dicasteriorumque Papæ ut Principis, quævis acta cogitatusque, *Sancto Sedis Apostolicæ Nomine* pallianda confundendaque prætendere. Aliud dogmata revelationis Divinæ; aliud Panegyris. Aliud Ischariotem fuisse Collegii Apostolici æconomum: aliud an ex prodito venditoque Christo, pecuniam accepisse licuerit? In sistemate meo, demonstrandorum nempe firmandorumque Sacræ Coronæ, Regumque Apostolicorum, jurium: Vicinorum connatus, prætensiones, modos, vis argumenti exigebat describendos. *Describendos dico;* neque enim descriptorum auctor sum, verùm sive Scriptores Romani, sive Pontificum epistolæ, Brevia, Bulæ: Quæ, si probantur, ego culpari nequeo. Sanctitatem Apostolicæ Sedis non violo: dum ab exemplo gubernationis Romanæ; ac sive hujus; sive Reipublicæ Venetæ Scriptorum, excitare conor nostros, ad imitandam illorum fidelitatem; exequendam item, erga propriam Rempublicam obligationem. Singulorum non est gubernare, alias subjectus nemo esset; est attamen singulorum, etiam subditorum: providere prævidereque; conari item, testarique talia, quæ ad salutem, decorem, conservationemque tam Capitis, quam & totius Reipublicæ sunt, verbo Regibus & Reipublicæ *bene velle.* Paulus Apostolus per Apostolatum, Civis Romanus esse non desiit, conjunxitque officia Civis, cum officiis Apostoli. Neque scio illam legem, quod mutari mihi debeat bona rectaque voluntas, erga Regem, Magistratus, Patriam, Rempublicam ideo: quod Christi sum, quod Sacerdos, quod cum Apostolica Sede unitus. Regum clementià, fulget regnatque hodie Christiana Religio: hujus ministri, ad temporalem vitam providemur: membra sumus Reipublicæ. Quæ est gratitudo vel pietas? pro benefactis horum, agere proditorem: ex eorum victu ac stipendiis, alterius potentiæ agere militem, læsæque Majestatis crimen, Fidei opinari articulum. *Omnis anima sublimioribus potestatibus est subjecta*, ut nihilominus utrique sic subsit, ne vel caro rebellet adversus spiritum;

D vel

vel spiritus carnem opprimat, evadatque fanaticus vel enthusiasta. Necessariam in Ecclesia Hyerarchiam tueor. An autem hæc, ad Monarchiam aut Aristocratiam sæculi, sit trahenda? aut in charitate situari debeat? inferiorem me profiteor, ac ut vel opinari audeam; semperque obediam Ecclesiæ quidquid superinde *œcumenicè definiverit.* Scholasticorum errores; Conventualium item atque Sacerdotum, ex legum articulis, vel scripturis, factisque publicis, non prætereo; sine eo: ut hinc visos, (dum leges municipales exigui legerent) emendandos procurent; cessetque prætensio illa: Sanctum verumque id omne esse, quod facit, narrat, opinatur, præcipit religiosi tectus habitu: esseque tantum penes illos, doctrinam, justitiam, pietatem, sanctimoniam, ac Divinarum humanarumque legum interpraetationem. Majestatis jura ex legum Codicibus exhibeo: tam ad excitandam subditorum obedientiam; quam & ad cognoscendum ab hominibus: Solos Reges, *Dominos esse* in veritate proprietateque. Nec Majestatem dividi cum subditis, verum hos a Majestate illustrari.

Observari cupio ab illis, qui irascuntur diplomatibus, monumentisque veteribus; me, ad evitandam eorundem iram, ubivis monuisse: *Doctis eruditisque Viris a me talia communicari.* In officinis reperiuntur merces, pro varia conditione hominum; in Pharmacopæis pro temperamento singulorum; ideo qui diplomata non tollerant, relinquant quæso iis ad quos pertinent, legantque encomia illa, quæ pag. 36. atque alibi continentur. Ex monumentis desumi posse *jura publica*, scribi historiam, quin privatorum jura lædantur; quin *Fisco* famuletur, toto opere testatum facio. Nullius privati enervo jura vel possessorium. Utve hoc luculentius pateat, Arcis, Oppidique *Szamobor* ex monumentis extraxi historiam a pag. 457. demonstrare cupiens, ex instrumentis excerpi posse privatorum quoque historiam. Insuper Judicis est ferre sententias, historici facta referre. Mirabar autem, damnare aliquos *memorias Virorum* in Zagr. Hist. relatas; metu eo: ne sepulti oppressique plures exurgant, vetustæque Nobilitatis habeant indicia. Præterquam quod vilis sit hæc invidia, innanis metus est: dum probanda remanet Genealogia. Reflexiones feci, aut harum occasionem præbeo: causà Reipublicæ, vel qui legunt irreflexè. Hæ damnari nequeunt; quia legentium substernuntur examini atque judicio. Demum quisquis opus hoc meditatus fuerit, intuebitur existimo: justissimas fuisse preces *Coronæ Statuum*; pro Diplomatum communicatione: Æternæ item memoriæ esse: *Reginæ Nostræ* providentiam, pro eorundem concessione, anteriorumque præjudiciorum extirpatione.

Illos, qui virtutem quandam inesse nominibus arbitrantur, ac ex derivationibus petunt eruditiones, in mei exculpationem reflectere volui. Si stat: *Conveniunt rebus nomina sæpe suis*, me debuisse, ad extirpandas spinas vepresque, tot insignium ingeniorum intendere, dum *Kercsiti* extirpare, *Kercs* extirpaturam significaret. Quare vi jureque agnominis, me ad extirpanda præjudicia, ut sani rectíve judicii impedimenta, procedere. Si data mihi nomina *Adamus Balthasar* cogitaverint, cum sint ad imitandum attributa; ille in pœnam peccati, vepres extirpabat; *Balthasar* vero, *Regalem* Salvatoris agnovit prædicavitque Majestatem; per orbem universum diffuso facto suo, suorumque Sociorum *Magorum*, hoc est: *Doctorum eruditorumque.*

Eruditi doctique Lectores noverint, sibi à me scribi verbis Augustini ad Hieronymum: *Si forte aliqua in aliquibus scriptis meis reperiuntur, in quibus aliter aliquid, quam TU sensisse reperior; Non contra Te dictum, sed quod mihi videbatur a me scriptum esse, puto Te debere cognoscere; aut si cognosci non potest, credere debere. Ita sane hoc dixerim: ut ego non tantum paratus sim, si quid Te in meis scriptis moverit, fraternè accipere, quid contra sentias, aut de correctione mea; aut de ipsa Tua benevolentia gavisurus, verum etiam hoc a Te postulem & flagitem.* Eapropter oro devotissimè, dignentur eruditione sua, habitisque monumentorum & librorum

me-

mediis, meos supplere defectus: corrigenda corrigere: emendare emendenda: extendenda extendere: indulgere Geographicarum cartharum defectui. Evenit iste impensarum inopia. Ex carthæ in his Regionibus penuria, & sectiones rariores esse oportuit; & plerisque in locis narranda constringere. Si nihilominus me vivente contingeret hoc opus reimprimi, admonitus non negabo omissa, moniturus: quæ & ubi Mappæ Geographicæ inserendæ? Initiò, Præliminaria hæc breviora conceperam, & librò *Hist. Eccl. Zagr.* anteponenda; sed cogitans, finem operis exigere; ut Scriptoribus exteris respondeatur: ut *possessorium* Dalmatiæ per singulos Reges exponatur: ut denique adversus Anonymum, Reges *Dominos esse* luculentius pateat, illustrenturque magis hæc Regna; opus excrevit. Studui magis in refferendis utilibus rebus, quam ornatui vel eloquentiæ; hinc usitatis Reipublicæ Nostræ nominibus uti non dedignor. Illorum gratià, qui Regiones has non viderunt, Regum nostrorum moderni possessorii, *Sclavoniam Croatiamque* secundum multiplices jurisdictiones recenseo; fors ad intelligendas Periodos, exteris non oberit, lectionem operis hujus a pag. 401. ordiri. Biennio, jam carthæ defectu; jam de Typographia variis quæstionibus; opus hoc morari oportuit sub prælo. Laus Deo nunc absolvi valuisse.

Suspiciosi tandem, ac detractionibus aut maledicentiæ dediti, meditentur obsecro; sive illud Thom. Kemp. *Grandis insipientia est, neglectis utilibus & necessariis, si ultro intendimus curiosis & damnosis*, sive Hieronymi ad Augustinum responsum: *Nec tam stultus sum, ut diversitate explanationum tuarum, me lædi putem;* cum nunc etiam, ut Hieronymi ætate: *Pars major est Milesias fabellas revolventium, quam Platonis libros; in altero enim ludus & oblectatio est, in altero difficultas, & sudor mixtus labori.* Æque item hic, ut Hieronymi temporibus: *Testamentum Grunnii, Corocottæ, Porcelli, decantant in scholis puerorum, agmina cachinantium.* Judæi similiter murmurabant, non observari a discipulis Christi, traditiones; micas horum repræhendentes, trabes in se non videntes.

Fridericus Malatesta olim decretorum Regni descriptione, (teste Art. 73 anni 1550.) meruit *Indigenatum.* Quid me maneat, qui jura Regum & Coronæ, Patriæ item conscripsi? & pro his, calamo, adversus domesticos extraneosque scriptores decerto; nescio. Qui præivit, demeruit? quæ fors mea futura est? ignoro. Utinam vel illud Hieronymi non negetur: *Mihi sufficit paucorum testimonium, & amicorum laude contentus sum.* Vincuntur pro Rege & Patria pugnantes milites, occumbunt, spoliantur: crescit attamen, augeturque miles, nec cessat militia. Scio me, veritatis agnoscendæ studio: Deo, Coronæ, Apostolicis Regibus, Patriæ, justitiæ, gratisque posteris plus consuluisse ac prospexisse, ab exemplo Pauli, aliorumque Apostolorum licet pauperum: Hieronymi item &c. scribendo: quam alios pompis, obeliscis, ædibus magnificis, mensis sumptuosis, auro micantibus aris, Familiarum elevatione, copiosique æris post mortem legatis. Hæc enim temporanea esse evincit experientia: Doctrina vero ad posteros translata scriptis, sive pro Dei Ecclesia, sive Regum Regnorumque justitia, (quamvis dum vixissent oppressorum & pauperum) *fulget in perpetuas æternitates.* Illa admirantur, vel prædicantur: Hæc, ut salus publica, & firmamentum Reipublicæ, in armamentariis Bibliothecarum vel Tabullariorum conservata perennant. Quare cum ego nullius benefacta esto caduca, vana, temporanea damnem, nec mea hæc in Rempublicam studia, a sano rectove judicio, damnanda arbitror.

Ac ne pro studio hoc, & in Rempublicam sacræ Coronæ zelo, pietate item in patriam, sive culper! sive amplius puniar! singulorum interpello conscientiam, oroque favores & gratiam.

PRECES ET MONITA.

Indulgeri mihi, notorium errorem à benevolis Lectoribus demisse supplico, dum in locis aliquod lecturi sunt: *Dravum a Savo recipi*, aut: *in hunc influere.* Est hoc apertus error, dum ad *Almas*, infra *Esechimum*, ut pag. 406. retulimus, *Dravus à Danubio* reciperetur. Cum in scribendo occurisset hujus necessitas, aspexi fateor Chartas Geographicas; haud nihilominus attentè, quia *Drini* ad Savum devolutione deceptum me, deinde cognovi. Quare sphalma hoc, indulgeri oro, emendandumque suis locis errorem, obtestor. Æque in Cathedrali Basilica pag. 414. ob recentem Ararum translocationem, nunc ara *Magdalenæ* est in Sacello Episcopali, & *SS. Gervasii & Prothasii*, eo translata, ubi antea fuerat *S. Mariæ Magdalenæ* quemadmodum referimus pag. 414.

Monemus I. Firmas ortographiæ regulas uti nescirem; sic in vocibus plerisque, variationem inveniendam. Præterea in monumentis legumque articulis idipsum observavi. Hinc ex his, exscripsi quoque errores & menda. Sæpe eadem loca, vel nomina, diversa littera exprimuntur, v.g. *Caproncza*, aut *Kaproncza* vel *Koprivnicza*; *Zamobor* vel *Szamobor*: *Siscium*, *Siscia*, *Szisze gh*: *&c.* ideo attamen, esse diversa ipsa loca ne putes. *Ch* nobis idem est, quod Italis *Ce*, Germanis *tcs*:

II. Pag. 198. Castri *Wottsperch* esse mentionem. Hoc ubi sit? aut olim extiterit? informari conabar. Tandem relatum accepi: *Wotsperg* distare *Græciô Stiriæ*, tribus circiter milliaribus, esseque eunti Græciô, versus Carinthiam à sinistris. Possideri autem locum arcemque a Comite de *Wogensperg h.* Hæc intelligendis illis, quæ a pag. 198. referuntur, servire possunt.

III. Haud satis moneri posse, quæ ex eorundem locorum, *eadem nomenclatura* gaudentium, per Scriptores causari possunt, & sunt causatæ confusiones, dum lecta, subito applicant, quô lubet. In documentis litterarum, solet exprimi: *Comitatus & districtus*, per verba: *Et in Comitatu NN. existentia habita.* Verum nec istud satis est, dum in eodem Comitatu persæpe agnomina loca sunt. Sic *in Comitatu Zagrabiensi*, pluribus in locis est *Goricza*, ut in Campo Turopolja, cis Colapim, Berdoviczii, sub Ribnik &c.&c. Quare ad intelligendos scriptores, item documenta, non parum mereretur Geographus, qui *ejusdem nominis loca*, sive in diversis, sive in eadem Provincia, Comitatu, Circulo, Regno, accurate recenseret.

IV. A Rege nostro *Maximiliano*, quæ in *Sclavonia Croatiaque* acta vel disposita fuêre, refferi in opere *Historiarum Ecclesiæ Zagrabiensis* ad annum usque 1603. Proinde petenda ibi; quamvis &, de anterioribus Regibus Ungariæ, plurimæ isthic occurrant notitiæ, quas legere, meditarique non oberit. Successorum vero Regum memoriæ, ex æqualibus operis hujus fundamentis, integre necdum a nobis sunt conscriptæ. Neque spondere valeo, conscribendas, ob defectum virium mediorumque. Sunt quidam, qui dubia formare sciunt, sine motivorum dubii communicatione. Sic quod sub nomine: *S. Regis*, Ladislaus designari valeat, objectum habui. Verum quod Ladislaus exprimatur, vel sit habendus, motiva non vidi, nec legi. *De posse* non disputo, dum nunc uterque coleretur *ut Sanctus.* At antonomastice intelligi per *Sanctum Regem*, Stephanum; tanta evincunt, relata in opere. Accedente Decr. I. S. Ladisl. C. 38, ubi ipse Ladislaus: *Sancti Regis Stephani*, Quare dum Leges nostræ, Ritualia Ecclesiarum, populus a tot sæculis, nomine *S. Regis*, D. Stephanum habent; quando? eccur? per quem? translatum Stephani *prædicatum*, est ad S. Ladislaum demonstrari peto. Tametsi monumentum publicum, a Lucio relatum *Almum* Croatiæ *Regem*, a S. Ladislao fuisse constitutum evincat; per *Regem* designari isthic *Præfectum*, vel ut vocamus *Banum*, interpretationis fundamenta non legi &c. Quare dum ego refferendis monumentorum rebus eram studiosus, talesque ut reperi communico, pace mea interpretetur eas quivis, ut demonstrare fidit veritatem, habiturus me quoque discipulum, Assertis autem ex lubitu, nec in jure, nec in Historia, locus est.

ERRORES.

De his in limine monere volui. Singulos non exscribo, quod Lectorum diligentia emendari valeant, ii præcipue, qui per typum evenerunt; sensusque combinatione patent illico. Quare illos tantum recenseo, qui majores sunt; aut ubi post voces insertas operi, quædam addi debere observavi, fuerêque omissa. Itaque

Pag. 11. Lin. penult. pro *Martinum*, lege Marilium.

12. Lin. 3. pro *Martius*, lege Marillius.

50. Lin. 19. pro *alios*, lege alium.

51. Lin. 30. *ubi*, uti.

54. Lin. penult. voces hæ: *cum Dravus in Savum influit*, hic, ac alibi omittantur, Dravus enim influit in Danubium, ut refertur pag. 406.

75. Lin. 42. pro *incedens*, lege indecens.

102. Lin. 22. legendum post voces: *totam possedisse Sclavoniam.* Argui hoc videtur ex Prosa, sive post epistol. Missæ Hymno, Missalis Zagrabiensis, ubi: *per hunc Christus prædicatur, turba credens baptizatur, fides Christi dilatatur in tota Pannonia. Hic ad instar Salamonis struit templa, ditat donis, ornat gemmis & coronis, Cruces & Altaria. Ad docendum hic Prælatos, Viros ponit litteratos, justos, fidos & probatos, ad robur fidelium.* Si verum est dilatatam fuisse fidem *in tota Pannonia*; cùm Sclavonia pars fuerit Pannoniæ veteris, quinimo Pannonia Savia, Stephanus quæcunque erant Veteris Pannoniæ, tenuit. Verùm cùm argumentationis solius, hæc esse; aut panegyricè dicta censeri valeant; ideo rem hanc, *evincunt diplomata* &c.

105. Linea 13. lege post *Carthæ Geographicæ firmarent*, Diploma item Sigismundi Regis relatum à pag. 381. ubi, mentione prius facta Comitatus Sirmiensis, ac in eo, Civitatis *Hagalaz*, dum Posegani Comitatus fata recenseret, meminit Civitatis suæ Regalis *Szava Szent-Demeter*. Hæc hodiernæ *Mitroviczæ* quis applicari posse docebit, dum ejus antiquitas nullis demonstraretur veterum Carthis, neque aut nunc esset in Comitatu Posegano; aut olim, & sub S. Stephano, eam extitisse in Posegano Comitatu edoctum haberetur. Firmat præmissa, *legatorum locorum relatio* &c. uti in opere.

138. Linea 18. *equus*, lege æquus

139. Lin. 15. 1153. lege 1183.

186. Lin. 49. 1299. lege 1199.

218. Lin. 23. adde post: *Originale vel Copia* Pasconius à p. 85. exhibet eandem donationem, sed à Lucii copia variantem, ponit enim Datum per manus Torcasy electi Episcopi Eccl. Albensis - - - Anno 1288. quò Bela IV. non vixit, at Ladislaus IV. Apparet ob tantam variationem quo loco haberi mereatur. *Ritterus ècontra* &c.

230. Lin. 37. adde post voces: *Ad Carolum Regem augebantur* Ut tum sigillum Capitulo Zagrabiensi novum, impertitus fuerit, ob plures falacias antea commissas sub Joanne I. Eppo, quarum mentio pag. 96. Histor. Eccl. Zagr. jubet enim 1308. litteras quasdam, sub novo Capituli sigillo expediri. *Sane anno 1309.* &c.

269. Lin. 24. *Præfacti*, lege Præfati.

464 Lin. 14. addendum post: *pertinuisse arguimus* quod Rex Stephanus (ut pag. 162.) testetur: inter reliquas, Parochiam quoque Modrussiæ à Geysa concessam fuisse Spalatensi; adeoque a sui origine Spalatensi non suberat. Verum Sede Croatensi sublata, usque ad Geysam constitutum nil fuerat de Modrusiensi Sede; at tum primò, Spalatensi fuit concessa. *Modrussa ultra Alpes Ferreas* &c.

488. In inscriptione post *Cast.* adde: *CONI.*

491. pro *Dianich*, ubivis lege *Darovich.*

497. Lin. 55. addendum post: *Matrem Borichy Chios vocet*; Fuit enim vel nomen fœminæ, vel locus patriæ ex Insula *Chios* in Arcipelago. Ut hinc non videam motiva, eccur *Chios* pro Kiov & Kiovia interprætari explicarique debeat. Quin si à Græco *To* Chios non foret acceptum, facile à *Kchi* seu filia, formari potuit Chios per Scriptorem, harum Regionum idiomatis, ignarum. *Illud, Boritius* &c.

E OPE-

OPERIS FUNDAMENTA.

Ætatis modernæ homo cum sim, de antiquis remotisque adeo, testari nequiens, commentariorum horum meorum, radices ac fundamenta indicare volui; ut visis his, doctus eruditusque lector, in limine statim cognoscere valeat, quibus stet opus fundamentis. Sed plurima in lectione operis occurrent, quæ hic non recenseo, uti monumentorum textus & sententiæ, aliáque tanta. Potiora itaque sunt: Inscriptiones marmorum, Numismata, Numi varii, partim hactenus edita; partim eruta recentius. Tum variorum epistolæ, ac MSS. sive manuscripta. Regum diplomata varia, quædam integra, quædam verò in sententiis ad sistema meum spectantibus. Demum Scriptores quà testes, examinati nihilominus secundùm leges, probabilitatisque historicæ regulas.

Inscriptiones lapidares & memorabiliores sunt: pag. 5. & 8. prouti & 9. 10. 23. Item 488. & 495. recenter erutæ.

Relatæ ex aliis. p. 2. 4. 5. 6. 7. 8. 9. & cæteræ in Periodo I.

Numismatum & Numorum epigraphe. Veterum quidem Romanorum Periodo I. Item a pag. 491.

Sclavoniæ numorum a pag. 128.

Epistolæ Variorum.

S. Hieronymi ad diversos. *in Præfatione.*
Senatus olim Romani. pag. 14.
Gallieni ad Varrianum. p. 15.
Claudy, Regiliano. p. 16. Valeriano 18.
Aureliani Augusti Ulpio. 17. ad Zosimonem pag. 18. Ad Ablavium Murenam. p. 18.
Exercituum Romanorum adSenatum p. 18.
Ritteri ad Comitem Trautson. p. 31.
S. Gregorii ad Eppos Istriæ de Sclavis. 34.
Leonis III. ad Carolum M. 57.
Hadriani Papæ ad Basilium Imp. 73. & p. 75
Synodi Constantinopol. Acta. 74.
Joannis VIII. Papæ. p. 80. & 81.
S. Gregorii VII. p. 108. & 115.
Paschalis Papæ p. 138.
Innocentii II. p. 157.
Absolonis Archiepisc. Spalatensis 160.
Alexandri III. Papæ p. 164. *Item* ad Belam III. Ungar. Regem 165.
Innocentii III. 169. *Item* ad Emericum Regem Ungar. 171. *Item* 178 175. & à p. 180,
Calo-Joannis Bulg. Imp. 178. 182.
Archiepisc. Brandizuberensis 179.
Honorii Papæ 176. 185. 208.
Nicolai Bani p. 128.
Stephani Bani & Capitan. Stiriæ de anno 1258. litteræ, quibus terras Castrorum distinguit à terris aliorum. a pag. 192.
Marini Ducis Venetiarum. à p. 212.
Mathiæ Regis Corvini epist. *identidem* Joannis de Zredna.
Nicolai III. Papæ. pag. 227.
Bonifacii VIII. 228.
Æneæ Sylvii alias Pii II. Pontif. *sæpius*
Alexandri VII. Breve p. 418.
Andreæ Mihaljevich p. 330.
Lucæ Spichinich p. 330.
Simonis Episc. Zagrab. epist. Tres. a 354.
Simonis Epp. Modrussiensis binæ. a 338.
Andreæ Tuszkanich Episc. Tininiensis tres a pag. 339.
Joannis Torquati Bani epist. 18. a 340.
Petri Krussich tres. à p. 347.
Civitatis & Capituli Segniensis a 348.
Bihachiensium epist. 4. a 349.
Pomazanich a 351.
Petri Mikulich 351.
Jordani Horvath Gubernat. Thopuszkensis 352.
Francisci Batthyán Bani 356.
Stephani Deshazii tres, a 357.
Civitatis Montis Græcensis Zagrab. a 358.
Lucæ Zekell. Item binæ *Petri de Cinto.* 359.
Georgii Kobassich 360.
Pauli de Varda Archiep. Strigoniens. 371.
Joannis Horvath Præpos. Scepussien. 371.
Balthasaris Banffi 371.
Thomæ de Lescano 372.
Sub vexillo Servientium 372.
Erasmi Catzianer 372.
Casparis Dominitz 373.
Gregor. Markhazy, & Wolffg. Jiosa 373.
Petri Kostka Poloni binæ, a p. 374.
Caroli VI. ad Virmandt 380.
Pauli Episc. Vesprimiensis a 421.
Clementis VI. Breve. 422.
Pauli Nenadovich 470.
Joannis Tomecz 489.
Comitatus Zagrabiensis pag. 270.

Instrumenta alia & MSS.

Decreta Regum, & Legum Articuli. Diplomata Stiriæ a *P. Erasmo Froelich* edita.
Montanæum seu Protocoll. Eccl. Zagrab.
Transactiones variæ, & fœdera publica suis locis.
Testamentum Palatini Radus. p. 104.
Litteræ sententionales Belæ IV. p. 161.
Adami de Batthyan Bani Decr. p. 474.
Alexandri Mikulich Episc. Zagr. a 501.
Martini Frangepani Fundationales 467.

Nico-

Nicolai Episc. Zagrab. Collation. 413.
Petri Erdœdy Bani Intimatoriæ 386.
Litteræ Præpos. de Glogoncza datæ Planinensibus p. 416.
Francisci Frangepani Archiep. Colocensis oratio p. 375.
Decretum Regni Sclavoniæ p. 201.
Instructio Statuum Regni Sclav. p. 476.
Wolphardi litteræ p. 445.
Instantiæ diversorum: ut p. 291. 426. 437.
Missale vetus & Breviarium proprium uti & Cæremoniale Eccl. Zagrabiensis. Chronica Croatica, & Cantillenæ Vulgares. Ode Croatica 133.
Extractus Protocollorum Regni Sclavoniæ.
Extractus Monumentor. & Privileg. Regni Sclavoniæ.
Extractus monumentor. Abbatiæ Thopuszkensis.
Extractus Privilegior. Nobilium Campi Zagrabiensis sive Turopolye.
Extractus monument. Ecclesiæ Zagrabiens. confectus a Georgio Marcellevich C. Zagr.
Extractus varii diversorum monumentor. Memoriale Rectorum Coll. Zagr. PP. Societ. JESU.
Joannis Archidiac. de Guercse. Mss.
Raphaëlis Levakovich Mss.
Ladani Notarii Comit. Varasdinensis de gestis Banor. Mss.
Pauli Ritter. Offuciæ Joan. Lucii Mss. *ejusdem* de Hungarico in Croatiam jure Mss. *Diversarum notitiarum* Mss. *Adversaria varia* Mss. Natales S. Ladislao restituti, editum.
Joannis Tomkus Mernavichii Marci Filii, Episc. Regni Bosniæ &c. dissertat. De Genealogia, Romæ edita 1632.
Fr. Andreæ Ciacich Miossich, discursus quotidianus gentis Sclavicæ editus. 1756. vulgari dialecto Dalmatica. *Alia item, suis locis recensita.*

Diplomata Varia, & Regum Rescripta.

S. Regis Stephani. à p. 102.
Colomani Regis Hung. de anno 1105. pag. 114. *Ejusdem* datum Archi-Epis. Spalatensi Crescentio anno 1103. à pag. 137.
Stephani II. de anno 1124. pag. 156.
Belæ II. anno 1138. pag. 157.
Geysæ II. pag. 156. *Item* à pag. 157.
Ejusdem cum insertione Prælatorum. 158. *aliud*, de anno 1158. pag. 159.
Stephani III. de anno 1163. Regni sui II. quo attribuit Parochias Spalatensi Archi-Epis. ibi notatas, quas inter Modrussiensis pag. 162.
Belæ III. de anno 1193. Donatio Comitatus Modrus cum insertione Prælatorum, facta Comiti suo Bartholomæo de Veglia, pag. 167.
Emerici Regis Rescriptum ad Spalatenses. 268. *Ejusdem* p. 170.
Andreæ II. quà Ducis Dalmatiæ &c. de anno 1198. confirmat. cum insertione Prælatorum, privil. Eccl. Spalatensi. p. 170.
Ejusdem de anno 1207. cum Insertione Prælatorum & Baronum Regni, quo constituit Suffraganeas Eccl. Archi-Epis. Spalatensi à pag. 182.
Ejusdem de an. 1199. super libertatibus Spalatensium. p. 186.
Ejusdem anni 1209. cum Insertione Prælatorum & Baronum Regni, confirmans Jerindoni Comiti de Veglia Privileg. Belæ III. pag. 188.
Ejusdem Libertates datæ Varasdinensibus. à pag. 188.
Belæ IV. Aurea Bulla Lib. R. Civitatis Montis Græcens. Zagrabi. de anno 1242. cum Insertione Prælatorum & Baronum. pag. 124.
Ejusdem Anno 1266. erectio Castri in monte Grech juxta Zagrabiam cum collatis Privilegiis & terris. à pag. 125.
Ejusdem de anno 1224. cum Insertione Prælat. & Baronum donatio, *Kokoche* Generationibus ibi specificatis. à p. 190.
Ejusdem an. 1242. Confirmationales divisionis terræ Castri Gorre, ac hospitibus de Perna & Petrina. pag. 192.
Ejusdem anno. 1240. super libertatibus & tenutis Frangepanis. à p. 193.
Ejusdem Confirmatio Literarum Frangepanianarum anno 1251. à pag. 194.
Ejusdem Donatio loci ad Vinodoll & metales illius. à pag. 195.
Ejusdem An. 1269. super Libertatibus Eccl. Zagrabiensis. pag. 199.
Ejusdem Annó 1242. elargitæ Pharensibus immunitates. p. 206.
Ejusdem anni 1242. Hospitibus de Zamobor Privilegiales. p. 458.
Ejusdem anni 1257. Privilegiales datæ hospitibus de Jaszterbarszko. à p. 459.
Stephani V. anni 1271. super Potestaria Segniensi. à p. 218.
Ejusdem super decimis Licanis. p. 221.
Ejusdem An. 1272. Donatio Familiæ Septhe facta, cum insertione Prælatorum & Baronum Regni, plura Historica continens. à pag. 221.
Ladislai IV. Confirmatio Privilegii super Potestaria Segniensi, anno 1275. à pag. 218.
Caroli I. anno 1323. cum Insertione Prælatorum, & Baronum; confirmatio Privileg. Frangepan. pag. 195.
Ludovici I. anno 1358. Præscripta norma in judiciis servanda, Jadrensibus. pag. 238.

Ejusdem anno 1367. Mandata ad Spalatenses. pag. 238.

Ejusdem Diploma cum insertione Prælatorum & Baronum, anno 1356. elargitum Civitati Capronçensi. pag. 242.

Sigismundi Confir. Privil. Frangep. anno 1394. insertis Prælatis & Baronibus. p. 195.

Ejusdem super Insula Veglia litteræ, atque aliis de anno 1412. pag. 209.

Ejusdem an. 1412. Mandatum ad Spalatenses super Jure Patronatus Regio. p. 354.

Ejusdem Donatio anno 1437, ad Historiam & plurium cognitionem serviens à pag. 355.

Ejusdem Mandatum anno 1415. ad Capitulum Zagrab. Eccl. de instrumentis examinandis. pag. 460.

Ejusdem Collatio insignium seu armorum Marco de Zaversija anno 1415. ubi quædam Historica. p. 362.

Ejusdem Anno 1412. Oppignoratio XIII oppidorum Scepussiensium cum consensu Prælatorum & Baronum. à p. 378.

Ejusdem Donatio Joanni Maroth Bano Machoviensi anno 1404. Historiam temporum illorum illustrans. à pag. 381.

Ladislai V. dicti Posthumi Diploma Regno Sclavoniæ datum anno 1457. à pag. 277.

Matthiæ I. Collationales Juris Regij anno 1481. Frangepanis, super Castris Tersact, Civitate Modrussa, Castellis Bythym, Plazij, Klipzeh, Castro Hrelin, cum portu Buccaricza, Grobnik, Vinodol, Drivenik, Item Dubovacz & Zvecsaij. pag. 225.

Ejusdem Sententionales anno 1459. pro familia Mernavich &c. quibus res Serviæ illustrantur. à p. 280.

Ejusdem Donatio Comiti Tomco Mernavich anno 1469. territoriorum in finibus Bosniæ & Croatiæ cum insertione Prælatorum & Baronnm Regni. à pag. 294.

Ejusdem Epistola de electione Episc. Modrussiensis. 296.

Vladislai II. Collatio Insignium seu Armorum familiæ Hergffi An. 1507. à. pag. 263.

Ejusdem Diploma super Insigniis Regni Sclavoniæ anno 1496. à pag. 301.

Ejusdem anno 1505. Exemptionales à pecuniis fumalibus Populi Eccl. Zagrab. pag. 303.

Ejusdem Litteræ ad Osvaldum Episc. Zagrabiensem. pag. 300.

Ejusdem Collatio Insignium seu Armorum Nobilibus ibi expræssis. à pag. 499.

Ludovici *II.* Donatio facta 1526. Keglevichio Bano Jaicensi. pag. 315.

Ejusdem Confirmatio Privilegior. Eccl. Zagrab. anno 1519. insertis Prælatis & Baronibus.

Ferdinandi I. Rescripta ad *Nicolaum Rauber* anno 1529. Ad *Episc. Tininiensem* historiæ serviens, anno 1530. Ad *Status & Ordines Regni Croatiæ* anno 1531. à pag. 336.

Ejusdem Mandata tria ad Lucam Szekell Capitaneum Capronçensem año 1556. à pag. 363.

Ejusdem ad Nicolaum Zrinium Banum anno 1551. de non derivando Dravo per terras aliorum. à pag. 365.

Maximiliani anno 1565. Mandatum, de restituendis pecuniis fumalibus à populo Eccl. Zagrab acceptis. pag. 386.

Rudolphi Diploma Civitati Carolstadiensi datum anno 1581. à pag. 392.

Ferdinandi III. Confirmat. Ejusdem Privilegii. pag. 392.

Leopoldi anno 1662. quo confirmat. Bullam Alexandri VII. Papæ, & indulget erigi à Franciscanis Provinciam Sclavoniæ S. Ladislai, cum insertione Prælatorum & Baronum Regni. à pag. 418.

Ejusdem Collatio Sacelli S. Hieronymi in Strigo PP. Paulinis p. 424.

Ejusdem anno 1690. Patentales ad Populum pertinentem ad Coronam Regni Hungariæ à pag. 434.

Ejusdem 1690. Datum Rascianis in negotio Religionis. à pag. 435.

Confirmatio horum facta anno 1706. ab Imp. & Rege Josepho I. *Item* anno 1713. à Carolo VI. *cum clausula* relata. p. 437.

Ejusdem Leopoldi anno 1697. Dispositio de Sclavonia inferiore. pag. 475.

Ejusdem Anno 1703. Ordinatio de Confiniis Sclavonicis, seu Generalatu Varasdinensi, *Banalibus* quoque à pag. 446. *Item*, eodem in merito expeditum Diploma. à pag. 477

Mariæ Theresiæ occasione regulat. Confiniorum Banalium diplomatis extractus. à p. 481.

Accedunt Regum Huugariæ, ex aliis monumentis Ordinationes, & textus, relati suis locis in opere.

Regum aliorum, Ducum Item Sclavoniæ monumenta.

Stephani Ducis Croatiæ testamentum. pag. 114.

Geyzæ Ducis, anno 1158. donatio facta Archi-Episc. Spalatensi. pag. 158.

Colomani Regis Ruthenorum & Ducis Sclavoniæ collationes diversis factæ. pag. 123.

Ejusdem Donatio anno 1232. terræ Konzka, ubi *Andreæ Ducis* mentio. 497.

Stephani Ducis Sclavoniæ anno 1353. confirmatio Privilegior. Eccl. Zagr. p. 147.

Ejusdem anno 1354. datum Civibus & hospitibus Capronçensibus rescriptum. pag. 444.

Mar-

Margarethæ Duciſſæ Sclavoniæ anno 1355. Viduæ Ducis Stephani, datum Kaproncenſibus p. 444.

Stephani Dabiſſa Regis Boſniæ anno 1394. donatio facta Goyco Mernavich cum inſertione Baronum Regni à pag. 247.

Stephani Scuri, ſeu Tvarci Tuarkovichy Regis Boſniæ anno 1426. nova donatio facta Joanni Mernavich cum conſenſu Senatorum Regni iſthic inſertorum, ſervit illuſtrandæ Hiſtoriæ a pag. 257.

Stephani Thomæ Regis Raſciæ & Boſnenſium anno 1446. Decretum Legum latarum cum inſertione Prælatorum & Baronum Regni à pag. 271.

Mathiæ Archiducis Auſtriæ quà Vicesgerentis anno 1595. ad Generales & Capitaneos &c. pro Kaproncenſibus mandatum pag. 365.

Joannis de Hunnjad Gubernatoris, de anno 1448. donatio oppidorum iſthic expræſſorum, facta Georgio Niſſenſi, hiſtoriæ illuſtrandæ ſerviens a pag. 272.

Michaëlis Zilagi Gubernatoris de año 1458. teſtimoniales de Niſſa &c. ſervit hiſtoriæ illuſtrandæ a pag. 273.

Ulrici Comitis Cilliæ &c. & Bani Sclavoniæ anno 1449. ſententionales litteræ 275.

Petri de Thalovicz Dalmatiæ & Croatiæ Bani anni 1442. ceſſio decimarum pag. 267.

Scriptores ut teſtes ſuis locis adhibiti.

Ademarus.
Ælius Spartianus.
Æneas Sylvius, ſeu Pius II. Pontif. Roman.
Aimoinus.
Albertus Muſſatus.
Albricus.
Adlzreitter.
Ammianus Marcellinus.
Anna Comnena.
Annales Fuldenſes.
Annaliſta Metenſis.
Andreæ Presbyt. Ratisbonen. Chronicon.
Annaſtaſius Bibliothecarius.
Annonymus Auct. vitæ Caroli Magni.
Annonymus Script. rerum Hungar.
Appianus Alexandrinus.
Aſſemanus.
Aventinus.
Bandurius.
Baronius Cardinalis.
Bedekovich Joſephus.
Benger Nicolaus.
Bertinianus.
Blondus.
Bombardi.
Bonfinius.
Cangius.
Capitolin. Julius.
Carolus Stephan.
Cedrenus.
Coſmæ Prag. Continuat.
Cromerus.
Dandulus.
Debiel Ludov.
Deſericzius.
Dio Caſſius.
Diocleates.
Dreschsleri Chron. Turcicum.
Eggerer Annal. Paulinorum.
Eginhardus.
Evagrius.
Eumenius.
Eutropius.
Farlatus Daniel.
Flodoardus.
Florus.
Fredegarius.
Gaufridus Monachus.
Georgius Acropolita.
Guillelmus Bibliothecarius.
Hanſicz Marcus.
Helmoldus.
Hierocles Grammat.
Sanctus Hieronymus.
Hiſtoria Miſcella.
Hiſtoria Eccleſiæ Zagrabienſis.
Joannes Archidiaconus de Gvercſe MSS.
Jornandes.
Jovius.
Irenæus della Croce.
Iſthvanffius.
Kaprinay Stephanus.
Karolyi Laurentius.
Kollar Adamus Franciſcus.
Lactantius.
Lambertus Schapnab.
Lampridius.
Lazius Wolffgangus.
Leunclavius.
Livius.
Lucius Joannes.
Madius.

de Marcha Petrus.
Marullus.
Menander.
de Monacis Laurentius.
Nicephorus.
Nicetas Choniates.
Onuphrius Panvinius.
Ortellius Abraham.
Otto Frisingensis.
Pacati Panegyr.
Pagius.
Pancirollus.
Paschalis Chronicon.
Pasconi Clarus.
Paulus Diaconus.
Paulus de Paulis.
Peterffyi Carolus.
Pichler Josephus.
Platina.
Plinius.
Pomponius Lætus.
Porphyrogenitus.
Pray Georgius Annales Hung.
Priscus Rhetor.
Procopius.
Ptolemæus.
Raicsani Adam in epistolis.
Rajnaldus.
Ratkajus.
Ritter Paulus.
Rogerius.
Sansovinus.
Schönleben.
Sextus Aurel. Victor.
Sextus Ruffus.
Sigebertus Gemblacensis.
Sigonius.
Schmitt Nicolaus.
Sozomenus.
Strabo.
Svetonius.
Szent-Ivany Martinus.
Tacitus.
Thomas Archidiaconus Spalatensis.
Theophanes.
Theophilactus.
Thuroczius.
Timon Samuel.
Tomcus.
Trebellius.
Vellejus Paterculus.
Verböczius Stephanus.
Wippo.
Vopiscus.
Urspergensis Abbas.
Zosimus.

Index rerum, & Perſonarum Memoriæ.

Numerus Paginam indicat.

I. Opus totum, cùm rerum extractus ſit, oportebit lectorem indicata ſub numeris legere. Et cum per Periodos atque epochas deductum foret, res una diverſis locis, atque paginis occurret. II. Memorias Banorum, quæ in opere occurrunt, quemadmodum & Epiſcoporum, haud ſecundum ſeriem colloco, at Alphabethi ordine. Quare ſi quis ſeriem horum cupit, ad annos ſit reflexus. Banos non diſtinxi, qui nempe Dalmatiæ, Croatiæ, aut Sclavoniæ, vel Boſnæ, aut Machovienſes &c. fuerint; neque enim horum ſcribo hiſtoriam. At hos promiſcuè reffero, juxta alphabetum. Sunt in opere memoriæ rerum Perſonarumque plures, quas lectione eruendas reliqui. In libris Veterum, indices non reperiuntur; cùm operis cognitio, ex indice non ſit petenda, verum ex operis totius meditata diligentique lectione. Nam tametſi quævis ponerentur ad indicem, ſiſtema Scriptoris, nexum item rerum, harumque variationes, ex indice metiri eſt impoſſibile.

A

 Alphon-

B.

Bul-

Csaki

E

F

Eccle-

Jai-

K

Limi-

M.

P

Q

Quæstiones in hoc opere attactæ.

Ste-

T.

Eorum

Auctarii Supplementum.

Post auctarii typos, ex Schytarjevo 50. numismata reddita mihi sunt. Quæ legi possunt, nec sunt anterioribus communicata, sunt. I. Faciei combinatione cum altero 492. relato, (quamvis in hoc erugo sustulerit epigraphe) *Crispinæ* est, in quo parte aversa *PROVINCIA* legitur, cætera consumpta.

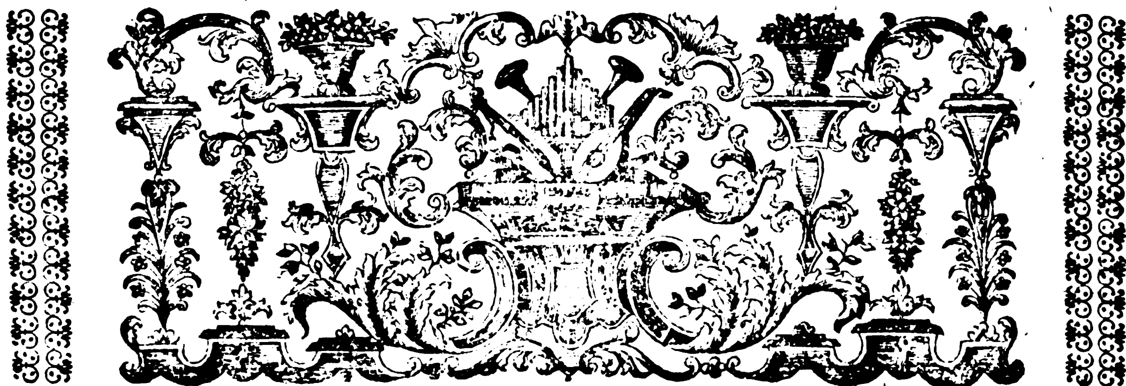
II. Exhibet nitidè *Gallienus Aug*; verum pars aversa rarioris characteris ad normam latinarum litterarum habet epigraphe; combinatione litter. partis aversæ, legendum censeo: *Ab uno antea Aug.*

Est numus Probi, ubi, adversa parte: *Imp. Probus Aug.* aversa vero, equitans Imp. tum orbicularis Epigraphe: *Adventus Probi Aug.*

III. In duobus *Constantini* numis, parte adversa: *Constantinus Aug.* Aversa: *Dn. Constantini Max. Aug. Vot. XX.* ut hinc firmentur, quæ ex *Pomp. Loeto*, & relatis a pag. 22. *Inscriptionibus* scripta sunt, cognomen nempe *Maximi* Constantinum usurpavisse.

Noveris Lector. Eorum, quæ in additamento sunt a pag. 503. in hoc Indice, non esse mentionem; quod dehinc addita fuerint. Vale.

NOTITIÆ PRAELIMINARES.

Regionum earundem variè nominandarum, & dividendarum, ratio, ex multis profluit. Præcipua existimo: diversitatem temporum; Rerumpublicarum conversionem: Scriptorum arbitrium: qui, vel eruditionis ambitione; vel ex incertis relationibus, ex ingenio suo, sine rerum examine, de remotis atque incognitis scribunt; & Sectatores ex præjudicio quopiam, nanciscuntur. Potissimum autem Regionum divisiones, ac nominum mutationes, ab eorum pendent arbitrio, quibus parent. Hæc, in his Regionibus, (quarum amore, opus istud compilatum est) cumprimis experimur. Venia profecto digni sunt exteri, dum errant in genuina, *Dalmatiæ*, *Croatiæ*, *Sclavoniæ* notitia. Domestici quam varient atque confundant, non est quod recenseam. Itaque dum *Zagrabiensem Ecclesiam*; quidam in Croatia; quidam in Sclavonia, in Pannonia alii, collocant, enatis hinc etiam, sæpe discordiis; & dum *Ecclesiæ hujus sacra Jurisdictio*, per varias & distinctas Regiones, olim, atque hodie extenderetur; de Regionibus his commentari volui; ut ita Pars hæc Historiarum intelligi commodius valeat. Ex instituto de his differere, pertinet ad civilem historiam, cujus, collectionem majorem haberemus, sub spe olim, hujus quoque a nobis edendæ. Verum ita volentibus fatis, curam hujus deposuimus: oramus nihilominus Cives Patriæ, ut hanc, pro Reipublicæ suæ, Sacræ Regni Ungariæ Coronæ, Regisque sui, servandis legitimis ac justissimis juribus non negligant, præcipue; postquam necessitatem hujus, *articuli illi* omnes, qui, *de rectificandis limitibus*: *Banorum authoritate* &c. tanto numero, *legibus Municipalibus* inserti sunt: tot item sæpenumero controversiæ, exigere videntur. Leopoldus Anno 1700. hujus fuerat studiosissimus, ut sua mandata Regia evincerent; aliud de XX. Die Novembris, anni 1700. aliud ex Castro *Ebersdorff* Die XV. Septembris 1701. expedita. Verum Caroli II. Hispaniæ Regis, dein Leopoldi ipsius mors, Regios hos conatus, atque officium, interruperunt. Porrò, ut *Præliminares hæ memoriæ*, intelligantur commodius, per præcipuas Periodos, has reffere visum est. Sequimur pro viribus juxta gradus probabilitatis historicæ Scriptores. *Lapidum Inscriptiones* pro confirmatione adjungimus, *Numos item cusos Sisciæ*, ac his in oris erutos, quorum plures, *RSS. D. Georgius Malenich de Kurilocz*, *Abbas infulatus S. Jacobi de Silisio*, *Lector Capituli & Canonicus Ecclesiæ Zagrabiensis*, pro eruditionis amore, ac studio utilitatis publicæ, ad perennem sui memoriam, nobiscum amicè communicavit. Per nos, visi, examinati, & tractati sunt.

PERIODUS I.

Florentis ac decrescentis Romanorum Imperii, adeoque usque ad Sæculum VII.

§ I.

Notitiæ Pannoniæ ab *Octaviano Augusto*, ad M. *Vulpium Trajanum*.

I. Regiones, quas hodie, *Croatiam*, *Sclavoniam*, *inferiorem Styriam*, & *Carnioliam* in partè saltem, vocamus, olim, ante, ac sub Augusto ipso, *Pannoniæ* fuisse partem, si ve-

si veteribus Scriptoribus fides, dubitari non posse videtur. *Strabo* Augusto æqualis, aut suppar, de Pannonia scribit: *Pertingit Pannonia etiam usque ad Dalmatiam, & Ardiæos versus meridiem si proficiscatur - - quæ supra hanc sita est Regio, montosa est, frigida, ac nivalis, maxime quæ ad Septemtrionem vergit, ita ut vites raræ sint, in editis & planis locis. Hæ sunt Pannonum montanæ planities versus meridiem ad Dalmatiam usque, & Ardiæos pertinentes, versus septemtrionem ad Istrum desinentes.* Item Strabo 6. 7. *Quodam enim modo* inquit: *una ducta quasi linea parallela montes Illyrici, & Pæonici, & Thracii inter se distant, quæ ab Adriatico sinu in Pontem usque perveniat, cujus partes in aquilonem spectantes inter Istrum, montesque consistunt &c.* Ut non immerito observet Lucius libro I. C. 3. *Montes, ex quibus prospectus in Adriaticum, ipsasque montanas planities, Pannones possederunt &c.* Hæc vero accipienda non esse, de his oris, quæ, *respectu Zagrabiæ, ubi scribimus*, versus occidentem ad littus Adriatici extensa sunt; evincunt: Strabo, cæterique Scriptores; Augustorum Romanorum historiæ; imo inscriptiones veteres. Enimvero Japides, atque Japidiam, hac Strabonis ætate, fuisse intermediam, negari non potest. Sed qui fuerant *limites, his in oris Pannoniæ*, a Japidia? nequit determinari. Strabo, post Istriam; *sequitur Japodum* inquit *ora, Stadiorum mille. Siti sunt Japodes sub Albio monte, qui finis est Alpium admodum alto, ac partim ad Pannonios & Istrum pertingunt, partim ad Adriam. &c. Urbes eorum* (nempe Japodum) *Metulum, Arupinum, Monetium* Vendum - - *post Japodum oram, Liburnica succedit &c.* Ita exhibet Strabonis textum Lucius, *lib. 1. cap. 2.* Schönleben autem *cap. 1. §. 7. Siti namque sunt Japides in Albio monte, qui finis est Alpium: admodum alto, atque illinc ad Pannonios & Istrum, hinc ad Adriam porriguntur &c.* Quæ Lectiones, quam differant, quivis videt. Aliud est *sub Albio monte* Japides collocare; aliud *in Albio monte*; aliud, hos pertingere *partim ad Pannonios & Istrum*; aliud: *illinc*, nempe ab Albio monte *ad Pannonios & Istrum* porrigi. Secundum Schönlebeny lectionem, perfacile foret, *limites Pannoniæ* describere, *a Japidibus*; at citatus a Lucio, Strabo, reddit difficiles. Credo Strabonis Autographum, ab horum neutro fuisse visum; hinc Augusti, Tiberiique ætate, his in oris, seu *vocatæ hodie Croatiæ*, qui fuerint intra Japidiam ac Pannoniam limites? constitui nequit. Illa vero, ex quibus argui possunt, & conjectando firmari mox infra venient.

II. Romanam Rempublicam, cum Illyriis, Dalmatis, Mœsys pugnavisse, res clara est, legique meretur Cl. Daniel Farlatus Tomo I. Illyrici Sacri. Studiosam æquè fuisse Rempublicam, Pannoniæ subjugandæ, accepto *ex Moesia* (nunc *Bosnia, Serviaque*) itinere, persuasum habeo. Sed post acceptam ad *Savum* cladem, relictam a Romanis fuisse Pannoniam, argumento est, silentium Reipublicæ Romanæ Scriptorum. Cladis acceptæ, testis est *apud Lazium*, Inscriptio, prope *Savum* reperta:

C. HOSTILIUS ET EGNATIUS VEITOR QUINTADECIMAE LEGIONIS TRIBUNUS P. S. P. Q. R. CUM BARBARIS DIMICANTES, PARITER OCCISI, HEIC PARITER IACENT. SINGULARE POSTERIS EXEMPLUM ET CHARITATIS ET FORTITUDINIS CILJNENS. XXI. DIES ATRAT. LUXERUNT.

Magna sane clades hæc fuerit, quam Senatus Populusque Romanus, atrati, XXI. diebus luxerunt. Illud porro, cum *Barbaris dimicantes*, Pannones potestati Romanorum subjectos, necdum fuisse, confirmat; dum extra dubium esset. *Barbarorum* appellatione, venisse Romanis, eos, qui, Reipublicæ subjecti, aut conjuncti non fuerant.

III. *Octavius Augustus* Aquilejâ condita, & *Limite Italiæ* extenso, ut sequens doceret Inscriptio (

IMP. CAES. INVICTUS AUG. AQUILEIENSIUM RESTITUTOR ET CONDITOR. VIAM QUOQ. GEMINAM, A PORTA USQUE AD PONTEM PER TYRONES JUVENTUT. NOVAE ITALIAE SUAE DELECTUS, LONGI TEMPORIS LABE CORRUPTAM, MUNIVIT ET RESTITUIT)

In Japodes arma vertit, quod: Appiano teste, *facto in Aquilejam impetu, ac Tergestinâ Coloniâ direpta*, Cæsarem offenderint. Qui, teste Dio lib. 49. *Japides ipse bello petiit; quorum eos, qui citra montes procul a mari habitabant, non omnino difficulter subegit: qui vero montes & ultra illos incolebant, eos non sine maximo labore perdomuit. Hi Metullo maxima sua urbe occupata, Romanos oppugnantes multoties repulerunt, machinas multas combusserunt, Cæsarem ipsum a lignea quadam turri murum conscendere conatum, graviter sauciaverunt; tandem cum nihilominus propositum urgeret, copiasque alias evocaret; simulantes se pacem facturos, præsidium in arcem acceptum*

ceptum noctu interfecerunt, ædes suas incenderunt, seipsos, ac quidam etiam uxores, & liberos simul occiderunt; ita ut nihil prædæ inde ad Cæsarem redierit; cum captivi etiam, paullo post, necem sibi ipsis consciverint. Appianus autem bellum hoc distinctius & copiosius describens, concludit: *Metullo capta - - Japodes tunc primum Populi Romani ditioni, additi sunt.*

Superatis Japydibus, Cæsar, ad horum ab oriente vicinos Pannones, continuo progreditur. *Inde perexit* sunt verba Appiani apud Farlati, *in agrum Segestanum, qui & ipse Pæonum est ad Savum fluvium; cujus in ripa urbs egregie munita sita est, patetque latissimè in amplo fossæ fluminisque complexu; eaque maxime de causa expetebatur a Cæsare, qui illud oppidum destinaverat sedem belli, quod meditabatur adversus Bastarnas, ac Dacos habitantes ultra Istrum, qui per eas Regiones adhuc Danuby nomen retinet, paulò inferius Ister futurus. In flumine Savo naves fabricari jusserat, quibus frumentum in Danubium, quem Savus influit, devehere parabat; quæ res non habenti in potestate Segestam, admodum difficilis erat futura - - - Segestani omnia acerrimæ oppugnationis mala perpessi, trigesima tandem die, per vim capti sunt.*

Hæc Appianus de *Segesta* scribit, quæ insula fuit ad Sisciam, intra *Savum* ab ortu, *Colapim* a meridie, *Odram* fluvium ab occasu, sita. *Dio* autem *Cassius* de *Siscia*, trans Colapim, late extensa, & a *Segesta*, fluvio uno dissecta. Sic autem Dio: *Cæsar in Pannonios profectus, primum a rapinis se continuit, quamvis ii pagos in campestribus sitos deseruerant; sed cum ad Sisciam accedentem, eum læsissent, ira correptus agrum eorum ussit, prædasque, quas potuit maximas egit. Cum urbi appropinquasset, incolæ a primoribus persuasi, statim ei se dediderunt; postea autem cum portas occlusissent, in obsidione habiti sunt, cum & muris validis, & duobus navigalibus fluviis confid rent. Colops enim* (Colapis hodie) *ipsa moenia alluens in Savum defluit - - - Tandem audito quosdam Sociorum suorum insidiis exceptos periisse, animis collapsi deditionem fecerunt. Ita his in potestatem Cæsaris receptis, reliqua etiam Pannonia pacis conditiones accepit.*

Ex descriptis adhuc, concludimus: ab Augusto primum, superatis Japidibus, his, vicinos Pannones, Romano Imperio fuisse adjectos. Et Pannones Regionum harum, de quibus commentamur. Verum terminos, Japidiam a Pannonia hac distinguentes, neque ex his eruere valeo. Tum facto ex Japydia itinere, Augustum has Pannoniæ oras, sub pacis condionibus accepisse. Quæ illæ fuerint conditiones? describere aliud nequeo, ac ex *Epit. Sex. Aurel. Victoris* sententiam: *Pannonios stipendariis adjecit.* Sane Ammianus de Mysiis testatur: *Mysios Marcus Lucullus - - - Nec præterea quidquam a Populo Romano sub vetere Republica adversus Mysios gestum comperi; neque quod tributa pendere adacti sunt, ne ab Augusto quidem; Cæterum a Tiberio, qui post Augustum rerum potitus est, domitos constat.* Si Mysy a Republica Romana obtenti, ad tributa pendenda nec ab Augusto adacti sunt, qui credam? acceptos ab Augusto Pannones, ad tributa pendenda fuisse compulsos, præcipue dum *Sisciam*, belli sedem adversus *Bastarnas & Dacos* haberé voluit; dum Magistratus Regesque Pannoniæ non sustulit, ut mox videbimus. Quare opinione mea, stipendiorum annuorum promissis, Japides Pannonesque, Augustus, Romano adjecit Imperio, *Sirmium* unicè, Romano muniens præsidio. Equidem

IV. Augustus, qui Appiano teste, identidem arma corripientes Dalmatas compescuit, ut: obsides traderent pueros, ad septingentos. *Ad hæc*, verba sunt Appiani, *signa Romana, quæ Gabinio abstulerant, & tributum, quod a D. July temporibus pendere intermiserant, reddituros polliciti, obsequentes populo Romano imposterum fuêre.* Verum diuturna Dalmatorum non erat fidelitas, odio enim tributorum, Pannonibus in societatem pertractis, arma corripiunt, *Daci* inquit Dio, *qui Istrum frigore concretum transgressi, ex Pannonia prædas abstulerant. Dalmatæ quoque propter exactum tributum rebellionem fecere. Hos motus Tiberius ex Gallia, in quam cum Augusto profectus fuerat, pacavit.* Verum Tiberio adversus Germanos exercitum ducente, quod is Dalmatis, atque Pannoniis, pecuniam, & milites, ad expeditionem Germanicam imperasset, audacter negatis imperatis, se a Romanorum Imperio eximere, nova defectione, adnixi sunt. *Dalmatæ tributa molestè ferentes* (Dio Cassius lib. 55.) *cum superiori tempore, vel inviti se continuissent, postquam Tiberius secundam in Germanos expeditionem fecit; ac cum eo magna parte Exercitus abducta, ipsisque Dalmatis milite imperato, ad bellum Germanicum Valerius Messalinus Dalmatiæ ac Pannoniæ tum Præfectus abiit. Cum eam ob rem ipsi convenissent, juventutemque suam florentem conspexissent, cunctatione abrupta, primo pauci quidem rebellavêre; Batone quodam Dysidiato eos maxime concitante;*

Romanosque obviam profectos, ibi fuderunt: inde reliqui quoque Dalmatæ defecerunt. Ac Breuci Pannonica gens, alio sibi quodam Batone Duce sumpto, ad Sirmium, quod Romanorum tenebatur præsidio accesserunt. Vellejus autem Paterculus, ennarrato eò, quod pars exercitus hujus, in *Macedoniam* eruperat; pars Italiam petere decreverat; junctam sibi *Nauporti* ac *Tergestis* confinio, concludit: *tantus etiam hujus belli metus fuit, ut stabilem illum & firmatum tantorum bellorum experientia, Cæsaris Augusti animum quateret atque terreret.*

Sane Vellejo Paterculo, & Dione Cassio auctoribus, *Bato* ille Dalmaticus, populabundus *Salonam* excurrit, ac ultra *Drilonem* progressus, atque in Macedoniam effusus, omnia ad *Apolloniam* usque vastavit, jam victus, jam victor. Adversus hunc *Valerius Messalinus* cum aliquot Legionibus a Tiberio fuit submissus; *Rhymetalces* quoque *Rex Thraciæ*, in auxilium a Romanis vocatus. *Bato* autem, vel rectius *Batro* Pannonicus, *occupato monte Claudio*, ut testis esset Vellejus, *munitione se defendit*, ac ad *Sirmium* excurrit Et ne caperetur Sirmium, *A Cæcina Præses Myssiæ*, celeriter ad *Dravum* flumen accurrit (combinatione horum, *Cæcina* Sirmiò iverit; *Bato* autem partem sui exercitus, trans *Dravum* miserit, cui Cæcina occurrit, partem, in *monte Claudio* secum habuerit) victum ingenti clade, a Batone scribit *Vellejus*; victorem Cæcinam fuisse, *Dio* recenset. Motus hi, diuturniores fuêre; nam post Tiberium ab Augusto revocatum, *Germanicus* Cæsar filius Drusi, Romano Exercitui præerat; Tiberius iterum, qui Dione teste Dalmatas partim bello, partim pacificatione composuerat. Sed ex subsecutis intra Batones discordiis, motus renati sunt. Enimvero *sub idem tempus*, scribit Dio, *Bato Breucus, qui prodito Pinne mercedis loco, Regnum Breucorum acceperat, captus ab altero Batone, occisusque est. Suspectam enim ille fidem subditorum habens, circum castella profectus, obsides postulabat; eumque alter re cognita, insidiis interceptum, in arcem quamdam compulit; traditumque ab iis, qui arcem tenebant, in castra adduxit, & damnatum mori coegit. Quo facto, cum iterum permulti Pannony rebellâssent, Sylvanus in eos exercitu ducto, Breucis victis, reliquorum nonnullos absque prælio recepit. Igitur Bato in Pannonia nihil spei reliquum videns, præsidiis aditus ex ea in Dalmatiam pertinentes munivit, Dalmatiamque vastavit. Sic reliqui etiam Pannony cum ager eorum a Sylvano maleficiis infestaretur, pacis conditiones acceperunt; nisi quod latrocinia quædam, ut quæ in hujusmodi tumultu diu jam exercitata essent, superfuêre (res nunquam non præsertim apud istos populos usitata) ipsa etiam deinde excisa.* Prosequitur Dio lib. 56. (apud Cl. Farlati) Batonis hujus Dalmatici historiam; eum nempe, *Andery*, ad ipsas *Solonas* ædificata arce, sese defendisse, petita pace, suis desertis, profugisse; ac demum, misso ad Tiberium *Sceva filio*, arbitrio Tiberii semet tribuisse. Hanc Batonis insolentiam, ab anteriore fuisse distinctam, historia *Dionis* evincit.

V. Ex adhuc descriptis consequitur. Pannoniam hanc, ab Augusto, adjectam Romanis extitisse, atque initia Romani Imperii in Pannoniæ parte hac, ab Augusto esse petenda. 2. Augustum Magistratus Pannoniæ, tum statim haud sustulisse, cum *Breuci* Pannonica gens, *Pinnetum* Regem suum habuerint. Qui, a *Batrone* proditus, *Regnum Pinne*, seu Breucorum, mercedis loco, acceperat. 3. Pannoniam a Dalmatia distingui oportere, neque Dalmatiam, per Pannonias fuisse extensam. Plura item, quæ studiosus Lector, perfacile intuebitur. Verum dubietates ex anterioribus, meditatione instituta, enatas, illustrare convenit. Auctores insinuati, ætate distant. Ad Octaviani, atque Tiberii Epocham, *Strabo*, & *Vellejus Paterculus*, proximi sunt. *Dio Cassius* Sæculi III. initiô, floruit. *Appianus Alexandrinus* post medium II. Sæculi, *Ammianus Marcellinus*, item *Sextus Ruffus* a medio IV. Sæculi, ut facile, secundum ætatis suæ morem, in scribendo, quæpiam ab illis inserta existimem. Sane *Vellej Paterculus* anteferendus *Dioni Cassio* foret; tum quia sub Tiberio vixisse; cum &, quod Legatus Tiberii in Germania & Pannonia fuisse, scriberetur. Sed quod nimis Augusti partibus faveat, *Tiberiumque*, atque etiam *Sejanum* immeritis laudibus ornet, reprehenditur. Quare Inscriptiones repertæ in lapidibus, firmare, quædam videntur. Certè Superior Aquilejensis, Augustum viam geminam per Tyrones restituisse, testatur. Hæc vero, ut ab iis, qui *Aquilejæ* fuerunt, accepi, altera est orientem versus, ad hodiernam *Goritiam*; altera, corrupta & neglecta ad septemtrionem. Hinc, structis viis, adversus Japides, Augusto erat commodum, pugnare. Japidum porro oras illas fuisse, confirmat apud Lucium (L. 1. c. 9.) fragmentum sequens.

C. SEMPRONIUS C. F. C. N. TUDITANUS COS. DE JAPUDIBUS. KAL. OCT.

Parte quoque ex alia, sive Dalmatiæ; Augustum stravisse, & duxisse vias, non solum harum, nunc etiam vestigia; sed & lapis relatus a Lucio, Farlatio

CU-

CUJUS VIAJ MILLIA PASSUS. SUNT. CLXVII. MUNIT. PER VEXILLARIOS LEG. VII. ET XI. ITEM. VIAM GABINIANAM AB SALONIS ANDETRIUM APERUIT ET MUNIT. PER LEG. VII.

Jam, postquam Augustum Pannoniæ Reges non sustulisse, ex superioribus pateret, dum *Pinne* atque *Batro*, Breucorum Pannonicorum, Reges; Tiberio causavissent molestias, an Tiberius Magistratus Pannonum proprios? horumque Reges sustulerit; constituere permolestum est. Enimvero *Dio Cassy* scriptio, *Pannonios, Tiberius, usus egregia Scordiscorum, qui Pannoniorum fines attingebant, eodemque belli apparatu utebantur, opera, multis illatis cladibus domuit, arma ademit; juniorum plerosque in alias Regiones adducendos, vendidit.* Indicare videtur, Pannones a Tiberio, subjugatos extitisse. Si eos domuit? si arma ademit? si juniores vendidit? Magistratus & Reges Tiberium iis reliquisse, credi nequit. At quia duobus ac ultra Sæculis Dio Cassius, Tiberio esset posterior, ac superius, *Pacis conditiones* Pannonios accepisse narrâsset, atque a *Batone* Dalmatico, ob maleficia per *Sylvanum* accepta, eos recessisse, ut nihil spei in Pannonibus videndo, Dalmaticus Bato, præsidia muniverit; ejus scriptionem conciliare nequeo. Sane apud Lazium, videre est lib. 3. pag. 387. Inscriptionem sequentem.

L. SEXTIO PERVINCO DEC. CIVITATIS AUDERJENSIUM CAVSIDICO, ACCEPTIA AEREPTA CONJUGI SANCTISSIMO F. C.

Ut *Pervincus* Decurio Civitatis *Auderiensium* (verosimilius ut infra mox, Pannonici *Audery*, quo loco, occisum Pinnetum scribunt) apud Tiberium in Germania tum constitutum, agens pro Civitate & Pannonibus Oratorem, sive causidicum, isthic mortuus fuerit; venia nihilominus exorata, pacisque conditionibus acceptis. Interim ex memoria Cellejensi sequente:

SEX. PUBLICIUS FRONTO ANNO LX. BATRO CELEJAN. ANNO LXX. SERVATIS CELEJANIS ANNO XXXV. INSEQUENS CELEJANOS ANNO LXX. HIC S.

Pro Bato, *Batro* Pannonicus legendum putarem, atque hunc Celejanum, servâsse suos, occasione illa, qua Augustus in Japydes est progressus, vel dum Romani a Pannonibus cæsi sunt, deinde, eosdem Celejanos insequendo, quod se pro Rege agnoscere noluissent, Pinneto prodito, sed Dalmatico Batoni adhæsissent. Verum

VI. Multa sunt, quæ suadent: Pannoniam, per Tiberium nec Magistratibus suis fuisse privatam; nec ad tributa subactam. Rei hujus, lapis 1758. e profundo terræ erutus, dum in *Sztenievecz* (loco versus occasum, hora una, Zagrabiâ dissito) novum erigeretur Parochiale templum, testimonium perhibet, exhibens Inscriptionem sequentem.

IMP. CAES.
MESSIO
QUINTO TRA-
IANO
DECIO. P. F. AUG.
P. M. R. POT
COS. I. ΚΕ
P. P. RESP. ANDAUT. DD.

Andautonium inter superioris Pannoniæ Oppida, a Ptolemæo (sub Antonino Pio circa 160. Scriptore) recenseri; testatur *Carol. Steph. Lazius* &c. Lapis in *Sztenievecz* repertus, isthic stetisse Andautonium, cum cæteris ruderibus, atque vestigiis evincit, errorisque damnat Geographos, qui alibi *Andautonium* locavêre. Respublica hæc, Pannonum fuerit, ad conservandos hac ratione Pannones, Romano Imperio. Neque particulares Nationum quarundam, Reipublicæ, fuêre exclusæ, dum talium memoriam testantur lapides. Sic apud Lazium L. 5. Cap. X. C. CORNELIO - - - *Curatori Reipublicæ* OTESIMORUM. Item: P. CLODIO - - - *Curatori Reip.* BERGOM. *dato ab Imp. Trajano Curatori Reipubl.* COMENS. *Dat. ab Imp. Had.* Item lib. 3. C. URBIO *Patrono & Curatori Reipub. Veronensium* &c. Ut Trebellius refferat, in oratione Trajani Decy; dum *Valerianum* ad munus *Censoris* electum confirmaret, reliqua inter Censoris officia: *Tu vectigalia firmabis, divides Statum, Respublicas recensebis.* Imo apud Ortellium videre est numum, ubi parte una: IMP. C. M. Q. TRAIANUS DECIUS AUG. Parte ex altera, PANNONIAE ac ad Latus S.C. sive *Senatusconsulto.* Accederet: nunc etiam, barbaros quos vocamus numos, complures frequentius erui, sed quia ignoraretur Epocha, ad quam

b forent

forent collocandi, eos omittimus. Certè si Romani gentes quaspiam, ad incolendum solum suum recipiendo (ut de *Vannio* Rege in Pannoniis locato, plures scriberent) has; cum eorum Regibus recipere fuerunt soliti; extaret quoque lapis apud Lazium IHREPTI, Hipponicorum Reguli præbens memoriam, ad amnem *Marusium* repertus, & isthic *Ihrepti* dominatum indicans, tenoris sequentis.

T. P. S. L. VAL. IHREPTUS, ET DOMITILL. REGULUS HIPONIC. HERMES ONESIMUS AUG. COL. HPC. L. D.D.D.

Concludi posse videtur, nec nationes illas, quæ eorum Imperio per pacta & conditiones, sese univerant, suis illico exuisse Magistratibus. Judeæ egit Præsidem Pilatus Pontius, nomine Romanorum, attamen proprii fuêre etiam Judæorum Magistratus. A Prisco Rhetore (Tom. I. script. Bizant.) *Edecon* describitur, *qui Pæoniam Regionem ad Savum sitam incolebat, quæ, ex foedere inito, cum Ætio Romanorum occidentalium Duce, barbarò parebat &c.* Verum examinanda hæc relinquimus, qui, Pannoniæ sive totius, sive *hujus Saviæ*, aliquando scripturus est Civilem historiam.

VII. Tributa etiam, ab Augusto atque Tiberio, *Pannonibus* imposita non fuisse, superiora suadent; at stipendarios extitisse, ac auxiliares. Hoc Inscriptiones etiam firmarent, in quibus *Equiti Auxiliario* legeretur. Præterea est Inscriptio apud Laz. lib. 1. pag. 57. *T. Plautio - - - Et Comiti Claudy Caes. in Britania Cos. Procos. Pro-Praet. Moesiæ. In qua plura quam centum millia ex numero TransDanubianorum ad præstanda tributa cum conjugibus & liberis, & Principibus suis traduxit.* Ut videatur, post Dalmatiam, Mœsia, atque inde Transdanubiani, prius *ad tributa* adducti, & Pannonii tardius. At, nec de his, hic ex instituto. Ideo

VIII. Cùm in *Sztenievecz*, vetus Andautonium stetisse, lapis superius relatus doceat; porro nunc *Sztenichniak*, *Zasztenie*, cum vestigiis antiquitatis, trans Colapim existerent; apud veteres autem Geographos, in Pannonia *Andautonium*, *Andezium* (sive Anderium aut *Auderium*, legendum sit) *Dautona* item; facile ut *Sztenievecz* est Andavtonium vetus, sic etiam *Sztenichniak* Andezium sive Anderium, *Zasztenie* autem vetus Davtona, sint.

Hinc quia Ptolomæus, sæculo posterior, ab ætate Tiberii, intra Pannoniæ populum recenseret *Andiantes*, scribendo: *Andiantes tenent autem & ipsam Provinciam, in partibus quidem occidentalibus. Amantini magis Septemtrionales, sub quibus Hercuniates, postea Andiantes, postea Breuci. In partibus vero orientalibus, qui maxime septemtrionales sunt Avarisci, & qui magis meridionales Scordisci.* Quia vero Amantini intra Dravum Savumque fuissent, Sexto Ruffo authore, *Batone Pannoniorum Rege subacto, in ditionem nostram Pannoniæ venêre, Amantinis inter Savum Dravumque prostratis, Regio Saviensis, ac secundariarum Pannoniarum* (nempe sensu ætatis Sexti Ruffi circa 370.) *loca obtenta sunt*, post quos trans Savum, fuêre *Hercuniates*, quos vulgus nunc etiam *Kihachari* a elava Herculis, & *Hermatachi* vocitaret; tum *Andiantes*, Amantinis Meridionales, & hi, Andiantibus Septemtrionales; adeoque *Andiantes* moderni incolæ *Sztenichniak*, & *Zasztenje* essent. Bato cum Breucorum Rex atque Pannoniorum fuerit, in Anderio vel Andezio, sive *Sztenichniak* captus, a Batone Desydiato Dalmatiæ, captus sit & occisus; ex Dalmatia enim, terrestri itinere, & montem *Petrovæ Gora*, hodie vocatum (ut quivis intueri poterit) pervenit ad Sztenichniak sive Andezium. Inde, nihil spei in Pannonia videns, in Dalmatiam rediit, communitis præsidiis, ne sive Pannones, sive Sylvanus in Dalmatiam irruerent. Tum isthic in *Anderio*, arce ad Salonas ædificata, quæ moderna Klissa putatur, sese salvâsse. Hinc Anderium Dalmaticum, ab Andezio vel Anderio Pannoniæ est distinguendum. Quia demum post Andiantes, *Breuci* ponerentur, ideo hi, ab Andiantibus, dextrorsum inflectendo, respectivè ab occasu ad Septemtrionem, partem Carnioliæ inferioris, atque etiam Stiriæ hodiernæ, in suo complexu habuerunt, ad Avariscos maxime septemtrionales; ac perfacile in oppido *Breuczi*, Stiriæ inferioris ad Savum (latine *Runam* vocant) Breucorum, Pannoniæ veteris, eorumdemque situs, nunc etiam, memoria servatur. Quare *Andezium*, *Dautona*, *Andautonium*, *Cillea*, *Azellia*, nunc *Ozely*, *Sisciâ*, Breucorum Pannoniæ Regum, hinc Pinneti & Batronis, fuisse Regnum deducuntur. Horum consideratione, ac supra descriptorum, dum Vellei Paterculi (utpote Tiberii Cæsaris ad Pannoniam legati) de Epocha in qua sumus, firmissimum esset testimonium, huic deferendum est plurimum. Ipse vero lib. 2. cap. 110. apud Schönleben, recensita Pannonum defectione, pars inquit *petere Italiam decreverat, junctam sibi Nauporti ac Tergestis confinio &c.* Ut Nauportum in confinio Pannoniæ fuisse arguatur, adeoque fluvius ad Labacum hodiernum fluens, initium fuisset Pannoniæ, & plana illa, tum erant Pannoniæ, Japides dextrorsum fuêre, Plinii etiam testimonio, qui sub Vespasiano, floruit, *inde glandifera Pannoniæ*: scriben-

bentis, *quæ mitescentia Alpium juga, per medium Illyricum a Septemtrione ad meridiem versa, molli in dextera ac leva devexitate considunt*, nempe Japodes, ut in suo complexu, Avendonem, Terponum, Monetium, Arupium, Metullum &c. habuerint Japidiæ suæ clariora oppida. Quare infra Metullum limes fuerit, qui Andiantes, Pannoniæ populum, a Japidibus separabat, inde uti superius observatum, facile per antiquum *Corcyras*, nunc verosimilius *Kerka*, ut hic fluvius ad *Colapim* influeret facto flexu, Pannoniam Regnumque Breucorum ad orientem constituebat. Hæc agnosco conjecturæ esse, cum a nemine, quod ego legissem, Pannoniæ ab Augusto acceptæ, à Tiberio firmatæ, limites, Japidiam versus distinctè descriptos, sciam. Posteriores autem sive Geographi, sive Historici, pro ratione Reipublicæ sui temporis, scribant. Quisquis certiora demonstraverit, a nobis reddendas sibi gratias, sciat.

IX. Monendum quoque censui, *Appianum* de hac Pannoniæ parte, intelligi non posse, dum scriberet: *Saltuosa est omnis Pæonum Regio, interque Japodas ac Dardanos in longum protensa; nullæ in ea urbes erant, sed vicatim, aut dispersis per agros domiciliis habitabatur, nullum universa gens in commune regimen, nulli Magistratus, separatisque per cognationes atque familias consiliis agebant.* Constat equidem in his Pannoniæ oris, extitisse *Sisciam*, *Segestam*, *Sirmium*, *Andautonium*. Pinne, & post hunc Battonem Pannoniæ hujus Reges; Rempublicam item extitisse, superior evincit inscriptio; ut hinc videre sit, ad explicandos rite Scriptores, plurima legenda cognoscendaque esse. Quare *Appianus*, de parte alia Pannoniæ, venit interprætandus, aut quod ætate sua, restrictius, Pannonia, quæ sub Augusto ac Tiberio erat, consideraretur.

Præterea, Augustum Italiæ fines ad Polam protraxisse, Strabo lib. 7. testatur, *docuimus* inquiens: *in Italiæ descriptione primos in Illyrici ora maritima esse Istros, conterminos Italiæ & Carnis, Principesque nostros* (Augustum & Tiberium) *hodie Italiæ fines ad Polam usque Istriæ urbem protulisse.* Ætate autem Plinii, Italiæ limites ad fluvium Arsiam extensi fuère; scribit enim L. 3. cap. 9. *Nunc finis Italiæ fluvius Arsia.* Illyrici quoque appellationem fuisse sub Augusto extensam, ex Strabonis, relatis supra verbis, non negamus. Quæ autem ratio hujus fuerit, an illa? quam Pancirolus apud Cl. Farlati Par. I. Proleg Tom. 1. pag. 66. credit, restituendæ videlicet primævæ originis; aut quam Appianus Alexandrinus scribit: *Romani vero* inquiens *non hos duntaxat, sed Pæones præterea, & Rhætos, Noricosque & Mysios Europam colentes, aliosque his finitimos, qui per Istrum descendentibus a dextera occurrunt, distinguunt a Græcis, non secus ac ipsi Græci, eosque propriis nominibus singillatim appellant; cæterum communi vocabulo omnes Illyrios arbitrantur*; *nec satis comminisci possum, quo initio ducti, potissimum in hanc opinionem devenerint, in qua hodie cum maxime perseverant, quippe tributum harum nationum inter fontes Istri & mare Ponticum sitarum, tanquam unum exigunt, & Illyricum tributum vocant.* Lectorum substerno judicio. Mihi Appiani perplacet sententia, tum quod Sæculi II. Scriptor esset; cum vel maximè, quod Romanis Imperii sui extendendi cura major fuerit, quam restituendi alieni, adeoque Illyriorum veterum. Interim ætate Appiani jam hæc etiam Pannoniæ pars, ad tributa pendenda fuisset adacta. Profecto Inscriptio Petovy in Cæmeterio S. Martini, sub Illyrici nomine, Pannoniam fuisse acceptam firmat, est autem sequens

ISIDI AUG. SACRUM MARCIALIS FIRMINI Q. SABINI VERANI T. P. CONDUCT. PORTORI ILLYRICI ARIARI VIC. VOTO SUSCEPTO.

Verum quod *Dalmatia*, ab Augusto ad *Savum usque extensa fuerit*, neque Lucio, neque Cl. Farlati subscribere valeo. Enimvero extensio hæc, nec ex Strabone, nec Vellejo Paterculo doceri potest. Quin memorata superius bella, sub Augusto atque Tiberio, Dalmatiam a Pannonia distinctam fuisse, satis testantur. Appianus præterea testatur, antiqua Provinciarum nomina a Romanis fuisse servata, *eosque propriis nominibus singillatim appellant, cæterum communi vocabulo, omnes Illyrios arbitrantur.* Accedit: tot inter Veteres Inscriptiones, nullam aut repertam, aut relatam ab aliquo esse, *in transSavanis* hic partibus, qua doceretur ab Augusto ad Savum Dalmatiam fuisse extensam. Contra multas esse, in quibus *Pannoniæ* est mentio. Memoria nostra, in campo *Turopolia*, adeoque respectu Dalmatiæ cis Savum, lapis erutus, sequentem exhibet Inscriptionem.

L. FUNISULANO
L. F. ANI: VETTONIANO TRIB: MIL: LEG: VI: VICT: QVAESTORI. PROVINCIAE. SICILIAE. TRIB: PLEB: PRAET: LEG; LEG. IIII. SCYTHIC: PRAEF: AERARI: SATURNI. CURATORI VIAE AEMILIAE.

LIAE. COS. VII. VIRO E PULONUM: LEG. PRO: PR. PROVINC: DELMATIAE. ITEM PROVINC. PANNONIAE: ITEM MOESSIAE SUPERIORIS. DONATO BELLO DACICO CORONIS IIII. MURALI: VALARI: CLASSICA: AVERA. HASTIS PURIS: IIII: VE: XLIS IIII.

Hæc Inſcriptio poſterior eſt, & ſub M. Vulpio Trajano, ob voces *donato bello Dacico* coronis IV. quæ diſtinctè Provinciarum Delmatiæ, item Pannoniæ, item Mœſiæ ſuperioris meminit. Neque doceri poteſt, quis Imperatorum, poſt Auguſtum, Dalmatiam reſtrinxiſſet, & Pannoniam ſuis reſtituiſſet limitibus. Anno quoque MDCC.LI. vidimus in Thermis Abbatiæ Topuſzkenſis, plures inſcriptiones, quæ Pannoniæ iſthic memoriam ſervabant. Inſuper agnoſcit doctiſſimus Farlatus, Provincias ſingulas in plures Diœceſes, quas conventus vocabant, partitas ſub Romanis extitiſſe; recenſetque Aſiaticas Diœceſes, tum ex Plinio Hiſpanicos conventus. Dalmaticos item tres, nempe Scardonitanum, Salonitanum, Naronianum. Et Plinio teſte lib. 3. cap. 21. & 22. *Conventum Scardonitanum petunt Japides: & Liburnorum Civitates quatuordecim, Liburniæ finis, & initium Dalmatiæ Scardona*, eo minus credi poteſt, Dalmatiam ad Savum usque ab Auguſto fuiſſe protractam, quod Pannoniæ, ſuæ quoque fuerint Diœceſes & Conventus; neque ſint vel indicia, Pannoniam Saviam, ad Dalmaticos Conventus unquam pertinuiſſe. S. Quirini M. & Siſciæ Epiſcopi hiſtoria, non commemorat, ad Præſidem Dalmatiæ, Virum ſanctum, fuiſſe ſubmiſſum: verum ad *Amantium* primæ Pannoniæ Præſidem: ſed nec video, ſi ab Auguſto ad Savum uſque, extenſa erat Dalmatia ad VII. plane ſæculum, quod Epiſcopi Siſcienſis, Singidunenſis; Salonitano Metropolitæ ſubjecti non fuerint, at Metropolitam Pannoniæ, Sirmy habuerint, deſtructove Sirmio: Theſſalonicæ honor auctus ſit. Denique Hieronymus ſe natum in oppido Stridonis a Gothis everſo fatetur, *quod Dalmatiæ quondam, Pannoniæque confinium fuit.* Ubicunque vero Stridon hæc collocetur, cum cis atque ad Savum, a nemine adhuc ſit conſtituta, Dalmatia ad Savum ab Auguſto extenſa non fuit, minus autem, Partes hæ, ad VII. uſque Sæculum, Dalmatiæ nomen retinuerunt.

Trans *Savum* porro, ad *Dravum*, aut *Muram*, vel plane *Danubium*, Dalmatiam extitiſſe aliquando extenſam, ſuſtineri nequit, dum oppoſitum demonſtrant, tot numero, ac tantæ Veterum Inſcriptiones, dolo & fraude carentes. Sic apud Lazium exhibetur Inſcriptio *Varaſdini* reperta, adeoque intra Savum Dravumque

T. VARIO CLEMEMTI PROC. PROVIN. BELGICAE, ET UTRIUSQ. GERMANIAE, RHETIAE, MAURITANIAE CAESAR. LUSITANIAE, CILICIAE PRAEF. EQ. ALAE BRITAN. MILIAR. ET II. PANNONIORUM TRIBUNO MIL. LEG. XXXV. ULPIAE, CIVES ROMANI EX ITALIA ET ALIIS PROVINCIIS IN PANNONIA CONSISTENTES.

Trans Dravum Petovii in fracto lapide

VENULEJO PROCULEIO V. ANNO DIEB. X. PROCULUS AUGON. VERNVE XX. HERED. UT. R. ARUMQ. PANN. CUM VALENTINA FILIA FECERUNT.

Cæteras rei hujus memorias, Cilleæ, Græcii Stirorum &c. repertas miſſas facio, ut proinde Scriptores omnes, qui *Dalmatiam* ad Regiones has, quas nunc Carnioliam, Stiriam, Croatiam, Sclavoniam, Hungariám, ac inferiorem Auſtriam vocamus, extenſam fuiſſe, & quidem ad VII. uſque Sæculum, ſine rerum examine, aut ſine ex Politico, vel Patriæ ſuæ amplificandæ ſtudio, ſcripſiſſe exiſtimem. P. Joſephum Bedekovich, inſtituti Eremitarum a S. Paulo Eremita, excuſat oblationum affectus, dum in *Oratorio* oppidi Strigo, ad Conventum Chaktornenſem pertinente templo, natum contendit Magnum Hieronymum. Hoc ut perſuadeat, imaginari ſibi vult a ſingulis ex Svetonio, refferente: in bello Dalmatico, Auguſtum ad *Setoviam* vulnera recepiſſe. Quia vero Lazius Setoviam Svetony, interprætaretur Petovium, concludit P. Bedekovich: *Ex his clarè patet, Petoviam urbem in Dalmatia, quod bene notandum, vel adminus proximam Dalmatiæ extitiſſe.* Cl. Lazy de *Setovia* Svetony, eſt conjectatio, quæ claritatem veritatis non effecit. Poſtremo bello, quod Boruſſicum vocamus, pugnatum ſæpe, ad Pragam, Vratislaviam &c. fuit; haud attamen ideo clare patet, *Pragam* urbem eſſe in Boruſſia, aut Boruſſiæ proximam. At relinquendo ejusmodi claritates & evidentias, ſolidarum litterarum eremitis.

X. Auguſtum orbis Provincias cum Senatu diviſiſſe, Strabo, Svetonius, Dio Caſſius, &c. teſtantur. Strabo pro *Senatu*, ſcribit *populo*; proculdubio Senatum intelligens. Dio Caſſius lib. 53. *Potentiores Provincias* inquit, *ut falaces & periculoſas, & vel hoſtes accolas habentes, vel per ſe magna & nova moliri valentes, ſibi retinuit. Id faciebat ſub*

hac

hac specie, ut Senatus optimis Impery partibus tuto perfrueretur, ipse laboribus & periculis objectus esset: at revera sub hoc prætextu inermis & imbellis esset; & ipse solus arma & milites haberet. Eadem ferme Strabo. In Provinciis Senatûs, *Proconsules* sortito creabantur, ut Svetonius. In Provinciis Imperatorum *Proprætores* sine temporis circumscriptione, erant. Provincias *Proconsulares*, id est Senatus, Dio nominatim percenset, *Africam, Numidiam, Asiam, & cum Epiro Græciam, Dalmatiam, Macedoniam, Siciliam, Cretam, Africam Cyrenaicam, Bithyniam, cum Ponto finitima, Sardiniam, atque Hispaniam Bæticam.* Residua fuère Proprætorum, sive Augustorum. Hinc iterum firmantur superiora, Pannoniam a Dalmatia, fuisse distinctam, quia hæc, erat Proconsularis sub Augusto, Pannonia neutiquam, ut non reminiscar me legisse, aut vidisse Inscriptionem aliquam veterem, nisi memoriæ Præt. Pro-Præt. In numis æque, Siscii cusis plerumque legeretur D.N. &c. sive *Dominus Noster*, ut Pannonia pro Provincia Augustorum, semper habita fuisse deducatur. Hinc quia talis fuerat:

XI. Ab Imperatoribus excoli studiosius procurabatur, tam ob soli fertilitatem, quam & flumina & aquas, extendendique Imperii opportunitatem. Titum Claudium Drusum Germanicum, in Provinciis his, cumprimis Dalmatia, plura innovasse, eum illud argumento est, quod *Scribonianus Camillus* inter Dalmatas Imperator dictus fuerit, sed continuo occisus, Tacito & Svetonio testibus; tum etiam, quia per T. Plautium plura quam centum millia trans Danubianorum (ut superior Inscriptio) ad tributa præstanda traduxisset. Thraciam quoque redegisse in Provinciam scribatur. An autem ipse Siscii, *Sisciæ* officinas monetarias instituerit? dicere nescimus, quia cusum vel signatum Sisciæ, Claudii hujus numum non vidimus. Duos nos vidisse fatemur, quorum parte una: *Claudius Cæsar Aug.* - - - altera: *Constantiæ Augusti*, & in medio *S. C.* sive Senatusconsulto. In altero: *Claudius Cæsar AUG. Germanicus Po-* - - *Vesta S.C.* at in neutro, locum cusæ monetæ, videre est. Proinde *Neronem Claudium*, Sisciensis Monetæ auctorem credimus, quia vidimus numum, moduli majoris, in quo parte ex una Caput Neronis Laureatum, cum epigraphe: *Nero Claud. Cæs. Aug.* - - (residua distinctè legere non valuimus) Parte alia: perspicue distingui nequeunt personæ binæ, quarum una sedens, inscriptio: *Annonæ* - - *Ceres* in fine, post lineam *Sisc.* Et quia Imperatorum historiam non scriberemus, missa reliqua facimus, memorias tantum, quæ hic supersunt, ac ad nostram venerunt notitiam referimus. Sane *Sergy Sulpity Galbæ*, nullam his in partibus reperimus adhuc memoriam, *Auli Vitelly* numum, modulli sane magni vidimus, quasi Sisciæ ob memoriam *Sisc.* cusum, in quo, parte aversa inscriptio: *Honos, & Virtus*, sed dum tanta indicant, numi falsitatem, nec his in partibus fuisset erutus, eum vel ideo negligere oportet, quod Legiones Pannoniæ, Mœsiæ, Dalmatiæ, *M. Salvio Othoni* (firmantibus historiam Taciti, pluribus Sisciæ repertis Othonis hujus numis) juratæ fuerint, adversus Galbam ac Vitellium. Sed & Othone mortuo, ad partes Vespasiani Pannones accessisse. In fracto lapide in *Krisovljan* ad Varasdinum, eò, ex villa *Babinecz* (si ex vocibus, quæ placiti sunt, tenet argumentatio, *Babinecz*, vetus *Anicium* Pannoniæ, ubi Valentinianus II. in Imperatorem salutatus scribitur, esset) olim ejusmodi antiquitatum fertile, translato; Vespasiani reperitur memoria, est autem sequens:

VESPASIAN - - - NNIO AFR. - - LEG.

Reliqua ad Ecclesiæ statum, *œconomicè* applicata, & fracta. *Nerva Coccejus* ut extraneus ipse, videtur intendisse, ut tot nationes colligat, & unam prope gentem nationemque efficiat, hinc compertum etiam, urbem Romam externorum virtute crevisse. Hi Nervæ conatus, ex duplici memoria confirmari videntur. Alteram refert Lazius lib. IX. Comment. Reip. ad fines Austriæ repertam,

C. JULIUS C. FILIUS FAB. ANTIOCHUS PHILOPAPPUS COS. FRATER AURALIS, ADLECTUS INTER PRAETORIOS AB IMP. CAESARE NERVA.

Item apud eundem Laz. pag. 916. Viennæ Austriæ P. CLAUDIO PALLANTI *Honorat. Adlecto inter Tribunitios Leg. Pr. Pr. Provinciae Aphricae.*

Altera Sisciæ eruta est, Anno 1760. occasione Parochialis templi in *Szella* ad Siscium e muris noviter erecti, quam inscriptionem vidimus, & ex lapide quadrato describimus.

DO MA CVIUGI
MESSILLAE FACTUM.
QUE VIXIT
CUM CON. PATRE SUO

ROM. A. NO. ANNIS XXXVIII.
HOC EST SEPULCRUM
COMUNE MATITOCUM.

Tom. I. *Script. Rer. Hungar.* reliquas inter Inſcriptiones veteres Tranſilvanicas, exhibetur etiam: *Iis, qui militant, in claſſe Flavia Mœſica - - Item dimiſſis honeſta miſſione, quorum nomina ſubſcripta ſunt. Ipſis, liberis poſterisque eorum Civitatem dedit, & connubium cum uxoribus, quas tunc habuiſſent cum eſt Civitas iis data, aut ſi Cælibes eſſent cum iis, quas poſtea duxiſſent, duntaxat ſinguli ſingulas. D. XVIII. K. Julias &c.* Cæteros intra ſubſcriptos eſt: *Gn. Matici.* Ut exiſtimem ad Siſciam agros quospiam *Maticis* obtigiſſe, dum *Sepulcrum commune Matitocum*, in Segeſtica Inſula, Siſciæ adjacente, iſthic fuiſſe, lapis evincit. Porro cum Dacica Inſcriptio doceret: honeſta miſſione dimiſſis, Civitatem (id eſt Agros cum finibus horum, vide *in Lex. Hoff.* voce *Civitas*) datam fuiſſe, conſequenter benemeritis territoria donandi, antiquiſſimus mos eſſet; Daciam autem a Trajano, Decebalo victo, in Provinciam redactam fuiſſe conſtaret, tam illa Tranſilvaniæ, quam & Siſciæ modernæ, Inſcriptio, Trajano poſterior eſt. Utraque attamen, ad Periodum florentis Imperii videtur collocanda. Facile etiam Inſcriptio Celejenſis Matitocorum familiæ eſt. Videlicet

D. M. MATT. ADLECTO INTERFECTUS AMATTIZARIS A. EX L.V.F.
ANTOQUINETA CON.

§. 2dus

Memoriæ Pannonicæ, a Trajano Vulpio ad Conſtantinum.

Trajanum, victorem fuiſſe Decebali, & Scriptores teſtantur, & Tranſilvaniæ Inſcriptiones confirmant. Has in Lazio, & *Tom. I. Scrip. Hungariæ*, videre eſt. Sane dubitari eo minus poteſt, Trajanum ex his Pannoniæ oris, Mœſia item, adverſus Dacos pugnaviſſe, quod Dio Caſſ. in Nerva Trajano ſcribat: *Nunciatur Decebalum præter conventiones & fœdera, multa ad rebellionem ſpectantia parare ac facere: quippe arma fabricare, transfugas recipere, munitiones & Caſtella inſtaurare, vicinas gentes miſſis legationibus ad bellum ſolicitare - - Jamque Jazygum agri partem invaſerat, quam Trajanus victor illis repetentibus minime reſtituere deinde voluit. Ob hæc iterum hoſtis a Senatu judicatur* (ſcilicet Decebalus) *Bellum Trajanus ſuſcepit, quod tandem ſine alterius Ducis opera confecit. Jazyges*, a Japidibus diſtincti ſunt, hi enim ad occaſum Pannoniæ fuêre, Jazyges intra Danubium & Hercynium ſaltum. Ab his, Japyges quoque diſtinguendi, qui olim, in Regno Neapolitano fuêre. Hæc, Pannones in Trajani fide perſtitiſſe, ſatis docent.

II. Ælii Hadriani Imperio, ob extenſum ab anteceſſore Imperium, Provinciæ in Europa 58. conſtitutæ, quarum aliæ Conſulares, aliæ Præſidiales, cum antea Proconſulares aliæ eſſent; aliæ Prætoriæ. Docet hoc etiam Inſcriptio apud Laz. *C. Plinius - - - Provinciæ Ponti Conſulari poteſtate, in eam Provinciam miſſus. Pannonia in Imam & II. diviſa eſt*, ut diviſionis hujus, memoriam, tot numero Inſcriptiones evincerent. Reliquas inter Petovy in fracto lapide videre eſt: *Venulejo Proculeo V. Anno dieb. X. Proculus Augon. Vernve XX. Hered. utrarumque Pann. cum Valentina filia fecerunt*, ubi To *utrarúmque Pannoniarum*, diviſam fuiſſe Pannoniam confirmat. Hinc poſteriores Hadriano; tam Geographi, quam & Hiſtorici, dum Pannoniam deſcribunt, ab hac Pannoniæ diviſione, plerumque de Pannonia ſcribunt, & ſui temporis ſequuntur rationem. *Moeſia* quoque *cum Norico* gemina effecta eſt, ſive ſuperior & inferior, uti de Pannonia meminimus. *Ptolomæus* proximus Hadriano, ſic utramque deſcribit, apud Schönleben Cap. I. §. 3. *Pannonia ſuperior, terminatur ab occaſu monte Cetio, & pro parte, Caravanca; a meridie parte Iſtriæ & Illyridis: a Septemtrione vero Norici termino, & ea Danubii parte, quæ eſt a Cetio monte, usque ad divertigium Narabonis fluvii; ab ortu vero ſolis, inferiore Pannonia.*

Inferiorem vero Pannoniam, ſic circumſcribit Ptolomæus. *Terminatur ab occaſu ſuperiori Pannonia a divertigio Narabonis fluvii: a meridie parte Illyridis, quæ a dicto limite uſque ad flexum eſt Danuby, juxta quem divertitur Savus fluvius. A Septemtrione autem & oriente, terminatur ea parte Danuby, quæ eſt a divertigio Narabonis fluvii, uſque ad Savi divertigium.* Hæc nimirum generalia, genuinam Pannoniæ hujus utriusque cognitionem, obſcuram faciunt. Perfacile hinc, Dalmatiam ad Savum usque extenſam

ſam fuiſſe, enata eſt opinio, quam nos amplecti non poſſe, ſupra retulimus. Illyridis Ptolomæus meminit, haud Dalmatiæ, imo quia Mœſia in ſuperiorem inferioremque diviſa extitit, firmante apud Lazium Inſcriptione.

HERCULI TIBURT. VICT. ET CAETERIS DIIS PAENATIBUS TIBURT. L. MINITIUS MATALIS COS. AUGUR. LEG. AUG. PRAETORIAE P. R. PROVINCIAE MOESIAE INFER. VOTIS. Hæc ſub Ilyridis nomine facile, *ut terminus meridionalis Pannoniæ*, accipi potuit.

Sane Regiones has, de quibus commentamur, hac etiam Provinciarum diviſione, in Pannonia relictas fuiſſe, ex Ptolomæo deducimus, qui lib. 2. Cap. 15. poſtquam recenſuiſſet ſuperiorem Pannoniam terminari ab occaſu monte Cetio, & pro parte Carvanca: a meridie parte Iſtriæ, addit: *juxta lineam parallelam, quæ à præfato fine occidentaliori per Albanum montem exit, uſque ad Bebios montes, & limites inferioris Pannoniæ.* Bebios autem montes, nunc etiam memorarent incolæ. Eorumdem, quemadmodum & fluviorum, traditione majorum ſervando memoriam, (reſpective ad Zagrabiam) trans Colapim plane, ac intra hodiernum *Brod & Chabar* proxima hodiernæ Carnioliæ nuncupata loca; ut omnino Savus, Pannoniæ terminus, nec ab Adriano ſit conſtitutus. Ad quam porro Pannoniam, Regiones hæ pertinuerint? permoleſtum eſt conſtituere, adeoque limites veros, ſuperioris inferiorisque Pannoniæ determinare. Profecto Ptolomæus, ſuperiorem Pannoniam, ut ſupra deſcribendo; cum ab occaſu orſus ſit, de *monte Cetio* ad Viennam Auſtriæ jacente, intelligi nequit, verum de Cetio occidentali, cui, a parte mons alter Carvancas ſit, uterque occidentalem limitem Pannoniæ ſuperioris conſtituens. Magis iſtud firmatur, deſcriptis a Ptolomæo Norici terminis lib. 2. cap. 14. *Noricum* inquit *terminatur: ab occaſu Oeno fluvio, a Septemtrione Danuby parte, quæ eſt ab Oeno, uſque ad Cetium montem, ab ortu vero ſolis ipſo monte Cetio; a meridie vero parte Pannoniæ ſuperioris, quæ ſub dicto eſt monte, & quod inde eſt ſupra Iſtriam, eo monte, qui Carvancas appellatur*; ut omnino Pannonia ſuperior, montis Cetii extenſione, ab occaſu protracta fuiſſe appareat, & a parte, monte Carvancas. Tum meridionalis termini meminit Ptolomæus, quem nihilominus reliquit, tantum ſcribens: *a meridie parte Iſtriæ & Illyridis*, quo loco, neſcio quid actum ſub Hadriano, de Japidia Auguſti? an nempe hæc, diviſione Provinciarum ſub Hadriano, fuerit Iſtriæ? aut Pannoniæ addita? cùm lib. 2. cap. 17. Ptol. ſcribat: *Tenent autem Provinciam, qui Iſtriæ hærent Japides*, ut Pannoniæ ſuperiori, hi, ad meridiem Vicini extiterint. Sed a Ptolomæo, relictis per extenſionem *Pannoniæ ſuperioris* a meridie terminis, quouſque fuêre extenſi, conjectari ſecus nequit, quam ex incolis, & locis præcipuis, quæ, in ſuperiore Pannonia collocat. Itaque dum apud Abrah. Ortellium, atque ex ſuperioribus, in ſuperiore Pannonia eſſent, montes: *Albius* ſive Albanus, item *Beby*, ac ex urbibus Andeutrium, Andautonium Siſcia, Sabaria &c. facta reflexione, ad deſcriptos Pannoniæ ſuperioris atque inferioris terminos, creditu facile eſt, ſuperiorem Pannoniam a Septemtrione monte Cetio, atque Danubio fluvio, uſque hodiernum Comaromium, aut Jaurinum fuiſſe extenſam, inde orientem verſus, inferiore Pannonia; per Divertigium Arabonis, ad hodiernam Papam, ac Lacum Balaton, ac inde verſus *Dernje*, Giurgievecz, Chaſmam fluvium ad Jeſzenovecz, abindeque juxta Savi divertigium, a meridionali parte trans Colapim alioſque alveos, ad Albios per meridionalem plagam montes, ad Caravancam montem, a parte cujus dein, terminos monte Cetio, ab occaſu continuando ad ejusdem ſupra Viennam finem, & Danubio Septemtrionali termino jungebatur. Ut, omne, quod his includitur terminis, ad I. Pannoniam, ſive ſuperiorem, hac ætate, & poſterioribus duobus ſæculis, pertinuiſſe videatur. Reſiduum, ad Belgradum uſque, inferior eruatur Pannonia. Hujus memoriam, conſervat lapis, Eſſechini, teſte Lazio erutus, cum ſequenti Inſcriptione.

VIRTUTI ET HONORI L. ULPIUS MARCELLUS LEG. AUG. PR. PR. PANNON. INF. V. S.

Quare: ſuperior inſcriptio, cæteræque plurimæ apud Lazium, in quibus *A[illegible] Pannoniarum* eſt memoria, vel ad poſteriorem Epocham collocandæ veniunt (qua[illegible]) infra ſequitur) vel Viri illi, quorum ſervatur in lapidibus memoria, in II. ſeu [illegible] nonia, officia & honores habuêre; eſtô in Pannonia ſuperiore, loco ſive m[illegible] tionis, inveniantur eorum memoriæ.

Adrianum, pacis amantiſſimum, ac ſtudioſum fuiſſe, ex ÆL. Spart[illegible] præmiſſis exercitibus, licèt Mœſiam petierit ipſe, ad ſedandum Sarm[illegible] multum, cum cognoviſſet, imminuta ſtipendia, cauſam fuiſſe tum[illegible] Pannoniæ Daciæque *Martinum Turbonem*, poſt Mauritaniæ [illegible] ad tempus præfecit. Hujus ſervari videtur memoria in In[illegible]

Marilio Turboni FrontoniPublicio Severo Praet. Imp. Caes. Trajani Hadriani Aug. P. P. Colon. Ulpia Trajan. Aug. Dacica Sarmizgetusa. Pannoniæ Præfectura, hac ætate ex Clarioribus fuerit, dum & Martius Turbo ad hanc transfereretur; & Ælius Commodus verus ab Adriano adoptatus, & Cæsar factus (sequuntur verba Spartiani) *Statimque Prætor factus, & Pannoniys Dux ac Rector impositus, mox consul creatus. Et quia erat deputatus Imperio, iterum Consul designatus est - - - Tantumque apud Adrianum Principem valuit, ut præter adoptionis affectum - - solus omnia quæ cuperet, etiam per litteras impetraret. Nec Provinciæ quidem, cui præpositus erat, defuit.* Verum qui illi favores? non eruimus. Memoriæ Hadriani his in oris sive Pannonia complures sunt, ex quibus, quia certi nil deduceremus, missas facimus. Possedimus numum æneum, medii moduli, quô, Caput Laureatum cum Inscriptione: IMP. C. LIC. VAL. ADRIANUS P.P. AUG. Altera: duo Sacrificuli unà, sustinentes manu infantem, Epigraphe: *Restitutor Entis.* Locus cusi numi desideratur. An pro sincero haberi valeat? ob C. LIC. VAL. quæ Adrianum adhibuisse, nusquam legimus, ab Antiquariis rerum ejusmodi, erueretur.

III. Antoninus Pius (teste Jul. Capitolino) eo maximè intentus, ut Provinciæ cunctæ sub eo floreant, populorumque sibi subjectorum res, quasi suæ essent, curans; tametsi Germanos & Dacos, gentesque alias rebelles, per Præsides ac Legatos contudisset, Pannones fideles eidem, fuisse videntur, dum nullam comperi memoriam, quæ contrarium indicaret. Victoriæ Antonini, *Albæ Juliæ in Transilvania*, apud Lazium lib. 2. pag. 236. memoriam testatur lapis, quô exprimitur:

Victoriæ Antonini Aug. L. Annius Italicus Honoratus Leg. Aug. Leg. XIII. G. Antoninianæ Praef. Ærarii militaris Sodalis Hadrianalis cum Gavidia Torquata sua & Annis Italico & Honorato & Italica Filiis. Quo ex monumento condiscimus etiam, *Militare ærarium*, sub Hadriano distingui incoâsse, verosimilius ab ærario Provinciali. Famis magnæ sub Antonino hoc, reminiscuntur Scriptores, quæ firmari videtur Inscriptione Transilvanica, apud Lazium, sequente:

M. ULP. HAD. F. DIVI TRAJ. NEPOT. DIVI NERVAE PRONEP. AEL. HAD. ANTONINO AUG. PIO. PONT. MAX. TRIB. POT. V. COSS. IIII. P.P. AURELIUS Q. F. TERTIUS PAP. SARM. DEC. COL. OR. HONOR FLAMONI ET HS. LXXX. N. AP. ANNONAM DEDIT L.D.D.D.

IV. Marci Aurelii Antonini Philosophi temporibus, belli Marcomannici occasione, Pannonia hæc superior, non parùm affligebatur, scribente Capitolino: *Speciale ipse bellum Marcomannicum, sed quantum nulla unquam memoria fuit, tum virtute, tum etiam felicitate transegit, & eo quidem tempore, quo pestilentia gravis multa millia & popularium & militum interemerat, Pannonias ergo Marcomannis, Sarmatis Vuandalis, simul etiam Quadis extinctis, servitio liberavit.* Profecto diuturnius, summique metus, bellum hoc Marcomannicum extitisse, ex Capitolino videre est, ut singula describere opus non sit, uti neque Inscriptiones varias. Addimus: Capitolino teste, ab Antonino hoc, Latrones Dalmatiæ atque Dardaniæ, factos fuisse milites. Tum *Provincias ex Proconsularibus, Consulares; aut ex Consularibus, Proconsulares, aut Prætorias, pro belli necessitate fecit.* Denique occasione vehementis illius pestilentiæ, leges sepeliendi sepulcrorumque, quia ab Imperatore, latas fuisse, Capitolinus scriberet, fors memoria sequens, legum latarum est, quam Essechini anno 1759. e profundo extractam, Vir fide dignus, & extractioni lapidis majoris (exsculptos virum fœminamque referentis) adstans, a se diligenter descriptam, nobis tradidit.

T. AURELIUS AVITUS ROMANÆ LEGISLATOR ANNO LXIII. HAEC SIBI, ET CONJUGI SUÆ PIENTISSIMAE AUREAE AMELITANAE. VIVI, VIVIS F.F.

V. Misera est Lucii veri Antonini apud Jul. Capitolinum, non minus Lucii Commodi Antonini, apud Ælium Lamprid. morum, gestorumque memoria. Sed tametsi in VERO scribat Capitolinus: hunc ad *Aquilejam* fuisse cum Lucio profectum; *Verum* nihilominus *apud Aquilejam, tantum vectitatum convivatumque fuisse*, atque composito in Pannonia bello, Aquilejam reddivisse, causa voluptatis. Ut hinc metuendum veniat, de veritate Inscriptionis apud Lazium lib. 2. pag. 132. nempe:

Divictori omnium Gentium Barbararum, & supra omnes Retro Principes Prudentissimo Imp. CAES. M. ANTONIO VERO. INVICTO AUG. P. M. T. P. PROCOS. II. PROCOS. VAL. JULIANUS V. P.P.P. *Hispan. Tarracon. Majestati Numiniq. Ejus semper Dicatiss.* Metuendum inquam, quia quæque laudes *Veri*, ad adulatores referuntur, Julianusque in similium hominum numero, recensetur.

Sub Antonino Commodo, Lamprid. fide constaret: ab eo, per Legatos, victos fuisse Mauros,

ros, victos Dacos, *Pannonias quoque compositas.* Fors Pannones ob Avaritiam Præfectorum, aut pro tuenda eorum integritate, motus quosdam fecerint? postquam Lampridio teste, a Commodo: *multi Senatores sine judicio interempti, fœminæ quoque divites, & nonnulli per Provincias; a Perenni, ob divitias insimulati, spoliati sunt, vel etiam interempti.* Tum secuta *Perennis* misera morte, & rescissis ad speciem, ejus gestis; sub Successore Cleandro, graviora enata sunt. Et reliqua inter, teste Lamprid. *Mutabantur Præfecti Prætory per horas ac dies, & - - ad arbitrium Cleandri aut retenti sunt, aut occisi - - venditæque omnes Provinciæ. Omnia Cleander peccunia venditabat.* &c. Post quorum descriptionem, quia Pannones compositos refferret, dubium est: an motus Pannoniæ causaverit Avaritia? dum Dignitatum officiorumque emptores, ex re empta, lucrum quærerent; aut ob tot præstantissimos viros occisos? quorum nomina recenset Lampridius, addens: *destinaverat & alios 14. occidere, cum sumptus ejus injuriis, Romani Imperii sustineri non possent.* Itaque Familiis, a Commodo extinctis, opes & divitiæ, interitum causarunt multis, ac fors etiam Commodi crudelitas, in Pannoniis tumultum.

VI. Publius Helvius Pertinax sub Marco Antonino Rhetias & Noricum ab hostibus vindicavit. Dein è Syria ad Danubii tutellam profectus, atque inde Mœsiæ utriusque, mox Daciæ regimen accepit. Sub *Commodo* Antonino effectis vænalibus officiis, Syriæ Regimen obtinuit, ubi Capitolino teste *peccuniæ studuit, quare etiam dictis popularibus lacessitus, Curiam Romanam post quatuor Provincias Consulares, jam dives ingressus est, cum eam Senator antea non vidisset*, coemptisque in *Liguria* multis agris, per suos servos mercatus est. *Perenni* occiso, gestis variis officiis, in Imperio successit. Quod nihilominus diuturnum nec illi, nec *Didio Salvio Juliano*, qui Imperium a militibus emisse scribitur, fuerat. *Septimius* itaque *Severus*, adhuc sub Didio Juliano, idibus Augusti apud Carnuntum, a Pannonico exercitu, (Pannonias enim Proconsulari Imperio rexit) & Legionibus Germanicis, ut Æl. Spartian. *Augustus* est appellatus. Provinciis in fide sua firmatis, ut numus Antiochiæ cusus (ubi parte una, SEVERUS NOB. CAES. Parte alia legi nequit inscriptio) confirmaret, ac in verba Severi jurantibus Illyricanis & Gallicanis exercitibus, Romam venit, & semet in Imperio stabilivit. Severum Pannoniis affectum vixisse, testantur Inscriptiones variæ. Sic Petovii Styriæ teste Lazio

Pro salute & victoria Imp. Caes. Luci Septimy Severi Pertinacis Aug. Domini indulgentiss. Junianus lib. Adjut. Tabul. P. P. *Su. ex voto.* Item prope Sopronium: *Pro Salute Imp. L. Septimy Severi. Et M. Aurely Anton. Augg. Fr. Clariss. Et Jul. Aug. Mater Caesaris sub cura Fl. Mutiani S. F. R. M. Firmidius Justus Fr. Legi. Aux. P. F. Optio consecravit.* Æl. Spartianum, dum scriberet: *Recusavit & Parthicum nomen, ne Parthos lacesseret* Inscriptiones emendandum evincunt. Enimvero *Viennæ Austriæ* repertam Rhapsodiam, exhibet Lazius.

I. O. M. Pro Salute Imp. L. Septimy Severi Py Pertinacis Aug. Arabici, Adiabeni, Parthici Maximi. Et Imp. M. Aurely Antonini Aug. Et L. Quirinalis Maximus Trib. milit. Leg. X. Germ. P. F. V. S. L. L. M.

Firmantur autem complura a Spartiano relata, æque Inscriptionibus, uti: *Cum iret contra Albinum, in itinere apud Viminatium filium suum majorem Bassianum, apposito Aurely Antonini nomine Cæsarem appellavit.* Equidem exhibet Laz. memoriam.

Imp. Caes. Pius Severus. Per. Aug. Trib. Potes. IX. Imp. XII. Cos. II. P. P. *Co. Fi. Imp. Caes. Mar. Aure. Antoninus Pius Aug. Arab. Ger. Max. Trib. Potes.* P. P. *Procon. At. M. L. III.* Ducibus Severi ab Albinianis victis, *tunc solicitus*, inquit Spartianus *cum consuleret a Pannoniacis Auguribus, comperit se victorem futurum.* Augurum Pannoniæ memoriam conservat lapis Sabariæ, quo: *Herculi sacer Canenius Augur V. S. L. L. M.* Denique Getam quoque, minorem Severi filium Cæsarem & Antoninum dictum, sequens roborat memoria.

Imp. Caesar Lucius Septimius Severus Pius Pertinax *Aug. Arabicus Adiab.* Par*thicus Max.* Pontif. *Maximus. Trib.* Pot. *VIIII. Imp. XII. Cos. II.* P. P. Procos. *Et Imp. Caesar Marcus Aurelius: Antoninus.* Pius Aug. Trib. Pot. IIII. Procos. *Et Imp.* P. *Septim. Geta Anton. vias &* Pontes *Rest. Ab* AUG. M. P. XXXXI.

Numos *Severi*, plures vidimus, habuimus; tractavimus, cum Epigraphe *Virtus Augusti* P. Ex his majoris moduli, *æneus*, nobis a viro quodam, fuit submissus, in quo, pars Caput Severi exhibet, cum Epigraphe: *Imp. Severus - - - Albin.* Part. Pars altera *Minervæ* Pacif. *Cos. III.* Hic numus, an pro sincero, recenseri valeat? dubitamus.

VII. Alexandri Severi temporibus, qui P*rovincias* P*rætorias*, teste Lampridio, *Præsidales fecit plurimas*, P*roconsulares ex Senatus voluntate ordinavit.* P*annonia I. si*ve

ve superior, Præsidem obtinuerit, dum *Dio Cassius* Præses Pannoniæ superioris sub Alexandro fuisse, scriberetur; & Præsidis primæ Pannoniæ judicio, successivè S. Quirinus Sisciæ Episcopus, submissus fuerat. An autem Noricum, per superiorem Pannoniam ab Alexandro extensum fuerit; dum Norici Præsides, marmora evincerent, constituere nescio. Provinciarum Præsides dilexisse Alexandrum, Lampridius perhibet: *Præsides* inquiens *Provinciarum, quos verè, non factionibus laudari comperit, in itineribus secum semper in vehiculo habuit, & muneribus adjuvit, dicens, & fures a Republica pellendos ac pauperandos, & integros esse redimendos atque ditandos.* Memoriam Alexandri in numo reperimus, ubi in parte adversa: *Imp. Alexander Pius Aug.* in aversa: *Providentia Aug. S. C.* Pacem a Germanis peccuniâ obtinere laborans, atque ideo exosus militibus, procurante Maximino occisus est. Hic, *pacata Germania Syrmium venit, Sarmatis inferre bellum parans*, ut Capitolinus, *atque animo habens, concupiens usque ad Oceanum, septemtrionales partes in Romanam ditionem redigere.* Sane sub Maximinno Imperatore, fuisse motus maximos, & Scriptores testantur; & eruditæ firmant memoriæ. *Pannonia* Maximinno erant obnoxiæ, ut evincerent tot memoriæ, & quod sedem Sirmii fixerit. A militibus factus Cæsar, quod etiam numi firmare videntur, in quorum plurimis vidi, parte adversa: *Caj. Val. Maximinnus Nob. C.* altera: *Concordia militum*, atque hos, *Sis. Ant. K.C.* &c. cusos, ut favores militum, initio saltem habuisse deducatur. Verum quia Senatus Romani, affectu caruisset Maximinnus, ut Senatus litteræ, apud Capitolinum testarentur, tenoris sequentis:

„ Senatus Populusque Romanus, per Gordianos Principes ab illa tristissima bellua, li-
„ berari cœptus, Proconsulibus, Præsidibus, legatis, Ducibus, Tribunis, Magistratibus ac
„ singulis Civitatibus, & municipiis, & oppidis, & vicis, & Castellis salutem, quam nunc
„ primum recipere cœpit; dicit: Diis faventibus Gordianum Proconsulem, Virum Sancti-
„ ssimum & Gravissimum Senatorem, Principem meruimus, Augustum appellavimus. Nec
„ solum illum, sed etiam in subsidium Reipublicæ filium ejus Gordianum Nobilem juvenem.
„ Vestrum est consentire ad salutem Reipublicæ obtinendam, & ad scelera defendenda, & ad
„ illam beluam Maximinum atque illius amicos ubicumque fuerint persequendos. A nobis
„ etiam Maximinus cum filio suo hostis est judicatus. Recitat quoque Senatusconsulti litteras Capitolinus, dein post acclamationes, consulem retulisse. P. C. *De Maximinis quid placet? Responsum est: hostes hostes. Qui eos occiderit, præmium merebitur. Item Consul dixit: de amicis Maximini quid videtur? acclamatum est: hostes hostes &c.* In ejusmodi circumstantiis, Pannoniam Maximinno paruisse cum gesta bella, tum etiam numi, cusi Sisciæ, suadent. Ex pluribus, quos tractavimus, vidimusque numis, unus est, quo parte adversa: *Imp. C. Val. Maximinnus P. F. Aug.* in adversa autem: *Genio Augusti. Sisc. B.* Alter *Cai. Val. Maximinnus Nob. C.* in parte autem aversa: *Perpetuitas Augg.* ex sinistro latere *VI.* in fine *Sisc. B.* Sane Maximinnum, agnominem sibi, suumque filium, in Imperii Collegam assumpsisse constat, hinc & Sisciensis numus. *Perpetuitas Augustorum.* Imo Maximinni hujus Junioris, æque firmant istud, numi, qui tam considerationе faciei ex adversa parte, quam & ly: *Jun.* distincti esse, apparent. In horum uno, parte aversa. *S. P. Q. Romanorum Principi* sed quis Senatus? Populusque indicatur? dicere nescio. Avis figuram mediam terminat. In adversa porro parte. Caput Laureatum juvenis cum Epigraphe. *Imp. Maximinus P. F. Aug.* æqualium numorum, alter *Sis. B.* alter *Ant.* cusus. Itaque Maximinis duobus, Romani Gordianos duos a militibus nominatos, recognitione horum Imperii opposuerant. Quibus per Maximinos victis, Senatus Romanorum, *Maximum Pupienum, & Balbinum* Maximinis opposuit. Verum *Julio Capit.* teste, inter ipsos a Senatu lectos Imperatores, erat dissensio, *mærentibus* insuper, sunt verba Capitolini, *militibus, quod eum Imperatorem, quem ipsi delegerant, perdiderant: & eos habebant, quos Senatus legerat. Nec dissimulari poterat moeror, quia apparebat in frontibus singulorum.* Et esto Maximus, eos, verbis, stipendiis, donis, placare studuerit, placare nihilominus milites nequivit, ut Capitolinus scriberet. Aquilejensium pro Romanis contra Maximinum, ea commendatur fidelitas, quod neglecto Histriæ excidio, funes de capillis mulierum fecerint, cum deessent nervi ad sagittas emittendas. Unde in honorem matronarum, templum Veneri Calvæ Senatus dicavit. Aquilejenses autem libertatem obtinuisse, probat epistola Senatus apud Fl. Vop. *Senatus Amplissimus Curiæ Trevirorum.* „ Ut estis liberi & semper fuistis,
„ lætari vos credimus, creandi Principis judicium ad Senatum rediit. Simul etiam Præfe-
„ cturæ Urbanæ appellatio universa decreta est. *Eodem modo scriptum est, Antiochensibus, Aquilejensibus, Mediolanensibus, Alexandrinis, Thessalonicensibus, Corinthys, & Atheniensibus*, refferente Vopisco in Floriano Imperatore. In ejusmodi confusionibus, quæ

Pro-

Provinciæ, hujus aut alterius, partes ſecutæ ſint? non examinamus. Pannoniam Maximinnis extitiſſe obnoxiam, ſuperiora ſuadent. Dacia, relatis ſuperius Senatus litteris, Gordiano faviſſe deducitur ex Inſcriptione Albæ Juliæ apud Lazium, ſequente:

Matri Aug. pro ſalute Imp. Caeſ. M. Antonini Gordiani Pii fel. Aug. M. Antoni us EQ. R. Dec. Col. Apul. Sacerdos Are Augn. Si enim Dacia Gordiano devota non fuiſſet, M. Antonius Eques Romanus, palam vota ſua, pro ſalute Cæſaris nuncupare nequiviſſet.

VIII. Pannoniæ, ſub Illyrici generali illa nomenclatura acceptæ, ſui juris poſt Maximinorum fata, quodammodo remanſiſſe deducuntur. Non me latet, in veteri Catalogo Epiſcoporum Laureacenſium, a plerisque Scriptorum relato, ſcribi: P*hilippus utriusque* P*anoniæ Dominus &c.* at an hic Dominus Pannoniæ exprimatur? ideo; quia Romanorum Imperator & Cæſar fuerit? aut quia ſua obedientia, Pannones pro Cæſare Philippum habuerint, dubium eſt, quod *Marinum*, Imperatorem exercitus Illyricorum appellaverit, & hoc extincto, *Decium Concivem*, qui, Philippo Veronæ cæſo, Imperium obtinuit. Philippi his in oris, unicam eruimus, vidimusque in numo memoriam, in quo: parte adverſa, Caput laureatum, & gravis Viri facies cum Epigraphe: *Imp. M. Jul. Philippus Aug.* Parte vero averſa: P. *M. S. Col. Vim.* in fine, ſeu poſt Lineam *An. V.* Similis numus, Anno 1733. in libello Gradus Philoſophici, *Utilitas rei numariæ veteris compendio propoſita*, a Clariſſimo Viro, P. *Ludovico Debiel è S. J.* meo tum, in Diſciplinis Philoſophicis, digniſſimo, ac æterni cultus & memoriæ Magiſtro diligentiſſimo, ſub Num. XXXV. exhibetur. Sequens in averſa parte, ab illo Debieliano, eſt in hocce differentia; quod iſthic vir paludatus, dextera globum, ſiniſtra haſtam teneat, in hoc: ſtaturæ altioris vir, manibus demiſſis dextrâ bovem, ſiniſtrâ leonem, extenſis digitis prope attingat. Quod item in hoc, majoribus litteris videre, & legere ſit *AN. V.* Quo ex numo evincitur ſuperiorem Mœſiam, Pannoniæ inferiori proximam, Philippum pro *Auguſto* habuiſſe, haud verò Pannoniam

Moeſii Q. Trajani Decy è Pannonia oriundi, tam in inferiore, quam etiam ſuperiore Pannonia, complures in Rapſodiis extare memorias, relatione plurimorum accepimus. Sed nec preces noſtræ, nec Patriæ aut eruditionis amor, effecerunt: ut deſcriptæ memoriæ, ad nos adhuc pervenerint, debinc fors, viſis his laboribus noſtris, ad deſcribendas movebuntur, qui penes tales degunt. Quæ in *Szteniewecz* eruta eſt, ſupra, ſincerè deſcriptam poſuimus. An autem, *Andautonium?* ab Auguſto Reipublicæ Pannonicæ ſervaverit memoriam; Aut ſub Maximinis, vel Trajano Decio in Rempublicam Pannoniæ fuerit elevatum? de opinione non certamus, cuivis opinandi quod lubet, libertatem relinquimus. In numis vidimus P*annoniae, Felicitas Saeculi - Reſtitutor Illyrici* &c.

Poſt Decii mortem, Turbarum evaſit domicilium Romanum Imperium. *Vibius Trebonianus Gallus*, penſionem annuam Gothis 200. Drachmarum pollicitus, ab Æmilano Mœſiæ Duce imperio privatus eſt. Confirmandæ rei, ſervire videtur Inſcriptio Petovienſis: P*raeſtito Jovi S. Trib. Coh. X.* P*raetor. Cultor. Numinis ipſius proficiſcens ad opprimendam factionem Galli. Juſſu* P*rincipis ſui, Aram iſtam poſuit.* Breve tamen fuit Æmiliani Imperium, quia poſt trimeſtre, *Licinius Valerianus* eidem ſucceſſit. Huic Pannoniam paruiſſe, Siſciæ cuſi numi evincunt. cum Epigraphe: *Jovi Conſervatori. Soli invicto Comiti. Genio* P*opuli. Lucinio Valeriano* a Perſis capto, ſub filio ejus Gallieno (*qui*, ut Trebell. Pollio *natus abdomini & voluptatibus, dies ac noctes vino & ſtupris, perdidit orbem terrarum. Triginta prope Tyrannos paſſus eſt Romanum dehoneſtantes Imperium, ita ut etiam mulieres eo melius imperarent*) Provinciæ Imperii Romani, in deſolationem venêre. Quæ Pannoniarum ſunt memoriæ, has tantum attingere volui, reliqua miſſa facio. Itaque

IX. Cùm *Gallienus vino & popinis vacaret* (utor Trebellio Pollione, qui ſub C[illegible] ſtantio Chloro ſcripſit, adeoque ſub fine Sæculi III. & pro exacto admodum, habetur a [illegible] piſco) *cumque ſe lenonibus, mimis, & meretricibus dederet, ac bona naturæ,* [illegible] *tinuatione deperderet,* INGENUUS, *qui* P*annonias tunc regebat, a Moeſia*[illegible] *bus Imperator eſt dictus, cæteris Pannoniarum volentibus.* Qua re a Gallien[illegible] has Pollio refert Auguſti litteras:

„ *Gallienus Variano*: Non mihi ſatisfacies, ſi tantum armatos occi[illegible]
„ belli interrimere potuiſſet. Perimendus eſt omnis ſexus virilis, ſi & [illegible]
„ res ſine reprehenſione noſtra occidi poſſent. Occidendus eſt quicum[illegible]
„ dendus eſt quicumque male dixit contra me, contra Valeriani filium[illegible]
„ patrem & fratrem. Ingenuus factus eſt Imperator, lacera, [illegible]
„ um intelligere potes, mea mente iraſcere, qui hæc manu mea [illegible]

hanc ad Varianum illum missam esse, cui, relata superius Inscriptio facta est, nempe *T. Vario Clementi* &c. *Cives Romani ex Italia & aliis Provinciis in Pannonia consistentes*, adeoque inferiorem Pannoniam, ut Mœsiæ conterminam, ad Ingenui partes transivisse. Interim quia Gallienus, *Ingenui* victor a Trebellio describeretur, & in omnes Mœsiacos tam milites quam cives asperrimè sæviisse, nec quemquam suæ crudelitatis exortem reliquisse, usque adeo asper & truculentus, ut plerasque Civitates vacuas a virili sexu relinqueret, *Varianum* mitiorem fuisse, Inscriptiones suaderent. Pannoniæ, partem hanc, paulo post *Ripariensem* vocatam, Gallieno obedivisse, firmare videntur numi Gallieni, in quibus epigraphe *Siscia Aug.* Verum Gallienus sævitie sua, pacatos non effecit Mœsios, dum *Regillianum* in Illyrico Ducatum gerentem, Imperatorem proclamant: *Imperator* teste Trebel. *est factus, autoribus Impery Moesys, qui cum Ingenuo fuerant ante superati. In quorum parentes graviter Gallienus sævierat. - - Sed autoribus Roxolanis consentientibusque militibus, & timore Provincialium ne iterum Gallienus graviora faceret, interemptus est.* Hic ille est Regillianus, ad quem Claudius adhuc privatus, ita scripsit ex Trebellio:

„ Claudius Regilliano multam salutem. Felicem Rempublicam, quæ te, talem Virum „ habere rei Castrensis, bellis his meruit. Felicem Gallienum etiam, si ei vera, nemo nec „ de bonis, nec de malis nunciat. Pertulerunt ad me Bonitus & Celsus Stipatores Principis nostri, qualis apud *Scupos* in pugnando fueris, quot uno die prælia & qua celeritate „ confeceris. Dignus eras triumpho, si antiqua tempora extarent. Sed quid multa? memor cujusdam ominis, cautius velim vincas. Arcus Sarmaticos, & duo saga ad me velim „ mittas. Sed fibulatoria, cum ipse miserim de nostris.

Regilliano occiso, *Aureolus Illyricianos exercitus regens, in contemptu Gallieni, ut omnes eo tempore, coactus a militibus sumpsit Imperium. Et cum Macrianus cum filio suo Macriano contra Gallienum veniret cum plurimis, exercitus ejus cepit; aliquos corruptos, fidei suæ addixit. Et cum factus esse invalidus Imperator, cumque Gallienus expugnare virum fortem frustra tentâsset, pacem cum eo contra Posthumum pugnaturus fecit, quorum pleraque, & dicta sunt, & dicenda.* ita Trebell. Ex quibus, atque iis etiam, quæ *Sext. Aurelius Victor*, sub Juliano scribens, hinc annis LX. circiter, Trebellio posterior, retulit: dubium de Pannonia nascitur, an non divisionem nacta sit, & novam sui, ab ordinatione Hadriani epocham? Enimvero *Aurelius Victor* in Gallieno, perhibet: *Gallienus - - amori diverso pellicum deditus, Saloniæ conjugis & concubinæ, quam per pactionem concessa parte superioris Pannoniæ, a parte Marcomannorum Rege, matrimony specie susceperat, Pipam nomine. Novissime adversus Aureolum profectus est. - - Ejusdem Aureoli commento a suis interiit.* Horum combinatione, cum iis, quæ Trebellius scripsit, apparet: in pactis illis, quæ *inter Aureolum, & Gallienum* intercesserunt, inferiorem Pannoniam, cum Mœsia, Dalmatia &c. Aureolo cessam fuisse, cum parte quadam superioris Pannoniæ; Partem aliquam, *Gallienum* pro se reservâsse, quam subinde, Conjugi & Concubinæ, Marcomannorum Regis filiæ, per pactionem concessisset. Satis examinavi, quæ superioris Pannoniæ pars, Marcomannorum Regi cessa fuerit? quæ item Aureolo? verum historicæ probabilitatis gradum, assequi non valui; ut quæstionis hujus commentaria, ab eruditis orem, & præstoler.

Sane *Aurely Victoris* historiam, confirmare videtur, Inscriptio illa Soproniensis apud Lazium: Q. AUREL. FESTIANO. NAT. PAN. VETE. AUR. CLAUCE, PATRON. ET CONJUGI DULCISS. B. M. P. Ubi, quia Quintus Aurelius Festianus, sive ipse, sive uxor sua *Clavce Pannoniæ veteris* Nativi indicantur, tum, dum memoria illa collocata est, Pannoniæ appellatio isthic desierat. Verum quia ignoraretur, ad quem Annum, aut Epocham Inscriptio illa pertinet, constitui nequit, partes illas a Gallieno, Marcomanis cessas fuisse. Sunt nihilominus plura conjecturæ hujus motiva. 1mò. Silentium Trebellii, in Claudio Imp. Vopisci, Aurelii, de Pannoniæ superioris partibus. 2dò. Quia Val. Aurelianum cum Marcomannis pugnasse, Flav. Vopiscus diffusius describeret, reliqua inter: *Accepta est sane clades sub Aureliano a Marcomannis per errorem, nam dum is a fronte non curat occurrere, subito hostes erupêre: dumque illos a dorso persequi parat, omnia circa Mediolanum graviter evastata sunt. - - In illo autem timore, quo Marcomanni cuncta vastabant, ingentes Romæ seditiones motæ sunt, paventibus cunctis, ne eadem, quæ sub Gallieno fuerant, provenirent* &c. Proinde ad Mediolanum usque vastantibus omnia Marcomannis, eos in superioris Pannoniæ possessione sub Aureliano fuisse apparet. 3tiò. *Vopis*: Aureliani epistolam ad Ulpium, a quo fuerat Flavio Claudio volente adoptatus, hanc refert:

„ Aurelianus Augustus Ulpio Patri. Quasi fatale quiddam incessit, ut omnia quæcun-

„ quæ

„ gessero, omnes motus ingravescant. Ita enim seditio *Intramurana* bellum mihi gravissi-
„ mum peperit. Monetarii autore Felicissimo, ultimo servorum, cui procurationem Fisci
„ mandaveram rebelles spiritus extulerunt. Hi compressi sunt, septem millibus Hiberorum,
„ Ripariensium, & Castrianorum & Dacifcorum interemptis.

Quo ex loco, argui posset, Gallienum Marcomannis *ad Muram usque*, cessisse partem superioris Pannoniæ, & quæ sub Imperio Romano remanserat pars, eam *Ripariensem*, fuisse vocatam. *Vabalathi* numos plures, his in oris effodi eruique, certum est. Ego ipse plures habui medii moduli. In his adversa parte laureatum Aureliani Caput cum epigraphe: IMP. C. AURELIANUS AUG. Aversa autem Caput Vabalati cum Serto, Epigraphe: VABALATHUS UCRIMOR. Nihil in his numis Græci est, latina omnia. Consului de his numis plures. Doctissimus vir, *Josephus Khell* S. J. pridie Cal. Aprilis, Anni hujus 1767. certiorem me reddidit, Eruditissimi Viri (olim Dignissimi Magistri mei) *Erasmi Frölich* opus posthumum de Vabalathi familia, esse ab se editum. Qui, *Zenobiæ* privignus cum haberetur, Collega Aurelieni post Zenobiam quod fuerit, atque Syriam, aliasque orientis Provincias, conciliata sibi Aureliani amicitia, quod administraverit. Hinc illud: *Ucrimor*, legendum esse. *Vice-Cæsaris Romani Imperii, destinatus Rector*. Ego, qui studium antiquitatum ejusmodi non profiteor, orientalium quoque linguarum ignarus essem, nulla ratione cum magistris ejusmodi litterarum contendere possum. At ut discendi cupidus, miror; in numis his, litterarum latinarum, & lectionis nitidæ, cur his in Regionibus? frequentius Vabalathi eruantur numi, si is, translatus e Syria, huc non fuerat? Et dum lectionis illius: *Vice-Cæsaris Romani Imperii destinatus Rector*, fundamentum non legi, postquam scriberet Plinius: *Incolæ Alpium multi populi, sed illustres a Pola, ad Tergesti Regionem Secusses, Subocrini, Catili, Moenocaleni, juxtaque Carnos, quondam Taurisci appellati*, cogitabam, annon ab *Ocra* monte, illud *Ucrimor* Vabalathi sit? designetque: Vabalathum ob Zenobiæ eminentiam, has in oras fuisse translatum. Aut fors *Vabalathus* ille Palmyrenus alter fuerit; alter vero sit, cujus hic numi effodiuntur, ac fors parens, *Saloniæ*, sive Pipæ Marcomannorum Regis filiæ, cui pars superioris Pannoniæ, a Gallieno cessa fuisse, scribitur. Qui, sub Aureliano Regios quæsivit titulos, seseque Aureliano parem credidit, ut utriusque laureatum Caput, in numis exhiberetur.

Conjectationi huic, fors & sequentia Vopisci applicari queunt: *Proculo patria Albingauni fuere, positi in alpibus maritimis. Domi nobilis, sed majoribus latrocinantibus, atque adeo pecore, ac servis, & iis rebus, quas abduxerat, satis dives. Fertur denique eo tempore, quo sumpsit Imperium* (sub Probo videlicet) *duo millia servorum suorum armasse. Huic uxor Virago, quæ illum in hanc præcipitavit dementiam, nomine Sampso, quod ei postea inditum est. Nam antea Viturgia nominata est.* Dum Proculi patria, in Alpibus maritimis posita scribitur, facile *Alby montes* per Albingaunios indicantur, latiusque fuerit Proculi dominium, ex quo, is, duo millia servorum suorum armavit, (videntur *Banderiorum* successive vocatornm, indicia) ac adversus Probum, post plurium legionum Tribunatum, sumpsit Imperium. Sane dum, *Alemannos, qui tunc adhuc Germani dicebantur* ita Vopis: *non sine gloriæ splendore contrivit, nunquam aliter, quam latrocinandi pugnans modo*, dum prodentibus Francis, ad quos confugerat, a Probo victus interemptus est, *Proculo* partes illas maritimas, olim Carniam, Japidiam, paruisse; argui potest. Adeoque firmari videtur, sub *Gallieno cessio Pannoniæ superioris*. Quam firmare videntur plurimæ Inscriptiones apud Laz. Comment. lib. 12. cap. 7. *Iggy* repertæ. Illæ Romana nomina non ostendunt. ut *Voltrex*: *Buto*: *Buius*: *Brocci &c.* Item fœminarum *Ilunconis* uxori (quod Helenam indicat) Item *Regae filiæ &c.* Superato Proculo partes illas maritimas, a *Probo* receptas extitisse, dubium est ex verbis Vopisci: *Posteri ejus etiam nunc apud Albingaunos agunt: qui joco solent dicere, sibi non placere esse vel Principes, vel latrones.* Præmissa recensere volui, tametsi mei sint examinis, atque meditationis privatæ, ut a Magistris dilucidari enuclearique valeant, tanquam civili ac fundamentali Pannoniæ, Regnique Hungariæ historiæ, haud inutilia.

X. Quamvis Pannonia superior, sub Gallieno videatur in parte amissa, quod Norici extensi ac mediterranei, *Valeriæ* item, subsecutæ appellationes firmarent, inferior nihilominus Pannonia, sub potestate mansit Augustorum. Quin extensa fuit, parte superioris Pannoniæ, a Gallieno penes Imperium servata. Diversæ marmorum memoriæ, quæ nunc etiam reperiuntur trans *Savum*, ac hunc, & *Dravum*, ad *Muram* usque fluvium, cum inscriptione *II. Pannon.* hæc firmare videntur; quæ, Gallieno posteriores essent, adeoque post Sæculi III. medium. Cæterum sub *Flavio Claudio: Aureliano: Claudio Tacito: Probo:* Sisciam Imperatorum fuisse, numi horum isthic cusi, suaderent. Claudium e Dardania originem habe-

habere refert Trebell. sub Valeriano, teste epistola Augusti ad Zosimionem Procuratorem Syriæ, in qua apud Trebell. *Claudium Illyricianæ gentis Virum, Tribunum Martiæ quintæ legioni fortissimæ dedimus, Virum devotissimis quibusque ac fortissimis, veterum, præferendum &c.* Constitutoque eidem isthic Salario amplo, in epistola ad Ablavium Murænam: *Desine jam conqueri quod adhuc Claudius est Tribunus - - Dux factus est, & Dux totius Illyrici, habet in potestatem Thracias, Moesos, Dalmatas, Pannonios, Dacos exercitus &c.* Digna est lectu tam hæc epistola, quam & *Decy*, de Claudio tum juvene, apud Trebell. Aureliani ortum quidem Sirmio, quidam Daciæ Ripensi, alii Mœsiæ attribuunt. *Privati multa egregia extant facinora*, ita Fl. Vopis. *Nam erumpentes Sarmatas in Illyrico, cum 300. Præsidiariis solus attrivit. Refert Theodius Cæsareorum temporum Scriptor, Aurelianum manu sua bello Sarmatico una die 48. interfecisse, plurimis autem & diversis diebus 950. adeo* ut Vir fortis decantaretur versibus. Severitatem ejus testatur apud Vopiscum Valeriani Augusti epistola; laudes ejus, & virtutes pluribus Valeriani litteris continentur, quas non describimus, quia ejus historiæ non studemus. Sub Claudio Imperatore quis fuerit testatur Claudii Epistola. *Flavius Claudius, Valerio Aureliano suo salutem. Expetit a Te munus solitum nostra Respub. Aggredere quid moraris? Tuo Magisterio milites uti volo, tuo ductu Tribunos, Gothi oppugnandi sunt. Gothi a Thraciis amovendi. Eorum enim plerique Hæmi montem, Europamque vexant, qui te pugnante fugerunt, omnes exercitus Thracios, omnes Illyricianos, totumque limitem in tua potestate constituo, solitam nobis ede virtutem. Tecum erit frater Quintillus cum occurrerit. Ego aliis rebus occupatus, summam belli illius virtutibus tuis credo* &c. apud Vopis. Verum Imperium assecutus, quamvis plures duxisset exercitus, & victor evasisset sæpius, triumphassetque, non solum a crudelitate accusatur, sed: *cum vastatum Illyricum, ac Mæsiam deperditam videret, Provinciam trans Danubium, Daciam a Trajano constitutam, sublato exercitu, & Provincialibus, reliquit, desperans eam posse retineri. Abductosque ex ea populos in Mæsiam collocavit: appellavitque suam Daciam, quæ nunc duas Mæsias dividit. Dicitur præterea, hujus fuisse crudelitatis, ut plerisque senatoribus, simulatam ingereret factionem conjurationis ae Tyrannidis, quo facilius eos posset occidere.* &c. apud Vopis. Christianis Aurelianum non favisse, tam nummus indicare videtur, quò parte adversa: *Imp. C. Aurelianus Aug.* aversa *Restitutor entis*, quam & Epistola sua ad Senatum: *Miror vos Patres sancti tamdiu de aperiendis Sibyllinis dubitasse libris, perinde quasi in Christianorum Ecclesia, non in templo Deorum omnium tractaretis. Agite igitur* &c. Morte hujus secuta manu Notarii, Exercitus sequentia scripsisse Senatui, refert Vopiscus. „ Felices ac fortes exercitus Senatui, Populoque „ Romano. Aurelianus Imperator noster per fraudem unius hominis, & per errorem bono„ rum ac malorum interemptus est. Hinc inter Deos referte Sancti & Domini P. C. & de vo„ bis aliquem, sed dignum vestro judicio mittite. Nos enim de iis, qui vel erraverunt, vel „ male fecerunt, imperare nobis neminem patimur. Lætitiam Senatus, ob attributum ab exercitibus, dandi *jus Imperii*, appellandi Principis, nuncupandi Augusti, satis loquuntur Epistolæ apud Vopiscum, in Floriano Imperatore, quas omittimus. Ex superioribus deducitur, sub Aureliano, Daciam amissam: Mœsiæ prioris terminos, mutatos fuisse, ac intra utramque, *Novam Daciam* constitutam. *Claudy Taciti*, demptis numis, in Pannonia memoriam nullam adhuc comperimus. In numis *Imp. CL. Tacitus Aug.* circa caput radiatum; parte autem aversa: in uno: *Marti Pacif.* in altero: *Clementiæ Ceas. XXI.*

XI. PROBUS, victo Floriano imperium tenuit, exercituum orientis voluntate. Ita enim Flav. Vopis. *Cum ad exercitus nuncius venisset* (de morte Aureliani) *tum primum animus militibus fuit prævenire Italicos exercitus, ne iterum Senatus Principem daret, sed cum inter milites sermo esset, quis fieri deberet, & manipulatim in campo Tribuni eos alloquerentur, dicentes requirendum esse Principem aliquem fortem, sanctum, verecundum, clementem, probum - - ab omnibus acclamatum est Probe Auguste Dy se servent - -* Hanc electionem in prima epistola, data ad Capitonem Præfect. Præt. ipse confirmat: *Imperium nunquam optavi, & invitus accepi. Deponere mihi rem invidiosissimam non licet. Agenda est Persona, quam mihi miles imposuit. Te quæso Capito* &c.

Probus oriundus e Pannonia, Civitate Sirmiensi, nobiliore matre quam patre, patrimonio moderato, affinitate non magna, tam privatus, quam Imperator, nobilissimis virtutibus claruit. Verba Vopisci sunt; qui, epistolas plures Augustorum, *Valeriani* nempe, *Gallieni*, *Claudii*, *Aureliani*, *Taciti*, lectione dignissimas, exhibet; e quibus, de *Probi* virtute, dubitari non potest. Amorem militum habuit, quia *nunquam passus est peccare militem, quin etiam Aurelianum sæpe, a gravi crudelitate deduxit.* ut Vopiscus; *Ille singulos ma-*

nipu-

nipulos adiit, vestes & calceamenta perspexit: si quid prædæ fuit, ita divisit, ut sibi nihil præter tela & arma servaret. Virtutis tantæ cum fuerit, elogii aut adulationis damnari non potest Vopiscus, dum scriberet: *Cujus imperio oriens, occidens, meridies, septemtrio, omnesque orbis partes in totam securitatem redactæ sunt.* Neque describimus e Vopisco, *Probi* de Germanis Victorias, subactis diversarum gentium novem Regibus, quæ, ex Probi ad Senatum epistola Vopiscus demonstrat, addens: *Post hæc Illyricum petiit, & prius quam veniret, Rhetias sic pacatas reliquit, ut illic ne suspicionem quidem ullius terroris relinqueret. In Illyrico Sarmatas cæterasque gentes ita contudit, ut prope sine bello cuncta reciperet, quæ illi diripuerant. Tetendit deinde iter per Thracias* &c.

Pannoniarum nulla est apud Vopisc. mentio, credi nihilominus potest, præcipue quia *Proculum* superâsset, quod amissam, cessamque sub Gallieno Pannoniam, sub conditionibus, in clientelam Romani Imperii receperit, ac inter novem Reges illos, quos in epistola ad Senatum ait: *Novem Reges gentium diversarum ad meos pedes, imo ad vestros supplices stratique jacuerunt.* sibi fuisse supplices. Hos inter extitisse, quoque illos, quibus cessa fuit a Gallieno Pannoniæ pars. Videntur hoc firmare, superius relata verba, *Proculi Successorum.* Fors etiam cum Regibus his, transactum fuerit, ut in solum Romanum transirent, *sed cum & ex aliis gentibus plerosque pariter transtulisset, id est ex Gepidis, Gautunnis, & Vandalis* &c. Vopisc. Stabilito Imperio, & Veteranis omnia illa, quæ angustè adeuntur loca privata donando, sub conditione illa; ut filios ab anno octavo decimo, mares duntaxat ad militiam mitterent; dum Sirmium Patriam suam, ornari amplificarique vellet, ac effœcundari cuperet, ad siccandam quandam paludem, multa simul millia militum posuit, ingentem parans fossam, qua, dejectis in altum navibus, loca Sirmiensibus profutura siccaret, cum ideo, tum etiam quod diceret: *Annonam gratuitam militem comedere non debere, & Reipublicæ brevi milites necessarios non futuros*, ut ad aratra & servitutem se damnandos rati, facto tumultu, Sirmy in *ferrata turri* interemptus est, ibique sepultus cum marmore: *Hic Probus Imperator, & vere Probus situs est victor omnium gentium barbarorum, Victor etiam Tyrannorum.* Probum sive propensiorem fuisse in Sisciam, sive quod sua hæc fuerit, in numis evincit Epigraphe: *Siscia Probi Aug.* Præterea duos Probi hujus Augusti numos habuimus, in quibus parte adversa caput radiatum cum sagitta pectus transfigente, cum Epigraphe: *Virtus Probi Aug.* ex aversa: Vir nudus, manu dextera ignem tenens in face, sinistra Pallium. Epigraphe - - *Li Pacif.* in altero pars adversa æqualis priori numo, aversa; Martis signum cum Epigraphe: *Marti Pacif.* in III. *Imp. Cai. Aur. Probus P. F. Aug.* - - parte aversa: *Clementiae Tomy* in IV. *Imp. C. M. Aur. Probus P. F. Aug.* partis aversæ Epigraphe: *Restitutor bis. S.*

Post Probum exercitus CARUM Imperatorem appellavit. Qui Numerianum, & Carinum filios, Cæsares dixit. De Pannoniis memoria Cari est apud Fl. Vopiscum sequens: *Bonum Principem Carum fuisse, cum multa indicant, tum illud etiam, quod statim adeptus imperium, Sarmatas adeo morte Probi feroces, ut invasuros se non solum Illyricum, sed Thracias quoque, Italiamque minarentur: ita inter bella patiendo contudit, ut paucissimis diebus Pannonias securitate donaverit, occisis Sarmatarum sedecim millibus, captis diversi sexus viginti millibus.* Quare cum *Carus* Pannonias securitate donaverit, firmari videtur superior conjectura, Pannonias a Probo, fuisse reductas, restitutasque Romano Imperio. Numi etiam CARI hujus, plures his in locis eruuntur, in quibus, parte adversa: *Imp. C. Aur. Carus P. F. Aug.* Parte aversa quos habui: *Virtus exercitus. Clementia Temp.* &c. *Numeriani* in numo unico comperi memoriam, ubi: *Imp. C. Aur. Numerianus Aug.* parte alia: *Virtus*; residua vetustas absumpsit.

CARINI misera est vita, utpote qui, *mimis, meretricibus, pantomimis, cantoribus, atque lenonibus, palatium implevit, hominibus improbis plurimum detulit, eosque ad convivium semper vocavit. Regem Illyrici plerique vocitarunt.* Ita Vopiscus. In Epit. Sex. Aur. Victoris. *Carinus omnibus se sceleribus inquinavit. Plurimos innoxios fictis criminibus occidit, Matrimonia Nobilium corrupit - - Ad extremum trucidatur, ejus præcipue tribuni dextera, cujus dicebatur conjugem polluisse.* Pannonias Carinum tenuisse, numi indicant, vidimus numum, ubi parte adversa: *Imp. C. Claud. Carinus Nob. C.* aversa autem: *Virtus Augg.* Mors quoque sua Pannonias eum tenuisse docet, sive ad *Margum* ut Pomp. Laet: sive apud *Murtium* ut Fl. Vopisc. occisus fuerit; quamvis ad diversa loca, ex derivatione nominum, tam Margum, quam Murtium traherentur, pro conjectura vel affectu Scriptorum.

XII. Plura singularia sub Diocletiano occurrunt, ut: æra Diocletiani. Absolutæ Regiæque Dominationis forma. Sic enim Eutropius: *diligentissimus, & solertissimus Prin-*

ceps, *qui Romano Imperio primus Regiæ Celsitudinis formam magis, quam Romanæ libertatis invexit*; ipse enim injussu populi ac Senatus, Provincias omnes pro potestate divisit, & pro lubitu cum iis disposuit. Sine consensu Senatus, pro lubitu creavit Cæsares, fecit Augustos, imitantibus eum Successoribus suis. Verum hæc, & plura alia missa facimus, quia propositi nostri non essent. P. Daniel Farlati Historiam Diocletiani Tomo II. Illyrici sacri, accuratè examinat. Quia nihilominus Diocletianus, altero Imperii sui anno, cum Maximiano Herculeo, divisisset Imperium, in hac divisione, cui horum Pannonia obtigit? mihi ignotum est. Credo attamen, tum ob plures leges *Sirmy* a Diocletiano latas, cum & ex Panegyr. Mamertini, *Illum modo Syria viderat, jam Pannonia susceperat*, nempe Diocletianum, *Tu* (Maximiane) *modo Galliæ oppida lustraveras*: Diocletianum cum oriente, in hac cum Maximiano Imperii divisione, Pannonias sibi servâsse. Existimo etiam, occasione illa, qua, uterque Augustus Aquilejæ fuit, (quod præter Acta S. Anastasiæ, confirmaret numus æneus, medii modulli, quô distinctè parte adversa: *Imp. Diocletianus P. F. Aug.* in aversa autem Epigraphe: *Sacra moneta AUGUST. CAESS. Nostrr. AQ. S.* id est: *Aquilejæ signata*,) Pannonias hos inter partitas fuisse. Enim vero *Eumenius* apud Farlati: *Partho ultra Tygrim redacto, Dacia restituta*, (nempe quam Aurelianus amiserat) *porrectis usque ad Danuby caput Germaniæ, Rhætiæque limitibus, destinata Bataviæ, Britaniæque vindicta.* Hinc quia Germaniæ, Rhætiæque limites protracti fuissent, vereor Pannoniæ aliquid, occasione hac fuisse ademptum. Profecto ab hac Epocha, & *Noreæ* in oris Maritimis, & *Norici mediterranei*, Noricorumque Ducis memorias, Inscriptiones exhibent, firmareque videntur opinionem nostram. Numi Maximiani, Siscienses; favent. Denique (si *Aurel. Victori* fides) cum *ortu agresti Pannonioque*, sunt verba Aurel. *nam etiam nunc, haud longe Sirmio, eminet locus Palatio, ubi parentes* (Maximiani) *exercebant opera mercenaria* fuerit Maximianus; Pannoniam, ut Patriam suam facile obtinuerit a Diocletiano. At quid? ex Pannonia superiore obtigit Maximiano? eruere nequivimus. Verum postquam arbitratu suo circa annum 293. Diocletianus cum Maximiano, Constantium Chlorum, & Gallerium, (Maximinum alias) Armentarium, Cæsares dixissent; hosque affinitate sibi conjunxissent, nova iterum Imperii divisio facta est. Orientem cum Gallerio Maximino servasse Diocletianum; Occidentem vero Maximiano Herculeo, cum Constantio obtigisse, scio ab Auctoribus scribi. De Pannonia qui constitutum? sententia est difficilis, variantque Scriptores. *Lactantius* generatim refert: *Tres participes Regni fecit* (Diocletianus) *in quatuor partes orbe diviso.* Aurelius Victor: *Quoniam bellorum moles acrius urgebat, quasi partito imperio, cuncta quæ trans Alpes Galliæ sunt Constantio commissa: Affrica, Italiaque Herculeo; Illyricique ora adusque Ponti fretum Gallerio: cætera Valerius retentavit.* Ut hinc deduci videatur: Valerium Diocletianum in hac divisione, Pannonias pro se servavisse, numis hæc etiam firmantibus, quorum plures haberemus, his in regionibus erutos, ubi adversa parte: *Imp. C. Val. Diocletianus P. F.* aut *P.P. Aug.* parte vero aversa: *Jovi Conservatori: Concordia militum* &c. *Sisc.*

Verum dum arbitratu suo, mutabat Diocletianus omnia, haud credo diu eum tenuisse Pannonias. Enimvero Socrates, apud *Petrum de Marca C. 4.* testatur: Universum Illyricum a Gallerii potestate fuisse exemptum, & in Hercul y Maximiani ditionem, consequenter ad occidentale Imperium, fuisse translatum. Hanc Socratis relationem, firmare videntur numi *Constanty*, in quibus parte aversa: *Fel. Temp. Reparatio. Sisc. B.* ac ad latus dexterum III. Item *Imp. Maximianus P. F. Aug.* cum Epigraphe: ex aversa parte: *Genio Augusti Sisc. B.* Inscriptio item Cilleæ: Marti - - *Hercul* - - *Victoriae Norejae.* Neque existimes Lector, *hunc Constantium* nos, cum *alio Constantini filio* confudisse. Equidem alterius quoque haberemus numos, ex quibus, distinguendos esse, vidimus, & distinximus, ut infra relaturi. Sane occasione illa, qua adversus *Achilleum* profectus fuerat Diocletianus, facile Superior Pannonia, occidentis Imperatoribus tradita fuerit, adeoque circa annum 296. quod fors indicat numus superior Sisciæ, quo ad latus dexterum, III. sive anno III. Constanty, indicari credo. Item occupato bellis orientalibus Diocletiano, quia Dalmatæ defecissent, fors Herculei, *Norejenses* victoriæ declarantur. Post celebrata Romæ Vicennalia, Diocletianus Nicomediam proficiscitur, ut Lactantius c. 17. *Sed profectus hyeme, sæviente frigore, atque imbribus verberatus, morbum levem ac perpetuum traxit, vexatusque per omne iter, lectica plurimum vehebatur. Sic æstate transacta per circuitum Ripæ Strigæ Nicomediam venit, morbo jam ingravescente.* Ex hoc loco Lactanty, qua iter sumpsit Diocletianus Nicomediam? quæstio intra eruditos est, orta ut plurimum ex interpretatione vocum illarum; *per circuitum Ripæ Strigæ.* Consentire in opinionem hanc videntur, Diocletianum iter hoc sumpsisse per Pannoniam, cum Sirmy leges plurimas tulerit, sub-

scrip-

scripseritque; Sirmio iter prosecutum fuisse per Taurunum, Viminacium &c. At *Sirmium* qua pervenit via, dissentiunt eruditi. Sunt: qui per *Strigæ Ripam*, locum, successive *Strigonium* appellatum interpraetentur. Sunt: qui errorem arbitrentur in To *Strigæ* & legendum dicant: *per circuitum ripæ Istricæ*, sive Danuby. Absit me velle, tot eruditis viris inferre injuriam, aut in re obscura, manifesti erroris damnare quempiam, cum doceri nequeat, Lactanty opera, pura & genuina sic esse, ut mendo omni destituantur. Expertus ipse sum, quæ sit in legendis veterum scripturis difficultas? nominatim in lectione nominum propriorum. Interim cum opinione fors nova, meaque prodeo, quam novam dico ideo, quia Auctoribus, qui scripserunt hactenus, harum partium non erat notitia; e domesticis autem, his de rebus, per Epochas, quod scirem ego, scripsit nemo. Itaque Diocletianus iter suum, si orsus *Salonæ est*; inde lectica vectus iverit per vetus Dalmatiæ *Andetrium*, inde perveniens, (viarum vestigiis firmantibus) ad *Auderium Pannoniæ*, infra quod, intra hodiernam Costaniczam & Zrinium, trans fluvium *Vunna*, (nunc Turcarum sub Imperio) cum sit fluvius *Striga*, & rudera veteris stridonis, haud procul a loco nunc *Dobrolin* appellato (ubi Patriam S. Hieronymi fuisse, est verosimile; & populus isthic, traditione, ac fidei orthodoxæ professione, etsi Mahumedanos inter, testaretur) Diocletianum ivisse argui potest. Si autem *Aquileja* iter illud sumpsit Diocletianus, per hodiernam *Goricziam*, Metullum, Anderium Pannoniæ venit; inde per circuitum Strigæ; sive Sirmium; sive Sirmiô, per Mœsias. Sane cum a Geographis vetus illa *Stridon*, urbs superioris Pannoniæ in Illyrici confinio, atque intra Petram Pilosam, *Portulam, & Primentum* situetur. Magnus quoque Hieronymus citaretur his verbis: *Patre Eusebio natus ex oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Pannoniæ, Dalmatiæque confinium fuit*; & cum ex superioribus pateret, *Dalmatiam* nec ad Savum, minus autem trans Savum, Dravumque saltem per horum fluviorum totalem cursum (quidquid sit de ea Savi parte, qua is habet Scaturiginis originem) neutiquam fuisse extensam, quæ enatarum hactenus opinionum, de Patria S. Hieronymi, probabilitate majori gaudeat? non examino. Locus hic, quem refferimus, fluvio *Striga* nunc etiam gaudet, Petram Pilosam, situs loci firmat, ac vetus *Petrina* cum agnomine fluvio: Dalmatiæ ad Stridonem extensio. Euseby sepultura, eominus Patriam evincere Hieronymi potest, quod Stridone a Gothis eversa, senex Eusebius aliorsum se transferens, extra Patriam mori debuit. Cæterum sive *Aquileja*, sive *Salona*, iter suum incoaverit Diocletianus, cum Sirmium appulisse, atque leges dedisse isthic illum, non dubitetur ab eruditis, quam recensui *Strigo*, facile per hujus circuitum Sirmium venerit; Verum quia Lactantius, clarus mihi videretur; exprimere videlicet proximiorem Nicomediæ viam, *sic æstate transacta* nempe itinerando, *per circuitum ripæ Strigæ, Nicomediam venit, morbo jam ingravescente*, adeoque, neque Strigonium Ungariæ, neque *Strigam* nunc Croatiæ, neque Istricas ripas, intellexisse videtur, at *Sangarium* fluvium, qui per Phrygiam, Bithyniamque in Pontum illaberetur, neque multum remotus esset a Nicomedia. De quo fluvio Claud. L. 2. in Eutrop. - - *Dindyma fundunt. Sangarium, vitreo puri, qui gurgite Galli.* Ptol. *Sangarum.* Ovid. Pont. 4. 18. *Sagarim* vocat: *huc Lyrus, huc Sagaris* &c. Lactantius facile, *Strigam*, vulgari fors tum nomenclatura, eundem vocaverit: *per circuitum ripæ Strigæ, Nicomediam venit*, vectus Lectica. Hæc mihi credibilia esse videntur, si erro: errorem in tanta obscuritate non defendo, imo docti, eruditique cujusvis viri, sum eroque discipulus.

Constituerant Salonæ, Diocletianus, cum Imperii sui consorte Herculeo Maximiano, ut deposita Imperiali dignitate, privatè viverent. Hoc metu Gallery Maximiani exequentes, postquam Constantius Chlorus cum Gallerio Maximiano *Augusti* appellati fuissent, Cæsares dicti sunt, Maximinus cum Severo, quod numi etiam, quos habemus evincerent. Sed cui horum superior Pannonia obtigit? statuere eominus possumus, quia Sisciæ sub utriusque nomine cusos numos vidimus; quia item confusum, & dissentiens fuit Imperium. Vidimus numos, in quibus adversa parte: *Cai. Val. Maximinus Nob. C.* parte autem aversa: *perpetuitas Augg. VI. Sis. B.* & facies, cæteraque, distinctionis nos monuerunt. Sunt enim numi, in quibus *Maximinnus* duplici N. expræssus, & hos Maximinno illi de quo superius attribuimus. Sunt ubi *Maximianus*; sunt Maximinus. Severi quoque (Antiochiæ, & Siscy custos numos vidimus, cum Epigraphe: *Nob. Caes. virtus Augusti.* P.) Dissensiones æque notæ sunt. Dum circa annum 306. Constantio Chloro mortuo, *Constantinus* filius successit. *Maxentius* autem Romæ a Prætorianis in Imperatorem salutaretur, persequente eum Severo. *Licinio* quoque Carnunti Cæsare declarato per Gallerium, enatisque intra tot Imperatores bellis, de Pannonia in medio Imperii situata, constituere durum est, cui [illegible] fuerit? Numi Sisciæ signati, singulorum habentur. Quin etiam una plurium, quod [illegible] *Augustorum nostrorum*, aut *Cæsarum nostrorum* epigraphe. Nuperrime allatus [illegible]

mus est, ubi adversa parte: *Imp. Constantinus P. F. AUG.* aversa: *Jovi Conservatori AUGG. NN. E. Sisc.* Proinde ex his numis constitui nequit huic, aut alteri, Pannonias fuisse subjectas. In Monetariis, ut fieri solet, signata moneta est, sub cujuslibet nomine, nec inde determinari potest, quis Pannoniæ Dominus fuerit? Quia nihilominus *Licinius*, Carnunti Cæsar fuisset per Gallerium declaratus; quin pars illa superioris veteris Pannoniæ, *Valeriæ* nomen sortita, majoris partis Pannoniæ dominium tenuisse Gallerium, consequi videtur. Ob divisionem attamen, *Riparienfis*, atque *Saviæ Pannoniæ*; Norici quoque extensionem, Gallerio integralis Pannonia, attribui non posse videtur.

Profectò, quæ sit in Scriptoribus, *Pannoniæ* divisio, qui in Geographia, & historia versatus est, fateri debet. Inveniet *primam, secundamque Pannoniam*: Inferiorem, superioremque: Item Riparienfem, quam multi pro *Interamnia* habent. Si hoc tuentur *Lampridy*, vel *Vopisci* authoritate, opinione mea, minus rectè. Lampridius enim *Interamniam*, in Mesopotamia statuit, in Alexandro scribens: *Multos Persarum accepimus, eosdemque vendidimus, terras interamnas, Mesopotamiæ scilicet, neglectas ab impura belua recepimus.* Idem Vopiscus in vita Aureliani. Si autem *Interamnensem Pannoniam*, vocant ex lubitu, atque ob amnes tot, fateri deberent. Observo attamen *Valeriam*, *Am. Marcell.* teste lib. 19, in honorem filiæ Diocletiani, ex Pannonia superiore excisam, institutam & cognominatam, jam cum Ripariensi conjungi; jam distingui. Sunt quoque adfinis nominis, tres fluvii, nempe *Savus*, qui accepto ad Sisciam Colapi, atque ad Essechinum Dravo, demum ad Belgradum a Danubio recipitur, *Säana* infra Cilleam ad Savum influens, *Sao* antiquioribus, Savona posterioribus, circa *Körmendinum*, Plinius ipse: *Insula in Sao Metabarris, amnicatum maxima.* Horum amnium, ut observo confusio, haud exiguam cognoscendæ Pannoniæ *Saviæ*, facit difficultatem, habuitque ætate subsequa, suas epochas etiam. *Saviæ* nihilominus *Pannoniæ*, a suis *Correctoribus* memoria est certior. Sed insuper, Pannoniam, *Sirmiensem*, *Bubaliam*, seu Budaliam, *Amantinam*, in Scriptoribus offendere est, haud sine confusione; vel causata ex ambitione eruditionis (equidem Amantini populi, intra Savum, Dravumque olim dicti sunt, uti superius monuimus) vel ex locorum ignorantia, vel denique ex neglectu examinis Pannoniæ, per Epochas suas. Quare præmissa, & præliminares has notitias colligere, combinareque visum est, ut commodius Lector, Pannoniæ veteris cognitionem obtineat. Cæterum a Gallieni ætate, atque Imperio, variationem magnam in *Pannonia* deducimus. *Noricum* extensum per Pannoniam fuisse, (facile ad *Saanam* usque fluvium) Celejensi, apud Lazium inscriptione convincimur, videlicet

D. N. F. L. CONSTANTINO CLEMENTISS. ATQUE VICTORI AUGUSTO. MARTINIANUS V. P. PR. NORICI MEDITERRANEI. Sub Constantino igitur, *Cillea* fuerat Norici, & adempta Pannoniæ.

Sub Aureliano, partes transmuranas Pannoniæ veteris, amissas fuisse, superiora testantur. *Gallerius*, Valeriæ nomen facile partibus illis a se recuperatis indidit, adeoque si non ad *muram*, credibilius ad *Sao*, sive Savonam, Valeriam extendit. Residuum, *Savia* Pannonia fuit. Illa porro Pannoniæ acceptio, nempe: *Sirmiensis*, *Bubaliæ*, est locorum, neutiquam Provinciæ, idemque notat, ut se dicam: *Austria Viennensis*; vel *Hungariæ Posoniensis*, ut divisio hæc rejicienda veniat, ad VII. Sæculum; aut VIII. quibus Pannonia, Sirmiensi, & Bacsiensi territorio includebatur, ut ex *Hierocle Gramatico* Provincias recensente orientalis Imperii, ubi in *Provincia* 19. Pannoniæ, *Sirmium*, *Bassiana*. Si hoc: vides quam nosse oporteat Epochas temporum, ad Scriptores intelligandos & interprætendos.

§. 3tius

Memoriæ Pannonicæ, a Constantino Maximo, ad Heraclium.

I. Constantino, fuisse in Pannonia, non solum cum *Licinio* ad Cibalim (quæ si fides *Sex. Aurel. Vict. Epitome* juxta paludem *Huiscam* nomine, fuit) superato; sed perfacile cum *Crispo* etiam filio incommoda; argui ex numis potest. Enimvero, tam Liciny, quam & *Crispi* Sisciæ signatos numos plures vidimus. Sic parte adversa; *Julius Crispus Nob. Caes.* aversa: *Providentia Caess. Sisc.* in altero: *Crispus Nob. Caes.* parte vero aversa: *Principi Juventutis* C. S. in fine *C. Sis.* Item adversa parte: *Jul. Crispus Nob. C.* aversa: *Caesarum Nostrorum* in medio *VOT. V.* in fine: *C. SIS.* Hinc fors credibilior evadit illa opinio, quod *Crispus* ob civiles motus, & collusiones cum barbaris, morte ipsa, Patris sententia, fuerit castigatus. Postquam Constantinus sibi ipsi vindicasset Romanum Imperium, & cognomen *Maximi* induisset, teste Pomp. Læto, caret dubio, Pannoniam ab eo integram receptam, recuperatamque fuisse. Scribit enim Sext. Aurel. *Constantinus obtento totius Roma-*

Romani Impery, mira bellorum felicitate, regimine - - - pontem in Danubio construxit: habitum Regium gemmis, & caput exornans perpetuo diademate. Commodissimus tamen rebus multis fuit, calumnias sedare legibus severissimis, nutrire artes bonas, præcipue studia litterarum, legere ipse, scribere, meditari, audire legationes, & quærimonias Provinciarum. Pompon. Lœtus testatur: *Inditæque sunt & appellationes aliæ, ut puta Constantinus restitutor humani generis, propagator Imperii, ditionisque Romanæ, & fundator æternæ securitatis.* Hoc firmare videntur numi illi, quorum plures habuimus, in quibus parte adversa epigraphe: DN. CONSTANTINUS AUG. adversa vero: *Reipublicæ Reparatio Sis.* In alio numo: DN. CONSTANTINUS P. F. AUG. - *Reipublicæ Reparatio A. Sisc.* Sed longum foret, universa (quæ habuimus, & tractavimus, his in oris comperta) Constantini numorum Epigraphe, commemorare; his itaque omissis. Pannoniam integram Constantinus non solum tenuit, at in ea potissimum est commoratus. Hoc latæ ab eo leges, *Aquilejæ, Sirmy, Sabariæ, Sardicæ* in Dacia, *Naisso, Viminacy* evincunt. Hoc gesta cum Sarmatis bella, apud *Camponam, Margum, Bononiam.* Imo ornandæ Pannoniæ cura illi quod fuerit, marmora docent. Hæc dum integra non haberemus, missa facimus, describimus unicum in Thermis Capituli Zagrabiensis, Varasdinensibus vocatis, quia integrum, & sequens:

IMP. CAES. FL. VAL. CONSTANTINUS. FELIX. MAXIMUS. AUG. AQUAS IASAS OLIM VI IGNIS CONSUMPTAS, CUM PORTICIBUS ET OMNIBUS ORNAMENTIS, AD PRISTINAM FACIEM RESTITUIT. PROVISIONE ETIAM PIETATIS SUÆ. NUNDINAS DIE SOLIS PERPETI ANNO CONSTITUIT. CURANTE VAICATU L.L. INOV. P.P.P.P.P. SUPER.

fors. *Per pietatem, præfati Principis Pannoniæ* Superioris. An autem Constantinus, Pannoniam sic restituerit, ut bipartita iterum esset, *superior* nempe ac *inferior*, definiri nequit. Ex instituto an quispiam sive scripserit? sive istud examinaverit? me ignorare confiteor. Scriptores variant, scribuntque ex lubitu, dum hos rerum Pannonicarum facere mentionem accidit: Jam enim, Imam vocant Pannoniam (ut in Actis S. Quirini M. & Eppi Sisciæ) jam *Saviam* exprimunt. Superius relata ex Lazio Inscriptio, *Cilleam* refert in Norico. Verum quia Sext. Aurel. scriberet: *Inde Thessalonicam missum*, (Licinium nempe) *paulo post eum Martinianumque jugulari jubet.* Quare si *Martinianus* ille, qui sub Constantino egit Norici Præsidem, Thessalonicæ cum Licinio cæsus est, an Cilleam Pannoniæ restituerit Constantinus, aut pro Norico relicta fuerit? quis definiet. Sane apud Lazium, *Commentar.* Reip. lib. 10. cap. 9. esto duo exhibeantur marmora, tacetur in utroque Provincia. Illud, quod *Leibniczy* extare testatur, sequens est: CEONIUS *opt.* & MECIO *Primitivo F. & Aug. svadrae Con. DN. FL.* CONSTANTINO MAXIMO, *Beatissimo, ac supra omnes retro Principes* Piissimo *semper Augusto* B. R. P. Neque enim cum certitudine definiri potest, quam gubernandæ Pannoniæ rationem Constantinus posuit. Non me fugit, Zosimum lib. 2. scribere: *Cum essent duo Præfecti Prætorio - - Constantinus hunc Magistratum in quatuor Imperia discerpsit*, refferendo; Præfecto Prætory Illyrici attributos extitisse: *Macedones, Thessalos, atque Cretenses, ac Græciam, & circumjacentes insulas, Epirum utramque, Illyricos, Dacos, Triballos, & Pannonios ad Valeriam usque, & Moesyam superiorem.* Verum hæc quam sint confusa, fatentur Scriptores. *Sextus Rufus in Brev.* post Constantinum anno circiter trigesimo florens, Illyrici Provincias recensendo: reliquas inter P*annoniarum* refert *duas, Valeriam, Saviam, Dalmatiam, Moesiam, Daciarum duas*, ut distinguere videatur, *Valeriam, Saviamque.* Quare dum *duas Pannonias* numeret, exclusa Savia, & Valeria, nisi utraque collocanda veniat, intra ambitum hodiernarum maritimarum partium (fors appellata Ripariensis) atque Alpium illarum; ubi Pannonias duas collocemus? non invenio. Jornandes duobus posterior Sæculis, has Illyrico dat Provincias. *Norici duæ, duæ Pannoniæ, duæ Valeriæ, Scavia, Dalmatia, Moesia superior, Dardania, Daciæ duæ, Macedonia, Thessalia, Achaja, Epirus, Prævalis, Creta.* Amabo; quis hæc conciliet? *Norici duæ, duæ Pannoniæ, duæ Valeriæ, Savia* &c. Persuasum habeo Jornandem, ex lectis ab se, Pannoniæ I. item II. Dein memoratis supra Pannoniæ Epochis, memoriis, tot Provincias, arithmetica additione, formâsse. Hinc pro certitudine haberi nequit, quod, sine examine, hic aut alter, adscripsit.

Profectò quæ ex *Panciról.* describit Schönleben parte III. pag. mihi 219. §. *Erat autem Illyricum* &c. quam varient, & sint diversarum Epocharum, quivis animadvertet. Quare ex Pompon. Loeto (ad firmandas Donationes Bonorum, Regibus nostris usitatas abolim) describere lubet. *Illud constat in initio sanxisse* (Constantinum videlicet) *ut agri, villæ, oppida, quæ ad victum emeritorum contributa erant, ad hæredes transirent. Unde milites*

lites sibi magis obnoxios, ac deditos reddidit. Prius ex veteri consuetudine (confer hæc, cum iis, quæ superius § n. pag. 10. de *Mattiois* retulimus.) *Tribunis, præfectis, Comitibus, & Ducibus, qui pro augendo Imperio consenuerant, dabantur agri villæque, ut necessaria suppeterent quoad viverent, Parochias vocabant.* Animadvertas, cupio Lector, quam vetus sit, illa Reipublicæ nostræ appellatio, *Parochia, Comes Parochianus*; ut si jura & consuetudines nostras, sive jctorum, sive eruditorum quispiam illustrare adniteretur, vetustissimæ antiquitatis, & *in profanis* Romanæ Reipublicæ: *in Religiosis autem*, disciplinæ veteris esse, quam plurima demonstrari possent.

II. A morte Constantini, sive patris testamento; sive ut quidam volunt sorte, orbis Romani dominatio ad tres Constantini filios redacta est. *Constantino* Juniori, ea, quæ trans alpes sunt obvenerunt, *Constantio*, Asia atque oriens: Constanti residua. *Constantinus* (si fides *Pompon. Loeto*) novam divisionem a fratribus petiit, qua non obtenta, invasit propinquas Regiones, jamque ad *Aquilejam* pervenerat, ubi cæsus, & multis ictibus a militibus *Constantis* confossus est, obtruncatus, projectusque in fluvium *Alsa*, ab Aquileja haud longe remotum. Hæc firmare videtur Cellejana Inscriptio: *DN. Constanti Clementissimo, atque Victori Augusto* &c. Pannonia hæc nostra, quod his intra fratres vigentibus discordiis, jam uni; jam alteri adhæserit, ex numis arguitur; enimvero hos comperire est, cum Epigraphe: *D. Constantinus Jun. nobis C.* parte vero ex altera: *Gloria exercitus.* Item *DN. Constantinus Jun. Nob. C.* parte aversa: *Providentia Caes.* Sed & *Constantis* eadem est epigraphe: *Gloria exercitus*, ac parte adversa: *DN. Constans Nob. Caes.* Post devictum, ut credimus fratrem, sequens numus cusus fuerit; parte adversa: *Imp. Constans* P. F. AUG. aversa vero: *Fel. Temp. Reparatori.* sive: *Felici temporum Reparatori.* Verum *Magnenty* dolo, interfecto etiam Constante, *Vetranio* (scribunt aliqui Britannion) in Pannonia apud *Mursiam* imperium occupante, postquam *Constantius*, supplici Vetranio Seni, crimen indulsisset; Magnentius autem, ambitu Imperii pungâsset, victusque a Constantio ad *Mursam* (haud sine clade magna bellatorum militum) fuisset, *Imperium totum ad Constantium est devolutum.* Confirmare videtur præmissa numus, quô, adversa parte: *Constantius Aug.* aversa: *Victoria Augusti A. Sis.* Socrate teste, Constantius biennium prope transegit Sirmy, ubi Legatos *Saporis* Mesopotamiam & Armenias sibi restitui petentis, (Pompon. Loeto scribente) excepit. Pannonias eum tenuisse, hinc & ex historicis concluditur; *Galus* enim Petovy captus, ac *Polæ* occisus describitur. *Sarmatas & Quados* castigatos, atque coercitos, testatur Amm. Marcellinus cap. 21. lib. 17. addens: *gerebantur hæc in ea parte Sarmatiæ, quæ secundam prospectat Pannoniam*, parique fortitudine *circa Valeriam opes barbaricas, urendo, rapiendoque, militaris turbo vastabat.* Quin datis obsidibus, sese Romanæ potentiæ parituros spoponderant, pulsis *Limigantibus* (sive servis adversus dominos suos tumultuantibus sub Constantino adhuc magno) & *Picensibus* in ordinem redactis, dum iterum *Limigantes*, ad partes Tibiscanas redire volunt (vide Marcell. lib. 19. cap. 11.) neque iis negaretur, credunt plurimi, *aggeres illos*, qui intra Danubium & Tibiscum, apparent in ruderibus, a Constantio positos esse. Cæterum, in Galliis & Pannoniis triumphales arcus Constantium erexisse, magno Provincialium dispendio, notat Pomp. Loet: *Siscy* cusos ejus numos, duos insuper vidimus, quorum uno *DN. Constantius Jun. Nob. C.* parte ex aversa: *Reipublicæ Reparatio* A. *SIS.* altero; epigraphe: *Gloria exercitus.*

III. Sub Juliano, Constanty Successore, *Pannoniæ Saviæ* Consularem præfectum fuisse: *Sextum Aurelium Victorem* constat. Litterarum fautorem fuisse Julianum, consentiunt omnes, & tot hujus temporis Scriptores, evincunt. Quæ in eo arguit Pomp. Loetus, sunt: quod *Libany* (a quo fuerat institutus) regulis, plus æquo detulerit, *ut prætermissa veritatis cognitione, animum ad antiquiorum crudelitatem flexerit.* Hinc, enatam fuisse quoque, Christianorum persecutionem. Cæterum, tam sub Juliano, quàm & hujus Successore *Juviano* (quorum uterque in Imperio biennium transegit) Pannoniam, Romani Imperii fuisse partem, caret dubio. *Juvianus*, seu Jovianus, filius erat *Verroniani* Comitis ordinum, agri Singidonensis incolæ, in Pannonia.

IV. *Valentinianus I.* ab exercitu Imperator *Niceæ* electus, rebus aliis dispositis, & *Valente* Imperii consorte dicto (fide Ammiani Marcellini) cum muniendorum limitum, nimio fragrâsset studio, *trans flumen Istrum in ipsis Quadorum terris*, quasi Romano juri jam vindicatis *ædificari præsidiaria castra mandavit*: quod accolæ ferentes indignè, legatione tenus interim, & susurris arcebant. Rei hujus veritas, patet etiam ex marmoribus apud Lazium, sequentibus

Judicio principali Dominorum nostrorum, Valentiniani, Valentis, & Gratiani Principum Maximorum: Dispositione etiam illustris viri, utriusque Militiæ Magistri, Comitis,

nitis, Foscanus Præpositus Legionis primæ Martiorum, una cum militibus sibi creditis, hunc Burgum, cui nomen Commertium, qua causa & factus est a fundamentis, & extruxit, & ad summam manum operis, in diebus XXXXVIII. Consulatus Divi nostri Gratiani Augusti Bis, & Probi viri clarissimi fecit pervenire. Item

D. D. D. N. N. N. Valentiniani, Valentis, & Gratiani Perennium Augustorum saluberrima Jussione. Hunc Burgum a fundamentis ordinante Viro clarissimo Equitio Comite, & utriusque Militiæ Magistro. Insistente etiam Leontio P. P. *Milites Aureliançs, Laureacenses curæ ejus commissi. Consulatus eorundem Dominorum, Principumve Nostrorum Terty, ad summam manum perduxerunt perfectionis.*

Accessit, teste D. Hieronymo (Cont. Chron. Eusebian.) insatiabilis avaritia Equity. *Equitius Comes Illyrici* (inquit Hieron.) *iniquissimis tributorum exactionibus, ante Provincias, quas regebat, tanquam a barbaris vastarentur, erasit.* Denique *Maximini* ambitio, & filii sui *Marcelliani* per *Valeriam Ducis* calliditas, quod *Gabinium Regem* humanitate simulata, *post epulas* digredientem, hospitalis officii sanctitate nefarie violata, *trucidari fecisset*, causæ præcipue fuere, ut Sarmatæ, & Quadi, *Pannonias miserè vastarent.* Transgressi primo *Danubium*, cum nil expectaretur hostile, occupatam circa messem agrestem, adorti sunt plebem, majoreque parte truncata, quidquid superfuit, domum cum multitudine varii pecoris abduxerunt, Latius se cum Sarmatis Quadi pandentes, ad raptus & latrocinia gentes aptissimæ, prædas hominum virilis & muliebris sexus agebant & pecorum, villarum cineribus exustarum, cæsorumque incolentium exultantes erumnis. Ad *Aquilejam* (quæ obsessa fuerat) *Ohitergio* exciso, aliisque cruentis, perceleri procinctu actis; ad Equity vertuntur indaginem, & quia eum secessisse *in Valeriam* intellexerant, eò furiosi festinant, Legionesque duas, Pannonicam nempe & Mœsiacam, sibi obvias, cædunt, dispellunt. *Alpibus Julys* præerat *Marcus*; Præfectus Prætorio *apud Sirmium* agens, *Probus*; Dux Mœsiæ, *Theodosius Junior* fuerat. *Valentinianus* propè Basileam, *munimento ædificando* intendebat, cùm Præfecti *Probi*, ei offertur, cladis Pannoniæ, atque Illyrici relatio. Sequentis anni vere, cum in Pannoniam *Treviris* contenderet, *Legatio Sarmatarum*, prostrata pedibus, orando veniam, eidem offertur. *Carnuntum* appellens, tribus mensibus æstivis arma parabat, ac alimenta. Tum *Merobaude* cum militari peditum manu quam regebat, ad cremandos barbaricos pagos misso, ipse *Acincum* properè castra commovit; *Quadis* ad montana dilapsis, facilis erat vindicta. Interea pro hyberna statione *Sabaria* Imperatori destinatur. Adfuère Quadorum Legati, pacem cum præteritorum obliteratione suppliciter obsecrantes: quam ut adipisci possent, & Tyrocinium, & utilia rei Romanæ pollicebantur, ob quæ, induciæ eis datæ sunt. *Ammianus testatur*: Valentinianum in Provinciales admodum parcum fuisse, ad tributorum Sarcinas ponendas velocem, in *Gregarios* severum: potiorum vero Ducum flagitia, in majus progredi sinebat, ad quærellas in eos motas, surdus. Ex quo ait: *Britannici motus, Affricanæ clades, & vastitas emersit Illyrici.*

Ea quæ Valentiniano a Sarmatis Quadisque causata sunt per Illyricum, Valens ab Hunnis, & Gothis in Thracia, illisque Provinciis etiam passus est, ac sagittis saucius, in vili casa, incendio etiam est concrematus. *Valentis* signatum *Sisciæ* numum, necdum comperimus. Valentiniani hujus duos, quorum altero: parte adversa: *DN. Valentinianus P. F. Aug.* aversa: *Reipublicæ Reparatio Sisc.* altero: *DN. Valentinianus P. F. Aug.* ex aversa porro parte: *Virtus Auggg. A Sisc.* Gratiani tres, uno: *DN. Gratianus P. F. Aug.* tum *Reparatio Reipublicæ A Sisc.* Altero *Imp. Gratianus P. F. Aug.* parte autem aversa: *Concordia AUGGG.* quo firmaretur, quod cum Valentiniano, & Valente, Augustus fuerit. Tertio: *DN. Gratianus P. F. Aug.* parte altera: *Gloria Romanorum*, tum ad latus F. Item R. & infra S. post lineam ASISCIE. Sed Valente, ac Valentiniano extinctis.

Gratianus, Sirmy genitus, fratre suo *Valentiniano* II. primùm Augusto declarato (quod firmarent etiam numi, cum epigraphe adversæ partis: *DN. Valentinianus Jun. P. F. Aug.* in aversa autem, uno: *Reparatio Reipublicæ*, altero: *Gloria Romanorum. A. Sisc.*) ac paulo post etiam *Theodosio apud Sirmium Imperatore effecto*, firmante ista numo, quô *DN. Theodosius* P. F. *Aug.* parte ex aversa: *Virtus Auggg. Tes.* Interim postquam *Maximus* Aquilejam occupavisset, & *Alpibus Julys* communitis, Petoviô recepto, ad Sisciam subsideret, a Theodosio isthic victus, non minus Petovy, atque Aquilejæ, ubi a suismet captus, & Theodosio traditus, ac VI. Cal. Septemb. trucidatus est. Hæc ex Pacati Panegyri (apud Schönleb.) firmantur, ubi; *Testis est Siscia, testis pulcherrimus amne conflictus* &c. Fors victoriam hanc indicat, Siscienses numi epigraphe: ubi parte aversa *Reparatio Reipublicæ A Sis.* adversa autem: *DN. Theodosius* P. F. *Aug.* Item in altero: *Gloria Romanorum.* Eugenium quoque in alpibus, Reipublicæ turbatorem, a Theodosio

dosio capitis damnatum, constat. Theodosy pro Republica curam testari videtur numus Sisciæ; quo, adversa parte: *DN. Theodosius* P. F. *Aug.* aversa: *Salus Reipublicæ. A Sis.* Amorem militum alter, ubi aversa parte: *Vot. V. Milt. A Sis.*

V. Post Theodosy mortem, *Arcadius* Constantinopoli; *Honorius* Romæ imperat. Quamvis habeamus numum cusum Aquilejæ, ubi: *DN. Arcadius P. F. Aug.* ex aversa autem parte: *Salus Reipublicæ*, ad Latus F, infra lineam *Aqui.* ut hinc firmetur *Sozomeni* lib. 9. hist. Eccl. cap. 4. narratio: *Stilico, Magister militum Honory* - *hortatus est eum* (nempe Alaricum Gothorum Ducem) *ut Illyricum occuparet* - - - *se quoque cum legionibus militum Romanorum accursurum promisit, ut eam Provinciam sub Honory ditionem redigeret.* Itaque Illyricum cum Pannonia Arcady fuerant. Hic sub *Rufini* cura, ambitiosi, ac infidelis hominis, utpote qui *Gothorum* potentia, orientis diadema sibi imponendum quæsivit, eoque occiso, *Cajanus* idipsum auxilio Gothorum ambiens, per contum dein affixo capite, Constantinopoli evasit spectaculo. Honory Tutor *Stilico* Vandalus, secretiore via, filio Regnum parans, Suevos, Vandalosque, & Alemannos magna prædæ spe solicitans, fecit: ut hi, cum Rege *Rhadagaiso*, maximo numero militum irrumperent. Ab hac Epocha, desiisse videtur, Romana potestas in Pannoniis; & plene si non desiit, profectò admodum est diminuta. Sub Arcady, Honoryque epigraphe, signatos *Sisciæ* numos duos reperimus, quorum uno: *DN. Arcadius* P. F. *Aug*, parte aversa: *Gloria Romanorm A Sis.* altera: *DN. Honorius P. F. Aug.* - - *Gloria Romanorum. Sis.* Neque dehinc, Sisciæ cusos, signatosque numos, sive legere, sive reperire potui, ut omnino hac Epocha, dominatui Romano; plurimum damni, ac detrimenti causatum testentur Scriptores, Jornandes, Theophanes &c. Magni moduli numum æneum, nuper submissum habuimus, in quo parte adversa: *Imp. Valentinianus III. Alemnus Parth.* aversa vero: *Minerv. Pacif. Cos. III. Sisc.* At præterquam, quia numum hunc, sibi ab Hæbreis datum fatebatur communicans, multa sunt, quæ suspectum reddunt. Reliqua inter illud: *Alemanicus Parthicus*, sæculis his non congruit, sed neque *Cos. III.* nisi edocatur, Valentinianum III. anteriorum sæculorum morem, in monetis reduxisse. At his omissis.

VI. Sane quæ sit ab Epocha hac, barbararum gentium, in Romanas terras irruptio, instituti mei non est, describere, foretque diuturnioris examinis, auctorumque combinationis, præcipue ob tot, diversarum gentium nomina. *Hieronymus* his temporibus coævus, *oppidum Stridonis*, Dalmatiæ condam Pannoniæque confinium, eversum a Gothis meminit. Theodosy Principis anno 14. Idem *Tom. 5. pag. 207. edit. Antverpien. A. 1579. Iram Domini etiam bruta sentiunt animalia: & vastitas urbibus, hominibusque interfectis, solitudinem, & raritatem quoque bestiarum fieri, & volatilium, pisciumque, testis Illyricus est, testis Thracia, testis in quo ortus sum, solum: ubi præter Cælum, & terram, & crescentes vepres, & condensa sylvarum, cuncta periere.* In Epistola ad Heliodorum; *Horret animus temporum nostrorum ruinas persequi. Viginti & eo amplius anni sunt, quod inter Constantinopolim, & Alpes Julias quotidie Romanus sanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Thessalonicam, Achajam, Epiros, Dalmatiam, cunctasque Pannonias* (en firmari, tam Pannoniæ divisionem; quam &, a Dalmatia distinctionem, ut proinde Dalmatiam ad Sæculum VII. fuisse extensam per Savum totum, ad Danubium usque, sustineri nequeat) *Gotthus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomanni, vastant, trahunt, rapiunt. Quot matronæ? quot virgines Dei, & ingenua, nobilioraque corpora, his belluis fuere ludibrio? capti Episcopi, interfecti Presbyteri, & diversorum officia Clericorum; Subversæ Ecclesiæ, ad altaria Christi stabulati equi, Martyrum effossæ reliquiæ. Ubique luctus, ubique gemitus, & plurima mortis imago. Romanus orbis ruit, & tamen cervix nostra non flectitur. Quid putas nunc animi habere Corinthios, Athenienses, Lacedæmonios, Arcadas, cunctamque Græciam, quibus imperant barbari.* Epistola vero ad Geruntiam: *Olim a mari Pontico, usque ad Alpes Julias, quæ erant nostra, non nostra sunt. Et per annos triginta fracto Danuby limite, in mediis Romani Impery regionibus pugnatur* - - *Quis hoc credet?* - - *Romam in gremio suo non pro gloria, sed pro salute pugnare? immo ne pugnare quidem, sed auro, & cuncta suppellectile vitam redimere, quod non vitio Principum, qui vel religiosissimi sunt, sed scelere semibarbari accidit proditoris* (facile Stiliconem Honory Imperatoris tutorem, dein Socerum, genere Vandalum, indicari, puto) *qui nostris, contra nos opibus armavit inimicos.*

Sub Honorio itaque, *Gothi*: sive malitia Stiliconis; sive *ut Jornandes cap. 29,* quod Theodosy filii, luxuriose vivendo, *Gothis auxiliariis suis consueta dona* subtraherent, sumpto exercitu, per Pannonias, & per Sirmium dextero latere, quasi viris vacuam intrarunt

Ita-

Italiam, nullo penitus obsistente. Vix tamen semet firmaverint in dominio Pannoniarum Gothi, at Huni credibilius; qui Ammiano Marcellino lib. 31. cap. 16. teste, Gothorum Socii erant, quia teste *Marcellino Comite*, Hierio, & Ardabure Coss. *Pannoniæ, quæ per quinquaginta annos ab Hunnis retinebantur, a Romanis receptæ sunt.* Verum hæc receptio, consideratis historiis, ac silentio reducti in Pannoniam Romanorum Magistratus, alia vix fuerit, quam quod *beneficiario jure Romanorum*, erga solvendam Hunnis per Romanos annuam pensionem, (erat hæc, *Prisco* teste, 350. auri librarum) testandaque amicitiæ signa, Pannonias semet possessuros promiserint. Hinc lata per Hunnos, contra *Joannem Tyrannum* auxilia, coævi testantur Scriptores: hinc Priscus circa 430. ad *Attilam* Legatus, duplicatam pensionis summam, 700. nempe auri librarum spopondit. Sane lectio legationis Prisci Rhetoris ad Attilam, dubitare non sinit, Attilam Pannoniarum dominium exercuisse. Neque ruinatas ab Attila urbes commemorare oportet, dum hæ, ex Auctoribus notæ sunt. *Theodosius II.* recessum Attilæ ex terris Romanis, millibus librarum auri sex, legatione ordinata redimere, atque pro pace ulterius agenda, annuarum mille librarum tributum promittere cogebatur. Sed Attila circa 447. gravius bellum orsus, latè in Romanum Imperium sæviit, qua in re, *Priscus* iterum Legatum egit ad Attilam. Hujus historicam omittendo narrationem, post mortem Attilæ, cum filii sui de Regnorum divisione contenderent, ab *Alarico* Gepidarum Rege fugati scribuntur.

VII. Omittendum nihilominus non putavi, referre ex probatis Scriptoribus, qui potissimum incolæ, ab Arcadio, atque Honorio has obtinuerint Regiones? Descripsimus ex Hieronymo superius, gentium, Pannonias, Romanumque Imperium depopulantium, tot nomina, quos populos nomine *Scytharum* Procopius comprehendit. Nominatiores attamen fuere *Gothi, Hypogothi*, sive Visigothi, *Gepides, & Vandali*, qui teste Histor. miscella lib. 14. *sub Arcadio & Honorio Danubium transeuntes, locati sunt in terra Romanorum, & Gepides quidem, ex quibus postea divisi sunt Longobardi, & Avares, villas, quæ sunt circa Singidonem, & Sirmium habitavere. Hypogothi vero post Alaricum Romam depopulantes, in Gallias abierunt, & quæ ibidem sunt, obtinuêre. Gothi autem Pannoniam habuerunt primum: deinde decimo octavo anno Theodosy Imperatoris Junioris, Thraciæ villas habitaverunt, & per annos 58. in Thrace morantes, occidentis quoque obtinuerunt Imperium. Porro Vandali Alanis sibi sociatis, & Germanis, qui nunc Franci dicuntur adscitis, transeuntes Rhennum fluvium, Modigisclo Duce, habitaverunt in Hispania.* Eadem Theophanes ad Annum Incarnat. 431. Theodosy Junioris 31. & cæteri. Ut hinc habeamus *Gepides* circa Singidonem, & Sirmium habitasse, sedesque fixisse, quin dilatasse territorium suum, ut successive, Regem proprium habuerint. Enimvero Cedrenus scriberet: Anno decimo tertio (Justiniani) *Romanis se conjunxit MUNDUS Gepida natione, filius Hiesmi, Rex Sirmy*, quem tametsi Theophanes *Magistrum militiæ per Illyricum* exprimeret, hanc illi accessisse dignitatem, post Bulgaros devictos, clarum est; scribit enim: *Hoc anno Mundus e Gepidibus suum genus trahens, Giesmi filius, qui post patris obitum ad avunculum ex matre Sirmy Regem, accessit, in Romanorum partes transit. Eo cognito Romæ Rex Theudericus Legatos ad eum misit; quorum verbis ille suasus, ad Theudericum profectus, cum eo moratus est, armorum ejus socius factus. Theuderico fatis functo, ad Danubium flumen venit, & ab Imperatore Justiniano Impery subditum se deinceps haberi postulavit. Quin etiam Constantinopolim accessit, quem Imperator unà cum filio maximis muneribus donatum, & Illyrici Magistrum militiæ renunciatum, a se dimisit. Illyricum versus iter agenti, & jam proximo; Bulgarorum manus innumera, præclusit iter: ipse nihilominus viam ferro aperuit, & irruens in adversos delevit omnes. &c.* Consequitur hinc, Cedreni, Theophanisque testimonio, Sirmy Regem Gepidarum fuisse; enimvero *Mundus*, si Rex Sirmy ipse non fuerat, post patris obitum, ad avunculum *Sirmy Regem accessit*, adeoque hac epocha, Sirmy Rex Gepidarum fuit; & *Illyricum* arctius, atque restrictius considerabatur, cum post cæsum a Bulgaris Justinum, post *Acumum* in captivitatem abductum; a Justiniano, Illyrici Magister militiæ, *Mundus*, fuerit declaratus, vel una Rex Sirmy, vel dehinc a Gepidis constitutus. Gepidæ in parte inferioris Pannoniæ firmas sub Justiniano habuerunt sedes. Et dum ex Gepidis, divisi sint *Longobardi, & Avares*, partes hæ occidentales, atque Alpium maris Adriatici, Longobardis obvenerint.

Profectò Pannoniarum, a tot tantisque gentibus, depopulatio, ut miserrima est; ita ad Sedes constitutas, ob earundem variationem, clarè, ac distinctè deveniri non potest. Consideratione supra relatorum, Marcomanni, ac Gothi primi fuere ex nominatioribus, ac in Pannonia sedes figentibus. De Marcomannis supra in Gallieno commentati sumus pag. 16. & 17. De Gothis Theophanes ad Annum Incarnat. 431. Theodosy Junioris 31. *Gothi Pannoniam primum a-*

 depti,

depti, mox nono supra decimum Impery anno, Theodosio juniore ita permittente, Thraciæ Regiones incoluêre, & Thracica habitatione per annos 58. protracta, occidentalis tandem Impery facti sunt Domini. Hoc ipsum, etiam Procopius lib. 1. de bel. Vandal. cap. 2. testatur: *Gothi*, inquiens, *trajecto Istro primum occupaverunt Pannoniam, deinde sedem illis in Thracia Imperator concessit, ibi, non diu morati in occidentis Imperium involaverunt.* Regnum, Jornando teste lib. 15. Intra Pannoniam, Daciamque fuit, ubi credo ego, Aureliani Daciam indicari, Daciam autem Veterem, sive Transilvaniam hodiernam, Attilæ fuisse Regnum. Ejus dominio fuisse subjectos, Ardaricum Gepidarum Regem, Walamirum Gothorum Regnatorem, Marcomannos, Svevos, Quados, Herulos, Turcilingos, sive Rugos cum propriis Regulis, Paul. Diaconus scribit. Mortuo autem Attila, sub Marciano Imp. *Gepidæ* (Jornand. cap. 50.) *Hunnorum sibi sedes, viribus vendicantes, totius Daciæ fines velut victores potiti, nihil aliud a Romano Imperio nisi pacem, & annua solemnia ut strenui viri amica pactione postulavêre. Quod & lubens annuit Imperator, & usque nunc* (hoc est annum 552.) *consuetum donum est. Gothi vero cernentes, Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere, Hunnorumque populum suas antiquas sedes occupare, maluerunt a Romano Regno terras petere, quam cum discrimine suo invadere alienas, accipientes Pannoniam, quæ in longa porrecta planitie habet ad oriente Moesiam superiorem, a meridie Dalmatiam, ab occasu Noricum, a septemtrione Danubium.* Ut horum consideratione, Gepidas transtulisse Regnum suum, in Daciam, sive Transilvaniam, Moldaviam, Valachiam &c. modernas, inferendum sit. Gothis verò, Pannoniam Saviam, ac Ripariensem obtigisse, cui moderna Servia, & Bosnia, tum dicta superior Mœsia, a meridie Dalmatia, vetus illa, & propria, ab occasu Noricum, a septemtrione Danubius, limes esset. Prosequitur Jornandes: *Sauromatæ vero, quos Sarmatas diximus, & Cemandri, & quidam ex Hunnis in parte Illyrici ad Castrum Martenam sedes sibi datas coluere. Ex quo genere fuit Blivilas Dux Pentapolitanus, ejusque germanus Froilas, & nostri temporis Bessa Patricius.* En restrictum Illyricum, ac a Pannonia distinctum accipi, ad Savum amnem, ex inferiore Mœsiæ parte, modernæ autem Serviæ hac ætate conclusum fuit Illyricum, dum Jornando teste, *Naisum* Savo trajecto, prima fuit Illyrici Civitas. *Sciri vero*, (continuat Jornan.) *& Satagary, & cæteri Alanorum cum Duce suo nomine Candax, Scythiam minorem, inferioremque Moesiam accepêre. Cujus Candacis Alanowamuthis patris mei genitor Peria, id est meus Avus, Notarius, quousque Candax ipse viveret, fuit; ejusque germanæ filius Gunthigis, qui & Baza dicebatur, Magister militum, filius Andagis, fily Andalæ, de prosapia Amalorum descendens, ego item, quamvis agrammatus, Jornandes, ante conversionem meam Notarius fui.* Hinc quale est, his in rebus Jornandis testimonium? intueri est. *Rugi vero* (sunt verba Jornandis) *aliæque nationes nonullæ, Bizim, & Arcadiopolim, ut incolent petivêre. Hernac quoque junior Attilæ filius, cum suis in extremo minoris Scythiæ sedes delegit; Emmedzur, & Ultzindur consanguinei ejus in Dacia ripensi. Uto & Isoalmus, qui ea potiti sunt, multique Hunnorum passim proruentes, tunc se in Romaniam dederunt.* Descripsi hæc ideo etiam, ut bella dehinc, has intra gentes habita, facilius intelligantur. Porro eodem Jornande teste, fuere, *& Gothi minores*, in Mœsia, regionem Nicopolitanam incolentes, ad pedes Hæmi montis, imbelles, ac pauperes.

Constitutis sedibus, occupatisque locis, uti supra ex Jornande recitavimus, memoratas inter gentes, sub Leone Imperatore bella enata sunt. Gothi enim in *Satagas* (qui inferiorem habebant Mœsiam, arma movent. Hunnos propulsant, & Gothorum arma formidare faciunt. Svevos, armenta Gothorum in campis errantia prædantes, capto etiam eorum Rege Hunnimunde servituti subdunt. Erant autem *Svevi* vicini Dalmatiis, quod firmaretur etiam, ex Sede Episcopali *Svaciensi*, olim Salonitanæ Metropoli suffraganea. Qui primo incitarunt Sciros, adversus Gothos; sed licet Walemir Rex Gothorum hostium lanceis confossus interierit, tamen deleti prope a Gothis Sciri sunt. Neque juvit Sarmatas, Gepidas, Rugos, a Scirorum reliquiis in auxilium fuisse evocatos, postquam Theodemir cum fratre juniore Widemiro, conserto prælio evasit superior. Singidunum recepit a Sarmatis, sibique servavit, ac Savo trajecto, Naisum, primam Illyrici urbem invasit, Sarmatasque devicit, pervia sibi reddens Illyrici loca. Theodemiro mortuo, Theodericus successit. Hic quamvis ab Imperatore Zenone in filium adoptatus fuerit; Consulatu, & equestri donatus statua, cum Gothis suis in Italiam petiit, ac tertio ingressus sui anno, *Odoacre* victo, interfectoque; insignia Regia, ut Gothorum, Romanorumque Rex, assumpsit. Ad impediendas barbararum gentium incursiones, *Anastasius Imperator*, murum longum ad Constantinopolim condidit, *ob Moysorum, sive Bulgarorum* (sunt verba Zonaræ) *& Scytharum incursiones.* Et quam-

quamvis Paulus Diaconus, Bulgarorum faciat mentionem anteriorem, ac ad annum circiter Christi 486. scriptum a se rerum combinatione appareat; nihilominus sedes firmas in Romano Imperio non obtinuerint, ad Justiniani Imperatoris tempora. Sub quo Gothis ad Italiam, atque Hispaniam abeuntibus, ac Bulgaris depulsis, Gepides iterum, suas extenderunt sedes; Sirmio, & Singidone occupatis, eorumque Rege *Mundo*, Illyrici) trans Savum incoantis hac Epocha.) Constantinopoli *Militiæ Magistro* constituto.

VIII. Sane, quia Gothi, uti ex Jornande supra retulimus, vicinas sibi gentes, nempe *Satagas*, sive Satagarios, *Svevos* &c. contrivissent, ipsique relictis Pannoniis abivissent, ut iterum desertæ hæ partes remanserint, nova diversarum gentium nomina, occurrunt apud Scriptores. Theophanes ad annum Justiniani 31. (hoc est Christi 557.) *sub idem*, inquit *tempus, gens prorsus insolens, atque incognita, Abares ei nomen, Constantinopolim advenit.* Hos *Abares*, quidam Hunnicæ genti; quidam Sclavicæ attribuunt, aut etiam Scythicæ. Studiosi obtinendæ sedis, & extendendi sui territorii fuerint, cum Evagrius lib 6. cap. 10. sub Mauricio Imperatore scribat: *Abari bis usque ad locum, qui longus murus appellatur irruptione facta, Singidonem, Anchialum, totam Helladem, & alias præterea Civitates, & arces expugnant, sibique subjiciunt, omnibus rebus ferro & igne vastatis, idque cum multæ copiæ Romanorum in oriente versarentur.* Longobardi similiter (opinione mea, ex Gepidibus haud orti, ut cum iis ideo divisionem facerent) soliciti de suo territorio amplificando, sese in Pannoniam, condam superiorem, sive primam extenderunt. Horum origo, credibilius ex Germanis est, *pari etiam modo*, scribit Paul. Diac. cap. 2. lib. 1. *& Winilorum, hoc est Longobardorum gens, quæ postea in Italia feliciter regnavit, a Germanorum populis, originem ducens.* Hi combinatione Scriptorum, videntur primum, fuisse Gepidarum amici, dein bella gesserunt cum Gepidis, sorte varia, demum Abarum, (qui a Rege suo Avares dicti) societate innita, ut testaretur Paul. Diac. lib. 37. sic Gepides contriverunt, ut scribat Paul. *Gepidorum vero genus ita est diminutum, ut ex illo jam tempore, ultra non habuerint Regem, sed universi, qui superesse bello poterant, aut Longobardis subjecti sunt, aut usque hodie Hunnis eorum patriam possidentibus duro imperio subjecti gemant.* Gepidæ ut exurgerent, & Sclavos evocarunt, teste Procopio lib. 4. cap. 25. & *Cuturguros*, adversus quos Justinianus *Uturguros* evocâsse scriberetur ab eodem Procopio, ac aliis: ut sic iterum novæ gentes, vastantes Romanas Provincias prodeant. Longobardi porro, firmato suo regno, & gestis præclarè bellis pluribus, circa annum 568. in Italiam migrârunt, Pannoniam amicis suis Hunnis, sive Abaribus, hac lege relinquentes, ut si quo tempore Longobardis necesse esset reverti, sua rursus arva repeterent, ut scriberet Paul. Diaconus. Quia vero Abares, cum Sigeberto, item Childeberto Francorum Regibus bella gessisse describerentur, a Paulo Diacono, ac aliis; item sub Mauricio, *Istriam* vastavisse; *Forum quoque July*, quin ipsi Mauricio Imperatori, graviores causârunt motus, ut Theophylacto teste, pax ita conclusa fuerit: *Ex pacto autem Ister, ad Romanorum, Abarumque fines dirimendos constituitur, & potestas iisdem contra Sclavos trajiciendi conceditur. Præterea denuo vicena aureorum millia, antea pactis adduntur. Atque hoc sane modo bellum inter Abares & Romanos profligatum est.*

IX. Abares, Menandro describente, superbè admodum egisse videntur cum Romanis Imperatoribus. *A Justino Juniore* Imperatore, audacter petierunt munera, *adsumus*, dicentes, *qui consueta munera accepimus: sed scito non aliter fieri posse, ut noster Dux, Romanorum Reipublicæ sit amicus, quam si tanta præmia sumat, ut illi movere contra Romanos arma, in mentem non veniat.* Reponente Justino: *abite, qui magni precy rem a nobis obtinetis, quod vobis salvis & incolumibus licet vitam peragere, & pecuniarum loco, quas a Romanis accipere vultis, nostri timorem & metum ad salutem vestram convertite & reportate.* Sed Abares, seu Alboini Longobardorum Regis consilio; seu alia de causa, dena millia Contrigurorum, qui dicebantur Hunni, trajicere fluvium Savum, & vastare Dalmatiam faciunt, missaque legatione ad Justinum, Sirmium sibi tradi volunt, quod ab iis Gepidarum res essent eversæ. Præterea ex pecuniis, pensionem a Justiniano Hunnis pactatam, persolvi urgebant. Quæ, dum rejecisset Justinus, bellicum cani cœptum est, Tiberioque victo, ac victoria potitis Abaris, facto fœdere, de persolvendis quotannis 180. numorum millibus per Romanos Abaribus, Caganus quievit. At sub *Tiberio* per Sclavos afflicto, compulit Tiberium, ut anno 580. circiter, Sirmium Abaris traderet, de quo Menand. Theophylactus &c. & pax sub his conditionibus sancita: ut Sirmium traderetur: ut 180. numorum aureorum millia, triennio priori neglecta, solverentur. Sub *Mauricio* Imperatore, estò ipse quibusvis petitis Cagani deferret, ut videre est ex Theophane, Menandro, Theophylacto &c. tamen anno Mauricy I. Caganus Singidonem evertit, multasque alias urbes Illyrici Præfecturæ sub-

ditas expugnavit, plurimaque gessit bella cum Mauricio, jam victor, jam victus, præcipue ad fluvium *Tissam*, ubi Abarum tria millia, aliorum barbarorum sena millia ducenti, Sclavorum octo millia capta, a Theophyl. narrantur. Quæ missa facimus, utpote nec Imperatorum, nec Abarum historiam pro scopo habentes.

X. Consideratione anteriorum patet, a Sæculo V. Pannonias ita confusas fuisse, ut loca inhabitantium eas gentium, clarè, distincteque cognoscere, atque distinguere, prope desperatum sit. Regionem illam, Inferioris Pannoniæ, Gepidæ, post hos Gothi, Gepidæ iterum, dein Abares possedisse deducuntur, quamvis intra has ipsas gentes, alios quoque sub eorumdem potestate consedisse, negari non possit. Saviam hanc Pannoniam, post Gothos Longobardi tenuisse deducuntur. *Sisciæ*, florente Romano Imperio, haberi memoriam superiora testantur; a Sæculo V. altissimum est silentium, ut initio illius sæculi eversam existimem, facileque pars hæc, longiori tempore deserta manserit, cum nec Cilleæ, nec Sisciæ Andautony, Audery, aliarumque veterum his in oris urbium, ac oppidorum, nulla a Sæculo V. eruatur apud Scriptores mentio. Præterea si conjectari, atque arguere, ex quibusdam nunc etiam superstitibus, quorumdam locorum appellationibus, fas est; partes has, a variis inhabitatas fuisse nationibus, deduceretur. Equidem a loco *Schitarjevo*, olim ut legimus in Instrumento, *Kutell dicto*, Schytharum quosdam sedisse, atque ex vestigiis ruderum, urbem, vel castrum habuisse sequeretur. Ex *Vino*, *Vinicza*, *Vinodol* &c. Vandalos, vel Winidos. *Zagreb* ipsum, Cuturgorum reliquias, olim Duci *Zabergæ* parentes indicare posset. At hæc non asserimus, cum admodum infirma sit, ex ejusmodi derivationibus argutia.

Duobus itaque concludenda hæc venit Periodus. *Primò*: dubiam ac nutantem fuisse, has in Regiones Romanorum potestatem, duobus his Sæculis. Si præfectos limitis Danubiani, ab Imperatoribus datos; si Magistros Illyrici, creatos: si gentium preces, quibus has aut illas plagas, sibi concedi ab Imperatoribus petierunt; si denique receptum post Gepidas Sirmium a Romanis, ac iterum Abaribus a Muricio traditum spectamus; has ipsas gentes, Romanorum jus, ac potestatem agnovisse, censeri debet. Verum parte ab altera, si Reges harum gentium: si fœdera pacta, si Romanis jam præstita, jam negata auxilia: si pensiones illas, quas Romani, iisdem, annuè persolvebant, perpendamus; debilem Romanorum his in oris potentiam, potestatem quoque reperiemus. Quin, anteriorum consideratione, quibusdam temporibus, in Pannoniis nullam. Quamvis porro, nil obstante continua gentium mutatione tot Sedium, Veterum Provinciarum Romanarum nomina servata videantur, ut Pannoniæ, Mœsiæ, Illyrici, Dalmatiæ &c. ut ab his barbaris gentibus, ante Heracly Imperium, novæ Provinciarum, Regionumque appellationes, & nomina, non eruantur ex Scriptoribus indita, nihilominus Oppidis, Castris, a novis hospitibus, nova quoque advenisse nomina constat, ut *Martene*, *Sandapa*, *Drusipara*, *Nobas*, *Balba*, seu Balben, aut Banges, in Dalmatia, &c. quæ florente Romanorum Imperio, non leguntur. Præterea Veteres illæ Romanorum Provinciæ, ut Pannoniæ, Illyrici, Dalmatiæ, Mœsiæ, nomenclaturam servârunt Scriptorum diligentia, haud attamen limites *Illyricum*, quod sub Romanis extensum olim fuisse, supra demonstravimus, Sæculo VI. ad *Savum* amnem, haud nihilominus per totalem Savi defluxum, at certis ad Sirmium limitibus coarctabatur, dum trajecto Savo, *Naissum* prima Illyrici urbs ponitur. *Dalmatia* post montes hac ætate fuerat. Hinc

2dò: Æquus judicet lector, an præmissorum consideratione, sustineri valeat: ab Augusto, ad VII. usque Sæculum, *Dalmatiam*, sive ad *Savum*, sive ad Dravum, minus autem ad Danubium usque, extensam constanter fuisse. Sane florente Romanorum Imperio, distinctæ fuerunt Provinciæ, Dalmatia, & Pannonia. Hæc Augustorum, illa Senatus fuerat. Pannonia erat amplior, atque in Imam & 2dam divisa; subinde vero in *Valeriam*, atque *Saviam*, *Ripariensem* divisa. Quod vero Dalmatia, Pannoniaque, ex tributorum ratione, *Illyrico* a Romanis, attributa fuerit, tam parum inferri potest, Dalmatiæ ad Danubium extensio, quam modernæ Italiæ, quæ in Europa est, ad Europæ fines, limites. Decrescente porro, Romano Imperio, tametsi a barbaris gentibus, Dalmatia fuisset dilatata (quod adhuc scriptum a nemine, & gentes illæ ab oriente, ac Septemtrione irruentes, prouti primo ad Dalmatiam non intrabant, sic nec hujus extendendæ occasionem habuère) rectè asseri nequit, ab Augusto Octaviano, Dalmatiam ad Savum, vel Danubium fuisse dilatatam, at a V. Sæculo, petenda esset Dalmatiæ extensio. Accedit: Scriptores illos, qui Dalmatiam, ad Savum Danubiumque extendunt, explicare debuisse, qua ex parte, hanc Dalmatiæ extensionem habeant, per fluxum sive *Savi*, *Dravi*, *Danuby* totum, Dalmatiæ limites ab iis collocari non posse, res certa, claraque est. Ad partes quoque has Adriatici, quæ ad occasum sunt, & in continenti, cum olim Japidæ fuerint, dein sub Romanis, certa ætate *Norici*, ac subinde sive Ducum Istriæ, sive Foro Juliensium, Longobardorum, Abarum, ac demum post VII. Sæculum

lum

lum Sclavorum, Croatarumque, qua ratione Dalmatia ad *Savum*, aut *Dravum*, vel *Danubium* extensa fuisse demonstrari possit? non assequor. Sed nec ex parte illa, Zagrabiæ meridionali, Romanorum olim Mœsiæ, successivè Serviæ, atque Bosniæ, Croatiæ item & Rasciæ &c. sive ad Savum, sive Danubium, hinc infra hodiernum Belgradum, Dalmatia ad VII. usque Sæculum extensa fuisse, doceri potest. Quare opinione mea, Dalmatiæ extensionem potius, rectiusque, ad posteriora Sæcula, Patroni sententiæ hujus, rejiciendam habent. Cum enim Croatiæ Reges, unà etiam Dalmatiæ Reges (uti ex eorum titulis clareret) fuerint, ex his, Dalmatiæ extensio, argui posset, quamvis non sine rerum, Provinciarumque confusione. Romani Pontifices, in suis epistolis, vel rescriptis, Reges Croatiæ, plerumque *Dalmatiæ Reges* scripsêre, ut videre est, ex pluribus epistolis, & C. *Si quis amodo*, Dist. 81. *ad Regem Dalmatiarum*, ut hinc, & Scriptoribus quibusdam, qui, aut sine rerum examine scripserunt; aut contractè admodum & compendiosè, ut e. g. *Menander* dum scriberet: *Itaque jussit* (Abarum Dux Bajanus) *dena millia Contrigurorum, qui dicebantur Hunni, trajicere fluvium Savum, & vastare Dalmatiam* &c. intulerint, inferantque quidam, *ergo Dalmatia trans Savum fuerit*, quæ nihilominus legitima non esset conclusio, cùm trajecto Savo, itinerati sint, ad vastandam Dalmatiam. Accedit: *Svevos* ibi olim, quemadmodum retulimus habitâsse, hinc aut Ammanuensium oscitantia, aut ipsorum Auctorum scriptura pro *Svevis*; *Suavi*, & *Svavia* exaratum, ætate subsequa, interpretationem obtinuit: *Savia*; consequenter amplificandæ Dalmatiæ, ad Savum, occasio fuit. Dalmatarum æque aliqui, ad Germaniæ partes transeuntes, quam faciant confusionem apud Scriptores, res suas ex aliis unicè describentes, atque Sectarios, non est quod recenseam. Longum foret singula, quæ Cl. optimeque meritus, sive Farlatus, sive Lucius, pro Dalmatiæ suæ extensione descripserunt, dilucidare; quare missa facio; cum ex anterioribus; rei hujus, veritas eluceat, facileque citati ab adverso Scriptores, explicari queant.

Quæstionem hanc, descriptasque superius memorias, ut *Sacræ Coronæ subjectus*, negligendam non putavi, tum ad evitandam tantarum rerum confusionem; cum quod me non lateat, qualis sit de Dalmatia prætensio? Illos damnare nequeo, qui suæ Reipublicæ studio, Dalmatiam ut olim Senatus, Populique Romani Provinciam, amplificant, atque extendunt; at nec probo, eos, qui, è domesticis, haud sine vulnere: *Juris Nostri publici*, describunt subito, sine rerum, rationumque examine, Scriptorum extraneorum opiniones, ad quas scribendas, *Politia*, eorumdemque Reipublicæ, *Status ratio*; eos permovit, ac impulit. Hinc mirari satis nequeo, continentis Austriaci, sive maritimarum partium Accolas, semet Dalmatas *Segnienses*, *Czirquenses* &c. inscribere, ac pro Dalmatis habendos prætendere. Mihi quæ hactenus videre licuit, Regum nostrorum monumenta, nullum obtigit, quo vidissem, Adriaticas illas partes, Dalmatiæ adscribi; verùm in *Regno nostro Croatiæ*, aut *in partibus nostris maritimis*. Quare rectè deplorat Ritterus, in epistola, die 10. January anni 1710. Zagrabiâ, ad *D. Joannem Leopoldum Comitem a Trautson, Aulæ Cæsareæ Supremum Præfectum*, quosdam, operum suorum ipsis Regibus facta dedicatione, adeoque sub Regum clientella, Coronæ, juribusque eorumdem, admodum contraria edere, atque Coronæ, Regumque jura, operibus suis, (pro quibus prœmiarentur) quasi Regio annutu, dubia, infirmaque efficere. Scribit enim: *Historia Tergestina, Auctore Fr. Irenæo della Croce, recens edita, & quod periculosius, ipsi S. C. R. Majestati dedicata, per Majestatem acceptata, præmiata fors etiam, Sacræ Coronæ summopere est præjudiciosa. Quis eam jam refutare ausit, dum sub Regis titulo, atque patrocinio prodiit. DEUS bone! Monachis, qui publica non tractant, ignorantque jus publicum, at in ingenii argutiis, & quæstionibus inutilibus, dormiunt consepulti, ea, taliaque scribere fas est. Describunt, commentanturque ea, quæ in ejus sunt obsequium, cui suas debent Respublicas, Privilegia, solius Italiæ studiosi, ac milites* &c. Scopus itaque meus cum fuerit: quæstionem præmissam investigare; miretur nemo, si de incolis Pannoniæ, hujusque hospitibus, accuratè a me tractatum non invenerit. Hæc ex Scriptoribus colligat aliis, tantaque alia, tanquam sistemati meo non necessaria.

Demùm, ab errore immunis est, quisquis antiquitatis amore & studio, Regiones has, *Pannoniam* vocaverit. Constat enim ex præmissis, ad Sæculum usque VII. Pannoniæ nomine, Regiones has, quas *Sclavoniam Croatiamque* nunc dicimus, constanter venisse. [illegible] videlicet *Primæ*, jam *Secundæ*, jam *Saviæ*, ut *Zagrabiam*, hujusque Ecclesiam, *P[illegible]niæ* eripere nequeas. Licèt verò ab Honory epocha, signatorum *Sisciæ* numorum. [illegible] Inscriptionum veterum adsint vestigia; quin imo ex Hieronymo, cæterisque coæv[illegible]ribus, desolatio, decoris, urbium, castrorum, facta in Pannoniis ab exordio V. [illegible] ta sit: mutatum nihilominus fuisse, *Pannoniæ* Provinciæ nomen, in aliud, [illegible]

fæculum comperire haud eſt. Neque a tot veteris Pannoniæ Tyrannis, atque gentibus, ſive Hunniæ, ſive Vandaliæ, aut quodcumque aliud, Pannoniæ huic Saviæ, inditum fuiſſe probari poteſt. Qualis autem olim ac ſub Romanis fuerit hæc Pannonia? tot urbium, caſtrorum, ſuperſtes memoria; tot tantaque marmora, ducti fluviorum alvei, viæ ſtratæ, Scriptores item teſtantur. Et dum media, intra Romani Impery amplitudinem fuit; tot Imperatorum, ac Auguſtorum Sedes, materque; florem ejus conjectari, pronum eſt. Verum quia de his commentandum non accepimus, memoriis prioribus, quibusdam adhuc incognitis, quibusdam illuſtrando juri publico non inutilibus, contenti, ad periodum aliam digredimur.

PERIODUS II.

Sclavo-Croatica a Sæculo VII.

§ I.

Generalia de Sclavis; horum nempe primis Sedibus in Pannonia præcipue Savia, cæterisque.

Pannonia, quæ ſub Romanorum Imperio varias viciſſitudines a tot gentibus ſubierat, fueratque in ſuis mutata partibus, ut *Valeriæ*, *Norici*, *Saviæ*, *Alpium Juliarum* acceperit Ducatus, & Provincias; ſub Heraclio, ſublato Pannoniæ nomine, in *Sclavoniam Croatiamque* mutata eſt. Hac in re, quædam præmittenda veniunt. Itaque I. An. *Slavi*? vel *Sclavi* dicendi ſcribendique ſint? non diſputo; prouti nec, de vocis hujus derivatione, an videlicet a *Slava*, hoc eſt *gloria*, vel mancipatu? deriventur. Hodie ampliſſima eſt, *Slavorum* extenſio; hoc enim nomine, compræhenduntur, Ruſſi, Poloni, Bohemi, Moravi, & pleræque aliæ Nationes, attamen cum Rempublicam, & Magiſtratum, ſub nomine *Slavoniæ* hodie amplius non conſervent, de Slavis illis Septemtrionalibus, nullus mihi ſermo futurus eſt. Hac ætate, *Sclavoniæ* nomen proprium eſt, Savienſi veteri Pannoniæ, quæ etiam *Regni Sclavoniæ* nomine venit, eſtque Sacræ Regni Hungariæ Coronæ conjuncta. Scio quosdam eſſe, qui velint hanc, *Slavoniam*, & nequaquam *Sclavoniam* ſcribendam; monebarque ego, a religioſo quodam viro, ne *Sclavoniam* ſcriberem. Rationes dedit: primo, quia Magni Alexandri, datum genti Slavorum diploma, natio hæc Sclavonica ſibi applicare non poterit, haud ſine Regni totius præjudicio, dum Diplomate illo, jus Regno competit, ad totum ſeptemtrionem, meridionaleſque Regiones, demptis terris Papalibus. 2do: Quod Diploma illud, & orthographiam *Slavoniæ*, tuerentur paſſim Monachi, quorum honori ſtudendum eſſet. 3tio: Quod cum *Sciavo*, Italis mancipium exprimeret, ſine ingratitudine erga Patriam, & gentis contemptu, ortographiam *Sclavoniæ* ſequi nequeam. Hæc, cujus ſint roboris ac momenti, non exagero. Pace mea (neque enim legiſlationis poteſtatem uſurpo) ſcribat quisvis pro lubitu, ſive *Slavonia*, ſive *Sclavonia*. De Alexandri Diplomate, quod libet ſentiat; in derivationibus nominum verſetur totus, me nihilominns ideo, anathemate non ferriat, ſi in ortographia plane, ſectam non foveo. Reges Hungariæ omnes atque ſinguli, *Reges* ſe *Sclavoniæ ſcribunt*, ac ad diſtinctionem alterius Slavoniæ, cujus ſcriberentur: *Marchiæ Slavonicæ Dominas*, hanc *Sclavoniam* exprimunt, in ſuis Titulis, Privilegiis, monumentis. Decreta legum publica, numi veteres, *Sclavoniam* ſcribendam evincunt, ut ubivis ſcriberetur; culpa igitur carere poſſum, dum orthograpiam publicæ authoritatis ac fidei, antefero privatæ cujusvis argutiæ, ac argumentationi. *Joannes Zakmardy*, eſtò Regni Proto-Notarius, ex officio *fidei dignitatis ſuæ*, verſus per P. Bedekovich pag. 35. citatos, concinavit neutiquam, quibus agnoſcit, diploma Alexandri Macedonis, verum ut homo privatus. *P. Joſeph Bedekovich*, in Natali Solo S. Hieronymi, pag. 34. recenſens Schönlebenium, contrariari Ratkajo (qui tamen duorum Monachorum, Orbini, Glavinich authoritate fulciretur) de veritate diplomatis Alexandri, ita proſequitur: *Excandui fateor, dum in lectionem horum impegi, & niſi mihi religioſa patientia ſuaſiſſet modeſtiam, in convitiantem pro defenſione Patriotæ Scriptoris, convitioſi quid protuliſſem; prouti & contra P. Alexium Piariſtam, qui pariter - - idem diploma confictum, atque ex parietinis Pragenſibus depromptum concludit.* Heu affectus! vah prætenſionem! Neque diſputo, de Sclavorum antiquitate, aut quod Alexandri Magni diplomate, antiquiores ſint Romanis, quamvis ſi hoc ſit, mirari non ſufficiam, Scriptores Romanos, qui adeo vetuſtorum Slavorum, non meminere. Sed nec ſtatuo, Sarmatas, Quados, cæteraſque illas variarum nomenclationum gentes, Slavos fuiſſe; ſcribendosque eſſe; *Slavo-Sarmatas*, *Slavo-Gothos* &c. nunquam enim eram ſolitus, de obſcuris contendere, vel ad opiniones jurare.

II.

II. Sclavi Pannoniæ Saviæ, de quibus commentamur, combinatione Scriptorum, sub Justiniano Imperatore, primò occurrunt, sic enim Procopius lib. 3. cap. 38. *Sub idem tempus, Sclavenorum exercitus, ex tribus solum conflatus virorum millibus, nemine prohibente, Istrum fluvium trajecit, ac nullo negotio subinde transmisso Hebro flumine bifariam discessit* &c. (pars fors versus septemtrionem, ubi Slavorum amplæ terræ, Regna, Ducatus, Provinciæ; pars ad meridiem, & occidentem, ubi æque diffusi plurimum) narrataque eorum Sævitia, & propugnatis Thraciæ urbibus, concludit: *ita uterque eorum exercitus, quasi nimio sanguine ebrius ac satius esset, quos imposterum caperet, illorum parti donare vitam statuit; quo factum est, ut domum omnes reversi sint, cum captivorum innumeris myriadibus.* Denuo videntur reversi; cùm scribat lib. 3. cap. 40. Procopius: *Sclavenorum catervæ quantæ nunquam antea prodierant, ad Impery Romani fines progressæ, trajecto Istro flumine, Naisum venerunt, eo, ut subjungitur consilio, ut Thessalonicam urbesque illi circumjectas obsidione caperent.* Et quamvis in *Dalmatiam* intrâsse scribantur, prædasque fecisse majores; domum nihilominus reversi sunt. Plurimi Scriptorum, *Abares*, *Anthes*, *Sclavinos*, pro una gente accipiunt. At si veteres consulamus, distincti sunt Abares, a Sclavis. Enim vero Menandro teste: *circa quartum quidem ejus* (Tibery nempe) *annum, centum ferè millia Sclavorum in Thraciam irruperunt, & Thraciam, multasque alias Regiones prædati sunt*, adversus quos Tiberius, a *Bajano Abarorum* Duce, per *Sethum* Singidone Præfectum, auxilia petiit. En Menandri textum lib. 8. *Vastata a Sclavinis Græcia, cum undique alia ex aliis pericula imminerent, & exorirentur; neque Tiberius satis copiarum haberet, quibus cum una parte hostium, nedum cum toto hostili agmine, manus consereret, neque in ejus potestate esset, hostibus obviam ire, propterea quod Romanorum vires ad orientis bellum conversæ erant; Legatum misit ad Bajanum Abarorum Ducem. Is tunc temporis non erat erga Romanos male animatus, imo quo tempore primum Tiberius Imperium suscepit, jure Reipublicæ nostræ frui cupiebat. Mittebat autem ad illum, ut suaderet cum Sclavinis, bellum facere; quo illos si forte desiderium caperet Romanorum terras invadere, ad sua defendenda, propriis malis revocaret, & cum patriæ suæ opitulari Sclavini potius ducerent, rapinas agere ex Romanæ ditionis terris cessarent. Hac igitur legatione ad Bajanum a Cæsare decreta, ei nequaquam non obtemperavit. Ad ea procuranda Joannes mittitur. - - - Bajanus in ulteriorem fluminis ripam transgressus, vicos & pagos Sclavinorum igni, ferroque vastavit: & cum nemo barbarorum auderet cum illo manus conserere (etenim in sylvas, & cavernas aufugerant) omnia quæ potuit, rapuit. Atque huic Abarorum in Sclavinos eruptioni, non sola Cæsaris legatio causam dedit, aut quod Bajanus Romanis gratiam referre vellet, quod eum Cæsar liberaliter prosecutus fuerat; sed etiam eum privatæ inimicitiæ movebant, quia Bajanus erat Sclavinis privatim infensus. Miserat unim Abarum Dux, ad Laurentium Sclavinorum Ducem, & eos qui apud gentem auctoritatem habebant, ut Abaris dicto audientes essent, & eorum numero se adscribi finerent, qui tributa illis pendebant. At Laurentius, & gentis Principes: quis hominum inquiunt est? qui solis radys tepescit, qui nostram potentiam possit sibi subigere & domare? Aliorum enim regionis dominatum aquirere solemus, non alii nostræ: qui dominatus nos certo manet, donec erunt bella & enses. Ad hunc modum superbè & arroganter loquentibus Sclavinis, non minori superbia, & arrogantia erga nos Abari sunt usi. Hinc in probra, & convicia itum, & ut barbarorum est ferox, & impotens ingenium, in rixas & contentiones inter se præcipites ferri. Sclavini cum iræ moderari nequirent, Legatos, qui ad se venerant, occiderunt. Hæc audita, nimium Bajanum abalienârunt. Accedebat, quod multum auri se in eorum Regione reperturum sperabat, quia vicinas Romanorum terras, quas nunquam ulla alia gens attigerat, deprædati fuerant.* Sed Caganus, cum Sclavis habens inimicitias, sub Mauricio Imperatore jam horum fuit amicus, dum Zonara teste: *Chaganus, ut insatiabilis & perfidus, dolo Romanos aggressus, ipse quievit. Sclavorum vero gentes quasdam, ad Provincias concitavit, quæ usque ad longum murum sunt progressæ.* Theophanes: *Interea Caganus pacem perfidia solvere studebat, Sclavinorum siquidem gentem ad Thraciam invadendam armis instruxit: quæ quidem vel usque ad murum longum progressa, magnam stragem, captivitatemque subditis induxit.* Eadem Theophylactus lib. 2. cap. 7. & alii. Horum consideratione, facile accidit: ut Chaganus territorii sui, loca quædam Sclavis inhabitanda dederit, præcipue dum in ea, ad *Tissam* amnem, Mauriey victoria (Theophylacto lib. 8. cap. 3. teste) Sclavorum pars maxima interiit, & Abarum tria, Sclavorum octo millia, capta refferuntur. Narrat quidem Theophanes, anno Mauricy IX. *postera luce viri tres Sclavonorum genere orti, nullo ferro, vel gla-*

dio accincti, sed cytharis tantummodo instructi, a Romanis capti sunt. Unde traherent ortum, vel moram facerent? Imperator rogare. Illi, se genere Sclavinos, & ad oceani limites habitare, responderunt. Chaganum autem Legatos ad se misisse, & tribuum suarum præfectos muneribus solicitasse, ut sibi suppetias adversus Romanos ferrent: se vero ab familiarum capitibus missos, qui eos apud Chaganum excusarent, quod ob viarum remota intervalla, manum auxiliarem ei præbere nequeant. Octodecim verò mensium iter confecisse, &c. Quare estò victoria Maurciy ad *Tissam*, ad annum ejus 19. describatur, constituere nequeo, Sclavinos ad Oceani limites habitantes, in Chagani auxilium post annos etiam decem advenisse, nullum enim reperio fundamentum; sed in eam adducor sententiam: Sclavos illos, qui cum Chagano pugnârunt, aut ex hodierna fuisse Polonia; aut postquam Abaribus, Longobardi, sedes suas in Pannonia habitas, sub conditione superius memoratâ cessissent, in Longobardorum sedes, Abarorum indultu, Sclavos fuisse illocatos. Hoc deduco ex pluribus. 1mò: Quod Sclavi, Longobardis Italiam possidentibus, pensionem solverint, adeoque Longobardis successisse videntur. 2dò: Ex S. Gregory Pontificis, ad Episcopos Istriæ epistola, qua: *de Sclavorum gente, quæ vobis imminet, & affligor vehementer & turbor. Affligor in his, quæ in vobis jam patior. Conturbor quia per Istriæ aditum jam in Italiam intrare ceperunt.* 3tiò: Quod Procopio teste, *Hunni*, *Sclaveni*, & *Antæ*, in Regiones has venerint; ut sæpe confundantur a Scriptoribus, imo pro eadem gente habeantur. 4tò: Quod adventus Sclavorum, in has Pannoniæ Saviæ oras, ad certam epocham, atque tempus, a nemine descriptus sit, eorum verò Saviæ Pannoniæ inhabitatio, ex epistola S. Gregory sub Mauricio, cæterisque Scriptoribus, deducatur. Istriam enim, his ex oris intrare debuerunt, necdum enim Dalmatiam affligebant. *Constantinus Porphyrog.* de Bulgaria, Servia, Croatia scribit, at de Sclavonia hac, atque hodierna, tacet. Ex eodem nihilominus eruitur, a Sclavis Pannoniam Saviam fuisse inhabitatam, scribit enim cap. 28. *habebat tres fratres Pipinus, qui Franciæ omni, & Sclavoniæ imperabant.* Si contendas hæc de Sclavonia moderna intelligenda non esse, verum de Sclavis septemtrionalibus, qui Franciæ advicinabantur, licet capite illo de Venetiarum exordiis scribat Constantinus, disputare nolo, verum ex cap. 29. apparet clarè, Sclavos Pannoniam Saviam, veteremque Japidiam, & Liburniam, in parte saltem tenuisse, scribit enim Constantinus: *Sclavi, sive Abari, cum Romani aliquando flumen transmisissent, positis insidiis illos adorti oppugnarunt, viceruntque*, narratoque victoriæ modo, Salonas à Sclavis acceptas, pulsosque inde Romanos recenset, & quia hæc ex parte *Clissæ* acta fuisse scriberet, Sclavos Pannoniam Saviam tenuisse consequitur. 5tò: Ex anterioribus patet, Sclavos ab Abaris distinctos esse, quare dum successive, *Sclavi*, sive *Abares*, a Scriptoribus exprimuntur, alia rei nequit esse ratio, nisi quia Sclavi per Abares evocati, & horum amici, ab his sive Abaribus, in Pannoniis, primo territoria obtinuerint. Nostra hac ætate, Hungaria variis, diversisque nationibus repleta est, ut Svevis, Racianis, Bosnensibus, Slavis, Valachis &c. quæ ipsæ nationes, quamvis ab Ungaris distinctæ sint; pro Ungaris accipiuntur. Idem, nunc etiam, in Slavonia experimur.

III. Nec minoris difficultatis est eruere, ubi primas sedes? & quoadusque? Sclavi his in oris Pannoniæ Saviæ, obtinuerint. Scio, quosdam velle: Primas sedes, Sclavos sub Leone Imperatore ab Hilarione Patricio accepisse, *Cerapalas*, *Ecopam*, *Medianam*, *Petinam*, *Beream*, & alias *Svith* vocatas, quæ de Gothis, cum Jornandes scriberet, ajunt: successivè sub Justiniano, Pogonati filio, Gothicum illum populum, *Slavinos* dictum fuisse. Opinionem hanc roborare satagunt ex Porphyrogen. cap. 50. ubi Thematis *Peloponnesi Sclavos*, temporibus Imperatoris Theophili, ejusque filii Michaelis, Imperium excusisse recenset. Verum post abitum in Italiam Gothorum, doceri deberet, dehinc Sclavos isthic fuisse locatos, quod etsi negare non ausim, cum scribat Theophanes, Heracly anno 16. *Chosroës Persarum Rex, Sarbarum Ducem cum 50. millibus militum Constantinopolim versus mittit, ut initis pactis cum Hunnis (Abares vocant) Bulgaris, Sclavis, & Gepidibus urbem impressione facta obsiderent.* Attamen Sclavi illi Peloponnesi, qua ratione Chagano ad *Tissam amnem* tulissent suppetias, non assequor. Dein Peloponnesus in Pannonia Savia numquam fuit, ut Pannoniæ Sclavorum, primas sedes Peloponnesum dicamus. Alii, ex Jornandis textu relato pag. 28. *Sauromatæ vero, quos Sarmatas diximus, & Cemandri, & quidam ex Hunnis in parte Illyrici ad castrum Martenam sedes sibi datas coluere.* Isti *Supponi a lectoribus* multa, sibique dari volunt, nempe: Sarmatas, aliam gentem, nationemque non esse, quam *Sclavos*: Castrum *Martene*, hodiernum in Stiria *Marpurg*, aut inferioris Sclavoniæ *Essechinum*, olim *Mursa* vocatum: Veterem illam Illyrici extensionem, restrictam, nullis dehinc temporibus fuisse. Quæ, aliaque plurima, supponi a Lectore cum vellint, *pro lubitu* citissimè, quævis definiunt. Adducunt insuper Jornandis textum, *Slavini a Civita-*

te

te nova & Sclavino Rumunenſe, & loco qui appellatur Murſianus, uſque ad Danaſtrum & Boream Viſclavenus commorantur, quem textum *Grutterus* ex Palatinis codicibus, legendum notat: *Slavini a Civitate Novi, & Unenſe, & lacu, qui appellatur muriano*, ut hinc iterum intelligi vellint, *Novi* Caſtrum, *Vunnam* fluvios, atque *Muram*, adeoque primas Sclavorum Sedes, & territorii eorundem limites, ab *Vunna* uſque *Muram*, atque a Muræ, in Dravum defluxu, per Dravum; ac a recepto per Savum Dravo, Savi fluminis curſu Belgradum uſque, ubi Danubium influit Savus, ut rem certam concludant. Verum relato textu, patet: *Sclavinos* a prædictis locis excludi non poſſe, haud attamen primas ſedes illorum iſthic fuiſſe. Dein poſt ruinatas veteres urbes, novas & cum novis nominibus his in oris ſurrexiſſe, caret dubio. *Novi*, in pluribus locis eſt, ad Oram maris, ubi & *Capitulum Novienſe in Diœceſi Segnienſi.* Aliud, ſub Turcarum nunc Imperio, trans fluvium Vunna, intra Coſtaniczam & Zrinium, loca Confiniorum Banalium. *Ruma* in Sirmienſi Comitatu eſt, ut hinc naſcatur dubium, an *Rumunenſe*? aut *Unnenſe* legendum ſit? Illud: *Muriano*, non video, qua ratione pro *Mura* accipi debeat, dum fluvius eſſet Mura, non lacus, Muriano autem Lacus fuerat. Quare an non *Murano*, Venetæ ditionis ſive *Marana* ſtagnis Adriatici maris circumdata, Aquilejæ parte ex adverſa, ibi intelligatur? aut lacus alia, nolim definire. Conſequitur attamen, nec priorem textum ita clarum eſſe, ut abſque metu, primæ ſedes Sclavorum, eorumdemque territorium in Pannonia, poſſit determinari.

Eſt quoque in hodierna ſuperiore Sclavonia, aliquot horis *Varaſdinô* remotum, olim Caſtrum, nunc pagus, *Martianecz*. Nomen hoc, utrum habeat, a Parochiali templo S. Martini Epiſcopi? aut a caſtro veteribus *Martene* vocato? cui lubet, indaget. Anno 1754. loca illa perluſtrando, vidi iſthic lacum majorem, cœno repletam, a cujus paſcuis, animalia diligentiſſime arceantur; fallione enim, non ſolum plebis illius; verum & eorumdem Domini, Comitis videlicet: *Joannis Patachich de Zaiezda, S. A. M. Camerary, Comitatus Criſienſis Supremi Comitis, & Tabulæ Regnorum horum Præſidis*, atque *a cultu bonarum utiliumque litterarum, harumque patrocinio, favoribus, celeberrimi:* Si vel modica ibi ſumunt paſcua, ſic inflantur, ut diſrumpi & crepare ea oporteat. Et quia lacum illam a *Mura* fluvio, habere ſcaturiginem relatum haberem, illiusque Scaturiginis extare certa indicia, quæ monſtrari valeant, intellexiſſem; fors relata, e Palatinis codicibus, per Grutterum textus Jornandis lectio, ad lacum hanc reſpexit, ſcriptumque ſit: *a Lacu quæ appellatur*) nempe ex ſcaturigine) *Muriano*.

Mihi pro lubitu, primæ Sclavorum in Pannoniis Sedis, locum ſtatuere, non eſt animus, combinatione nihilominus Scriptorum, quamvis veroſimilius mihi videatur, ſuperius relata ex Menando, de Sclavis per Bajanum, ad preces Tibery oppugnatis, rectius de Slavis ſeptemtrionalibus, atque modernæ Poloniæ, aut Ruſſiæ ſcribi, qui trans Iſtrum ſunt, viciniores que Thraciæ & Conſtantinopoli, & quos, inter & Romanos, Bajanus erat medius, utpote in Vetere Dacia, & partibus inferioris modernæ Hungariæ regnans; attamen cum teſte Procopio, *Sclavenorum Catervæ Naiſum venerint*, ut Theſſalonicam, urbesque illi ſubjectas caperent, Sedes primas ibi Sclavos fixiſſe conjectari poteſt; aut, ſi in illis Mœſiæ partibus firmati non fuiſſent, eos ab Abaribus tum fuiſſe receptos, illocatosque per Pannoniam a Longobardis ut retulimus ceſſam, concludere oportet, alias qua ratione Chaganus tam inſolens fuiſſet Mauricio? Sirmium ſibi dari urſiſſet? Singidonem evertiſſet? jactando 50. alias Romani Imperii urbes a ſe ſubigendas brevi: qualiter plura Sclavorum millia ad Tiſſam amnem ſub Mauricio cæſa, captaque fuiſſent? Ubicumque igitur primas ſedes in Pannonia fixiſſent Sclavi, eos ſeſe dilatâſſe extra dubium venit; quoniam ab Unna, ſive Vunna fluvio (qui facile ab Hunnis nomen obtinuit) Sclavos per has Pannoniæ Regiones habitâſſe, Scriptores perhibent. Sub Phoca Mauricy Succeſſore, Blondo teſte Dalmatiam occupârunt; ſcribit enim: *Per id etiam tempus* (nempe ſub Phoca) *Imperio Conſtantinopolitano tumultibus illis in Africa & Aſia agitato, Sclavi, quos oſtendimus in Dalmatiæ & Iſtriæ ora conſediſſe, quæcunque propinquis in Regionibus Imperio parentia invaſerunt, & militibus, quos Phocas præſidio impoſuerat, ſubita irruptione occiſis, omnem Dalmatiæ, & Illyrici Adriatico adjacentis Provinciam ſubegerunt.* Ut firmari, hinc etiam, videatur, Sclavos ab Abaribus, locatos his in oris fuiſſe, dum Præſidiarios Phocæ milites, irruptione facta occiderunt, & Adriatico adjacentem Provinciam ſubegerunt, ut has Sedes conſervâſſe deducantur, cum teſte Porphyrog. ſucceſſivè Salonam occupaviſſent. Habemus quoque litteras (tametſi mul[illegible] [illegible]ſteriores) Dominy *Sztenichnjak* metales, in quibus: *ex altera parte dicti fluv[illegible] Chernomali ſic vocat, per unam vallem Szlovakova draga* (hoc eſt: Sclavo[illegible] *dictam*, ut iſthic Sclavos habitâſſe concludi debeat. Eſtô enim poſteriores [illegible] litteræ, cum nihilominus fluviorum, montium, vallium nomina, alter [illegible],

ſtque horum magiſter traditio, illud *Vallem Sclavonicam*, Sclavorum Sedem iſthic olim fuiſſe, evincit.

Cogimur hic tantiſper, ſcriptionem abrumpere, atque illorum gratia, qui argutias otioſi intellectus amant; aut qui me Patriæ ingratum prædicabunt, quod legum vigore, atque fide, *Sclavoniam* ubivis ſcribam, taliterque ſervitutem, & mancipatum gentis, deſignare videar, reflectere: me ſuperiore Periodo pag. 6. deduxiſſe in *Sztenichniak* vetus Pannoniæ Andezium, ſive Auderium denotari, & poſt *Hercuniates* Ptolomæi, *Andiantes* iſthic olim fuiſſe. Contingere potuit, ut Sclavi illi, ſucceſſive, ac poſt medium VI. Sæculi, loca illa obtinentes, ubi condam Andiantes fuêre, *Anthes* vocati ſint, cum ſcribat Jornandes: *Principaliter tamen Sclavini, & Anthes nominantur.* Intelligere quoque potuerunt, *Hercuniates*, a clava Herculis compellatos, olim ibi fuiſſe, poſtquam *Sclavi* eorum quoque terras obtinuiſſent, ſe ab *Herculis clava*, Sclavos vocârint, & nequaquam ex voce Italica *Shiavo*, quæ tum, vix adhuc in uſu fuerit. Ut Herculei enim, non ſolum amplificârunt territorium ſuum, ſed ſucceſſivè Abarum excuſſêre jugum, propriam ſervârunt Rempublicam, & *Regni Sclavoniæ* poſuerunt fundamentum. *Bohemi*, *Poloni*, cæteríque Slavorum, proprii nominis effecêre Regna, vel Provincias, aut Ducatus. Hi, avitæ & originariæ gentis, nomen & Regnum conſervant; quod ſervitutem, mancipatumque excludit. Hæc, quisquis ita eſſe opinetur, cum impoſſibile non ſit, ſic evenire potuiſſe, aut cogitari poſſe; nemine adhuc in contrarium ſcribente, accuſari vel hinc non potero, me Patriæ contrariari panegyribus, vel honori ejus voluiſſe detractum. Sed reverti lubet.

His itaque Pannoniæ Saviæ locis, ſi non ab Juſtiniani epocha, ſub Tiberio, atque Mauricio jam fuiſſe Sclavos deducitur, at Abaribus conjunctos, ut plures Abares pro Sclavis, ac viciſſim habuerint. Neque ſolam Pannoniam Saviam incoluerunt; at Pannoniam condam ſuperiorem ſive primam, integram. Enimvero teſte Paulo Diacono lib. 4. cap. 11. *Bojoary uſque ad 2. millia virorum ſuper Sclavos irruunt: ſuperveniente Chacano omnes interficiuntur*, ut hinc deducatur veterum primam Pannoniam (pag. 11. ſuperius deſcriptam) Sclavos tenuiſſe, & in Chagani fuiſſe clientella, ejusque Socios. Item, idem Diaconus cap. 41. *Mortuo Thaſſilone Duce, Bojoariorum termini deprædantur. Reſumptis tamen Bojoary viribus, & prædas ab hoſtibus excutiunt, & hoſtes de ſuis finibus pepulerunt*, itaque ad limites Bojoariæ loca tenuerunt Sclavi. Sigebert. Gemblacenſis ad annum 595. *Thaſſilo a Childeberto ordinatus Rex Bojoarionum, devictis Sclavis obtinuit triumphum.* Sed inſuper de inferiore olim Pannonia, modo vero Sclavonia, quædam poſſederint, ſi verum eſt, eos (ut ſupra retulimus) a loco *Rumunenſe*, & *Murſiano*, quod *Rumam* fors hodiernam, & veterem *Murſam* indicat, incoluiſſe. Horum conſideratione, multa illorum millia, Chagano, auxilio eſſe potuerunt in illa ad *Tiſſum* pugna.

IV. Negligendum non exiſtimavi, eſſe quosdam: qui arbitrentur, Vandalos origine fuiſſe Slavos; quosdam vero, qui Slavos, Vandalos eſſe putant. Neutri opinioni, cum *Cromero*, adhærendum cenſeo. Vandali enim Gothorum, Germanorumque gentes fuerunt, Tacito, Eutropio, Jornande &c. teſtibus. Nec eſt, quod a Germanis *Vendi*, aut *Vindi* vocentur Slavi, & moderna *Sclavonia* dicatur ab ipſis *Windenlandt*; iſtud enim haud aliter Sclavis attribui poteſt, quam quod olim per Vandalos, Gothosque inhabitatas terras occupaverint. Unde Pannones etiam, & Romani dici poſſent, quia olim Pannones, dein Romani, has Regiones incoluerunt. Profectò idioma, gubernationis ratio, molities, quam in Vandalis deſcribit Procopius, Sclavos eſſe gentem a Vandalis, Germanisque diſtinctam, ſatis teſtatur. Probabilius quoque eſt, Sclavos Pannoniæ Saviæ, ſive modernæ Sclavoniæ, e Polonia, in oras has non veniſſe, quod Cromerus etiam monuit: *Ne Blondo quidem*, inquiens, *& Crantio aſſentimur in eo, quod e Polonia, & Bohemia, Slavos in Dalmatiam, & Illyricum veniſſe volunt. Poteſt enim probari e Procopio, & Sabellico, Thraciam, & Macedoniam velut viciniores, ab iis prius, quam Illyricum, & Iſtriam vexatas eſſe; e Polonia vero, & Bohemia proficientibus, hæ Regiones prius ſeſe offerunt, quam illæ.*

V. Cæſo Phoca, Heraclius circa 610. annum, Imperator factus; tametſi quævis ad habendam cum Chagano pacem, oblitus prope Imperatoriæ dignitatis, dum ei obviam eſt progreſſus, tentâſſet (vide Cedrenum, Nicephorum, Chronicon Paſchal &c.) nihilominus creſcebat Chaganus perfidia, inſolentiaque, ut Nicephoro teſte, *Cubratus* Hunnogundorum Dominus, contra eundem rebellaverit, & legatione ad Heraclium miſſa, receptis ab Imperatore muneribus, & *Patriciatus honore*, pacem cum Heraclio fecerit, ad finem vitæ ſuæ conſervatam. *Cubratus* Bulgaris, & Hunnoguris; gente, ſermoneque differentibus præfuit, quemadmodum *Chaganus*, Abarum, Sclavinorumque æquè intra ſe diſtinctorum, Dominus fuit. Cubrati hujus filii poſtea, ſive ſub *Conſtantino Pogonato*, contra Patris ultimam voluntatem, qui

no

ne seorsim a se invicem habitarent, præceperant, dispersi sunt, ut Nicephor. Theoph. & Paul. Diacon. notarent. Horum unus, fœdere cum habitatoribus inito, in Pannonia domicilium collocavit. Sed ubi? quove loco? in Pannonia sedes Bulgarus iste obtinuerit? constituere durum est. Ex iis, quæ Nicephorus ac Theophanes scribunt, collocati videntur fuisse, cis Danubium, adeoque in partibus fors Sirmiensibus, & Bachiensibus, cum Bulgari eorum locorum Domini extiterint, prætensiones fecerint; & Chubrati filiorum unus, Basianus a Nicephoro, a Theophane autem *Bathajas* nuncupetur, a quo facile remansit inditum nomen, Bathya, sive Bachka, & Basiana, uti supra ex Hierocle retulimus. Sed ista haud ultra opinationem. Bulgari hi, qui in Pannonia sedes acceperant circa annum 679. Nicephoro scribente: *Cum Danubium transiissent, & ad Barnam* (successivè Varnam) *quæ prope Odoyssum, & eminentiora illa mediterranea est, pervenissent, cum eum locum undique & a fluvio, & a Regionis asperitate munitum animadverterent, ibidem castrametati sunt. Sed & Sclavinorum gentem, quæ illic in propinquo degebat, in potestatem redigunt, ac partem suorum in eo limite, qui Abares respiciebat collocant, alios Romanorum finibus objiciunt. Quibus aucti, atque confirmati, Thraciæ oppida locaque omnia populantur. Quare Imperator pensitatione promissa, pacem cum iis facere coactus est.* Theophanes æquè, scribit de iisdem.

Constantinus Porphyrogenitus, de his nil habet, sive unde Bulgari, & qualiter Mœsiam inferiorem occupaverint? ad pacem tamen, & quietem, cum iis servandam, suadet cap. 5. amicitiam cum *Patzinacitis* colendam. Verum cap. 31. recenset, *Crobatas* e Dalmatia Abares expulisse, Dalmatiæque Dominos sese effecisse, atque hoc Heracly Imperatoris jussu, ut Porphyrog: *Tempore ejusdem Romanorum Imperatoris Heracly, desolata eorum Regio jacuit* (nempe Dalmatia) *quapropter jussu hujus Imperatoris, iidem Crobati armis arreptis, Abares ex illis locis expulerunt, & in ipsorum terra, quam etiam hodie tenent sedes collocârunt.* Ac licet hæc ad *Justinianum Rhinotmetum*, quem Heraclium II. appellatum prætendit, refferenda vellit Lucius, Banduriusque; eis tamen subscribere nequeo; tum quod Constantino Porphyrog. ignotam suorum prædecessorum fuisse historiam, consequenter seriem, ac nomina, credere nequeam, qui Heraclium II. nominasset, si Justinianus II. Heraclius fuisset; cum &, quod aperte distingat tempora, dum scriberet: *At a Crobatis, qui Dalmatiam venerunt, pars quædam secessit* (non statim, atque illico, quia Chrobati baptizati extra limites propriæ terræ non libenter aliis bellum inferunt, ut idem Porphyrog.) *& Illyricum, atque Pannoniam occupavit*, qua de re inferius ubi de Croatis, scripturi.

De *Serviis*, sive *Serblis*, sequentia Porphyrog. cap. 32. *Sciendum est Servios oriundos esse a Serviis non baptizatis, qui etiam albi cognominantur, & ulteriora Turciæ incolunt, in loco ab illis Boici nuncupato, cui finitima Francia est, uti & magna Chrobatia baptismi expers, quæ etiam alba cognominatur. Illic igitur initio Servy hi habitabant. Principatu autem Serviæ, a patre ad duos fratres devoluto, alter sumpta populi parte dimidia ad Romanorum Imperatorem Heraclium confugit, qui & excepto, locum ad inhabitandum dedit in Thessalonicæ Themate, qui ex eo tempore Servia nuncupatur - - - Servy autem inde sic cognominati sunt, quod Romanorum Imperatori servirent. Aliquanto vero post, visum est Servys in terram suam redire, & dimisit quoque illos Imperator; sed cum trajecissent Danubium flumen, poenitentia ducti per Prætorem, qui tunc temporis Belgradum administrabat, ab Heraclio Imperatore petierunt, aliam sibi terram ad inhabitandum, assignare vellet. Cumque ea, quæ nunc Servia dicitur, & Pagania, quæque Zachlumorum terra vocatur, item Teburnia, & Canalitarum Regio, quæ Imperatoris Romanorum ditionis erant, propter Abarum excursiones, desertæ essent, expulsis inde Romanis, qui nunc Dalmatiam, atque Dyrrachium incolunt, Regiones illas Servys habitandas Imperator dedit, cui etiam subjecti erant, a quo etiam baptizati fuêre per Presbyteros Româ accersitos, & pietatis opera edocti, antiqua fide accepta.* Ex Præmissorum combinatione, videntur ad *Heraclium*, *Chrobatæ* primo advenisse, Dalmatiamque conditione ea obtinuisse, si Abares inde expulerint. *Servios* paulo post, ad eundem confugisse Heraclium, & loca recepisse ad Thessalonicam sub conditione præstandorum Imperatoribus servitiorum, credibilius colonicalium, cum in terram suam reverti maluerint; ac desertas ob Abarum excursiones terras, potius assumere postea, sub Imperatorum clientella.

Consequitur ex anterioribus. 1mò: Abares cum Sclavis a Mauricii Imperatoris anno circiter 17. fuisse conjunctos, atque Socios, ut pro una gente persæpe usurpentur. *Sclavos* Pannoniam hanc Saviam, ab Abaribus accepisse, territoriumque suum, prope per Pannonias integras propagâsse. Abares cum Sclavis, & vicissim; permixtos fuisse, Abarorum nihilominus

minus magis propria sedes quod fuerit, Danubio contermina, cum Transilvania, deinde partes supra in Serviis memoratæ, ex quibus, illi in Dalmatiam quoque irruissent. Tum sub Heraclio Abarum potentiam decrevisse, dum ex Dalmatia per Croatas, ac probabilius etiam, ex Zachlumia, Teburnia, & Canalitarum Regione expulsi exclusique sunt, ut ii, qui remanserant, Croatis parere debuerint. Hinc 2dò: post Abares, Sclavos, *Croatas* Dalmatiam armis sub Heraclio aquisivisse. Quod autem Croatæ illi, ad Regiones has Adriatici maris, tum illico non venerint, & partes hæ, olim Liburnia, Japidiaque, pro Dalmatia (ejus temporis sive ingressus Croatarum) Croatica haberi nequeant, non solum ex sequentibus apparebit paragraphis, sed ex terminis; nam ab oriente *Drino* flumine, ab occidente Istria, vel potius fluvio Arsia, a septemtrione Albio, Bebio, Ardio montibus, a meridie mari Adriatico terminabatur Dalmatia. Præterea cap. 30. narrat Porphyrog. & qua ratione Salona ab Abaribus fuit occupata, & quod demptis, Oppidulis mari adjacentibus (nempe Ragusio, Aspalato, Tragurio, Diodora, Arba, Vegla opsara) Dalmatia universa sub Abarum manserit potestate, adeoque ad Croatarum, qui Abares expullerunt, venit dominatum. Qualiter autem post Heraclium, cum his Regionibus actum sit? infra dicemus. 3tiò: *Serviorum* sive Serblorum, his in oris initia, æque ab Heraclio petenda, in memoratis superius locis; quæ Servia, subinde, in *Ramam*, *Rasciam*, *Bosniam*, *Serviam ipsam*, diversis attamen temporibus divisa est. 4tò. Bulgaros posteriores Croatis & Serviis esse incolas, ex superioribus consequitur. 5tò: Epocha hac, Abarorum his in Regionibus continuo decrescere memorias, sed Turcorum, atque Avarorum superesse. Facile pro Abarorum, *Avarorum* Scriptores exaravisse, admisero. 6tò: Romanorum Imperii, hoc est orientalis sive Constantinopolitani, diminutam fuisse per has Regiones potentiam, non solum nova nomina, urbium, oppidorum, locorum, Regionum, ut Croatiæ, Serviæ, Bulgariæ nomina, sed & enata subinde Regna, evincunt. 7mò: Sclavorum autem nomen amplificatum evasisse, ut Croatæ, Servii, Bulgari, hoc nomine persæpe compræhendantur, accipianturque promiscue, ut antea Abares cum Sclavis. Illi vero, qui versus Franciam, ac ad eam incolebant, *Slavorum* nomine plerumque scribuntur. Ut hæc appellatio *Slavus*, *Sclavus*, admodum ampla, ab Justiniani I. temporibus evasisse videatur, facile a *Slava*, sive *gloria* petita, quod videlicet *gloriosi* condam Romani, per has nationes *gloriosius* non solum attriti; verum devicti sint; dum cedere illos oportuit, Daciam, Pannonias, Mysiam, Mœsiam, Dalmatiam Istriam, Noricum, cæterasque olim Romani Imperii celebres Provincias.

Si causam ruinæ, tanti Imperii indago? post imperscrutabilem illam Divinæ ordinationis; rei cuivis, suos terminos præfigentis; demonstrando; nullos esse mortalium conatus, nulla media ad perennitatem, atque quæque caduca & fluxa; adimpletum invenio, Ezechielis 38. de Gog vaticinium: *Nonne venies e loco tuo a partibus Aquilonis, tu, & Populi multi, tecum, insidentes equis omnes &c.* profecto *populi multi*, antea feri & barbari venerunt, & Christum colunt, Deoque famulantur. Si vero Romanorum consideretur Politia, in hac defectus, haud in gubernatione leves, consideratione relatorum priore Periodo, comperire est. I. Nativos incolas transferre assolebant, quibus attamen innatus est amor Patriæ, & ob soli fertilitatem, divitiarum congregandarum amore, Romanos Cives illocabant, ut tot Coloniæ, municipia testarentur, imo marmora etiam. Hinc factum, ut gentibus irrumpentibus, ad originis suæ solum, veloces volaverint, incolis nativis aut pauciore numero superstitibus, aut Romanorum dominatione pertæsis, & adversus Magistratus murmurantibus, adnotante quoque lib. 25. Marcellino: *In Provincia Affricani Pannoniæ secundæ Correctoris apud Sirmium, poculis amplioribus madefacti quidam, arbitrum adesse nullum existimantes, licenter Imperium præsens, ut molestissimum incusabant.* II. Luxus nimius, & ambitio universi orbis subjugandi. III. Neglectus ille a Constantino Magno pœnæ, *Lemigantibus*; qui seditione facta, Dominos suos expellentes, loca eorumdem occuparunt, Constantino dissimulante. Quo exemplo impunè relicto, & subditi ad negandam Magistratui, ac Imperio obedientiam moti sunt, & loca alia quærentes Domini, ad sese vindicandum de Romanis, evocatione barbararum gentium compulsi. IV. Frequentes novitates, mutationesque formæ Regiminis, quod patet ex divisis, subdivisisque toties Provinciis. V. Erectiones tot Præsidiorum sub Valentiniano, quæ sine oppressione plebis esse nequeunt. VI. Militibus permissa tanta licentia, ut Imperatores impune occiderent, crearent, substituerent. VI. Ad officia & dignitates, aut adulatorum; aut has ementium, elevatio; ac defectuum ab iis commissorum, neglectum examen & correctio. VIII. Extraneorum, ut erant *Stilico* Vandalus, & Rufinus, ad summa & Imperio proxima (utpote Tutores Arcadii & Honorii) promotio; qua occasione, vires Imperii, ærarium, cæteraque arcaniora viderunt. Denique non solum pactorum cum vicinis, promissionumque, verum etiam Religionis neglectus, & permissio hæreti

reti

reticarum conclusionum, uti fuit Ariana hæresis, & complures aliæ, ab Imperatoribus, atque Magistratibus, si non tutatæ, certè dissimulatæ. Pluraque cætera.

VI. Cum hæc sit Periodus, qua, Pannoniæ veteris, in *Sclavoniæ, Croatiæ*, ac successivè *Hungariæ*, Regna; aliosque Ducatus vel Provincias, nomen plane abiit, videndum est, num juris forent legitimi? ac num sic libera hæc Regna sint, ut nec jure clientelari, obnoxia Romano Imperio remanserint? Mihi ex instituto de his non scribenti, reflectere sufficiat: rem quamvis ab sui origine mensurandam esse. Constat porrò, priusquam Romani has in Regiones irruissent, suos ubivis Magistratus & Rempublicam fuisse, a Romanis illorumque Republica plene independentes: liquet ex Livio (lib. 39. cap. 40.) *M. Claudium*, bellum Istricum Senatui proposuisse, facultatemque hujus obtinuisse. *Carnorum, Istrorum, & Japudum* Legati venisse ad Senatum scribuntur, (vide Liv. lib, 43. cap. 6. Florum de gest. Roman. lib. 4. cap. 12.) accusando *Cassium Consulem*, quod fingens se in Macedoniam progredi, ex medio reversus itinere, fines eorum depopulatus sit. Proinde si res ab origine consideretur, Regiones hæ, eo modo effectæ fuerunt subditæ Romano Imperio, quò sunt eliberatæ. Si Præscriptionis objicias titulum; præterquam quod sacræ etiam Regni Hungariæ, Coronæ, negari nequeat, huic, a Republica Romana renunciatum tum fuisse censeri debet, dum in divisione Provinciarum (vide supra fol. 8. sub X.) partes hæ, Augustis cessæ sunt; habito per eos, dominio proprietatis, donari poterant. A Gallieno, cessam fuisse Pannoniæ partem fol. 16. dedeductum est, suadetque *Proculi* historia, & Noreæ Duces. - Monarchicè *Diocletianus* egit cum Republica. *Constantinus* testamento disposuit quævis. *Justinianus* Vindelicam & Noricum (fide, *Joan. Georg. ab Eckart de reb. Franc. orient.* apud Cl. Farlati Illyr. Sacr. Tom. 1.) ea sub conditione cessit: *ne ultra Rhætiam Noricumque, ditionem protenderent.* Proinde *Tiberius II.* cedere jus Pannoniarum poterat Bajano, Abarorum Chagano; atque is, Pannoniam Saviam, Sclavis: confirmare Mauritius, atque Heraclius. Chrobatorum, Dalmatiæ aquisitio, est pacti illius, *si inde Abares Sclavosque expulerint*, tantique orientis Imperio Servity, quod Abares attriti manserint, eæque obtigerint Imperio terræ, quas Serviis, uti supra retulimus, & dein Bulgaris conferre poterant. Chrobatarum legitimum jus, agnovit Romanus Pontifex, dum, ut cap. 31. Porphyrog. *Chrobati post acceptum Baptismum pepigerunt, & Chirographis propriis datos Sancto Petro Apostolo juraverunt, nunquam se alienam terram armis invasuros, sed pacem habituros cum omnibus volentibus; & imprecationem vicissim a Romano Pontifice acceperunt, ut si quando aliæ gentes ipsorum Chrobatorum terram invaderent, belloque infestarent, pro iis pugnaret vindexque esset eorum DEus, victoriam conciliante Petro Christi discipulo.* Provida servandæ Italiæ cura, confirmans jus Legitimum Croatarum. *Servy* Heracly tempore, subjecti erant Imperatori, successivè sui juris facti, Reges Serviæ proprios habuerunt. Sane si tot Regna, plena libertate gaudent, quæ olim, sive Reipublicæ Romanæ, sive Imperatorum fuisse constat, eccur hoc negandum Pannoniæ, consequenter Hungariæ cæterisque ejusdem Regnis. Moderni Imperii, a veteri illo, distincta est ratio, constitutio, epooha. Quin veteri illo Romanorum Imperio, unita solum fuit Pannonia, *& stipendariis adjecta* ut pag. 3. Licèt verò ad pendenda tributa, successivè coacta fuerit, vel accesserit; tam parum ideo subjecta evasit, mancipiumque Imperii, quam Imperium ipsum, dum Attilæ, Abarum Chaganis, Bulgaris, cæterisque; annuas pensiones, & tributa ex pactis exolvere debuit. Si jus belli objicias; eodem jure libertatem renasci clarum est. Amiserunt Pannoniam Imperatores, a gentibus aliis, eam occupari passi sunt, quæ ipsis, nec origine, vel antenatorum suorum nativa subjectione, nec ex pactis subditæ erant, at cum Romanis gesserunt bella, & *virtute propria* libera effecerunt tot Regna. An vero sive Sclavi? Croatæ? Dalmatæ? Ungari? &c. postea sese subjecerint, sua sponte Romano Imperio? aut Imperatoribus? infra videbimus. Nunc duntaxat de initiis horum, sumus commentati, ad diluendum sophisma illud: *olim Pannonia vetus, fuit obnoxia Romano Imperio, igitur, nunc quoque ejus est subdita & pars.*

§. 2dus

Memoriæ Civiles, & Bellicæ Sclavorum Pannoniæ.

I. Sclavi habita Pannonia Savia, in societate Abarorum, Longobardorumque amici, circa annnm 599. Istriam vastant, ut testis esset Paul. Diacon. lib. 4. cap. 25. *Inter hæc inquiens Longobardi, cum Avaribus & Sclavis Istrioruu fines ingressi, universa ignibus, & rapinis vastaverunt*, firmante hoc ipsum, epistola S. Gregorii superius relata. In *Istriæ* nihilominus possessorio non remanserant, sed sive cessione Longobardorum, sive armis, per

hodiernam *Carnioliam*, atque *Carinthiam*, tunc *Carantanum* vocatas, sese diffuderunt, cum Abaribus mixtim, & Provincias has, Sclavoniæ, ut partes effecerunt. *Zelliam*, sive *Cilleam* probabilius, idem Diaconus Sclavorum Regionem exprimit, & de *Warnefrido* post *Lupi* cædem: *sed metuens Grimoaldi Regis vires, fugit ad Sclavorum gentem in Carnuntum, quod corrupte vocitant Carantanum.* Verum rupto cum Longobardis fœdere, circa annum 610. Sub Heraclio Imperatore, Ducatum *Forojuly* aggrediuntur cum Abaribus, & *Gisulfum* Forojulianum Ducem, undique circumseptum, occidunt, per Forojulianorum fines discurrentes, omnia incendiis & rapinis vastantes, obtentoque illorum castro, quævis diripiunt, ut Paul. Diacon. lib. 4. cap. 38. Qui etiam lib. 5. cap. 18. & seq. recenset: quod sub Grimoaldo, *Lupus* Ducem Forojuly, se efficiens ab Abaribus die quarto cæsus sit, ubi dum ait: *Veniente Cacano cum magno exercitu, in loco, qui Fluvius dicitur* (hoc est modernum *Flumen*) *sicut nobis retulerunt seniores viri, qui in ipso bello fuerunt, per tres dies, Lupus Dux, cum Forojulianis, adversus Cacani exercitum conflixit.* Unde concluditur: tum Flumen ad Forojulianos pertinuisse, cis autem fluvium *Recsina*, qui nunc etiam limes esset Croatiæ isthic, Abares cum Sclavis loca illa tenuisse. *De Dalmatia* supra retulimus, priusquam per Crobatos occuparetur: Prouti etiam, quæ cum Bois bella gesserunt. Sane Dalmatiam occupâsse, Salonam evertisse Sclavi, atque Abares a Porphyrog. ac aliis describuntur, ut dubitari de veritate nequeat; quamvis de modo & circumstantiis, plura venirent dubia. Hæc autem circa annum 639. evenisse scribantur, ac ante Crobatorum in Dalmatiam adventum, ejectosque Sclavos & Abares; dum hi per Chrobatos inde sub Heraclio ejecti describuntur, isthiove suum incoavisse, his in Regionibus dominatum. Porro Dalmatiæ eversionem, ac occupationem cap. 29. & 30. recenset Porphyrog. quæ ob commixtionem Abarorum, Sclavorumque, ac horum conjunctionem cap. 29. Sclavis adscribitur, capite autem 30. Abaribus, ut hæc explicare oporteat. Narrat itaque cap. 29. quod ex Dalmatia ad limitem custodiendum Danuby, per Romanos, mittebantur milites. Hoc sub Phoca, & Heraclio fuerit, quia sub Mauricio bella ad Singidonem, atque Sirmium continua prope, fuisse constat, Abares inter & Romanos. Sub Phoca vero ac Heraclio prioribus annis, in Thracia insolentiores extitisse Abares constat, hinc eo profecti, partes has atque limitem, ut fieri solet bellorum temporibus, quod in eas oras, ubi bellum geritur, potior pars residuorum evocetur, reliquanturque tot, quot creduntur necessarii, in oris illis, ubi belli non est vis, inermes reliquerunt, minusque populo provisas. Dalmatæ ergo, curiositate ducti, trajiciunt Danubium *discendi gratia, quinam trans Danubium habitent* (sunt verba Porphyr. ubi pro *quinam*, vel legendum puto *qualiter*? vel quinam sumi in eadem significatione, ut sæpe accidit, uti dum sciscitor, *quinam vales*? stas? &c. Sciebant namque Dalmatæ, Danubium limitem esse Romanos inter & Abares) inveneruntque Sclavinos gentem inermem, & acceptis prædis recesserunt. Sane cum Danubius a Belgrado, ad oras illas defluat, & Dalmatæ Danubium trajecisse describantur, vigiliæ illæ Dalmaticæ, infra hodiernum Belgradum fuerint, & cis Danubium Sclavi Abaribus permixti habitare debuerunt, intra Dravum, Savumque, ac trans hunc etiam fluvium, ad Vunnam usque, occidentalesque has oras maris Adriatici, ad *Flumen* usque. Vindicare Sclavi sese cupientes de Dalmatis Romanis, dum hi permutant vigilias, a Sclavis cæduntur, magnoque stratagemate, assumptis per Sclavos Dalmatorum cæsorum vestibus, armis, vexillis, cæterisque signis bellicis, in Dalmatiam irruunt, Salonam occupant: ibique sedibus positis paulatim ex eo tempore incipientes prædari, Romanos in campis & in locis editioribus habitantes deleverunt, eorumque loca invaserunt, Ragusio, Aspelato, Tragurio, Diodora, Arba, Veglia & Opsara, sub Romanorum potestate relictis. Hæc Porphyr. cap. 29. de occupata a Sclavis Dalmatia.

Capite autem 30. sequentia „ Congregabantur itaque quot annis ex reliquis Dalmatiæ „ urbibus equites, & mittebantur, Salona usque ad mille, ad flumen Danubium, ut ibi ex- „ cubias contra Abares agerent. Ad illam enim Danubii partem Abares tunc commoraban- „ tur, ubi hodie Turcæ degunt (*hoc est tempore Constantini Porphyrog. adeoque circa* „ *949. Turcas accipit pro Hungaris*) Nomadum instar viventes. Venientes autem quot- „ annis Dalmatæ, cum sæpe illic jumenta hominesque viderent, trajicere illis aliquando visum „ fuit, & investigare quinam ibi degerent. Cum itaque trajecissent, Abarum fœminas & pue- „ ros solos invenerunt, viris & juvenibus ad expeditionem bellicam profectis; unde subito „ ingruentes, omnes ceperunt, nulloque accepto damno reversi sunt, præda hac Salonam ab- „ ducta. Abares autem ex bellica expeditione reversi (*en firmari ea, quæ ante diximus*, „ *fuisse eos in bello Thracico, quod inter Abares & Heraclium erat*) re cognita con- „ sternati quidem erant; at unde vulnus hoc ipsis illatum esset, ignorabant; quam ob rem „ observandum sibi tempus statuunt, & ab eo omnia discenda. Postquam igitur pro more

„ rur-

„ rursum missi sunt Salona Præsidiarii, & alii essent a primis, idem consilium & ipsi ceperunt, trajeceruntque contra Abares. Incidentes vero in illos non sparsos, ut antea, sed collectos, non solum nihil effecerunt, sed omnium gravissima passi sunt; quippe partim cæsi, partim capti fuère; neque quisquam fuit, qui è manibus illorum evaderet. Percontati vero quinam & unde essent, intellectoque ab ipsis se mala supra commemorata perpessos esse, insuper de loci qualitate inquirentes, quasi ex auditu amore accensi, in vinculis eos tenuerunt, vestibus eorum sumptis, equisque conscensis, flammula & reliqua signa, quæ secum attulerant, tollentes, more exercitus Salonam petierunt. Cognito igitur tempore quo a Danubio redire soliti erant præsidiarii, quod erat magnum Sabbatum, etiam eodem die venerunt. Multitudo autem omnis, cum urbi appropinquaret, sese occultavit; mille vero & vestes Dalmatarum sumpserant, ut fallerent ulterius perexerunt. Oppidani cognitis signis suis & vestitu, præterea die, quo redire ipsis solenne: portis apertis gratulabundi eos exceperunt. Illi vero statim ac intrâssent portas occupant, & signo reliquis, qui in insidiis erant dato accurrere, ac ingredi jubent. Interfecerunt itaque omnes Cives, & ex eo tempore Dalmatiam universam occupàrunt, sedemque illic suam collocarunt, exceptis oppidulis mari adjacentibus, quæ sese ipsis non tradiderunt, sed in Romanorum potestate permanebant, eo quod ex mari victitarent. Videntes itaque Abares pulcherrimam esse hanc terram, sedes ibi posuerunt. Chrobati verò. &c.

Jam quia priore capite, hæc de Sclavis narravisset Porphyrog. & locum ubi congregabantur Romani, *Clissam*, quatuor millia passuum a Salona distantem fuisse narraret. Hoc autem capite testaretur mille tantum Viros vestes Dalmatarum assumpsisse, cæteram multitudinem se occultavisse, ait enim *multitudo autem omnis, cum urbi appropinquaret sese occultavit*, ac infra: *Signo reliquis, qui in insidiis erant dato accurrere, & ingredi jubent*, dubitari non posse videtur, quin hæc multitudo, quæ se occultaverat; quæve jussa erat, ex insidiis accurrere & ingredi, Sclavorum Pannoniam Saviam incolentium, non fuerit? quæ facillimo negotio, ex *Sztenichniak* moderno, atque *Petrova Gora*, antiquo olim Auderio Pannonico, ad Clissam & Salonam venit. Est equidem incredibile, a Belgrado ac infra, sive Danubii littore, ad Salonas plane, multitudinem Abarorum ivisse. Itaque ob Sclavorum viciniam, Hi quoque cum Abaribus progressi sunt, ut hinc Abaribus Sclavisque: Salonæ eversio, Dalmatiæ occupatio tribuatur. Annum his actis consignare, perquam arduum reperio. Scio a Viris Clarissimis, & quibus nulla ratione sum comparandus, annum 639. affigi. Verùm quia Porphyrog. scriberet: vastitatem Salonæ accidisse, postquam Abares reversi fuissent ex bellica expeditione, ideo ad conciliandos Scriptores, eruendamque veritatem videndum est: quæ bella Heraclio fuère cum Abaribus. Porro Cedreno teste, annò Heraclii nono, seu Christi 619. *Abares in Thraciam arma moverunt. Heraclius autem missis Legatis, pacem firmari exposcebat. Quumque Caganus eam se compositurum pollicitus fuisset, Imperator cum Satellitio propriam dignitatem de conte ad longum usque murum longe ab urbe progressus, ampla magnorum munerum copia Chaganum excepit, fidem ab eo accepturus, pacem inter se mutuo inviolatam firmatum iri. At Abarus ille, spreto jurejurando atque foedere, ex improviso Heracleam infestis armis adortus est. Imperator vero tam insperatæ rei molimine perterritus, fuga arepta in urbem revertit. Barbarus universo Imperatoris apparatu, Satellitioque capto, cum omnibus aliis, quæ comprehendere potuit, retro cessit, multaque Thraciæ oppida spe pacis delusa, ac nil tale suspicantia deprædatus est.* Hoc factum in Chronico Paschali refertur ad annum Heracly nonum, Indictione VII. Anno sequente, Theophane teste intra eos coaluit. Sed iterum anno Heracly XVI. Christi 626. Abares Constantinopolim obsident, de qua obsidione in Chronico Paschalis diffusius, Nicephorus quoque: *Abari dissoluta jam pace, etenim Heraclius prius quam in Persas exercitum duceret, muneribus ad eos missis illam firmaverat, atque insuper ducenta his numorum millia promiserat, obsidesque dederat Joannem - - - Sed barbari expeditione facta, castra ad Constantinopolim admovent, ibique suburbana omnia incendio vastant. Ita diviso inter se velut Thracio Bosphoro, Persæ Asiaticum limitem, Abares Thraciam infestabant. Iidem ad muros expugnandos machinas fabricaverant, turres scilicet ligneas & testudines: quas cum mœnibus admovissent, repente divina virtute dissolutæ sunt, obtritis qui in illis erant Abarum propugnatoribus. Erant in eorumdem exercitu Sclavinorum auxiliares copiæ bene multæ, quas illi secum adduxerant.* Prosequitur narrando, & quæ mandata habuère Sclavi, horumque cladem, ac quod inter cadavera Sclavinorum, mulieres quoque inventæ sint. Tum actæ DEO gratiæ &c. Ad annum iterum 634. quia scriberet Patriarcha Nicephorus: *Eodem tempore Maria Heracly soror, pecuniis ad Abarorum Chaganum missis, Stephanum filium recepit. Quibus*

bus mnneribus illectus Abarus, Antonianum Magistrum incitat, ut ipse similibus donis, reliquos quos habebat obsides recuperaret, quod & factum est, ut tam hinc, quam ex Porphyrog. qui Abares ex bellica expeditione reversos, in Dalmatas irruisse narrat, Salonam accepisse, tenuisseque; concludere oporteat; bellum, post annum 630. Heraclio cum Abaribus fuisse, fors occasione illa, quando Saraceni Antiochenos vastabant agros, Theodoro Duce iis resistente. Mox subjungit narrando. Cubratum legatione ad Heraclium missa, pacem cum eodem fecisse. Qui Cubratus, sive Chrobatus, successive ab Heraclio, aut tum statim terras petierit. Heraclius autem, intelligens Dalmatiam non solum vastatam esse a Sclavis & Abaribus, sed plane occupatam, nescirem quo consilio, sub conditionibus superius relatis, Dalmatiam Croatis dedit. Itaque post annum 630. Sclavi & Abares Dalmatiam & Salonas occupârunt, tenueruntque, dein Chrobatis advenientibus, atque pugnantibus, partesque Serviæ modernæ, sive loca illa, quæ Serviis, successive depulsis inde Abaribus, Heraclius dedit, desolantibus; circa 639. occasione pugnæ & certaminis intra Sclavos, Abares, & Croatas pro Dalmatia, videtur excidium Salonæ accedisse, Croatarumque in Dalmatia dominatus incoare.

II. Profectò Abarum dominatus, vel mavis dicere depopulatio, ut diffusus erat antea, confirmantibus Francicarum rerum Scriptoribus; ita ab Anno Christi circiter 623. decrescebat. Quo anno Sclavi Winidi, SAMONEM natione Francum, Regem sibi adversus Abares constituerunt. Causam rei, enarrat Almoinus apud Illus. eruditissimumque D. Joseph. Assemani Tom. II. pag. 5. verbis sequentibus: „ Sclavi jam dudum Hunis, qui & Avares dicuntur, subjecti; dominationis eorum jugum detrectare tentabant. Siquidem cum primum vectigalia eis, uti Dominis penderent, præliantium castra tutarentur; fugientibus auxilia ad resistendum subministrarent, tantas ab ipsis sibi illatas tollerabant contumelias, ut non homines hominibus, sed feras crederes quibuslibet vilibus imperitare jumentis. Nam inter cætera, quæ crudeliter (dictu quoque horrendum) in eos exercebant, unum illud nefandum, cunctisque antea Sæculis inauditum erat scelus, quod quasi hiematuri, eorum adeuntes domicilia, uxores ipsorum suis assumebant socias stratis. Verum illi, qui de conjugibus Sclavorum, & Hunnis erant geniti, hoc malum quod vitrici eorum diu fuerant perpessi, nolentes perpeti, immane contra Dominos, & Patres suos excitavêre bellum. Ad quod Samo cum sociis, adjumento Winidis futurus, forte profectus est. Factaque congressione, Winidi Hunnos superant. In hoc certamine Samo cum suis præclarum militiæ documentum dedit. Prærupto namque sese periculo dans, plurimos hostium destruxit. Hoc successu Samo a Sclavis ad regnandum expetitus, eo quod egregia ejus delectarentur fortitudine, de negotiatore Rex constitutus, per 36. annos strenue Regnum gubernavit, adversum innumeros bellorum tumultus, quæ cum Avaris gessit: in quibus semper prudenti astutia usus, victor extitit „. Fredegarius quoque, cæterique complures ejus meminerunt, gestorumque abs se bellorum. Parte itaque ex illa, sive orientali, & septemtrionali Francorum Regno advicina, Abarorum dominatus restringebatur, cum Samo Winidorum Slavorum Rex, in bellis, quæ cum Avaris gessit, victor semper extiterit.

Scimus viros alias doctissimos, opinari ac scribere: Samonem hunc Carantanorum Sclavorum fuisse Regem, consequenter Pannoniæ veteris Sclavorum, atque hunc, his ex Regionibus, & suum extendisse Regnum; & Sclavos ab Abarum jugo eliberavisse. Verum combinatione Scriptorum, factorum item; tam horum, quam & Winidorum Sclavorum illorum, qui Francis advicinabantur, & cum his frequentia gesserunt bella, opinionem hanc corruere oportet. Enimverò præterquam quod Samonis hujus, nec Porphyrogenitus, nec Byzantinorum Scriptorum (quorum historiæ ad hos Pannoniæ Sclavos plerumque pertinent) quispiam, faciat mentionem, si me non fugit, fefelitque horum lectio & combinatio, editionis Venetæ; conciliari Regnum Samonis cum historia Sclavorum horum Pannonias incolentium nequit. Samo 623. anno, Regnum apud Sclavos consecutus scribitur, ac fine eo, ut Sclavos ab Avarum jugo vindicet, liberetque. Qua itaque ratione, si harum partium Rex fuisset, adversus Dalmatas, pro, atque cum Abaribus, pugnare poterat? Dalmatiam occupare, aut occupari facere post 630. pro Abaribus permittere? Samo 36. annis regnâsse scribitur, adeoque ab anno 623. ad annum circiter 660. cur nulla ejus his in Regionibus memoria? admissa Dalmatiæ per Croatas occupatio, horumque Dominatus extensio, per Veterum Japydiam, Liburniam, partemque superioris Pannoniæ veteris? & quidem intra annos eos, quibus Samo regnavit. Quid est, quod Aimoinus & Fredegarius describant bella Samonis cum Dagoberto; Saxones tributo fuisse liberatos, ut limitem Francorum defenderent. Vide hos Historicos apud Illm. Assemanum, ex quo Aimony textum ex parte, habe: *Anno itaque XI. Regni sui* (nempe Dagoberti) *cum Winidi jussu Samonis iterum fortiter sævirent, & sæpe transcen-*

censo proprio limite, Regnum Francorum vastandum, Thoringam & reliquos pagos ingrederentur; Dagobertus Rex Mettis urbem veniens, cum Consilio Pontificum, seu Procerum, omnibusque Primatibus Regni consentientibus, Sigebertum filium suum in Regno Austriæ sublimavit, sedemque Mettis civitatem habere, permisit; Chunibertum vero Coloniæ Pontificem, & Adalgisum Ducem Palatii ad Regnum gubernandum instituit. Hæc, nulla ratione Càranthanis oris, atque partibus applicari possunt, cùm tamen si Samonis Regnum intra Sclavos hos fuisset, Samoni opponere, vicinis ex terris Carinthiæ Sigebertum debuisset. Samonis itaque in Regem electio, ejusdemque Regnum in descripta ab *Helmoldo* lib. 1. cap. 2. Regione fuit; videlicet: *ubi Polònia finem facit, pervenitur ad amplissimam Slavorum Provinciam, eorùm qui antiquitus Wandali, nunc autem Winithi, seu Winuli appellantur. Horum primi sunt Pomerani, quorùm sedes protenduntur usque ad Odoram. Est autem odora ditissimus amnis Slavicæ Regionis, & oritur in profundissimo saltu Marahorum, qui sunt ab oriente Bohemiæ, ubi & Albia sortitur principium, nec longis ad invicem distant spatiis, sed diverso currunt meatu. Albia enim in occasum ruens primo impetu Bohemos alluit cum Sorabis, medio cursu Slavos dirimit a Saxonibus, novissimè Hamburgensem dividens Parochiam a Bremensi, victor Oceanum ingreditur Britannicum. Alter fluvius, id est Odora, vergens in Boream transit per medios Winulorum populos dividens Pomeranos a Wilzis.* Denique si illa perpendantur, quæ immortalis memoriæ (mortuus Viennæ die 5. Septembris 1766.) Hansiczius exhibet diplomata, res certa est, Samonis Regnum, Carinthiam, Sclavosque Carantanos non fuisse. Distinguendi itaque sunt, Sclavi, qui Pannoniam incoluere, a Slavis illis; adeoque Rex illorum Samo, collocari hic nequit, quæ uberius firmabuntur ex iis, quæ infra dicentur. Parte nihilominus ex illa Slavorum, per Samonem coarctabatur Abarum audacia, tyrannis, & dominatus.

Parte quoque ex alia, Dalmatiæ videlicet, quam Chrobatæ circa 639. aut 640. occupaverant, potissimum postquam & *Servy*, recensitas supra ex Porphyrogen. Regiones ab Heraclio accepissent, sic contriti, coarctatique apparent, ut memoriæ eorumdem, posterioribus his annis, pedetentim deficiant, & exiguæ admodum supersint. Eos prorsus abiisse, magrasseque alio, ut olim Gothi, Longobardi, dicere non possumus, cum istud à nemine scriptum reminiscamur. Itaque Sclavorum his in oris crescente potentia & viribus, in eorumdem videntur nomen transivisse, & cum iisdem ut infra, divisionem fecisse Pannoniæ, atque hujus partem tenuisse. Abares illi, qui in Dalmatia, post ejus a Croatis aquisitionem, isthic remanserant, Croatis subjecti quod fuerint, testatur Constantinus Porphyrog. cap. 29. *belloque* inquiens: *per annos aliquot inter eos gesto, vicerunt Chrobati; Abarumque alios quidem interfecerunt, alios vero parere sibi coegerunt: atque ex illo tempore, a Chrobatis possessa hæc Regio fuit, suntque etiamnum in Chrobatia Abarum reliquiæ* (Chrobatiam vocat, occupatam per Chrobatas Dalmatiam) *& Abares esse cognoscuntur.* Idem in aliis partibus, Pannoniæ veteris præcipue, evenisse deducitur.

An autem illico, post Dalmatiæ partes a Croatis aquisitas, per Clissam, cæterumque continentem, semet Croatæ in hanc Pannoniæ Saviæ oram effuderint? partesque trans Colapianas, sive occidentalis ex hac parte, condam Liburniæ & Japidiæ, ubi nunc Lika, & Corbavia, occupaverint? seseque stabiliverint? aut tardius? constituere nescio. Ea siquidem est, ex Scriptoribus varietas, ut utrumque dicendum, arguendumque videatur. Illa Joannis IV. captivorum redemptio, anno 640. aut 641. quæ redemptorum a Sclavis captivorum narratur, aut a Croatis fuerit; aut a Sclavis & Abaribus; bella cum Croatis gerentibus. Porphyrog. quoque capite 30. *At à Chrobatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars quædam secessit, & Illyricum atque Pannoniam occupavit.* Ut omnino argui possit, statim obtentâ Dalmatiâ, partem aliquam Croatarum, Pannoniam in parte ut diximus occupavisse. Hujus sensus est, auctor Cronicæ Croaticæ scribendo: *640. dossliszü iz prek Babineh Gòr Horvati naipervo vu Dalmacziu, i ove vezdasnje Horvatszke, i Szlovenszke sztranè, i zvnogemi boy, sztirali ieszü Abarè; i ovdesze nasztanili - - - od nijh Dalmaczia kàje od Morja do Mure, i Dunaja doszegala, Horvatszko ime prijelà, i do danasnjega dneva obdersala ie.* Hoc est: 640. *Advenientes trans Bebys montibus Croatæ, primùm in Dalmatiam, & hodiernæ Croatiæ Sclavoniæque partes, & post multa bella, expulsis Abaris, hic sedes fixerunt - - - ab illis Dalmatia, quæ a Mari, ad Muram & Danubium pertingebat, Croatiæ nomen accepit, & in hodiernum diem conservat.* Verum si relatus a Porphyrog. Croatarum illorum, qui Dalmatiam occupàrunt sub Heraclio Baptismus: si juramentum Papæ præstitum, non invadendi alienas terras; si denique Paulus Diaconus lib. 5. cap. 18. *Lupi* historiam sub *Constante Imperatore* describens, qua: *Tunc Grimoaldus nolens civile bellum inter Longobar-*

gobardos excitare, Regi Avarum Cacano mandavit, ut in Forum July contra Lupum Ducem cum exercitu veniret, eumque bello protereret. Quod & factum est. Nam veniente Cacano cum magno exercitu in loco, qui Fluvius (modo Flumen) *dicitur, sicut nobis retulerunt Seniores Viri, qui in ipso bello fuerunt, per tres dies Lupus Dux cum Forojulianis adversus Cacani exercitum conflixit &c.* Attendatur, perpendaturque; sub Constante Imperatore, & circa 662. Abares Pannoniam Saviam, de qua commentamur possedisse concluditur, dum ad *Flumen* cum Lupo pugnaverunt; Cadente nihilominus, læsaque eorum potentia, postquam ad *mandatum* Grimoaldi occurrere Lupo Cacanus debuit, & Forojulio exire atque cedere ad minas Grimoaldi, quod cum omni exercitus sui multitudine foret irrupturus, nisi de Forojulianorum finibus exierint. Præterea; quia Dalmatia per Croatas possidebatur, illa quoque Pauli Diaconi cap. 46. de Sclavis narratio; quod cum multitudine navium, de Venetiarum finibus solventes apud *Sipontum* ad mare Adriaticum sitam Apuliæ urbem castra posuerint, foveas occultas fecerint, *Ajonem* Beneventanum Ducem occiderint; sed a *Radoaldo* magna strage prostrati, fugam in propria arripere coacti sint, nequaquam de aliis, ac de Sclavis, tum adhuc sive circa annum 662. oras has Adriaticas, & Pannoniam Saviam incolentibus, intelligenda venit. Si enim per Sclavos, Diaconus Croatas intellexisset, eo nomine eosdem vocâsset, neque his opus fuisset, per Venetias in Apuliam trajicere. Quare horum consideratione, sub Heraclio Croatæ, has in oras e Dalmatia tum illico sese non extenderunt, at tardius omnino. Neque Porphyrog. sive annum occupatæ a Croatis Pannoniæ Saviæ; sive *tum illico*, seu post aquisitam Dalmatiam, partem Croatarum in Illyricum, & Pannoniam secessisse, scriberet; Chronica etiam Croatica, dum post multa bella, expulsis Abaribus, sedes fixisse Croatas in Pannonia narrat, satis innuit, tardius eos Pannoniarum partem hanc, occupâsse.

Hac nihilominus ætate, Sclavos jam tenuisse Carinthiam hodiernam, si fides est Paulo Diacono, negari nequit. Scribit enim cap. 22. de Wernefrido, Sclavorum ope, Ducatum Forojuly, post cædem Lupi arripiente: *metuens Grimoaldi Regis vires, fugit ad Sclavorum gentem in Carnuntum, quod corruptè vocitat Carantanum. Qui postea cum Sclavis adveniens, quasi Ducatum, eorum viribus resumpturus, apud Nemas Castrum, quod non longe a Forojuly distat irruentibus super se Forojulianis, extinctus est.* Narrat deinde cap. 23. de Wectari Duce Forojuly, quod cum audisset Sclavorum gens, *Ticinum* profectum fuisse, ad terras Ducis irruentes, Castrametati sint, in loco, qui *Broxas* (fors Brixia hodie) dicitur, non longe a Forojuly., sed reversus pridie Wactari, seseque ad pontem *Natisonis* fluminis conspiciendum præbens Sclavis, sic eos terruit, quod precipites fugissent. Si prætendas lector, Abaros, sub Sclavorum accipi nomine, ob gentis Abararom & Sclavonicæ persæpe confusionem; contendere nolo. At mixti licèt fuerint, sequitur ex his nihilominus, Abares quamvis Sclavorum nomine acceptos, his in oris permansisse, neque illico per advenientes sub Heraclio Croatas fuisse, ex Illyrico hoc, & Pannonia ejectos.

III. Profectò Caganus Abarorum, vires suas attritas cernens, neque Longobardorum imperia & mandata pati volens, sub Constantino Pogonato, intelligens Abares ab eodem profligatos, pacem cum Imperatore fecit. Sic enim Theophanes, ad IX. annum Constantini, adeoque ad annum circiter 677. *Hoc ubi percepêre, qui occasum incolebant, Chaganus Abarum Princeps, cæterique illarum Provinciarum Reges, Duces, & Castaldi, virique occidentalium nationum primores, Legatos unà cum muneribus ad Imperatorem, pacis concordiæque cum ipso ineundæ, firmandæque gratia misêre. Imperator eorum precibus concedens, pacem, qua se testaretur Dominum, cum ipsis firmavit.* Videns porro circa hæc ipsa tempora (ut Theophanes ad annum XI. Constantini) Bulgaros progressus eos facere, quod Imperator coactus fuerit, pacem cum eis agere, & non sine magno Romani nominis dedecore pactam annuatim pecuniam eisdem persolvere, suumque Bulgaros dilatare dominatum, ut Theophane teste, hunc, a Varna ad Savum (haud tamen per totum, sed qua is a Danubio recipitur) extenderint Bulgari; Chagano facile mortuo, Abaribus autem, qui isthic remanserant, alium non eligentibus Chaganum, at Sclavicarum gentium, quibus quaqua versus cingebantur, sive morem; per Seniores gubernii accipientes; sive pars Sclavorum redditi, uti sine proprio fuere Chagano; ita eorumdem memoria. apud Scriptores non occurrit, fermè Sæculo, nisi nomen *Abariæ*, quasi cujusdam specialis Provinciæ.

IV. Circa hæc tempora, putat Lucius lib 1. cap. 11. Chrobatas a Francis subactos fuisse, Francorumque Dominium, extensum usque in Dalmatiam, ob Porphyrog. verba: *Tanta autem crudelitate utebantur Franci, ut lactantes adhuc pueros occidentes, canibus objicerent. Quæ res cum intollerabilis Chrobatis esset, facto disidio, Principes quos ex ipsis habebant interemerunt.* Verum subscribere parenti, fundatæ Historiæ Dalmaticæ neque.

Enimvero Sigeberto teste, ad annum 660. apud Schönleben: *Francorum Regibus a solita fortitudine & scientia degenerantibus, Regni potentia disponebatur per majores domus, Regibus solo nomine regnantibus. Quibus moris erat principari quidem secundum genus, & nil agere vel disponere, quam irrationabiliter edere & bibere, domique morari, & Calendis May præsidere coram tota gente, salutare & salutari, obsequia, & dona accipere & rependere, & sic secum usque ad alium Majum permanere.* Quam Sigeberti narrationem; confirmaret, Samonis Sclavorum Winidorum historia, reliqua item ætatis hujus Francorum; ut, hinc Francis, extendendæ ad Dalmatiam jurisdictionis suæ, conatus, studiumque non appareant. Præterea Paulus Diaconus scriberet: ad Azelliam usque (quod Ozallium modernum esse diximus) Sclavos terræ inhabitatores pensionem solvere Forojulianis, adeoque Franci, his in partibus dominatu caruerunt. Insuper Auctor Miscellæ hist. lib. 19. circa 690. refert: Imperatorem Justinianum, selectis ex Mœsia, & inferiore Pannonia triginta millibus Sclavorum, quos *Populum acceptabilem* nominavit, constituto iis Duce *Nebula*, pacem cum Arabibus rupisse. Hi primum urgere fœdera, obtendere juramenta, pacem exposcere visi sunt, at Justiniano non audiente, Sclavorum Ducem missa pecunia corruperunt, ut cum 20. millibus ad ipsos transfugeret. Quorum consideratione, Francos ad Regiones has, suum dilatavisse Imperium, dicere nequeo. Sed sub Seniorum suorum gubernatione erant Sclavi, ut scriberet Porphyrogenius: *Principes vero hæ gentes non habent, præter Zupanos Senes, quemadmodum etiam reliqui Sclavorum populi*, atque vigore pacis, innitæ cum Constantino, uti ex Theophane superius retulimus, Imperatores venerabantur, iisque parebant; ut bellatorum 30. millia Justiniano dedisse scribantur.

Itaque cum ad finem Sæculi hujus VII. Bulgarorum potentia creverit, ut ad *Terbelem* Bulgariæ Principem Justinianus Imperator fugisse describatur, ejus viribus postea repositus; *Sclavos* quoque, in Forumjulium irrupisse, Paul. Diacon. lib. 6. cap. 24. apud Schönleben testetur his verbis: *irruerunt Latrunculi Sclavorum super gregem & pastores ovium, quæ in eorum vicinia pascebantur, & de eis prædas abegerunt,* circa Sæculi VIII. initia; quodve *Argaidum* eos insequentem, fugâ eluserint, *subsecutus hos, Rector loci illius Argaidus, quem lingua propriâ dicunt, vir nobilis animoque & viribus potens, nec tamen assequi potuit cum præda fugientes.* Quem ideo, quod *Ferdulphus* repræhenderit, inquiens: *quando fortiter ages, ubi ab Arga, nomen Argaidi consecutus es.* Ipsique respondisset Arga: *Memineris Dux Ferdulphe, quod me esse inermem & inutilem dixeris, & vulgari verbo Arga dixeris, jam constat tempus edendi specimen militaris audaciæ, pereat qui posterior e nobis Slavos adortus fuerit.* Tum Argam irruisse in Sclavos, Ferdulphum etiam; sed ex monte, ubi Slavi se locaverant, ut loco opportuno, saxis, armisque, modicâ suorum jacturâ; sic triumphavisse Sclavos, ut primos inter occubuerit Arga, mox etiam Dux Ferdulphus, & omnis fere Forojuly nobilitas. Credo ego hac occasione *Croatas*, qui Dalmatiam tenebant, occupatis antea insulis illis, quæ remanserant (uti supra ex Porphyrog. retulimus) nempe Arba, Veglia &c. per oras illas Corbaviæ & Lichæ, has in Regiones irruisse, easque occupavisse, suumque Dominatum, & postea Regnum, has in oras extendisse, adeoque Sæculi VIII. sub initia. Hactenus Croatas suum Dominatum has in Regiones extendisse, nullum est ex Scriptoribus fundamentum, vel conjecturæ alicujus; itaque Croatarum has in Regiones extensionem, figendam ad hos annos existimo.

Scio Palladium, hæc, in finibus Carinthiæ, facta fuisse existimare; Schönlebenium, Labaci; quod, Æmonam veterum esse, ostendere conatur. Paulus Diaconus tacet, cujus loci Rector Argaidus fuerit? At tanta sunt; quæ suadeant, Argaidum Sclavoniæ hujus, de qua commentamur fuisse Rectorem. 1mò: Quod ex Porphyrogenito, ac aliis, Sclavorum gens per Seniores gubernari fuisset assolita, ut Argaidus ideo, *Rectoris* nomine describatur, Carinthis, sive Carantanis Sclavis, Duces jam fuisse scribantur, & circa hæc tempora Ald[illegible] [illegible]: Quia Sclavos hac ætate, terras has, olim Longobardorum sub annua pensione possedisse usque ad Ozelliam, ac ad tempora Ratechis Ducis, sive annum circiter 740. idem Diaconus testatur, ut hinc: quemadmodum harum Regionum Sclavi, Ducum Forojuly, aliquam in possessis abs se, agnovissent proprietatem; ac erga Longobardos obligationem, quod Ferdulphus Argaidum repræhendere valuerit, ob non contritos irrumpentes Sclavos; ita hæc accidisse ex oris modernarum maritimarum partium, sive Lichano-Corbaviensibus, tanto magis existimandum est, quod Carantanos Sclavos pensionem solvisse Longobardis non legatur. *Lupus* cæterique, ad Carantanos Sclavos haud securè fugissent, si obnoxii pensione Carantani, fuissent Longobardis. 3tiò: Dum Diaconus Latrunculos vocat Sclavos illos [illegible] Pastores ovium irruissent, partes illas Lichæ, Corbaviæque indicari, ubi nunc etiam [illegible]

pia, & ex his vita incolis, satis apparet. Propter occupatas vero Adriatici insulas a Croatis antea, sive post annum 640. vicini Croatæ Sclavis fuère, indeque fecère impetum in gregem ovesque vicinorum, atque ex montibus illis, admodum oportunis, Argaidum, Fernulphum, cæterosque Nobiles saxis, armisque oppresserunt. Nec est, quod Diaconus latrunculos illos Sclavos appellitet; Constat enim æque Croatas sub Sclavorum nomine frequenter accipi, esseque a Scriptoribus acceptos. 4tò: Bellum Argaidi ex oris veteris Liburniæ & Japidiæ fuisse, hoc etiam indicat, quod latrunculi illi, in terras a Sclavis possessas irruisse, & prædas fecisse dicantur, istudque intimatum fuisse Fernulpho Forojuliensium Duci. Porro si ex Carantanis partibus illa deprædatio accidisset, cum limes Forojuliensium Ducum, limiti Carantanorum advicinaretur, si Latrunculi Slavi fuère, ex Carantano limite irruere debentes, illico ad Forojuliensium terras irruissent. Si vero ad Carantanorum agros venerunt latrunculi, Slavi esse non poterant, sed Norici aut Boii, quos nihilominus Slavos fuisse, narrat Diaconus. Itaque Croatas fuisse Latrunculos illos consequitur, qui ex terris vicinorum sibi Sclavorum oves, aliaque deprædati sunt, ut facta horum insolentiæ significatione, Dux Fernulphus, adversus eos, profectus unà cum Sclavorum Rectore Argaido fuerit. 5tò: Cum Civitas Zagrabia, in qua hæc scribimus, nunc etiam *Agram* a Germanis vocetur, Civitati huic ab *Agra* nomen inditum remansisse, censeri potest; adeoque *Agram*, sive Argaidum, Sclavorum horum fuisse Rectorem, atque hic potius, quam Labaci resedisse, ex sui nominis reliqiis. Quia porro similiter, *Corbaviæ* nomen, ab octavo hoc Sæculo erueretur, & *Corbulus* Ducatum Fernulphi occupavisse scriberetur, si is Croatarum, tum oras illas occupantium, Dux non fuerat (quem fuisse est verosimilius) Corbaviæ nomen, ab hoc Corbulo advenisse, conjectari potest, atque post occisos Agram, & Fernulphum, cæterosque Nobilium; Corbulum Ducatum occupavisse, aut extensione Croatici dominatus, in his oris effecisse.

V. Hac sane occasione, ex Scriptorum combinatione, atque historiis deducimus. 1mò: Croatarum has in oras Adriatici, extensionem. 2dò: Longobardorum consequenter etiam Forojuliensium factam per Sclavos, Croatasque his ex Regionibus potestatis omnis cessionem, hinc & pensionis illius, cujus Paulus Diaconus meminit, finem. Enimvero in Ducatu Forojuly, Fernulpho successisse scribitur *Pemo*. Huic cum Sclavis, ad Forojulum erumpentibus fuisse bella constat. Ad *Laurianum* sive Lauranam castrametatus scribitur Dux Pemo, & post ternum conflictum, oblata Sclavis pace, cum iisdem coaluisse. Hac occasione pensionem illam cessavisse credo, cum Pemonis Successor *Ratichis*, statim ut gubernando Forojulio admotus erat, *in Carnioliam Sclavorum patriam* (sunt verba Diaconi, apud Schönleben, indicantia Sclavorum fuisse Carnioliam, tanquam partem veteris primæ Pannoniæ) arma movit, sive ad Sclavos obligandos, neglectam solvere pensionem; sive quod Pemo pater suus ad eos profugerit. Quacumque demum ex causa *Ratichis* cum Sclavis bellum gessit, teste Diacono, Sclavi pensionem ultra non solverunt, imo Forojulianorum decrevisse potestatem, non solum ex inferioribus constabit, sed Ratichis ipse, *Præfecti tantum*, Forojuly nomine venit. Atque hæc circa 735. aut 740. annum, acta fuisse scribuntur.

3tò: Si Dubravio totque aliis Scriptoribus fides, ab exordio Sæculi hujus octavi multi Duces atque Principes enati sunt; reliquos inter, si Sigeberto fides, circa annum 724. Boy, & Alemanni jugum Francorum excutiunt (hinc qua ratione sustineri possit? Sclavoniam, Croatiamque ætate hac, sub Francorum fuisse Regno, non assequor) Caranthani quoque, sibi constituisse Ducem *Boruth* nomine, describuntur: de Bulgaris, horumque Ducibus, dubitabit nemo. Itaque postquam Pannoniæ Saviæ Sclavi, ut olim Abarum, ita circa prædictos annos, a Longobardorum, vel si mavis dicere Forojulianorum, potestate; sese plena libertate emancipâssent, ab exemplo sibi vicinorum, Ducem eos, sibi proprium creavisse consequitur, *ut ab anno circiter 740. hujus modernæ Sclavoniæ Ducatus petendus videatur.* Quamvis porro, primum Ducem certo designare nequeam, Sclavoniam nihilominus hanc Duces habuisse constat ex Lindeviti bello, aliisque secuturis. Hanc Ducatum fuisse, æquè clarum faciunt Scriptores, atque diplomata, estò hæc sint duobus prope Sæculis posteriora, ut in Periodo III. narraturus.

4tò: Et quia ab Anno circiter 677. uti supra ex Theophane diximus, Abarum potentia fuisset diminuta, ut nulla prope occurrat eorundem memoria; *Slavorum*, *Sclavorumque* nomen, admodum celebre, clarumque evasit. Winidi Slavi illi, Francorum attrivère vires, atque potentiam, ex causis supra e Segiberto descriptis, atque illi, tot Ducatus & successivè Regna, ut Thuringiæ, Pomeraniæ, Bohemiæ, Moraviæ, Poloniæ, Silesiæ &c. effecerunt. Isti quos nos *Sclavos* scribimus, æque in his cis Danubianis (respectu Zagrabiæ) oris, atque etiam post Belgradum hodiernum, trans Danabianis; varios Ducatus, atque Regna, virtute sua constituerunt, ut Bulgariam, Serviam, Croatiam, Sclavoniam, Carantanum, nunc Carinthiam

&c.

&c. Adeoque, uti illi Slavi Francorum; ita hi Constantinopolitanorum Imperium admodum coarctârunt, jugum excusserunt, prouti etiam Longobardorum, atque ita, Slavicum nomen, ac prope dixerim orbem extenderunt, effeceruntque percelebre. Ut omnino licet olim, viderentur fuisse Servi, ac aliorum mancipia, jam *Gloriosi*, quà devictores appareant. Hinc, quamvis intra eos, incolæ, habitatoresque mixtim, aliæ etiam remanserint nationes variæ, qui attamen *Slavicæ*, aut *Sclavicæ gentis Principatus evaserunt*, cæteræ quoque intra eos habitantes nationes & gentes, Slavica sub appellatione compræhenduntur. Ex Silentio bellorum has intra gentes Sclavicas, ab exordio dominatus eorundem, concordiam, summamque conjunctionem & amicitiam arguere licet; prouti etiam, ex mutuis translocationibus, sive sedium mutationibus; ut hinc Dalmatiam, sive Deleminciam (quod nempe ex Dalmatia transiverint) item Sorabos, è Servia sive Serblia sese transferentes, offendas in moderna Germania. *Croatas* illos, qui Dalmatiam veterem aquisiverunt, ad *magnam Croatiam* mittere solitos, scribit Porphyrogenitus. Quinimo plurimi volunt, scribuntque: per *Chechum*, *Lechumque*, ex hac Pannoniæ Croatia emigrantes, Regna Bohemiæ, atque Poloniæ constituta fuisse. Quæ an ita sint? non indagamus, nec asserimus. Si cui lubet de hac quæstione informari, Clarissimos, doctissimosque: Farlatum, ac Assemannum consulat. Hinc nihilominus, conjunctionem illam, Slavos inter Sclavosque viguisse consequitur. Verùm opinione, mea, perniciosius nihil cogitare, facereque poterant, quam dum in tot Ducatus, Principatusque, semet diviserunt, nec sub uno Rectore, atque Capite, tantam servârunt Rempublicam Slavonicam.

5tò: Enatis tot, tantisque Ducatibus, qui singulorum fuerunt limites? esset indagandum. Ego, qui de Veteri Romanorum Pannonia, commentarer, de hac tantum dicere in votis habeo. Itaque in veteri illa, Romanorum utraque Pannonia, Japidia quoque & Liburnia antiqua, in parte saltem inclusis; sequentes ab octavo Sæculo, enati deducuntur Ducatus Magistratusque. Primo ab occidentali & respectivè meridionali, ubi nunc Licha, & Corbavia, verbô prope, Episcopatus Segniensis est, *Croatiæ* pars est constituta; quam *Mediterraneam* Farlatus vocat, partem Japidiæ veteris, Pannoniæ item antiquæ complectens. Hæc pars post Latrunculos illos, de quibus in *Arga* diximus, primumque probabilius Ducem Corbulum, ad Croatas devenit, sic & penes Croatas remansit. Hoc firmat Porphyrog. cap. 30. dum ait: *At a Chrobatis, qui in Dalmatiam venerant, pars quædam secessit, & Illyricum atque Pannoniam occupavit, habebantque etiam ipsi Principem supremum, qui ad Chrobatiæ tantum Principem, amicitiæ ergo legationem mittebat.* Verbis his clarissimè narrat: Nequaquam ex magna illa Crobatia, ad Carpaticos sita, has in Regiones advenisse primo Crobatas, at in Dalmatiam illam veram Veterum, quod urbes etiam ab iis occupatæ, ultro firmarent. Ab his in Dalmatia sese firmantibus Crobatis (*qui in Dalmatiam venerant*, adeoque postea) *pars quædam secessit ad Illyricum, atque Pannoniam*, hac in parte, haud integram, *occupavit.* Constituto sibi proprio Principe, in mediterranea hac soli Pannonici Croatia (*habebantque etiam ipsi Principem supremum*, sive ii, qui e Dalmatia in Pannoniam secesserant) *ad Chrobatiæ tantum Principem, amicitiæ ergo legationem mittebant.* Sane confusio tota, enata inde est, quod e domesticis, patriæ cognitionem habentibus, locorum item, montium, fluviorum, ea quæ ad civilem pertinent historiam, scripserit nemo; verùm vel de rebus Religionis, vel bellicis, atque hæc plus encomiasticè, quam chronologicè, aut secundum gradus historicæ probabilitatis. Extranei verò, atque remotius scribentes, defectu cognitionis Regionum, harumque Magistratus (id quod etiam nunc experimur) varient admodum. Rerum Francicarum Scriptores, plerumque Dalmatiam ad Dravum usque extendunt, alii; jam Sclavoniæ vel Slavoniæ Regionem vocant, jam Pannoniæ; aut a gentibus, Pannonias olim occupantibus. At quisque suarum rerum optimam habet cognitionem, & cumprimis earum, quæ *publicæ* sunt, & vocantur. Ac licèt accuratè conscriptæ non sint, traditione sic inhærent, ut per plura Sæcula, non oblitterentur, id, quod nunc etiam experimur, dum quædam huic, quædam alteri Provinciæ, ex ratione status, Principum suprema voluntate adjiciuntur, ea nihilominus, estò nomen sortiantur novum, ab incolis sic servantur, ut oblitterari nequeant. Rei hujus veritas elucet ex tot numero articulis, ut 17. anni 1538. 35. 1543. 4. 1545. 23. 1630. 48. & 57. 1647. 31. & 32. 1649. & iis omnibus, qui de rectificandis Regni limitibus tanto sunt numero, præcipue verò ex articulo 30. anni 1765. ubi: *Quod per littoralis Austriaci compellationem* (in partibus nempe & Regno Croatiæ) *ex ipsa tantum sitûs ratione desumptam, juribus Regni haud quidquam derogandum, adeoque ipsius etiam Sacræ Coronæ jurisdictioni inde nullum præjudicium eventurum sua Majestas Sacratissima benignè declarare dignata sit, Status & Ordines demisse contentantur.* Quare scribant nunc, ut etiam scripturi creduntur Auctores, partes illas Croatiæ, pro littorali *Austriaco*, confusionem apud posteros, facturi, causaturique omnino sunt, veritatem nihilominus

nus conservabit semper, erudita Hungaria, Croatiaque, de partium illarum maritimarum legitimo jure, & vero Croatiæ nomine, ex præfatis articulis. Idem accidit olim, ac dum suum quivis ambiebat extendere dominatum. At Patriæ Cives atque incolæ, nil obstante Auctorum in scribendo varietate, veritatem conservant, dum distinctos constanter, a Sæculo hoc octavo, Duces Sclavoniæ, & successivè Reges, a Ducibus, Regibusque his in oris Croatiæ servant, & distinguunt; dum in Titulis suorum Regum, *Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ Rex*, dum in Banis persæpe distinctis, atque aliis Croatiæ, Sclavoniæ aliis: in ea olim voce: *Totius*; sive Sclavoniæ, sive Croatiæ, vel Ungariæ; quod postremum S. Rex Stephanus adhibuit in titulis, evincentibus suis Diplomatibus, alterum Demetrius Svinimirus, tertium, sive *totius Sclavoniæ*, tot Bani adhibuerunt, veritatem rei, sive distinctionis Croatiæ a Sclavonia in Pannoniis, non uno, sed tot Sæculis conservârunt. Quare mirari satis nequeo, Illustriss. Doctissimique D. Assemani, Tom. 4. Par. 2. cap. 1. pag. mihi 279. verba hæc: *Ego vero de Pannonia quidem Savia, nullum dubium moveri posse affirmo: hinc enim a Chrobatis Sclavis, qui eam Regionem possederunt, Slavoniæ nomen accepit.* Mirari inquam nequeo, Virum tantum affirmare: *nullum dubium moveri posse*, dum nihilominus, ex suis propriis, eruditissimisque sane Tomis, & immortalis memoriæ scriptis, dubium illi enasci potuit; quando Sclavos a Justiniani epocha, Croatas vero ab Heracly, ipse deducit, & demonstrat, adeoque rectius a Sclavis anterioribus, atque Abaribus permixtis, Croatæ successivè advenientes, Sclavorum nomen acceperunt, a terris per Sclavos ante possessis, per Croatas vero dehinc occupatis, quam quod a Croatis, sine ullo dubio, nomen Sclavoniæ, Pannonia Savia accepisset. Deinde, errat & valde quidem, Vir Illustrissimus Assemanus, si existimat Pannoniam Veterum Saviam, totam; sive Croatiæ, sive Sclavoniæ nomine, aut nunc venire, aut ab octavo sæculo constanter esse considerandam, errorem ejus, leges nostræ municipales, innumera Hungariæ Regum diplomata evincunt. Quod videlicet, in ipsa Veteri illa Romanorum olim *Pannonia*, successivè *Savia* compellata, distincta Regna, sint Croatia, & Sclavonia, imo hæc, in superiorem, inferioremque divisa. Et Quamvis, nec Assemanus, nec Farlatus in Codicibus Legum nostrarum, fundatos se esse contendere valeant, nec iisdem ea esse monumenta, quæ in nostris extarent tabullariis, clarum esset; nihilominus cum sub Ludovico Imper. inferioris Pannoniæ Dux Liudevitus describatur, qui cum Borna Dalmatiæ, *Liburniæque* Duce bellavit, ac demum relicta *Siscia*, ad Sorabos, sive Servios profugiens, in Dalmatiam ad *Liudemullum* Bornæ avunculum transiit, facile vel hinc, dubium iis enasci potuisset, in Pannonia olim Savia, plures Ducum fuisse, adeoque Croatiam tempore Ludovici pii, necdum per totam Pannoniam Saviam, fuisse extensam. Bornæ vero Ducatum (dum Dux Liburniæ scribitur) in oris Adriatici mediterraneis, esse debuisse, prouti & Sorabos, sive Servios, ad quos Liudevitus profugit.

Certè Clar. Farlatus affectui suo in Dalmatiam, admodum laxavit habenas, dum eam ab Augusto ad VII. usque Sæculum, ad Savum, Dravum, Danubium extendit, Pannoniæ Augustorum Provinciæ omnino injurius. Dum verò pag. 116. scriberet: *Postquam imperante Justiniano, res Gothorum in Italia diminui sexto Sæculo, ac deteriores indies fieri cœperunt, tantum abest, ut Dalmatia jus suum, ac nomen contraxerit, ut potius per ea tempora longe in septemtrionem usque ad Dravum ac Danubium protulerit: atque hæc est tertia propagatio nominis Dalmatici, cum Dalmatia Savum ac Dravum transgressa, Pannoniam fere totam, sub potestatem, notionemque sui nominis redegit.* Hic nimius affectus, Clariss. Farlati, abripuit sibi ipsi. Si longe in septemtrionem, ad Dravum, Danubiumque, per Pannoniam totam, Dalmatia potestatem, suosque extendit a Sæculo VI. terminos, per quem? & qualiter prolata fuit potestas illa, & nomen Dalmatiæ per totam Pannoniam, docendum erat. Fors barbaræ illæ gentes, Longobardi, Abares, Sclavi, Bulgari, Dalmatæ erant? & ex Dalmatia erumpentes, ut nomen, potestatemque Dalmaticam extendisse videantur. At hoc scriptum a nemine, imo Dalmatiam ipsam a Sclavis & Abaribus destructam fuisse, dein Sæculo VII. indulgente Heraclio a Croatis aquisitam constat, ipseque Farlatus describeret. Qua ergo ratione Dalmatia, *Pannoniam fere totam sub potestatem, notionemque sui nominis redegit?* At Procopius (cui innititur Farlatus) *Gepides Sirmium* ait *urbem, & alias Dalmatiæ Civitates, majorem in partem occupantes tenebant*, ubi Sirmium in Dalmatia tum fuisse intelligi potest; Auctor quoque historiæ Miscellæ: *Chajanus* inquit *in Dalmatiam properat, & cum venisset Belicham* (sit hæc sive Velika, in moderno Posegano Comitatu, aut Bela, vel Bihachium) *40. Civitates circa eam depopulatus est.* Quin Constant. Porphyrog. *Antiquitus Dalmatia incipiebat a confiniis Dyrrhachy sive Antibaris, & ad Istriæ confinia pertingebat: ad latitudinem vero ad Danubium flumen se extendebat.* Verum nec ex his patet, Jus, potestatemque Dalmatiæ ad Danubium fuisse pro-

promotam. Quod vero *nomen attinet*, Procopius, si sui textus sunt, est singularis admodum ,dum Sirmium Dalmatiæ adscribit, contra reliquorum omnium Scriptorum fidem, ac testimonium, quin etiam eorum, qui a sexto, septimoque scripsêre Sæculo. Hieronymus oppidum *Stridon*, Dalmatiæ, Pannoniæque confinium fuisse perhibet, cujus testimonium anteferendum esse Procopio puto. Quamvis in Veneta editione anni 1729. Procopy, textus illos non inveniam, imo lib. 1. cap. 13. pag. mihi 30. Procopius 'ait: *Epirotæ dicti, primum locum obtinent, ad urbem usque maritimam Epidamnum. Hinc se aperit Prebalis regio; sequitur cui Dalmatiæ nomen est, & quæ cum ipsa, occidentalis Impery finibus compræhenduntur. Proxima Liburnia, huic Istria, deinde Regio Venetorum, ad Ravennam urbem porrecta. Atque hi sunt maris accolæ: Supra quos Sisçy & Suabi, non illi, qui Francis parent, sed ab iis diversi interioris terræ tractus obtinent. Ultra hos Carny siti sunt, Noricique: ad quorum dexteram Dacæ & Pannones habitant, suisque in Urbibus Singidonum, ac Sirmium numerant, ad Istrum fluvium evadentes.* Procopius hic Sirmium Pannoniæ attribuit, ut olim omnes, describitque bene has Regiones. In historia arcana cap. 18. pag. mihi 316. *ante bellum Italicum Gothorum Imperium ex Gallorum agro ad usque Daciæ fines, ubi Civitas Sirmium est, protendebatur. Cæterum cum Romanorum copiæ erant in Italia, Gallicani, & Venetici agri magnam partem Germani occupabant; Sirmium vero vicinamque Regionem Gepædes habebant. Totus hic terrarum tractus est mortalibus destitutus, partim bello deletis, partim lue, morbisque, quæ consequi bella solent* &c. Item de bell. Goth. lib. 3. cap. 33. *Gepædes, qui olim urbem Sirmium, Daciamque omnem obtinuerant, ut primum Justinianus Augustus ditioni Gothicæ regionem illam eripuit, agentes ibi Romanos abduxerunt in servitutem, & continenter progressi, vim vastitatemque Romano Imperio attulerunt. Quare Imperator illis imposterum stipendia negavit, quæ jam inde olim a Romanis accipere consueverant. Cum autem urbem Noricum & Pannoniæ munitiones, aliaque loca, ac pecuniam insuper maximam, Justinianus Augustus Longobardis donâsset, eam illi ob causam patriis sedibus relictis, in adversa Istri fluminis ripa consederant, haud procul a Gepædibus. At ipsi quoque Dalmatiam & Illyricum, ad limitem usque Epidamni pervagando, prædas abigebant, & captivos: quorum nonnullis fuga elapsis, ac reversis domum, Romanum hi barbari imperium obibant* &c. cap. 34. in oratione legatorum Longobardorum: *Sirmium Gepædes tenent - - seseque universa Dacia potiri jactant*, ut profecto non videam, qua ratione, doceri valeat? Procopy fide, Sirmium sub Justiniano urbem fuisse Dalmatiæ & Dalmatiam ad Sirmium ac supra extensam. De Auctore hist. Miscellæ, cum opere destituar, dicere nescio. *Belicham* attamen, non dicit in textu superiore, in Dalmatia esse, at quod in Dalmatiam properando, Belicham & alias 40. Civitates circa eam (videlicet circa Dalmatiam, adeoque a Dalmatia civitates illas excludere videtur) sit depopulatus. Porphyrog. cap. 30. ait *antiquitus* Dalmatiam in latitudine, usque ad Danubium sese extendisse, sed quando? quave ætate? non exprimit. Accepisse mihi videtur, ex narrationis suæ contextu, tempus illud, quo loca illa, Serviis ab Heraclio collata, ob Abarorum metum, deserta fuêre, hinc illa ut deserta, ad Provinciam Dalmatiæ scripsit, de qua videlicet, quomodo a Sclavis sit occupata, enarrat. Quare Clariss. Farlati, nec in Dalmatiæ extensione, sive ab Augusto ad VII. Sæculum; sive a Sæculo VII. statim, subscribi posse affirmo: sed neque iis, quæ de Chrobatia Interamnensi scribit dicendo: *Chrobatia Interamnensis eadem est ac Pannonia Savia, Dravo Savoque interjecta.* Hæc si de modernis intelligit temporibus, palam est, eum Sclavoniam inferiorem, Comitatibus tribus, & Generalatu Sclavonico, sive Essechiensi, quæ Dravo, Savoque continetur, ad *Illovam* amnem ab occasu, eum Chrobatia Interamnensi confudisse, ut quivis notitiam habens fatebitur, ipseque Farlatus reperiet. Si vero, de præteritis loquitur sæculis, hoc etiam legibus & monumentis nostris testantibus, subsistere nequit, dum illarum partium, ut diversæ sunt Periodus, sic & appellationes; neque eruta est hactenus epocha, qua, partes illæ, nomine Chroatiæ fuissent habitæ. Sed & Mediterraneam Croatiam suam, accuratè non descripsit, dum eam inter Savum & montes, partemque Japidiæ collocat, dum iterum hæc, ut nunc consideratur, includens etiam superiorem Sclavoniam, atque constans tribus Comitatibus, ac duobus Generalatibus nempe Carolostadiensi, & Varasdinensi, confiniis item Banalibus, adeoque hæc ipsa Croatia, quam Farlatus Mediterraneam appellavit, & Savo conclusit, ultra & trans Savum ponenda fuisset, ad Dravum usque fluvium a Septemtrione. Hæc veritatis amore, quam, dixi superius, magis sciri: ex traditione, legibus, monumentis, ab iis, qui Patriæ sunt filii, ac a quibusvis extraneis Scriptoribus. Sed reddeundum, itaque

V. Postquam ex Dalmatia, Croatarum pars, in oras has Japidiæ veteris & Liburniæ

secessisset, partes illas, ejectis inde Sclavis, & occiso Arga, sive Argaido occupavisset; Postquam item Sclavi, qui Longobardis ad tempora Ratichis Ducis pensionem solvebant, semet in plenam asseruissent libertatem, ab exemplo Vicinorum, a quibus Duces fuêre constituti, ut Bulgariæ, Serviæ, Carinthiæ &c. Hi quoque constitutis intra se limitibus, Duces sibi creavisse deducuntur. Sed an illico, aut successivè, constituere nequeo, præcipue cum ex Porphyrog. tardius hoc evenisse arguatur, ait enim: *excussis Romani Imperii habenis liberi, suisque non alienis legibus usi sunt. Principes vero, ut ajunt, hæ gentes non habent, præter Zupanos senes, quemadmodum etiam reliqui Sclavorum populi.* Imo eodem cap. 29. sub Basilio Imperatore, & post susceptum Baptismum (a Croatis nempe oras Adriaticas incolentibus) Croatas suos assumpsisse proprios Principes narrat. *Atque ex eo tempore* inquiens, *in hodiernum usque diem, Principes ipsis ex eadem stirpe, & non aliunde eliguntur.* Hæc de Croatis Porphyr. Verum Principis nomen, pro Regis officio intellexisse Porphyrog. argui potest ex cap. 30. ubi narrat, suscepto a Croatis Baptismate sub Porino Principe, *Principatum tenente Porino* Regionem in Zupanias XI. divisam fuisse, quibus enarratis subjungit: *Ipsorumque Banus tenet Cribasam, Litzam, & Guteczam*, hoc est hodierna dialecto, *Corbaviam, Likam, Kotczevje*, ut proinde *Porinum*, utpote Principem sive Regem, a Bano distinguat. Hinc nihilominus sequitur, tam Croatas hos, ante constitutos a se Reges, sive Principes, quam & Sclavos alios habuisse quendam, præter *Zupanos* Senes, qui his erat Superior; quem illi *Banum, sive Dominum* appellabant; vicini autem dixêre Ducem. Nec occasione constituti per Croatas Regis, Regnique; Banos fuisse extinctos, at Regibus subjectos, Zupanis nihilominus majores, dum Bano, Corbavia, Lika, Kotczevje excisa, assignataque fuêre. Hæc de Croatis habemus ex Porphyrog.

Eadem omnino de Sclavis tenenda sunt, non solum ex verbis Porphyrog. *quemadmodum etiam reliqui Sclavorum populi*, ubi, antequam Principes, sive Reges proprios constituissent Croatæ, eandem illos servâsse gubernationis formam, sive Rempublicam, cum reliquis Sclavorum populis, testatur. Igitur dum præter Zupanos, Croatis Banum fuisse cnstat, idem etiam observâsse vicinos Sclavos consequitur; firmatque Banorum, non solum Croatiæ, Dalmatiæque, sed & Sclavoniæ, atque sub Regibus Serviæ, Bosniæ, Banorum Series. Quare quos Scriptores latini, Duces retulêre, hos Sclavis his quoque fuisse, dubitari non potest, at quod hi, suos Duces, idiomate suo BANOS appellaverint, vocaverintque, *Zupanos* quoque illos, quos Comites Latini, Banis (quorum fuit officii militaribus præesse, securitati consulere, uti ex Argaido apparet) subordinatos. Itaque proprios Banos, sive Duces, his fuisse nationibus, antequam suos habuissent Reges, dubitari non potest. An autem To *Banus*, acceperint ex voce *Pan*, quæ Dominum significat? aut ex Abarorum reliquiis assumpta sit hæc vox Banus? quia *Bajan*, Abaribus Chaganum eorundem, sive Ducis officium denotâsse, in comperto haberetur, quod cui lubet, teneat. Mihi satis est, id *Bani officium* apud Sclavos, Croatasque fuisse, quod *Ducis* apud nationes alias.

Jam cum ea sit plurimorum opinio, & manifestus error, quod superior hæc Sclavonia, quæ hodie Croatiæ nomine venit, ab olim & semper sit, fueritque Croatia, neque ullas passa unquam fuerit mutationes ac periodos, id quod domesticorum quidam arguunt, ex alveo *Horvatchka* vocato, adeoque indicante, semper hic fuisse Croatiam, cùm *Horvat*, Croatam significet, *Horvatchka* Croatiam. Item: quod oras Japidiæ veteris, sive populum illum, qui ad *Meklicam*, Mötling, circa & ultro habitat, *Beli Horvathi*, id est *Croatas Albos* vocarent; non desunt, qui pro *Croatia magna*, a Porphyrog. indicata, non habuerint olim, ac nunc quidam habeant, credantque firmissime, has oras. Quare ajunt: cum telus hæc, multiplicato populo, sufficiens non fuisset, in Regiones non solum vicinas sese dilatârunt Croatæ, at fratres tres, ex arce *Krapina*, cum quibusdam abiisse, condidisseque tria amplissima Regna, Bohemiam nempe, Poloniam, & Moscoviam. Hinc Alexandri Magni Macedonis diploma, dicebatur in Regni hujus tabullario, asservari; cujus copiam Chehus, ad sese in Bohemia firmandum, docendumque jus legitimum, curavit Pragæ marmori incidi. Hæc & similia somnia, evidentiæ erant & certitudines, memoria quoque mea, ut certe his adversari ante annos 20. nefas fuisset, utinam apud omnes, nunc quoque culpa careat! Et qui præjudicatis majorum, Religiosorumque Virorum non adhærebant erroribus, periêre. Alii vero, docti licèt, a se scripta edere metuebant, ut sic, partes hæ, cognitione rerum suarum careant, habeantque tot lacunas, quas nec è MSS. litteras colentium Nicodemorum (quod videlicet tantorum scripturæ conservatæ non sint; vel si præjudicatis opinionibus non adhæsissent, ut hæreticorum, novatorumque miserrimè periverint) supplere est possibile. Nunc, laudes infinitæ DEO! infantiam agentibus, melioribus utilibusque litteris, quæ distinguunt veritatem, a cujusvis opinione, nec rei evidentiam in sophismatibus collocant, scribere hac de re nos posse confidimus, quod diplo-

diploma adeo decantatum Alaxandri Magni, in aperto visitatoque anno 1763. monumentorum Regni Scrinio, repertum non sit, quodve propriarum noscendarum rerum, esse multis desiderium animadverterim.

Itaque ex superioribus pateret, Sclavos cum Abaribus his in Regionibus, ante Croatas fuisse. Partem Croatarum ex Dalmatia, in oras nominatas secessisse, illasque Sclavis eripuisse. Parte alia Sclavis relicta, ut ex divisione ac pactis, illud quod Croatis obvenit, Croatiæ venerit, remanseritque nomine; quod Sclavis relictum est, *Sclavonia* dicta est. Clara hæc sunt, ex monumentis Hungariæ Regum, etsi posterioribus, ex tot tantisque Scriptoribus, & ut reliquos taceam, ex superius recitato Porphyrogeniti textu, patet, Sclavorum gentes, vicinas fuisse Croatis, dum ait Porphyrog. quemadmodum reliqui Sclavorum populi, quos a Croatis distinguit, ac fuisse plures indicat. Profectò Carantani, Carnioli, Sclavorum fuêre populus, item Sclavi, in Sclavonia habitantes, Servii quoque sive Serbli, & trans Danubium Moravi. Hinc surgentibus octavo sæculo tot tantisque Ducibus, adeoque Ducatibus etiam, *Sclavonia* quoque Banatus sive Ducatus nomen sortita, occasione hac nata est, ac distincta Provincia effecta, a Croatia, Servia, Carantano &c. Et quævis, tametsi Veteris Pannoniæ, suis circumscripta fuêre limitibus.

Sed qui illi fuêre limites? Sclavoniam inter & Croatiam? Fateor, esse notatos a nemine. Quantum nihilominus deduci e Scriptoribus possunt, si generatim perpendantur, Primi illi Croatiæ advenæ, a septemtrione ad limites Ducatus tum Forojuly, ac ex parte Sclavoniæ, ab oriente Sclavonia, a meridie ac occasu partim Serviis, partim cum Croatis illis, a quibus e Dalmatia recesserant, jungebantur. Sclavi vero ab occasu, Croatis, & Forojulianis, a septemtrione partim Carantanis, partim Avaribus, ab oriente Bulgaris, a meridie in parte Serviis, in parte Croatis. Et hoc octavo sæculo. Si vero distinctius considerentur, & particularius. A septemtrione atque oriente, ultra Dravum, atque ad Sao fluvium, ac Rabam extensa fuisse deducitur Sclavonia, a meridie Serviorum Regionibus, ac demum ab occasu ad Zettinam sive Cettinam, ita ut inferiorem, quam vocamus tam Carnioliam, quam & hodiernam Stiriam, in suo complexu, Sclavonia habuisse, sæculo hoc octavo, deducatur. Hoc ne ex lubitu asseruisse videamur, ex Scriptoribus deducimus; admodum verosimiliter. Nec solum ex ratione Ducatus, sive Banatus Sclavoniæ; verum etiam ex Paulo Diacono, qui *Carnioliam, Sclavorum Regionem*, ubi supra appellat. Hoc autem de superiore, quam nunc *Carniam* vocant, ubi *Goritia*, cæteraque loca (cum sæculo octavo, Ducatus Forojuly isthic fuerit, sub Longobardorum clientella) Diaconum intellexisse, credi nequit, itaque de inferiore Carniolia videtur interpretandus. Accedit sub Carolo M. ad finem sæculi hujus octavi, quia circa 796. scribi in vita Caroli Magni, quod: *Ericus, sive Henricus Dux Forojuliensis, missis hominibus suis cum Wonomiro* (a quibusdam Svonimiro scribitur) *Sclavo, in Pannonias, Hringum gentis Avarorum longis retro temporibus quietum, civili bello fatigatis inter se Principibus, spoliavit.* Quo ex loco, plura videntur, 1mò: Civilia bella hos intra Duces fuisse. 2dò: Avares in Pannoniis fuisse, & longis retro temporibus quievisse. 3tio: Ducem Forojuliensem, fuisse alium; & alium Sclavum Winomirum. Huic ut fœderato cum Duce, datas fuisse suppetias, cum quibus Wonomirus, Ringhum spoliavit. Itaque advicinabatur Forojuliensi Ducatui, Wenomiri territorium, qui dum *Sclavus* exprimitur, aliud non erat, quam Sclavonia, cujus, Wonomirus Banus tum fuerit, ac Abaribus ex septemtrionali, orientalique parte vicinus, ut infra uberius. Porrò si veræ sunt, editæ hactenus Ducum Carinthiæ series, Wonomirus Sclavus e Carinthia fuisse dici nequit, minus autem e Slavis septemtrionalibus, & orientalibus, quia his adeo remotis, auxilia Dux Forojulianus, dare nequivisset, ut subito Rhingum spoliare valeant. Firmat superiora nostra, *Eginhardus* de gestis Ludovici Pii ad annum 818. & 819. ubi de bello adversus Liudevitum Pannoniæ inferioris (sive Sclavoniæ) referens, ait: *Quibus domum reversis* (nempe Ludovici exercitibus) *Carniolenses, qui circa Savum fluvium habitant, & Forojuliensibus pene contigui sunt, Baldrico se dediderunt.* Ergo a Liudevito Sclavoniæ tum Duce, sive Bano, cui antea subjecti fuêre, defecerunt. Extendebatur itaque ab anno circiter 740. ad 819. Sclavonia, uti supra diximus, ad Savum, atque inferiorem Carnioliam comprehendebat intra suos limites. Eratque Sclavonia Carantanis proxima, ait enim Eginhardus: *Idem & pars Carantanorum,* [illegible] *Liudeviti partes a nobis defecerat, facere curavit.* Ubi observandum, Eginhard[illegible] stari: Carantanorum partem ad Liudevitum defecisse. Non autem de Carniolensibus [illegible] Liudevito subjectos, quia Forojuliensibus contiguos, semet Baldarico dedidisse. [illegible] niæ limites, occasum versus (considerando a loco ubi scribimus) per inferiorem [illegible] riam, & Carnioliam extensos sæculo VIII. fuisse deducimus

Quod vero a ſeptemtrione, ex parte Carantani, ex parte vero Avares vicini fuerint, tum ex Eginhardo pateret: *idem & pars Carantanorum, quæ ad Liudeviti partes a nobis defecerat, facere curavit*, cum & ex aliis, quæ longum foret deſcribere. Avares, qui ante annum 757. circiter, ut ſupra ſumus comentati, Dominatum tenuêre totius Pannoniæ, in erectione per Sclavos facta, ſurgenteque Sclavorum Republica, excluſi plane e Pannoniis non fuêre, at partem hujus continuo ſervâſſe deducuntur, & quidem ab Albi & Anaſo fluviis, ad Rabam, atque inde ad Dravum, ramosque Danubii. Hæc luculenta, & clara ſunt, ex Clariſſimis, Marco Hanſicz S. J. ubi de Laureaci ruina, & Georgio Pray S. J. Annalium veterum Par. II. & III. ut ad erudita horum opera, lectores remittam. Quod demum orientalem deflexe ad meridiem partem attinet, Serblos ſive Servios fuiſſe Sclavoniæ vicinos, a nemine difficultari ſcio. Eſt ergo iterum difficultas, de ea reſpective parte, quæ ad occaſum, & meridiem eſt, intra limites hodiernæ Carnioliæ, & Croatiæ, ſive moderni Segnienſis Epiſcopatus, Veteris condam in parte Liburniæ; in parte autem Japidiæ. Equidem Doctiſſimus Farlatus, ut ſupra recenſuimus, *Croatiam mediterraneam* extendendo, Sclavoniam excludit, quin Tomo I. Illyr. Sacr. pag. 117. *Sclavoniam* a Croatis dictam, conſtitutamque circa annum 796. admitteret, ſcribendo: *At a Chrobatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars quædam ſeceſſit, & Illyricum, atque Pannoniam occupavit.* Ad quem Porphyr textum, ſic Farlatus: *E Chrobatis igitur, qui Dalmatiam occupaverant, duplex Chrobatorum ſeceſſio facta eſt: altera ad orientem, altera ad ſeptemtrionem, hi quidem migraverunt in Pannoniam Saviam, quæ ab novis incolis genere Sclavis, Sclavoniæ nomen accepit: Illi vero profecti ſunt in Illyricum, hoc eſt in Moeſiam ſuperiorem, & ab Serblis ejusdem nationis, & linguæ populis in agrorum ſocietatem admiſſi, ſedes, ac domicilia collocârunt in Moeſia, quæ tum dicta eſt, hodieque dicitur Serblia.* Hoc ſecundum relinquo, cum Serbliæ hiſtoriam non illuſtrem, quam Clariſſ. Ritterus, opere MSS quod poſſidemus illuſtravit. At *Pannoniam Saviam a Croatis, Sclavoniæ nomen accepiſſe*, aſſentiri non poſſum. Longè antequam Chrobatorum nomen his in oris innotuiſſet, Sclavos & apud Scriptores, & hic in Pannonia notos eſſe, anteriora teſtantur. Qua igitur ratione? Croatæ, qui Sclavos, Abaresque e Dalmatia ejecerunt, *Sclavoniæ*, potius nomen indidiſſent Pannoniæ Saviæ, quam Croatiæ? Quomodo Croatæ hoc nomen dare potuerunt, qui a Sclavorum occupatis terris, Sclavi etiam dicti ſunt? qui ſucceſſive ac tardius prolato in Pannoniam Saviam dominatu, ſuperiori huic Sclavoniæ, Croatiæ nomen attribuerunt, hodiedumque Croatiæ cenſetur vocabulo. Supra docuimus, antequam Croatæ e Dalmatia receſſiſſent. Sclavos mediterraneas has oras poſſediſſe, in parte ſemet Croatas firmâſſe, reſiduum Sclavis reliquiſſe, & occaſione enatorum tot Ducatuum, Sclavoniæ Banatum, ſive Ducatum fuiſſe erectum, cui reſpectivè a meridie, & ab occaſu advicinabatur, terrenum ab advenis ex Dalmatia Croatis occupatum. Hoc præter recenſita ſuperius, roborant diſtincti Duces, ſive Bani. Hoc Eginhardus, qui *Bornam*, veteri vocabulo *Dalmatiæ, Liburniæque Ducem*, hoc eſt Croatiæ, cui ſucceſſit, nepos Ladaſclavus: *Liudevitum, Pannoniæ inferioris*, hoc eſt Sclavoniæ, *Cadolachum Marchæ Forojulienſis*, cui Baldrichus ſucceſſit, Duces recenſet. *Liudemullus* Bornæ Avunculus, fuit Dalmatiæ Dux, illius nempe, quam Croatæ ſub Heraclio aquiſiverant. Proinde Liudevitus, ut a Borna & Cadolacho Dux erat diſtinctus, ſic & ducatum alium, Sclavoniam nempe habuit. Cui Liudevito, quia Carnioleuſes ſubjecti erant, ipſe item *Siſcia* relicta ad Sorabos profugiſſet, eum Sclavoniæ Ducem fuiſſe, quivis fatebitur, cui regiones has viſitare, & ſcrutari placuerit. Accedit, quod Porphyr. teſte: ſub Imperatore Baſilio, dum mediterranea hæc Croatia, fidem ſuſcepit Catholicam, & Zupaniæ XI. cum Banatu Croatico erectæ fuiſſent, nulla, illarum Zupaniarum ſit, quæ ad has Sclavoniæ partes pertineret, aut trahi poſſet, conſequenter partes hæ, Croatiæ attribui nequeunt, neque Sclavonia a Croatis nomen accepit. Quare Croatiæ mediterraneæ a Farlato facta deſcriptio, quemadmodum & Interamnenſis ad poſteriora pertinet ſæcula, ut ſuis locis dicturi, & nullatenus ad octavum ſæculum.

VI. Apparet ex præmiſſis, in Pannonia condam vetere atque Romanorum, Ducatus ſæculo hoc octavo plures ſurrexiſſe, nempe, Croatiæ, Sclavonia, Hunnorum ſive Avariæ, Carantanum, Forojuly autem Ducatus, Japidiam Romanorum majori ex parte complectebatur. Croatæ a Sclavis in hoc differebant, quod illi Banos ſive Duces ſuos, e ſuis ambiverint, habuerintque potiſſimum, ut etiam ſucceſſive Principes, ſive Reges, ut hæc potiſſimum cauſa fuerit, amiſſæ per Hungariæ Reges Dalmatiæ, ſive Croatiæ illius veteris ab Heracly tempore, quod Reges Hungariæ, extraneos iis, pro Banis dare, fuerint aſſoliti. Sclavi contra, Banos ſuos, e ſuis habere non curaverint, at potius exteros. Hoc ſive promanet e genio, quod pares eſſe velint ſinguli ſingulis; ſive quod ab olim, Abaribus, a Sclavis diſtinctis, parêre imbibe-

biberint, sibique naturale fecerint. Sane ad finem Sæculi noni, cum Hungariæ Regni figerentur per advenientes Hungaros initia, Sclavi mox sese conjunxerant, ut infra dicturi.

Jam qui Duces, sive Bani Sclavoniæ ab anno circiter 737. fuêre ? dicendum foret. Defectu Scriptorum dicere nescio. Ex anterioribus patet, horum inveniri memorias, nempe: sub Justiniano Imperatore *Nebula*. Hic ære corruptus, ad Arabes profugit. *Agra*, sive *Argaidus* a Croatis cæsus, Rector Sclavoniæ circa 740. post hunc vel Anonymus, vel *Pemo* ex Forojuly Ducatu ad Sclavoniam fugiens, & credibilius a pensione illa veteri, Sclavos eliberans. Post hunc Anonymus, unus aut duo etiam. Wonomirus, qui Ringhum spoliavit. Hos Duces Sclavoniæ ex dictis Scriptoribusque eruimus. Si Serviæ sive Serblorum historiam examinandi, foret nobis otium, credo complures Sclavoniæ hujus Duces sive Banos, Serviæ adscriptos comperiremus.

§. 3tius

De Sclavonia, & Croatia Pannoniæ, Sæculo IX. memoriæ.

I. CAROLUS Magnus, Pipino Rege 768. mortuo, Patri successit. Francorum Regnum extendit, reddiditque celebre. Quod ut videas Lector, juvat ex Eginhardo, vit. Car. c. 16. sequentia describere „ Regnum Francorum - - ita nobiliter ampliavit, ut penè duplum illi adjecerit. Nam cum prius non amplius, quam ea pars Galliæ, quæ intra Rhenum, ac Ligerim, oceanumque ac mare Balearicum jacet: Et pars Germaniæ, quæ intra Saxoniam & Danubium, Rhenumque ac Salam fluvium (qui Thuringos & Sorabos dividit) posita, a Francis, qui Orientales dicuntur incolitur; & præter hæc Alemani, atque Bojoary ad Regni Francorum potestatem pertinerent: ipse per bella memorata primo Aquitaniam & Vasconiam, totumque Pyrenæi montis jugum, & usque ad Hiberum amnem - - Deinde Italiam totam, quæ ab Augusta Prætoria, usque in Calabriam inferiorem, in qua Græcorum, ac Beneventanorum constat esse confinia - - Tum Saxoniam, quæ quidem Germaniæ pars non modica est, & ad eam, quæ a Francis incolitur, latitudine dupla putatur cum longitudine possit esse consimilis, Postquam, *utramque Pannoniam*; & oppositam in altera Danubii ripa Daciam, *Histriam quoque*, & *Liburniam*, & *Dalmatiam*; exceptis maritimis Civitatibus, quæ ob amicitiam, & junctum cum eo fœdus, Constantinopolitanum Imperatorem habere permisit. Deinde omnes barbaras, ac feras nationes, quæ inter Rhenum, ac Vistulam fluvios oceanumque, & Danubium positæ, lingua quidem penè similes, moribus vero, atque habitu dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias effecerit „ . Compendio hic habes Lector, Caroli bellica gesta. Ego commentari de cæteris nolo, ac de Pannoniis, ac ex parte Histria, Liburnia, Dalmatia, ad memorias deducendas, illustrandasquè, harum Regionum; Sclavoniæ nempe & Croatiæ. Cæterum ex Eginhardi textu hoc, atque cæteris, videre est, eum in nominandis his Regionibus, nequaquam appellationibus novis, & prioris sæculi, usum fuisse, at veteribus illis Romanorum, dum vocat utramque Pannoniam, item Istriam, Liburniam, atque Dalmatiam. Hanc, Dalmatiam nempe, videtur dividere, in mediterraneam, atque maritimam, dum hanc Imperatoribus Constantinopolitanis permissam fuisse narrat, Mediterraneam vero, cum Veteri Liburnia conjungens, Francorum Regno additam fuisse per Carolum narrat, hujusque Ducem, *Bornam* successivè, in Ljudeviti historia. Ejusmodi historicorum scripta, qui Provincias jam uno, jam alio nomine scribunt, non parvum obstaculum sunt, rerum sincerè, & ad veritatem cognoscendarum, præbentque inutilibus disputationibus fomitem. Certè post irruptionem barbararum gentium, post erectos tot numero, priore sæculo Ducatus novos, uti Veterum Romanarum Provinciarum mutati fuêre limites, atque nomina; ita pro servanda historiæ veræ serie, nomina Ducatuum, populorumque, & constituti horum limites, servandi fuissent. *Pannoniæ* sub Romanis ipsis, uti anteriore Periodo videre esset, varias divisiones, & epochas habuêre. Sæculo VII. ab eas incolentibus, in alias venerunt appellationes, VIII. Ducatus novos nactæ sunt, adeoque confundere non debuisset Eginhardus, cæterique historiam. At quis medebitur? Itaque

II. Postquam Longobardorum Reges, Romanis Pontificibus pro Exarchatu Ravenæ incommodi fuissent, nec in Græcis præsidium locari posse viderent, Adrianus Papa, ad Caroli opem confugiens, legatione supplici, fecit: ut Carolus Desiderium Ticini obsessum ad deditionem coegerit. *Adalgisus*, Desiderii filius Veronâ, ad Græcos profugit, Patriciatus honore apud eos decoratus. Acta hæc sunt anno 773. teste aureo Caroli Numismate, apud Josep. Pichler in hist. Quinque Carol. Vien. 1735. edita, ubi in uno, epigraphe: *Verona dedita. & Longobardis. in. fidem. accep.* & post lineam, *Clem. Princ.* in altero: sedens cum

ſceptro, coronatus Carolus, & flectentibus duobus, & corona ad Caroli pedes depoſita, epigraphe: *Devicto. Deſiderio. Et. Papia. Recepta*, poſt lineam *DCCLXXIII.* Hoc ergo anno, Longobardiâ potitus Carolus, reddito Pontifici exarchatu, reliquum Longobardorum Regno adjiciens; urbes, præſidiaque; Francico cuſtodita voluit milite, leges ſuas impoſuit ſervandas, Spoletanum, Beneventanum, Forojulienſem Duces, e Longobardis permiſit, juramento ſolum, ac feudo, tributoque aliquo, Francorum Regibus obſtrictos. Hac occaſione in Sclavoniam & Croatiam Forojulianis vicinam, Francorum imperium extenſum fuiſſe dicere nequeo, cum altum ſit apud Scriptores, hac de re ſilentium, Luciique ſubſcribendum cenſeo opinioni, dehinc ſeſe Francorum potentiæ, has partes ſubjeciſſe. Ex Privilegio conceſſo a Carolo, Paulino Grammatices Magiſtro, quod ex Palladio deſcripſit Schönleben ad annum 776. confirmantur, quæ retulimus de Forojuly ad Francos acceſſione, cum Regno Longobardorum quà partis, ait enim: *Notum ſit omnium veſtrum magnitudini, qualiter cedimus & donamus, a nobis viro valde Venerabili Paulino, artis Grammaticæ Magiſtro, hoc eſt res quondam & facultates, quæ fuerunt Waldandi filii quondam Mimoni de Labariano, quæ ad noſtrum devenerunt Palatium, pro eo, quod in campo cum Rotgando noſtro inimico, a noſtris fidelibus interfectus eſt; Villam videlicet in Labariano cum omni integritate & ſoliditate ſua &c. Dat. 15. Cal. Juny, anno 8. Regni noſtri.* Si Labarianum, hodierna *Laurana* Carniæ eſt, ſæculo octavo, a Forojulianis dependens, caret dubio, Ducatum Forojuly, cum Longobardorum Regno, ſub Caroli poteſtate fuiſſe.

An autem Forojulienſes Duces, a poteſtate Caroli, bellis aliis, cum Saxonibus nempe & Bavariæ Ducibus occupati, ſeſe in libertatem ponere, ſibi ſuorumque vicinorum auxiliis adnixi ſint; ut Palladius apud Schönleben; aut occulta quædam moliti ſint, cum iis, qui in parte Iſtriæ Græci erant, conſtituere nequeo, ob varietatem Scriptorum. Verba epiſtolæ Adriani Papæ apud Lucium, quam Carolo ſcripſit, pro Epiſcopo Mauricio Hiſtriæ, ubi verba hæc: *Zelo ducti tam prædicti Græci, quam ipſi Hiſtrienſes, ejus oculos eruerint, proponentes ei, ut quaſi ipſum territorium Hiſtrenſe, Veſtræ ſublimi Excellentiæ* (nempe Carolo) *tradere debuiſſet*, ſatis indicant, Iſtrianos propenſiores fuiſſe in Carolum, quam Imperatores Conſtantinopolitanos. Interim ſi verum eſt Carolum circa annum 784. Duces novos dediſſe Provinciis (quod negaretur a quibusdam, at Comites eum creâſſe, & Marchiones ſive finium cuſtodes) ac hos inter Forojulio Ericum ſive Henricum, rerum multarum novatorem, & ut infra occiſum. Poſtquam Eginhardo teſte anno 788. *Hunni, ſicut Taſſiloni promiſerant, duobus exercitibus comparatis, uno Marchiam Forojulienſem, altero Bojoariam aggreſſi ſunt: ſed fruſtra. Nam in utroque loco victi, fugatique ſunt, & multis ſuorum amiſſis, cum magno damno ad loca ſua ſe receperunt &c.* Dubium eſt, qua ex parte Marchiam Forojuly Hunni aggreſſi ſunt? cum ſive per Carantanorum Sclavorum territorium, ſive Sclavoniæ, cujus Banatus, ſive Ducatus in Savienſi erat Pannonia, tranſiviſſe non ſcribantur, aut cum his Sclavis bellâſſe, metuo ego Eginhardum iterum eruditionis ſuæ demonſtrandæ, in voce Hunni ſtudioſum fuiſſe, quemadmodum ſuperius obſervavimus in nominibus utriusque Pannoniæ, Liburniæ, Dalmatiæ; ſic hic etiam, generatim Hunnorum nomine, Sclavos Pannoniæ fuiſſe complexum. Avarum fines fuêre, ad Albim & Anaſum, uti ſupra deduximus. Neque eos deduxiſſe ad Forojulium limites, Sclavis pulſis, ab ullo ſcriberetur, itaque cenſemus: quod quia ab olim, ſumma fuit connexio, atque ſocietas, Sclavos inter, atque Abares, poſtquam Thaſſilo, auxilia ab Hunnis vicinis, id eſt Avaribus poſtulâſſet; hi, habito cum Sclavis conſilio, ſic conſtituerunt, ut Sclavi erumperent ad Marchiam Forojuly, Avares in Bojoariam, ſed infeliciter, quia utroque loco, victi, fugatique ſunt. Hæc ita, ut retulimus interpretanda eſſe, præter datam rationem limitum, deduci videtur inde etiam, quod teſte Eginhardo, ac Regino (qui Avaros nuncupat, quos Eginhardus Hunnos vocat) Hunni injuriam velut vindicaturi, Bojoariam iterum majoribus copiis petierunt, ſed repulſi, cæſi, & illi, qui fuga evadere conabantur, dum Danubium tranare nituntur, gurgitibus fluminis abſorti ſunt. At ab iis, qui ad Forojuly limites profecti, fugatique fuerant, reſtauratam fuiſſe pugnam, ſcriptum a nemine, immo Wonomirum Sclavum, ſive Sclavoniæ hujus Banum, Erici dexteritate ſemet in Clientelam Caroli, & Francorum tradidiſſe, vel hinc evadit manifeſtum, quod in ſequente contra Avaros Caroli bello, ad Erici juſſa, Wonimirus *Rhingum* Avarorum præſidium ſpoliaverit, Theſauros repertos ad Carolum ſubmittendo. Firmare videtur opinionem hanc noſtram, Author hiſt. Carant. apud Bollan. Schönl. Aſſemanum, dum de hac Pipini expeditione, reliqua inter ait: *partem Pannoniæ circa lacum Peleſſæ inferioris, ultra fluvium, qui dicitur Rapa* (Raba) *& ſic uſque ad Dravum fluvium, & eouſque ubi Dravus fluit in Danubium*, (fors pro Dravus, *Raba*, cum Dravus in Savum influat) Avariæ ſeu Hunnorum Regionem occupâſſe Pipinum narrat, & *Arnoni* Epiſcopo pro converſione reſignâſſe.

Ita-

Itaque ut Wonimiri Sclavi posita trans Dravum Regio, a Pipino occupata non scribitur; ita hunc, & Sclavoniam suam, sub Francorum clientella, tum fuisse deducimus, consequenter Sclavonia, Anno circiter 788. occasione memorati contra Forumjuly belli, Francorum potestati sese subjecerat, quam sub Liudevito Bano, sive Duce ejicere procurabat, ac studuit, ut infra narraturi. Accedit: scribere quosdam, extensum Caroli Dominium, usque ad Savi ripas fuisse (nos priorum consideratione, hæc accipi non posse per totum defluxum Savi, certum habemus, at ut supra diximus unicè ex parte occidentali, ubi limes erat Forojuly) novasque colonias, Bavarorum & Vindorum in Pannoniæ partem inductas, quæ, firmari dicunt, ex quorumdam Pagorum nomenclaturis, ut *Windisgratcz* &c. Item Privilegiis Aquilejensis Ecclesiæ, dum huic partes cis Dravanæ, Salisburgensi trans Dravanæ a Carolo fuissent attributæ. Verum si hæc ad annum 791. circiter constituunt; Caroli & Francorum ad Savi ripas dominium, extensum fuisse, haud secus intelligi, interpretarique potest, quam accessione Wonimiri Sclavoniæ Ducis, post pugnam anno 788. ad Forojulium amissam, desolatarumque tum quarundam Wonimiri partium, volentibus Errico, & Carolo; ex Vindis, sive Slavis illis septemtrionalibus, Boiis item, novam impopulationem.

III. Interim Erricus Dux aut Marchio Forojuly, omnem movisse videtur lapidem, ut quemadmodum Wonimirum Sclavoniæ, ad jussa Francorum 788. composuerat, sic æquè per mediterraneas Adriatici oras, quæ a Croatis possidebantur, dominatum Francorum extenderet, hinc 796. exmisso Wonomiro ad Rhingum spoliandum, fini suo exequendo intentus fuisse deducitur, sed alio longe exitu, cum Eginhardo teste, aliisque tot numero, *Ericus Dux Forojuly in Liburnia juxta Tersaticam maritimam Civitatem insidiis oppidanorum interceptus*, occisusque fuerit. Duo loca sunt maritima, ad quæ textus Eginhardi trahitur, *Tersactum* nempe, quod tum, ac nunc etiam Croatiæ est, proximum Civitati *Flumen* vocatæ, fluviusque *Rechina* nunc etiam Provincias separaret. Alter Tergestum est. Eginhardi textu quidam Tergestum intelligi volunt, quod Episcopi esset sedes, cujus Carolus in posteriori quodam diplomate, faceret mentionem. Alii, *juxta Tersaticam maritimam Civitatem*, Tersactum ab Eginhardo exprimi volunt, quod & verosimilius est, non solum ex voce ipsa, at quod, Forojulium ad *Flumen* terminabat, uti supra demonstravimus, & inde Liburnia, sensu veteri, hujus verò sæculi, ab Incolis Croatis, Croatiæ incoabat, ut Eginhardus supra Ducem Forojuly, *in Liburnia juxta Tersaticam*, adeoque neutiquam Tergesti, insidiis oppidanorum captum recenseat, innuereque videatur, vel cum vicinis Liburnis, seu Croatis, bellum illi fuisse, ut ex insidiis caperetur; vel Ericum vicinis fuisse molestum. Hæc Poeta Anonymus de gestis Caroli M. Imper. testatur ad annum 799. Indict. VI. dum post *Geroldi* Bojariæ Comitis mortem ab Hunnis illatam, subdit:

Italici verò fuerat Dux limitis alter, nomen habens Erichus, qui, post bene plurima gesta prælia, post crebro sumptos ex hoste triumphos oppugnare Liburnorum contenderat urbem Thersaticam, Civesque loci, quem robore semper invictum novêre, dolis ac fraude necârunt. Item in vita Caroli ab Anonymo, qua Reghino quoque usus: *Eodem anno* (799.) *gens Avarorum a fide, quam promiserat* (797.) *defecit: Et Herricus Dux Forojuliensis, post tot res prosperè gestas, juxta Tarsaticam Liburniæ Civitatem, insidiis Oppidanorum occisus est.*

Porro cum Sigon. apud Lucium lib. 1. cap. 15. testetur: *Carolus in Italiam digressus, recto itinere Luburniam properavit, ibi nex Henrici merito, sumpto de Tersaticensibus supplicio vindicata, Cadalocus Dux Forojuliensibus datus.* Consequi necessum est, Croatas illos in vetere olim Liburnia, & Japidiæ parte sedes figentes, sese Carolo, anno 800. ad habendum, constituendumque occidentale Romanum Imperium in Italiam proficiscenti, subdidisse, accepto ejus judicio. Attamen Duces, sive Banos proprios, iis relictos fuisse, præsidiis sive arcibus eorum, Francis impletis. Hoc tam illud Sigony evincit, ubi Cadalocum Forojuliensibus Ducem datum refert, nulla Liburniæ facta mentione, quam & infra Bornæ Ducis memoria, qui Dalmatiæ, Liburniæque Dux exprimitur. Ex Porphyrog. denique, referente: qua ratione dehinc Francorum jugum Croatæ excusserint.

Statuimus itaque, ex hactenus descriptis Erricum 799. captum, occisumque; anno dein 800. Croatas sese, Francis spontè subjecisse, atque hæc narrare Porphyrog. cap. 30. dum ait: *At a Chrobatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars quædam secessit, & Illyricum, atque Pannoniam occupavit: habebantque etiam ipsi Principem supremum, qui ad Chrobatiæ tantum Principem amicitiæ ergo legationem mittebat. Per aliquot vero annos etiam Dalmatiam incolentes Chrobati, Francis subjiciebantur, quemadmodum & antea, dum in ipsorum terra degerent.* Hæc intelligi nequeunt, de Chrobatis illis, qui in veteri vera Dalmatia fuêre, & a quibus hi, in Illyricum & Pannoniam secesśêre, itametsi Porphyrog. confundere videatur Dalmatiam, & has Croatiæ oras (quas Eginhardus & Sigonius Liburniam

niam appellant;) pro Dalmatia accepisse, dum ait: *per aliquot annos, Dalmatiam incolentes Chrobati, Francis subjiciebantur*, enimvero Eginhardus, testis exoeptione major, Carolum maritimas Dalmatiæ Civitates Constantinopolitano Imperatori permisisse ut N. 1. hujus §phi retulimus, testatur. Quare ex Scriptorum arbitrio, nono hoc sæculo Dalmatia in maritimam, & continentis harum partium, divisa cernitur, jam sub Liburniæ nomine, jam Dalmatiæ & Liburniæ, quæ in veritate Croatia continentis vocanda fuisset, ut confusio hæc temporum, magnam in historiis, effecerit rerum obscuritatem, præcipuè dum per posteriores, recentioresque sæculi XVI. rectius encomiastes, quam veræ historiæ elucubratores; pro cujusvis studio, universæ hæ Regiones, jam Forojulio; jam Carinthiæ, Carnioliæ adscribuntur. Ex Porphyr. verbis, elici etiam videtur, motivum, Croatarum horum, cur nempe Francorum dominio semet sponte subdiderint? quia videlicet & olim, dum majores horum Croatarum in Francorum terris degerent, Heraclii tempore, *Francis subjiciebantur*.

IV. Res Constantinopolitanorum quo loco hac ætate fuerint? notum est eruditis, hinc permisso occidentis Imperio, hæ mediæ nationes, sive consideratione Potentiæ Francorum; sive novitatis, sese Francis ultro submisisse videntur. Enimvero Annalista Metensis, apud Cl. Assemanum Tom. 2. Par. I. Cap. 2. Anno 803. *Imperator Carolus Bojoariam profectus - - Inde vero ad Regensburg veniens, dispositis his, quæ utilia videbantur esse, adventum exercitus de Pannonia redeuntis præstolabatur. Quibus reversis obviam illis ad Regensburg venit. Ibi etiam cum illis Zodan Princeps Pannoniæ veniens, Imperatori se tradidit. Multi quoque Sclavi, & Hunni in eodem conventu fuerunt, & se cum omnibus, quæ possidebant, Imperatoris dominio subdiderunt.* Chronicon Hildensheimense ad ann. Caroli 33. *Ibi venit Legatio Avarorum, omnem terram Imperii sui sub ditione Imperatoris Caroli subdunt.* Anonymus Author vitæ Caroli, ad annum 797. *Tudum secundum pollicitationem suam, cum multitudine Avarorum ad Regem venit, & se ei dedit cum populo & patria sua &c.* Deinde inferius: *Princeps Hunnorum Capcanus* (Caganus) *propter necessitatem populi Imperatorem adiit, postulans sibi locum dari ad habitandum inter Sabariam, & Carnuntum, quia propter infestationem Sclavorum* (Bohemorum, Moravorumque, & trans Albim situatorum) *in pristinis sedibus esse non poterat. Quem Imperator benignè suscepit (erat enim Capcanus Christianus in baptismo nomine Theodorus, & precibus ejus annuens, muneribus donatum redire permisit. Qui rediens ad populum suum, pauco tempore transacto diem obiit.* Quæ Aquisgrani evenisse narraret. Eginhardus autem ad annum 805. collocat. A morte Theodori hujus, motus intra Hunnos fuerint, missique ideo in Pannoniam exercitus Caroli, quorum redditum in Regensburg præstolabatur Carolus, & Theodori Successor Caganus, *Zodan* nomine, ad Carolum venerit, sesque Dominio Imperatoris ut antea Theodorus subdiderit, lege ea: ut summam Imperii, juxta Priscum Hunnorum ritum haberet, quod Carolus annuit, ut Auctor vitæ, scriberet: *Misitque Capcanus* (sive Caganus) *unum de optimatibus suis petens sibi honorem antiquum, quem Capcanus apud Hunnos habere solebat. Cujus precibus Imperator assensum præbuit, & summam totius Regni, juxta priscum eorum ritum Capcanum habere præcepit.* Iste Caganus *Zudan* antea dictus, suscepto Baptismo, *Abraham* sit vocatus; id quod observat etiam Hansiczius, cùm ab Eginh. ad annum 805. Abraham dicatur: *Anno 805. Cabuanus venit ad Dominum Carolum, & Abraham Caganus, baptizatus super Fiskaha.* Sed ab Hunnorum Pannoniæ superioris incolarum, etiam exemplo, Sclavorum Pannoniæ inferioris item, qui ab anno 788. sub clientela fuère Francorum, Croatarum quoque in veteri Liburnia & Japidiæ parte habitantium, & ab Anno 800. Carolo subjectorum, reliqui quoque ad Francorum partes accesserunt, ut Venetæ & Dalmatæ, sic enim Eginhardus: 806. *Statim post Natalem Domini venerunt Wilharius, & Beatus Duces Venetiæ; nec non & Paulus Dux Jaderæ, atque Donatus ejusdem Civitatis Episcopus, Legati Dalmatarum, ad præsentiam Imperatoris, cum magnis donis. Et facta est ibi ordinatio ab Imperatore de Ducibus & populis, tam Venetiæ, quam Dalmatiæ.* Eadem habet Author Anonymus vitæ Caroli, nisi quod pro Wilharius, scribat Wilericus. Cæteri quoque Annalistæ, ut Carolo Regiones has semet subjecisse, difficultari nequeat.

V. Sed qualiter? quave ratione? Pannonia, cæteræque hæ Regiones ad Carolum, & Francos accesserint, statuere durum est. Equidem intellecta divisione, quam Imp. Carolus intra filios suos fecerat, refractari Francis illico occeperunt, ut bella, quæ *Pipinus* pro his, ac in his partibus gessit, reddunt indubium. Quare aut insolentia Francorum in Præsidiis constitutorum, aut Imperatorum orientis motus fecère; ut populus Regionum harum, Francorum Imperium, atque jugum ejicere sit conatus. Certe Veneti, si non primi, intra primos fuisse deducuntur, facta inter eos scissione, dum pars Nicephoro: pars Carolo adhæsisse vide-

videtur, verum ratione illa, ut ambiguum sit, cui Imperatorum? sincerè addicti fuerint. Leo PP. III. in Epist. XI. ad Carol. M. in causa *Fortunati* Archi-Eppi Gradensis, *Græcos* vocat: *reperimus* inquiens *in eis*, *quatenus a Gradensi insula, ubi Fortunatus Archi Episcopus suam propriam Sedem habere videbatur, propter persecutionem Græcorum, seu Veneticorum, exul esse dignoscitur.* Sigonius: *Nicetas Patricius cum classe in Adriaticum sinum venit, a Nicephoro: ad comprimendas intestinas Dalmatarum Venetorumque discordias.* Eginhardus: „ *Anno 807. Nicetas Patricius*, qui cum classe Con„ stantinopolitana sedebat in Venetia, pace facta cum Pipino Rege, & induciis usque ad men„ sem Augusti constitutis, statione soluta Constantinopolim regressus est. Anno 809. classis „ Constantinopoli missa, primo ad Dalmatiam, deinde Venetiam appulsa est. Quumque ibi „ hiemaret, pars ejus Comaclum insulam accessit, commissoque prælio contra præsidium, „ quod in ea dispositum erat, victa, atque fugata in Venetiam recessit. Dux autem, qui classi „ præerat, nomine Paulus, quum de pace inter Francos, & Græcos constituenda, quasi sibi „ hoc esset injunctum, apud Pipinum Italiæ Regem agere moliretur, Willarenus, & Beatus, „ Venetiæ Ducibus, omnes conatus ejus impedientibus, atque ipsi etiam insidias parantibus „ cognita illorum fraude discessit „ Certe magna fuit, in partem utramque Venetorum dexteritas, Sigonio teste: *Villerus, & Beatus* Venetiæ Duces cum Dalmatarum Legatis, *Carolum in Theodonis villa magnificis donis cultum rogârunt, ut Venetos Dalmatas in amicitiam reciperet, ac Duces, populosque suos confirmaret. Quibus auditis, Carolus haud gravatè assensit, ac foedere concesso dimisit.* Eadem & hoc ordine recenset Author Anonymus vitæ Carol. M. Prosequitur Eginhardus: *Anno 810. Pippinus Rex, perfidia Ducum Veneticorum incitatus, Venetiam bello, terra, marique jussit appeti. Subjectaque Venetia ac Ducibus ejus in deditionem acceptis, eandem classem ad Dalmatiæ littora vastanda misit. Sed cum Paulus Cephaleniæ Præfectus cum orientali classe ad auxilium Delmatis ferendum adventaret, Regia classis ad propria regreditur.*

Reflectere volui: Dalmatiæ, Dalmatarumque nomine, hic, a Scriptoribus Francis, Croatas illos exprimi, qui sub Heraclio Dalmatiam aquisiverunt, quive Dalmatiam illam possederunt, hinc quæ supra de Dalmatis refferuntur, Croatarum in veritate esse. 2dò: Croatas illos, Dalmatiam possidentes, Duces habuisse alios, nec fuisse sub Venetorum Ducibus, *Paulus enim Dux Jaderæ*, alter a Wilhario & Beato, Venetorum Ducibus exprimitur. 3tio: Croatas cognita Venetorum fraude, a Venetis recessisse, & orientis Imperio sincerè adhæsisse, dum 810. Paulus Cephaloniæ Præfectus cum orientali classe Dalmatis, sive Croatis adfuit, & Pippini classem retrovertere coegit; Venetas autem Pippino subjici, passus est. 4tò: Hæc quævis, quæ sub Carolo, & Pipinno acta sunt, posteriores Scriptores Venetos, partim confundere, partim negare, quosdam vero explicare, & conciliare, niti. At veritatis amatores, fide tum viventium & coævorum, veritatem agnoscunt, ut Eckhardus lib. 28. num. 2. Doctiss. Assemanus Tom. 2. Par. I. cap. 3. citans ipsum Dandulum lib. 8. c. 1. pacem a Carolo M. cum Imp. CP. constitutam, referentem, ubi: *Per hoc decretum Carolus approbans, quod cum Nicephoro actum fuerat, novam Venetiam a se abdicavit.* Item Diploma Friderici I. de anno 1177.

Jam, constat quidem, Carolum inter & Nicephorum Impp. post illud Pippini bellum Venetum, pacem fuisse factam, sed quibus pactis? res sine dubio, non est. Eginhardus testatur, sub sua potestate tenuisse Carolum, *Istriam & Liburniam, atque Dalmatiam, exceptus Maritimis Civitatibus, quas ob amicitiam, & junctum cum eo foedus, Constantinopolitanum Imperatorem habere permisit.* Ac estò intra has maritimas Dalmatiæ Civitates, *Venetias* fuisse compræhensas non negem, tam ob Danduli testimonium quam & Eginhardi, qui affirmat: *Pacem cum Nicephoro Imp. fecit, nam Nicephoro Venetiam reddidit* longe tamen distincta fuere pacta, de Venetiis: a pactis maritimarum Dalmatiæ Civitatum. Equidem Venetæ sub exolvendis annuè tributis, Regibus Italiæ, Nicephoro fuere redditi, ut rei hujus testis est Constantinus Porphyrog. cap. 28. juvat ejus verba describere.

„ Multis post annis venit rursum Rex Pippinus, qui Papiam tunc, & cætera Regna te„ nebat. Habebat enim tres fratres Pippinus, qui Franciæ omni & Sclavoniæ imperabant *observa Sclavoniæ, nolo attamen, ut hanc solam intelligas, at eam quoque, quæ trans Albim latissima fuerat, adeo ut occidentis terras, intra Francos, & Sclavones, sive Sclavos, orientales intellexerint)* „ Quum autem contra Venetos proficisceretur Rex Pippi„ nus, ingentem militum multitudinem secum ducens, castrametatus est in continenti, ex al„ tera parte trajectus, insularum Venetarum, in loco, cui nomen Aibolas. Videntes autem „ Veneti Regem Pipinum contra se cum exercitu adventantem, & cum equis appulsurum es„ se ad insulam Madamauci, quæ continenti propinqua est, antennis jactis omnem trajectum „ muni-

„ muniverunt. - - Desperans igitur Rex Pipinus ita Venetos compellavit: Subditi mei estis, „ siquidem a mea terra, & ditione huc venistis: At illi responderunt: Romanorum Imperatori subesse volumus non tibi. Tandem vero crebris molestiis fatigati Veneti, pacem cum „ Pipino Rege, vel inviti fecerunt, *& tributa plurima promiserunt. Ex illo vero tem*„ *pore singulis annis, minutum fuit tributum, quod etiam hodie obtinet; solvunt enim* „ *Veneti quotannis Italiæ, sive Papiæ Regnum tenenti, divaria argenti non signati*, „ *libras triginta sex.* „ Pergit narrando, his circiter temporibus Ducem sibi creâsse Venetos, *qui cæteros Nobilitate antecelleret*, & hunc ex Civitate nova, quod continenti esset proxima, deinde ad Insulam aliam, ubi etiamnum est, de communi consilio, Ducatum fuisse translatum, *propterea: quod tam longe a continente distet, quam quis hominem equo insidentem videre possit.*

De singulis circumstantiis belli hujus intra Venetos & Pipinum, nolo disserere, nihilominus de *Tributo*, testimonium Constantini, tantum taleque est, quod enervari non potest. Quid enim magis cognitum imperantibus, quam tributa? hinc quia Constantinus, ætate quoque sua, sive anno 949. quo circiter scripsit, Venetos a tempore innitæ cum Pipino pacis, hoc est 810. annis singulis tributa, quamvis successivè minuta, solvere testetur, dicens: *tributum quod etiam hodie obtinet, solvunt*, argenti libras 36. Constat distinctæ rationis fuisse pacta de Venetiis, utpote cum Venetiæ Nicephoro redditæ sic fuissent, ut Italiæ Regibus solutione annuorum tributorum obnoxiarentur, taliaque teste Porphyrog. solvissent. Quare Venetia, sæculo plane decimo, plena libertate non gaudebat.

Vivente ergo Imp. Carolo, quamvis Venetæ instabiles fuisse describantur, cum Croatis Dalmatiam possidentibus, Forojuliani nihilominus, ipsisque laterales Croatæ Liburniam colentes, Sclavi item, Saviæ Pannoniæ veteris, sub clientella Francorum perseverâsse deducuntur, ex Scriptorum silentio, cujuspiam oppositionis. Anno 811. Eginhardus, in tres partes totidem exercitus missos, recenset; quos inter: *alterum in Pannonias ad controversias Hunnorum, & Sclavorum finiendas.* At vel hinc patet, intra Hunnos, Sclavosque discordias fuisse, non cum his, Carolo. Hinc etiam, Ducibus copiarum Caroli jubentibus, ad Principis præsentiam iverunt, ut Eginhard. Non credo autem Sclavos, inferioris modernæ Sclavoniæ fuisse, qui cum Hunnis dissidebant, sive in Religionis, sive Limitum negotio. Verum Sclavos, Moraviæ hodiernæ; scribit enim Eginhardus: *Fuere etiam Aquis adventum ejus expectantes, qui de Pannonia venerunt - - & alii Primores Sclavorum, circa Danubium habitantium.* Constat autem, patebitque infra, Sclavos illos, molestias Hunnis attulisse.

VII. Anno 814. Carolo Imperatore mortuo, Imperium ad Ludovicum Pium devenit. Pipinus, quem supra cum Venetis bellâsse retulimus, Anno 810. VIII. Idus Julii mortuus fuerat. Huic *Bernardus* filius, anno 813. avi sui Caroli voluntate, in Italiæ Regno successit. Hic, 816. circiter, cum Imperatore patruo, dissensisse a plerisque describitur, ac demum occisus. Si Bernardo huic, cum Italiæ Regno, hæ Regiones ab Avo assignatæ fuere, *Liudevitus* (quem alii Lindevitum, alii Ludovicum scribunt) Pannoniæ inferioris Dux, mortem Regis vindicare fors voluit. Scio quosdam, quos inter Cl. Ritterus in MSS. suis est, velle: Sclavoniam hanc, quæ in Pannonia inferiore, sive Savia est, sub *Crumo* Bulgarorum clarissimo Principe, circa annum 811. ejus recognovisse dominium, eidemque semet conjunxisse. Arguit hæc Ritterus, 1mò: ex Caroli testamento, cujus partem recitat Lucius lib. 1. cap. 15. pag. mihi 50. ubi Carolus de Pannonia cum taceat, videtur Rittero, hæc præcipue Savia, sub ejus potestate non fuisse. Lucii interpraetationem, quam isthic subjungeret, ut privati hominis conjecturam, alterius cujusvis testimonio destitutam, rejicit. 2dò: quod Lucius ipse Bornam, qui Guduscanorum & Timotianorum Dux fuerat, Guduscanos, Timotianosque, inferiorum harum partium, populum fuisse, asserat. Hos autem, ex Eginhardo, aliisque Annalistis, constat Bulgaris fuisse associatos, dum ad annum 818. de iis Eginhardus scriberet: *qui nuper a Bulgarorum societate desciverant, & ad fines nostros se contulerant*, itaque ante annum 818. Guduscani, Timotianique, hinc & Sclavi, Pannoniæ Saviæ incolæ, in Bulgarorum societate quod fuerint. Hinc profluxisse legationem illam, anno 817. Leonis Imperatoris Constantinopolitani, ad Imp. Ludovicum, causa finium, Ritterus existimat, Hinc Liudeviti bellum, dum Ludovicus causam, quæstionemque limitum non determinâsset, quin Cadolaus Marchæ Forojuliensis Præfectus, sua crudelitate ac fallaciis, Timotianos, a Bulgarorum societate desciscere, effecisset, qua etiam de re, per Liudevitum, Ludovico accusabatur. 3tiò: Quod Theophanes fata *Nicephori* Imp. describens, ad annum Christi 811. narret: *Crummus autem amputatum Nicephori caput, adventantibus ad se variis nationibus ostentandum per dies multos in Romanorum dedecus, & vituperium in ligno suspendit. Postmodum vero illud suspendio revulsum, carnibus nudatum, & argento tectum, com*-

pota-

potaturis Sclavinorum Principibus in poculum gloriabundus efformavit. Ex his arguit Ritterus Lucium de conjecturis nimiis, ac illa quoque, quam cap. 15. ex Caroli testamento de Pannoniis & Dalmatia confecisset; dum consideratione præmissorum Ritteri, rem accuratius examinandam habuisset. Agat eruditus Lector judicem, Ritterum inter, ac Lucium. Ritterus, ex verbis Theophanis: *compotaturis Sclavinorum Principibus*, infert: hos in societate cum Crummo esse debuisse, utpote secum compotantes. Nec alios fuisse, quam Serviæ, Sclavoniæ, Zachlumiæ, Macedoniæ, Epyrus, qui Sclavorum generali nomine censebantur. Credit quoque, morem illum gentis hujus, dum in conviviis, ex cacabis, argento obductis, aliisque ejusmodi, ut calceis, pileis (quod ego quoque persæpe, non sine nausea, vidi) potare, in signum amicitiæ solent, habere originem ex Crummi facto, ipsoque a tot sæculis more, testari istud; Principem illius temporis Sclavoniæ, Crumo confœder atum, sociumque fuisse. Utut hæc sint, cum Crummus 814. decesserit, sub ejus Successore *Murtagon* Bulgariæ Principe, Sclavonia hæc, ad quem pertinuerit? quæstio est.

VIII. Celeberrimam profectò, sui nominis memoriam, reliquit in Annalibus Francorum, ac Eginhardo, cæterisque Scriptoribus *Liudevitus* Pannoniæ inferioris, sive Saviæ, adeoque modernæ Sclavoniæ, Dux. Hæc ne ex lubitu prædicare dicamur, patent? ex Siscia urbe, ab eo relicta, dum ad Servios, sive Serblios profugit, Carniolensibus quoque suis, qui dehinc ut vicini, sese Forojuliensi Præfecto subdiderunt, ad Savum incolentes, consequenter inferioris hodie vocatæ Carnioliæ. Ut omnino *Liudevitus* Dux modernæ Sclavoniæ fuerit. Quando? quove anno Ducatum, sive Banatum obtinuit? comperio scribi a nemine. *Anno 817.* In his Regionibus, motus fuisse intra vicinos Duces, negari haud posse videtur, tum ex Legatione Leonis, missa ad Ludovicum, finium causa, & ab hoc Imperatore, submisso *Albigario*, cum Cadaloco, litium finiendarum causa. Occasione hac, puto Bornam, qui Guduscanorum & Timotianorum Dux ab Eginhardo ad annum 818. scribitur, ad partes Ludovici accessisse; quia is 818. Legatos ad Ludovicum cum donis misisse scribitur; *erant ibi & aliarum Nationum Legati, ac Bornæ Ducis Guduscanorum & Timotianorum, qui nuper a Bulgarorum societate desciverant* (anno nempe priore, dum Albigarius Commissarium ageret) *& ad fines nostros se contulerant.* Liudeviti quoque Legatos adfuisse, testatur Eginhardus. At loco donorum, accusationes tulerunt adversus Cadolacum, suum vicinum ex occidentali parte, eum de crudelitate, ac variis insolentiis accusando. Et quia auditus non fuisset, anno 819. bellum gerit Liudevitus, parte Carinthiæ ad se accedente; missumque ex Italia Ludovici Imp. exercitum superat, & regredi cogit. Mittit Imperatori conditiones subscribendas, quas, quia rejecisset Ludovicus, Vicinos sibi Liudevitus ad bellum sollicitat, & Guduscanos Timotianosque adjutores, atque socios obtinet, *Cadolaco* febri correpto, & mortuo. Post Bornam 821. mortuum, *Baldricus* successit. Hic Carinthiæ Comes fuerit, dum in Regionem Carantanorum ingresso, quæ ad ipsius curam pertinebat, occurrens Liudeviti ad fluvium Dravum exercitus, a Baldrico, cæsis pluribus, de Provincia est fugatus. Parte vero ex altera, cum socero suo Dragomiso (qui Serblorum Princeps erat) Liudevitus Bornæ ad *Colapim* fluvium occurrens, cum Borna pugnavit. Quo in prælio, Dragomisus occisus, ac ob defectionem Guduscanorum ad Liudeviti partes, Borna Prætorianorum suorum auxilio adjutus, vix evasit. Liudevitus autem, Dalmatiam ingressus Decembri mense ferro & igne devastat omnia. Borna castellis suis quæque includens, Liudeviti copias, jam ex latere, jam a tergo lacerans, eum de Regione exire coegit, tribus hominum millibus, de Liudeviti exercitu interfectis. Ac postea Guduscanis etiam a se subactis.

Jam *Bornæ Ducatus*, venit illustrandus. Eginhardus uno loco *Guduscanorum, Timotianorumque*, Ducem, eum appellat. Postea Dalmatiæ & Liburniæ. Quod Lucius quoque animadvertens, lib. 1. cap. 15. pag. mihi 52. explicare nititur. Prætendit Lucius Guduscanos, & Timotianos citra Danubium in Mœsia superiore fuisse, nititurque hoc, ex Ptolomæo, & Plinio ostendere. Verum multa sæcula sunt, ab ætate Ptolomæi, ad nonum hoc sæculum; multæ rerum in Pannonia, Mœsiaque veteri, ab ætate Ptolomæi & Plinii mutationes. Quare firmiorem censeo Cl. Ritter opinionem: Nono hoc sæculo, non alios Guduscanos, Timotianosque, Bornæ fuisse subjectos, quam populum illum ad *Timavum* fluvium degentem, post *Tarvisium*, & prope hodiernam *Duyn* arcem. Timavus enim longum non habet fluxum, at continuo a mari recipitur. *Guduscanos* verò esse populum illum, qui infra modernam Goritiam, ad *Gradiscam* habitat. Rationes ex Eginhardo, sæculi IX. Scriptore, desumit Ritterus. Nam primo, ait: Bornam fuisse Ducem Guduscanorum, & Timotianorum, tum memorata illorum inconstantia, quod jam huic, jam alteri sese subdidissent, refert Bornam ad *Colapim* fluvium constitisse, & cum Liudevito pugnâsse, *Borna vero Dux Dalmatiæ* (verba sunt Eginhardi) *cum magnis copiis* ad

P 2

ad Colapium fluvium, Lindevito ad se venienti occurrens, in prima congressione a Guduscanis deseritur: auxilio tamen Prætorianorum suorum protectus, evasit. Periit in eo prælio Dragomosus socer Lindeviti, qui in exordio defectionis, relicto genero, Bornæ se conjunxerat. Guduscani domum regressi, iterum a Borna subiguntur. Quisquis hunc textum Eginhardi, cum *Colapis* fluvii defluxu metitus fuerit, Lucium sine fundamento, *Timotianos, a Trimacho* Plinii, inter Naissum, (hodie Nissam) & Ratiariam, fatente Lucio, olim Situm, dictos; ibique Sitos; inveniet. Guduscanos item ad *amnem Moravam majorem*, malè locari inveniet. *Colapis* ad Sisciam in Savum defluit, amittitque ibi nomen suum. Itaque dum Eginhardo teste ad annum 822. Lindevitus relicta Civitate Siscia, ad Sorabos fugiendo se contulit, Sisciam Lindevito paruisse, tam hinc patet, quam & ex Carniolensibus, qui ad eum pertinebant; Carantanis item, qui Liudevito se subjecerant, & per Baldricum fuere recuperati. Si autem Bornæ Ducatus, a Naisso, & Morava, ubi Guduscanos, Timotianosque statuit Lucius, extensus fuisset ad Colapim, adeoque ad Sisciam, qua via? & quo? ad Sorabos profugisset Liudevitus, nemo reperiet. Accedit variare Lucium, nam citata pagina Guduscanos in Mœsia collocat; pag. autem mihi 54. eos statuit in Bulgaria, *Et Guduscani, & Timotiani, inquiens in Bulgaria hodierna, sive cis Danubiana* sunt. Quæ combinari nequeunt. Si enim in Bulgaria fuere Guduscani, & Timotiani? Bornæ Ducatus totam Serviam continebat: hinc qua ratione ad Sorabos, sive Servios, Liudevitus fugere poterat? non assequor. 2dò: Cum tam Eginhardus, quam & vitæ Ludovici scriptor, testentur: Bornam, *Lindevito ad se venienti*, ad Colapim fluvium occurrisse, quisquis oras has inspexerit, & Colapis fluxum metitus fuerit, judicare secus non poterit, quam Bornam ab occidente progressum, venienti contra se Liudevito, circa partes hodierni *Caroloftadii*, ubi Colapis fluxus dici potest, locusque & campus est, in quo Bornæ, & Liudeviti exercitus consistere potuit, occurrisse; adeoque Ducatum Bornæ haud fuisse alium, quam in oris Adriatici, sive pro more Eginhardi scribendo: Liburniæ, & Dalmatiæ, in veritate autem Croatarum, ibi degentium. Guduscanos item & Timotianos, qui domum reversi, ex bello ad Colapim gesto, a Borna iterum fuere subjugati, nequaquam alios, quam supra memoratos, ad Tarvisium, Timavumque populos. Horum primo Dux fuerat Borna, pertinebantque ad ejus Ducatum, facile post occisum Errichum a Tersaticensibus. Quod tacere visum Lucio, *ex ratione* ut vocant *Status*. Deinde Cadalaco mortuo, per Forumjuly, ob fidelitatem testatam, Præfecturam quoque accepit. Tum quod bella ad Colapim gesserit; cum, quia Baldrico, Carantanum fuisset commissum, nec Bornæ ad Colapim, tulisse suppetias 819. anno legeretur. Quod sine culpa, negligere non poterat, si tum Forojulium Baldrico fuisset creditum. Ritterianæ deductioni huic, & explicationi, refragari nequeo, persuasum habens: Cl. Farlatum, Assemanum, cæterosque omnes, qui Lucium sunt secuti, si loca hæc, & fluvios prædictos, metiri, intuerique dignabuntur, a Lucii explicatione recessuros.

IX. Borna, Ludovico Imp. quævis sua, & Liudeviti Ducis, gesta; per Legatos nunciante, anno 820. Aquisgrani in Conventu, ad opprimendum undique Liudevitum, tres exercitus ordinantur, & in vere mittuntur. Unus ex Italia per Alpes Noricas, alter per Carantanorum Provinciam, tertius per Bojoariam, & superiorem Pannoniam. Horum exercituum duo, tardius ingressi sunt, ad Liudeviti territorium, sive Sclavoniam, quia primus Alpium transitu, a Liudeviti exercitu prohibebatur. (hinc firmatur ad Savum usque, Labaco incluso, Sclavoniam Liudeviti fuisse extensam, dum ex Italia per Alpes Noricas veniens Ludovici exercitus, Alpium transitu prohibebatur) Alter, sive ex Bojoaria, & Pannonia superiore ordinatus, & longitudine itineris, & Dravo, qui trajiciendus erat (usque ad Dravum ergo, Sclavonia Liudeviti erat) impediebatur. Medius sive is, qui per Carantanos proficiscebatur, quanquam tribus in locis ei resisteretur, ter Liudevito superato, Dravo etiam transmisso, celerius ad destinata loca pervenit. Liudevitus, nihil tum molitus, nunitione tantum castelli, se suosque continuit, nec belli, nec pacis sermonem habens. Exercitus verò, postquam in unum convenerunt, vastata Regione domum reversi sunt. Anno 821. Redintegratis a Liudevito viribus, ac indubiè Forumjuly, & Carantanas partes devastante, quod priore anno, *Carniolenses, qui circa Savum fluvium habitant, & Forojuliensibus pene contigui sunt* (igitur illi, qui ad Labacum fuère) *Baldrico se dedidissent, Idem & pars Carantanorum, quæ ad Liudeviti partes a nobis defecerat, facere curavit.* Eginhard. Tres iterum exercitus, Aquisgrani adversus Liudevitum ordinantur, qui perfidorum agros, per vicos vastarent. Quod etiam nemine resistente peregerint.

Hoc eodem anno 821. Eginh. teste: *Borna Dux Dalmatiæ, atque Liburniæ defunctus est:* Et petente populo, atque Imperatore consentiente, Nepos illius nomine *Ladascla-*

vus,

vus, ſucceſſor ei conſtitutus eſt. Si *Ladaſclavi nomen*, de quo infra: ſi Porphyrog. fidem, quod Croatæ e ſuis, Principes conſtituere ſoliti fuerint, conſidero, *Bornam* Croatiæ Ducem fuiſſe, inferendum eſt: non minus, fuiſſe tum Croatis, liberam Ducis, ſive Bani ſui electionem, quam Imperator confirmâſſet, *petente populo & Imperatore conſentiente, Ladaſclavus ſucceſſor conſtitutus eſt.*

Fortunatus Patriarcha Gradenſis, a Tiberio Presbytero ſuo, apud Imperatorem accuſatus, quod Liudevitum murariis, & artificibus juvaret, citatus a Ludovico, nec comparens, Jadram venit, ac aperta fugæ cauſa, a *Joanne Dalmatiæ Præfecto* (haud ſolius Jadræ) Conſtantinopolim miſſus eſt.

Anno 822. Exercitus de Italia propter Liudeviticum bellum conficiendum, in Pannoniam miſſus eſt; ad cujus adventum, Liudevitus Siſcia civitate relicta, ad Sorabos fugiendo ſe contulit, haud ipſe, at cum ſuis pluribus, cum ſcribatur: uno ex Ducibus eorum, ſive Sorabórum, per dolum interfecto, Civitatem ejus in ſuam redegiſſe ditionem. Anno autem 823. Ludovico allatum eſt, de interritu Liudeviti, quod relictis Sorabis, cum in Dalmatiam ad *Liudemullum* Avunculum Bornæ Ducis perveniſſet, & aliquantum temporis, cum eo moratus fuiſſet, dolo ipſius eſſet interfectus.

Præmiſſorum, facto examine; Sclavonia hæc, ſive Pannonia inferior, cui ſubjecta extitiſſe cenſeri debeat? ſtatuere neſcio. Vocant quidem Scriptores Franci, Liudevitum, perfidum, rebellem: At quid fuit, toties exercitus mittere? devaſtare Sclavoniam, & reverti. Nec e ſuis Ducem conſtituere, aut tenere præſidia, Francico adimpleta milite. Quid, quod fugiente Liudevito ad Sorabos, extenſum non legatur Francorum dominium. Hæc ſi perpendantur, quamvis Wonomirus, olim ſe ſuosque Francis ſubjeciſſe, negari non poſſit, tamen eo mortuo, aut Sclavos hos Francorum excuſſiſſe jugum; aut ab Imperatore Carolo, Sclavoniam hanc, orientis Imperio, per innita pacta, ceſſam fuiſſe, ut de ea in ſuo teſtamento etiam taceat, concludendum, inferendumque eſſet. Verum Bulgariæ Principe Crummo, Conſtantinopolitanis formidando evadente, Sclavos hos, & Sclavoniam, Societatem Bulgarorum fuiſſe amplexatos. Crummo mortuo, ejusque Succeſſore debiliori effecto, Ludovicum & Francos ſtuduiſſe, ut benevola, ſpontaneaque acceſſione Sclavorum, amplificetur Francorum potentia. Sed Liudevito & Sclavis reſiſtentibus, ne in bellum cum Orientalibus veniant, intellecta Fortunati Gradenſis Patriarchæ, Conſtantinopolim fuga, quaſi tantum illatarum ſibi a Liudevito injuriarum vindices, occupationem Sclavoniæ hujus, neglexiſſe videntur. Hæc an ita? aut ſecus ſint, Lector determinet. Prouti etiam: an *Liudena*, montis Claudii poſſeſſio, Liudeviti hujus ſervet memoriam, ſitque ab ejus nomine; quaſi iſthic Liudevitus arcem in monte erexiſſet, ſe ſuosque anno 820. contra exercitus Imp. Ludovici continens, quam opinationem, ex nominis derivatione, locorum item ſitus, & fertilitatis terreni, in MSS: comperimus.

X. Liudevito mortuo, combinatione facta Scriptorum, difficile eſt, his de Regionibus *in veritate* conſtituere, cui parebant. Anno 824. cum *Mortagon*. (ſcribitur varie, quia hi *Mutragon*, hi *Omartag*, alii *Murtagon*; alii *Muradus*, vel *Morad Chan*, eum exprimunt) Bulgariæ Princeps, ad Ludovicum Imperatorem Legatos cum Epiſtola ſua (rei novitate, ſcribentibus Francis, Imperatore eorum moto) miſiſſet; Imperator Legatos pro audiendis illis, ac aliis, termini extenſione, detinuit. Anno 825. Legatis Aquisgrani auditis, prætenſionem de terminis & limitibus eſſe intelligens; eos, datis ad Regem Bulgariæ litteris remiſit. His, Bulgarus non aquieſcens, anno 826. Legatos ad Ludovicum remittit, rogans: ut ſine mora terminorum definitio fieret; vel ſi hoc non placeret, ſuos quisque terminos ſine pacis fœdere, tueretur. Porro non ſolum hæc Bulgarorum prætenſio fuit, ex parte Daciæ Danubio adjacentis, quam *Prædenecentæ* dicti, incolebant; ſed etiam, ex parte Pannoniæ; cùm *Baldericus & Gerholtus*, Comites, atque Pannonici limitis Præfecti, miſſi ab Imperatore in Carantanorum Provinciam fuerint, tum ad invigilandum Bulgaris, cum ad inquirendam famæ veritatem, num Murtagon a ſuis fuerit interfectus? Verum tantæ moræ pertæſus Bulgarus, Anno 827. Eginhardo teſte, etiam de adhuc deſcriptis: *Bulgari quoque Sclavos in Pannonia ſedentes, miſſo per Dravum navali exercitu, ferro & igne vaſtaverunt, &* [illegible] *eorum Ducibus, Bulgaricos eis Rectores conſtituerunt.* Anno autem 828. Ludovicus Imperator, relatum nunc factum Bulgarorum, intelligens, Baldericum amovit, teſte Eginhardo: *Baldericus Dux Forojulienſis, cum propter ejus ignaviam Bulgari fines Pannoniæ ſuperioris impune vaſtâſſent, honoribus privatus; & Marcha inter quatuor Comites diviſa eſt.*

Ex præmiſſis conſequitur. 1mò: Liudevitum Bulgaris fuiſſe aſſociatum, & in [illegible] clientella, cùm Liudevito mortuo, mox Bulgariæ Rex, de finibus quæſtionem [illegible]

q

Post Liudeviti ad Sorabos fugam, illumque occisum, Sclavos Pannoniæ Saviæ incolas. Ludovici Imperatoris potestatem agnovisse, huicque semet subjecisse, postquam Bulgari Sclavos in Pannonia sedentes, misso per Dravum navali exercitu, non solum vastavissent; verum Ducibus Sclavorum pulsis, Bulgaricos Rectores iis constituissent; ut Sclavonia hæc nostra, sub Bulgarorum potestatem venisse deducatur, & Bulgaros recepisse Rectores, adeoque 827. Francorum e mancipatu exivisse. 3tiò: Pulsos e Sclavonia Duces, ad Ludovicum fugisse, Baldericum accusavisse; dum is anno 828. honoribus est privatus. Interium quia scriberetur a Fuldensi ad annum 828. *Lotharius cum exercitu ad Marcham Hispanicam missus est: similiter & Ludovicus juvenis contra Bulgaros*, ab Imperatore Ludovico, neglectam fuisse Sclavoniæ recuperationem, censeri non potest; Verùm tam ex silentio Scriptorum, quid juvenis Ludovicus cum Bulgaris gesserit? quam & consideratione intestinorum bellorum, considerationis item filiorum Ludovici, contra Imperatorem Patrem, denique etiam: ex constitutis per Ludovicum, novis quatuor Marchæ Comitibus; præcipue cum Annal. Fuldensibus testantibus; *Anno 829. Bulgari navibus per Dravum fluvium venientes, quasdam villas nostrorum, flumini vicinas, incenderunt.* Concludi aliud nequit: quam Ludovicum Imperatorem, Bulgaris modernam cessisse Sclavoniam, facile etiam ultra trans Dravum; sed quoadusque? statui non potest. Argui nihilominus posse videtur, ex Marchis Imperii, Boica nempe, Carantana, Tarvisana, & Moravorum, Pannoniæ veteris partem magnam, Bulgaros obtinuisse. Quod etiam, infra adducenda, roborabunt.

Sane, quæ in utroque Imperio, his annis fuére confusiones ac miseriæ, meum describere non est. Qui ignorant, legant Annalistas Francos, & respectu Orientalis Imperii, Scriptores Byzantinos. *Dalmatæ*, hoc est Croatæ illi, qui sub Heraclio aquisiverunt Dalmatiam, suntque bene distinguendi, a Croatis Liburniæ veteris, ut etiam Lucius lib. II. cap. 1. admonuit, aucti potentia & viribus, videntes Michaelis Balbi socordiam, occasionem item, captæ a Saracenis Siciliæ, & Calabriæ; sese liberos effecerunt. Parebant hi, post pacta illa intra Carolum I. & Nicephorum Imp. Orientali Imperio, at circa annos hos, videlicet 826. jugum excussère. Hæc quæ retulimus, testantur Zonaras, Cedrenus, Curopolata. *Michelis Balbi Amorei tempore, Saraceni Siciliam, & Calabriæ partem occupâvere. Item omnis Dalmatia defecit.* Constantinus Porphyrog. in Contin. Theoph. ad annum 826. *omnis Delmatia sub id tempus a Romano Imperio* (sive Orientali) *defecit, suique omnes juris, ac sibi capita extiterunt, quoadusque inclytus ille Basilius Imperium regendum suscepit; tunc enim Romanæ facti sunt ditionis.* Item de Admin. Imp. cap. 29. *Cum Romanum Imperium, per imperantium tunc temporis ignaviam, atque socordiam, maxime Michaelis, Amoriensis Balbi, tantum non expiràsset, qui Dalmatiæ oppida incolebant, sui juris facti, neque Romano Jmperatori, neque cuiquam alteri subjecti.* Firmantur ista, etiam Privilegio, apud Lucium lib. 2. cap. 2. *Tirpimiri* Croatorum Ducis, dato Salonitanæ Ecclesiæ, quæ dum extra dubium in Dalmatia veteri Romanorum, esset; Tirpimirum Ducem Croatarum illorum, qui Dalmatiam sub Heraclio aquisiverant, fuisse patet. Est Privilegium, Lucio affirmante, de anno 838. Hoc se Tirpimirus, Croatarum Ducem vocat: hoc suum antecessorem, Croatarum æquè Ducem Mislavum exprimit, sub hoc Mislavo Duce dedicatam fuisse Salonitanam Ecclesiam, ipsique elargita Privilegia testatur. Tirpimirus quoque, quædam largitur, ac antecessoris sui Mislavi confirmat donationem, & privilegia.

Meditatione Privilegii istius, certum est Mislavum, Tirpimiri fuisse antecessorem, ex alio genere hunc, ex alio Mislavum, cum Tirpimirus taceat, sibi fuisse agnatum. 2dò: Mislaum egisse Ducem, sub Græcorum clientella; Tirpimirum verò fuisse illum, qui a Romano Imperio defecit, ut ex verbis Privilegii deducitur: *Ego licèt peccator Tirpimirus Dux Croatarum, juvatus munere Divino* . . Item: *Mundi ab origine cuncta per tempora facta mansisse, delabis seque succedentibus alia*, ut ideo vota solvens DEO, *de communi*, ut ait, *consilio cum omnibus Zupanis*, monasterium construxerit, ibique catervas fratrum adhibuerit, dotaverit. Ex annis quoque Tirpimiri hujus, istud deducitur, cum ad hæc tempora, Dux fuerit, quibus, defecisse Dalmatas, sive Croatas illos, Scriptores Constantinopolitani fatentur. Duæ autem hic, ex eodem Privilegio nascuntur difficultates. Prima est: num sic Croatæ illi Dalmatiam possidentes, liberi eveserint, ut ab Orientali deficientes Imperio, nec Francorum sive occidentis Imperio, semet subjecerint? Lucius ex Inscriptione: *Regnante in Italia Piissimo Lothario, Francorum Rege.* Putat Tirpimirum sub Francorum Imperio fuisse. At opinioni suæ, deferri nequit, tum ideo; quia Imperatorem 838. egit Ludovicus Pius, hinc si deficiendo ab Orientis Imperio Tirpimirus, clientellæ Francorum Imperatoris se tradidisset, Ludovicus fuerat in inscriptione exprimendus: cum etiam, quod Constantinus Porphyrog. (testis perquam idoneus) testetur: *Qui Dalmatiæ oppida incolebant, neque Romano Imperatori, neque*

cui-

circuum aliter [illegible]. Hoc autem esse, si Francorum Imperio, Dalmatiae incolae jam sub-jecissent, vel occasione pacis illius, anno 838. initae, inter Ludovicum Imp. & filios, de qua Pagius, & post C. Assemanum, Meminit. Luchario, Tirpimirus fuisse subjectus, cum nihilominus, dicit tamen hanc ignorasse Constantinus Imperator, ... negari, neque possibilem. Sed nec argui potest, ad pacta, dictiminemque illam, Croatas Dalmatiae pertinuisse; cum illi, ex Caroli I. pactis, Orientali Imperio attributi fuerint; neque ob dissidia domestica, quae Ludovico erant cum illis, opportunitas exstitit, receptione Croatarum Dalmatiae, ut ab Orientis Imperio deficientium, Orientis Imperatores provocare, & hostes efficere. Quare Inscriptio illa, *Lotharii*, *Italiae Regis*, sive ex vinculo amicitiae, ac foederum, quia Lotharius in patrem suum impietatis reus describitur, sive ex juramento illo, quo se Croatae, Dalmatiam acquirentes, Romano Pontifici obstrinxerunt olim, processerit, nequaquam vero, ex subjectione, & recognitione juris, Regum Italiae, in Dalmatiam, ut ideo Tirpimirus, nec Lotharium, *suum Dominum*, vel *Dalmatiae*, suique Ducatus vel innuat; vel ... Lotharii, reminiscatur, at ut juris absoluti Dux Croatarum & Dominus, de communi Zupanorum suorum consilio, quaeque disponat in isto Privilegio. Alia quaestio est: Tirpimiri Ducatus, qui fuere limites? & num ad Danubium usque, annis his, sive 838. Croatarum horum Dalmatia extensa fuerit? Limites fixos, & cum certitudine, designare nequeo. Ex loco subscriptionis *Byaci*, sive ut nunc *Bihacio* argui potest, ad fluvium Unna, sive Vunna, extensum per montana, respectu Zagrabiae meridionalia, Tirpimiri Ducatum fuisse, ad Drinum fluvium; ut ea, quae trans Vunnam situantur Tirpimiri fuisse argui valeat. Cis Vunnana vero Sclavoniae; quae Bulgaricos Rectores ab anno 827. habuit, uti supra Eginhardus, testis exceptione major perhibet. Ex verbis Privilegio insertis: *Ac deinde, ut in futura maxime Ecclesiam*, (nempe Salonitanam) *quae Metropolis a hac ripam Danubii est & pene per totum Regnum Croatiae*, concludi legitime nequit, Tirpimiri Ducatum, ad ripam Danubii fuisse extensum. Constat enim Serblos sive Servios, fuisse illhic, ac hos inter Sclavoniam, & ad Adriaticas continentis oras, Sclavo-Croatas. Constat item, ex Dioecesium vel Metropolitanarum finibus, legitime metiri non posse, Provinciarum limites, dum distincta est, sacra Jurisdictio, a profana. Nunc etiam Dioeceses, & Metropoles, quoad jurisdictionem sacram, extenduntur per Provincias distinctas, & Regum, Magistratuumque diversorum, quin inferri valeat, metirique inde, Regnorum, vel Rerumpublicarum, limes ac terminus. Religiosorum autem, quos vocamus, Magistratus, sive Provinciae; persaepe per plura Regna, Ducatus, Provincias extenduntur, & in unam conflantur, eorundem Provinciam; quin ex confusione hac, inferri sive nunc, sive aliquando poterit, Regnorum aut rerumpublicarum eosdem fuisse, aut esse limites.

XL. Liquet itaque ex praemissis, post bellum illud Liuderiti Sclavoniae Ducis, occasione bellorum civilium intra filios Ludovici Imperatoris cum Patre, Sclavoniam hodiernam anno 827. Francorum excussisse jugum, atque Bulgaricos Rectores nactam. Croatas aeque illos, qui Dalmatiam incolebant, ab Orientali defecisse Imperio, occasione Saracenorum, in Siciliam Calabriamque irrumpentium, circa annum eundem 827. Jam examinandum venit, quando Croatae illi, qui e Dalmatia secesserant, & Sclavorum terras, occiso Argaido, ad oras Adriaticas, intra Sclavoniam, & Forumjulium in veteri partim Liburnia, partim Japydia occupaverant, dicti Sclavo-Croatae, sese a Francorum potestate subtraxerint? & juris sui effecerint?

Hoc eorundem factum, ad annum 841. aut 840. cum a Lucio, Assemano, Farlato, caeterisque eruditis Viris collocetur, neque inveniam motivum, ex coaevo quopiam Scriptore, aut ullo diplomate, ab iisdem recedendi, eisdem subscribo. *Rei*, hoc est libertatis Sclavo-Croatarum testis est Constantinus Porphyrog. cap. 29. Hic, postquam retulisset Croatas illos, qui Dalmatiam incolebant, sui juris factos, nec Romano Imperatori, nec cuipiam alteri subjectos esse, prosequitur: *Itidem conterminae illis gentes* (adeoque post Croatas, Dalmatiae incolas) *Croati, Servy, Zachlumitae, Terbuniotae, Canalitae, Diocletiani, & Pagani, excussis Romani Impery habenis liberi, suisque non alienis legibus usi sunt.* Verum, fatendum est: Porphyrog. adeo contracte plurium saeculorum memorias Croatarum referre, ut sibi ipsi contrariari videatur. Cap. 29. subjectos Romano Imperio fuisse, Croatas Dalmatiam incolentes, prouti & gentes memoratas recenset, sed per ignaviam, & socordiam Michaelis Amoriensis Balbi, sui juris effectos esse. Cap. 30. cum narrasset, occupatam per Croatas, pulsis inde Abaribus & Sclavis Dalmatiam, refert: a Chrobatis, qui in Dalmatiam venerunt, partem secessisse, & Illyricum, atque Pannoniam (in parte videlicet) occupasse, subjiciens, *Per aliquot vero annos etiam Dalmatiam incolentes Chrobati, Francis subjiciebantur: quemadmodum & antea, dum in ipsorum terra degerent. Tanta autem in eos crudelitate utebantur Franci, ut lactantes adhuc eorum pueros occidentes, canibus objicerent,*

Quæ res cum intolerabilis Chrobatis esset, facto dissidio, Principes, quos ex ipsis habebant, interemerunt. Unde magnus contra eos exercitus movit e Francia, & post septem annorum bellum, ægre tandem superiores facti Chrobati, omnes Francos, eorumque Principem Cotzolin e medio sustulerunt. Et exinde liberi, & sui juris facti, sacrum Baptisma, a Romane Pontifice petierunt, missique Episcopi, ipsos baptizârunt, Principatum tenente Porino. Narrat deinde, regionem in XI. Zupanias fuisse divisam, harum recensens nomina, Bano illorum quid obtigit, tum pergit: fines describere; inchoans: *prædicta Chrobatia, cum reliquis Sclabiniis* (Sclavis) *ita sita est* &c. Ut hinc pateat etiam, eum distinctè non scripsisse, verum confudisse Croatas cum Sclavis cap. 31. *Regio autem hæc, quam incoluerunt Chrobati, ab initio sub potestate erat Romanorum Imperatoris - - Chrobatiæ autem Princeps ab initio, hoc est ab Heracly Imperatoris temporibus, Romano Imperatori,* non *Bulgariæ Principi subditus erat. Neque Bulgarus cum Chrobatis bellum gessit &c.*

Horum, cæterorumque facto examine, & combinatione scriptorum a reliquis, certum est compendiô suo Porphyrogenitum, memorias Croatorum per plura sæcula esse complexum; quæ, sine Cronologiæ ratione, aliorumque Scriptorum adminiculo, nec intelligi, nec interpratari possunt. Mihi accuratè perpendenti, combinantique Porphyrogeniti narrationem, cum Scriptoribus aliis, & locorum situ, videtur is, capite 29. generatim Dalmatiam complexus. cap. 30. post generales de Croatis notitias, speciatim de Croatis illis agere, qui a Crobatis illis, Dalmatiam incolentibus secesserunt in Liburniam veterum, & Pannoniæ partem occupârunt. Hoc, non solum ex dominatu per annos aliquod Francorum, deducitur; at ex fide, sive Baptismo etiam, quia hos, sub *Porino* refert fuisse baptizatos, illi verò, qui in Dalmatia permanserunt, Catholicam fidem suscepisse sub Heraclio recensentur, jurâsse Romano Pontifici, nec a fide suscepta defecisse illos, deduci potest. Capite demum 31. speciatim de Croatis Dalmatiam possidentibus, scribere videtur Porphyrogenitus, ut quivis inveniet, caput istud meditaturus. Quare cum capite hoc Tirpimiri faciat mentionem, qui circa 837. & sequentes annos, Dux fuit Croatarum Dalmatiæ, & post eum Cresimirus; *Porinus*, de quo cap. 30. Porphyrog. Princeps sive Dux, Croatarum horum, id est Sclavo-Croatarum Dux erat; nec Croato-Dalmatis attribui potest, cum Porphyrogenito teste, circa annos eosdem, Porinus, & Tirpimirus Duces fuisse observentur.

Itaque pateret ex præmissis Porphyrogenitum, historiam sæculorum plurium, atque partis utriusque Croatarum, quin & Sclavorum fuisse complexum, quam nihilominus anteriora, a nobis relata, illustrarent. Sclavis ergo Pannoniæ inferioris, sive Sclavoniæ, per Bulgaros subactis, Croatis æque Dalmatiæ, sese ab Orientali Imperio subtrahentibus; *Sclavo-Croatæ*, qui intra hos fuere medii, Francisque parebant, quod hi, præsidia possiderent, & Sclavo-Croatarum Magistratus, a Francorum Marchiæ præfectis, dependerent, æquè libertatem consequi procuraverint. Sed qua via? quibusve modis, clarè scriptum est, a nemine. Narrat Porphyrog. superius, post bellum annorum septem, libertatem consecutos, at quibus annis, bellum illud fuisset? tacet. Vereor ego, Porphyrogenitum nomine *Cotzolin Principis*, *Cadolacum* exprimere. Quod si ita esset, per bellum annorum septem indicaretur, bellum memoratum Liudeviti, essetque confusa Porphyrogeniti narratio. At cùm e Francis aliisque Scriptoribus, nec argui valeat, *Sclavo-Croatas*, Adriaticas oras incolentes, libertatem tum fuisse consecutos, imo Borna Dux contra Liudevitum pugnâsset pro Francis, bellum illud septem annorum fuisse posterius, censeri debet, atque ad annum circiter 832. aut 833. belli hujus exordium collocari.

Sane quisquis, filiorum Ludovici Py Imperatoris, cum patre discordias & indignitatem perpendat, quam ad annum 833. describit Auctor vitæ Ludovici, Conradus item Urspergensis, Sigebertus &c. occasionem Solavo-Croatis his fuisse, semet vindicandi de Francis, facile agnoscet. Obedire Francis cum renuissent Croatæ, pueros eorundem Franci occidere, canibusque projicere, teste Porphyrog. crudeliusque agere inceperint. Quam exosi Croatæ Tyrannidem, Francis occisis in libertatem se asseruerunt, habito facile adjutorio a Sclavis, Bulgariæ parentibus, ut infra dicturi.

Belli gesti desideratur relatio, supersunt nihilominus hujus memoriæ, tam apud Porphyrogenitum: *Post septem annorum bellum, ægrè tandem superiores facti Chrobati, omnes Francos - - e medio sustulerunt. Et exinde liberi, & sui juris facti* &c. quam & Scriptores Venetos, apud Lucium lib. 2. cap. 2. pag. mihi 60. & Schönleben ad annum 836. Sed insuper: anno eodem 836. Lotharius Italiæ Rex, Gregorio Papæ infensus, Romanam Ecclesiam haud leviter perturbâsse, apud Schönleben perhibetur. Cujus rei consideratione, cum teste Tirpimiri memorato superius Privilegio, Dux Croatarum, Dalmatinorum Terpimirus, in

in amicitia fuisset cum Lothario, innuentibus verbis illis: *Regnante in Italia Piissimo Lothario Francorum Rege.* Martinus ille Claudus, de quo Porphyrogen. cap. 31. verbis sequentibus: *In diebus Principis Terpemere, qui pater fuit Principis Cresemere, e Francia, quæ inter Chrobatiam & Venetiam media est, veniens Vir quidam Martinus nomine, maxime pius, sed habitu sæculari, quem iidem quoque Chrobati, miracula fecisse plurima dicunt, hic porro Vir pius imbecillus admodum, & pedibus mutilatus, ita, ut a quatuor bajulis quocumque vellet, deferretur, illud Sanctissimi Pontificis mandatum* (nempe juramentum illud, quo se obstrinxerant S. Petro Apostolo sub Heraclio occasione Baptismi suscepti; uti ex eodem capite 31. Porphyrog. pateret) *Chrobatis ad ultimum vitæ finem servandum esse itidem sanxit, eadem etiam illis, quæ antea Pontifex, imprecatus. Quapropter neque Sagenæ ipsorum Chrobatorum, neque conduræ, unquam ad aliquem bello infestandum abeunt, nisi si quis eos adoriatur.* Missus a Papa fuisse ad Terpimirum deducitur, ad reflectendos Croatas Dalmatiæ, juramenti illius sub Heraclio eliciti; adeoque ne adversus Papam, cum Lothario fœderibus & societate conjuncti, moliantur quidpiam, Lothariumque adjuvent. Quod Croatis Dalmatiæ persuasum fuisse, tam Privilegium Tirpimiri apud Lucium suaderet, dum is 837. plus solicitus est de monasteriis, quam armis; quam & silentium apud Scriptores, gesti ab eo belli cujuspiam. Quare is, Croatas Liburnicos, non adjuvit, ne Francos, sibi amicos offenderet, adjuvando illos, qui a Francorum jugo sese eliberare studebant.

Martinus relatus, dum *e Francia, quæ inter Chrobatiam & Venetiam media est*, ad Terpimirum ivisse, a Porphyrog. describitur, facile ad hos Sclavo-Croatas iverit, eosque adversus Lotharium & Francos hortatus est, ut sic Lotharium a perturbanda Romana Ecclesia avocaret. Terpimirum, hujusque Croatas Dalmatiæ, juramenti admonuit, ut Lotharius evadat debilior, & ditiones Romanæ Ecclesiæ securiores. Venetæ, utpote Italiæ Regibus, adeoque tum, Lothario; tributis obnoxii, ut Porphyrog. cap. 28; adversus Croatas hos Liburniæ incolas (quos illi Sclavos vocant, scribuntque) pugnâvisse deducuntur, ex propriis Scriptoribus, a Lucio lib. 2. cap. 2. relatis. Quare bella hæc, innui a Porphyrogenito, censeo; dum post septem annorum bellum, Chrobati omnes Francos e medio sustulisse, seque liberos, & sui juris effecisse, scribuntur.

Occasione hac, nec Croatas Dalmatiæ, nec Venetos; Sclavo-Croatis, adjutorio fuisse, pro consequenda ab iis libertate, modo descripta testantur. *Sclavi* nihilominus, qui ab anno 827. Bulgaricos habuere Rectores; item vicinæ illis a meridie gentes, nempe Servii, Pagani sive Narentani, Croatis his quod associati fuerint, credimus, non solum ex vicinia, & in Francos odio; verum etiam ex Porphyrogeniti contextu, & combinatione historiæ suæ, de Serviis, item Bulgaris &c. Quin apud Clariss. Assemanum Tom. 2. Par. I. cap. 5. pag. 149. Bertinianus: anno 845. *Ludovicus, 14. Duces Boemanorum - - Sclavorum quoque, & Bulgarorum legationes suscepit, audivit, absolvit.* Quæ ad Sclavos hos pertinent, ut credam occasione hac, juri omni, si quod Francis erat in Regiones has Sclavoniæ, & Croatiæ Liburnicæ, seu maritimarum partium, Ludovicum cessisse, *Legationes suscepit, audivit, absolvit.* Hinc anno 853. apud Assemanum, adversus Ludovicum arma movent, sine infidelitatis nota, dum ait Bertinianus: *Bulgari sociatis sibi Sclavis, &, ut fertur a nostris muneribus invitati adversus Ludovicum Germaniæ Regem circiter permoventur: sed Domino pugnante vincuntur.* Profecto ab anno 845. his in Regionibus, nulla dehinc occurrit memoria, bellorum, aut dominatus Francici, ut omnino in Legatione illa Sclavorum, & Bulgarorum ad Ludovicum, *apud Padrabrunno in Saxonia*, Sclavi, & Bulgari, Pannoniæ hujus, a Francorum potestate pro absolutis declarati videantur.

XII. Patet ergo ex adhuc descriptis, quando? & qualiter? ex his Regionibus Francorum desiit dominatus. Patet distingui oportere Sclavoniam, a Croatia; & hanc, aliam esse Croatarum Dalmatiam incolentium; hisque temporibus distinctum fuisse Ducatum, a Croatia, & Croatis, oras Liburnicas, & Japidiæ incolentes, suumque Ducatum extendentes. Hi a Scriptoribus Venetis, Sclavorum nomine exprimuntur; illi Dalmatarum & Dalmatiæ. A Romanis, atque Romana Curia, utrique habentur pro Dalmatia, & Dalmatis. A Byzantinis jam Sclavorum, jam Serviorum &c. Croatarum item exprimuntur nomine. Vetus attamen distinctio, & veritas, maximè in Diplomatibus Hungariæ Regum, Legibus item servatur, quæ, Bulgariam, Serviam, Bosniam, Rasciam, Dalmatiam, Croatiam, Sclavoniam, & distinguunt, & conservant, ut infra ex Diplomatibus deducturi.

Jam singilatim, antedictorum Ducatuum, Duces recensendi forent, ut horum serie, res superiores firmentur. Verum quæ sit in his eruendis difficultas, qui vel modicum in rebus nostris versatus est, animadvertit. Sane Scriptores Ducum horum, ut Diocleates, Thomas

Archid. Marulus, Orbinus, variant, tam in nominibus horum, quam & Chronologia. In his accuratius deducendis, egregiam operam navavit Lucius; Examinant quævis erudite, ac docte Farlatus, ac Tomo IV. Assemanus; attamen ob defectum cognitionis, Regionum, partiumque harum, & cumprimis Sclavoniæ, ut Regni postea, ante vero Ducatus distincti, a Dalmatia, Croatia, Servia, Carantano, Istria, confusionem etiam hos non evitasse, comperio. Quare sine quavis Illustrium Virorum horum injuria, & quibus nulla ratione comparari possum, Ducatuum horum Duces, hac ætate, ita distinguendos, collocandosque censeo.

Duces Croatarum Dalmatiæ.

P*aulus*. In vita Caroli M. occurrit ejus mentio, jam ut sub nomine Ducis Jadræ, jam Dalmatiæ. Egit de pace inter Francos, & Græcos constituenda. Insidiis premebatur per Duces Venetiæ. vide pag. 57.

Joannes Dux, qui Fortunatum Patriarcham Gradensem Constantinopolim misit. Neque est, quod Duces hi Jadrenses vocentur, fuere enim Duces Dalmatiæ. Jadræ habitantes, ut ex Scriptorum contextu eruitur.

Liudemullus, Bornæ Ducis Avunculus, ad se fugientem Liudevitum, sustulit.

Mislavus. Ex Privil. Tirpimiri apud Lucium.

Tirpimirus. Ex Privil. apud Lucium, & Constant. Porphyr. se, & Ducatum suum, ab Imperio Orientis eximit.

Chresimirus I. Filius Tirpimiri ex Porphyrog.

Duces Croatarum in Veteri Liburnia, seu oris Adriatici continentis Francis subjecti.

Anonymus cum Ericho pugnans. *Borna*, de quo inferius.

Ladasclavus. Huic passim anni exigui, Ducatus attribuuntur. At si cantilenas vulgi perpendo, quas nunc etiam in saltitationibus vulgus cantitaret, huic Ladasclavo, si non totalis a Francis eliberatio, certe initium ejus negari non posset. Circa Festum Joannis Baptistæ, occubuisse cantatur, pro patriæ consequenda libertate. Errat Ritterus, dum prosam illam vulgarem, S. Regi Ladislao attribuit. Cæteri item, qui idolum *Lade*, aut *Lado*, versibus illis putant coli, quod sæpe etiam, arguendo superstitionis plebem, rudes in historia Concionatores declamant. Prosæ nihilominus totius textus, Ducem cantari notat. At hæc ututsint.

Muysclavus, sive *Mujus*, alter a Mislavo superius posito, cum Tirpimirus ut sui Antecessoris in anno 838. Mislai Dalmatiæ reminiscatur. Cum *Muyo* autem in anno 839. Petrus Venetiarum Dux, pacem firmasse, per Dandulum describitur, apud Assemanum.

Porinus ab anno 840. ex Porphyrog.

Duces Sclavoniæ.

Liudevitus de quo supra. NN. Anonymus. Qui Ludovici Imp. tradidit se in clientellam, & ad eundem fugit, Bulgaris Sclavoniam occupantibus. vide pag. 62.

Bardas. Constitutus a Bulgaris ex Leonis Gramatici verbis: *Is habebat filium Bardam nomine, & virili ætate provectum, quem vice sua Macedonibus trans Danuby fluminis ripas habitantibus* (hoc est in Sclavonia, quæ erat trans Danubium, respectu Macedoniæ, & supra eundem Danubium) *donari reliquit. Ipse quodam invento ex arte, ad Theophilum accessit, quem gaudens excepit, & eo, quod expetebat cognito, ut navigia consequerentur* (quibus anno 829. ut supra ex Fuldensi, per Dravum venientes, villas incendebant) *mandavit*.

Ratimarus apud Schönleben.

Unnosclavus ex Dandulo apud Lucium, fors ab Unna fluvio, ad quem suus extendebatur Ducatus, ita dictus; hinc Dux Sclavoniæ. Socius Croatarum sibi vicinorum in continenti maris Adriatici, ad Francos expellendos. A domesticis vocatus *Deliavuk*.

Duces Avariæ in Pannonia.

Theodorus, vide supra pag. 51.

Zodan in Baptismo Abrahamus pag. 56.

Tutundus Circa annum 824. ex epistola Eugeny Papæ apud Schönleben, Lazium, Pray, videnda. Ab hoc Duce, memoriæ Ducum Avariæ non occurrunt, sive quia cum Sclavis Moravis eos confuderint Scriptores; sive ob Duces Bojoariæ. *Avariæ* nihilominus memoria in Diplomate exhibito ab Hansicz Tom. I. Germ. Sacræ, Ludovici Bojoariæ Regis ad annum 836. est mentio, ubi: *Quasdam res proprietatis nostræ, quæ sunt in Provincia Avarorum, in loco, qui dicitur Kirchbach &c.* ut facile ob Regnum Ludovici in Bojoaria, constitu-

ſtitutum, (Avariâ in Provinciam redacta, & Regi Ludovico attributa) memoria Avariæ Ducum, ceſſaverit. Si ea, quæ de *Salachone* ſcribit Schönleben ex Avent. Lazio &c. ad annum 840. Brynonem nempe, ſive *Privinnam* ab eo receptum, & Ludovico Regi ſubmiſſum fuiſſe, vera ſint; *Salacho*, Comes limitaneus Avariæ hujus, vicinæ Bulgaris, eſſe debuit.

Duces Carantanorum Sclavorum.

Taſſilo circa 784. qui Hunnos evocavit, ut pag. 54. relatum ex Eginhardo. *Geroldus*

Carolomanus. Ex Diplomate apud Lazium lib. 6. Migr. Gent. pag. mihi 161. de anno 816. (cavere nolim, errorem in anno non cubare. Quin geſtorum Carolomanni meditatione, puto ſcribi debuiſſe, annum 861. Hoc ſi ita, tam Carolomannus, quam Arnolphus, Baldrico poſtponendi) ubi: *In Nomine Sanctæ, & Individuæ Trinitatis: Carolomannus DEI concedente Clementia Rex Francorum, Carantanorum &c.*

Arnolphus, ut ibi Lazius ex Rhegino Prumienſi, Othone Friſingenſi, deduceret. Sub Arnolpho hoc, miſſus fuerit *Baldricus* ad Carantanos contra Liudevitum, ut pag. 59. inde translatus ad Forumjuly. Poſt hunc Baldricum eſt Lacuna, in firma ſerie, Ducum Sclavorum Carantanorum.

Duces Forojuly.

Rotgandus, quem pag. 54. Carolus M. ſuum inimicum exprimit.

Erricus, vel *Henricus* circa 784. a Carolo M. poſitus, de quo ſuperius. Anno 799. occiſus a Terſaticenſibus.

Cadalocus Anno 800. a Carolo datus. Ludovico Pio Imp. a Liudevito accuſatur de crudelitate, variiſque inſolentiis, mortuus Anno 819.

Borna Dux Croatarum Liburniæ, mortuo Cadaloco, ob teſtatam fidelitatem contra Liudevitum, una etiam Ducatum Forojuly adminiſtrat, ad annum 821. quô obiit. Cui in Ducatu Croatarum, ſucceſſit *Ladaſclavus*; in Ducatu autem Forojuly.

Baldricus, mortuo Borna, Ducatum Forojuly accepit; verum etiam Carantanorum Sclavorum fuit adminiſter, cum teſte Eginhardo, anno 828. *honoribus* privatus ſit ideo; quia propter ejus ignaviam, Bulgari fines Pannoniæ impune vaſtâſſent; & tum Marcha, ſit, inter quatuor Comites diviſa.

Hos Duces, tum ad confirmanda ſuperiora, cum & videndam Scriptorum quorundam confuſionem, adeoque etiam intelligendam harum Regionum, veteriſque Pannoniæ hiſtoriam, recenſere diſtinctè, viſum mihi eſt. Animadverti enim, quemvis comodius intellecturum non ſolum VIII. & IX. Sæculi harum Regionum hiſtoriam, conſideratione relatorum Ducum, verum ea quoque, quæ ſequentur hiſtorica, ſive illa Civilis; ſive bellici ſint argumenti. Recenſiti, deſcriptique ſupra Duces, temporum ſunt eorumdem, nempe ſub Carolo Magno, & Ludovico Pio. Sibi fuêre cognati, ut *Liudemullus* Dalmatiæ, (ad quem Liudevitus fugerat, tanquam ſub Orientis Imperii clientella conſtitutum) *Bornæ* Ducis Liburniæ, avunculus exprimatur. Facile Liudemullus, affectui carnis indulgens, ut Bornam nepotem commendatum reddat Ludovico Imperatori, hoſpitem Liudevitum interfecit. Eodem itaque tempore vixerunt, *Liudemullus*, *Borna*, *Cadalocus*, *Baldricus* Carantanorum Præfectus; *Liudevitus*. Quorum acta, & res legendo, meditandoque, niſi Provincias, Ducatus eorundem cognoſcas, de iis *judicare* non poteris, ſed haud ſine erroris periculo, imaginari pro lubitu, ac ex appræhenſis, imaginatiſque idæis, erroribus ſubmergeris.

XIII. Jam eruendum eſt: poſt Francos reſpectivè ejectos, reaſumptamque libertatem, quæ ſunt præfatorum Ducatuum veriores memoriæ? Has antequam ordiamur, admonere fors non oberit Patriotas, ne ſuſpicentur me culpoſe omittere, tot tantoſque Reges, Duceſque Croatiæ, quos in Ratkajo legerunt, vel lecturi ſunt; aut in Imaginum ſubſcriptionibus, pictorum licentia offendent, ut Goſtumilli, Ivani &c. ſive Croatiæ, ſive Sclavoniæ huic attributos. Quin, ſi etiam in Annalibus Imperatorum (ut omnino invenient) vel bella cum Sclavis geſta, vel datos Sclavis Duces legerint, ne vel me invidiæ arguant, vel talia ſubito, Sclavoniæ huic, & Croatiæ attribuant, aut trahendum fuiſſe dicant. Non nego, Moravos, Bohemos, totque alias Nationes; Sclavorum nomine his Sæculis accipi, monuique ſuperius; ſed & juſtitiæ eſt: *ſua cuique tribuere*; & me de Sclavis illis non comentari, ſupra monui. Studium, conatuſque meus, in eo ſunt, ut his Regionibus propria, colligam; ac in ſuum reducam ordinem. Lucius identidem narrat, confundi has Regiones, nec Sclavoniæ ſcribi a ſe hiſtoriam, aut ſcriptam ſe ſcire ab aliquo. Obſervavi, vidique in locis aliquod, *Godeſcalchi* imagines, & hunc Regis Sclavoniæ, Sancti item Martyris, honoribus extolli per inſcriptiones. Ego nec Regem, nec Martyrem Sclavoniæ hujus, Godeſcalchum, comperio. Bene

 vero,

vero, Godefcalchum Orbacenfis Monafterii Monachum Presbyterum, variis fuperftitionibus deditum, & fcientia tumidum, qui turpiter ex Italia ejectus, *Dalmatiam, Pannoniam, Noricumque adorfus* (ex Annal. Bertinian.) *quædam noftræ faluti valde contraria, præcipue fub nomine prædeftinationis, peftiferis dictis & fcriptis adftruens in præfentia Ludovici Germanorum Regis, Epifcopali Concilio detectus, atque convictus, ad Dioecefeos fuæ urbem reddire compellitur.* Videant quorum intereft, ne fub Regis, Martyris, & Apoftoli Sclavoniæ titulo, impoftor ifte habeatur. Cæterum reddeundo.

Fundamentum hiftoriæ, præmifforum Ducatuum, eft Porphyrogenitus. Verum in epocha etiam hac, five confecutæ libertatis, a Dalmatiæ, Liburniæque Croatis, Sclavis item; non folum brevis eft; at pleraque, haud fatis clare, diftinctéque confcripfit, quæ tamen Illuftrare adnitemur. Itaque

Porphyrogenito tefte, Croatæ illi, qui fub Heraclio Dalmatiam aquifiverunt, pulfis Sclavis, & Abaribus, fub Principe fuo tum *Porga*, Catholicam Religionem profeffi funt, baptizatique; juramentum præftantes Romano Pontifici, de quibus cap. 31. agit Porphyr. Hos Croatas, a fufcepta fide refiliviffe, deduci nequit. Eorum in Catholica fide ftabilitatem, demonftrant Epifcoporum Sedes, Spalati, Jadræ &c. Imo, dum Croatæ maritimi, Francorum jugum excutere vellent, cum Terpimirus Lothario Regi amicus effet, admonebantur veteris juramenti, per Martinum Claudum. Quod fatis docet, Croatas hos, Catholicos fuiffe, quia fecus admoneri non poterant, juramenti illius fub Heraclio præftiti.

Croatæ oras maritimas Liburniæ incolentes, & Francis ab anno 800. fubjecti (de quibus Porphyrog. cap. 30.) Excuffo Francorum dominio circa 841. ut fefe in obtenta libertate firmarent, Catholicam fidem fufcipere decreverunt, eamque amplexi funt. *Omnes Francos* (Porphyr.) *e medio fuftulerunt. Et exinde liberi, ac fui juris facti, facrum baptifma a Romano Pontifice petierunt, miffique Epifcopi ipfos baptizarunt, Principatum tenente Porino.* Primo ergo, fublatis Francis, liberi & fui juris facti funt, circa 645. uti fupra deduximus, dum eos Ludovicus abfolvit, ac ut libertas hæc, firma effet, baptizari petierunt, & baptizati funt ab Epifcopis, Principatum Porino tenente. Hæc Croatis Dalmatiæ tribui nequeunt, dum illi & Catholici fuere; & habuerunt Principem vel Terpimirum, vel hujus filium Crefimirum. Occafione hac, *divifa eft eorum Regio* (five Croatarum baptizatorum) *in Zupanias XI. quarum nomina, Chlebiana, Tzentzena* (Cetina celebre caftrum & Comitatus, ex Dipl. Regum Hungariæ) *Emota*: *Pleba*: credo Ledenicze, *Pefenna*, nunc Pifinum: *Parathalaffia* Primorje, *Brebera*, Bribir. *Nona* hodie puto Novi, ubi Capitulum Novienfe. *Tzena*, Segnia, *Sidraga*, hodie Draga: Nina. His Zupanis, Banus fuperior; cui, ut loca limitanea data funt: *Ipforumque Banus tenet Cribafam*, hodie Corbavia: *Litzam* hodie Lika: *Gutzekam*: Gotfe. Kochevje. Harum Zupaniarum fitus locorum confideratione, Porini Principatus conftitui alibi nequit, ac in oris Adriatici continentibus. Terminos Principatus hujus, ita ponit Porphyr. *A Zentina autem fluvio Chrobatia incipit, extenditurque verfus mare ad Iftriæ ufque confinia, five Albunum urbem; verfus montana aliquatenus etiam fuper Iftriæ Thema excurrit, ac verfus Tzentina & Chlebena, Serviæ Regionem attingit.* Tum defcribit Serviam, cui narrat ad Septemtrionem, Chrobatiam propinquam effe. Atque hæc, ætate Porphyr. Sive anno 949.

Idem Porphyr. cap. 29. poftquam recenfuiffet, eos qui Dalmatiæ oppida incolebant, fui juris effe effectos, neque Romano Imperatori, neque cuiquam alteri fubjectos, profequitur: „ Itidem conterminæ illis gentes, Croati, Servii, Zachlumitæ, Terbuniotæ, Canalitæ, Dioсletiani, & Pagani, excuffis Romani Imperii habenis liberi, fuisque non alienis legibus ufi „ funt. Principes vero, ut ajunt, hæ gentes non habent, præter Zupanos fenes, quemadmo„ dum etiam reliqui Sclavorum populi. Plurimi etiam ex his Sclavis (*en generali vocabulo, Sclavos vocari præmiffas gentes, & fidem five Baptifmum fuiffe pro lubitu intra eos*) „ non baptizabantur, imo diu baptifmi expertes manferunt. Imperante autem Pyffimo Im„ peratore Bafilio, Legatos miferunt petitum, ut qui ex ipfis baptizati nondum effent, bapti„ zarentur, effentque veluti ab origine Imperio Romano fubjecti. Horum precibus auditis, „ beatus ille præclarusque Imperator *Cæfarianum unà* cum Sacerdotibus mifit, omnesque „ illos, qui in prædictis gentibus, nondum baptizati erant, baptizavit. Baptizatis autem ip„ fis, tunc Principes eis defignavit, quos vellent, eligerentque e ftirpe: quam maxime dilige„ rent ac amarent. Atque ex eo tempore, in hodiernum ufque diem, Principes ipfis ex ea„ dem ftirpe, & non aliunde eliguntur. Pagani autem, qui & Arentani Romanorum lin„ gua nuncupati funt, in locis inacceffis, atque præruptis baptifmi expertes relinquebantur. „ Pagani quippe Sclavorum lingua non baptizati dicuntur. Deinde vero etiam hi, miffis ad „ eundem præclarum Imperatorem Legatis, petierunt baptizari. Mifit itaque, & baptizavit.

Hinc

Hinc inferuntur 1mo: Croatas Dalmatiæ, etiam suos habuisse Principes & [illegible] baptizatos, sub Heraclio [illegible]. Croatas quoque Liburniæ, atque suo Principe Porino baptizatos, & utrosque hos nullis Romæ [illegible]. 2do: Servios, aliosque supra nominatos, & suis parvulis Principibus, & Paganis [illegible] expertes, usque ad tempora Basilii Imperatoris, & sub Saracenis Ragusio ante Dalmatia [illegible], aliquot post 600 annos. 3tio: hos baptizatos fuisse, per Christianos, aliosque Sacerdotes ab Imperatore Basilio [illegible]. Quare SS. Cyrilli & Methodii prædicatio, ac Apostolatus, his temporibus [illegible], ut [illegible] DEI, opere alio: [illegible] Christi Ecclesiæ Ungaricæ, [illegible]. 4to: Narentanos [illegible] Catholicam. Hi [illegible], a regis [illegible] [illegible] Et in veritate Pagani, [illegible] [illegible]. Hinc quia Narentanis vicini [illegible] Catholicam [illegible], ab his Narentani, Pagani vocabantur. Et hoc genti huic [illegible], ut a [illegible] rapinis vel delictis, arriperet agnomen, vix est e medio, nunc etiam, aliquis, qui plura non habent agnomina, ut hic in [illegible], regestis, [illegible], Genealogiis [illegible], nunc quoque magnam parit difficultatem. Quare miror Doctissimum Assemanum, dum de vocis hujus: *Pagani derivatione, significationeque*, litem movit. Porphyrogenito, Lucio, & nostris omnibus Nationibus, fides abroganda non fuerat. *Pogan* infidelem nobis esse. Nunc etiam Concionatoribus, Populo nostro, in usu est, significatque infidelem. Nec Narentani pagis tantum continebantur, scribit enim cap. 30. Porphyr. *Ab [illegible] Pagania incipit, & porrigitur usque ad Zentinam flumen, & Zupanias tres habet, Rastocam, Mocrum, ac Dalen. Et quidem duæ Zupaniæ, Rastoca, ac Mocrum, ad mare jacent, & Sagenas habent; Dalen vero Zupania procul mari sita est, & eius incolæ ex agricultura vivunt. Habent quoque Pagani in propinquo Insulas maximas, nimirum Meletam, Curcuram, Bartzum, & Pharum, omnes pulcherrimas, fertilesque; oppida item, deserta, & paludes multas, in quibus habitant, & jumenta alunt, atque victum parant.* Quare cum tardius Narantani, fidei lumen susceperint, *Pogani* vocati fuere, *O* littera, in *A* mutata per scriptores.

5tò: Deducitur, Croatas Dalmatiæ incolas, qui circa annum 827. in libertatem sese vindicaverant, ut nulli Imperio subjecti fuerint, occasione belli illius, circa 867. aut 868. quò a Saracenis premebatur Dalmatia, semet sub Basilio, Orientali Imperio subdidisse. Testis rei est Porphyr. c. 29. scribens: „ Post aliquod vero temporis, præclaro illo, ac semper memorando Basilio fræna Imperii moderante, venientes ab Africa Saraceni cum Soldano - - navibusque 36. applicuerunt in Dalmatia, atque urbes Butoba - - expugnârunt. Inde adversus Ragusium profecti, eam urbem obsidione cinctam, quindecim tenuere Menses. Tum „ Ragusini Cives in angustias reducti, Basilio semper memorando Romanorum Imperatori „ id significarunt, hisce verbis: Miserere nostri, neque nos permittas ab infidelibus pessumdari &c. „ Item clarius firmant narrata, Porphyrog. in vita Basily Num. 52. ad 55. Scylitzes, Cedrenus, dum recensent obsidionem Ragusii a Sarecenis, & oppida Dalmatiæ capta, ubi inter cætera: *Ad hæc etiam, qui in Pannonia, & Dalmatia, ac qui ultra hos Scythæ, Chrobati scilicet, & Serbli, & Zachlumi, Terbuniatæ item, & Canalitæ, & Diocletiani, & Rentani* (Narentani) *excusso Romani Imperii jugo, cui pridem suberant, sui juris, atque liberi facti, suis duntaxat Regulis, ac Magistratibus parebant. Plerique vero majoris defectionis specimine, etiam baptismum ejuraverant, ut nullum erga Romanos amicitiæ, ac subjectionis pignus retinerent.* (hæc referenda sunt ab año 827. ad 867. ac de Narantanis tantum intelligenda, quos ob hanc infidelitatem *Pogan* a vicinis vocatos, existimo) *Sic igitur occidentis rebus constitutis, inque eum modum per anarchiam laborantibus, ac perturbatis, arrepta Agareni Carthaginenses occasione - - sex supra triginta naves in Dalmatiam miserunt, quibus Dalmatarum plures urbes captæ sunt, Butoma - - ad ipsam venerunt totius gentis Metropolim, quam Ragusium vocant - - Dum itaque Ragusini pro temporis diuturnitate malis conficerentur, atque ad incitas redacti essent, Legatos ad Imperatorem mittunt, necessitatis angustiis pressi.* (prosequitur narrando Michaelem Balbum, dum itinerarentur Legati, mortuum fuisse, quod accidit 24. Septemb. 867. ejusque Successorem Basilium, Legatos audivisse, classem centum navium misisse, sed Saracenos, ante, soluta Ragusii obsidione, in Italiam ad Barium expugnandum, abivisse. Quibus narratis, ait: *Videntes quas paulò superius memoravi nationes, Chrobati nimirum & Serbli, & reliqui, ejusque, qui tum rerum potiretur æquitatem, in omnibusque justitiam [illegible] virtutem audientes, beneque subesse, quam periculosè ausuque temerario præesse [illegible] perare, pluris facientes; operam adhibent, ut ad pristinum redeant domin[illegible] rumque Romanis serviant. Quare & ipsi Oratores mittunt ad Imperatorem* [illegible]

tesque humanissimo Romanæ potentiæ jugo, ac illius Ductori, Rectorique subjici &c. Hæc intelligenda sunt, juxta superius explicata, nimirum, de Servia, Zachlumitis, Terbunitis &c. Præterea hæc Dalmatiæ obsidio, per Saracenos facta, alia est ab illa Siciliæ, & Calabriæ, quam supra pag. 62. retulimus.

Quamvis vero superius, & eos exprimat: *qui in Pannonia & Dalmatia, ac qui ultra hos Scythæ, Chrobati scilicet* &c. Ad hos attamen aliud non pertinet, ac quod jugo Imperii semet subtraxerint, & in libertatem asseruerint, ut relata superius testarentur. Neutiquam vero posteriora, sive legatio ad Basilium, ad Sclavos Pannoniæ, & Chrobatos pertinerent. Quin volunt complurimi, ut Pagius, Assemanus &c. Croatas illos, qui sub *Porino* baptizati sunt, consequenter Sclavos, atque Sclavoniam, (cum hanc a Croatis non distinguerent) Francis iterum subjectos fuisse. Hoc ex epistola a Baronio descripta ad annum 871. se demonstrare authumant, in qua: *non enim congrue gestum est, ut iisdem Sclavinis nostris, cum navibus suis apud Barim in procinctu communis utilitatis consistentibus, & nihil sibi adversi imminere putantibus, tam impiè domus quæquæ suæ diriperentur.* Verùm nec ex textu hoc, nec aliis, ut: *Nicetas quidem Patricius, Hadriatici freti servator cum classibus destinatus, accepta quasi per hujusmodi rem occasione, multas prædas ab ipsis Sclavinis abstulit, & quibusdam castris direptis, eorum homines captivos abduxit; nec tamen quæ præfati Venerabiles Apocrisiarii perdiderunt* (hi mittebantur ad Bulgaros) *hactenus restituta sunt. Sane spiritualem tuam nolumus ignorare fraternitatem super castra nostra destructa, tot populis Sclavoniæ nostræ in captivitate sine qualibet parcitate subtractis, supra quam dici potest, animum nostrum commotum.* Hanc subjectionem, video demonstrari. Sclavoniæ hoc sæculo erat, nomen usitatissimum. Et Ludovicus ipse, inquiens: *tot populis Sclavoniæ nostræ*, satis exprimit, universam Sclavoniam, ad se non pertinuisse. Quare dum Nicetas freti Hadriatici servator, prædas a Sclavinis abstulisse, castra spoliàsse, captivos abduxisse per Ludovicum II. Basilio accusatur, de Sclavinis illis intelligi debet, qui ad oras Istriæ, & Forojuly, Francis adhuc subjectas Provincias incolebant. Pag. 54. superius, ex Adriani Papæ epistola retulimus, partem Istriæ a Græcis fuisse possessam, sub Carolo M. Pars illa a Græcis defecerat, uti Dalmatia cum aliis. Hæc, quia sub Basilio, iterum sub clientellam sese tradidisset Orientalium. Nicetas, Istriotas restituere Imperatori suo quæsivit. Hinc quærellæ Ludovici sunt de Istriotis. Venetis item, tributa pendentibus Italiæ Regibus. Hoc cum exinde sic explicandum, quod Croatæ Dalmatiæ, Basilio se subjecissent, item Serbli, & aliæ supra nationes, hinc non fuit ratio, ut Nicetas illis molestus esset. Quod item de Croatis oræ maritimæ continentis, sive veteris Liburniæ; constet: quando Francicum excussere jugum, haud vero quod illud iterum assumpserint, & si illos Ludovicus intellexisset, Liburnos, aut Dalmatas vocâsset, more usitato Francis Scriptoribus. *Sclavonia* autem cum mari Adriatico vicina non fuerit, epistolæ illæ trahi ad Sclavoniam nequeunt. Præterea dum de Apocrisariis, & Romanæ Sedis Legatis, meminit Ludovicus, uti hi ad Bulgariam profecti fuerint per Istriam, & Ludovici terras; ita illa, quæ patravit Nicetas ad oras Istriæ, & Forojuly, intelligenda veniunt, præcipue cum Sclavonia ad Bulgaros pertinuerit, iter commodissimum & brevissimum, erat Romanæ Sedis missis, per Venetias, Tergestum, ad Bulgaros. Si vero contendas Ludovicum, per Sclavinos, Croatas, & Sclavos Sclavoniæ intellexisse, cum doceri nequeat, quando post annum 841. se Francis subjecissent, neque apud scriptores, ulla esset bellorum per Francos his in oris gestorum, mentio; textus epistolarum citatarum interpræetari aliter nequeunt, quam Ludovicum, Croatas, Sclavosque, *populum Sclaviniæ nostræ* vocare, vel ob jus, quod habere se credidit, dum ante annos 30, Francis obnoxiarentur; vel, quia adversus Saracenos, ut confœderati Ludovico, profecti fuerant, Porphyrogenito teste cap. 29. *jungunt se copiis ipsius* (nempe Ludovicus & Papa Romanus) *unà cum Chrobatis, Serviis, Zachlumis - - cunctisque Dalmatiæ oppidorum incolis - - qui in Longobardiam trajicientes, urbem Barim obsederunt, expugnaruntque.* Et quia Chrobatæ continentis, Sclavi item, tametsi Bulgaris parentes, sed cum Sede Romana intelligentiam, amicitiamque foventes, navibus destituebantur; ideo subjungit Porphyrog. *Sciendum autem est, quod Chrobatos, reliquosque Sclavorum Principes, Ragusini Cives suis navibus in Longobardiam transmiserint.*

Conjicio ego Illff. D. Assemanum, hæc vidisse; ideo ut appareat, a Ludovico II. Sclavoniam hanc, & Croatiam recuperata fuisse, contendit adversus Farlatum, Tom. IV. Par. 2. cap. I. pag. 280. Fuldensis textum, 856. anno: *Mense Augusto Ludovicus Rex collecto exercitu, per Sorabos iter faciens, Ducibus eorum sibi conjunctis, Dalmatas prœlio superat, acceptisque obsidibus, tributarios fecit*, de Sorabis, sive Serviis, item Dalmatis maritimis, haud vero de Sorabis modernæ Misniæ, & Dalmatis Germaniæ incolis, interprætandum,

dum, intelligendumque esse. Verum Vir doctiss. admirari nos fecit, tum ex subsequis Annalistæ verbis: *Inde per Boemanos transiens* (sive ex Dalmatia) *nonnullos ex eorum Ducibus in deditionem accepit.* Profectò Dalmatia maritima, seu maris Adriatici, vicina Bohemiæ non est, ut ex Dalmatia trasire mox potuerit Ludovicus per Bohemiam; fuissetque Clariss. Assemano explicandum, qua via, Ludovicus profectus est in Bohemiam? Item qualiter? quave via in Serviam Mœsiæ antiquæ, sive Illyrici. Si prætendas, per Moraviam, Pannoniamque profectum fuisse Ludovicum, & testem peto asserti; & ubi Dravum, Savum, Danubium trajecit Ludovicus? doceri postulo. Erant inter Serviam Illyrici, & ætatis hujus Pannoniam, Sclavoniæ incolæ Sclavi, Bulgarorum potentiam agnoscentes, habentesque Rectores Bulgaricos, num etiam hos Ludovicus superavit? per hos vero transeundum illi fuerat, ut ad Illyrici Serviam attingat. Hæc quævis, Regionum harum notitia polens, fatebitur, & exter, si visitare vult, intuebitur. Si vero prætendas, per Carantanum, & Forumjuly, Ludovicum ivisse: tunc in Dalmatiam venire debuit, ex hac deinde in Serviam. Istud vero adversatur Annal. Fuldens. ubi: *per Sorabos iter faciens - - Dalmatas prælio superat.* Insuper, Assemanus ipse Tom. II. pag. 254. textum Fuldensis exhibet: *Sorabi Francorum fines crebris incursionibus, atque incendiis infestant, unde Ludovicus Rex commotus, cum exercitu per Thuringiam iter faciens, terram eorum ingressus - - magis eos fame, quam ferro perdomuit.* Eadem scribere Annal. Metensem fatetur. Haud itaque invenio fundamentum, trahendi testimonium Fuldens. ad Sorabos, sive Servios Illyrici, Dalmatasque Dalmatiæ, tum quod hi, Francorum jugum excussissent; tum quod Thuringiæ vicini non fuerint, ut ex hac, opprimerentur. Illud tandem *crebris incursionibus* fines Francorum Sorabi infestant, audaciam horum per annos plures fuisse, innuit; *Unde Ludovicus Rex commotus*, hoc est ex causâ repetitarum ab anno 850. incursionum, anno 856. per Sorabos (ad quos venit per Thuringiam, Fulden. teste) conjunctis sibi horum Ducibus, Dalmatas Germaniæ superavit, fecitque tributarios. Æque illa, quæ Cl. Asseman. Tom. III. a pag. 102. exhibet, si perpendantur, & reliqua inter: *Rex Ludovicus collecto exercitu, specie quidem, quasi Rasticem Moravorum Slavorum Ducem, cum auxilio Bulgarorum* (hoc est Sclavoniæ hujus, quæ Bulgaris parebat) *ab oriente venientium domaturus; re autem vera ad Carantanos filium Carolomannum expugnaturus, accessit &c.* Farlato rectius adhærendum est, atque hujus amplectenda interprætatio, de Sorabis, & Dalmatis a Ludovico superatis.

XI. Evincunt ergo superiora, Croatas Dalmatiæ, hoc sæculo distingui debere, a Croatis Liburnicis. Ab his iterum: Sclavos, cæterosque superius indicatos. Patet ex descriptis, quo anno, singuli semet in libertatem asseruerint: Patet Croatas Dalmatiæ ab Heraclio servasse Catholicam fidem; Croatas veteris Liburniæ, sub Porino esse baptizatos. Jam de Sclavis, horumque fide, quædam dicenda sunt, cum ex instituto alibi de his scribamus. Hoc argumentum attingere voluimus, ob connexionem, atque ob insinuata superius de Missis ad Bulgariam, Sedis Romanæ. De anno conversionis Bulgarorum est intra Scriptores discordia. Sunt: qui ex Porphyrog. & Cedreno sub Crummo adhuc, Bulgariæ velint conversionem, verum a parte ad totum, legitime non concluditur. Cedrenus porro, relata Adrianopolis Crummo deditione, translatione item in Bulgariam Manuelis Archi-Episcopi, Basilii quoque genitorum, aliorumque Civium, per hos, captivos, nequaquam totius Bulgariæ conversionem, sed aliquorum refert, *Bulgarorum* inquiens: *plerosque ad Orthodoxam fidem, cum nondum gens illa ad verum DEI cultum adducta esset, & in pluribus Bulgariæ locis, Christianæ doctrinæ semina jecere.* Porphyrogenitus æque: *Multos barbarorum ad veram Christi fidem adduxerunt (nondum enim gens illa animum ad pietatem transtulerat) multisque locis Christianæ Doctrinæ semina jecerunt* - - pergit narrando Crummi Successorem Murtago, Manuelem, tum & alios plures, ejus rei delatos, variis tormentis excruciatos, Martyres evasisse. Quare omnes illi, qui Bulgariæ conversionem, Manueli attribuunt, de primis initiis, & sparso inter aliquos, Doctrinæ Divinæ semine sunt intelligendi. Hoc ipsum semen, crudelitate Murtago Bulgariæ Principis, fuerat suffocatum. Æque intelligendi sunt ii Scriptores, qui Bulgarorum conversionem, Sorori Michaelis Bulgarorum Regis, sive Bogori, & Theodoro Cupharæ Monacho attribuunt, nam radices tantum firmiores, apud Bulgaros fixit Christiana Religio, dum pronus in hanc effectus fuit, sororis precibus, Michaelis animus, ac quidam Bulgarorum hanc palam profiterentur. Verior est Bulgarorum conversio, quæ ad annum 865. aut 866. collocatur, quando Bogoris ipse, assumpto Michaelis nomine est baptizatus. De circumstantiis conversionis Bulgarorum, sunt ex Scriptoribus varia dubia. Quidam Constantinopoli baptizatum volunt, levatumque ab Augusto Michaele scribunt, negant hæc alii. Quidam conversionem Bulgariæ, Photio tribui debere con-

tendunt, quod in epistola ad Regem Bulgariæ Michaelem scripta, vocet illum: *Partus sui spiritualis genuinum genema.* Quidam Ludovico II. ex Annalistis Francorum. Romani vero, Nicolao Papæ conversionem hanc attribuunt. Verum examen harum differentiarum, ad eruendam veritatem huc non pertinet, opere alio, ut speramus brevi prodituro, hæc aliaque de Originibus particularis Christi Ecclesiæ Hungaricæ examinamus.

Cum nihilominus constet ex anterioribus, *Sclavoniam hanc nostram*, de qua commentamur Bulgaris paruisse, Bulgaricosque hanc Rectores ab anno 827. habuisse, ut ideo Bulgariæ sub nomine consideraretur, neque ejus occurrat mentio apud Scriptores, posteaquam Bulgaris a Ludovico Pio permissa fuisset. At si quæ? sive posterioribus occidentis Imperatoribus, sive Moravis fuere dissensiones, Bulgarorum sub nomine, accipiatur, referaturque, ob eorumdem videlicet in Sclavoniam hanc dominatum, datosque eidem Rectores, dum attamen certum est, Bulgariam veram, quæ in veteri, sive Mysia, sive superiore Mœsia esset, vicinari nequivisse, nec Bois, nec dilatato Moravorum Principatu, Moravis. Hinc ex auctorum beneplacito, aut Regionum harum ignorantia (cum domesticis ob præjudicia, & mancipatum haustum in scholis, erga magistros, publica nec tractantes, nec scientes; scribere, veritatemque deducere, ac fateri, nefas fuerit, & crimen irremissibile) Sclavonia hæc, pro affectu Scriptorum, jam Dalmatis, jam Croatis, modo Serviis, a quibusdam Carantanis, aut Carniolis, vel post erectum Stiriæ Ducatum Stiris, attributa cernatur, non sine læsione juris publici, & Sacræ Regni Hungariæ Coronæ; imo absorpta plane sit. Heu quam, qualemque confusionem, in historia, tantarumque rerum cognitionem, ac persæpe conturbationem inter Cives, atque Imperia, Sclavoniæ confusio, causavit! Gravis illa disceptatio, Bulgaria an ad orientalem, vel occidentalem pertinuerit Ecclesiam? hinc profluere deducitur. Constantinopolitani quæ scripserunt, de Bulgaria vera in Mysia, aut superiore Mœsia constituta intellexerunt. Romani atque Franci, dum hac ætate, Sclavonia Rempublicam Bulgarorum constitueret, & suos a Bulgaris reciperet Rectores, nomine Reipublicæ, sive capitis, partem hanc, sive Sclavoniam acceperunt, scripserunt; & posteriores, *Bulgariæ* nomine decepti, rem partis; toti Bulgariæ Regno attribuerunt.

Profecto apud Illlst. Assemanum, Bertinianus recenset: *Anno 866. Rex Bulgarorum, qui præcedente anno, DEO inspirante - - Christianus fieri meditatus fuerat, sacrum baptisma suscepit. Quod Proceres sui moleste ferentes, concitaverunt populum adversus eum, ut illum interficerent. Quotquot igitur fuerunt intra decem Comitatus, adunaverunt se circa Palatium ejus. Ille vero invocato Christi nomine* &c. Patet hinc Bulgariæ Regnum, plures Comitatus habuisse, neque ab omnibus, factum Regis fuisse probatum. Fuldensis ad annum 866. „ *Legati Bulgarum, Radesponam ad Regem venerunt, dicentes, Regem illorum cum populo non modico ad Christum esse conversum; simulque petentes, ut Rex idoneos Prædicatores Christianæ Religionis ad eos mittere non differet.* Idem anno 867. *Rex Ludovicus, Bulgarum petitionibus annuens, Ermenricum Episcopum cum Episcopis & Diaconibus ad propagandam fidem Catholicam præfatæ genti destinavit. Sed cum illuc pervenissent, Episcopi a Pontifice Romano missi, totam illam terram prædicando & baptizando jam tunc repleverant: quapropter isti accepta a Rege licentia redierunt in sua.* Similia Annalista Saxo refert apud Hansicz Tom. I. pag. 161. ad annum 867. narrante Hansiczio: Ermenricum fuisse Episcopum Pataviensem, atque ad Bulgaros ideo a Ludovico exmissum, quia *Moesia* (ubi Bulgari degebant) *Dioecesis Laureacensis portio ad curam Pataviensis Episcopi pertinere videbatur.* Anastasius Bibliothecarius in vita S. Nicolai I. Papæ, ad Bulgaros a Romano Pontifice missos fuisse Paulum Populoniensem, & Formosum Portuensem Episcopos refert, ad prædicandum Bulgaris, atque insuper Donatum Episcopum Ostiensem, Leonemque Presbyterum S. R. E. nec non & Marinum Diaconum. Et dum Paulus & Formosus prædicarent, *Donatus Reverendus Episcopus, Leoque Presbyter, & Marinus Apostolicæ Sedis Minister, dum Constantinopolim ire vellent, ecce inter fines Bulgariæ, Constantinopolitanorumque, quemdam Theodorum Marcham illam custodientem invenerunt, qui eos ultra non dimisit abire; quin potius innumeris eos denotans injuriis, adeo tantæ Sedis, Legatis abusus est, ut etiam equorum, in quibus sedebant, capita percuteret.* Pergit narrando, Sedis Apostolicæ Legatos, ad Regem Bulgariæ venisse, eum baptizasse, Formosum Archi-Episcopum Bulgariæ creatum fuisse, ejectos omnes alienigenas e Bulgaria, cæteraque.

Scriptores Græci, quævis scribunt aliter. Porphyrog. seu alter Chronographiæ Theophanis continuator L. 4. cap. 13. & sequ. Inter cætera de Bogori Principe Bulgarorum ad fidem Christi converso refert: *Bogoris veram amplectitur fidem, ac lavacrum regenerationis ab Episcopo, qui ab urbe Regia missus fuerat, consecutus, ex Imperatoris nomine*

Mi-

Michael appellatur. Cedrenus, narrata fame, quæ Bulgariam afflixit, subdit: *Bogoris DEum Christianorum, cujus Religioni a Cuphara & sorore esset initiatus, in auxilium vocavit, utque idem facerent, toti genti mandavit: impetratoque remedio, veram fidem amplexi, Lavacroque regenerationis potiti sunt: Principi nomen Michaelis de nomine Imperatoris inditum ab Archi-Episcopo, qui eo ad baptizandum eum missus fuit - - - institutusque a Sancto Episcopo divinis arcanis, intempesta nocte baptizatus est. Contra eum Proceres Bulgarorum, ac populus insurrexerunt, & interficere conati sunt: quos ille parva manu Crucis signo prælato fudit: reque inopinata territos, ad fidem Christi perduxit. Tota gente Bulgarica Christianam Religionem amplexa.* Alios missos facimus.

Præmissorum consideratione, quam difficile sit, veritatem eruere, sine studio cujusvis partis, quivis fatebitur. Quis hos, aut illos mendacii arguet? quis ad leges probabilitatis historicæ, tantam Scriptorum variationem reducet? Quis rejiciet omnes? conveniunt in substantia, sive fide Catholica per Bulgaros accepta, at in modo & circumstantiis, quam varient, superiora testantur. Mihi verosimillimum est: *Sclavos*, id est Sclavoniæ populum, qui Bulgarorum suberant potestati, fuisse eos, qui postquam edocti fuissent, Regem illorum, ad Christum conversum esse, miserunt Legatos tam ad Nicolaum Papam, quam & Regem Ludovicum, petendo Sacerdotes sibi, per quos in fide Catholica instruerentur, submitti. Sub indubia spe illa, quod ab exemplo vicinorum sibi Croatarum, qui sub Porino circa annum 840. libertatem cum fide Catholica sunt consecuti, id ipsum facilius sub Patrocinio Ludovici, & Romani Pontificis, essent consecuturi. Quare Fuldensis, aliorumque supra sextus, de his intelligendos esse. Hinc quia a Ludovico ordinati Episcopi, præventi fuissent, a Romanis Missionariis; accepta a Ludovico Rege venia, ne discordias ideo cum Papa habeat, reddiverunt. Motiva explicationis hujus, sequentia mihi sunt.

1mò: Ob ordinatum a Ludovico Ermenricum Episcopum. Hic enim qua Pataviensis Episcopus, Metropoliticum jus in Pannoniam prætendere potuit, quod sub CAROLO Magno, juris Francorum Pannonia fuerit, Abarumque Caganus sub nomine Theodori fuerit baptizatus, & Episcopi Huniæ uti ex Eugeny Bula retulimus, Laureacensi Metropoli a Carolo dati fuerint. Hinc etiam superius ratio ponitur, *quia Moesia, Dioecesis Laureacensis portio, ad curam Pataviensis Episcopi pertinere videbatur.* Profectò hæc de integra Mœsia intelligi nequeunt, superiore nempe, quæ Bulgarorum fuit, nec de inferiore, quæ Serbliæ, sive Serviæ erat Principatus, cum totam Mœsiam Carolus non possederit, ut hanc Laureacensi Metropolitæ potuisset adjicere; itaque de Sclavonia intelligendus venit textus, quæ occasione hac, nempe anno 866. quia Bulgaris paruisset, nomine *Moesiæ*, & pro Diœcesis Laureacensis portione, habita, acceptaque Ratisbonæ est, dum consultaretur, qua ratione Legatis illis, possit complaceri. 2dò: Cum ex Anastasio Bibliothecario pateat, alios fuisse, qui Prædicatores fuére fidei, Bulgaris; alios Legatos Constantinopolim exmissos, quos Marchæ custos progredi non admisit, quin inconvenientius tractatos, retrocedere compulit, ad Regem Bulgariæ, qui a Legatis baptizatus fuisse refertur, consequi necessum est, Missionarios Romanos, Paulum nempe, & Formosum, remansisse apud subjectos Regi Bulgariæ. Et quia negato Legatis Constantinopolim accessu, hi ad Regem Bulgariæ profecti scriberentur, atque eum in fide instruxisse, baptizasseque, Paulum, Formosumque inscio Rege, in finibus Bulgarici Regni prædicavisse consequitur. Hoc vero Sclavoniæ huic optime congruere, & iter ex Italia, per Venetias, Tergestum, suadet; & preces ad Ludovicum ab his porrectæ. 3tiò: Methodium Moravis fidem annuntiâsse, dubitari vix potest. Hic idem, Bulgarorum quoque ponitur Apostolus. Istud nec attribui, nec intelligi secus potest; ac fuisse eum Apostolum, Bulgarorum Moraviæ vicinorum. Ex Bulgaris, Moraviæ non advicinabantur alii, quam *Sclavi* ex orientali parte, & Meridie. Itaque Bulgarorum nomine, hac ætate Sclavi, & Sclavonia accepti sunt. 4tò: Hadrianus Papa in epistola ad Basilium anno 871. primo conquæritur de Legatis suis, per Sclavos deprædatis, ejectisque e Regione Bulgarorum Presbyteris Romanæ Sedis. Hic Sclavos alios Papa vix intellexerit, quam Sclavos hos & Sclavoniam, cum post terminatam VIII. Synodum Constantinopolitanam, anno 870. Sacerdotes Romanos ejecissent. Anastasio Bibliothecario teste: *Græcos Sacerdotes juxta quod Grimoaldus Episcopus, qui ab his se repulsum fatetur, suscipientes, nostros ejiciunt. Et per eundem Grimoaldum Episcopum, quia sine conscientia Sedis Apostolicæ, commissum sibi prædicationis officium deserens, Romam ditissimus remeavit, magnum epistolæ volumen frivolis allegationibus, tanquam sub prætextu deliberatæ sententiæ Synodo præsidentium implicatum, Apostolicæ Sedi - - remisit.* Dum ergo 870. Romani Sacerdotes pulsi fuerant, & sequenti Papa quæreretur de injuriis per Sclavos illatis, perpensis hujus rei circumstantiis, hos Sclavos, Hadrianum accusavisse censeri debere, arguimus.

t Ad

Ad horum confirmationem juvabit credo, ex Guillelmo Bibliothecario, apud Assemanum pag. 189. Tomi II. quædam describere. Sic ille in vita Hadriani II. de actis Synod. Constantinop. incoata Nonas Octobris 869. & absoluta prid. Kal. Martii 870. quod actis subscriptis, Imperatore annuente, Legati Bulgarorum auditi sint, ubi: „ Post salutationem Petrus Bulgarorum Legatus exorditur. Dominus Michael Princeps Bulgarorum audiens, quod pro utilitate „ Sanctæ DEI Ecclesiæ, ex diversis partibus auctoritate Sedis Apostolicæ conveneritis, gratanter „ accepit: vobisque, qui ex Sede Apostolica missi estis, quia in vestro transitu, vestris eum „ litteris visitare dignati estis, multiplices gratias agit. Legati S. R. E. responderunt: Nos „ - - - Bulgarorum Legati dixerunt: Usque hodie Pagani fuimus, & nuper ad gratiam Chri „ stianitatis accessimus, ideoque ne in aliquo errare videamur, cui Ecclesiæ subdi debeamus, „ a vobis, qui vices Summorum Patriarcharum geritis, nosse desideramus. Legati Ecclesiæ „ Romanæ responderunt: Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui per te, o Petre, tuus senior & Beato „ Apostolorum Principi Petro cum omni gentis suæ populo se tradidit, a cujus successore, „ videlicet, egregio Papa Nicolao, & præcepta vivendi, & Episcopos, & Presbyteros suscipere „ meruit; vos pertinuisse, & pertinere debere, etiam in eo monstratis, quod postulatos „ nostros Sacerdotes & suscepistis, & devotione congrua retinetis. Bulgarorum Legati dixerunt: A Sancta Romana Ecclesia Sacerdotes nos petiisse, suscepisse, hactenusque habere „ nos confitemur, & eis omnibus obedire decernimus. Verum, utrum Romanæ, an Constantinopolitanæ Ecclesiæ rationabiliter subdi debeamus, cum his Patriarcharum Vicariis „ definite. Legati S. R. E. responderunt: Propter quæ Sancta Sedes Apostolica cum Orientalibus definienda mandaverat, Domino juvante finivimus. Causa autem vestra non secus, „ quam jam definita est, definienda. Quia nihil in mandatis accepimus, nihil definivimus, „ vel in præjudicium S. R. E. definiendum censemus. Quinimmo quia omnis vestra patria „ nostris Sacerdotibus ubique plena est, nulli vos, nisi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ pertinere „ debere, definitiva sententia, quantum nobis est, promulgamus. Vicarii Orientalium Patriarcharum Bulgaris dixerunt: Quando vos illam patriam cepistis, cujus potestati subdita erat: Et utrum Latinos, an Græcos Sacerdotes habuit, dicite. Legati Bulgarorum dixerunt: Nos illam patriam a Græcorum potestate armis evicimus, in qua non Latinos, „ sed Græcos Sacerdotes reperimus. Vicarii Orientalium responderunt: Si Græcos Sacerdotes ibi reperistis, manifestum est, quia ex ordinatione Constantinopoleos illa patria fuit. „ Legati S. R. E. responderunt: Sicut Bulgariæ nobis diverso modo pertinere ordinationem „ nos dicentes, mendacium non loquimur: ita nimirum eandam Bulgariam ex Græcorum Regno fuisse nunquam negamus. Sed intueri vos decet, quia aliud ordinant jura Sedium, aliud patiuntur divisiones Regnorum. Nos de divisione Regnorum non agimus, sed de jure Sedium loquimur. Vicarii Orientalium Patriarcharum dixerunt: Illud, quod vobis „ diverso modo Bulgariam pertinere dicitis, addiscere volumus. Legati S. R. E. responderunt: Sedes Apostolica juxta quod in decretalibus Sanctissimorum Romanorum Præsulum „ doceri poteritis, utramque Epirum, novam videlicet veteremque, totamque Thessaliam, „ & Dardaniam, in qua & Dardania civitas hodie demonstratur, cujus nunc patria ab his Bulgaris Bulgaria nuncupatur, antiquitus canonice ordinavit, & obtinuit. Ac per hoc ordinationem, quam tunc paganorum Bulgarorum irruptione amiserat, non a Constantinopolitana Ecclesia, ut modo fingitur, abstulit, sed ab iis, factis modo Christianis recepit. Secundo modo, quia Bulgaris, qui jure gentili sibi patriam subjugantes, ecce per quot annos „ retinent, quod cœperunt Sedis Apostolicæ semet (ut supra diximus) patrocinio, ordinationique specialiter committentes, nobis debent, nec immerito, subjici, quos ultronea voluntate magistros elegerunt. Tertio modo, quia eosdem Bulgaros Sancta Sedes Apostolica „ jussu quondam Sanctissimi Papæ Domini Nicolai, tam per aliquos nostrum, qui hic sumus, „ illic multas Ecclesias dedicantes, Sacerdotes creavimus; quam per Paulum, Dominicum, „ Leopardum, ac Formosum venerabiles Episcopos, sed & Grimoaldum Coëpiscopum nostrum, quem hactenus isti Bulgari cum multis nostris Sacerdotibus, in conspectu vestro habere fassi sunt: a diversis erroribus ad Catholicæ fidei veritatem, multo sudore, Christi „ gratia præduce, transferens, ecce ultra triennium tenuit & tenet, ordinat & disponit. Ideoque consequens non est, ut sine conscientia Romani Pontificis Ecclesia Romana, de quibus præsentialiter vestita cernitur, spolietur. Vicarii Orientalium Patriarcharum dixerunt: „ At quem istorum modorum modo dispensare velitis, edicite. Legati S. R. E. responderunt: „ Sancta Sedes Apostolica vos, quia revera inferiores estis, super sua causa judices nec elegit, „ nec per nos eligit: utpote quæ in omni Ecclesia sola specialiter fas habeat judicandi: sed „ neque nobis de hac causa sententiam proferre commisit. Quapropter & quod ab ea faciendum non suscepimus, ejus cognitionis judicio, quæ librorum multiplicitate ad se defensio-

„ nis

„ nis sui multa proferre prævalet, ex integro reservamus; a quo omnis vestra sententia tanta felicitate respuitur, quanta levitate profertur. Vicarii Orientalium Patriarcharum dixerunt: satis indecens est, ut vobis, qui Græcorum Imperium detrectantes, Francorum fœderibus inhæretis, in Regno nostri Principis ordinandi jura serventur. Quapropter Bulgarorum patriam, quam ex Græcorum potestate dudum fuisse, & Græcos Sacerdotes habuisse comperimus; Sanctæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, a qua per paganismum recesserat, nunc per Christianismum restitui judicamus. Legati S. R. E. reclamantes dixerunt: Sententiam, quam non electi, neque admissi, sive timore, sive gratia, vel quidquid illud est, modo præcipitastis, potius quam protulistis, auctoritate Spiritus Sancti usque ad definitionem Sanctæ Sedis Apostolicæ omnino rescindimus, ita ut nullo modo vel nomen habere sententiæ mereatur. Teque reum Patriarcham Ignatium auctoritate Sanctorum Apostolorum Principum coram DEO, suisque Angelis omnibus præsentibus contestamur, ut secundum hanc Epistolam Sanctissimi Restitutoris tui Domini Hadriani Summi Pontificis, quam tibi ecce offerimus, industria tua ab omni Bulgariæ ordinatione immunem te, nullum tuorum illuc mittendo, custodias; ne Sancta Sedes Apostolica, quæ tibi tua restituit, per te sua perdere videatur. Quin potius, si (quod credimus) justam te habere querimoniam æstimas, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ restitutrici tuæ solemniter suggerere non omittas. Tunc Patriarcha Ignatius Epistolam suscipiens, licet magnopere admonitus eam legere distulisset, respondit: Absit a me, ut ego his præsumptionibus contra decorem Sedis Apostolicæ implicer; qui nec juveniliter ago, ut mihi subripi valeat; nec ita similiter deliro, ut quod in aliis reprehendere debeo, ipse committam. Hoc fine collocutio illa finita est. „

Quæstio hæc a Bulgaris mota, eorum propensionem, ad conjunctionem cum Ecclesia Constantinopolitana, non solum evincit, sed plurima alia indicat, ac inter cætera, Sedem Apostolicam, jure misisse Episcopos cum Presbyteris, ad jurisdictionis suæ recuperanda jura; dum Legati respondissent: *Sedes Apostolica juxta quod in Decretalibus SS. Rom. Præsulum doceri poteritis, utramque Epirum, novam videlicet, veteremque; totamque Thessaliam, & Dardaniam, in qua & Dardania Civitas hodie demonstratur, cujus nunc Patria, ab his Bulgaris Bulgaria nuncupatur, antiquitus canonice ordinavit & obtinuit.* Hos jurisdictionis Romanæ Ecclesiæ antiquitus ordinatos limites dicere videntur. Hinc quia post Sclavoniam fuisset Dardania, hanc juris Ecclesiæ Romanæ esse inferebant. Fors Dardaniæ extensione ac titulo, Sclavonia tota, apud Bulgaros & Græcos accepta consiperataque sit. Observandum præterea, ut fatentibus Legatis Romanæ Sedis, Dardania, a Bulgaris, Bulgariæ veniebat nomine, sic reliquæ Bulgarorum Provinciæ, sive Comitatus, adeoque Sclavonia etiam, ut Bulgaris subjecta. Hoc nunc etiam intuemur, dum Italiæ nomine, tot Ducatus comprehenduntur, Galliæ item, aut Austriæ &c. Alteram causam Missionariorum, Legati ponunt: spontaneam Ecclesiæ Romanæ a baptizatis subjectionem, dicendo: *Ac per hoc ordinationem, quam tunc Paganorum Bulgarorum irruptione* (nempe in Sclavoniam Pannoniæ) *amiserat, non a Constantinopolitana Ecclesia, ut modo fingitur, abstulit, sed ab iis* (nempe Sclavis Pannoniæ) *factis modo Christianis, recepit.* Hæc esse intelligenda de Sclavonia, tam priora legatorum verba evincunt; quam ea, quæ secundo loco attulerunt, ubi Bulgaros Sedi Apostolicæ sese devovisse, hujusque ordinationi commisisse, & voluntate ultronea Magistros ejus elegisse, ajunt; proinde hæc, ad Bulgariam totam pertinebant. Prima Legatorum Ecclesiæ Romanæ, ratio; videtur enervata per sententiam, quæ sequens fuit: *Satis incedens est, ut vobis, qui Græcorum Imperium detrectantes, Francorum fœderibus inhæretis, in Regno nostri Principis, ordinandi jura serventur. Quapropter Bulgarorum Patriam, quam ex Græcorum potestate dudum fuisse, & Græcos Sacerdotes habuisse comperimus; Sanctæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, a qua per paganismum recesserat, nunc per Christianismum restitui judicamus.* Sententiæ huic reclamârunt Romanæ Sedis Legati, Patriarcha nihilominus Const. Ignatius, jussit e Bulgaria amandari Episcopos Presbyterosque Romanæ Sedis, creato, missoque Bulgaris Theophylacto Episcopo. Patent hæc ex Epist. Hadriani apud Assem. Tom. 2. pag. 203. *Scripsisti* inquit: *ut illa tua multa omittamus, ut Presbyteri nostri e Bulgarorum Regione magno cum dedecore & contumelia ejicerentur, & Episcopi cum non parva ignominia, nulla dignitatis habita ratione expellerentur* &c. In epistola autem ad Basilium, non solum quæritur Pontifex, anno 871. de deprædatis per Sclavos Legatis suis; verum, *quia favore vestro* (nempe Basilii Imp. CP.) *Frater & Coepiscopus noster Ignatius, Vulgarum Regioni, consecrare præsumpsit Antistitem - -*

Neque solum e Sclavonia hac, Bulgariaque tota; ejecti fuere, Romanæ Sedis Episcopi, atque Presbyteri, verum & e Servia, Croatiaque illa, quæ ad oras continentis Adriatici fuerat.

rat. Hoc enim ex Porphyrog. pag. 68. descripto textu, elucet; ubi ad Sclavos necdum baptizatos a Basilio Imperatore, missum fuisse *Cæsarianum* perhibet Porphyrog. ab hac ætate nec sæculo integro distans, adeoque testis, nedum ab authoritate, sed etiam ex sciendi opportunitate idoneus. Si prætendas *Theophylactum* ad Bulgaros Mysiæ, *Cæsarianum* ad Sclavos Pannoniæ fuisse exmissos, refragari nequeo. At dicam, explicatione hac, firmari quæ supra de Sclavis his, sive Sclavonia sumus commentati. Conjecturæ meæ superioris, quod nempe Cæsarianus ad Sclavos Serviæ missus fuisse videatur, motivum profluxit; quod Bulgari inde a Bogori sive Michaele, cum Imperio orientis fuerint fœderati, adeoque cum Sclavonia sub Bulgarorum fuerit potestate, ne juri suo decerptum quid videatur, Sclavorum & Sclavoniæ nomine, a Constantinopolitanis, ac Venetis Scriptoribus, Populum Serviæ ac Croatiæ maritimæ, Narantanos item Sclavorum nomine, ut fuisse acceptos; ita & Cæsarianum ad eos, pertinere. Interim dum conjectatio, veritatem non efficeret, eo minus negare possum, Cæsarianum ad Sclavoniam hanc missum, dum Porphyrog. Narentanos, Servios, Croatas Dalmatiæ, & Veteris Liburniæ distingueret. Quare probabiliter credi potest: Cæsarianum ad Sclavoniam a Basilio fuisse exmissum. Causa ejectorum ex Bulgaria & Sclavonia, Romanæ Apostolicæ Sedis Missionariorum, ex Joannis VIII. apud Asseman. Tom. II. pag. 216. 217. 218 &c. sententia patet, videlicet fuere: Formosi aliorumque avaritia, & congregandarum divitiarum zelus (quas copiosas Formosum coacervâsse, in Assemano legere, ac videre est) prouti etiam juramenta, quibus Bulgariæ Regem obstrinxerat &c. Relata de baptismo hactenus, in robur anteriorum adducta sunt. Jam ad residua.

XV. Sclavonia hæc nostra, sive Pannonica his circiter temporibus, quod in superiorem, inferioremque divisa fuerit, verosimilimum est. At qualiter? ac per quem, tantum mihi est dubium, ut eluctari ex hoc nequeam, defectu monumentorum, auctorumque. Quibus præme, privato homine, & Bibliotheca quavis publica, variisque adminiculis aliis eruditis, carente; quæstionem hanc enucleandi, adsunt media; ne hanc negligant obtestamur. Servit enim quæstio, juri nostro publico, intelligendisque tot legum municipalium articulis, quibus, Sclavonia superior, inferiorque exprimitur.

Divisam fuisse Sclavoniam, ea quæ de *Privina*, seu Pribina, vel Priwinus, aut Priwininus scribatur, dubitare non sinunt. Iste cum Moymaro, Moravorum Dux fuisse scribitur sub Ludovico Germaniæ Rege, de quo non parum meruerat. Fuga arepta, ad Salachonem Comitem, a quo Ludovico missus, ab hoc ad Ratbodum, quo cum tempore aliquo est commoratus. Sed (ut Hansiczius Tom. 2.) exorta inter illos antiqua dissensione, Privina fugit in Bulgariam cum suis, & filio suo Chozil, vel ut alii Hecilo, & non multo post, indubiè Regis Bulgariæ venia, adiit Regionem Ducis Ratimari. Ratimarum Sclavoniæ fuisse Ducem, supra diximus. Assemanus, statuit eum, Dalmatiæ, Transalpinæ, & Croatiæ Regem, Bulgaris fœdere conjunctum. Verum si Croatiam ut hodie consideratur, intellexit, permitti hoc ei, potest; si tempus? vitæ Ratimari; lapsus est, ex locorum, Regnorumque horum, historiæ defectu. Hansiczius rectè observat, Ratimarum Bulgariæ Ducem non fuisse, sed partis alicujus, dum ait Tom. I. *Invenio apud Scriptores plerosque, hunc Ratimarum vocari Ducem Bulgarorum. Sed ex verbis Anonymi quod unum documentum hac in re suppetit, constat non Bulgarorum, sed alterius cujuspiam populi, fuisse Ducem.* Consideratione locorum, ut infra, Ratimarus Sclavoniæ hujus, Dux fuerat. Qualiter ad Ratimarum a Bulgariæ Rege, missus Privina sit? me latet. Neque eruo vel conjecturæ alicujus fundamentum. At bene, dum Privina apud Ratimarum in Sclavonia degeret, missum fuisse a Ludovico, Ratbodum cum exercitu, ad exterminandum Ratimarum Ducem. Horum consideratione, consequi nequit aliud; ac Privinam inconstantem, atque varium fuisse, quin stratagema, obtinendæ per Ludovicum Sclavoniæ. Ratimarus viso Ludovici exercitu, ad bellum imparatus, nec suppetias illico a remotis Bulgaris habere potis, visa suorum cæde in fugam conversus est. Privina verò, remansit, seu in loco substitit; pertransiensque *Savum* fluvium, & a Comite Salachone susceptus, pacificatus est cum Ratbodo, videlicet ob priores, veteresque discordias. Hæc desumpsimus ex Anonymo apud Hansiczium, & hunc, ut Anonymi interpretem. En verba Anonymi, postquam præmisisset: *Conamur, prout veracius in Chronicis Imperatorum, & Regum Francorum, & Bojoariorum, scriptum reperimus, scire volentibus manifestare.* (Hæc verba, nescio an hunc Anonymum, sic antiquum suadeant, ut sive ad annum 858. sive 875. circiter, collocari valeat; aut indicent, Anonymum collectorem tantum fuisse rerum a se scriptarum, ex memoratis Chronicis, adeoque longe posteriorem) *Postquam ergo Carolus Imperator, Hunnis ejectis - - Post illos vero, Duces Bojoary, ceperunt prædictam terram dato Regum, habere in Comitatum - - His ita peractis Ratbodus suscepit defensionem termini: in cujus spatio temporis Prinnina exulatus*

a Moy-

a Moymaro Duce Moravorum supra Danubium, venit ad Ratbodum. Qui statim præsentavit illum Domino Regi nostro Ludovico: Et suo jussu in fide instructus, baptizatus est in Ecclesia S. Martini loco Treisma vocato - - qui postea Ratbodo commissus, aliquod cum illo fuit tempus. Et non multo post de Vulgarisis Hecilo Ratimaris Ducis adiit Regionem (alter Anonym. apud Hanſ. p. 128. habet: „ Interim exorta eſt inter illos antiqua diſſenſio: quam Priwina timens, fugam iniit in Regionem Vulgariam cum ſuis, & Chozil filius ejus cum eo: & non multo poſt de Vulgariis Ratimari Ducis adiit Regionem „) *illoque tempore Ludovicus Rex Bojariorum misit Ratbodum cum exercitu multo ad exterminandum Ratimarum Ducem. Qui diffisus se defendi posse, in fugam conversus est cum suis, qui cædem evaserunt: & prædictus Prinninas substitit, & cum suis pertransivit fluvium Savum, ibique susceptus a Salachone Comite, pacificatus est cum Ratbodo. Aliqua vero occasione iterum percepta, rogantibus prædicti Regis fidelibus, præstitit Rex Prinninæ aliquam inferioris Pannoniæ in beneficium partem, circa fluvium, qui dicitur Sava*, alii ponunt: *Sana*

Duo, eruuntur ex Anonymo. Primò: Privinam, Ducatum Ratimari occupâſſe, *prædictus Prinninas substitit.* 2dò: Pulſum credibilius fuiſſe, cum a Salachone ſit ſuſceptus, & ad preces Miniſtrorum Regis Prinninas in beneficium, aliquam inferioris Pannoniæ, ſive Sclavoniæ partem acceperit. An hoc ex pactis, intra Regem Ludovicum, & Ratimarum? aut Michaelem Bulgariæ Regem, factum ſit? ut Ludovico Regi, inferiores hæ partes, quas Privinnæ donaverat, obtigerint: aut, quod dilapſo cæſoque populo, deſertæ manſerint, ac ut deſertæ Privinæ ceſſerint, pro impopulando, conſtituere neſcio. Poſtremum hoc, fatus Anonymus ſcribit, dum: *Tunc cæpit ille*, (hoc eſt Privinna) *ibi habitare, & munimen ædificare in quodam memore, & Palasselede fluminis, & circumquaque populos congregare.* Hanſiczius exiſtimat, locum Privinæ fuiſſe a *Sana* fluvio, & hodierna *Cillea*, conſequenter partes Zagoriæ, tam modernæ inferioris Striæ, quam & Comitatus Varaſdinenſis. Oppidum, Caſtrumque a Privinna conſtructum, eſſe intra Cilleam & Petovium, appellatum hodie *Marburch.* Hæc ille, ex locorum ab Anonymo commemoratorum nominibus conjicit. Multa deſiderantur in Anonymo, & ſcopus ſuus cum non fuerit alter, quam Juvavienſium Epiſcoporum acta ſcribere, culpari nequit. Si elogiis purè non ſtuduit, aut extendendæ jurisdictioni, Eccleſiæ, de qua ſcribit; Privina partem inferioris modernæ Stiriæ, item Sclavoniæ tenuit. Primo in beneficium, poſtea viſo a Ludovico Rege, ejus in fide Catholica ardore, jure proprietatis; ait enim Anonymus: *Pervenit ad notitiam Ludovici piissimi Regis, quod Privinna benevolus fuit erga DEI servitium & suum, fidelibus quibusdam suis sæpius admonentibus, concessit illi in proprium totum, quod prius habuit in beneficium.* Diviſiſſe ſcribitur, cum filio Hecilone Provinciam. Quid dedit filio? non comperi. Videtur tamen dediſſe filio, ea quæ nunc in Sclavonia eſſent. Patre mortuo, filius poſſedit Provinciam integram. Neque putes, aut prætendas, Ludovicum Regem, de Carantano detraxiſſe, ac dediſſe Privinæ. Hoc tanto minus credi poteſt, vel evinci, quod Carolomanus Carantani Dux fuerit? & ſub eo Comes Gundacharus. Poſt Carolomanum Arnolphus. Credi itaque nequit, ut horum Ducatus & Provincias, minores fecerit Ludovicus. At ob præmiſſas de fide controverſias; ob Privinæ aſtum erga Ratimarum, eumque pulſum; Sclavoniæ pars data Privinæ eſt, Deinde facile prætenſa, ex Liudeviti bello, aut cauſa ex alia, ut Carantani appertinentiæ. Sed difficultas ex Anonymo eruditis eſt, de *Nitrava*, ſeu Nitria, ubi refertur, ſtudio illius conſecrata fuiſſe Eccleſia. Sed ſi non comperiatur in inferiore Stiria, locus hujus nominis, cum Anonymus diſtinctè non ſcribat, & ſecundum annos, potuit Nitrienſem Eccleſiam, conſecrari procurare, vel antequam a Ludovico Rege, partes has accepiſſet, ac poſt ſuſceptum baptiſmum, dum locus Treſma iſthic eſſet propinquior, qua limes Bojorum; vel pro reſtitutione ſui in Moraviam, laborando: dum ab Anonymo, a Moravis occiſus ſcribitur, *Anno ergo 865.* (ita Anonym.) - - *celebravit in Castro Hezilonis noviter Moseburch vocato, quod illi successit, moriente patre suo Privina, quem Moravi occiderunt.*

Hinc profectò, natam eſſe credimus diviſionem, ſuperioris, inferiorisque Sclavoniæ, ita ut quæ hodie inferior (tum, quia orientalis, ſuperior vocata,) Sclavonia, penes Ratimarum, & Bulgaros manſerit; hæc vero tum inferior Sclavonia, cum inferiore Stiria Privinæ, ac poſt hunc Heziloni obtigerit. Hæc fuère initia, enatorum ſucceſivè diverſorum Ducatuum, ut Stiriæ, Carnioliæ. Hæc ratio prætenſionis Regum Hungariæ in to *Totius Sclavoniæ* ſive Dux, ſive Banus denotata. Cum enim, ut infra, ſuperatis, ejectisque Bulgaris ex inferiore Sclavonia, cognoviſſent: Sclavoniam, per has partes, modo dictæ Croatiæ, inferioris item Stiriæ, & Carnioliæ antea fuiſſe extenſam, totam juris ſui eſſe exprimere volebant. Limites qui fuère, diviſæ Sclavoniæ? conſtituere mihi non fido. Ex locis ab Anonymo inſinuatis, argui poſſent; I-

u tem

tem ex *Marcha* ad Ivanichium, quod ætate hac, five nono fæculo, limitaneam oram defignabat, effetque ifthic S. Michaelis Ecclefia, quam in proprietate Hezilonis, fcribit Anonymus. At cum certi nil concludi valeat, hæc miffa facimus, aliisque doctis Viris, qui litterariis uberioribus adminiculis gaudent, quæftionem hanc, juris publici accuratius enucleandam commendamus.

Hèzilo ifte, confundi cum fequentibus (a Doctiff. P. Erafmo Frölich, Viennæ die 7. July anno 1758. mortuo, in Diplomatariis Sacris Ducatus Stiriæ exhibitis, & legendis) non debet. Sæculo enim integro anteceffit alios. Et Dinaftia hujus erat in Sclavonia, cæterorum alibi. Huic fucceffit filius Branslavus (fcribitur variè, nempe; *Wratislaus, Bratislaus, Braslavus, Braslavo, Brazlavo*) qui, in Ducatum, imò Regnum, hanc elevavit Sclavoniam. Qualiter? quòve tempore? lugemus domefticorum Scriptorum, five negligentiam, five defectum. Ad extraneos, res has defcribere non pertinebat. Gratiæ illis, pro memoriis etiam illis, quas reliquerunt. Sane apud Hanficzium Tom. 2. pag. 139. ex Annal. Franc. legere eft: *Sed anno 873. Sventibaldus Moravus Pannoniam occupavit. In ejus etiam partes abfceffit Bratislaus, Hezilonis Pannoniæ inferioris Ducis filius. Tum exclufa penitus Juvavienfium poteftate. Solus omnia Methodius potuit: nifi quod Pannonia inferior cum Duce Bratislao (quem Fuldenfes Braxlavonem appellant) anno 885. ad officium rediit, copiamque dedit Theodmarò, uti poffeffiones illic egregias, Arnolfi donò nancifceretur* &c. Narrando erga Carolum Craffum, fibi fubjectorum motus, & defectionem, atque Arnolfi electionem, hujusque in Ecclefiam Juvavienfem propenfionem, *nam & Ecclefiam - - ei contulit. Præterea Abbatiam Mofaburch, ubi S. Adrianus requiefcit, in loco fcilicet, quem olim Priwina, deindè filius ejus Hezilo, ac modo Wratislaus, five Braslavus nepos poffidebat; pluresque locos & Ecclefias regionis illius, - - Ecclefiam ad Turnawa* (hæc non Nitrava, feu Nitria, nec Tirnavia, fed Tornaw) *item ad Pettava* (modo Petovium Stiriæ, quod hac ætate fcribebatur Bettobia) *Ecclefiam cum tota civitate.* Sed Banslavi ad Arnulfum acceffio, tardius evenit, tefte Fuldenfi Annalifta: *Anno 884. Imperator* (Carolus Calvus) *per Bajowariam ad orientem proficifcitur - - veniens Zventibaldus Dux cum Principalibus fuis* - - conteftatus illi fidelitatem, *juramento, & usque dum Carolus vixiffet, nunquam in Regnum fuum hoftili exercitu effet venturus. Poftea veniente Brazsclavorum Duce, qui in id tempus Regnum inter Dravo & Savo flumina tenuit.* Ex his clarum eft Branslavum, Hezilonis fuiffe filium; fuiffe Ducem, fuumque Regnum inter Dravum Savumque fluvios fuiffe. Hæc attamen, haud ex parte omni, at orientali. Adeoque ut fupra dictum, a Legrad oppido aut Dernye, verfus Marcham, juxta Ivanich ad Savum, atque inde defluxu fluminis ad Sanam, abinde trans Dravum etiam, dum Marpurg, Petovium, cæteraque loca, refpectu Zagrabiæ trans Dravum effent, ut Stiria, quam nunc inferiorem vocamus, eximi a Regno Branzlavonis nequeat. Hinc emanant initia Regni Sclavoniæ. An autem Branzlavus fub clientella fuerit Caroli & Arnulfi, aut his fœderatus, fatis non conftat. Fidelitatis juramentum a Brazlavo depofitum Carolo, Fuldenfes Annales non fcribunt. Imò dum Zventiboldi ab Arnulfo defectionem refferent, Anno 892. ajunt: *Sed ille* (nempe Zventibaldus) *more folito ad Regem venire renuit, fidem & omnia ante promiffa mentitus eft. Inde Rex irrato animo — cum Brazlavone Duce colloquium habuit: ubi inter alia quærens tempus & locum, quomodò poffit terram Moravorum intrare? Confultum eft enim, ut tribus exercitibus armatis, Regnum illud invaderet.*

Porro, quam hodie vocamus inferiorem Sclavoniam, (tum fuperior erat, & a Bulgaris, Bulgaria apud auctores audit) Ducem Regemque habuit Landomirum. Hic adverfus Zventibaldum Arnulfo tulit fuppetias, & 895. cum muneribus Arnulphi Legatos, remifit. Hæc iterum clara funt ex Annal. Fuldenfibus apud Lucium lib. 2. cap. 2. pag. mihi 65. ubi: *892. Arnolfus contra Zventibaldum, Hunnos & Bulgaros movet. Miffos enim fuos inde ad Bulgaros, & Regem eorum Landomir ad renovandam priftinam pacem cum muneribus menfe Septembri tranfmifit. Et ne coemptio falis inde Moravanis daretur, expofuit. Miffi autem propter infidias Zventibaldi Ducis, terreftre iter, non volentes habere; de Regno Brazlavonis per fluvium Odgora, usque ad Gulpam perfluentes, Savi fluminis navigio in Bulgariam perducti, ibi a Rege honorifice fufcepti, eadem via, qua venerant, cum muneribus reverfi funt 895. Imperator Pannoniam cum urbe Paludarum tuendam Braxlavoni Duci fuo in id tempus comendavit.* Egregiè hinc firmatur Brazlavonis in Sclavonia hac Ducatus (quare partes hæ, fæculo hoc nono, Croatiæ nomine non accipiebantur, ruitque Croatia Interamnenfis) mentione fluviorum fuperius, qui *de Regno Brazlavonis* effe fcribuntur. *Odgora* modo *Odra* eft, tum Odgora vocata, quod ex monte Okich originem duceret; vel Fuldenfes pro *Odra* fcripfêre *Odgora*. Fluvius Odra, ab arce *Selin* (ut notorium eft, & tot via-

viatores una mecum experti sunt, experirique possunt) pluvioso cumprimis tempore, agros camposque sic inundat, ut non nisi navium beneficio transiri valeat; viamque exundando, impedit, nisi per naves. Iste infra pagum Odra, Dominii Sziszeg, in *Culpam*, sive *Colapim*, vel ut erroneè quidam *Gulpam* influit; tum infra Sisciam, Colapis in Savum, ut horum fluviorum fluxus, *Segesticam* insulam efficiat. Hanc viam, Arnolfi missos fuisse secutos, textus verba evincunt: *de Regno Branzlavonis, per fluvium Odgora, usque ad Culpam perfluentes* (exundationes majores tum fuisse creditu facile) *Savi fluminis navigio, in Bulgariam perducti.* Profectò ex his videre est: Branzlavonis Regnum, etiam trans Savum fuisse, tum via superior, ex parte altera Savi esset, consequenter Zagrabiam, modernamque superiorem Sclavoniam, Branzlavi Regnum extitisse. Tum dum Savi fluminis navigio, Arnolfi Legati, ad Bulgariam sunt perducti; modernam inferiorem Sclavoniam, sub nomenclatura Bulgariæ, his temporibus, & nono sæculo, ab año circiter 827. fuisse consideratam. Nam ad Mœsiæ superioris, sive Mysiæ Bulgariam, per Savi navigium, non venissent. Fuit ergo Landomir inferioris Sclavoniæ, Rex. Quod legationis postulatum firmaret, ut videlicet: salis coemptio Moravis prohibeatur, Branzlavus pro hoc erga Arnulfum officio, remuneratus est, dum Pannoniam, cum urbe Paludarum, tuendam accepit. Pañoniam nempe transdanubianam, ut hodie vocatur, & quæ Bojoariis ad orientem erat. Quæ illa sit Paludarum urbs, ignoro. Ex his videre est etiam, Sclavoniam octavo sæculo ad Ducatus honorem elevatam, in hujus usu continuo mansisse, suosque habuisse Magistratus. Cætera item, quæ nescio an quispiam hactenus, in ordinem redegisset, & a confusione, cum vicinis Provinciis, & cumprimis Croatia & Carantano vindicasset.

XVI. Croatæ Dalmatiam incolentes, postquam semet iterum in Orientalis Imperii clientellam tradidissent, nescio, an bella quæpiam gesserint? Porphyr. cap. 31. ait: *Neque Bulgarus cum Chrobatis bellum gessit, præter Michaelem Borosen Bulgariæ Principem, qui sumptis armis bellum illis intulit, sed cum nihil efficeret, muneribus datis, & acceptis pacem fecit. Neque Chrobati unquam Bulgaris tributum dederunt, sed alteri alteros sæpe amicitiæ ergò donis cohonestarunt.* De gesto cum aliis bello, tacet Porphyr. & reverentia juramenti illius, facile eos, quiete vixisse admisero. Videntur mihi, Mari Adriatico tutando, ab Imperatoribus Orientis fuisse destinati, ac orientalibus, quà limitanei, sive Banderiis, sive militari servitio obligati, scribit enim Porphyr. *Exhibetque equitum LX. millia, peditum centum* (ex his, haud satis clarus est Porphyr. quos Croatiæ nomine accepit. Numerus iste militum, Dalmatiæ soli, seu Croatis Dalmatis, attribui nequit, ut bene observant omnes posteriores Scriptores, quare Serviam, Epirum, Macedoniam, facile Croatiæ nomine, ac sub hac obligatione militum, complexus fuerit Porphyrogenitus) *& Sagenas 80. Conduras centum, Et Sagenæ quidem 40. viros habent; conduræ vero 20. nempe quæ majores; nam minores decem viros tantum habent. Atque hæc quidem Chrobatiæ potentia & copiæ fuerunt, usque ad Principatum Chresemire; quo mortuo, cum Mirosthlabus filius, postquam quadriennium genti præfuisset, a Pribunio Bano interfectus esset, plurimis obortis dissidiis, ac factionibus, equitum, peditumque numerus valde imminutus est, item Sagenarum, ac Condurarum.* Hic opus esset, vel Porphyrogenito, vel ipsi coævo, & notitiam habente Interpræte. Mihi Porphyrogenitus, admodum compendiosè scribens de Chrotis, & sine chronologia; videtur: hæc postrema ad sua circiter tempora referre. Ratio sensus hujus sunt: cum verba quæ subjungit: *Et Sagenas quidem* NUNC (sive anno 949.) *triginta habet, conduras magnas, parvasque, & equitatum, peditatumque;* tum quod circa annum 932. Petrus Ursi Constantinopoli rediens, a Michaele Bano Sclavorum, (nempe Bulgaricorum) captus, & Simeoni Regi Bulgariæ missus scribatur a Lucio; item circa 942. bellum inter Croatas & Bulgaros, de quo infra, ut omnino existimem, Chresimirum cui fuit Mirosthlabus filius a Pribunio Bano occisus, haud secus ad Croatas Dalmatiæ pertinere, sed ad Croatas Liburnicos, quàm si edoceatur, Chresimirum hunc II. jam Regis potestate, utrisque Croatis imperâsse, sive Ducatum antea divisum, in unum coaluisse. Quare post recensitos pag. 66. Duces Croatiæ Dalmaticæ, sequentes isthic successisse, censeo.

Post Chresemirum, quem Porphyrog. testatur filium Terpimiri.

Sedesclavus, cui Joannes Papa injungit, *ut pro amore Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli Protectorum vestrorum, præsentem Legatum, quem ad gentem Bulgarorum dirigimus, salvum, atque incolumem venire faciatis, usque ad dilectum filium nostrum Michaelem, gloriosum Regem eorum; & quæcumque ei sunt necessaria ad victum & vestimentum illi pro DEI amore administrate.*

Mucimirus ex Privil. apud Lucium L. 2. cap. 2. pag. 65. Sane ex Privilegio hoc non elucet, Mucimirum hunc, Tirpimiri fuisse filium, quod neque cum annis componi posse videtur, dum Privilegium est de anno 892. Tirpimirus autem, vixit 838. Si nihilominus hoc prætendas,

das, dicasve potuisse Mucimirum vivere, cum intermedient anni tantum LIV. dico : nec Chresimirum Porphyrogeniti, nec Sedesclavum, Dalmatiæ huic Croatarum, Duces dari posse, at post Tirpimirum, Mucimirus erit ponendus. Interim quia in Privilegio illo anni 892. apud Lucium, Mucimirus, nullibi diceret patrem suum Tirpimirum, at Ducis eum nomine exprimeret, dicendo: *de quadam facta donatione, a Terpimiro piissimo Duce*, esse litem intra Salonitanum & Nonensem Præsules. Item infra, *Ecclesiam donatam a præfato Duce, & privilegii statuto roboratam.* Si vero genitor Mucimiri, fuisset Dux Tirpimirus, illico Patris confirmâsset privilegium, neque fuisset opus, ut litem dirimat, donatione nova in favorem Ecclesiæ Spalatensis. Ait quidem in illa sententia privilegiali; *placuit mihi Mucimir Divino munere juvatus Croatorum Dux, residente paterno solio* - - - Item infra: *sed juxta priscam consuetudinem, ut donatam a patre meo recolimus, & mox per præsens privilegium denuo mancipamus, ut omnino subjaceat, dictæ Ecclesiæ, jure* &c. At quis ille Pater suus fuerit? tacet. Nec Tirpimirum, nec alium nominando. Majores porrò, ut Avos Abavosque, Patrum exprimi nomine, clarum est. Itaque, dum in anterioribus, Tirpimirum, sine Patris compellatione, Ducem tantum diceret; in posterioribus verbis: *ut donatam a Patre meo recolimus*, vel majorem suum Patrem, sive Abavum se recolere, exprimit; vel quod Pater quoque Mucimiri Ecclesiam controversam, Spalatensi Ecclesiæ donâsset, sine litterarum eatenus expeditione, hinc to: *recolimus* pro *recordamur*, aut *scimus* esset.

Tamislaus ex Tom. Archid. c. 13. anno 914.

XVII. De Ducatu Croatarum altero, & qui Croatiæ nomine consideratur, uti prior Dalmatiæ, quædam notamus. Post Porinum illum, sub quo baptizati fuêre Croatæ hi, divisusque in Comitatus XI. Ducatus, Bano etiam constituto, Dux fuit *Innicus*. Post hunc *Branimirus*. Scribit Dandulus teste Lucio, Assemano &c. Branimirum hunc in mortem Sedesclavi conspirasse. At vereor ego Dandulum, confudisse, Branimirum Principem, cum quopiam Sedesclavi subjectorum. In Muncimiri, memorato supra privilegio *Budimir Jup. Palatin.* Item *Budimiro Jup. Comitissæ* &c. Subscripti leguntur, facile Dandulo ex lectione error in nomine irrepsit. Si in necem conspirâsset Sedesclavi Branimirus, cur ejus Ducatum suo non conjunxit? qua ratione, ex Joannis VIII. Papæ litteris, eodem vixisse tempore eruuntur, dum utrique Legatum a se in Bulgariam missum commendat, Anno 879. VII. Die mensis Junii, Indict. XII. De litteris ad Sedesclavum supra meminimus, ad Branimirum vero, sequentia scripsisse, apud Illustr. Assemanum legitur: „ Relegentes Nobilitatis tuæ litteras, „ quas per Joannem Ven. Presbyterum communem fidelem nobis mandasti, quantam fidem & „ sinceram devotionem circa Ecclesiam Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, ac circa nos „ habeas, luce clarius novimus. Et quia DEO favente, quasi dilectus filius Sancto Petro, „ & nobis, qui per Divinam gratiam vicem ejus tenemus, fidelis in omnibus & obediens esse „ cupias, humiliter profiteris; tuæ Nobilitati dignas valde gratias, his nostri Apostolatus litteris, agimus, paternoque amore, utpote carissimum filium, ad gremium Sanctæ Sedis A„ postolicæ Matris tuæ, de cujus videlicet purissimo fonte, Patres tui melliflua sanctæ præ„ dicationis potavêre fluenta, redeuntem suscipimus, & spiritualibus amplectimur ulnis, at„ que Apostolica volumus benignitate fovere. „ Monet ut in DEI amore perseveret; Sacerdotibus & Ministris honorem debitum exhibeat. Narrat: „ In die Ascensionis Domini inter „ sacra Missarum solemnia, super Sacrum Altare S. Petri Apostoli celebrantes, elevatis sur„ sum manibus benediximus tibi, & omni populo tuo, omnique terræ tuæ. *Concludens*: „ Et quia hunc ipsum Joannem Presbyterum, tibi, & nobis verum fidelem in omnibus esse „ cognoscimus; dedimus illi nostram Apostolicam epistolam deferendam Regi Bulgarorum. „ Ideo petimus, ut pro amore S. Petri, & Nostro, cum tua ipse licentia, Legationem hanc no„ stram sine tarditate perficiat; ut & propter hoc, tuæ dilectioni multiplices gratias habea„ mus. *Scripsit quoque idem Pontifex*: Omnibus Venerabilibus Sacerdotibus, & universo „ populo, *eadem occasione & tempore, ubi*: Quum litteras Principis vestri Branimir, quas „ nobis per Joannem Ven. Presbyterum ipse direxit, legeremus: non solum illius devotionem, „ sed etiam fidei vestræ sinceritatem, & dilectionem, quam circa S. Petrum Apostolorum Prin„ cipem & circa nos habetis, cognovimus. Et quia velut carissimi filii ad S. Romanam Ec„ clesiam, unde Parentes vestros melliflua sanctæ prædicationis dogmata suscepisse agnoscitis, „ toto animo, totaque voluntate redire cupitis, Nostram Apostolicam gratiam, & benedictio„ nem habere magnopere desiderantes, magna sumus repleti lætitia. „ Si in necem Sedesclavi Branimirus conjurâsset, Apostolicam benedictionem, mereri a Joanne VIII. non debuerat. Itaque cum Anno & die iisdem, exhibeantur Papæ ad utrumque litteræ, commendatoriæ Legati sui ad Bulgariæ Regem, Dandulo adhærere nequeo, quod occiso Sedasclavo, Branimirus successisset. Quin clarum evaderet: Duces hos fuisse diversorum Ducatuum,

Præ-

Præterea ex epiſtolis his, mirifice firmantur illa, quæ pag. 75. diximus. Ejectos nempe fuiſſe anno 870. Romanæ Sedis Epiſcopos & Miſſionarios e Bulgaria, ex Croatia quoque præmiſſa, dum Papa 879. anno, quà ad ſe revertentibus his Croatis, agit gratias, gratulatur, iisdemque benedicit. Item: cum Joannes Legatum egerit in Bulgariam, per Sclavoniam hodie inferiorem, progreſſum fuiſſe, ipſa ſuadet vicinia. Et etiam tertia epiſtola Joannis VIII. Papæ, quæ inſcribitur: *Excellentiſſimo Vir o Barnimero glorioſo Comiti, & dilecto filio noſtro; atque omnibus religioſis Sacerdotibus, & honorabilibus judicibus, cunctoque populo, pax & gratia a Domino Noſtro JESU Chriſto.* Hac ſcribit, gratiſſimam ſibi eſſe illorum erga Sedem Apoſtolicam obſervantiam, quam per Theodoſium Epiſcopum ipſorum Legatum exhibuerunt. Hortatur ad perſeverantiam, utve Legatos ſuos mitterent ad ſe, quibus revertentibus, Legatum ſe illis ſuum, pollicetur miſſurum, cui ipſi, fidelitatem juxta Eccleſiæ ritum promittant. Ex Indictione XIV. anno 880. ſcripta fuiſſe eruitur hæc epiſtola. Sed ad Theodoſium memoratum, cum Titulo: *Theodoſio Venerabili Diacono, & electo Sanctæ Eccleſiæ Nonenſis*, exhibetur quoque Joannis VIII. Epiſtola, qua poſt, ejus laudes, & teſtatos in eum amoris affectus: *Ideo monemus ſagacitatem tuam, ne in quamlibet partem aliam declines, & contra Sacra Venerabilium Patrum inſtituta, Epiſcopatus gratiam recipere quæras - - Sed toto corde, totaque voluntate, ad gremium Sedis Apoſtolicæ, unde Anteceſſores tui Divinæ legis dogmata melliflua, cum ſacræ inſtitutionis forma, ſummique Sacerdotii honorem ſumpſerunt, redeas: quatenus & ipſe ab Apoſtolica Sede, quæ caput & Magiſtra eſt omnium Eccleſiarum DEI, Epiſcopalem conſecrationem per noſtræ manus impoſitionem, Chriſto annuente percipias: quatenus ſecundum priſtinum morem, Sancti Petri & noſtra auctoritate, atque tuitione munitus, populum Domini tibi commiſſum, ſtrenue ac ſecuriter regas.* Non immerito Erud. D. Aſſemano, ex *Epiſcopi Nonenſis* Titulo, orta eſt quæſtio, ubi Theodoſius egit Epiſcopum? Dum *Nona* eſſet urbs Croatiæ Dalmaticæ, teſte quoque Porphyrog. cap. 31. At Theodoſii ſedes diſtincta fuit, ab ſede illa Dalmatiæ. Iſte Theodoſius fuit Epiſcopus Tinninienſis, quæ erat diſtincta Epiſcopalis Sedes, a Nonenſi Dalmatiæ, hinc ſedes hæc ſucceſſivè, vocata eſt *Croatenſis*, quod Teſte Thoma Archidiac. Curialis fuerit Regum Croatiæ Epiſcopus. Quare pro: *Electo S. Eccleſiæ Nonenſis*, legendum *Tininenſis.*

Croatas hos, quos Scriptores Veneti, Sclavos ſcriberent, Cpltani æquè frequentius, *ſub Innico*, ac Baſilii Imp. tempore, facile auxiliantibus Narantanis, vicinas maris Adriatici inſulas, juriſdictioni ſuæ adjicere, perquam ſtuduiſſe, ex Porphyr. cap. 30. deducitur. Ubi, cum recenſuiſſet, a Sclavis, ſive Croatis Dalmatiæ, urbes & inſulas Romanorum fuiſſe occupatas, narrat: a Narantanis ſive Paganis, quotidie fuiſſe moleſtatos, captivos, ac ne exterminarentur, inſulis deſertis, continentem eos colere voluiſſe, verum a Croatis fuiſſe prohibitos, quia tributa eis necdum penderent. Recurriſſe eos ad Baſilium, pro remedio: *Qui Imperator* (ita Porphyr.) *auctor fuit, ut ea omnia, quæ Prætori ſolvebant,* (miramur hoc conſilium) *Slavis darent, pacis cauſa; & Prætori exiguum aliquid penderent, ad oſtendendam duntaxat Romanis Imperatoribus, & ipſorum Prætori debitam ſubjectionem, ac ſervitutem. Atque ex illo tempore omnes iſtæ urbes Sclavorum tributariæ, pacta illis ſolvunt; Aſpalatus quidem urbs nomiſmata 200. Tetragurium nomiſmata 100. Diodora 110. Opſare 100. Arbe 100. Becla 100. ita ut univerſim eſſent nomiſmata 710. Excepto vino, & cæteris ſpeciebus diverſis, quas præter prædictam nomiſmatum ſummam exhibebant.* Quibus Sclavis tributa hæc ab inſulis maritimis ſoluta ſunt? an videlicet Narantanis? a quibus perſecutionem accipiebant incolæ inſularum, aut a Croatis? a quibus prohibebantur, clare haud patet. Quia nihilominus, ideo a Croatis prohibitos fuiſſe ſcriberet Porphyrogen. quod: *nondum illis tributa penderent*, Croatis tributa eos ſolviſſe argueretur, ut per hos adverſus Narantanos, tum adhuc infideles, defenderentur. Neque enim ſuaſiſſet Baſilius, ut Chriſtiani hi, Paganis ſolvant tributa. At Croatas Chriſtianos eſſe ſciens, Dalmatiæ quidem ab Heraclio; Liburnicos a Porini epocha, ut his tributa pendant, quæ Prætori dabant antea, conſtituit. Verum hæc tributa, quibus exolvebant Croatis? ſi firma ſunt, quæ a Scriptoribus Venetis referuntur, ſive bella, ſive pacta cum Sclavis (dum Croatas Dalmatiæ, Dalmatas ipſi exprimerent) dubitari fere nequit, tributa Inſularum, ad Croatas Liburnicos pertinuiſſe, atque his fuiſſe exoluta. Hinc eſt, ut legamus, Narantanos dehinc, cum Ducibus Croatiæ conjunctos fuiſſe. Sub Baſilio Imp. qui Cæſarianum, ſive ad Sclavoniam, ſive Serviam miſerat, Romanis Miſſionariis expulſis, Narantanos, fidem Catholicam non recepiſſe, teſtis eſt Porphyrog. cap. 29. *Pagani autem, qui & Arentani, Romanorum lingua nuncupati ſunt, in locis inacceſſis, atque præruptis, Baptiſmi expertes relinquebantur.*

PERIODUS III.

Sclavoniæ, Croatiæ, & Dalmatiæ sub Ducibus, Regibusque Ungariæ.

§ I.

Ab Ingressu Ungarorum in Pannoniam, ad S. Regem Stephanum, sive Sæculum XI.

I. Hunni ab Hungaris an distincti sint? cui lubet disputet. Mihi potius notare visum, variis nomenclaturis eos a Scriptoribus exprimi. Quidam scribunt *Hungaros*, alii *Ungaros*. *Hunnogoros* alii. Quidam ex varia ut puto Dialecto Sclavicarum nationum *Vugros*, *Ugros*, *Mazaros*, seu *Magyaros* quidam. Item *Uzos*. Porphyrogenitus *Turcos* vocat, eorumque sedes primas, posterioresque, ubi a Patzinacis expulsi sunt, migrationes item, accuratè describit. Hujus testimonium anteferendum censeo cæteris, tum quia proximus migrationi illorum esset, scribens namque 949; tum quod informari valuerit, ut Imp. Cplt. & migrationibus illorum ab oriente, fuisset vicinior. Hæc illorum gratia] dicta sunto, qui Sæculo X. aut alio, legent de *Turcis*, aut alio sub nomine indicatis Ungaris, res ab iis gestas; ne lecta, aliis attribuant gentibus. Quod a sciolis, & loquacibus, expertus ipse sum, præcipue dum eorum ignorantia in historiis, pallio officii, vel dignitatis vallata fuit, aut ad Scholasticorum argutias retraheretur; vel instituti alicujus, ut vocamus religiosi habitu tegeretur. Scio me, aliosque Doctissimos Viros, Fanaticismi persæpe damnatos, ac ut novatores habitos, dum aliorum simplicibus apræhensionibus, & omniscientiæ ab iis prætensæ, extemplo subscribi, vel non audiverunt, vel non legerunt. Porphyrogeniti textum, cum animadversionibus Anselmi Bandurii exhibet Assemanus Tom. 3. a pag. 220. Illam vero Ignatii Kulczinski explicationem, dum ait: *Varagi sunt nominati ab hostilitate: Dreulani a vetustate: Jazigæ ab idiomatis corruptione: Poloucy a venatione: Pecenigæ a combustione, quod hi ultimi præ reliquis forsitan crudeliores idololatræ, vivos in Sacrificia idolorum comburere consueverint*, esse petitam, ex vocum derivationibus, eruo; consequenter studiis, ac eruditioni Kulczynskianis, cum fuerit Monachus, convenientem. *Vrag* enim Dœmonem, hinc hostem in idiomate Sclavo denotat, *Drevlan* originem vetustam, *Polje* campum, *Pecsen* assum, *Pecsenka* assaturam significat. Quæ nescio, an nationi conveniant, dum significata & voces ex hominum sunt arbitrio. Sed omissis ejusmodi eruditionibus: Si qui sunt, qui initia & origines Hunnorum, Hungarorumque nosse cupiunt, Cl. Pray, Desssericzium, cæterosque legant; quia ejusmodi incertæ, dubiæque quæstiones, nec sunt professionis nostræ; nec sistemati nostro necessariæ, qui jura ennati Hungariæ Regni, hujusque Sacræ Coronæ, hinc partium adnexarum, enucleare, illustrareque conamur, qua civis patriæ, & sacræ Coronæ Regibus, & Reipublicæ subjectus.

Sunt porro, è domesticis quidam, qui scriptoribus, Annalibusque nostris, vix adhibendam fidem censeant. Hoc audaciæ majoris esse, ac regulis bonæ Logicæ adversari, enuncio. Cuivis enim res suæ magis notæ sunt; estque testis omnis, is potior & legalior, qui scire præsumitur, præ teste, qui scitur: unice ac tantum ex auditu, vel novalibus referre. In rerum nostrarum notitiis, non tam culpanda est majorum nostrorum negligentia in scribendo; quam præjudicia quædam, ac neglectus utilium litterarum, conservationisque tantorum operum, & propriarum chronicarum. Sigismundi Decretum II. anno 1405. editum, testatur veterum diligentiam, ubi: *Sigismundus DEI Gratia Ungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ - - Rex &c. - - Ad quam rem una potissimum consideratio mentem nostram induxit: quod retroactis temporibus, Prout in Chronicis legitur Ungarorum, hoc Regnum nostrum variis sæpe afflictionibus, interdum per Bissenos, aliquando per Tartaros, nonnunquam per alios Paganos, novissimè vero per Turcas irrogatis* &c. Fuere ergo, ante Thuroczium, ac Ludovici I. Regis tempora, *Chronicæ Ungarorum*, rebus utilissimis refertæ, dum in iis Regni afflictiones, per Bissenos, Tartaros, cæterosque Paganos descriptæ fuisse perhibentur. Rei hujus testis est Anonymus, inter scriptores rerum Ungaricarum, a *Joan. Georg. Schwandtnero*, Regio concessu, ac beneficio ex membranis *Augustæ Bibliothecæ* exscriptus, atque editus, immortalibus promeritis de gente nostræ, Cl. & celeberrimi Schwandtneri. In hoc tanta, juris quoque publici, legere est, quæ adhuc ignorabantur. Neque fuit majorum nostrorum, ea, quæ prædicatur in scribendo negligentia; aut in rebus bellicis occupatio, ut litteras sepultas haberent; *enimvero*, recte observat Celeberrimus Math. Bellius in Præfat. Tom. I. script. Hung. *Salvis adhuc rebus Hungaricis, in more positum fuit, ut Regum, gentisque res*

gestas

gestas omnes, quin & Familiarum Nobilium actus insignes, in annales referrentur, traderenturque ad ædes Magistri Tavernicorum, qui eos non secus, quam Regios thesauros alios, custodiret, observaretque, ac cum opus foret in publicos & privatos usus, inde, pro muneris ratione, depromeret. Quod, priscorum Regum diplomatibus, facile foret docere, si id modus præfationis admitteret. Recte beneque Celeberr. Bellius. Si enim in privatorum litteris, ut testantur tot numero monumenta, Privilegia nempe, Donationes, Collationes &c. res gestas privatarum familiarum inscribere, eisque publicam fidem largiri, moris fuerat; quis sibi persuadeat, ea neglecta fuisse, quæ Rempublicam totam, ac status Regni attingebant. Nos vidimus MSS. Gothica ut vocant scriptura librum, in quo Ritus & Cæremoniæ Veteres Ecclesiæ Ungaricæ, fuêre descriptæ, volumen majus, ac in folio. Sed nescio an ex zelo vel præjudicio, opus illico acceptum a nobis est, alioque portatum, neque permissum nobis, complura ejusmodi visitare. Utinam ut assolet, pro involvendis libris hæc applicata non fuissent! utinam non lacerata ex præjudiciorum lege! utinam ea nunc esset, quæ majoribus nostris fuit, ut priora testarentur, in res litterarias, & utiles, ac publicæ felicitatis, cura & diligentia in conscribendis conservandisque. At nos, ultra pia vota, adesse nequimus Patriæ, ac cui subjicimur sacræ Coronæ.

Sane aliud quoque, haud leve vulnus, rebus nostris cognoscendis, evenisse argui debet, quod videlicet, caracteres, atque litteræ, nationibus his propriæ, non solum conservatæ non sint; verum abolitæ. Latinæ usus apud veteres haud viguit. Sclavis proprias fuisse litteras & caracteres extra dubium est. His uti res sacras, ita multo magis profanas conscriptas habuêre, uti pateret etiam ex Marulo, qui e Sclavico opus suum, translatum a se fatetur. Successivè dum juventutis educatio claustris est tradita, & a Clero, atque Magistratibus, Magisterium Monasteriis conclusum, effectique discipuli, qui a Christo & Apostolis Doctores in Ecclesia sunt constituti, cum illi, sive ut extranei, litteras nationum proprias, ignoravissent, sive ex motivo alio, studiosissimi fuerint, tam substituendarum latinarum litterarum, quam & interpretationum, aut translationum, injuriando, & maledicendo, quos non intelligebant anteriores scriptores, Religionis sub prætextu, & condemnationis jam errorum in fide, jam superstitionis, aut idololatriæ, sic misere perivêre, Scriptores veteres, ut horum nec nomina supersint. Hæc arguimus, ex modernis quorumdam, utilium bonarumque litterarum odiis, atque maledictionibus, ac fingendi temeraria licentia, quam nos ipsi experti sumus, a religioso quodam cætu. Item ex translationibus veterum librorum, Correctoribus quoque, de quibus Doctiss. Illmus Assemanus, faceret quoque mentionem, ubi Raphaelem Levakovich, Correctorem sacrorum Illyricanorum librorum fuisse perhibet. Denique defectus tot Chronicarum, quas olim extitisse superiora perhibent, testatur. Ex quadam tandem sententia S. Regis Ladislai non obscurè indicatur, qui ideo, ejusque Successor, authoritate Regia, regulandis Monasteriis studuerunt, ut testantur Diplomata, & legum Decreta. Andreas vero II. curam ejusmodi rerum, Tavernico attribuit; ne universa & quævis pereant. Non soli fuêre Sclavi, qui suos sibique proprios habuêre, coluêreque characteres, sed Ungaris quoque proprias fuisse litteras, Thuroczius in Præfat. *Et hoc nostro ævo pars Nationis ejusdem* (videlicet Hungaricæ) *quædam, Transsilvanis Regni posita in oris, characteres quosdam ligno sculpit, & talis scripturæ usu litterarum ad instar vivit*, innuit. Hæc in veritate sunt, quæ causârunt rerum nostrarum defectum. Scriptores qui supersunt, ad summam rerum accuratos esse, dicere nequeo, & cumprimis chronologiæ rationem, ab iis servatam extitisse defendi nequit. Sed indulgeri iis debet, dum notum est; quæ fuit studiorum ratio? quæ? & per quos traditæ litteræ? pro ratione sui temporis, ac ætatis scripsêre. Abrogandam nihilominus iis fidem esse, ob defectus & lapsus aliquos, audax & temeraria censura est. Aliud est errare in anno; aliud in re ipsa, quæ refertur. Culti non fuêre ad Reipublicæ suæ rationem, Socraticam non profitebantur Philosophiam, ut excessisse videantur, imò defectus, magnique tantarum publicarum rerum silentii, forent arguendi. Causas autem, cæteraque, quæ in historico requiruntur, illos tacuisse, & Panegyribus, ac amplificationibus, ut Bonfinius, Ratkajus &c. fuisse studiosos; & mores sæculorum, quibus scripserunt; & ratio studiorum, reddit excusatos. Quare a me, plane rejici nequeunt. Quin eos illustrare contendam. Monere insuper volui, me unicè ea relaturum, iisque usurum, quibus Pannoniæ Saviæ, sive Sclavoniæ, Croatiæ, Dalmatiæ, sub Ducibus, Regibusque Hungariæ illustrantur. Cætera vero prætermittere. Itaque

II. Annales Fuldenses ad annum 862. Ungaros vastâsse Ludovici Regnum perhibent, *Ludovicus autem relicto in patria filio Carolo - - Ludovicum filium suum ducens aggreditur Winidos - - sed & hostes antea illis populis inexperti, qui Ungri vocantur, Regnum ejusdem populantur.* Hæc qua ratione intelligenda sunt, profecto non assequor. Ad annum

862. Ludovici Regnum, vaſtatum fuiſſe ab Ungaris, ſingulare eſt, & tacetur ab aliis, puto ego, in anno mendum eſſe, aut in to *Ungri.* Aſſemanus explicare nititur pag. 146. Tom. 2. Annales, ſed fundamentum explicationis ſuæ deſideratur. Annonymus noſter (inter ſcript. Rer. Ungar.) Cap. VII. anno 884. de terra Schytica egreſſos, ſcribit: *Anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXXIIII. ſicut in annalibus continetur cronicis, ſeptem principales perſonæ, quæ Hetumoger vocantur, egreſſi ſunt de terra Scytica verſus occidentem.* Itaque anno 862. Ludovici Regnum deprædare non poterant.

Cauſa Ungarorum e Scythia adventus, ab Anonymo noſtro hæc deſcribitur: *Et terra illa* (nempe Scyhiæ) *nimis erat plena ex multitudine populorum inibi generatorum, ut nec alere ſuos ſufficeret, nec capere, ut ſupra diximus. Quapropter tunc VII. principales perſonæ, qui Hetumoger vocantur uſque ad hodiernum diem, anguſta locorum non ſufferentes, habito inter ſe conſilio, ut a natali ſolo diſcederent ad occupandas ſibi terras, quas incolere poſſent, armis & bello quærere non ceſſarunt. Tunc elegerunt ſibi quærere terram* PANNONIÆ, *quam audiverant fama volante, terram Athilæ Regis eſſe, de cujus progenie Dux Almus pater Arpad deſcenderat.* Tum narrat, Ducem ſibi eos creâſſe Almum, & eidem ſemet juramento (cap. VI. relato) obſtrinxiſſe. Porro VII. Virorum illorum, hæc recenſet nomina: *Almus pater Arpad. Eleud pater Zobolſu, a quo genus Saac deſcendit. Candu pater Curzan. Ound pater Ete, a quo genus Calan, & Colſoy deſcendit. Toſu pater Lelu. Huba a quo genus Zemera deſcendit. Septimus Tuhutum pater Horca, cujus filii fuerunt Gyla & Zombor, a quibus genus Mogleut deſcendit, ut inferius dicetur.* Porphyrogenitus cap. 38. eadem narrat, mutatis ſolum nominibus, loco *Ducis*, habet *Boebodam*, ſive Vaivodam, loco Almus, *Salmutzes*, quem patrem ait Arpad. narrat Arpad factum fuiſſe Principem, *Et ante hunc* inquiens *Arpadem Turcæ Principem alium nullum unquam habuerunt; ex cujus etiam poſteris ad hunc uſque diem Princeps Turciæ conſtituitur.* Loco Pannoniam Porphyr. ſcribit: *Et terram ad ſedes collocandas quærentes, Magnam Moraviam ingreſſi, incolas ejus expulerunt, ibique ſedes ſuas poſuerunt, tenentque etiam in hodiernum diem.* Moravia magna ad finem ſæculi noni, atque initio decimi, etiam per Pannoniam protendebatur. Quare dum Anonymus noſter, in rei ſubſtantia cum Porphyrogenito convenit, malo ego in Principum nominibus exſcribendis, Ungarum Anonymum ſequi, quam Porphyrogenitum, dum Anonymus ſuorum magis novit nomina, quam Græcorum Imp. Conſtant. Porphyrog.

Opportuno tempore e Scythia progreſſi fuêre Hungari. Enimvero teſte Fuldenſium Continuatore Freheriano apud Aſſemanum Tom. 3. pag. 193. ob conceſſam Arboni, limitis præfecturam, in Pannonia fuêre tumultus. Zventibaldus Moraviæ Rex, Pannoniam triennio diripit, & pace facta, transDanubiana potitur Pannonia. Græcos æque ac Bulgaros inter erant diſcordiæ, cauſa exactionis Teloniorum, ut ex Cedreno, Zonara pateret. Quare diſcordiis ubique vigentibus, facile fuit, Ungaris non ſolum ſeſe extendere, at firmare etiam. Porphyrog. cap. 40. teſtatur: a Leone invitatos fuiſſe contra Bulgaros, dum ſcriberet: *Poſtea vero a Leone illo Chriſti amante, ac præclaro Imperatore accerſiti trajecerunt, bellumque Simeoni inferentes, victo eo, fugatoque Perſthlabum uſque pervenerunt; & cum in urbe Mundraga eum incluſiſſent, domum redierunt.* Hæc ad annum 889. tertium Leonis Sapientis Auguſti, & Metenſis narrat, & Byzantini Scriptores, ut Zonaras, Leo Grammaticus &c. Ex quibus patet, Turcarum, ſive Hungarorum Duces tunc fuiſſe Arpadum, & Cuſanum, quem Anonymus noſter *Curzan* ſcribit. Neque ſolum a Leone fuêre in auxilium evocati, at ab Arnulpho etiam contra Zvendibaldum Regem Moraviæ, ut teſtantur Freherian. *Anno 892; Rex equidem aſſumptis ſecum Francis, Bojoariis, Alamanis, menſe Junio Maravam venit. Ibi per quatuor hebdomadas cum tanta multitudine, Ungaris etiam ibidem ad ſe cum expeditione venientibus, omnem illam Regionem incendio devaſtandam verſabatur* Segibertus anno 893. *Arnulphus Rex Zvendebaldo - - materiam contra ſe rebellandi dedit, ad quem debellandum cum non ſufficeret, gentem Hungarorum DEO inimicam Regno immiſit, eorumque auxilio Zvendebaldum devicit, & tributarium fecit.*

Profectò, ſi anno 889. egreſſi primum ſunt Hungari e terra eorum, qua ratione? intra biennium & tantum confecerint iter, & regiones tot non ſolum occupaverint, verum in iisdem ſe firmaverint; ut Arnolpho adverſus Moravos, auxilio extiterint, ego pro debilitate mea non aſſequor. Vereor, vix ſtatui poſſe, eorum e Scythia egreſſum, anno 889. at omnino ad annos anteriores eſſe collocandum. Anonymus noſter, egreſſum ex Cronicis Ungarorum ponit ad annum 884, Narrat progreſſos fuiſſe per deſerta, & venando vixiſſe. Veniſſe eos ad terram Ruſciæ, ſive Ruſſiæ. Deinde transnavigando fluvium *Denep*, cum Ruthenis, & Comanis pugnâſſe, ſuperatisque Comanis, terras Ruthenorum ſibi ſubjugando, ſic pacto inviſ-

inivisse: *ut Duces & Primates; filios suos in obsides darent* (Ungaris) *tributumque annuatim persolverent decem millia marcarum, & insuper victum, vestitum, & alia necessaria.* Rogârunt insuper Rutheni: *Almum Ducem ut dimissa terra Gallicia, ultra silvam Hóvos)* credo Comitatum modernum Heves denotari) *versus occidentem in terram Pannoniæ descenderent, quæ primo Athilæ Regis terra fuisset. Et laudabant eis terram Pannoniæ ultra modum esse bonam, dicebant enim, quod ibi confluerent, nobilissimi fontes aquarum, Danubius & Tiscia, & alii nobilissimi fontes piscibus abundantes. Quam terram habitarent, Sclavi, Bulgari, & Blachy, ac pastores Romanorum, quia post mortem Athilæ Regis, terram Pannoniæ, Romani* (id est Græci Cpltani) *dicebant pascua esse.* Deinde cap. 10. refert: Cumanorum Duces, pedibus Almi provolutos, se sua sponte Almo subjecisse, dicendo: *Ex hodierna die nobis te Dominum ac præceptorem usque ad ultimam generationem eligimus, & quo te fortuna tua duxerit, illuc te sequemur.* Depositoque fidelitatis juramento, more Paganorum, in Pannoniam Almum secutos fuisse, prouti & de Ruthenis multos, *quorum*, ait Anonymus, *posteritas usque in hodiernam diem, per diversa loca in Hungaria habitat.* Capite XI. narrat: Ducem Ladomeriæ, obviam fuisse progressum Almo, obsides dedisse, duo item millia marcarum argenti, & centum marcas auri cocti, 300. equos cum sellis & frenis, 25. camellos, & mille boves & alia munera non numerata, tam Duci, quam suis primoribus. His auditis Gallitiæ Ducem, nudis pedibus, obviam venisse Almo, filium suum unicum, cum cæteris filiis Primatum Regni sui tradidisse in obsides, decem item farisios optimos, 3000. marcarum argenti, 200, marcas auri, & vestes nobilissimas tam Duci, quam omnibus etiam militibus suis condonavisse. Rogâsse Almum, ut ultra Hovos, versus occidentem, in terram Pannoniæ descenderent, quod terra illa nimis bona esset, & ibi confluerent Nobilissimi fontes, *Danubius Tyscia* (Tissa hodie) *Wag, Morisius, Crisius*, Temus & cæteri, quæ olim fuit Athilæ, dein occupata per Romanos usque ad Danubium, *Terram vero, quæ jacet inter Thisciam & Danubium, præoccupâsset sibi Reanus Magnus Dux Bulgariæ, avus Salani Ducis, usque ad confinium Ruthenorum, & Polonorum, & fecisset ibi habitare Sclavos & Bulgaros. Terram vero, quæ est inter Thisciam & Silvam Igfon, quæ jacet ad Erdevelu a fluvio Morus usque ad fluvium Zomus, præoccupavisset sibi Dux Morout, cujus nepos dictus est ab Hungaris Menumorout, eo quod plures habebat amicas, & terram illam habitarent gentes Cozar, qui dicuntur. Terram vero, quæ est a fluvio Morus, usque ad castrum Urscia, præoccupavisset quidam Dux nomine Gaad, de Bundyn castro egressus adjutorio Cumanorum, ex cujus progenie Ohtum fuit natus, quem postea longo post tempore, Sancti Regis Stephani, Sunad filius Dobuca, nepos Regis, in castro suo juxta Morisium interfecit, eo quod prædicto Regi rebellis fuit in omnibus.* Prosequitur cap. 12. *Quomodo Pannoniam intraverunt?* nempe cum Ruthenorum Ducibus, postquam *Dux Galliciæ* duo millia sagittariorum, & tria millia rusticorum, anteire fecisset, ad præparandam eis viam, per Silvam Hovos, quam transeundo, ad partes *Hung.* (seu Ungvarini) eos descendisse, has occupâsse, & *Munkács* (quod maximo labore ad terram illam pervenerint) nominâsse. *Sclavos* terræ habitatores, ultro se subdidisse, intellecto eo, quod Almus, de genere Regis Athilæ descenderet, eique servivisse, ac quævis pandidisse. Tum Almum, castrum Hung cœpisse, & consilio inito, acceptoque omnium suorum juramento, Arpad filium suum, Ducem iis constituisse. Addit cap. 13. Anonym. *Et vocatus est Arpad Dux Hungariæ, & ab Hungu omnes sui milites vocati sunt Hunguari, secundum linguam alienigenarum, & illa vocatio usque ad præsens durat, per totum mundum.* Facile Almus, post Arpad creatum Ducem, paulo post mortuus sit, cum dehinc nulla sui occurrat memoria.

Justus, æquusque rerum æstimator, vel ex Anonymo hoc, (quem Belæ IV. temporibus, quidam attribuunt, ego vero antiquiorem putarem, quod ultra sæculum XI. non scriberet, haud vero neglexisset, si Bella IV. anterior non foret) arguere poterit, eam veteribus non fuisse sterilitatem, bonarum utiliumque rerum, Scriptorum; quam nunc deploramus, verum eos, ex rationibus insinuatis, miserè periisse. Sane Anonymum hunc, accurate describere Hungarorum primos progressus, modos item, quibus, suum in Pannonia obtinuerunt dominatum, fateri debemus. Cætera item longe utilissima, ac sunt tot numero modernorum quæstiones, ultra ingenii argutias, progredi non valentes. Utilius Reipublicæ Sacræ Coronæ est, & Regni, Regisque juribus, dum scimus ex Anonymo, quod Regibus nostris, jus est in Galliciam, Cumaniam, Ruthenos, Sclavos item, ex spontanea nempe horum subjectione, quam an Ungari, vel Hungari sint scribendi? An Hunni ab Hungaris sint distinctæ originis, milleque talia. Consideratione Anonymi, ingressi in Pannoniam sunt Hungari, haud e Transilvania, ut quidam putârunt, firmabiturque ex inferioribus; at è partibus Carpatis, ac per sylvam Heves,

ibidemque se firmarunt, ut ab Arnolpho, adversus Moravos evocari valuerint. Anonymus noster bellorum aliorum non meminit, usque ad annum 903. quo Ducem Arpad, exercitus suos misisse, ad occupandas terras, inter Thisciam & Budrug, usque ad Ugosam, hodie Ugocsam refert. Verum quia scopus suus fuerat, Regni Hungariæ scribere historiam, & qualiter Regnum effecta fuerit Hungaria? & Regno qui limites? hinc qualiter castra, & Ducatus, qui olim variorum erant, deinde Regni Hungariæ membra effecta sunt, constituuntque Rempublicam, & Regnum Hungariæ; ideo a cæteris Hungarorum gestis, sicut ipse præscidit; ita dum ab aliis referuntur, credere fassionibus illorum debemus. Quare dum continuator Annal. Fulden. scribit: anno 894. *Avari, qui dicuntur Ungari in his temporibus ultra Danubium peragrantes, multa miserabilia perpetravere - - - totam Pannoniam usque ad internecionem deleverunt*: Dum Porphyrog. cap. 41. *Moraviæ Princeps Sphendoplocus* (Zventibaldus) *fortis terribilisque populis finitimis fuit. Post Sphendoploci autem mortem* (894. ut quidam volunt secutam; quidam vero eum clam in eremum concessisse somniant, & tardius in eremo mortuum. Somniant dixi, quia combinatione Anonymi nostri, in monte Zobor eremita esse non potuit) *anno uno in pace exacto, orto dissidio, & bello civili, invadentes Turci* (Hungaros intelligit) *planissime eos extirparunt, terramque tenuerunt, quam etiam nunc* (sive circa 950) *incolunt: quæque supererat multitudo, dissipata, confugit ad finitimos Bulgaros, Turcas, Chrobatos, & reliquas gentes*. At hæc de tota Moravia intelligi nequeunt, verum de Pannonia, quam Moraviæ Reges adhuc tenuerant, & de Sclavis, quos semet sponte subdidisse Almo Duci, supra ex Anonymo retulimus, adeoque respectu Zagrabiæ, Sclavis transdanubianis, quos hodie *Thot* appellitant. At his omissis, ad Arpad veniamus.

III. Arpad, Anno 903. teste Anonymo nostro, per milites suos, terram inter *Thisciam & Budrug* usque ad Ugosam, sibi cum omnibus habitatoribus occupavit. Castrum quoque *Borsoa* obsedit, occupavit, destruxit. Pertinebat castrum Borsoa ad Salanum Ducem, qui hoc intelligens fugit, minatus Arpado cum Græcorum, Bulgarorumque auxiliis. Interim ex castro *Zemlin*, misit ad Arpad Legatos, & ab hoc, eos cum donis (cap. 14. & 16. vide Anonym.) recepit. Ad Ducem alium, ibi vicinum *Menumorout* vocatum, qui in castro *Byhor* degebat, legatio ab Arpad æquè missa est. Sed Dux iste, (ut Anonym. cap. 20.) semet subjicere noluit, reliqua inter Legatis respondens: *Verba sua non conturbant animum nostrum, eo, quod mandaverit nobis se descendisse, de genere Athilæ Regis, - - qui etiam violenta manu rapuerat terram hanc ab Atavo meo. Sed tamen modo per gratiam Domini mei Imperatoris Constantinopolitani, nemo potest auferre de manibus meis.* Dux iste sub clientella Impp. Constantinopolitanorum quod fuerit, dubitari non potest, servitque hæc ex Anonymo nostro memoria, ad intelligendos rite scriptores, dum Pannoniam Græcis adscribunt. Hinc sane intelligimus, de qua parte Pannoniæ, sunt intelligendi, nempe quæ ultra Tissam amnem est, & a Comitatu hodierno Bihariensi. Maramorosiensis modernus Comitatus, ab hoc Duce, vel illius antenatorum aliquo, fors uti nomen accepit, sic conservat memoriam Ducis. Intellectis ab Arpad prioribus, adversus Menumorout Ducem, missus est magnus exercitus. Parabat fugam Dux in Græciam. Restitit primo, demum se subjecit. Vide cap. 28. & 29. Anonym. Sequebatur terra Ultrasilvania, sive Transilvania, cujus tunc tenebat dominium *Geleu* quidam *Blacus*. Tuhutum pater Horca, antea per exploratorem de omnibus informatus, accepta ab Arpad venia, Transilvaniam ingressus, Ducem Geleu superat, ac eo juxta fluvium *Copus* interfecto, ipse Tuhutum in Ducem a Transilvanis electus est, confirmante proculdubio Arpado. Lege Anonym. cap. 22. inclusivè ad cap. 27. Hæc nunciata fuere, ut cap. 30. Anon. Salano Duci, postulataque ab illo ad fluvium *Zogea* terra, quam etiam concessit, Arpad aquisitis tot castris, extendit Regnum suum, ut Anon. cap. 32. *a Thiscia usque ad silvam Matra*, subjugatis habitatoribus terræ, *a Grisio usque ad fluvium Zogeva, & usque ad sylvam Zepus*. Progreditur Anonymus per sua capita, reliquas ab Arpad aquisitiones castrorum, quæ, hodie Comitatus vocamus. cap. 35. & sequentibus, recenset aquisitionem civitatis, & Ducatus Nitriensis. Dux Nitriensis erat *Zubur*, sub clientella Ducis Bohemiæ. Provinciæ habitatores fuere Slavi & Bohemi. Hi impedire conabantur, Hungaris ad Ducatum illorum ingressum, at demum in civitatem se receperunt, (vide cap. 37. Anonymi) in fuga Dux Zubur, ex accepto a lancea vulnere ab Hungaris captus, & custodiæ traditus est. Captaque Nitria, Dux *Zubur*, supra montem excelsum laqueo suspensus est. *Unde mons ille*, ait Anonym. *ab illo die, usque nunc mons Zubur nuncupatur*. Qua oro ratione subsistet? Zventibaldum anno 894. Eremitis in monte Zobor se associasse, dum mons iste, post 905. circiter annum, nomen hoc est sortitus. Profectò dum Hungari, terrorem tot nationi-

tionibus, Principibus, Regnis, Imperio utrique incusserunt, qui credam? occasionem ducendæ vitæ Eremiticæ fuisse, in terris haud securis & quietis, nec otio idoneis, sive necessitatem militum spectes, sive vitæ media, quæ otiosis, in simili occasione deesse clarum est. Habemus ex Isthvansio, quâ præcipiti fugâ, sese salvabant religiosæ turmæ, dum QuinqueEcclesiæ anno 1543. a Turcis occupabantur. Videmus hoc ex desertis eorumdem monasteriis, qui igitur credam, montem Zobor fuisse Eremitorium sacrum. Sed omissis his. Prosequitur Anonymus: *Et propter hoc factum* (Ducis nempe Nitriensis laqueum) *timuerunt eos omnes homines illius patriæ, & omnes Nobiles filios suos in obsides eis dederunt, & omnes nationes illius terræ se subjugaverunt — usque ad fluvium Wag - - non solummodo ipsos subjugaverunt*, nempe Hungari, *verum etiam omnia castra eorum cœperunt - -* recenset castrorum nomina, tum, *& ordinatis custodibus castrorum, iverunt usque ad fluvium Morava, & firmatis obstaculis, constituerunt terminos Regni Hungarorum, usque ad Boronam, & usque ad Saruvar* &c. Hi fuère primi limites, successive dilatati, & extensi etiam ex parte illa.

Salanus *Dux*, quem consideratis locis, quæ habuit, hodiernæ inferioris Sclavoniæ Ducem fuisse existimo, ut facile idem, qui supra Branslavus a Scriptoribus Francis scribitur, ab Anonymo contracte Salanus exprimatur. Hic Ducatum suum, imo Regnum, uti supra extendit facile, quia ab Arnulpho curam Pannoniæ acceperat contra Zventibaldum, quam ut partem adjecit paterno suo Ducatui. Facili quoque negotio, Sclavoniam hodie inferiorem, quæ Bulgaris relicta fuerat, ab iis postea sit consecutus, dum adversus Hungaros Bulgarorum Græcorumque accepit auxilia; dum item ab Anonymo cap. 43. occasione belli cum Salano habiti castra Zabrag, Posaga, & Ulcov, sive moderna dialecto, *Zagrabiâ* (quam Branslavum tenuisse, & in ejus hanc fuisse Regno, supra ex fluviis deduximus pag. 78.) *Posega, Vaico*, aut malis dicere Valcovarinum, devastata fuère ab Ungaris. At conjecturam hanc, firmioribus fulcire nequimus fundamentis. Itaque Salanus, visis Hungarorum progressibus, subjugatisque per eos jam Ducatibus, Bihariensi, Transilvano, Nitriensi, terris quoque abs se, dominio Hungarorum cessis, quas in Pannonia creditas sibi acceperat, merito metuens de amittendo paterno Regno & Ducatu, *inito consilio suorum* ait cap. 38. Anonymus, *misit Legatos suos ad Imperatorem Græcorum, & Ducem Bulgarorum, ut sibi auxilium darent causa pugnæ contra Arpad Ducem Hungarorum.* Obtinuitque magnum exercitum. Quo ad se, ad *Tetel* modo Titel adveniente, inito consilio, per Legatos mandat Duci Arpad, ut terram eorum dimitteret, & ad natale solum repatriare inciperet. Audaci hoc nuncio, repositum ab Arpad & Ungaris: *Præcipimus Domino vestro Duci Salano, ut dimissa nostra terra, celerrimo cursu terram Bulgarorum eat, unde Proavus suus descenderat, mortuo Athila Rege atavo nostro. Si autem hoc non fecerit, sciat nos in proximo tempore contra eum dimicaturos.* Conclamatum ergo ad arma; pugnatum, victi Græci, & Bulgari, plurimique in Thysciæ fluvio, dum fugerent, submersi perière, ut Anonym. cap. 39. Post hæc: teste cap. 40. ordinatum fuit Regnum: *Et in illo loco Dux & sui Nobiles ordinaverunt omnes consuetudinarias leges Regni, & omnia jura ejus, qualiter servirent Duci & Primatibus suis: vel qualiter judicium facerent, pro quolibet crimine commisso. Ibi etiam Dux condonavit suis Nobilibus secum venientibus, diversa loca, cum omnibus habitatoribus suis.* Ut hinc videamus leges latas, donationes, cæteraque. Profecuti sunt deinde Salanum victum, ultra Danubium, quem trajecerunt, nullo contradicente, ubi fluvius Sava descendit in Danubium. Ad Albam Bulgariæ sive Belgradum, Salani Ducis cognatus, cum magno exercitu ipsis occurrit, sed amissis suorum pluribus, pluribus autem captis, civitatem est ingressus, ac sequenti die, per nuncios suos deprecatus, pacem exoravit, datis donis, renunciatis Salani Ducis partibus, subjectione Ducatus sui Hungaris, & annuorum vectigalium persolvendorum pactione. Filium insuper, tradidit Hungaris obsidem, eosque ultro progredi permisit, uti hæc cap. 42. Anonymus. *Egressi, usque ad portam Wazil iverunt, & ex hinc egressi terram Racy subjugaverunt, & Ducem ejus captum, diu ferro ligatum tenuerunt, Hinc vero egressi, usque ad mare pervenerunt, & omnes nationes illius patriæ, dominatui Arpad Ducis Hungarorum, potenter & pacificè subjugaverunt, & civitatem Spaletensem ceperunt, &* Totam Crovatiam *sibi subjugaverunt, & inde egressi filios Nobilium in obsides acceperunt.*

Hæc admodum generalia, quasdam quæstiones faciunt. Ima de porta *Wazil* est. Felix Petancius (Segniæ erat Cancellarius, uti Illmus Isthvansius in suis notis MSS. natione Dalmata Sibinicensis, deinde sub Vladislao Rege Hung. & Bohemiæ, Bibliothecæ Budensis Præfectus) *in libello de itineribus aggrediendi Turcum* meminit bis, agnominis loci, primo: *difficile admodum via descenditur ad Marizam, hoc est Hebrum fluvium, & campos*

Philippopolis sive Romaniæ, ubi hæc via inferior, distans a Scopia 230. millibus passuum, conjungitur cum superiore: ex monte Vasiglicza, sive Rhodope, ad hæc plana progrediente. 2dò: Meminit in via ex Pannonia per Transilvaniam versus Thraciam, & Pontum. *Ex his locis* inquiens, *declinando viam ad trajectum Bidiny & Nicopolis dirigentem, ad Lævam offert se Vasillum castrum, medium ferme consistens inter Valachiam majorem & minorem, quæ & Moldavia dicitur - - - Ex Vasillo circiter 20. mil. passuum pertransitur Ister ad Brilagum, sive Braillo oppidum.* Tertius locus est in Croatia *Wosil*, hodie *Bossilievo* vocatus, viæ ad oras Adriaticas. Item ad Csasmam intra Glogonczam, & Csasmam fluvios, quod ipsum fors Anonym. intellexit portam Wazil, ob pontes in fatis fluviis, atque portam ad Ducatum modernæ superioris, tunc inferioris Sclavoniæ. *Racy* porro: *Racsa* nunc, fuerit. Ait enim Ducem ejus captum, & ferro ligatum diu, Hungaros tenuisse, quod de Branslavo foret intelligendum. Capitulum quoque Chasmense, in suis habet litteris, *Racy olim, nunc Racsa.* Quem, dictorum locorum sub Wazil designet Anonymus? statuendi destituor fundamento. Ætate illa, Ducatus *Rasciæ* vix fuerit? Ex moderna *Racsa* (in qua plures Sclavoniæ Ducum, numi veteres eruerentur) facile ex monte Claudio, ad mare progredi potuerunt, & capta Spalatensi civitate, reverti per Peturgoz, atque inde per Zagrabiam, Posegam, & Valco. Et quia taceret Anonymus, habuisse eos resistentiam, facile, hæc Sclavoniæ loca, in redditu e Croatia ceperunt. Hæc gesta fuisse, per *Bulsuu, Lelu*, & *Botond* narrat cap. 41. & sequen. Anonymus. Plura castra & loca *Busin* vocata in nominatis locis reperire nunc etiam est. Arpado fuisse morem, aquisitas terras donandi suis belliducibus & militibus, ex Anonymo liquet. Creditu est, *Bulsu*, loca hæc obtigisse, tum ex castris, locisque Busin, a Bulsu fors vocatis; cum quod in subsequis, Ducis Bulsu non occurrat mentio sub Arpad. *Bulsu filius Bogat*, cap. 41. exprimitur. Conjectatio hæc, firmari videtur ex cap. 45. ubi: de excursione in Bulgariam & Macedoniam: estque mentio Wacil & castri Philippi Regis, sive *Philippopolis*, adeoque nominati a Petancio, ut supra. Si error typi, vel describentis non est, dum Anonym. cap. 42. scribit *Wazil*, & terram *Racy*; cap. autem 45. *Wacil*, item: *sub potestate sua habuerunt totam terram a civitate Durasu, usque ad terram Rachy* non solum distingui videntur *Wazil a Wacil*; *Racy a Rachy*, sed in *Racy*, Dux captus fuit. Ad *Rachy* autem pervenerunt, *usque ad terram Rachy*. Neque hanc cepisse scribuntur. Verum hæc, argumentatio sunt, & quædam probabilitas, haud autem certitudo & veritas. Ut quæstio emaneat dubia. Secunda quæstio est, & de nationibus, quas subjugârunt ad mare eundo? cum scribat: *omnes nationes illius patriæ - potenter*, sive armis quasdam, quasdam per earumdem deditionem, *& pacifice subjugaverunt*, & de Croatia; ob verba: *& totam Crovatiam subjugaverunt.* Nationes sunt Serbli, sive Serviæ populus, ac pro ætate Anonymi Bosnenses, Rascy &c. Puto ego Anonymum *omnes Nationes*, sensu suæ ætatis intellexisse, prouti & *totam Crovatiam*, quæ sæculo Anonymi, in Hungarorum sensu, Zagrabiam, Posegam, Valco, non includebat, ob Ducatum Sclavoniæ, in quo mox nominata loca continebantur, ut infra dicturi. Itaque Anonymus, *totam Crovatiam* accepit, ut sua ætate & sæculo considerabatur, exclusa videlicet etiam Dalmatia, & Sclavonia. Explicationis hujus ea quoque mihi est ratio, quia cap. 43. narrat: qua ratione Zagrabiam, Posegam, Valco ceperunt, atque hæc, non includit Croatiæ, at, cum cap. 42. narrâsset Hungaros sibi totam subjugavisse Croatiam, cap. 43. narrat: *Hinc egressi*, nempe ex Croatia, *silvam quæ dicitur Peturgoz* (hodie Petrovagora) *descendentes, juxta fluvium Culpe* (nunc Colapis) *castra metati sunt; & transito fluvio illo, usque ad fluvium Zova* (hodie Savus) *pervenerunt, & transito Zova, castrum Zabrag* (nunc Zagrabia, quæ quod olim dicta sit Zabrag, vel legere malis Czabrag, superest memoria, in Altaria unius Canonici Zagrabiensis, Chebreg vocata, proxima Capitularium Residentiæ, fundata a quodam *Persin*, ex amitæ meæ Hellenæ, substantia) *ceperunt, & hinc equitantes castrum Posaga, & castrum Vlcou ceperunt.* Ducem Sclavoniæ in *Racsa* captum ligatumque cap. 42. refert Anonym. qui ab iis dimissus credi potest, aut iis plene subjectus, dum in redditu e Croatia per Sclavoniam, nullus iis obex, neque ad Colapim, neque Savum, ab ullo positus describeretur. Cæterum cap. 42. Historiam suam firmat, dum ait: *Si scriptis præsentis paginæ non vultis, Credite garrulis cantibus joculatorum, & falsis fabulis rusticorum, qui fortia facta & bella Hungarorum, usque in hodiernum diem oblivioni non tradunt.* rejicit ibi rumores vanos, & nominatim, quod ivissent usque ad Constantinopolim, & quod *Botond*, cum dolabro suo, auream portam isthic incidisset, de quo ait: *Sed ego quia in nullo codice historiographorum inveni, nisi ex falsis fabulis rusticorum audivi, ideo ad præsens opus scribere non proposui.* Patet hinc, Anonymum res suas, cum rerum examine, & recto judicio scripsisse. Quod insuper opus ipsum firmaret.

Per-

Pergit cap. 44. Arpad ex Bodrug egressum, insulam Sepel intrasse; Domus Ducales erigendas ordinâsse ibi, & *Agazonum Magistrum* constituisse Sepel, à quo nomen insulæ. Isthic ab Aprili ad Octobrem fuisse commoratum, tum partem exercitus missam fuisse ad vastandam Græciam, & Macedoniam, cujus ibi gesta describeret. Ipse autem Arpad, quod cum aliis progressus sit ex insula, ad fluvium *Racus*, trajectove Danubio, castrametati sint ad aquas calidas (hæc modernæ Budæ & Pesthino convenire videntur) repertaque civitate Regis Athilæ, esto ruinata, quod ibi epulati sint & gavisi, (lege cap. 46.) inde progressi, ut terram Panoniæ subjugarent, *usque ad fluvium Drava.* Arpad, *castra metatus est juxta Danubium, versus centum montes*, puto scribi debere *Coecium montem*; divisitque exercitum, cujus pars, ivit versus castrum Borona, sive Baranja; pars versus Bezprem, sive Vesprimium. Hæc, ut cap. 49. pugnando diutius. Demum tamen in fugam vertit Romanos, qui ad terram Tevtonicorum fugerunt. Arpad verò cepit castrum Ferreum, montem S. Martini, Sabariam, residuaque loca ad Rabam usque. vide cap. 49. & 50. Quo capite, etiam natus scribitur Arpado filius, nomine *Zulta.* Et sequentibus capitibus, Zultæ huic desponsata filia *Menumorouth* Ducis Bihoriensis. Ac demum, quod Arpad anno Dominicæ Incarnationis 907. mortuus sit, ac in civitate Athilæ Regis sepultus, ubi pôst conversionem Hungarorum ædificata esset Ecclesia sub honore B. M. V. quæ *Alba* vocatur.

IV. ZULTA filius Arpad, atque infantiam vix egressus, cap. 53. patri successisse describitur. Anno ætatis suæ tertio decimo, habitis comitiis, Regno consultum est. En verba Anonymi: *Dux Zulta, cum esset tredecim annorum, omnes Primates Regni sui, communi consilio & pari voluntate, quosdam Rectores Regni, sub Duce præfecerunt, qui moderamine juris consuetudinis, dissidentium lites, contentionesque sopirent. Alios autem constituerunt ductores exercitus, cum quibus diversa Regna vastarent. Quorum nomina hæc fuerunt: Lelu filius Tosu, Bulsuu vir sanguinis, filius Bogat. Bonton, filius Culpun. Erant enim isti viri bellicosi & fortes in animo, quorum cura nulla fuit alia, nisi Domino suo subjugare gentes, & devastare Regna aliorum.* Prosequitur gesta Ductorum horum recensere, nempe: *eos cum exercitu Caranthino* (itaque sub Zulta Carantanum tenuêre Ungari) per *Forumjuly* venisse in *Marchiam Lombardiæ.* Civitatem Paduam devastâsse. Intravisse Lombardiam, hanc devastâsse, multosque occidisse, *innumerabilis* inquit *multitudo Longobardorum, per Hungaros ictibus sagittarum periit, quam plurimis Episcopis & Comitibus trucidatis.* Hos inter *Lutuardus* Vercelensis Ecclesiæ Episcopus, dum cum opibus & incomparabilibus thesauris fugeret, captus, interfectusque est. *Stephanus* item, frater Waldonis Comitis, per Latrinam, sagittæ ictu vulneratus, ea nocte extinctus est. Deinde Lotorigiam & Alemaniam devastasse scribuntur. Francos quoque Orientales in confinio Franconiæ & Bavariæ, multis millibus eorum cæsis, aliis in turpem fugam actis, & bonis horum acceptis, ad Zultam reversi sunt. Capite 55. refert: Anno quinto Cunradi Imp. *Lelu, Bulsu, & Botond* venia Zultæ, in partes Alemaniæ irrupisse, spoliasse, *sed tandem Bavarorum, & Alemannorum nefandis fraudibus, Lelu, & Bulsu capti sunt, & juxta fluvium Hin in patibulo suspensi, occiduntur.* Botond nihilominus cum aliis Hungarorum militibus, persistendo, stragem immanem fecisse, per totam Bavariam, Alemaniam, Saxoniam, & Regnum Lotharingiæ, horumque Duces *Erchargenum*, Erchardum, & Berthuldum, Bertoldum decolavisse. Tum Franciam, Galliamque expugnâsse, & dum reverterentur victores, ex insidiis Saxonum, magnam cladem eos accepisse. Ob occisos indignè Lelu & Bulsu, Ducem Zulta, hujusque Primates, non modicum fuisse conturbatos, & Theutonicorum inimicos effectos. Concludens, anno 931. Zultæ natum fuisse filium, quem *Tocsun* appellavit. Eodem anno, inimicos *Athonis*, sive Othonis Regis Theutonicorum (cap. 56. scribit) necem Othonis fuisse machinatos; quod ut efficerent, per submissos cum multo auro & dono, nuntios suos auxilia petiisse à Zulta. Hic, ut vindicaret mortem illatam Lelu & Bulsu, fœdera item non servata; exercitui, adversus Othonem non negato, præficit Botondium, Zobolsum, Ircundium. Bavaria, Alemannia, Saxonia, Thuringia devastata primò. Tum Lotharingia, dein Gallia, Ecclesiis quoque spoliatis. Montibus *Senonum* transcensis, *Segusam* civitatem ceperunt. Deinde Taurinum, Lombardiam, & totam pœne Italiam spoliaverunt. In redditu juxta fluvium *Rhenum*, ab Othone, multos interfectos narrat, sed demum fugatos fuisse, Botondii constantia Othonis milites, & Hungaros ad propria redivisse victores. Botond laboribus belli fatigatum, paulo pôst mortuum esse, ac prope fluvium *Vereucea*, sive Verovcza vel Verocza sepultum. Concludit caput hoc Anonymus: *Sed istud notum sit omnibus scire volentibus, quod milites Hungarorum, hæc & alia hujusmodi bella, usque ad tempora Tucsun Ducis gesserunt.* Caput Anonymi 57. & ultimum, juvat totum exscribere.

De Constitutione Regni.

„ Dux vero Zulta, post reversionem militum suorum, fixit metas *Regni Hungariæ*. Ex „ parte *Græcorum*, usque ad portam *Wacil*, & usque ad terram *Racy*. Ab occidente „ usque ad mare, ubi est *Spaletina Civitas*. Et ex parte *Theotenicorum*, usque ad pontem „ Guncil. Et in eisdem partibus dedit castrum construere *Ruthenis*, qui cum Almo Duce, „ avo suo, in Pannoniam venerant; & in eodem confinio ultra lutum Musun, collocavit eti- „ am Bissenos, non paucos habitare, pro defensione *Regni sui*, ut ne aliquando imposterum „ furibundi Theotonici, propter injuriam sibi illatam, fines Hungarorum devastare possent. „ Ex *parte vero Boemorum fixit metas*, usque ad fluvium Mora, sub tali conditione, ut „ Dux eorum annuatim tributa persolveret Duci Hungariæ. Et eodem modo, ex *parte Po-* „ *lonorum*, usque ad montem *Tatur*, sicut primo fecerat Regni sui metam Borsu filius Bun- „ ger. Et dum Dux Zulta, & sui milites; ita radicati essent, tunc Dux Zulta, duxit filio „ Tocsun uxorem, de terra Cumanorum, & *ipso vivente*, *accepit juramenta suorum No-* „ *bilium*, & filium suum Tocsun fecit Ducem & Dominatorem super *totum Regnum Hun-* „ *gariæ*. Et ipse Dux Zulta, tertio anno Regni sui filii de ergastulo corporis viam universæ „ carnis egressus est. *Tocsun vero Dux*, cum omnibus Primatibus Hungariæ, potenter & „ pacifice per omnes dies vitæ suæ, obtinuit omnia jura Regni sui. Et audita pietate ipsius „ multi hospites confluebant ad eum ex diversis nationibus. Nam de terra *Bular*, venerunt „ quidam Nobilissimi Domini, cum magna multitudine Hismahelitarum, quorum nomina „ fuerunt: Billa ex Bocsu; quibus Dux per diversa loca Hungarorum, condonavit terras; „ & insuper castrum, quod dicitur *Pest* in perpetuum concessit. Billa vero & Frater ejus „ Bocsu, a quorum progenie Ethey descendit, inito consilio de populo secum ducto, *duas par-* „ *tes ad servitium prædicti castri* concesserunt, tertiam vero partem suis posteris dimiserunt. „ Et eodem tempore, de eadem regione, venit quidam Nobilissimus miles, nomine Heten, „ cui etiam Dux, terras & alias possessiones non modicas condonavit. *Dux vero Tocsun* ge- „ nuit filium *nomine Geysam*, *quintum Ducem Hung*. Et in eodem tempore de terra Byssе- „ norum, venit quidam miles de Ducali progenie, cujus nomen fuit Thomizoba, pater Urcund, a quo descendit genus Thomoy, cui Dux Tocsun dedit terram habitandi, in partibus Remey, „ usque ad Thisciam, ubi nunc est portus Obad. Sed iste Thomizoba vixit ad tempora S. Re- „ gis Stephani, nepotis Ducis Tocsun. Et dum Beatus *Rex Stephanus*, verba vitæ prædi- „ caret, & Hungaros baptizaret, tunc Thomizoba in fide vanus, noluit esse Christianus, sed „ cum uxore Viuuros, ad portum Obad est sepultus, ut ne baptizando ipse & uxor sua vive- „ rent cum Christo in æternum. Sed Urcum filius suus Christianus factus, vivit cum Chri- „ sto in perpetuum.

Utinam plures essent nobis ejusmodi Anonymi! utilibus unicè studuit. Veritatem pro scopo habuit, non tacet, Bulsu & Lelu suspensos, aliaque tanta. Is est fundamentum, tot municipalium legum nostrarum intelligendarum: ipse Initii Hungariæ Regni, formatæque rationis Reipublicæ nostræ, totque aliarum utilium, ac publicarum, sive publici juris, rerum: providus collector. Profectò videmus hinc, Regni Hungariæ plenam libertatem, firmarique & demonstrari illud legum, quod virtute sua propria Regnum effecerint, nec ab ullo acceperint. Videmus Regni initia, longe ante Sylvestrum II. multis autem sæculis, ante Bulam Sylvestrinam, cum hæc, sæculo primum XVII. in lucem prodierit. Confundi non debet quæstio hæc, quando? qua ratione? Regnum Hungariæ originem habet, cum quæstione alia, quando nempe? quave ratione Christianum effectum est? quando? & qualiter Orthodoxa Christi Religio, in Regno Hungariæ, ut ajunt prædominans, ac regnans evasit? Quando, & qualiter in Regno Hungariæ, particularis Christi Ecclesia, accepit originem? & firmata est? Hæc distincta esse, omnis fatebitur. Cum Initiis Christianæ Religionis, quis dicet initia Romanæ esse Reipublicæ? Quis rejiciet Ethnicos, & complures Christianorum persecutores, e numero Romanorum Imperatorum, negabitque antecessores Constantini Magni, ideo excludendos esse, e serie Imperatorum Romanorum, quod pax Fidelium a Constantino petatur, describaturque. Anonymus noster, nativitatem describit Regni Hungariæ, illiusque destructis anterioribus Ducatibus extensionem. Hoc autem modo, & Roma crevit olim, & Regna cætera. Describit constitutam, sub *Arpad* Rempublicam, & sub Zulta firmatam, hujus magistratus, *Togæ*; pro administranda justitia, & *Sagi*, pro Reipublicæ defensione. Describit constitutos sub Zulta Regni limites, nec Orientis, nec Occidentis Imperatoribus adversantibus. Regnum identidem nominat. Nec in toto suo opere, Sylvestri meminit, vel Bulæ Sylvestrinæ, aut fuisse Italorum antea Hungariam, quam subinde Papa donâsset Hungaris. Anonymus, si antiquior non est, Belæ IV. coævus fuit. Ego antiquiorem etiam inde arguo, quod

Belæ

Belæ Regis Notarius inscribatur. Rex vero Bela IV. docentibus suis Diplomatibus, *Cancellarios*, vel *Procancellarios* exprimit, haud Notarios. Sed cujuscumque Regis Belæ, fuerat Notarius Anonymus noster, evincit opus illius, Virum fuisse Reipublicæ studiosum, doctum, modestum, providum, quævis cum rerum examine, pro una veritate, scribentem. Ob hujus, tanti operis exscriptionem, & per typum communicationem, omnes quotquot sumus, sacræ Coronæ subjecti, speciatim devotionem nostram debemus, Augustæ & Apostolicæ Reginæ; Schwandtnero autem, immortales gratias; quas etiam ego illi, in cultu & veneratione perenni, ago quam maximas.

§. 2^dus^

Anonymi nostri memoriæ, firmantur ex aliis, & explicantur. Præcipue ad Regiones has Sclavoniæ, Croatiæ, Dalmatiæ cognoscendas.

I. Quæ mihi sit, Anonymi Scriptoris nostri, & domestici æstimatio, ex adhuc recensitis constaret. Desideratur in eo, gestorum ab Hungaris, per singulos annos relatio. At invenerit ille, in Cronicis domesticis, ac Scriptoribus Ungaricis veteribus, defectum illum, quem in Chronicis aliorum, nunc quoque experimur; variationem videlicet in annis. Ut combinando Cronicas, & Scriptorum, ad annos determinatos, actorum, gestorumque ab Hungaris affixionem, tanta sit varietas, ex qua, eluctari prope nequimus. Proinde cum scopus Anonymi, haud is fuerit, ut periclitentur in fide Scriptores, ipseque evadat, contentiosus Scholasticus, verum unicè, juri publico Hungariæ Regni consulere, prospicereque studens, ea taliaque collegit, quæ suo necessaria fuère sistemati. Hinc excursiones quasvis Hungarorum, ut suo fini non necessarias, nec eorum bella pro scopo habens describenda, complexus ultro haud est, quam fini suo, erat necessarium. Nec singillatim per annos progressus est, at ea, quæ oportebant ad cognitionem Reipublicæ, Ordine Primorum Ducum complectitur. Variationem Chronicarum, quæ vulgatæ sunt hactenus tot numero, Chronologorum item, ii omnes, qui lectioni librorum sunt dediti, nec jurârunt in sectas, præ me sciunt. Qui vero anteponunt negotia alia litteris, & quandoque tantum libros inspiciunt, si Illust. Assemani Tom. III. legere voluerint, quæ sit variatio, in annis de Hungarorum gestis, intelligent. Cl. quoque P. Georgius Pray, optime de patria laboribus suis meritus, in plerisque insinuat. Quare instituti mei non est, nec de annis movere litem, nec Anonymi nostri historiam, ad chronologiam reducere, Verum unicè, quædam sua dilucidare. Itaque

Almus Hungarorum Dux Anonymo primus est. Porphyrogenitus, adversus quem excipi nequit, cum proximus his fuerit temporibus, ac 949. scribens. Is præterea, qui rerum harum cognitionem veriorem habere potuit, quæcumque spectentur. Meminit iste Hungarorum, quos *Turcas* vocat cap. 38. 39. 40. & sequentibus. Qui Anonymo nostro *Cumani*, hi Porphyr. Chazari: Patzinacitæ huic, Anonymo Rutheni & Blachi sunt. Profectò appellationis varietas, obscuritatem non immodicam causat. Sed ex nominibus relatorum ab utroque, Hungariæ Ducum, quos Turcas unus, alter Hungaros scribit, historiam utriusque ad eosdem pertinere, tanto est clarius, dum ab Anonymo describitur, cur? & quando? Hungari sunt vocati, quod Porphyrogenito remotiori ignotum fuerat, unde hic eos appellat, suorum Græcorum more, Anonymus vero, occidentalium nomenclatura. Itaque cap. 38. Porphyr. Turcarum recensens originem, narrat: a Chagano Chazariæ, missos fuisse legatos, ad Turcas, ut suum ad Chaganum mitterent Vaivodam, quem is Principem sibi subjectum faceret. Vocabatur ad hanc dignitatem *Lebedias*, verum deprecans, Salmuzem ad hoc munus proposuit. *Sed est alter* (ita Lebediam, inter cætera respondisse testatur Porphyrog.) *a me Boebodus* (sive Waivodus) *Salmutzes nomine, qui & filium habet Arpaden nuncupatum: Horum sive ipse Salmutzes, sive filius ejus Arpades Princeps fiat, tibique subjiciatur. Placuit itaque hæc oratio Chagano, virosque cum ipso ad Turcas misit, qui ubi cum iis sermonem communicâssent, visum potius illis fuit Arpadem Principem constituere, quam Patrem Salmutzen, utpote digniorem, & prudentia, consilio ac fortitudine insignem, talique Principatui parem. Quem etiam solenni Chazarorum more ac consuetudine, in scuto erectum Principem fecerunt. Et ante hunc Arpadem Turcæ Principem alium nullum unquam habuerunt. Ex cujus etiam posteris ad hunc usque diem Princeps Turciæ constituitur. Post aliquot vero annos, Turcas invadentes Patzinacitæ, eos cum Principe Arpade persecuti sunt. Turcæ itaque profligati fugientes, & terram ad sedes collocandas quærentes, magnam Moraviam ingressi, incolas ejus expulerunt, ibique sedes suas posuerunt, tenentque etiam in hodiernum usque diem.* Diximus pag. 84. convenire utrumque Anonym.

nym. nempe & Porphyr. *in causa*, motus Hungarorum e Scythia. Hic Porphyrog. occasionem adjunxit, quod videlicet a Chagano sint invitati, congruitque cum cap. IX. Anonymi, ubi *Almum* quem *Salmutzem* vocat Porphyr. pacem fecisse cum Ruthenis, Cumanisque recenset. Cum cap. item X. Anonymus suo ordine quævis narrat, & progressus Hungarorum describit. Porphyrogenitus ab Arpad Primo Hungariæ Duce, vel incipit, vel nimis compendiose ad eum pervenit, dum Anonymus, pro fundamentali historia, necessarias notitias inseruit. *Almus* Hungarorum fuit Dux, quia e Scythia, eos eduxit, *Arpad* vero Dux primus fuit Hungariæ, ut ex cap. 13. Anonymi. Arpadi in Ducatum volente patre electio, ad annum 902. figi posse videtur, quia teste Anonymo cap. 14. Arpad Dux anno 903. ad occupandam terram, quam necdum possidebant Hungari, exercitus suos, misit. Quare Porphyr. de Hungaria hac, cujus Arpad Dux primus fuerat scribere, clarum evadit. Cæterum videtur ex Porphyrogenito argui, Arpadem, antea fuisse a Chazaris constitutum eorum Ducem, quod Anonymus quoque innueret, cap. nono & decimo, consequenter Arpad. extendisset Ducatum, dum & *Hungariæ Dux*, patris primorumque Hungarorum voluntate, effectus est. Hæc firmari videntur ex cap. 39. Porphyrog. ubi narrat: inter Cabaros & Chazaros, orto civili bello, victos Chazaros ad Turcas se contulisse, & linguam Turcas edocuisse, quam in dialecto servarent. Capite 40. qua ratione Chazarorum anterior potentia sit contrita, nempe: *Prima a Chazaris avulsa hæc Cabarorum gens est, quam dixi. Secunda Nece; Tertia Megere; quarta Curtugermati; quinta Tariani; sexta Genach; septima Care; octava Case. Atque sic connexi sunt inter se Cabari cum Turcis, qui Patzinacitarum terram incoluerunt.* Quamvis porro, quibusdam tantum memoriis, Porphyrogenitus contentaretur, nulla temporis servata ratione, tamen si cum Anonymo nostro conferatur, qui fundamentalia jura & initia moderni Hungariæ Regni complexus est, cum Porphyrogenito convenit. Nomina propria, a quovis scripta aliter, pro more videlicet nationum dialecti. Porphyrogenitus Græcus, rationem servavit Græcam, Anonymus Latinam. Hinc quos *Cabaros* vocat Porphyr. Comanos Cumanosque vocat Anonymus, dum pluribus locis meminit, Cumanorum, qui pugnârunt cum Hungaris. Sic cap. 15. *Turzol* miles Cumanus, vocatur cap. 16. miles strenuissimus, pro Hungaris pugnans &c. Anonymus noster, suo ordine quos Duces ab se in ingressu compertos in Pannonia superarunt, eorumdemque Ducatus, Regnum unum Hungariæ fecerunt, recenset. Porphyrogenitus Regnum Chazariæ antea fuisse indicare videtur, quod dein per partes ab Hungaris, fuisset ruinatum. Interim quos hic exprimit *Nece*, *Megere*, *Genach*, *Case*. Anonymus indicare videtur per: *Nyr*, *Megiesinas*, *Genelsene*, *Casu*, ut adversari sibi non videantur.

Quædam ex Porphyrogenito clariora sunt, quam in Anonymo, ut: ex cap. 40. clarius advertimus nunc Belgradum, Sirmiumque ab Hungaris sub Arpad fuisse aquisitum, ac ex Anonymo, qui Ducum meminit superatorum. Scribit enim Porphyrogenitus: *Turcæ sedes posuerunt illic, ubi nunc habitant. In hoc autem loco antiqua quædam monimenta supersunt; inter quæ pons Trajani Imperatoris ad initia Turciæ, & Belgrada, quæ trium dierum itinere ab ipso ponte distat, ubi turris est Sancti & Magni Constantini Imperatoris. Et rursus ad cursum fluminis extat Sirmium, quod Belegrada abest duorum dierum itinere.* Clarius quoque habemus ex Porphyr. de partibus tum Magnæ Moraviæ vocatis, *cujus Princeps olim fuit Sphendoplucus*, aliis Zventobaldus, quod intra filios Zventobaldi: *post Sphendoploci mortem, anno uno in pace exacto, orto deinde dissidio & bello civili, invadentes Turcæ, funditus eos extirpârunt, regionemque eorum occupârunt, quam in hodiernum usque diem incolunt, quæque supererat multitudo, dissipata confugit ad finitimas gentes, nimirum ad Bulgaros, Turcas, Chrobatos, & ad reliquas nationes.* Hæc cap. 41. Residua clariora sunt ex Anonymo.

Adversari sibi videntur, quod Porphyr. Arpadi quatuor filios fuisse scribat: *Sciendum vero*, inquiens *Arpadem magnum Turciæ Principem filios genuisse quatuor. Quorum primus Tarcatzus; secundus Jelech, tertius Jutotzas, quartus Zaltan.* Anonymus, postremi hujus tantum, mentionem faciat, atque hunc, nempe Zultam, cap. 52. Ducem fuisse narret. Anonymus non negat, Arpado plures fuisse filios, sed Zultam a patre, ut præpositum aliis, & supremum Hungariæ Ducem factum (dum pro scopo habuit Regni & Reipublicæ Hungarorum historiam) ut fini suscepto necessarium, recenset, vel solius Zultæ faceret ideo mentionem, quod iste, ex legitimo thoro ortus sit, eum ejus describat nuptias. Differentia summa inter hos est: Quod Porphyrogenitus, dum supra descripsisset Arpadis filios, prosequatur: *Rursus Arpade primogenitus, Tarcatzus filium genuit Tebele; alter Jelech: filium genuit Ezelech. Tertius Jutotzas, filium suscepit Phalitzin, qui nunc Principatum tenet: Quartus Zaltas filium habuit Taxin.* Dum nihilominus, de Hungariæ Rege *Phalitzin*,

litzin, Anonymus nullam faceret mentionem. Hunc suo tempore Principatum tenuisse testetur Porphyrogenitus. Verum hæc conciliari possunt. Teste enim Anonymo cap. 55. *Dux Zulta anno Dominicæ Incarnationis 931. genuit filium, quem nominavit Tocsun*, sive Toxa, aut Doxa, ut variè exprimeretur. Hic patre in vivis agente, fuit Dux totius Hungariæ, ut Anonym. cap. 57. Quare *Palitzin*, totius Hungariæ Dux non fuerat, sed partis alicujus; neque Porphyr. ait: Ducem totius Hungariæ. Vel Principatum tenuit in bellicis, pacificè enim vixisse Tocsun ab Anonymo describitur; vel denique gubernatorem egit, ut rei hujus, adessent exempla in Joanne Corvino, Michaele Szilaghy, atque ex his motivis, Porphyrog. scripsit: *Phalitzin qui nunc Principatum tenet.* Enimvero cum Anonymus his in rebus fuerit accuratus, non video, cur Phalitzin exmisisset, si hunc in cronicis veteribus Hungarorum, Ducem totius Hungariæ comperisset. Credo facile, Zultam mortuum esse, dum minorennis fuerat Tocsun, hinc donec hic attingat ætatem legitimam, Phalitzin gubernâsse Hungariam. Quo anno scribere incepit Porphyr. sua, ignoramus, facile dum scribebat Porphyrog. Tocsun erat ætatis imperfectæ. Zultam tunc non vixisse, testatur Porphyrog. dicendo: *Et omnes quidem Arpade filii mortui sunt, superstitibus tantum eorum nepotibus Phale & Tase, cum patrueli eorum Taxi.* Phale, idem si non est cum Phalitzin (quem tamen eundem puto) Porphyrog. historia obscura evadit. Regnum Hungarorum temporis sui, sic describit Porphyr. *Ulteriora vero, quæ omnia Turcis habitantur, cognomina nunc habent a fluminibus transcurrentibus. Eorum primum Timeses est; alterum Tutes; tertium Moreses; quartum Crisus; quintum Titza. Confines autem Turcis sunt orientem versus Bulgari; ubi eos Ister fluvius, qui & Danubius dicitur separat; Septemtrionem versus Patzinacitæ; ad occidentem Franci; ad meridiem Chrobati.* Libertatem Hungarorum exprimit Porphyr. *Octo vero hæ Turcarum gentes, Principibus suis subjectæ non sunt, sed singulæ pro fluminibus, quibus distinguuntur, mutuo inter se contractu statuerunt, quamcumque partem bello infestari contigerit, ei communiter omni studio & cura suppetias ferre. Habent autem primum Ducem exercitus, Principem e Prosapia Arpade, cum quo duo alii Gylas & Carchan, qui judicum vicem obtinent. Et habet unaquæque gens peculiarem Principem; suntque Gylas & Carchan non nomina propria, sed dignitates.* Profectò ex brevibus his intueri mihi videor, libertatem illam gentis condendorum statutorum, sub fœdere tantum, mutuæ adversus Regni hostes defensionis. Ducis primi officium, belli tantum occasione fuisse, ad hunc nihilominus ex partibus appellari potuisse, dum Gylas & Carchan tales fuêre dignitates, *quæ Judicum vicem* obtinebant in aula Ducis, constituebantque ducalem curiam. Regnum denique fuisse hæreditarium, *habent primum Ducem e prosapia Arpade.*

Cætera juris Regni publici, ex Anonymo nostro condiscimus. Quædam referremus, ad Scriptoris hujus commendationem, videndamque antiquitatem, tot & tantarum Regni Hungariæ consuetudinum. Itaque primò: In Pannonia veteri olim, tempore ingressus Hungarorum, sequentes fuisse Ducatus videmus, nempe: *Tytulensem*, cujus Dux Salanus tum fuerit. Iste Sclavoniæ nunc inferioris Dux fuerit, dum castrum Zemlin, & alia in Anonymo videnda tenuit. *Byhoriensem*, cui præfuit Menomorout. *Ultrasylvanum*, cui Geleu Blachus præfuit. Post hunc Tuhutum. *Moldaviæ* modernæ, cujus Dux erat Glad. lege cap. 44. *Nitriensem* Sclavorum, Bohemorumque egit Ducem Zubur. *Besprimensem*, qui Romanorum fuisse refertnr. Demum cap. 42. *Dux Racy*, ut opinaremur modernæ superioris Sclavoniæ in Racsa residens fuerat. Hi septem Ducatus in corpus Hungariæ Regni constituendum iverunt. His anterioribus Ducibus, successisse alios ex Arpadi progenie, videtur affirmare supra Porphyr. Alii item Illustriores, ut *Hulec* avunculus Arpad Ducis, ex cap. 33. Anonymi, dum intra Principales Personas refertur. Anonymus Ducum unicæ Transilvaniæ meminit, atque horum recenset descendentes, nempe *Tuhutum* primus Dux, qui genuit Horcam. Horca, Geula & Zumbor, prior defecit in masculo, relictis tantum filiabus Caroltu, & Sarolt, quæ mater fuit S. Regis Stephani. Zumbor autem genuit Geulam II. sive Gylam. Qui, Bue, Bivia, & Bucsne. Hoc deficiente S. Rex Stephanus successit.

2dò: Comites Comitatuum, tum fuisse discimus ex cap. 18. &c. nam *Bors* Comes Borsodiensis, Huba Comes Nitriensis sub Arpad ponuntur. Congregationes Comitatuum particulares ex cap. 21. dum ibi: *Communi ergo consilio sociorum suorum, congregatione facta Civium, fecit fossatam magnam, & Castrum fortissimum ædificavit, quod nunc Castrum Zobolsu nuncupatur.* 3tiò: Donationes, collationesque tum illico incoasse. Cap. 15. ab Arpad accepit *Retel* terram magnam. Cap. 17. dedit Arpad terras multas diversorum locorum cum suis habitatoribus Edenec & Edumernec, quas etiam terras eorum posteritas, usque nunc habere meruerunt. Turzol per gratiam Arpad Ducis ubi Budrug descendit in Tisciam aquisivit

ſivit magnam terram. **Huhot** Cumanus cap. 28. Borſu cap. 31. qui fecit unum Comitatum. Lege ſi ultro lubet cap. 32. 37. 44. 46. ubi & de hoſpitibus. 47. &c.

3tio: Baronum Regni, ut nunc vocamus, initia; æque ab origine petenda. Gylas & Carchan dignitates, ſive Regni Baronatus fuére. Sepel Cumanus Magiſter Agazonum ut cap. 44. Anonymus. Plura quoque alia, ex Anonymo noſtro intuemur, quæ longum foret deſcribere. Cap. 19. notat: poſt Almum Ducem, qui egreſſus e Scythia fuerat, alios Hungarorum ſecutos fuiſſe, veniſſeque, nempe: *Uſubuupater Zoloucu, & Velec; a cujus progenie Turda Epiſcopus deſcendit. Erant enim iſti genere Nobiliſſimi, ſicut & alii de terra Scythica egreſſi, qui poſt Almum Ducem venerunt, cum magna multitudine populorum.* Capite 43. vicinas nationes confluxiſſe, & pura fide ſubditos ſemet effeciſſe, ut hoc unum opponi queat, deſcriptæ ac exageratæ barbariei, quam quidam Hungaris attribuerant. Tot quoque Familiarum origines, ex Anonymo habemus. Ut Samuelem Regem Oba vel Aba vocatum nepotem eſſe Edenec & Edemurnec. Genus *Brugſu* deſcendere ex Ete, qui genuit Eudu & Boyta. Genus *Saac* ex Eleud, & hujus filio Zobulſu. Ex Glad Duce, deſcendere Ohtum, pluraque cætera, Genealogias illuſtrare queuntia. Quisquis utilium Regno & Reipublicæ rerum, amicus eſt: damnare vota, precesque noſtras non poterit, ut aliquando vel æqualis Anonymo in ſiſtemate ſcriptor; vel ejusdem continuator, Sacræ Coronæ Regnis, naſcatur. Hactenus de Regni Hungariæ exordiis, ſumus commentati.

Dicendum jam foret, de bellis Primorum trium Ducum, Almi, Arpad, & Zultæ. At quia præter opinionem noſtram, Notitiæ hæ Præliminares exurexiſſent; ideo ne cogamur alia omittere, de bellis geſtis ad ſcriptores alios lectorem remittimus. Cl. Pray plurima retulit, plurima ex aliorum chronicis, legi poſſunt. In quibusdam ſive excurſionibus, ſive bellis variant, præcipue in annorum determinatione. At error tantus non eſt, in anno & die, ſi epocha congruat. Scriptores plerumque, juxta ſiſtema computus chronologiæ a ſe acceptæ, annos poſuére. Exigui ſunt, qui bellis geſtis interfuiſſent. Quare nos ad alia deſcendimus.

II. *De Croatia* jam dicendum venit. Verum defectu ſcriptorum, pelagum nobis intrare videmur. Ex iis, quæ notata apud diverſos reperio, dum ex inſtituto ſuoque ordine, ſcriptum eſſet a nemine, certitudo haberi nequit. Confuſio vero ea tantaque eſt, quam lugere malo, ac deſcribere. Hæc, potiſſimum a Scriptoribus eſt cauſata, quod quidam ex lubitu ſuo Croatiam extenderint, quidam confuderint Dalmatiam, Croatiam, Serviam, Sclavoniam, cæterasque vicinas Provincias. A nono ſæculo, Scriptoribus Francis ad Albim fluvium, Sclavonia eſt, *Sclavorum, medios quos Alba dividit amnis* Vide Ducheſn. Venetis, & Romanis, Narantani, & Croatæ Maris Adriatici, ultra Iſtriam Selavi ſunt. Croatas æque hos ipſos vocant plurimi, plurimi cum Serblia confundunt. Interim conabimur præſtare ea, quæ poſſumus, ad tenebras diſſipandas. Eſt quoque permagna obſcuritas, ex Banis, Supanis, Principibusque. Ut diſtincta habebant jurisdictionis ſuæ territoria, ita reperto alicujus nomine, ſubito Croatiæ adſcribuntur, & adſcripti leguntur, aut Dalmatiæ. Quin ſæpe ob varia agnomina, ex gentis more, unus idemque, quaſi alter ponitur. Sed poſt aquiſitam ab Hungaris Pannoniam, res Croatiæ obſcuræ ſunt. Ex Anonymo noſtro, ea videtur fuiſſe Hungarorum cura, ut quæ olim Athila, Abares item poſſederunt, ipſi, ut ſua avita recuperent. Caret dubio, Sclavoniam modernam, Croatiam item, cum Dalmatia, Abarum, condam fuiſſe. Teſtatur quoque Anonymus, cap. 42. Hungaros Croatiam totam, cum Spalatenſi civitate, acceptis obſidibus ſibi ſubjugáſſe. Muratorius quoque Tom. 21. peg. 199. *Poſtea Croatiam invadunt*, videlicet devaſtata Carinthia. Verum ætate hac, ſive ſæculi X. initio, Croatia, Carinthiæ vicina non fuerat, quare Sclavonia creditur Croatiæ nomine accipi. Quamvis porro Hungari, Croatiam totam ſubjugaviſſe acceptis obſidibus ab Anonymo ſeriberentur, in ejus attamen dominio haud permanſerint; verum pactis fœderibus: & ſocietate mutuæ defenſionis (id quod ex ſilentio geſtorum bellorum inter Croatas & Hungaros, firmari videtur: latis quoque ſuppetiis ab Hungaris, dum Croatæ, cum Bulgaris bellum geſſiſſent, & a Croatis, dum Hungari adverſus Berengarium) Croatis, condendi æque ſibi Regni, modum, occaſionem, atque exemplum præbuiſſe videntur. Quod ſub dominatu poteſtateque Hungarorum Croatia non remanſerit videtur teſtari Porphyrogenitus, qui confinia Hungariæ deſcribens cap. 40. ait *Confines autem Turcis ſunt - - - ad occidentem Franci, ad meridiem Crobati.* Si dixeris hæc de ſæculi decimi medietate, ſive annum 950. accipi debere. Antea vero, Hungaros poſſediſſe totam Croatiam, firmari ex Anonymi cap. 57. quo Regnum a Zulta conſtitutum deſcribit, ubi reliqua inter: *Ab occidente uſque ad mare, ubi eſt Spaletina Civitas*, adeoque deſcripti a Porphyrogenito Hungariæ limites, ſuorum eſſent temporum. Dicam ego, Porphyrogenito teſte, haud aliter interpretari poſſe, deſcriptos ab Anonymo Regni Hungariæ limites, quam *unionis* ratione, *mutuo inter ſe contractu ſtatuerunt, quamcunque par-*

tem

tem bello infeſtari contigerit, ei communiter omni ſtudio & cura ſuppetias ferre. Sunt verba Porphyrog. In hoc ſenſu ac intellectu univerſa ab olim eſt Croatia, quæ ideo, *unitam ſemet, nulla vero ratione ſubjectam Hungariæ*, affirmat. Hoc firmari videtur ex Regum Titulis, qui ſe Reges *Hungariæ & Croatiæ*, ut diſtinctorum Regnorum inſcribunt: Hæc ex communi intellectu: hæc denique argui poſſe videntur ex Anonymo, qui ſupra memoratos Hungariæ Ducatus Dravo includit, nec ullius trans Dravani, vel trans Savani meminit. Eapropter cap. 57. Regnum Hungariæ aut pro amplitudine ætatis ſuæ, ſæculi nempe XII. vel XIII. aut ex factis per Hungaros excurſionibus, & ſub Duce *Zulta*, ſive vicinarum Rempublicarum ceſſionibus, ſive cum Hungaris, Croatarum Sclavorumque aſſociacionibus, Hungariæ Regnum accepiſſe, & deſcripſiſſe videtur. S. Rex Stephanus, dum Regem ſe, *totius Ungariæ*, evincentibus ſuis diplomatibus, inſcribere aſſolebat; videtur prætendiſſe Regnum Hungariæ eſſe, prouti Anonymus, de conſtitutione Regni cap. 57. deſcripſit.

Croatiæ Ducatus celebriores duos, unum videlicet in Dalmatia, alterum in Liburnia veteri, ante Hungarorum in Pannoniam ingreſſum viguiſſe, ſuperiora demonſtrant. Ab ingreſſu Hungarorum, Ducatus illi, in unum coaluiſſe deducuntur, qua ex unione, & Croatiæ extenſione, Regnum quoque Croatia effecta eſt. At recte obſervat ſcribitque Lucius lib. 2. cap. 8. *Quo tempore? occaſioneque Croatici Regni partes coaluerint? nulla memoria reperitur.* Nulla herclè certa & firma, ex defectu potiſſimum, publicarum utiliumque rerum ſcriptorum, qui de his ſoliciti eo minus fuerint, quod ſtudiorum ratio, lutea fereaque fuerit, haud ratione tantum Syntaxeos, at cumprimis rerum materiarumque tradi incoatarum, ad rationem privati magiſtrorum commodi. Lacuna hæc, prouti &, quis præfatorum Ducum Croatiæ? poteſtatem extenderit? & Regnum ſit conſecutus? ſuppleri nequit, niſi ex deductionibus, & nunc figi nequit, ultra probabilitatem ac opinionem. Itaque

Primò: Duces veteris Liburniæ, qui Venetis Sclavi ſunt, poteſtatem ſuam extendiſſe, & Croatiæ Regni, dominatusque poſuiſſe fundamenta, hosque evaſiſſe Reges, ex multis arguimus. 1mò: Quod hi cum Serblis viciniores fuerint, ad quos, ut omittam cæteros Byzantinos Scriptores, Porphyrog. teſte cap. 32. Petrus Goinici filius, patrui Muntimeri metuens impietatem, in Chrobatiam fugit, & ſequenti anno Patruelem Pribeſthlabum cum duobus ejus fratribus Principatu dejicit. Fuga ad vicinos Croatas, adeoque haud ad Dalmaticos eſt intelligenda, atque horum Croatarum viribus Petrus repoſitus fuiſſe cenſeri poteſt. Proinde ut major erat horum Croatorum audacia, & his, major militiæ neceſſitas, quod eſſent in continenti, ita cap. 31. vires eorum deſcriptæ habentur a Porphyr. Hi, circa 936. cum Bulgari Serviam invaſiſſent, omnemque a minimo ad maximum populum abduxiſſent, Serviam deſertum efficientes, Bulgaros in Croatiam erumpentes delevère, ut teſtis eſt Porphyr. *Porro circa illud etiam tempus Chrobatiam cum Alogobotur armata manu ingreſſi Bulgari, omnes a Chrobatis interfecti ſunt.* Sane cum tanta fuerit Croatarum horum potentia, ab his Croatiæ extenſionem, & Regni poſita initia arguimus. Occaſio etiam adfuit, cum Septennio integro, deſerta ſic fuiſſet Servia, ut *in ea Regione* (Porphyr.) *præter viros 50. ſine uxoribus liberisque, venatione victitantes*, tantum fuerint; dum Tzeeſthlabus Serviam reparare incepit, Romanorum Imperatorum ſub clientella. Lege cap. 32. Porphyrog. 2dò: Quod in monumentis, a Lucio exhibitis, Reges *Croatarum* primo loco ſe inſcribant, tum *Dalmatinorum*, quo ex facto argui poſſe videtur, Croatas Liburnicos, haud autem Dalmaticos, in Regnum elevâſſe Croatiam. 3tiò: Quia Dalmatia orientales habuit Catipanos, ut demonſtrant apud Lucium monumenta, ſic: *Regnante D. Conſtantino Duce, Magno Imp. Prioratum vero Jaderæ retinente D. Leone Imperiali Protoſpatario, & totius Dalmatiæ Capitano*, ideo Duces illius ad Regale ſolium non venerunt. 4tò: Superius retulimus, civitates maritimas, atque Dalmaticas, conſilio Baſilii annua tributa Croatis ſolviſſe, adeoque uti hi amplificando ſuo ſtuduère Ducatui, ſic per hos elevatam ad Regnum fuiſſe Croatiam, cenſeri poteſt. 5tò: Si verum eſt: ut Clariſſi. Lucius lib. 2. cap. 8. pag. mihi 79. eruit, non ſolum ex Thomæ Archidiac. cap. 13. ſed & ſcripturis; Dircislaum, primum fuiſſe, qui Regios titulos Dalmatiæ, Croatiæque obtinuit, recepitque Regiæ dignitatis inſignia ab Impp. Conſtantinopolitanis, circa annum 994. tunc Regni initia clara eſſent. Ex Dandulo autem, cujus verba iſthic exſcripſit Lucius, æque conſtaret; Dircislaum Dalmatiam non tenuiſſe, dum Creſimirus, *Jadram, & alias maritimas civitates Dalmatiæ, quotidianis incurſionibus infeſtaſſe* refertur, adjuvantibus Dalmatas Venetis. At quia Doctiſſi. D. Paulus Ritter, in veritate detexiſſet, præſtantiſſimum alias, doctiſſimumque Lucium, in rebus geſtis Venetorum, cum Croatis, ſeu Sclavis, admodum variare; ſerviviſſeque rationi temporum, & quæſtioni, de Maris Adriatici Dominio; id, quod facile, a quovis erudito, & cum rerum examine Lucium combinaturo, depræhendetur, demonſtratque Ritterus opere MSS. *[illegible]* inſcripto.

 Ideo

Ideo his in rebus, nec Dandulo, nec Scriptoribus cæteris, illico ac sine singulari examine, subscribi deferrique potest. Sane Danduli, adversum Croatas affectus, & pro veritate rerum Croaticarum relatio videntur, dum isthic apud Lucium anno 1018. Cresimirum, *Croatarum Pærsidentem* appellat, quem nihilominus Regem fuisse constat; nec veritatem hanc, obscurari a Dandulo debuisse, veritatis sinceri amatores, agnoscent. Idem Dandulus apud Lucium lib. 2. cap. 4. dum fateretur: Croatis solutum fuisse per Venetos censum, Ducem Croatarum, *Judicem* scripsit, ait enim: *Per idem tempus Chroatarum judex, propter denegationem census, Venetis molestias inferre conatus est* &c.

2dò: Hujus quoque Croatiæ Duces, potestatem Dominatumque Croatici nominis & Regni extendisse, vel inde consit, quod Dalmatæ, Croaticam originem deposuisse arguantur, dum se Dalmatas, Dalmatarumque sub nomenclatura (quasi distinctæ a Croatis forent originis, dum moderni Croatæ, ab iis in has oras secesserunt, suntque illorum descendentes) esse volunt. Cæteris item, paulo ante relatis. Unde, quemadmodum studiosi fuisse, extendendæ amplificandæque Dalmatiæ suæ, non eruuntur; ita sustineri nequit, ab illis Croatiæ Regnum surrexisse. Imo dum Croatis, tributa eos solvisse ex Porphyrog. pateret, per illos amplificatum extitisse Croatiæ Regnum, quis sibi persuadeat? sed sub Porino Principe, præter Zupanos undecim, Banum quoque, hoc est confiniorum & militiæ supremum Præfectum, his Croatis fuisse scimus. Dalmatici autem civitatum habitarum territoriis, vixere contenti. Quare primum, vicinos sibi conjungere adlaboraverunt, videlicet Narantanos, Zachlumitas, Terbunianos, Canalitas, quibus proprios Banos, Ducesque haud negârunt, suisque legibus, ac usibus eos vivere permiserunt, adjutorio mutuo contenti, atque provocatione, ad Croatiæ Principes. Hinc surgit, debetque intelligi potentia illa Croatarum, quam Porphyrog. cap. 31. descripsit. Studium prudens aptumque, extendendi sui dominatus, in aquirendo maris Adriatici dominio posuêre, quod etiam eos obtinuisse, & tenuisse, suo loco refferemus. Successive complura pro mari Adriatico gessere cum Venetis bella, quæ Scriptores Veneti silentio non obvolvunt, quamvis illa videatur esse ratio, quod cum Sclavis gesta fuisse scribant, haud vero cum Croatis, vel Dalmatis; ne vel umbra supersit, sive Dalmatis, sive Croatis, renovandæ veteri, de Maris Adriatici dominio, quæstioni. In Serviam quando? & qua occasione suum extenderunt dominatum, supra recitavimus. Neque memorias Croatarum bellicas, hic describimus, ultra necessitatem, nec Annales Croatarum scribimus, sed præliminares notitias, sistemati nostro necessarias, & lumen quodam allaturas, ad intelligendos, interpraetandosque ritè scriptores exteros, atque ad elucubrandam feliciori præ me scriptori, partium harum historiam subsidia.

Cum Hungaris quoque unitos fuisse, superius retulimus, & confici videtur ex bellis, per Hungaros gestis in Italia, Carantano, Istria. Enimvero creditu facile, Hungaros, navibus unitorum sibi Croatarum, in Italiam concessisse, tum quod hi, caruissent navibus, cum quod Croatis incommoda quæpiam allata ab Hungaris fuisse, scribi ab aliquo non reperiam. Hinc facile, e Sclavonia, ad Liburnicas oras Hungari pervenientes, Italiam, cæteraque loca sunt deprædati. Qui de his nosse cupit, legat Pray, Schönleben, Assemanum Tom. IV. &c. Admonere volui: Si quispiam apud Schönleben legerit, ex MS. Labacensi, *Hungâri a Dalmatis stimulati, nova denuo moliuntur, quos Henricus Cæsar, iterato adortus castigat, unà cum Dalmatis seditionis authoribus*, non existimet hæc, de nostris Dalmatis refferri, verùm, monente quoque Schönlebenio, de Dalmatis, in Missnia residentibus, ut ibi clarius deduceretur. Illm. Assemanus Tom. IV. pag. 325. in notis, quibus, res gestas ab Hungaris, probat ex duplici codice Vaticano prætendit: post cæsos ab Hungaris Duces ibi nominatos, & Patriarcham Aquilejæ fugâ salvatum, exinde spoliata Carinthia & Stiria, postea eos Bulgariam spoliâsse. Temerarium foret, negare: hæc in Codicibus ita scripta non esse; at dum sic scriptum est, codices illos posteriores multum esse, vel inde constat, quod Ducatus Ducumve Stiriæ, vel etiam Provinciæ, sæculo decimo non eruantur memoriæ, quamvis successive, & Stiriæ nomen, & Ducatus clarus sit, ac evidens.

Profectò incredibile est occasione gravium & diuturniorum Berengarii motuum; item devastationis illius, quæ ad Justinopolim ac Tergestum causata ab Hungaris describitur, ut Joannes II. Episcopus Tergestinus civitatis Tergestinæ dominium vendidisse pro 500. marcis scribatur, vicinos Croatas, ita quietos fuisse, ut nulli partium fuissent studiosi. Ego ex Anonymo nostro, Hungaris eos adstitisse opinor. Quamvis autem circa annum 952. Berengarius, in Augustanis Comitiis, die 7. Augusti, sub conditionibus annui tributi, & juris clientelaris exhibitione, reconciliatus Ottoni describatur, cessis quoque Marchionatibus Aquilejæ, & Veronensi, qui Henrico Bavariæ Duci, collati fuerant; Parte Forojulii, Patriarchæ Aquilejensi concessa; tamen cum anno sequente, civiles motus Ludolphi Sveviæ Ducis, ac Regis Ottonis

nis filii, sociis Conrado, aliisque describantur, quos motus rogati sustentabant Hungari, erumpendo ut ait Otto Frising. Locustarum instar. Flodoardus autem, eruptionem hanc describens, tantam fuisse multitudinem narrat, quantam tunc temporis viventium hominum nemo, se antea vidisse, in ulla regione profitebatur, & Noricorum Regionem a Danubio flumine, usque ad nigram sylvam, quæ pertinet ad montana, simul devastando, eos occupavisse. Hæc multitudo ex sola natione Hungarica, ob anteriores etiam clades, frequentius, ut res belli ferunt, acceptas; congregari non potuit, itaque ex constituto Hungariæ per Zultam Regno, pag. 90. relato, fuerit congregata. Hinc Sclavi, Croatæ, Transilvani intra Hungaros numerari possunt, ut constituti Hungariæ Regni, membra. Otto Divina ope, evasit superior. Sane post acceptam hanc cladem, Hungaros quievisse, multi volunt, at bella, quæ gesserunt, cum Græcis & Bulgaris fuisse narrantur. Interim consideratione illorum, quæ a diversis referuntur Scriptoribus, ad cognitionem rerum devenire, prope desperatum est. Blondus apud Lucium vult: Ottonem, priusquam ivisset Romam, quod ad annum 961. quidam collocant, *copiis Adriatico traductis Sclavoniam ac Dalmatiam invasisse, magnaque illis in Regionibus Græcorum præsidio destitutis, rerum præda, & mortalium cæde commissa, Romam se contulisse.* Hæc si ita sunt, cum post cladem illam ab Ottone illatam Hungaris, evenire debuerint; aut partes hæ vacuæ desertæque extiterant; aut ad hodiernam Sclavoniam, trahi non debent, verum de Narantanis & Croatis maritimis intelligenda essent. Scio apud Schönleben per Alpes Julias, Ottonis Romam inter describi, apud Lucium vero; Narantanos Ottoni adhæsisse, ac e monte Gargano anno 969. Saracenos expulisse. Sed hæc ipsa, pluraque cætera, cum aliis combinata, obscuras reddunt Regionum harum notitias. Culpa non caret Otho, si Regionum harum evasit Dominus, quod sic eas neglexerit, ut Dircislaus se in Regem, & Croatiam in Regnum paulo post elevare potuerit, gratia Impp. Constantinopolitanorum. Sed dum hæc non examinamus, omissa sunto.

Duces ac successive Reges Croatiæ, mirabili vel artificio, vel providentia, coluerint Imperatores utrosque. Equidem sub Henrico circa annum 935. occasione institutorum Magdeburgi equestrium Ludorum, quibus Nobilitas ad arma tractanda, & frangendos hostium impetus habilior redderetur, apud Schönleben interfuisse leguntur, reliquos inter *Dux Croatiæ, Dux Bohemiæ, Marchio Austriæ, & Marchio Moraviæ, Marchio Istriæ Wintherus &c.* Apud Lucium autem, in diplomatibus, aliisque monumentis, sive honoris causa, sive clientellæ, nomina & mentio Impp. Constantinopolis præmissa leguntur, imo ab his, Regiæ dignitatis insignia eos accipere solitos, in Lucio videre est. Non solum Hungaros coluere, ac iis conjuncti fuere; verum vicinos quoque Duces, ac Episcopos, ut iterum ex monumentis apud Lucium videre est; ubi, Archi-Episcoporum & Ducum subalternorum, nomina in exordio leguntur: ut *Regnantibus - - - Magnis Imperatoribus - - Residente etiam in sede Beati Domnii - - una cum D. Florino Principe Spalati & Clysi.* Item: *D. Leone Imperiali Protospatario & totius Dalmatiæ Catipano* &c. ut arguantur arte quadam, semet elevavisse: Duces cæterosque pro fœderatis tantum habuisse, quemadmodum etiam Hungari, uti supra ex Porphyr. observavimus.

Extensionem dominatus Croatarum, post Hungarorum in Pannoniam ingressum, firmatasque sedes, & constitutum Regnum, certius arguimus ex diplomatibus, ab Eruditiss. P. Erasmo Frölich in Diplomatariis sacris Ducatus Stiriæ exhibitis, ac Viennæ editis. Ex his, primò, tot Scriptorum errores, in notitiis Bojoariæ & Carinthiæ hactenus exhibiti, corrigi debent. Ex iisdem arguimus: Croatas, quacumque demum modalitate, ante annum 985. ad Muram usque fluvium dominatum suum extendisse, ac terras prope hodiernum Leobium, tum Liuben, aut Leuben, vocatum, possedisse. Muram fuisse isthic terminum, Carinthiam a Croatia separantem. Sed post bellum illud civile, cui semet immiscuerant Hungari cum Croatis, cæsique ab Ottone sunt, constitutis novis limitibus, & Bojoariæ ducatu diviso, datoque Carinthiæ Duce proprio, detractum Croatis, ex partibus illis fuisse. Enimvero sub Nro IV. exhibetur diploma, de anno 960. aut legendum sit 961. ubi Otto, cuidam Clerico Dieprechto, confert prædium, inter duos montes Curolton Acoziæ, a vertice montis Zuueclopruc Klopru ad villam Bulchsisse, in *Pago* Crauvati, & in ministerio Hartungi Comitis, cum omnibus ad idem prædium juste & legaliter pertinentibus &c. Hoc indicat Crovatos isthic antea fuisse confines. Est enim genti huic in more, in limitibus pagos ponere, pro tutandis, vel si ferrat occasio extendendis limitibus. Hinc dum pagus integer Crovatorum, Frölichio teste, Leobium inter & Knitelfeldam situs, atque amplior, ut Comitem, sive Præfectum proprium obtinuerit, habueritque, præfatos item inter montes extensus fuerit, antea illum Croatarum fuisse dubitari haud posse videtur. Verum post bellum illud civile, vel ob separatam Carinthiam a Boiis, per pacta, Ottoni obtigisse; vel ut desertum locum, variis fuisse donatum. Qui vero

vel positi, vel usurpati fuere hac occasione, Croatiam inter & Carinthiam limites, constituere nequeo.

Istud proximum certitudini est, Croatas ad Aquilejam prope sese extendisse. Duces enim Meraniæ, vel mavis Maranæ, cum Croatis uniti fuêre, ut Croatensis Eppi jurisdictio, Thoma Archidiacono teste, per totam Maraniam extenderetur. Deinde clientelares fuêre Hungariæ Regum, ut suo loco dicetur. Neque fingunt hæc scriptores nostri, ut quidam audacter dicerent. Hac enim ratione, quævis pro fabula venient, & quis egit judicem, inter scriptores nostros, & vicinarum Provinciarum. Carniolia, inferior nunc dicta, eximi hac ætate a potestate & Ducatu Croatiæ, nequit. Tum ideo, quod nunc etiam, oras Metling, vulgo Meklica, Albos Croatas vocitent, extentque tam Regum Croatiæ, quam & Hungariæ de partibus illis monumenta, Croatica & Latina, & nos infra quædam referemus; cum &, quod *Ulricus Dux* Carinthiæ post annum 1256. sese primus, *Dominum Carniolæ* inscripserit, ut observavit Frölichius, & veritatis amore reflexerit, probans hoc Dipl. XX. Runensium. Quare Duces illi Carnioliæ, a Schönleben, ex lubitu suo, Ducatu Carnioliæ donati, & deducti ex: *fors, creditu facile, esse potuit*, quam firmo stent fundamento? Lector judicet. Affectui ille plus attribuit, ac veritati. Profectô extat (fide Cl. D. Adami Raicsani) Donatio Belæ Regis, anno Christi 1263. VII. Idus Januarii facta, qua Bela Rex, anno Regni sui 28. Nobili viro, Mgro *de Bogud* Præposito Zagrabiensi, charissimi filii sui Belæ, Ducis totius Sclavoniæ, Cancellario, contulit dominium Carnioliæ sive Cramburg in Carinthia situatum, ubi exprimitur: quod Domina condam Ducissa Catharina, Ducissa Carnioliæ, Domini Ducis Meraniæ filia, matertera fuerit, præfati Belæ Regis. Hæc in anteriorum robur, exhibemus. Infra, suo loco uberius. Sed ad fluvium usque *Horvatczka*, Croatiæ limites fuisse, argui videtur ex nomine fluvii, ab inde per Roich montesque illos (ut etiam rei hujus adessent monumenta) trans Dravum ipsum, ad fluvium Mura, ac per hujus defluxum fors plane ad Legrad, ubi a Dravo recipitur, Croatiæ limites hac ætate fuisse, opinandi probabilia motiva sunt. Hi deinde arctati mutatique sequentibus fuêre sæculis. Quod cis muram erat, a Marpurg moderno, in parte cis atque trans Savum, Dravum item, & a Legrad per Dravum, hac ætate Ducatus fuit Sclavoniæ, ut iterum monumentis, nec sæculo posterioribus demonstrari potest. Quare patet, audacius quam verius, scriptores Hungariæ vel rejici, vel rideri, dum res Regni sui & Coronæ, pro veritate describunt.

Duces Croatiæ hujus refferendi forent. Verum ob complures Ducatus, item Banatus, Ortographiam atque dialectum variam, confundentibus omnia Scriptoribus, prope impossibile est, eos pro veritate eruere, atque propriis eorumdem Ducatibus, aut Banatibus, in tanta confusione re tituere. Legendi sunt, hoc in argumento, Lucius, Farlatus, Assemanus Tom. IV. ac reliqui. Quare omissis Ducibus, cum Dircislaus Croatiam in Regnum elevâsse, consensu omnium perhibeatur, ad finem sæculi hujus decimi, ab eo, ut primo Rege, nova venit Croatiæ Periodus, de qua infra dicemus. Jam de Sclavonia.

III. Sclavonia hæc, sub Bulgarorum quod fuerit potestate, ex superioribus liquet. Partitam fuisse pag. 76. & sequentibus retulimus. Quare a medio sæculi noni, a Ducibus suis, quos habuit, superior inferiorque vocata est. Illa, sensu, sæculi hujus, utpote orientalior, nostro Anonymo teste, Rhenanum Ducem habuit, post hunc Ratimarum II. ut a latinis exprimeretur, ac Salanum, qui tempore irruptionis Hungarorum, eidem præfuit. Hunc fuisse sub clientela Bulgarorum, descripta superius ex Anonymo, evincunt, præcipue dum destructo Ducatu suo, ipse fugit ad Bulgaros, ut cap. 39. Anonymus. Ducatum Salani, Regno Hungariæ conjunxisse Arpadem, & postea Zultam caret dubio, non solum ex Anonymo, constitutisque Regni Hungariæ limitibus; sed quod Sclavoniæ Regni, nulla sit mentio in titulis Hungariæ Regum, usque ad sæculum XV. quod item: Ducatus Hungariæ, Sclavonia constanter fuerit considerata, & Regum filii, Sclavoniæ Duces extiterint, ut infra docebitur. Quia vero Porphyr. teste, Anonymo item, Hungariæ Regnum ab origine sui, Duces non exclusisset, qui sub S. Stephano Regni Principes vocabantur, ut cap. 4. Decr. I. ac in ejus Diplom. Duces exprimuntur; ideo quis Salano? ab Arpad, datus fuit Sclavoniæ Dux & successor, demonstrare nequeo, conjicio: ex loco sepulturæ, *Botondium* fuisse, eoque Veroczam delato ad tumulum, filium ejus *Culpun* successisse. Monebamur a religioso quodam viro, bonarum utiliumque litterarum amantissimo, an non *Bogat*, Dux Sclavoniæ illius fuerit? cum ad Quinque-Ecclesias, nunc etiam pagus Bogat esset, qui fors nomen Ducis, ejusdemque olim possessionem & locum extitisse indicaret. Comites Comitatus Baranjensis, Ducibus Sclavoniæ paruisse, deducitur ex tot instrumentis, quibus, ut testes inserti sunt. Verum, cum pagum illum Bogat, ejus antiquitatis haud esse, censeri vix possit, ob desolatas a Turcis partes illas frequentius, determinare rem hanc nequeo, etiam ob cap. 41. Anonymi, quô uterque Bogat

gat nempe & Botond, excurrisse ad Sclavoniam hanc, redeundo e Croatia, recensentur. Dum ergo Sclavonia tum superior, ut pars Regni Hungarici, habita fuit, de illa ultro dicere, mei non est instituti.

Sclavoniæ vero tum inferioris, quia occidentalis, qui fuêre limites? superius dictum. Post divisionem, Dux primus fuit *Privina*, 2dus *Hecilo*, 3tius *Branslavus*, & supra a pag. 76. edoctum est. Branslavus, successorem quem nactus sit? fueritne idem ipse, qui *Racsa* ab Hungaris captus ligatusque est? eruere fundatè non potui. Cl. Farlatus *Michaelem* credit ex Dandulo circa 920. Sclavoniæ fuisse Ducem. At errorem egregiè evincit Illm. Affemanus. Quare verosimile admodum est, hanc quoque tum inferiorem vocatam Sclavoniam, cum Hungaria fuisse unitam, effectamve Ducatum unum, atque Hungariæ conjunctam. Enimvero nulla adsunt indicia, Croatis fuisse permissam, partem hanc Sclavoniæ, neque inter Zupanos Croaticos, ulla est memoria, Zupani alicujus, qui sive Zupanus, sive Banus harum fuisset partium. Sed neque edoctum est hactenus, Sclavoniam hanc, sive ad Bojoariam, sive Carantanum, vel Ducatus Maraniæ aut Istriæ, sæculo hoc decimo pertinuisse. Quin Continuator Reginonis apud Schönleben, ait, de Henrico Imp. *Eodem anno Slavos, qui Uncrani vocantur, hostiliter invasit, & vicit, sibique tributarios fecit.* Hoc Schönleben ad annum 934. collocavit. At quocumque factum est anno, sicut *Uncrani Slavi* explicari nequeunt, ac vel ab *Vunna fluvio*, vel ab Ungaris quibus parebant; ita hæc, brevis licet memoria, indicare videtur Sclavoniam hanc, sub Hungarorum fuisse potestate. Schönleben prædictum textum, inferiori modernæ applicat Carnioliæ, Bertholdum (quem a Botond occisum retulimus) Ducem Carnioliæ asserens. In litem non descendo; dico nihilominus, si etiam de Carniolia, postrema verba *Crani* interprætanda sunt? cur vox initialis *Un*, sub potestate Ungariæ, inferiorem Carnioliam non fuisse? non denotabit. Infirma quidem est, ex nominibus atque vocibus argumentatio. At ubi clariora desunt, audiri potest. Sane si Sclavoniæ hæc, modo superior, tum vocata inferior, pars Regni Hungariæ non extitit, eccur ab olim innumera sunt locorum agnomina, quæ Ungaricum dominatum & Regnum indicant, ut *Scytharo*, vulgo Cutel. *Vugrovcz*, aut Ugrovecz. *Belovar*, *Hún*, modo Hum, *Peszervar* innumeraque e monumentis alia. *Colapis Colops* fluvius, fors a Botondii filio *Culpun*, nomen *Culpa* sortitus est. Si hoc ita; Botondius, ac post hunc Culpun, Sclavoniæ hujus Duces fuissent. Accedit a Porphyr. Hungariæ limitem, atque a meridie vicinos, Croatas scribi. Sclavonia igitur, Hungariæ Regno conjuncta fuit, utpote intra Croatiam & Hungariam media. At satis ingenio, argutiisque immolatum.

Vereor ego futuros plerosque, qui præmissa omitti a me debuisse judicabunt. Causam petent ex innani quæstione illa, quæ in tot Generalibus Sacræ Coronæ Comitiis, sive Diœtis, magnis animis agitata est, an nempe Sclavonia ad Croatiam, aut Hungariam pertineat? hinc appellari utrum debeat, Regno Hungariæ *subjecta?* vel unita? Alibi de quæstióne hac, sum ex instituto commentatus. Nunc dicere sufficiat; nedum Sclavoniam, sed & Croatiam totam, legitimi esse juris Sacræ Coronæ, atque huic, hujusque Regibus, æque esse subjectam. Aliud autem est *Jurisdictio!* an nempe territorio & jurisdictione, distinguantur. Hoc ex municipalibus legibus, tot tantisque diplomatibus, atque usu tot sæculis præscripto, luculentum, patensque est, ut cuivis demonstrare, paratus sum. Quare dum veritati studeo, vitandisque confusionibus, repræhendi & culpari justè nequeo, dum Sclavoniam Croatiamque; partem & membrum Apostolici Regni constituo, lege, conditioneque illa: ut distincto proprioque quævis pars, gaudeat territorio; quævis suam exerceat jurisdictionem. Hungaria a Comite Palatino, Sclavonia & Croatia, a Banis suis ita dependeat; ut nihilominus utraque, Sacræ Regni Coronæ, Regibusque Apostolicis sit subjecta. Originem rei hujus si petas: Ex Porphyrogenito eam videas, pag. 93. *octo vero hæ Turcarum gentes* &c. Si causam: illa est, quod jus Abarum vetus conservaverint in Pannonia Sclavi, hinc ut hi, revertentibus Hungaris, sese iis subito univerunt, neque iis restitisse scribuntur; ita Hungari stabilito, constitutoque Regno, Sclavos, ut Regni Socios habuêre. Hoc olim Abares etiam fecisse, superiora evincunt. Hinc Regum filii, Duces fuêre Sclavoniæ: hinc ab Hungaria (nequaquam vero Hungariæ Regno) quasi distincta considerabatur, quam etiam Farlatus Tom. I. pag. 485. in notis ad vitam B. Lietberti, a Radulpho monacho S. Sepulcri scriptam, & a Bollandianis ad diem 23. Junii editam, ad verba: *Prætergressus Pannoniorum fines limitaneos* „ describit inquiens: *Pannoniæ, ejus scilicet, quæ Danubio & Dravo interjacet, limes erat ipsemet Dravus, qui Hunnos haud ita pridem ad Christianam religionem conversos, separabat ab Sclavis, qui tum Interamniam, sive Regionem Dravo & Savo* (rectius Dravo & Vunna) *interjectam incolebant, quæ vocatur Slavonia.* Item: *Pannoniam ab ortu Danubius, ab Jazygibus Metanastis, & Dacis antiquis, quos nunc Transilvanos vocant, a meridie Dravus ab Slavis Interamniæ, sive Slavoniæ propriæ incolis sejungebat.*

§. 3tius

Memoriæ Sclavoniæ, Croatiæ, Dalmatiæ a S. Rege Stephano, id est Sæculo XI. Ad S. Regem Ladislaum I. cum responsis ad quasdam quæstiones.

I. S. Stephanum Geysæ filium, Regnum Hungariæ, fundatione Ecclesiæ, Regnum reddidisse Christianum Hungariam, extra dubitationem est, ipseque ideo, Primi Regis Hungariæ titulo decoratur. Hungariam autem antea, Regnum fuisse, ex Anonymo superius relatum est, firmaturque Decreto I. S. Stephani, ubi cap. 8. *grave enim tibi est hujus climatis tenere Regnum, nisi imitator consuetudinis, ante Regnantium extiteris Regum*, ubi S. Rex, & Hungariam antea fuisse Regnum, *hujus climatis tenere Regnum*; & ante se Hungariæ fuisse Reges: *ante regnantium Regum*, agnoscit, fateturque. Aventinus lib. 5. *Regem tamen creant Geizonem filium Toxi, Parentem D. Stephani.* Si auctoritatem Aventini minorem esse, quam satis est quæstioni decidendæ dicas; ipse assentior, neque ejus textum ultra communem sui temporis opinionem extendo, hinc nequaquam in Aventino, at in relato ab eo sensu, Regem fuisse habitum Geysam, inferendum est. Ademarus S. Regi Stephano coætaneus, cum retulisset baptizatos Geytz cum filio, ac utrique nomen Stephanus in baptismo fuisse impositum, Geysa ab Ottone Levato; addit: Regnum ei liberrimè habere permisit. *Regem Ungariæ baptizavit* (ita Ademarus) *qui vocabatur Geitz, & mutato nomine in baptismo Stephanum vocavit, quem Otto Imperator in natali Protomartyris Stephani baptismate excepit, & Regnum ei liberrime habere permisit, dans ei licentiam ferre lanceam sanctam ubique, sicut ipsi Imperatori mos est; & reliquias ex clavis Domini, & de lancea S. Mauritii ei concessit in propria lancea. Rex quoque* (nempe Geysa) *supradictus filium suum baptizare jussit, Sanctus Bruno imponens ei nomen, sicut sibi Stephanum. Postea vero ipsi filio ejus Stephano, Otto Imperator; sororem Henrici postea Imperatoris in conjugio dedit.* Hic ego quæstionem, a quo Geysa & Stephanus baptizati sunt? non examino; dico tantum in vetustissimis lectionibus, Zagrabiensis Ecclesia Breviarii, nec esse vestigia, baptizati ab Adalberto S. Stephani, at solum in lectionis 3tiæ I. Nocturni fine: *Hunc DEO dilectus Adalbertus Episcopus de sacro baptismatis fonte levavit.* Quibus verbis utrum Adalbertus pro Patrino, aut baptizante exprimatur? hic non indago. Observari volo, *Regem vocari Geysam*, item quod Imperator Otto, Geysam pro Rege, & Hungariam Regnum agnoverit. *Regnum ei liberrimè habere permisit*, adeoque firmari ea, quæ supra ex S. Stephano, Decreti sui cap. 8. descripta sunt, neque ab Ottone, sive collatum, sive donatum, Geysæ Regnum ab Ademaro scribitur, at præhabitum, & virtute Hungarorum partum, ab Imperatore ipso agnitum, *Regnum ei liberrimè habere permisit.*

Ab exemplo Geysæ, *Dircislaus* se Regem, Croatiam Regnum efficere procuravit, sed ab Imperatoribus Constantinopolitanis; fors ut semet a clientela Regum Hungariæ eximeret, redderetque se fortiorem, in subjuganda Regno suo Dalmatia, & maris Adriatici dominio. Videns enim ab Ottone, Geysam pro Rege, & Hungariam pro Regno agnitam, hoc idem, Croatiæ suæ a Constantinopolitanis obtinere studuit, obtinuitque Thoma Archidiacono teste, dum cap. 13. ait: *Ab isto Dircislao cæteri successores ejus, Reges Dalmatiæ & Croatiæ appellati sunt, recipiebant enim Regiæ dignitatis insignia ab Imperat. Constantinop.* &c. Firmat hoc Lucius, ex scriptura fundationis Eccl. S. Michaelis lib. 2. cap. 8. ubi: *In Christi nomine - - - in Regno Croatiæ, gubernante autem Domino Dircislavo, inclito Rege* &c. quæ ad annum 994. collocat. Horum consideratione apparet, quid dici debeat, de utriusque Regni hujus, Ungariæ videlicet & Croatiæ initiis. Videlicet: Si res metienda ex veritate, Hungariæ Regnum antiquius, anteriusque esse: Si ex bulla Sylvestrina Regni Hungariæ petis initia: vel panegyricè a Porino Croatiæ Principe, Regni Croatiæ; hoc, Hungariam antiquitate præcedere, inferri debebit. Cæterùm combinatione mox dictorum, sub Geysa, Croatiam semet a potestate Hungariæ exemisse arguo. Enimvero Croatiam totam subjugatam fuisse ab Hungaris, ex antedictis constat. Circa 969. mortuo Toxa, dum quadriennio intra Duces certaretur, quis supremam Regni potestatem obtinere debeat, Geysa demum jure hæreditatis semet stabiliente, puto ego Croatiam sese, occasione hac, a descripta pag. 94. mutuæ defensionis obligatione exemisse, & Imperatorum Constantinopolitanorum gratia, Regnum evasisse, sive ad promovendam Imperii Orientalis potentiam; sive conservandum, hac quoque ratione, jus Imperii, in mari præcipue, atque Dalmatia. Probabilitati huic suffragatur, quod 994. Dircislaus, *Inclytus Rex* exprimatur, sine oppositione, quæ sciretur, tam Hungarorum, quam & Ottonis Imperatoris Occidentalis Imperii, vel cujuspiam alterius. Quare ante hoc Dircislai factum, Croatæ plenam libertatem consecuti fuere, aut ab illa Hungaro-

garorum obligatione liberati, ſub clientela Imperatorum Orientis fuere. Geyſa, ex memoriis ſuis, quas in ſcriptoribus legere eſt, excolendis ſuis fuit ſtudioſior, quam amplificandi Regni ſui. Hinc in extraneos propenſus, cumprimis vero Chriſtianos fuiſſe deſcribitur, ſuis vero ſeverior. Ut ſeveritate ſua, ſibi ſubjectos efficeret cultores, in litteris, commerciis, induſtria, moribus: quem in finem, Chriſtianæ Religionis magiſtris, liberum fecit, ad Hungariæ Regnum aditum, ſeque cum filio Stephano, per baptiſmum Chriſto ſubmiſit. Itaque nec Geyſæ, nec Stephano, Croatia parebat, neque iis fuit ſubjecta ullatenus.

II. De Sclavonia vero, varias opiniones invenio. Illi qui Sclavoniam cum Croatia confuderunt, & poſteriora facta non diſtinguunt ab anterioribus, ſed putant quævis ab orbe condito, ſic ſtetiſſe, ut ætate eorundem, res habitæ ſunt in Republica; Res Sclavoniæ a Croaticis non diſtinguunt. E domeſticis ſcriptoribus, vel pro affectu, vel ſtudiorum ſuorum ratione, in MSS. diverſas reliquerunt opinationes. Ladanius cum Tomco, *ex Ducatu Sclavoniæ S. Emerici*, a S. Stephano, acquiſitam fuiſſe Sclavoniam putant. Quibus bene Ritterus objicit: (in MSS. *Hiſtoricum de Horvathia Ungariæ adjecta examen, ſive de Ungarico in Horvatiam jure*) cur tacent? quo modo, quove tempore, vel a Stephano eſt aquiſita Sclavonia? vel acceſſerit Stephano? Nec favet Ratkajo Ritterus, dum ille lib. 2. ſcriberet: *Cujus* (Creſimiri) *famam cum Divus Stephanus Pannoniorum Rex inaudiviſſet - - filiam Creſcimiri in connubium Emerico filio poſtulavit, unde poſtea Divus Emericus Ducis Sclavoniæ Titulo decoratus fuit.* Innuere videtur Ratkajus, Sclavoniam Emerico, pactis dotalitiis obtigiſſe. Ritterus opinationem hanc plene enervat, nec loci hujus eſt, Ritterianum examen exſcribere. Quia nihilominus Ritterus crederet, Sclavoniam continuo ab Heraclii ætate, partem fuiſſe Croatiæ, ideo negat, Emerici nuptias, Titulum Ducis Sclavoniæ, omnemque Hungarorum, ante Ladislai I. tempora in Sclavonia poteſtatem, concludens: *Stephanus autem, idem primus Ungariæ Rex, nihil juris, nihilque dominii, aut proprietatis, ultra flumen Dravæ in Sclavonia habuit. Quomodo eam vitâ ſuâ Comite, pacifice poſſedit? & in ſucceſſores unitam Coronæ Ungaricæ transmiſit? nuſquam invenio.* At quod Ritterum fugit, Dei miſericordia, Auguſtæ noſtræ clementiâ, utilium litterarum Tutrice; beneficio item articuli 70. anni 1723. in lucem dari poſſe confidimus, adverſus hauſta præjudicia ac præjudicatas opiniones, unius veritatis amore. Itaque Joannis Archidiaconi de Gvercſe, hac in quæſtione ſequentia ſunt:

„ Satis indagavi, quæſivi, quando & qualiter, hæc pars Sclavoniæ, devenit ad Croatiæ „ Reges, & ab Hungaris, ac Regno Hungariæ eſt amiſſa? ſed hic verè quadrat, quod ſcripſit Alber. Ab. Stad. *Rara fides ideo eſt; quia multi multa loquuntur.* Dum Sanctum „ Pannoniæ totius Regem, cum exercitu petiiſſet Counradus Imperator, Croatiæ Rex Creſimirus, S. Stephanum adjuvit, & XVI. Kal. Septembres, victoriam habuerunt. In rei hu„ jus remunerationem, dum anno MXXXI. Counradus cum Stephano per ambaſciatores „ Emerico adjuvante paciſcerentur, pars hæc Sclavoniæ, quæ Regni erat Hungariæ, nam „ pars, a decennio Diogeni Duci Syrmenſi parebat, a Culpe in Savum influentiam, per flu„ vium Trebes, & campum luteum, ſive Czernytz ad Dravum uſque, Regi Croatiæ ceſſit. „ Tum Epiſcopi Croatenſis juriſdictio ad Dravum extenſa eſt; & Godimir, quaſi fructus pa„ cis, Banus a Creſimiro declaratur. Hæc amicitia ceſſioque, ne civiles faciat S. Stephano „ motus, filia Creſimiri, futura uxor, ſive ſponſa Emerici Ducis Sclavoniæ declaratur. Mors „ Emerici, ſequente anno ſecuta, evertit connubium. Petrus, pro Emerico, Titulum Scla„ voniæ Ducis obtinuit. Qui recuperare volebat Sclavoniam, dotis titulo datam, ut diceba„ tur ſponſæ Emerici. Verum S. Rex quietis paciſque amans, iniquum cenſuit; ſponſam ju„ re ſuo privare. Quare Petrus, ut magis pio Regi complaceat, Cathedralem S. Petri Quin„ que-Eccleſiis abſolvit. Anno MXXXV. altero quem noſtri Zeanum vocant in Regno „ Croatiæ ſuccedente, & Stephani Regis terras moleſtante, volebant Hungari, ut ceſſas par„ tes Sclavoniæ, recipiat. Rex, non convenire Regi; ut data ſemel recipiat, reſpondit, „ præcipue dum bellum apertum non inferrent. Itaque 1038. mortuo Sancto Rege, dum „ viduam ejus excludi non poſſe videretur, ipſa Petrum, quà deſtinatum a marito Regem „ ut dicebatur, in Socium curarum aſſumpſit. Sed is totum habere cupiens, eam cuſtodiæ „ anguſtiis concluſam, miſere habuit. Duces, Epiſcopi, Comites, ad quos Regno providere „ pertinebat, ſibi metuentes, dum hæc patrari cum Regina videbant, Samuelem Ducem, „ Oba dictum, qui ex primis Hungarorum Ducibus, Etheo nempe deſcenderet, Regem dicunt. „ Petrus fugit ad Henricum. Oba vero, ob receptum Petrum; Bojoarios & Carentinos eſt „ deprædatus. Poſtquam autem Henricus, Petrum adniteretur reponere, Stephanus Croatiæ „ Rex Voloſclavus appellatus, montes Trivallos & Servios ad Drinum uſque vaſtavit, & „ Banum Praſca conſtituit. Petro repoſito, Andreas fuit oppoſitus, qui, Petrum Regem in Oſter-

„ Osterrich captum, exæcat. Petrus sequente anno mortuus, Quinque-Ecclesiis sepelitur.
„ Andreas Rex stabilito sibi Regno, de recuperandis Regni juribus sollicitus, Adalbertum
„ fratrem Ducem fecit Sclavoniæ. Radus autem Palatinum Regni. Isti Regem Croatiæ co-
„ arctarunt, & Sclavoniam ad veteres limites Zettinæ fluenti reduxerunt. Dicunt Belæ
„ memorias servari, in Belica, Belovar, aliisque locis. Adalberto sive Bela Duce, ob coro-
„ natum puerum Salamonem, ac Heinrici filiam, ei sponsam ordinatam, cum Rege Andrea
„ marte aperto pugnante, licèt Dux Bohemorum cum exercitu Andream juvisset, in fuga ta-
„ men Rex Andreas ex equo cadens & mortuus, factum est, quod Dux Bela Regno potire-
„ tur. Qui Salamonem in Osterrizza præclusit. Heinricus indigna hæc censens, Osterrizzam
„ venit, sponsam Salamoni dedit, ac audita Belæ morte, cum exercitu in Pannoniam intrans,
„ Salamonem Regno & Coronæ restituit. Filii Belæ, Geysa & Ladislaus in Poloniam fu-
„ giunt, ac inde cum exercitu redeuntes, Episcopi & Proceres sic componunt, ut duæ par-
„ tes Salamoni, tertia Ducum esset. Quibus pactatis 1064. Quinque-Ecclesiis coronatus est
„ Salamon. Eadem occasione Bano Svinimir Ducum Sororem, uxorem datam volunt, &
„ cum ea cessam Sclavoniæ partem, uti olim a Stephano Rege, data fuerat filiæ Cresimiri,
„ sponsæ Ducis Emerici. Reliquum Ladislaus habuit, cum parte Hungariæ usque ad Ti-
„ ciam & Arabonem, ut essent in Comitatu Crisiensi multæ memoriæ Ladislai. Affinitate
„ hac, Svinimir potens factus, ad Regnum Croatiæ pervenit. Ladislaus & Geysa ad Coro-
„ nam Hungarorum. Salamonem Bojoarii ipsi, quod ipsi nihil obtinuissent, sunt persecuti,
„ quod postremo carens Regno desierit.

Joannis Archidiaconi, utpote ad medium sæculi XIV. scribentis, adeoque duobus sæculis posterioris, præmissa relatio, firmari debet. Quare S. Regem Stephanum, in exordio Regni sui, totam possedisse Sclavoniam, evincunt Diplomata. Primò S. Regis Stephani in fundationalibus litteris anni 1009. Episcopatus Quinque-Ecclesiensis, ubi termini Diœcesis describuntur, legere est: *Primum terminum - - secundum Ozora, donec perveniatur ad aliam aquam, quæ Klupa nuncupatur. Tertium Ropus usque ad Almus aquam. Quartum ut dicitur Reonrech sicut incipiens a Danubio, super Savum fluvium terminatur.* Sane uti hic, meridionales, occidentalesque Diœcesis limites, ex indicatis fluviis videmus descriptos: ita dubitari nequit, limites designatos, in jurisdictione Coronæ, ac S. Stephani tum non fuisse. Porro dum tam Ozora quam & Klupa, aquæ exprimuntur, dum *Klupa*, aliud esse nequit; quam vel *Culpa*, sive Colapis; vel *Krupa*, evidens est: nunc dictam superiorem Sclavoniam, S. Regi Stephano paruisse. *Ozora* fluvius, sive aqua, an alia sit, aut olim fuerit? quam *Uzora*, sive *Uzoricza*, ad Wzoram modernæ Bosniæ? mihi ignotum esse, confiteor. Apud Geographos, Uzoriczam, prope Wzoram invenio. Meminit Bonfin. Dec. 2. lib. 10. Wörbeczius P. 2. Tit. 13. Stephanus quoque Rex Bosniæ Die VII. Octob. an. 1426. exprimit in Titulo sequente: *Gratia DEI, Nos Princeps Stephanus Tuarko Tvarkovicnius, Rex Serbliæ, Bosnæ, maritimarum Chlumensium terrarum, Dalmatiæ, Croatiæ partis inferioris occidentalium partium, Uzoriæ, Soliæ, Podviniæ* &c. Quam a Bosnia, ut distingueret Stephanus, ita etiam Uzoram, juris esse distincti, quamvis a se possessam, indicat. Quare cum pro hac, Reges Hungariæ bellasse constet; hanc sub Stephano, fuisse partem Hungariæ consequitur. Proinde extensionem Regni ejus metiri possumus, interpraetarique illud Porphyrog. quod Turcis, sive Hungaris a meridie Croatæ vicinarentur. Demum illud: *a Danubio super Savum fluvium terminatur*, reddit manifestum: S. Stephani Regnum, ultra Dravum extensum fuisse; Savus equidem, respectu Hungariæ post Dravum est, atque hic ad Savum, Savus ad Danubium influit. Verum illud: *Supra Savum*, quousque intelligendum sit? demonstrandi careo fundamento. II. Videre est apud Celeberrimum, Illustrissimumque D. Adamum Franciscum Kollarium (Virum suis promeritis, cumprimis in re litteraria eruditionisque Patriarum rerum, immortalem, atque dignissimum, quocum omnis secutura ætas, gloriari jure poterit, demonstrareque cuivis, ætate hac, floruisse bonis, utilibusque litteris Ungariam, habuisseque filium, cum quovis hac ætate erudito conferendum) Histor. Dipl. jur. Patron. lib. 2. pag. 85. Diploma S. Regis Stephani, Fundationale Monasterii S. Adriani in Insula Szaladensi ab anno 1019. ubi Abbate *Latino* ordinato, nominatoque Petro, ultra indultas prærogativas, confert Piscinas Monasterio *juxta Dravam in Boka* (quod angulum significat) *item in Drava.* Pro decimatione quoque villas, quas inter: *Sclavonica Rakolyan* hodie Rakonog, sive vulgo Rakovecz. Item *Kal*, hodie Kalnik, *Poklonya*, nunc Polana, *Keszțel*, hodie Kosztel, *Gerse*, *Patha*, nunc Paka; *Aracha* nunc Hraschja, *Reche* nunc Reka, *Merenye* nunc quoque PP. Paulinorum possessio. Hæc, partes has Sclavoniæ, S. Stephano paruisse, palam faciunt. Tum verò, in parte Wesprimensis, in parte Quinque-Ecclesiensis fuisse Parochiæ, sive Diœcesis (quia necdum Zagrabiensis fundata fuerat) indica-

re

re videntur, verba Diplomatis: *a duobus Episcopis Modesto & Boniperto* dedicatam fuisse Ecclesiam S. Adriani. Item infra: *Ne Episcopus Parochianus injurias, querimonias, in collatione decimationis prædictarum villarum pateretur, sibi alios terminos decimationis assignando contulimus.* III. Bela IV. in donatione terræ Klokoche Anno 1221. nono Kal. Januarias facta, Radus, hujusque fratribus, ait: *Qui de filiis Jobagionum S. Regis, de Goricza oriundi fuerant, ob fidelitatis suæ meritum, quà Patri nostro & nobis servi- verunt, tanta donavimus prærogativa libertatis, ut tam ipsi, quam ab eis in perpetuum descendentes, de domo & familia nostra de cætero censeantur.* Porro *Goricza*, a qua Archidiaconatui in Ecclesia Zagrabiensi nomen, si moderna non est Goricia, celebris olim locus, in limitibus Sclavoniæ a Croatia, fuit. Hoc demonstrant tam diplomata, in quibus Comes Goricensis inscriptus legitur, ut in hoc: *Boncelaus Comes Goricensis*, quam & Missalia vetera Zagrabiensis Ecclesiæ, ubi initio *Liber iste Missalis, secundum ritum & communem observantiam, Almæ Ecclesiæ Zagrabiensis, Goricensis vulgariter nuncupatus, & in hunc ordinem pulcherrimum reductus, habet tres partes Principales* &c. Item in Breviario, inter Rubricas Breviarii: *Finis Rubricæ generalis secundum observantiam chori Zagrabiensis, quæ vocatur Goricensis*, nempe Rubrica, ac infra: *in hac tamen alma, ac celeberrima Ecclesia Zagrabiensi, quæ Rubricas regulatissimas, modumque singularem, & approbatissimum, qui Goricensis nuncupatur, & habeat, & secundum eundem gubernatur* &c. ut Goricza clarissimus olim locus fuisse appareat. Sane Goricensis Ecclesiæ, secundum cujus rubricas, Zagrabiensis Ecclesia staret, quod scirem ego, scriptorum nostrorum nullus, vel mentionem injiceret, quam nihilominus fuisse antiquam, Missale cum Breviario evincunt. Sed de his DEO miserente alias. Cæterum cum Bela IV. testetur, Radus cum fratribus, procedere ex filiis Jobagyonum S. Regis, ex loco Goricza, non solum evenit S. Regem Stephanum, Sclavoniam hanc superiorem tenuisse, verum damnari nequit opinio illa, vivente Geysa, Sanctum Regem Stephanum, Ducem Sclavoniæ hujus fuisse. Hæc si ita, S. Adalbertus Apostolum Stephani, eo commodius egit, si, ut Balbinus vult, Adalbertus in Civitate Modrusii prædicavit. Modrusio enim ad S. Stephanum, Goriczam pervenerit, ac inde Strigonium. Accedit: In metalibus litteris Nobilium de Draganich, exprimi: *iret subtus monticulum in Szveta Goricza* (sive Sancta Goricza) *vocatum*; quod firmare videtur, locum S. Regis olim fuisse, dum per *Szveti Kraly*, hoc est Sanctum Regem, Divum Stephanum indicari, ac exprimi, a nostra hac natione, notum est singulis.

S. Emericum Ducem Sclavoniæ fuisse, firmare aliunde nequimus, quam ex Breviario vetusto Ecclesiæ Zagrabiensis, ubi die 2da Septembris, *est officium solenne; Depositionis S. Emerici Ducis*, notatque Rubrica, ad mox dictam diem *de Sancto Emerico Confessore Duce Sclavoniæ. Capitul. oratio, & lectiones, sicut in alio Festo suo, de Novembri.* Die autem quinta Novembris habet: *De Sancto Emerico Duce Sclavoniæ.* Ad Vesperas Antiphona sequens est: *Lætare Pannonia, mater & nutricia, cole cum lætitia tuæ prolis gaudia. Gaude & Sclavonia de tui Ducis gloria: DEO vota dulcia solve laude varia: JESU bone præmia da, de Cæli curia: populo præsentia colenti solennia. Psal. omnia laudate.* Lectio primi Nocturni incoat: *Beatus Emericus Dux Sclavoniæ, gloriosus Primogenitus, Sanctissimi Stephani Primi Regis Hungariæ, modico contentus sopore* &c. De Breviario hoc, ita ejus præfatio.

„ Cum in Diœcesi Zagrabiensi esset magna penuria emendatorum Breviariorum, secun- „ dum ordinationem (ut vulgo dicitur Rubricam) dictæ Ecclesiæ: eademque Breviaria, mag- „ na ex parte, longinquitate temporis corrupta, ac depravata, plerorumque Scriptorum im- „ peritia haberentur. Rssimus in Christo Pater, Dominus Oswaldus, memoratæ Ecclesiæ „ Zagrabiensis Episcopus, animadvertens officii sui, debere ejusmodi pœnuriæ occurrere, „ atque providere; ut ex facili Breviaria in utilitatem Cleri totius Diœcesis suæ, quam emen- „ datissima haberi possent: proindeque in eam rem intendens: ut & optime emendarentur, & „ emendata imprimerentur, opera atque diligentia Venerabilium DD. Georgii de Bexin, & „ Blasii de Kemlek Decretorum Doctoris, Archidiaconorum, & Canonicorum in præfata „ Ecclesia, ad æternam memoriam, imprimi facere curavit. Itaque & quam optime castiga- „ ta, & impræssa sunt, auctoritate Rssmæ Paternitatis suæ; & jam in lucem exitura, ut u- „ nusquisque facile, & præcipue Ecclesiastici ordinis miles, cui rirè & juste laudare, absque „ syncopa & verborum truncatione, Sacra Canonum jubet institutio, ea assequi possit, quæ „ antea passim ita bene correcta habere vix licuit. Quorum præstantiam facile agnosces o Le- „ ctor optime, si vetera illa Breviaria & Rubricas, cum his non fueris dedignatus conferre.

In Missali æquè, S. Emericum Ducem Sclavoniæ fuisse, Rubrica exprimit: *In Festo B. Emerici Ducis Sclavoniæ Introitus.* Post lectionem, quamvis *in sequentia* ut ajunt, nil sit

de Ducatu, initium hymni, quem nos Prosam vocamus, hoc est: *stirps regalis, proles Regis, imitator veræ legis, vera dedit gaudia &c.* Prima verba indicant, ante Stephanum Reges fuisse Hungariæ.

De Emerici Sponsalibus, hæc habet Breviarium Zagrabiense Lectione VI. *Interea cum ex paterna dispositione Virgo Nobilis, Beato Emerico desponsata esset, & adducta: Ipse carnalem generationem, proposito virginitatis postponens - - intactæ suæ conjugis incorruptam servavit virginitatem. Post hæc plenus operibus virtuosis & sanctis, adhuc in ætate juvenili feliciter migravit ad Dominum.* Quæ illa? & cujus? virgo Nobilis fuerit? quæ ex paterna dispositione, desponsata Emerico fuerat, disputant scriptores. Neque nostri est instituti, quæstionem examinare. Priora unicè, ad firmandum Joannem Archidiaconum, posuimus.

III. De amissa sub S. Stephano Sclavonia, quam nunc inferiorem vocamus, videatur Cedrenus, ac alii. Scribunt enim, etsi in anno varient, *Diogenem* quemdam creatum fuisse Bulgariæ ac Sirmii Ducem, ab Imp. Orientis, atque eadem hac occasione, Croatiam ab iisdem Impp. in fidem fuisse acceptam. Quod nihilominus postremum antiquius est, uti supra ex Lucio edoctum, dum anno 994. *Dircislaus Inclytus Rex Croatiæ* fuerat. recole ibi dicta. De cessa vero superiore hac Sclavonia, occasione belli cum Conrado, quem Salicum vocant, Joannis Archidiaconi narratio firmiri potest ex Wippo teste oculato, apud Adlzreitter P. I. lib. 16. pag. 420. ubi ad annum 1030. scribit: *Eodem tempore multæ dissensiones intra gentem Pannonicam & Bojoarios, culpa tamen Bojoariorum factæ sunt, ita: ut Stephanus Rex Hungariæ multas incursiones & prædas in Regno Noricorum, id est Bojoariorum faceret. Unde commotus Chuonradus cum grandi exercitu super Ungaros venit. Rex autem Stephanus minimè sufficiens adversus Imperatorem, orationibus & jejuniis in universo Regno suo indictis, præsidium Domini tantummodo flagitabat. Imperator jam munitum Regnum fluviis & sylvis intrare non valens, multis tamen prædationibus, incendiis, circa terminos Regni, injuriam suam satis ulciscens, reversus est, volens tempore opportuniori, cæpta sua peragere. Sed filius suus Rex Henricus* (Emericus nobis) *adhuc puerulus Eigilberto Frisingensi Episcopo creditus*, (haud ergo Gerardo, quod nec lectiones Breviarii Zagrabiensis Gerardo attribuerent) *Legatione Stephani Regis, pacem rogantis accepta; unico consilio Principum Regni, patre nescio, gratiam reconciliationis annuit, justè & sapienter agens, qui Regem injustè injuriatum, ultro petentem gratiam, recepit in amicitiam.* Sane apparet occasio, qua Croatiæ Rex Cresimirus, Stephano adesse potuit: item qua filia Regis Cresimiri, *ex paterna dispositione* (nempe S. Stephani) *Beato Emerico desponsata esset*, cessaque Cresimiro superior hæc Sclavonia, circa annum nempe 1031. In reconciliatione illa, quam Emericus procuravit, haud ita puerulus fuit, ut vox hæc a Wippo posita innueret, sed potius sensu Breviarii Zagrabiensis, *adhuc in ætate juvenili.* Nec solum amissa fuit Sclavonia hac occasione; verum credibilius Bojoariæ fines extensi fuerint.

IV. Sub quo? & qualiter? amissa sub Stephano Sclavonia, iterum ad Sacram Coronam rediit, est indagandum. Profectò in civilibus illis, a morte S. Stephani motibus, recuperandorum amissorum non fuit occasio. Quare postea quam Andreas I. Regnum fuisset assecutus, Adalberto, sive Bela fratre, Duce Sclavoniæ nominato, per Rado Palatinum, amissa recuperavit. Hæc scribit supra Joan. Archidiac. Hæc quoque evincit Rado Palatini, testamentaria dispositio, inter monumenta Ecclesiæ Quinque Ecclesiensis servari, expedirique solita, & anno Incarnationis Dominicæ MLVI. secundo nonas Junii, Indictione X. per Andream Regem, Regni sui anno XII. Albæ Regiæ, in Congregatione Regni confirmata, Ubi: *Quomodo ego Rado Palatinus, licentiâ piissimi Regis Andreæ, ejusque Fratris Adalberti invictissimi Ducis, partem possessionis meæ, S. Petro Quinque-Ecclesiensi ordinavi, & Maurum ejusdem loci Episcopum, spiritualem in patrem adoptavi, sperans* - - recensens legata, intra quæ villa *Rava*, fors hodie Raven, & infra: *Ecclesiam autem quam supra Dravum fluvium, in honorem S. Michaelis Archangeli ædificavi, & hanc Sancto Petro, ac præfato Episcopo Mauro commendavi, ut inde semper in promptu Plebanum habuisset* - - Demum: *Rogavi etiam gratiam Dominorum meorum, gloriosissimi Andreæ Regis, & optimi Ducis Adalberti, ego Rado Palatinus, ut Monasterium meum S. Demetrii, super Savum fluvium, quod multis bellicosis Laboribus, cum tota Provincia illa, Sanctæ Coronæ rectificavi, & iterum aquisivi, quia illud monasterium est in Parochia S. Petri Quinque-Ecclesiensis, sicut in spiritualibus; ita etiam temporale dominium, quod ego Rado in illo habeo, quod Prioratum vocant, dedi etiam S. Petro Quinque-Ecclesiensi & Patri nostro Mauro, ubi etiam sepulturam volo - - curam ipsius Monasterii, semper ipse Episco-*

piscopus, vel post eum qui fuerit habeat; & curam omnium possessionum Ecclesiæ, seu Monasterii ipsius, quidquid ubique per Regnum gloriosissimorum Dominorum nostrorum, ipsum monasterium possidet, Episcopus Quinque-Ecclesiensis teneat. Hæc quæ exponit Rado Palatinus, pro motivo *Consensus Regii*, dum in Regni congregatione, ab Andrea Rege, & Adalberto Duce sunt agnita & confirmata, tot tantorumque testium notitiam habentium fide, demonstrant, Provinciam S.Coronæ fuisse; hanc fuisse ab ea avulsam, atque iterum aquisitam, & rectificatam. Verba illa, *cum tota Provincia*, utramque Sclavoniam, aquisitam iterum fuisse testantur. Si quis tamen disputare vellet, atque prætendere: nequaquam utramque Sclavoniam, at unice inferiorem aquisitam tum fuisse, talem confusionis declamatorem esse, docet monumentum, quô disponitur: de Ecclesia S. Michaelis supra Dravum fluvium, quæ nunc etiam in monte Legrad est, item de monasterio S. Demetrii super Savum fluvium, quod fuit infra hodiernum Jeszenovecz, ut Carthæ Geographycæ firmarent, ac legatorum locorum relatio, ut *Szuna*, nunc Szunja, *Rava*, nunc Raven &c. quæ in moderna superiore sunt Sclavonia. De inferiore autem testantur: tam Legatum Ecclesiæ Quinque-Ecclesiensi factum, quæ vicinior fuit Sclavoniæ, & tum hujus Diœcesana; quam & verba: *Ad hoc juxta Danubium villam integram dedi S. Petro*, itaque totam utramque Sclavoniam rectificavit, ac iterum aquisivit Palatinus, qui a morte S. Stephani, 18. tantum annis est inferior.

V. Sed recuperatio hæc longæva non fuerat. Haud tamen constat, quando, quave occasione, ac qualiter, Sclavonia hæc, sub potestatem Croatiæ Regum revoluta est. Varias opinationes ex MSS. litteras clam olim colentium, eruo. Ladánius putat, occasione discordiarum de Salamonis succeſſione, ad Croatiæ Reges recidisse, ac bello fuisse recuperatam. Alii Demetrium Svonimirum, ex sorore Adalberti Ducis, sive Belæ natum fuisse credunt, ad quem ut matris suæ portio, Sclavonia hæc superior venisset, ipseque hujus acceſſione potentior evadens, successive, Croatiæ totius Regem se effecisset. Verum qua ratione rediverit ad Croatas Sclavonia? dum veritatis eruendæ media desiderantur, opiniones describere quid juvat? Canonizata, prope opinio est, sororem Geysæ ac Ladislai, fuisse uxorem Demetrii Zvonimiri, Helenam nomine, quod nomen ex Privil. apud Lucium lib. 2. cap. 15. erueretur, ubi intra testes: *Imprimis quidem Helenæ gloriosissimæ Reginæ.* Est autem diploma, anni 1078. Ritterus apud Lucium identidem in diplomatis legens: *Gozzone Bano*, Geysam hunc fuisse putat, qui sub Cresimiro, anno 1059. Banus fuisset, cujus ope, adversus Salamonem continuâsset post mortem Belæ patris, prætensionem. Transivisse illum ad Cresimirum, dum ab Andrea, Salamon in Regem Hungariæ destinaretur. Verum cum hæc, totque alia sint incerta, missa facimus. De uxoribus Zvonimiri infra dicemus. Porrò cum certum sit, Ladislaum Primum, sive sanctum; Sclavoniam recuperâsse: Post Andreæ I. Regis Ungariæ mortem, eam iterum, quacumque demum ratione ac anno, Croatiæ Regibus fuisse obnoxiam, caret dubio. Quod vero Sclavonia, & distincta sit a Croatia, & ad Croatiæ Reges non pertinuerit, ante annum circiter 1031. præter superius dicta, roborant sequentia. 1mò: Quod Reges Croatiæ, in Privilegiis, suisque scripturis, nunquam se, sive Duces, sive Reges Sclavoniæ, aut Sclavorum nominaverint, adeoque juris sui Sclavoniam esse, nec umbram reliquerint. Reges se, Ducesque Croatiæ Dalmatiæ; vel Dalmatinorum, Croatorumque inscribebant. Contra, Sclavonia, Ducatus sub Hungariæ Regibus fuerit, hujusque Duces, ante adeptam Coronam, S. Stephanus, Emericus, & quidquid sit de Petro, Adalbertus. Deinde ut suo loco, alii. 2dò: Quia intra monumenta Regum Croatiæ, nec Zupaniæ, nec Banatus, nec loci cujuspiam, reperire est memoriam vel nomen, quæ in Sclavonia essent. Quis porro credat? adeo extitisse ab iis neglectam, ut Sclavoniæ nulla ratione providerint. Econtra tot scripturæ, collationes, donationes, memoriæ supersint habeanturque in Sclavonia, aut locorum in eadem, Regum Hungariæ. Quare pronuncio: *errare omnes illos, qui hodiernam Sclavoniam, Croatiæ adscribunt, aut cum ea confundunt.* Quin si verum est Helenam Zvonimiri, fuisse sororem Geysæ & Ladislao, cum ipsi ab anno 1071. Regios honores & titulos habuerint, ut infra ex instrumento pag. 127. Histor. Zagrab. ubi: *Anno Regni S. Ladislai septimo, Christi vero 1078. revelata est dextera S. Stephani Regis.* Zvonimirus vero, annis 1070. & sequentibus, Banus in diplomatibus Regum Croatiæ exprimatur; obtenta in conjugem horum sorore, & credibilius Sclavoniæ parte, aut integra etiam, ob bella cum Bulgaris gesta. De Regno, Regisque Titulo fuit solicitus, & anno jam 1075. Rex fuit Sclavorum, ut recenset Lucius lib. 2. cap. 10. pag. mihi 85. *At cum eodem anno Zvonimirum Regem nominet scriptura ejusdem archivi* (Monial. SS. Cosm. & Dam.) & infra *sicuti pro Rege Slavorum anno 1075. jam habitum* (Zvonimirum) *apparet; ita Coronam & investituram Regni Croatorum & Dalmatinorum anno 1076. in synodo a Summi Pont. Legato, solemniter suscepisse constat.* Hinc videmus: Sclavoniam Zvonimirum quocumque demum titulo, tenuisse,

Anno 1075. pro Rege Sclavorum fuisse habitum, atque sequenti anno 1076. Croatiæ, Dalmatiæque Regem fuisse effectum. Quare secutam puto ex facto hoc, quæstionem illam: utrum Sclavonia fuerit hac ratione amplificata? dum Rex Sclavoniæ Zvonimirus, & pro Rege Sclavorum habitus, Croatiæ Dalmatiæque Regnum, Sclavoniæ adjunxit; aut vicissim, an Croatia per Sclavoniam fuerit extensa? Primum Reges Hungariæ, Banique Sclavoniæ sunt tuiti, designâruntque in to: *Totius Sclavoniæ Banus.* Alterum Croatiæ Dalmatiæque Bani, ac Zvonimirus ipse, in to: *Totius Croatiæ Rex*, nisi fors istud: ad Serviam extensum, intellectumque voluisset.

Reflectere hic, monere item lectores voluimus. Reflectere I. ex epistolis Romanorum Pontificum, Scriptorum quoque operibus, hac ætate, non levem enasci, in rebus cognoscendis difficultatem. In Regiis distribuendis Titulis, largus admodum fuit Gregorius VII. Enimvero quamvis Zvonimirus Sclavoniæ Rex, anno jam 1075. habitus fuerit, tamen ut exhibet epistolam Lucius cap. XI. libri 2. idem Pontifex anno 1078. scribit *Michaeli Sclavorum Regi*, qui, ut ex epistola deducitur: Dux fuerit Chulmiæ. Rem hanc explicare nititur Lucius, dum ait: Zvonimirum Dalmatiæ, Croatiæque Regis titulum habuisse, adeoque ex communi Sclavorum nomine, Michaelem Sclavorum Regem esse appellatum. Damianus ibidem apud Lucium, ad Nicolaum II. Papam, Gaudentium Apsarensem Episcopum, Episcopatum dimisisse, & *de Sclavonico Regno Italiam navigans*, ait: *littoribus Anconitanæ urbis applicuit, a qua non longè post biennium feliciter obiit*, ut hinc eveniat: Sclavorum Regis titulos, datos fuisse pluribus, qui attamen Sclavoniæ hujus Reges nunquam fuêre. Cur hæc, sanctus fecerit Pontifex? ii facile interpretabuntur, qui politicis studiis dedêre operam. II. Anteriores Croatiæ Reges, a Constantinopolitanis Imperatoribus, Regiæ Dignitatis Insignia accepisse, Zvonimirum autem fuisse primum, qui hæc a Romano accepit Pontifice, si vera, legitimaque est, Zvonimiri investitura, quam ex Baronio refert Lucius. III. Ladislaum sanctum, essò admonitum a Gregorio, uti testarentur epistolæ, a pluribus exscriptæ (vide eas etiam apud Illm. D. Kollar de jure Patron.) nec Legatos Romam mittere voluisse, nec a Gregorio investiri, ne subjectum efficeret Regnum, hancve esse causam, quod coronatus non fuerit in Hungariæ Regem.

Monere vero voluimus Patriotas, errâsse Ratkajum & Szentjvanium, dum ad hæc tempora, annumque 1074. *Godescalcum Regem posuerunt Sclavoniæ nostræ.* Szentjvanius ait: *Post mortem Miroslavi, Rex Croatiæ & Dalmatiæ fuit Znoimirus, cui Paulus Croatiæ Banus factus refractarius, magna ex parte Croatiam pro se occupaverat. Eodem autem tempore Regno Slavoniæ præfuit Godescalcus Rex & Martyr, post cujus Martyrium Regnum quoque revolutum est ad Zvonimirum.* Miroslaus Zvonimiri antecessor non fuerat, at Slavizo. Porphyr. testatur 949. Mirostlavum a Pribina Bano occisum fuisse, hinc 127. annis anterior est Zvonimiro. Paulum Croatiæ Banum, ante annum 1226. monumenta non exhibent. Ratkajus scribit: *Cum vero Godescalcus Martyrium subiisset, orbatum Slavoniæ Regnum Principe, post longas inter dissentientes proceres agitatas controversias, tandem Zvonimero Dalmatiæ & Croatiæ imperanti defertur, ut quæ ferè semper Regna eodem gaudebant Principe, jam rursus ejusdem Regis imperio, ac societatis fœdere jungerentur.* Verum crassum Ratkay errorem, qui quæquæ de Slavis reperta, Sclavoniæ huic attribuit, si lubet ex Baronio condisces, ad annum 1065. qui Godescalcum trans Albinæ Slavoniæ, Diœcesis Hamburgensis fuisse Principem, ex Adamo quodam Scriptore, rebus illis præsente, evincit. Cætera tam Ratkay, quam Szentjvany ex supra relatis, corruunt. II. Monere voluimus: Ritterum nostrum in MSS. opere suo: *de Hungarico, in Horvathiam jure*; descriptam a Baronio, atque Lucio, Zvonimiri in Regnum Croatiæ, per Legatos Pontificios investituram, ad fabulas rejicere. Et quia Histor. Zagr. pag. 312. *Zelniczey Episcopus*, Nuncio Apostolico istud quoque ante Ritterum negâsset; Ritteri motiva, diffusius proposita, compendio damus, lectori examinanda. Itaque Ritterus, I. exscriptis Baronii, Luciique verbis, miratur *tantæ rei*, teste ipso Purpurato patre, *admiratione plane dignæ*, nulla superesse, nec Græcorum, nec Romanorum Scriptorum testimonia, dum nihilominus Græcos, latere non potuit, & illorum neglectus; ac Zvonimiri ab illis recessio; & Regis novi a Papa creatio, dum res ejusmodi, ex suis cæremoniis sunt ex natura sic publicæ, ut cellari, occultarique nequeant; publica nempe in Regem coronatio. II. Si prætendatur Græcos ideo tacuisse, ne ignaviæ, vel impotentiæ arguantur, dum rem tantam permisissent, quærit, Ritterus, eccur in vitis Pontificum largè accuratissimeque descriptis, a tot præstantissimis, celeberrimisque viris, res tanti momenti taceretur. Quare III. metuit Ritterus, Demetrium Russorum Regem confundi cum Demetrio Zvonimiro, nam de illo Lambert. Schaphnaburgensis testatur: quod anno 1075. Moguntiæ Henrico occurerit, cum donis preciosis, petens: ut auxilio sibi foret contra

frat-

fratrem suum, qui se, per vim Regno expulisset, & Regnum tyrannica immanitate occupasset. Hic idem, filium suum ad Sedem Apostolicam præmiserat, Baronio teste: *Gregorius PP. Legatos misit ad Demetrium Russorum Regem, cum idem Rex ad sedem Apostolicam suum filium præmisisset.* IV. Thomas Archidiaconus Salonitanæ Ecclesiæ Pontificum ex antiquis monumentis conscribens, synodos Provinciales omnes, Laurentio Præsulante, Zvinimiroque Regnum tenente coactas, memoriæ prodidit, inter quas & ejus de qua sermo est, ita meminit: *His ita gestis D. Papa Alexander de hac luce migravit. Cui substitutus est Dominus Gregorius septimus. Hic ergo misit Legatum ad partes Dalmatiæ, Venerabilem virum Giraldum Archiepiscopum Sipontinum, qui Spalatum accedens cum magno gaudio & honore a Laurentio Archi-Episcopo susceptus est. Misit igitur & convocavit Suffraganeos - - - In hac synodo restauratus est Episcopatus Nonensis, cujus Episcopus Gregorius, multas olim molestias, Joannem Spalatensem Archi-Episcopum sustinere fecit, debitam ei subtrahendo obedientiam, & sibi jus metropoliticum indebitè vendicando.* Et hæc est summa synodi, non Solonæ, sed ad Solonam, id est Spalati, ubi tres priores, Alexandro Pontificante, celebratæ. Meminit etiam alterius, Nonæ actæ, quam sic describit: *His temporibus celebrata fuit synodus in civitate Nonensi, sub Joanne Cardinali Apostolicæ Sedis Legato. Ubi proclamationem faciente Laurentio Archi-Episcopo, Illustris vir Demetrius cognomento Svinimir Rex Chroatorum, restituit Ecclesiæ S. Domnii Ecclesias S. Stephani, & S. Mariæ in Solona, cum omnibus earum bonis. Has siquidem Ecclesias ædificavit, & dotavit quædam Helena Regina, donans eas Spalatinæ sedi jure perpetuo possidendas. Quæ ob reverentiam regalium sepulchrorum concessæ fuerant quibusdam regularibus ad tempus, qui assidue in eis officiorum ministeria exercebant. Ibi namque Magnificus vir Cresimirus Rex, in atrio videlicet Basilicæ S. Stephani tumulatus est, cum pluribus aliis Regibus & Reginis.* Hæ itaque duæ Synodi Zvinimiro Chroatis imperante, sub Laurentio Archi-Episcopo, qui a 1060. præfuit Salonitanæ Metropoli annis circiter 40. temporibus videlicet Regum Cresimiri & Svinimiri, ut Archidiaconus, in Dalmatia secutæ sunt. Unde videre est, Salonæ Provincialem synodum nunquam fuisse, in qua Dux Svinimir in Regem inauguratus, & ex Rege subditus, tributariusque factus fuisset. Nam Archidiaconus finito Capitulo Actorum sub Laurentio Archi-Præsule, narrans Crescentium Romanum illi successisse, prosequitur: Qualiter Ungari ceperunt dominium Dalmatiæ & Croatiæ? V. Cincius, qui idem, qui & Cencius, a Baronio, anno 1074. N. 34. Gregorii inimicus describitur verbis Lamb. Schaphnab. *Quidam urbis Præfectus Romanæ (Cincius sive Quintius nomine) filius: ipsa nocte Nativitatis Domini cum armatis inopinato irruit in Ecclesiam, in qua Papa vestimentis Pontificaliter indutus sacro Altari adstabat, Missarum solemnia celebrans, injectaque (quod dictu quoque nefas est) in capillos ejus manu, multis contumeliis affectum, de Ecclesia protraxit, & priusquam vulgato per civitatem rumore populus frequens auxilio concurreret, in domum quandam munitissimam abripuit.* Simile factum cum gravioribus circumstantiis, describitur a Platina, Cincii Frangepanis, in Gelasio II. Proinde quia Cincius hostis fuisset Gregorii VII. investituram illam, actis synodalibus inseruit, ad ambitionem Gregorii demonstrandam, aut si Gregorio reconciliatus fuerat, ex adulatione, merendasque Papæ gratias, cui Bruno Cardinalis, inter criminationes alias, secundo loco apud Abb. Urspurg anno 1077. objicit: *Scripturas sacras violenter intorsisse.* Hæc culpa, si false appingitur Pontifici, ut appareat vera, ex odio studuit Cencius: Si autem vitiavit scripturas Gregorius, complacere quæsivit genio Papæ Cencius. Utut sit, suspectæ fidei evadit Cencius. Si Baronius pro Cencii codice (pergit Ritterus) Zvinimiri Privilegium, aut saltem litteras, in Vaticano archivo repertas citavisset, omne de investitura ipsius, & ad opem Pontificiam recursu, dubium sustulisset, secus enim, non Cencium dumtaxat, investitura: sed & Gregorium, epistola, quæ ad Wezelinum scripta fuisse dicitur, criticis censoribus facile reddere posset suspectos, præcipue dum nec locus nec tempus Vecelino conveniunt, nam MSS. chronicon Ungaricum in Augusta Vindobonensi Bibliotheca, inter libros Mathiæ I. Reg. conservatum sub Stephano S. Vecellini meminit, his verbis: *descendit quoque de Bavaria Vecellinus, videlicet de Wazenburg. Qui cum S. Stephano, in Symigio Cupan Ducem interfecit. Capitaneus enim exercitus extitit illo die. Ex istis Jako nascitur principium & origo.* VI. In ipsa investituræ formula, multas improprietates deducit Ritterus, ut in anno, cum Zvonimirus 1075. regnare incoaverit. Tum illud: *Barbarus Rex, eidem* (Ecclesiæ Romanæ) *se conjunxit, subditumque constituit, fidelitatem juravit, tributum sponte spopondit, magnam ex eo accessionem ad suam gloriam comparari existimans, si ex libero Principe, efficiatur subditus sancto Petro,* Miratur Ritterus, quomodo sive Zvonimirus, Rex barbarus vocari & exprimi potuit; qui

qui Christianus fuit, qui Ecclesiis bona restituit, qui Regni illius Rex fuerat, Dalmatiæ nempe Croatiæque, cujus antecessores tantas Ecclesiis elargiti sunt libertates; ut Cresimirus: anno 1059. Abbatibus monasterii S. Joannis, *ut præter debitam Ecclesiasticæ disciplinæ reverentiam, nulli mortalium potestati mundanæ, sive spirituali subjecti habeantur.* Quo in Regno tot vigebant Ecclesiæ? & ad cujus Reges, scripsisse Alexandrum Papam testatur ad annum 1068. Baronius, ne uxores ducerent: *siquis amodo Episcopus, Presbyter, aut Diaconus fœminam acceperit, vel acceptam retinuerit, proprio gradu decidat, usque dum ad satisfactionem veniat.* Quomodo Gregorio spondere Zvonimirus potuit, ne ipse Gregorius Papa, sive post eum futuri Pontifices, sive Legati eorum vitam aut membra perdant, aut capiantur? dum Dalmatæ in moribus consentiebant cum Romanis, imo Romani a Dalmatis plurima accepissent, ut Dalmaticas &c. Hinc Zvonimirus *Rex barbarus*, exprimi secus nequit, nisi quod libertatem vendidisset, & semet sponte subditum tributarium reddidisset, supposita investituræ pactorumque veritate. VII. Originalem membranam in archivo Capituli Spalatensis, perhibet Lucius extare, *quam ex foraminibus clausam fuisse, sigillumque ex ea pependisse apparet*, sed in qua solius donationis monasterii de Urana, esset mentio, cætera Cencium summatim ex actis synodi inseruisse. Repræhendit Lucium Ritter, quod ut Baronii salvet Eminentiam, sensum suum non expresserit, cum incredibile sit, Lucium subscribere potuisse, ut virum lectum adeo, dum nec in donatione Spalatensi contineretur Zvonimiri investitura, nec Baronius eam, inter Apostolicæ Sedis privilegia Romæ reperiri fateretur, at solummodo copiam in codice, Centius appellato. Hinc etsi donatio Uranæ, fide Spalatensis membranæ subsisteret, coronatio Zvonimiri, investitura, subjectio tributaria, pro legitimis haberi non posset, donec non constiterit, unde Cencius, hæc habuit. Baronius ideo quod exscripserit, quæ invenit in Cencio, nec peccavit, nec suam auctoritatem in Cencium transtulit. VIII. Controversia, quæ viguit intra Papas & Impp. fuit de investitura Ecclesiarum, nequaquam vero Regum aut Ducum. Ut vel hinc appareat, Cencium ex odio in Gregorium hæc finxisse, & S. Pontifici odium procurare voluisse, sic enim vel ignorantem fuisse sanctum virum, dicere cogeremur, qui ignorâsset illud Christi: dandum esse Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ DEI, DEO. Item Regnum Christi non esse de hoc mundo: vel imprudentem, qui Imperia & Regna adversum se provocâsset, cum prætensione investituræ Cæsarum, Regum, Ducum: vel denique adeo superbum, quod orbem totum, sibi subjici debere, aut ambivisset, aut putâsset, dum nihilominus Romanorum Pontificum, hoc sæculo res fuerunt debiles, quia Gregorius ipse, variis contumeliis affectus, de Ecclesia fuit extractus; & de Alexandro III. testaretur Platina: *Diu cum Romanis colluctans, cum diceret se urbem eorum cum pace ingressurum, nihil amplius quam rem divinam culturum, omissa eis cura rerum sæcularium: cum id etiam non impetraret, Segniam profectus est, Anglorum Legatos auditurus.* Cujus rei consideratione, quis credet? Regum investituras, Papas exercuisse. IX. Zvonimirus si se subditum Papæ fecisset: si tributa spopondisset, cur in Diplomatibus suis, Papæ nomen tacet? dum antecessores sui, Constantinopolitanorum Imperatorum nomina inserebant. Sane exordium illud: *Ego Demetrius, qui & Suinmur DEI Gratia, & Apostolicæ Sedis Rex*, quod Cencius exhibet, nusquam legitur alibi. Mirum Cresimirum Regem anno 1059. qui nec Tributarius, nec subditus Papalis fuisse scribitur, inserere: *In Nomine S. & individuæ - - - Beatissimo Papa Nicolao universaliter mundo Apostolicante, in orientis partibus, Constantinopoleos scilicet, Cumneno Imperante - - - Ego Cresimyr Stephani Regis filius, Divina favente clementia Rex Dalmatiæ, Croatiæque.* Zvonimirum vero, tributarium & subditum, ea fuisse erga Dominum suum reverentia, ut nec prædecessorum ab exemplo, Papæ meminisse dignatus sit. Fors ob cædem Slavizo Regis, meruit investituram a Gregorio Demetrius Zvonimirus? si hoc: eccur Michael Rex Sclavorum a Gregorio agnoscitur anno 1078. Quare imposturam & fabulam hanc Monachis adscribit Ritterus, qui ob exemptionem ab Episcopali jurisdictione, vel Abbatis sui supra Metropolitas extendendam quæsiverunt dignitatem, dum Gebizo Abbas, in præsentia Laurentii totius Dalmatiæ & Croatiæ Rssimi Episcopi, synodo præsedisse, Zvonimirum coronâsse, fingitur; tacente nec contradicente Archi-Episcopo: vel Curiæ Romanæ auctoritatem elevandam credendo, in tot absurda impegerunt, litibus fomenta præbentes. Profectò ea est Apostolicæ Sedis providentia, ut jura cuivis sua, vellit intacta. Qui credam? nec auditum Laurentium, jure suo fuisse privatum, ei antepositum Abbatem Monachum in actu coronationis; imo Folcoinus Forisempronii Episcopus, tametsi Apostolicæ Sedis Legatus, in coronatione Zvonimiri postponi non debuit Abbati. Ait autem instrumentum: *Regnum autem quod mihi per manum suam, D. Gebizo traditur fideliter retinebo.* Hoc profectò calliditatem illorum monachorum satis exprimit, qui nec per Apostolicam

S.

Sedem traditum fuisse Regnum exprimendum censuerunt, sed per Gebizonem, ut scilicet prædicare valeant: monachorum gratia & manu, Croatiam Regnum effectam, dubitentque successores Reges, an sint monachorum subditi, vel Reges. Neque hæc scripta esse ex odio, quispiam arbitretur, sed veritatis ex ratione, quæ firmare possum, tot confictis Privilegiis, sub pietatis, vel simplicitatis pallio, per Monachos. Ideo Andreas II. olim eos, a cura monumentorum exemerat; ideo Bela IV. signa certorum monumentorum, litteras posuerat certas, initiò exprimendas; ideo Reges alii, persæpe providere cogebantur. Neque te moveat, in Capitulo Spalatensi, donationis Uranæ, membranam reperiri. Nam mihi vel hinc suspectum est instrumentum, tum quod sigillo careat, cum &, quod spalati sit, dum potius Romæ, a Donatario fuissent servandum. Quam facile ad Archivum Spalatense deferri potuit, dum constat in transactione inter Episcopum & Civitatem Tragury anno 1283. die 30. Decembris facta, apud Lucium lib. 3. cap. 7. in mem. Tragur. tres Canonicos aliena manu subscripsisse: *aliena manu me scripsi, nesciens scribere.* Si quis porro me arguat passionis aut criminis, dum prætenditur impeccabiles esse, qui in monasteriis vivunt, ego autem accepi ut homines mortales, & peccare queuntes, conjectari potest: Gebizonem aliquo modo impetrasse a Zvonimiro, pro Legatis Pontificiis donationem super tuto ad illas partes accessu, & in monasterio Uranensi hospitio. Quam cum latioribus terminis descriptam, & aut Regi, aut Clero Patriæ, aut Templariis ipsis præjudiciosam, Laurentius Archi-Præsul animadvertisset, obsigillari non admissam, aut certè detracto sigillo mutilam, rejecit: eum actum non propalans ob religiosi nominis reverentiam. Quam donationem Thomas Archidiaconus vel non reperit in archivo Spalatensi, vel ut sigillo carentem, hinc invalidam, silentio præteriit. Ac postea ut antiquius monumentum, ad Archivum illata sit. Quam ideo nec Baronius inter Apostolicæ Sedis Privilegia, Romæ reperit, sed conceptæ copiam in Cencio quodam codice, fide non indagata, descripsit. Cæterum ego de Gregorio Pontifice saniora, sanctioraque omnia sentio, atque si quid Codici Vaticano, rerum priusquam evenissent, ingestum sit; Gebizoni potius (via quaquam fortasse ad Purpuram competenti) aut cuiquam a conceptibus, adscribendum esse reor, qui tam Religiosum virum, & communem omnium patrem, a tanta in subjiciendis Regibus arrogantia, & pro modico lucro, inter Principes Christianos tam perniciosa factione, insontem fuisse, credo certius. Hactenus Ritterus. Hujus sensum, & plane verba, in compendio hoc servavimus, estò ille, motiva præmissa copiosius amplificaverit, describendo textus integros, ex Lucio, aliisque. Quædam etiam exageratius exprimendo, & repræhendendo Lucium, quod ex respectu Cardinalis Baronii, quasi eminens dignitas faceret infallibilem, ac in scribendo, Baronius S. R. E. Cardinalem, haud vero Scriptorem egisset. Scopus, finisque Rittero, examinis sui, ille fuit; ut vindicet Regni Croatiæ libertatem. Hinc etiam Regum Hungariæ, qui subjecti Romanæ Curiæ, neque quà Croatiæ Reges, dici, haberique possunt. Refellit quoque Ritterus Tomcum, qui (vide infra Hist. Zagr. p. 6. *Dalmatiæ tamen Croatiæque Regna*) putat Ladislaum donatione Pontificia, Regna hæc, Hungariæ adjecisse. Lucius in not. ad Marulum N. 31. in fine, relato Tomci textu, ait: *Quod, si verum esset, Ungarici Scriptores retulissent, & multo magis Cardinalis Baronius, accuratissimus annalium Ecclesiasticorum scriptor, prout de Zvonimiri investitura retulit, ita de hac donatione facta S. Ladislao mentionem fecisset: at cum a nullo referatur, pace tanti viri, cujus memoriam veneror, hæc inexplorate scripsisse mihi videtur.* Eadem de Ratkajo, Tuberone, horumque sequacibus dicenda sunt. Quin, ut in notitiis Quinque-Ecclesiensis monuimus, si quis unquam Hungariæ Regum, conservando in omnibus juri Regio, fuit studiosus, is proculdubio erat Ladislaus. A Gregorio VII. tam per Næhemiam Strigoniensem Archi-Episcopum (vide Cl. D. Kollar hist. jur. Patr. lib. 2. p. 103.) quam & Papæ litteras apud Harduinum, relatas a Pray Annal. Parte I. pag. 79. monetur, de submittendis Romam Legatis. Monachos auctoritate sua Regia, sine Papæ consensu reformat, & secundum Patrum instituta Episcopis subjicit. (lib. 1. Decr. S. Ladisl. cap. 21. & 39.) Synodis præsedit ipse, ut Præfatio Decretorum: *Præsidente Christianissimo Ungarorum Rege Ladislao.* Res Ecclesiarum, & disciplinæ, testantibus Decretis suis, disposuit. Episcopatum Quinque-Ecclesiensem Monachis eripuit, docente sua sententia. Zagrabiensem vero constituit, ut infra Histor. fol. 1. Plurima cætera, quæ longum foret describere. Quin uxores Presbyteris Decr. lib. 1. cap. 3. permisit. *Presbyteris autem, qui prima & legitima duxere conjugia, indulgentia ad tempus datur, propter vinculum pacis, & unitatem Spiritus sancti, quousque nobis in hoc Domini Apostolici Paternitas consilietur.* Quis ex his credet? investituram Regni Croatiæ, vel Donationem, Ladislaum Romà accepisse. Sed insuper quando? a quo Pontifice? talem accepit, docendum Tomco & Ratkajo fuisset, in re adeo momentosa, juris publici. Quare dum mortuo Zvonimiro, hujusque Successore Stephano, nulla reperitur evenisse difficul-

ficultas, five S. Ladislao, five Colomano a Romana curia in fucceffione Croatiæ Dalmatiæque Regni, illa Zvonimiri inveftitura & fpontanea fubjectio, vehementiffime fufpecta effe, confirmantur.

Intra Ritterum & Baronium Luciumque, Lector erudite, agas judicem. Si relatum inveftituræ inftrumentum, pro legali, atque legitimo habendum eft; adverfus illud, tot fæcualis eft præfcriptum, dum nunc fub eadem Hungariæ Corona, Croatiæ, Dalmatiæque Regna comprehenduntur, nec tributa Romanæ Ecclefiæ exolvuntur, aut aliquando foluta fuiffe conftaret. Si vero cum Cl. Rittero, membranam illam, atque Cencium, ingeniofum commentum effe judicas, evanefcit fubjectionis Regni Croatiæ quæftio. Duo adjicienda putavi. Primum lepidum eft: Croatas videlicet explodere Cencium, dum nunc etiam in more haberent, coarguendi mendacem, vel adulatorem: *Ti Cincius*, aut *odhaiai Cincius*, hoc eft: *Tu Cincie*, vel: *abi, recede Cencie*, confequenter traditione longa, five adulatorem, five mendacem Cencium agnofcere, qui fingere non exhorruit, Croatiæ fubjectionem. Atque hoc rufticorum etiam fœminæ, in more haberent. Ut plebs quævis, omnisque populus Cencium, pro mendace exprimat. Imperiti Confeffarii, DEus novit, quam blafphæmiam, aut imprecationem, fub eo *Cencius*, contineri interpretantur, fæpeque pœnitentiis gravioribus, confitentes onerant. Olim hæc, prædicata ex ambonibus fuiffe opinor, Magiftratuum lege, ut fic libertas fervaretur, & Cencius ore omnium, dignus pœnis prædicaretur. Alias haud affequor, qua ratione, nomen Cencii, ad vulgus pervenerit? fitque formula, pœnam pro mendacio merentis, indicans. Felicior erat Bullæ Sylveftrinæ confarcinator, ut alibi, DEO muerente demonftraturi. Alterum eft Sclavoniam eo trahi non poffe, dum Zvonimirus fine quavis inveftitura, & Papæ influxu, Anno 1075. Sclavorum Rex refertur, & poft, fequenti videlicet anno, Regnum ante habitum, in Croatiam, Dalmatiamque extendiffe, vel obtinuiffe: Cæterum Doctiff. Farlatus Illyrici Sacri Tom. III. pag. 146. fequi videtur Lucium. Fatetur inquiens: *Donatio Cænobii Uranæ, feparatim a reliquis actis Cencianis modo defcriptis extat confignata membranaceis Tabulis in Archivo Capituli Spalatenfis.* Proinde quæftio eft de prætenfa inveftitura, & dato *Croatiæ Regno per Gregorium Zvonimiro.* Idem Farlatus, exhibet inftrumentum confirmatæ a Zvonimiro Donationis Terpimiri & Muncimiri pro Ecclefia SS. Domnii & Anaftafii, factum VII. Idus Octobris an. 1076. circa quod tempus prætenfa inveftitura accidere debuiffet, cum diploma Cencianum incipiat: *In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis. Anno Dominicæ Incarnationis Millefimo feptuagefimo fexto Indict. 14.* (notat Farlat. *fortaffe 15.*) *Menfe Octobri.* In fuo vero Zvinimirus, præmiffis quibusdam teftibus concludat: *Lubimiri Comitis, & aliorum noftrorum Comitum, & Baronum, ubi fuit fidelium maxima congregatio.* Hanc maximam fuiffe, occafione coronationis, vel in Regem electionis, quivis facile admiferit. Attamen non folum nulla, five Legatorum, five inveftituræ eft mentio, verum Zvinimirus, Regnum fuum fatetur, inquiens: *In Nomine Sanctæ, & Individuæ Trinitatis. Ego quidem Svinimir Chroatorum, atque Dalmatinorum Rex. Refidente me in Regno meo, anno Dominicæ Incarnationis MLXXVI. Ind. vero XIV. die IX. Menfis Octobris, ac Divina gratia confortante, fuffragantibus meritis Beatiffimorum Martyrum Domnii, & Anaftafy, poft quorum reverentiam, & devotum amorem Ven. Præfulis, mihi fpiritualis Patris, D. Laurentii Ecclefiæ Spalatenfis - - præfentem paginam do & confirmo* &c. Sane quam hæc differant a Cencio, quivis videat. Si plane eodem die & tempore, hæc non ftatuatur Zvonimiri confirmatio, dum in anno conveniunt & menfe, vel ante, vel illico poft prætenfam inveftituram, hæc Privilegiorum confirmatio effe debuit. Si ante? plane differunt, quia Centius ponit: *Ego Demetrius, qui & Svinimir nuncupor, DEI Gratia Croatiæ, Dalmatiæque Dux, a Te Domine Gebizo, ex Apoftolicæ Sedis Legatione Domini noftri Papæ Gregorii poteftatem obtinente, in Salonitana Bafilica S. Petri, Synodali & concordi totius Cleri, & populi electione de Croatarum, Dalmatinorumque Regni regimine, per vexillum, enfem, fceptrum, & Coronam inveftitus, atque conftitutus Rex.* Superi! quæ confenfio? *Dux in titulo.* Et Dux! poftquam exprimeretur: *per Coronam inveftitus, atque conftitutus Rex!* 2dò *in Salonitana Bafilica S. Petri*, dum certum eft: occafione ea, five anno 1076. nec Salonam, nec Bafilicam Salonitanam extitiffe. Imo Zvonimirus, Laurentium Spalatenfis Ecclefiæ Præfulem & Archi-Epifcopum exprimat. Hunc, & nequaquam five Gebizonem, five Gregorium, Patrem fpiritualem vocet. Ob amorem Archi-Epifcopi Laurentii, ait fe Privilegia confirmare. Si poft inveftituram facta eft privilegiorum confirmatio, dum in *maxima congregatione omnium fidelium* acta eft, ei Gebizo interfuit. Si eo abfente facta eft expeditio: qua ratione tot Epifcopi teftes inferti, admittere potuerunt? ut Zvinimirus ad perpetuam rei memoriam exprimat: *Refidente me in Regno meo*, fitque ratione hac, Epifcoporum confen-

fu-

sit perjurus, dum paucos ante dies juravisset: *Regnum autem quod mihi - - traditur, fideliter retinebo, & illud, suumque jus, Apostolicæ Sedi, aliquo ingenio aliquando non subtraham*, dum post dies aliquos, jus Sedi Apostolicæ subtraxisset, populo & clero præsente, exprimendo: *in Regno meo*. Qualiter amabo permittere potuerunt, atque subscribere manibus suis tot Episcopi? ut post dies paucos, omittat Zvonimirus memoriam: *DEI gratia Apostolicæ Sedis dono, Rex* (quæ, non exprimitur in confirmatis Spalatensibus Privilegiis) quam ante dies, aut fors horas, aliquot, pactus solemniter fuerat, expressitque in Cenciano instrumento: *Ego Demetrius, qui & Svinmur, DEI Gratia, Apostolicæ Sedis dono, Rex*. Adversus præmissa, est apud Farlatum Tom. 3. pag. 154. donatio *Sminæ* facta, Archi-Eppo Laurentio in anno 1083. Indict. VI. testibus: *Regina Lepa, Radovano Regis filio*, cæterisque Presbyteris, ubi: *Ego Svinimir Gratia DEI Chroatorum, atque Dalmatinorum Rex. Cum me DEI Omnipotentis pietas, sua miseratione in regali locaret solio, cum etiam Regni diademate, sceptroque a Vicario ejusdem clavigeri Petri, Gregorio VII. Papa Beatissimo adornarer; æquanimiter cepi circa meos fideles, imo DEI Oratores donationis gratia esse solicitus, dignum ducens quo nullus fieret exterus, a nostra donatione. Igitur inter plurimos* &c. In donatione vero territorii *Radunæ*, Monachis S. Stephani anno 1083. Indict. sexta: *Ego Svinimirus DEI gratia Rex Chroatorum, atque Dalmatarum. Cum singulari DEI beneficio, quies & tranquillitas ubique vigeat in Regno meo, Ecclesiæ præsidente Gregorio Papa, nihil antiquius habui: quam ut erga meos fideles subditos, seu potius erga DEI cultores benefacere inciperem, optimum factu esse existimans, neminem a nostra beneficentia excludi. Quapropter &c. - - His actis & constitutis testes interfuerunt primum Regina Lepa, & Radovanus filius Regis.* Quibus anteriora quævis ruere oportet, ob ipsius Regis confessionem. Verum cur in diplomate illo 1076. in maxima congregatione omnium fidelium, nulla est horum memoria? Itaque rebus Zvonimiri crescentibus, si Papa Gregorius, Zvonimiro (quem Centius barbarum Regem vocavit) præstitit quidpiam, tunc nil aliud: quam mortuo Michaele Sclavorum Rege (ad quem Gregorius scripserat anno 1078. exhibente epistolam Farlato fol. 150. Tom. III.) Dalmaticas civitates, sive Dalmatiam Regno Zvonimiri attribuit. Enimvero ex juramento illo, quo se Dalmatici Croatæ sub Heraclio Papæ obstrinxerant, & cujus sub Tirpimiro per Martinum Claudum reflectebantur, jus quodam in civitates illas, esse Romæ prætendi credique a Gregorio potuit, præcipue quia sub Romanorum Imperio olim, Dalmatia inter Provincias senatus fuerit. Sed hæc Lucio scribere haud visum. Ideo ne Dandulo & Venetis præjudicent Spalatenses scripturæ, ad calcem Historiæ Traguriensis, Farlato teste, instar regulæ constituit: *Exempla historiæ Salonitanæ, nec satis castigata, nec admodum integræ fidei - - & quæcumque ex actis conciliorum Dalmatiæ, Epistolis Papalibus, scripta sunt, ea omnia ficta, & supposititia esse.* Subjunxit Farlatus: *Sane fidentius, quam cautius affirmat.* Quare si investitura illa, Dalmatiæ applicari nequit, haud video, qua ratione fidem obtineat, de Regno Croatiæ? dum illam Cencius, ex prætensis actis concilii Dalmatiæ, Donationi Vranæ inseruit. Profectò dum Zvonimirus, post 1081. Papæ meminit, & a Gregorio se *Regni* diademate insignitum diceret; dum notum est: jam ab anno 1076. Regem eum fuisse Croatiæ, ipseque distingueret, dum ait: *Cum me DEI pietas in regali locaret solio*, si legitima est Sminæ donatio, hæc de Dalmatia, post mortem Michaelis, Zvonimiro attributa, intelligenda venit. Hæc referre voluimus, ut eruditus, veritatisque studiosus lector, ex justitia æquitateque, ferat sententiam.

VI. De Croatiæ Regibus, quædam refferemus, nec enim Annales, aut historiam Regni Croatiæ accepimus conscribendam, sed notitias tantum, sistemati nostro necessarias, & futuris, doctioribus, felicioribusque scriptoribus, servire queuntes. Juri nihilominus publico Sacræ Coronæ, Regumque nostrorum; præjudiciis item extirpandis, utiles. Itaque licet *Porinus* a Porph. Croatiæ Princeps exponatur: A Joanne X. Papa Romano, in Epist. per Cl. Farlati Tom. 3. p. 94. descripta, *Tamislaus* Rex Croatorum agnoscatur; exorditur enim Pontifex: *Joannes Episcopus Servus Servorum DEI, dilecto filio Tamislao Regi Croatorum, & Michaeli Excellentissimo Duci Chulmorum*: (quod iterum servit enervando Cencio) tamen cum *Dircislaus* pro Rege primo Croatiæ, beneficio Impp. Orientis, a Lucio, Farlato, Assemano, Thoma Archidiacono collocetur; viros hos doctissimos, jam superius secuti sumus. Reges hos, *Patricios* una, Constantinopolis fuisse, monumenta, & scripturæ apud Farlatum videndæ evincunt, quæ fuerit ratio, ut honoris causa nomina eorum, suis diplomatibus insererent. Opinione mea hoc *jus clientelæ*, eo minus evincit; dum Episcoporum, Archi-Episcoporum, Primatiæ Catipanorum, Principum Spalati & Chysi, &c. præmissa in eorum monumenta, leguntur. Secus omnibus his, subditum fuisset Croatiæ Regnum. Quo

re fuisse, nominum illorum insertionem, verius inferendum puto, indicareque amicitiam, uti Lucius lib. 2. cap. 8. pag. mihi 81. de Stephano Bano explicaret, scribendo: *Ex quo Stephanum Banum Proto-Spatarii Imperialis titulo decoratum, Amicum Imperii Orientalis arguitur.* Quæ si de Bano intelligi vult, haud video cur de Regibus Croatiæ intelligi non deberent? Quare ut supra pag. 97. monuimus, arte quadam singulari, coluêre vicinos suos; ut sic Regnum suum firmarent, extenderentque. Deducitur hoc ex Privilegio Zvonimiri anno 1078. apud Lucium: *Ego Svinimir, qui & Demetrius, gratia divinitus collata subministrante, & Sagacis vigore scientiæ verè cœlitus attributæ, cooperante Rex totius Chroatiæ, simulque Dalmatiæ.* Post Dircislaum *Cresimirus* tempore S. Regis Stephani, Croatiæ Rex fuerat. Post hunc *Stephanus.* Successit huic, *Cresimirus, dictus Petrus*; ut ex diplomatibus collegit Lucius. Iste, honorem illum, quem antecessores sui vicini exhibebant in diplomatibus, modo adhibuit, modo omisit. Croatiæ Regnum dilatavit maxime, testante apud Lucium dipl. l. 2. cap. 8. ubi: *Igitur quia DEus omnipotens terra, marique nostrum prolongavit Regnum, decrevimus &c.* Hærede destitutus, Stephanum Patruelem suum, successorem constituit, ut videre est, apud Cl. Farlati Tom. 3. pag. 138. in subscriptione privilegii: *Ego verò Stephanus ejusdem Patrui mei hæres, & Divina clementia futurus in Regno successor, hanc donationem confirmo, & ratam in perpetuum esse jubeo, coram eodem Archi-Episcopo, & Gregorio Episcopo Chrobatiæ.* Intra finem 1073. vel proximo ineunte decessit e vita Cresimirus Petrus. Stephano Duci, Successori destinato, Regnum præripuit *Slavizo*: quò, ab Amico Comite an. 1075. mense Novembri capto, *Zvonimirus Demetrius*, anno eodem Rex Sclavorum, in Regnis Croatiæ, Dalmatiæque, communi electione successit. Zvonimiri hujus quædam, veniunt illustranda, dum ejus est, in scriptoribus nostris frequens mentio. Dolemus Doctiss. Farlatum, documenta ex Tabulis Dalmaticis non exhibuisse, de quibus pag. 140. Tom. 3. ait: *huic Slavizo Regnum præripuit, qui Cresimiro & Svinimiro interjectus, apud Chrobatos regnavit, ut colligitur ex Tabulis Dalmaticis, quas hic proferri necessum non est, cum pertineant ad histroriam Civilem Illyrici.* Attamen.

De Zvonimiro Demetrio.

Sub Cresimiro Petro, anno 1070. Banum fuisse, testantur Privilegia Jadrensium Monachorum, apud Lucium lib. 2. cap. 15. Hinc quia Banus fuerat, ex illustriore eum fuisse familia, censeri potest. Incompertum est hactenus, quo Patre, natus est. Varias opiniones non describo, cum nulla fundamento stet solido, at quævis ex argumentationibus sit conflata, quæ doctis eruditisque viris, vel risum, vel bilim moverent. In Privilegio suo, infra uberius memorando, ait: *Contra Privilegia donationum ac confirmationum Progenitorum meorum*, haud attamen, exprimit Regum aut Ducum. Ut quà Proprietarii, & terræ Domini, Donationes illas fecisse censendi sint. Ad Jadræ oras, Banus fuerit, illarumque partium, dum isthic apud Lucium Croatinus, territorium monasterio conferens, Romani Imp. Cresimiri Regis, & Zvonimiri Bani meminit. Anno sequente credibilius, a Cresimiro Petro, vel translatus, vel ad Ducatum elevatus fuerit, dum eidem Privilegio apud Lucium adscribitur: *Anno ab Incarnatione D. N. J. Christi 1072. Ind. 7. Reg. glorioso Croatiæ, Dalmatiæque Rege Cresimiro. Visum est nobis fratribus Zovine, Dosimiro, Petro, Gromile, & Slavizo, ut pro remedio animarum nostrarum, vel parentum nostrorum defunctorum, quorum nomina sunt hæc, Veliacus &c.* Profectò dum 1072. non exprimitur Zvonimirus, sed fratres memorati, quorum *Slavizo*; mortuo post annum Cresimiro, Rex fieri quærebat, de Zvonimiro aliter disposuisse Cresimirum censeri debet. Credibilius ut vir sagax & fortis, limitaneam ad Bulgaros, atque Hungaros præfecturam, acceperat, aut etiam occasione discordiarum intra Salamonem & Geysam Ladislaumque, horum partibus, adversus Salamonem adstiterit, Cresimiro volente; ut horum affinis effici meruerit, & ab his, partem saltem Sclavoniæ obtinere, atque anno 1075. Rex Sclavorum haberi. Mortuo Cresimiro, quamvis ipse, patruelem suum Ducem Stephanum, Successorem suum designâsset, ut supra retulimus; dum *Slavizo* Jadrensis, Dalmatiæ elevandæ studeret, atque Stephanum deprimere: Narentani sese opposuerint Slavizoni, dum horum Comes *Amicus*, cepit Slavizonem, ac facile vita privavit. Si Zvonimirus Narentanorum Dux non fuerat, quem verosimilius crederem fuisse, horum favores nactus fuerit, dum 1075. pro Sclavorum Rege ab iis est agnitus, ac dein 1076. a Croatis (cedente prætensioni suæ, Stephano) Laurentii facile Archi-Episcopi Spalatensis opera, in Regem, Regnumque Croatiæ est elevatus. Cessionem Ducis Stephani, retento Ducis Croatarum titulo, arguo ex illius testamento, quamvis posteriore. Atque hunc, in assignatis sibi territoriis vixisse privatim, ex quibus, prædia quædam Monasterio S. Stephani legavit. An vero ipse?

vel

vel nepos suus Zvinimiro successerit? dubium est. Juvat ex Farlato exscribere, in robur dictorum, Ducis Stephani testamentum: *In Nomine Christi. Ego Stephanus olim Dux illustris Croatorum, cum gravi morbo oppressus, convocari jussissem Venerabiles Sacerdotes Regni Chrobatiæ, qui gravioribus animæ meæ morbis, medicinam adhiberent, de illorum consilio me transferendum curavi, ad Monasterium S. Stephani Proto-Martyris, ubi Ducis titulo, ac dignitate omni deposita, locum meo sepulcro designavi. Et rogans Abbatem, ut me assiduis precibus DEO commendaret, eidem cœnobio pro subsidio & expiatione animæ meæ, duo prædia ex meo patrimonio concessi, apud pontem Alteslug, quod adjacet prædiis nepotis mei, atque usque ad fluvium porrigitur; alterum per territorium Brestempotoch protenditur, & eodem fluvio, iisdemque prædiis terminatur. Hæc acta sunt coram Summimiro Rege, ac Domino meo, Lepa Regina, Radovano Regis filio, Petro Presbytero Cardinali, & Romanæ Ecclesiæ Legato, Laurentio Archi-Episcopo, Gregorio Episcopo, Joanne Abbate S. Bartholomæi, Ursone Abbate S. Moysis, Andrea, & Nicolao Regio Sacello Præpositis. Ego vero Theodorus scriba D. Regis, has tabulas confeci, & testis adfui: Ego autem Presbyter Sabatius Notarius juratus communis ex ipso autographo hoc exemplum in hoc libro totidem verbis descripsi.* Verba illa: *Ubi Ducis titulo ac dignitate omni deposita*, Item: *olim Dux Croatorum*, uti demonstrant Stephanum Ducis titulum, cum assignatis territoriis servâsse; ita titulum hunc, & dignitatem in præsentia Regis, Reginæ, Cardinalis, Archi-Episcopi &c. Sponte deposuisse.

Laurentii Metropolitæ erga Zvonimirum studia, perhibet, tum supra memorata anteriorum privilegiorum confirmatio, cum & cætera privilegia & donationes, apud Cl. Farlatum videndæ. Anno 1078. Jupam sive Comitatum integrum Centinæ, suæ sacræ jurisdictioni subjicit, Primitias quoque cum decimis eidem attribuit, *meorum* inquiens: *Comitum, aliorumque Nobilium communi fulcitus consilio*, disponendi in Ecclesiastica disciplina auctoritatem indulget: *Et hoc edico, ut quidquid ad Ecclesiasticæ dispensationis ordinem, sano intellectu pertinere videtur, plenius habeat, Christianæ fidei doctrinam ubique teneri faciat, ordinatos tam Presbyteros, quam alios; ut castè vivant, constringat, ordinandos ordinari, & synodis uti faciat &c.* Lege apud Farlatum pag. 149. Tom. III. Eodem quoque anno 1078. die 16. Mensis Aprilis, aliud indulget privilegium apud Farlati, ex quo, ad cognoscendam Regni Croatiæ extensionem, hæc describimus: *Ob – & instantissimam petitionem Venerabilis Patris mei Spiritualis Laurentii Archi-Eppi, & multorum Nobilium suorum Civium de Spaleto meorum dilectorum fidelium, qui, una cum eodem eorum Præsule, mihi gravem querellam exposuerunt, quod propter copiam diffusam, animalium ipsorum Civium, & hominum ac villarum ejusdem Archi-Episcopi, & Ecclesiæ suæ, pascuas sufficientes habere nequibant libere in meo Regali districtu - - - contra privilegia donationum, ac confirmationum progenitorum meorum, præsertim villarum, atque terrarum Serennine, Gothe, Cugme, Ostic, Debriz, Dlanoze, Vallari, & Cremene, quæ positæ sunt infra montes Massari. Nec non villarum, & terrarum S. Georgii in Putalo, Corize, Lascany, Priac, cum tota jurisdictione castri Albonæ, Radosich, & Smine, quæ sitæ sunt citra montes, in montibus & sub montibus Dubrave, ac etiam villarum, & terrarum Stoloc in Cetina, Suduschize in Cleuna - - - - Ac etiam Cives tui Spalatenses habeant potestatem & libertatem pascendi & adaquandi vestra cuncta animalia, in districtu meo, in pascuis & locis contiguis - - Sine contradictione, vel datione alicujus personæ, & præsertim in Bosigline meo regali territorio &c.* Spalatenses dilectos suos fideles vocat, & in Regali plane territorio, libera indulget pascua, quæ satis perhibent, ad consequendum a Zvonimiro Regnum, eosdem adlaborâsse. De Sigillo appenso, sequens est testimonium: *In quo quidem sigillo sculpta est quædam regalis imago, sedens in throno, habens in manu dextera quemdam Zilium baculo superpositum, & in manu sinistra, quamdam sculpturam rotundam, & circumcirca sculptæ erant litteræ, cruce præmissa, ita dicentes: Rex Svinimirus Dalmatarum, Croatorum.*

Narentanos Zvonimiro fuisse amicos (ut si is, ante consecutum Regnum Dux Narantanorum non fuisset, *Amicus ille*, qui Regem Slavizo cepit, Zvonimiro studuit) argui potest ex documento donationis territorii *Pustizæ* apud Farlatum pag. 155. Fatetur vir Doctiss. in multis locis vitiatum esse, nullaque chronologica nota insignitum, attamen quidquid sit de donatione in Forojudiciali, cum instrumentum vetus sit, assumi, *ut testis ex auditu* potest. In hoc itaque: *Jacobum vero Ducem Marianorum, ex parte nostra Legatum & Introductorem - - - in memoratis terris permisimus.* Ducem Marianorum, fuisse Narentanorum, ex Dandulo l. 8. Chron. c. 4. part. 3. patet, dum ait: *Dux Venetorum ad Narentanas transiens insulas, cum Drosaico Marianorum Duce fædus renovavit.* Quare dum Jacobus Dux Ma-

rianorum, five Morjanorum (ab Adriatico mari dictorum) egit Introductorem, Narentanos Zvonimiro fuisse conjunctos, & Regni Croatiæ membra, concluditur.

Ex iusinuatis supra, & apud Farlatum legendis monumentis, Zvonimiro duas fuisse uxores consequitur. Prima, cujus mentio anno 1078. *Helena* fuit. Post hanc *Lepa* nomine, quæ ut testis anno 1083. inferitur, cum *Zvonimiri filio Radovano*. Hunc Lucius ex illegitimo thoro genitum arbitratur, quod patri non successerit. Verum puto ego, Helenæ fuisse filium, dum pro teste in Regiis exprimitur litteris, cum confessione *Radovano Regis filio*. Si enim fuisset non legitimus, haud video, cur donationibus insertus fuisset. Legitimæ quoque ætatis fuerit, dum 1083. testis inferitur, testamento & renunciationi, Ducisque titulo, a Stephano factæ. Hinc Radovanum, ut ex Helena Regina natum Zvonimiro fuisse opinor; ita vel ante Patris fata mortuum; vel si vixit, jus suum S. Ladislao cessisse, censeri debet. Scriptores nostri, Zvonimirum Geysæ, ac Ladislao affinem extitisse recensent. Neque vidi adhuc demonstrationem, ut eos hæc somniâsse, concludi debeat, Sed quæ illa fuit? Helena videlicet vel Lepa? per quam affinitas est contracta, necdum adsunt, ferendæ sententiæ fundamenta. Si diplomata, vetereşque scripturæ, diligentius discussa, editaque fuerint, eruendum etiam hoc confidimus, ut nunc tanta, a nobis dilucidari credimus, quæ adhuc obscura jacebant, & per diversas opiniones lacerabantur, haud sine vulnere juris publici Regis, & sacræ Coronæ. Sane haud video, cur tanti utilibus irascantur litteris? cur veterum cartas, MSS. diplomata, sepelienda cremandaque clamitent? nisi fors illud sit, quod veritatem eliminandam velint, adversus Christi institutum, qui hanc docuit, & se veritatem definivit, aut orbis terrarum Monarcham, ultimumque hominis finem, *opinionem esse*, prætendant. Sub spe ergo, eruendæ aliquando veritatis, per quam præmissarum Reginarum, affinitas a nostris scriptoribus memorata, intercessit; ab opinationibus describendis supersedeo.

De gestis a Zvonimiro bellis meminisse volui. *Meminisse* dico. Est nobis Colomani Regis de anno 1105. instrumentum, per eminens Dicasterium Aulicum recognitum, ac pro legitimo acceptatum, autenticatumque, vulgari nobis Croatica dialecto scriptum, expeditumque; quod a me translatum exhibeo.

Nos Colomanus Dalmatiæ, Bosnia, & Magnus Hungariæ Rex; maris Adriatici, & aliarum amplarum Provinciarum Dominus. Significamus omnibus, singulariter autem populo nostro gloriosæ Nationis Sclavonico: Quod coram nobis, nostrique præsentia, Martini Lapsanovich de Jobagonov, Comitis de Karina, Domini Lamoczkensis, & Vaivodæ nostri Dalmatici, Avus Radula Hæros, ternis vicibus Zvonimiri Regis Dalmatiæ, caput seu vitam conservaverit, & quod ipse fuerit terror Bulgarini, & gloria gentis suæ. Quodve septemdecim vicibus debellavisset Bulgarinum, & post hæc cum suis Coruczonibus, in Cossovo campo confixisset, ubi etiam cum septem suis fratribus occubuit. Quorum consideratione, Nos, Martino dedimus, & donavimus Comitatum Cettinæ, lege & conditione ea, ut is, Nobis nostrisque hæredibus & successoribus, unà cum suis hæredibus & posteritatibus, suo cum milite, & glorioso suo populo, fidelis sit ac subjectus. Hanc nostram Regiam resolutionem confirmavimus coram Comitibus Dalmatiæ, videlicet Nob. Georgio Chachitorovich, Nob. Georgio Chitorovich, Paulo Nob. Gussick, Nob. Obrad Cazmichitorovich, Nob. Jamnetnotorovich. Qui omnes, reddiderant nobis gratias, super hac donatione Martino magno Comiti de Carina facta. Scriptum hoc est Jadræ, per Cancellarium Dalmatiæ Petrum Berizlavich Comitem de Bochki. Anno Incarnationis Salvatoris Nostri 1105. Quæ donatio, ejusdemque justitia Budæ confirmabitur Colomanus M. P. Locus Sigilli.

Hoc instrumentum si firmum haberi potest, prouti starct pro eo, hoc etiam: quod Rittero teste, in Regis Ludovici privilegio, dato 28. Novemb. An. 1360. referatur Zvonimirus filiam suam Claudiam, Winiche de nobili genere, Lapzanorum in uxorem tradidisse, simulque terram Karini concessisse. Qua de re, Lucius quoque lib. 8. cap. I. præberet testimonium. Evincit Zvonimirum cum Bulgaris, etiam cum vitæ suæ periculo pugnavisse, fuisseque Regem, & exemplo militem. Porro Curopalates scriberet ad annum 1074. *Servorum gens, quos etiam Crovatas vocant, exiit, ut Bulgariam in servitutem redactura.* Zonaras vero: *Tertio porro anno Imperii* (Parapinacis) *gens Crobatorum, quos nonnulli Servios vocant, Bulgariam occupare aggressa est, ac quædam loca cæpit, sed multis præliis factis, multis utrinque cæsis, tum iis excidit, quæ tenuerat, tum devicta & Romana ditione expulsa, in suas sedes redire coacta est.* Horum consideratione, Zvonimirus ad bellum istud fuerit missus a Cresimiro. Et cum Colomanus coram se suique præsentia Radulam pugnâsse strenuè, & vitam Zvonimiri servâsse perhibeat, bellum illud pro recuperanda inferiore Sclavonia & Syrmii partibus fuisse, credi potest. Sed mortuo interea Cresimiro, Zvonimirus in suas

sedes

sedes rediit, sese que Croatiæ Regem effecit, ob virtutem in bello exhibitam. Hæc quoque occasio fuit, contrahendæ affinitatis cum Geysa & Ladislao. II. Si stat monumentum superius, Colomanus Rex, Episcopus Varadiensis haud fuerit, dum Zvonimiro adstitit pugnanti, nisi vellis, ex milite, factum fuisse Episcopum, ex Episcopo Regem. Ego credo, continuo semet exercuisse per bella Colomanum, cum Ladislao mortuo, invitatus fuerit per Croatas ad capessendam Regni Coronam, ut ipsis cognitus, & antea cum iisdem sub Zvonimiro miles, qui ideo etiam citissime Dalmatiam aquisivit. III. Illud: *Maris Adriatici*, aliarumque Provinciarum *Dominus* summum est, quod in defectu autographi, an a Colomano fuerit expræssum, dum in cæteris suis, hæc tituli forma non legitur, haud disputo: An autem exprimere potuerit? suo loco dicetur.

Gregorius VII. Papa (qui ad Michaelem Sclavorum Regem, anno 1078. dederat litteras, in causa, quæ erat intra Ragusinum Episcopum, & Spalatanum Archi-Eppum, Michaele intra annum mortuo, & Gregorio Dalmatiam Zvonimiro attribuente) prohibet Vezelino invadendam Dalmatiam anno 1079. juvat Gregorii epistolam ex Farlato exscribere. „ Gregorius Episcopus Servus Servorum DEI Uvezelino Nobili militi, salutem & Apostolicam benedictionem. Scias nos de prudentia tua multum mirari, ut qui te esse dudum Beato Petro & Nobis fidelem promiseris, contra eum, quem in Dalmatia Regem auctoritas Apostolica constituit, tu modo coneris insurgere. Quapropter Nobilitatem tuam monemus, & ex parte Beati Petri præcipimus, ut adversus jam dictum Regem deinceps arma capere non præsumas; sciens quidquid in illum ausus fueris, procul dubio te in Apostolicam Sedem facturum. Si vero adversus ipsum aliquid te forte dicis habere, a nobis judicium debes expetere, & expectare justitiam potius, quam contra eum ad injuriam Sedis Apostolicæ manus tuas armare. Quod si te tuæ temeritatis non pœnituerit, sed contra mandatum nostrum contumaciter ire tentaveris; scias indubitanter, quia gladium B. Petri in audaciam tuam evaginabimus, & eodem pertinaciam tuam, & omnium, qui tibi in ea re faverint, nisi resipiscas, mulctabimus. Si vero obediens, sicut Christianum decet, prudenter extiteris, gratiam Beati Petri, & Apostolicæ Sedis Benedictionem, sicut obtemperans filius, consequeris. Data Romæ IV. Nonas Octobris, Indictione tertia.

Evincit hæc epistola I. Vezelinum subditum esse debuisse Romanæ Sedis, dum hac auctoritate, scripsit ei Gregorius. Quare errare illos, qui Carinthiæ Ducem, putarunt Vecelinum, qui nescio, quam prætensionem habere potuit pro Dalmatia, ut hac ætate considerabatur. Cujus autem partis, Dux? aut miles Vecelinus fuerit? necdum constat, vel fuerit Roberti Northmani miles, cujus bella his temporibus describuntur a Lupo Protospata, Anna Comnena, Abbate Gaufrido dicto Malaterra &c. cum Robertus Romam in auxilium Papæ ivisse scribatur; vel credibilius fuerit Ezerinus, de quo Laurent. a Monacis lib. 13. *Quidam Ezerinus quondam Albrici miles gregarius, veniens in Italiam cum Octone Imperatore, obtinuit ab eo villam honorariam in finibus Paduanis, seu Vicentinis. Hic genuit Ezerinum Balbum, qui dictus fuit Ezerinus Primus. Hic gennit Ezerinum Monachum hæreticum, qui dictus fuit Ezerinus secundus, & hic genuit Ezerinum tertium, qui habuit in feudum ab Imperatore villam de Romano* &c. Vide Laur. Monacis, qui genealogiam & historiam eorum refert. Quia porro Nortmanorum meminissemus, occurretque dehinc mentio, pro Lectoris commodo, sit hæc de iis memoria ex lib. 4. Laur. de Monacis pag. mihi 78. „ Nortmani fuerunt populi de ultimis littoribus occidentis, qui maria illa, continuis discursionibus infestabant. Hi postea junctis sibi Datis (fors Danis) per ligerim flumen Gallias potenter intrantes, Franciam, Lotharingiam, & Germaniam, per annos ultra 40. ferro & incendio vastaverunt. Tandem Rollo Dux eorum percusso fœdere cum Carolo III. dicto Simplice Franciæ Rege, factusque de idolatra & hoste Christianus, & gener Regis, & vocatus in baptismate Robertus, a nomine Roberti Comitis Parisiensis, qui eum de sacro fonte levavit, accepit a Rege regionem incolendam super Sequanam flumen, quæ abinde dicta est Normania. Hic fuit Atavus suprascripti Roberti Guiscardi, qui intrans Italiam cum potentissimo Normanorum exercitu Appuliam obtinuit, Saracenos Campaniam occupantes fugavit, Græcos expulit de Appulia, dimissis aliquibus Ecclesiis adhuc tenentibus ritum Græcorum. Dilatata potentia in Appulia & Calabria, cum Rogerio fratre transiit in Siciliam, quam ingenti strage Saracenorum obtinuit. Robertus vocatus est Comes Appuliæ, Rogerius Siciliæ, Robertus subjecit Lucaniam, & Salernum, & transiit ad alias civitates Campaniæ. Leo Papa antedictus, studens repellere Robertum, victus magna cæde fugit in Beneventum, apparet in loco prælii acervus Ossium interfectorum. Postea Papa victor frustra tentavit expellere Normannos de Appulia. Tandem Nicolaus II. Summus Pontifex, inspecta invicta potentia dictorum fratrum, concessit eis sub fidelitate, juramento, & vexillo terras Appuliæ

ff 2 „ &

„ & Siciliæ, confitentibus se, hæredesque suos Vassalos Ecclesiæ. Postea gravi suborta discor-
„ dia inter Gregorium Papam septimum, & Henricum IV. Imperatorem, Robertus Guiscar-
„ di, Papæ ferens auxilium, Henricum fugavit Senas, cum suo Antipapa. Postea Romam
„ intrans, illam igne ferroque vastavit, & Gregorium in sua sede reposuit. Hujus Roberti
„ posteriores, fortuna tam alte extulit, ut nomen suum, atque potentiam, per Orientem, Oc-
„ cidentem, & meridiem diffunderent, nam & Principatum Antiochenum, magnamque partem
„ Italiæ, Siciliæ, & Affricæ, & in Galliis multas regiones, & Regnum Appuliæ possederunt.

II. Dalmatiam Zvonimiro datam fuisse, eumque constitutum a Papa Regem Dalmatiæ, *Quem in Dalmatia Regem auctoritas Apostolica constituit.* Hæc proinde initia sunt Regni Dalmatiæ, quæ, ut distinctum Regnum a Croatia, cepit haberi. Primus itaque Rex Dalmatiæ Zvonimirus fuit. Hoc est, quod in suis diplomatibus Zvonimirus, 1083. Papæ Gregorii meminerit, & factæ ab eo investituræ. Regni videlicet Dalmatiæ, nequaquam Croatiæ, quæ nihilominus Cencius confudit, & Croatiæ attribuit. Zvonimirus in monumentis anterioribus, annumque 1080. præcedentibus, nec Papæ, nec investituræ meminit. Gregorius ipse, de Regno Croatiæ tacet, & unice *Dalmatiæ Regem* constitutum fuisse memorat. Quare Hungari virtute propria, Regnum effecerunt, quod agnovit, ratumque habuit sub Geysa Otto. Croatæ similiter, probantibus sub Dircislao, Constantinopolitanis Imperatoribus. Dalmatia vero auctoritate Gregorii Papæ anno 1079. sub Zvonimiro in Regnum est elevata.

Quamvis Zvonimirus, in donatione Radunæ cænobio S. Stephani anno 1083. indicti. Sexta, apud Farlati fateatur: *Cum singulari Dei beneficio quies & tranquillitas ubique vigeat in Regno meo*, anno nihilominus 1085. discordias viguisse consit ex documento apud Farlati Tom. 3. pag. 155. quo Laurentius Archi-Episcopus, sine Regis memoria, disponit, inquiens: *Ego Laurentius DEI Gratia Episcopus Spalatensis, una cum Valiga Priore, Clero, & universo populo, Dabrum Abbatem Cænobii S. Stephani Proto-Martyris extra urbem, cum ipse & ejus Monachi expositi essent incursionibus hostilibus, omni ope & consilio juvandum esse censuimus.* Hæc Laurentium, alieno fuisse animo, a Rege Zvonimiro, eo luculentius testantur, quod *Joannes* æedituus donationem illam renuerit consignare, sic enim ibi: *Tum negotium datum est Joanni æedituo, ut hanc donationem litteris consignaret, qui, cum sæpius rogatus abnueret, & excusatione valetudinis uteretur* (dum nihilominus inter testes subscriptus esset.) *Ego Theodorus Presbyter indignus hæc omnia scripsi, rogatu Venerabilis Archi-Eppi - - - ut hujusmodi donatio, quam eorum, qui supra nominati sunt, auctoritas sancivit, videlicet Archi-Eppi, Cleri, Prioris, Nobilitatis, & plebis universæ, firma sit, ac perpetua.* Profectò hæc, satis testantur, adversus Zvonimirum, motus fuisse, quibus Archi-Episcopus implicabatur. Causam rebellionis hujus fuisse, bellum a Roberto gestum deducitur. Cum enim Robertus faveret Papæ, a quo Zvonimirus Regis Dalmatiæ titulos acceperat, Zvonimirus, adversus Imperatorem Orientis, atque hujus socios Venetos, ut Dalmatæ exeant, voluerit. Hoc illi detrectantes adversus Regem suum, sese elevarunt. Hæc ad annum 1085. ex Lupo Protospata figenda sunt, qui scribit: 1085. *Prædictus Dux* (Robertus) *grandi apparatu navium, hominumque innumerabili exercitu - - ingressus est in Adriaticum pelagus - - ubi Stolus Veneticorum, & filius Ducis Venetiæ cum pluribus navibus erat infestus, Duci Roberto. Sed bello in mari inter eos confecto, victoria ad Northmannos concessit.* Annus a Lupo relatus, cum documento Laurentii præmemorato convenit, ubi, Monachi expositi hostilibus excursionibus, nempe Northmannorum, exprimuntur. Hæc fuit occasio, ut Stephanus Cresimiro patruelis, & ab eo destinatus successor, ex infirmitate illa gravi restitutus, privatimque sine Ducis titulo vivens, rebellium Zvonimiro caput, effectus fuerit. Innuit hoc in elargita a se donatione anno 1089. Indict. XII. Regalis territorii, Theodoro Abbati S. Stephani (legendi apud Farlati Tom. 3. pag. 158. quo ait: *Illud vero silentio minime prætereundum est, quamvis a nobis, sine aliquo pudore commemorari nequeat, ut posteris innotescat, quod cum necessitas quædam nos subegerit, ad illos* (Monachos) *auxilii & consilii causa confugere, & aliquid subsidii, seu doni ab iisdem petere, illi admodum comiter, ac benigne amplius centum solidos aureos nobis suppeditarunt ea conditione, ut ipsi quoque, pro eo ac digna compensatio postularet, aliquid iisdem tribueremus: id quod nobis præstare nondum licuit. Hæc omnia nota sunt Laurentio Venerabili Archi-Eppo, & Gregorio olim Eppo Croatiæ, & Gregorio nostro Scribæ.* Hæc firmant superius dicta, nempe Stephanum semet fecisse rebellium Ducem, qui in subsidium levavit a Monachis, amplius centum solidos, lege ea: ut regale territorium, illis conferat, si potitus Regno fuerit, quod ante annum 1089. exequendi impos, ut exprimeret: *id quod nobis præstare nondum licuit*, tum demum est executus. Hæc acta fuisse consilio Laurentii, verba docent: *Omnia nota sunt Laurentio.* Croatensi Episcopo quid evenerit?

nerit? necdum est erutum; profectò 1089. Episcopus non fuerit, cum dicat Stephanus: *Gregorio olim Eppo Croatiæ.*

Rei hujus consideratione, si Gregorius *Croatensis* Episcopus, qui Regis curiam sequebatur, & regalis vocabatur Episcopus, a Zvonimiro Episcopatu privatus fuit, ut partes secutus rebellium; & augeri potuit tumultus ob Episcopum depositum, & designari Episcopatus Zagrabiensis in Sclavonia, Goricensisque Sedes (quod ritus a Zagrabiensi Ecclesia susceptus, & Goriczâ Zagrabiam translatus firmare videtur, atque testari) Zagrabiam transferri, ut rectè pag. 19. hist. Zagr. infra, monuimus, si Episcopatus quispiam Zagrabiam translatus fuisse credi potest, tunc Croatensis majori ex parte. Hinc relata Tomci & Vinkovichii opinio, pag. 6. cap. infra III. qui Episcopatum Zagrabiensem anno 1085. fundatum scripsêre, de his disturbiis foret intelligenda. Et quia Zvonimirus Sclavoniam possedisset, ideo Breviaria antiqua, de fundato hoc per Ladislaum Episcopatu tacere. Sed tum fundatus non fuerat, at designatus tantummodo, ad reducendum Gregorium Episcopum, legitimo Regi suo Zvonimiro. Enimvero monumentum pag. 1. exhibitum; morte S. Ladislai 38. annis posterius, Ladislao fundationem adscribit: *Regnante Nobilissimo Rege Ladisclavo - - prædictus Rex* (itaque Ladislaus) *Zagrabiensem constituit Episcopatum.* Quare ut ante mortem Zvonimiri, Sclavoniam a Ladislao receptam fuisse, nemo scriberet, ita hæc, mortuo Zvonimiro acta fuisse, censeri debet. Hinc cum Zvonimirus anno 1087. vixerit, atque ad annum 1089. vixisse deducatur, Zagrabiensis Ecclesia anno 1085. fundata haud sit. Porro ad componendas discordias Tinniny anno 1087. conventum celebratum a Zvonimiro fuisse, eumque anno hoc vixisse, consit ex monialium Jadrensium confirmato privilegio, a Lucio ac Farlato memorato. An vero sub his comitiis impie a Croatis trucidatus fuerit Zvonimirus, ut trastulit Marulus? aut vixerit ad annum sequentem, res adhuc obscura incertaque est.

Zvonimiro mortuo, ut in turbis Regnum fuerat, sic eas, ultro continuâsse argumento est: quod ad indicta Sibenicum comitia, die octava Septembris, nec Banus, nec Comes ullus comparuisse arguatur, ex instrumento apud Farlati, atque Lucium lib. 2. cap. XI. dum pro teste insertus nullus habetur; at tantum Laurentius Archi-Episcopus, Joannes Episcopus Tragurinus, quidam ex Spalatensi Clero, cum Nobilibus. Facile Laurentius Stephanum coronavit, dum isthic exprimeretur: *Actum est hoc apud castrum Sibenico in, die præfatæ solemnitatis.* Superius autem: *Cum igitur omnipotentis DEI pietas, me suæ Clementiæ, Patrum, Avum, Proavum, solio in Regio omnibus Chroatiæ, & Dalmatiæ Nobilibus collaudantibus exaltaverit honore.* Narrando, universos Nobiles, Ecclesiarum Rectores ad se confluxisse, & reliquos inter Abbatissam Cænobii Spalatini cum precibus, ut: *quodam scriptum a nuper Rege defuncto Svinimiro concessum* confirmaret. Ubi quia Banorum, Comitum nulla exprimeretur mentio, quæ secutæ sunt a Svinimiri morte confusiones, facile conjectari est. Hoc sane est, quod Stephanus a Scriptoribus Hungaris, pro Rege non exprimatur, quia pro legitimo, nec ab Hungaris, nec Romana Curia, nec vicinarum Provinciarum scriptoribus habitus unquam fuit; verum Rex fuit, factionis paucorum. Hoc est: quod Laurentius Archi-Episcopus a Stephano, suo licet Rege, confirmari Donationes, privilegiaque Ecclesiæ suæ non procuraverit. Hoc est: quod Hungariæ Reges, agnoscente quoque Lucio, quamvis in successiva privilegiorum confirmatione, Zvonimiri, Cresimiri Croatiæ Regum memorias servaverint, de Stephano ne verbum quidem ponant, dum nihilominus anno 1188. hoc ipsum Stephani, Monialibus datum diploma, fuisset exhibitum, ejusdemque obtenta donatio nova, quin Stephani Regis poneretur memoria, at tantum Svinimiri. Quare inique repræhenduntur scriptores Hungari, & cumprimis Thuroczius, quod Stephani hujus mentionem non fecisset, dum hunc pro Rege legitimo, nec Regni Croatiæ optimates, nec Hungaria unquam habuit, vel agnovit, at solummodo Laurentius Archi-Episcopus. Ex Episcopis: Tragurinus, & Gregorius olim Croatensis. Presbyteri aliquot, Monachi, Abbatissæ, Nobilesque Spalatenses. Dum Croatia Dalmatiaque - membrum & pars legitima Sacræ Regni Hungariæ Coronæ sunt, latere hæc non potuêre, Scriptores vetustos Ungariæ, quod in horum Aula, è Regnis illis, ut obsides, plures numero semper extiterint; quod item privilegia illorum, Ungariæ Reges confirmaverint. At videntes Stephanum, factione paucorum Regios usurpâsse titulos, postquam sponte juri omni, & Ducis titulo ipsemet cessisset, eum è numero Croatiæ Regum exmiserunt, eo veracius, dum nec Hungariæ Reges, nec Status Coronæ, Stephanum pro Rege habuissent. Scriptorum est: fidem sequi publicam, & hanc non postponere ex privatis affectibus. Demum ex supra relatis videre est: Quis fuit Stephanus? qua ratione in extradatis scripturis inseruit: *Patrum, avum, Proavumque solio in Regio, Nobilibus collaudantibus exaltaverit honore?* Quando? atque ubi mortuus? etiam nunc obscurum est. Debili valde manu Regnum usurpans, illud facile amisit, dum anno 1091. Dalmatia, ad clientelam rediit Imperii Orientalis. Croatia

tia Almum a S. Ladislao datum Regem habuit, teste antiquo monumento apud Lucium lib. 3. cap. I. *Anno Incarnationis JEsu Christi D.N. 1091. Kyri Alexio Constantinopoleos Imperante, tempore, quo Vladislaus Pannoniorum Rex, Croatiæ invadens Regnum, Domnum Almum suum Nepotem in illo statuit Regem. Jadrensi vero Cathedræ Domno Andrea venerabiliter præsulante, meque Drago Domini Præstantii Episcopi nepote, jam tertio priorante.* Verum de his infra uberius.

Perpensis Regum Croatiæ scripturis, ac diplomatibus, æqualis videtur fuisse gubernationis ratio, ut in Regno Hungariæ. Erant his post Regem *Bani*, sive Duces, *Zupani*, id est Comites. Barones Regni, ut Cubicularii, Camerarii &c. quos tamen, vulgari dialecto exprimebant. Erant Status atque Regni ordines, ex Episcopis, Abbatibus, Presbyteris etiam, ut Diplomata eorumdem Regum evincerent. Regni Congregationes, ut superiora dubitare non sinerent, dum Zvonimirus: *ubi fuit Fidelium maxima congregatio* &c. Castra, Comitatus, cæteraque, æque ut in Hungaria. Reges benemeritos præmiabantur, donando, conferendoque territoria. Cum regalibus disponebant, ut donationes evincerent. Disponebant cum monasteriis, iisdemque immunitates largiebantur, ut diploma apud Lucium, lib. 2. cap. 15. Anni 1059. testaretur: *Concedo faveo, annuo tibi Andreæ Abbati - - hujus potentiæ libertatem, ut præter debitam Ecclesiasticæ disciplinæ reverentiam, nulli mortalium potestati mundanæ, sive spirituali subjecti habeamini*, pluribusque aliis. Hoc porro sæculo X. ita viguisse, sacri testantur Canones, & Decreta a Reghino collecta, quæ demonstratio huc non pertinet. Ecclesias conferebant, ut fidem faciunt diplomata apud Cl. Farlati, in rebus disciplinæ publicis, sive Rempublicam respicientibus, communi voluntate ordinabant. *Regali auctoritate, Magnatumque meorum favorabili voluntate, scribi mandavi stabile* (vide loco citato apud Lucium) *Privilegium libertatis* &c.

VII. De Dalmatia meminisse debemus. His temporibus, restrictam admodum fuisse Dalmatiam, nemo dubitat, cum hæc maritimis tantum civitatibus contineretur, Jadra, Tragurio &c. Insulæ vero, ut Arba, Veglia, Cherso &c. fuerintne Narentanorum, aut Croatarum, adhuc in obscuro est. Dalmatiam ut his considerabatur temporibus, Scriptores Veneti adeo confundere studuerunt, ut si hos, horumque Ducem Dandulum spectes, quævis monumenta, diplomata, MSS. quinimo quosvis scriptores, qui Dandulum non sequuntur, erroris damnare oporteat. Profectò admirandum est studium, quo nituntur, res Dalmatiæ obscuras reddere. Croatiæ Reges, jam judices, jam alio nomine scribunt. Sclavos Sclavoniamque exprimunt. Narentanos pro Marianis habent, cæteraque innumera. Se Dalmatiæ Dominos, atque Duces contendunt, titulos varios ex Dandulo proponendo. Profectò si quis est: qui quævis falsa supposititiaque sibi persuadeat, Dandulo excepto, ac Venetorum Chronicis, horumque non omnibus, sed quibusdam Scriptoribus, talem relinquimus. Qui vero veritatem amant, præter omniscium DEum, errare posse homines fatebuntur. Porphyrog. ætate sua Venetos Italiæ Regibus tributa solvisse testatur, Sclavis item sive Croatis, talia per eos fuisse exoluta, negari non potest. Si Dalmatia Veneti juris Sæculis X. & XI. fuit: Si Venetæ Dalmatiæ Domini? qua ratione Democraticus ille Dalmatarum status, a Lucio Farlatoque descriptus subsistere poterit? quomodo Croatiæ Reges, se Reges Croatarum Dalmatinorumque inscribebant? Priores, vel Catipanos Dalmatiæ, propriis inserebant cartis? terra, marique suum dilatatum Regnum exprimebant? quomodo anno 1064. ut est apud Lucium lib. 2. cap. 16. Tragurienses expediunt: *Regnante Domino nostro, ac Piissimo Aug. Constantino Duce & Magno Imperatore.* Eccur Arbenses, isthic apud Lucium 1062. *Imperii moderante habenas Domino Comneno*; *Croatiæ Dalmatiæque regimen D. gubernante Petro.* Quid est? nullum adhuc repertum esse monumentum, nullam donationem, quibus doceri posset, sæculis X. aut XI. Venetiarum Ducis, memoriam, non dico subjectionis, clientelæ, sed nec honoris, in Dalmatia, aut Croatia haberi insertam, Jadræ factæ atque Jadrensibus collationes, donationes, privilegia, per Croatiæ Reges, a Cl. Lucio, & Farlato exhibeantur, miror attamen, utrumque dicere, tales desiderari. At ego neutri horum irasci valeo, dum rationi suæ Reipublicæ sic studuerunt; ut cognoscendæ veritati, media, modosque posuerint. Lucius lib. 3. cap. 2. necessitatem, quæ illi erat, satis exprimit, dicens: *Veneti Scriptores, tam vulgati, quam manuscripti Alexium Imp. - - Dalmatiæ titulum concessisse uniformes* (NB.) *asserunt. Sed cum ex traditis ab eisdem, quæ gesta sunt, distingui nequeant*; *ideo ab illorum temporum scriptoribus, aliqua sumenda sunt, ut - - causæ belli, titulique Dalmatici consequendi occasio appareant.* Quæ satis indicant, quid senserit Doctiss. Lucius? quid item scribere debuit. *Causæ belli titulique Dalmatici consequendi*, haud vero consecuti, *occasio appareant.*

Itaque ante Sæculum XII. atque istud, tardius; Venetis in Dalmatia nil fuisse, certum e

monu-

monumentis, diplomatibus, & Scriptoribus est. Desudat loco citato Lucius, ut per scholasticorum argutias, umbram, apparentiamque faciat, bello Northmanico, sive à Roberto gesti adversus Constantinopolitanos, jus quodam in Dalmatiam Venetos obtinuisse, ex Alexii Imp. Privilegiis. At quisquis Lucium attentè legerit, videbit quam invitè, atque violenter, succurrere nitatur Scriptoribus Venetis. Profectò, si ab Alexio, attributus fuit titulus Dalmatiæ Ducis, Vitali Phaletro, qua ratione Gregorius VII. Zvonimirum in Regem Dalmatiæ investivit, agnoscente superius Svinimiro? quomodo anno 1091. ut supra, Alexii Imp. Episcopi, Priorisque Jadrensis exprimitur memoria? quin vel mentio esset Ducis Venetiæ *Kyri Alexio Constantinopoleos Imperante* &c. Anno 1080. Botoniatem detrusum esse ad monasterium, Alexiumque Imp. factum, scribit Lupus. Anna Comnena, Alexium adversus Robertum multos solicitâsse recenset, ac reliquos inter, Venetos quoque, oblatione promissioneque donorum, quæ salva Republica concedi possent. Describit Venetorum operationes, missosque fuisse a Venetis nuncios ad Imperatorem, indicaturos, quæ contigerant. Imperator inquit Anna: *eos, ut par erat benevolentissime exceptos, beneficiis onustos innumeris remisit, cum non modica pecuniæ summa, qua, & Ducem Venetiarum, & alios sub ipso, ejus Reipublicæ Magistratibus munerabatur.* Haud attamen meminit permissæ Venetis Dalmatiæ, attributique Dalmatiæ Ducis Tituli. Quin Robertum Virum imperterriti animi fuisse celebrat, & post amissam victoriam, eum suas naves in continentem subduxisse, *libera possessione, maris hostibus permissa.* Cujus rei Robertum pœnituisse, non solum ob rerum suarum formam, sed etiam salutem successumque ceptorum. *Constituit ergo renovato impetu bellum iterum terra simul marique movere.* Abbas Gaufridus apud Lucium quævis ab Alexio Venetis præstita narrat, verbis sequentibus: *Cujus splendidæ victoriæ, simul Imperator ipsorum nunciis indicantibus certior est factus, multis eos muneribus, magnisque honoribus prosecutus est. Duci Venetiarum Protosebasti dignitatem, cum congruo censu annuo contulit. Ecclesiis omnibus, quæ Venetiis sunt, satis magnum auri numerum quotannis ex Imperiali ærario pendendum constituit. Eximiæ vero Ecclesiæ, structæ in nomine Evangelistæ Apostoli Marci, vectigales fecit Melphenses omnes, qui officinas Constantinopoli haberent: omnesque prætereà officinas, ac tabernas alias, quæ a veteri Hæbraica Scala ad Biglam sic dictam pertinent; simul & eas Scalas, quæ intra istud totum spatium continentur, donavit. Præterea magnas immobilium largitiones, tum Constantinopoli, tum Dyrrhachii, tum ubicumque alibi illi petierunt. Quodque maximum omnium fuit, mercimonia ipsorum cuncta, quovis portorio, aut vectigali, decrevit immunia in omne tempus esse, in cunctis Romanæ ditionis locis, ut quidquid exportarent, importarentve, nihil, ne obulum quidem redemptoribus fisci, aut publicanis, similibusve Regiæ pecuniæ collectoribus, commercii, alteriusve tributi nomine pendere, cogerentur, sed plane liberam, cunctaque Romanorum Magistratuum potestati exemptam haberent mercaturam.* Hi sunt favores, quos Alexius Venetis concessit, ubi Dalmatiæ, nec tituli alterius, quam *Protosebasti*, est memoria. Gaufridus autem illorum temporum scriptor est, & Dandulo multum anterior, qui, utpote Abbas, nec demendi quæpiam Venetis, rationem habuit; nec decipere posteritatem voluisse, censeri potest. Relata tum Roberti morte, quid ab Alexio factum, narrat Gaufridus, nempe: dissensionum semina sparsa, & quidem opera Venetorum. Addens: *Incumbebat in idem, ipse per se insuper Augustus, nullum finem donandi, promittendique faciens. Persuasit facile; est enim universum Latinorum venale genus, & ex perdito pecuniæ amore, paratum, solitumque, carissima quæque prodere, ac pacisci pro spe lucri sordidi.* Prosequitur, quod: *ab Augusto lactati spebus conjuratione facta, primum de medio tollunt, qui auctores fuerant arcis* (Dyrrhachiensis) *Roberto tradendæ. Tum & alios, qui adhuc perstabant in ejus fide.* Sane cum Marulus scribat, iniquè occisum fuisse in Comitiis post lectas Papæ litteras Zvonimirum, quem partium fuisse Roberti, supra diximus, perfacile ipse, cum filio Radovano, misere cæsus, interemptusque est. Tandem verbis illis: *Immobilium largitiones - - tum ubicumque alibi illi petierunt*, nempe Veneti, Dalmatiam non intelligi, evincunt posteriora monumenta, ut *Kyri Alexio* &c. An. 1091. Stephani Zvonimiro oppositi: Colomanni Regis Hungariæ, ut omnino demonstratum needum sit, sæculis sive X. sive XI. Dalmatiam sub Venetorum fuisse potestate, aut Duces Venetos, Legitimosque, atque ab Imperatore aliquo, aut Romano Pontifice, aut a Dalmatis, habitos Dalmatiæ Duces fuisse. Hoc infra copiosius demonstrabimus. Demum Illssimum Assemanum, mirari deberem, qui Dandulo, præ Diplomatibus, & Epistol. Pontiff. defert, dum 1071 Croatis Cresimirum III. Venetis Dalmatisque, Dominicum Sylvo Ducem fuisse scribit. Quia nihilominus, se Annales Dalmatiæ non scribere, sed hos, a Cl. Farlato præstolari concluderet, tametsi multum faveat Venetis, de sententia sua, dubius sum. Cæterum quia Tom. IV. Par. 2. cap.

cap. 2. pag. 353. ostendere vult: ad finem sæculi X. Venetorum Duces, simul etiam Dalmatiæ fuisse Duces, ejus motiva, negligenda non censui. Dum is, eruditione, officio, me foret illustrior, cedere debeo Viro tanto, cedoque lubens, si comparemur authoritate, officiis, & cognoscendarum rerum occasione. At dum ipse ex instituto de his non scriberet; dum Dandulum sequitur; dum de ejus amore in veritatem, dubitare nequeo, ejus motiva referre me posse existimavi. Itaque

Primo refert ex Dandulo, ad annum 997. Henricum Cæsarem, ad preces Petri Urseoli Ducis, datum Venetis privilegium, confirmans omnes exemptiones, libertates, & immunitates, quas Duces, Eaclesiæ & populi Venetiæ, soliti sunt habere in Italico Regno. Ubi non solum Dux Venetiæ, sed etiam Dalmatiæ in eodem privilegio nominaretur. Sed anno 997. Henricum fuisse Cæsarem, novum est. Otto enim III. eo anno imperavit. Si errorem esse in anno dicatur, monendum fuerat. Sed mendum in anno sit, quis ille fuit Henricus, erat explicandum. Si Sanctus: docendum est, cum iste, pulsis Græcis & Saracenis, Apuliam cum Calabria occupaverit, & ob navatam a Nortmannis in prælio operam, hanc illis attribuisse scribatur. Si vero fuit Henricus auceps, antiquior esset Ducatus Dalmatiæ Venetis subjectio, quam Dandulus scriberet. Verum, sit alteruter horum Henricus, sicuti exemptiones, libertatesque, quibus ob pensa tributa, gaudebant in Italico Regno, confirmavit; ita Dalmatiæ Ducis titulum, ab expeditoribus & scribis insertum fuisse, eo magis credi debet, quia Henricus in Dalmatiam, caruit dominatu, potestateque, utpote quod Dalmatia Orientis Imperio obnoxia fuerit, cumprimis ætate Henrici aucupis. Anno autem 997. Orientales habuit Catipanos, & Dircislaus ab anno 994. Inclytus Rex Croatiæ fuit, Constantinopoleos Imp. gratia. Quare ut Dircislaus, honoris ergo, se Dalmatinorum quoque Regem inscribebat; ita Duces Venetiæ, titulum duntaxat similem, orare, obtinereque poterant. Quod tamen Dalmatia non cognovit. Quare dum notissimum est, ad privilegii valorem, usum demonstrari oportere, hic quoque a Dandulo erat edocendus. Si juris legitimi fuit Dalmatia, Venetiæ Ducum, eccur occasione investituræ Zvonimiri, ad Dalmatiæ Regnum, facta per Gregorium VII. nil actum fuit a Serenissima Republica? Eccur ab Alexio, ob testata adversus Northmannos servitia, Dalmatiam obtinuisse, nec a Lupo Protospata, nec Gaufrido, ejus temporis Scriptorum, commemorantur.

2do: Provocat Illm. Assemanus, ad pacta ab Arbensibus inita, & relata a Lucio pag. 80. ubi Arbenses, anno 1018. exprimerent: *Vobis D. Othoni Seniori nostro, Duci Venetorum, & Dalmaticorum.* Magnif. Baro D. Paulus olim Ritter, in opere suo MSS. *offuciæ Joan. Lucii* inscripto, contractum illum, commentum esse docet, uti supra Cencium, de Investitura Regni Croatiæ. Sed hæc alias. Miratur Ritterus contractum illum, relictum fuisse Arbensibus, dum servandus fuisset a Republica, pro demonstrando jure tributi, ab Arbensibus pacti. Item instrumentum ait refferi a Sansovino, sed in eo non legi to: *& Dalmaticorum*, verum unice: *Domino Othoni Seniori nostro, Duci Veneticorum*, quare gravius repræhendit Lucium, illud: *Dalmaticorum* addidisse, fors *sub ipsa impræssione* ita Ritter *quod verba in eo versiculo adeo compressa manifestant, ut illorum distinctioni nullum spatium interpositum sit.* Verum utut hæc sint. *Majus Arbensis Episcopus*, Ducatum Dalmatiæ attribuere non potuit, si talem expræssit, Othoni Seniori Arbensium, adeoque vel Concivi, vel apud Arbenses possessionato, honorare voluit illum, ut elevatum ad Ducatum Venetiæ; aut to *Dalmaticorum*, qui intellexerit, quis nunc interpræetabitur, *Dalmatiæ* attamen Ducem, eum non expræssit. S. Damiani citatum ab Assemano testimonium, cum monumentis, diplomatibus, scriptoribus non cohæret, ut hæc quævis falsitatis arguere oporteat, si Damiano fides. Sane si careret mendo textus suus, conciliare nescio verba ejus: *Dalmatici Ducatus habenas gubernâsse*, Petrum Urseolum, primum Ducem Venetiæ, & *Dalmatici Regni Principatum* fuisse adeptum. Verba hæc indicant, Petrum Urseolum fuisse antea Ducem Dalmatiæ, & hanc in Regnum elevâsse, hujusque Regni, primum extitisse Principem. Quod nihilominus, scriptum est a nemine. Quare S. Damianus, cum Petro Urseolo Coætaneus non fuerit, qua ratione Dalmatiam e Ducatu, in Regnum sublimatam fuisse scripserit? non assequor. Pietati suæ nil volo detractum, dum pii doctique Viri, jam distinguerent, intra pietatem & scientiam, faterenturque, pietatem a scientia differre, nec quemvis scientem, ideo quod sciat, pium esse: nec omnem pium, ideo quod pius sit, rerum singularum esse scientem.

VIII. Quæstiones plurimæ, per superiora sunt illustratæ, iisdemque satisfactum. Quare eas non repetimus. Si de S. Rege Stephano, quædam sciscitari veles, dum examen horum huc non pertinet, ex Breviario Zagrabiensi habe sequentia: Primo teste lectione V. (sunt autem, lectiones primi quoque nocturni, ex vita beatorum Virorum) per Astricum Præsulem novellæ Christianitati, benedici petiit, sic enim lectio: *Ascrito* (Astrico) *Præsule ad Pontificem sanctæ Romanæ Ecclesiæ misso: novellæ Christianitati munus benedictionis, sibi quo-*

que

que Coronam & Crucem in signum Apostolatus concedi promeruit. Observa: Crucem & Coronam *in signum Apostolatus* data fuisse exprimi, neququam in signum: vel Regni a S. Stephano, sponte subjecti: vel a S. Romana Ecclesia collati Stephano. Quærere ex hinc nolo, utrum Stephanus coronam sibi dari petierit? aut illi nec petenti, ultro pro Apostolicæ Sedis affectu, atque liberalitate, ut præmium sui zeli, Divina dispositione submissa sit; (ut mos ferebat sæculorum illorum) & quidem an non ipsa, illa corona? cujus Dist. 96. cap. 14. *Constantinus* &c. est memoria sequens: *Decrevimus itaque & hoc, ut ipse* (Sylvester nempe I.) *& successores ejus diademate, videlicet corona, quam ex capite nostro illi concessimus, ex auro purissimo, & gemis preciosis uti debeant, & in capite ad laudem DEI, pro honore B. Petri gestare* &c. In eadem lectione, ponitur: *Qualis vitæ vir, discretionis fuerit: statutum a se Decretum manifestum facit.* Hoc esse puto, quod nunc Decretum II. in Codice legum, legitur. II. Lectione VI. pia mors describitur, Regnique commendatio B. V. M. & anno 1038. Festo Assumptionis, mortuus exprimitur. Est memoria S. Regis Stephani, Festo Assumptæ in Cathedrali Basilica Zagr. III. In officio Octavæ S. Stephani, lectione I. exponitur: *Beatissimus Rex Stephanus, merito nomen adeptus est Apostoli, quia sicut Apostolorum in omnem terram exivit sonus, ita ipsius operum, & etiam meritorum.* Narrat Jerosolymis constructum Monachorum cænobium, Romæ 12. Canonicorum, Constantinopoli Ecclesiam, & in cæteris Provinciis monasteria. Lect. V. Sic narratur canonizatio: *Tandem interjectis 45. annis - - multis variisque miraculis præcedentibus: Canonizatus, & Sanctorum Cathalogo adnumeratus est.* Itaque anno 1084. Die 30. Maji, *Festum Elevationis Dexteræ B. Regis Stephani*, recolitur. In Lectionibus S. Gerardi, nulla est Emerici instituti mentio, sed Gerardum in eremo Bel, cum Mauro Monacho fuisse, inde infula Chanadiensi a S. Rege, causa Prædicationis donatum, non multo post tempore orta seditione in Pannonia, egressus Alba Regali, & ad Ecclesiam sanctæ Sabinæ perveniens, cænantibus fratribus, secuturam suam die sequenti mortem annuntians, absoluta die altero missa, ad fluvium Danubium, a turba malignorum, circumdatus, lapidibus obrutus, curru subverso, humi dejectus, repetensque: *Domine JEsu Christe, ne statuas illis hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt.* Lancea percussus, primus Pannoniæ Martyr, obdormivit in Domino.

§. IV.

Memoriæ Sclavoniæ, Croatiæ, Dalmatiæ a S. Rege Ladislao, ad Tartarorum sub Bela IV. excursionem, ac Pannoniæ, Sclavoniæ, Croatiæque in parte, depopulationem.

I. S. *Rex Ladislaus*, quem alii scribunt Vladislaus; alii Uladislaus, item Ladisclavus, Belæ Regis fuit filius, teste lect. I. Brev. Zag. ubi: *Beatus Rex Ladislaus: Primi Belæ Clarissimi Regis Hungariæ filius, in ipso suæ Nativitatis exordio, DEI propositum habitu corporis & animi præferebat*: & *natus præmonstrabat infantulus, qualis Rex esset futurus* &c. Quare ingeniosius, quam verius Clar. Ritterus in opere edito: *Natales D. Ladisclavo R. Slavoniæ Apostolo restituti*, è Croatia oriundum arguit. Regios honores, & titulos consecutus est 1071. Regnavit plene, Geysa mortuo. Servandorum jurium Regiorum fuit studiosissimus, ut pag. 109. monuimus. Regni Optimatibus fuit indulgentior, ut Decreta sua evincerent, ubi Decreto I. *Præsidente Christianissimo Ungarorum Rege Ladislao, cum universis Regni sui Pontificibus, & Abbatibus, nec non cunctis Optimatibus.* Decreto II. *Temporibus Piissimi Ladislai Regis, omnes nos Regni Pannoniæ Optimates in monte sancto conventum fecimus, & quæsivimus, qualiter malorum hominum impedirentur studia.* III. Decreto: *Hoc decreverunt, hanc legem constituerunt*, videlicet Optimates, quorum potentiam Thurozius satis indicat cap. 63. par. 2. & hanc Andreas II. restrinxit, dum Nobilium extendit immunitates, ut ad Regis hujus Diploma, Successores Reges jurent. Mortuus est S. Ladislaus, fide quoque Brev. Zagr. Lect. III. in die octava: *Migravit ad Dominum, Anno ejusdem, Millesimo, Nonagesimo Quinto, Tertio Kal. Augusti.* Nunc die 30. Julii in Cathedrali hac, recolitur Festum: *Depositionis S. Ladislai Regis, Solen.* quod nobis est, ut in Romano *Duplex.* De ejus Canonizatione in Octav. Lect. V. habet: *Nostris quoque temporibus* (hæc indicant, lectionum compilatorem tum vixisse, sive sæculo XII. quod de his lectionibus intelligi debet, nam in MSS. his Breviariis, & antequam sub Osvaldo Episcopo imprimerentur, in quibusdam annus MXV. exprimitur) *DEus multis mirabilibus Sanctum Confessorem suum Ladislaum glorificavit. Nam Anno Domini Millesimo, Centesimo, Nonagesimo Secundo, sanctum Corpus ejus canonizatum est. Ubi cæci illuminati sunt, muti loquellam acceperunt; claudi, paralitici, variisque lan-*

guoribus diuturno tempore attriti, ad sepulcrum ejus venientes, implorato ipsius adjutorio, sanati sunt. Lectione VI. *In aliis etiam partibus, & circumjacentibus Regionibus, plurima miracula, & copiosa beneficia, fidelibus, ejus patrocinia implorantibus sunt exhibita: quæ scribere longum esset. Rogemus ergo Dominum, ut per intercessionem piissimi Regis, sic transeamus per bona temporalia, quod & æterna gaudia consequamur. Præstante Domino nostro JEsu Christo* &c. Hæc retulisse sufficiat.

II. Cum anno 1085. adversus Zvonimirum, memorata superius factio enata fuisset, præcipue si is affinitate jungebatur Ladislao, creditu est facile; desertum haud fuisse Zvonimirum a Ladislao. Suadent hæc, meditata Ecclesiæ Zagrabiensis erectio, postquam Gregorius Croatensis Episcopus, factiosis adhæsisset, partes secutus Stephani, suadet Almi in Regem Croatiæ elevatio: de qua infra. Quare mortuis Zvonimiro, hujusque filio Radovano, Sclavoniam sine quavis difficultate, ut partem portionemque S. Regni Hungariæ Coronæ accepit. In Croatia vero, cum Stephano, nullus Baronum, neque Comitum adhæsisse eruatur, at Laurentius tantum, cum quibusdam Presbyteris, Monachis, & Nobilibus, Regnum ejus per Croatiam extensum fuisse, eo minus credi potest, quod anno 1091. a S. Ladislao occupatum fuisse Regnum Croatiæ, atque Almus Rex Croatiæ constitutus, monumentum adhuc descriptum pag. 118. testetur. Quid Stephano prætenso Regi Dalmatiæ, Croatiæque acciderit? an nempe mortuus fuerit? aut iterum ut sub Zvonimiro, sponte quævis cesserit? stat in tenebris. Constat tantum, anno 1091. Dalmatiam sub clientela Alexii, proprios habuisse Priores, Croatiam vero Almum Regem, cui Sclavoniam quoque adjunctam fuisse a S. Ladislao, nil obstat; ut credere nequeamus, imo suadent plurima. Hæc porro omnia, præcipue Almi in Regem Croatiæ elevatio (quod Regalia insignia a Constantinopolitanis Imp. Croatiæ Reges soliti fuerint accipere, & quod Almus successive ad Imp. Orientis profugerit) Ladislaum fecisse scitu & consensu Alexii Imp. eorum invicem culta amicitia evincit. Hæc tanta fuit, ut filia Ladislai Regis, nomine Pyrisca, (puto legendum Prisca, dum erga Beatam Martyrem Priscam, erat condam devotio magna, & Festa dies Priscæ V. & Martyr. die 18. Januarii) Græcis vero Irene, circa 1094. Joanni Comneno in uxorem traderetur. Testes rei hujus sunt, e Scriptoribus Bizantinis, Cinnam. Esto erret, dum Stephanum filium Colomanni, Almi fratrem exponeret, ut in Stemate Comnenorum pag. mihi 149. scribat Illustriss. D. Carolus Du Fresne: *Uxorem duxerat* (nempe Joannes) *superstite adhuc parente, ante annum MCV. Irenem Hungariæ Regis filiam, uti testatur Zonaras, Ladislai scilicet.* E domesticis idipsum scribunt Thuroczius cap. 63. Pistor. Bonfin. diffusiusque rem hanc examinat Ritterus, repræhendens Lucium, cæterosque; qui S. Ladislao uxorem fuisse negant. Hodie Ritterianis ratiociniis, & deductionibus non egemus, dum ex diplomatibus constat S. Regi Ladislao uxorem fuisse. At quæ illa fuit? ignotum est. Ritterus asserit, haud probat, Cresimiri Regis Croatiæ fuisse filiam. Quæ sua ex lubitu assertio, qui conciliari possit, cum Regno per Zvinimirum erepto, destinato Successori Stephano, haud assequor. Si *Olhait* vocabatur, ut Bonfinius ex epigraphe Epitaphii Vesprimiensis, conjiciendi dat fundamentum, vel e Polonia, vel Galitia, *Olhait* fuisse censerem, dum Colomannum evocatum e Polonia, ad capessendum Hungariæ Regnum, nostri scriberent. *Joan. Scylitz. Curopol.* Contin. Cedreni. *In Nicephoro Botoniate Imp.* pag. mihi 678. habet: *Dedit item sororis suæ filiam Synadenen, Theodulo Synadeno genitam, Crali* (hoc est Regi) *Ungariæ uxorem, quo etiam mortuo, rursus est Bizantium reversa.* Sed quis ille Regum Hungariæ? non nominat. Annorum combinatione cum Nicephoro Botoniate, & Ungariæ Regibus, *Synadene* aut Geysæ, aut S. Ladislai uxor fuisset. Si Geysæ; uxoris suæ nomen sciretur. Si Ladislaoi altera illi fuisset uxor, quæ mortuo illo, Privignoque suo succedente, Bizantium redivisset. At hæc non examinaremus, ideo ad institutum nostrum redeamus. Et primo, uno complexu quævis dicenda sunt.

De Sclavonia.

I. Illos, qui Sclavoniam a Croatia non distinguunt, erroris convincunt Carthæ veteres, quas hic longum foret exscribere. Videantur quæ infra in historia Zagr. pag. 2. exhibuimus, ubi: Zagrabiensis Episcopatus, in terra Banatus, item *in Ducatu Sclavoniæ* exprimitur, fundatus a S. Rege Ladislao. Item pag. 1. *Regnante Nobilissimo Rege Ladisclavo*, nullus ex optimatibus Croatiæ, nullus ex Episcopis exponitur, sed Primas Strigoniensis, Archi-Episcopus Bacsiensis, Episcopus Vesprimiensis, Palatinus, & Comes Symeghiensis Grab, *Horum cæterorumque Nobilium consilio* Zagrabiensem constituit Episcopatum. Satis ergo constat, Sclavoniam distingui debere a Croatia, atque illam Sacræ Coronæ fuisse, a S. Ladislao receptam, recuperatamque, jure Sacræ Coronæ, ut ejusdem Ducatum. Lege, si lubet diploma pag. 327. inferius positum, totque alia, in hist. Zagrabiensi. Imo Sclavoniæ Bani, secu-

lis

jis pluribus, a Banis Croatiæ distinguebantur, ut Decreta Legum, & inferius Hist. Zagr. demonstrarent. Sane tametsi Farlatus, Spalatensis Ecclesiæ jurisdictionem, amplissimè extenderit, quemadmodum & Dalmatiæ extensionem, satis aperteque erroneè, ut dum Bachiensem Ecclesiam posuit ad confluentiam Dravi & Danubii, quod si intueri voluerit, se errâsse fatebitur. Dum Diacoviensem Episcopatum, Spalatensi attribuit, quem Carthæ nostræ ignorant, ante XVII. sæculum: dum tot alia, ex defectu cognitionis rerum nostrarum. Si secutus fors est Levakavichii MSS. fidere illis nequit, dum partes Sclavoniæ inferioris, Mahometanis tunc parebant; dum vixit, scripsitque Levakovichius. Quamvis inquam faveat Ecclesiæ Spalatensi, & Episcopatum Sisciensem (quem ait pertinuisse ad Salonitanam Ecclesiam, minus rectè, ut edocemus alibi) a S. Ladislao Zagrabiam translatum fuisse asserat, tamen Zagrabiensem Ecclesiam Metropoli Spaletanæ non subjecit, ut videre sit hinc etiam, Sclavoniam a Croatia distingui.

Istud adeo certum, indubitatumque est, e monumentis, legibus nostris, Scriptoribus veritatem sequentibus, ut quævis hæc exscribere volumen efficerent. Imo olim, inter testes inseri monumentis solitos, hoc ipsum exprimebatur. Sic Bela IV. in donatione terræ Klokoche ait: *Dati verò testes sunt, ut factum præsens ampliori robore fulciatur: Chak Comes Bodrugensis; Allader Magister, Martinus Banus; Bachia Comes Zagrabiensis, Andreas Magister.* *Hujus autem terræ indigenæ* (videlicet Croatiæ, in qua Klokoche situabatur) *Guncellinus Archi-Episcopus Spalatensis, Michus Episcopus Tininiensis, Herebertus Abbas Toplicæ, Boncelaus Comes Goricensis, & alii, quorum recitatio fastidium generaret.* Andreas II. Anno Domini 1194. per manus Magistri Stephani Aulæ Regiæ Cancellarii (lege infra Hist. Zagr. pag. 324. de Andrea II.) in donatione facta Comiti Jerindoni de Veglia, confirmata anno 1209. quo legitimus Rex fuerat, ait: *Attendentes itaque animo benigniori sinceritatem, & devotionem dilecti & fidelis nostri Comitis Jerindonis de Veglia, totam terram pertinentem infra Ducatum Sclavoniæ, scilicet Vinodol, & Modrus, cum pertinentiis & totis redditibus, ei & hæredibus suis, jure hæreditario contulimus, perpetuis temporibus possidendam, tali verò pactionis interventu* &c. Observa *infra Ducatum Sclavoniæ*, itaque Ducatus fuerat Sclavonia, & extensus ad Modrus, & Vinodol, ut hæc loca Croatica fuerint, quod versus orientem erat, fuit Sclavoniæ. Hinc ad Cettinam fluvium Croatia ab omnibus, terminari scribitur. Porro tametsi Ludovicus I. Mathias item I. pro potestate Regia, mutationes quasdam fecisse deducuntur, ex ipsis municipalibus legibus; cum Regionum divisiones, & nominum mutationes potissimum ab eorum stent arbitrio, quibus patent, attamen Croatiam illam, suos servâsse Magistratus, distinctos a Magistratu Sclavonico, caret dubio. Fuit quidem in his quædam variatio, ut colligere est infra Hist. Zagr. a pag. 265. attamen ipsas Congregationes jam conjunctim cum Sclavis, jam insimul habuerunt; ut uberius Periodo IV.

Sclavonia a S. Ladislai temporibus, erectove Zagrabiensi Episcopatu constanter S. Regni Hungariæ Coronæ fuit unita, neque ab hac dehinc avulsa, ut indubium faciunt memoriæ Banorum Sclavoniæ, Ducum item, acta publica, leges, donationes, tantaque Regum Hungariæ privilegia. Pro temporum Reipublicæ circumstantiis considerabatur, fuitque latior; jam arctior. Syrmiensis Provincia, ob Duces Syrmienses (quorum habetur in diplomatibus memoria) modo includebatur; modo excludebatur a Sclavonia, sub ipsis Hungariæ Regibus. Perhibentibus attamen monumentis, Valpo, Valco, Verocza, Posaga, ad Sclavoniam Regni Hungariæ, tum quoque pertinebant, dum Sirmio sui fuere Duces. Anno 1231. cum titulo: *Colomanus DEI Gratia Rex & Dux totius Sclavoniæ* dat diploma, per manus Magistri Fille sui Notarii, præsentibus jobagyonibus suis, Jula Bano, filioque ejusdem Magistro Tavernicorum suorum; Nicolao de Szala, Opoi de Simygh, Petro Valkov, Georgio de Barana Comitatus tenentibus. Idem Colomanus Rex & Dux totius Sclavoniæ, terram Harsan, juxta Castrum Valco metis cinctam firmat. Anno autem 1234. Colomanus DEI Gratia Rex, & Dux totius Sclavoniæ, consentientibus omnibus suis, nempe Jula Bano, filioque ejusdem Jula Magistro Tavernicorum, Nicolao Comite de Szala, Opoi Comite de Simigio, Georgio Comite de Valco &c. metales pro inhabitatoribus Valcoviensibus absolvit &c. ut hinc metiri sit, quæ dicta paulo sunt, Sclavoniam jam latiorem, jam constrictam, pro ratione temporum, atque arbitrio Regum fuisse. Ampliorem autem ante Tartarorum persecutionem & tyrannidem.

Duces Sirmio, quamvis proprii fuerint, ut puto ab Almo, de quo infra, hi ipsi attamen, Regni Hungariæ jus, & jurisdictionem agnovisse, censendi sunt, dum in Regum Hung. Diplomatis exprimuntur. Sic Anno 1231. inter Episcopos Agrienses, testatur nuper die 22. Augusti 1767. Tyrnaviæ mortuus Cl. Nicolaus Schmith pag. 121. reliquos inter subscriptum: ... *letus Dux Sirmii.* Sic in aurea Bulla, Belæ Regis IV. anno 1242. Liberæ Reg. Civitat. Mon...

tis Græcensis Zagrabiensis elargita, mentio est *Dilecto Cognato nostro Joanne Angelo, Domino Syrmiæ & Comite Bacsiensi.* Ut hinc, dum infra Hist. Zagr. pag. 329. & seqq. Bela in suo diplomate, tres illos viros de Sirmio venisse exprimit, *Joannem Angelum*, quem cognatum sibi vocat Bela IV. auxilia Regi misisse inferendum videatur.

Porro, quia aureæ hujus Bullæ mentio usus que occurrisset, meminisse hujus voluimus, tum ob ejus antiquitatem, dignissimamque visu a quovis, non dicam erudito, sed S. Coronæ subdito. Est insignis reliquia. Pro hujus mecum communicatione, & demonstratione Amplissimo Magistratui & Civitati Regiæ Zagrabiensi, perennes ago gratias, fateorque si quid in vita volupe mihi videre, tractareque fuit, erat Bullæ illius Aureæ conspectus. Est hæc, radicale & fundamentale Lib. Regiæque Civitatis hujus diploma, cujus mentionem fecimus infra Hist. Zagr. 338. neque tum eam perlustraveramus. Itaque I. sigillum aureum, hoc est ex puro optimoque auro dependet, uti nunc in cæra pendere solet. *Parte adversa est*: Bela Rex sedens in throno, manu *sinistra* tenens globum, in quo *Crux simplex*, haud duplicata. *Dextera* lumbis adhærente, *sceptrum.* Epigraphe sequens est: *Bela. Di. Gra. Hungr: Dalmae: Crohae. Ram. Svie. Galic. Lodom. Comanie. Rex. X.* Parte vero aversa: *Cor prominens*, & in hoc, *duplicata Crux.* Epigraphe: ✠ *sigillum. Quarti. Bele. Secundi. Andree. Regis. Filii.* Est vero figuræ rotundæ, & sat magnum sigillum. II. In membrana intus, per Cyfras: *In Nomine Sanctissimæ Trinitatis. Et Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Tum *Bela DEI Gratia, Hungarie, Dalmatie, Crohacie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie, Cumanieque Rex. In perpetuum. Regum celsitudo requirit, & sublimium dignitati debetur, ut tanto amplius in multitudine plebis gaudeat, quanto ipsi auctoritate cæteros antecellunt. Hinc est, quod tam præsentibus quam posteris, harum serie declaramus: quod cum Nostræ placuisset voluntati, in Zagrabia, in monte Grech, Civitatem liberam constituere, & ibidem hospites convocare; & illam partem Regni ad securitatem confinii, & alia commoda munire, & firmare communicato consilio, cum dilecto fideli nostro Dionysio, Bano totius Sclavoniæ, & aliis nostris Principalibus, nostram hanc intentionem & voluntatem unanimiter approbantibus, nostrum propositum perduximus ad effectum. Concedentes ut in prædicto monte libera Civitas fiat; hospites liberè conveniant, terras & possessiones, conditiones & libertates a nobis assignatas, subscriptas habeant, teneant, & custodiant inconcussas. Conditiones itaque & libertates in prædicto monte habitantium & convenientium - - tales habentur.* Has ex autographo ipso, quod habuimus, exscribere benevolentia civitatis non negabat, & a nobis omissas esse dolemus. Omisimus autem tum, ex ratione habita, quam nil juvat nosse. Datur ipsis facultas statuta condendi, Judicem eligendi, jus gladii & jurisdictionis, judicandi ita: ut nulla causa ad duellum judicetur. Indulgetur jus Forizationis: eximuntur per totum Regnum a tributis. Facultates civilium ab intestato decedentium, ac sine hærede, in duabus partibus, Ecclesiis, in medio civitatis locatis adjiciuntur, in tertia ad civitatis emolumentum. Prouti hæc iterum an. 1266. essent confirmata. In eadem aurea Bulla, quæ præstare tenentur servitia, *cum Rex Hungariæ expeditionem ad partes maritimas; vel Carinthiam; vel Austriam facere voluerit?* Quæ *Duci totius Sclavoniæ, si sit de prole Regia?* quid *Bano pro tempore constituto?* (per expræssum *a Vicebano* eximuntur) sunt expræssa. Conclusio ejus hæc est: *Datum apud Wereuzha, per manus Magistri Benedicti, Præpositi Albensis, Aulæ nostræ cancellarii, electi in Episcopum Colocensem. Bartholomæo Quinque-Ecclesiensi, Cleto Agriensi, Stephano Zagrabiensi, Bartholomæo Nitriensi, Blasio Chanadiensi Episcopis. Benedicto Varadiensi, & postulato Jeuriensi, Stephano Vaciensi, & postulato in Archi-Episcopum Strigoniensem, Ecclesias DEI gubernantibus. Dilecto cognato nostro Joanne Angelo Domino Syrmie, & Comite Bacsiensi. Ladislao Palatino, Matheo Tavernicorum, & Comite Sopronienst. Sol Magistro Dapiferorum & Comite Castriferrei, Mauricio Pincernarum; Stephano Agazonum Magistris: Arnaldo Symigiensi; Paulo Albensi, Comitatus tenentibus. Anno ab Incarnatione Domini Millesimo, Ducentesimo, Quadragesimo secundo: XVI. Kalen. Decembris, Regni nostri Anno Octavo.* Habet quoque, aliud Sigillum aureum, eadem Civitas, quo utitur tantum Festo B. Blasii, hoc est die III. Februarii, ad corroborandas fassiones. In hoc *inferius*: Mœnia urbis, ac in medio, portæ: supernè, majores globi, & turres tres. Dextrorsum inter lilia, *stella*: sinistrorsum luna, in medio liliorum. Epigraphe: ✠. *S: Comuni: De Monte Græci.* In eadem Civitate postea erectum est castrum, ut infra pag. 338. retulimus, cujus erectionis, sequens est monumentum, ex autographo descriptum. Notæ - - innuunt voces, quas distinctè legere nequivimus.

Bela

„ Bela DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Galitiæ, Lodomeriæ, Cumaniæque Rex. Omnibus Christi Fidelibus tam præsentibus, quam futuris, salutem in salutis Largitore. Regiæ speculationis & solicitudinis esse debet, invigilare Subditorum remediis, & quieti; & eos prosequi ampliori munificentia, gratiæ specialis; ut tanto illi ex fidelibus, fideliores: & devotiores se exhibeant, ex devotis, quanto potiori libertatis beneficio, ex regalis provisionis dono, eos contigerit gratulari. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire. Quod cum olim fines, & termini *Regni, seu Ducatus Sclavoniæ* continuis Latronculorum, & frequentibus insultibus pulsarentur; Nos tam convicti nostræ propriæ, quam subditorum nostrorum, in illis partibus degentium securitati prospicere salubriter cupientes: *Castrum in monte Grech juxta Zagrabiam*, ob tutiorem eorundem confiniorum, decrevimus constituendum. In cujus Castri constructionem, fideles nostri Cives ejusdem castri, in ædificando sibi domos ibidem, & alias ædes illuc transferendo, sumptus non modicos, labores continuos, & damna plurima, usque ad exinanitionem extremæ virtutis, fideliter subierunt: exponentes se, & sua illis temporibus, *pro Regio, sive Ducatus honore*, crebris periculis, & fortunæ. Nos igitur hujusmodi obsequiosis, & sumptuosis laboribus ipsorum, grata volentes vicissitudine respondere, hanc eis prærogativam concedimus libertatis: Ut nec per se, nec personaliter ad exercitum, quem Nos, vel *Karissimum filium Nostrum Dominum Belam Inclitum Ducem totius Sclavoniæ, & Croatiæ.* diversis temporibus, & quandocunque facere contigerit, ire nullatenus, nec aliquid propter hoc, vel ejus occasione, Nobis vel sibi impendere teneantur. Eosdem quoque nullius exactionis, talliæ, seu collectæ, vel cujuslibet publicæ functionis, aut *aliorum Regnicorum honus*, subire volumus; sed sint a præstatione earum in perpetuum liberi, & immunes. Ita tamen quod prædicto Duci Belæ, Karissimo filio nostro, quadraginta Marcas solummodo in usuali moneta; *cujusquidem monetæ, ducente pensæ, prædictarum quadraginta marcarum valorem contingunt;* in die strenarum, & non ante, neque post, ipsi iidem Cives, per Nuncios suos præcisè, & absque interpellatione qualibet, mittere, & solvere pro censu annuo teneantur. Conditiones itaque & libertates hospitum, seu civium in prædicto castro habitantium, & convenientium *quas ipsi inter se fecerunt, & nos approbavimus* tales habent: Quod si iidem hospites, vel cives in districtu *Hungariæ, Dalmatiæ, Crovatiæ, Sclavoniæ*, spoliati vel occisi per latrones, vel alios malefactores fuerint; Dominus terræ, in qua spoliati aut occisi fuerint; estimata quantitate pecuniæ, juxta arbitrium bonorum virorum, & Sacramentum Civium ad hoc electorum, vel ablata refundat; vel malefactorem ostendere teneatur; aut homicidii pœnam solvat, *juxta Ducatus Sclavoniæ consuetudinem approbatam.* Item tributa inter Regales terminos in nullo loco solvere teneantur. Item quicunque Civis, alium civem vituperiis, opprobriis, aut contumeliis affecerit; si in eo victus fuerit; leso decem pensas; non minus expensas centum denariorum, solvat. Quodsi post ternam correctionem se non emendaverit, rebus omnibus in comune applicatis, tamquam infamis de civitate turpiter expellatur. Si quis vel alapam alteri dederit, vel per crines malitiosè traxerit, eandem pœnam paciatur. Si vero hæc, Judice sedente pro tribunali, vel alias ubicunque in ejus conspectu, idem perpetrare præsumpserit, pœna dupli plectatur. Quodsi hoc in persona Judicis, vel cujuscunque sui Assessoris, idem attentaverit, decem marcas usualis monetæ pro pœna exolvat. Quodsi solvendo non fuerit, manum amittat. Si quis cultello, gladio, lanceâ, aut sagittâ, aut aliquo tali modo, alium vulneraverit, & vulneratus sine defectu membrorum, resanatus fuerit; medico lesi satisfaciat, & læso decem marcas, & ad usum Civitatis duas marcas persolvat. Si quis vero hominem interfecerit, & aufugeret, duæ partes suarum rerum cedant parentibus occisi, pars tertia Civitati. Si autem captus fuerit, secundum consuetudinem de ipso vindicta summatur, nisi quis in ludo, sine præmeditata malitia, aliquem interfecerit; in hoc enim casu centum pensas cognatis interfecti; viginti vero pensas, ad comunes usus refundat Interfect - -; Si facultatibus non suffecerit, Civium arbitrio resignetur. Item si quis de extraneis intrans Civitatem, sive in vico, sive in domo, sive in foro, similia ut supra notatur, perpetraverit, per Judicem Civitatis judicetur, & eisdem pœnis subjaceat, & dependeat. Si vero ex Incolis Civitatis aliquis sive - - - defectus fuerit, per Judicem Civitatis puniatur. Item si quis extraneus aliquem, de Civitate in causa pecuniarum, vel illata injuria, voluerit convenire: coram Judice Civitatis conveniat, & nulla causa ad duellum judicetur, sed per testes, & juramenta terminetur, sive sit cum extraneis, sive cum indigenis, atque ipsi testes jurati ... nendo testimonio singillatim, ac singulariter examinentur. Testes autem, ejusdem ... tis & conditionis ejus sint, isti assumantur. Eodem modo sive extraneus in ...

„ colas, sive incola apud extraneos, equum, bovem, aut aliquas res furtivas, semper testes, „ ut supra diximus, producantur. Item Cives de prædicta Civitate, vel jobagiones de villis „ ad ipsam pertinentibus, quæ prope territorium ipsius Civitatis fuerint sitæ, nullius judicio, „ nisi Judicis Civitatis astare teneantur. Quodsi Judex suspectus habebitur, & Actor legiti- „ mam causam recusationis allegaverit, convocatis omnibus majoribus Civitatis, ipso Judice „ præsente, negotium decidatur. De quorum sententia, si adhuc continget dubitari, & actor „ importunus eos, ad Regiam citaverit præsentiam, solus Judex pro aliis omnibus ad Re- „ gem ire teneatur. Eodem modo per quemcunque contra Judicem Civitatis & Cives, vel Ci- „ ves solos, ad Regiam præsentiam quippe, citaretur; non tenentur ire, nisi solus Judex Ci- „ vitatis. Et si aliquis aliquem Civem, vel Cives non requirens antea, a Judice Civitatis ju- „ stitiam, sibi fieri; ad Regem iverit, pro illo, vel illis, Judex ire tenebitur, & ei citatorias „ refundere expensas; eo quia contempta Authoritate regalis privilegii, sibi cogniti, irrequi- „ sito Judice Civitatis fatigavit eum frustra laboribus & expensis. Cives autem liberam ha- „ beant unumquemcunque voluerint, eligendi facultatem Judicem Civitatis, nobis præsen- „ tandum: & mutandi eundem annuatim, pro suæ arbitrio voluntatis. Sane si quis in Ca- „ lumnia, vel falso testimonio manifeste convictus fuerit, vel etiam depræhensus, nec in Ju- „ dicem, vel ejus Assessorem, sive Consiliarium deinceps admittatur. Item si quispiam de Ci- „ vitate, sine hærede decesserit, de rebus suis mobilibus liberam habeat disponendi, cuicun- „ que voluerit facultatem. Res vero immobiles, domos quippe, curiam, vineas, terras, & „ edificia, suorum Concivium habito consilio, uxori suæ, vel alicui cognatorum suorum re- „ linquat. Ita tamen quod nec per ipsum, nec per uxorem, nec per cognatos a jurisdictione „ Civitatis possit alienari, seu eximi, vel avelli. Item si quis intestatus decesserit, & nec u- „ xorem, nec filios, nec cognatos habuerit, duæ partes rerum suarum per viros fide dignos, „ ad hoc, consiliô Civium deputatos, pauperibus, & Ecclesiæ ejusdem Civitatis reserventur. „ Item statuimus, quod in eadem Civitate Forum sollenne duobus diebus in ebdomada, vide- „ licet die Lunæ, & die Jovis celebretur. Ac præterea forum quotidianum cottidie habea- „ tur. Ad sustentationem autem Hospitum in prædicto castro habitantium, dedimus terram „ circa montem Grech, quam olim per Dilectum & Fidelem Nostrum quondam Dionysium „ Banum, ex ejus conservatione, eisdem Civibus denoscimus statuisse, sub certis metis, & „ distinctis perpetuo possidendam. Cujus terræ metæ hoc ordine distinguuntur: Prima meta „ est in portu *Zawe, qui Kyralrewy dicitur*, juxta magnam viam, & per eandem tendit, „ usque ad rivum *Zoizka* dictum. Qui - - - dein per eandem viam - - - usque qui Mlaka „ dicitur, & pervenit ad monticulum - qui est meta, quæ dividit terram ipsorum - a par- „ te - dein transiens minorem Mlakam perveniet ad magnam viam, quæ vulgo Etteven „ dicitur, per quam veniens pervenit ad Rivum - ibi est pons. Hinc super - - Grech vadit „ directe usque Aquilonem, metatim tendens ad fontem, qui dicitur *Kubalkut*, juxta quem „ est meta terrea, a quo super, it per rivulum *Cyrkenich*, versus Aquilonem perveniens ad ri- „ vulum, qui vocatur *Zopotinka*. Hinc transiens monticulum cadit in quandam vallem, „ per quam transit in - - - Potok, deinde ascendit ad metam Capituli Zagrabiensis, & ibi „ sunt metæ tres, una Capituli Zagrabiensis, altera hospitum de Grech, tertia aliorum Dob- „ cha, de generatione Aga. Deinde procedit per cacumen ejusdem montis, vocabulo *Med-* „ *venicha* usque occidentem, & pervenit - - qui *Plesivicha* dicitur, juxta quam est meta ter- „ rea. Dein a cacumine ejusdem montis, discedit versus partem meridionalem metatim ad „ arborem castaneam, juxta quam est Crux, & juxta eam est meta terrea. Deinde descendit „ ad caput fontis, qui *Cliucheria* dicitur, qui fons dividit terram prædictam, & sic descen- „ dendo per eundem divertit aliqualuntulum versus occidentem ad montem, & ibi est arbor „ castanea cruce signata, juxta quam est meta terrea. Dein ad cacumen montis ejusdem pro- „ cedit versus meridiem, dividendo terram Ecclesiæ Zagrabiensis. Deinde per girum ad oc- „ cidentem - - - - rivulum, qui vocatur *Sleznich potoka*. Et in ascendendo superius de „ terra Endre, per vallem, ad verticem unius montis ibi est meta. Hinc separando per veteres „ metas terram *Gremle* descendit ad arborem, quæ vocatur *Ihor*, & ibi est meta, & cadit „ in viam - - - versus meridiem procedit ad campum ad metam terream. Dein aliquantu- „ lum divertit ad sinistram, & pervenit ad palludes, quæ Mlaka dicuntur, ibi est meta jux- „ ta eundem Mlakam. A sinistra parte vadit ad arborem nucis, ubi est meta, deinde ad Sam- „ bucum sub quo est - - metalli procedit, & cadit in fluvium *Zawe*. Dein ad metam prio- „ rem descendit, & sic terminatur. Cæterum quia iidem Cives, super terris & possessionibus „ suis, alia etiam Privilegia a nobis eis concessa, habere noscuntur: illa eis inconcussa ser- „ vare volumus, & a Nostris Successoribus, & subjectis inviolabiliter observari. In cujus rei „ memoriam & perpetuam firmitatem præsentes dedimus litteras duplicis Sigilli nostri muni-

„ mine

„ mine roboratas. Datum per manus Magiſtri Farkaſy, Præpoſiti Albenſis, Aulæ noſtræ „ Vice-Cancellarii, Dilecti & Fidelis Noſtri. Anno Domini MCCLX Sexto, XII. Kalendas „ Decembris, Regni autem Noſtri Anno trigeſimo primo. Sigillum in pendente viridi ſerico.

Illud: *de generatione Aga*, an non Argaidum hic olim reſediſſe, ut arguebamus a pag. 45. corroboret; Item *Medvenicze*, an Medariam, de qua ſuperius innuat, definire non audemus, at erudito Lectori ſententiam permitimus, dum ex Turoczio, ad *Aba*, vel *Akus*, aut *Atha* to *Aga* trahi poteſt. At ſi horum poſteriorum quempiam deſignabit *de generatione Aga*, firmatur Sclavoniam hanc, Regno Coronæque Hungariæ fuiſſe conjunctam.

II. In relato Diplomate legere eſt: *Quod cum olim fines, & termini Regni, ſeu Ducatus Sclavoniæ*, item *pro Regio, ſive Ducatus honore* &c. quæ ipſa in pluribus aliis monumentis, frequentius poſita ſunt. Quare quid exprimunt? illuſtrandum. Zvonimirus anno adhuc 1075. Titulo Sclavorum Regis venit. At ignotum eſt, an hujus Sclavoniæ? vel Narentanorum Rex ſit appellatus? Quare quia Andreas II. in confirmatione Privilegiorum Eccleſiæ Quinque-Eccleſienſis diceret: *Verum quia paci, ſeu tranquillo Eccleſiarum ſtatui invigilare ſemper, congruit Regiam Majeſtatem: idcirco alias etiam metas, & limites, quibus Zagrabienſis Eccleſia, commetata eſt Quinque-Eccleſienſi Eccleſiæ, a SSmo Rege Ladislao Progenitore noſtro, duximus inſerendas, hoc modo: Quoniam ultra Dravi fluvium, limes ſeu terminus Quinque-Eccleſienſis Eccleſiæ, nondum fuerat ſtabilitus, cum Sanctus Rex Ladislaus Primus, tranſierat Dravæ fluvium, & partes ſibi Slavonicas Regno, primum occupavit adjecto, ubi & Sedem fundavit Epiſcopalem, videlicet Zagrabienſem, cujus Sedis &c.* Ob duo illa adjectiva *Sanctus*, & *Primus*, defectum item notæ ortographicæ poſt *to primus*, illum cauſavit errorem, ut pro Canonizato habeatur: Sclavoniam, nunquam ante fuiſſe Regni Hungariæ partem, nec ultra Dravum, Hungariæ poteſtatem, fuiſſe unquam extenſam. At hoc a S. Ladislao Rege factum ſit, ipſeque omnium Regum Hungariæ primus, Dravum tranſeundo, Regni Hungariæ jurisdictionem per Sclavoniam Croatiamque extenderit. Atque hoc, ut poſtulatum quodam & regulam præfigendo, certatur opinionibus, de jure, quo hæc egit Ladislaus? occaſione? modo? titulo: Quas opiniones omnino varias, ac ut reperi Nro quinque plane diverſas (dum opinionum hiſtoriam non ſcribo) miſſas facio. Ruunt omnes, poſtquam e ſuperioribus clarum eſt, Sclavoniam totam, ut membrum Sacræ Coronæ ſemper fuiſſe, atque a S. Rege Stephano, poſſeſſam. Hinc anterioris textus ſenſum eſſe, *Primus hujus nominis Rex Ladislaus Sanctus, dum tranſierat* &c. adeoque poſt *primus*, ponendam eſſe notam ortographicam. Quin ſi argutiis ſcholaſticis, deferendum eſt, Ladislaus culpari deberet, *qui Partes Sclavonicas* nequaquam Hungariæ Regno, & Sacræ Coronæ, verum *privativè ſibi*, Regno adjecto (id ex Sclavonia in Regnum elevata) occupaſſet; adeoque jura Sacræ Coronæ minuiſſet, contra obligationem Regis. Hoc enimvero indicarent verba: *Et partes ſibi Sclavonicas - - occupavit.* Verum, qui credam? S. Regem, officii ſui & totius Coronæ commoda, privatis rationibus poſtpoſuiſſe. Quare opinione mea, firmaque fide, *nequaquam ſibi*, ſive pro privato commodo Sclavoniam occupavit Ladislaus, ſed *ſibi*, Regi Hungariæ, & Sacræ Coronæ. *Partes Sclavonicas* acceptum dictumque videtur, ſenſu ætatis hujus, quà Rama, vel dicere mavis Boſnia, Narenta, Sclavoniæ nomine conſiderabantur, & Regis Sclavorum. Hinc Maruli ſcriptio (de qua i[illegible], [illegible]i *de Almo*, dicetur) firmior redderetur. Tenuiſſe verò S. Ladislaum Sclavoniam, demonſtrant Andreæ II. anno 1201. litteræ metales, poſſeſſionum Eccleſiæ Zagrabienſis, in quibus: *Ubi eſt meta S. Ladislai Regis.* Item *Terræ Cheſma donationis videlicet Glorioſi Ladislai Regis, prima meta eſt pons Regis Colomani, ſecus quem nomen Epiſcopi Prodani arboribus inſcribitur.* Ex donatione patet S. Ladislaum, in Sclavoniæ poſſeſſorio extitiſſe: *pons Colomani* hoc ipſum teſtatur de Colomano. Amorem S. Regis verſus Sclavoniam, non ſolum erectus teſtatur Epiſcopatus Zagrabienſis, ſed quod Chaſmenſes, Capellani Regii, hinc Canonici, ſibi a manu, id eſt Notarii ſui, fuerint. Evincentibus hoc monumentis. Quare perſuaſum habeo, Regni quoque honore, inſignitam fuiſſe ab eodem S. Rege Sclavoniam, ſuperiusque hoc deſignari: *Regno primum occupavit adjecto.* Si doctus, eruditusque vir aliquis dicat: a Ladislao adjectum fuiſſe Croatiæ Regnum Sclavoniæ, maritimarum partium modernarum, atque ab hac epocha, annumque circiter 1091. aut 1092, oras illas olim Liburnicas, & Japydum, in unum coaluiſſe, ut jam Croatiæ, jam Sclavoniæ nomenclatura veniant; imo Sclavonia hæc ſuperior, nunc etiam pro Croatia audiat. Confiteor, quod fundate reſpondeam, neſcio. Memoria, pag. 118. exhibita, Anno 1091. a Vladislao, Nepotem ſuum Almum Croatiæ Regem conſtitutum teſtatur; potuit S. Rex, hoc etiam ordinare, ut hæ mediterraneæ & continentis partes, ſint cum Sclavonia conjunctæ, quæ res belli adverſus Almum, ſub Colomano reliquas inter cauſas, eſſe potuit, dum

Regni Croatiæ partem, excisam a corpore suo viderunt, ut Petrus in montibus Petrogozdensibus a Colomano victus scribatur. Res hæc in claritate necdum est, defectu monumentorum, & quisquis eruditorum hoc demonstraverit, lubens subscribam. Ego nunc ita ex carthis conjector, a S. Ladislao Sclavoniam, Regnum fuisse declaratam. Hoc docent tot diplomatum verba: sub Bela III. Emerico, Andrea II. ubi: *in Regno Sclavoniæ*, aut *in Regno sive Ducatu Sclavoniæ*. Neque repetam, aut dicta superius, aut infra ex Hist. Zagr. eruenda. Colomanus in donatione facta, terræ *Konzka* anno 1232. exprimit: *Nobis fidelem fructum, cum effusione sanguinum, eo tempore, cum frater noster Dux Andreas, a quibusdam vesano ductus consilio in Regnum Nostrum videlicet Sclavoniam violenter irruisset.* Albertus Rex Decreti sui art. 7. in Regno Sclavoniæ exprimit, Ladislaus quoque Posthumus art, 9. anni 1459. In corpore juris, speciatim ponuntur 1492. an. *Articuli Nobilium Regni Sclavoniæ*, & ibi art. I. Vladislaus pollicetur: *Inter cætera sua Regna, dictum Regnum Sclavoniæ*, in antiquis eorum libertatibus conservaturum. Horum aliorumque in legibus contentorum consideratione, probabilius mihi est, Sclavoniam a Ladislao, quæ antea Ducatus erat S. Emerici &c. in Regnum fuisse elevatam. Quod Bani, hac ætate distincti firmare viderentur, distincti nempe Sclavoniæ, a Banis Croatiæ.

Causa elevandæ Sclavoniæ in Regnum, fuit erga Almum Nepotem affectus. Colomannus in Hungariæ Regno Successor destinabatur, ut apud Thuroz cap. 59. par. II. *gravis infirmitas invasit eum*, nempe Ladislaum, *convocatisque Principibus suis, ad Colomanum nuncios misit, Sanctum Marcellum Præpositum, & Petrum Comitem, ut ad Hungariam reverteretur.* Quare si exclusum voluit Colomanum a Corona, quid erat, per nuncios, eum ad Hungariam invitare? Proinde cessio illa, quam ab Almo factam, sincera simplicitate scribit Thuroczius, haud intelligi debet de Regno Hungariæ, verum de Regnis Sclavoniæ, Croatiæque, quà membris Regni Hungariæ. Hæc interpraetanda sic esse censeo, ex circumstantiis infra in Colomano narrandis. Quare nec Colomanus Rex, nec Successores sui, longissimo tempore, ac per plura sæcula, *Titulo Regis, Regni Sclavoniæ* usi sunt, verum ut Ducatum, Regni Hungariæ, Sclavoniam habuerunt. In suis monumentis, jam *Regnum sive Ducatum* exprimebant; jam *Sclavoniæ terram*, jam *Banatum*, quin pro voluntate Regis, ipsi quandoque Duces, Regis Sclavoniæ Titulos, habebant attributos. Quam ob rem, tantamque confusionem, Rex Vladislaus, Regiis Titulis adjecit, *Sclavoniæ Rex.* Causa præcipua fuit, fœdus cum Maximiliano, (ut suo loco dicemus) & Joanne Corvino, nam huic Sclavonia, titulo Ducatus & Ducis obtigit; alteri, de partibus Sclavoniæ excisum est. Itaque ne a jure Sacræ Coronæ cadat, aut periclitetur jus Coronæ, Regum titulis Vladislaus adjecit: *Rex Sclavoniæ.* Et quia Sclavoniæ Duces infra in Hist. Zagr. Eccl. dedissemus, ibi legendi sunt.

III. Sclavoniam hanc pro Regno fuisse, inde a tempore S. Ladislai consideratam, Nummi qui eruuntur, *Racsæ* potissimum, ac in Crisiensi Comitatu, testantur. Horum numorum initia, non sine errore, Carolo I. P. *Franciscus Palma Societ. JEsu* attribuit, ideo quod is, similes repererit, ubi aversa ex parte: *Moneta Regis Karuli*, lilia mandur &c. Sed indulgendum, cum longius in his studiis versatus fuerit, in determinandis rebus, tam audax non futurus. Ut missis cæteris illud est: *neque prius Regni appellationem obtinuit;* Sclavonia; *quam sub Vladislao II. qui primus omnium cæteros inter titulos Regios, Salavoniam inseruisse videri potest* in Decreto I. quod majus vocant. Sed ignorabat ille, distingui titulum, a *re Regni.* Titulus Regni cujuspiam concedi solet, ex ratione Politica, quin Regni initia, vel jus, aut prærogativa, ex titulo concludantur. Verum si sub Karolo primum Rege, moneta incoavit Sclavonica, qua rogo antea usi sunt Sclavi? Quid est quod Denariorum Banalium fit mentio in tot Regum diplomatibus, sententiis judicum, longe ante Carolum I. Quid, quod Andreas II. Hist. Zagr. pag. 328. testetur: monetam Regalem, a nullo anteriori Rege, factam fuisse in Sclavonia, nemo autem opinabitur, quavis eos moneta caruisse. Antiquitatem monetæ Banalis, testantur Capl. Zagrabien. Anno 1272. relatoriæ, ubi: *pro 50. pensis Denariorum Banalium, quorum singulæ quinque pensæ, Marcham faciebant.* Item Nicolai Bani, Datum Zagrabiæ 1279. litteræ, ubi: *Petrus filius Borch, de generatione Agha, famis inedia & periculo, terram suam hæreditariam Cozolim vocatam, in montibus supra Csasmæ Capituli, prope Ecclesiam B. Mathei, eidem Capitulo, pro 26. Denariorum Zagrabiensium, quorum singulæ quinque Pensæ, Marcam tunc temporis faciebant, mediante Manfredo Archidiacono de Gercse, Decano Ecclesiæ Zagrabiensis, & præsentibus Potolá, & Borch, fratribus dicti Petri, & Berislu fratre ejusdem, de generatione dicti Petri, commetaneis ejusdem.* Fuére autem Pensæ, marcha, Banales Denarii, Corrigiæ, obuli - ut ex veterum carthis deducitur. Illud *Denariorum Zagrabiensium*, decepit Ritterum, ut putárit, Zagrabiæ numos Sclavonicos cusos fuisse. At nulla sunt rei hujus indicia. Qua-

re ut olim *mensuræ Budenses, Zagrabienses*, a primatu harum Civitatum vocabantur; ita & Numos Zagrabienses dum sic vocati sunt, vocatos fuisse authumo.

Originem horum numorum, antiquiorem credit Ritterus, Hungariæ Regnô, hinc sæculo X. & hoc ob numorum vetustatem. Talium unum, se præsente, Episcopo Zagrabiensi Alexandro Mikulich, allatum fuisse, testatur; quo: *Ive*, id est Joannes legi potuit, reliqua per vetustatem fuisse corrasa. Alterius meminit, anno 1700. penes fluvium Vunnam Kostaniczæ, occasione commissionis Cæsareæ Marsiglianæ, reperti; ubi *parte adversa* vir armatus framea, & vexillo; *aversa* ut Ritterus putat, insignia erant Civitatis Asisciæ. Hunc numum ille Branslavonis esse, putat, ex usu illo, qui nunc quoque servatur, in Banorum introductione, quia ipsis, vexillum exhiberi soleret. Scribit insuper in arce *Belai*, infra Carolostadium, sibi a Comite *Saurau*, exhibitos fuisse plures numos Sclavonicos veteres, quos ille, ob parvitatem eorum, *Bagatinos* olim fuisse, credit. Ego, numorum horum initia in obscuro etiamnum esse invenio. Habui plures ipse, quorum aliquos amicis donavi, nunc quoque sex mihi sunt, quos lubens exhiberem, si nobis esset calcographus. Est in quovis, quædam differentia. In uno, parte adversa Crux duplicata, ex quovis latere avis, (quas interpraetari cuivis fas esto) ad latus dexterum A. sinistrum M. infra, duo capita coronata. Parte aversa: mars vel mandur, intra cujus pedes & ventrem, supra lunam, stella: supernè arbor. Epigraphe exsculpta: *Moneta Regis Sclavoniæ.* In altero: parte adversa Crux duplicata, duo coronata capita, ad latus dextrum S. ad sinistrum R. & loco avium, supernè dextrorsum stella, a sinistra, luna, quæ prior numus, non haberet. Ex parte aversa, intra lunas mandur. Epigraphe: *Moneta Regis Sclavoniæ.* Residui æquales sunt, nempe: pars adversa, exhibet crucem duplicatam, & coronata capita, sine ullis lateralibus litteris, supernè tamen, luna stellaque sunt; Parte aversa, mandur inter lilia, epigraphe: quæ in prioribus. Sunt autem numi argentei. Litteras illas: A dextrorsum, M. sinistrorsum, interpraetari non, audeo, *Almum*, fors, & *Mariam*, quam nunc vulgus cantitaret, exprimere. At hæc ego, ab eruditis interpraetanda spero; prouti etiam litteras laterales, quas numi quidam exhiberent, ut H. & R. aut R. cum L. &c. quæ si locum cusæ, aut signatæ monetæ non innuunt, vel si signa non sunt Monetariorum, fors indicare possent *Henrici Regis* — aliud: *Regis Ladislai.* Sed mihi satis est, retulisse, quæ habeo, hæc demonstrare cuivis, paratus.

Certum vero est, antiquiores hos numos esse Carolo I. Nam in consensualibus litteris, quas Carolus dedit anno 1308. Nicolao Abbati Toplicensi, de vendito sibi, & Monasterio, terreno, a filiis Martini de Zana, ait: *Pro quinque Marcis, singulis cum quinque pensis, antiquæ Banalis monetæ, cum Veronensibus computatis.* Adverte: Carolum fateri, *Antiquæ Banalis monetæ*; itaque origo monetæ hujus, Carolo attribui nequit. In Privilegio quoque Mikcs Bani dato Ladislao Episcopo Zagr. Super taxatione Decimarum, exprimitur valor monetæ hujus: *Denarii boni Banales: quorum singuli valent duodecim parvulos Bagatinos.* Aliud sane, ex numo suo deducere debebat P. Palma, & deduxisset si is, in stustudiis his diutius, profundiusque fuisset versatus. Videlicet: numo illo demonstrari, Carolum Veteres innovâsse numos, quod Decretum suum, & consensuales supra indicatæ, evincerent. II. Firmari numo illo, quod Carolus, per Gregorium Strigoniensem, quem Hungaria pro Primate & Archi-Episcopo, nunquam agnovit, tanquam a Bonifacio VIII. constitutum, Anno 1300. Zagrabiæ in Regem Sclavoniæ, & Hungariæ, unctus fuerit, mentionem rei hujus faciente quoque Raynaldo, Farlato item, Tomo 3. Atque ideo Carolum Regem, Annos Regni sui, ab anno 1300. numerâsse. Et quia Sacra Regni Hungariæ Corona, tum Carolus, insignitus non fuisset; ex defectu videlicet Coronæ; ideo ex hoc ipso facto Caroli, unctionis videlicet, monetæ item cusæ, eum in eas, Andrea Rege mortuo incidisse difficultates, quas passus est, ut Venceslaus, atque Otho sibi anteponerentur. Ideo contra Legatum Pontificis, motus Budæ fuisse, a nobis Hist. Zagr. pag. 101. indicatos, dum pro tuendo Papæ facto, Legatus persuadere nitebatur, esse Hungaricæ simplicitatis præjudicium, Corona illorum insignitos, pro Regibus agnoscendos. . Ideo statutum fuisse in Diæta 1301. *Pontifici jus nullum in Reges Hungariæ esse.* Hæc, totque alia, etiam a Cl. Pray omissa, occasione numi illius, P. Palma refferenda fuissent. Ego sub spe, edendæ aliquando Civilis Historiæ, exmisi plurima, nunc quoque missa facio. Profecto numi illi, a P. Palma exhibiti, motuum horum sunt: nam epigraphe prima habet: *Regis Karuli M.* quin exprimeret: *Hungariæ.* In altero, parte adversa, exhibentur consuetæ imagines, monetæ Sclavonicæ, aversa vero: scuta Hungariæ. Sed epigraphe tacet, cujus Regni, Rex fuerat Carolus, verum: *Moneta Regis Karuli.* In tertio numo Sclavonico, explicandum erat P. Palma, tam adversæ partis, lateralis litt. L. supra quam minutum, *a.* an non exprimat: *a Legato?* videlicet Pontificio; quam & in epigraphe: *Moneta Regis P. Sclavoniæ*, quid P. designet? Ob lilia (quamvis, ut infra, Geysa

sa II. lilia in cæris adhibuerit; Bela quoque IV. ut pag. 124. relatum) assentior facile, numum Caroli esse; *P* verò, combinatione gestarum tunc rerum: Si explicandum est: Pro Sclavonia, offensos fuisse Proceres S. Coronæ, dum viderunt ex numo, Ducatum hunc Sacræ Coronæ, avelli ab eadem, adeoque justam fuisse eorum, a Papa, hujusque Legatis, & Carolo ipso, in Politicis, sive Reipublicæ suæ rebus; haud autem sacris (quod nec fecisse leguntur) secessionem, dum jura Coronæ involvi non permiserunt: Si autem P, innuit; legendumque est: *Moneta Regis*, *Papalis*, *aut Pontificiæ Sclavoniæ*, sive quod in Papæ terris, cusa fuerit; sive quod Sclavoniam juris esse Pontificii, P exprimeret, providentiam Hungarici Consilii, oppositio illa, commendaret, explicaretque causam legis latæ, *Pontifici jus nullum*, *in Reges Hungariæ esse*, *nec fuisse*. Prætendebatur a Legato cudendæ monetæ jus, a Papa solo legitimè concedi, taleque datum fuisse Joannicio Regi Bulgariæ. Quare ex absoluta orbis terrarum potestate, Monetam illam cudi legitimè potuisse. Verum hæc sufficiant ex Joan. Archid. dum Civilis essent historiæ, quæ non est nostri instituti. Hæc, similiaque, numis suis roborare debuerat P. Palma, haud vero, numorum Sclavoniæ initia Carolo I. Regi attribuere. Verum conatus ipsius, probabo semper; ac ut, in his studiis perseveret, proficiatque, opto.

Ex numis his patet, *Sclavoniam*, rectius esse scribendam, ut monui pag. 32. *Banales*, an a terra Banatus dicti sunt, aut fors, quia *Banæ* in Hungaria fuissent cusi? determinare nequeo. Neque enim sub Banorum nomine, aut hujus officii, signatum vidimus, sed *Regis Sclavoniæ*, ad indicandum fors: Reges Hungariæ, esse etiam Reges Sclavoniæ, quam illi, ut Ducatum suum consideràrunt. Andreas II. infra pag. 328. in Regno Banatus seu Ducatus, monetas nunquam factas fuisse, testatur, ut facile a *Bana*, Banales hæ monetæ, vocatæ sint. Accedit diploma Andreæ II. Episcopo Agriensi anno 1281. datum apud Schmitth Episc. Agriens. pag. 188. ubi reliqua inter a Ladislao IV. Rege dònata, *cum tributo duorum Banalium de currubus oneratis*. Quod indicat *Banales denarios a Bana* vocatos. Agria enim in Sclavonia hac, neque est, neque unquam fuit. Accedit: *Neosolium* nunc quoque Slavicè vocari *Banszka Bisztricza*, teste Geographo Posony 1767. edito. Vel si in Sclavonia cudebantur, latet nunc, locus, atque minera. Quare hoc, incertum esse, mihi saltem, confiteor; ubi nempe, cusæ signatæque sunt monetæ hæ Sclavonicæ. Certe, mea, singulorumque recenti memoria, Banales numi erant, haud tamen in Sclavonia signati vel cusi, quorum quatuor, grossum ut vocamus, æquabant. Numi Hungarici quinque, valorem grossi reddebant. Nec horum usus frequens erat in Sclavonia; nec illorum in Hungaria. Hi attamen numi Sclavonici, nullibi in Sclavonia cusi, signatique sunt, sed ab Hungariæ Regibus, etiam Austriacis, huc mittebantur. Idem, an olim quoque fuerit? aut aliter? ego definire nequeo. Sunt mihi, totque aliis, numi hi posteriores, qui nunc, ut dicimus, devalvati sunt, neque scio, an post Regem Leopoldum, cusi sint. Cæterum Mathias Rex, Anno 1466. Crisii, inter Osvaldum Episcopum Zagrabiensem & Regnicolas pro decimarum solutione sancivit, ut pro singulis Capetiis cujusvis frumenti, *solvantur sex denarii boni Banales*, *quorum singuli valeant*, *12 parvulos Bagatinos*. De Sclavoniæ insigniis, si vivam, & magis propitia fata expertus dehinc fuero, Tomo II. Partis hujus, in supplementis acturus, explicaturusque causam Diplomatis petiti, datique Sclavoniæ a Vladislao II.

De Croatia, Dalmatiaque.

I. S. Ladislaum Regem, Croatiam obtinuisse, atque in illa Almum constituisse Regem anno 1091. monumentum supra pag. 118. collocatum evincit. Quo: *Kyri Alexio Constantinopoleos Imperante: tempore quo, Vladislaus Pannoniorum Rex, Croatiæ invadens Regnum, Domnum Almum suum Nepotem in illo statuit Regem.* Constat hinc, quo anno? quo item Imperante? Vladislaus Croatiam obtinuit, & quid in ea fecit? Almum scilicet constituendo in Croatia Regem. Verum qualiter? qua item occasione? quibusve ex partibus? hæc a Ladislao facta sunt, certant opinionibus Scriptores. Nec est, ut opiniones adeo diversas, atque multiplices describamus. Illud: *Croatiæ invadens Regnum*, si secundum Grammaticos accipiatur, vi, acta hæc fuisse a Ladislao consequeretur. Verum jure hoc legitimo fecisse Ladislaum, superiora evincunt, ut Regni Hungariæ limites, pag. 90. descripti: & ea, quæ pag. 87. diximus. Croatarum cum Hungaris conjunctionem retulimus pag. 96. ut vel illorum consideratione, postquam in Zvonimiro nefanda Croatæ patravissent, Stephanum qui juri quovis, imo & titulis sponte cesserat, Zvonimiro opponendo; ac in Regnum elevare satagendo, Ladislaum, pro tuendis Sacræ Coronæ juribus, & Croatiam occupàsse; & Almum dedisse illi Regem, inferri debeat. Sed si Ladislao affinitate jungebatur Zvonimirus, postquam indignè hunc tractàrunt Croatæ, Ladislaus licentiam illorum jure castigavit, ac ne cum Imperatore orientis dissensiones habeat, dum ab iisdem Impp. Croatiæ Reges, insignia regalia accipere fuerunt soliti, consensu Alexii Imperatoris, Almum Regem Croatiæ dedit.

Hoc

Hoc præter monumentum superius, arguimus; ex subsecutis nuptiis intra filiam Ladislai *Priscam*, cum *Joanne Comneno*: datis quoque auxiliis, ad recuperandum mortuo Roberto Dyrrhachium, quod etiam cum Dalmatia, Alexio paruisse monumenta evincunt. Thomas Archid. Spalat. cap. 17. Post mortem Zvonimiri, secutumque defectum Regalis sanguinis, dum intra Proceres, ambitio Regni, dissensiones effecisset, haud sine cædibus, & ruina Regni, narrat: a Magnate quodam Sclavo, invitatum fuisse S. Ladislaum ad capiendum Croatiæ Regnum, & suo dominio subjugandum. *His ergo*, ait Archidiacon. *Vladislaus Rex inductus consiliis absque mora, coadunato exercitu copioso, venit & occupavit totam terram a Dravo flumine, usque ad Alpes, quæ dicuntur ferreæ, nullo obice resistente. Post hæc transivit alpes, & cæpit oppugnare munitiones & castra, multaque prœlia committere cum gentibus Chroatiæ, sed cum alter alteri non ferret auxilium, essentque divisi ab invicem, facilem victoriam Rex potuit obtinere. Nec tamen usque ad maritimas regiones pervenit. Sed audiens, quod quædam gens sui Regni fines intraverat, in Hungariam repedavit.* Hac de re antiquiore Archidiacono scriptore caremus, qui etsi duobus sæculis posterior sit, attamen hæc eum accepisse, ex ignotis nunc, eo magis credere est, quod sua, monumentis & diplomatibus conveniant. Profecto illud: *Croatiæ invadens Regnum*, Archidiaconi firmat historiam, dum alpibus superatis, munitiones & castra Croatiæ, expugnata per Ladislaum refert Archidiaconus. Andreas vero II. in memorato superius diplomate S. Ladislaum I. Dravæ fluvium transivisse recenset, & Sclavonicas partes, Sacræ Coronæ adjecisse. Ad maritimas Regiones, sive Dalmatiam Ladislaum non venisse, sive ex causa ab Archidiacono assignata; sive quod initis interea cum Alexio pactis, & sponsalibus inter Joannem, & Priscam, Dalmatiam Imperatori relinquendam censuerit; argumento est: quod nulla S. Ladislai Diplomata, aut concessorum, aut confirmatorum Privilegiorum in lucem adhuc prodiverint. Hæc secundum regulas, historicæ veritatis eruendæ, firmiora sunt, opinionibus aliis, quod nempe, vel per investituram Romanæ Sedis, Ladislaus Croatiam obtinuisset; vel ad legatam sibi, a Sorore Regina, Zvonimiri vidua, intravisset. Enimvero, quæ Zvonimiri uxorum, *Helena* videlicet, an *Lepa*? Soror Geysæ & Ladislao, dici valeat? incertum est. Imo annorum combinatione, major est pro *Helena* præsumptio, quæ 1075. Zvonimiro data fuerit, quo anno is, Sclavorum Regis titulos obtinuit, ex respectu indubie Regum Hungariæ Geysæ & Ladislai, & sequente anno 1076. Regnum Croatiæ. Præterea bene observat Ritterus, nec apud Hungaros, nec apud Croatas, ea fuit Reginarum prærogativa, ut *proprietate Regni* gaudeant, adeoque ut tale legare ex lubitu possint. Quare si Ladislao, legatum quodpiam, a Lepa posteriore uxore Zvonimiri, atque fors relicta vidua, demonstrari ex testamento posset, hoc aliud non exhibebit, quam Dominiorum Regnalium legatum & cessionem. Quæ Dominia Reginas habuisse, Reges item, caret dubio. Helena Regina, dedit bona Ecclesiis, quæ restituit Ecclesiis Zvonimirus. vide pag. 107. Stephanus item, Rex ille, de quo superius diximus, Theodoro Abbati an. 1089. vide pag. 116. donat Regale territorium. Vel si *Lepa* Sancto Ladislao, legatum fecisset, ea indubie erit forma concinatum, quâ, testamentum in Archivo Vaticano *Catharinæ Reginæ Bosniæ*, apud Cl. Assemanum Tom. V. Par. I. cap. 3. pag. 95. ubi: *Præfata Regina - - - memor munificentiæ, gratiarum, & beneficiorum a S.R.E. & Apostolica Sede - - collatorum, qui eam gratissima hospitalitate sunt semper prosecuti, subveniendo eidem secundum Regiam dignitatem condigno annuali stipendio & provisione sufficienti pro suis necessitatibus: in prædicto Regno Bosniæ cum omnibus & singulis juribus &c. ac utili & directo ejusdem Dominio Sacrosanctam Romanam Ecclesiam & Sedem Apostolicam - - - Universales hæredes & Successores instituit &c.* Simile inquam Lepæ Reginæ erit testamentum, quam ad S. Ladislaum in iis Regni Croatiæ motibus fugisse, provisam sufficienter fuisse, credi potest, ob viciniam: amicitiam item inter Zvonimirum & Ladislaum, præcipue si & affines, hi duo Reges fuere. At quid moror? Lepæ testamentum exhiberi debet, ab iis qui asserunt: *jure legati* Croatiæ Regnum, Sacræ Coronæ a Ladislao esse aquisitum. Assertis nudis, locus non est in jure, nec ego somnia hæc, jura Reipublicæ ignorantium, anteferam Veriori sententiæ Thomæ Archidiaconi, quam firmant monumenta Veterum, Diploma Andreæ II. Ungariæ Regis, & rationabilis rerum tum gestarum combinatio, ut supra deduximus.

II. Almus Croatiæ Rex ab anno 1091. Ladislao vivente in pace vixerit, dum illatarum illi molestiarum, nulla reperiuntur vestigia. Quinimo Basilicam Zagrabiensem, ab illo incoatam quidam vellint: Quidam Ecclesiam Zagrabiensem, id est Episcopatum, a Ladislao meditatam, destinatamque, ab Almo venisse in effectum. Quæ opinio est Ritteri, ex motivis pag. 5. Hist. Zagr. propositis. Almus, ab aliquibus Almutes, ab aliis Almuses, Alivus

scribitur. Quidam hunc, Geysæ I. fuisse filium volunt, quibus Ritterus demonstrandum esse ait: opere MSS. *de Ungarico in Croatiam jure*, quam unquam Conjugem Geysa habuit, cur item Ladislaus, fratrueles suos Colomanum & Almum, Regno privavit? nec Patri succedere passus sit? Itaque Ritrerus ex MSS. Thurocziano codice, *Almum Lamperti Ducis filium* statuit. Qui ideo etiam, ab antiquioribus Scriptoribus *Ladislai nepos* exprimeretur. Sed hanc opinionem suam in opere *Natales* S. Ladislao restituti, corrigit; dum scriberet: *Almus Lamperti ut Thurocius opinatur, esse non potuit, cum affinis quam frater Gojzonis* (sive Geysæ) *& Ladislai, Lampertus fuisse verius existimetur.* Omissisque Ritterianis isthic argumentationibus, minus fundatis, authoritas Cosmæ Pragensis, qui Colomanum Almumque Germanos fratres fuisse scribit, horumque Patris, & Avi regimina novit, a Thuroczio recedendi, præcipium Rittero est fundamentum. Rectè profecto, si legitimum est diploma, quod a Cl. Nicolao Schmitth pag. 52. Epis. Agriens. exhibetur, *legitimum dico* ob chronologiæ rationem, quem defectum etiam P. Schmitth observavit, ubi Lampertus Comes tantum exprimitur: *Qualiter Comes Lampertus, cum uxore sua Sophia, & filio suo Nicolao* &c. Præpositi de Bozouk beneficium fundâssent, sub Stephano II. &c. Verum nepos aut filius dicendus sit Ladislai Almus? examinent alii. A Croatis Belæ nomen, datum Almo, Ritterus deducit, ex Marulo, Luciique ad Marulum notis Nro 30. Post relatam Zvonimiri mortem prosequitur Marulus: *Bela autem Pannoniæ Rex hujus nominis primus, cum fama inferente, hoc, quod Zvonimero acciderat, didicisset, propere cum expeditorum manu venit, Regnoque potitus, possedit omnes Regni partes.* Lucius notat: *Quæ de Bela primo refert Marulus, Tex. Slav. Belam tantum nominat, Marulus Primum addidit.* Illud *Bela*, attribui alteri nequit, quam Ladislao Sancto, aut constituto per eum Regi Croatiæ Almo. An autem Ladislaus Sanctus, occupato Regno Croatiæ, sic constituerit, ut Marulus habet: *Bosnenses Dominum suum sortiti sunt, Naronenses* (Narentani) *suum: Crovati alienum* (nempe Almum) *ne quis eos frustra olim, vel immerito a Zvonimiro devotos credat*, nempe: *ne unquam sui generis Dominum habeant*, ego definire nequeo. Si Ladislaus hæc ita non constituit, sub Almo hæc evenisse censeri debebit, cum idem Marulus, Almum Severiorem Croatis fuisse scribat, dicendo: *Crovatos, ut Domino suo rebelles ac paricidas, laboribus, servituteque oppressit. Præterea cum post hæc Regnum in partes secessisset anno a Nativitate Christi 1079. Bosnenses Dominum suum sortiti sunt &c.* ut supra. Dubitari nequit, notante quoque Lucio, in anno esse errorem, & credibilius scribi debuisse, aut scriptum fuisse 1089. aut plane 1099. quo posteriore anno, Ladislaus non vixit. Hæc refferenda erant, ut appareat, cur Almus Colomano Regnum Croatiæ, haud autem Hungariæ, ad quod evocatus a Ladislao e Polonia, successit, cesserit. Hanc ego fugæ Colomani puto fuisse causam, haud autem ut sive Varadinensem, sive Agriensem Episcopatum evitaret. Quod videns Almum anno 1091. Regem Croatiæ datum, dum ipse nihilominus sub Zvonimiro adversus Bulgaros pugnâsset, crediderit Almum sibi præferendum, in successione Coronæ, accedentibus facile rumoribus, ut in ejusmodi circumstantiis fieri consvevit, aut quorumdam divinationibus, Colomanum ad infulas Episcopales destinari. Aut fors quod viderint, Varadiensi Episcopatu vacante, aut legum a Ladislao latarum indice, Monachis erepto; Episcopatus illius, temporales redditus, Colomano in Polonia moranti, fuisse a Patre ordinatos. Cum bonis enim Ecclesiarum olim dispofuisse Reges, videre est ex Diplomatibus a Cl. Schmitth editis in serie Epis. Agriensium. Ut a pag. 143. & a pag. 183. &c.

Mortuo itaque Ladislao, & succedente eidem Colomano, ea viguit inter eos concordia ut anno 1096. reliquos inter Almus de matrimonio Colomani cum filia Rogerii Comitis Northmani tractâsse a Gaufrido Monacho, temporis hujus Scriptore referatur. Vide apud Lucium & Pray Annal. parte I. pag. 98. ubi estò Dux Alivus, nominaretur Almus, Regios eum titulos adhuc servâsse arguo, ex descripto per Gaufridum itinere anno 1097. Sponsæ Colomani in Hungariam. Venisse videlicet illam, ad portum Belgradæ, haud Belgradi Dalmatici, sed neque Belgradum quod Nandor Alba, aut Taurunum vocamus, ut interpretaretur Ritter, sed Belgradum, sive *Belegradum* olim portum, non procul Segnia, intra hodie dictum locum *Czirkvenicze*, ubi monasterium est Paulinorum, ad quod, ut relatum haberem, Belegrada illa nunc pertineret. Hinc progressa per Zagrabiam, a *Vinçurio* Comite Bellsigradæ, ducta est ad Colomanum. Horum consideratione, puto ego, circa annum 1096. occasione Peregrinorum, vel rectius militiæ illius, quæ ad terram Sanctam per Croatiam, Sclavoniam, Hungariamque proficiscebatur, per Almum, laboribus ac servitute partim vecturarum; partim reparandarum viarum, Croatas pressos fuisse. Illos porro tumultuâsse adversus Almum, ut vel consentiente Almo, Bosnenses proprium nacti sint Ducem; Narentani item proprium: vel hi ipsi, suos sibi constituerint Duces, taliterque in partes scisso Regno, Almo

Almo rebelles reducere impotente, ne detrimenti quidpiam, juribus Sacræ Coronæ nascatur, in Colomanum, jus præhabitum Regni Croatiæ atque Titulos, ab Almo fuisse translatos. Almum vero Transilvaniæ & partibus trans Tibiscanis fuisse datum Ducem. At hæc utut sint, certum est: Croatiam, Dalmatiamque a Colomano fuisse obtentas receptasque, ideo cum constet, Almum a Ladislao datum fuisse CroatisRegem, consequi necessum est, Croatas ab Almo defecisse, quos reducendos in obsequium habuit Colomanus. Incertum vero est: num Stephanum illum, quem factio quorundam, Zvonimiro opposuerat; S. Ladislaus pro Rege agnoverit? illique Regios titulos permiserit? Bosnensibus item, num proprium dederit Dominum, ut Almus residuæ Croatiæ Rex fuisset. Incertum æque est: an Narentanorum Dux fuerit Stephanus, cum titulo Croatiæ Dalmatiæque Regis, aut Bosnensium; vel is, vita Comite Narentam & Bosniam tenuit, a cujus Stephani morte, orta factione inter Proceres, restitui Croatiæ Regnum non potuit. Sed Coronæ Sacræ a Colomano est firmatum.

Stephano illo mortuo, nesciretur quo anno, circa hoc nihilominus tempus, *Mariam* vel *Margaritham* fuisse filiam, Ode Croatica, quam nunc quoque vulgus in saltitationibus cantitaret, combinatione rerum gestarum, indicare arguitur. Ex ode hac, Ritterus opinatur: Mariam hanc, a Colomano fuisse in thori sociam assumptam, circa annum 1108. quam cum Jadræ reliquisset, isthic 1109. adulterii ream comperiens, repudiavit, remisitqne ad Rasciam sive Bosniam, quæ ibi apud cognatos suos, *Borichium* enixa est, successivè filium se Colomani Regis prætendentem, & legitimum Sacræ Coronæ Successorem. Hujus jure Colomanum, Croatiam Dalmatiamque possedisse, ac Sacræ Coronæ aquisivisse. Miramur virum in paucis accuratum, hanc in opinionem non solum venisse, at eandem tueri. Modo *Basillæ* cum Colomano initas, negat nuptias; modo illa mortua, has cum Maria, Colomano secundas asserit. Diplomata apud Lucium, quæ Colomanus anno 1102. largitus fuisse exponitur, suscepta esse prætendit, quæ nihilominus in opere edito *Natal. S. Ladisl. restituti* variis argutiis detorquere nititur. Miramur Ritterum, tantæ lectionis virum, hanc opinionem amplexatum. Ode illa, si variata tot sæculis non est, Colomani non meminit, nec parentis Mariæ. Jacob Lucarus, Zvonimiri filiam nomine Madam, Butconis filio, Trevelio, nupsisse recenset. Ut quævis hæc obscura sint. Si nihilominus *ex ode illa* peti potest argumentatio, combinatione rerum gestarum, *Maria*, Stephani illius Croatiæ Regis, fuisset filia, quam, dum factiosi privare conarentur Corona, ipsa ab Hungaris oravit auxilium. Quo obtento, & sediciosis compressis, eam destinatam fuisse pro sponsa, filio Hungariæ regis. An autem evaserit conjux, aut repudiata fuerit? vel mortua sit, ante initum connubium, ode tacet. At ludit poeta, in planctu Virginis desponsatæ. En lector erudite, ode hanc in latinum a me translatam.

In montanis ignis ardet,
Saltu circa, plebs congaudet
 Mare pulchra præsens est,
Est Corona, caput tectum;
Et thesaurus Regum, fertum.
 Sic choreis Præses est.
Ab alpibus ventus perflans,
Mariæque fertum efflans,
 Cum Corona abstulit.
Ipsa dolet, deflet, clamat:
Vah! eheu! quisquis amat,
 Mihi opem tulerit:
In exquirenda Corona
Et thesauris. En sum prona,
 Tali, sponsa effici.
Ab Ungaris hoc audito
Volant, adsunt ipsi cito
 Volunt mœstam reficii.

Quærunt terrâ, quærunt mari,
Coronamque adhuc clari
 Ungari, inveniunt.
Mara plangit ejulando,
Replet quævis lamentando
 Cujus sponsa ero, nunc?
Proh deformis, Hungarelli!
Parvi! nigri! neque belli
 Ah! vah! ero Sponsa nunc
Ad quid mihi pulchritudo
Oculorum claritudo
 Viri turpis, Sponsa dum.
Purpurea qui labia?
Datura estis basia?
 Ah deformi! ah! cur sum?
Ad amplexum tam deformis?
Pulchræ manus! quibus formis
 Ibitis? quis gustus tum?
Cur candilli mihi pedes?
Heu! juro omni, credes:
 Non, non amo Ungarum.

Hæc, illa ode est, ex qua Ritterus, efformavit opinionem memoratam. Verum si historiam exprimit, & non sit lusus fœmineæ levitatis, quæ, res leves, ut sunt: lusus, choreæ, Bacchanalia, anteferunt maximis rebus, ut est domus aut Regni conservatio, & cura: ac gaudii illarum, sæpe luctus extremum est; in luctu, consilia non meditata, velocesque resolutio-

lutiones, quæ dein instituto examine in lamenta fletusque desinunt. Si inquam moralia hæc, fœminarumque mores, Poeta non expressit; at historiam cantu recoli, & celebrare voluit: *Maria*, Stephani Regis fuit filia, Hæc Patre mortuo, cum culta ad regendam Rempublicam non esset, sed major illi fuisset cura, ut Regina Chorearum sit; igneque in montanis, sive seditione Petri, qui frater erat Slavizo Regis ab Amico Comite capti, ut ex instrumento pag. 113. indicato, deduceretur, in partibus Ramæ, sive Bosniæ ardente, ipsa pro retinendis Paternis non solicita, ab Alpibus vento seditionis conflato, Coronam amisit. Sese Colomano, spontè subjicientibus Croatis. An autem Colomanus ad sese firmandum in Dalmatia, Mariam Stephani Regis filiam, filio suo Stephano destinaverit futuram Sponsam, constituere ex versibus nequeo. Ode exscripta, si hanc non denotat historiam, nec Zvonimiro, nec Ladislao congruit, dum Zvonimiri filia, teste Privilegio Regis Ludovici, ellocata fuit Martino Comiti de Carino, altera uti supra, si fides Jacobo Luccari, Trebelio Buthonis filio. Ladislaus vero, Almum Croatiæ Regem fecerit, nisi *Mara hæc*, Almo obtigisset pro Sponsa. Nos referre hæc, erudito lectori voluimus; qui si credit, in Ode, innui historiam, applicet hanc, cui magis applicandam censuerit. Nos de Almo Rege Croatiæ (cum residua illius, ad Croatiam, Sclavoniamque non pertineant) plura dicere nequeuntes, prosequimur.

III. *Colomanus* utrum fratrem habuerit Almum? incertum est. Nepotem enim Ladislao fuisse, veteres Carthæ & monumenta loquuntur. Colomanum verò fuisse Ladislai sancti filium, refert Thom. Archid. Spalat. *Colomanus* inquiens *filius Vladislai R. Ung. stans in Regno, loco Patris sui.* Scio Lucium, pro *Patris sui*, corrigere: *Patrui sui.* At cum Lucius quatuor sæculis posterior sit Thoma Archidiacono, neque causam ponat, ob quam ab antiquiori scriptore, atque ab ætate Colomani nec duobus sæculis distante, recedendum esset; causam non video, ut ab Archidiacono recedatur. Quin non solum vetustas, Archidiaconum commendat; sed veritatis studium, dum sua, nunc quoque firmantur monumentis & diplomatibus: dum Priscam ei fuisse filiam, ex relatis supra pag. 122. deduceretur; dum Memoriale illud, quod ad calcem adjecit, ex tabulis innitorum cum Croatis pactorom, eum descripsisse quævis suadent. Qui enim? annum, cum Diplomatibus aliis cohærentem. Croatarum Nuncios, sive Oratores? conditiones fœderum? scribere valuisset Archidiaconus, nisi ex instrumenti illius autographo, aut copia. Quare uti hæc, nec emendanda scriberet Lucius; nec corrigeret: Sic nec illud *Colomanus filius Vladislai - stans in Regno loco Patris sui*, emendandum est; dum hoc etiam uti cætera, Thomam desumpsisse ex eodem instrumento, credere nil vetat, præcipue, quod motivum concordiæ illius, hoc ipsum fuerit, quia Ladislai fuisset filius, qui Croatiam aquisiverat, Nepotem ei, anteferendo. Firmiora vero credebant futura quævis, sub Ladislai filio, Patris in Regno Hungariæ successore. Accedit persæpe tam Croatiæ Reges, quam & Hungariæ (testantibus eorum monumentis, quæ infra in Hist. Zagr. occurrent, ut pag. 76. &c.) parentes suos inseruisse. Ut credam omnino, Archidiaconum, illud: *Filius Vladislai - in Regno loco Patris sui*, ex diplomate illo, intra Croatas &Colomanum, concordiæ, descripsisse. Et quousque errâsse Archidiaconum, demonstratum non fuerit, ei, præ Lucio, adhærendum esse, existimo. Lectiones Brev. Zagr. nullum præbent fundamentum, aut affirmandi, aut negandi, Ladislaum Sanctum in matrimonio fuisse. Evocatio Colomani ad thronum, successio nullo resistente, potissimum si fuerat Colomanus Episcopus ante Coronam, filium fuisse Ladislai confirmant.

Intra Magnos Hungariæ Reges, Colomanum numerari debere, facta ejus evincunt. Studuit summè Reipublicæ, hujusque commodis erat perpetuo intentus. Evincit hoc cura illa, quam habuit, ut ad terram Sanctam proficiscentes, damna Regno non inferant, vide apud Pray Annal. Par. I pag. 96. Evincunt Decreta sua in Corp. Juris videnda. Evincit Sacræ Coronæ, jurisque Regni, per Croatiam, Dalmatiamque extensio. Ut nesciam, quid demeruit apud Thuroczium, qui eum miserè & cum injuria depinxit, nactus sectatores, posteriores se scriptores, sive quod homines proniores sint ad suspiciones; sive quod Colomanus superflua e Monasteriis causa Reipublicæ, testandique voti paupertatis non solum a singulis, at a cætu toto, & monasteriis, abstulerit, teste Dec. I. cap. 16. Abbates item invicem contendentes, a synodo judicari voluerit. Profecto si quis Regum Clero favit, is erat Colomanus ut Decreta sua, Diplomataque evincunt. Si quis disciplinæ Ecclesiasticæ studuit, studuit Colomanus. Bigamos Clericos, vel repudiatarum maritos, beneficiis, & Dignitatibus Ecclesiasticis privandos constituit Decr. II. Cap. 9. prohibendo ordinari aliquem ad Diaconatum & ultra, nisi prius continentiam voverit. Quod ipsum etiam conjugatis Presbytheris & Diaconis cap. 10. imponit: tollendas a Clericis concubinas jubet cap. 12. Matrimonia Clandestina, invalida; opusque fornicationis cap. 15. definit. Pluraque cætera in Decretis videnda. *Albricus* temporis hujus scriptor ad *Seraphin* Archi-Episcopum Strigoniensem ait: *Christianissimus Rex noster*

ster Colomanus, columbinæ gratiæ simplicitate, cum omni virtutum discretione præditus, postquam vidit adultam fidem, perfectæ religionis robur accepisse - - indignum esse perpendens, si jam spontaneum fidei militem, legalis pœnæ timor torqueret, quem nec ipsa mors ab agnitæ jam confessione veritatis abstrahere potuisset - cum videret propter Civilia bella, usque ad tempus illius (nempe Colomani, qui hæc sua prudentia impedivit) *ingravescentia, paternis traditionibus jam magna ex parte solutis, Regni Consilium labefactari, Curiæ honorem vilescere, timens ne miles insolens pacis, domesticus tamen, virtutis hospes irrevocabilis fieret iniquitatis; Regni Principibus congregatis, totius Senatûsconsultu, præfati Regis Sanctæ memoriæ Stephani, legalem textum recensuit.* Narrat dein leges fuisse auctas, comparando Colomanum S. Regi Stephano: *Et ille quidem* (nempe Stephanus) *destructor fuit infidelium: iste*, Colomanus, *recte conversationis augmentator in justificatione: Ille loricâ fidei populum induerat: Iste terrenæ ambitionis superfluenta, cingulo justitiæ præcingebat: Ille, gladio Spiritûs verbi DEI perterruit: Iste galeâ salutis decoravit.* Hæc Colomani cum S. Stephano comparatio, missa Primati Hungariæ, & Decretis Colomani præfixa, miror quid est? quod fugerit omnes, qui Thuroczium sunt secuti. Mihi videntur, sine rerum examine, Scribæ tantum Thuroczgiven esse. Antiquitas omnis, Colomanum Regem *Christianissimum* exprimit. Instrumentum anni 1105. apud Lucium pag. mihi 115. *Regnante Piissimo Colomano* habet. Item Instrumentum publicum apud Ritterum anno 1105. habet: *Per Colomanum Sanctissimum Regem, pacem terrâ, marique redditam esse.* Rogerius post annos 140. scribens cap. I. ait: *Cum Bela Rex - - adinstar progenitorum suorum, Stephani, Emerici, Ladislai, & Colomani Regum, qui Sanctorum Catalogo sunt adscripti* - - ubi non solum comparatur Sanctis, sed intra Sanctos Reges recensetur. Qui igitur credam? ferocem, barbarum, vafrum, impium, vixisse Colomanum. Si ejusmodi fuit, cur Croatæ, Dalmatæ item, ultro ad eum accesserunt? cur dempta Almi infelici audacia, quæ tamen nec sectatores, nec fautores nacta est; nulli civiles motus, sub Colomano fuerunt? teste superius Albrico. Quare temerè de Colomano nemo judicet, præferatque antiquorum testimonia omnis, recentiorum vindictæ. In Breviario Zagrabiensi Die 12. Octobris officium est de Colomano M. Hic sub Henrico Ottonis tertii Successore, in Regione Norici passus, exponitur lectionibus sex, quarum prima: *Venit itaque in Orientalem Noricæ telluris Regionem, cui a plaga Orientali Pannonia, ab Aquilonari confinis adjacet Bohemia.* Hæc recensemus, tum ad noscendam, Sæculo XI. Norici rationem, cum ne quis existimet, sive Colomani Regis, sive alterius, Ducis nempe Sclavoniæ, a Tartaris occisi, coli memoriam.

Colomanus, cessum ab Almo accipiens Croatiæ Regnum, sive ob Almi ex Marulo relatam oppressionem, & Croatarum adversus se motus; sive ob mortem Stephani, secutasque variorum prætensiones, cumprimis vero Petri, occisi Slavizo fratris. Almusque videns se imparem in resistendo inimicis; imparem in residuis Sclavoniæ partibus (sensu Scriptorum Venetorum Sclavoniæ nomine, Narentanæ partes accipi videntur) Regno Croatiæ uniendis; videns Regis Colomani ardorem in amplificando Hungariæ Regno; Erga hunc affectum Croatarum, dum in Regis olim Zvonimiri castris, egit militem. Considerata denique Colomani legitima successione, ultro ei se subjiciens, & resignans, Croatiam, Sclavoniamque cessit Colomano. Scivit Almus, ab irato Ladislao, filium sibi fuisse postpositum; ob attentatum matrimonium Clandestinum a Colomano, cum sub Zvonimiro contra Bulgaros pugnaret. Si enim vera fuit, Borichii successivè prætensio, tum Colomanus Clandestinis nuptiis conceptum habuit Borichium. Sed Patre Ladislao repugnante, quod se inconsulto matrimonium attentâsset, (dum sensu municipalium legum nostrarum, cum Patris scitu matrimonia ineunda sunt, & petulans exhæreditari potest filius) repudiatam fuisse complicem. Verosimile est, ob attentatum a Colomano matrimonium, ei, a Patre, antepositum fuisse in Regno Croatiæ Almum, Colomanumque ideo in Poloniam fugisse. Amorem Ladislai, majorem erga nepotem fuisse prædicatum, atque Almum destinari Successorem Coronæ; Colomanum autem ad infulas. Breviarii Zagrabiensis die 27. Junii, Lectio III. de Ladislao perhibet. *Hic Beatus Rex erat - Cultor justitiæ, Patronus pudicitiæ* &c. ut combinatione laudum harum; fugæ Colomani: legalium dispositionum; a Werböczio conscriptarum esto tardius. Prætensionis successivæ Borichii, intellecta honestissima Colomani in Poloniis conversatione, videns quoque sibi subjectorum in Colomanum affectum, hunc evocari curat e Polonia, Patrique Colomanus successit. Mihi persuasum est, pudicitiæ amore, illas Christianæ disciplinæ leges, quæ in Decretis suis continentur processisse, ut viderent singuli, juventutis suæ delicta, Colomanum emendavisse. Potissimum autem legem Colomani illam, D. 2. cap. 15. quâ Clandestina matrimonia, *opus fornicationis* esse declarantur, ex Colomani anteriori facto, ad impediendos quosvis post mortem suam tumultus, promânasse: atque ideo Borichium successive au-

ditum non fuisse. Hæc mea sententia, ex legibus, & historia deducta, si lectori docto non probatur, verosimiliorem exhibeat, causamque legis illius cap. 15. D. 2. Regis Colomani explicet, totque cætera superius indicata. Quæ illa fuit rejecta Colomani uxor? & cujus filia? non indago. At persuasum habeo, Almo fuisse residuas inter causas, hanc etiam, pro resignando Croatiæ Regno, quod Colomanum ad successionem Coronæ e Polonia evocatum, exhæreditatum non viderit. Ladislaus autem Sclavoniam restituerit S. Coronæ, Croatiamve aquisiverit.

Cessis itaque per Almum Sclavoniæ Croatiæque Regnis, Colomano ea fuit cura, ut ista, Sacræ Coronæ firmarentur. In Sclavonia nullas expertum fuisse oppositiones, argumento est: quod nulla sint harum vestigia, quodve *Singidunus Zagrabiensis Episcopus* Colomano adhæserit, Croatasque Colomanus ad se venientes Crisii audivisse legatur. At partem saltem Croatiæ, aut Sclavoniæ, de nomine enim non disputo, a Colomano extorquere, sibique concedi, Petrus, Slavizo olim Croatiæ Regis frater quærebat. Hic ergo Colomano se opposuit, ac in montibus Petro Gvozdensibus a Colomano victus, cæsusque est. De monte hoc *Petri*, quidam ex imperio vigentis scholasticæ litteraturæ, litigant. Pareo lubens exteris, ac Patriæ hujus loca ignorantibus; at domesticos miror, dum Albiis olim montibus, appellationem Petri montium successisse, Petrique montes, sive *Petrovagora* extendi vident. Quod generale nomen, particulares appellationes alicubi obtinet, ut olim quoque Albii, Bebiique montes, atque istud, ob diversos ejusdem montis possessores. Quare controvertere Rittero nolim, Petri montes a Modrussia ordiri. At hos extendi versus orientem tractu toto modernorum confiniorum Banalium, negari nequit; dum hoc populi confessione constat, & veteribus denominationibus, ut antiquæ *Petrinæ*, fluvii agnominis &c. Victoria Colomani de Petro, ad *Gvozdanszko*, nunc quoque sic dicto loco evenerit, ut ideo scribant veteres, in montibus *Petro Gvozdensibus*, exprimantque Generalem montis, & particularem loci montis reportatæ victoriæ, appellationem. Quare iter quoque Colomani in Croatiam hinc metimur, nempe partem exercitus sui, ex superioris modernæ Sclavoniæ oris profectam fuisse: partem vero ex Sclavonia nunc inferiore. Colomano in *Kralieva velika*, quam arcem *Kyraly Kalman* vocatam hinc fuisse, veteres carthæ evincunt. Victo hac ratione Petro, Colomanus, sese dedentibus aliis, Spalatum pervenit. Porro hæc, acta fuere diplomatum fide anno 1102. Et antequam vicisset Petrum. Ex memoriali enim ab Archidiacono adjecto constat: Colomano Rege cum suo exercitu ad flumen Dravæ adveniente, intellecta Croatarum congregatione, missisque ad eos nunciis, si sine belli incommodis se subjicere Regi vellint, amicè se cum iis transacturum: Duodecim ad Regem oratoribus exmissis *ad talem*, inquit Archidiaconus *concordiam devenerunt: Quod omnes prædicti teneant suum pacifice & quietè. Et quod non teneantur aliqua prædictarum generationum, nec eorum homines Regiæ Majestatis solvere censum; nisi tantum teneantur Domino Regi, quando aliqui invaderent sua confinia Regalia, tunc, si Dominus Rex mittet pro ipsis, tunc ire debeant, ad minus cum decem armigeris equitum de qualibet generatione prænominatorum* (en Banderiorum vetustatem, inde a Romanis relictam, ut pag. 17. supra, reflexi mus) *suis sumptibus & expensis, usque ad flumen Dravæ* (qui Sclavoniam ab Hungaria diviserit, Sclavonia autem cum Croatia, vel commixta fuit, vel Croatæ, ut sibi viciniorem tueri non deprecabantur) *inde versus Hungariam ad expensas Domini Regis, usque quo exercitus duraverit, debeant permanere. Et sic ordinatum de anno nostræ Redemptionis 1102.* His sic, cum parte Croatiæ, sive nominatis ab Archidiacono generationibus, pactatis; Contumacis Petri, debilitatis rebus, & ipse facile victus est; & Colomanus residua in suam redegit potestatem. Enimvero coronatum fuisse in Croatiæ Regem, assumpto ex more Regis quoque Dalmatiæ titulo, constat ex Diplomate apud Cl. Lucium lib. 3. cap. 3. pag. mihi 113. ubi: *Anno Incarn. D. N. J. Christi 1102. Ego Colomanus DEI Gratia Rex Ungariæ, Croatiæ, atque Dalmatiæ salvo habito consilio, postquam Coronatus fui Belgradi supra mare in urbe Regia &c.* Jadrensi Monasterio donat libertatem Regiam, dicens: *ut nullus mei Regni audeat quidpiam distrahere, vel auferre illi Monasterio, tam in mobilibus, quam immobilibus. Si quis vero contumax nostræ Regali huic jussioni contraire tentaverit - - - quadruplum reddat, usurpator vero cum suis omnibus regali sententiæ subjaceat* &c. Quæ illa sit urbs Belgradi supra mare, in qua coronatus fuit Colomanus? an videlicet Dalmaticum vetus Belgradum, vel Liburnicum ut supra, nil statuo, credo tamen fuisse Liburnicum penes modernum Czirquenicze, ob verba: *Belgradi in urbe Regia*, siquidem Belgradum Dalmaticum, urbs Croatiæ Regum non fuerit, sed jure clientelæ obnoxia Impp. Orientis. In alienæ vero jurisdictionis urbe, Coronatum fuisse in Regem Croatiæ Colomanum credi nequit, nisi hoc permissu Alexii Imp. factum fuisse probaretur. Anno 1102. *Dal-*

matiam

matiam non tenuisse Colomanum, infra demonstrabitur. Suadentque priora, nam Monialibus Jadrensibus, Regiam libertatem largitur super iis, quæ in suo Croatiæ Regno possidebant Moniales, ait enim: *Nullus mei Regni* - Item: *Contumax nostræ Regali jussioni*, denique: *Regali sententiæ subjaceat*. Quæ satis testantur, Moniales illas Jadrenses, non fuisse Regni sui, habuisse attamen in Regno Croatiæ quæpiam, quæ libera Colomanus voluit. Hoc ipso nihilominus mandato suo, affectum Dalmatarum quæsivit, & obtinuisse videtur, dum ait: *atque Dalmatiæ salvo habito consilio*, ut hoc non appellet ad to *Rex* indicetque Regem fuisse, aut semet fecisse Dalmatiæ, ne Alexium offendisse videatur, aut Romanum Pontificem, & quidem Paschalem II. qui juris sui Dalmatiam esse prætendebat. Verum exprimat: Dalmatarum petitionibus & consilio (Salvo alias jure Dalmatiæ) a se, esto Monialibus Jadrensibus, & alieni juris, prærogativam illam concedere, easque in suam suscipere protectionem. Rapuit hac re animos Dalmatarum Colomanus, suaque in Dalmatas propensio effecit, ut Spalatenses, qui a Colomano premebantur, teste Thoma Archid. cap. 17. Regi se subjicerent. Ita enim Archidiaconus: *Spalatenses inter se facto consilio, miserunt Crescentium Archi-Episcopum, ad Regem Colomanum, pacem postulantes ab eo. Quem ille benignè suscipiens annuit omnibus petitionibus, quas Spalatenses fecerant, pro pacis fædere componendo. Facta igitur conscriptione omnium, quæ hinc inde fuerant ex beneplacito stabilita, juravit Rex cum suis Principibus omnia firmiter observare. Postera vero die juraverunt Spalatenses, primo quidem majores, deinde juniores, postea vulgus omne, ut Colomano Regi, & ejus posteris, ac Regno Ungariæ subjecti & fideles, omni tempore permanerent.* Vide jus Regni Ungariæ, vide male scribere eos, qui somniant Dalmatiam jure armorum ad Sacram Coronam pertinere. *Tunc Rex Civitatem ingressus valde honorificè a Clero, & populo, susceptus est. Et ea die procuratione affluenter a Communi suscepta, confectisque ac traditis immunitatis privilegiis profectus est* · · *Tragurium, & deinde Jaderam, a quibus Civitatibus simili exemplo susceptus* (itaque non armis, sed spontanea illarum accessione) *fecit eis libertatis Privilegium, & sic in Ungariam est regressus, Anno Domini 1203.* Causa subjectionis hujus fuerint, notissimi motus Henrici IV. adversus Patrem, & Papam Paschalem: in Alexium decantata odia. Pisanorum in mari potentia, cæteraque toto ferme orbe confusa, uti testes rerum, coævi Scriptores sunt.

Veritates has adlaborant obnubilare Scriptores Veneti, Danduli auctoritate, variisque aliis, ut infra dicturi. Archidiaconus sua ex monumentis Dalmaticis accepit & scripsit, quæ nunc etiam firmant eundem. Arguit Thomam Lucius lib. 3. cap. 4. *Vir Ecclesiasticus, de Politicis non admodum solicitus.* At mihi veritate sua, magis placet Archidiaconus, quam Lucius ex politica consideratione, involvere veritatem adnitens; tametsi ne injuriam clarissimo optimeque merito viro, inferam; sic ludat, ut cuivis lectori, sua cum examine, & rerum combinatione lecturo, exhibeat, se ex politica solicitudine, veritatis cognoscendæ media præbuisse, quam tamen Lucius ex Politica consideratione, efferendam non censuit. Archidiaconus autem ut sub Bela IV. Rege scribens, nec serenissimæ Venetorum Reipublicæ tum subjectus, adeoque Politica veritati præferre haud debens, ut *Vir Ecclesiasticus*, & *Spalatensis Archidiaconus*, Politicen rationem, veritati conjunxit. Hoc credo, fecisset Lucius, si tum quoque, ut Belæ IV. temporibus, Dalmatia Sacræ Regni Coronæ subjiceretur. *Colomanus* certè postquam, superius relata ex monumentis perfecisset, Anno 1103. Spalatensi Ecclesiæ, ut Rex Dalmatiæ, quævis confirmavit. En Diploma ex Farlato, Tom. 3. pag. 164. Lucio item lib. 6. cap. 3. pag. mihi 279.

In Nomine Domini nostri JEsu Christi. Anno ab Incarnatione ejus MCIII. Die XV. Junii. Colomanus DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Chroatiæ, Ramæque Rex. Consideratis fidelibus, ac devotis obsequiis Ven. Patris D. Crescentii Spalatensis Archi-Episcopi, nobis per ipsum exhibitis, ejusque prece dignanter inducti, Donationes, ac confirmationes Regum, atque Principum, & aliorum Dominorum, ad instar Privilegiorum: Ecclesiæ Spalatensis, quæ in Privilegiis, litteris, vel antiquis montaneis (id est codicibus) *ipsius Ecclesiæ conscripta habentur, præsentis privilegii pagina confirmamus auctoritate Regia, ac pleno jure subjicimus eidem Archi-Episcopo, suisque Successoribus, & Ecclesiæ Spalatensi. Omnes vero Episcopatus, quos ad præsens obtinet ipsa Ecclesia per Dalmatiam & Chroatiam, omnesque villas & possessiones, & alia ad eamdem Ecclesiam spectantia; præsertim villam S. Georgii de Putalo, ut ab olim donata fuit cum omnibus hominibus in ea residentibus, servis & ancillis, & eorum omnibus bonis; villam Syrenine, Gese, Tugari, Assesi, simpliciter cum servis & ancillis, & eorum posteris. Ecclesias S. Mariæ de Salona, & S. Stephani, & Sancti Moysi, & Ecclesiam S. Bartholomæi cum omnibus proventibus earumdem; villam quoque Norizam, villam*

Ostrog, villam Labenam, & totum territorium de Smina, villam in Cleuna Sudumirizam, & villam in Lesina stolez. Decimas præterea Cleunæ, Zetinæ, Clissiæ; & ejus districtus. Massari cum toto monte magno, Politii, & decimas Almissii usque Mucarum. Quæ omnia supra dicta volumus quod teneat, possideat, regat, atque gubernet perpetuo Spalatensis Ecclesia, ac ejus Præsules, sine alicujus perturbatione seu molestatione, pacificè & quiete. Si quis autem in præmissis, vel quolibet præmissorum, dictam Spalatensem Ecclesiam, vel ipsum Archi-Episcopum & ejus Successores molestaverit, vel turbaverit, iram DEI, & Nostram indignationem incurrat. Et ad robur omnium prædictorum, præsens privilegium, nostro Sigillo authentico communiri mandavimus. Lucius, Farlatusque volunt: hoc Privilegio deceptum Archidiaconum, quasi Colomanus Regiam dominationem potestatemque exercuisset, at ab exemplo anterioris mandati, pro Jadrensibus Monialibus, intelligi hic debere ajunt, unice Spalatensem Ecclesiam in Protectionem suam Colomanum accepisse. Sed eruditus, jurisque peritus lector agat judicem. In priori Monialium, mandat sibi subjectis Croatis 1102. anno, ne ullus sui Regni, audeat molestus esse Monialium bonis; at hic *Auctoritate Regia*, non solum confirmavit donationes, Privilegia, Ecclesiæ, sed *pleno jure* subjicit Ecclesiæ Spalatensi. Episcopatus & Ecclesias ut fieri consuevit, & esse debuit, in nova hac Periodo Regni Dalmatiæ; ob Strigoniensis prætensionem, ne videlicet huic, Spalatensis subjiciatur. Lector equus, & justus hæc cognoscat, & judicet. Quis item verius scribat, Thomas nempe vel Lucius? quem Farlati sequitur. Profectò, Colomano Rege in Dalmatia morante, anno 1103. *Augustinus* S. R. E. Cardinalis, ad Colomanum missus erat legatus. Decreti initium tantum Farlatus tom. 3. exhibet sequens: *In Christi Nomine. Anno ab Incarnatione MCIII. Indict. IV. Regnante Alexio Imperatore)* Observa, non exprimi a Legato, *Priores* Dalmatiæ, uti in anterioribus supra memoriis legeretur. Profectò Democraticum illud Vetus Dalmatiæ regimen cessavisse, ob Spontaneam Colomano subjectionem, apparet) *Ego Augustinus S. Romanæ Sedis Cardinalis, missus a Domino Papa Paschali beatissimo in Dalmatiam & Ungariam Apocrisarius - - - ad propagandam per Dalmatinas Civitates justitiam, ea quæ invenimus in eis extirpanda, extirpavimus; & quæ plantanda erant plantavimus &c.* Ubi cum mentio sit, *Alexii Imperatoris*, nequaquam vero Venetiarum Ducis, qui credam? Spalatum, Jadram, verbo Dalmatiam tum pertinuisse ad Venetos? Paschalis Papæ Legatum, ut Venetos jure privet, & Dalmatiam Orientali Imperio attribuat, faveatque Alexio; voluisse quis credet? & combinatione temporum, demonstratione magna opus est, quam hercle necdum legi. Puto ego Legatum Papæ, ab exemplo Gregorii VII. Dalmatiæ Regnum, ac investituram Colomano obtulisse. Verum Prudens providusque Rex, hanc fuerit deprecatus, sive ob affinitatem cum Joanne Comneno, sive motivis ex aliis. Interim benevolam videns Dalmatarum ad se accessionem, subjectionemque sibi & Sacræ Coronæ, hæc acceptavit, sciens vel confirmanda ab amico sibi Alexio; vel ingrata non futura, dum intellexerit Colomanum providisse, ne Dalmatia ab Imperio avellatur. Interim inter reliqua, tum dispositas, vetus ille *Croatensis Episcopatus*, ob erectum a S. Ladislao Zagrabiensem, tum sublatus extinctusque fuit. Equidem Paschalis Papa confirmat Parochiam *Maroniæ*, & quod erat Episcopalis juris, Crescentio Archi-Episcopo Spalatensi. *Paschalis Episcopus Servus Servorum DEI. Venerabili Fratri Crescentio Salonitano Archi-Episcopo Salutem, & Apostolicam benedictionem. Apostolicæ Sedis benignitas consuevit sua cuique jura servare, & sic honoris a Domino contributi privilegium custodire, ut fratribus dignis consortium non deneget dignitatis. Idcirco Venerabilis Frater Crescenti Salonitanæ Archi-Episcope, præsentis Decreti pagina Fraternitati tuæ, tuisque Successoribus confirmamus Civitatis Salonitanæ Diæcesim, cum omnibus suis appendiciis: Et Parochiam Maroniæ, & quidquid Episcopali, vel Metropolitano jure ad Salonitanam Ecclesiam cognoscitur pertinere. &c.* Apud Farlati Tom. 3. pag. 162. legenda. Colomanus quoque superius: *Omnes vero Episcopatus, quos ad præsens obtinet - - - volumus quod teneat, possideat, regat, atque gubernet perpetuo Spalatensis Ecclesia - -* Porrò Gregorium Croatensem ultimum Episcopum, ob infidelitatem erga Zvonimirum, privatum Episcopatu fuisse pag. 117. observavimus, qui Stephano Regi adhæserat. An autem idem Gregorius, relicto Stephano Rege, ad Colomanum transiverit, ab hoc ad Archi-Episcopatum Bacsiensem elevatus? ego non definiam. In Diplomatibus *Gregorius* Bacsiensis Archi-Episcopus legitur, *Tulbertus* Colocensis, anno MCXI. Istud certius est: Maroniam Croatensi olim Epscopo fuisse subjectam, teste Thoma Archidiacono, *sua jurisdictio usque ad Dravum fluvium extendebatur.* Habuit quoque, Farlato teste, Regum suorum beneficio, *Comitatum Cetinæ, Cleunæ, Clissæ, Massarum Almissium, & Corbaviam. Et ultra alpes ferreas usque ad con-*

finia

finia Zagrabiæ, totam Maroniam subjectam. Duo animadvertere Lectorem cupio. Primum est: *ad confinia Zagrabiæ*, hæc itaque, nec erat in jurisdictione Croatensis Episcopi, nec in Regno Croatiæ, at Sclavoniæ, Regnique Ungariæ; Confiniis intra Sclavoniam ac Croatiam, ad Alpes ferreas existentibus. 2dò: *Maroniam* pertinuisse ad Croatiam. Est autem modernum Marano, vel Murano, Aquilejæ vicinum. Hujus Duces Hungariæ Regibus paruisse, suo loco docebimus, quorum gratiâ etiam, Carinthiæ Ducum habuère titulos, Sclavoniæque pars, successive adCarnioliam abiit. Gratis itaque *Maraniam*, quidam volunt pro Baraniensi Comitatu; quidam, ut Farlatus, inter Tilurum & Naronem, cum addito *fortassis*, dum Archidiaconus, non solum fluvii Dravæ meminit, sed Maroniam ad Alpes ferreas collocat, aut ultra has. Vide dicta pag. 98. Cæterum de Croatensi Episcopatu, quamvis ex instituto non scribam, reflectere lectorem volui. I. Si memoriam hujus posterioribus annis, insinuari legerit, sciat Tininiensem Episcopum, nomine Croatensis quandoque exprimi, uti nunc Diacoviensis pro Bosnensi. II. Episcopatus Veteris Croatensis sublati, eam causam ne putet, quæ indicari videtur ex epistola Alexandri III. apud Cl. Farlati tom. 3. pag. 184. legenda, quod videlicet is, nullo præsente consecraverit Episcopum alium. Alexander enim III. anno 1153. obiit, adeoque vetus ille verusque Croatensis Episcopatus, jam antea sublatus, ex causa insinuatorum supra motuum, ideo non est, quod Episcopus iste, ad consecrandum alium se immiserit. At illa, Alexandri Epistolæ, de Tininiensi Episcopo, qui Croatensis dicebatur, intelligenda veniunt, si Croatensi in veritate convenire possunt, ut doctè observat Cl. Farlatus loco citato.

Ut dictum est, prioribus constitutis, Colomanus teste Archidiacono, anno 1103. in Hungariam est reversus. Vix abiit; En in Dalmatia motus atque rebellio. Qualiter hi motus? & per quem sunt excitati? in obscuro est. Constat vero, Alexium Imp. orientis, quod accusaretur perfidiæ in peregrinos latinos, & cum Saracenis amicitiam colere, exosum Romæ fuisse; ut tametsi Legatus Papæ Augustinus, supra expræsserit, *anno 1103. Regnante Alexio Imperatore*, dehinc nihilominus, memoria Imp. in Dalmatia non occurrit. Constat item, ex Platina & cæteris, quæ acta fuère ab Henrico IV. contra patrem, ipsum quoque Paschalem Pontificem, ideo occasione tantorum motuum, absente Colomano, facile in Dalmatia tumultuatum est, sive ad obtinendam plenam libertatem, sive fine ex alio, quod fors Colomanus, nulli partium palam adhæserit, sciveritque in tantis motibus, Regnis suis prospicere. Undecumque demum tumultus Dalmaticus processit, rebellantibus Dalmatis; Rex continuo providit. Enimvero, subitò cum exercitu in Dalmatiam properans, hanc coercuit, & Sacræ Coronæ jurisdictioni constabilivit. Neque pugnavisse nunc cum Croatis ut 1102. ab ullo refertur. Hinc in fidelitate permanentibus Croatis, cito in Dalmatiam venit, Jadrâ eo facilius expugnata, quod Tragurini Regi Colomano fideles manserint. Ait enim in suo Diplomate Tragurinis dato, ac apud Lucium videndo *Vobis Tragurinis meis fidelibus Civibus, firmam pacem*, hinc uti Privilegiorum Tragurinis largitorum, motivum erat Regi, firma Traguriensium fidelitas, ita de fidelitate eorum dubitari nequit. Jadram vero anno 1105. aquisitam armis fuisse a Colomano, plura apud Lucium testantur monumenta. Ut Inscriptio turris Monialium Jadræ, quæ sequens est: *Anno Incar. Dni. Nri. Ihu. Xpi. Mil. CV. Post victoriam & pacis praemia Jaderæ introitus a DEO concessa. Proprio sumptu hanc turrim Seæ Mariæ, Ungariæ, Dalmaciæ Chroatiæ construi, & erigi jussit Rex Colomanus.* Item ex instrumento anni ejusdem apud Lucium L. 3. C. 4. pag. 115. *Anno Incarnationis D. N. JEsu Christi 1105. Indictione 3. Regnante piissimo Colomano Croatiæ, & Dalmatiæ: primo anno, quo triumphaliter Jadram ingressus est.* Ex sepulchrali quoque lapide anno MCXI. *Vekenegæ* ibidem: *Laude nitens multa, - - Nos habet, est annus quintus, quo Rex Colomanus.* Circumstantiæ belli hujus ignotæ sunt, nihilominus, tam illud: *Triumphaliter Jadram ingressus est*, quam etiam, turris Jadræ, ordinata per Colomanum erectio, satis loquuntur, quam fuerit castigata Jadrensium temeritas. Illud vero: *Et Dalmatiæ primo anno*, an cadat ad to *Regnante*? ut Lucius, Farlatus, cæterique Scriptores Veneti supponunt, ad firmandam illorum prætensionem, quod annis anterioribus, atque ab anno 1074. Dalmatia subdita fuerit Venetorum, sed anno primum 1105. per summam iniquitatem, Venetis absentibus, ac pro recuperatione terræ Sanctæ pugnantibus, per Colomanum & Ungaros, sit occupata vi & potentia mediante; aut vero, post to *Dalmatiæ* interjecto ortographico puncto, exprimat: *Primo anno quo triumphaliter Jadram ingressus est Colomanus*; confirmetque relatam ex Archidiacono, & Privilegiis Colomani firmatam supra, spontaneam Dalmatiæ deditionem; accipiendo epocham primæ Colomani de Jadrensibus victoriæ, lector eruditus, doctus, æquus, justusque determinet. Nam quemadmodum Scriptores Veneti, Politicam colerent in scribendo rationem, sic me legalem esse judicem, dicere nequeo, dum Sacræ

Regni Ungariæ Coronæ me profiterer subditum, hujusque legitima jura illustrando, serta tectaque pro veritate & justitia cuperem. Ratiocinia hic ego, quævis missa facio, quæ diffusius extendere possem; sed cum illa, ultra probabilitatem & contentiones non ascendant, æquum justumve lectorem talibus non distraham. Itaque si Colomano Regni Dalmatiæ, annus 1105. primus est, qua ratione, teste Archidiacono anno 1102. sese primi, Colomano & Regno Ungariæ subdidere Spalatenses, tum Tragurini, demum Jadrenses. Quomodo 1103. Spalatensis Ecclesia, Colomanum pro Rege agnovit, habuitque Dalmatiæ, dum ab eo, novam quorumvis donationem accepit. Pontificius Legatus Augustinus, quid egit in Dalmatia 1103. apud Colomanum. Nec te moveat, Colomani eum non meminisse, sed Alexii. Verum nec Venetiarum Ducis fecit mentionem Augustinus. Cur autem Colomani non meminit? supra dictum est. Si annus 1105. Colomano Dalmatici Regni primus est, a quo illud accepit? num a Dalmatis? Papa? ut olim Zvonimirus. Sed hæc a nemine scripta sunt. Denique si 1105. annus, 'Dalmatici Regni primus est? quomodo Colomanus in Privilegio Arbensibus dato apud Lucium pag. mihi 117. exprimit: Anno MCXI. *Colomanus DEI Gratia Rex Hungarorum, per misericordiam DEI, potitus Regno Dalmatiæ atque Croatiæ,* Quæ innuerent, primum anno MCXI. Regem Dalmatiæ Croatiæque factum fuisse: Quod tamen nec Scriptorum Venetorum ullus scriberet. Sicut ergo ex Arbensium Privilegio, *tum primo* potitus Dalmatia Croatiaque non prætenditur, sed *potitus*: post compositos Dalmatarum motus, ab omnibus sumitur; ita illud: *Dalmatiæ primo anno*, motus Dalmatinorum primos exprimit, firmantibus inscriptionibus, turris memoratæ: *Post victoriam* Colomani, & *præmia pacis a DEO concessa*, sepulchri item: *Nos habet Rex Colomanus est annus quintus.* Habet nempe, post triumphalem ingressum. Absolutis Colomani rebus, infra Venetorum momenta, lector legere poteris.

Meditatione diligentissima, rerum hoc tempore, in utroque Imperio actarum; Romæ item, ac in Italia, harumque cum circumstantiis, tam affinitatis Colomani cum Joanne Comneno, quam & ob uxorem Colomani Basillam Rogerii Comitis, in defectu domesticorum coævorum Scriptorum, combinatis quæ supersunt memoriis, puto ego: Colomanum Alexio quævis in Dalmatia gesta anno 1102. ac per Legatum Papæ anno 1103. significâsse, petiisseque Dalmatiæ cessionem. Alexius, latinis minus favens, jusque Dalmatiæ a se conservari posse desperans, petitis Colomani annuit. Opinio hæc mea, præter narratas circumstantias, confirmatur ex Laur. a Monacis lib. 4. pag. 80. ubi; beneficia Venetorum Alexiis Constantinopolitanis præstita, cum recensuisset, concludit; *in illo defecit* (nempe Alexio quarto) *familia Alexii primi, quæ contra Venetos fuit ingratissima.* Memoria hæc Alexii, cessam fuisse Dalmatiam Venetis, non evincit. Ideo quia Alexius Colomano potius cessisse Dalmatiam argueretur, Venetos ad Henricum sese convertisse dicendum est, ut re intellecta, Henricus Imp. ex jure Italici Regni, obtinendæ Dalmatiæ curam assumpserit. Hinc Colomano molestias intulit, sive ut Almum poneret ad Coronam, sive fine alio. Bellorum Henrici cum Colomano mentio est apud coævos (quod Annal. P. I. P. Pray legere poteris) estò in annis sit differentia, dum bella illa, quidam ad annum 1106. alii 1108. alii 1113. collocant. Si sæpius acta non sunt, cum testantibus diplomatibus annum 1108. in Dalmatia egisse videatur Colomanus, credibilius est 1106. & 1107. Colomanum habito quoque Polonorum auxilio, Almi motus compescuisse, castigâsse, & Henricum repulisse. Quare Anno 1105. vix plene compositis Dalmaticis rebus (neque enim, tum Spalati eum aliqua disposuisse constaret) si Venetos inter & Colomanum, fœdus aliquod intercessit, anno illo 1105. properante in Hungariam, Colomano, factum est, lege ea: ut in illis communibus motibus, Colomani rebus in Dalmatia Venetæ assisterent, cum satis non fidisset Dalmatis, relictus autem ibi, pro turris Jadrensis ædificio etiam, Ungaricus exercitus, bellorum in mari esset imperitior. Hoc apud Lucium lib. 3. cap. 3. pag. mihi 113. MSS. Codicis verba firmant: *Galeas quoque Venetorum, & naves solidans* (nempe Colomanus) *& allocans pecunia maxima exercitum copiosum in Apuliam destinavit* (haud profecto adversus Socerum, Comitem Apuliæ Rogerium, at in ejus obsequium, atque usum. Rogerius enim Paschali adhæsit, estque eum in persecutionibus suis tuitus, Platina referente: *Henricus e Germania in Italiam cum exercitu descendens, magno terrori omnibus fuit. Verum cum is Romam venisset, absente Pontifice, qui tum in Apulia concilium habebat, cumque se privatum dignitate Imperii putaret una cum potestate dandorum Episcopatuum - - iterum coronatus - - in patriam abiit. Paschalis autem, absoluto conventu ex Apulia Romam cum copiis Northmanorum rediens: & multa oppida ab hostibus occupata, recepit.* Farlatus quoque Tom. 3. pag. 165. refert anno 1106. celebratam fuisse synodum Gvastallæ a Paschali Romano Pontifice) *Qui Apulia Spoliata*, continuat textus Codicis MSS. *per tres menses in ea permanserunt, ubi etiam*

tam Monopolim & Brundusium Civitates expugnantes, Venetiis ad tenendum pro utilitate Regis Colomani reliquerunt; ipsi autem in Hungariam abinde sunt reversi. Quæ quidem Civitates per Soliatas Pisanorum missos per Cæsarem, expulsis Venetiis sunt rehabitæ.

Brevis hæc MSS. Codicis memoria, combinatione historiæ temporis hujus, mirifice testatur: pro pecunia Colomani, galeas quoque Venetorum conductas, missas nequaquam fuisse contra Rogerium; verum Rogerio adversus Henricum Cæsarem. Ubi expugnatis Cæsareis Civitatibus, & Apulia Cæsarearum partium spoliata, dum ob bella contra Colomanum ab Henrico suscepta, miles Colomani in Ungariam reverti debuit. Si quod fœdus cum Venetis Colomanus iniit, hac occasione factum fuit; pactumve: ut sicut expugnatæ in Apulia Civitates, *Venetis ad tenendum pro utilitate Regis Colomani* relictæ fuerant; ita & Dalmatiæ cura, ne Jadrenses nova defectione culpari valeant. Verum abeuntibus Hungaris, horumque e Dalmatia exercitu; sic *pro utilitate Regis Colomani*, custodiverunt Apuliæ Civitates, Venetæ: ut eas pro Cæsare, per Pisanorum naves rehaberi permiserint. Pisanorum in mari potentiam, Platina quoque recenset. Ego dicere nequeo, nec ita suspiciosus sum, Venetos occasione hac, apud Henricum mereri quæsivisse, quia videlicet Italico Regno fuissent obnoxii. Quamvis opinioni huic faveant, Laurent. Monacis lib. 3. pag. 59. inquiens: *Ordelafo Falero Henricus IV. per Privilegium datum Veronæ Anno Dominicæ Incarnationis MCXI. Undecimo Kalendas Junii, Indictione IIII.* Immunitates confirmavit. Item Dandulus apud Lucium lib. 3. cap. 5. inquiens: Mense Martio 1116. *Henricus V. Imp. Venetias veniens - - Regiminis æquitatem multipliciter commendavit. Curiam etiam suorum Principum tenens* (si curiam tenuit, sive jura dixit Venetiis, plena libertas necdum Venetiis fuerat) *pluribus Monasteriis immunitatum privilegia de suis possessionibus Italici Regni concessit, in quibus Ducalem Provinciam Regnum appellat. Multisque igitur a Duce, & Venetis sibi impensis honoribus, in suo recessu contra Hungaros denuo Dalmatiam invadentes auxilium spopondit.* Hinc profecto suspicandi est occasio, Venetos quà Henrici V. Clientes, egisse cum Imperatore de Dalmatia, *si contra Hungaros* auxilia illis spopondit. Verum esto hæc sint Danduli, iniquum est: accusare Colomanum, quod ipse rupisset fœdera: Dalmatiam Venetis eripuisset: dum ex illorum scriptoribus videtur, ab Hungaris in Hungariam abeuntibus, relicta fuisse maritima loca Venetis, *ad tenendum pro utilitate Regis Colomani.* Ipsos vero sic tenuisse, ut expulsis Venetis, per Cæsarem sint rehabita.

Interim Colomanus, victor adversus Henricum in Hungaria, vindexque Almi perfidiæ, nec Dalmatiam sibi & Coronæ eripi passus est. Enimvero docentibus Diplomatibus apud Lucium lib. 3. cap. 4. anno 1108. in Dalmatia fuit, & Traguriensibus ob observatam erga se fidelitatem, amplissimum contulit Privilegium, a Lucio relatum. Illud Privilegium, quia *Stephanus* Colomani filius & successor, anno Regni sui nono, Christi vero 1124. confirmasset, exprimendo: *Eandem libertatem, & pacem a patre meo vobis Tragurinis, & Spalatinis Civibus stabilitam - - confirmo & corroboro*, Jadrensium nulla facta mentione, vereor Jadrensibus severiorem fuisse Colomanum, ipsosque tributis fuisse subjectos; ut hinc iterum abeunte Colomano, eos tumultuasse censeri debeat, cum Colomanus anno MCXI. in Dalmatia fuerit, eamque plene sibi & Coronæ suæ constabilivit, ut clarum esset ex Privilegio Arbensis Ecclesiæ, a Lucio relato, ubi: *Anno Dominicæ Incarnationis MCXI. Indict. 4. Epacta Nona concurrentibus. Ego Colomanus DEI Gratia Rex Hungarorum, per misericordiam DEI, potitus Regno Dalmatiæ, atque Croatiæ* &c. Consensu nempe, utriusque Imperatoris, ac aliorum. Ideo *potitus* ait: nullumque redditum Privilegium illud, a Laurentio a Monacis relatum, si quoque ad Dalmatiam fuisset extensum, dum eodem anno MCXI. Colomanus & se potitum Regno Dalmatiæ exprimit; & novam facit donationem Ecclesiæ Arbensi. Investituras Ecclesiarum ordinat: æquali jure, Clerum Dalmaticum gaudere vult cum Clero Hungariæ: De modo Decimarum disponit, præsentibus & subscribentibus primo Hungariæ Episcopis & Comitibus, tum Dalmatiæ, videlicet: *Crescentii* Spalatensis Archi-Episcopi. *Anastasii* Tiniensis Episc. *Joannis* Traguriensis Episc. *Bani* Albensis Episc. *Marci* Jadrensis Episc. *Dominici* Vegliensis Episc. *Petri* Absarensis Episcipi, & *Generalis Domini Regis Curiæ.* Quibus videmus, & qui nomine Dalmatiæ hac ætate considerabantur: & quod omnes hi plene Colomanum pro legitimo Rege venerati & professi sint. Demum Curiæ Regis Dalmaticæ, *Petrum Absarensem generalem*, hoc est *per totam Dalmatiam fuisse Præsidem.* Farlatus Tom. 3. pag. 165. duorum meminit Conciliorum Jadræ. Primo concilio interfuisse *Theobaldum* Præpositum, nomine Archi-Episcopi Strigoniensis. Alteri, Colomanum ipsum, cum Proceribus & Episcopus Hungariæ anno MCXI. Hujus Concilii acta, ex Privilegio Arbensi Ecclesiæ concesso, metitur & conjicit. Quidquid de hoc sit, male

Farlatus opinatur, inquiens: *Quamvis enim in Hungaria rem Ecclesiasticam, nulla ex parte Reges attingere solebant; tamen in Dalmatia, & Chrobatia, Colomanus morem secutus Regum Chrobatiæ, jus confirmandi Episcopi Traguriensis, quem Clerus populusque elegisset sibi reservavit.* Male inquam hæc opinatur Farlatus, persuasumque habemus, si vir Doctissimus Decreta Regum nostrorum, S. Stephani, Ladislai, viderit: si diplomata: si opus, Celeber. Illustriss. D. Kolar jur. Pat. opinionem suam continuo est mutaturus. *S. Stephanus R. Hung.* in litteris Fundationalibus Episcopatus Quinque-Ecclesiensis Anno D. 1009. exprimit: *Noverint omnes fideles nostri - Qualiter nos - & in præsentia Nuncii Christonis Episcopi, & aliorum omnium nostrorum fidelium Episcoporum, Marchionum, Comitum - Electionem Episcopatus, qui vocabitur Quinque-Ecclesiensis statuimus - Boniperto ibi Episcopo facto - ordinavimus & confirmavimus.* Sed morem hunc tum fuisse, Sacri evincunt Canones, & successivè nata contentio *de investituris.* Interim combinatione Privilegii Arbensis, cum Decreto I. Colomani, videre est: Decretum anterius esse, Privilegio Arbensi. Nam ait in Privilegio: *qua libertate fruuntur Clerici Hungariæ*, & quæ isthic speciatim recenset: in Decreto suo statuta fuere. Videlicet: cap. V. & VI. *de decimis* C. 25. *de Prestaldis* a cap. 28. ad 32. Denique voces illas privilegii: *Generalis Domini Regis Curiæ.* Decreti cap. II. explicat: *Quia populus noster, magnis sæpe tam viæ, quam inopiæ laboribus prægravatus, pro qualibet necessitate curiam Regalem adire non potest: Bis in anno, id est in Festivitate Apostolorum Philippi & Jacobi; & in Octavis Michaelis, synodum in unoquoque Episcopatu celebrari constituimus, in qua tam Comes, quam Comites, & aliorum Magistratuum dignitates & potestates ad suum Episcopum conveniant. Ad quam, quicunque etiam sine sigillo vocatus, non venerit, reus judicio erit.* Hoc, uti *Congregationes* quas vocamus *particulares*, firmat; & Colomani Regis erga Episcopos & Statum Ecclesiasticum propensionem testatur; ita in Dalmatia idem fuisse ordinatum. Ea tantum differentia, quod isthic omnes, sive ex tota Dalmatia, ad Absarensem Episcopum convenire opportuerit, *Generalis D. Regis Curiæ.* Profecto alibi deduximus: S. Regem Ladislaum Magnatibus fuisse speciatim affectum, Colomanum Clero Ecclesiastico, Andream II. Nobilibus.

Stabilita sibi & Sacræ Coronæ Dalmatia Colomanus, in ejus ipse, suique Successores fuerunt possessorio, ut infra patebit. Quare æquus justusque lector judicet, an Danduli textus apud Lucium l. 3. cap. 4. pag. mihi 115. probari possit, dum *illicitis promissionibus & præmiis*, dicit Colomanum, Dalmatas obtinuisse, atque ideo in pœnam, postquam in Pannoniam redivisset; *post pusillum* inquit *improvisa morte sublatus est, quod Divino judicio ex fœdere Venetis rupto, creditur contigisse.* Sed quis Consiliarius DEI! vixit Colomanus ad annum 1115. quo mortuus est, adeoque a reditu suo e Dalmatia, & hac Sacræ Coronæ firmata, annis quinque. Quare post pusillum mortuus non est, nisi cum scholasticis arguas, *mille anni, ut dies hesterna quæ præteriit.* Cujus dicti subtilitate, pusillum æque erit tempus, quod Dalmatia Sacræ Coronæ non subest. At Danduli fides illa, quod Colomanus ideo mortuus fuerit, quia Venetis Dalmatiam non permisit, ex prætenso fœdere. Præterquam quod rectius Venetæ accusandi essent, ut superius deduximus, reique omnino, quod accepta *ad tenendum pro utilitate Regis Colomani*, aliis permiserint. Mirum est! idipsum de Ordelapho Duce anno 1117. ab Ungaris cæso, non referre. Quod nempe, id, Divino judicio accidisse credatur in pœnam invasæ, *juris alieni Dalmatiæ.* Verum Dandulus, apud Lucium lib. 3. cap. 5. de Ordelapho ita scribit: *Contra Hungaros, qui Dalmatiam hostiliter invaserant - egressus est, pugnamque cum eis iniens, sicut DEO placuit occisus fuit.* Hæc tum ideo animadvertenda velim; ut Dandulum videas, ex *solicitudine Politica* unice scripsisse, cum &, quod commune sit Scriptoribus Venetis, casus quosvis Hungariæ Regum, Concionatorum more, Dandulo Duce interpretari, pro DEI vindicta. Ut sic rudiores, de Reipublicæ justitia essent persuasi. Hanc, absit vel in minimo accusare; verum censeo, ejusmodi interpretationibus, serenissimæ Reipublicæ decus, & justitiæ zelum, non indigere, dum alia eandem ornant, redduntque illustrem. Nec describam quævis, facti hujus testimonia. En Laurentii de Monacis Anno 1758. Venetiis editi verba. Postquam lib. VI. jura Serenissimæ Reipublicæ in Dalmatiam niteretur docere, ita concludit: *Potest igitur quisque, qui advertat progressus Dalmatiæ conjectare, quod DEO, qui ab alto aspicit justissimis oculis humanos actus, displicuerunt rebelliones Jadrensium, nam Rex Croatiæ, cui Jadrenses primitus adhæserunt* (puto Zvonimirum intelligi) *cum posteris Regnum amisit. Colomanus, qui primus Regum Ungariæ se in Dalmatia intrusit, repentina morte subtractus est. Bela Rex cum uxore, & familia pulsus Regno, & a Tartaris usque ad mare fugatus, durissimos pertulit periculosa vagatione labores, tandem se recognoscens, Jadram Venetis relaxavit. Nonnulli Bani Sclavoniæ faventes Jadratinis contra Venetos subjacuerunt gravi-*

gravibus & variis casibus. Ludovicus potentissimus Regum Ungariæ, qui fractis sæpe fœderibus contra Venetos omnia humana & Divina jura subvertit, merito tantæ injustitiæ digna solvit piacula: nam sub extremum vitæ suæ tempus maledicitur a matre; moritur Catharina primogenita, desponsata filio Regis Franciæ, cum qua salus Ungariæ pene interiit: cum generis implacabili vixit discordia. Diffamatur conjugis pudicitia, discordant Proceres: tandem æger animo, corpore languens, relicto Regno in maximis discordiis, odiis, furiis, terroribus, absque prole virili moestissima morte decessit. Divinitus etiam creditur evenisse, ut ad piaculum sceleris, extorta Dalmatia, extortoris consortem & filiam carceraret (istud nemo, quod sciam Dalmatis aut Dalmatiæ adhuc attribuit) *Et ut tanti hostis filia, Venetorum viribus, obsidibus, & consiliis de Dalmatinorum manibus liberata, magnitudine animum Venetorum per sæcula testaretur.* Hortatur demum: *Jadra vero cujus fortunæ nunquam nisi sub Venetis floruêre - - non calcitret contra naturalem & antiquam Dominam; quocumque enim erupit ejus vana temeritas, gessit semper fronte, semperque geret cauterium Venetæ Dominationis impressum. Ipseque DEus tot ultus rebelliones pugnabit ab alto contra ingratam perfidiam. Nec unquam tuta & felix erit, nisi sola fidelitate.* Quamvis porro Laurentius de Monacis, Senatûs Veneti a secretis, Cretæ Cancellarius, ad Reges Hungariæ legatus fuerit; mirum attamen est, quod vir Aulicus, tam miserè Reges Hungariæ afficiat, Colomanum pag. 102. *dolo* ait Dalmatiam obtinuisse, eumque *injustitiæ* accusatum fuisse Alexio, scribit. Errat vero, dum ait Colomano Belam successisse, *cui Bela in Regno successit.* De Stephano Rege Ungariæ: *fingens* ait: *cum Duce amicitiam - - tandem evomens quod corde conceperat - hostiliter intravit Dalmatiam.* Sic ille depingit miserè, Maximos Hungariæ Reges, Colomanum, Belam, Ludovicum. Miseret me, dum nemo agere dignatur eorum magnitudinis defensorem, silentiumque adeo diuturnum, tot Sacræ Coronæ subjectorum, firmat Dalmatas, cæterosque populos ad Sacram Regni Coronam legitimè pertinentes (ex regula illa: *qui tacet consentire videtur*) in opinione ac hausto præjudicio: Reges Hungariæ, horumque Magistratus, injustos, iniquos esse, uniusque Veneti dominatus, DEUM omnipotentem curam gerere. Profecto vel hinc vota Art. 70. anni 1723. beata fuisse firmatur, ut nempe in scholis Sacræ Coronæ subjectis, utiles bonæque litteræ tradantur.

Jam Venetorum Scriptorum, qui Dalmatiam Sacræ Regni Hungariæ Coronæ, Regibusque Hungariæ adimere nituntur, res, examinandæ venirent. At fateor, perpensis tot, tantisque meis, aliorumque Scriptorum circumstantiis, retracta sæpe a tabula manu - - Scio quid Rittero accidit, intellecto tantum (quamvis Leopoldi Regis jussu) illius conatu, dum res has investigavit. Sepultum jacet opus suum, mea in lucem prodeunt. Verum quidquid eveniat, veritatis amore subibo, noscetque omnis posteritas, me Regum meorum, & Sacræ Coronæ fuisse subditum, quibus fidelem fuisse, damnari non poterit, dum hoc Lex Divina juberet, gentium jura firmarent, Reipublicæ ratio, meaque in hanc obligatio, exigerent. Præterire poteram: poteram profecto, sed non debebam, si verum est: unumquemque Regi suo & Reipublicæ fidelem studiosumque esse debere. Silentium nostrum, legi, quid effecit sub Ferdinando II? habeturque pro *confessis*, Regibus nostris & Sacræ Coronæ, juris hoc tantum in Dalmatia esse, quod ipsi *Titulos Dalmatiæ Regis*, Bani vero a Regibus Hungariæ constituti, denominationem Banorum Dalmatiæ, adjectam usurpatamque obtineant. In reliquo nil aliud, nec Regibus Hungariæ, nec Banis Sclavoniæ juris in Dalmatia esse. Profecto dum illa cura est, Serenissimæ Venetorum Reipublicæ, ut enato quopiam rumore, sermonis apud nos, de Dalmatia; continuo edantur libri, qui jura Venetorum loquantur. Ego in his meis commentariis, silentio hæc præterire; nec debebam, nec sana ratione poteram. Itaque, devotionem meam, Regi meo & Sacræ Coronæ debitam, ab exemplo Scriptorum Venetorum, testaturus: & ego culpari minus potero; & mea firmiora evadent, dum ex Venetis Dalmaticisque Scriptoribus, tam adhuc scripta, quam dehinc scribenda, desumo. Quare

IV. „ Ex Laurentio de Monacis Cretæ Cancellario, atque anno 1758. Venetiis Superiorum permissu ac Privilegio, typis Remondinianis vulgato, ex MSS. editisque Codicibus; illustrato per Flaminium Cornelium Senatorem Venetum, *sequentia figo postulata: Primum est*; Nichiforus Imperator Constantinopolitanus, cum Carolo Imperatore fœdus percussit, quo, inter cætera cautum, & firmatum fuit, ut Civitates maritimæ, Dalmatiæ, Histriæ, Liburniæ, Venetiæ, quæ in devotione Imperii illibatæ permanserant, ab occidentali Imperio utique essent exemptæ, nec possent ab eo ullo tempore molestari, vel minui. Et quod Veneti possessionibus, libertatibus, immunitatibus, quas soliti erant habere in Regno Italico pacifice fruerentur „ Sequitur hinc, primo illo tractatu intra Nicephorum & Carolum, tam Dalmatiam &c. quam & Venetiam, ab Imperio Occidentali fuisse exemptas, haud

haud tamen sive Dalmatiæ, Liburniæ, Venetiis, Jura Regni, & Regalia fuisse tributa. Tractatus alter erat intra Carolum, ut refert Laur. Monacis, ac Michaelem Imperatorem Orthodoxum, & subsequenter Leonem, quò, teste etiam Eginhardo, laudato isthic libro secundo, pag. 22. a Laurentio, maritimæ tantum Civitates (postea Dalmatiæ nomine acceptæ) ob amicitiam & fœdus, Constantinopolitano Imperatori permissæ sunt. Sed teste eodem Laurentio, a maliloquis informatus Carolus doluit abdicâsse a se Dalmatiam maritimam Provinciam, *aptissimam magnis rebus gerendis, inter occidentem & Orientem; conterminam Italiæ a Septemtrione, & positam Italicis littoribus a meridie.* Inde orta inter Imperatores discordia, potens classis instruitur, *hinc pro auferenda, hinc pro defendenda Dalmatia.* Narratoque eo, quod *Obelerius & Beatus Venetiarum Duces*, his se immiscuissent, cum circumstantiis cæteris. Quamvis Francorum Annales & chronicas laudaret, tamen dum scriberent: *Subjecta Venetia, & Ducibus ejus in deditionem acceptis*, hæc ita refellit: *a Gallica vanitate processit, sua semper in majus contra veritatem attollente; nempe facta in contrarium pugnant: res ipsa in oppositum indicat.* Sed pace Laurentii, facta idipsum confirmant, res idem loquitur. Atque omisso testimonio Porphyrogeniti pag. 58. legendi, ipse Laurentius de Monacis, subjectionem Italiæ Regibus, & Imperio Occidentali, evincit ex elargitis Reipublicæ Privilegiis lib. 3. pag. 59. ubi narrat: a quibus? & quo anno? Immunitates Venetiis sunt elargitæ, Privilegia item, subjiciens ex iisdem Privilegiis, quæ erant Imperii Occidentalis terræ: quæ item concessu Imperatorum Occidentis, terræ Venetæ. Quod ipsum sit:

Postulatum II. *Hi sunt ex nostro* (nempe Imperatorum Occidentis) *Scilicet jure: Papienses, Mediolanenses, Cremonenses, Lucenses, Pisani, Januenses; Placentini, Florentini, Ferarienses, Comaclenses, Mantuani, Ariminenses, Pisaurienses, Fanenses, Cæsenenses, Senogallienses, Auximenses, Humanenses, Firmenses, Epimenses, Veronenses, Montesilicenses, Imolenses, Vicentini, Paduani, Travisini, Cenetenses, Forojulienses, Histrienses, & cuncti de nostro Italico Regno, sive qui modo sunt, sive qui imposterum futuri sunt.* Venetiarum populum, privilegialiter & per collationes datum, sic prosequitur:

Ex prædicto vero Ducatu, Venetiæ sunt, Rivoaltenses, Metamaucenses, Clugienses, Pelestrinenses, Capitagerenses, Brundulenses, Lauretenses, Babienses, Majerbienses, Amianenses, Burianenses, Constantienses, Equilenses (Novæ videlicet Aquilejæ ut Laurent. ipse fateretur) *Caprulini, Civitatenses, Finenses, Gradenses, & cuncta generalitas populi Venetiæ, sive qui modo sunt, sive qui futuri sunt. Confirmamus itaque Venetorum fines, a nemine Nostrorum inquietari. De finibus Civitatis novæ statuimus:* observa lector, *statuimus) ut terminatio, quæ a tempore Luitprandi Regis facta est, inter Paulum Ducem, & Marcellum Magistrum militum, deinceps manere debeat, id est de Plavi Majore, usque ad Plavim Siccam.* Hoc postulatum ex monumentis Serenissimæ Reipublicæ, testibus: auctore ipso, Cretæ Cancellario, Legato Reipublicæ sæpius, ac ipsius Secretario, adeoque teste idoneo, consentiente ejus Illustratore, Illssimo Excellentissimoque D. Flaminio Cornelio Senatore Veneto, dum adversus nil notaret, vel exciperet; quanti sit ponderis & momenti? æquus Judex ennunciet. Præcipue dum priora sua, sic firmaret Laur. lib. 4. pag. 75. *Post conquisitionem Dalmatiæ Othoni tertio qui venerat in Italiam, Johannes Diaconus, hujus Ducis Venetiarum nuncius, felices sui Domini progressus nunciavit, secumque Romam accedens obtinuit ultra solitas immunitates declarationem finium secus Heracliam, a Plave majore, unde factus est unus Argilis, qui nominatur Fornicinus, pertingens usque in Plagionem, in quo ipso Argile sunt tres montes manufacti, inde pertingitur in alia parte plagionis per ovillam usque ad fossam de Longaria, & finit in Plavicella, quæ veniens influit per Opitergium, & ab hoc termino usque ad mare.* Præmitrit quoque: *Otho Imperator existens Veronæ misit ad hunc Ducem* (Petrum nempe Ursiolum) *ut Petrum natum ad se mitteret, quem in unctione & Chrismate tenuit. & primo sublato nomine, nominavit Othonem. Dux ab eodem Rege existente Ravenæ obtinuit per Legatos Privilegium de portu & mercato tenendo in tribus locis cum omni datio & theloneo* (Hæc maris Adriatici Dominio non favent) Item infra, postquam recensuisset Othonem clam Venetiis fuisse, Ducemque noctu cum Cæsare egisse, ait: *Imperator Ducis filiam in vinculum perfectæ amicitiæ de sacro fonte levavit, & Pallium, quod pro pacti fœdere a Venetis solvebatur, perpetuo remisit.* Ecce ab Othone III. tributo illo, de quo Porphyrog. cap. 28. Venetos primum exemptos.

Jam si ex Carthis quibusdam, quæ elargita fuisse per Duces Venetos, Dalmaticis quibusdam Civitatibus, perhibentur, legitimè concludi volunt Scriptores Venetæ, Dalmatiæ ipsis subjectionem, qua oro ratione semet subjectos negare poterunt Occidentali Imperio, dum Immu-

Immunitates, Privilegia, fines sui Ducatus, portus in mari tres, sibi assignatos ab Imperatoribus Occidentis, se habere confitentur. Si vero hæc interpraetanda sunt, pro protectionis titulo, & libertatis in alieno solo, nec ullam subjectionem jusque clientelæ Venetorum indicant, tametsi Porphyrogeniti testimonio, illius adhuc ætate, tributa solverint; Danduli item confessione, *Curiam* Venetiis Henricus Imp. celebraverit, jusque dixerit, qua amabo ratione, idem de Dalmatia, maritimisque Civitatibus, interpraetari non debeat? verbô: omne illud, quod Venetæ dicere possunt Imperatoribus, eccur majori jure, dicere illis nequeant Dalmatæ. Profecto Dalmatia, nec intra jus Imperii, vel Regni Italici recensetur; sed nec ipsa, vel maritimarum Civitatum, quæ Dalmatiæ nomine veniunt, aliqua; intra fines Ducatus Veneti exprimitur, aut recognoscitur, estò inseri facile potuisset, si vel remotum jus Reipublicæ ad Dalmatiam fuisset. Quid est? quod Henricus anno MCXI, sed nec MCXVI. quo Venetiis fuit, Venetorum Duci Dalmatiam non attribuit? si vero dicatur, vocibus illis: *& cuncta generalitas populi Venetiæ, sive qui modo sunt, sive qui futuri sunt*, Dalmatiam exprimi: justi æquique Lectoris relinquo judicio, an sub *Populi Venetiæ*, Dalmatia accipi queat, quæ nunc etiam, suo nomine, & nequaquam *Venetiæ* venit. Interim dum Henricus Imp. nec anno MCXI. nec 1116. Dalmatiam aut hujus Civitatem aliquam, nec intra fines Ducatus Veneti, nec inter Venetiæ populum exprimeret, aut in aliquo Diplomate inserta aliquando fuisse reffereretur, utrum justè Scriptores Veneti, Dalmatiam a Colomano & Hungaris, *dolo* fuisse Sacræ Coronæ adjectam, scribere possint? æquus justusque Lector determinet. Ego namque ut superius monui, judicem & exponentem, legum dispositione agere nequeo.

Postulatum III. ex eodem Laurentio lib. 3. pag. 52. & 56. *Johannes Participatio Dux defuncto fratre, ducare cæpit anno Domini 829.* relatisque ejus eventibus, pag. 56. *Hic Dux consensu omnium, primitus se Ducem Dalmatiæ nominavit.* Si 829. Joannes in Ducem electus est, motibus illis, supra a pag. 59. descriptis, dum Bulgari cæso Liudevito Sclavoniam occupârunt, Joannes adnitens se ab Italico Regno, & Occidentis Imperio emancipare, Venetias sub Dalmatiæ nomine compræhendi voluit, liberasque reddere. Hæc quamvis convenire nequeant combinatione eorum, quæ superius a pag. 60. dicta sunt, nihilominus si etiam permittantur, patet Joannem, Ducem semet Dalmatiæ sua sponte nominâsse, quem nihilominus pro Dalmatiæ Duce, nemo vel habuit, vel recognovit, ut esset è superius, sæculi Noni & Decimi, rebus perspicuum. Andreas Dandul. apud Murator. Rer. Ital. Tom. 12. de præmissis secus testatur, inquiens: *Ludovicus II. - - Imperavit anno Domini 856. Huic commoranti Mantuæ, Dux Petrus misit Legatum suum Deusdedit nomine, qui ab eo obtinuit Privilegium de possessionibus Cleri & Populi, Venetorum infra ditionem - - quemadmodum temporibus Atavi sui Caroli, per Decretum cum Græcis, sancitum possederunt.* Lucius autem lib. 2. cap. 7. Titulum Ducatus Dalmatiæ Petrum Urseoli Secundum, assumpsisse recenset. *Conjectatur* ibi, hæc dissimulantibus Impp. Orientis accidisse, nihilominus fatetur Magistratus nullos in Dalmatiam missos, esseque notas in Dandulum recentioris caracteris. Sed Lucius, estò in conjecturis multum laboraverit, tamen, & media veritati cognoscendæ posuit, reliquitque iis; qui cum examine sua legunt. Enimvero non solum *Dircyslaum* Regem Croatiæ Dalmatiæque, Orientalis Imperii gratia, anno 994. (quo tempore Petrus Urseoli egit Ducem) evincit demonstratque: Prouti & cap. 9. Magistratus proprios Dalmatiæ; concludendo: *Ex quibus sicuti Magistratus Imperiales in Dalmatia fuisse apparet, ita quoque integrum ejus dominium ad Imperium rediviße argui debet - - Post Urseolum, usque ad Vitalem Phaletrum, nullum Ducem, Dalmatiæ titulo usum aliquis eorum scriptor memorat.* Hinc non solum elucescit, Duces Venetiarum usurpâsse titulos Ducis Dalmatiæ, dum hoc, modò usi quidam sunt, modo relinquebant; sed insuper, Imperatores Orientis, Titulos hos, nunquam indulsisse Venetis, quà Imperio Occidentis & Italico Regno obnoxiis. Quin ad servandam Imperio Dalmatiam, Croatiæ Ducibus, ornamenta Regiosque Titulos attribuisse, testis est Thom. Archid. cap. 13. *Martinus Archi-Eppus* inquiens *fuit anno Domini 970. tempore Theodosii Imp. & Dircislai Regis. - - - Ab isto Dircislao, cæteri Successores ejus, Reges Dalmatiæ & Croatiæ appellati sunt: recipiebant enim dignitatis insignia ab Imperatoribus Constantinopolitanis & dicebantur eorum Eparchi sive Patricii. Habebant namque ex successione suæ originis, Patrum & Proavorum Dominium Regni Dalmatiæ, & Croatiæ*, recensendo Regni eorum confinia. Archidiaconum, firmant Diplomata Regum Dalmatiæ & Croatiæ a Lucio producta. Quis jam concedet in Lucii conjecturas? Anno 970. Dircislaus fuit Rex, & Rex ille, qui dignitatis Regiæ insignia ab Imperatoribus Constantinopolitanis accepit, atque ob Dalmatiam, quæ Imperiales Magistratus habuit, ut monumenta apud Lucium lib. 2. cap. 9. evincunt, dictus fuit Imperii Patricius. Petrus Urseolus II. teste Laur. de Monacis lib. 4. pag. 74. in Ducem electus est anno 991. quo anno Dircislaum

vixisse, testatur apud Lucium memoria lib. 2. pag. mihi 79. quâ, 994. anno, gubernante in Regno Croatiæ Domino Dircislao Inclyto Rege. Quam solido ratiocinio Lucius, conjecturam suam lib. 2. cap. 7. firmat, ipse indicat, dum diceret, usurpatum illum a Petro titulum, permissum fuisse ab Impp. Orientis, ob petita successive, atque post annos 80. auxilia: sive rectius, solutas precio eorum naves ut Gaufridus Abbas, contra Barium, sive Northmanos. At culpari nequit Cl. Lucius, ait enim: *ut idem Dandulus refert.*

Quidquid virium fuit Lucio, ita omnes sacravit Reipublicæ Venetæ in conjecturando, & Venetis Scriptoribus procuranda fide, ut tamen veritatis fundamentum ubivis reliquerit, optimè meritus de Croatis, Dalmatis, Ungaris. Quibus, ut ajunt, *aperire oculos* voluit. Audiamus Lucium, suaque combinemus. lib. 2. cap. 6. *Laudes* narrat decantatas Duci Venetiarum; quod Venetæ, potestatis argumentum accepêre post Dandulum. Sed Lucius, tales *post Imperatorem Laudes*, fuisse promissas recenset, totumque illud caput, se eruditis scribere fatetur, uti apparebit legenti. Neve præjudicet scriptione sua, monet: *Hæ autem laudes nunc canuntur in his tantum Civitatibus, quæ olim Romanorum vel Dalmatarum nomen retinuére, ut dictum est, quæ Imperiales etiam dictæ fuêre ad differentiam Croaticarum, quæ Regales: suntque Ragusium, Spalatum, Traguriun, Jadra, Arbum, Veglia &c.* Laudum illarum vestigia nunc quoque sunt, in officio Missalis, die Parasceven. Olim in Ecclesia quoque Ungarica canebantur, præcipue in adventu Regis, aut Ducis cujuscumque, quin ideo Dux aut Rex, cui ob eminentiam officii sui dictæ sunt, honoris causa, illiusque eminentiæ venerationis: Dominus, Rex, loci illius, aut Ecclesiæ Patronus, vel effectus fuit; vel agnitus. Testes rei hujus sunt, Vetus Cæremoniale, & diplomata Ecclesiæ Zagrabiensis, ex quibus eruditionis amore, quemadmodum fecisset Lucius, hæc sint:

In Adventu D. Regis.

„ Quando Regem ad Civitatem, vel oppidum venire continget, Clerus totus processionaliter ei occurrere debet, & eum venerari, ut Ecclesiarum Patronum, & fidei defensorem. Quare campanæ ubique pulsantur, claves ab Ecclesiis Regi offeruntur. Rmus ipse, obviam ire debet, Regem salutare, & ei servire, cum Canonicis. Si Rex ad Civitatem venerit, cum Crucibus, Reliquiis, solenniter Clerus & populus obviam pergunt. Rege ex equo descendente, Rmus prævie indutus Pontificialiter, (sine mitra tamen, si sit Rex Hungariæ; cum mitra autem, si alter Rex suscipitur, ob Regis nostri decus) Regi in tapete constituto, dat crucem osculandam, & Populum ei commendat. Processio ducitur. Rex sub Baldachino pergit, quod Majores quatuor Archidiaconi gestant, nempe Præpos. Chasmensis, Cathedralis, Dubicensis, Camarcensis. Cantatur: *Elegit eum Dominus*, secundum Cantuale. Advenienti Regi ad Ecclesiam, occurrit Custos, claves exhibens. Præpositus aut Senior Canonicus Privilegia Aureæ Bulæ. Et Ecclesiam ei devovent. Tum receptis a Rege clavibus, aperitur Ecclesia, organo pulsante. Rmus dat aquam benedictam Regi. Rex dicit ut & populo benedicat. Quo absoluto, pergit ad Aram majorem, & Crucem cum Reliquia SSmæ Crucis sub Faldistorio osculatur. Episcopus ad sinistrum latus, absolvit orationes. Petit Regem, an jubet Divina peragi. Si ita. Rmus petit veniam, in mitra celebrare, si Rex indulget, celebrat cum mitra, si non, sine mitra. Crux autem, & baculus pastoralis, sunt propter eminentiam ante Regem, duobus Canonicis præferentibus: Missa dicitur de Rege, vel de tribus Regibus, ut est in Missali, prout Rex voluerit. Si sit in itinere solet dici de tribus Regibus: si moretur in Civitate, de Rege. Ex Ambone post epistolam laudes cantantur, nempe: *Oremus pro Christianissimo Rege nostro N. ut DEus, & Dominus noster, subditas illi faciat omnes barbaras nationes, ad nostram perpetuam pacem.* & ab omnibus oratur: *Omnipotens sempiterne DEus, in cujus manu sunt omnium potestates, & omnium jura Regnorum: respice misericors ad Servum tuum Christianissimum Regem nostrum N. ejusque Imperium; ut gentes quæ in sua feritate confidunt, potentiæ tuæ dextera comprimat, nos ita regat, ut simul, te æternum adoremus, laudemus DEum, & Dominum universorum. Per Dnum Nostr. JEsum &c.* Si Rex vult habere Concionem, Cathedralis, dicto Evangelio eam dicit de obligatione erga Regem, & Regis Gratia, secundum Evangelium Missæ de Rege. Absoluto Sacro Præpositus commendat Regi Ecclesiam, & eam ejusque Privilegia cum genuflexis Canonicis petit confirmari. Tum Rex processionaliter ducitur ad hospitium Arcis Episcopalis, qua Patronus, si vult, si non vult, ad castrum Regis.

„ Si vero Dux Sclavoniæ venit. Rmus solus non exit, sed mittit suum hominem nomine suo. Processio fit, & alia de Duce introducendo. Sed nec claves dantur Ecclesiæ, nec alia Regalia. Laudes tamen absolvuntur & Missa de S. Emerico Duce Sclavoniæ. Si autem est in via, tunc de tribus Regibus. Si alter Dux venerit, aut Princeps, Processio non exit, sed

„ antea

„ ante Ecclesiam Clerus obviat, cum cantu solito, & alia juxta Ordinationem D. Regis, & „ Rmi. Regina eodem modo accipitur ut Rex. Sed quia teste Apostolo, fœminæ tacent in „ Ecclesia, nec claves illi exhibentur, nec Rmus se insinuat pro Missa, nec laudes cantan- „ tur. „ Hæc in compendio sui Cæremonialis, *Kovachevich Thomas* omisit, quod jam nec Reges, nec Duces venire soleant. Fors ex superioribus promanat, mos ille, Cath. hujus Basilicæ; quod Baldachinum Episcopi Pontificaliter celebrantis, sit a sinistris Altaris; quia nempe Regis olim, erat a dextris. Interim narrata, firmantur, Privilegio elargito Ecclesiæ Zagrabiensi, tenoris sequentis.

Stephanus DEI Gratia Totius Sclavoniæ, Croatiæ, & Dalmatiæ Dux. Omnibus Christi fidelibus, tam præsentibus quam futuris præsentium notitiam habituris. Salutem in omnium Salvatore. Universorum notitiæ harum serie declaramus. Quod Feria tertia proxima post Festum Corporis Christi, Anno Incarnationis ejusdem Millesimo, Tercentesimo. Quinquagesimo Tertio, de Græcensi Civitate, loco mansionis Nostræ, Zelo Episcopalis devotionis cordialiter inducti, progrediendo Kathedralem, seu Episcopalem Ecclesiam Zagrabiensem; ex fundatione Bssmi Ladislai, in honore SSmi Stephani, beatissimarum recordationum, condam Regum Hungariæ, Illustrium Progenitorum nostrorum, constructam visitássemus: Mgr Lucas Archidiaconus de Reguy in Ecclesia Quinque-Ecclesiensi, Vblis in Christo Patris D. Nicolai, præmissa gratia, ipsius Ecclesiæ Zagrabiensis Episcopi, in temporalibus Vicarius Generalis: Vice, & nomine Ejusdem Domini Episcopi, Domini sui: Nec non totius præfatæ Ecclesiæ Zagrabiensis Capitulum, in eadem Ecclesia Kathedrali commorans, flexibus se prostratis, quam plurimorum litteralium monumentorum super libertatibus præfatæ Zagrabiensis Ecclesiæ confectorum & emanatorum; tam ab ipso SSmo Rege Ladislao, ut præmititur ipsius Ecclesiæ fundatore, quam ab aliis suis Successoribus Regibus, dictæ Ecclesiæ privilegialiter aureis bullis & cæreis consignatorum, exhibitionibus factis, nostram humilibus precibus flagitârunt Majestatem. Ac inter cætera ipsius Ecclesiæ litteralia monumenta, privilegiales litteras D. Belæ Regis, confirmantis, Privilegium Regis Andreæ sui genitoris Carissimi, aurea Bulla sua consignatum, super confirmatione ejus, privilegialium litterarum, libertates suprafatæ Zagrabiensis Ecclesiæ; nec non ejusdem prærogativas, ab eodem Dno Andrea Rege obtentas & concessas explicantium, infrascripti tenoris; acceptare, approbare, & de plena Ducali potestate totum tenorem earumdem, præsentibus inseri faciendo, perpetuam ad cautellam, nostris litteris privilegialibus, dignaremur confirmare. Quarum tenor talis est: „ Transumptis Privilegiis Belæ IV. Andreæ II. conclusio est: „ *Nos igitur supplicationibus eorumdem, Lucæ Vicarii in temporalibus Domini Nicolai Episcopi, in persona factis: nomine etiam totius dictæ Zagrabiensis Ecclesiæ fidelium nostrorum, justitiæ consonis, Ducali pietate inclinati; Retentis etiam; & in memoriam revocatis fidelibus obsequiis, eorundem Dominorum Nicolai Episcopi; & dictæ Ecclesiæ suæ Capituli, quæ tempore primi adventus Nostri in Zagrabiam, locum mansionis nostræ videlicet; summæ fidelitatis studio, prout fideles & devoti Capellani Regiæ stirpis in adventu consueverant, solenniter compulsare, sacris expansis reliquiis etiam obviam occurrendo; decentia munera, victualiumque varietates, sollcite administrari faciendo; nobis impense procurârunt. Ac in horum & cæterorum similium, quæ ad tempus seriatim; & suo modo prolixa essent explanari, dictorum Dni Nicolai Episcopi & sui Capituli fidelium obsequiorum recompensationem aliqualem; Præmissarum libertatum ipsius Zagrabiensis Ecclesiæ, privilegiales monumentorum & prærogativarum tantarum, inducti, privilegialibus litteris D. Belæ Regis confirmatoriis, explicatoriis, acceptamus; ratificamus, approbamus, & ex mera plenitudine Ducalis potestatis, perpetuo valituras confirmamus totum tenorem earumdem privilegialium litterarum D. Belæ Regis, ad cautelam de verbo ad verbum transumptive præsentibus inseri faciendo. In cujus rei testimonium perpetuamque firmitatem, præsentes concessimus litteras nostras privilegiales, pendentis & authentici sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus Magistri Georgii, Aulæ Nostræ Proto-Notarii, & Comitis de Urbaz, dilecti & fidelis Nostri. Quarto Kalendas Mensis Junii, in loco antedicto, Anno ab Incarnatione Domini supradicto. Ducatus Nostri Anno Primo.* Firmantur his priora Cæremonialis Veteris. Item ex Thomæ Archid. cap. 26. ubi: „ Anno Redemptionis Nostræ „ 1217. Mens. Augusti 23. die, advenit Andreas Rex ad Civ. Spalat. Exierunt autem pro- „ cessionaliter obviam D. Regi, universi Cives, omnesque Forenses, totaque turba sui exerci- „ tus, *laudes ei altis vocibus concrepantes*. Deinde Clerus omnis holosericis super comptas „ induti vestibus, cum crucibus & thuribulis procedentes usque posturbium, prout Regiam

 „ magni-

„ magnificentiæ dignum erat, pariter concinebant. Ipse vero Illus. Rex viso processionis coe-
„ tu solemni, statim descendit de equo, magnaque suorum Principum valvatus caterva, te-
„ nentibus eum hinc inde Episcopis, qui convenerant, pedes usque ad Ecclesiam S. Domny
„ processit, ubi celebrato Missarum officio, & data oblatione super altare, ad hospitium se-
„ cessit. „ Quorum consideratione, patet quid *Laudes* sint, & qualiter olim absolvebantur; ac insuper tot alia. Uti: distinctionem fuisse intra Duces, *Regiæ Stirpis*; ac alios. Elucet potestas Ducum Sclavoniæ. Canonicos, Capellanos fuisse dictos olim Regios, *prout fideles & devoti Capellani Regiæ stirpis*, totque cætera. Sed in Pontificalis quoque Romani par. 3. Romæ 1726. editi, videre est: Rubricas suo ordine distinctas: *Ordo ad recipiendum processionaliter Imperatorem: Ordo ad recipiendum processionaliter Regem: Ordo ad recipiendum processionaliter Principem magnæ potentiæ: Ordo ad recipiendum processionaliter Imperatricem vel Reginam: Ordo ad recipiendum processionaliter Principessam magnæ potentiæ*, ut de præmissis dubitari nequeat. Ex Zagrabiensi Missali en Missam utramque pro Rege, quæ nunc est, pro memoria antiquitatis.

Pro Domino Rege, Populoque sibi subjecto Introitus.

„ Dominus illuminatio mea: & salus mea quem timebo: Dominus defensor vitæ meæ,
„ a quo trepidabo: Quia tribulant me inimici mei: ipsi infirmati sunt & ceciderunt. *Psal.*
„ Si consistant adversum me castra: non timebit cor meum. *Gloria - Oratio.*

„ *Quæsumus* Omnipotens DEus: ut famulus tuus Rex Noster, qui tua miseratione
„ suscepit Regni gubernacula: virtutum etiam omnium percipiat incrementa: quibus decen-
„ ter ornatus, & vicia devitare; & hostes superare: & ad te qui via, veritas & vita es: cum
„ populo sibi subjecto feliciter valeat pervenire. Per Dominum nostrum.

Quando expedit continuetur Oratio.

„ DEus in Te sperantium salus: & servientium Tibi fortitudo: suscipe propitius pre-
ces nostras: Et da famulo tuo Regi Nostro, & cuncto exercitui Ejus, regimen tuæ sapientiæ:
„ ut haustis pio de fonte consiliis tibi placeant: & de omnibus suis adversariis, efficiantur
„ victores. Per Dominum nostrum.

Lectio Isaie Prophete Caplo 41.

„ Servus meus tu es: elegi te, & non abjeci te: Ne timeas, quia ego tecum sum: Ne
„ declines, quia ego DEus tuus. Confortavi te: & auxiliatus sum tibi: & suscepit te dex-
„ tera justi mei. Ecce confundentur & erubescent omnes, qui pugnant adversum te.

Graduale „ Salvum fac Servum tuum DEus meus: sperantem in te. ℣. Auribus percipe Domine orationem meam. Allel. ℣. Domine in virtute tua lætabitur Rex: & super salutare tuum exultabit vehementer.

Sequentia Sti Evangelii secundum Mattheum c. 12.

„ In illo tempore: Exeuntes Pharisei consilium faciebant adversus JEsum: quomodo
„ proderent eum. JEsus autem sciens recessit inde, & secuti sunt eum multi: & curavit eos
„ omnes. Et præcepit eis ne manifestum eum facerent, ut adimpleretur quod dictum est,
„ per Esaiam Prophetam dicentem. Ecce puer meus quem elegi: Dilectus meus in quo be-
„ ne complacuit animæ meæ.

Offertor. „ In te speravi Domine: dixi tu es DEus meus, in manibus tuis tempora
„ mea. *Secret.*

„ Munera quæsumus Domine oblata Sanctifica: Et ut nobis unigeniti tui corpus &
„ Sanguis fiat, & Regi nostro, populoque sibi subjecto: ad obtinendam animæ corporisque
„ salutem: & ad peragendum sibi injunctum officium: Te largiente usquequaque proficiant:
„ Per Dn. nost. *Item aliud Secretum continuetur.*

„ Suscipe Domine preces & hostias Ecclesiæ tuæ, pro salute famuli tui, Regis Nostri: suo-
„ rumque omnium: supplicantis: Et antiqua brachii tui operare miracula: quatenus: pro-
„ stratis inimicis pacis, secura tibi deserviat Christianorum libertas. Per D. n. - *Commun.*
„ Illumina faciem tuam super Servum tuum: Et salvum fac in tua misericordia Domine:
„ non confundar quoniam invocavi te. *Compl.*

„ Hæc Domine Oratio Salutaris famulum tuum Regem nostrum, populumque sibi sub-
„ jectum, ab omnibus tueatur adversis: quatenus & Ecclesiasticæ pacis obtineat tranquil-
„ litatem: Et post istius temporis decursum ad eternam pervenire mereatur hereditatem.
„ Per. *Continuetur.* Prætende Domine famulo tuo Regi nostro: Et omni exercitui e-
„ jus: arma Cœlestia: ut pax Ecclesiarum, nulla turbetur tempestate bellorum. Per D. n.

Missa de tribus Regibus Intro.

„ Esto mihi in DEum protectorem: & in locum refugii: ut salvum me facias: quoniam
„ firmamentum meum & refugium meum: es tu: propter nomen tuum Dux mihi eris: &

enutries

„ enutries me. *Ps.* In te Domine ſperavi non confundar in æternum : in juſtitia tua libera „ me„ Gloria Patri. *Oratio.*

„ DEus qui tres Magos Orientales. Gaſpar. Melchior. Balthaſar. ad tua Sancta cunabula venire fecifti: ut te miſticis adorarent muneribus . ſine impedimento duxiſti & reduxiſti: Concede propitius famulo tuo N. in itinere quo iturus eſt: per eorum trium Magorum atque Regum pias interceſſiones & merita: vie ſecuritatem: pacem: proſperitatem: & ſanitatem: quatenus ipſo vero Sole: vera ſtella: vero lumine ducente, ipſum ad loca deſtinata pervenire concede. Qui vivis & r. cum DEO Pat.

Lectio libri Geneſis cap. 24.

„ In diebus illis: Locutus eſt Abraham dicens: Dominus DEus Rex Cœli & terræ, qui fecit me exire de domo Patris mei: & de terra nativitatis meæ: qui locutus eſt mihi: & juravit dicens: Semini tuo dabo terram hanc: ipſe mittet Angelum ſuum coram te. -- *Gradual.* „ Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis. ℣. In manibus portabunt te: ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum. Allel. ℣. - Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam : & ſalutare tuum da nobis.

Sequentia Sancti Evangelii ſecundum Mattheum Cap. X.

„ In illo tempore. Dixit JEſus Diſcipulis ſuis. Euntes prædicate dicentes: quia appropinquabit Regnum Cœlorum. Infirmos curate: mortuos ſuſcitate: Leproſos mundate: Dæmones ejicite. Gratis accepiſtis: gratis date -- -- *Offert.* - Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, ut non moveantur veſtigia mea: inclina aurem tuam: Et exaudi verba mea: mirifica miſericordias tuas: qui ſalvos facis ſperantes in te Domine. -- *Secretum.*

„ DEus qui es Conditor Sanctorum, & dirigis iter juſtorum: Dirige Angelum tuum pacis cum famulo tuo N. qui eum ad loca deſtinata cum jucunditate: proſperitate: & pace, ſine impedimento ſalutis animæ & corporis, perducat, & reducat: pro quo, hanc hoſtiam tuæ Majeſtati immolamus: ut ei nocere non poſſit antiqui hoſtis inſultus: Procul ab eo ſit omnium malorum acceſſus: & Comes dignetur ei ſemper eſſe Chriſtus. Qui tec. v. & r. *Commun.* „ Tu mandaſti Domine, mandata tua cuſtodiri nimis : Utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas. *Compl.*

„ Omnipotens ſempiterne DEus, qui miſiſti Filium tuum, Dominum noſtrum JEſum Chriſtum: De ſummitate Cœli in uterum Virginis Mariæ: ut homo fieret: & factus eſt homo: paſſus, & ſepultus: Et miſiſti Sanctos Angelos tuos ad ſepulturam ejus: non ut cuſtodirent, ſed ut teſtimonium perhiberent ſuæ veræ Reſurrectionis: Precor te piiſſime DEus: ut mittere digneris eosdem Angelos tuos: ut ſint circa famulum tuum N. die ac nocte: ut ſit ſecurus in corpore & reous, in Chriſto JEſu Domino noſtro. Qui tecum v. & r. in unit. S.S. -- -- „ In Canone quoque perpetuo oratur. *Regere digneris, toto orbe terrarum: una cum famulo tuo: Papa noſtro N. Antiſtite noſtro N. & Rege noſtro N.* &c. Hæc puto ego: per univerſam Hungariæ Eccleſiam olim in uſu fuiſſe. Utinam Miſſale hoc edi queat, & eruditorum ſubire conſpectus, illuſtraret tanta veteris diſciplinæ ac rituum Eccleſiæ Ungaricæ. Doceret per hymnos & proſas pietatem Veterum, & Bſſimæ Virginis cultum, qui erat olim. Tot item alia. Verum jam rara ſunt hæc Miſſalia. Olim egregie ea tuitus eſt Vinkovichius, & firmata ſunt, ante eum etiam in Tridentino. Hodie Romanus Ritus, defectu editionis Miſſalium (quæ ab anno 1500. reimpreſſa non ſunt) & Breviariorum per totam Diœceſim viget. In Cathedrali Baſilica ſolum, & hoc, ut ajunt, in choro, uſus eſt Breviarii & Miſſalis. Nos juvare non poſſumus, ſcimus tamen, rem digniſſimam eſſe, quæ hoc erudito ævo, reimprimi, & eruditis, Theologisque communicari poſſit. Sed revertamur.

Ex laudibus ergo Duci Venetiarum, fors in Eccleſia quadam Dalmatica, ſed poſt Imperatorem, dum ad Dalmatiam veniſſet cantatarum, legitimari non poteſt Titulus Ducis Dalmatiæ, nec jus ad eam legitimum. Alias dicendum erit: Venetis jus eſſe ad Romanam Sedem, quia Laur. de Monacis lib. 4. pag. 77. in Dominico Cantareno ſcriberet: *Leo Papa nonus, devotiſſimus Beati Marci, acceſſit Venetias - exolvit Laudes, ipſisque Eccleſiæ, Ducatui, & aliis piis locis indulgentias & immunitates indulſit.* Ludovico II. obviam exiviſſe Duces & Venetos, teſtatur apud Murat. Tom. 12. Dandulus: *Hic etiam* inquiens: *ab utroque Duce & Venetis ei obviam euntibus juxta Eccleſiam S. Michaelis de Brundulo, digno cum honore ſuſceptus eſt.*

Jam videndum eſt monumentum illud, quod Lucius lib. 2. cap. 8. pro Venetis exhibet. Quo deceptus quoque eſt Illm. D. Aſſemanus, uti ſupra monuimus pag. 120, Neque repetimus ibi dicta, at addimus: Immortalis Lucius, teſtari volens ſuam ſinceritatem in producendis quæ reperit, ſic illud producit pro Venetis, ut quid de illo inſtrumento exiſtimari debeat, meditare ſcienti, apperiat: primo lib. 3. cap. 4. pag. mihi 119. *Ex Sanctuario Eccleſiæ* *Arben-*

Arbensis. Anno Dominicæ Incarnationis 1118. Ab Lectore legendo. Quo ipsi Venetæ recognoscunt Imperii Constantinopolitani, Arbam partem fuisse; deinde Ungariæ, Regisque Colomani, dum ibi: *Juramus vobis Arbensibus - - potestatemque quam antiquitus dicitis habuisse, sub Imperatore Constantinopolitano, & sub Rege Ungarorum Præsulem vobis eligendi - - - & sicuti vobis Dalmatinis Colomanus Rex Ungariæ juravit, suis cum Archi-Episcopis, Episcopis, & Comitibus, ut in breviario illo continetur* &c. Sunt quidem 110. anni inter hæc instrumenta, at tanta non est distantia, quod nec è Carthis, sive Venetæ sive Arbenses in notitiam venire potuerint, se aliquando Venetis paruisse, fuisseque horum tributarios, quod Arbensibus pro motivo suæ cum Venetis conjunctionis fuisset exprimendum; Venetis autem, pro confirmatione præhabiti prætensi dominii vel juris. At hæc non indigitant, imo Venetæ jus antea Constantinopolitanum, postea Ungarorum Regis agnoscunt. Nec habita mentione cessi juris, ut infra, illis ab Alexio. Laur. de Monac. pag. 76. Othonem Patri successisse scribit anno 1008. Hunc Ducem, *Anno* 18. *suæ ætatis filiam Geicæ* (Geysæ, adeoque Sororem S. Stephani) *Regis Ungariæ, sibi matrimonii fœdere copulavisse.* Quod causa fuerit favorum, Othonis III. superius exscriptorum. Prosequitur: *Octavo Ducis anno Adrienses, qui Venetorum fines invaserant, apud Lauretum profligantur, qui jurant similia non attentare*, nec habet, quod se Venetæ potestati subjecerint, aut tributa spoponderint vel solverint, at: *jurant similia non attentare.* Si dicas: Laurentium referre nequivisse subjectionem, cum instrumentum Arbæ esset, non Venetiis. Verum hocipsum est, tale subjectionis instrumentum, asservari debuisse a Venetis. Puto ego Episcopum, illud voluisse & concepisse, sed Arbenses non accessisse, ideo penes Arbenses remansit, nec Laurentius de Monacis ejus meminit: ait tamen: *Hic Dux anno sui Ducatus nono* (adeoque 1017. aut 1018.) *armata classe vicit Eremisirum Præsidentem Croatis* (sic Venetæ Scriptores quævis confundunt, pro *Cresimirum* ponunt Eremisirum: Pro *Regem Croatiæ* Præsidentem Croatis) *qui Jadram aliasque Dalmatiæ Civitates quotidianis incursibus inquietabat, & in reditu ab omnibus dictis Civitatibus suscepit fidelitatis solitæ juramentum.* At hæc qui cohæreant? non assequor. Nam idem Laurentius fatetur: *seditione populi exorta expulso Othone Ducatui præficitur* (Petrus Barbolanus) *& tunc Pepo Patriarcha Aquilejensis ut dictum est superius, Veneta abutens discordia confinia lacerabat. Et Imperator Conradus ejus suggestu non solum immunitates renuit refirmare, sed etiam est Venetos persecutus. Prædicto Petro expulso & tonsorato. Agente Constantino Constantinopolitano Imperatore decernitur ut Otho revocetur in Ducatum.* Hæc profecto cum occupata ab Othone Dalmatia non cohærent. Venetæ ob discordias domesticas, nec fuere sufficientes prohibendi Peponem, ne laceret eorum confinia; & tamen Dalmatiam tum se aquisivisse volunt? Conradus immunitates eorum renuit refirmare, & Venetos est persecutus, potius ergo Venetis Dalmatæ tulerint auxilium. Creatum a Venetis Ducem Petrum Barbolanum, Conradus expulit, & ad monasterium detrusit, & *tonsorato.* Sed si Otho involavit in jura Imperii Orientis; Dalmatiam occupando, mereri non potuit, ut agente Constantino revocetur in Ducatum. Atque interea, *Ursus Ursiolo* (ita Laur.) *Patriarcha, Frater Othonis MXXXI. Præfectus est Regimini Ducatus, loco ejusdem, pro quo Legati missi fuerant* (nempe Othone) *ut rediret ad Patriam. Dominicus autem Flabenico, & complices, qui fuerunt causa exilii Othonis, secesserunt formidine sui adventus.* Illud vero Laurentii: *Eo tempore Andreas Rex Ungariæ inquietans Dalmatinos hostiliter, aliquos ad deditionem coegit.* error est manifestus, quia Andreas annis a Laurentio indicatis videlicet 1024. item 1031. Rex Ungariæ non fuit, sed S. Stephanus.

Quare hæc per Laurentium de Monacis confusa, dilucidari sic debent, secundum insinuata superius. Circa annos illos videlicet 1018. & 1019. ii fuere motus, ut Cedreno teste 1019. subacta Bulgaria, & Croatis sese dedentibus, *Sermone* Syrmii Domino, indignè occiso, viduaque ejus post magnas pollicitationes, Sirmium Diogeni tradente, & Byzantium missa, Diogenes Dux Bulgariæ, ac Præfectus Sirmii constitutus fuit. Si in bello hoc, fecerunt quid Venetæ, Otho haud egit quidpiam, suo ac Reipublicæ nomine, verum ut auxilia præbens Constantinopolitanis. Si item vicit Cresimirum, & a Dalmatiæ Civitatibus suscepit fidelitatis solitæ juramentum, hoc, nequaquam pro se & Venetis; verum pro Imperatore Constantinopolitano. Nam Cedreno teste: *Imperatori se dedidit contermina Chrobatorum gens, & ejus Principes fratres duo, quibus Imperator honores ac opes amplas tribuit.* Et hoc fuit, ut Imperatoris Constantini favoribus, Otho reponeretur, & revocaretur in Ducatum, quó eum Venetorum factio privaverat. Quare æquivocant Scriptores Veneti, in suscepto a Dalmatis fidelitatis juramento; dum tacent, cujus nomine? & pro cujus parte, illud Otho suscepit. Suscipere illud omnino in reditu potuit, sic volente Stephano Bano, sed neutiquam

pro

pro Venetis. Anno 1018. consequenter eodem, quo Arbensis Cartha expedita est, Stephanum fuisse Banum, & Imperialem Protospatarium monumentum apud Lucium lib. 2. cap. 8. evincit, ubi: *Ego denique S.* (Stephanus) *Banus, Imperialis Protospatarius complevi hæc omnia, intrante Anno Domini Mil. octabo decimo.* Hinc Otho Venetiarum Dux, cum Stephano Bano & Imperiali Protospatario, pro Constantini partibus unà steterunt, compositisque belli rebus, Bano remanente, in redditu, fidelitatis juramentum, pro Imperio, ab Othone ad hoc delegato, a Dalmatis, accipi potuit. Et hæc, sic intelligenda esse, historia evincit.

Anno 1024. fuisse motus, ex Lupo Protospata, & Anonymo Barensi apud Lucium constat. Eo enim anno uxor Cosmici Principis capta, Barim ducta, missaque cum filio Constantinopolim scribitur, observante hinc bene Lucio, Croatiam annis his, nequaquam Venetis, verum Constantinopolitanis obnoxiam fuisse, firmantibus hoc ipsum Cresimiri Privilegiis, & memoriis Banorum: *Pribina, Godemir, Svetoslau, Goislau, Varda, Bozetare, Stephanus, & Prasca,* prosequente Lucio: *quos sicuti, non eodem tempore simul, ita ante Cresimiri Petri Regnum fuisse constat.* Consequenter, si Otho Dux Venetiarum, anno 1026. ut vult de Monacis, suorum factione, ab officio Ducis amotus fuit, in discordiis illis domesticis, & populi Veneti sedicione, Pepone Patriarcha, confinia Venetorum lacerante, quis eredet? Venetos Dalmatiam tenuisse. Conradus Imperator, Privilegia Venetorum confirmare renuens, Venetosque persequens potestatem suam, satis testatus est, dum Ducem Petrum expulit & totondit. Credo ego his motibus S. Regem Stephanum se immiscuisse, sive a Venetis evocatum, præcipue si verum est quod Otho Dux, sororem Stephani, uxorem habuit, ut ait Laurentius; sive adversus Peponem, qui Maraniæ Ducatum, ut sibi proximum ingressus fuerit. Ut hoc fuerit bellum, intra S. Stephanum & Conradum gestum, quod pag. 104. opera S. Emerici compositum fuisse anno 1031. retulimus. Ad hunc enim annum de Monacis quoque, ait: Othonis fratrem, Præfectum fuisse regimini Veneto, quousque Otho reduceretur. Quare erroneè isthic, *Andreas* scriptum est, ad legendum: *Eodem tempore S. Stephanus Rex Ungariæ inquietans Dalmatinos hostiliter* (videlicet Maranæ Ducatui & Sclavoniæ viciniores) *aliquos ad deditionem coegit* Hæc firmant superiora, quæ pag. 104. relata sunt. Interim temporibus his, Venetos juris nihil in Dalmatia habuisse, demonstrant apud Lucium, non solum Regum Croatiæ, Dalmatiæque series; Banorum nomina; elargita ab his Regibus Privilegia, quæ exhibet Lucius, ac in his monumentis expræssiones; uti: illud Cresimiri Petri Regis, anno 1067. *suam propriam insulam, in Dalmatico suo mari sitam, quæ vocatur Mauni, cui ex orientali parte adjacet insula, quæ in vulgari Sclavonico Veru nuncupatur.* Cui Privilegio apud Lucium lib. 2. cap. 8. pag. mihi 77. legendo, non solum Rex fidem facit, dum exprimeret: *Ideo ego Cresimirus DEI Gratia largiente Croatiæ atque Dalmatiæ jura gubernans, atque avi mei beatæ memoriæ Cresimiri Regis, Patrisque mei Regis Stephani in elisio campo feliciter quiescentis, habenas Regni retinens &c.* (horum consideratione, quis credet anno 1018, Dalmatiam Venetis se subdidisse, dum ait Cresimirus anno 1069. *Avi mei - Patrisque mei - habenas Regni retinens*) sed etiam hæc quævis confirmant, tot subscripti isthic testes, quos inter: *Stephanus Jadræ Eppus: Dominus Leo Imperialis Protospatarius, ac totius Dalmatiæ Catipanus: Anastasius Crivatensis Episcopus &c.* Ut tot tantisque testibus, fides adimi legaliter ac justè nequeat. Est & illud, Petri Abbatis S. Grisogoni apud Lucium, quod legi observarique debet: reliqua inter; *Secundus namque terminus per transversum a mare usque viam antiquam, qua itur ad Nonam, quæ est etiam sublata, in qua hac de causa antiquitus sita est parvula colupnella, quæ erat ab insidiatoribus de loco, quo steterat remota, in orientem quasi passus 200. quam nos cum consensu Cresimiri Regis Croatorum suorumque Nobilium* (observa non dici: consensu Ducis Venetorum, suique Senatus) *in pristino retulimus loco.* Hanc ipsam denique terram *his terminis terminatam, sine infestatione quorumlibet hominum, hoc modo - - ferunt fuisse datam, quod Rex quidam Croatorum veniens votum reddere DEO ad Ecclesiam præfatam petentibus Servis DEI pro suo remedio animæ donavit eam, quod factum pronepos ejus, Prædictus Rex, nostris quoque stabilivit diebus &c.* Quæ legantur & combinentur. Quare tam illud Laur. de Monacis, in Dominico Cantareno *Hujus tempore Jadratini contra debitum fidelitatis primo Venetis rebellârunt, suggestu Regis Croatorum, licet quidam scribat, Salamoni Regi Hungariæ* (sic legendum est loco Salamonis Regis) *filii condam Regis Andreæ. Tunc Dux Ducatus sui anno VII. egressus cum potenti classe, favore quorumdam incolis, Civitatem recuperavit, ejus præsentia multum profuit ad firmandam fidelitatem aliorum Dalmatarum,* quam & prætensio Venetorum, quod Anno, sive 829. sive 1018. Dalmatiam sibi subjectam ha-

buerint, ipsisque; sive ab Imp. Orientis, sive Occidentis, titulus Ducis Dalmatiæ attributus, aut datus, vel recognitus fuerit, omnino ruit; ut bene Lucius errores graves Danduli identidem detegat, quamvis eundem sequi videatur in rebus Venetis.

Alterum, quod Venetæ prætendunt, describiturque a Lucio Lib. 3, cap. 2. & sequentibus, videndum est. Ac primo audiendus Excell. D. Laurentius de Monacis. Iste lib. 4. pag. 80. scribit: *Vitalis Faletro Dux creatus anno Domini MLXXXIIII - - obtinuit confirmationem dominationis Dalmatiæ, & Sedis Protosevastos ab Alexio Imperatore, qui cessit in potestatem Venetorum omnia jura, quæ Orientale Imperium habuerat in Dalmatia & Croatia; quæ secundum Historiographos sunt prima Provincia Græciæ, & addicitur tunc titulo Ducis: atque Croatiæ & Imperialis Sevastos.* Verum collatio Dalmatiæ facta Venetis, ab Impp. Constantinopolitanis, edocta a nullo est, quomodo itaque *dominationis Dalmatiæ confirmationem* dedit Alexius? Alexius ille, quem supra ingratissimum Venetis, scripsit Laurentius. Quomodo cessit in potestatem Venetorum omnia jura, quæ Orientale Imperium habuerat in Dalmatia & Croatia? dum nihilominus anno 1091. ac tempore Alexii, & Vitalis Faledro, in monumento apud Lucium *Kyri Alexio Constantinopoleos Imperante, tempore quo Vladislaus Pannoniorum Rex Croatiæ invadens Regnum, Dominum Almum suum Nepotem in illo statuit Regem - - meque Drago - - jam tertio Priorante.* Profecto testantibus diplomatibus, Zvonimirus ab anno 1076. fuit Rex Croatiæ, & per Pontificiam investituram Dalmatiæ, uti superius demonstratum est. Quare si verum est, quod scribit D. Laurentius, Vitalem obtinuisse post annum 1084. cessionem Dalmatiæ, causa, quorumvis illorum motuum, & fors Zvonimiri mortis, Venetæ essent; quod sibi haud attribuendum cupient. Quid est, quod concitatis adversus Zvonimirum turbis, *Stephanus* a Spalatensibus, testantibus supra ejus monumentis, fuerit Rex agnitus? quid quod 1091. Almum Croatiæ Regem, Ladislaus dixerit? Recole Lector optime, superius scripta, agasve judicem, an credi debeat Laurentio.

Lucius hæc modo Vitali, modo Ordelapho Faledro (quem de Monacis scribit pag. 94. anno 1102. Ducem factum) secundum Scriptores Venetos, attribuit. Illis per conjecturas suas succurrere conatur, dicens: *ut serie rerum gestarum percepta, causa belli, titulique Dalmatici consequendi occasio appareat.* Ponitur ergo a Lucio *apparentia prima*: bellum cum Roberto gestum, sive Northmanicum. Sed describit Lucius ipse, ex Gaufrido Malaterra, & Anna Comnena, quæ beneficia tum consecuti sunt Venetæ, neque est Dalmatiæ cessio ullibi. Vide a pag. 118. superius. Profecto cum Robertus anno 1085. mortuus fuisse in Insula Corcyra, a Lupo ac aliis scribatur, & cum illo extinctum bellum Northmanicum, qua ratione Ordelapho attribui possit ob bellum Nortmanicum obtentus Dalmatiæ titulus? haud apparet. Sed nec Vitali Faletro, quia teste Lucio, mortuo Roberto, *dissensio intra ejus filios, maritimas expeditiones Northmanorum interrupit, Dyrrhachiumque, & cætera loca a Roberto capta, Alexius recuperavit: Veneti ergo navigationem Jonii Priori liberiorem, & ex Privilegiis ab Alexio concessis, magis quæstuosam quietè prosecuti sunt.* Amicitiam conjectandam ait Lucius, Imperatorum Constantinopolitanorum cum Venetis; item Dalmatarum erga Venetos propensionem. Verum conjecturæ huic, pag. 387. ipse auctorem obsidionis Jadrensis opponit. Ex quo clarum apparet, & Dalmatarum propensio erga Venetos, & motiva, ob quæ justa est eorum aversio. Item ex Thoma Archid. cap. 25. *Erant autem eo tempore Jadrenses Venetis multum infesti, quacunque enim ex parte poterant, Venetos invadebant, bona eorum diripientes, injuriantes, trucidantes, & quidquid mali exercere valebant, in ipsos totis viribus conabantur.* Si vero amicitia metiri debet intra Venetos & Constantinopolitanos, hanc satis expræssit de Monacis, ingratissimos Venetis Comnenos fuisse. Nicetas quoque Choniates in Manuele Comneno lib. 5. N. 9. „ Heneti qui „ & Veneti appellantur - homines maris alumni, vagi Phœnicum instar, callidis præditi „ ingeniis. Hi aliquando a Romanis, ob belli navalis necessitatem suscepto maximo numero „ Constantinopoli consederunt, & in omnibus Romanis Provinciis dispersi, solo retento no„ mine veteri, affinitatibus amicitiis, cæterisque rebus conjunctissimi Romanis, admodum „ creverunt: & magnas opes nacti, contumaces & impudentes evaserunt: nec Romanos tan„ tum odisse, sed etiam edicta & minas Imperatoris negligere cœperunt. Unde factum est, „ ut is mutata benevolentia, nunc Corcyreæ insolentiæ recordatus; nunc alia atque alia in„ juria irritatus, vehementer illis irrasceretur, eorumque grassationes intollerabiles ratus, „ litteris in omnes Provincias missis, Venetos omnes certa die compræhendi, eorumque bo„ na publicari juberet. Quod cum ad constitutum tempus factum esset, eorumque bona par„ tim in Fiscum relata, partim a Præsidibus Provincialibus occupata essent, Venetæ - - fu„ gam adornant. „ Verum fuerint sive amici, sive benevoli Imperatores Orientis in Venetos,

tos, nec amicitiæ nec benevolentiæ leges ferebant, ut jura Imperii, & Dalmatiæ in Venetos transferant, imo Venetorum gratitudo ob tot beneficia quibus fruebantur in terris Imperii, hoc petere non poterat, minus autem exigere: dum hac ætate debilis erat eorum potentia, quod ex Laurentio de Monacis clarum est, ob vicinos illis Duces, ut Paduanum, Tarvisinum, Veronensem, Siciliæ &c. ut hinc Dandulus apud Lucium fateatur, anno 1116. Henricum V. contra Hungaros auxillia illis spopondisse.

Indigna vero est, Lucio, viro tanto tamque docto, illa confusio, quam lib. III. cap. 3. & 4. ex Politica consideratione, illaqueat. Ex Scriptoribus Venetis rupti fœderis reum arguit Colomanum, quod adversus Northmanos intercessisse prætendunt, dum nihilominus Colomanus gener fuit Roberti Comitis, neque belli cujuspiam gesti, aut discordiarum intra socerum generumque, vel mentio esset, a coevis Scriptoribus. Sed nec occasio, ob bella, quæ gerebantur in Oriente, præcipue si verum est: Ordelaphum Ducem in terra Sancta fuisse. Profecto Sansovinus, nullius belli contra Northmanos gesti meminit: quin 1104. notat: *Gverra Sociale con Francesi, di terra Santa, nella quale Ordelaffo con 100. galee in ajuto del Re Balduino.* Meminit 1096. *Gverra d'Istria.* Sed occasione hac, consociatio illa Ungarorum cum Venetis haud fuerit, quia anno sequente 1097. *Basilla* Rogerii Comitis filia, in Hungariam venit, ut sponsa Colomani. Quare mirari nequeo Lucium scribentem: *In fœdere inter Colomanum & Venetos contra Northmanos icto, de quo concordes sunt utrique Scriptores* (Veneti nempe & Ungarici) *Verosimilius est, cautum ne ob Dalmatiæ titulum (quod Veneti Duces jam usuceperant, uti Dalmatiæ justi possessores) a Colomano, Belgradi Urbe Croatica, quamvis maritima, pompa Regia, ut par est credere, sumptum, quo etiam utebatur, ulla quæstio moveretur (ne ob innane tituli nomen, communis defensio posthaberetur) quam quod Bonfinius contra Venetos de Dalmatiæ usurpatione detorquet.* Mirari inquam nequeo, non solum dum titulum, a Ducibus Venetis *usu receptum* scriberet, sed Dalmatiæ, justos Possessores Venetas fuisse diceret. Quod neutiquam probavisset, imo in oppositum, monumenta & Privilegia exhibuisset; verum etiam, dum *Dalmatiæ titulum,* quin & ipsam Dalmatiam *Belgradi, Pompa Regia* a Colomano acceptum, sine contradictione Venetorum refert. Quin si vera est, eorum conjunctio cum Colomano adversus Nortmanos, ipsis videntibus & consentientibus, Titulum Dalmatiæ accepit Colomanus. *Eodemque utebatur.* Viderit hæc Lucius, ideo excusare nititur Venetos: *ne ob innane tituli nomen communis defensio posthabeatur.* At si in Dalmatia nil habuit Colomanus, qualiter communis contrahentium defensio fuisset posthabita? si habuit, uti revera habuit, ex spontanea Dalmatarum subjectione, Colomani coronatione, extradatisque Privilegiis, deturbatis dehinc Dalmatis Colomano & Sacræ Coronæ, quis arguendus iniquitatis? æquus justusque Lector determinet. Si ante Colomanum justi fuere Dalmatiæ possessores, Venetæ? adversus Colomanum rectius, pro tuenda Dalmatia, quærenda fuissent fœdera, quam cum Colomano pactanda, contra Northmanos, & ipsa hæc confœderatio, post coronationem Colomani, hunc pro legitimo Dalmatiæ Domino ac Possessore, a Venetis habito recognitoque satis evincit. Lucius ut his quoque apparentiam faceret, ait imò æquivocare Ungaros & Venetos, dum Scriptores Ungarici, distinguerent Dalmatiam a Croatia; Veneti autem *Dalmaticas Civitates a Croaticis non distinguentes, Croaticas maritimas, inter Dalmaticas numerârunt.* Hic ego miror Lucium, dum observatione hac, Venetis ad totam Croatiam jus attribuere voluit, dicendoque superius: uti *Dalmatiæ justos Possessores,* innuit eos, quà Dalmaticas Civitates a Croaticis non distinguentes, jus ad Croatiam extendere, consequenter hoc, causa est: quod Dalmatiam extensam velint, usque ad Danubium, quamvis hoc ipsum nos docere Lucius voluisse videatur, dum quævis Venetorum aperiret, credens futurum Sacræ Coronæ fidelem Scriptorem quempiam, qui hæc illustret, ne ex cale præjudicii, legitima Sacræ Coronæ jura, Regisque nostri Apostolici negligantur. Sed & illa ingeniosa est Lucii conjectura, Prætensionisque Venetæ detectio: *Ungaros terrestre dominium Dalmatiæ sortitos, Venetos maritimum retinuisse, & titulum Dalmatiæ cum Rege communicâsse. Dalmatas vero, Ungaros, pro terrestribus, Venetos pro maritimis dominis recognoscentes, suis legibus vixisse, probabile videtur.* DEus bone quæ æquivocatio? primò in to *Terrestre*, an nempe *terrestrale* sive territorii, vel locorum continentis, & quæ extra insulas sunt. 2dò: an solius Adriatici maris Dominium, Venetis datum esse probabile sit, vel unà Dalmatiæ, sive maritimarum Civitatum. Sane ingeniosa hæc argutia, quævis elargita a Regibus Ungariæ Privilegia, facillimè explicantur, elargita nempe ut a Dominis terrestribus. Sed qua ratione subsistent, Venetorum, qui dominium terrestre Dalmatiæ non habuerunt, haud assequor. Qua item ratione Dalmatiam tenere possunt, qui maris unius dominium sibi esse, anteriori æquivocatione faterentur. Illud demum: *Venetos, titulum Dalmatiæ cum Re-*

ge communicâsse, ut probabile sit, probari deberet hæc juris communio, dum nihilominus successive ab Henrico Imp. hunc illis titulum datum, scriberetur ab Excell. D. Laur. de Monacis pag. 59. Qui idem, pag. 94. de fœderibus inter Colomanum & Venetos initis contra Northmanos scriberet: *In fæderibus autem unionis prædictæ inter cætera sancitum fuit, quod nec Rex, nec Successores possint se ullo tempore intromittere in aliqua terra Dalmatiæ.* Quæ cum permisso, Ungaris terrestri Dalmatiæ dominio, & quidem pactis iisdem, quis conciliet? Sed gratis est, vellint nollint Scriptores Veneti, æquivocent quibus possunt verbis, superiora monumenta evincunt, Colomanum verum legitimumque totius Dalmatiæ, hujusque terræ, & maris; fuisse Regem & Dominum. Neque tenuisse titulum solum, a Venetis sibi communicatum, sed Dalmatiam ipsam, ac in eam potestatem Regiam exercuisse Colomanum, hujusque ut infra Successores.

Reflectere debemus Lectores de sequentibus. Primò: Ex Auctore vitæ B. Joannis Eppi Traguriensis apud Lucium lib. 3. cap. 4. nil probari. Præterquam enim, quod fateatur Lucius, a Tregvano, vitam B. Joannis anno 1203. ex antiquis Codicibus esse reformatam, parum refert, an Colomanus Jadram prius sit consecutus, vel Civitatem aliam. Imò cum scribat auctor vitæ: *satisfaciunt igitur Cives, juxta consilium Sancti Præsulis, Regiæ ditioni* (observa Regiæ, & nequaquam Ducali) *& fit deditio* (Regi nempe Colomano) *pro Civium voluntate*, his jus legitimum Hungariæ Regum firmatur. II. Instrumentum illud, quod Lucius loco citato pag. mihi 119. ex Archivo Monasterii SS. Cosmæ & Damiani anno Dni 1116, &c. exhibet, posterius esse, atque a morte Colomani, quo nil aliud docetur, ac molestias fecisse Venetos Stephano II. Regi, filio Successorique Colomani, ut Legenti clarum erit. Nec esse ab ullo subscriptum, quin, Ducis nullam prorsus jurisdictionem indicat, dum ait: *Prædicti monasterii libertatem violare audeat* (nullus Episcopus, aut Comes aut Civis) *quam non solum a nobis confirmandam esse dicimus, sed a Beato Gregorio Romanæ Urbis Papa sancitam in suis decretis esse cognoscimus. Volo igitur Ducali auctoritate firmare &c.* - - quæ sunt testimonii & promissionis, venturæ in effectum si Religiosi Monachi, Dalmatiæ populum a fide Ungariæ Regum seduxerint. Sequens autem documentum anni 1118. est memoria & nota, quæ Veneti Arbensibus sunt polliciti, si ad eos devolvi vellent. III. Distingui debere intra Scriptores & descriptores, quemadmodum intra Oratores, & declamatores, ac intra Auctores, & Sectarios. Quare Præsidii nihil est Venetis, dum tot tantique Scriptores Ungari, Croatici item, sua descripserunt ex Dandulo, cæterisque Scriptoribus Venetis. Profectò omnes Scriptores nostri, qui scribæ sunt Venetorum, sine rerum examine scripsêre; obliti Reipublicæ Sacræ Coronæ, jurisque hujus publici & Regii. Utinam ea sit apud nos quoque providentia, quæ est in serenissima Republica Veneta, ut libri edendi, publica Magistratuali auctoritate revideantur, tot vulnera juris publici Sacræ Coronæ, Apostolicorumque nostrorum Regum, cessabunt. Neque adversus patriam, tot futuri sunt milites, quos nunc nominare omittimus, qui suis scriptis jura, Sacræ Coronæ, & Regum nostrorum debilitârunt. Sed similes, excusat vel accusat nescio, juris publici, & Sacræ Coronæ jurium ignorantia. Interim Magistratus totus Reipublicæ nostræ, sive ut vocamus, *Status, Ordinesque Regni* diætaliter congregati, in tot, totque numero articulis suis, jura Sacræ Coronæ servant, adversus quosvis privatos descriptores. Confusionem illam Scriptorum Venetorum, & reliqua, satis testatur Articulus 32. anni 1486. quo: *Item quia Veneti & Poloni omni arte omnique via, & technis conati sunt, & semper conantur, ad terras & dominia ad Sacram Coronam pertinentia pedem inferre, & illa usurpare, prouti etiam aliquam partem defacto usurpârunt. Proinde statutum & sancitum est sub nota perpetuæ infidelitatis, ut nemo Regnicolarum* &c. fors addi posset: *& Scriptorum*, sub eadem pœna perpetuæ infidelitatis. Hoc ego publicum testimonium, anteferendum esse dico, quibusvis Ungaricis, Croaticisque, Danduli cæterorumque, descriptoribus; & ad examen, res quas describunt, non revocantibus. IV. Haud male observare Cl. Ritterum, in *MSS. Joan. Lucii offuciis*, (quas vehementiori calamo exaravit, indignè tractando doctiss. Lucium) in quibusvis carthis, quæ pro Venetis exhibitæ sunt, legi: *Dux Veneticorum, & Dalmaticorum, atque Croaticorum.* Quæ dum communia non essent, singularitatem eam indicant: quod populi Dalmatici, atque Croatici, qui in eorum terris erat, Duces sese expræsserint, haud autem Dalmatiæ Croatiæque, quarum Regionum, alios fuisse, Duces, Reges, Rectores, Præfectos, diplomata monumentaque evincunt. Et quid sibi illud: *Dalmaticorum, Croaticorum* velit? quærit Ritterus. Nequit intelligi: Regionum, Civitatum, Partium, nam *Dalmaticarum, Croaticarumque* scribi debuerat. Ergo populorum Dalmaticorum, qui in eorum Urbe erant, causa negotii, aut alias, est intelligendum. Sicut enim Venetos fuisse per Imperii Orientalis terras ultro citroque illocatos, constat ex Byzantinis Scriptoribus, sic & populos, præsertim Vicinos, Venetiis. V. Thomam

mam Archidiaconum, Virum celeberrimum, & cujus historiam, monumenta, quæ nunc eduntur, firmant, primam Jadræ, haud tamen totius Dalmatiæ, defectionem ad annum 1202. collocare. Quin datos Episcopos, Archi-Eppos; a Regibus Hungariæ constat, ex eodem Archidiacono atque Farlato. Item Venetos, ex prætensione Jadræ, & hujus toties defectionum, ad totam Dalmatiam prætensionem extendere, cum nihilominus, a parte ad totum, illegitima esset argumentatio. VI. Quamvis Lucius variaret in scribendo, sententiam attamen suam clare exprimit lib. 3. cap. V. initiô, ubi etiam indigitat causam, Venetæ solicitudinis pro Dalmatia, dicens: *Quanta incommoda Venetis amissio Dalmatiæ, & præsertim insularum intulerit, considerandum est, nam in Palestina partem Civitatum aquisitarum consecuti, sedibus ibi fixis, fora exercebant. Quare eò magis navibus, militibus, & nautarum supplementis, ad tam distantia loca conservanda indigebant, quæ omnia ex Dalmatia suppetebant.* VII. Si Dalmatæ, auctorem obsidionis Jadrensis apud Lucium pag. 387. sub N. 2. & 3. scrutari voluerint, & conferre cum cap. 25. Thomæ Archidiaconi, quo infesti fuisse Venetis describuntur, ideo quod *divitiis affluentes* fuerint, metiantur ipsi, an credere debeant, illis Scriptoribus, qui Magistratus Sacræ Regni Coronæ deformes illis describunt, & deprædicant. Hæc quævis, æquus justusque lector, cum adhuc dictis combinet, feratque sententiam, an non jure legitimo, Sacræ Regni Hungariæ Coronæ, nostrorumque Apostolicorum Regum, membrum sint, Dalmatia Croatiaque. Quorum Regnorum jus, uti hactenus illustrare conati sumus: ita *possessorium*, illustrare infra conabimur, ex una debitæ fidelitatis devotione, erga Reges nostros, & sacram atque Christianissimam Rempublicam Sacræ Regni Coronæ.

Monendos tandem voluimus Lectores. Ne mirentur Colomanum, in Diplomate suo, cujus meminit Lucius lib. 3. cap. 3. exprimere anno 1103. die 15. Junii *Colomanus D. G. Hung. Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæque Rex*, quæ postrema, in sequentibus diplomatibus, videlicet *Ramæ Rex* omissa sunt. Ramam enim sive Bosniam Borichio cesserat, ex ratione superius insinuata, matrimonii condam Clandestini, quod lege lata, fornicationem esse, postea declaravit, uti relatum superius. Fors hoc ipsum origo erat discordiarum inter Colomanum & Almum, quarum mentio est apud Abbatem Urspergensem ad annum 1108. quamvis ante hunc annum, has fuisse discordias credam, aut a redditu Colomani e Dalmatia. Ponit autem Abbas: belli inter Colomanum & Henricum Imp. causas duas, nempe: *His quærellis* (scilicet Almi) *motus Rex Henricus; insuper etiam quod idem Colomanus fines Regni nostri, scilicet in locis maritimis* (sensu relato pag. 144. ex Laurentio de Monacis fines intelligit, & credibilius ut supra pag. 140. diximus, dum pro Socero Rogerio adversus Henricum misit exercitum, exolutis Venetorum galeis, cepitque Imperiales Civitates Brundusium ac Monopolim) *invaserit*. Sed nil efficiente Henrico, pax coaluerit, ut anno MCXI. Colomanus se potitum Regno Dalmatiæ, supra in Diplomatibus expræsserit. Residua Colomani, Regis Magni, ad institutum nostrum non pertinent. Ideo.

V. STEPHANUS II. Patri Colomano successit anno 1115. annum enim 1124. exprimit, *Nonum Regni sui*. Almus, vedetur Coronam ambivisse, ob bella, quæ Stephanus gessit. Sed reliqua missa facimus. Dalmaticarum tantum & Sclavonicarum rerum mentionem facturi. Itaque vulgata Colomani morte, conatus suos Venetæ prodiderunt. Evulgant ultro citroque amplissimas sponsiones, ut evincit memoratum instrumentum apud Lucium lib. 3. cap. 4. quô Ordelaphus, anno 1116. spondet *confirmandam* Monasterio libertatem, recognoscendo quædam, & spondendo: *Volo Ducali auctoritate firmare, ut si quispiam infringere temptaverit, libram auri Regali Fisco persolvet* &c. Firmantur hæc Danduli auctoritate apud Lucium, ubi refert anno 1116. mense Martio, Henrici V. Venetias adventum, ejusque in Ducali Palatio hospitium, Privilegiorum, celebrata Venetiis curia, confirmationem, & quod Ducalem Provinciam Regnum (nempe suum Henricus) appellet, concludit: *in suo recessu contra Hungaros denuo Dalmatiam invadentes auxilium spopondit.* His rumoribus auditis, puto ego, ex officio suo, Banum, sive Ducem illum qui Spalati, Regum Ungariæ nomine fuit, Spalatensem Civitatem occupare voluisse, qua de re Thomas Archid. cap. 18. Hoc ipsum attamen serviverit Venetis pro conturbandis Dalmatis, belloque gerendo, Dux ipse Ordelaphus anno 1117. ab Ungaris cæsus est; ita enim apud Lucium Dandulus: *Dux quoque, id est Ordelaphus - - contra Hungaros, qui Dalmatiam hostiliter invaserant - - cum Equitibus & stolio egressus est, pugnamque cum eis iniens, sicut DEO placuit occisus fuit.* Scriptores Veneti, ut firment cessum fuisse jus Dalmatiæ Venetis, scribunt: hac occasione utriusque Imperatoris auxilia illis adstitisse, consequenter jus Dalmatiæ ab utroque Imperio agnitum. Felices Ungari, quorum armis: & Dux Venetiarum occisus est, & Imperii utriusque, exercitus attritus. Verum has nudas assertiones suas, docendas habe-

rent Scriptores Veneti. Enimvero ut recte observat Ritterus, Alexius Imp. in illis tum erat circumstantiis, ut aliorum indigeret subsidiis, Jonio ipso spoliatus, Adriatico Ungaris jam pridem cesso. Neque Byzantinorum ullus meminit, Alexium pro vindicando Venetis Adriatico & Dalmatia, adversus amicos sibi Croatas & Ungaros, bellum gessisse. His annis Henricum cum Stephano in Austria pugnâsse Scriptores refferunt, haud vero quod sciam, vel legerim in Dalmatia. Sed mirum est, si uterque Imperator, studuit magis elevandis promovendisque rebus Venetis, quam suis, quod a Scriptoribus Venetis accusetur, familia Alexiorum ingratitudinis: Quod Successor Alexii anno 1118. mortui, Calo Joannes: non solum renuit confirmare *Crysobolum* Venetorum, sed illud vetuit, Venetos imberbes efficiens, ut Dandulus apud Lucium. Accedit: ipsos Scriptores Venetos variare, nam *Sansovinus*, Sabellicus item, a Dandulo differunt. Lucius, quamvis Dandulo succurrere nitatur epitaphio Ducis Michaelis, fatetur nihilominus, suppositum esse, quod Dux Michael mortuus fuerit 1129. Emanuel autem imperare ceperit 1143. Quare bene observat Lucius in Patriæ suæ chronico *Memor. Trag*. lib. 1. c. 9. p. 10. *Riesce cosi intricata l'Istoria Veneta, che difficilmente può esser intesa;* meliusque Scriptores Sacræ Regni Coronæ, sequentur Thomam Archidiaconum, qui retentam sub Stephano II. fuisse Dalmatiam a Venetis, nusquam recensuit, imo *Manasses* sub Colomano Rege, Hungarus natione, erat Spalatensis Archi-Episcopus, ac post hunc plures: Bonfinium item, qui recte vereque asseruit: in capta a Colomano Dalmatia, ejus dominium Ungaros continuâsse. Hanc Bonfinii assertionem, ultra recensita summariè, demonstrat apud Lucium lib. 3. pag. mihi 117. confirmatio Privilegiorum: *Et ego Stephanus, Colomani Regis filius, Rex Hungariæ, Croatiæ, atque Dalmatiæ, anno Dominicæ Incarnationis 1124. Indict. 2. Mense Julio, Nono anno Regni mei, eandem libertatem & pacem a patre meo vobis Tragurinis & Spalatensibus Civibus stabilitam, cum Episcopis & Comitibus, & omnibus Regni mei Principibus, sub ejusdem Sacramenti obligatione confirmo & corroboro.* Sequente subscriptione tantorum. Geysa quoque II. istud agnovit, in litteris ad Spalatenses datis, apud Doctiss. Farlati Tom. 3. pag. 174. sequentibus: *G.* (hoc est Geysa) *DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæque Rex. G.* (Gaudio) *suo Archi-Episcopo, Cernechæ Comiti. omnibusque Urbis Salonitanæ Proceribus, gratiam cum salute. Litterarum vestrarum intelligentiam, diligenter ut oportuit animadvertimus, in quibus & vos nostro compati dolori, pro Patris nostri obitu, & Regiæ congaudere dignitati, totaliter nobis adhærendo, fide plena asseruistis; qua de re grates vobis, vestrisque contribulibus habemus, & habere volumus non modicas. Laudabiliter enim nostri Prædecessores, vos dilexisse comprobantur* (itaque rebelles illis, esse non debuerant) *cum in fide firma erga nos habita, tam vos, quam vestros concives perseverare videamus. Unde & potiori gratia vos complecti & volumus, & promittimus. Placuit itaque, utpote petitioni vestræ, libentissime annueremus; nam & privilegium vestrum prout voluistis, corroboramus antiqua lege Patruum nostrorum, & vos ampliori dilectione, ut diximus, complecti volumus & promittimus.* His addas, quæ mox infra exhibebimus, videbisque Bonfinium vera scripsisse. Residua, cum Stephani II. rerum gestarum non scribamus historiam, ut instituto nostro aliena, omittimus.

Cæterum Regis Stephani II. apud Scriptores Byzantinos est memoria, de inferiore Sclavonia, videlicet apud Nicet. Choniat. Logot. Secret. lib. 1. Joan. Cinnam. quod: circa annum 1123. postquam Joan. Comnen. Imp. Almum ad se profugientem suscepisset (quem ob nexum sanguinis, fratrem exprimerent) neque ad preces Stephani ex finibus Imperii expelleret, prætextu spoliatorum Hungariæ mercatorum, in veritate autem ob receptum protectumque Almum, Stephani Regis exercitum, superato Istro Branizobam vastâsse (Cinnamus habet Belgradum) mœnibusque dirutis, & Zeugminum translatis, ex iis in Sirmio Zeugminum (hodie Zemlinum) condidisse. Hinc facile processit, Piriscæ ad Stephanum Regem admonitio, quam Turoczius scribit: *Imperatrix Constantinopolitana filia Regis Ladislai, nomine Pyrisk nunciat Regi Stephano, quod maritus suus, ipsi Regi improperaret dicens: Regem Hungariæ esse hominem sævum.* Haud attamen, causam hanc belli fuisse puto, ut Thuroczius; verum supra relatam ex Niceta. Sunt qui volunt Stephanum hunc fuisse Monachum, ad extremum. At caret fundamento hæc opinio, nisi fors vel in veste monachali fuisset sepultus; vel fraternitatem cujuspiam cœtus assumpsisset, ut Sæculo decimo, hæc quoque monasteriis utilitas, viguisse apparet. Nescio unde? in suis adversariis Ritterus notat: Colomanum Regem fuisse monachum, sub nomine Stephani, ex quo, Græci Almuzem, & Stephanum, fratres scriberent, sub Stephano Colomanum intelligentes. Sed hæc aliaque plura somnia, piasque ut vocant fraudes, referre pudet.

VI.

VI. Lucius lib. 3. cap. 8. ex silentio Thuroczii, aliorumque Scriptorum Hungariæ, male conjicit concluditque: *Venetos Adriaticæ oræ possessionem continuâsse censendum est, vivente Stephano, sicuti & Belæ cæci ejus Successoris tempore, cum nullius ejusdem privilegii in Dalmaticis Civitatibus memoria reperiatur.* De Stephano diximus; de Bela vero II. dicto cæco, dubitari nequit ex ejus diplomate apud Farlati Tom. 3. pag. 173. sequente: *In Nomine Domini nostri JEsu Christi. Anno ab Incarnatione Domini MCXXXVIII. Indictione prima. Ego Bela DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Chroatiæ, Ramæque Rex. Do Ecclesiæ Spalatensi, pro remedio animæ meæ, meorumque Successorum; & tibi Gaudio prædictæ Matris Ecclesiæ Archi-Episcopo, Ecclesiam S. Mariæ, quæ est Salonæ cum omnibus appenditiis suis, tam mobilium quam immobilium rerum, & cum molendinorum reditibus, ut nulli omnino hominum nisi prænominatæ Ecclesiæ Spalatensi, reddatur tributum; & quicumque nostro privilegio - - arium resistere voluerit, iratum habeat trinum & unum DEum, & habeat maledictionem Sanctorum Patrum, insuper nostram iram incessanter incurrat, & decem libras auri componat, medietatem in Regali palatio, & medietatem Ecclesiæ, cui injustitiam fecerit; & hæc carthula maneat in sua roboratione.* Ex Thoma item Archidiacono cap. 19. manifestum est, in pacifico constantique possessorio Dalmatiæ totius, Stephanum & Belam II. Reges Hungariæ fuisse. Imò Gaudius Archi-Episc. Spalatensis, a Strigoniensi Archiepiscopo fuit consecratus, haud sine resensu Innocentii II. Papæ Romani, ut clarum est, ex Papæ Epistola, apud Doctiss. Farlati, loco memorato, in qua: *in Sanctam Romanam Ecclesiam graviter deliquisse, & claves Beati Petri ausu temerario evacuare voluisse dignosceris, dum spreta dignitate Sedis Apostolicæ, ad aliam Provinciam convolâsti, & contra veterum consuetudinem, a Strigoniensi Archiepiscopo consecrationem suscipere attentasti.* Porro cum in eadem epistola dicat Innocentius: *Quia tamen dilectus filius noster Bela Hungariæ Rex pro te multoties apud Sedem Apostolicam per litteras & Nuncios intercessit, ipsius tandem precibus condescendimus, & per - - Pallium - destinamus.* Dubitari ex his haud posse videtur, Belam Regem in Dalmatiæ possessorio fuisse. Quamvis vero notaret Doctiss. Farlatus, Episcopum Jadertinum, Venetorum præsidio & gratia fretum, nec Sedis Apostolicæ auctoritate, nec hortationibus Legati Apostolici, adduci valuisse, ut in fidem potestatemque Spalatensis rediret, nihilominus inane tantum nomen Archiepiscopi eum gessisse, Pallio non obtento, hacve de causa eum vocari in tabulis *Archielectum.* Quod Venetorum molimina denotat, nequaquam potestatem, cum, si Jadra Dominio paruisset Veneto, ratio non affulgeat, negati pallii Episcopo Jadrensi. Ex superiore Titulo Regis Belæ, videmus: *Ramæque Rex.* Hoc qua ratione positum? multi quærunt. Mihi verosimilius est: Colomanum Regem, qui æque hoc titulo usus fuerat, *Ramam*, ex indicata superius causa cessisse. Borichius, sive Barichius, Stephano Regi, ut legitimo Colomani filio, successionem non difficultavit, verum anno 1131. deficiente Stephano, præferri Belæ voluit. Factione attamen sua, castigata extinctave (vide apud Pray Annal. Par. I.) Bela, *Ramæ Titulo* usus est, & se *Regem Ramæ*, nequaquam Borichium scripsit, satis testatus, Borichium a se pro Rege non agnosci. Rmus Geor. Marcellevich notat, ex monumentis Eccl. Zagr. Anno 1135. sub Bela II. Rege, *Comitem Varasdinensem Belec* (a quo fors nunc *Bela*, in eodem Comitatu, appellatur) contigua sibi, Capituli Zagrabiensis bona, *Toplicæ* vocata, violenter invasisse, occupâsseque. Quam vim, ob bellicosa tempora, jure vindicare, ad annum usque 1181. Capitulum non potuit.

VII. Geysa II. quo anno Belæ successit, dubium enasci videtur ex diplomatibus, quia in inferius describendo, annum 1143. ait Regni sui secundum; in altero autem, a Peterffii Tom. I. Conc. Hung. exhibito, annus 1148. *Geysa Rege in Anno Regni sui Octavo* legitur, ut hæc, initium Regni Geysæ dubium faciant. Sed hæc retulisse sufficiat. Quamvis vero Lucius l. 3. cap. 8. ex elargitis per Geysam Privilegiis fateretur, Dalmatiam illi fuisse subjectam, & lib. 6. cap. 2. in quibus Dalmatarum Privilegia, Geysa Rex auxerit, describeret; tamen tum ad confirmandam rei veritatem, cum &, notitias alias, ex Farlati Tom. 3. sequentia Geysæ Regis, exscribimus. Primum est: *Anno ab Incarnatione Domini Nostri JESU Christi MCXLIII. Ego Geysha DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ Rex. Confirmo Ecclesiæ Spalatensi, & tibi Gaudine Archiepiscopo Ecclesiam S. Mariæ, quæ juxta rivum Salonitanæ Civitatis est sita, cum omnibus suis appendiciis, tam in terris, quam in vineis, atque hominibus, sive molendinis; habendi, possidendi potestatem obtineas; ut a Prædecessoribus meis Colomano, Stephano, & noviter a Patre meo Bela jure fuit regali concessa* (en firmari iterum contra Lucium, Dalmatiam, ab his Regibus, fuisse stabiliter possessam) *annuentibus cunctis, nobis Episcopis, sive Proceribus, prædictam constitu-*

stitutionem sancimus. Quod si quis contra nostrum Privilegium aliquid frangere, vel machinare voluerit, Regalis gratiæ privetur beneficio.

Alterum est: „ Anno Dominicæ Incarnationis 1143. Indict. 5. Epacta 22. concurrentibus. 3. Mensis Maji Anno Secundo Regni mei. Ego Geysa Rex Hungariæ, Chroatiæ, atque Dalmatiæ. Juro super Sanctam Crucem, Urbis Spalatensis Principibus firmam pacem, & libertatem; Mihi quoque & Successoribus meis tributarii, aut angariarii ne sitis. Episcopum vero aut Comitem, quem Clerus & Populus elegerit confirmabo, & lege antiquitus constituta, cum vestro Judice uti permittam vos. Præter quod introitus portus Civitatis de extraneis duas partes Rex habeat, tertiam Comes Civitatis. In Civitate vestra neminem Hungarorum, vel alienigenarum habitare permittam, nisi quem voluntas vestra expetierit. Cum autem ad vos Coronandus, aut vobiscum Regni negotia tractaturus venero, nemini Civium vis inferatur domorum suarum, nisi quem dilectio vestra susceperit. Judicem inter vos, & extraneos a me constitutum vobiscum in Civitate sedulo commorari volo, nec eum extra urbem alias proficiscentem sui præcepto aut sigillo a vobis causa placitandi sequendum concedo. Si quis Vestrorum per meum Regnum, terra, marique negotia exercuerit; mihi, aut alicui Nostrorum hominum, ex proprio commercio nullum persolvat debitum: Obsides a vobis nullo modo recipiam; sed in Curia nostra servire volentibus rogam impendam, & morandi, sive discedendi ad suum velle facultatem obtineant, nullamque super hoc molestiam inferam. Ac si forte aliquem, dominium meum aggravare videbitur, & urbem vestram exire voluerit, securè cum uxore, & filiis, & familia, & omnibus suis bonis, quocumque sibi placuerit, eat. Hæc autem omnia absque fraude, & ingenio ad detrimentum Ci[illegible]m, & Civitatis in aliquo attinente observabo. Sacramentum hoc a Rege, & Archiepiscopo Muchia *(sive Mycha)* confirmatum est. Ego Bachiensis Archiepiscopus laudo, & confirmo. Ego Martinus Agriensis Episcopus laudo, & confirmo. Ego Paulus Vesprimiensis Episcopus laudo, & confirmo. Ego *Verblen Zagrabiensis Episcopus* laudo & confirmo. Ego Zacheus Tavar laudo, & confirmo. Ego Joannes Quinque-Ecclesiensis Episcopus laudo, & confirmo. Ego Paulus Canadiensis laudo, & confirmo.

Tertium: „ In Christi Nomine Amen. Hoc est exemplum cujusdam Privilegii Regalis, muniti appensione cujusdam sigilli, magni, rotundi super appensiva membrana, in quo quidem sigillo sculpta est regalis imago, sedens in throno, habens in manu dextera quoddam lilium superpositum, & in manu sinistra quamdam sculpturam rotundam cum Cruce, & sculptæ sunt hæ litteræ circumcirca, cruce præposita. Geyza DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Chroatiæ Ramæque Dux: Cujus quidem Privilegii tenor, per omnia talis est. In Nomine Sanctæ Trintiatis, & individuæ Unitatis. Ego Geyza DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæque Dux. Do & confirmo Beato Dompnio, & tibi Gaudio Archi-Episcopo Spalaten. &c. Villam quæ vocatur Srenina, cum pratis, sylvis, pascuis, nemoribus, & aquimoliis, & omnibus aliis suis pertinentiis, incipiendo a Mazera, quæ vocatur Zavala, juxta torrentem nominatum potoch, & versus partem aquilonarem ad rupes proximioris montis; & inde versus Orientem recto tramite per Stinizam in longum ad magnas macerias, quæ dicuntur Slavicze Gomille lipe; inde ad meridianam plagam ad aquam, quæ vocatur Brisnich. Deinde ad lapidem cum Cruce sculptum, & ad ali[illegible]m montem Zavale. Omnes quoque villas, terras, & possessiones, quas Branimir Dux Croatorum, & sui progenitores, donaverunt beato Dompnio, vel confirmaverunt, simul cum prædicta villa Srenine, cum servis & ancillis, quos & quas ab antiquo Ecclesia S. Dompnii habuit in ipsis villis, terris & possessionibus; Et filios & filias eorumdem do & confirmo perpetuo possidendum. Decernens auctoritate Regia, ut non liceat alicui Bano, Principi, Comiti, & aliis meis Ministris ipsum Archiepiscopum, & ejus Ecclesiam in præfata donatione, & confirmatione molestare, inquietare vel defraudare. Quicumque hujus meæ donationis, & confirmationis paginam violare præsumpserit, iram omnipotentis DEI, & Regiam indignationem incurrat. Et ipsa donatio & confirmatio suum robur obtineat perpetuæ firmitatis. Data per manus Barnabæ Aulæ Regiæ Cancellarii, in præsentia Lucæ Archiepiscopi, & *Arpæ* Bani, & aliorum Principum. Anno Incarnationis, Millesimo, Centesimo, Quinquagesimo Octavo.

Agnosco profiteorque debilitatem meam, diligentissimo examine, monumenti præmissi instituto, quid sibi vellit, Titulus: *Ego Geyza, Hungariæ, Dalmatiæ, Chroatiæ, Ramæque Dux*, constituere nescio. Enimvero tam priora duo diplomata, quam etiam inferius, Geysam, Regem Hungariæ &c. exprimunt: hoc Ducem Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ. Infra describendum diploma, anni ejusdem est, nempe 1158. iisdem testibus, & ab eodem Cancellario. Qui? ignorâsse eum suspicabimur, Regem a Duce distingui. Quare opi-

ad

nione mea, postquam in descripto superius sigillo, eoque sculpto, æque legeretur: *Geyza DEI Gratia, Hungariæ, Dalmatiæ, Chroatiæ, Ramæque Dux.* Hinc sculpta sigilli epigraphe foret eadem cum Titulo; essentque testes duo, sigillum videlicet, cum diplomatis titulo; *Geysæ Regi*, filius fuerit, Geyza nomine, qui Ducis titulo, Dalmatiam, Croatiam, & Ramam, gubernavit, ab exemplo anteriorum Regum, sequentium item. Quare Geysæ Regi, plures fuisse filios, ac Stephanum & Belam, hinc deducimus. Accedit: *Barnabam* æquè se distinguere, dum ait: *per manus Barnabæ Aulæ Regiæ Cancellarii.* Profectò satis videtur distinguere, officium suum *Regis Geysæ* esse, rem vero a se expeditam, *Geyzæ Ducis*, qui tum, penes genitorem, ut fors minorenis, fuerit. Quòd item tria diplomata, in quibus *Rex*, scribantur hac ortographia *Geysa*: ubi vero *Dux*, tam in sigillo, quam titulo *Geyza.* Ego hæc aliter, interpraetari nequeo, postquam sigillum, vindicaret diploma, ab ejus falsitate. Si hæc mea explicatio, ex silentio Scriptorum nostrorum, Geyzæ hujus Ducis, ac filii Geysæ Regis, non probetur; estò notum sit ex causis pag. 83. insinuatis, antiquis Scriptoribus nos destitui, Thurocziumque, duobus Sæculis posteriorem, primatum habere, lector erudite, hæc illustrare, dignare. Chronica Croatica ad annum 1161. morte Geysæ Regis notata ait: *Imel ie chetiri Szine, Steffana, Belu, Arpada, i Gejzu.* Sive: *erant illi 4. filii, Stephanus, Bela, Arpadus, & Geyza.* Posteriores hos puto præivisse morte genitorem suum, dum horum nulla est apud Scriptores memoria, a morte patris. Interim condiscimus ex diplomate anteriori, præter tot cætera, *Banos*, plures fuisse; *ut non liceat alicui Bano.* Item Lucæ Archiepiscopi Strigoniensis, nec *in Archiepiscopis Strigoniensibus, Tyrnaviæ anno 1752. editis*, exactam esse Chronologiam, dum isthic exordium Archiepiscopatus Lucæ, ad annum 1162. figitur. In robur priorum, atque cumprimis, Regem *Geysa*, a Duce filio *Geyza* distinguendum esse, en anni ejusdem 1158. diploma, quod Regia auctoritate est expeditum.

In Nomine Sanctæ Trinitatis & individuæ unitatis. Ego Geysa DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Chroatiæ, Ramæque Rex. Do & confirmo B. Dompnio, & tibi Gaudio Archiepiscopo fideli Nostro, pro anima mea, & parentum meorum, Ecclesiam S. Bartholomæi de Tino, cum omnibus pertinentiis suis; & Monasterium S. Stephani, & S. Moysi de Salona, cum omnibus pertinentiis ipsorum. Auctoritate Regia decernens, ut non liceat alicui hominum, Bano, Principi, Comiti, seu cuilibet Ministrorum nostrorum ipsam Ecclesiam, sive Archiepiscopum ipsius, de præfata donatione molestare, inquietare, minuere, vel defraudare. Quicumque vero hujus meæ donationis paginam violare præsumpserit, Iram Omnipotentis DEI, & Regiam indignationem incurrat, & ipsa donatio nihilominus suum robur obtineat. Data per manum Barnabæ Aulæ Regiæ Cancellarii, in præsentia Lucæ Archiepiscopi, & Arpæ Bani, & aliorum Principum. Anno Incarnationis Christi, 1158.

De Jadra difficultas est, cui nempe paruit? Erectio Sedis hujus ad Archiepiscopalem dignitatem, quod anno 1145. evenit, res tanta non est, cum hoc Gaudii Archiepiscopi Spalatensis consensu evenisse credendum sit; dum Sedes Apostolica, jura cujusvis illæsa cuperet, *Gaudiusque Primatialem* suam dignitatem, hac elevatione Jadrensis Sedis amplificaverit, observante hoc ipsum, Doctissimo Farlato. Sed quia in Tabulis SS. Cosmæ & Damiani, apud Farlati exprimeretur: *Anno 1146. Indictione nona, tempore Petri Pol. Ducis Ven. & Lampridii Jadrensis Archiepiscopi & Petri Comitis* &c. Argui posset, Jadram sub Geysa II. Venetorum potestatis fuisse. Verum hæc, nec Th. Arch. c. 20. nec ipse Dandulus scriberet, qui unicè *Protectionis* meminit, *cum de Salona, Spalatum foret translata Metropolis, eamque & Tragurium, Sebenicum, & plura alia loca Croatiæ, Hungarica rabies occupasset; Jadra cum Insulanis urbibus sub Ducali protectione manentibus, gravis inter ipsas Civitates est orta dissensio. Tunc Lampridius Jadræ Episcopus, Ducis præsidio, ab Anastasio Papa, ut Jadrensis Ecclesia Metropolis, & Palliata de cætero foret, privilegium obtinuit, illique, Insularum Cathedrales Ecclesias, Romanæ Ecclesiæ obedientes, subjecit.* Dand. l. 9. c. 14. part. 12. teste Farlati. Ultima verba reflexionem merentur. Sed explicatio huc non pertinet, verum cum sint Hist. Eccl. ideo: Preces, comendatioque eatenus Venetiarum Ducis, pro Lampridio, subjectionem Jadræ Venetis, eo minus evincunt, quod ejusmodi preces, nunc etiam impetrari solent, possuntque; pro elargienda quapiam, Sedis Apostolicæ Gratia, quin legitime concludatur, oratorem subditum ejus esse, qui commendat, seseque interponit. In casu autem præsenti, est luculentum, ex eodem Dandulo, ita scribente: *Anno Domini 1154. Papæ Adriani primo, Henricus Dandulo Patriarcha, Ducis hortatu, Romam properans, approbationem Patriarchalis Sedis in Grado, & jus Primatus supra Jadratinum Archiepiscopum, & ejus Suffraganeos ab Hadriano obtinuit; ut sicut Populus antiquis temporibus Venetorum Duci obtemperabat; ita Clerus eorum Patriarchæ pariter obediret.*

Ego prætermitto illam æquivocationem Danduli: *ut ſicut populus*; tacendo: quis ille *populus*? At ſi Jadrenſem intelligit, ipſe fatetur: *antiquis temporibus Venetorum Duci, obtemperabat*, igitur teſtimonio Danduli, & Interpretis priorum ſuorum: *Jadra cum Inſulanis Urbibus, ſub Ducali protectione manentibus* - Item: *Ducis Præſidio* &c. tunc, ſive ſub Geyſa II. aňis 1145. item 1154. & 1155. ac ſequentibus, Jadra cum Inſulis, ſub poteſtate Venetorum non fuerat. Scriptores Venetæ, hoc ipſum fuiſſe cauſam volunt, ut Jadrenſes ad Hungaros deficerent. Miror, ſi eorum fuerunt ſubditi, quid fuit? ut iniquam Eccleſiæ ſuæ cenſuerint ſubjectionem, hujuſque elevationem ad Archiepiſcopatum. *Jadrenſes periniquo animo* (verba ſunt Farlati) *tulerunt Eccleſiam ſuam in ditionem redigi Patriarchæ Gradenſis*: *id quod eorum animos a Venetis alienavit, & ab Imperio Venetorum ſæpius deficiendi initium & cauſam præbuit* (Quomodo initium præbuit, dum Dandulus a Farlati citatus ait: antiquis temporibus Venetorum Duci obtemperabat) *cum autem diu, multumque reluctati fuiſſent, vix tandem adduci potuêre, ut ſuum Archiepiſcopum, eidem Patriarchæ ſubeſſe paterentur. Sed hæc alias.* Præmiſſa referre credidimus, ad intelligendas æquivocationes, quæ ex eodem Dandulo, ſunt dilucidatæ, ut ſcrupulum nemini facere debeant, ſi legatur, *Præſidio Ducis Venetorum*, Jadrenſem Sedem, ad Archiepiſcopalem fuiſſe elevatam. Sed neque putes eruditè Lector, *Jadram* ſui fuiſſe juris, atque a Geyſa & Hungariæ Regno independentem. Enimvero ex Farlato, Thoma item Archid. cap. 20. conſtat, dum de Lampridio ad Jadrenſem Sedem promovendo ageretur, Comitis tum Jadræ *Petrana*; ſive Petri, favoribus Lampridium fuiſſe electum, obtinuiſſeque Pallium. Idem vero *Petrana*, quod Hungariæ Regi ſubjectus fuerit, teſtatur monumentum Tom. 3. pag. 185. apud Cl. Farlati, ubi: *Anno D. N. JEſu Chriſti 1164. Indict. XII. Temporibus itaque Domini Stephani Regis Hungariæ, & Ampudii ejus Bani. Nos denique Petrus, DEI Gratia Solonitanæ Eccleſiæ Archiepiſcopus* &c. ibi legenda, ubi: *ante Albeuſum, qui tunc temporis in loco Bani erat - - ac prædictus Albeuſus viſa ratione Preſtaldum nobis Bogdanizum dedit; deinde Stephanus frater Cippæ, loco fratris ſui venit cum Petrana Comite, qui tunc temporis ſub Rege Ungarico erat, & miſerat illum Banus cum fratre ſuo in iſtis partibus - - ac infra - Hoc ergo nos audientes, ea, quæ prænominatus Stephanus, frater Bani cum Petrana Comite judicaverunt, nos confirmavimus* &c. Profecto liquet hinc, anno 1145. & ſequentibus, ſive Geyſa II. vivente, Jadram, & Comitem hujus Petrana, nequaquam Venetis paruiſſe, verùm *Petrana Comite - qui tunc temporis ſub Rege Ungarico erat*, & quidem a Bano dependens, ut contextus evinceret. Itaque in ſtabili firmoque Poſſeſſorio Dalmatiæ, Geyſa quoquo fuerat. Firmantur iſta, *Abſalonis* Hungari in Archiepiſcopum Spalatenſem, poſt Gaudii, ſive reſignationem, ſive privationem, electione. Hac de re legendi Archid. Spal. ac Farlatus Tom. 3. Ex *Abſalonis* hujus epiſtola ad Spalatenſes, apud Farlati Tom. 3. pag. 180. condiſcimus: cauſam, quæ erat Abſaloni, cum Mercurio Comite, in *Regio auditorio* fuiſſe agitatam in Hungaria. 2. Vivente Geyſa, pro more Dalmatiæ Croatiæque fuiſſe Ducem Geizam alterum, filium Regis. Et ſub hoc Banum, ſcribit enim: „ Scitis enim in præſentia „ veſtra, quam coram Legato Regis, qualiter Mercurius Comes, contra Dominum, quam in „ nos inſanivit; idcirco quia juſtitiam meam quærebam, relatum eſt hoc Regi, quam Duci, „ & toti Regno. Unde valde indignati fuerunt; & quia ego in præſentia Regis fui interro„ gatus, voluit, noluit, oportuit me dicere. At tum tantum rogavi Regem, quam Ducem, „ quod condonaverit ſibi, & cum gratia circa Regem moratur, & cum honore Spalatum re„ dibit - - - Hoc Rex & Banus audientes majores grates vobis referent. Quod ſi non fece„ ritis, nos quidem per gratiam Regis, quam Ducis in Dalmachia erimus - - - Nos verò cum „ conſilio Regis & Ducis mittimus inter vos Joannem Comitem noſtrum &c. „ Quare Geizæ Ducis, ut ſupra ſumus commentati, hinc quoque memoria firmatur, cum ſcripta ſit epiſtola circa 1160. niſi velis, Geyza Duce mortuo, Stephanum illi ſucceſſiſſe, poſt annum 1158. Anno 1148. Bela ſive Belus erat Banus evincentibus monumentis. Credo hunc fuiſſe Geyſæ Avunculum. *Arpa* Banus erat Croatiæ, ut ſuperiora teſtantur monumenta. Quæ bella Geyſa II. geſſit? cum non ſit inſtituti noſtri, Annal. Parte I. Cl. Pray, videndum. Addimus tantum, videri nobis veroſimile admodum, Borichium quacumque demum occaſione & modo, ſic ſub Geyſa transegiſſe: ut prætenſione ſua ad Coronam Hungariæ ceſſa, jure item in Ramam, dominia quædam a Rege collata acceperit, cum Banatus Regni Sclavoniæ honore. Equidem infra Hiſt. Zagr. pag. 76. *Boricio Bano* exprimitur. In *notitiis autem Eccl. Quinque-Eccleſienſis* exhibemus Belæ IV. ſententiam, anno 1259. feria quinta poſt Feſtum S. Michaelis Albæ latam, in favorem Philippi Epiſcopi Zagrabienſis, ubi: *Quod cum Venerabilis Pater Philippus Epiſcopus Zagrabienſis dilectus & fidelis noſter, ſuper terra S. Martini, condam Borich Bani, a Paulo filio condam Borich Bani, coram Nobis tractus fuiſ-*

ſet

set in causam, idem Paulus prædictam terram, utpote hæreditariam sibi cum instantia restitui postulavit &c. Arguimus hinc Borichium, dominia in Hungaria accepisse, tenuisseque. Neque in sententia, hæc Paulum non probasse asseritur, sed in pœnam falsificatarum quarumdam Belæ IV. litterarum, terra S. Martini auffertur a Paulo, adjiciturque Episcopo: „ In ipsa instantia judicii (ita in sententionalibus) prædictus Paulus deprehensus est Nostras „ Regias litteras falsavisse. Cum igitur etsi aliquid juris in prædicta terra S. Martini præ- „ fatus Paulus haberet, præter vitium compertæ falsitatis, ipsa terra S. Martini, sicuti & a- „ lia bona sua, ad nostras manus essent merito devolvenda. Nos deliberato omnium Baro- „ num nostrorum, qui tunc aderant consilio, prædictum Zagrabiensem Episcopum, super „ ipsa terra S. Martini, ab impetitione ipsius Pauli, & omnium, qui nomine, jure, seu occa- „ sione ipsius Pauli, ipsum impeterent, vel impetere possent, sententionaliter duximus absol- „ vendum: Adjudicantes eidem Episcopo, & pro eadem summa, prædictam terram S. Marti- „ ni perpetuo & pacifice possidendam &c.

Apud Pray Annal. Par. I. pag. 145. male asseritur: pleraque Dalmatiæ oppida, *aut ab Venetis ad Hungaros transisse* &c. dum ex anterioribus constat, Venetis, sub *Geysa* in Dalmatia nil fuisse. Titulus vero Conradi Comitis Dachoviensis, qui legitur: *Chunradus de Dachawe Dux Croaciæ Dalmatiæque* ex varia Scriptorum acceptione Croatiæ Dalmatiæque processit. Rem hanc ab aliis illustrandam spero, mihi enim privato homini, ea non est librorum copia, ut decidere queam. Ex Chronico Andreæ Presbyteri Ratisbonensis condisco, Fridericum I. Imp. multa innovasse priora, & Marchionatum Austriæ, in Ducatum elevasse, an. 1156. teste Diplomate Friderici, ab Andrea exhibito. De Conrado hoc, ita habet Andreas: *Anno Domini MCLXIV. Gebhardus de Purkhausen obiit. Ex tunc Duces Bavariæ castrum Purckhausen possederunt. Tunc temporis Conradus Croatiæ atque Dalmatiæ Dux, natione Noricus, de castro Dachaw oriundus, apud Pergamum finem vivendi fecit, ejusque corpus in terram suam deportatum, in Monasterio Schyren est sepultum. Cujus liberalitas, & in multis probata periculis animi magnitudo meruit, ut subtractus ex hac luce, memoria illius longo tempore apud posteros non deleatur.* Laurent. de Monacis lib. 7. pag. 122. In Vitali Michaele Duce fatetur: *Fridericus Primus adhæret Octaviano antipapæ - dum Venetæ eidem* (nempe Alexandro III.) *etiam unanimiter adhærent, Imperator contra fœdus* (idem D. Laurent. pag. 59. refert: a Friderico Primo data Venetis Privilegia, apud Venetias in Palatio Ducis XVI. Kalend. Septemb. præsentibus Patriarchis Aquilejensi & Gradensi anno Domini 1197. per Privilegium datum apud castrum Johannis, Octavo Idus Junii) *Venetos pro hostibus habens, jubet eorum fines invadi, ejusque jussu, Veronenses, Ferarienses, & Paduani sub dolo intercipiunt castrum Capitis Aggeris.* Itaque dum idem D. de Monacis fateretur, Patriarcham Aquilejensem fuisse cum Imperatore antipapistam, puto ego Conradum hunc Dachauiensem, submissum fuisse adversus Venetos, hinc quia apud Pray Annal. Par. I. D. Ludewig haberet, Ducem eum fuisse creatum *Maraniæ*, quæ olim erat sub jurisdictione Episcopi Croatensis, Titulum hunc: Dux *Croatiæ Dalmatiæque* a Conrado fuisse assumptum, aut etiam eidem ab Imperatore concessum. In Pergamo enim, anno 1164. fide Andreæ Presbyteri obiit. Hac vero ætate, ad obtendendum jus Dalmatiæ, causa maris Adriatici, ob ejus utilitatem, atque ad terram Sanctam sæpius progressum, Dalmatiam extendebant, Imperator uterque, Veneti, ac Vicini alii, ut Dalmatiæ nomine, quavis maritima censeri debere, prætenderetur. Quod combinatio Scriptorum evinceret. Ego de Conrado aliud monere nescio. Hoc scio, his ipsis temporibus, Duces Croatiæ Dalmatiæque fuisse, ut supra Geyza Dux, & infra Stephanus. Banos item; Dalmatiamque cum Croatia & Sclavonia, Reges Hungariæ pro suis Dominis habuisse, ut superiora testarentur. Neque *Ducis Conradi*, in Dalmatia Croatiaque repertum adhuc esse, ullum monumentum. Quare Conradus præter Titulum, in Croatia Dalmatiaque nil juris potestatisque habuit. Neque in ullo Diplomate Regum Hungariæ, Titulus ille Conrado datus agnitusque fuisse, eruitur. Hinc sensu isto, Hist. Zagr. pag. 78. est accipiendus; neque enim ibi aliud posuimus, ac quod sub nomine Ducis: Croatiæ Dalmatiæque inveniatur, & legatur. Qua ratione? nequaquam tum examinantes, ut studiose omittentes talia, quibus Civilis historia illustretur. D. Laur. de Monacis pag. 128. Friderici Imp. tertiogenitum filium ait *Octonem Conradum*. Hunc pugnasse contra Papam Alexandrum III. & a Venetis Papæ defensoribus, captum fuisse. In cujus victoriæ memoriam, Pontifex Duci annulum porrexit dicens: *Te fili Dux, tuosque Successores volumus singulis annis annulo mare desponsare, sicut vir subjectam sibi desponsat uxorem, quia ab infestationibus meis mare taliter quietasti.* Narrat deinde Octonem fuisse dimissum e captivitate, conditione illa, ut concordiam procuret, quod & factum, cum Imperatoris Friderici ea subjectione, ut in Foro Veneto, Imperator spectante diversarum gentium

multitudine, ante D. Papam cum omni humilitate & devotione flexis genibus iterum & iterum provolutus, pedes ipsius oscularetur, ita: ut quoties ad D. Papæ pedes descendens se humiliter inclinaret Imperator, toties Te DEum laudamus, universus Clerus & populus voce maxima proclamaret. Si hæc vera sunt, quod non examinamus, Conradi Titulos facilius explicaremus. Sed Andreas Presbyter Conradum, natione Noricum fuisse scribit. At quævis hæc doctiores examinent.

VIII. Thuroczio teste, Geysa II. pridie Kalen. Junii obiit, anno 1161. Firmatur hoc diplomate inferius legendo. Quæ fuerat pro Corona dissensio, notum est e Scriptoribus. *Stephanus* Patri succedere voluit, sed a Patruis *Ladislao* atque *Stephano*, obices habuit. Fridericus Imperator, tot rebus in Italia implicitus, sese his nostratibus rebus immiscuisse non legitur illico, sive Geysa mortuo. Quæ his de rebus, a Cl. Pray, aliisque scribuntur, non describimus. Videantur apud Scriptores. Sententia mea, discordiæ istæ, necdum satis sunt illustratæ. Combinatione monumentorum quæ in lucem prodierunt, Scriptorum item; mea opinio sequens est, quæ si doctis, eruditisque viris non probetur, eam emendari illustrarique expeto, futurus hercle discipulus, quisquis, rerum harum confusarum, veritatem demonstraverit. Itaque puto ego, mortuo Geysa, filium ejus Stephanum, fautoribus caruisse. Atque electionis liberæ occasionem nactos, hujus studiosiores evasisse. Hinc quamvis Niceta Choniate teste, causa servandæ libertatis (ne videlicet ob affinitatem Stephani cum Manuele Imp. qualitercumque subjectum Græcis reddi valeat Regnum) a Stephano, Geysæ fratre, abhorruerint; tamen sive vi armorum, sive promissionibus Manuelis, eo descendisse videntur, ut ab exemplo anteriori, Salomonis videlicet tempore, quô, intra eum, Geysam & Ladislaum facta fuit Regni partitio, nunc quoque, inter tres prætendentes partiretur, Stephanum nempe Geysæ filium, hujusque patruos Ladislaum, & Stephanum. Itaque Croatia Dalmatiaque *Stephano Geysæ filio* obtigit, cum titulo Regis, quoque Hungariæ: *Ladislao* Hungaria, *Stephano* Manuelis affini, Sclavonia, Bosnia, cum parte Hungariæ inferioris. Uterque etiam horum, Regios servaret Titulos, & *Urami*, Cinnamo teste, sive *Dominus noster* ab Hungaris appellaretur. Opinari hæc, monumenta nos faciunt. Enimvero de Stephano Belæ II. Regis filio, infra Histor. Zagr. pag. 76. perhibet diploma, anno 1163. ubi, *primo anno Regni sui*, eum descriptis partibus imperâsse. Ubi dum aliorum Episcoporum non esset mentio, ac Archiepiscopi Bacsiensis, Episcoporum item, Quinque-Ecclesiensis, Varadiensis, Chanadiensis, Zagrabiensis, Comitum item ibi legendorum, cum clara expræssione: *Coram Principibus Regni*, consequens est, hos sui Regni fuisse Principes, & jurisdictionem Regni sui, in indicatis metiendisque abinde limitibus, fuisse inclusam. Residuum fratris sui Ladislai II. esse debuisse concludimus. Ladislai hujus, nullum adhuc monumentum in lucem prodiisse reminiscimur, illius nihilominus Regnum, Scriptores testantur, quamvis de anno & morte ejus differant. *Stephano* Geysæ filio Dalmatiam Croatiamque obtigisse, deducimus, ex diplomate illius, anni æquè 1163. sequente, apud Farl. Tom. 3. pag. 184. „ In Nomine Sanctæ, & „ Individuæ Unitatis. Ego Stephanus Domini Regis Geyzæ filius, DEI Gratia, Hungariæ, „ Dalmatiæ, Chroatiæ, Ramæque Rex, una cum Domina Regina Matre mea, & Principi„ bus meis, confirmo B. Domnio, & tibi Petro Archiepiscopo fideli nostro præceptionem & „ subjectionem, quam fecit illustris Pater noster, omnibus Episcopis per Dalmatiam consti„ tutis, & omnes Parochias, quas Prædecessores tui tenuerunt, & maximè Parochiam Cor„ baviæ, Barani, Plasi, & Vallis Vinariæ (vulgo hodie Vinodol) Modrussæ, Novigradi, Ca„ pellam etiam S. Stephani, & S. Moysi de Salona, cum omnibus ad eas pertinentibus, quas „ pater noster Rex Geysa concessit eidem Ecclesiæ S. Domnii, auctoritate Regia confirma„ mus, præcipientes: ut non liceat alicui hominum, Bano, Principi, Comiti, sive cuilibet „ Ministrorum nostrorum, ipsam Ecclesiam, sive Archiepiscopum ipsius, de præfata subje„ ctione, & præceptione facta Episcopis, sive de prædictis rebus molestare, inquietare, minu„ ere, vel defraudare. Quicumque vero hujus nostræ confirmationis paginam violare præ„ sumpserit, iram Omnipotentis DEI, & nostram indignationem incurrat, paterna donatio„ ne & præceptione, confirmatione quoque nostra nihilominus suum robur obtinentibus. Da„ tum per manum Stephani Cancellarii, & Dominæ Reginæ Capellani, in Parochia tituli; „ in præsentia Episcoporum Rodani Nonen. Lampridii Scardonen. & Dede Chroatien. in „ præsentia Comitum Martini Spalatensis, & Gregorii Sclovoniæ filii, & Cotromani; Se„ cundo anno Regni Nostri, anno Incarnationis Christi, Millesimo, Centesimo, Sexagesimo „ Tertio. „ Horum combinatio, memoratam supra divisionis secutæ opinionem meam, a nemine quidem scriptam hactenus, causavit. Superius Stephanus Belæ II. filius, sui Regni Principes exprimit; hic quoque Stephanus Geysæ II. filius, *cum Domina Regina matre mea* inquit, & *Principibus meis*, uterque suos Episcopos, cum Archiepiscopo exprimit. Uterque

que tacet, Strigoniensem, & Episcopos Hungariæ, quos ideo credimus ad Ladislaum pertinuisse. Annum 1163. Regni sui vocat primum, Stephanus ille, iste secundo anno Regni Nostri exprimit, a morte videlicet Geysæ patris sui. Cæterum ex diplomate hoc, mirificè firmantur, quæ superius scripsimus, Sclavoniam nempe, a Croatia distingui, & Modrussiam, Corbaviam, Vinodoll, Novi Croatiæ esse, Zagrabiam, & quæ ad Modrussiam sunt aut malis dicere, a Modrussia versus Orientem, Sclavoniam esse, fuisseque ita ab olim habitam.

Diploma supra pag. 160. indicatum & apud Farl. pag. 185. legendum, evincit Stephanum Geysæ filium, Dalmatiam Croatiamque anno 1164. possedisse, dum Petrus Archiepiscopus Spalatensis orditur: *Anno D. N. JEsu Christi 1164. Indict. XII. temporibus Domini Stephani Regis Hungariæ, filii Geysæ Regis, & Ampudii ejus Bani.* Combinatione etiam horum observa erudite Lector, in diplomate hoc, *Ampudium*, quem puto a nostris Ompudinum scribi, Banum exprimi, in alterius verò Stephani diplomate, *Boricio Bano* legi. Hinc dignitates, sive Baronatus Regni, fuisse a quovis observatas. Sane quæ sit rerum sub tribus his Regibus gestarum obscuritas, non est ut deploremus. At non solum obscura sunt quævis, at admodum variant. Hi enim Ladislaum intra annum 1164. mortuum volunt, hi resignâsse: verum cui? & qualiter? tacent: hi eundem vixisse ad annum 1172. volunt. Mihi combinatione Scriptorum, continuâsse civilia bella, ad Belam usque III. videntur. Quamvis enim anno 1164. Petrus Archiepisc. Spatatensis exprimat; *Temporibus Dni Stephani Regis Hungariæ*, haud attamen Stephanus fuit tum in Dalmatia, quod apud Pray, Contin. Cosmæ Pragen. scriberet ad an. 1164. *Vladislaus Rex* (videlicet Bohemiæ) *terram Hunorum intravit, Regem Græcorum ex ea perturbavit* (puto Stephanum IV. designari) *Ungarorum Optimates pacificavit.* Apud eundem Pray, Chronicon incerti authoris ad an. 1164. narrat: dissentientibus inter se Geysæ fratribus, & filio ejus. Filium Geysæ, Imperatorem Fridericum, datis quinque millibus Marcarum suæ parti adjunxisse. Proinde anno 1164. Stephanus in Dalmatia vix fuerit. Interim anno eodem, nescio quas, Spalatenses passi fuêre adversitates, quas colligere est ex Epistola Alexandri Papæ apud Farl. Tom. 3. pag. 186. quin ex tenoribus epistolæ subdubito, an non Dalmatæ quæsiverint, semet in Papæ clientellam subjicere; pro more tamen Rescriptorum, res obscura est. Petrus Archiepiscop. Spalatensis, quia in Hungariam progressus fuisse, circa annum 1165. scriberetur, Albæque Regali sepultus 1166. ad Regem Stephanum indubie iverit, qui tum, pro Ladislao quoque ibi Regnum tenuerit.

Profecto fundamento omni caret, & cum circumstantiis horum temporum, conciliari nequit, quod post Dandulum, Scriptores Veneti dicunt: Regem Stephanum cum exercitu ad maritimas venisse partes, & Dalmatinos attraxisse, Spalatum nempe, Tragurium, Sebenicum, pluraque alia loca, largifluis Privilegiis obtinuisse. Vix etiam subsistere possunt, nuptiæ illæ, quas Dandulus refert, a Stephano Rege factas, intra Leonardum Comitem Auxerensium, cum filia Ducis Desæ, & Nicolaum Comitem Arbensium, cum Maria, filia Ladislai patrui sui. Præterquam enim quod Ladislaum cælibem vixisse, sit credibilius; tamen ob Coronæ discrimen, quod fuit intra Ladislaum & Stephanum, vix nuptiæ illæ, de Ladislai filia, tractari a Stephano potuêre. Quare Doctissimus Farlatus jure merito, tam Venetos, quam & horum descriptores Hungaros rejicit, dicens: *Idem Scriptores Hungarici confirmant, quod mihi non probatur, neque sit verosimile; Ex quo enim hæ urbes sub Imperium Belæ II. Regis Hungarorum rediverant -- in eorumdem fide ac potestate manserunt, usque ad annum fere Septuagesimum hujus Sæculi, ut Privilegia Regum Hungariæ Bellæ II. & Stephani III. iisdem Civitatibus concessa demonstrant; quorum postremum Stephanus III. Sibenicensibus dedit anno 1167. Nec vero Venetis sed Hungaris, Emmanuel Orientis Imperator illas urbes ademit, ut suo loco dicemus. Stephanus ergo Spalati, Tragurii, Sibenici dominatum, non Venetis ereptum recuperavit, sed ab avo & parente traditum retinuit, ac deinde ademptum sibi ab Emmanuele, amisit.* Quare sub Stephano quoque Rege Dalmatia ut juris legitimi Coronæ Sacræ, sub possessorio mansit Regni Hungariæ. Sed si quæ fuerunt molimina, in Regum Hungariæ discordiis, pro obtinenda Dalmatia, ea potius Romæ essent attribuenda. Equidem mortuo Petro Spalatensi Archiepiscopo in Hungaria, *Albertus Cardinalis de Mora*, ut cap. 20. Thom. Archid. legationis titulo Spalati sedens, effecerat ut in Archiepiscopum Spalatensem eligeretur, quo tamen non admisso, non solum a Spalatensibus, petitum fuit; dari sibi ab Alexandro Archiepiscopum, quem etiam acceperunt *Gerardum* nomine; sed temporalis etiam jurisdictio a Papa exercebatur. Profecto testis est Thom. Archid. Quod rogatus a Spalatensibus Gerardus: *ut ad Urbem Regiam proficiscens, fidem pro se, & pro Civibus Imperatoriæ Celsitudini jurejurando firmaret; sed cum nollet aquiescere præter mandatum Papale - - ad Alexandrum Papam se contulit,*

petens ab eo consilium, quid super facto hujusmodi sibi foret agendum. Dominus vero Papa, ipsius indebitæ molestationi compatiens, præfecit eum Ecclesiæ Sipontinæ, retenta nihilominus administratione Ecclesiæ Spalatinæ. Gerardus exigere potius debebat, mandatum Regis Hungariæ, atque ad hunc pro consilio ac mandatis recurrere. Anno 1168. Idem Alexander monet Gerardum in epistola apud Farl. ut in exactionibus, ita omnia videat, tanquam non videat, & in simplicitate dissimulet, quæ alias essent durius requirenda, consulens hortansque: *ut in præsentiarum his superſedeas, statum terræ, & qualitates, & mores hominum plenius cognoscere studeas, & paulatim rationes Ecclesiæ tuæ, diligenter inquiras - - nobis confidenter significes.* Anno 1169. idem Papa, per epistolam, ad Gerardum, quem Legatum Sedis Apostolicæ scribit, mandat, ut Sibenicenses cogat, ad satisfaciendum pro furto commisso, filio Bonumiri de Siponto, inquiens: *tum ex officii nostri debito, tum etiam consideratione devotionis, quam circa nos specialiter gerit.* Mirum est: Bonumirum in materia hac restitutionis, ad Papam recurrisse, si Dalmatæ subjectionem quandam non fuissent testati. Dubitari nequit, ex monumentis apud Farlatum & Lucium, ab hoc tempore plurima, jurisdictionis meræ temporalis, in Dalmatia, per Legatos Pontificios fuisse disposita. 'DS. Laurent. de Monacis, uti summa Venetorum in Alexandrum promerita, sed sine Cronologia & ordine narrat; ita & Alexandri in Venetos favores. Reliquos inter, lib. 7. pag. 122. *Hoc tempore in Arbensi Civitate, repertum est, Ducale Privilegium, bulla plumbea communitum sub ordine & conditione eligendi Comitis Arbi. Alexander igitur Tertius illam non de novo concessit, sed confirmavit.* Quid per *illam* intelligatur, an nempe Arbam? vel Bullam? nescio. Quidquid dicatur, Papæ quandam potestatem in Dalmatiam agnovisse videntur Venetæ, dum ab eo sive concessionem, sive confirmationem acceperunt, Ducalis quidem Privilegii. Lucius lib. 3. cap. XI. pag. mihi 136. exhibet Privilegium istud, quod confectum exponitur anno 1166. Indict. 14. IV. Kalend. Jul. Quo anno Dalmatia parebat Stephano Regi Hungariæ, uti superiora demonstrant. Quare quid de Privilegio illo? facto item Venetorum, quam & subsequa ab Alexandro confirmatione censendum sit? Lector determines.

Emmanuelem Imperatorem restituendo ad antiquum splendorem Romano Imperio, perquam studuisse, fatentur omnes, mediaque quæsivisse ad finem, satis apparet, ex bellis suis, terra marique gestis. Quod Hungariam attinet, Cinnamo, Niceta, aliisque testibus (quos lege sis) videtur hanc Stephano III. permisisse lege ea: ut Bela frater Stephani sibi traderetur, cum Bosnia & Croatia, ut portione hæreditaria Belæ. Dalmatia tractatui huic inclusa non fuerit, cum Stephanus Sibenicensibus elargitus sit anno 1167. Privilegia, Lucio teste. Quare cum Emanuel Adriatici dominium recuperare tentâsset, ac teste Dandulo: *Anconitani Emmanueli obedientes, Venetos ut sibi æmulos* habuerint, Stephano Rege Ungariæ, classe non proviso, Dalmatia Emanueli se dedidit, ut videre est ex cap. 20. Th. Archid. Qui relata Gerardi in Archiepiscopum Spalatensem electione, ait: *eo tempore Spaletenses & tota pene Dalmatia subjecerunt se Constantinopolitano Imperio.* Et dum non diceret *anno*, sed *tempore* puto ego, circa 1171. hoc evenisse. Opinionem hanc evincente membrana apud Lucium lib. 3. cap. 9. *In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis, anno - 1171. Indictione vero 3. Sub tempore Magnifici Imperatoris Nostri Manuheli. In Civitate nostra Spalatina & in toto Regno Dalmatiæ & Chroatiæ Imperante Constantino Sebasto. In Sede quoque B. Domnii residente Gerardo Ven. Archiepiscopo* &c. Relles Dux ille Croatarum, de quo cap. 21. Thom. Archid. Quis, & cujus partis fuerit? nescio. Crederem Chulmiæ Ducem fuisse, quod hac ætate Sclavone Duces, in oris illis deducantur. Ex epistola Alexandri apud Farlati, Anno 1172. scripta, qua Clerum immunitat a contribuendo, quando ad Imperatorem Constantinopolitanum, vel Regem Ungariæ Archiepiscopus esset iturus: Item ibidem Gerardi, anno eodem, qua innuit, se fuisse monitum, ut revertatur, aitque se rediturum, Si: *Comes cum universo populo a majori usque ad minorem, præter manualem fidem jam datam, juramenta super Sancta Evangelia solito more* fecerint - - *quod ipsi bona fide, & sine aliquo malo ingenio defendant nos, & omnia nostra, & aliquam injuriam perpeti pro eorum posse non permittant, nec cogant nos, nec cogi sinant ad Constantinopolitanum Imperatorem, aut alibi* &c. Videtur mihi, utrumque hoc indicare, Dal. Clerum fluctuâsse, quas in illis motibus sequeretur partes, nec propendisse ad Constantinopolitanos. Hoc facile motivum fuerit Alexandro, ut translato Gerardo ad Sedem Sipontinam, administratio Spalatensis eidem relinqueretur. Credo ego Emanuelem, vi, belloque aperto Hungaros pro Dalmatia irritare noluisse, ne eos a Bela averteret, sed largitionibus, benevolentia (ut Thom. Archid. cap. 22.) Dalmatas sibi devinxisse, ut sponte ad Emanuelem transiverint.

IX.

IX. Anno 1172. mortuis tribus memoratis Hungariæ Regibus, Bela III. frater Geysæ successit, Regnumque adiit 1173. Occasione hac Croatia Dalmatiaque penes Emanuelem relicta sunt, haud tamen cessa, dum Emanuele mortuo, Dalmatia Croatiaque rediit ad Belam, Sacramve Regni Coronam. Missa ego, quævis facio, quæ sub Emanuelis, Dalmatiæ Croatiæque possessorio, acta ibi sunt, dum Historiam Dalmatiæ scribendam non suscepi. Moneo I. Sclavoniam sub pactis illis, intra Emanuelem Imp. & Regem Belam III. compræhensam non fuisse, demonstrante hoc, Privilegio hist. Zagr. pag. 78. anni 1175. quod Lector erudite perpendere velis, visurus ex Belæ Titulo, quævis eum Sacræ Coronæ jura servâsse. Partes vero Croatiæ Liburnicæ, ab Emanuele dependebant, quod iterum doceo, ex monumento apud Lucium lib. 3. cap. 10. pag. mihi 132. *In Christi Nomine. Anno Dominicæ Incar. 1180. Indict. vero 13. Regnante D. N. Manuele Sanctissimo Imperatore, & in Ducatu Dalmatiæ, & Chroatiæ existente D. Rogerio Sclavone Duce. Hoc actum est &c. - - sunt testes: Imprimis Mireus Segniensis Episcopus. Flasco Tiniensis Episcopus - - Brevero Jupanus.* Quæ evincunt hos Episcopos, adeoque & Liburnicam Croatiam, pro *Domino suo* Manuelem Imp. & constitutum ab eo, Ducem *Rogerium* habuisse. Firmatur iterum quod sæpe monuimus, Sclavoniam a Croatia distingui, & Sedem Zagrabiensem esse in Sclavonia; Segniensem autem in Croatia; quamvis nunc, Zagrabia hujusque Comitatus, cum Comitatibus Varasdinensi & Crisiensi, pro Croatia accipiantur. Quamvis decennio hoc, Dalmatia Croatiaque Emanuelis agnoverint imperium, huicque paruerint, Clerus nihilominus populusque, cumprimis Dalmaticus, conjunctionem cum Sede Apostolica servârunt, fuitque tam *Gerardus*; quam & hujus Successor *Raynerius*, rogantibus Spalatensibus, datus a Papa Archiepiscopus, quin uterque *Apostolicæ Sedis Legatus.* De quibus, vide Cl. Farlati Tom. 3.

Mortuo Emanuele anno 1180. Bela III. Hungariæ Rex Dalmatiam Croatiamque, ut hæreditatem suam, & Sacræ Regni Coronæ Provincias, alias Regna, Sacræ Coronæ unita, sine controversia, belloque pro recuperandis gesto, recepit. Emanuel Mense Junio anni 1180. ex memorato apud Luc. instrumento vixisse deducitur, an autem B. Raynerius, qui primis diebus Augusti obiit, Emanuelem præcesserit, non examino. Hoc docent monumenta, anno 1180. Belam Regem in possessorio Dalmatiæ extitisse. Enimvero in Arch. S. Chrisog. teste Lucio sequens est memoria: *1181. Mense Feb. Jaderæ Regnante D. Bela, D. G. Rege Hung. Dalm. Croat - Item, Sententia D. Mauri, DEI, & Regis Gratia Comitis, & totius maritimæ Provinciæ studiosi exercitatoris, cum castra metatus esset.* Dandulus quoque: *Jadrenses - - se, & Urbem Jadræ protectioni Belæ Regis Tertii Ungariæ subdiderunt. Rex tunc hominibus, & victualibus civitatem muniit, & muro circumclusit* - - - demum: *Dux paratam hostilem classem mittens per mare, Jadram obsedit, & viriliter impugnat, & Pagum cæterasque insulas sibi subjecit.* Eadem habet Excell. D. de Monacis, nisi quod hæc ad annum 1186. erroneè consignet. Bela III. in dominio totius Dalmatiæ Croatiæque constitutus, videtur Magistratus suos illico dedisse, dum *Maurus, Regis se gratia Comitem*, & totius Maritimæ Provinciæ exercitatorem inscribit. Jadram muris cinxit. Regalibus juribus, nec in minimo præjudicari passus est. Quamvis enim Alexander III. Intellecta Raynerii morte, datis ad Dalmatas litteris *Theobaldum* Legatum suum Spalatum illico miserit (vide epistolam apud Farlat. pag. 211. T. 3.) cum mandatis: *Ut vice sua evellat & destruat, quæ fuerint destruenda, ædificet ac plantet, quæ Domino viderit instruente plantanda*: Quamvis item mandâsset Papa, Jadrensi Archiepiscopo Eugubino: *Mandamus, quatenus infra tres menses postquam Jadram iveris, pergens Venetias, eidem Patriarchæ obedientiam & reverentiam Primati debitam promittas & impendas - - alioquin usum tibi pallii interdicimus, & te consecrandi Suffraganeos, & Ecclesias dedicandi auctoritate privamus.* Quamvis Legatus Papæ, dari ab Alexandro, Spalato Archiepiscopum, modis omnibus quæsiverit, & Pharensem Episcopatum, per sententiam anno 1180. latam, Spalatensi adjudicaverit: Quamvis Dumnensem & Mucarensem Episcopatus jam dudum vacantes (vide Farlatum) voluerit a Papa providendos, tamen *Minoslaus Comes*, jura Regalia tam in præmissis, quam & successione Regis legitima (secundum leges municipales & usum Hungariæ) in substantia Raynerii Archiepiscopi, sic est tuitus, ut Papa litteras sequentes anno 1181. ad Belam scriberet.

„ Alexander Episcopus Servus Servorum DEI, dilecto in Christo filio Belæ illustri Un-
„ gariæ Regi, salutem & Apostolicam benedictionem. Significantibus Nobis dilectis filiis no-
„ stris Clero & populo Spalatino, nobis innotuit: Quod cum Ecclesia Spalatina diu Pastore
„ vacaverit, & usque ad hæc tempora juxta formam Privilegiorum Romanorum Pontificum
„ & Sacrorum Canonum liberam electionem habuerit: *Tu in ea Episcopum secundum quod*
„ *observatum est, eligi non permittis.* Volentes igitur Regiæ saluti consulere, & indemni-
„ tati præfatæ Ecclesiæ pro nostri officii debito providere, monemus Regiam Excellentiam,

„ & exhortamur in Domino, *quatenus liberè, & sine contradictione de persona idonea or-*
„ *dinari permittas*, qui & populo DEI præesse valeat & prodesse. Alioquin licet Magni-
„ ficentiæ Regiæ deferre velimus, jam dictæ Ecclesiæ in jure suo deesse non poterimus aliqua
„ ratione; nam & *Serenitati Regiæ credimus expedire, ut Civitatem ipsam in sua liber-*
„ *tate conserves & habitatores ejus in fidelitate tua, facias firmiores, & ne eis circa do-*
„ *minium tuum occasionem tribuas malignandi.* Ad hæc etiam Regiam Magnificentiam mo-
„ nemus attentius, & rogamus, *quatenus Minoslaum Comitem, ad reddendam pecuniam*
„ prænominatæ Ecclesiæ, quam olim bonæ memoriæ Raynerio Spal. Archiepisc. abstulit, vel
„ ad æstimationem congruam; & ut loca illa, in quibus olim Cathedrales Sedes fuisse nos-
„ cuntur, ordinari permittat; si aliter ad hoc induci nequiverit, *Regia potestate compel-*
„ *las.* Data Viterbii II. Nonas Julii.

Epistolam hanc, ideo ponimus: ut videas Belam non solum pro Legitimo Dalmatiæ Rege, fuisse habitum; sed Regalem exercuisse potestatem. Quid responderit Alexandro? me latet. Vacasse nihilominus Spalatensem Sedem ad annum 1185. Farlatus docet, ac tum primò, Petrum e natione Hungarica, & familia Chitilini, factum fuisse Spalatensem Archiepiscopum. Quin in synodo (apud Farlati videnda) & *Episcopatum Corbaviensem instituit*; & disciplinam Ecclesiasticam, secundum Decreta Regum Hungariæ, ut combinaturus reperiet, in Dalmatia ordinavit. Anno eodem 1185. coronatus fuit Henricus sive Emericus, teste synodi initio: *In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis An. ab Incarnatione Domini MCLXXXV Indict. 3. Domino Lucio Papa III. Apostolicæ Sedi Præsidente, ac D. Bela III. Hungariæ Regnum gubernante, & Domino H.* (sive Henrico) *filio ejus, eo vivente Coronato.* Petrus iste, teste Archid. cap. 23. *in Hungariam profectus, nescio qua de causa ad Episcopatum Colocensis Ecclesiæ translatus est, præfuit autem Spalatensi Ecclesiæ annis duobus.* An non occasione hac, unio Colocensis cum Bacsiensi secuta sit? alibi indagamus. Petro translato, Petrus alter, ex Abbate S. Martini de Pannonia (ut ex Epist. Cœlestini III. apud Farlati) successit. Hunc fuisse Hungarum, & Belam in Dalmatiæ possessorio, evincunt memoriæ ex Archiv. Cænob. S. Benedicti, apud Farl. pag. 222. *In Nomine D. N. JEsu Christi Anno eiusdem Incar. 1188. Indict. vero VI. mediante mense Martio. Regnante D. N. R. Hung. Bela. In Sede vero S. Domnii residente Petro Hungaro Vener. Archiep. Spalatensem autem Comitatum obtinente Grubessa Comite* &c. Aliud quoque ex Tabulario de Cindris Comitum, Anni 1180. exhibet idem Cl. Farlatus, qua inscriptione priora firmantur. Ubi clarè: *Regnante quoque D. Nostro, Bela Rege Hung.* Petrus iste Archiepiscopus anno 1191. in protectionem S. Apostolicæ se tradidit, ut docet Clementis Papæ Breve a Farlato Tom. 3. pag. 223. exhibitum, quod in eo est singulare, quia a 15. Cardinalibus subscriptum, si lubet istic videndum.

Scriptores Veneti, horumque è Nostratibus descriptores, possessorium Belæ Regis, obscurare nituntur. Scribunt, Jadrenses ideo defecisse, quod eorum Archiepiscopus, jussus fuerit ab Alexandro obedientiam exhibere Patriarchæ Gradensi. At hæc esse non potuit causa, verum genuina illa fuit, quam Lucius lib. 3. cap. 12. pag. 140. scriberet, nempe *Maris Adriatici utilitas.* Quare ne Venetæ, ex subjectione Jadrensis Sedis, dominium quoque maris & Civitatis prætenderent, Jadrenses a Venetis non defecerunt, sed ad Belam Regem, ut legitimum Dominum, mortuo Emanuele reddiverunt. Qui etiam muris cinxit eorumdem Civitatem. Anno 1187. ex notis Nicolai Crassi apud Lucium, prætendunt, obsessam fuisse Jadram, Anno autem 1188. vult Dandulus Regem Ungariæ & Venetos diris cladibus in Dalmatia diutius sese flagelâsse. At hæc ab aliis tacentur. Si annis his Venetos intra, & Hungaros diræ clades pro Jadra fuêre, quid est quod anno 1188. pridie Nonas Maji in diplomate Belæ III. pro cænobio Belgradiensi, *Comes Jadrensis* subscriptus habeatur: *Actum est autem istud apud Strigonium, in communi præsentia Principum nostrorum, præsente Paulo Colocensi electo, Stephano Comite de Sala, Mochone Niniensi Comite, Damiano Jadrensi Comite.* Pro Tragurii possessorio habito a Venetis, citat Lucius loco citato, Aurei Mastro Petri edictum. Sed præterquam, quod doceri debeat, an *Taurenses*, cum Traguriensibus iidem sint, dum ex scripturis Jadrensibus constaret, fuisse castellum in Promontorio *Trani* a Tragurio distinctum, edicto illo, non aliud, quam libertas in eundo redeundoque indulgetur. Ponitur quidem pro motivo, *omnes fidem nobis servare volentes, sicuti etiam nostris prædecessoribus olim servavêre fidelitatem, a minimo usque ad majorem nobis juravere.* Sed quo in merito? tacetur, ex combinatione Lucii, juramentum fuerit, sese naves Venetas non persecuturos, haud vero subjectionis. Accedit apud Cl. Farlati Tom. 3. p. 218. quinque Episcoporum testificatio, inter quos *Michael Traguriensis*, ubi: anno 1187. Indict. 6. *Præsidente Romana Sedi Lucio III. Hungariæ Regnum gubernante Bela III.* sine quavis Ducis Venetia-

rum,

rum mentione. Pro *Arba* est æque instrumentum, apud Lucium loco citato, de anno 1193, indicans Petrum Foscarenum solicitâsse Arbenses ad defectionem, nullius attamen jurisdictionis. Quin Arbenses Belam pro Domino agnovisse, demonstrat diploma ibidem apud Lucium, Jadræ factum (ex quo videas Jadram sub dominio fuisse Hungariæ anno 1190.) ubi: *Temporibus Domini Nostri Belæ, DEI Gratia invictissimi Regis Ungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, nec non Calatiæ* (lege Galiciæ) *& Petri Jadertinæ Sedis Venerab. Archielecti* &c. Quia porrò instrumentum illud Arbense, subscriptum haberet: *M. filius Comitis, B. de Veglia*, ne quis existimet, Vegliam tum Venetorum fuisse, describimus, sequens instrumentum, anni ejusdem, 1193.

„ In Nomine Sanctæ Trinitatis & Individuæ Unitatis. Bela DEI Gratia Hungariæ, Dal-
„ matiæ, Croatiæ, Ramæque Rex. Quod fidelitas susciperet incrementum, cum merces fide-
„ litatis, digna retributione compensatur. Dignum ducimus, in illos, Regiæ munificentiæ
„ manum copiosius aperire, quos longæva fidelitatis experientia, & exhibitio devotionis,
„ continuo, gratiæ nostræ reddit commendatos. Attendentes itaque, oculo benigniori, since-
„ ritatem ac devotionem, dilecti, ac fidelis nostri Comitis Bartholomæi de Veglia, totam ter-
„ ram pertinentem ad Comitatum Modrus, & cum pertinentiis, & totis redditibus, ei, &
„ hæredibus suis, jure hæreditario contulimus, perpetuis temporibus possidendam, tali pa-
„ ctione interventa: Quod prænominatus Comes in exoratu gratiæ nostræ, infra limites
„ Regni, cum decem loricis, in compensationem suscepti beneficii nobis assistat: Extra Reg-
„ num vero cum quatuor loricis, nobis serviat, tamen tali tempore citatus veniat, in quo
„ exercitus Croatiæ ex præcepto Regio universaliter ad exercitum fuerit convocatus. Sub
„ hac quoque conditionis forma includere decrevimus: Quod si dictus Comes absque prole
„ ingrederetur viam carnis universæ, unus ex filiis fratrum ipsius, eodem pacto conventio-
„ nis nostræ observato, sub nostræ serenitatis dominio, terram tranquille possideat & quiete.
„ Præterea volumus, & Regia authoritate decrevimus, quod omnes homines intra illam,
„ nullo judicio adstare teneantur, nisi tempore dum Banus in ea terra fuerit, quamdiu præ-
„ sens fuerit, judicandi habeat potestatem. Sed alias, eos determinare non faciat. Verumta-
„ men si Dominus eorum, de hominibus suis, adversariis eorum justitiam facere noluerit, &
„ quærella ante Banum pervenerit, probationibus suis in solo tali casu, ante Banum tenean-
„ tur respondere. Si autem dictus Comes, cum tot Loricis, quot in conventione suscipere se
„ exhibetur, ad exercitum nostrum non venerit, & constiterit Serenitati nostræ, per pigriti-
„ am, aut incuriam, & negligentiam suam, ad proximum sequentem exercitum duplicatis
„ loricis, in quod loricis defecit, totidem recompenset. Ut ergo hujus nostræ donationis pa-
„ gina, perpetuæ firmitatis robur obtineat; & quod nulli liceat eidem donationi quidcum-
„ que subtrahere, aut minuere, Imaginis nostræ cum aurea bulla impræssione fecimus com-
„ muniri. Datum per manus Magistri Kathapani, Albensis Præpositi Aulæ Regiæ Cancel-
„ larii, Anno Incarnationis Domini Millesimo, Centesimo, Nonagesimo Tertio. Venerabi-
„ li Job Strigoniensi Archiepiscopo existente, Venerab. Saule Colocensi Archiepiscopo, Cala-
„ no Quinque-Ecclesiensi Episcopo, & eodem Dalmatiæ & Croatiæ Gubernatore, Crispino
„ Chanadiensi Episcopo, Dominico Zagrabiensi Episcopo, Dominico Curiali Comite, & eo-
„ dem Budrugiensi; Andrea Comite de Suprun, Both Comite de Bohar, Egidio Comite de
„ Sala, Fulcone Comite de Voswar, · Comite de Sanegg.

Sane donationis hujus, combinatione anni 1193. cum illo per Lucium exhibito, quis statuet Arbam, Vegliam, sub Venetorum fuisse potestate. At perhibente illo Lucii instrumento, concludendum est, Venetos ad defectionem solicitâsse Arbenses, & Bartholomæum Comitem Veglæ, nihilominus in fide eos perseverâsse, erga Sacram Coronam, dum Bela III. anno eodem, Comitatum Modrus, Bartholomæo, sub conditionibus insertis, contulit. Neque movearis erudite Lector, si temporibus his, *Jadræ*, aut in cæteris illis, Dalmatiæ Civitatibus, Comites, aut Judices illarum, ex Venetis Familiis electos, legeris, quos Lucius quoque exhiberet. Cum enim liberam electionem habuissent, plerumque ob servandam judiciorum æquitatem, extraneos, eligere solebant. Hoc jure Canonico de Vicariis Episcoporum in Italia observatur, & nunc quoque mos est, in quibusdam Civitatibus, teste Ferrari. Hoc & Dalmatas observâsse, certum est, patebitque ex inferius describendis monumentis. Neque istud, sublatum volebant Hungariæ Reges Civitatibus illis, sed electos ab illis Comites confirmabant, ut Lucius ipse lib. 6. cap. 2. fatetur. Præterea, Duces, Bani, Gubernatores, Comitibus his fuêre Superiores. *Calanus* diplomatibus testibus, ab anno 1185. quo coronatus fuit Emericus, egit Dalmatiæ & Croatiæ Gubernatorem, ac una quoque Sclavoniæ (vide infra Hist. Zagr. pag. 324.) inclusivè ad annum 1193. quod ipsum, adversus Venetos Scriptores est, qui Jadræ, Tragurii, Arbæ, sub Bela III. Dominos fuisse Venetos scribunt.

t t 2 Anno

Anno quoque 1194. atque prioribus, Dalmatiam paruisse Hungariæ Regibus, evincit compositio de finibus divortiisque aquarum, intra Monachos, equitesque Templarios, jussu Regis Belæ, ac Emerici Ducis decisa, ait enim Farlatus Tom. 3. pag. 225: *Ad curiam Regiam delata est Controversia; hujus judicem, atque arbitrum Bela Rex Hungariæ utrisque dedit Petrum Spalatensem Archiepiscopum, qui cum Matthæo Episcopo Nonensi, Damiano Jadertino, & Grubessa Spalatensi Comitibus omne illud litigium, si fieri posset per compositionem ex æquo & bono dirimeret.* Si Jadra Belæ non parebat, Quomodo Damiano Jadrensi Comiti, committi quoque poterat? Porro in compositionis instrumento est: „ In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis, Anno ab Incarnatione D.N.J.C. 1194. mense Julii Die nono, Intrante, Indict. XII. apud Tynum. Regnante Domino Nostro Bela Serenissimo Rege Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, atque Ramæ, & Almerico (*Emerico*) filio super „ Dalmatiam, & Chroatiam, Cum nos, nempe Petrus Spalatensis Sedis Archiepisc. unà cum „ Matthæo Nonensi Episcopo, & Damiano Jadertino Comite - cæterisque Nobilibus, quorum „ nomina inferius subscribentur - - - de mandato Regio resideremus &c. *Inter testes* de Jadertinis, Petrona Cucille, Peitiz Vitache & *alii quatuor, in fine*, Basilius Diaconus, & Jadertinæ Civitatis Notarius - - signo consueto signavi. „ Quare deceptus est P. Pray, Par. 1. pag. 181. dum ex Dandulo & Lucii conjecturis ad annum 1193. & Andream Ducem Dalmatiæ descripsit, & gestum ab eo bellum cum Venetis. Lucii autem conjectura, plane corruit. De Andreæ ambitione & motibus meminimus infra hist. Zagr. pag. 325. ut is, potius semet intrusisse in Ducatum Dalmatiæ, sub Regio titulo anno *1194.* censeri debeat. Quem nihilominus pro Duce ab omnibus agnitum non fuisse, superius compositionis instrumentum evincit. De S. Regis Ladislai Canonizatione supra pag. 121. dictum est. De morte autem Belæ III. infra pag. 325. Hist. Ec. Zagr.

X. *Emericus Rex*, quem Henricum quoque dictum fuisse, monumenta evincunt, anno adhuc 1185. coronatus, Patri successit. An illico a morte Patris, Andreæ Sclavonia cum Dalmatia Croatiaque obtigerit? dubium nec parvum est. Enimvero consideratione monumentorum, argui utrumque posse videtur. Interim ego in sequentem propendeo sententiam, quam nihilominus demonstratione visa in oppositum, a Magistro quopiam eruditoque viro, emendatam correctamque lubens feram, instar inferiorum Judicum, quorum sæpe ab altioribus foris emendantur sententiæ. Itaque Bela mortuo, sive a vicinis pressi, fratres Emericus ac Andreas; sive Regni Hungariæ ad veteres limites reponendi studio, bella gesserunt. Andreas quidem ex Dalmatia, demonstrante hoc apud Lucium lib. 4. cap. 3. monumento Jadrensi: *1198. 6. Maji. Post felicem & gloriosum victoriosæ Dominationis ingressum, Illmi Andreæ, Tertii Regis Belæ filii Triumphum, quem sibi omnipotens, Ducatus sui protector, & auctor, de Dalmatia & Croatia magnificè conferre dignatus est, atque post habitam tam Chulmiæ, quam Rasciæ laudabilem victoriam, cum ad Jadertinam Civitatem victor rediret, Ducatus sui jura disponens.* Emericus vero cum Bubaliis, ut habet Du Fresne. Victoriæ tamen hæ, discordias intra fratres causârunt, fors quod Belæ Regis voluntate ultima, Andreæ in Palestinam fuisset proficiscendum, ipse autem renueret; nec Patris dispositioni aquiescebat, qui, Godefredo teste, *priori* (nempe Emerico) *Regnum dedit - - Alteri* (sive Andreæ) *quædam castella, & prædia magna, atque ad peregrinationem Jerosolymitanam, quam ipse voverat, peragendam, infinitam pecuniam* &c. Hinc ob epistolas illas, quas Henricus Rex, teste Doctiss. Farlato, vacante Jadertina Sede, dedit ad Scardonensem & Nonensem Episcopos, item ad Spalatenses sequenti: „ Henricus DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Chroatiæ, Ramæque Rex, Spalatensi Capitulo, & totius Urbis Conventui salutem „ & gratiam. Universitatis vestræ litteris receptis, & nunciis, ea quæ debuimus, quæ nobis „ significabant, intelligere curavimus. Quorum relatione cognovimus, quod auctoritate Regia & præcepto, Jadrenses jactent se, Episcopatus vestros, Scardonensem videlicet & Nonensem amodo possessuros. Quia igitur ex suscepto Regiæ magnitudinis culmine, omnium „ nostrorum fidelium jura illæsa & inconcussa juxta tenorem Privilegiorum nostrorum, servare tenemur, nolumus aliquo modo Universitatem vestram a suis justitiis fore alienam; fidelitatis namque vestræ probata constantia, jura vestra vobis totaliter confirmamus, & vestris suffraganeis universis universaliter, & singulis singulariter, Regia auctoritate præcipientes mandamus, quatenus debitum honorem & reverentiam Spalatinæ Ecclesiæ exhibeant, & nullius nova suggestione a fide, qua eidem Ecclesiæ tenentur, debeant exorbitare. Fide horum, atque confirmatorum Spalatensibus apud Lucium anno 1196. Privilegiorum; dico ego: Emericum Regem, mortuo Bela, in quibusvis successisse. Nec illico fratri suo Andreæ, Croatiam Dalmatiamque permisisse. Et quamvis in descripto instrumento, desideretur annus, nihilominus, dum nulla est Belæ Regis mentio: dum Henricus non solum Regem se

Hung.

Hung. Dalmat. Croat. exprimeret, at quoque: *ex suscepto Regiæ magnitudinis culmine - - item Regia auctoritate mandamus*; consequi necessum est, a morte Regis Belæ, hæc illico evenisse, adeoque Dalmatiam universam, una cum Jadra, Emerico Regi paruisse. Andreæ, motibus ciendis asveto, utpote qui anno 1190. evincentibus diplomatibus Ecclesiæ Quinque-Ecclesiensis, Regios titulos assumpserat; elato item Dalmaticis, Chulmiæ, Rasciæque victoriis hæc displicuêre: eapropter adversus Emericum, promovit, suscitavitque factionem. Equidem testatur Innocentius III. epistola sua 7. lib. 1. Pontificatus sui anno I. Christi autem 1198. III. Kalend. Januar. antecessorem suum Cælestinum Papam sub excommunicationis vinculo prohibuisse, ne partes Andreæ quispiam sequeretur, inquiens: *Ad nostram noveritis audientiam pervenisse, quod omnes communicantes in aliquo A.* (nempe Andreæ) *fratri, charissimi in Christo filii nostri, Hungarorum Regis illustris, qui scilicet vel litteras sibi dirigerent; aut ab eo reciperent destinatas, vel eidem aliquod consilium, aut auxilium exhiberent, vel ei in aliquo communicare præsumerent, de mandato bonæ memoriæ C.* (Cælestini videlicet) *Papæ Prædecessoris nostri excommunicationis fuerint vinculo innodati.* Præterea refert Raynaldus, excusasse semet Emericum Innocentio Papæ, expeditionem terræ Sanctæ urgenti, turbis domesticis. Coalitum fuisse anno 1198. intra fratres, ut Dalmatiam Croatiamque, Ducali potestate, Andreas obtineret. Evincunt diplomata Andreæ apud Lucium lib. 3. cap. 13. ubi anno 1198. *Ego Andreas, Tertii Belæ Regis filius D. G. Dalm. Croat. Ramæ, Culmæque Dux in perpetuum. Quoniam Ducali Serenitati jura & dispositiones Regni sui licet - disponere. Hinc est quod nos in Dalmatiam perambulantes invenimus Episcopatum Pharensem - vacantem - - - prætaxatum Episcopatum - - contulimus.* Unde argui posse videtur, pace fratres inter secuta, anno 1198. & Dalmatiam perambulatam ab Andrea fuisse; & juribus provisum. Hæc inter fratres concordia diuturna haud fuit, immo combinatione Scriptorum, monumentorumque, continuas fuisse discordias, concludendum esse, videtur. Diuturna inquam non fuit concordia, nam anno sequente 1199. & ultra Julium an. 1200. fratres invicem bella gesserunt. Neque enim aliam scirem causam, Bernardum Archieppum Spalat. in latæ sententiæ litteris, apud Farlati Tom. 3. pag. 233. Andreæ non meminisse, at Regis Henrici, concludendo: *Actum & recitatum - - 3. Idus Julii, anno Domini MCC. residente in Apostolica Sede D. PP. Innocent. III. Tertio anno Pontif. ipsius; Regnante in Hung. feliciter glorioso Rege Henrico, Quinto anno Regni ipsius.* Causam belli hujus, eruo *Sclavoniam* fuisse, quam Emericus ut membrum Sacræ Regni Coronæ, pro se, cum Regno Hungariæ servaverat, evincente istud Privilegio, Ecclesiæ Zagrabiensi ab Emerico anno 1199. elargito, Hist. Zagr. pag. 44. Andreas verò, cum Croatia Sclavoniam possideri debere prætenderit. Discordiæ hæ intra eos, non solum ab Ortilo scribuntur apud Cl. Pray, sed firmantur, ex litteris metalibus Comitis Wratislai infra hist. Zag. pag. 325. Ortilo apud Pray perhibet; pacem inter fratres Regios *reparatam*, quæ ipsa vox, firmat nostra, antea factam, Sclavoniæ accessione, *reparatam* fuisse. Profecto Emericus Rex, qui anno 1199. Zagrabiensi Ecclesiæ privilegium illud est elargitus, post reparatam pacem anno 1200. Andream & donationes largiri permittit, & judicia celebrare (vide pag. 324. & 325. Hist. Zagr.) anno item 1201. Quo eodem, iterum dissensio fuerit, dum privilegia & possessiones Eccl. Zagr. Emericus confirmat, sed magnæ non fuerint lites, cum Rex, anno eodem petat Andream, ut Insulam Kognis (vide infra pag. 325.) Ecclesiæ Zagrabiensi conferet. Hæc cessam pleno jure Sclavoniam fuisse, satis loquuntur. Porro fatus Ortilo perhibet: Andreas, *ut irruptionibus Ungarorum obicem poneret, Civitatem novam in eorum finibus exstruere cæpit.* Quare cum Andreæ cessa fuerit Sclavonia, quæ Dravo ab Hungaria separaretur, Civitatem hanc ab Andrea incoatam, *Varasdinum* esse censeo, tum ob præmissa Ortilonis, cum ob Valla & arcem, ac demum ob ornatam privilegiis ab Andrea, Civitatem hanc, ipsamque ejus denominationem, dum *Varaš* generale est in Sclavonico cujusvis Civitatis nomen.

Andreas, Dalmatia, Croatia, Chulmia, Rama, Sclavoniaque potitus, haud aquievit, at in majores gravioresque, erupit discordias. Thomas Archid. cap. 24. de his perhibet. Nempe Emericum Regem, non solum successurum sibi filium Ladislaum declarâsse, at hunc, coronâsse puerum. Dum Ladislaus infans a Bernardo Spalatensi Archieppo coronatus est; dum item teste Archid. *Omnes Regni Proceres, & universa penè totius Ungarici exercitus multitudo, Regem deseruerant, & Andreæ Duci non legitimè adhærebant, cum Rege pauci admodum remanserunt, & ipsi tantæ seditionis metu perterriti, non Regem ad [illegible]dum hortari audebant, sed fugam potius suadebant.* Combinatis etiam aliis, deduco ego: displicuisse Proceribus atque Episcopis declarationem, causa electionis liberæ statum, intra Regum descendentes ad Coronam. Hinc ad coronationem Ladislai, perexiguos comparuisse, propterea que a Bernardo Spalatensi, haud vero Strigoniensi, Ladislaum fuisse coronatum.

Clerus ut ab Emerico alienus sit, causam habuit, tam ex attentato Regis adversus Boleslaum Episcopum Vaciensem (vide apud Illustris. eruditiss. D. Kollar Hist. jur. Patr.) quam & accusatione Calani Episcopi Quinque-Eccl. Milites facile traxit, Andreæ Ducis in bellis antea gestis felicitas: Proceribus quid erat, adversus Emericum? nescio. Paucos admodum cum Rege remansisse, Archidiaconus, his temporibus natus, & dum scriberet, rei testes habere potis, recenset. Epistola Innocentii Papæ ad Præpositum Albensem, apud Cl. Pray, de Sacræ Coronæ conservatione, ad hæc cadit tempora, Rege causa coronationis filii, illam exigente, Statibus autem Regni, indubiè prohibentibus, Præpositus videtur, ad Papam recurrisse. Coronatio Ladislai, & Coronæ Alba Regali aliorsum translatio, Cleri quoque ab hujus custodia privatio, testari videntur, Præpositum Emerico Coronam exhibuisse. Hæc ad annum 1202. collocanda sunt, etiam ex Emerici ad Spalatenses litteris seqq. *Henricus DEI Gratia Hungar. Dalm. Croatiæ, Ramæque Rex. Dilectis fidelibus suis Consulibus Spalatensibus & populo, salutem & gratiam. Circumspectionem vestram multimoda gratiarum actione prosequimur de eo, quod Celsitudini Regiæ fidelitatem quam debuistis, servastis & servatis, & , de eo, quod fidelem nostrum B* (Bernardum) *Archi-Episcopum vestrum amore nostro, sicut expedit, honorastis; quem vobis attentius commendamus; quia eum nos habemus plurimi, & acceptum, & inter majores Principes Regni facimus juxta latus Regium locum obtinere; Qua de re iterato præcipimus & mandamus, ut ei tanquam Personæ Regiæ per omnia subdamini. Dedimus ei in mandatis, ut ex parte nostra vos frequenter moneat & inducat, quatenus vos ad servitium nostrum ita præparetis, ut cognoscamus qualiter nos diligitis; & libertates & honores vestros omni tempore decernamus protegere.* Ex Tabul. cap. Spalat. apud Farlati. Ista perquam declarant, motus inquietos domesticos, dum jubet Spalatensibus, ut Bernardo Archieppo per omnia subdantur, adeoque Andream excludit, dum eos hortatur ad suum servitium. Creverant dissidia & motus, quos tamen sequenti anno, magnanimo animo Emericus (lege apud Thom. Archid.) compescuit, metiarisque ex cap. 24. quæ erat subjectorum, erga coronatum Regem Emericum reverentia? quis timor? dum voce sua, quævis composuit. Andream Ducem cœpit, tenuitque occlusum, evincente istud Varasdinensium diplomate, in extractu infra pag. 80. relato. Sed anno 1204. moriturus, non solum dimisit, verum tutorem filii sui Ladislai constituit. Quare secundum hæc, accipienda sunt, quæ Hist. Eccl. Zagr, pag. 325. retulimus.

Quamvis vero ab anno 1198. Andreas, memoratis superius præfuerit Ducali titulo, Regia autem potestate, sequentibus litteris confirmasset Spalatensis Ecclesiæ jura. *Ego Andreas DEI Gratia Dalmatiæ, Chroatiæ, Ramæ, Chulmæque Dux, confirmo B. Domnio Capellam S. Moysi, & S. Stephani in Salona, cum omnibus ad eas pertinentibus in perpetuum, quas olim Patres nostri, videlicet Geysa Rex, & Stephanus eidem Ecclesiæ auctoritate Regia concesserunt, statuentes scilicet, ut non liceat alicui Bano, vel Principi, seu cuilibet ministrorum nostrorum, hanc nostram confirmationis seriem infringere, vel ei ausu temerario contraire, aut ipsam Ecclesiam in aliquo aggravare, sive ejus jura diminuere. Qui autem aliter facere attemptaverit, iratum habeat Trinum & unum DEum, & nostram indignationem incurrat. Anno Domini nostri JEsu Christi 1198. Bano existente Andrea, Georgio Tiniensi Episcopo, Michaele Tranguriensi Episcopo, Michaele Scardonensi Episcopo, Mathæo Corbaviensi Episcopo, Maccharia Comite, Joseph C. Bea C. Hanc nostræ confirmationis paginam, Petrus Ducis Aulæ Cancellarius adnotavit, Prestaldo hujus rei dato Vratislao filio, Vratislai de Zagrabia.* Quamvis Pharensem constituerit Episcopum; In his attamen fratrum discordiis, vulnera plura, & Sacræ Coronæ, & regalibus juribus causata sunt. *Sacræ Coronæ.* Quia teste Thom. Archid. cap. 25. quod cum meditatione legi postulamus, Venetæ; opportunitate harum differentiarum, atque militiæ nomine quidem Sacræ, in aliena attamen involantis, prædantis, ruinantis, usi, Jadram anno 1202. mense Octobri, invadunt, exspoliant, ruinant. Bernardus Archiepiscopus Spalatensis, qui testibus anterioribus Henrici Regis litteris, Regio nomine Dalmatiæ præfuit, egit quævis, ut fidelem decebat ministrum, ac per Cajetanos Pisanosque (lege Thom. Archid. Item hujus illustratorem Lucium lib. 4.) victor evasit de Venetis, ut propterea scribente Archid. suum ad Auranam palatium, Venetæ, in ultionem destruxerint. Innocentius PP. perhibente epistola Ducis Venetiarum, apud Lucium lib. 4. cap. 1. in Venetos censuram excommunicationis tulerat, quod *Dalmatia in sua esset protectione*, cito nihilominus Venetos absolvens. Interim omissis Scriptorum variationibus, atque ex affectu, vel impetu, formatis sine rerum examine opinionibus, difficultas haud levis nascitur: num occasione hac Jadrenses, a Sacra Corona semet avulserint? Venetisque subjecerint. Thomas Archid. testis herclè idoneus, cap. 25. scribit sequentia: *Præsidium Venetorum impugnant, & obtinent, & in urbem jam desolatam redeunt*

deunt (videlicet Jadrenses) *& timentes stolum quem Veneti denuo præparaverant, per suos Nuncios gratiam implorant, & offerunt perpetuam fidelitatem, obsides, & cantationem laudum exhibere, Comitemque de Venetis eligere, & Archiepiscopum, qui reverentiam & obedientiam Primati debitam, exhibebit* (Sic legendum censeo, pro: *exhibebat*, si enim antea exhibuisset, non fuisset opus, pro futuro spondere) *Patriarchæ Gradensi: Et erga hostes, Venetorum insurgere; & annuatim 3000. pellium cuniculorum tribuere. Qua oblatione benignè accepta, ad gratiam restituti sunt.* Verum quo anno? acta hæc sunt tacet Archidiaconus.

Profecto in epistola ad Innocentium præcitata, fatetur Dux Venetiarum, Rempublicam ab excommunicatione esse absolutam: *præstita condigna satisfactione secundum ordinationem vestrorum Nunciorum, & Scriptorum paginam.* Talis porro satisfactio non fuisset, si Dalmatia, suo legitimo Domino ac possessori, Regi nempe Hungariæ, plene restituta non erat. Hanc vero restitutam fuisse, verosimilius est, tum quod ruinata fuerit Jadra, Venetæque classes in Orientem abivisse scribantur ab Excell. D. Laurent. de Monacis, atque aliis: cum &, ob amicitiam inter Henricum ac Innocentium, ut pateret ex litteris a Raynaldo exhibitis, petitamque e Bosnia Patarenorum ejectionem. Denique quod Innocentius scripsisset Henrico Dandulo Duci Venetiarum, sub protectione sua Dalmatiam esse. Neque viguisse ætate illa eruo, opinionem Scholasticorum; Papam subditos absolvere posse, a fidelitate legitimis Regibus debita, nullumque reddere vinculum, quod est subditorum erga suam Rempublicam. II. Exhibet Lucius lib. 4. cap. II. anni 1204. mense Februario, Indict. sexta, Universitatis Jadrensis documentum, Abbati SS. Cosmæ & Damiani expeditum, quo: *Domaldus Comes, & Universitas ipsius Civitatis*, ideo quod tempore desolationis & exilii, asilum auxiliumque præbuerit Civibus fatum Monasterium, confert Ecclesiam S. Demetrii. Hoc haud fieri poterat, si semet Duci Venetiarum illico subjecissent. III. Guntherus illorum temporum Scriptor, apud Lucium, causam Jadrensis ruinæ refert: *ajebant enim* (*id est Veneti*) *illam id est Jadram, semper suis utilitatibus fuisse contrariam, adeo, ut sæpe Cives ejusdem urbis naves illorum, mercibus onustas piraticis invasionibus spoliarent.* Proinde quemadmodum causa ruinæ non erat, juris in Jadrenses prætensio, ita nec, tum secuta illico Venetis Jadræ subjectio, atque a Sacra Regni Corona Jadrensium defectio, dici potest. Occasionem vero ruinæ Jadrensi præbuit, illa Papæ facultas, ut Cruce signati, ad inopiam sublevandam (teste apud Lucium Rainal. anno 1203. n. 8.) *victualia accipere possent sub satisfactionis tamen proposito.* Legato Pontificio, satisfactionis omissa mentione, *permittebat enim eis* (nempe Cruce signatis, Legatus, ut habet Rainal.) *ut de maritimis locis Romaniæ, quam aluit id mare, cibos inemptos, id est absque precio moderatè tollerent, quæ eis ad annum dimidium possent sufficere.* Illmus Assemanus Tom. V. Par. I. cap. IV. pag. 146. refert Emericum Regem, Innocentio Papæ fuisse quærullatum, de Jadra a Venetorum Francorumque exercitu excisa, neque elapso jam biennio, quidpiam justitiæ se consequi posse, ad quæ lamenta, ita scribit Pontificem respondisse, „ Nos in tantum jam processimus contra eos (*Venetos*) quod dilectum fi„ lium, suum Patriarcham electum, noluimus consecrare, imo cum ad nos personaliter acces„ sisset, remisimus eum non sine multo pudore confusum. Significavimus quoque tibi ut apud „ Jaderam, quæ hactenus cum tota Provincia sua subjecta fuit Patriarchæ Gradensi, faceres „ electionem Canonicam, de persona idonea celebrari, & electum ad nos consecrandum & pal„ liandum dirigeres, ut sic inciperemus punire superbiam Venetorum. „ Quidquid sit, an pro juris alieni invasione, exspoliata ruinataque Civitate, hæc sit condigna satisfactio, ut curet Jadræ eligi Episcopum, qui tamen cum tota Provincia sua Patriarchæ Gradensi, adeoque prætensione Venetorum, per hoc ipsum Venetis subjectus, ab Innocentio dicitur. Quamvis autem Emericus, Scardonensem & Nonensem (vide apud Farlati) Jadram miserit pro electione, tamen prædicabatur illico, hos quoque Episcopos, velle Emericum a Spalatensi avellere, ut ad hos rumores tollendos, rescripto opus fuerit, relato pag. 168. Electus item fuerit *Nicolaus* Pharensis Episcopus, ad Sedem Jadertinam, Innocentius non tantum consecrare eum renuit, verum teste Bzovio, mandavit: *Nicolaum ab omni officio suspensum singulis festivis diebus, pulsatis campanis, anathemate percelleret* (Bernardus Spalatensis) *& si infra mensem non resipuerit, etiam ab ordinibus deponeret.* Huc Rssm. & doctissimus *Benedict Vinkovich* Episc. Zagr. dum quæreretur, qualiter? quoque jure? Reges Hugariæ, Episcopatus ac Abbatias conferrent, quos titulares vocamus, & quos Roma non recognosceret, revocavit. Ex Innocentii nempe permissu & facto, ab exemplo *Nicolai* ad Jadrensem Sedem electi, hæc originaliter promanare. Clero Hungariæ: electionem Nicolai probante, Regibus item Hungariæ. Sed de his, DEO miserente alibi. Nunc insinuasse sufficiat. Hæc ipsa electionis facultas, Jadram licet ruinatam, in jure potestateque Hungariæ Regum mansisse, indicat.

Quare horum consideratione, relata per Thom. Archid. Jadræ, cum Venetis pacta, tum statim secuta non sunt, at dehinc, atque sub Andrea II. Anno 1205. Hoc evincunt apud Lucium monumenta lib. 4. cap. II. Ubi: *Anno Dom. Incar. 1205. mense Julii, 23. die, astante Indict. Septima. Jadræ, tempore equidem Domini Nostri Henrici Danduli Incliti Ducis Venetiarum, Dalmatiæ, atque Croatiæ, Ecclesia Jadertina proprio carente pastore, ac Vitalis Danduli prudentis Comitis Jadræ.* Hoc vulnus Sacræ Coronæ, discordiæ fratrum Emerici ac Andreæ causârunt. Dalmatia quæ a Colomano Rege, ac anno 1102; sæculo integro sub potestate fuit Hungariæ Regum, atque Sacræ Coronæ, anno 1205. in parte, sive quoad Jadram, vices subiit. Haud nihilominus legitimè, ut quivis justitiam amans, juraque intelligens fatebitur. Enimvero sive modus Venetorum perpendatur; sive occasio, quis *possessorium bonæ fidei* Venetorum deducet? quis invasionem hanc, atque Jadræ ruinam, nullis habitis intra Venetos & Ungaros vel discordiis, bello Hungariæ nec indicato, sub prætextu Belli sacri (sic nempe pietas ad omnia est utilis) ad æquum justumque reducet. Pacta illa, ab Archidiacono relata, nec a Rege Andrea, nec a Republica Ungariæ firmata consensu, unquam sunt, nec ab ullo scribuntur. Hoc est, quod recuperandæ Dalmatiæ, Regibus nostris obligationem, tot Leges Regiæ, juramento firmatæ imposuerint, ut eas in Regum diplomatis, corpori juris insertis videre est. Nititur Lucius lib. 4. cap. I. §. *Verum rem diligentius reputantibus* &c. Hanc Venetorum iniquitatem, obnubilare. Sed qui ultra scholasticas argutias, jura ex solidis principiis didicerunt, vanos esse Lucii conatus fatebuntur. Quædam conjicit, ut militum per Ungaricum Regnum fugam, qui tamen repeti debuerant, quædam otiosa sunt, ut Alexii pueri pollicitationes, quæ Jadræ destructionem non justificant, minus vero cætera, isthic a Lucio scripta, ut mores corrupti Jadrensium, Sedis Jadertinæ elevatio &c. Sed nec justitiæ est, illud Lucii: *Sic Veneti de Jadrensibus vindicta sumpta, desolataque Civitate, deinceps quietum Adriaticum se habituros sperârunt.* Profectò, in juris legitimi defectu, ex religioso Scholasticæ Imperio, atque observantia, Dalmatiam dividere, Veneti Scriptores nunc inceperunt, resque ac nomina alterare, atque confundere. Pars inventore auctoreque Dandulo (vide Lucium lib. 4. cap. 3.) Croatiæ partem maritimam, *Montanam Dalmatiam* nominavit; Et quæ ultra montes sita est *Mediterraneam*, quod ex effectu persecutionis domesticorum Scriptorum, quicumque adversus conscientiam, & debitam, ex Divina quoque Lege, suo Principi & Reipublicæ obligationem, hactenus pro stabiliendis extraneorum juribus, non scripsissent, sic invaluit: ut, fatente quoque Lucio, *hodie usque, talem distinctionem servent Geographi.* Pars vero, maritimas Civitates, a Dalmatia distinguat ac separet, ut sic eas facilius, Sacræ Coronæ adimere queat, scholastica subtilitate, vel rectius debilitate distinguendo: *Dalmatiam* ut est maritima pertinere ad Hungariam, negando: ut est continentis, excludensque mare Adriaticum, concedendo. Verum hæc Dalmatiæ nova divisio, cujus sit fundamenti, obiter videamus.

Dalmatia vel respectu antiqui situs, vel ejus incolarum Romanorum, consideranda est. Situs verus & proprius Dalmatiæ, secundum Scriptores antiquissimos, inter montes fuit: a *Delmi*, sive Delminio, præcipuo sui oppido, sic nuncupatæ. Cui sententiæ subscribit quoque Archidiaconus: *est enim Regio quædam* inquiens, *in superioribus partibus, quæ dicitur Delmia, ubi antiqua mœnia ostenduntur, ibique fuisse Delmis Civitas memoratur*, eademque Regio in hodiernum diem priscum nomen apud indigenas retinuit *Dulmno*, & recentius causa enunciationis levioris *Duvno*. Sic ea Regio, sicut antiquo tempore, ultimis Liburniæ, orientem versus circumsepta montibus, pars aliqua Liburnorum Regni habebatur. Apud Ciceronem Vatinius, Dalmatiam non distinguit, nec ejus amplitudinem testatur, scribendo: *Viginti oppida sunt Dalmatiæ antiquæ.* Successivè qua ratione considerabatur, ex duabus anterioribus periodis colligi potest. Teste Porphyrog. cap. 31 e Dalmatia, *pulsis Romanis ab Abaribus, in diebus Imperatoris Heraclii, desolata eorum Regio jacuit. Quapropter ejus jussu Chrobati, armis areptis, Abares ex illis locis expullerunt, & in ipsorum terra, quam etiam hodie tenent, Sedes collocârunt*, successitque Croatiæ appellatio. Sed postquam Pars quædam Croatarum secessisset, & Liburniam Japidiamque occupâsset, causa potissimum Italici Regni, Dalmatiæ nomine Jadra, ac partes illæ considerabantur, ipsaque Dalmatia, Orientalis erat Imperii. Sed hæc potissimum Scriptores exteri servârunt, atque imprimis Francici, qui Dalmatiæ nomine, quasvis has Regiones complectebantur. Domestici vero, extincto Dalmatiæ nomine, teste Diocleate Presbytero, universum Illyricum & Liburniam pro Croatia acceperunt, ac in generali omnium Statuum Ordinumque Provinciali Synodo, præsentibus Pontificiis & Imperatoris Constantinopolitani Legatis, diviserunt, in *Croatiam Rubeam, Albam, & Croatiam Surbiam*, sive Serbliæ. Constantinopolitani atque Ungari Sclavoniæ nomine, frequentissimè acceperunt, Venetæ quoque. Romani pro Dalmatia, quod

quod Senatus veteris, olim fuerit Provincia. Quare nova omnino est, Danduli divisio Dalmatiæ, in montanam, maritimamque, inventa unicè, ad disputanda legitima Sacræ Coronæ jura, mirumque mihi, Scriptores Hungariæ hanc agnoscere describereque. Audiamus Doctissimum Lucium, qui more suo, sic favet Venetis, ut fateatur Danduli esse cogitationem, mireturque Geographos eum sequi. Causam divisionis hujus, petit primo ex Metropoli Jadrensi: *Postquam Jadrensis Ecclesia in Archiepiscopatum erecta, Gradensi Patriarchæ subdita fuit, exindeque Patriarcha Primatis Dalmatiæ titulo uti cepit, nominis quoque Dalmatici alteratio inducta est, & Jadra tantummodo cum cæteris Occidentalibus Insulis Jadrensis Provinciæ pro Dalmatia sumi cœpit, Spalatensis vero Metropolis, sicuti toti Croatiæ præerat, & unicum tantum Traguriensem Suffraganeum in Dalmatia retinebat, ita obsolescente Dalmatico cognomine, pro Croatiæ sive Sclavoniæ Archiepiscopatu sumi cœpit.* Hæc qualia sunt, lector perpendat. Hoc Sæculo Viennensis Sedes, in Metropolitanam elevata est, haud attamen ideo, nova divisio Austriæ, statuta, statuendaque est. Jadrensis Ecclesia, esto Pontificio Decreto, Gradensi subjecta sit, haud attamen ideo Primatis Dalmatiæ titulum consecutus est Gradensis, tum quod jura cuivis sua servanda sint, cum & quod Apostolica Sedes, suis juribus privare neminem possit. Attametsi hos quoque titulos, Dalmatiæ videlicet Primatis, Gradensis obtinuisset, postquam ordinatio Disciplinæ Ecclesiasticæ, distincta Christi institutione esset, a rebus Magistratus Civilis, titulus Gradensis Patriarchæ, nec jus Serenissimæ Reipublicæ Venetæ, ad Dalmatiam infert, nec necessitatem confundendæ Dalmatiæ. Videndum est Civilibus Magistratibus, ab hoc exemplo & prætensione, ne per tot privatas Religiosorum Provincias, ultro citroque divisas, præjudicii quidpiam Reipublicæ nascatur. Hæc sane fuit causa, ut Status Sclavoniæ Croatiæque, perhibentibus actis publicis, octo Franciscanorum conventus Provinciæ SS. Crucis Croatiæ & Carnioliæ, missis eatenus, ad Reges suos, atque Romam, nunciis, sub Provinciæ Carnioliæ nomine, considerari, passi non sunt, ne videlicet confusio quæpiam Regi & Sacræ Coronæ abinde sequatur, aut prætendatur. Moti proculdubio, ab exemplo narratæ Venetorum prætensionis, tabula item Sambuci apud Ortell. Sed revertamur.

Confusionem hanc salvare conatur Lucius, ex bellis & induciis Venetos inter ac Ungaros: ex antiqua Dalmatarum cum Venetis societate: Wilhel. Tyrien. auctoritate, qui Dalmatarum mores describens, meminit eorum: *qui in oris maritimis habitant.* Sed hæc quanti sint ponderis, non deduco, persuasus Lectorem doctum videre. Wilhel. Dalmatarum mores describit, haud vero Dalmatiæ maritimæ. In quovis Regno & Provincia, præcipue ubi diversi sunt hospites, populi, Religiones, statuta, si mores singulorum describantur, pro æducationis studiorumque ratione, diversi evenient, quin ideo Regni vel Provinciæ illius, divisionem objicere opus sit. Mirari autem debeo doctiss. celeberrimumque Lucium, dum in robur divisionis hujus, I. Mauri utitur titulo: ubi *Totius maritimæ Provinciæ studiosi exercitatoris*, sive belliducis, quia explicaret ipsemet, eidem *indistinctè Dalmatici ac Croatici littoris, res bellicæ demandatæ fuissent*, proinde dum Maurus officium suum expræssit in titulo, divisio Dalmatiæ maritimæ, eò est illegalior, quod littoris Dalmatici Croaticique curam habuerit. II. Miror, monumento descripto, quo victoriæ Andreæ notantur, uti Lucium; quia in eodem nulla est Maritimæ Dalmatiæ mentio, ut legenti patebit. III. Dum Banos inducit maritimos, quia ex Privilegiis & diplomatibus, per se quoque exhibitis, atque etiam a nobis supra positis, to *Banus Maritimus* nullibi legitur. IV. Dum repræhendit Archidiaconum, quod divisionis hujus Dalmatiæ, non meminerit, quam nihilominus Dandulo, Sæculo integro posteriori Scriptori, ut inventori attribuit. Thom. Archid. cap. I. & anteriora, & sua tempora describit, *Dalmatia* inquiens *dicebatur olim largius, censebatur enim cum Croatia, una Provincia - - Nunc vero* (hoc est ætate sua) *Dalmatia est Regio maritima, incipiens ab Epyro, ubi est Dyrrhachium, & protenditur usque ad Sinum Quarnarium.* Quare innanis est hæc Dalmatiæ distinctio, ad jura legitima Sacræ Coronæ, Regumque Ungariæ involvenda, excogitata. Mirumque a nostris, eam pro canonizata exscribi, defendi, adorari.

Verum hæc Dalmatiæ confusio, illud respicit, ac pro scopo habet, ut ex Jadræ ruina, ejusdemque pactis, per Archidiaconum relatis, ad quævis Dalmatici Croaticique littoris prætensio subversetur. *Segnienses* cæterique Croatæ Liburnici, firmare videntur Venetorum Scriptores, dum proculdubio a Scholarum suarum magistris, errores, juribus Sacræ Coronæ nocivos, haurientes, semet Dalmatas Segnienses inscribunt in Gradibus, actibusque Academicis. Cæterum dividatur licet Dalmatia, dum ex superioribus constat, demonstratumque ex diplomatibus, monumentis, aliisque foret; Jadram, Tragurium, Spalatum, Arbam &c. ad Sacram Coronam pertinere legitimè, consequens est Dalmatiam sive maritimam, sive montanam compelles. Si vero Archid. cap. 15. consulueris, depræhendes: memoratis Episcopatibus, Salonitanæ Eccle-

siæ subjectis, concludere: *Omnes enim Civitates prædictæ ad Regnum Croatiæ* pertinebant.

Juri quoque Regum, discordiæ fratrum, præjudicia attulére. Enimvero ut cætera præteream, Bernardus in Archieppum Spalatensem electus 1198. primum 1200. est confirmatus vide Archid. Patareni semet dilatarunt, nam ejecti e Dalmatia, a *Culino Bosniæ Bano* recepti fuére. Per Hungariam quoque propagati, teste epistol. Vulcani ad Innocentium Papam, & hujus, ad Emericum Regem, qua: *non solum de terra ejus* (nempe Culini) *sed de toto Ungariæ Regno proscribas, & bona talium, ubicumque per terram poterunt inveniri, confisces* &c. lib. 3. epist. 2. Nicolaus Pharensis Eppus, ideo quod Jadrensem Sedem contra Innocentii prohibitionem accepisset, suspensus, anathematizatusque extitit, (vide Archid. cap. 25.) scribente Innocentio ad Regem Emericum eatenus: *Daniel* quoque *Bosnensium Eppus*, ob permissos recipi in Diœcesim suam Patarenos, ab omni gradu dejectus est, ut Andreas Zmajavichius in MSS. Annal. Ecclesi. apud Farlatum. Profecto Episcopatus iste Bosnensis, magnam partem eruditamque Hist. nostræ Ecclesiasticæ efficeret, si quis esset, qui Particularis Eccl. Ungaricæ, Ecclesiasticam Historiam perficere dignaretur. Gregorius a Crescentio, in suo decreto meminit: *super constitutione Præpositura Ultrasilvanæ, quam fecimus, cum prius officium legationis, gessimus in Hungaria.* Quod dilucidandum eruditioribus relinquimus.

Jam de cæteris, meminisse voluimus. Par. I. Annal. Pray pag. 179. ex Schönleben describitur Emerici diploma, *Sclavoniam* explicans, ubi: *cum illustris Pater noster Bela in Ducatu Sclavoniæ quemdam Nobilem de Teutonia, nomine Albertum de Michovo habuerit commetaneum, cujus terra a latere Ducatus Sclavoniæ juxta Podgoriam & Goriciam esset sita, idem Albertus* &c. apud Pray videnda. Diligentissima combinatione rerum ac temporum, meditatione item super quibusvis, fateri cogimur: Si pro suspecto habendum non est, diploma illud, nobis eam non adesse librorum copiam, ut vel per conjecturam, explicare valeamus tot antitheses. *Podgorie* in Sclavonia esse, hujusque partem, adhuc sub S. Rege Stephano, extra dubium est, viderique possunt, quæ a pag. 15. & seqq. hist. Eccl. Zagr. describuntur. Sed ætate Belæ III. atque anno 1191. Albertum Nobilem commetaneum isthic fuisse, nulla ratione stare potest, ob Belæ IV. infra describenda, verissima diplomata. Sane qua ratione Bela IV. Dominium Cramburg contulit, si sub Bela III. *juxta Podgorie* limes fuit. Quis ille Albertus? ego nescio, neque Pray explicat. Lazius de Gent. Migr. lib. 6. pag. mihi 172. meminit *Alberti* qui ab Henrico IV. *Comes Goriciæ* fuisset inauguratus. Verum nisi dicatur ultra sæculum vixisse Albertum, diploma illud Alberto huic applicari non poterit. Sed nec Alberto IV. relato a Lazio (descriptaque sua jurisdictione per Lazium, ex Iubitu, & pompa majore, quam veritate, dum Metling, Chernomely, Susemberg, Schomberg, Wischez, quidquid sit de possessorio, Istriæ esse prædia, dicit) utpote qui sub Rudolpho II. Austriaco vixisse scribitur, adeoque inferior est Bela III. Accedit. Schönlebenianum diploma, admodum esse singulare, non solum in stylo, sed & testificationibus tot rerum. Cumprimis vero illius, quod Comes Stephanus misertus fuerit Sclavoniæ Ducatus, illumque ab oppressione vindicaverit, quamvis exordio diceretur, Emericum missum fuisse a Bela in manu potenti. Illud quoque: *cum non modica suorum Pharaliga*, insusitatum Regum Hungariæ stylo est. Præmium item, pro tanto beneficio, Ducatus Sclavoniæ servati, modicum fuit, videlicet armorum concessio, cum Hungariæ Reges plerumque donationes, & privilegia concessissent. Manifestum vero errorem continet, si annum 1200. ait Regis Henrici primum. Ego antefero tot Emerici cætera privilegia, Dalmatica, Ungarica, de quibus nulla est suspicio, & quæ nomina Baronum Prælatorumque Regni exprimunt, Schönlebeniano huic, mirorque P. Pray tantum ei attribuisse, ut Belæ III. vitam, ad annum 1200. extenderit, adversus tot aliorum diplomatum fidem, tot item Scriptores. At hæc, a doctioribus dilucidanda præstolamur.

De Servia dicendum esset, tum ob anteriora, cum vel maxime, quod Emericus bella gessisse cum Bubaliis scribatur. Andreas quoque relatam pag. 168. memoriam, de victoria Chulmiæ, Rasciæque receperit. Verum res Serviæ Bosniæque. adeo sunt confusæ, ut majori diligentissimoque indigeant examine. Quas hic ponderare non vacat, fors Tomo sequenti, in Banorum notitiis accuratius pertractari poterunt. Interim erudito Lectori, pro intelligentia præmissorum, sequentia, ex monumentis, proponimus. *Vlksanus* (Latinis est Volcus & Vulcanus) ac *Stephanus* fratres fuere. Hic *Serviæ* præfuit, appellaturque *Magnus Jupanus totius Serviæ*, Eudociam habens uxorem, quacum dissensit (vide Nicetam lib. 3. cap. 7. in Alexio Comneno) cum fratre quoque Volco; a quo, Stephanus Principatu & Patria, erat expulsus. Hæc ad annum 1197. collocari debere censeo. Vulcano adhærebat Emericus, ex parte Serviæ, Andreas e Dalmatia. Sed 1198. coaluerunt, atque Serviæ Jupanus effectus est Stephanus; *Vulcanus* vero in Principatu, ut nominârunt Dalmatiæ & Diocliæ, in veritate Bosniæ, mansit. Sed uterque sub clientella Regum Hungariæ, & Apostolicæ Romanæ Sedis in spiritualibus

libus

libus potestate. Hæc ex epistolis, ab utroque horum, ad Innocentium datis, atque abeo receptis, apud Rainal. ad an. 1199. clara sunt. Item ex ordinationibus per Pontificis legatos factis, & synodis celebratis. Innocentius Vulcanum Regem vocat, inscribendo: *Vulcanno Illustri Regi Dalmatiæ, & Diocliæ.* Bosnia *Banum Culinum* his temporibus habuit, Ungariæ Regibus subjectum. Constant hæc ex Vulcani ad Papam epistola, ubi: *demumvero Paternitatem vestram nolumus latere, quia hæresis non modica in terra Regis Ungariæ, videlicet Bessina* (Bosnia) *pullulare videtur . . . unde rogamus, ut Regi Ungariæ suggeratis, ut eos a Regno suo evellat.* Sed Titulus ille Vulcano datus, Regis videlicet, negatusque petenti Stephano, inter fratres bellum causavit, quo, Vulcanus Regis Ungariæ copiis adjutus, fratrem (teste Cangio) Principatu & patria exegit. Emericus, Innocentio per nuncium significat, *salvo in temporalibus jure suo*, se passurum, si Vulcus Regalem ab Apostolica Sede Coronam susceperit. Negotii hujus executio Archieppo Colocensi committitur, ob civiles supra indicatas discordias, propter *Ladislai* coronationem, suspensa. Serviæ occupatio ad annum 1201. aut 1202. figi debet, ex Papæ Innocentii epistolis, quarum 18. lib. 6. ad Emericum Hungariæ Regem: *Monemus igitur Magnificentiam tuam, & exhortamur in Domino, quia sicut nos tibi & Regno tuo in hac parte detulimus, sic celsitudo Regalis curet nobis & Apostolicæ Sedi deferre, institutiones Ecclesiæ Romanæ in terra ipsa servari præcipiens, & eam plenius ad obedientiam nostram reducens, ut fiat unum ovile, & unus Pastor: cum hoc ipsum tibi & Regno tuo videatur plurimum expedire.* In alia ad Regem Emericum epistola, Innocentius: *Verum & illud non ab re potuissemus attendere in hoc casu: quod cum Nobilis vir Stephanus Megajupanus Serviæ per Venerabiles Nuncios nobis humiliter supplicaverit, ut in terram suam dirigeremus Legatum, qui eam ad obedientiam Ecclesiæ Romanæ reduceret, & Regium sibi diadema conferret. Nosque petitionem ipsius de communi fratrum nostrorum consilio decreverimus admittendam, hujus legationis officium Venerabili fratri nostro Johanni Albanensi Episcopo injungentes. Intellecto tandem quod hoc tuæ serenitati plurimum displicebat, ob tui gratiam, non sine quadam nostra confusione destitimus ab incepto. Tu vero postquam expugnasti Serviam, amoto Stephano; & Vulco substituto in locum ipsius, per tuos Nuncios intimasti, quod terram illam ad obedientiam Romanæ Ecclesiæ reducere cupiebas; & salvo in temporalibus jure tuo, æquanimiter sustinebas, ut dictus Vulcus Regalem susciperet ab Apostolica Sede Coronam. Unde nos hujus executionem negotii, de consilio nunciorum tuorum, Ven. Fratri nostro Colocensi Archiepiscopo duximus committendam. Sed cum jam biennium sit transactum, in nullo novimus esse processum.* Vulcanum toti Serviæ præfuisse, testis est Innocentii epistola, ad Colocensem Archiepiscop. dat. XI. Kal. April. qua committit Archiepiscopo, ut Vulcanum inviseret, eumque in Romani Pontificis obedientia confirmaret, & a Constantinopolitani Patriarchæ jurisdictione liberaret. Eodem die scripsit, Ungariæ Regi, Serviæ item Archiepisc. Episcopis, Principibus, atque Optimatibus; ipsique Vulcano, Romanæ Ecclesiæ Primatum, atque in cæteras supremum Imperium, dignitatemque commendando.

Verum an Vulcanus in Serviæ Regem fuerit ab Archiepiscopo Colocensi, aut Albanensi coronatus? ego definire nescio. Mortuo Emerico Rege, utrum Vulcanus quoque decesserit? aut a fratre Stephano, Regno privatus fuerit? non examino. Thomas Archid. cap. 26. recenset: *Stephanum* nequaquam Vulcanum impetrata ab Honorio Corona, coronatum, primumque fuisse Serviæ Regem. Raynaldus anno 1220. N. 37. exhibet Stephani hujus ad Honorium III. litteras: quibus Titulus: *Stephanus DEI Gratia totius Serviæ, Diocliæ, Tribuniæ, Dalmatiæ, atque Ochlumiæ Rex coronatus* &c. Andreas Dandulus, providus rerum suarum, nescio quo ex fonte, scribit: Stephanum hunc Rasciæ & Serviæ Dominum, dum Neptem quondam Henrici Dandulo Ducis Venetiæ accepisset in conjugem, ex suasione uxoris, abjecto schismate, a Papa obtinuisse Regios titulos & Coronam, atque una cum conjuge fuisse coronatum anno 1217. Hæc Danduli cogitatio eo est ordinata, ut Serviæ prætensio a Serenissima Republica adstrui possit. Tomcus in vita S. Sabæ apud Bollandum Tom. I. ad 14. Jan. ex *Geliza* Nissensi, natum ait Stephanum. Nicetas, tertiam filiam Alexii, *Eudociam* nomine, ei uxorem fuisse perhibet. Dandulus sua, docere debuerat. Hæc in nostro systemate, negligenda non duximus, & haud ingrata futura erudito Lectori confidimus, dum hinc *Regni Serviæ* videbit initia, consensu Hungariæ Regum, ac sub expræssa conditione: *salvo in temporalibus jure* Regis & Sacræ Coronæ. Videre hinc est, haud pompæ, aut Cæremoniæ esse vexilla illa, quæ coronando Regi exhibentur, & subduntur, at juris legitimi. De Ungaria, Sclavonia, Dalmatia, Croatia, dictum superius, nunc etiam patet de Servia, de reliquis suo dicturi ordine.

De Chulmia sequentia monenda videntur. Joan. Lucius lib. 4. cap. 4. Chulmiæ notitiam obscurare, confundereque nititur. At si Lucius, de sua scripsisset ætate, sive sæculo XVII.

cum terminos Provinciarum variari certum fit, indulgendum viro foret doctissimo; verum dum Chulmiæ notitiam, a Porphyrog. atque Thoma Archidiacono descriptam, vocat in dubium, nullum dubii ponens fundamentum, quam ut Chulmiam a Regno Croatiæ avelleret, arguens Archidiaconum: *Ducatum Chulmiæ in Regno Dalmatiæ & Croatiæ*, perperam inclusisse, ideo quod *tempore Archidiaconi, cum ab Ungarico Magistratu, qui Dalmatiæ & Croatiæ præerat, regeretur, & in ditione Mucarensis Eppi esset, qui Spalatinæ Ecclesiæ Suffraganeus erat, ideo Regionem Chulmiam in Croatia fuisse existimavit.* Sed si Archidiaconus recte opinatus non est, loco quæstionis a Lucio indecisæ, an a monte? civitate? aut flumine? Chulmiæ appellatio nata sit, docendum fuisset Lucio, cujus Regni pars, Chulmia est, an nempe Dalmatiæ aut Croatiæ? vel Serviæ? aut Sclavoniæ? Quod dum non præstitit, Regni Hungariæ, sive Sacræ Coronæ juribus, nocere studuisse arguitur. Sed cum sit Scriptorum consensio, ut Archid. Diocl. Orbini. Byzantinorum, Chulmiam, partem esse Regni Croatiæ, donec oppositum quispiam non demonstraverit, Lucio subscribi nequit. Interim sit Chulmia cujuscumque Regni & Provinciæ pars, hanc juris Sacræ Coronæ esse, evincit memoria superius pag. 168. exhibita; evincit ipse Lucius, dum Andream 1207. Almisanis (quos caput Chulmiæ scribit) privilegium simile Dalmaticis Civitatibus, indulsisse testatur: dum Andreæ Regis mandata exhibet, ut a latrociniis in insulis duabus maritimis abstineant, Patarenosque ejiciant, alias cum robore Regni, & filiis duobus Bela & Colomano in persona, eos esset castigaturus: dum Reges Hungariæ, ab anno 1198. quo Chulmiam Andreas obtinuit, seseque Ducem Chulmiæ scripsit, hanc suis perpetuo inserunt titulis. Iniquus autem in Andream Regem, usitato more Scriptoribus Venetis, est Lucius, dum Piraticæ, Andream Regem insimulat. *Infestationem maris, usque quo bellum cum Venetis gerebatur* (quod nihilominus gestum non fuerat, sed peregrinorum ope, nil sciente Ungaria, Jadra ruinata fuit) *jussione Regia*, Chroatos & Chulmitanos *exercuisse censendum*, asserens. Hæc exercendæ Piratiœ jussa, cum mandato hanc inhibente componi nequeunt. Honorius quoque Papa, dat. Lateran. 3. Idus Jan. Pontif. an. 10. ad Spalat. Archiepisc. non scripsisset: *Super eo autem quod sicut vestræ litteræ continent - - promiserunt piraticam - dimissuros, dummodo Ecclesiæ Romanæ gratiam valeant rehabere, ac per eandem possint, sedes patrimoniorum suorum a Rege recipere, quibus, ab eo se asserunt spoliatos.* Si vero Andreæ jussione, Piraticam exercuissent, in pœnam, patrimoniis suis, a Rege privari non poterant, imo *jussione Regia*, factum suum diluissent, sic Reges nostri, Magistratusque Ungariæ, depingi solent, a Scriptoribus Venetis, ut visa auditaque horum injustitia (quemadmodum facit Lucius, Piraticam Regi Andreæ tribuendo) Hungariæ Regum Apostolicorum, horrorem injiciant. Mirumque sectatores e nostris illos habere, qui res quasvis describunt, ac dein pro testibus consentientibus, prædicantur. Quod jam superius deploravimus. Reflectere voluimus Lectorem: Lucium lib. 4. cap. 4. pag. mihi 162. Honorii Papæ exhibere epistolam, quæ Lucii intentionem plene enervat, ait ibi Pontifex: *Quidam Sclavi & Dalmatini, quamvis censeantur nomine Christiano, Crucesignatos - piratica rabie spoliant.* Hæc dum Lucius *Almissanis* quos ait esse caput *Chulmensium*, attribuit: vel iniquè piraticæ Chulmenses accusat; vel si hujus, Chulmenses rei sunt, male arguit, repræhenditque Archidiaconum, dum Chulmiam Croatiæ partem dixit, Honorius enim, eo vivens tempore, Sclavos & Dalmatinos, ideo appellavit, quod illos, ut partem Sclavoniæ (quo nomine etiam Croatæ tum accipiebantur, a Constantinopolitanis, Venetis item, & Romanis) agnoverit. Nec Lucius erroris damnat Honorium.

Ex relatis, illud quoque consequitur: hac ætate, Provincias istas, cumprimis *Dalmatiam*, ex lubitu fuisse habitas. *Henricus*, sive Emericus Rex Ungariæ, Regem se *Dalmatiæ, Croatiæ* &c. ipseque de jure & legitimè scribit. Andreas æque, *Dalmatiæ, Croatiæque Ducem.* Henricus quoque Dandulo. Imo Papa Innocentius: *Vulcum* Regem Dalmatiæ & Diocliæ agnoscit. Plures item, ut Duces Maranæ. Hæc legentibus, uti confusionem facerent; ita causa sunt, tot opinionum ex lubitu, atque ad Danubium usque, per Pannoniam extendendæ Dalmatiæ. Quare Lectorem eruditum & doctum, ut scio, hæc nil morantur, sic nec turbent initiantem, reducantque præjudiciosum, ac sectarium. Hæc profecta sunt, ex Dalmatiæ commodis, marisque Adriatici suspirato dominio. Pontifices Romani, postquam Romæ & Romani Magistratus, se dominos esse agnoverunt, florente olim Romanorum Imperio, quia Dalmatia Senatûs fuisset Provincia, hanc sui juris esse credentes, plerumque, elargitos a se Regios titulos, Dalmatiæ tribuebant, sic Zvonimiro, Gregorius VII. Alexander Venetis, Innocentius Vulcano. Alii, a possessa parte quapiam, subito se, Dalmatiæ Reges dixêre, quin uti observatum pag. 154. a populo & mercatoribus, Veneticorum Croaticorumque Duces, Venetæ se dixerunt. Lucius rei hujus testis est, qui ab invasa a Venetis Jadra, Dalmatiæ illico partitionem prætendit, dicens superius, *Jadrensis Provincia*, rectius dixisset, *Jadrensis Civitatis*

tis

tis ruina, *pro Dalmatia sumi cœpit*, intellige a Venetis, continuoque testantibus monumentis, Henricus Dandulus, *Dalmatiæ Ducis* titulos sibi adjecit. Atque istud his temporibus, sic invaluerat, ut si ab aliquo integra Provincia vel Regnum possidebatur, per to *Totius* designabatur. Hinc Stephanus Serviæ Rex primus, rehabita tota Servia, superius in titulo exprimit: *Totius Serviæ*, Rex. Priore autem sæculo, extensio Regni vel Provinciæ, sub to *Totius* significabatur, eratque juris, prætensionisque formula, potius ac possessorii.

De Bulgaria quoque dicendum est, quæ Emerici Regis tempore in Regnum est elevata, cujusve jus, ad S. Regni Coronam pertinet. De Bulgaria Scriptores Græci videndi. Ex Georgio Arcopolita sequentia describimus: „ Cum Imp. Isaacius rem gereret Constantinopolita„ nam, uxore demortua, quam supra diximus Ungaram, Ungarorum Principis filiam (*Be„ læ videlicet III. teste Niceta*) uxorem duxit; cum appararet nuptias, easque Regias, mag„ nificis quoque sumptibus decorare decrevit. Hinc ex universa Romanorum ditione pecudes, „ sues, ac boves congregabantur. Sed cum harum rerum Bulgaria omnium feracissima sit, „ plurima quoque ab ea deposcebantur. Bulgari & antea quidem inimici Romanis, illisque „ multorum bellorum, captivitatum excidiorum urbium; & aliorum sexcentorum infortunio„ rum per annos plures causa, tandem ab Imp. Basilio, quem non aliam ob causam Bulgaroctonum dictum, fama atque traditione accepimus, debellati, ad Imperatoris usque Isaacy tem„ pora Romanis tributa pendebant. Tum ob ea, quæ memoravimus rebellionem moliuntur, „ & ab Asano nescio quo suasore, atque impulsore, omnibus quæ intra Hæmum ad Istrum „ usque excurrunt, in potestatem redactis, Regio occupatur. Eo, res Romana quam maxime „ afflicta est. Bulgari namque, cum Schytæ mutuas operas tradidissent, multis malis Roma„ nos vexârunt. Propterea Indignatus Imp. Isaacius, in unum collectis copiis adversus eos „ aciem dicit, & maritima prætergressus, atque per Messembriam Civitatem iter faciens, Hæ„ mum ingreditur. Asanus cum exercitu in oppidulo, cui nomen Strinabo immoratur; & „ Imp. Isaacius tentoriis fixis Bulgaros obsidet; sed ab illis eluditur. Unus enim ex illis „ transfugam simulans, Imperatori Schytarum irruptionem denunciat. Imperator conturba„ tus nuncio, licet die sequenti oppidulum subacturus esset, loco cedit, nec eam quam inierat, „ redit viam. Sed delusus a Bulgaro, breviorem nec inconsultus aggreditur. Progredientem „ itaque & in angusta semita laborantem Bulgari aggrediuntur, militem fundunt, appara„ tumque omnem bellicum deprædantur, ipsam etiam Imperatoris suppellectilem diripiunt. „ Ex Romanis plures cæsi sunt, qui cum Imperatore evaserant, pauci admodum fuère, & „ prorsus nudi. Hac victoria, præda, spoliisque Romanorum, Bulgari nimis & insolenter ani„ mos sublevârunt: quippe & ipsis Imperatoriis insignibus preciosiora conquisierant, & præ„ terea Regias pyramidas, phialas celebres, pecuniæ vim immensam, ipsam etiam Imperato„ riam Crucem, quam Sacerdos abjecerat, non multo post in flumine offendunt, ex auro com„ pactam, in medio ex sacrosancto ligno, cui Christus Dominus affixus pependerat, in mo„ dum Crucis efformato complectentem - - - Imp. vero Isaacius Constantinopolim fugiens „ se recepit. „ Diffusius hæc, inque plures annos Nicetas Choniates describit. Anno secundo Isaacii, sive Christi 1187. describitur causa Blachicæ seu Bulgaricæ defectionis. Anno 1189. lib. 2. N. 1. cædes a Blachis Græcorum, Isaaciique recessus. 1192. clades Isaacii in Blachica expeditione. Anno 1193. Isaacius suscepta in Blachos expeditione paulo post ab Alexio fratre, oculis Imperioque privatur.

Porro Bulgariam ut olim fuerat, pro rerum humanarum vicissitudine, successive suas passam fuisse vices ex Scriptoribus claru n e't. Pars enim ejus post Basilium Bulgaroctonum Græcis parebat, partem ejus post Deleanum alii tenuerunt. Vide Cangium in Fam. Dal. cap. 6. Blachiam, sive Valachiam, pro Bulgaria quidam habent, ut Nicet. Choniat. L. 1. in Isaac. Ang. qui Bulgaros, Mysos Blachosque vocat. Leunclavius videtur distinguere Blachos a Bulgaris. Verum quia accuratam rerum harum cognitionem, ab eruditis hodie Transilvanis, præstolamur, hæc missa facimus, prouti & Valachiæ ex Baudrandio descriptionem; cæterasque sive de nominis origine, sive Vaivodis Banisque ejus, quæstiones. Ad scopum nostrum: recolendo superiora, sive a pag. 58 sive 86. insinuata. Teste Arcopolita Georgio, post restitutum Regnum, *Primus* Rex Bulgarorum fuit *Asanus*. II. *Petrus*. Hujus Arcopolita non meminit, meminit autem Cangius, Nicetas Choniates, ac Innocentius III. in epist. ad Ungar. Regem anno 1204. dum ait: *Antiquitus multi Reges in Bulgaria successive fuerunt - - sed tandem prævalentibus Græcis, Bulgari perdiderunt Regiam dignitatem - - donec novissime duo Fratres, Petrus videlicet & Joannicius, de priorum Regum prosapia descendentes, terram patrum suorum, non tam occupare, quam recuperare cæperunt. III. Joannes*, alias *Joannicius & Calojoannes* appellatus, Græcorum jugum ut plurimum excutiens, Regnum Blachorum, Bulgarorumque maximè stabilivit. Ad Joannicium hunc, Innocentii III. epistolas plures Raynal- dus

dus exhibet, reliquas inter est de submissa Joanni Corona lib. 5. epist. 116. dat. 5. Kal. Decemb. an. 1202. qua, reliqua inter: *Petisti vero humiliter, ut Coronam tibi Ecclesia Romana concederet, sicut illustris memoriæ Petro, Samueli, & aliis Progenitoribus tuis, in libris tuis legitur concessisse. Nos igitur, ut super hoc majorem certitudinem haberemus, Regestra nostra perlegi fecimus diligenter, ex quibus evidenter apparet, quod in terra tibi subjecta, multi Reges fuerant coronati. Præterea continebatur in eis, quod tempore bonæ memoriæ Nicolai Papæ Prædecessoris nostri, Rex Bulgarorum, ad cujus consulta sæpissimè respondebat, cum toto Regno sibi commisso ad prædicationem ejus fuerat baptizatus, & Rex ipse ab eo Archiepiscopum postulaverat. Legatus quoque Michaelis Regis Bulgarici, cum donis Regalibus Adriano Papæ Prædecessori nostro Regias litteras præsentarat, & postularat ab eo, ut aliquem ex Cardinalibus in Archiepiscopum eligendum dirigeret, quem post approbationem eorum ad Sedem Apostolicam remeantem ipse postmodum consecraret. Quumque idem Adrianus illuc cum duobus Episcopis, quemdam Subdiaconum direxisset, Bulgari corrupti donis Græcorum, & promissionibus circumventi, Romanis ejectis, Græcos Presbyteros receperunt &c.* narratque ob levitatem ejusmodi, nullum ex Cardinalibus, a se ad Joannem mitti, mitti tamen Capellanum suum, qui corrigenda corrigeret; statuenda statueret: Pallio Archiepiscopum insigniret; ordinaret, Episcopos consecraret. Tum ait: *Mandamus quoque ipsi, ut de Corona progenitoribus tuis ab Ecclesia Romana collata, tam per libros veteres, quam alia documenta inquirat diligentius veritatem &c.* Significaverat vero Calo-Johannes Innocentio; sibi Coronam offerri a Græcis. Ut Raynal. ad annum 1203. Num. 20. Juvat quædam exscribere: *Calo-Johannes Imperator Bulgarorum, Sanctissimo Domino fidei Christianorum ab Oriente ad occidentem Patriarchæ, Papæ Romano. - - - Notum facio Sanctitati tuæ, quod elapsi sunt sex anni, quod ego semel, secundo, & tertio misi ad vos; sed nuncii mei non potuerunt ad Sanctitatem tuam accedere, ei proponere verbum meum - - - Ex quo sciverunt istud Græci, miserunt mihi Patriarcha & Imperator: Veni ad nos coronabimus te in Imperatorem, & faciemus tibi Patriarcham, quia Imperium sine Patriarcha non staret; sed ego non volui, imo recurri ad Sanctitatem tuam, quia volo esse servus S. Petri, & tuæ Sanctitatis. Et sciat Sanctitas tua, quod ego misi ad te Archiepiscopum meum cum omni ordinatione, & pecunia, & pannis sericis, cera, & argento, equis & mulis - - & rogo per orationes B. Apostoli Petri - ut tu mittas Cardinales. - ut me coronent in Imperatorem, & in terra mea faciant Patriarcham ut sim Servus tuus, tempore vitæ meæ.*

Innocentius III. misit Joannem Capellanum suum, in Bulgariam. Quid hic effecit? juvat ex pagina privilegii, aurea bula signati, atque ab Illmo D. Assemano Tom. V. pag. 133. exscripti, referre.

„ In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, amen. Quum placuit Domino nostro „ JEsu Christo, me, Dominum & Imperatorem totius Bulgariæ & Blachiæ facere; inquisivi „ antiquorum nostrorum scripturas & libros, & beatæ memoriæ Imperatorum, nostrorum „ prædecessorum leges, unde ipsi sumpserunt Regnum Bulgarorum, & firmamentum Imperiale, Coronam super caput eorum, & Patriarchalem benedictionem. Et diligenter perscrutantes, in eorum invenimus scripturis: quod beatæ memoriæ illi Imperatores Bulgarorum „ & Blachorum, Simeon, Petrus, & Samuel, & nostri prædecessores, Coronam Imperii eorum, & Patriarchalem benedictionem acceperunt, a Sanctissima DEI Romana Ecclesia, & „ ab Apostolicæ Sedis, Principe Apostolorum Petro. Sed Imperium meum voluit benedictionem, & Imperiale firmamentum Coronæ capitis Imperii sui suscipere, & Patriarchalem benedictionem ab Ecclesia Romana, ab Apostolicæ Sedis Principe Apostolorum Petro, & a „ Sanctissimo Patre nostro Universali Papa tertio Innocentio; & a quocumque Patriarchalis „ benedictio & mandatum in Civitate Imperii mei Trinovi data, & concessa fuerit a Domino „ Papa faciendi & consecrandi Archiepiscopos, Metropolitas & Episcopos, & reliquas Ecclesiasticas obsecutiones Sacramentales, concedit Imperium meum, ut plenissimam in omni tenimento, & Imperii mei pertinentiis, ipsi habeant potestatem. Ecce enim omnes totius Imperii mei & tenimenti, & Patriarcha meus, Metropolitani, Episcopi, Archiepiscopi, & cuncti Sacerdotes, Romanæ subsint Ecclesiæ; & teneant leges & consuetudinem, quas tenuerunt beatæ memoriæ Imperatores *Totius Bulgariæ* & Blaciæ, prisci illi nostri prædecessores, & nos, eodem modo vestigia eorum imitantes. Subsignat autem Imperium meum „ ad securitatem, Chrysobolum suum, quod nunquam ab Ecclesia Romana, & ab Apostolica „ Sede, Principe Apostolornm Petro, ipsum videlicet Imperium meum discedet; neque alii „ Imperii mei Principes disgregabuntur; sed ut vocatus, dilectus filius Sancrosanctæ & Apostolicæ Romanæ Sedis, Principis Apostolorum Petri, ero. Et deinceps quascumque terras Chri-

„ stia-

„ stianorum, seu Paganorum, meum aquisiverit Imperium, sub potestate & mandato ejusdem „ Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ Sedis erunt. Et ut præsens Chrysobolum Imperii mei, ratum & firmum habeatur, dedi Imperium meum in manibus Reverendissimi viri „ Sancrosanctæ Romanæ Sedis Legati, & Domini Papæ Capellani, in quo & nostrum pium & „ a DEO promotum subsignavit Imperium Anno sex millesimo, septingentesimo duodecimo, „ Indictione septima „. Hinc anno Christi 1203. post Kalendas Septembris.

Chrysobolum hunc, & donaria quædam, Romam tulerunt, Joannes Legatus, ac Papæ Capellanus, Blasius item, jam consecratus Episcopus Brandizuberensis, cum litteris sequentibus „ Sanctissimo & dominatori & universali Papæ, sedenti in Sede Beati Petri, & Domino; „ Patri Regni mei, Tertio Innocentio, Papæ Sedis Apostolicæ, & Ecclesiæ Romanæ, & Magistro totius mundi. Spero in DEum Salvatorem omnium, quod bene, & multum bene valeat Sanctitas tua, cum omnibus sedentibus circa thronum Sanctitatis tuæ Cardinalibus „ Sanctæ Ecclesiæ Romanæ. Noverit magna Sanctitas tua, quod ego filius tuus & Romanæ „ Ecclesiæ, Imperator omnium Bulgarorum & Blacorum, cum omnibus Principibus Imperii „ mei, multum bene sum, per DEum & orationem tuam. Multoties misit Imperium meum „ nuncios suos ad Sanctitatem tuam. Ideo certe non potuerunt transire, quia illi, qui non habebant pacem, cum Imperio meo, servabant vias. Postea Mense Junii præterito, Imperium „ meum, misit Archiepiscopum meum, & totius Bulgariæ Regionis, & universalem Sanctæ „ & magnæ *Trinovæ*, & magnum hominem Imperii mei, merito nominatum Primatem & „ Archiepiscopum totius Bulgariæ, nomine Bulgarorum; qui quum pervenisset Durachium, „ non fuit permissus transire ad Sanctitatem tuam, ut compleret desiderium Imperii mei Sanctitas tua, secundum consuetudinem prædecessorum meorum Imperatorum Bulgarorum, & „ Blacorum, Simeonis, Petri, & Samuelis progenitorum meorum, & cæterorum omnium Imperatorum Bulgarorum. Verum DEO adjuvante, & intervenientibus orationibus Sanctitatis tuæ, venit ad me præsens nuncius Apostolicæ Cathedræ & Primæ Sedis Ecclesiæ Romanæ Johannes Capellanus, & detulit mihi litteras, ex præcepto Sanctitatis vestræ, & Apostolicæ Sedis, & palliavit dictum Archiepiscopum, & fecit eum Primatem totius Bulgariæ, & „ Blaciæ: Et portavit Imperio meo litteras Sanctitatis tuæ, & exposuit quidquid ei Sactitas „ vestra mandavit; & repletum est cor meum gaudio magno, quoniam secundum voluntatem Imperii mei donavit mihi DEus & Sanctitas tua. Et rogo & deprecor Sanctitatem tuam, „ ut compleat desiderium Imperii mei, & mittat virgam Pastoralem ad congregandas oves, „ & cætera, quæ Patriarcha consuevit habere, & faciat præsentem Primatem & Patriarcham „ in magna Ecclesia *Trinovæ* primæ Civitatis totius Bulgariæ, & habeat Ecclesia ipsa etiam „ post mortem istius Patriarchæ, Patriarcham in perpetuum ex præcepto Sanctitatis tuæ. „ Et quoniam grave esset propter longitudinem viæ & gverram hominum in obitu cujusque „ Patriarchæ recurrere ad Ecclesiam Romanam; concedatur ab Ecclesia Romana Ecclesiæ „ Trinovæ, ut sibi possit eligere & consecrare Patriarcham, ne ex ejus absentia terra illa sine „ benedictione remaneat, & tua consecratio imperfecta, & redundet peccatum in Sanctitatem „ tuam. Nunc autem petimus, *ut fiat chrisma, ex præcepto Sanctitatis tuæ in Sancta & magna Ecclesia Civitatis Trinovæ, pro Baptismate Christianorum*. Sciat Sanctitas tua, „ quod quum scivermt Romæi *(id est Græci)* quod receperimus consecrationem a Sanctitate tua, „ non dabunt mihi chrisma. Et aliud peto a Sanctitate tua, ut mittas Cardinalem ad Imperium meum, seu istum, qui venit ad me, sive alium a Sede Apostolica, & *des ei diadema & sceptrum secundum Apostolicæ Sedis, & Apostolorum Principis benedictionem*: Et „ mittat Privilegium bullatum aurea bulla, ad exemplar ipsius servandum perpetuo, in „ Ecclesia Trinovæ. Et hæc omnia dent Imperio meo, & consecrent, & coronent Imperium meum. Omnia autem prædicta mitti debent ad Imperium meum, a Sanctitate „ tua. Videat, præsens Nuncius Episcopus Brandizuberensis Blasius, ut possit referre quod „ tu scripseris manu propria. Et si hæc omnia impleverit Sanctitas tua, ita reputabo cum „ prosapia Imperii mei & omnium Bulgarorum & Blacorum, quod sumus dilecti filii Orthodoxæ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. *Et de confinio Ungariæ, Bulgariæ, & Blaciæ, relinquo judicio Sanctitatis tuæ*, & dirigas negotium istud recte & juste, ut non habeat peccatum anima Sanctitatis tuæ, & ita habeat Imperium meum justitias Bulgariæ & Blaciæ, *quod Rex Ungariæ habeat justitias Ungariæ, & cessent occisiones Christianorum inter me, & Imperium*. Sciat autem Sanctitas tua, quod quinque Episcopatus Bulgariæ pertinent „ ad Imperium meum, *quod invasit & detinet Rex Ungariæ cum justitiis Ecclesiarum*; & *ipsi Episcopatus sunt annihilati*, & si justum est hoc, fiat: quidquid dicturus est præsens „ Nuncius Imperii mei Episcopus Brandizuberensis Blasius Sanctitati tuæ, habeas verum, „ quoniam ex parte mea dicet. „

His, ac Basilii Archiepiscopi, habitis litteris, Innocentius III. Leonem Presbyterum Cardina-

dinalem Tituli SS. Crucis, ad Bulgariam cum Corona, cæterisque exmisit, cum Privilegio sequenti: „ Calo-Johanni illustri Bulgarorum & Blacorum Regi, ejusque posteris ei tam in Reg-
„ no, quam in devotione Sedis Apostolicæ successuris in perpetuum. - - - Cum ex præcepto
„ Domini oves ejus pascere teneamur, populis Bulgarorum & Blacorum, qui multo jam tem-
„ pore ab uberibus matris suæ alienati fuerunt, in Spiritualibus & temporalibus paterna soli-
„ citudine providere volentes, ejus auctoritate confisi, per quem Samuel, David, in Regem
„ inunxit, *Regem Testatuimus* super eos. Et per dilectum filium Leonem tituli Sanctæ Cru-
„ cis Presbyterum Cardinalem, Apostolicæ Sedis Legatum, virum providum & honestum,
„ nobis inter cæteros fratres nostros acceptum, *Sceptrum Regni*, ac Regium tibi mittimus
„ *diadema*, ejus, quasi nostris tibi manibus imponendum. Recipiendo à te juratoriam cautio-
„ nem, quod nobis & successoribus nostris & Ecclesiæ Romanæ devotus & obediens permane-
„ bis, & cunctas terras & gentes tuo subjectas Imperio, in obedientia & devotione Sedis Apo-
„ stolicæ conservabis. Ad petitionem insuper, Ven. Fratris nostri Blasii Brandizuberensis Epi-
„ scopi, quem ad Sedem Apostolicam destinasti, publicam in Regno tuo, *cudendi monetam*,
„ tuo charactere insignitam, liberam tibi concedimus facultatem. Venerabili insuper fratri no-
„ stro Archiepiscopo Trinovitano, in terris, in quibus imperas universis, Privilegium concedi-
„ mus Primatiæ, qui, & Successores ipsius, tuos imposterum successores, simili ab eis juramen-
„ to recepto, Apostolicæ Sedis authoritate coronent; & in terra tua, Primatus obtineant digni-
„ tatem, eique Metropolitani tam in Bulgariæ quam Blaciæ Provinciis constituti subjaceant, &
„ juxta formam Canonicam, reverentiam Primati debitam exhibeant & honorem &c. Datum
„ Anagniæ per manum Johannis S. R. E. Subdiaconi & Notarii VI. Kal. Martii. Indict. VII.
„ Incarnat. Dom. Anno 1203. *(legendum 1204.)* Pontificatus vero D. Innocentii Papæ III.
„ anno VII.

Misitquoque Calo-Joanni vexillum cruce, & Ecclesiæ clavibus insignitum (lib. 7. ep. 2. cap. 8. apud Illust. Asseman.) *ut in cruce Domini, Domini Nostri JEsu Christi cum Apostolo glorieris &c. præter Regiæ dignitatis insignia, quæ tibi, per dilectum filium Leonem tit. S. Crucis - - tuæ serenitati dirigimus per eundem vexillum, quo contra illos utaris, qui honorant labiis Crucifixum, cor autem eorum est longinquum ab ipso.* Privilegium datum Archiepiscopo Trinovitano apud Doctiss. Assemanum Tom. V. a pag. 140. lege sis. Ex quo privilegio, quædam notamus. 1. *Fraternitatem tuam scire volentes, quod apud nos* (Romani Ritus) *hæc duo nomina Primas & Patriarcha, pene penitus idem sonant, quum Patriarchæ & Primates teneant unam formam, licèt eorum nomina sint diversa.* 2. *Quum autem aliquis Metropolitanorum, qui tibi jure subjacent Primatiæ, viam fuerit universæ carnis ingressus, confirmabis electionem Canonicam de persona idonea celebratam, & personam electam in Episcopum consecrabis.* - - 3. - *licèt hactenus apud vos, nec in sua ordinatione Presbytheri, nec in consecratione sua Episcopi, consueverunt sacram recipere unctionem, volumus tamen ut deinceps, non tam ritum nostrum, quam mandatum Divinum sequentes, per quod in lege præcipitur, ut Pontifices & Sacerdotes ungantur, manus eorum qui ordinandi sunt in Presbyteros: Et tam manus, quam caput eorum, qui consecrandi sunt in Episcopos, solemniter inungantur. Præterea Crucem, vexillum videlicet Dominicæ Passionis, ante te per totam Bulgariam & Blaciam deferendi, Fraternitati tuæ licentiam impertimur.*

Innocentius, Legatum suum Leonem, quem ad Regem Bulgariæ mittebat, datis litteris, ad Ungariæ Serviæque Archiepiscopos, atque Præsules, est commissus, ut honore debito exciperetur. Vide lib. 7. Ep. 13. & 14. Leo per Ungariam profectus, honorificeque susceptus, in limitibus Ungariæ jussu Regis Emerici detinetur. Factum hoc verbis Epistolæ 126. lib 7. audiamus. „ Inter alios - - - Rediens enim ad Apostolicam Sedem, Joannes tunc Capel-
„ lanus noster, nunc autem Furconensis Episcopus, constanti nobis assertione suggessit, quod
„ a te, cum ingenti honore & devotione susceptus, clementer obtinuit, non solum quod circa
„ negotium Columbani a Regia Celsitudine requisivit, verum etiam impetravit: quod tam
„ ipsi, quam aliis Ecclesiæ Nunciis & Legatis liber pateat per Regnum tuum progressus pari-
„ ter & regressus in Bulgariam & Blaciam. Tu quoque si bene recolimus suggessisti, quod
„ tuæ Serenitati placebat, ut Megajupanus Serviæ debitam & devotam Apostolicæ Sedi reve-
„ rentiam exhiberet, & a nobis, *salvo in temporibus jure tuo* Regium susciperet diadema.
„ Unde nos hujus executionem negotii Ven. Fratri nostro Colocensi Archiepiscopo meminimus
„ injunxisse. Per has ergo non tam generales, quam speciales causas inducti, filium nostrum
„ Leonem Tit. S. Crucis Presb. Cardinalem A. S. L. in Bulgariam & Blaciam per Regnum tu-
„ um ad propagationem fidei Christianæ duximus destinandum. Qui, sicut nobis suis litteris
„ intimavit, a tua Regia Celsitudine, ultra etiam quam crediderit, extitit honoratus, ita ut

„ quasi

„ quasi deposita gravitate Regali, universa conareris efficere, quæ sibi crederes complacere; „ dato prius cum omni jucunditate ducatu Nunciis, quos in Bulgariam duxerat destinandos. „ Datoque pacis osculo; & facta cum magno gaudio mutua promissione amicitiæ specialis, & „ muneribus elargitis; non solum licentiam obtinuit transeundi; verum etiam tuis Nunciis „ præcepisti, ut eum transferrent in Bulgariam cum honore, promittens, quod tuum sibi scrip- „ tum in confinio destinares, quod ipse apud se secretius retineret, & secundum illud ad refor- „ mationem pacis fideliter laboraret. Procedens ergo cum Nunciis tuis, usque ad Regni ter- „ minum; pervenit ad castrum, quod vocatur *Keve*, ubi solo Danubio mediante Regnum Un- „ gariæ a Bulgarorum Provincia separatur, multis eum cum desiderio expectantibus ex altera „ parte. Sed post unius moram diei, Nuncios ex insperato recepit; quod cum festinatione ma- „ xima venientes, sibi & Episcopo Bulgaro transitum fecerunt omnino præcludi. Ex parte Re- „ gia proponentes: ut ad quodam tuum præsidium retroiret, quod itinere trium dierum re- „ liquerat jam post tergum; ibique morans; Domino Bulgarorum per Nuncios demandaret, „ quod ad quandam Insulam festinus accederet in confinio constitutam, ut ibi prius de con- „ troversia, quæ vertitur inter vos, plene recognosceret, & eam fine debito terminaret, alias „ ei transitus non pateret. Ipse vero Cardinalis inter multa respondit; quod hoc tali modo fa- „ cere non deberet, tum quia, si eum cum hujusmodi pactionibus reciperet ad matris ubera re- „ deuntem; cum super hoc non tam sæculare; quam spirituale negotium ageretur, videretur „ intervenire species Simoniacæ pravitatis; tum quia non posset eum compellere ad aliquid fa- „ ciendum, donec obligatus esset Apostolicæ Sedi per vinculum spirituale. Unde cum nollet „ ab incepto itinere retroire, protinus exiit edictum a Comite castri, quod quicumque sibi, „ aut etiam Episcopo memorato, auderet aliquid vendere; seu aliquod humanitatis solatium „ exhibere, pœnam incurreret personarum & rerum. Et ipse Cardinalis cum Episcopo sæpe- „ dicto a trecentis ad minus circumfusus satellitibus custoditur: qui adeo ipsum comprimunt, „ quod ostium cameræ, si camera dici debet, observant; ut taceamus ea, quæ sibi & suis circa „ necessaria naturæ; viliter irrogantur. - - Pateat igitur iis DEus; qui animum tuum, tam „ pravo consilio seduxerunt, volentibus inter Regnum & Sacerdotium discordiam seminare. „ Sed nos procerto speramus, quod aut per te ipsum jam, errata correxeris; aut ad commo- „ nitionem nostram taliter debeas emendare; ut injuria transeat in honorem, & offensa in gra- „ tiam revertatur &c. „ Suffraganeis quoque Ecclesiæ Strigoniensis commendabat; ut Re- „ gem ad rejiciendam injuriam flecterent.

Emericus Rex providus, ne Coronæ juribus per hanc Bulgariæ Blachiæque elevationem ad Regnum, præjudicetur; Cardinalem detinuit. Scivit ille ex monumentis Ungariæ; Regni Ungariæ fines. Profecto si superius ex Anonymo recensita recolantur, ut a pag. 88. Emerici provisionem tanto magis commendabit, quod nec Calojoannes, nec Innocentius, illam expressferint conditionem; quam Stephanus Serviæ, nempe: *Salvo in temporalibus jure Regis Ungariæ.* Proinde omissa hac conditione, provida fuit Emerici cura, ne juribus Coronæ præjudicetur. Qualiter vero partes illæ, Bulgariæ Blachiæque fuerint a Regno Hungariæ avulsæ; fatetur Emericus in Epistola ad Innocentium. Quod videlicet: in dotem sorori suæ Græcorum Imperatrici a patre fuissent traditæ, quas Joannicius violenter occupasset. Nuptiarum harum superius meminimus ex Niceta. Emericus perhibet, Joannicium nullius terræ de jure Dominum esse, licet aliquam partem sui (sive Ungariæ) & aliam, Regni alterius occupatam detineat. Papa in responso ad Emericum: *Prævalentibus Græcis, Bulgari perdiderunt Regiam dignitatem - - - donec novissime duo fratres Petrus videlicet & Joannicius, de priorum Regum prosapia descendentes, terram Patrum suorum non tam occupare, quam recuperare cœperunt; ita quod una de magnis Principibus & innumeris populis, mirabilem sunt victoriam consecuti. Non ergo negamus, quin forsan aliquam partem terræ violenter invaserint; sed constanter asserimus, quod plurimam terræ partem de jure recuperavêre paterno.* Hoc tamen non obstante lib. 2. epist. 266. ad Joannicium Innocentius: *Nos autem audito, quod de nobili urbis Romæ prosapia genitores tui originem traxerunt, & tu ab eis, & sanguinis generositatem contraxeris, & sinceræ devotionis affectum, quem ad Sedem Apostolicam geris, quasi hæreditario jure, jampridem te proposuimus & litteris & Nunciis visitare.* Item lib. 5. epist. 116. V. Kal. Decemb. anno 1202. *Hoc igitur attendentes. - - - Qui tam te, qui ex Nobili Romanorum prosapia diceris descendisse, quam degentem sub te populum verbo pascerent & exemplo.* Si Joannicius, *de urbis Romæ prosapia originem traxit?* ut Innocentius testaretur *de auditu*, firmari videtur Emerici Regis quærella, & accusatio, Joannicium Tyrannum esse, nulliusque terræ Dominum. Firmante Græcorum oppositione, Joannicio facta, Regis Emerici accusationem. Innocentii in Joannicium propensio apud Raynal. epist. hujusque defensio, dum pro terra Sancta militantibus, fecit incom-

commoda, Balduino capto, Romanum testantur fuisse. Verum iis, qui, Geneologicis occupantur, originem Joannicii illustrandam relinquo. Illm. Assemanus Tom. V. pag. 189. in notis, credit *Romam novam* cum Veteri, & Romæos Byzantinos, cum *Romanis* Italicis confundi. Ego perpensis tenoribus epist. Innocentii III. eum, de *Romæis*, interprætandum non esse, existimo. Cum Romæis, sive Byzantinis; sinceræ devotionis affectus erga Sedem Apostolicam Romanam, hæreditario jure esse, scribi vix potuerit. Sed redeamus.

Pontifex factum suum, tuitus est, respondendo ad Emerici litteras, quærimoniasque. Primo ab exemplo, tam Belæ III. qui Alexandri Papæ jussu, ab Archieppo Colocensi in maximis adipiscendæ Coronæ difficultatibus fuerat coronatus. Dein Emerici ipsius, cui dum frater Andreas adversaretur, ad pacem Sedis Apostolicæ cura, adductus est. 2dò: Regnum Joannicii haud extendendum, ad ea, quæ prætenderet Emericus. *Unde nos*, inquit Innocentius, *eum non super alienam, sed super propriam terram adinstar Prædecessorum nostrorum Regem intendimus coronare, volentes ut ipse terram restituat injustè detentam, & terra injustè retenta restituatur eidem quum ipse postulaverit hoc a nobis, ut de terris invasis faciamus inter te, & ipsum, utrique parti justitiam exhiberi.* 3tio: Non posse Legatum fœdera intra utrumque Regem jungere, nisi utrumque adiret. Subjungendo: *Attende nihilominus diligenter, quale denique reputares, si nos impedire vellemus, ne filius tuus carnalis coronari posset in Regem; & tale nos reputare cognosce, si tu impedire coneris, ne filius noster spiritualis in Regem valeat coronari.* His postremis verbis, acta N. 80. apud Assemanum, volunt; territum fuisse Emericum, quod parvulum filium suum Ladislaum coronari vellet, continuoque Leonem Cardinalem & Legatum in Bulgariam dimisisse. Eadem est sententia Pray. Verum quia ex monumentis Dalmaticis, supra relatis constaret: Anno 1202. Ladislaum puerum, a Bernardo Spalatensi coronatum fuisse, exindeque subortas dissensiones; vel textus epistolæ Innocentii alter est; vel ex metu, ne actus coronationis Ladislai, a Papa irritetur, vel vocetur in dubium, Legatum dimissum fuisse oportuit, haud vero ne coronatio filii (biennio jam coronati) impediatur. Hinc Innocentii relatus textus, non est minarum, at exempli; rememorans rem actam coronationis, cui Papa sese non opposuerat, adversantibus licet Regni proceribus. Emericus itaque discussis Papæ litteris, ex adducta superius 2do loco potissimum ratione, Cardinalem dimisit.

Leo, die 15. Octobris anni 1204. Trinovum pervenit. Die VII. Novembris Basilium Archiepiscopum in Primatem Bulgariæ consecravit. Die sequente Regem Joannem coronavit. Die 15. Novembris, e Bulgaria Romam repetiit. Hæc demonstrat epistola Basilii, Primatis item ad Papam Innocentium apud Assemanum Tom. V. a pag. 148. Exhibet quoque Calojohannis epistolam idem Illm. Assemanus, ubi missis aliis: *Scribo autem vobis & de Ungaro, quoniam Imperium meum non habet aliquam societatem Regionum, vel aliquam rem eum eo, neque ei nocet; imo ipse parvipendit & nocet Regionibus Imperii mei. Et Dominus Leo Cardinalis vidit, & vestræ Sanctitati annunciabit justum vel injustum quod est ab Imperio meo; aut si ego parvipendo Ungarum, vel si ipse meum Imperium parvipendit. Et scribat ei Sanctitas vestra, quatenus distet a Regno meo, quoniam Imperium meum, nec eum habet pravipendere, nec contra terras ejus abire. Si vero ipse venerit contra terras Imperii mei, & DEus adjuverit, ut vincatur, non habet Sanctitas vestra Imperium meum suspectum, sed sim liber* &c. Residua sive Calojoannis, sive Bulgariæ; nostro instituto non serviunt, eaque omittimus. Hæc quia sub Emerico acta sunt, & Bulgaria Regni Christiani nomen sortita est, referenda duximus, ut sciatur, quando? qualiter? Regnum evaserit, præcipue dum nunc, Ungariæ Reges, Reges quoque Bulgariæ inscriberentur, & Bulgaria pro Sacræ Coronæ membro haberetur. Quæ supersunt argum nti hujus infra suo loco narrabuntur. De Coronis his, quas Romani Pontifices, elargiri solebant, est nobis erudita dissertatio, quæ cum scopo nostro non serviat, missam facimus, cum cæteris actis Regis Emerici.

XI. *Andreas* Emerico successit, primum quidem, quà *Tutor* fratruelis sui Ladislai. Quo tempore, præter recessum Viduæ Emerici, *Constantiæ*; cum filio Rege, Coronæ cæterisque Thesauris ad Austriam, sive metu Andreæ, sive motivo ex alio, dispositionibus item bellicis, memorabilioris nil occurrit. Ob secutam mortem Ladislai III. Andreas hæreditario successionis jure anno 1205. circa IV. Kal. Junii Regno potitus, Rex effectus est. Bernardus Archiepiscopus Spalatensis, ex causa cap. 24. ab Archidiac. descripta, coronationi Andreæ Regis non adstitit. Anno nihilominus 1207. sequens ab Andrea obtinuit diploma.

„ In Nomine Sanctæ Trinitatis, & Individuæ Unitatis. Andreas D. G. Hungariæ, Dal.
„ Chroat. Ramæ, Serviæ, Galitiæ, Lodomeriæ Rex, in perpetuum. Provida Regum discre-
„ tio non solum quod expedit, debet instituere, sed & legaliter instituta, ne sua fortitudine,
„ vel in minimo, qualibet occasione destituantur, debita circumspectionis cautella præmunire.

„ Ea-

„ Eapropter instanti prece Venerabilis Patris Bernardi Spalatensis Archiepiscopi dignanter in-
„ ducti, universa jura S. Spalatensis Ecclesiæ, omnes Ecclesiasticas, seu rerum sæcularium
„ possessiones: jurisdictiones quoque Episcopatuum, seu quarumlibet Ecclesiarum: immo
„ universaliter quidquid justè possidet, vel per ante - - - legitimè imposterum poterit adi-
„ pisci, eidem Ecclesiæ pleno jure subjicimus ad instar Privil. Rom. Ecclesiæ; nominatim vi-
„ delicet Signiensem, Nonensem, Scardonensem, Traguriensem, Corbaviensem, Tinniensem,
„ Farensem, Bozenensem Episcopatus; Et Ecclesias S. Moysi, & S. Stephani de Salona, cum
„ omnibus pertinentiis; villam etiam quæ dicitur Srenine, & villam Gethe, & montem Craf-
„ sum; villam S. Georgii: & totam villam quæ dicitur Ostrohe cum omnibus pertinentiis suis;
„ Ecclesiam S. Stephani ante Spalatum; Ecclesiam S. Bartholomæi de Tini, villam quæ dici-
„ tur Coriza, & villam Lavena cum omnibus pertinentiis suis, *& totum regale prædium*
„ quod dicitur Byacce, cum omnibus pertinentiis suis, sylvis videlicet, pratis, terris, vineis,
„ & si quæ sunt ibi molendina. Et nominatim totum territorium Sancti Vitalis, quod ad idem
„ prædium spectat. Non obstante privilegio per falsi suggestionem impetrato, quod dedimus
„ Tragurinis, *quando gerebamus Ducalia.* Decernentes insuper stabilimus: ut prædictus
„ Archiepiscopus, ejusque Successores omnia molendina, quæ in Salonæ fluvio fuerint, habe-
„ ant libera ab omni exactione tributi in perpetuum. Ad relevandum eorum inopiam omnes
„ *sexarios farinæ, qui septemanaliter pertinebant ad Banum*, ad usum prædictæ Ecclesiæ
„ decernimus conferendos. Item Ziminam, & Cithinam, & totum Mazarum, & quidquid in
„ Privilegiis Romanæ Ecclesiæ continetur, præmissis annectimus, sancientes: ut quicumque
„ præsentis Privilegii robur infringere tentaverit, L. libras auri Regiæ Serenitatis censura co-
„ gatur persolvere, neo minus ob hoc, Privilegium in suo robore perseveret. Ut igitur hæc om-
„ nia, inconcussa stabilitate durent imposterum, præsentem paginam Sigilli nostri charactere
„ fecimus communiri. Datum per manus Roberti Albensis Præpositi, & Aulæ Regiæ Cancella-
„ rii Anno D. Incarnat. MCCVII. Venerabili Joanne Strigoniensi, Archiepiscopo existente,
„ Rdo Bertholdo Colocensi electo, Calano Quinque-Ecclesiensi Episcopo, Bogeslao Vaciensi
„ Episcopo, Cataprano Agriensi Episcopo, Simone Waradiensi Episcopo, Desiderio Chenadien-
„ si Episcopo, Wilhelmo Ultrasylvano Episcopo, Calenda Vesprimiensi Episcopo, Gothardo
„ Zagrabiensi, Petro Geuriensi Episcopo. Chepano, filio Stephani Bacien, & Palat. Comite,
„ Stephano, filio Mie, Bano & Simigien Comite: Marcello Comite Curiali, & Chanadiensi:
„ Tiburtio Comite Aven. Moch Comite Bichoriensi: Jula Comite de Soprim: Ochuz Comite
„ Posoniensi: Alexandro Comite de Molim: Nicolao Comite Nitriensi. Anno Regni Nostri
„ Secundo. „ Diploma hoc: Farlatus Tom. 3. p. 237. exhibet. Reffetre hoc, ob tantarum re-
rum vel cognitionem, vel confirmationem erudito Lectori voluimus. Missis cæteris

Demonstrat, evincitque: dubitari haud posse Croatiæ Dalmatiæque dominium, ab Andrea II. Rege possessum, habitumque fuisse, *Jadra* sola excepta, quæ, ut pag. 172. retulimus, anno 1205. ad Venetorum transiit conjunctionem. Culpari sane debet Andreas, quod rem tanti momenti neglexisse videtur. Tum, sive anno 1217. (ut Andreas Dandulus apud Lucium lib. 4. cap. 4. scriberet) *Andreas Rex Ungariæ Cruce signatus, a Duce Venetiarum suis Nunciis pro passagio navigia petit, & petita obtinuit, annuentibus illis, ut jura, quæ Rex in Jadra se asserit habere in Venetos transferrentur.* Videndum est? Excellm. D. Laur. a Monacis lib. 6. p. 114. Danduli narrationem auget: *Andreas præterea* inquiens, *& post eum Bela Reges Ungariæ publice ictis fæderibus se abdicarunt ab omni jure, quod in Jadra habere poterant, & illam in ditionem Venetam perpetuo transmiserunt.*

Bonfinium audiendum non esse invenio, qui Andreæ iter ad Asiam, terrestre fuisse asseruit, dum ex Thoma Archidiacono, Diplomate item Zagrabiensis Ecclesiæ pag. infra 327. *cum essemus in exequendo itinere assumptæ Crucis - - ad terram sanctam proficiscentes*, prout: & Canonicis Spalatensibus elargito, super terra, *quam murus destructæ & antiquæ Civitatis Salonarum circuit* (lege apud Farl. Tom. 3. pag. 243.) ubi: *In Nomine S. T. & Ind. U.* Andreas - - - *Cum igitur essemus in Spalatensis Civitatis portu, ad implendum votum assumptæ Crucis &c. - - Datum per manus Mgri Ugrini Aulæ Regiæ Cancellarii Anno Dom. Incar. 1217.* (Prælatorum, Regnique Baronum eadem sunt nomina, quæ p. 327. inferius) *Regni Nostri anno Decimo.* Demonstratur, Andream e Dalmatia ad terram sanctam fuisse profectum. Verum hoc non obstante, Danduli assertis subscribi nequit. Imò: Quia Archid. cap. 26. accuratè cum quibusvis circumstantiis, iter illud Andreæ describens, nec pactorum meminit, neo cessi in Jadram juris. Ait quidem: *Misit ergo & conduxit naves magnas a Venetiis, ab Ancona, & Jadra, & ab aliis Civitatibus Adriatici Sinus, fecitque omnes applicare ad portum Spalatinæ Civitatis*, nihilominus quemadmodum Anconitanis, Jadrensibus, aliisque Adriatici Sinus Civitatibus, nulla regalia jura, nullasque terras, pro navibus cessisse Andreas scri-

beretur; ita quod Venetis hoc fecisset, demonstrari debet. Neque Danduli, vel Laur. de Monacis verbis, in re tanti momenti deferri potest. Hinc ut to *Conduxit*, ab Ancona & Jadra naves, de pecuniis & precio interpraetari debere, ajunt Venetæ; sic & de Venetiis. II. Archidiaconus perhibet, petitas conductasque fuisse naves ab Andrea, *a Venetis*, - *& Jadra*. Proinde ut Venetiæ, sic Jadra quoque, sua gaudebant libertate. Si enim jura sua cessisset Andreas Venetis, mittere Jadram, & conducere naves non debuerat, sed præstolari a Venetis, ut naves sibi subjectorum Jadrensium ordinent. III. Docendum quoque est, petitas ab Andrea naves, subministratas ab iisdem Andreæ fuisse. Enimvero cum ipsi, occupati tum in expeditione terræ sanctæ scribantur fuisse, eam illis fuisse copiam navium, quod petenti Andreæ succurrere valuerint, docendum est. Thom. Archidiacon. testis de scitu & visu, subministratas quaspiam naves a Venetis fuisse non recenset; immo fatetur: *Non potuit Rex tantum habere navigium, quod sufficeret ad passagium omnibus Cruce signatis, quamobrem necessitate compulsi, alii redierunt ad propria, alii vero expectaverunt usque ad annum sequentem.* IV. Cessio ejusmodi juris, sine consensu Statuum Coronæ, fieri non poterat, quæ asserenti Dandulo probanda est. Si naves pro passagio datæ sunt, cum testetur Archidiac. fuisse *conductas*, prætensa cessio, ultra *Pignus* considerari & legitime accipi non posset. V. Asserit supra Dandulus, Andream *a Duce Venetiarum petita* navigia obtinuisse. De Monacis lib. 8. pag. 134. & 135. affirmat: Ducem tum, fuisse Constantinopoli, & quidem pomposo apparatu. VI. Vel pro navigiis petitis, petierunt Venetæ, ut jura quæ Regi Ungariæ sunt in Jadram, transferantur in Venetos, vel non petierunt? Si primum: jura Hungariæ Regum confessi sunt, consequenter inique, accusant Scriptores Veneti, Ungariæ Reges doli, fraudis, violentæ usurpationis Jadræ totiusque Dalmatiæ. Si secundum: stare nequit, prætensa juris cessio, ab Andrea facta anno 1217. & redduntur suspecta quævis, quæ Veneti Scriptores, de jure Dalmatiæ scriberent. Laurentii de Monacis narratio: *Andreas - Bela, Reges Ungariæ publice ictis fæderibus se abdicarunt omni jure, quod in Jadra habere poterant* &c. tanto magis suspecta est, quod nec diem, nec annum, nec locum, nec testes, nec conditiones, ejusmodi publicorum fœderum recitet. Sed neque ab ullo prorsus Scriptorum, ejusmodi fœdera referuntur, quæ si fuere *publica*, incredibile est, ut ignota esse potuerint mundo. Accedit: Duce Venetiarum Henrico Dandulo tum absente, & Constantinopoli occupato; quocum tam solenne publicumque fœdus actum est? Innocentius III. quærulanti Emerico Regi Ungariæ, anno 1204. reliqua inter, quod biennio integro, ob excisam Jadram, justitiam consequi non valeat, non respondit, publicis fœderibus, juris Veneti Jadram effectam esse; sed *significavimus quoque tibi, ut apud Jaderam - - faceres electionem Canonicam - - - ut sic inciperemus punire superbiam Venetorum* &c. Quæ abunde perhibent *publicis fæderibus*, jura Ungariæ Regum, in Venetos translata non fuisse. Accedit apud Lucium lib. 4. cap. 12. Marini Ducis ad Carolum Regem epistola (de qua infra suo loco) qua, nec cessi juris est mentio, nec Regis Andreæ.

Si dixeris: Andream hæc abalienasse, colligi ex epist. Honorii, citata descriptaque a Pray Annal. I. in And. p. 211. Sed tametsi nec Dalmatiæ nec Jadræ, ullam Pontifex faceret mentionem, ut *applicare* Honorii litteras laboris sit, adhuc tamen Scriptoribus Venetis non favebunt, cum scribat Honorius: *Nos - - consulere cupientes, eidem Regi dirigimus scripta nostra, ut alienationes prædictas, non obstante juramento si quod fecit de non revocandis eisdem, studeat revocare: quia cum teneatur & in coronatione sua juraverit, etiam Regni sui jura, & honorem Coronæ illibatæ servare, illicitum profecto fuit - - de non revocandis alienationibus hujusmodi juramentum, & propterea penitus non servandum.* Interim consideratione rerum, quæ ad nos devenerunt, neglectim tractasse videtur Dalmatiam Andreas, non solum ob relictam Jadrensibus libertatem, verum ex cæteris quoque rebus Dalmaticis, mox memorandis, ut curam illam a Pray pag. 198. recensitam, imaginari quidem valeamus; combinatione nihilominus gestorum, haud demonstrare.

Jadra excepta liberique sui juris, residuum Dalmatiæ sub dominatu fuisse Ungariæ, non solum descriptum superius diploma, anni 1207. evincit, sed & sequentia monumenta. Farlato teste, argentea *S. Anastasii* lipsanotheca, hanc exhibet inscriptionem: *A. D. N. J. Christi MCCX. Indict. XIII. tempore D. Innocentii Papæ III. & Andreæ Regis Hungariæ, & D. Bernardi Archiepiscopi, & Domaldi Comitis X. Kal. Junii hoc opus* &c. Supra recensuimus datam Canonicis Spalatensibus donationem anno 1217. Item ex juridica testificatione apud Farl. pag. 244. *In Nomine Christi.* Anno *Incarnat. 1218. - Ego Gregorius Villicus Regius.* Anno 1220. ratum esse jubet, quod secundum Tragurienses 1217. judicaverat, ubi Traguriinis (apud Farl. pag. 246.) *Si aliqua - - contra vos quæstio moveatur, nolumus quod in alterius, sed in nostra duntaxat præsentia respondeatis.* Denique sub Sclavoniæ Ducibus Bela & Colomano, Dalmatiam Regni Ungariæ fuisse membrum, constat ex instrumento compositionis intra

Mona-

Monachos & Templarios, facto 1229. pridie Kal. Decemb. apud Farlati pag. 257. ubi inter cætera: *Quoniam cum nuper in curia D. Colomani Regis, & Julæ Bani ejusdem, multa controversia - - orta fuisset.* &c. Item ibidem: *Dedimus quemdam Nobilem de Spalato, nomine Fulconem, cum Petro filio Toleni, qui Regis & Bani fuit Præstaldus super idem negotium.* Promissio quoque Abbatis SS. Cosmæ & Damiani facta Guncello, ad docendam Regum Hungariæ in Dalmatia jurisdictionem, omitti nequit. Est autem: *Ego Abbas R.* (Robertus) *una cum fratribus meis omnibus per honorem DEI, & SS. Martyrum Cosmæ & Damiani, Ecclesiæ promitto me obedire Beato Domnio, & Spalatinæ Sedis Archiepiscopo, & per omnia ejus mandatis stare justis & honestis. Obligo etiam me & meam Ecclesiam, una cum fratribus meis intuitu justitiæ. Et pro multo labore Spalat. Archiepiscopi, quod si Templares pro sententia contra ipsos data, Dominum Archiepiscopum appellaverint ad curiam D. Papæ, vel Regis Ungariæ, expensas sufficientes sibi dabo in eundo & redeundo; & si necesse fuerit in propria persona cum ipso vadam semper, donec negotium compleatur. Hæc omnia me facturum super religionem meam, cum fratribus meis promitto, vel confiteor bona fide, sine fraude, & malo ingenio, & præsentem paginam bulla Capituli mei corroboravi.* Sane dum sacrati viri, Templarii, & Monachi, in causa intra eos controversa *Curiam Regis Ungariæ* forum suum competens invenerunt, dubitari haud posse videtur, Dalmatiam sub Andrea II. ad Regnum Ungariæ pertinuisse. Hæc negligenda a nobis non fuere, propter eos qui temerè scribunt, Dalmatiam ab Andrea Rege, Venetis cessam fuisse.

Attamen sub Andrea II. Rege, juribus Regum in plerisque præjudicatum fuisse, monumenta evincunt. Andreas, dum Dux erat Dalmatiæ Sclavoniæque, Pharensem contulit Episcopatum; *ut Rex* electiones sic permisit, ut scriberet Tho. Archid. quod se Spalati præsente, atque post mortem Bernardi Archiepiscopi, petitionem suam pro Alexandro eligendo, passus sit rejici, *non fuit petitio Regis admissa, quoniam aliorsum tendebat intentio Seniorum.* Archid. Mirum, Bernardus Archiepisc. ut cap. 25. Th. Archid. efficere potuit, ut Capitulum Spalatense, habitis privilegiis cederet, & ipse *Grubcium* filium Prodani fecit Archidiaconum, nepotem vero Firme, nomine *Grubcium*, Archipresbyterum. Quin *vacante Ecclesia Nonensi* electum Nicolaum rejecit, sed eligi fecit a Nonensibus Grubcium Archipresbyterum. Imò, ut Archidiac. cap. 27. ad commendationem *Julæ Bani*, in Archiepiscopum Spalatensem electus fuit *Guncellus*, ad preces Regis, Alexander non admissus. II. Honorius Papa, non solum disposuit de reditibus Decimarum, verum a subsidiis Regi præstandis Clerum immunitavit. En ex Farlato pag. 248. litteras. *Honorius Episcopus Servus Servorum DEI, dilectis filiis capitulo & Clero Spalatensi salutem & Apostolicam benedictionem. Per Vestras Nobis litteras insinuastis: quod Carissimo in Christo filio Nostro Rege Ungariæ dum proficisceretur, in terræ sanctæ subsidium, per Civitatem vestram transitum faciente, Comes & populus Civitatis ejusdem collectam facientes pro exhibenda digna honorificentia ipsi Regi, petierunt: ut tam hæreditatum vestrarum, quam Ecclesiasticorum proventuum habita ratione, contingentem tribueritis in collecta hujusmodi portionem; quorum petitioni præstitistis de hæreditate assensum. Quia vero grave vobis fieret præjudicium, si forte id, ad consequentiam traheretur, supplicastis: ut super hoc paterna vobis providere solicitudine dignaremur. Nos igitur precibus vestris benignum impertientes assensum, auctoritate vobis præsentium indulgemus, ut ex hoc nullum vestræ libertati præjudicium generetur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit, indignationem Omnipotentis DEI, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum apud Urbem Veterem II. Idus Julii, Pontificatus Nostri anno quarto.* III. Aconcium Apocrisarium, & Curiæ Capellanum, misit Papa in Dalmatiam, Bosniam, Hungariam circa 1221. pro disponendis ordinandisque rebus. Hic Aconcius, præter Ecclesiastica, ad cætera quoque semet immisit. *Almissam* ut promovendis rebus utilem, novis propugnaculis, & validis præsidiis firmaverat Andreas, atque anno 1207. iisdem, quibus alias Dalmatiæ urbes immunitatibus ac Privilegiis donavit. Vicinis factum hoc displicuit, videbant enim æquè Almissâ, uti olim a Jadra, periculum Adriatici maris dominio suspirato imminere. Itaque Pyraticæ continuo accusabantur, ac licèt uti supra retulimus, Andreas Rex hanc prohibuisset, minatus: mittendos a se filios Belam Colomanumque, qui eos castigarent, hoc tamen non obstante, *Honorius* datis ad Spalatenses litteris (quas per extensum exhibet Farl. To. 3. p. 250.) ait *Universitatem vestram rogamus, monemus & exhortamur per aspersionem sanguinis JEsu Christi, vobis nihilominus in remissionem peccatorum injungentes, quatenus ad disperdendum eos insurgentes in manu valida & potenti studeatis ipsos de vestris finibus profligare; ita quod nos contra vos procedere non cogamur; sed potius vos tanquam persecutores inimico-*

*** rum

rum Christi possimus merito commendare. Ut autem quantum nos hujusmodi factum urgeat, ex Nuncii qualitate vobis plenius innotescat, ecce dilectum filium Magistrum Aconcium - - propter hoc ad partes vestras providimus destinandum &c. Aconcius simul atque Spalatum applicuit, cogendos milites Dalmatis Croatisque edixit, naves instruere jussit, copias maritimas ac terrestres comparare, propositis amplissimis indulgentiarum prœmiis, quicumque in expeditionem hanc nomen darent, vel pecunias. Capitulum & Clerus Spalatensis ligna & navigia procurare Aconcio debuit. Ne porro hinc Clero præjudicetur, sponte istud eos fecisse, agnovit, instrumento extradato & apud Farlati legendo. Quid fecit Aconcius, describit cap. 27. Th. Archid. reliqua inter: *Congregato multo navali exercitu & equestri cœpit eos undique impugnare. In tantum enim Almissanos in mari & terra contrivit, ut defecti viribus desperarent ulterius se posse resistere. Venerunt ergo & corruentes ad pedes Legati pacem & misericordiam humiliter implorabant, promittentes omnem emendationem & obedientiam ad ejus beneplacita & mandata.* Erectum Almissæ præsidium, libertati maris Adriatici cupitoque dominio, impedimentum prævidebatur, destruendum ergo erat, ad indulgentias consequendas, uti ante 20. annos Jadra, a Venetis & Cruce signatis. Ex ruina illa, haud indicata, Jadrenses in societatem venére Venetorum, Almissienses *obedientiam ad beneplacita & mandata Papæ promiserunt.* Dominio potitus Aconcius, videns se a Guncello Archiep. Spalaten. contemni (lege Th. Archid.) Nunciis Romam missis, obtentaque plenissima auctoritate, *Archiepiscopum ab omni Pontificiali suspendens officio præcepit ei, ut de suis satisfacturus excessibus, Apostolico se conspectui præsentaret.* Sunt verba Archidiac. Interea Aconcius in Bosnam contra hæreticos (erant Patareni, Cathari, & Albigenses appellati) qui Antipapam sibi creaverant, promulgat adversus eos Religionis bellum. Guncellus tradendum sibi ab Aconcio pallium (quod ille servandum tradiderat Abbati de Rogova) Romæ obtinet, bulla apud Farlat. videnda, ita quod esset *juramentum fidelitatis ab ipso secundum formam, quam sub bulla nostra destinavimus recepturus.* Jubetur a Papa Guncellus (exhibet Farl. litteras) ne molestet Abbatem Monasterii S. Stephani de Spalato, quod se absente per Capitulum Spalatense fuerit confirmata electio, ipseque benedictionem a Suffraganeis acceperit: *quia id in contemptum tuum factum non extitit.* Interea, Guncello in Hungariam profecto, (cap. 2c. Archid.) ideo: quod Spalatenses Chulmiæ Dominum *Petrum*, virum potentem & bellicosum, in Comitem Spalatensem elegissent, Aconcius Civitatem interdicto subjicit, accedente eo etiam, quod Clero Ecclesiam claudente, laici facto impetu, venerint ad Ecclesiam cum tumultu, raptisque clavibus a custode Petrum Comitem introduxerint in Ecclesiam violenter. Sed reversus ex Hungaria Guncellus, interdictum Legati sustulit. Ait quidem Archid. *non satis discretè*, Farlatus autem: *audacter ac certe inscienter atque inconsideratè.* At hæc Canonistæ discutiant. Accusatur quidem Petrus Hæreticæ pravitatis reus, tamen in officio Comitis Spalatensis permansit.

Si jam res cæteras perpenderis Lector, quas intueri potes in Thoma Archidiacono a cap. 28. ad cap. 37. Si apud Farl. pag. 256. subscriptionem Cataldi cum universo Capitulo Spalatensi, ubi: *Hoc fecimus ex consensu omnium Suffraganeorum, qui interesse non potuerunt propter Sclavos totam Dalmatiam destruentes*, Tuo substerno judicio, utrum Andreas, *res Dalmatiæ naviter curaverit*? ut P. Pray asseruit. Neglectus iste rerum Dalmaticarum Andreæ, unde promanaverit? non examino. Reliqua inter fuerit elargitum, ab Andrea Spalatensibus anno 1199. Privilegium (confer dicta a pag. 170.) a Doct. Farlato Tom. 3. pag. 5. exhibitum. „ Ego Andreas DEI Gratia Dalmatiæ, & Croatiæ Dux. Juro super sanctas reliquias Vobis Spalati Principibus firmam pacem & libertatem; mihi quoque, aut filio, aut Successoribus tributarii ne sitis. Episcopum vero, aut Comitem, quem Clerus & populus elegerint confirmabo; & lege antiquitus constituta cum vestro judice vos uti permittam, partiumque introitus, portus Civitatis de extraneis duas partes Rex habeat, tertiam vero Comes Civitatis &c. Datum est anno 1299. „ Hinc Democraticum regimen fuit introductum, ut residua neglexisse videatur Andreas Rex, demptis redditibus, quos per Villicum tollebat, appellationibus item ad Curiam Regis. Comites Spalatenses Tom. 3. Cl. Farlatus exhibet. Colomanus Andreæ Regis filius Ducatum Sclavoniæ adeptus anno 1228. ad Dalmatiam extendit curas, teste Th. Archid. cap. 31. *Colomanus filius Andreæ Regis, Dux Sclavoniæ cum magno Principum Comitatu ad mare descendit, & a Spalatensibus multum honorificè susceptus est.*

Banos suos Dalmatiam Croatiamque habuisse olim, superiora monumenta testantur. Recole memoratos suis locis Banos. Sub Geysa II. *Arpa & Ampudius* fuére, qui sub Stephano Geysæ filio etiam fuerat. *Albeusius* in loco Bani ut pag. 160. expræssum, sive *Banalis Locumtenens.* Emanuele mortuo, postquam Dalmatia Croatiaque ad Belam III. reddivisset: *Maurus* Bani titulos non assumpsit, at *totius maritimæ Provinciæ* exercitatoris. Post hunc

Cala-

Calanus Quinque-Ecclesiarum Episcopus *Dalmatiæ Croatiæque gubernator* exprimitur. *Andreâ Duce*, iterum sub Bani titulo, *Andreas* quidam præfuit. Ab Emerico Rege vide pag. 170. Bernardus Archiepisc. Spalatensis, constitutus erat *Vicarius Regius* Dalmatiæ. Ait enim Emericus: *ei tanquam Personæ Regiæ per omnia subdamini.* Munus hoc Bernardum gessisse vita Comite, adeoque ad ann. 1217. quô obiit, sub Andrea II. Rege Spalati existente, credibile est. Andreas, mortuo Bernardo (mihi ignota est causa) Banum haud substituit; verum *Gregorium* uti supra, sub officio *Villici Regii*, Pontio autem, Magistro militiæ Domus templi per Regnum Ungariæ (Archid. cap. 26. custodiam castri Clissa commisit. Sed an unà cum castro, officium quoque Banale, vel Vicarii Regii per Dalmatiam? in obscuro est. Existimat sic Ritterus, qui *Regium Locumtenentem* scribit fuisse *Pontium*, ejusque opinionem in Hist. Zagr. pag. 80. exscripsimus. Si *Pontius* fuit, sive Vicarius, sive Locumtenens Regius, per Dalmatiam, vel innanem habuit unice Titulum; vel reus haberi debet, dum relata superius tot vulnera passus est. Andreas II. Dalmatiæ Croatiæque Banum, suppressisse deducitur ex Decreti sui, Art. 30. ubi *Banum*, nequaquam Banos exprimit, dum nihilominus eodem articulo, duorum, qui tum erant *Comitum Curialium* faceret mentionem. Banorum quoque facturus, si anterior mos, immutatus non fuisset. Eruo itaque *Bani Sclavoniæ* auctoritatem sub Andrea fuisse amplificatam, extensamque, per Dalmatiam Croatiamque. Profecto necdum prodiit, vel a quocumque insinuatum est diploma vel instrumentum aliquod, quo doceretur, sub anterioribus Ungariæ Regibus, quempiam *Sclavoniæ Banum*, usum fuisse: *Banus totius Sclavoniæ.* Quare fide monumentorum persuasum habeo: Quemadmodum *Colomanus* post Belam, Sclavonia a patre potitus, sese non inscripsit, *Dalmatiæ, Croatiæ Sclavoniæ Dux* anteriorum Ducum exemplo, at sequenti usus est titulo: *Colomanus DEI Gratia Rex, & Dux totius Sclavoniæ*, ut per manus Mstri Fille sui Notarii, anno 1231. in duplici instrumento; item anno 1232. per manus Mgri Farcasii Aulæ Regiæ Cancellarii & Egrensis Præpositi in donatione terræ *Konzka*: Colomanus *DEI Gratia Rex Ruthenorum & Dux totius Sclavoniæ* &c. Quin cap. 31. Archid. *Ducem Sclavoniæ* Colomanum exprimit; ita ab exemplo Ducis sui, Bani similiter, *totius Sclavoniæ Banus* dicti inscriptiquə sunt ab anno 1228. quô, Colomanus Dux Sclavoniæ evasit. Hinc quia testantibus monumentis *Jula Banus* sub Colomano fuerat, Primus quoque fuit, cum titulo *totius Sclavoniæ.* Porro tam Ducis Colomani, quam & Bani potestas, quod ad Croatiam Dalmatiamque extensa fuerit (me latet causa, cur Andreas? nomine *Sclavoniæ*, Regna illa haberi voluerit) demonstrat transactionis instrumentum *Anno Domini 1229. Mense Septembris* Tom. 3. Farlati pag. 257. ubi: missis cæteris, *Quoniam cum nuper in Curia D. Colomani Regis, & Julæ Bani ejusdem* &c. - - *tum: quod dies erat assignata in Festo Nativitatis B. Mariæ. Magistro & Fratribus domus militiæ templi ex parte una; & Abbati & Monachis SS. Cosmæ & Damiani in Dalmatia ex altera, - - coram Jula Bano totius Sclavoniæ.* Mense autem Decembri Indict. 3. anni 1229. datus iis fuit Præstaldus Fulco, ut ibi: *qui Regis & Bani fuit Præstaldus.* Ut omnino his demonstretur, sub *totius Sclavoniæ* nomine, Dalmatiam acceptam extitisse. *Julam* Banum sub titulo *totius Sclavoniæ* primum fuisse. Et dum hæc, contrahentes Dalmatæ, in suis litteris agnoscerent, exprimerentque, *Jula Bano totius Sclavoniæ*, statutum hoc fuisse publicum, negari nequit. Quia vero in diplomate suo, anni 1222. corpori juris inserto, Andreas II. Rex, initiô confiteretur semet ad preces suorum, reformationem Regni facere, uniusque Bani articulo 30. esset mentio, tum, sive anno 1222. constitutum fuisse, *ut unus sit Banus*, opinor. Quo autem nomine sit exprimendus, haud fuerit constitutum, cum in diplomate ab Illmo eruditissimoque D. Adamo Kollar Româ obtento, & pag. 95. exhibito in lib. de Potest. Legisl. Anno 1222. *Ochuz Bano* tantum exprimeretur. In donatione terræ Klokoche anno 1224. *Martino Bano.* In consensualibus Belæ Primogeniti Regis Hungariæ, pro Capitulo Zagr. anno 1225. per manus Mathiæ Præpositi Zagrabiens. *Aladaro Bano.* Ut horum consideratione, relatam amplectamur de titulo *totius Sclavoniæ Banus* sententiam. Vir quidam, dignitate atque officio illustris, at illustrior hercle cultu, professioneque utilium litterarum, harumque cupidissimus, adversaria sua nobiscum amicè communicavit, in quibus: *1225. Aladar totius Sclavoniæ Banus. Vonic de maritimis, Banis existentibus. Ex privilegiis campi Turopolya.* Verùm firmare me nequivi, in hac memoria. Tum quod nec Bela, *Ducis totius Sclavoniæ* titulo usus sit, cum & ob illud: *Vonic de maritimis Banis existentibus.* Nam neque Archidiaconus *Vonic* Bani maritimi faceret mentionem: neque ex diplomatibus apud Farlatum aut Lucium, memoria Bani maritimi erueretur. Quin mos iste, *tituli maritimi Bani*, esset posterior; ut suo loco dicemus. Denique ob citatum art. 30. Decr. And. Regis. Serviunt præmissa, quæstioni pag. 106. superius insinuatæ, suadentque majorem curam fuisse Regibus Ungariæ, extendendæ potius, quàm minuendæ Sclavoniæ.

Sunt præterea complures aliæ, Regis Andreæ II. in Sclavonia memoriæ. Harum quædam suis locis supra, ac in *Zagr.* hist. infra, insinuatæ sunt; plurimas autem, quia instituto nostro non servientes, omittimus. Neque enim Andreæ rerum, historiam scribendam suscepimus. De Croatia Sclavoniaque, nullum est dubium, quin sub Andrea Rege fuerit, Sacræ Coronæ unita. Imo in distribuendis territoriis Ducalibus, liberalem fuisse Andream, fundatio Abbatiæ de Toplica hodie Topuszka: evincit. Ecclesia quoque Zagrabiensis, post S. Ladislaum fundatorem, Andreæ liberalitatem agnoscit. Reliqua inter quatuor Canonicorum fundationem, custodisque Ecclesiæ Cathedralis. Sed hæc atque cætera Andreæ, relinquimus. Bosniam quoque illi paruisse, dubitari non potest, *ex Aconcii* ad eum legatione, causa ejiciendorum inde Patarenorum. Ratione Bulgariæ & Blachiæ, ob secutam Emerici mortem, indecisam quæstionem qualiter Andreas terminaverit? aut plane an neglexerit? ab aliis illustrandam confidimus.

Insinuatum supra donationis instrumentum pro Comite *Jerindone de Veglia*, confirmavit, Regni sui anno XXII. ubi sequens conclusio: *Datum per manus Magistri Stephani Aulæ Regiæ Cancellarii anno Dominicæ Incarnationis 1226. Bela Primogenito nostro Rege; Dalmatiæ & Croatiæ Gubernatore. Ugolino Archiepiscopo Colocensi: Roberto Vesprimiensi Episcopo: Desiderio Canadiensi Episcopo: Alexandro Varadiensi: Gregorio Geuriensi, Ecclesias DEI feliciter gubernantibus.* Aliud Andreæ II. Privilegium anni 1209. ex transumpto Belæ IV. adjungimus, quo firmatur: Vegliam Andreæ paruisse, dum donationem ad filium Bartholomæi extendit. Docet insuper, plura cætera. „ In Nomine Sanctæ Trinitatis, & Individuæ Unitatis. Andreas DEI Gratia, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæque Rex in perpetuum. Regiæ sublimitati interest; & æquitas suadet naturalis; ut tam sua statuta, ab omnibus desiderata observari ipse curet; quam suorum Prædecessorum sanctiones, pari subtilitate studeat observare, ut nulla vetustate dissolvantur, quæ, succedentium sibi Regum pari stabilitate decrevit roborare. Cum igitur divinæ recordationis Pater noster Bela Rex, fideli nostro Bartholomæo Comiti, terram in Banatu, tali libertate contulerit possidendam, ut eam si filio caruerit, cuicumque ex consanguineis suis voluerit per se, possit relinquere possidendam. Nos eandem libertatem confirmantes, & petitum ipsius benignius admittentes: Nepoti suo Comiti Jerindoni de Veglia, quem sibi hæredem instutuit, concedimus, ut si ipsum, prædicto Bartholomæo Comite patruo suo supervivere contigerit, illo, sine hærede decedente, terram quam ex regali beneficio idem Bartholomæus meruerat obtinere; ipse Jerindo eodem jure perpetuo possideat. Ut autem nostræ firmationis series prælibatæ, perpetuæ firmitatis robur obtineat, præsenti paginæ, ad notitiam deduci posteritatis, & Regiæ authoritatis sigillo jussimus roboran. Datum per manus Roberti Albensis Præpositi, Aulæ nostræ Cancellarii, Anno Dominicæ Incarnationis MCCIX. Vener. Joanne Arch-Eppo Strigoniensi; Reverendo Bertholdo Colocensi electo, existentibus. Calano Quinque-Ecclesiensi: Boleslao Vaciensi, Catapano Agriensi, Simone Waradiensi, Desiderio Chanadiensi, Vilermo Transilvano, Gothardo Zagrabiensi, Petro Jaurinensi, Ecclesias DEI feliciter gubernantibus. Musumer Palatino Comite, Bancone Bano, Benedicto Waivoda existentibus. Marcello - Jula Budrogensi, Michaele Bihoriensi, - Baraniensi, Nicolao Curiali Comite, Moh Posoniensi Comite. Regni nostri anno quinto. „ Exoratum demum a lib. Regiaque Civitate Varasdinensi diploma eorumdem, adnectimus ad verbum, ut recepimus.

„ In Nomine Sanctæ Trinitatis, & Individuæ Unitatis Andreas DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Gallitiæ, Lodomeriæque Rex imperpetuum: Ordo Juris expostulat, & ratio exigit æquitatis, ut bonæ fidei contractus, perpetuæ stalilitatis gaudeat firmitate, nec iniquorum fraudibus disolvantur, quæ ab initio ex æquitatis processerunt, hinc est quod ad petitionem fidelis nostri Poch, Palatini & Comitis Musiniens. & maximè fidele servitium, hospitum nostrum in villa Varasd commorantium, quod nobis devotè fideliterque dum *in Kene detineremur in carcere, exhibuerunt* pro affectu Regio considerantes: eis, tam in præsenti existentibus, quam etiam supervenientibus, perpetuo jure contulimus; statum hujusmodi libertatis, ac terram circumdatam undique metis præcepimus eis assignare. Libertas prænominatorum hospitum nostrorum hæc est: Quod Comes, vel suus Comes Curialis non habeant potestatem eos judicandi, sed inter eos quemcunque volunt Judicem constituant, quem Ritharduni solent appellare, nullus autem Burgensis tributum, & tricesimam solvere teneatur, nisi qui vadit in Theutoniam cum suis mercimoniis de quolibet curru ponderato solvet tres Denarios, de singulis verò equis vænalibus duos denarios, de duobus bobus unum denarium, de tribus porcis unum denarium, in portu Dravæ de quolibet curru unum denarium, si quis autem hærede carens decesserit, libere disponat suam possessionem, sive Ecclesiæ, sive cuilibet suorum cognatorum. Si quis verò voluerit de villa recedere, venditis omnibus suis ædificiis liberè possit abire. Quicunque verò

„ Bur-

„ Burgensium per aliquem extraneum in rebus suis damnum pateretur, & idem malefactor
„ ab eodem Burgensi in Villa sua recognosceretur, Rithardus ejusdem loci inter eos faciat ju-
„ stitiam. Prima meta terræ incipit de villa Iwanc, ab oriente, & tendit versus Meridiem &
„ arborem Nyarsa vocatam, & procedit usque aquam Pluc, infra Capellam S. Petri, vadit su-
„ per aquam ad occidentem, pervenitur ad rivulum, qui vulgò dicitur Blizna, & per eun-
„ dem rivulum vertitur ad Meridiem, pervenitur ad quandam vallem, & ascendit ad magnam
„ viam, per quam itur ad Thoplich, ubi tenet metas cum Zelko, & cum terra Thoplich, &
„ inde per viam superius eundo pervenit ad duas arbores Szylffa vocatas, inde tendit ad mon-
„ tem, qui dicitur Pechcze, ubi sunt Cavernæ in eodem monte, & progreditur versus Occi-
„ dentem, usque viam levatam, ubi tenet metas cum Wekozlau, & cum Gurdon in quodam
„ loco aqueo, & inde gradiens per eandem viam levatam & Aquilonem pertransit pontem mu-
„ ratum, & duos Lacus, conterminatur villæ Eppi, & tenet metas cum ea in quodam lacu, de-
„ inde progrediens versus meridiem, cadit ad prædictum fluvium Plincz, & exit ad quandam
„ viam levatam, itur per eandem, cadit ad aquam, quæ vulgò dicitur Breznicze, & per ean-
„ dem itur ad Occidentem, conterminatur villæ Bere, & tenet metas cum ea, inde tendit ad
„ caput aquæ, ubi cum Radomer tenet metas, dein tendit ad Aquilonem, cadit ad prædictam
„ aquam Plincz, inde conterminatur villæ Domse, & tenet metas cum ea: deinde tendit ad
„ magnam viam, per quam itur ad terram Cruciferorum, & tenet metas cum ea, deinde gra-
„ diens ad Aquilonem itur ad Dumum Coruli, juxta quem est meta, inde vadit ad viam, ibi
„ est meta terrea circumfossa, inde vadit ad magnam viam, per quam itur ad Theutonium,
„ juxta quam est meta terrea circumfossa, deinde vadit ad arborem Zylffa quæ dicitur, juxta
„ quam est meta, ibi est commetaneus *Iner Jobbagio castri*, deinde vadit, ad portum Dra-
„ væ fluvii magni, per quem fluvium circuit Insula, quæ vulgo dicitur Zrepiczar, quem nun-
„ quam aqua separare possit ab Hospitibus nostris, deinde progrediens per majorem cursum
„ fluvii magni, pervenit ad prædictam villam Iwancz, in qua gradiens priori metæ contermi-
„ natur. Præstoldi autem nostri Gurdon de *Castro Grebin & Zelko* terrigenia de villa
„ Priticze. Ut igitur hæc Regia Donatio ipsis, ipsorumque posteris in perpetuum consistat,
„ præsente pagina scribi, & Sigillo nostro fecimus communiri. Datum per manus Magistri
„ Thomæ Aulæ Regiæ Cancellarii. Annô ab Incarnatione Domini Millesimô Ducentesimô
„ Nonô &c. Locus Sigilli pendentis.

Ex relato diplomate condiscimus I. Andream in *Kene fuisse captivum.* Sed qua occa-sione, utrum videlicet tempore patris? aut fratris Emerici? concludi nequit. Combinatione eorum quæ superius pag. 169. recensuimus ex Ortilone, argui posset; insinuatam Andreæ captivitatem, fuisse ab Emerico, dum villæ Varasd hospites, suo fundatori grata ptæstiterunt servitia. Hinc Hist. Eccl. Zagr. p. 32. emendanda, & ad sensum hunc, revocanda forent. Sed Andrea distinctè nil exprimente, captivitas quidam patet, annus attamen in obscuro est. II. Comites Comitatum, item Castri, habuisse suos Comites Curiales. III. Villam isthic Episcopi conterminam esse, quæ *Biskupecz* nunc vocatur. IV. Castrorum Greben, & Zelko est memoria, Jobbagionis quoque castri. V. Insulam hodie *Muraköz*, vel *Csaktornya*, olim vocatam fuisse Sclavonicè *Zrepiczar*, pluraque alia. Quamvis porro persuasum nobis sit, ab exemplo Civitatis Zagrabiensis, plura lib. Regiæque Civitati Varasdinensi, esse Privilegia, relati supra, sive interpratatoria, sive confirmatoria, dum relatam a nobis Hist. Eccl. Zag. pag. 80. memoriam, a D. olim Adamo Konczer, Civitatis fatæ condam judice habuissemus; tamen, non solum pro superiore diplomate, notitiisque inde publico & eruditis omnibus communicatis, gratias agimus; verum fide hujus, inferius pag. 80. annum 1215. corrigendum esse agnoscimus, scribendumque 1209. Veritatem enim pro fine habentes, errores nostros, cum ipse lubens corrigo, tum ab aliis emendandos cupio. In hac enim studiorum professione, opinionis tuendæ contumacia, pestis est veritatis.

XII. *Bela IV.* Patre suo Andrea vivente, consors, aut dicere malis Collega in Regno fuit effectus, Regisque, æqualem cum patre nactus potestatem, administrationemque. Demonstrat hoc Decreti sui, *in Cor. Jur.* artic. 18. quo: *Servientes accepta licentiâ a nobis, possint libere ire ad filium nostrum, ut a majore ad minorem, nec ideo possessiones eorum destruantur. Aliquem justo judicio filii nostri condemnatum, vel causam incoatam coram ipso, priusquam terminetur coram eodem non recipiemus, nec e converso filius noster.* Bela igitur vivo patre, *Rex minor erat Ungariæ.* Hinc in quibusvis monumentis (quæ mihi legere, videreque licuit) Andrea vivente, observavi exaratum: *Bela Primogenito nostro Rege. Dalmatiæ & Croatiæ Gubernatore.* Sic superius anno 1226. Sic anno 1222. in collationalibus terræ *Pzer*, a Castro Zagrabiensi ereptæ, penes fluvium Bisztricza, pro Stephano Eppo Zagrab. Sic anno 1225. in transactione terræ de Toplica Capitulari. Æque anno 1226. in

bbb dona-

donatione Vertus villæ, & adjudicatoriis possessionum *Bistric*, *Otok*, & *Sciget*, intra Dravum Muramque fluvios. Pariter teste Ritteriano extractu, Anno 1225. in Privilegio Ecclesiæ Toplicensis super annualibus 20. Marcis pro remedio animæ matris suæ &c. &c. Immò a Romano Pontifice, Belam pro tali agnitum fuisse, evincit epistola apud Raynal. ad an. 1225. qua jubetur: alienationes a patre factas tametsi sub juramento, revocare. Ubi, illud: *Belæ juveni Regi, pro Rege habitum fuisse evincit.* Verba autem illa: *in ea Regni parte, quam ex ordinatione patris tui habes, alienationes easdem revocare procures*, indicare videntur, divisum intra Patrem filiumque Regnum. Verum rei hujus vestigia non sunt, in aliis domesticisque monumentis. Si Bela partem Regni habuisset, quid est, quod Titulis non inseruerit eam partem? quid, ut omnibus servientibus admitatur, ad primogenitum Belam (supra art. 18.) accessus? Fateri tamen debeo, quamvis nec Regis nec Ducis Sclavoniæ, Belæ in Titulis exprimantur, sed Primogeniti, atque Dalmatiæ Croatiæque Gubernatoris, Belæ complures memorias, in Sclavonia reperiri, ut omnino videatur, Sclavoniam obtinuisse a Patre. Quædam mox supra insinuavimus, quædam & copiosa habemus in Ritterianis extractibus. Item extractu Nobilium campi Turopolya, quos Bela libertate donavit anno 1224. Sed omissis his, in confirmationem exscribimus Privilegium sequens.

„ In Nomine Sanctæ Trinitatis, & Individuæ Unitatis. Bela DEI Gratia Rex, Primoge-„ nitus Regis Hungariæ, universis præsentem paginam inspecturis Salutem & gratiam. Dig-„ num est, & omni ratione consentaneum, ut hi qui Principibus suum pro tempore exhibent „ obsequium, sui laboris proemio non fraudentur; præcipue ut alii eorum exemplo ad inde-„ fessæ fidelitatis constantiam animentur, quos, sui laboris præmia viderint assecutos. Hinc „ est quod Radus & Fratres ejus de Klokoche Zorjan Vezt, & fratrem ejus Uterinum Dami-„ anum cum fratribus suis Cristan, cum fratribus suis Simeon, cum fratribus suis Zladec, „ cum fratribus suis Wranco, cum fratribus suis Blaz, cum fratribus suis Fridrich, cum fra-„ tribus suis Dobrogoszt cum suis; Wlchan cum fratribus suis, *qui de filiis Jobagionum Sancti Regis, de Goricza oriundi fuerant* ob fidelitatis suæ meritum, qua Patri nostro & nobis „ servierunt, tanta donavimus prærogativa libertatis: ut tam ipsi quam ab eis in perpetuum de-„ scendentes, *de domo & familia nostra de cætero censeantur.* Quibus etiam terram de Kloko-„ che perpetua donavimus libertate. Itaque de cætero, ad jam dictum castrum, nullum ha-„ beant respectum. Terra autem eorum, his metis distinguitur. Prima meta est inter Gori-„ czam & Gay, quæ ab incolis dicitur Glave. Inde per viam tendit ad campum, qui appella-„ tur Berzopolye; inde vadit super caput fontis Ilaibecz, & venit ad caput rivi, qui vocatur „ Knesepotok, & per eundem rivum descendit, in rivum dictum Koranna; per quem descen-„ dit ad pedem montis, qui dicitur Ozlyche. Inde ascendit per cacumen ejusdem montis, & „ descendit in rivum dictum Iwanpottok. Inde per viam tendit ad campum, qui vocatur Chil-„ tepolye, & venit ad dumum, qui dicitur Velike greche: inde tendit per viam, & transit „ Glujam per ponticulum, & venit ad caput rivi Pestenoga. Inde vadit per viam, & venit ad „ locum, qui dicitur Polochysche, ubi antiquitus fuit Ecclesia. Abhinc tendit ad montem, „ qui dicitur Kerker; & inde venit ad montem qui vocatur Vtokaverch; inde venit ad locum „ ubi rivus Tolsztipotok cadit in Coranicza, & transit & ascendit in montem, qui appellatur „ Sucho. Deinde venit ad rivulum, qui dicitur Gersztina, & transit, & venit ad Salicem su-„ per Glinam, quam transit, & venit supra caput rivi, qui dicitur Skopchno, & tendit ad „ *viam, quæ venit de Seyne*; & per dictam viam venit super sylvam, quæ dicitur Krote Bu-„ chovia, & per eandem viam redit ad primam metam, quæ vocatur Glave. Porro hospites, „ quos prædicti liberi homines habuerint infra metas præscriptas, *decem denarios debent per-„ solvere annuatim pro Marturinis.* Unde quilibet de præfatis liberis hominibus, tertiam „ partem Marturinarum habet, de suis hominibus; duæ vero partes Marturinarum totius ter-„ ræ illius, quæ ad jus nostrum pertinebant, Radus & hæredibus ejus dedimus in perpetu-„ um, pro fidelitate & multimodis servitiis Patri nostro & nobis ab eo collatis. *Quoties vero „ necesse fuerit in exercitu nostro, quindecim loricatos, & centum pedites vernaculos expedi-„ tos habebunt.* Ut igitur Regni Nostri consuetudo exigebat, dictam terram, & libertates „ prætexatas sæpe dictis liberis hominibus de Klokoche per Prestaldum Nostrum Petrum, fi-„ lium Jorche de Zagrabia fecimus assignari. Ut autem tam nostra concessio, quam nostræ „ confirmationis series, cum libertate a nobis concessa, perpetuæ robur obtineat firmitatis, „ præsenti pagina in notitiam deduci posterorum, & Regiæ authoritatis Sigillo jussimus ro-„ borari. Dati vero, Testes sunt, ut factum præsens ampliori robore fulciatur: Chak Comes „ Bodrugensis, Allader Magister, Martinus Banus, Bachia Comes Zagrabiensis, Andreas Mgr. „ Hujus autem terræ indigenæ, Guncellinus Archieppus Spalatensis, Martinus Episcopus „ Corbaviensis, Michus Episcopus Tinniensis, Herebertus Abbas Toplicæ, Boncelaus Comes

„ Gori-

„ Goricensis, & alii, quorum recitatio fastidium generaret. Datum est autem hoc privilegi-„ um, per manus Mathiæ Præpositi Zagrabiensis, tunc tempore Aulæ Regiæ Cancellarii, An-„ no ab Incarnatione Domini, 1224. IX. Kalendas Januarias.

Insigne hoc monumentum, tot eruditis rebus plenum, serviensque docendæ jurisdictioni & territorio, per descriptas metas, Sacræ Regni Coronæ, dicta a nobis superius egregiè corroborat, dum Regia potestate, has partes tenuisse Belam docet: dum mentione Patris Andreæ, utrumque eadem potestate fuisse evincit, tot item cætera, quæ eruditi doctique lectoris examini relinquimus. Sane consideratione tam præfati privilegii, quam & Nobilium campi Turcpolya, extractibus quoque Ritteri, Georgii Marcellevich, Bela inclusive ab anno 1222. ad annum 1228. in Sclavonia fuisse videtur, ut confitear me conciliare nequire, quæ de fuga Belæ ad Ducem Austriæ; de odiis Andreæ in filium Belam, P. Pray Annal. P. I. pag. 226. narrat. At illa vel præcesserunt; vel secuta sunt. Enimvero circa 1228. motus fuisse, tanta indicant. Colomanus Dux (ut pag. 128. superius) in anno 1232. ait: *Frater noster Dux Andreas, a quibusdam vesano ductus consilio in Regnum nostrum videlicet Sclavoniam violenter irruisset.* Marcellevich habet: *1229. Cum decimæ Episcopo denegarentur, rem detulit ad Andream Regem* (Belæ nulla mentio) *qui, facultatem dat Episcopo in contumaces per excommunicationem animadvertendi Regni sui anno 26. vide in lib. fol. 9.* Idem, narrat ab Andrea Rege, Michaeli cuidam, pro fidelitate quam a puero præstitit Regi, maximè in expeditione Rasciæ existenti, donatam fuisse terram novam *Zokol*, metis appositis. Hanc donationem anno sequente 1230. a Bela, qui jam Hungariæ Regis titulis decoratur, esse confirmatam, haberique descriptam in libro Capli fol. 54. Profectò ex tot monumentis, tam supra, quam infra hist. Zagr. Eccl. clarum est, Colomanum ab anno 1229. Sclavoniæ fuisse Ducem, cum titulo Regis. Ex Raynaldo ad annum 1232. videre est, status Regni, dissensiones cum Andrea habuisse. Quod Andreæ Decretum, quia P. Pray exscripsisset, lector videas. De his eruditos lectores reflectere volumus, sive ad intelligenda diplomata; sive ad excitandum studium alicujus, compilandæ Regum & Reipublicæ nostræ, historiæ. Demum præmissis non obstantibus, demonstrant Belæ IV. diplomata, hunc, Regni sui annos, ab anno 1235. (quô Andreas Pater suus circa Idus Junii, ex diplomatum combinatione, decessit) numeravisse. Colomani Ducis memorias non repetimus, quas, suis locis inseruimus.

Belam Regem, suis Regiis titulis, *Cumaniæque* Rex adjecisse, extra dubitationem est. Vide dipl. pag. 124. & 125. exhibitum, pluraque tam §. sequente, quam apud eruditos Diplomatarios. In suorum prædecessorum Regum titulis, illud: *Cumaniæ Rex* desideratur. Qualiter Bela, Rex Cumanorum effectus sit? quod item? & ubi Regnum hoc fuerit? ab eruditis Transilvanis potissimùm, exspectamus. Ante annum 1243. Cumaniæ Regis titulo Belam usum fuisse, evincit aurea Bula Civitatis Zagrabien. pag. 124. Quare corrigenda sunt, quæ P. Pray Annal. Par. I. fol. 274. conjicit. Illmus Doctissimusque D. Assemanus Tom. V. pag. 104. ex Raynaldo atque aliis, quædam de Cumania collecta exhibet, votis attamen nostris, quoad jus Regum nostrorum in Cumaniam, non satisfacit. Quare utilem hanc Sacræ Coronæ dilucidationem, docti eruditique Patriæ filii, & Sacræ Coronæ subditi, ne jacere sepultam sinant, oramus.

§. V.

Memoriæ quædam, a restauratis Regnis, Sacræ Coronæ, per Belam IV. post depopulationem Tartarorum usque ad Annum Domini 1526.

Rogerius, Thomas item Archidiaconus; Scriptores coævi, testesque de scitu, de Tartarorum irruptione scripserunt. Rogerius an ille sit? qui subinde in Archiepiscopatum Spalatensem fuit elevatus, aut alter? contendere nolim. Illa quæ Thom. Archid. cap. 48. de Rogerio Archiepisc. scribit; fuisse nempe hominem, in augendis rebus temporalibus multum solicitum, & intentum; ædificiis struendis occupatum, cellis vinariis studiosum, æconomiæ deditum, ut onerosus esset Ecclesiis & monasteriis, denique mundana affectantem, lectioni diligenti, & Scriptori non conveniunt. Præterea Bonfinius Presbytherum nominat, editionesque operis, Varadiensem Canonicum exprimunt. Tacet præterea Archidiaconus, ab Archiepiscopo Spalatensi, scriptam fuisse historiam. Sed hæc utut sint, placet mihi, nota Lucii: *Rogerius in iis, quæ in Ungaria superiori a Tartaris gesta sunt; Archidiaconus verò, quæ in inferiori, & maritimis acta sunt, magis idoneus auctor esse videtur.* Horum itaque scripturæ, cum a Viris doctissimis, hactenus sint illustratæ; mei non est instituti, ultro immorari, potissimum quia, suis locis, in Zagr. historia, insinuavi, vel plene descripsi, diplomata, & monumenta, quæ illustrandæ huic historiæ, servient. Quare his omissis, Crysi item in Scriptores, qui vel ex auditu, quia remotiores; vel ex affectu scripsêre quopiam (postquam remotio-

res, Rogerius cum Thoma, erroris damnarent; adulatores autem tot numero diplomata, ridendos facerent) sequentia notamus. I. *Bela IV.* forti magnoque animo, destructorum Regnorum suorum ruinas, reparare studens, *Maximi* nomen jure est consecutus. Quæ præstitit, nemo satis est descripturus. Nos Regionum harum, quasdam, quas collegimus memorias, damus.

I. Tartaris recedentibus, Bela IV. illico restaurandis rebus studens, relicta conjuge, cum liberis Clissæ (ubi Margaritha & Catharina filiæ Regis mortuæ, Spalati depositæ sunt, ut monumentum apud Lucium evinceret. Guilielmus autem, ex filia Belæ nepos, Tragurii sepultus est) *absque omni cunctatione* (ut Archid.) *in Hungariam profectus est.* Roborantur hæc, Bula aurea Civitatis Zagr. pag. 124. insinuata, Privilegio item Samoboriensium, totque aliis, quæ *Verevczæ* post Tartarorum recessum expedivit. Per Sclavoniam properans in Hungariam, cum Fratrem suum Colomanum, Ducem Sclavoniæ, a barbaris interfectum scivisset, *Dionysium* Banum fecit, qui in quibusdam monumentis, Ducis quoque titulo exprimitur. Ea quoque videtur Belæ fuisse cura, ut terras Comitatus, Castrensium item, a privatorum terris distingueret, metasque poneret. Rei hujus testes habemus litteras plures. Primæ sint, ex transsumpto Capituli Chasmensis facto, ex Sede Judiciaria Comitis Stephani de Bathor, Judicis curiæ Mathiæ Regis, die 48. octavarum Beati Georgii Martyris &c. ubi, ex litteris in pargameno privilegialiter confectis. *Bela DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Galiciæ, Lodomeriæ, Cumaniæque Rex. Omnibus præsentem paginam habituris, salutem in Domino JEsu Christo. Ut posterorum notitiæ liquide posset clarescere, quod provide & attente ordinatur ab aliquo, præsertim quoties negotium partium, de regali conscientia fine debito terminatur solerter, & provisum litterarum patrocinio stabilire. Eapropter ad notitiam universorum volumus pervenire, quod accedens ad præsentiam nostram, dilectus nobis in Christo Joannes Abbas de Toplicza, humiliter nobis supplicavit & instanter, quod Nos divisionem terræ castri de Guora, inter ipsum ab una parte, & Blinenses ab altera factam per Comitem Marcum filium Borochim, destinatum ad hoc a dilecto & fideli Nostro Dionysio Bano, cui hoc idem specialiter commiseramus exequendum, præsente etiam fideli Clerico nostro Mgro Nicolino ad hoc pro Prestaldo per nos deputato, nec non homine Capituli Zagrabiensis, & homine Perceptoris Templariorum de Guora, ac hominibus hospitum nostrorum de Perna & Petrina, & pluribus aliis fide dignis, ne ulterius - - - Nos igitur - - Nomina autem possessionum, quæ ad Abbatis partem pertinent - - sunt hæc videlicet Kratka &c. - - - Ut autem ordinatio divisionis sæpe dictæ salva & inconcussa permaneat, præsentibus eam litteris sub duplici nostro Sigillo perpetuo confirmamus. Datum in Segneth Anno Dominicæ Incarnationis 1242. Regni vero Nostri Anno Octavo.*

Aliarum, nobis in autographo communicatarum a viro quodam illustri, & omnino diffusarum, quæ, præmissum Belæ Regis factum, clarius testantur, tenores sunt: *Nos Stephanus Banus totius Sclavoniæ, & Capitaneus Stiriæ, significamus omnibus præsens scriptum inspecturis. Quod cum Dominus noster Bela illustris Rex Hungariæ, nobis dedisset in mandatis, ut terras castrorum per totam Sclavoniam & specialiter in Comitatu Varasdinensi, a tempore Colomani Regis felicis recordationis alienatas, judicaremus. Tandem Andreas Comes Varasdinensis, & omnes Jobagiones castri, scilicet Martinus Volpoth, filius Nezdusa: Paulus filius Pose: Joachim filius Wencha, Fulcumar Damask filius Thomæ; Rynchez filius Rynk, Vlchik filius Isan, Volouzlo filius Crobina, Demetrius filius ejus, Atuzlo filius Ata, Martinus filius Zulch, & cæteri jobagiones castri Vorosdiensis: Et Benedictus Volpoth, Salomon Stephanus, filius Rodus Benk; Isov frater ejus; Joannes filius Miruzlai, & cæteri jobagiones castri de Zagoria, quasdam terras filiorum Selk, scilicet Branichselb, & Eliæ filii Joance, nomine castri tam de Varasdino, quam in Zagoria reambulaverunt. Super quibus terris nos judicavimus, eidem Andreæ Comiti Varasdinensi, & secum quibusdam jobagionibus castri, Sacramentum super eo: quod sub ipso juramento, si quas terras scirent castrorum esse, has ad castrum reciperent. Si quas terras vero scirent aliorum, vel ipsorum filiorum Selk esse, hæreditarias & emptitias, has eis relinquerent, sine qualibet contradictione in perpetuum possidendas. Postmodum autem in loco Sacramenti, ipse Andreas Comes Varasdinensis, & omnes jobagiones castri prænotati, quasdam terras ab eis receperunt ad castrum, quas sciverunt, castri esse. Et alias terras, quarum nomina subscripserunt, quæ erant hæreditariæ, has nomine hæreditario: quæ erant emptitiæ, has nomine emptitio; & quæ erant donatitiæ, has nomine donatitio reliquerunt eisdem filiis Selk in perpetuum possidendas, sine qualibet contradictione. Et quod deinceps eædem terræ, quæ eisdem in pace remanserunt, nec in*

quæ-

quæstionem cujuslibet possint redire ullo modo: Ideo misimus nostros nobis fideles Salich Alexium, & Schemam, unà cum homine Andreæ Comitis Varasdinensis, & una cum jobagionibus castri prætacti, qui metas omnium metarum suarum nobis in scriptis portaverunt nemine contradicente, quinimo cohetaneis consentientibus & faventibus, in hoc modo.

Narrat metas, intra quas, est mentio *Ecclesiarum* S. Michaelis & ejus Cimiterrii, S. Bartholomæi. *Comitis* Farcasii, & Gregorii filii Abramus. *Castri* Geuniba, fors hodie Konoba. *Montis* qui vocatur Lovi Civitatis. *Familiarum* possessionatarum, Tone, Selk, Lodonii, fors nunc Ladanii, Atoslau, Sulich, Pousa, Prouch, Wlcoslau, Scuinusa. *Fluviorum*: Dravæ magnæ; aquæ, ubi prius Drava defluebat. Zbelen, Plutvicza &c. Concludit: *Ut autem ejus rei series salva semper consistat - - litteras nostras concessimus Sigilli nostri munimine roboratas. Anno Domini 1258.* Vestigia pendentis sigilli, in filis sericeis rubroflavis, vidimus. Huc pertinent litteræ Belæ Regis super possessionibus Ecclesiæ Toplicensis inter Grangyam ipsius, Gradizzam item & Nobiles de Kostanicza sitis Anno 1242. Ritterio teste. Æque Nobilium *Campi Turopolya* adjudicatoriæ Stephani Bani, jubente Bela, magni luci. Sic etiam teste Marcellevichii extractu, jussu Belæ, in Croatia, distinctæ fuêre terræ Castrensium in Lika &c. &c.

Vix invenias donationem quampiam Belæ Regis, in qua, a collatis donatisque bonis, numerus certus militum Regi exhibendorum, expræssus non esset. Hoc quidem Bela non incoavit, cum mos iste inde a Romanis relictus fuisse deducatur ut pag. 17. observatum superius. Sub Colomano item Rege, hæc deducatur ex pag. 136. obligatio. Bela III. Anno 1193. (supra pag. 167.) Comiti Bartholomæo de Veglia, numerum determinatum præscribit, rariora tamen sunt ejusmodi documenta. Verum Bela IV. hæc frequentissimè inseruit. Sic infra pag. 331. sic in donatione terræ Klokoche pag. 190. descripta. Neque opus est hic immorari, postquam ex legum, sive Decretorum Regiorum codice, de Banderiis, de Insurrectionibus, istud luculentum patensque esset. Castra quoque plurima, non solum ipse extrui fecit, uti supra de castro Grech pag. 125. sed de Budensi quoque apud P. Nicol. Schmitth in ser. Epp. Agriensi dipl. anni 1255. pag. 148. ubi: *Cum igitur nos* post *vastitatem, quam culpis exigentibus Regno Hungariæ invexit feritas Tartarorum, reformationem, reparationem, soliditatem, ac corroborationem ipsius Regni, ex debito solicitudinis Regiæ efficaciter curassemus apponere curas nostras, inter alia castra defensione Regni congrua, in monte Pestiensi castrum quodam extrui fecimus, refertum multitudine hominum numerosa* &c. Verba illa: *inter alia castra defensioni Regni congrua*, plura Belam erexisse castra, evincunt. Sed etiam ab aliis extruenda permisit, ut istic apud Schimitth pag. 145. *Dedimus & auctoritatem ipsi Lamberto Episcopo - - Castrum ædificandi.* Vide item infra Hist. Eccl. Zag. pag. 83. & sequen. Villas liberas, & Civitates Regias, plures fecit, cum immunitatibus libertatibusque variis. De Civitate Zagr. supra retulimus. Oppidorum Samobor, Petrina, Jaszterbarszka data per Belam Privilegia omittimus, ne moles, operi huic eveniat. His hospitibus, impopulando Regno studuit, ærario item, dum annuos census Fisco suo exolvendos præscripsit. Hæc inter, rebus sacris quam prospexerit, tot diplomata apud Schmitth demonstrant. Erga benemeritos fuit munificus & liberalis, ut iterum fidem facerent diplomata. Nobis visum est bina hic exscribere, ex Rittero; non tantum hæc firmantia, at rerum cæterarum, instituti nostri etiam, argumenta.

„ Bela DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Galitiæ, Lodomeriæ, Cumaniæque Rex. Omnibus Christi fidelibus ad quos præsens pagina pervenerit salutem in eo, qui Regibus dat salutem. Virtuosa Regum bonitas, subjectos suos quoslibet, tanto largiori munere prosequitur, quanto servitia eorum, fidelitatis constantia decorantur, tempusque successivè præsens gaudere debet beneficiis, dum paternæ fidei imitatrix adest exemplum. Quare ad universorum præsentium & futurorum notitiam, harum serie volumus pervenire: Ut cum dilecti & fideles nostri, Fridericus, Bartholomæus & Jerinto, filii Jerindonis Comitis, Comites de Veglia, fidelia Patris ipsorum vestigia jugiter imitantes, a primævis nostræ, & eorum pueritiæ annis, ubivis indesinenter tanta fidelitatis servitia impendere studuissent; & tempore persecutionis Tartarorum *in partibus nostris maritimis constitutis*, non solum in mari cum navibus muniti; verum etiam in terra cum armatis, prout temporis necessitas, & negotii qualitas exigebat, ad custodiam Personæ nostræ, nec non ad persequendum inimicos, & infideles nostros tam fideliter serviverunt & constanter, quod inter alios Regni nostri fideles ex debito fidei meruerunt computari. Ad habilitandum fidelitatem eorum, & ut memoria eorum cæteris vigeat in exemplum, hæredibusque eorum proficiat temporibus successivis, donationem Comitatus de Modrussa, progenitoribus suis, per Illustrem avum nostrum Belam quondam Hungariæ Regem: nec non & donationem Vino-

„ dol Patris nostri bonæ memoriæ factam, in præmium eorum prænominatæ fidelitatis, in- „ novationem offerimus. Et tanta libertate donamus: quod si quam donationem de ipsis Co- „ mitatibus, scilicet Vinodol & Modrus antea feceramus cuique, quæ promissiones pro eis fa- „ ctæ nobis per stipulationem legitimam notæ non extiterunt nec fuére, irritam indicamus & „ innanem. Istam ratam decernimus, atque firmamus. Insuper præfati dilecti & fideles no- „ stri, Fridericus, Bartholomæus, & Jerindo, filii Jerintonis Comitis, Majestati nostræ quæ- „ rulosè curârunt proponere, quod in nemore quodam, vulgo *Brod appellato*, in prædicto „ Comitatu Modrus sito, complurima latrocinia & spolia fierent, & indies invalescerent, a- „ deo, quod mercatores per Stradam communem versus mare Adriaticum transeuntes, raris- „ simè memoratum nemus, indemnes possint pertransire, supplicârunt Majestatem nostram, „ qualiter *Trecesimam*, quæ in Comitatu Modruss, Cameræ Majestatis nostræ, exigi solita „ fuit, eisdem donare, eò dignaremur intuitu, quatenus ipsi Stradam memoratam tutari se- „ curatione, latrones evellere, & funditus eruere deberent & tenerentur. Quibus quidem la- „ trociniis, parvis cum expensis, parvisque cum stipendiatis, minimè provideri quirent. Cæ- „ terum Privilegium nostrum, quondam Joanni Comiti, & fratribus suis super donatione Co- „ mitatuum Vinodol & Modrus, per dictum avum nostrum Belam, & Patrem nostrum An- „ dream Reges, facta: & superius confirmationem Privilegiorum eorum recolimus nos, & om- „ nium progenitorum nostrorum, felicium recordationum, ad tollendas prolixitates eisdem „ insertas. Super quibus ne possint imposterum dubitationes suboriri, determinatæ ponentes „ litt. F. quibus servitiis ipsi, & hæredes eorum nobis, & hæredibus nostris obligati de cæte- „ ro tenebuntur, præsentibus inseri ad cautelam de verbo ad verbum fecimus in hunc modum. *(Transumptis hic, Bela III. pag. 167. relati, item Andreæ II. duobus Privilegiis æquè relatis, suum quoque, quod iis, anno Regni sui quinto, Christi autem 1240. dederat, transumit, quod potissimum, ob quasdam notitias, circumstantiasque describimus)*

„ Bela DEI Gratia, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Galiciæ, Lodome- „ riæ, Cumaniæque Rex. Omnibus Christi fidelibus, præsentem paginam inpecturis salutem „ & omne bonum. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire. Quod acceden- „ tes ad nos fideles nostri, filii Jerindonis de Veglia, scilicet Joannes, Fridericus, Bartholomæ- „ us & Jerindo, præsentaverunt quædam scripta nobis, asserentes ipsa esse exemplaria Privi- „ legiorum Antecessorum nostrorum, videlicet avi nostri Belæ, bonæ recordationis, & patris „ nostri Andreæ, quondam Regum Hungariæ. Quorum *originalia propter discrimina itine-* „ *ris, quæ imminebant, uti dicebatur, nonpoterant apportâsse*. Postulaverunt hæc eadem „ nostro Privilegio confirmare, maximè cum ipsa fuissent sigillo confirmata, & autenticis scrip- „ turis ratifacta, quibus fides poterat adhiberi. Nos itaque *tempore necessitatis consideran-* „ *tes*, quod cum nos persecutio impelleret Tartarorum, & ipsorum non modico indigeremus „ servitio, tenore rescripti, quod inferius observabitur; nostris litteris, & duplicis Sigilli no- „ stri munimine decrevimus roborandum. Aducendoque idem, *(nempe Rescriptum,)* ipsis „ se obligantibus, quod cum nos, successoresque nostri, *in Regno Croatiæ*, personaliter fue- „ rimus constituti, ex ipsis, videlicet Comitibus, vel hæredibus & posteritatibus eorum uni- „ versis, unus personaliter pro posse decenter expeditus, suis duntaxat propriis expensis, „ tamdiu ibidem fuerimus, in recompensationem suscepti beneficii, in servitiis nostris perseve- „ rare debeat & teneatur. Ad alia verò servitia in Privilegiis antecessorum nostrorum conten- „ ta, & obligata; ipsos Fridericum, Bartholomæum, & Jerindonem, ac hæredes & posterita- „ tes eorumdem universos, *ex plenitudine gratiæ regalis, & prærogativæ nostræ*, ampli- „ us perpetuo nullatenus volumus esse obligatos, Regni nostri anno quinto, Christianæ salu- „ tis 1240. *Tandem prosequitur.*

„ Nos itaque præmissas concessiones dicto Comiti & Fratribus suis, hæredibusque & po- „ steritatibus eorum universis, Comitibus videlicet Modrus & Vinodol, in unum compræhen- „ sis, cum omnibus & singulis ipsorum Comitatuum pertinentiis & redditibus, cum præro- „ gativa nostra videlicet, ut ex ipsis Comitibus & hæredibus eorum, ratione dictorum Comi- „ tatuum, dum & quando nos, vel successores nostri in Regno Croatiæ personaliter fuerimus „ constituti, tamdiu, quamdiu moram ibidem faciemus, unus ex ipsis personaliter pro posse „ decenter provisus cum expensis serviendo, nobis assistere debeat & teneatur. Demptis e- „ nim, & omnino cassatis omnibus & singulis aliis servitiis, obligationibus, quæ in Privile- „ giis Antecessorum nostrorum, avi nostri Belæ; & Andreæ Patris nostri, Regum Hungariæ „ continentur, videlicet servitia cum loricis in Regno, & extra Regnum. Banus similiter, vo- „ lumus, ut in judicatura hominum & subditorum, Comitatuum prædictorum, minime se in- „ gerat, sed in ipsorum Comitum libertate, hæc omnia & singula deinceps perpetuo transeant, „ ex plenitudine Regalis gratiæ nostræ. Quæ sic volumus, confirmamus, ratificamus, & ro-

„ bora-

„ boramus. Insuper præsentibus, precibus Friderici, Bartholomæi, & Jerindonis Comitum, „ favorabiliter annuentes, Tricesimam supradictam, ipsis, & hæredibus, ac posteritatibus eo- „ rum universis, jure hæreditario donavimus, & contulimus, perpetuis temporibus possiden- „ dam. Tali vero pactionis interventu, quod prædicti Comites, hæredesque eorumdem, præ- „ fatis latrociniis, ita attendere debeant, & obligentur, quod singulis non modo mercatoribus, „ verum etiam universis conditionis cujuslibet hominibus per dictum nemus Brod, tutus & „ securus pateat transitus: Quodsi unicuiquam mercatorum, vel alterius conditionis ho- „ minum, spoliari, & bonis suis privari contigerit; teneantur, memorati Comites, eorumque „ hæredes, ad plenam satisfactionem, ipsis spoliatis in dicto monte, *infra Civitatem Modrus*, „ & locum ejus montis, ubi Capella sita est. Præsentes, in stabilitatem concessimus litteras, „ sigilli nostri duplicis caractere conjunctas. Quod si ex eis, sine hærede quis decesserit; præ- „ libatorum Comitatuum Vinodol videlicet & Modrus donatio, & aliarum gratiarum, & li- „ bertatum nostrarum concessio, ad alium ex consanguineis perpetuo devolvatur. Datum per „ manus Reverendi Patris Benedicti Archiepiscopi Colocensis, Aulæ nostræ Cancellarii Anno „ Dominicæ Incarnationis 1251. Nonas Aprilis. Regni autem nostri decimo sexto.

Hæc Privilegia confirmavit *Stephanus Rex*, per manus Mgri Benedicti Orodiensis Præpositi & Vice-Cancellarii Anno 1270. Regni sui anno Primo. *Ladislaus IV.* per manus Nicolai, Albensis Ecclesiæ electi, Aulæ Vice-Cancellarii, anno 1279. Regni VIII. *Carolus I.* per manus Andreæ Lectoris Quinque-Ecclesiensis & Vice-Cancellarii, Anno 1323. VII. Idus Novembris, insertis quoque Prælatorum Baronumque nominibus, nempe: *Reverendis in Christo Patribus, Boleslao Strigoniensi; & Fr. Ladislao Colocensi, Archieppisc. Joane Nitriensi, Benedicto Csanadiensi, Georgio Sirmiensi, Nicolao Jauriensi, Ladislao Quinque-Ecclesiensi, Petro Bosnensi, Ivancha Varadiensi, Andrea Transilvano, Henrico Vesprimiensi, & Canadino Agriensi Ecclesiarum Episcopis, Ecclesias DEI feliciter gubernantibus. Magnificis Viris, Philippo Palatino, Comite de Scepus & Ujvar, Demetrio Magistro Tavernicorum nostrorum, Comite Bacsiensi & Trenchiensi, Magistro Lamberto judice Curiæ nostræ, Comite Csanadiensi & Nitriensi. Thoma Waivoda Transilvano, & Comite de Zonuk: Nicolao Bano totius Sclavoniæ, Comite Soproniensi, & de Comora Paulo Bano de Macov Comite Sirmiensi & de Valcho, & de Bodrug. Mikcs Mag. Tavernicorum Dnæ Reginæ Consortis nostræ Serenissimæ. Mgro de Saar Desew Judice Curiæ ejusdem Dnæ Reginæ, Dionysio Mgro Dapiferorum nostrorum, Blasio Mgro Agazonum nostrorum. Magnifico Nicolao Comite Posoniensi, & aliis quam pluribus Comitatus Regni nostri tenentibus & honores.* Confirmavit quoque *Ludovicus*, tam anno 1350. XII. Kal. Martii, Regni autem sui anno Nono; quam & post sigilla renovata, XII. Kalendas Maji 1363. Regni 21. *Sigismundus* demum, cum clausula *salvo jure alieno*, ob merita Joannis Comitis & Bani, quæ in expeditionibus exercitus præstitit, *per manus Rmi in Christo Patris & D.D. Joannis Archieppi Strigoniensis, locique ejusdem Comitis perpetui, ac Aulæ nostræ, & ipsius Reginalis Mattis eximii Cancellarii dilecti & fidelis nostri. Anno Domini 1394. Idibus Mensis Novembris, Regni autem nostri anno septimo.* VVbus in Christo Patribus & Dominis Valentino S. Sabinæ SS. Rom. Eccl. Presbyth. Cardinali, & Almæ Eccl. Quinque-Ecclesiensis Gubernatore. Magistro eodem D. Joanne Eccl. Strigon. Nicolao Bubek Colocensis, Petro Jadrensis, Andrea Spalatensis, altero Andrea Ragusien. Archiepiscopis. Joanne Varadinensi, Demetrio Transilvan. Joanne Zagrabien. Stephano Chyk Agriensi, Martino Vesprimien. Joanne Jaurinensi. Petro Vaciensi. Joanne Bosnensi. Joanne Chanadiensi, Sirmiensi; & Nitriensi sedibus vacantibus) Crysogono Traguriensi, Francisco Scardonensi, Paulo Tiniensi, Joanne Nonensi, Antonio Sibinicensi, Nicolao Corbaviensi, Leonardo Decretorum Doctore Segniensi, Episcopis Ecclesias DEI feliciter gubernantibus. Magnificis Viris (honore Palatinatus Regni nostri vacante) Emerico Bubek Waivoda Transilvano, & Comite de Zonuch, Comite Joanne de Zapoglia, & eodem Dno Joanne de Veglia, Regnorum Dalmatiæ & Croatiæ, Georgio - Andrea Bano - Bubek Zauriensi Bano. *Aliarum tenores sunt.*

„ Bela DEI Gratiæ, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Galitiæ, Goriciæ, Lodo- „ meriæ, & Cumanorum Rex. Universis Christi fidelibus præsentes nostras visuris salutem. „ Postquam Reges regnarent, Dominique possiderent terras & Regna, oportet ex Regum „ guberniis, omnium linguarum universæ gentis, quæ se alacriter subderet, ita providere: ut „ illi, qui deinceps venerint & succedent, per illorum exemplum & doctrinam multo ferven- „ tius & utilius cogantur obedire, & ea facere, quæ sunt fidelitatis Regiæ. Ideo ex hac ratio- „ ne volumus, & simul universis & singulis tam præsentibus, quam successuris fidelibus, no- „ tum facimus: Siquidem in tantum multitudo & malitia peccatorum universæ gentis & ho- „ minum, sub nostro regimine degentium prævaluit, & citra omnem timorem & pavorem

„ Diaboli, humani generis hostis; plusquam arena & abyssus maris excrevit. Sed nolens DE-
„ us, ipsorum mala opera & iniquitates, absque pœna impunè permittere & pullulare; ex-
„ citavit Tartaros in ruinam Christianorum. Per quos Tartaros, ut agnoscerent vindicem
„ DEum, super hominibus plenis iniquitatibus & dolo, propter quæ scelera & peccata, DE-
„ us omnipotens in sua misericordia præservando, punivit nos, tali modo: Quod dum nos con-
„ fligendo cum Tartaris in campo Su – ita, ut ab iisdem totaliter victi & confusi fuerimus;
„ Unde nos videntes nullum auxilium adesse, quinimo auffugere nos debere, sicuti etiam au-
„ fugimus ad partes maritimas, quærentes locum absconditionis & receptionis intra mare.
„ Ubi nos deplorantes sicut Rachel, considerando ruinam & necem, vel maxime nostrorum.
„ Sed DEus misericordiæ & DEus consolationis, ille, qui solatur suos veros & fideles in om-
„ ni molestia & tristitia, ostendit & aperire dignatus est nobis fontem suæ misericordiæ, &
„ misit ad nos, tanquam ex cælo, consolandos; Illustr. Magnificos & eximios Viros, Frideri-
„ cum & Bartholomæum Frangepani. Qui, donârunt nobis in Scyphis & poculis aureis, ac
„ argenteis, plusquam viginti millia Marcharum in pecunia, uno verbô, in Schyphis magni
„ valoris. Et postquam DEus mitigâsset & avertisset iram suam a nobis; consideravimus ser-
„ vitium & conditionem horum illustrium virorum, & donavimus eis unum nostrum locum,
„ qui est penes mare, Vinodol cum omnibus suis appertinentiis, & omnibus questu-
„ bus ad dictum locum spectantibus, prædictis scilicet Friderico & Bartholomæo, illis, & illo-
„ rum hæredibus & posteritatibus jure perenni; ita, ut nunquam ab iisdem recipi possint, ta-
„ liter tenenda & possidenda, sicut & nos antea possedimus, & tenuimus. Notificantes simul
„ & hoc, quod si unus illorum deficeret sine hærede, ex tunc hæredes alterius teneant, &
„ possideant illum locum. Cujus confinia ad Tramontanam, imprimis est fluvius & locus Ri-
„ ka in monte maris incipiendo; & nostra libera aqua Richina, usque ponticulum penes Pro-
„ hovo. Trans aquam, prima meta est in uno lapide, in quo est littera *A* meta, & aqua sequi-
„ tur libera. Quæ aqua ex monte nostro Grobnicensi & confinio scaturit. Murus supra incho-
„ atur in Jilievicheh, qui dicitur Prezum, murus in piscina ad Praputische, ex illa parte Ter-
„ stenik. *Locus autem Terstenik manet noster & integer.* Ex Praputische ad Kupin Kamen,
„ a Kupin Kamen ad Lisen Kamen; a Lisen Kamen ad bella vada in valle Papruthio. A val-
„ le paprutrio ad montem Berinschek, a monte Berinschek ad Gromache; a Gromache ad
„ Brezidin Babinopolie. Hæc sunt vera confinia a monte maris, usque Babinopolie. In ma-
„ jus robur prædicti doni, pro æterna memoria dedimus ipsis Friderico & Bartholomæo, has
„ nostras litteras apertas, cum nostro duplici sigillo. Per manus prudentis hominis Magistri
„ Farcasii, electi in Aula Cancellarii. Datum in Dobra Anno Domini 1260. Regni nostri an-
„ nó 26.

Privilegium hoc, si olim vulgari Croatica lingua expeditum non fuerat, ut successivè translatum fuisse dici possit, non solum proprietatis Croaticæ plura habet, ut illud: *dedimus has nostras litteras apertas* sive *daszmo ov nasz otvoreni liszt*, quod grammaticaliter translatum est, dum rectius dici debuerat, *dedimus has nostras litteras patentes.* Illud *bella vada* Italicum spirat. *Praputische*, *Kamen* &c. Croatica sunt. *Dobra* infra Carolostadium modernum fluvius est. Si isthic olim, arx fuerat, videretur hodierno *Novigrad*, congruere illud in *Dobra.*

Cæterum superiora diplomata, fidem faciunt de pluribus. Quæ nostri sunt instituti. Docent I: Partes illas Veteris olim Liburniæ, ut Vinodol, Modrus, Brod &c. Croatiæ nomine venisse, ait enim Bela: *In Regno Croatiæ*; Quin limites designant Croatiæ a mari, *Rekam*, sive modernum flumen S. Viti, ut in diplomate videre est. Aquam Rechina suam appellat, montem Grobnicensem suum vocat, ac ipsum *Tersztenik.* Neque enim superioribus metis, Regni limites Bela descripsit, at a se donatorum, post quæ versus septemtrionem, terræ suæ fuerant.

Porro ætate hac, Ducatum Maraniæ, sive Maranæ, condam ad Croatiam pertinentem, & subinde ut Ducatum, sub clientelâ Ungariæ Regum habitum ab aliis, mortuo (circa 1246.) Bertholdo Aquilejensium Patriarcha, atque olim sub Andrea Rege, Archiepiscopo Colocensi, Banoque Sclavoniæ, Belam recepisse tenuisseque, tam jure Coronæ, quam & legitimæ successionis, post anteriorum Ducum defectum, superius indicata pag. 98. donatio Dominii Cramburg evincit. Post mortem itaque Bertholdi, cum sive Ottocarus, sive Ulricus Dux Carinthiæ, dominatum suum per Carnioliam hodiernam extensum quærerent, Bela Rex, non obstante eò, quod a Tartaris Regnum suum desolatum extiterit, forti atque invicto animo, juribus suis & Coronæ prospiciens, Ducatum recepit. Quin & Stiriam, ut infra Hist. Eccl. Zag. a pag. 33. item pag. 20. quæ vide sis. Quamvis vero *Ulricus* Carinthiæ Dux, semet primus, anno 1356. *Dominum Carniolæ* (recole dicta pag. 98.) inscripserit, hoc attamen non obstan-

te,

te, pace confecta 1260. Carniolia hodierna, sub potestate & dominio Belæ Regis, quod remanserit, non solum relata pag. 98. donatio anni 1263. evincit; verum & Frangepanianum superius monumentum, quò, clare exponitur; *locus autem Terstenik manet liber & integer*. Huc pertinere mihi videtur, Stephani Bani Anno 1251. in Grisan datum edictum, (apud Lucium l. 4. c. 9. p. mihi 178.) condendæ novæ Civitatis & castelli in monte *Jablanich*. Scio hujus nominis plura esse loca & castella; metiendo tamen, denominata isthic loca, annum, belli circumstantias, donationem factam Comitibus Bribirensibus, castellum novum, a Stephano Bano erectum ad honorem Regis est *Jablanich* Carniæ, quod nunc a DD. *Lazarini* possideri, refertur. Deduco hoc, e verbis privilegii, quibus: *Si quis causa negotiationis per Regnum D. Regis ire voluerit* - - Item si in Regno amitteret bona sua, talia illi restituenda. &c. Quæ promittenda non erant, si de *Jablanich*, sive Dalmatico, sive Croatico dicerentur. Quare hæc promissa videntur, ob belli circumstantias. Castellum est in monte, terræ & planicies vicina, oppidum nunc *Ternova*, nova Civitas illà, olim fuerit. Huc quoque pertinent, applicarique possunt, quæ in Hist. Eccl. Zagr. a pag. 25. ad pag. 31. relata sunt. Persuasum habeo, si diligentius monumenta in variis tabullariis latentia, explorentur, rem hanc, atque genuinos limites eruendos. Nobis, privata nostra meditatione, atque industria, ultro progredi, fata impediverunt. Quæ, alii scribunt, aut referunt monumenta, dum integra non exhibent, nec recensemus. Ex his attamen, in obsequium Regis nostri Apostolici, & ejusdem Sacræ Coronæ, id saltem elicitur, fundamento non carere, tot legum articulos, sive de metis ducendis; sive de recuperandis per Reges, amissis, spectantibus tamen ad Sacram Coronam. Tot item commissiones adhuc habitas, licèt effectu non secuto, quod quævis hæc, ab Augustiss. Austriaco Domo, unitim possiderentur. Cæterum quia *Ulricus* Dux Carinthiæ, Ottocaro Regi Bohemiæ, castra & munitiones quasdam (ut pag. 34. Hist. Eccl. Zagr.) legâsset, sub Stephano V. Hung. Rege, novi intervenêre tractatus, de quibus infra in Stephano.

Porrò veritati uni studentes, monendos voluimus Lectores nostros. I. Combinatione eorum quæ supra Periodo II. recensita sunt, negari haud posse, Carantanos, Carniolos, Stiros item, olim atque certo tempore, *Sclavorum* venisse sub appellatione. Hoc præter insinuatas superius memorias, nunc quoque firmare videtur, idioma Sclavonicum, quo, deflexa modicum dialecto, utuntur, seseque intelligunt. Ut autem rerum humanarum fert vicissitudo, temporumque ratio, ac potissimum populi per Magistratus gubernatio atque genium, in partes varias abivêre, diversasque Respublicas, successivè sub aliis quoque prærogativis effecêre. Forojulii, atque Carantani, sive Carinthiæ antiquiores quod sint fuerintque Duces, horum item potentia major, dubitari non potest. Inferior moderna Carniolia, atque Stiria, quod membrum fuerit olim Sclavoniæ, Periodo anteriore evictum est. Croatæ illi Dalmatici, postquam in oras has Liburnicas secessissent, semet firmâssent, elevâssent, extendissentque; ut Maraniam habuerint, dominatumque ad Leobium usque, & *Horvatczkam* fluvium. (vide pag. 97.) rebus eorum decrescentibus, potissimum ex ratione divisionis Sclavoniæ hujus, (recole hic lector, a pag. 76. superius recensita) & Croatis ad clientellam Imperii Orientalis redeuntibus, vicini Occidentalis Imperii clientes, sese dilatare occeperunt. Hinc Marchiones Stirenses, suam eo commodius extenderunt jurisdictionem, quod Ungariæ Reges (quemadmodum superiores testarentur notitiæ) continuo domesticis turbarentur dissidiis, atque a vicinis suis cogerentur orare auxilia. II. Ex *Diplomatariis sacris Ducatus Stiriæ*, a Doctiss. Fröelich publico exhibitis, clarescere; *Stiriam* circa annum 1180. in Ducatum surrexisse, quia *Marchiones Stirenses* antea scribebantur. Et hanc, conjunctè ab iis fuisse possessam, qui *Austriæ Duces* erant, post elevatam nempe Austriam in Ducatum. III. Carinthiæ Ducum *Ulricus*, Carniolæ dominum primus sese inscripsit. Neque totius, ut modo est, at partium Carniæ Vicinarum, dum Bela IV. *Cramburg*, ut supra contulit. IV. Meraniæ Duces, *Dalmatiæ* Duces, quod sese inscripserint, non solum ex Chunrado de Dachowe (vide pag. 161.) sed etiam ex diplomate Seizensium XXII. apud Frœlich, ubi *In Nomine* -- *Ego Bertholdus DEI Gratia Dux Dalmatiæ & Marchio Istriæ* &c. Quæ res, ut extendendæ Dalmatiæ ad Danubium usque occasionem fors Scholasticis Scriptoribus præbuit: ita confusionem magnam in historia facit, dum ob maris Adriatici commoda, omnes ferme dominium Dalmatiæ suspirâsse deducuntur, hujusque jus, ut obtendere queant, in Titulis Dalmatiam inserebant.

Quia verò Bela IV. in memorata donatione pag. 98. *Catharinam*, Ducis Meraniæ filiam, suam materteram exprimeret. *Gertrudis* item Andreæ II. uxor, Meraniæ Ducis fuisset filia, sororque canonizatæ anno 1267. die 15. Octobris Hedvigis, eapropter, non solum jure Sacræ Coronæ, ad quam Meraniæ Ducatus, ut olim pars & membrum Croatiæ, legitimè spectare prætendebatur; sed & jure hæreditariæ successionis, mortuo Bertholdo Meraniæ Duce, idem Rex Bela, Ducatum hunc, ad se pertinere, sibique competere prætendebat. *Ulricus*

Dux Carinthiæ, jura sua æquè quærebat, tuentibus hunc vicinis, præcipue Otocaro Duce. Ad arma ventum est, Belaque IV. non obstante desolatione per Tartaros Regni sui facta, sic pugnavit: ut Stiriæ Ducatum receperit, tenueritque. Belli hujus historiam non scribimus, ut hujus belli circumstantiæ a nobis exigantur. Verum Belam Regem in possessorio Stiriæ, annis pluribus fuisse, demonstrant diplomata, indicata infra Hist. Eccl. Zag. pag. 33. &c. Stiriaca æque apud Frœlich, ut *inter Runensia* XXII. Græcii anno 1259. expeditum, quo: *Stephanus D. G. Rex, Primogenitus Belæ Quarti, illustris Regis Ungariæ, & Dux Styriensis* confirmat Runensium Privilegia. *Stephano Bano totius Sclavoniæ &c.* Tum *inter Seizensia* XVII. fati Stephani Ducis Styriæ, de anno 1259. Item ibi XVIII. sub dato apud Gratz anni 1254. IV. Idus Septembris, cujus initium. *Nos Stephanus Banus Dux totius Sclavoniæ, ac Capitaneus Styriæ &c.* ponitur ibi post Banus, *Dux totius Sclav.* sed errorem esse, apparet. *Inter Teutonica.* V. In Grætz in octava Epiphan. 1255. Quô, *Nos Gotfridus Judex Provincialis, & Fridericus Junior de Petove, Regio mandato Marschalus Styriæ, omnibus - - Ad præceptum Illustris Domini nostri Regis Ungariæ, & mandatum inclyti Bani, Capitanei Styriæ* &c. Item *inter Admontensia. IV.* Datum in Admunde XI. Kal. Julii 1257. Indict. X. *Innotescat - - Quod ego Luitoldus de Lembach - - coram Domino Duce Zagrabiæ Stephano, Capitaneo Styriæ glorioso, cessimus nostræ querimoniæ* &c. similiter *inter Gössensia* XL. *Nos Gotfridus de Marchpurg Judex Provincialis Styriæ, Regio mandato - - Ad præceptum illustris Domini nostri Regis Ungariæ & mandatum inclyti Domini, Domini Ducis Styriæ, in cujus & nostra, pluriumque Magnatum Styriæ præsentia querulosam ad instantiam - - infra - Prædia vestra, nec non possessiones in ipsius Domini nostri Regis debent redigi potestatem - -* post cætera, *Præcipientes gratiæ Regiæ sub obtentu* - &c. Datum in Gretz fer. 3. post Quinden. S. Michael Anno gratiæ 1256. *Inter Seccoviensia* LXVII. anno 1255. in octav. Epiph. Graetz: *Nos Gotfridus de Marchburch Judex Styriæ, & Fridericus de Petovia Marschalcus Regis Ungarorum in Styria - - - Herrandus de Wildonia - cum Præposito Seccoviensi - - composuit hoc modo - -* Ex his doctus lector, non solum videt, Belam IV. Styriam tenuisse, verum & qua ratione illam gubernaverit.

Bellum hoc pro Styria, vel rectius *Meraniæ* olim Ducum territorio, quamvis ob viciniam, per Styriam gestum, quo annô incoaverit? constituere nequeo. P. Pray Annal. P. I. pag. 288. ad annum 1251. belli hujus initium collocat. Si *bellum* ab effectu, sive hostilitatibus metiri debet, subscribere debeo, dum necdum productum est documentum, quo doceretur bella, ex oris his gesta fuisse sub Rege Bela IV. ante annum 1251. Si autem bellum consideretur a motivis & causa, quamvis illico hostilitates non agantur, ad annos anteriores figendum erit. Sane haud video causam aliam, cur supra pag. 124. exprimeret Bela, in anno 1242. *Illam partem Regni ad securitatem confinii, & alia commoda munire & firmare* &c. Cur item regularet Civium servitia, *cum Rex Hungariæ expeditionem ad partes maritimas: vel Carinthiam; vel Austriam facere voluerit.* Rei hujus consideratione, Chronologiæ quoque diplomatum, Ducatus Stiriæ a P. Frœlich exhibitorum, non solum anteriora nostra firmantur; verum dubito, an credi possit, relata ex Pernoldo, a P. Pray Annal. P. I. pag. 279. illa Belæ Regis, cum Carinthis & Bohæmis, adversus Austriacos consociatio. At utut hæc sint, mortuo Friderico Duce Austriæ, secutisque ut fieri solet, variis prætensionibus, atque eventibus, postquam *Gertrudis* Misniæ, jura sua in Belam IV. transtulisset, is, duplicici prætensione factus fortior, armis has, adversus Ottocarum, firmare non omisit. Porro *Gertrudis* memoratæ, Ducissæ Styriæ, litteras exhibet Frœlichius inter Miscella sub Nro 48. Hæ, quia in *Castro Wottssperch* expeditæ forent, sequitur, Gertrudem sub clientela Belæ fuisse. Et cum in diplomate exponatur annus 1263. concludendum venit, per fœdera pacis, Gertrudi, partes has Stiriæ inferioris, ac vicinas Sclavoniæ, cum proprietate, ac titulo Ducissæ Styriæ, obvenisse; ut ipsa concedere Sivrido valuerit: *Quatenus de omnibus proprietatibus & feudis ad Ducatum Styriæ pertinentibus, quæ a nobis possidet, ordinandi, conferendi, legandi - - liberam habeat facultatem.* Chroni. Mellic. Pernol. & Stero, apud Pray Annal. P. I. p. 295. an. 1254. referunt sic intra Ottocarum & Belam coaluisse: quod pars Styriæ a monte hodie *Semering* donec in montana, nunc *Admund*, veniatur; manserit in Regis dominio. Licet iterum in bella venerint, secutaque sint nova dehinc fœdera. *Gertrudi* post annum etiam 1260. inferiorem hanc Styriam relictam fuisse, evincit datum Sivrido instrumentum in anno 1263. Notat quidem Frœlich, *mallem annum legere 1253.* Sed dum fatetur *Ex originalibus litteris, quibus sigillum sericis filis appensum est, de verbo ad verbum descripsi*, annus diplomatis stare debet. Videlicet 1263. Cæterum consideratione tam tituli pag. 195. indicati teste Rittero, quo *Goritiæ* exprimeretur; quam donationis Cramburg in anno 1263. videntur saltem quædam Veteris Ma-

rania

raniæ Ducatus, Belæ Regi, etiam post 1260. relicta extitisse. Dubitari autem nequit, Belam IV. anno 1252. gesti adversus Styros belli, Imperatorem sive Ducem non fuisse. Sunt namque nobis in autographo sententionales litteræ Belæ IV. pro Henrico Calvo (has descripsimus in notitiis Quinqne-Ecclesiensibus cap. 6. ut juri nostro illustrando servientes) ubi: *Datum in castris, juxta castrum Guncel castrametatis An. D. Incar. 1252. V. Idus Julii, Regni autem Nostri 18.* Castrum quoque Medwe, occasione hac, erigi cæptum, Hist. Eccl. Zagr. a pag. 84. notavimus. Castrum item in *monte Grech juxta Zagrabiam*, ut supra pag. 125. Arx autem *Samobor* supra oppidum, his bellis per Bohemos, quod erecta positaque sit, ex facta successivè arcis hujus, *Iwan* Comiti donatione, ex lecto donationis autographo, didicimus.

Belæ IV. Regis hujus admirandi, multæ sunt in Sclavonia hac nostra, memoriæ; & diplomata plurima. Singulari affectu, erga hanc, vixisse illum, demonstrant. Loca ferè singula, quæ gaudent Privilegiis, horum initia, Privilegialibus Belæ IV. docent. Ecclesiæ Zagrabiensi, sequens contulit Privilegium, quod nos, ex *Stephani Ducis*, cujus meminimus pag. 147. transumpto, describimus.

„ Bela DEI Gratia Hung. Dal. Croat. Ramæ, Serviæ, Galitiæ, Lodomeriæ, Cumaniæ„ que Rex. Omnibus Christi fidelibus, tam præsentibus, quam futuris, præsentes litteras in„ specturis, salutem in omnium Salvatore. Ad universorum notitiam tenore præsentium vo„ lumus pervenire: Quod Vener. Pater Timotheus Episcopus Zagrabiensis, dilectus & fidelis „ noster, ad nostram accedens præsentiam, attulit & exhibuit nobis, Privilegium, felicis recor„ dationis, Domini Regis Andreæ carissimi Patris nostri, sub Bulla aurea, super Prædiis, pos„ sessionibus, terris, & libertatibus, quæ, vel quas Ecclesia sua Zagrabiensis, ex annuentia, „ & donata collatione, Prædecessorum nostrorum possidere dignoscitur, confectum. Petendo „ cum instantia, ut ipsum Privilegium ratificare, approbare, & nostro Privilegio confirmare „ de benignitate Regia, dignaremur. Cujus tenor talis est: In Nomine &c. - - Nos igitur, „ Privilegium ipsius Charissimi Patris nostri, sub Bulla aurea, super Hungariæ salubribus do„ nationibus, possessionibus, & libertatibus confectum, non abrasum, non cancellatum, nec in „ aliqua sui parte viciatum, ratum habentes & acceptantes, de verbo ad verbum præsentibus „ insertum, authoritate præsentium, ex certa nostra scientia duximus confirmandum. Con„ cedimus etiam, adinstar prædecessorum nostrorum; quod Banus pro tempore constitutus, in „ nullo, super populos Ecclesiæ, in Banatu constitutus, ratione descensus, vel alicujus juris„ dictionis occasione, præsumat molestare. Cum nostris, & Charissimi Patris nostri, ac Præde„ cessorum nostrorum temporibus, Bani pro tempore constituti, nullam habuerint jurisdictio„ nem in populis Ecclesiæ supradictæ. Pro eo maximè, quia ipsi, qui pro tempore Ecclesiam „ Zagrabiensem gubernaverunt, semper fideles Regiæ Coronæ extiterunt. Unde nos, de spe„ ciali gratia, universos populos Episcopales, Ecclesiæ Zagrabiensis, tam in Banatu, quam „ in aliis Comitatibus constitutos; ab ipsius Bani, & Comitum jurisdictione omnino eximimus; „ ut iidem populi, de aliis gravaminibus expediti, debita servitia, & consueta, facilius possint „ & valeant, ipsi Episcopo exhibere; Et in omnibus, tam in judiciis, maleficiis, & excessibus: „ quam in aliis servitiis & redditibus, quibuscunque nominibus nuncupatis, suo tantum Epi„ scopo Zagrabiensi, & ipsius judicibus, seu officialibus, populi Ecclesiæ respondere teneantur. „ Adjicientes: Quod si Episcopus vel ejus judex, aut officialis, in reddenda justitia, quæru„ lantibus contra ipsos populos, negligens fuerit vel remissus, non is, contra quem agitur; „ sed Episcopus, vel ejus judex, ad nostram citabitur præsentiam, ad terminum competentem. „ Volumus etiam, ut nullus Baronum nostrorum, in populis Ecclesiæ audeat descensum vio„ lentum recipere. Qui vero contra præsumpserit, indignationem Regiam exinde incurrat; „ Et ipse Episcopus contra hujusce præsumentem, per censuram Ecclesiasticam procedat, „ prout meruerit protervitas præsumptionis, nisi se super injuria illata, reum non cognos„ cat. Cæterum cum in populis Ecclesiæ, temporibus retroactis, nulla collecta fuit; & nos „ tempore nuptiarum Charissimi filii nostri, felicis recordationis, Belæ Ducis, collectam sep„ tem denariorum, exigi fecissemus; & postmodum aliquot annis recepissemus. Tandem re„ currentes ad conscientiam, ob reverentiam scilicet, Ladislai Regis, qui est fundator ipsius „ Ecclesiæ; & pro remedio animæ Charissimi filii nostri, Belæ Ducis, ipsam collectam septem „ denariorum, dicto Episcopo, in populis Ecclesiæ, relaxamus. Ut igitur hæc omnia, quæ a „ nobis, & Charissimo Patre nostro, ac a Prædecessoribus nostris sunt concessa, nostris, nostro„ rumque Successorum temporibus, irrefragabiliter salva semper & inconcussa, in perpetuum „ valeant permanere, duplicis sigilli nostri munimine, ex certa nostra scientia fecimus robo„ rari. Datum per manus Mgri Demetrii Albensis Ecclesiæ Præpositi, Aulæ nostræ Vice-Can„ cellarii dilecti & fidelis nostri, Anno Dom. Incar. 1269. XI. Kal. Januarii, Regni autem, „ anno XXXV.

Diploma hoc, præter testimonium de Ecclesiæ hujus Fundatore, Episcoporum Zagra-

 bien-

biensium fidelitatis, cæterasque Ecclesiæ immunitates, complures alias eruditas notitias, quia claret, a nobis hic descriptum est. Hujus Hist. Eccl. Zag. pag. 88. mentio facta est. Ubi etiam aliorum meminimus. *Bela Dux*, filius Regis anno 1269. ante XI. Kal. Januar. mortuus sit, dum parens suus, ob remedium animæ, collectam memoratam relaxaret. *De Bela Duce*, sequentia eruimus. Anno 1264. Quod Dux fuerit a Patre constitutus, docet dipl. pag. 125. exhibitum. At in consensualibus super Blagussa ad Vugram, anno 1268. annum primum Ducatus sui (nempe a gubernatione sua) exprimit, *de dato Zagrabiæ*. Anno 1269. feria 5. post 8vas Epiphan. Zagrabiæ fecit compositionem intra Capitulum, & relictam Pribizlai Comitis, super *quarta puellari*, eodemque anno tulit sententiam pro Capitulo, qua illustrari posset Par. I. tit. 23. ubi ex præscriptione 49. annorum, firmata juramento sex virorum, a partibus nominatorum, homines antea juris Regii, quia Castri Zagrabiensis jobagiones, Capitulo adjudicavit, sub pœna calumniæ, perpetuum silentium actoribus imponendo. Mense Junio vixisse Belam Ducem arguimus ex collatione horti PP. Dominicanis a Joanne Archiepisc. Spalat. apud Farl. T. 3. pag. 284. ubi: *In Nomine -- Incarnat. ejusdem 1269. Indict. 12. die 12. Kal. Julii. Temporibus D. Belæ Inclyti Sclavoniæ Ducis & nostri Domini Natl* &c. Quare post Junium Bela Dux obiit. In extractu, sunt nobis Belæ IV. Regis favores & gratiæ, Abbatiali templo de *Thoplica* elargitæ, sed has, cæteraque tanta, missa facimus, cum gestorum suorum historiam non scribamus.

Sane, ut Zagrabiensis Ecclesia, memoriam Belæ IV. recoleret, colereque æternum debet, ob tot ejus singularia beneficia: sic æquè *Publicus Regni Sclavoniæ Status*. Profectò Nobilitatem Sclavonicam auctam, a Bela fuisse, monumenta tanta evincunt. Andreas II. Sclavoniæ Banorum potestatem, sub titulo *totius Sclavoniæ Banus*, quod in Dalmatiam extenderit, superius monuimus. Bela Rex, post cladem illatam a Tartaris, istud, non modo non restrinxit; verum ampliori potestate eosdem gaudere voluit, ut iterum demonstrant diplomata. Profectò *Dionysius* Banus, Dux plane in quibusdam diplomatibus exprimitur. *Stephanus Banus* quam habuit potestatem, testatur rescriptum Belæ ad Tragurienses apud Lucium l. 4. cap. 9. ubi: *Stephanum Banum - - dantes ei plenam auctoritatem reædificandi & plantandi honestos & probos, ac etiam reprobos destruendi - - cui, tanquam nobis, in omnibus pareatis* &c. Si lubet, lege sis. Item ibidem. idem Banus dat facultatem, ad honorem D. Regis Ungariæ, novam Civitatem condendi, aliaque isthic apud Lucium videnda Privilegia & immunitates. Ut profectò existimem, amplificatam admodum fuisse Banorum potestatem sub Bela Rege, ut *ProRegiam* potestatem dehinc exercuisse deducantur. Non modo donationes Bonorum faciebant; sed a Regibus vel Reginis factas, a se confirmari volebant. Cum Castris disponebant liberè, talia oppignorando, inscribendo &c. Quæ, aliaque, fors aliquando, DEI, hominumque miseratione, in Banis demonstraturi. Dubium in præmissis omne tollet, lib. 4. cap. 13. apud Lucium, quod legere meditando placeat. Infra Hist. Eccl. Zagr. tot locis, ut p. 89. ubi *permittente Stephano* &c. *Vice-Banos* non sustulit, ut apparet ex p. 24. ubi Cives suos, a Vice-Banis eximit, sive judicio horum, nam Supremi Comites, Zagrabiensis & Crisiensis Comitatus, Vice-Banorum nomine, in instrumentis ponuntur. An officio supremi Comitis, *Vice-Banatus* ob judiciariam sedem unitus, ad annum usque 1756. fuerit? aut Vice-Banis, officium Supremi Comitis? quod cui lubet sentiat. Distincti sæpe fuere hi Comites, sed uterque etiam, *Vicebanus* dicebatur. Supremos Comites, a Banis constitutos fuisse, pro nunc, ex Lucio l. 4. cap. 13. videas. Inter Nobiles, gradus fuisse distinctos atque varios, evincit donatio pag. 190. prouti & Hist. Eccl. Zagr. pag. 330. totque cætera. Statuta, particularesque leges condendi, quas dein *Banus*, sibi præsentatas confirmabat, sub Bela IV. Sclavonia habuit potestatem, ac super his, cæterisque diploma. Hujus est mentio superius pag. 125. ubi in suo diplomate Bela, *juxta Ducatus Sclavoniæ consuetudinem approbatam*, item infra mox, verbis: *Prout felicis recordationis, Domini nostri Illustris Regis Belæ in Privilegio continetur*. Quare *Status Sclavoniæ publicus*, æternam memoriam Belæ IV. Regis, colendam habet.

Insigne monumentum, tam in confirmationem anteriorum, quam & legum, sive modernarum; sive veterum intelligendarum, eruditis doctisque lectoribus communicamus; quo, - - - notæ innuunt, voces ex vetustate desiderari. Credimus in Tabullario Regni, autographum extare, ex natura rerum ipsarum.

„ Nos Capitulum Csasmensis Ecclesiæ significamus tenore - - - - expedit Universis:
„ Quod Nobilis Vir Magister Dominicus Filius Bodini personaliter ad Nostram accedens Præ-
„ sentiam, exhibuit Nobis quasdam Litteras Privilegiales Mathæi quondam Bani totius Scla-
„ voniæ, Petens a Nobis - - - Nostris litteris de verbo ad verbum transcribi, & Nostri Sigil-
„ li appositione consignari faceremus: quarum quidem litterarum tenor talis est:

„ Nos

„ Nos Mathæus Banus totius Sclavoniæ, significamus omnibus præsentium per teno„ rem - - - - Regni totius Sclavoniæ Generali, Nobiles, & Jobbagiones Castrorum, hæc Ju„ ra Regni, & Banatus infrascripta redacta in scriptis nobis exhibuerunt, petentes, quod ea„ dem in judiciis exercendis, & Banatus Juribus - - - - - - per Nostros Judices observare, „ Nos itaque, utpote qui de Bonis Regni, & utilitatibus gratulamur, Ipsorum petitionem justam, „ eo quo præmissa Jura veris, & legitimis rationibus fundabantur, admisimus debito cum effectu.

„ Primum: Secundum - - - - - Pristaldum, suum consanguineum, & cognatum, aut „ servientem, aut suum Parochialem Sacerdotem, pro testimonio recipere nullus possit. Ad „ hæc si actio fiat in Præsentiam Nostram, quindena diei actionis: Si vero in Præsentia No„ strorum Judicum actio debet pro termini - - - - Si actor primo certificationis edicto in „ litis Judicio suæ exprimeret actionem, ne locus fraudibus reservetur, & si Conventus in primo „ non comparuerit termino 40. denariorum judicio subjacebit. Pro cæterorum vero obmissioni„ bus terminorum consueta Judicia Regni solvere. Item citatus in causa possessionis, furti, vio„ lentiæ, homicidii, aut infidelitatis, si personaliter, vel per hominem suum comparuerit, respon„ sio peremptoria, sive judicii gravamen usque ad septimum terminum debeat prorogari, accepti„ one cujuslibet termini quindecim dierum, judicia observentur. Vel pro septem edictis, quæ legi„ time recipi possent, unus terminus peremptorius assignetur, & si quis in præmissis casibus in „ septimo termino non comparuerit, Judex in octavo termino publice faciet proclamari, quod re„ us juri parere debeat, quare in prioribus terminis non comparuerit? ostensurus justam, & legiti„ mam rationem. Qui si etiam tunc se absentaverit, actor mittetur causa rei summendæ, in posses„ sionem contumacis, pro modo delicti, vel maleficii in litis judicio declarati. Præterea, si quis „ Pristaldo contradixerit, vel maculam objecerit falsitatis, si ipsum legitime convincere non pos„ sit, solvet pro judicio marcam unam. Item si quis Pristaldum verberaverit, vel hominem Ca„ pituli datum pro testimonio, convictus tamen legitime, pœnæ decem Marcarum subjacebit. Si „ quis autem in Figura judicii Litterio Capituli vicium apposuerit falsitatis, & non convicerit „ Regni legitimis documentis, decem Marcarum pœnam solvet. Cæterum, cum quis in causa pe„ cuniaria condemnatus, Judici, vel adversario suo usque ad secundum terminum satisfacere „ non curaverit, dicto termino unus de Judicibus per Regnum constitutis ibit cum homine Co„ mitatus Zagrabiensis, vel Crisiensis adhibito testimonio Capituli Zagrabiensis vel Csasmen, „ & de Bonis, seu rebus contumacis juxta condignam æstimationem justum exiget Judicatum. „ In peculio autem petito magnæ quantitatis, Judices inspecta qualitate Personarum, secun„ dum suam discretionem moderabuntur terminos, pro solutionibus faciendis. Item, si quis „ alteri crimen objecerit læsæ Majestatis, vel dixerit: quod falsam cudi faciat monetam, „ si convincere non possit, pœnam pati debeat talionis. Statutum fuit etiam, si quis contra al„ terum in judicio proposuerit, quod in Regno ducat vitam publice violentam, & non con„ vicerit, secundum Juris processum solvet dimidii homagii judicium, pensas scilicet sexagin„ ta. Si vero actor proposuerit contra reum, quod ipse rerum suarum fur extiterit, si ve sa„ tis, & legitime non convicerit, judicia duo solvet. Si quis autem in Judicio constitutus, al„ terum servum suum in Judicis præsentia vituperaverit, Judicium linguæ solvet; scilicet 25. „ pensas. In minoribus autem causis convictus solo Judicio aggravabitur. Item, si cui obje„ ctum fuerit in Judicio, quod super domum alterius, manu venerit violentâ, & non convi„ cerit, justitia mediante Judicium solvet duplex. Adjectum fuit etiam præmissis, quod in quo„ libet genere actoris adjudicato ad duellum, sive Sacramentum, si partes compositionem fe„ cerint, Judex ultra formam compositionis habitæ, plus petere non valebit. Item in una „ causa, sive actor reo deferat, sive reus actori referat Sacramentum, Judex intra ipsos du„ ellum non possit judicare, sed per Sacramentum causa debeat emanere, nisi partes examen „ duelli assumpserint spontanea voluntate. Exstitit etiam ordinatum, quod causa homicidii, „ vel furti, si quis per Sacramentum adjudicatum, se purgabit, solvet purgationis Denar. „ 40. Ut etiam in causis Vinearum, Molendinorum, si adjudicatum fuerit Sacramentum, idem „ debet Judicium observari. Item in causa pecuniaria reus conventus nullatenus debet captiva„ ri, ni pecunia, vel possessione carere, inventus fuerit manifeste. In actione etiam furti, sive „ violentiæ, vel cujuslibet maleficii homo possessionatus, sine cautione fidejussoria judicetur: „ Item alter pro alterius delicto, sicut pater pro filio emancipato, vel è converso: aut frater „ pro fratre divisionis titulo seperato, non debeat condemnari, nisi fuerint conscii, vel partici„ pes criminis perpetrati, sed quisque in bonis propriis, & portionibus juxta suum meritum „ aggravetur. Item portio hæreditaria sine hærede decedentis cognationi suæ debeat remane„ re, uti & pertinentiæ. Quod se etiam alterius reambulationi Judex, ad fructus, vel utilita„ tes ejus non debebit mittere manus suas, donec causa per partes fuerit fine debito termina„ ta. Item dum hostilis incursus, vel exercitus venerit super Regnum, aut Dnus Rex proces-

„ ſerit in expeditionem perſonaliter, tunc Nobiles Regni dicti Sclavoniæ ſinguli, & univerſi „ ire ad exercitum tenebuntur: Ita tamen, quod idem cum Baronibus, quibus voluerint, exer„ cituandi habebunt liberam facultatem. Item ſuper Dicatores Zaluſinarum, vel procuratio„ num, aut deſcenſuum exhibita ſatisfactione, Banus deſcenſum facere non debet, niſi juſta cau„ ſa Regni, & legitime imminente. Et Nobiles ac Jobbagiones Caſtrorum, de deſcenſibus Ba„ ni, debent uſque Dies Sancti Martini modis omnibus expediri. Item ſi quis in ſolvendo Mar„ durinas, collectam ſeptem Denar. Judicia exercitualia, vel etiam collectam, quæ in Regno „ fieri continget, ſeu Judicia, in quibus, ſi convictus, contumax exſtiterit, & rebellis, Comes „ Zagrabienſis, vel Criſienſis cum uno de Cojudicibus ſibi - - - ad exigendum procedet, aſ„ ſumpto ſecum teſtimonio Capituli Zagrabienſis, vel Cſaſmenſis, pro eo, ne plus juſto debi„ to exigatur. Et in proceſſu ſuo ſuper aliquem Nobilem, vel Jobbagionem caſtri deſcenſum „ facere non debebit, ſed expenſas, quas fecerit deſcendendo, de Bonis etiam recipiet contuma„ cis. Inſuper volumus ſub ſilentio pœnæ, quod Nobiles in Zagoria, & aliis Comitatibus ſi„ milibus, eo die, prout alii deſcenſum dare non teneantur, nec ejus adſtare judicio, ſed Ba„ nus eos judicabit pro tempore conſtitutus. Sane Collectores etiam Mardurinarum non cum „ pluribus procedere debeant, niſi cum duodecim hominibus, habentes 14. equos, & non plu„ res, quibus quidem de qualibet conditione pro victualibus adminiſtrari debeat - una ſeu „ gallina, anſer unus, quartio cubuli de vino, cum cubulo tuni, palmarum 12. cubuli de pa„ bulo, cum cubulo quatuor palmarum, & non ultra. Prout felicis recordationis Dni No„ ſtri Illuſtris Regis Belæ in Privilegio continetur. Collectores autem, ſeptem denariorum, „ vel Judiciorum, exercitus de medietate habebunt deſcenſus memorati, dictique Col„ lectores Mardurinarum in Curiis Nobilium, vel Jobagionum caſtri, domus aliquas, „ aut domum Villici, aut Præconis, Molendina, & Stubas dicare non debeant ullo mo„ do. Villico etiam domus una, acturiæ ſuæ pro recipiendis hoſpitibus libera relinquatur, & „ talis debet habere Villicum, vel Præconem, qui decem Jobbagiones poſſidet, & non infra. „ Item aliqui commorantes ſuper terris Nobilium, vel Jobbagionum Caſtri dicari non debent, „ ſed Jobbagiones eorum, ſi quos habent. Et quod omnia præmiſſa debito ordine obſerventur, „ cum Comite Zagrabienſi continuo Nobiles, & duo Jobbagiones Caſtri, & totidem cum Comi„ te Criſienſi, quos Regnum elligendos duxerit, judicabunt. Qui ſi omnino adeſſe non poſſent, „ tres, vel duo Judices eo die ſufficient ad Judicium faciendum. Ut autem hæc Statuta ſupra„ ſcripta, ſeu conſtitutiones, robur perpetuæ obtineant firmitatis, præſentes conceſſimus litte„ ras Sigilli Noſtri munimine roboratas. Datum Zagrabiæ quinta Feria proxima poſt Octavas „ Paſcæ, Anno ab Incarnatione Domini Milleſimo, ducenteſimo, ſeptuageſimo —. Nos ve„ ro petitionibus prædictorum Dominorum annuentes, prædictas litteras privilegiales de ver„ bo ad verbum tranſcribi, & Noſtri Sigilli appenſione fecimus conſignari. Datum die Do„ minico proximo poſt Feſtum Beati Galli Confeſſoris, Anno Domini M.C.C.C.L.

Mathæus Banus totius Sclavoniæ, fuit anno 1273. Anno priore Vaivoda Tranſilvaniæ. Quod evincunt etiam diplomata, ut apud Schmitth in Archiep. Strigon. Sub Nicolao II. ubi III. Kal. Aprilis, *Mathæo Bano totius Sclavoniæ.* Sed id quoque verum eſt: teſtantibus evincentibusque monumentis, ab anno 1272. ſive a morte Stephani Regis, *Banos totius Sclavoniæ*, plures reperiendos. Hiſt. Eccl. Zagr. pag. 68. in indubia collatione ponitur: *Metropolica Sede Strigonienſi vacante*, - - & infra: *Henrico Bano totius Sclavoniæ*, eſt autem anni 1273. In relato ſupra apud Schmitth 3. Kal. Apr. anni ejuſdem, *Nicolao S. Strigonien. Eccleſ. electo* - - *Mathæo Bano totius Sclavoniæ.* Quem Banum firmat, relatum ſupra indubium inſtrumentum, *Feria V. proxima poſt Octavas Paſcæ.* Anno ſequente 1274. in mandato ſtatutorio Regis Ladislai pro medico Gerardo, quod Regem a morbo curâſſet, exprimitur *Dionyſius* Banus, qui eodem anno, Palatinus Ungar. factus fuerat. In alia littera pro eodem Gerardo miſſa, *Bano alteri*, nempe Henrico, quem fuiſſe Banum totius Sclavoniæ anno 1274. docet Dipl. Hiſt. Eccl. Zag. pag. 91. pluraque apud Diplomatarios. Anno 1275. offendes in Dipl. Banos Sclavoniæ *Henricum.* Item *Joannem*, qui donationem terræ *Fayz* pertinentem olim ad Caſtrum Zagrabienſe, factam a Rege Ladislao IV. Timothæo Eppiſ. Zagr. ratificat, Item in donatione *Kobilja*, Banus Sclavoniæ *Joannes* exprimitur, *Inus* autem Comes Zagrabien. Banum Joannem exhibet dipl. P. Schmitth in Ser. Epiſc. Agrien. pag. 180. Anno 1276. *Mathæus Mgr Tavernicorum, Comes Poſonienſis & de Barana* reperitur, quo fatetur ſe deſiſtere ab exactione ſeptem denariorum ob Privilegia Stephani & Ladislai Regum, data Eccl. Zagr. ut in extractu Rmi Marcellevich. Hæc notare volui, tum ad cognoſcendam metiendamque temporum in Republica rationem, cum ob quorundam audaciam, qui ignorantes varios Reipublicæ, ſtatus, reſpectus & rationes, diſpoſitioneſque Reipublicæ, cumprimis Monarcharum, ab eorum potiſſimum ſtare arbitrio. Hinc quæ ipſi ignorant, ſæpe cum vindicta,

per-

pernegant; vel si offendunt in umbram opinionis suæ, sine ulteriori examine rerum circumstantiarumque, opinionem pro omniscientia habent. Qualiter autem? ex quo item motivo? plures Sclavoniæ Bani fuerint; ad Banorum historiam pertinet, quam hic non tractamus ex scopo. Reflectet semet attentus lector, Andream II. art. 18. Banum unum totius Sclavoniæ sanxisse, en sub Ladislao IV. ejusdem Sclavoniæ plures. Quare mirari desinat, variationem in gubernatione Regum, cum officii eorum sit, sic moderari providereque subditis, prout temporis ratio, & rerum circumstantiæ ferunt.

Insuper reflectendum censuimus lectorem, ex superiore diplomate, in sequentibus. I. Voces: *Regni totius Sclavoniæ Generali*, lacunam supplendam indicant: *Ex congregatione.* Patet hinc Belam IV. in facta per se, Regni per tartaros destructi, restauratione, congregationes generales haud sustulisse. Sane antiquitatem *Generalium Congregationum* pag. superius 89. deduximus. Quas etiam exprimere videtur S. Rex Stephanus, dum Dec. I. instruit Emericum cap. V. *Ne tua regalis dignitas usurpatione inferiorum negotiorum fædetur - - ad judices mitte - - quod ipsi secundum suam hoc discernant legem.* Erat igitur mos antiquissimus, statuta sive leges ferendi, non solum a Regibus, sed populo congregato *secundum suam discernant legem.* Mos iste Generalium Congregationum, fuit non solum in Croatia & Sclavonia (quemadmodum evincunt diplomata Regum, in quibus tot subscripti sunt, quin superius pag. 110. Zvonimirus confirmavit privilegia, *in maxima congregatione Regni*, Colomanus ut pag. 135. ad congregationem Croatarum misit nuncios &c.) sed in Germania & Imperio. Ut rem hanc evincunt eorum diplomata. Veterem hunc morem, tam congregationum, quam condendorum statutorum, Belam non sustulisse, anterius monumentum evincit. II. Damnat erroris illos, qui Sclavoniam sub Vladislao II. Regni jus consecutam putarunt. Ait enim, *Regni Sclavoniæ.* Quare tametsi ad diœtas Ungaricas, suos Sclavonia mittebat nuncios, ut ex *corpore legum* videre est, vel separatim Sclavonici, aut lati pro Sclavonia articuli condebantur; vel allati ex diœtis Ungaricis, in congregatione Statuum Sclavoniæ, modificabantur. Vide Hist. Ec. Zagr. in memoriis, ut pag. 262. 274. III. Dicitur in dipl. *Nobiles, & Jobbagiones castrorum, hæc jura Regni, & Banatus - - - exhibuerunt.* Item: *Et Nobiles ac Jobbagiones castrorum de descensibus Bani, debent - expediri.* Itaque distincti fuére Nobiles, a Jobbagionibus castrorum, utrique nihilominus, *Statum publicum Regni* facientes, ad Congregationes Regni conveniebant, unitique pro salute Coronæ, Regni, Regis consulebant. Antiquitas rei, patet ex D. I. S. Steph. cap. 4. ubi ordine hoc referuntur Regni Status, post Pontifices nempe, *Principes, Barones, Comites, Milites, Nobiles.* Certe Andreas II. in Dec. 1222. Nobilium initio meminit, prouti & art. 8. Jobbagionum art. 13. 19. servientium 2. 3. &c. Quod porro milites ad Regni Congregationes, Diætas quoque olim evocarentur, patet ex tot diætalibus articulis; de Sclavonia autem ex memoriis Hist. Eccl. Zagr. a pag. 161. Quin ad publicam singulorum notitiam, usque ad annum 1753. ad Sclavoniæ Generales congregationes, Officiales confiniorum, nomine Jobbagionum Castrensium & vocabantur, & comparebant. IV. Banos, *Pro Regiam* exercuisse potestatem, satis condiscimus, dum statuta firmabant, ut in Hungaria, articulos Reges. Successivè hocquoque ad Reges transiit, ut demonstrant confirmati Regni Sclavoniæ articuli per Reges. V. Judices *per Regnum* constitutos fuisse, docent verba: *de Judicibus per Regnum constitutis ibit.* Item circa finem: *Et quod omnia præmissa debito ordine observentur, cum Comite Zagrabiensi continuo Nobiles, & duo Jabbagiones castri, & totidem cum Comite Crisiensi; quos Regnum eligendos duxerit, judicabunt.* Hoc firmant diætales Articuli; & in memoriis Hist. Eccl. Zagr. suis locis relati ex actis publicis, electi judiciorum Assessores. Erant nihilominus, Bani quoque Judices: *si actio fiat in præsentiam nostram* (ab exemplo nempe Regum, quibus æquè fuit proprium forum, *Auditorium Regium* vocatum, testantibus tot sententiis in eodem latis) *quindena diei actionis: si vero in præsentia nostrorum Judicum* &c. Judices hi Banales, fuére Vicebanus, Protonotarius, ut iterum docent sententiæ, postremusque Sigillum Banale recipit. VI. Observari meretur: *Dum hostilis incursus, vel exercitus venerit super Regnum; aut Dnus Rex processerit in expeditionem personaliter; tunc Nobiles dicti Regni Sclavoniæ singuli & universi ire ad exercitum tenebuntur, ita tamen quod iidem cum Baronibus, quibus voluerint, exercituandi habebunt liberam facultatem.* Quæ obligatio agnoscitur fassione congregatorum Statuum. VII. Docemur quoque ex relato diplomate, fuisse *tributa ordinaria*, nempe *Zalusinas; Procurationes; Descensus*, quæ per *Dicatores* exigebantur. Item *Mardurinas collectas septem denariorum, Judicia exercitualia*, quæ ad *Collectores*, quos nunc Perceptores vocamus, pertinebant. Horum tributorum mentionem leges Hist. Ecc. Zagr. pag. 88. 90. 91. Item 47. Quæ? & qualia? ejusmodi tributa fuerint? loci hujus non est ut explicemus. *Zalusinæ*, videntur fuisse, Dicæ a sylvis. Vox fors formata ex Sclavonico *Za-*

lug sive pro luco, aut sylva. Ab his, olim censum fuisse solutum Regibus evincit Regis Emerici diploma Hist. Eccl. Zag. pag. 44. ubi *Sancimus* - - *ut de mardurinis nostris* - - - *quam etiam de porcis*, - - *decimas percipiant*. Item ex art. 22. D. Andreæ Regis, ut concludi videatur, sub Andrea II. occasione citati articuli, pascuationem sylvarum, tributo pactato, cessavisse. Ultra ordinaria præmissa tributa, fuisse quoque *extraordinaria*, evincunt diplomatis verba: *Vel etiam collectam, quæ, in Regno fieri continget*. VIII. Considerationem merentur verba: *Insuper volumus sub silentio pœnæ, quod Nobiles de Zagoria, & aliis Comitatibus similibus, eo die, prout alii descensum dare non teneantur, nec ejus adstare judicio, sed Banus eos judicabit pro tempore constitutus*. Comitatus Sclavoniæ plures extitisse, quam Zagrabiensem & Crisiensem extra dubium est, erat enim Podgorjensis, Zagorianus, Vereucensis; Poseganus, Valpo, Syrmiæ hac ætate &c. ut hæc ex diplomatibus & monumentis perspicuè demonstrare possum, isthicve: *& aliis Comitatibus*; cum addito tamen *similibus*. Hac in voce, cum ænigma totum lateat, ab explicando, tot annorum fata, me arcent. Opinetur quivis ex lubitu, in delicata hac quæstione. IX. Firmamur in descriptis apud Ortelium per Leonem Imp. gentis hujus moribus, reliqua inter: *Peregrinis benigni ac mites, & illos lubenter ac humaniter excipiebant, & a loco in locum comiter deducebant, & ab omni noxa offensioneque integros & securos conservabant*. &c. Enimvero in diplomate sancitur: *Villico etiam domus una, ac curiæ suæ pro recipiendis hospitibus libera relinquatur*. X. Firmatur æque Par. I. tit. 9. Præscribitur enim imò citationis modus, & in pœnalibus, judicii gravamen antę septimum terminum recipere non potuit. Primumque in octavo termino proclamari debuit. Quæ Wörböczio explicanda erant, neque tam brevis esse debuisset citato in titulo. 2dò: Præ Wörböczio explicat prærogativam hanc: *In actione etiam furti, sive violentiæ, vel cujuslibet maleficii homo possessionatus, sine cautione fidejussoria judicetur*. &c. Libertas a quibusvis tributis satis exprimitur, dum descensus ad curias Nobilium Collectoribus prohibetur: Quinimo si ad Nobilium terras (ab onere itaque, fundi Nobilium exempti fuère) dicandi venissent, dicari non poterant: *Item aliqui commorantes super terris Nobilium, vel Jobbagionum castri, dicari non debent, sed Jobbagiones eorum si quos habent*. Credo attamen intelligi, *commorantes super terris Nobilium*, maritos ignobiles, uxoris nobilis jure, in Bonis manentes. At contendere de explicatione nolo; dico tantum, intra Andreæ II. diploma, datum anno 1222. atque anterius, annos quiquaginta esse; hinc non solum memoriæ recentis, sed facillime plurimorum, qui interfuerunt constitutioni decreti Andreæ, præsentium constitutioni præmissæ, testimonio, contenta firmari. Quæ, dum *Banus Mathæus*, *Pro Regia* potestate firmavit, secundum legum præscripta, de fide testium, subsistere debent.

Sunt in relato diplomate plura, quæ illustrandis legibus nostris municipalibus serviunt, firmandamque earum veterem consuetudinem. At quia ejusmodi commentarios, ab *ICtis* Patriæ præstolaremur, reflexiones nullas ponimus. Priores fecimus, cum illorum gratia, qui cum rerum examine nec Scriptores, nec diplomata legunt, at unicè causa memoriæ; tum & eorum, qui maledicere non cessant, descriptoribus diplomatum, atque ex his scribentibus, prætenduntque terrarum orbem, quin ipsam Divinam fidem, in probabilismo & opinionibus tutam quiescere. Sed legem constituo nemini, quin ad legis præscriptum P. 2. tit. 6. scribo, adeoque legem explendo, culpa careo. Reflexionibus deductis, demonstrare conor, veritatem citati tituli 6. Jam revertamur.

Superius pag. 124. exhibuimus diploma, quo: *Dilecto cognato nostro Joanne Angelo Domino Syrmiæ & Comite Bacsiensi*. Atque istud anni 1242. Cum porro ab anno 1246. in diplomatibus exprimatur memoria Episcopi Sirmiensis, ut apud Schmitth in ser. Epp. Agrien. pag. 142. anno 1247. *Oliverio Sirmiensi*. In Archiepp. Strigon. anno 1256. *Oliverius Sirmiensis*, post hunc *Ladislaum* Episcopum Sirmiensem monumenta exhibeant. Hist. Eccl. Zag. pag. 67. anno 1273. *Ugrino Mgro Agazonum nostrorum Comite Sirmiensi*; *Laurentio Mgro Pincernarum nostrorum Comite de Kewe, & de Korassow*, quod ipsum pag. 166. in conclusione apud Schmitth Epp. Agrien. videre est. Ut dubitari nequeat mortuo Joanne Angelo, Belam IV. eidem successisse, Sirmiumque Sacræ Coronæ, per Sclavoniæ extensionem incorporasse. Hinc Sirmio in Comitatus diviso. *Ugrinus* Comes fuit Sirmiensis, *Laurentius* de Kewe & Krassov. Tum, *Kewe* partem fuisse Sirmii arguimus ex conclusione Caroli Regis, 40. annis posteriore Epp. Agrien. pag. 223. ubi: *Et Georgii Sancti Irenei & Keü*, hoc est, ut posteriora explicant diplomata, *Georgii Episcopi Sirmiensis*. An vero Episcopatus Sirmiensis, a Bela IV. circa 1246. quo is Sirmium rehabuit, fuerit fundatus? Oliveriusque primus Episcopus? ut quidam arguunt, ideo quia ab anno 1247. memoria Episcoporum Sirmiensium in diplomatibus occurreret: aut Episcopatus iste, a S. Rege Stephano fundatus fuerit? sed circa 1029. (vide supra pag. 104.) amisso cessoque Sirmio, occasio non fuit, inserendæ diplomatibus Episcoporum

porum

porum Sirmienſium memoriæ, non examino. Sæculo IV. quam floruerit, meminimus Hiſt. Eccl. Zag. a pag. 12. ſæculo V. irrumpentibus barbaris, deſiit. Quamvis autem occaſio non fuerit, refferendi Epiſcopi Sirmienſis in diplomatibus Ungariæ Regum, a S. Stephano, ad Belam IV. uſque; tamen, quia nec in Romanorum Pontificum epiſtolis: nec in memoriis toties ſubmiſſorum Apoſtolicæ Sedis Legatorum, ad Serviam, Bulgariam, Cumaniam, Blachiam, ſive Valachiam Sirmienſis Eppi memoriam, me legiſſe reminiſcerer, uti hæc occurreret de Boſnenſibus Epiſcopis; doctis eruditisque Viris elucubrandum relinquo, moderni Epiſcopatus Sirmienſis, ſive poſt illam barbarorum incurſionem Sæculi V. cui rectius, fundatio eſt attribuenda?

De Bulgaria ſuperius meminimus. Sub Emerico nempe, elevatam in Regnum, ab Andrea II. neglectam; Bela IV. an? & quid pro Bulgaria egerit? a doctioribus erudiri optamus. In unico, eoque tranſumpto confirmatoque (vide Hiſt. Eccl. Zag. pag. 329.) comperimus: *Bela - - Bulgariæque Rex.* Quod dehinc in titulis Belæ neſcio an inſertum fuerit. Cauſam neglectus hujus arguo, quod Stephanus Belæ filius, poſt tractatum cum Ottocaro, ſuorumque motuum cum Patre compoſitionem, Tranſilvaniam illasque Sacræ Coronæ partes adminiſtraverit, adeoque, ut ceſſas filio, Bela habuerit. Sed dum Annal. Parte I. pag. 330. ex Raynal. exhiberentur compoſitionis litteræ Stephani Regis, in quibus: *includentes* ait *eidem paci, & eadem vallantes Regna noſtra, videlicet Hungariam, Dalmatiam, Croatiam, Ramam, Serviam, Lodomeriam, Comaniam, Bulgariam, totumque Ducatum Sclavoniæ*, ut horum conſideratione Bulgariam poſſediſſe videatur Stephanus; ſubſequè autem: *Prædictæ ordinationi & paci includi volumus, & includimus excellentes Dominos, Philippum Francorum, & Carolum Siciliæ Reges illuſtres, Carolum juniorem primogenitum ipſius Regis Caroli, generum noſtrum: - - - Henricum Bavariæ - - Belam Ducem de Machow, & de Boſna fratrem noſtrum. Uroſium Regem Serviæ, & Stephanum filium ejus juniorem Regem Serviæ generum noſtrum, Svetislaum Imperatorem Bulgarorum* &c. Horum conſideratione, ſi *Svetislaus Bulgarorum fuit Imperator?* quomodo Bela, Stephanus item, ſe Reges Bulgariæ inſcribere valuerint? doctiores examinent. Profecto perpenſis iis, quæ Scriptores Byzantini ſcriberent; quæ item Illmus Aſſemanus Tom. V. cap. 4. pag. 176. collegit accuratiſſimè, neſcio an relatum monumentum a Raynal.? aut Scriptores Byzantini, erroris damnandi? Bela quoque IV. filios plures, nominis ſui Bela, habere debuiſſet. Enimvero Bela Sclavoniæ Dux, anno 1269. quod mortuus fuerit, in dipl. Eccl. Zagr. relato pag. 200. Bela IV. teſtatur (vide quoque Hiſt. Eccl. Zag. p. 88.) Quare ſi anno 1271. ut in pactis cum Ottocharo, vixit *Bela Dux de Machow & Boſna, frater Regis Stephani*, alter fuit a Bela Sclavoniæ Duce. At hæc quoque concilient eruditi, ſentiantque quod judicaverint, de relatis per Raynaldum pactis, quibus prætenditur, juri omni in Styriam, Carinthiam, Carnioliam, & Marchiam, ſuo univerſorumque hæredum nomine, Stephanus renunciaſſe. Quin inſigniis quoque regalibus, *Coronæ* videlicet, gladio, monilibus, aliisque clenodiis & theſauris, per Dominam Annam (Otthocari Socrum) in Regnum Bohemiæ delatis.

In monumentis noſtris a Ladislao IV. tot numero Banorum eſt memoria. Hæc ſub Bela IV. etiam poſt Tartarorum fugam, non legitur. Quare fundamento caremus vel opinandi, Banos illos (de quibus infra) ſub Bela incoaſſe. *Radoslao Illuſtri Duce, Bano totius Sclavoniæ*, monumenta exhibent. Verum in hac Sclavonia noſtra, nec ego reperi, nec a Rittero, aut Marcellevichio, in extractibus eorumdem, refertur monumentum, quo doceri poſſit Radoslaum Sclavoniæ hujus Banum fuiſſe; niſi Radoslaus idem ſit, qui *Ladislaus* eſt Lucio lib. 4. cap. 9. Anno 1242. Banum fuiſſe Dionyſium teſtatur Archid. cap. 39. & monumentum pag. 124. ſupra exhibitum, prouti & pag. 192. Idem Dionyſius Banus teſte Marcellevich anno 1245. in Privilegio dato Comitibus Hudina exprimitur. Radoslaum diplomata in ſerie Epp. Agrienſium exhibent in annis 1243. & 1247. ut conſequi neceſſum ſit, Banos continuo fuiſſe mutatos. *Ireni* Bani ad annum 1248. meminit P. Schmitth in ſer. Epp. Agrien. Sed hæc in Banis examinanda reſervamus. *Bihach* modernum, Mahometano Imperio nunc ſubjectum, intra Liberas Regiasque Civitates collocavit Bela IV. quod commemoramus ideo: (vide etiam Hiſt. Ec. Zag. p. 87.) ut videas, non obſtante deſolatione Regni per Tartaros facta, Belam IV. Hungariam extendiſſe per Sirmium, Stiriam, Carnioliam, Ducatumque Maraniæ &c.

Dalmatiæ jam meminiſſe oportet, ob Scriptores Venetos, qui, ut pag. 142. retulimus volunt: *Bela Rex - - ſe recognoſcens, Jadram Venetis relaxavit.* Verum pro more noſtro, Belæ IV. Regis, *Dalmatiæ poſſeſſorium* docere volumus primò. Itaque; Tametſi neque Scriptores Veneti, Dalmatiæ reliquæ, dempta unicè Jadra, Sacræ Regni Coronæ poſſeſſorium, ſub Bela IV. controverterent; nihilominus ne erroris damnari valeant, vel a parte, ad totam Dalmatiam concludatur, præcipue dum *ex Civitate Jadra, diviſio Dalmatiæ in*

maritimam, inventa a Dandulo esset, ac per Geographos, Scriptoresque canonizata haberetur. Dalmatiæ maritimæ possessorium sub Bela IV. firmandum censuimus. Profecto Colomanum Ducem, a Dalmatis agnitum habitumque; Julam item Banum totius Sclavoniæ, superius demonstravimus. Immo Dandulus apud Lucium lib. 4. cap. V. *Jadratini - - Joannem Michaelem Comitem expellunt, & reliquos Venetos cum bonis suis detinent - - cum Colomano fratre Belæ IV. Regis Hungariæ componunt, & Regis vexilla erigunt, & ejus auxilio urbem muniunt, & a Duce (Veneto) requisiti resipiscere renuunt, sed Venetos captivos abire permittunt.* Sed de his infra. Ex diplomate relato a Lucio, exscriptoque L. 4. c. 5. Nobilibus Pharensibus per Belam IV. anno 1242. elargito ob fidelia præstita servitia, indulget I. Ecclesiæ Pharensis electionem, *de fidelibus* inquiens *ad Regnum Hungariæ spectantibus - - electus tamen Regiæ Majestati præsentetur, ut ab ipso* (observari dignum) *jura Episcopalia recipiat.* II. Indulget electionem Comitis: *eligendi & assumendi sibi Comitem de Hungaria, & ad Regnum Hungariæ pertinentem, quem sibi utiliorem circumspexerint, dummodo Regi & Coronæ fidelis etiam in mandatis ipsius in omnibus obsequendo, Comes autem præficiendus, Regi Hungariæ præsentabitur confirmandus. Dictus autem Comes constituet sibi Judicem pro suo arbitrio voluntatis. - Jupanus semper de genere Givich eligatur - & quod sit Jupanus ambarum Insularum tam Fari quam Braze &c.* III. *Concedimus, quod nulla unquam collecta, vel exactio a Nobilibus in eadem Insula habitantibus exigatur imo ipsorum libertas in omnibus inconcussa conservetur, nisi voluerint honorare.* En firmari Part. I. tit. 9. & explicari *subsidia*, quæ in Decretis Regum occurrunt, esse nempe honoris, *nisi voluerint honorare.* IV. Prosequitur: *Cum autem Regi Hungariæ exercitum facere placuerit, Nobiles de genere Ginich cum duobus barchis, quas habere poterunt de suis impensis præparatis, & armatis, secundum quod Regiam condecet Majestatem, una cum nautis & remigatoribus servire teneantur.* Vide tam causam exemptionis Nobilium, quam & firmari relata pag. superius 193. V. *Nullus dictorum Nobilium in eadem insula commorantium, extra Civitatem comparere, vel respondere coram aliquo Judice teneantur; nisi forte Regiam Majestatem, Dalmatiam contingeret advenire.* Dataque libertate migrandi, ait: *Præfati autem Nobiles de genere Ginich eadem gaudeant libertate, qua Nobiles de Spalato & Tragurio perfruuntur.* Dubitari itaque nequit, insulas Phara, Brazzo, quarum unus fuerat Supanus; Spalatum item Traguriumque, ad Sacram Coronam sub Bella IV. pertinuisse.

De Stephani Episcopi Zagrabiensis, in Spalatensem electione, mentio est pag. 82. Hist. Eccl. Zagr. electum fuisse evincit instrumentum apud Farl. T. 3. p. 263. ubi: *In Nomine D. N. J. C. Anno Incar. 1242. Indict. XV. Mense Julio. Temporibus D. Stephani Archielecti* &c. Et quia apud Tragurium anno 1242. sexto Idus May, memoratum Pharensibus dedisset Bela Privilegium; Stephanus quoque Archielectus, mense Julio pro Monachis judicasset, *Bela Rex* certo cognoscens Tartaros e Regno recessisse, sub finem Mensis Maji deducitur in Hungariam reddivisse. Thomas Arch. cap. 41. nulla Regis facta mentione, sed *Regina adhuc considente in Castro*, Guncellum Archiepisc. Spalat. mortuum refert, & *importunitate Laicali*, electum fuisse Stephanum Zagrabiensem, Reginamque cum Regio puero in Clissæ Castro remansisse, usque ad Mensem Septembris. Mense Decembri anni 1242. Belam fuisse Verevczæ demonstrant diplomata tam Zagrabiensi Civitati (pag. 124.) quam & Samoboriensibus data. Post resignationem Stephani, quamvis in Archiepiscopum Spalatensem fuerit Thomas Archidiaconus electus, secutis tamen variis motibus (quos non describimus, at si lubet lege Arch. a cap. 42. signanter cap. 47.) Thoma resignante, *Hugrinus*, sive Ugolinus in Archiepiscopum Spalatensem fuit electus. Quam grata fuit hæc Belæ Regi electio, docet diploma apud Farl. T. 3. p. 268. quô, *dominium Insularum & Comitatum Civitatis Spalatensis eidem contulit Anno 1244. VI. Nonas Octobris.* Teste quoque Archid. cap. 47. In diplomate insinuato legere est: *de impendendis ab ipso, nobis & nostris filiis, & toto Regno nostro imposterum, maxime circa maritima servitiis opportunis.* Hugrinus, aut mallis Ugolinus, Spalatensium affectu caruit, quod jura Regis tueretur, essetque Traguriensium fautor. Lege Doctiss. Farlatum Tom. 3. p. 270. ubi exhibentur monumenta, demonstrantia Ugrinum Comitem Spalatensem unà fuisse. Anno 1248. post mortem Ugrini, electus fuerat in Archiepisc. Spalatensem *Joannes*, sed Joanne rejecto, Papa *Rogerium* Apulum de partibus Beneventanis, Spalatensem fecit Archiepiscopum. Factum hoc displicuit Belæ, teste Thoma Archid. cap. 48. *Ingressus autem partes Pannoniæ* (Rogerius) *venit in Ungariam, & pergens ad D. Belæ Regis curiam, cum commendatitiis DD. Papæ litteris, exposuit seriem negotii, qualiter ad regimen Spalatensis Ecclesiæ fuerit destinatus. Non autem placuit regali Celsitudini, quod factum fuerat circa ipsum, non modicum ferens indignè, quod promotus fuerat præter ip-*

mari-

sius conscientiam, & assensum. Dissimulato tamen indignationis motu, ad Sedem suam Archiepiscopum pacificè abire permisit. Comitis Spalatensis officium, quod Ugrinus gratia Regis habuit, Rogerio negatum fuisse, evincit Decretum Rogerii, factum occasione visitationis reformationisque cœnobii Benedictini S. Stephani (vide T. 3. p. 276. Farlati) anni 1251. die 6. Septemb. quô, *Stephanus Banus, & Comes Spalati* exprimuntur. Est quidem isthic Comes Sclavoniæ; verum idem Doctiss. Farlatus pag. 6. habet: *Anno 1250. Stephanus e Comitibus Breberiensibus, Banus Sclavoniæ, Comes Spalati, usque ad annum 1262.* Videre quoque est lib. 4. cap. 9. Lucii, Belæ IV. datas in Visvar II. nonas Aprilis litteras ad Tragurienses, quibus: *Ecce prædilectum & fidelem nostrum Stephanum Banum totius Sclavoniæ - - ad partes maritimas transmisimus, dantes ei plenam auctoritatem - - - cui tanquam nobis in omnibus pareatis* &c. Rogerius affectum Belæ mereri studuit, quia teste Thom. Archid. cap. 49. dum ob Conradi adventum Spalatum, clausis templis, in villas secessisset, Conradusque in Episcopi domibus hospes, Scrinii Episcopalis chartas pervestigâsset: *Si forte aliquod inveniret scriptum, ex quo posset ipsum de infidelitate sui Regis, infamiæ nævo notare.* Neque reperisset quidpiam, satis prudentia Rogerii comprobatur. Hinc quamvis Bela, anno 1251. demoratus in Dalmatia ad S. Petrum, intra Salonam & Tragurium (lege cap. 20. Archidiac.) improperâsset Spal. quod Rogerium alienigenam & ignotum, nec de suo Regno, & præter Regis conscientiam & assensum haberent Archiepiscopum, provisurusque Regum juribus, vinculo juramenti eosdem adstringeret, quod dehinc nil tale attentabunt: Rogerium tamen benignè tractabat. Occasione hac, elargitus est immunitates IV. Nonas Novembris Comitibus Bribiriensibus, die sequenti Sibinicensibus, VII. Kal. Decemb. Traguriensibus, horum territorium augens Regali fundo *Bestriza* vocato. De Spalatensibus cap. 50. Archid. testatur, *eosque cum plenitudine suæ gratiæ relinquens, ad Ungar. reversus est.*

Considerationem magnam Thom. Archid. cap. 51. ob suam obscuritatem meretur, quo refert: A matre Regina, cum exercitu, ductum in Dalmatiam Belam Ducem puerum, *ideo quia fidelitatem requirebat ab illis gentibus*, (nempe Dalmatis & Croatis) declarato Duci præstandam. Habito eatenus colloquio, Archidiaconus neque præstitum, neque negatum recenset fuisse fidelitatis juramentum, verum in accusanda Reginæ fœminea propensione, implacabilis videlicet vindictæ, totus est. Sed homicidium duorum illorum interfectorum, causa esse non potuit, adeo quæsitæ pœnæ, quam nec Bela Rex indulgere poterat, at biennio captivos detinuit Spalatenses, hosque dimisit: XII. Obsidibus in *Bihacs* receptis. Sane perpenso silentio Archidiaconi, de fidelitate jurata Belæ, Rogerii Archiepiscopi periculo, & per amicos facto recessus subsidio, cæteris item isthic descriptis; & cumprimis, per Thomam Archidiaconum ut Oratorem, Privilegiorum anteriorum allegatione facta, puto ego: Spalatenses, Belam pro Duce suo, acceptare noluisse, consequenter juramentum fidelitatis fuisse deprecatos. Hæc fuerit causa, ut captivos non dimitteret, nisi receptis obsidibus jurataque Duci Belæ fidelitate. Hoc ipso potestatem Regiam satis contestatus. Opinionem hanc meam, firmare posset etiam, quod annum 1268. *Ducatus sui primum, Bela Dux*, exprimat ut pag. 200. Profecto *Belæ Ducis*, eadem pagina, memoriam ex monumentis Spalatensibus retulimus, qua, *Domino nostro naturali* exprimitur. Præmissa nescio eccur Archidiaconus cap. 51. tacuit? Hæc, erudite Lector, si clariora reddideris, a nobis referendas tibi gratias scias. Interim, estò Belam pro Duce suo agnovisse videantur Spalatenses, Belam nihilominus Regem, & Rolandum totius Sclavoniæ Banum, Comitemque Spalatensem in memoriis monumentorum exprimebant. Enimvero Farlato teste pag. 280. Tom. 3. Tabulæ Cœnobii S. Raynerii exhibent: *Anno 1266. Indict. IX. 5. Junii. Regnante Domino nostro Bela Serenissimo Rege Ungariæ, Ecclesia Spalatensi vacante Pastore; temporibus Domini Rolandi Illustris totius Sclavoniæ Bani, & Comitis Spalatensis.* Item ibidem *Anno 1267. Indict. X. 5. Januarii, Regnante Domino nostro Bela Serenissimo Rege Ungariæ, temporibus D. Johannis Ven. Archiep. Spalat. Domini Rolandi Illustris totius Sclavoniæ Bani, ac Comitis Spalaten.* Et quia mortuo Rogerio, *Joannem Hungarum de genere Buzad* accepissent Archiepiscopum, opera hujus effectum credo, ut Anno 1269. Belæ Ducis memoria exprimeretur, sed hæc novo modo, nempe: *Inclyti Sclavoniæ Ducis, & nostri Domini Naturalis.* An obsides illi dimissi fuerint anno 1268. quô, Ducatus sui, annum primum Bela expræssit? me latet. Archiepiscopi Joannis sententiam ex monumentis Traguriensibus a Farlato descriptam Tom. 3. p. 281. Si erudite Lector examinare dignaberis, invenies mores tum vigentes in Dalmatia; Abbatibus Monachis, ob Regulæ D. Benedicti violationem, dictatas ab Archiep. visitante pœnas, denique secundum Decreta Regum Hungariæ, S. videlicet Ladislai, & Colomani, Joannem Archiepisc. reformâsse Clerum, & Monachos Sibinicenses. Cujus demonstratio, ex decretis Regum Ungariæ, combinatis cum sententia, patet; uberiorem autem cum ad scopum nostrum non pertineat,

militiam tacimus. Thomas Archidiaconus Spalatensis, immortalis memoriæ, anno 1268. die VIII. mensis Maji piè obiit, optimè meritus, de Sacra Regni Hungariæ Corona, utilitate veritateque, suorum Scriptorum. Ut sententia mea ex Scriptoribus, qui ad nos devenerunt, suntque servati; post *Anonymum* Belæ Regis, in cognitione utilium Publico, & Sacræ Coronæ rerum, primus jure haberi debeat.

Quamvis porro Scriptores Venetæ, Insulas cæteras, *Jadra* sola excepta, nec controvertant; aut per Belam Regem, cessas iisdem fuisse scribant. Joannes nihilominus Lucius lib. 4. cap. 8. admirando genio, maritimarum Civitatum, melius Insularum, dominium Sereniss. Reipublicæ Venetæ asserere, variisque Scripturis isthic exscriptis, deducere laborat. Quin Segniam plane juris Venetorum esse (tametsi varius in scribendo, ac Segniam feudum Ungariæ exprimendo) concludit: *Cum adhuc Segniæ ex antiquo instituto Consul Venetus moraretur, vexillumque Divi Marci erigi soleret, utrumque Rex* (nempe Ludovicus) *vetuit, in tractatu itaque pacis, Veneti; Regis arbitrio permiserunt, ut vel aliqua ipsorum jura* (observa has voces lector) *Segniæ servarentur, vel his ablatis Comites Vegliæ & Segniæ honoribus, & Privilegiis quæ Venetiis habebant privarentur.* Quare cogimur: oppositum, quantum in nobis est, homine privato videlicet, majoribusque destituto auxiliis, *Regum Ungariæ, & Sacræ Regni Coronæ jus, in Insulis illis demonstrare*, deinde Lucio responsuri. Hinc nihilominus videat lector, justissima fuisse vota conatusque Leopoldi (pag. 1. indicata) si a quopiam Sacræ Coronæ subjectorum, Scriptoribus Venetis, & cumprimis Lucio, Paulo Sarpio, Minutioque responderetur. Animadverterint indubiè, Ministri Consiliariique Leopoldi, æquivocationes Lucii, ideo cum cuivis suarum rerum verior esset cognitio, optârunt si quis, pro veritate scriberet. Pluribus commissum fuisse opus, Ritterus affirmat. Demum PP. Societatis JEsu, & *Gabriel Hevenesy*, molem congessit MSS. & diplomatum, ut horum citatio, provocatioque evinceret. Quid ipse fecerit? ignoro. Quid Timon? cæterique post eum Scriptores, edita vulgataque testantur opera. At quis exiget ejusmodi opus ab iis, qui, ex jurata fide, atque obedientia, suis rebus prospicere debent, æquilibrando quævis ad rationem Status suorum, ac instituti. Paulus Sarpius Monachus licèt, Senatui Veneto scribitur fuisse adlectus, ob rerum ejusmodi publicarum commentarios. Nos quantum valemus, ex debita fidelitate præstabimus. Itaque I. Si Insulæ illæ maritimæ juris possessoriique Regum Hungariæ non fuêre, qua ratione, elargita sunt tot Privilegia & immunitates, a nobis supra, atque a Lucio relatæ. Qualiter de Phara & Braza, ordinavit Bela, exhibente Lucio dipl. l. 4. cap. 5. Mentitas haud fuisse credo, Civitates illas Maritimas, dum in memoriis monumentorum, Reges Hungariæ *Dominus noster* exprimunt. Banos Sclavoniæ dum agnoverunt, ab his Prestaldos accipientes, totque cætera superius indicata. Mentitum quoque Belam Regem quis dicet? dum in donatione pag. 193. descripta ait: *tempore persecutionis Tartarorum, in partibus nostris maritimis constitutis*, Traguriique elargitum a Bela Rege diploma, Lucius exhibet. *Ugrino* Spalatensi Archiepisc. *Dominium Insularum*, teste Archid. cap. 47. Bela qui attribuisset? si nihil juris Belæ in iis fuerat. At his cæterisque generalibus omissis, utinam Insularum illarum diplomata & monumenta habere possemus, Lucii conjecturæ atque confusiones, viro alias doctissimo, panderent veritatem. Interim, quæ de *Arba, Mauni* superius a pag. 150. retulimus, sedule lector, revolvas. Item edictum Stephani Bani apud Lucium lib. 4. cap. 9. de anno 1251. ubi Arbensibus indulget, novam Civitatem condendi in Jablanich. Sane si Venetorum fuit Arba, qua ratione permisissent, populum suum transferi. Accedit in iisdem affecuratoriis, exprimi: *Circumquaque autem pro utilitate, populi ibi commorantes, eandem libertatem, qua utuntur Tragurienses, & Sibenicenses, & aliæ Civitates Regis in maritimis, juxta mare constitutæ*, habebunt. Itaque Civitates maritimas, Regem Belam tenuisse constat. & *aliæ Civitates Regis in maritimis.* Quoad *Fara, Brazen, Corzulam*, & Laugurstam, en Honorii III. Papæ Breve, a Cl. Rittero descriptum, cum nota lib. V. fol. C. fors centesimo.

Nobilibus Viris H. & S. (fors Hieronymo & Stephano) *Comitibus de Vegla. Sacrosancta &c. consovere. Eapropter &c. assensu, Personas vestras sub Beati protectionem Petri suscipientes & nostram, quatuor Insulas inter Spalatum - - - sitas videlicet Faram, & Brazen, Corzulam, & Laugurstam cum parvulis Insulis, & aliis pertinentiis suis, quam intelleximus, Charissimum in Christo filium nostrum Regem Ungarorum Illustrem* (intellige Andream II.) *in recompensationem multorum servitiorum, quæ exhibueratis eidem, de mera vobis liberalitate donâsse, sicut ea justè & pacifice possidetis, & in instrumento Regis ipsius confecto exinde continetur; auctoritate vobis Apostolica confirmamus. Et præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo &c. nostræ protectionis & confirmationis infringere. Si quis autem &c. Datum Laterani IV. Kal. Aprilis, Pontificatus Nostri anno quinto*, Hoc est anno 1221. En firmari ea, quæ superius a pag. 185. monui-

nuimus. *Breve hoc*, effectus fuit Aconcianæ legationis. Deducimus ex brevi præmisso, & aliis dictis dicendisque, ab Andrea II. Insulas illas, donatas diversis fuisse, ut recensitas cum Veglia Comitibus Frangepanis, alias ut infra aliis. An Venetis aliquid in Jadra indulserit, dubitandi præbet fundamentum; Epistola Marini Ducis apud Lucium lib. 4. c. 12. ubi *possessorium* narratur, sed salvo Regum Ungariæ jure, cum obligatione solvendorum a portubus proventuum, ob quos *Villicus Regius* in Dalmatia fuerat, ut mox infra. Cæterum ex donatis ab Andrea II. præfatis Insulis, quis dicet donationem factam fuisse, ex territoriis Venetis, ipsis nec reclamantibus, quin imo Honorio Papa, donatarios in protectionem suscipiente, donationemque confirmante. Verba illa: *cum parvulis Insulis*, *& aliis pertinentiis suis*, uti minores quoque Insulas donatas fuisse demonstrant; sic eas quoque, legitimi fuisse juris Sacræ Regni, Regumque Coronæ.

De Veglia autem, perpende lector, Belæ III. diploma, pag. 167. insertum, atque anni 1193. quô Rex Ungariæ exprimit: *Dilecti & fidelis nostri Comitis Bartholomæi de Veglia*, quem suum Comitem exprimere Bela non poterat, *si Veglia*, Regibus Hungariæ subjecta non fuisset. Minus autem, *homines intra illam* (hoc est Insulam Vegliæ) Bani Foro, tum unice relinquere, *dum in ea terra fuerit*. Verum ad refelendas omnes & quaslibet Scholasticas explicationes, tam memorati Privilegii, quam etiam reliquorum, supra relatorum, Andreæ, & Belæ IV. exscribimus ex Rittero in MSS. *offuciæ Joan. Lucii*, diploma, quod notat, in *Camera Regia Posonii reperiri*, & abs se ibi ex originali descriptum, dum jussu Leopoldi, de his investigâsset. Est autem tenoris sequentis.

„ Sigismundus DEI Gratia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariæ, Dalmatiæ, „ Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Gallitiæ, Lodomeriæ, Cumaniæ, Bulgariæque Rex. Marchio „ Brandenburgensis; necnon Bohemiæ Lucemburgensis hæres. Omnibus & singulis Christi fidelibus præsentibus & futuris, præsentium notitiam habituris, salutem in salutis largitore. „ Ne transeant in tempore, quæ in tempore aguntur, providentia adinvenit humana, ut rerum „ gestarum series, sub litterarum testimonio, perpetuo memoriæ commendetur. Proinde ad „ universorum tam præsentium quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire: „ quod Magnificus vir dominus Nicolaus Comes Veglie, Segne, Modrusiæ &c. ad Nostræ Majestatis præsentiam veniens, *Nobis porrexit* privilegiales patentes litteras Prædecessorum „ Nostrorum Regum Illustrium Hungariæ, Progenitorum Nostrorum; supplicans exinde Nostræ Celsitudini humiliter & devotè, ut eas litteras regales, juraque sua, ac omnia in ipsis „ contenta, sibi, hæredibusque suis, hæredumque suorum Successoribus, approbare, ratificare, & nostro dignaremur patenti Regalique Privilegio confirmare. Ideo nos, ultra benevolentiam Nostram Regiam, quam sibi pro suis meritis grata liberalitate gerimus, *visis*, *auditis*, *& diligenter intellectis juribus suis*, inclinatique justis requisitionibus suis; attendentesque fidelitates, & servitiorum merita gratiosa, per Eum nostro culmini exhibita, *Insulam suam Veglensem Civitatem*, *castra*, *villas*, *sylvas*, *nemora*, *portus maritimos*, *Salinas*, „ *Scopulos vocatos Pervich*, *Plasnich*, *& Alnis*, cum illorum pertinentiis; Juraque Patronatus Ecclesiarum, Nostra Regia authoritate, perpetuo, ipsi Magnifico Viro Comiti Nicolao prædicto, suisque hæredibus, ac hæredum Successoribus, approbamus, ratificamus, confirmamus, ac relinquimus pacificè possidere, habere & tenere, pleno jure, cum omni integritate. In cujus rei memoriam perpetuam, præsentes concessimus litteras has nostras Privilegiales, pendentis autentici sigilli nostri duplicis, quo videlicet, ut Rex Hungariæ utimur „ munimine roboratas. Datum per manus Rdi in Christo Patris D. Eberhardi Episcopi Zagrabiensis, Aulæ Nostræ summi Cancellarii, fidelis nostri, gratè dilecti. Anno Domini Millesimo, Quadringentesimo duodecimo. Kalendis Novembris. Regnorum autem Nostrorum anno Hungariæ &c. XXVI. Romanorum verò III.

Sane haud sine verecundia, evanescit præceps illa Lucii sententia: *Quomodo feudum Vegliæ a Regibus Hungariæ acceperint* (Comites nempe Vegliæ) *nulla memoria reperitur*. Reperitur sane, & quidem testis omni exceptione majoris, *Sigismundi* videlicet *Regis ac Imperatoris*, qui, nequaquam per clausulam *dicitur nobis*, sed per se: *visis*, *auditis*, *& diligenter intellectis*, ex Prædecessorum suorum Regum Hungariæ, diplomatibus, Privilegiis, donationibus, prædicti Comitis *juribus*, non in Vinodol, aut Modruss, vel in *Segniæ Comitatu*, ut Lucius deceptus putavit; sed *in Insula Veglensi*, Civitate &c. Nicolaum Comitem, *Regia* ut ait *auctoritate*, confirmavit pleno jure. Plura ad nos non pervenerunt rei hujus testimonia, quamvis conatus omnes adhibuerimus, si ex Insula, obtinere quædam valuissemus. At verba multa, res nullas accepimus. Quæ verò relata sunt, cum testes in foris exceptionem paterentur, omittimus. Credimus attamen, si Tabullaria Regiarum Camerarum, locorum quoque authenticorum expenderentur, reperienda plurima, quibus jura Regum nostrorum, & Sa-

cræ Coronæ firmari, doceri, illustrarique possent. Cæterum in rem hanc prorsus alieni haud esse deducuntur, articuli 23. 1630. Item 42. 1638. & 32. anni 1649. Haud enim fuisset ratio, ut in Diæta Hungariæ petita illa proponantur, si loca maritima feudum fuissent Venetorum. De Segniæ Comitatu, ut deceptus asserit Lucius, paulo infra dicemus. In Vegliæ item possessorii robur. Deductis demonstratisque contra Lucium lib. 4. c. 8. quantum nobis, privato studio licuit, Regum nostrorum & Sacræ Coronæ, in maritimis illis Civitatibus & Insulis jure atque possessorio, nunc *de Jadra*, juxta gradus probabilitatis historicæ, venit dicendum. Ritterus quæquæ in dubio reliquit. *Sed quia* inquiens, *de hac Jadræ captione Ungarici Scriptores perpetuo silent; neque Belam IV. cum Venetis quidquam offensionis habuisse, meminerunt; ideo & nos ad dubia & incerta eam relegamus: quominus credibile fore arbitramur, Venetos Christianæ Religionis propugnatores, afflictissimo Belæ Regi afflictionem addidisse, cujus fuga & angustiis relatis, Dandulus ipse ait: cui Venetæ divino intuitu, cum multa erga eum agere potuissent, nihil injuriæ illi intulerunt; ut iniquitatis Lucius merito arguatur, qui rebus Venetorum florentibus Ungariaque desolata, nondum restauratam Civitatem, facile captam fuisse a Venetis divulgat, quasi utilitatis gratia in turbido piscarentur.* Quævis a Lucio relata, cap. V. VI. & VII. ex levioribus profectò reflexionibus (puta errorum in annis, silentio Chronistæ illius, ex quo descriptam c. 7. compositionem intra Venetos & Jadrenses accepit; &c.) rejicit. Verum nos, neque Rittero subscribere possumus, neque quævis Lucii rejicere. Itaque sententia nostra: Postquam Rex Andreas II. libertates majores, Dalmaticis illis Civitatibus permisisset, democraticam iis relinquendo gubernationem: Postquam plures insularum illarum privatis contulisset; Banos eapropter Dalmatiæ supprimendo; studium omne fuit vicinorum, ob Dalmatiæ commoda, magnarumque rerum gerendarum occasionem, ejusdem, suis modis potiundæ. Honorius Papa, per submissum Legatum suum Aconcium, quod nil neglexerit, superiores memoriæ testantur. Venetæ quoque, rebus suis prospexerunt, per varias conjunctiones & associationes, quas videre est in Lucio. Quin imo ipsæ hæ maritimæ Civitates, causa ut putabant libertatis suæ conservandæ, in differentiis emergentibus intra illas, cum altera alteri subjici nollet, ad poscenda viciniorum auxilia, & consociationes ineundas, necessitabantur; sæpe ob navium necessitatem, aut maris Adriatici commoda, a vicinis ad ineunda fœdera invitabantur. Hæc manifesta sunt, ex monumentis per Lucium exhibitis. Et ne adhuc dicta repetamus, perpende lib. 4. cap. V. Lucii, edictum illud Friderici Imp. ubi Tragurienses *de partibus Dalmatiæ ultra mare*, fideles amicos suos exprimit. Cap. VI. Jacobi Teopol. Ducis Venetiarum, *ad tres annos proxime firmam & stabilem societatem habere & tenere cum omnibus hominibus*, item *cum omnibus hominibus totius Insulæ Vegliensis, & totius Insulæ Apsarensis*, atque, sub vinculo ibi nominato, *qui sunt ad præsens, vel erunt in Jadra, pro suprascripto Duce & Comite Venetiarum.* Videlicet ad reducendos Jadertinos. *Venetæ* plurimum soliciti fuere pro Jadra, omnesque illorum conatus, pro ea sibi, miris modis subjicienda, sunt ex prioribus clarissimi. *Curia Romana*, plurimum in Spalatensibus collocavisse deducitur ex relatis. Almisani, instar Narentanorum olim, sese elevare procurabant, sed tam ab his vicinis, quam & Dalmaticis Civitatibus, pyraticæ accusabantur. In his attamen ipsis, Dalmaticarum Civitatum prærogativis, ac libertate, jus Ungariæ Regum & Sacræ Regni Coronæ, non solum ab his Civitatibus agnoscebatur, ut Privilegiorum confirmatio, per Belam Regem facta evinceret, Lucio quoque hic, cap. V. scribente: *Jadrensium protectionem suscepisse*, nempe Belam, *Privilegiaque eisdem indulsisse, ut Dandulus refert*, firmante hoc, Caroli Regis Privilegio, relato per Lucium cap. 12. lib. 4. quod vide sis. Præstaldi item dati per Banos; horum sententiæ, Dalmatinorum ad curiam Regis provocatio &c. superius indicata; verum etiam, Romanos Pontifices, in quibusvis Dalmaticis, ad Reges Ungariæ recurrisse, superiora testantur. Sic de comprimendis Almisanis, pro substantia Raynerii, aliisque supra indicatis. Neque video causam, eccur tractatus, quos Venetæ prætendunt, cum Ungariæ Regibus puta Andrea II. Bela IV. fecissent Venetæ, si juris nihil habuêre Ungariæ Reges, in Dalmatia. Quid est, Villicum isthic fuisse, ut p. 184. Regis. Quare tametsi (ruinante Dalmatiam) speciosa quadam libertate, gavisæ fuissent maritimæ illæ Civitates atque Insulæ, sub dominio attamen, Regum Hungariæ fuêre. Sed Bela providus atque prudens, perpensa vicinorum industria, ne jus legitimum Hungariæ eludatur, Colomani fratris Ducatum in Dalmatiam extendit, Bani item Julæ, sub titulo *Banus totius Sclavoniæ.* Mortuo Colomano, *Dionysium* Ducis titulo, isthic reliquit, qui *Jadram* adversus Venetos fuit tuitus. Post hunc, Ladislaus, sive Radoslaus successit. Deinde Stephanus. Tandem secundogenitum filium Belam præfecit, cui dum fidelitatis juramentum præstare Spalatenses renuerant, quid evenit? retulimus.

Venetæ Jadræ potiundæ, quod fuerint studiosissimi caret dubio. Venetos servandæ conjun-

junctionis atque Societatis cum Jadrensibus fuisse studiosissimos, unà cum motivis, ex anterioribus satis apparet. An autem Jadrenses, sic eam coluerint, ut Venetorum subditi effecti sint? non examino. Thomas Archidiaconus, antiquissimus rerum Dalmaticarum Scriptor, vir perspicax, & Belæ IV. coævus, adeoque testis idoneus cap. 43. scribit: *Hoc tempore Jadrenses Cives - - - Venetico dominatui rebellantes cupiebant se, ab ipsius jugo prorsus subtrahere.* Hæc satis indicant, in societate mutua, uxores illas evasisse Jadrenses, quas quidam mariti, pro servis ancillisque habent. Interim juri per hoc Hungariæ Regum, nil est derogatum. Immo de his informatus Bela IV. subditis suis prospexit, dum in Dalmatia fuit, non solum Privilegiorum confirmatione, ut Dandulus, Lucio teste, fateretur; verùm adversus Venetos, Jadrensium defensione, dum isthic Dionysium Banum, post suum e Dalmatia reditum, adeoque 1242. mense circiter Majo reliquit. Qui isthic vulnus quoque accepit. (vide cap. 43. Archidiac.) Observari merentur verba Archid. *Habebantque magnas oppugnantium copias Sclavorum & Ungarorum.* Ungarorum Copiæ illæ fuerint, quæ Regem Belam secutæ fuerant; *Sclavorum* autem, non solum modernæ Sclavoniæ, sed & Dalmatarum, qui Sclavonico nomine censebantur. Belli hujus, nec eventus, nec finem Archidiaconus descripsit; immo concludit: *his breviter prælibatis ad materiam redeamus.* Lucius autem l. 4. cap. 6. ex Dandulo, belli hujus historiam continuát, quam, confiteor, me conciliare non posse. Si enim 1243. die 2. Junii recuperata fuit Jadra, quid erat (vide tractatum apud Lucium) die 3. Novembris exeunte, anni 1243. contrahere cum Arbensibus, Veglienfibus, Cherso, sive Apsarensibus ad triennium, *ut teneantur - facere vivam gverram de sanguine & foco omnibus Kazætis* (Jadrensium defensoribus) *& deprædatoribus maris, & specialiter omnibus Jadertinis, qui sunt, vel extiterunt, vel amodo fuerint rebelles contra honorem, & voluntatem suprascripti D. nostri Ducis, & communitatis Venetiarum* &c. Itaque, si legitimum est, illud Lucii productum (nam to *Nostri Ducis*, suspectum redit, quia mandandum fuisset subditis, non autem per fœdus, societas ineunda) conciliari nequit Jadræ recuperatio die 2. Julii anni 1243. Accedit Comites Vegliæ, Belæ Regi fuisse fideles, ut Bela recognosceret in eorum donationibus; fidelitas autem non admisit, ut contra Banum Belæ, & Jadrenses; quos Rex a servitute Veneta vindicabat, societatem cum Venetis faciant, potissimum quia ob fidem Comitum Vegliæ, *Joannes*, anno illo 1243. *Potestas* Spalati fuerat, ut Farlatus T. 3. p. 6. Quare illud Lucii: *Conjici potest*, veritatem tantæ rei, sive *legitimi juris*, non concludit. Imò si legitimum est, instrumentum illud consociationis, (quod Lucius censet pro vero, adeoque contra illud excipere nequiret) concludi debet: Comitem Michaelem Venetum, ejectum fuisse Jadrâ, firmante istud, pacificationis puncto 18. apud Lucium cap. 7. libri 4. ubi *Joanni Michaeli ultimo Comiti Jadræ, expulso, - quotannis pro satisfactione injuriæ, dentur a communi Jadræ quoad vixerit lib. 200. Venetæ.*

Finem Belli hujus describit Lucius c. 7. lib. 4. nempe anno 1244. die 3. Junii transactum fuisse cum Bela Rege, deinde cum Jadrensibus. Danduli adfert testimonium quoad primum. De altero ex Chronistis non nominatis, ipsas cum Jadertinis conventiones, fatendo solum, *quæ apud aliquos Chronistas vulgari idiomate reperiuntur.* Sed in re tanti momenti, nominandi erant Chronistæ illi, præcipue dum nec annum, nec tempus exprimerent. Quare ratiocinatio Lucii l. 4. c. 7. pag. mihi 171. *Ideo priora hæc Capitula cum ipso Rege Ungariæ* (cujus tamen nulla est mentio in Capitulis) *conclusa scilicet anno 1244. die 3. Junii, ut quidem Chronista refert* (Hic Doctiss. Lucium miror, qualiter annum hunc Chronistæ attribuat? dum ante scriberet: „ Chronistam autem Capitula tantum in suo opere vulgari inseruisse, tempus vero, reique gestæ narrationem, quæ in similibus præponi solet „ omisisse) *deinde per Legatos Venetos a Dandulo nominatos, cum Jadertinis composita* (NB.) *argui potest.* Verum tanti momenti res, atque factum prætensive publicum, debili innititur basi, si stat in *argui potest*, Quinimò consideratis præmissis, *argui potest*: suspecta esse præmissa cum Jadrensibus facta. Enimvero *Sansovinus*, teste Rittero, inter vitas Principum, Scriptores Venetos diligenter commemorat: quorum ortum ad Petri Gradenici Ducatum, finemque XIII. sæculi refert, primumque fuisse *Marcum Polum*, Nobilem Venetum. Sed hic (Sansovino teste) de rebus exteris quædam scripsit, videlicet iter Trapezuntanum, & Cattajense; de patria Tattarorum, & aliis Provinciis. Sub Joanne Soranzo Duce, qui 1312. Ducatum adiit, *Martinus Sanutus* conscripsit librum Secretorum, fidelium Crucis, & quasdam epistolas ad diversos Reges, Pontifices, & Cardinales in proposito terræ Sanctæ. Sub Joanne Delfini Duce circa 1356. floruit *Barnabas Dardanus*, qui tamen de rebus medicinæ scripsit. Ut lamentetur Sansovinus, ad ea tempora, parum precium fuisse litteris. Sub Marco Cornaro Duce, *Dominicus Lioni, & Natalis Venetus*, hic de vitris, ille Theologicis rebus scripsêre. Tempore Antonii Venieri ad finem Sæculi XIV. plures scripsêre, nullus tamen historiam aut Chronicon. *Andreas Dandulus* circa annum 1347. Ducatum nactus, primus ponitur rerum Venetarum Scriptor, de quo Sansovinus: *scripsit historiam amplam, & copiosam, &*

Annales satis restrictos. Post hunc est *Laurentius de Monacis*, Secretarius Senatus, & postea Cretæ Cancellarius, qui de rebus Venetis chronicon scripsit circa an. 1425. Demum *Bernardus Justinianus* Venetam historiam in libros XV. congessit circa 1473. Si jam, ex *argui potest*, stat pactorum cessionisque Jadræ certitudo, cum Sansovino teste, *Andreas Dandulus*, sæculo integro posterior, rerum Venetarum primus antiquissimusque Scriptor sit, quo loco, sive aliquorum innominatorum Chronistarum, sive Chronistæ relatio, reponenda esset, argui potest. At de his certent illi, qui scientiam omnem, in argumentationibus colloceant, & probabilia, pro veritate ac scientia habent.

Mihi credibilius est, bellum Jadrense, de quo Archidiaconus, sopitum fuisse, ob bella cætera superius insinuata. Sed qualiter? ego determinare non ausim. Dandulus apud Lucium lib. 4. c. 7. *Lux per Legatos suos Petrum Dandulo, & Stephanum Justiniano, cum Bela Rege Ungariæ, Jadræ remisso litigio perpetuam pacem juramento firmavit, vicissim promittentes, ne unius rebelles, vel incommodantes alterutrum, ab altero recipere debeant.* Obscuritatem Danduli advertit quoque Lucius, & pro Stephano Justiniano, *Sylvester Justiniano* repónendum esse, prætendit. Laurentius de Monacis 180. annis posterior, lib. 6. pag. mihi 106, relato eo, quod Bela Jadrensibus Privilegia contulisset, & pecuniam pro reædificatione murorum suorum; quodve abeuntibus Tartaris, Rex in Ungariam rediverit, Bano Dionysio in Jadræ defensione relicto, nolentibusque redire ad obedientiam Jadratinis, Jadram fuisse oppugnatam, Banumque graviter læsum, & die V. Julii sine notabili cæde Civitatem recuperatam. Bona Jadrensium intra Venetos divisa. Bartholomæum Comitem Vegliæ, privatum suis jurisdictionibus (quæ sunt contra fœdus a Lucio relatum) demum ait: *Tandem Petrus Dandulo, & Stephanus Justiniano Legati Ducis, cum prædicto Rege Bela pacem firmant perpetuam. In pace autem Rege loquente sicut cavetur; dictum autem Ducem, & Venetos permittemus tenere Civitatem Jadrensem, cum pertinentiis suis sicut Cives Jadrenses olim tenuerunt, sine ulla contradictione, vel contrarietate, nec intromittemus nos per nos, vel nostros Successores de Civitate Jadrensi cum suis pertinentiis in perpetuum. Et rebelles Jadrenses removebimus a Mari; itaque nocere non poterunt Venetis.* Hæc quis conciliet; cedere in perpetuum cum suis pertinentiis Jadræ: attamen obligare semet: Jadrenses removebimus a mari, qua ratione, Venetis nocere non poterunt. *Promiserunt autem Veneti, amicabiliter dare auxilium contra inimicos Regis maxime circa maritima* (itaque adversus Lucium, Bela IV. maritima tenuit) *nec facere confœderationem contra Regem cum suis inimicis, & maximè Domina Beatrice, & filio suo dicti Regis Nepote. Demum exules Jadratini confitentes Duci sine causa rebellásse, poscunt impetrantque Veniam: Civitas remanet absoluta potestate sub Venetis, muri maritimi prosternuntur, castrumque construitur, & Stephanus Justiniano, ibi remanet Comes.* Quis Scriptores hos conciliet? Dandulus sæculo posterior, dum supra scriberet: Ducem per Legatos, *Jadræ remisso litigio*, cum Bela Rege perpetuam pacem juramento firmásse, utique fatetur, prætensioni in Jadram Ducem cessisse, Excell. D. Laur. de Monacis, annis 180. posterior, superiora scribendo, innuere videtur: Jadram cessam fuisse Duci, ea ratione *sicut Cives Jadrenses olim tenuerunt*, adeoque ut feudum jure clientellari, seseque a mari remoturos Jadrenses, ne nocere valeant Venetis. Epistola Ducis ad Carolum Regem, qua Dux Marinus, *Jus Regni* Ungariæ expræssum & notorium in Civitate fatetur; Instructio autem Legato Veneto data, ne ostendat semet prætensionem Jadræ facere, *per modum litigii*, Danduli narrata confirmare videtur. Horum consideratione, puto ego: Lugere debere Apostolicum Ungariæ Regnum, defectum Scriptorum, de utilibus Coronæ & Reipublicæ rebus, ingratitudinem detestando eorum, qui liberalitate Regum nostrorum gaudentes, beneficiisque Ungariæ fruentes, obnubilant verius quam illustrant tantotum intellectum, ut opinione atque scriptis, legitima Coronæ, Regumque nostrorum jura, in extraneorum obsequium perdi efficiant.

Interim ex iis Epistolis, quas a Marino Duce Venetiarum cap. 12. libri 4. Clariss. Lucius, refert ad Carolum Regem Ungariæ scriptas, easque in appendice Annalium Danduli in Codice Vaticano reperiri affirmat; judicio æquo, justi doctive Lectoris substerno, quid censendum sit, de accomodato negotio Jadrensi, inter Belam IV. ac Venetos. Sic Marinus ibi fatetur de Jadra: *Verum ut Regiæ Majestati facti veritas pateat, eidem rescribimus quod ipsa Civitas Jadræ, ut est ubique notorium fuit nostra* (ut ibi prætendunt ex unico possessorio) - - *jus Vestri Regni Ungariæ expræssum, &* NOTORIUM *in ipsa Civitate, scilicet perceptio duarum partium tributi portæ Jadræ, semper facientes ob reverentiam & amorem Regium, integre conservari & dari ad beneplacitum Serenissimorum Regum Prædecessorum vestrorum, dum eis placuit ordinare. Et postmodum ipsum jus habuit Banus Regionis, scilicet Banus Paulus Croatorum, tanquam qui non intendebamus, nec intendimus jura turbare*

in

in aliquo Regia, sed ad conservationem eorum dare potius auxilium & favorem &c. Hæc firmantur ex pag. 184. ubi *Villici Regis* est mentio. Quod officium honoris esse debuit, dum diplomatibus inserebatur. Officium suum hinc intelligimus, quod nempe a portubus maris Jadræ aliisque, Regi debita tributa percipiebat, & juribus regalibus attenderit. Vide dipl. pag. 158. exhibitum, in rei hujus demonstrationem. Est ibidem mentio conventionum, inter Belam Regem & Venetos, quas *ostendi* volunt Carolo, committentes Legato suo: *providimus facere sibi per vos ostendi exempla conventionum ipsarum, quæ vos sibi ostendere debeatis, si videre voluerit.* Mirum profectò, si conventiones illæ publicæ fuerant, quod ad exemplar relictum penes Hungariam non provocàrint, quamvis plures vixisse, & in gubernio Reipublicæ Ungaricæ tum floruisse jure credi possint, qui Belam IV. noverunt, dum intra hunc, & Carolum, sive annum 1311. tantum 40. anni intercurrunt. Quidquid sit; in commissione (apud Lucium cap. 12. pag. mihi 197.) instruitur Legatus Venetus: ut cum videatur Rex in litteris scriptis Reipublicæ Venetæ asserere *ipsam Civitatem ad se totaliter pertinere*, ut inter cætera in adversum Legatus exponat I. magnum amorem & amicitiam, quæ ab antiquo viguit intra Serenissimos Ungariæ Reges, & Duces Venetos. II. Mutua & reciproca servitia beneficiaque. III. Sponsionem horum in futurum, *proponentes: & nos & tota Venetia prædictum amorem & amicitiam ad ipsum, & Regnum suum continuare semper futuris temporibus, si suo culmini complacebit.* IV. Famam. V. procuratum exemplar conventionum, ut ostendat Legatus, *tamen hoc taliter facientes, quod non fiat, nec ostendatis vos hoc facere per modum litigii - - sed ad informandum animum suum de jure nostro.* Sane si conventiones prætensæ cum Bela initæ, publici fuére fœderis, Carolus observare illas debuisset, cum legem sibi ponant contrahentes. VI. *Dicatis sibi, quod habeatur per Chronicas nostras, quæ fuerunt diutissimæ, & sunt in nostra Procuratia Sancti Marci, qui est locus ita solemnis, quod jam sunt circa anni 319. quod Jadrenses spontè dederunt se, & terram Jadræ absolutè, & præcisè Duci tunc præsenti, & Communi Venetiarum.* Observa optime Lector, Lucium supra prætendere, ex *quodam Chronista*, pacta cum Jadrensibus desumpsisse, hic vero fateri Senatum Venetum, Chronicas ipsorum esse, in *Procuratia S. Marci*, quarum chronicarum auctores, ob loci solemnitatem, nec nominare legato voluerunt. Eandem solemnitatem puto esse Tabullariis aliorum Regum, quæ est Procuratiæ S. Marci, & tamen horum monumenta, (subtractis 319. annis, ab anno 1311. quo informatio illa data est) perhibent: anno 991. Dalmatiam, sub Regibus Croatiæ tum fuisse, uti superius deduximus. VII. *Sciatis, quod si quas expensas continget vos facere pro eundo ad Regem - vel aliter vos contingeret expensare pro dicto facto, vobis satisfieri integre faciemus.* En ab ipso Senatu, arcanè Legato suo descripta fundamenta, ex quibus, *jus Venetorum* ad Jadram, deducendum erat. Qualia hæc sint? anve legitimum jus doceant? juris peritus Lector determinet. Hæc ipsa Ferdinando II. fuisse proposita ex Joan. Bap. Nanio lecturus animadvertet. Horum nihilominus sedula combinatione, cum iis, quæ in epistola sua ad Carolum, Marinus Dux Ven. expræssit: esse videlicet, *expræssum & notorium jus Regni Ungariæ in Jadra*, & in hujus juris testimonium, duas partes tributorum portæ, sive portus Jadræ, Regibus Ungariæ, dum eis placet ordinare, deberi; non solum pro justitia ferret quivis sententiam; videri nempe: ut feudum datum a Bela, possessam fuisse Jadram a Venetis; sed insuper perfacile intelliget causam tantarum æquivocationum Lucii, aliorumque Scriptorum; præcipuè si adjecerit illud Albertini Mussati apud Lucium cap. 12. lib. 4. *Jadrenses quidem Venetis diu faventes, pulso præsidio ad Banum Mladinum - - defecêre - - - Exterriti tanta novitate Veneti, si Zadra, quæ sinum maris Adriatici ad tutum navigantium transitum possidet, non modo vacans obsequiis, sed ad rebellionem depravata, cursus marinos impediat, hoc tanquam sui exitii momentum, initiumque intollerabile amovendum tollendumque decrevêre, etiam sub cujusque belli discrimine.* Hæc tametsi ad Caroli I. Regis epocham pertineant, eadem tamen curarum pro Jadra, sub anterioribus quoque Regibus Hungariæ, causa fuit Venetis. Recole hic dicta pag. 144. item 155. &c.

Residua Cl. Lucii, quæ arguit sive a Comitibus per Jadrenses electis liberè ex natione Veneta, sive ex diversis conjectationibus, levia sunt. Profectò dum Civitates illæ omnes, *Potestates* suos, Comites item eligebant, atque hos ex lubitu, e variis nationibus, ea inde est conclusio, ac si modo arguerem, in hac aut illa Civitate Regia, est vel fuit Judex, Consul, aut Senator Civitatis, ex natione alia, itaque Civitas illa Regni Hungariæ, juris est sive Imperii, sive Germaniæ, Sveviæ &c. Porro quisquis Farlati Tom. 3. a pag. 4. Spalatensium Comites, Priores &c. Scrutatus fuerit, videbit, moris fuisse, extraneos etiam promovendi. Accusandus autem videtur Lucius Imò, dum lib. 4. cap. 7. ex prætensis pactis intra Venetos & Jadrenses sub Nro 5. vult: pactatum fuisse: ut *Jadrenses recipiant Comitem electum a consilio Venetia-*

rum, qui stet in illo regimine, quanto tempore ipsi præscriptum fuerit a Duce. Pacta ve hæc vult innita 1247. dum nihilominus cap. 12. ex Madio ait: anno 1313. Mense Junii — — *Pax & concordium inter ipsos Venetos & Jadrenses firmatum est, & compositum in hunc modum videlicet: quod ipsi Jadrenses perpetuo habebunt dominium & regimen de Venetiis, nam ipsi debent eligere Comitem, & Dux confirmare, & ipsi permanebunt in libertate & pace.* (de his quidem in Carolo) Si attamen anno 1313. primum confirmationem electi per Jadrenses Comitis, Dux Venetiarum nactus est, qua ratione, prætensa pacta, ab ignoto Chronista relata, pro genuinis censenda venient. II. Lucius ex Dandulo refert, data fuisse Jadrensibus, a Bela IV. privilegia. Capite 12. Marini Ducis epistolam, hæc affirmantem exhibet. Immò eodem 12. capite, confirmationem Caroli Regis, IV. Idus Octob. anni 1311. factam, ad preces Jadrensium, Privilegiorum ipsis datorum a Regibus Ungariæ *specialiter per Dominum Regem Belam*; attamen animadvertendum scribit, Privilegia illa confirmata Jadrensium, esse Belæ III. conventiones memoratas Belæ IV. cujus notæ, nullam omnino adiert rationem.

Capite 6. lib. 4. Totus in eo est Lucius, ut monstrantiam exhibeat, *Jadram*, *Arbam*, *Absyrum* vulgo Cherso, *Vegliam* item, quin *Segniam* ipsam, Venetorum Reipublicæ esse. Reflectendum hic lectorem censeo: Inter Venetos & Ferdinandum II. circa annum Domini 1616. bellum fuisse, de quo bello alibi. Ex defectu Scriptorum de rebus nostris, Rempublicam Sacræ Coronæ, Regumque Apostolicorum jura concernentibus scribentium, cognitionis item Dalmatiæ Croatiæque, Ferdinando, nescio eccur? rem tanti momenti extraneis permittente, his autem, ut de re ignota tractantibus, & quæstiones Scholasticas disputantibus, an videlicet competere possit mortalium cuipiam *Maris*, quà elementi dominium, ab exemplo aeris, solis; Venetæ opportunitate usi, videntes jura Ungariæ Regum, nec proponi, minus autem urgeri, ex Dandulo aliisque Chronistis, pactis item quibusdam Bononiensibus, insulas omnes suas esse asseruerunt, & coram Papa, Regibusque sunt lamentati. Quin ad ipsam *Segniam* prætensionem formárunt. Circumstantiarum tantarum describendarum, occasione hac, hic locus non est. Lucium post compositas dissensiones illas scripsisse, adeoque scriptione sua, prætensionem tum factam, roborandam habuisse. Animadvertens autem, viso bono Reipublicæ suæ successu, ad totam Ungariam, jus, per Sylvestrinam Bulam adinventam, atque ab Inchofero vulgatam, quam tota retro antiquitas ignorabat, neque ejus meminère Scriptores Romani, aut nunc etiam facerent mentionem, prætendendum: dum legisset palliari illam, Tragur. Tabullarii fide, Ungariæ misertus, ne tota pereat, quam per negligentiam Scriptorum nostrorum doluerit perivisse, in præcipua parte, Dalmatia videlicet, in notis testatur; *compertum mihi tamen & notissimum est* (perpende lector expræssionem, docti eruditique Lucii, *illam*, *quam ipse refert* (Inchofer) *Sylvestri Papæ epistolam, anno M. Stephano Duci Ung. scriptam, in Archivo Tragur. Ecclesiæ non reperiri, cum diligentissime a me recensitum fuerit* &c. Mihi fateor, in studio rerum patriarum noscendarum Tyroni, 25 ante annos admirationem fecit, dum animadverti Bulam illam ab universo Clero nostro adorari, *ut causam* explicandarum tot legum, Ecclesiasticæ disciplinæ, a Regibus nostris latarum, attribuendo Regibus nostris, *Vicariam, Vicarii Christi in rebus Ecclesiasticis potestatem.* Hæc audita, & authoritate dignitatum gestarum fulta, cum admiratione audivi, conciliare nequiens, cum traditis mihi, *de Regalia:* Item juris Canonici regulis, quod Vicarius, Vicarium dare nequeat: Quodve cesset Vicarii potestas, mortuo conferente. Hinc *Vicariatum* Regibus nostris, vel a Christo datum fuisse, defendi oportere, vel Silvestro mortuo, expiravisse. At hæc me, ex lectione hæreticorum librorum dicere, cum observássem reponi, tacere debui. Interim si vivam, & provisus ad edendum sim, in opere: *de initiis & origine particularis Christi Ecclesiæ Ungaricæ*, hoc argumentum ex instituto pertractatum, doctis eruditisque communicabo, lubensque instruar, si errare fuero depræhensus. P. Franciscus Palma, qui me, nec interpellavit unquam, de animadversionibus quas haberem in Bullam, neque eas vidit legitque, nescio an me? vel seipsum tum mirabitur. Sed his de Cl. Lucio monitis, articulo item 23. anni 1630. quem legere digneris lector, ad Lucii, momenta veniamus.

Primum petit a Comitibus maritimarum Civitatum, quodve istud Venetæ tanti semper fecerint, ut plerumque Ducum Filios in Comites eligi procuraverint. At ad hæc, superius diximus. Quin Lucius ipse, Mem. Trag. l. 3. c. 4. p. 93. maritimas Civitates, Viros litteratos in officia petiisse scribit, *a quibus iis dein pericula imminebant, nimirum Venetis, dilatandi sui dominii semper avidis, quod advertens Ladislaus Rex* Civitati Spalat. scribit Anno 1274. inquiens: *Quare fidelitati Vræ firmiter præcipiendo mandamus, quatenus si vos naturalem Dominum R. Hung. & Croatiæ cognoscitis, ex tunc judices extraneos de Civitate Vra expellatis, & de Regno nostro nobis fideles pro Potestate, vobis assumatis.* Quoad Insulam *Kesse*, de Sebastiani Ziani instrumento, anni 1174. sequentia observanda. I. Superius pag. 165.

165. nos retulisse, annis illis Dalmatiam a Bela III. Emanueli fuisse permissam, quæ anno 1180. ad S. Coronam rediit. Hinc an? & qualiter? concessio illa *Castri Kesse*, per Ducem Sebast. Ziani facta sit, ad nos non pertinere. II. In concessione memorata, Rogerio plenissima datur potestas, omnes reditus habendi, tenendi, fruendi, atque omnes utilitates, suas faciendi: in altero autem mox ibi exscripto, anni 1203. Mensis Aprilis, Jadræ, idem Rogerius Maurocenus, quietatur de persolutis, quæ pro Castro Kesse solvi debuerant, hinc quietatur: *amodo igitur in antea inde semper securus & quietus permaneas.* Superius pag. 170. retulimus, Jadram anno 1202. per Cruce signatos eversam fuisse. Papam indulsisse, ut Cruce signati, necessaria acciperent a locis per quæ peregrinarentur. *Quietantia* de persolutis *Castro Kesse* impositis, jus Venetorum non docet; at iis solutam fuisse eam extorsionem, de qua quæstum Papæ Emericum, pag. 171. docuimus. Accedit de anno 1202. die 15. Martii, documentum Comitissæ Absarensis *Daria* (ex qua per matrem meam descenderem) de juribus & rationibus *Kesse*, quô, dum *Daria*, ut proprietaria disponit de *Kessa*, hanc in anno 1236. renunciantibus Rogerio & Leonardo, una cum *Novalia* Arbæ Comitibus, qua ratione, ex quietantia illa juris esse valeat Venetorum? non assequor. Illa quoque sententia, quam Lucius lib. 4. cap. 8. *Petri Ziani* Ducis Venetiarum exhibet, adeo abundat æquivocationibus, ut merito Rittero suspecta sit. Enimvero si Joannes Sisindolus de mandato Ducis, fuit Arbi Comes, mandari ei poterat, mirumque Arbensem communitatem, *ejusdem* nempe Comitis, exprimi; neque vocari Reipublicæ subditam. Sed quia ab anno 1205. (quo illud instrumentum confectum exponitur) maritimas illas Civitates, atque Insulas, majori libertate donatas ab Andrea II. Rege fuisse, supra recensuimus, ut ca usa tuendæ suæ libertatis, conjunctiones cum vicinis fecerint, causa commerciorum & securitatis maris, in circumstantia illa, qua, Comes Arbi, Sinsindolus e Venetiis fors fuerat, mirum haud erit, si Comes Arbensis tum, adversus hæredes Maurocenos, antiqua Privilegia Venetiis exhibuit. Verum his ipsis jura Regum Croatiæ agnoscuntur, dum isthic: *Comes Arbensis pro communitate prædicta - - suam ostendit rationem vid. Privilegia antiqua, quæ facta fuerunt in tempore Cresimiri Regis Croatiæ; - -* quæ etiam in perpetuum firma inviolataque, sunt declarata. Ut proinde, legitima Regum Croatiæ jura, in Kessam atque Arbam agnita Venetiis fuisse concludantur.

De Absaro, aut Ausero, miramur Lucium, dum illud juris serenissimæ Reipublicæ arguit, ex instrumento Comitissæ *Daria*, dum ipsa, *DEI Gratia* Absarensem Comitissam, adeoque proprietariam, neque ab ullo dependentem, se inscribit. Quin in genealogica ibi deductione Comitum Absarensium habet: *1304. Andreas Daurus, primus electus a consilio majori Venet. in biennium.* Si Andreas iste, anno 1304. primus electus fuit Comes Absarensium, haud assequor, qua ratione in anno 1205. Joannes Sisindonus, esse potuit, de mandato Venetiarum Dux Arbi, præcipue dum Comitissa Daria in anno 1202. die 15. Martii, ut est apud Lucium, promittit Jadrensibus jura sua Kesse, si filium suum Robertum, in Comitem suum Arbenses elegerint, quem etiam electum, exponit in deductione Genealogica, Lucius.

Pro adstruendo Curzulæ & Melitæ Venetis dominio, exhibet Lucius Rainerii Geno, *Tragurinis, amicis suis*, scriptam epistolam anno 1268. Verum jus legitimum Venetorum in insulas illas, eo minus evincit epistola, quod familiæ Georgiæ, jus: obtentum indubie ab Andrea II. in epistola illa agnoscatur, dum scribitur: *jura ad ipsum spectantia, secundum consuetudinem terræ, sibi omnia integre tribuendo: prudentiam vestram requirendam duximus, & rogandam, quatenus eidem Comiti - - auxilium & favorem cum oportuerit ad manutenementum, ipsius regiminis præbeatis. Nos quod inde feceritis gratum habentes, vestra teneamur precamina libentius exaudire.* Item ibidem apud Lucium, anno 1278. iisdem Tragurinis commendatur in favorem & auxilium Comes Curzulæ & Melletæ. Hæc insulas has, juris fuisse Ungariæ Regum, satis loquuntur, dum Tragurinis, fidelibus Sacræ Coronæ, Comites Curzulæ commendabantur. Sed Dandulus ipse apud Lucium fatetur: *Marsilius Georgio pro Venetis Comes Ragusy, Curzolanos absque Regimine fluctuantes, cum aliquibus conventionibus, sub sua protectione suscepit, non sine Ducalis honoris dispendio, quem illi post biennium expulerunt.* Ut omnino admirandus videatur mihi Lucius, qui post bellum illud intra Venetos & Ferdinandum II. scribendo, sic conjectando firmat, arguitque jura Serenissimæ Reipublicæ in Dalmatiam, ut veritatem nihilominus, examinare sua scienti, pandat.

Pro Veglia, quam deceptus fuerit Lucius, pag. 209. dictum est. Pro asserendo Venetorum jure in Vegliam, Lucius & Danduli testimonio utitur; & investituræ instrumento l. 4. c. 8. exscripto. Adversus utrumque est pag. 209. Sigismundi Imperatoris fides, & testimonium, de quo superius. Quare si investitura illa relata per Lucium, pro consecuta Frangepanorum intra Venetos *Nobilitate*, censeri unicè debet, uti Lucius ipse concludere videtur scribendo: *Comites Veglienses Nobiles Veneti effecti, inter Comites Venetos pro Veglia, inter Comi-*

hhh 2 tes

tes vero Croatos pro Segnia (en Segniam Dalmatiæ non includi, ut moderni Segnienses facerent semet Dalmatas Segnienses exprimendo) *censebantur*, jus Reipublicæ in Vegliam, instrumento illo probari nequit; cum nunc quoque per *Indigenatum*, tot extraneæ Serenissimæ, Celsissimæque Familiæ, pro Nobilibus, Statibusque Ungariæ habeantur, quin ideo, sive ad Saxoniam, Lotharingiam, Mutinam, jura sua Ungariæ Regnum extensa vellit. Si vero per instrumentum investituræ, Veglia pro Feudo Veneto prætendatur, hoc plane subsistere non poterit, quod docendum erat tam Dandulo, quam & Lucio, quando *Veglia* juris Serenissimæ Reipublicæ effecta fuerat. Enimvero e superioribus liquet, Colomanum universæ Dalmatiæ fuisse legitimum Dominum, neque vel difficultatem movisse Venetos, aut ad defectionem solicitasse insulas cæteras, *Jadra excepta.* Quam nihilominus Colomanus coercuisset anno 1105. item 1111. Colomani Successores in pacifico Insularum Dalmatiæ possessorio extitisse, supra docuimus. Jadra tantum 1202. eversa fuerat, per Sacram militiam. Quin p. 144. postulato 2dò recensuimus ex D. Laur. de Monacis, loca illa, quæ ex Impp. Privilegiis, Serenissimæ sunt Reipublicæ, *Vegliæ* nihilominus nulla ibi est memoria. Quare investituram potuisse legitime fieri, docendum est, ne pacta, vel fors requisita, ad consequendam intra Venetos Nobilitatem, cum feudali legitimo instrumento confundantur, vel prodeat veritas Statuum Regni Ungariæ & publicum testimonium p. 154. ex art. 32. 1486. descriptum. Sane D. Baro Paulus Ritter, suæ Mattis Consil. in opere MS. *Offuciæ Joan. Lucii*, investituram illam, suspectam esse evincit, I. quod manifestè falsum sit, Frangepanos donatos fuisse Segnia a Bela Rege, ut mox infra. II. Quia Bela III. Andreas, cæterique Reges, Comites de Veglia, *Comites suos* expresserunt constanter. III. Bela IV. iisdem Comitibus anno 1260. amplissima contulit Privilegia exscripta a pag. 193. quæ mereri non poterant, si anno eodem 1260. Vegliæ investituram a Venetis accepissent. IV. Verbis Ritteri utimur: *Mathias Rex anno 1465. Ladislai condam Regis donationem super possessionibus & Comitatibus Segniæ & Vegliæ existentibus, item Castris Slunya, Ostroviza, Novigrad, & Ledenicia in Regno Croatiæ habitis Dujmo de Frangepanibus confirmavit. Quæ confirmatio, uti & superius memoratæ omnes in suis originalibus, in Comitum Frangepanorum, Zrinianorumque archivo repertæ, nunc in Registratura Fisci Ungarici asservantur. Quamvis autem dictorum archivorum elenchum diligenter perlegi, & quæ ad bona totius Croatiæ, tam interamneæ, & mediteraneæ; quam etiam maritimæ pertinent, sedulo descripsi: investituræ tamen a Raynerio Geno Venet. Duce, Schinellæ cæterisque Veglæ Comitibus factæ, mentionem nullibi reperi. Quæ si vera fuisset, profecto vel maxime ad ultimos Frangepanos servari merebatur: eò, quod prætensæ investituræ vigore* (Lucio asserente) *Comites Veglienses, Nobiles Veneti effecti inter Comites Venetos pro Veglia censebantur.* V. Pergit docendo Ritterus, Vegliæ insulam, inde a Colomano Rege, ad annum usque 1480. continuo sub Sacra Regni Corona permansisse, sed *Mathia I. Ungariæ Rege*, sunt verba Ritteri, *duorum Imperatorum totidemque Regum, & Seditionibus ac turbis domesticis implicito, Anno 1480. Veneti, Joanne Comite sub amicitiæ colore allecto abductoque, in insulæ Comitatum sese ingesserunt; quam antea gratis oppugnabant, fortiter eam defendente Georgio Ostreherich* „ Qui erat (*uti fatetur in privil. Martino Ostreherich an. 1481. Modrussiæ dato, videlicet dicti Georgii nepoti, Bernardinus de Frangepanibus Segniæ, Vegliæ,*) „ vicegerens Principalis Castri Vegliæ, & to-
„ tius Insulæ, quod a quibusdam perfidis hostibus, rabido cum insultu obsessum erat, conti-
„ nuo expugnando, & vi accedendo Castrum illud, & insulam usurpare cupiendo, ipsius Ge-
„ orgii virtutibus, laboribus, strenuitate, nec non effusione cruoris viriliter defensum, & libe-
„ ratum, domuique Frangepanæ redditum, & assignatum fuit. (sunt verba monumenti,). Prosequitur Ritterus, *ideoque Mathias Rex ad Collegium Cardinalium scribens, de Papa Venetis favente* lamentatur, inquiens:

„ Profectò dolemus, nos post multos & assiduos labores hos, sine intermissione pro fide
„ Catholica, & pro defensione Christiana susceptos, sæpius a Sanctissimo Domino nostro, a quo
„ aliquam gratiam mereremur, conturbari; & antequam justitia nostra cognoscatur, Sancti-
„ tatem suam in aliorum transire sententiam. Quemadmodum fecit de Insula Wegle, quà a
„ nobis iniquè per Venetos occupata, omnem illis favorem Sanctitas sua, contra nos ostendit.
„ Quod quidem, sicuti credimus, non fecisset, si sua Sanctitas, nostram imprimis justitiam au-
„ divisset, & speramus quandocumque justitiam nostram cognoscet, aliam de nobis opinionem
„ induet, spretaque suasione contraria, justitiæ & æquitati favebit. „ Hæc quævis quæ ex Tabullario Cameræ se descripsisse fatetur Ritterus, firmari videntur, Decretis Regum. Nam in Decreto anni 1485. art. 12. statuitur: *Tota Dalmatia subjacere debet judicio Palatini, & pro proventibus habet in illa certas insulas.* Statuto hoc admodum alienati evasêre Dalmatæ, qui ex Regum anteriorum Privilegiis exempti fuêre, a Palatini judicio. Interim dum

Pala-

Palatinus pro proventibus habuit, certas in Dalmatiæ insulas, constat publica Statuum Regni fide, universam Dalmatiam a Sigismundo Rege Venetis cessam non fuisse, verum sub Mathia Rege, insulas certas, Sacræ Regni Coronæ Regumque Ungariæ fuisse. Profecto Mathiæ Regis novitates, & Reipublicæ neglectus, quæ satis ex præfatione diætæ anni 1486. articulis item sub Vladislao conditis demonstrantur adversus Bonfinium & Calimachum; causa fuère amissæ Dalmatiæ, ut titulis variis, ad Venetos accesserint insulæ illæ. Testatur hæc art. 32. anni 1486. quo: *Quia Veneti & Poloni, omni arte omnique via & technis, conati sunt, & semper conantur, ad terras & dominia ad Sacram Coronam pertinentia pedem inferre, & illa usurpare; prouti etiam aliquam partem de facto usurparunt* (Vegliam nempe cum adjacentibus illis Insulis) *Statutum & Sancitum est, sub nota perpetuæ infidelitatis, ut nemo Regnicolarum audeat illis, aut eorum alicui, castra, fortalitia, Civitates, oppida, possessiones, aut alia Bona immobilia vendere, inscribere, impignorare, commendare, donare, vel aliter qualitercumque dare vel assignare.* Hæc perpendere digneris lector, metirique ex publico hoc Statuum testimonio, ipsis tum cognito, quid de prætenso jure Venetorum, & instrumentis quæ exhibentur, censeri debeat? Facile illi, litteras suas novas, dare expedireque poterant. Hinc orat Ritterus, si unquam tractandum Regibus nostris erit cum Serenissima Republica, quæ super quibusvis occasione commissionum, exhibere solet litteras; viros lectissimos & doctissimos, qui temporum cognitionem habeant, sciantque distinguere monumenta, adjungendos commissioni, sub solida protectione Regia esse; cum Veterum testimonio & publica fide, omni arte, omnique via, & technis, conati sunt & conentur ad terras & dominia aliorum pedem inferre. Addit Ritterus, Leonis Mattina Neapolitani testimonium, qui effigiei *Joannis* Mocenigo Ducis, ob receptam Vegliam, hoc elogium inscripsit: *Republica Rhodigio, Polisinio & Vetsa* (legendum Veglia) *Illyrici insula aucta.* Eidem Duci, apud Sansovinum cronicon Venetum, Vegliæ aquisitionem anno 1480. attribuit. Ex quibus præmissis, Ritterus non solum suspectam, sed omnino falsam habet investituram illam, a Lucio relatam. Recte hoc, aut erronee? Lector docte, juriumve perite, determines. Addit præmissis Ritterus: Comites Vegliæ, Venetos nunquam fuisse, cum tamen scriberet Lucius: *quanti Comitatus Dalmatiæ Veneti fecerint, dignoscitur ex eo, quod ut plurimum filios Ducum Dandulus nominet.* Comites porro Veglenses patria vel natione Venetos nunquam fuisse, clarum perhibet testimonium, antedictus Comes Bernardinus Frangepanus, qui in memorato Martini Ostrehe-rich privilegio, mentionem faciens castri & insulæ Vegliæ, ait: *de qua primarium patrimonii & nobilitatis Frangepani habuêre titulum.* Frangepanos Roma fugisse, haud Venetiis, Scriptores perhibent, neque in aliquo illorum privilegio, aut instrumento litterario *Schinchinellos*, aut *Schinellas* appellatos fuisse legi. Rogerius testis indubius, & iis vivens temporibus, Comites Vegliæ *Frangepanos* nuncupat, haud vero Schinellas.

Interim si bono lectori, censor rigidus videretur Cl. Ritterus, ex regula in scholis decantata *non est supponendum,* estò lateat, unde prætensam investituram Lucius acceperit, cujus alii non meminere, illius ad examen revocatio, pacta cum Venetis inita refert, qualia sunt? neque satis scio, eccur fuisset insertum, teneri feudatarios Comitatum *defensare bona fide, ad nostrum nostrique Comitis Venet.* (mirum non exprimi Ducis Venetiarum sed Comitis) *honorem, excepta coronata Persona, & ipsius exercitu manifesto.* Sane ut hæc postrema, Ungariæ Reges innuunt, ita si Veglia feudum erat Venetum, quid fuit, ut feudatarii eximerentur tueri feudum adversus Ungariæ Reges. Nescio an hæc non indicent? occultam fuisse illam investituram prætensam, atque ita confectam, ut si pateret Ungariæ Regibus, dici posset, nil juribus eorum præjudicari, dum positum: *excepta coronata Persona, & ipsius exercitu manifesto.* Quæ si sic sunt, investitura illa juribus Ungariæ nil præjudicat, confirmarique videtur, veritas art. 32. 1486. supra exscripta. Accedit Lucii l. 5. c. 5. Lucii ipsius confessio Vegliam, Ragusium, Almisanos, sub potestate Sacræ Coronæ, sæculis dehinc mansisse, Almisanosque primum anno 1444. semet Venetis subjecisse, dehinc Vegliam cæterasque insulas. Verba Lucii hist. Eccl. Zag. pag. 339. legere est.

De Segnia quam erret Lucius docendum est. Motiva illa sua, quod videlicet olim Segniæ, *Consul* Venetus fuerit, hospitium isthic habuerit, insigniaque Veneta gesserit, qualia sint? ii omnes intelligunt; qui sciunt, quod officium est Consulis, in Civitatibus maritimis, atque commercii, quo naves aliorum, causa commercii, solent adventare. Viciniæ nempe signum esse, haud juris. Ignotum mihi est, an quis jus? ex Consulis, vel Legati officio arguat, dempto Lucio. Profecto vidi ego in Italia, in tot locis atque ædibus varia diversaque insignia, Imperatoris, Regum, quod vel protectione horum gaudeant, vel subditi sint, Imperii, Galliæ, Hispaniæ, Ungariæ, Sardiniæ &c. Vidi solennius celebrari memorias Regum extraneorum, haud censeo attamen, hinc deduci legitimè posse, jura eorum in Italiam, quorum insignia isthic, in

tot ædibus conſpiciuntur. Quare uti admirationem faciunt, potuiſſe hæc, a doctiſſimo ſcribi Lucio; pro jure Venetorum in Segniam demonſtrando; ita Magni Ludovici Regis Ungariæ commendant providentiam, qui hæc vetuit; poſtquam cognoviſſet ex ejusmodi cæremonialibus & bonæ viciniæ, jura Venetos arguere. Dolemus porro, dum cogimur fateri, inſtrumentum illud quod Lucius lib. 4. C. 8. exhibet, donationis nempe Segniæ factæ a Bela IV. Comitibus Frangepani tum, dum Veglia privati a Venetis dicuntur, omnino *falſum fictumque eſſe*. Profecto doctiſſimus Lucius, donationis ejus falſitatem eruere poterat, ex eodem illo inſtrumento. Enimvero quis credet donantem Regem Belam, qui ante adeptam Regni Coronam, ſub Andrea patre, Dux harum partium fuerat: qui, in oras illas ſe ſalvavit a Tartaris, exprimere valuiſſe: *quandam Civitatem noſtram, circa littus maris exiſtentem, Segniam vocatam* - - *donavimus & contulimus*. Inuſitata hæc ſunt, & a ſtylo aliena, ut donans Civitatem unam, illico eam non exprimat, at dicat *quandam*. Tum in anno expeditionis, Lucius ipſe annos quinque corrigit, donatio enim habet, *Anno Domini 1260. Regni autem noſtri XX.* Lucius emendat ex Regni annis, 1255. Combinatione diplomatum, hujus nempe a Lucio relati, & ſupra p. 196. deſcripti, arguitur: culpa haud levi quempiam, ex donatione illa p. 196. donationem Segniæ formaviſſe. Accedit I. neque anno 1255. neque 1260. *Franguerium* electum Arbenſem, Aulæ Belæ IV. fuiſſe Vice-Cancellarium, ex monumentis erui. Et ſi Franguerius Arbenſis, fuit Belæ Regis Vice-Cancellarius, Arba, Venetorum eſſe non poterat, quod nihilominus Lucius prætenderet. II. Sigilli nulla eſt mentio in documento Lucii. III. Ortographia illa *Segniæ*, recentior eſt Bela IV. equidem in metalibus donatæ a ſe terræ Klokoze, idem Bela Rex ait: *Et venit ad viam, quæ venit de Seyne*, totaque antiquitas ſcripſit *Senjam*, *Siniam*, *Senam*, Segniæ ortographia recentior eſt. Addas. Lucium non referre, unde inſtrumentum illud accepit, fueritne originale vel copia? Ritterus econtra, Segniæ natus, & non ſolum Civitatis illius pervolvens archivum; ſed permiſſu Leopoldi, in Camera repoſitum Frangepanum teſtatur: nusquam a ſe viſam repertamque eſſe donationem illam, a Bela IV. factam, quam tamen ſervare debuiſſent, ad probanda jura ſua, at duntaxat ſequentem Ladislai IV.

„ Ladislaus D. G. Hung. Dal. Croat. Ramæ, Serviæ, Gallitiæ, Lodomeriæ, Cumaniæ, „ Bulgariæque Rex. Univerſis Chriſti fidelibus, præſentes litteras inſpecturis ſalutem in om- „ nium Salvatore. Ad univerſorum notitiam harum ſerie volumus pervenire; quod Comes „ Gaan, filius Comitis Vidonis de Veglia, de Modrus, & de Vynodol bonæ memoriæ, fidelis „ noſter, ad noſtram accedens Præſentiam, exhibuit Nobis tranſumptum privilegii Domini Ste- „ phani Regis, inclytæ recordationis Kariſſimi Patris noſtri, confirmationis litteras commu- „ nitatis Senienſis concordi electione ſuper poteſtate Senienſi olim de Perſona patris ſui cele- „ brata, confectas. Supplicans, ut tranſumptum hujusmodi, maximè ſub certis ſigillis authen- „ ticarum perſonarum allatum fuerat, ratificare, & noſtro dignaremur privilegio confirma- „ re. Cujus tenor talis eſt. *Stephanus DEI Gratia Hun.* Dal. Croat. Ramæ, Serv. Gallit. Lo- „ domer. Cuman. Bulgariæque Rex. Omnibus Chriſti fidelibus præſentes litteras inſpecturis „ ſalutem in omnium Salvatore. Ad univerſorum notitiam harum ſerie volumus pervenire: „ Quod Comes Gahan, filius Comitis Vidonis de Vegla de Vinodol & de Modaras, pro ſe, & „ pro prædicto patre ſuo ad noſtram veniens præſentiam, obtulit nobis litteras de Civitate „ Senjenſi, ſuper concordi electione, Poteſtarie ipſius Civitatis, de perſona dicti Comitis Vi- „ donis celebratam, acceptare & ratificare, ac noſtro dignaremur privilegio confirmare. Qua- „ rum quidem litterarum tenor talis eſt. *Anno Domini* 1271. Indictione 14. die Dominico, „ undecimo exeunte Menſe Junii. Temporibus equidem Dni noſtri Stephani DEI Gratia Se- „ reniſſimi Regis Hungariæ, & Domini Joachimi totius Sclavoniæ Bani, Seyne ante Eccleſiam „ B. V. Mariæ. Nos judices, conſiliarii, & univerſus populus Senjenſis, ad honorem Domini „ noſtri Regis Stephani, & Regiæ Coronæ, pro bono Statu terræ Senjenſis, Vidonem Comitem „ de Vegla, de Modaras, & de Vynodol, ac ſuos hæredes, Senje Civitati eligimus in Poteſta- „ tem perpetuo, & Rectorem, cum fideliorem & meliorem pro honore Majeſtatis invenire non „ poſſimus, nec habere. In cujus rei teſtimonium ad majorem firmitatem & evidentiam plenio- „ rem, ſigillo pendenti noſtræ communitatis, & cum ſigno & nomine noſtre Tabellionis muni- „ mine fecimus roborari. Ego Vincentius quondam Gerardi Aylyrio Not. Sac. Rom. Imp. nunc „ vero Senienſis Tabellio, & rogatus a communitate ſcripſi, complevi & roboravi. *Nos itaque* „ attendentes fidelitates, & meritoria obſequia ipſius Comitis Vidonis, & Gahan, ac filiorum „ ſuorum quæ nobis & Coronæ Regiæ laudabiliter impendere ſtuduerunt, propterque volen- „ tes eis occurrere Regio cum favore, & utilitati ejusdem Civitatis conſulere, memoratam ele- „ ctionem Poteſtarie de ipſo Comite Vjdone & filiis ejus concorditer celebratam, auctoritate „ præſentium confirmamus, in ipſius & filiorum ſuorum poteſtate perhenniter duraturam.

„ In

„ In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam, præsentes dedimus litteras duplicis si-
„ gilli nostri munimine roboratas. Datum per manus Mgri Benedicti Orodiensis Ecclesiæ Præ-
„ positi, Aulæ Nostræ Vice-Cancellarii, dilecti & fidelis nostri, Anno M.CC. Septuagesimo
„ primo, Regni autem nostri Anno primo. Nos itaque consideratis fidelitatibus & servitiis me-
„ ritoriis ipsius Comitis Gahan, & fratrum suorum, Privilegium super hujuscemodi Potesta-
„ ria habitum & confectum approbantes, auctoritate præsentium, confirmamus ipsam Pote-
„ statem, in ipsius Gahan, & hæredum suorum potestate perpetuo duraturam. In hujus rei
„ memoriam firmitatemque perpetuam, præsentes dedimus litteras, duplicis sigilli nostri mu-
„ nimine roboratas. Datum per manus Mgri Benedicti Scæ Strigoniensis Ecclesiæ Electi, ejus-
„ demque loci Comitis perpetui, Præpositi Budensis, & Aulæ nostræ Vice-Cancellarii, dilecti
„ & fidelis nostri. Anno Domini M.CC.LXX quinto. Regni autem nostri anno quarto. De-
„ scripto autem instrumento prosequitur Ritterus; „ *Eandem quoque Potestariam, Senjæ dignitatem, Nobilis vir Johannes Comes de Vegla, de Vynodol, & ad Modrus, ab eodem Ladislao Rege confirmari sibi expostulavit An. 1279. expeditam per Mag. Nicolaum Albensis Eccl. electum Aulæ Regiæ Vice-Cancellarium. Quorum omnium originalia extant in Regiæ Cameræ Ungaricæ Archivo Posonii, ex quibus & hæc genuine descripsi.*

Jam doctus justitiæque amans lector deliberet, quid de productis per Cl. Lucium tam investituræ super Veglia; quam & donationis Segniæ, factæ Frangepanis a Bela IV. in locum Vegliæ; censendum sit? profecto nec Stephanus V. immediatus successor Belæ IV. nec Ladislaus IV. ob merita Comitum Frangepani, confirmare electionem Potestariæ Seniensis poterant, si illi, sive 1255. sive 1260. insulam Vegliæ juris Regum Ungariæ & Sacræ Coronæ, Venetis tradidissent, & ad jurium S. Coronæ enervationem, Vegliam antea a Comitibus habitam, per feudi Veneti recognitionem accepissent. Quin ut rei infidelitatis, puniendi erant. Donatio autem plane ruit, dum Comites Vegliæ anno primum 1271. electione Civium libera, Potestariam Civitatis, sunt consecuti, a Rege Stephano confirmatam. Si autem per Belæ IV. Regis donationem, Comites de Veglia *proprietarii* Civitatis Senjensis fuerant, eligi pro Potestate non debebant, sed dare gubernatores sibi subjectis. Si Cl. Lucius, post pacem illam inter Venetos & Ferdinandum II. innitam, non scripsisset, mirari doctissimum Virum deberemus, qua ratione, donationis Segniæ a Bela IV. Rege factum instrumentum ponere potuit, qui ex officio Consulis, hospitio hujus, habitisque Sereniss. Reipublicæ armis, jus Venetum in Segniam arguit; donatio equidem Belæ Regis, jus prætensum destruit. Sed cogebatur ille, Vegliæ prætensionem roborare, quod Bela IV. pro Veglia, Frangepanis Segniam donando, jura Venetorum agnovisset. Et prætensione Segniæ, in Veglia quærebat stabilitatem. Cæterum quo loco stet, utraque prætensio de Veglia nempe & Segnia superiora demonstrant. Si Segnia juris fuit Reipublicæ Venetæ, quomodo Stephanum V. Regem, & Dnum suum, Senjenses expræsserunt? quomodo dicere *ad honorem Domini nostri Regis Stephani, & Regiæ Coronæ? & plura cætera.*

Quod restat, omnino certum est, Comites Croatos maritimis Civitatibus præfuisse, Thom. Archidiacono & monumentis testantibus. Sed etiam Lucius l. 3. cap. 12. *Singulas Civitates Dalmaticas* ait *antequam Colomano subderentur, Prætores sibi, titulo Priorum eligere solitas. Hos autem ad libitum earundem Civitatum electos, & deinde Comites vocatos, ex ejusdem Colomani Privilegio & locis Archid. Spalat. relatis apparet; postea vero Jadrenses, Auserenses, & Arbenses, ut plurimum Cives Venetos sibi in Comites elegerunt* servata nempe libera semper electione. Postquam vero suspectos Regibus & Banis exteri illi Comites se reddidissent, in concordia Spalatenses inter & Tragurienses A. 1244. præsentibus Dionysio Bano totius Sclavoniæ, Bartholomæo Eppo Quinque-Ecclesiensi, Michaele Comite Varad. & Phile Præposito Zagrabiensi facta, impositum fuit iisdem Civitatibus, ut eligant sibi Comitem, de Regnicolis, Regi fidelem, atque a Rege confirmandum. Hujus concordiæ instrumentum a Bela Rege, ratificatum confirmatumque, describit Lucius Memor. Trag. l. 2. cap. 47. Hinc etiam Stephanus totius Sclavoniæ Banus in privilegio novæ Civitati Jablanich apud Lucium lib. 4. c. 9. anno 1251. concesso, eam libertatem concedit qua utuntur Tragur. Sibenicen. & aliæ Regiæ maritimæ Civitates, *Hoc autem expresse constituto, quod Comitem sibi habeant eligere de Regno Domini Regis, & de fidelibus ejus, quemcumque voluerint, judices vero & Consiliarios eligant ex populis Arbensibus.* Patet Arbam, nequaquam Veneto Dominatui, at Regis fuisse subjectam, præcipue dum ordinat Banus, ut *quarta pars totius lucri & tributi, quæ pro D. Rege, & pro D. Bano de foro, quam aliunde, in eadem Civitate exigantur, ad usum populoram Arben, cum tota familia domus suæ, ad honorem Regis in eadem Civitate commorantium, ministretur, tres vero partes ad usum Regis & Bani recipiantur.* Hæc Ducis Venetiarum potestatem in maritimis illis insulis non testantur, prouti nec instrumentum confœderationis intra Spalat. & Tragur. ac Butkonem Banum maritimum

contra Polizanos an. 1259. apud Lucium lib. 4. cap. 9. confectum, quo: *Regnante D. Bela D. G. Serenissimo Rege Hungariæ: & temporibus etiam D. Rogerii V. Archiep. Spalat. Et existente N. V. D. Vuidone Veglien, Comite Vinodolii & Modrussiæ, ejusdem Civitatis potestate - - - Comes Butteco DEI & Regia Gratia maritimus Banus promisit - - - item - - notam infidelitatis Regiæ Majestati incursurum se confitetur, promittens etiam, & se obligans facere omnes fideles Coronæ, sibi subditos* &c. Ut horum a Lucio descriptorum consideratione, mirum sit, temporibus his, ac sub Bela IV. prætendi in veritate posse, Dalmatiam Venetis fuisse subjectam, & Vidonem Vegliæ Comitem, Segniæ Comitem fuisse, dum nihilominus Vegliæ, Vinodoly & Modrussiæ Comes tantum exprimitur a contrahentibus. Certe cum prætendat Lucius Donationem Segniæ in anno 1255. factam Vidoni fuisse, dum confœderatio illa esset posterior, quia anni 1259. Segniæ Comitis meminisse debebant, sed quia tacerent, donationem falsam esse firmatur. Pari modo suspectæ sunt litteræ illæ, Ducum Rajnerii. Geno, & Laurentii Teupulo, ad communitatem Traguriensem pro manutentione novorum Comitum ad Curzolæ, Melitæque gubernium pro Venetis ut prætenditur destinatorum, insinuantes miris Scholasticorum modis, quasi ipsi quoque Tragurienses subditi Venetorum fuissent. In memorato enim anni 1259. instrumento legere est: *Prædictus D. Vido Comes potestas, unà cum Judicibus Consiliariis, & communitate Spalat. & similiter cum Iud. Consiliariis, & communitate Trag. in guerra maxima pro honore Coronæ Regiæ, & fidelitate observanda permanerent, cum infidelibus Pollizanis dictæ Coronæ* &c. Præmissorum de Dalmatia, a nobis dictorum productorumque, justa legalique habita consideratione, determines lector, an censeri possit Belam IV. Regem Ungariæ, ejusque Sacram Coronam in possessorio Dalmatiæ non fuisse, at hanc Venetis relaxavisse.

Belæ IV. Regis veneranda semper esse debet memoria, qui casus tantos subiit, ea Coronæ felicitate, ut nil obstantibus tot fatis, jura Sacræ Coronæ non solum servavit, at extendit, per Syrmium atque Bulgariam. Dalmatiam sub Patre Andrea, per libertates, collationesque diversis factas, prope amissam, constabilivit per datos illi a se Duces. Sclavoniam extendit, ut supra memoratum. Jura Regum atque Regni, restituit, sufferendo Capitulorum electiones, vide ser. Ep. Agrien. p. 139. Regnum restauravit integrè, ut gesta actaque sua, ea taliaque sint, quæ merito colligi illustrarique deberent, exemplo esse queuntia iis, quos DEus ad Coronas Rerumpublicarum elegit, tam in prosperis, quam & sinistris eventibus. Admiranda Regis Belæ fuit prudentia, qui cum Tartaris, filio suo Stephano, aliisque habuit incommoda, quævis tamen ad Coronæ suæ, sibique subjectorum salutem & commoda, terminavit. Justitiam ipse, ut plures vidi suas sententias, administrabat, leges tulit, exercitus duxit, ut doleam Bonfinium illi defuisse. Sed dum historiam suam scribendam non accepissemus, missa quavis facimus. Unicum est, cujus meminisse voluimus, *Butteco*, qui supra Miritimus Banus in anno 1259. exprimitur, qualiter pro Bano censeri possit. Profecto Bani maritimi, sub Bela IV. nulla reperitur in diplomatibus memoria, imo per Andream Regem sublatos fuisse Dalmatiæ Banos, supra refleximus, dehincve *Banos totius Sclavoniæ* vocatos. Sane Dionysium, sub nomine Dalmatiæ Bani, sed nec Ladislaum, legimus. Imò 1251. Bela Rex, *Stephanum* ad Dalmatiam mittendo, *Banum totius Sclavoniæ* ait. Quare Butteco qualiter maritimus Banus, & cujus partis fuerit? me ignorare confiteor. In titulo ponitur: *Comes Butteco DEI, & Regia G. Maritimus Banus*, ut argui posse videatur, a Rege hunc titulum impetrâsse. Verum dum in pactis meditor voces: *& se obligans facere omnes fideles Coronæ sibi subditos intrare in guerram prædictam, & si aliquis de fidelibus D. Regis sibi subditus intrare nollet, contra ipsum vel ipsos erit viribus* indicari mihi videtur, Butteonem habuisse sub potestate sua diversos variosque, diversorum subditos, adeoque conjicio: Butconem triremium fuisse officialem supremum, & maris securitati consulere fuisse obligatum, hinc a *maris* contra piratas defensione, *Maritimum Banum* Regia gratia fuisse vocatum, adeoque spopondisse: nequaquam *omnes sibi subditos*, verum *omnes fideles Coronæ, sibi subditos*, semet si opus fuerit etiam coacturum, ad bellum illud. Hæc ita ego opinor. Quisquis hæc obscura, pro veritate dilucidaverit, gratias sibi a me habendas, sciat. De morte Belæ IV. errorem Thuroczii, hujusque scribarum, tot Viri eruditissimi detexerunt. Combinatione diplomatum, Chronicon Budense apud Pray, optime notat Belam IV. anno 1270. V. Nonas Maji, sic mortalem desiisse vitam, ut ex factis suis, immortalis remanserit.

II. Stephanus V. Patri successit illico, sed an fuerit coronatus? multum diuque dubitavimus, quod I. coronationis Stephani non occurrat apud Scriptores memoria. Quin si pro legitimis habenda sunt pacta illa ex Rajnaldo a Pray Annal. P. I. pag. 330. descripta: *Renunciamus juri & actioni nobis & nostris hæredibus competentibus de insigniis regalibus, Corona videlicet - - delatis per D. Annam in Regnum Bohemorum*, ex Coronæ defectu Stephanus

phanus coronari non poterat. Regalia insignia credit quidem P. Pray Radoslai Galitiæ Ducis fuisse, at quo ex fundamento? tacet. Interim, quidquid de puritate pactorum illorum sit, dubium firmabat Andreæ Regis anni 1222. art. 18. quo filio Regis Primogenito, æquè regalis potestas attribuitur, ut tam Bela IV. quam & Stephanus, viventibus eorum genitoribus, *Juniores Reges Hungariæ*, scripti habitique sint, diplomatibus horum, istud demonstrantibus. Accedit diploma, mox exscribendum, ubi: *Quod cum jure successorio totius Regni gubernaculum DEO propitio adepti fuissemus*, quibus verbis: sic Stephanus, se Regnum adivisse exprimere videtur, quemadmodum in Hispania nati Reges. Et quia hæc quæstio non levis esset momenti, cum ad firmandas leges, tum & cognoscendam Reipublicæ nostræ rationem, solicitudinem nostram sustulerunt litteræ confirmationis pro Episcopo Nonensi super decimis & jure Provinciæ de *Lika* anno 1272. Indict. XV. 8. Kal. Julii, Regni anno 3. expeditæ, apud Farlati T. 3. p. 286. quibus: *Stephanus DEI Gratia Rex Hungariæ &c. Ut quæstiones legitime discussas - - ad universorum notitiam volumus pervenire, quod cum statim post coronationem nostram inter Venerabiles Patres fratrem Joannem de genere Buzad Archieppum Spalatensem ab una parte, & inter Stephanum Episcopum Nonensem super Provincia de Lica & ejus decimatione seu juribus, ex altera; fuisset coram nobis gravis materia quæstionis suscitata &c.* Quare eveniente eo, Stephanum hunc, *coronatum* fuisse, Donationem cujus meminimus, jam exscribimus, ob tantarum rerum notitias. Est in pargameno, hujusque autographum habuimus, prouti etiam Judiciale transumptum, Posonii feria. 2. proxima post Festum Beatæ Elizabeth Viduæ anno 1589. expeditum a Nicolao Isthvanffy Locumtenente officii Palatinalis Regni, Hungariæ &c. Subscribentibus. *Lect. comportat. cum suo vero originali, & extradata per me Mgr. Albertum Balogh de Alap, Proto-Notarium D. Locumtenentis officii Palatinalis Regni Ungariæ M.p. coram me Mgr Gregorio Balogh de Naboza Proto-Not. D. Judicis S.C.R.M. Coram me Mgr Valentino Wyczkchazii D. Præsen. S. Cæs. & Reg. Matt. Proto-Notar. m.p.* Notæ - - innuunt voces, vetustate & involucro cancellatas, quæ nec in transumpto exponerentur.

„ *Stephanus DEI Gratia* Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Gallitiæ, Lodomeriæ, Cumaniæ, Bulgariæque Rex. Omnibus Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis salutem in Domino. Ad universorum notitiam tenore præsentium volumus pervenire, *quod cum jure successorio totius Regni gubernaculum DEO propitio adepti fuissemus*, Wenceslaus, Farcasius, & Mathæus filii Andreæ de villa Septhe ad nostram præsentiam accesserunt, *Privilegium nostrum tempore Ducatus nostri*, sibi & suis proximis super translatione eorum concessum nobis exhibentes, petierunt cum instantia, ut idem Privilegium renovare, & nostro sigillo regali confirmare dignaremur. Cujus tenor talis est. *Stephanus DEI Gratia Junior Rex Hungariæ, Dux Transilvaniæ, Dominus Cumanorum.* Omnibus Christi fidelibus præsens scriptum inspecturis, salutem in vero salutari. De singulorum provisione soliciti, circa illos curam habemus impendere specialem, qui se suorum servitiorum meritis devotissimos Majestati nostræ reddiderunt. Hinc est quod ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire: Quod attendentes fidelitates & servitiorum merita, Marcelli, filii Jacobus, *jobagionis castri nostri de castro Ferreo*, quæ idem nobis in diversis articulis multis fortunæ casibus & *specialiter in Grecia, & in Feketeuholm*, & etiam *in Ilsvasag cum conflictum cum Henrico Palatino, & cum omni exercitu Patris Nostri habuissemus, sub vexillo Nicolai Vaivodæ Transilvani, Comitis de Zonuk fidelis nostri, exhibuit fideliter & devote*, exposita acie cuidam militi se opponendo, cernentibus nobis, & aliis quam plurimis viriliter dimicando lætale vulnus accepit. In recompensationem servitiorum ejusdem, volentes sibi grata vicissitudine occurrere, ea quæ ad præsens agimus, respectu eorum quæ facere intendimus eidem, & in cæterum (*transumptum habet in executione*) minima videantur, eundem Marcellum, & per ipsum suos fratres, Ivan videlicet & Beche; nec non cognatos ejusdem, Farcasium Mathei, & Vencezlaum filios Andreæ; Martinum Pauli, & filios ejusdem Martini, Gregorium filium Henrici, & filios ejusdem Gregorii Heydur & Rorandum, filios Leuk de villa Septhe jobagiones Castri Ferrei de generatione Churnug, eosdem, & per ipsos suos liberos ac universos posteros per directam lineam ab eisdem descendentes, *a jobagionatu Castri prædicti purè & simpliciter eximentes, in numerum servientium nostrorum Nobilium transtulimus*, cum omnibus possessionibus eorundem hæreditariis, emptitiis, & quocunque justo titulo aquisitis. Quarum omnium *proprietatem* apud eosdem & suos posteros duximus perpetualiter relinquendas. Ut igitur hæc ipsorum libertas seu Nobilitas per nos ipsis concessa robur obtineat perpetuæ firmitatis, nec processu temporum, per quempiam in irritum possit revocari, seu retractari, præsentes eisdem concessimus duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus

„ Magiſtri Petri, Aulæ noſtræ Vice-Cancellarii dilecti & fidelis Noſtri, Anno Domini 1268.
„ Nos igitur petitionibus prædictorum Venchezlai, Farcaſii, & Mathæi favorabiliter inclinati
„ ratum habentes & acceptum id, quod eisdem & cognatis ipſorum *tempore Ducatus Noſtri*
„ conceſſimus; prædictum Privilegium præſentibus inſeri facientes, munimine duplicis ſigilli
„ Noſtri Regalis duximus roborandum. Datum per manus Magiſtri Benedicti Orodienſis Ec-
„ cleſiæ Præpoſiti, Aulæ noſtræ Vice-Cancellarii, dilecti & fidelis noſtri, Anno Domini 1272.
„ Regni autem noſtri Secundo. VVbus Patribus Philippo Strigonienſi, Stephano Colocenſi
„ Aulæ noſtræ Cancellario, & *Johanne Spalatenſi* Archieppis. Lamperto Agrienſi, Job Quin-
„ que-Eccleſienſi, - - Chanadienſi, Philippo Vacienſi, Paulo Veſzprimienſi, Thimoteo Za-
„ grabienſi, Lodomerio Varadienſi, Dionyſio Jaurinenſi, & Petro Tranſilvano Epiſcopis, Ec-
„ cleſias DEI feliciter gubernantibus. Moys Palatino, Comite Sopronienſi, Judice Cumano-
„ rum. Nicolao Judice - - Egidio Mgro Tavernicorum Comite Poſonienſi; Joachimo Bano
„ totius Sclavoniæ; Mathæo Vayvoda Tranſilvano Comite de Zonuk. Laurentio Bano de
„ Zeurino, Comite de Doboka. Petro Mgro Dapiferorum Comite de Guechke (*NB. in tran-
„ ſump. Suechke*) Alberto Mgro Agaſonum, Comite -- , -- Magiſtro Pincernarum. Paulo
„ Bano, Comite Bacſienſi. Gregorio Mgro Tavernicorum, Dnæ Reginæ, Comite caſtri ferrei.
„ Ponych Bano, Comite Zaladienſi, Michaele Comite Nitrienſi, & aliis quam pluribus Co-
„ mitatus Regni Noſtri tenentibus & honores. „ Lacunæ præmiſſæ, tam in originali, quam & tranſumpto, impleri poſſunt ex pag. 89. hiſt. Eccl. Zagr.

Inſtrumento deſcripto, firmantur diſcordiæ, quæ erant Duci Stephano cum Patre, tot item cætera, quæ omnia miſſa facimus, neque aliorum mentionem facturi, quam eorum unice, quæ ad Dalmatiam, Croatiam Sclavoniamque pertinent. Itaque docemur I. *Stephanum V.* plurima his in Regnis auctoritate ſua Regia innovâſſe. In diplomatibus Hungaricis, Archiepiſcopi Spalatenſis memoria, primò occurrit, ut hac ratione Dalmatiam juris eſſe Sacræ Coronæ firmaretur. Profecto Dalmatas, Stephanum V. Ung. Regem pro *Domino ſuo* habuiſſe, monumenta eorum perhibent. Apud Farlati Tom. 3. p. 285. Tabulæ Capli Spalat. incoant: *Anno 1271. Indict. XIV. 10. Januarii, regnante Domino noſtro Stephano Sereniſſimo Rege Hungariæ - - inclyti viri Bani Henrici Comitis - -* Item Joannes Spalatenſis Archieppus, litteras ceſſæ prætenſionis pro Lica ſic orditur; *In Nomine DEI æterni, Amen. Anno Incarnationis ejus 1272. Indict. XV. die 24. intrante Junii, Regnante D. N. Stephano Sereniſſimo Rege Ungariæ, tempore D. Joannis Ven. Spalat. Archieppi, Domini Joachimi Pectari Bani Sclavoniæ, Comitis, D. Vulcet egregiæ Poteſtatis, Dobri Buſcize, Vulcine Freſe judicum. Nos Joannes - -* ubi: *Domino Regi contra Vener. fratrem noſtrum D. Stephanum Epiſcopum Nonenſem graves quærimonias faciendo, & ipſum in cauſam coram ipſo attrahendo. Cumque tale negotium diu coram D. Rege inter nos verteretur. &c.* Proinde poſſeſſorium Dalmatiæ, Regi Stephano V. eo minus difficultari poteſt, quod Lucius lib. 4. cap. 9. fateatur: *Cum deinde Regi Belæ Stephanus filius ſucceſſiſſet anno 1270. ut Tabulæ Cancell. Tragur.* (3. Junii 1270.) *& ejusdem Privilegia* (26. Julii 1270.) *teſtarentur.*

Stephanus V. quamvis Regni ſui anno III. mortuus fuerit, multa feciſſe deducitur. *Banorum* dignitatem, ad officium limitaneorum præfectorum reduxiſſe arguitur, ſervato penes ſingulos *Baronatus Regni honore*, nam in diplomatibus Stephani, memoriæ Banorum complurium occurrunt, ut in ſuperiore, *Joachimo Bano totius Sclavoniæ, Laurentio Bano de Zeurino, Paulo Bano, Ponych Bano*, quin ſub Ladislao IV. Stephani ſucceſſore, variorum Banatuum & Banorum occurrit memoria, etiam *maritimi*, ut anno 1275. *Nicolao Bano maritimo.* Sed hæc ad Banorum, Banatusque pertinent hiſtoriam, hic reflectere lectorem ſufficiat, mutatæ legis, ab Andrea Rege latæ. II. Quæſtio ut illuſtratione digniſſima, ſic & difficillima eſt, de pactis illis intra Stephanum V. & Ottocarum initis, atque a Rajnaldo relatis, deſcriptisque a P. Pray. Falſa eſſe pacta illa probare nequimus, ſunt nihilominus quædam in illis, quæ conciliari nequeunt, ut vita Belæ, fratris Stephani anno 1271. illud quoque Tituli, inter D. Stephanum Regem Hung. illuſtrem Dal. Croat. &c. *Ducem Sclavoniæ*, cum in nullis cæteris diplomatibus, Rex Stephanus, Ducem ſemet Sclavoniæ inſcripſerit. Titulos autem Regis, Vice-Cancellarius Regis Benedictus, ignorâſſe credi nequeat. Sed omiſſis his. Si verum eſt; Stephanum juri actionique omni, quæ ſibi competere poterant in Ducatibus Styriæ, Carinthiæ, dominio Carnioliæ, Marchiæ item, ſuo ſuorumque hæredum nomine in perpetuum renunciâſſe, haud ſane aliter, quam ut pacta illa exprimunt, nempe: *Secundum ſigna, diſtinctiones & metas antiquas prout - - uſque tempus vitæ Domini Belæ inclytæ recordationis patris dicti Domini Stephani Regis Hungariæ poſſederunt & tenuerunt*, conſtitutis ibi arbitris, qui *ſuper ipſis terminis & limitibus cognoſcent, & id quod legitime definiverint, per*

cen-

censuram Ecclesiasticam partes faciant observare; hoc adjecto ut occasione terminorum, seu limitum de quibus dicti - - cognoscent, pacis puritas inter Regem Hungariæ, & nos non turbabitur, nec non cum eodem Rege relabemur in guerrarum discrimina recidiva. Deploranda hic esset iterum, studiorum nostrorum ratio, quibus, utilia Regno & Coronæ seponuntur, & ea traduntur, quæ ignorantur. Servantur, producuntur, imprimuntur, ea, taliaque instrumenta, quibus constant tot dominiorum possessionumque privatarum termini atque limites, ut recte moneat eruditiss. Froelichius in suis diplomatariis, *Sacrorum collegiorum honorem, propriamque ac publicam utilitatem*, eorundem *documentorum editione promoveri.* At pro honore Sacræ Coronæ, Regumque Hungariæ, propriam item Regni & publicam utilitatem, an edita sint documenta, quibus Coronæ limites doceri possent, hoc est, quod ignoro, ut tamen edantur desidero, ad servandam publicam tranquillitatem, & cum vicinis amicitiam. Vota hæc esse Regum Apostolicorum nostrorum, congregatorumque diætaliter Statuum Regni, innuunt mihi suadentque omnes illi, in decretis Regum nostrorum articuli, qui de metis Regniqûe rectificandis limitibus, tanto numero sunt. 70. item A. 1723. articulus. Quin anno 1753. in publica Regni Sclavoniæ Statuum congregatione Zagrabiæ habita, agnitam hujusmodi studiorum necessitatem vidi, monitosque fuisse claustrales scio, ut cum litteras ac Scriptorum munus, magisteriumque orbis, suum esse arbitrentur, de ejusmodi Regno Regique utilibus, scribere vellint. Profecto quam solicita est, de hujusmodi Scriptoribus Serenissima Respublica Veneta, quam Romana Curia, quam Regna cætera, Scriptores eorumdem testantur. A me, privato homine, subsidiis quibusvis destituto, patrociniis carente, consepulto, atque ab ætate Stephani V. Regis, tot sæculis remoto, prætendi nequit; limitum tum Statutorum demonstratio. Ex fidelitate tamen, Apostolicis Regibus meis debita, Sacræ item Coronæ, pietate quoque in patriam, secundum gradus probabilitatis historicæ commentor sequentia.

Primo, quæ hanc in rem ex anterioribus faciunt, recolere digneris lector erudite; tum & ea, quæ a pag. 196. dicta descriptaque sunt. Porro cum sub Bela IV. ut pag. 198. recensuimus, pars illa Styriæ, quæ a monte hodie *Semering* donec in montana, hodie *Admund*, veniatur; in dominio Regis manserit, fœderibus autem prædictis anni 1271. ii limites, qui sub Bela fuerunt, firmati sint; argui possunt metirique, renovati sub Stephano Rege limites. 2dò: Quia ut pag. 197. Ducissæ Gertrudi, partes Stiriæ Carnioliæque sub clientella Regis relictæ fuissent, partes illas, mortua Gertrude ad Sacram Coronam reddivisse, censendum est. Hinc quia *Gertrudis proprietatis jure*, partes illas tenuisset, litteras largiri solita, partes illæ ut feudum Sacræ Coronæ habitas fuisse, vel hinc arguo, quod diligenter evolventi, meditantique diplomata Stiriæ a Cl. P. Erasmo Froelich edita, plerumque vel privatorum sint collationes variæ, factæ Monasteriis, vel ratificationes ab Archieppo Salisburgensi, aut Apostolica Romana Sede, ab annis illis, quibus Gertrudi, partes illæ cesserant. Quare combinando, tam præfata Ducatus Stiriæ diplomata, quam & nostra, cum temporum horum circumstantiis, concludere necessum est; mortuo Rege Stephano V. postquam Ladislao IV. alia ex aliis nata fuissent incommoda, cum Matre, Clero, Romana Curia, cæterisque; hodiernæ inferioris Stiriæ Carnioliæque partes, aliunde per legata, diversasque fundationes, diversis potissimum Monasteriis obvenientia, jam sese protectioni Romanæ Curiæ, jam vicinorum potentiorum tradiderunt. Perseverantibusque tam sub Ladislao IV. quam eo mortuo, sub Andrea III. Carolo I. item, continuis domesticis discordiis, vicinorumque pro necessitate exoratis auxiliis, memoratarum partium amissio, & a Sacra Corona separatio sic secuta est potius, quam statuta. Profecto apud Frœlich in Præf. his verbis recensetur donatio S. Dominicæ sive Sontag: *Fridericus Pater noster recolendæ memoriæ pro remedio animæ suæ ac progenitorum nostrorum contulit Venerabili domui hospitali S. Mariæ Teutonicorum Jerosolymitani, proprietatem suam in Dominico (Germanicè Sontag) cum medietate decimæ ejusdem terræ, eo tempore cum prædictam terram memorandus Pater noster de manibus Ungarorum eripiens, licèt vacuam adhuc & inhabitatam primo suæ subjugavit potestati.* Hic vero Illustrissimus dignissimusque Ordo, quemadmodum districtum Mödling, ac isthic vicinas partes, ex sui respectu, Privilegiisque avulsas fecit a jurisdictione Sacræ Coronæ (vide infra hist. Eccl. Zag. a pag. 25.) sic memoratas quoque; eo commodius, quod Regibus Ungariæ sæpe adstiterit, fuerintque ut militares terræ consideratæ, confirmante hoc dipl. pag. 202. & 204. descripto, relatisque supra pag. 198. Quisquis diplomata illa a Froëlich exhibita combinaverit, inveniet: privatorum donationes, Protectiones variorum, cæteraque a nobis mox ante insinuata. Fundamenta autem legitimi juris Sacræ Coronæ superius. Quare pactis illis cessum fuisse ultra, ac recensuimus, doceri vix poterit, tum quod dipl. I. Runensium de anno 1129. dicatur: *ministeriali meo Rudigero tradidi prædium quoddam in Hartperch Bavaricæ metæ, decem videlicet & octo mansus, sursum* (NB.) *versus stratam Hungaricam, a rivo Saven dicto, per Lungwiz alterum rivum,* ad

ad tertium rivum Lavencze &c. ut isthic Hungarica strata a rivo Saven ideo exprimatur, quia territorium tum fuerat Sacræ Coronæ; cum & ob tot legum articulos, quibus limitum rectificatio ex Stiriæ Carnioliæque partibus debita agnoscitur, adeoque jura ibi Sacræ Coronæ agnoscerentur. Sane relatæ supra Belæ IV. donationes, erectarum Ecclesiarum memoriæ, privatorum instrumenta, si ederentur, rem hanc plane demonstrarent. *Metling* hodie Metlica, a Bela IV. Rege *Dionysio* Frangepani fuisse collatum caret dubio. Filius Dionysii *Stephanus* possedit Steynsakh, Dresnik &c. Habuit iste uxorem Catharinam, Domini a Petovione filiam, reliquitque filios Stephanum ac Bernardinum, Elisabeth item filiam, Hugoni Comiti Thyrhaym collocatam cum dote 32. millium floren. *Thiemon* autem Frangepanus frater Stephani I. in divisione, castrum *Landstraß* accepit floruitque 1394. Vidimus nos ipsi documenta, quibus Frangepani sese liberos Barones de Möttling & partium illarum inscripserunt. Gregoranczy æque de Mokritcz &c. Immo a nobis infra hist. Ec. Zag. pag. 272. anno 1584. ex Actis & protocollo publico Regni Sclavoniæ descripta sunt, quibus tum, superstantibus tot familiis, aliisque monumentis publicis, prætensio illa plane constiterit. Huc pertinent non solum litteræ Henrici Bani, quæ extant teste Marcellevich fol. 14. descriptæ libri Caplaris. Quibus anno 1270. Petrus filius Rudolphi, Major villæ de Peterna, sive Pleternicza (nunc Collegii Labacensis S. J.) se ad dandas Timotheo Eppo Zagrabiensi decimas submittunt, quas negaverant, fueruntque ut contumaces excommunicati. Perculsique hac censura, coram Henrico Bano promiserunt: omnium rerum decimas, scilicet vini, agnorum, apum, ac de custodia porcorum, quæ *poliche* vulgò dicuntur in specie. Item pro minutis decimis millii, kyttarum, & gallinarum de singulis fumis, singulos denarios duos, & pro decima tributi foci, ejusdem villæ suæ, annuatim tres pensas. Huc pertinent Vladislai Regis in anno 1490. diploma corpori juris insertum conditione 4.; verum & diplomata illa, ab Ill. Celeberrimoque D. Adamo Kollar, Vellejo Ursini edito, addita.

Porro ultra relatas superius causas, jura Sacræ Coronæ lædentes, accesserunt pleraque alia, ut matrimonia elocationesque filiarum vicinis, tum secutæ exhinc divisiones; Comitum Cilleæ sub Sigismundo, Alberto, potentia; Mathiæ Corvini novitates, debitique majoribus respectus, (vide ar. 19. anni 1464.) prouti & justitiæ administrandæ defectus, ut leges Mathiæ evincerent. Item *Zagoriæ* Comitatus abolitio, vide ar. 50. 1486. ut plurimi, habitæ in bonis, *proprietatis* ratione, ultro & spontè ad vicinas accesserint Provincias, præcipuè mortuo Ludovico II. ne jacturam in bonis paterentur. Hinc etiam ob ejusmodi spontaneam accessionem, extendendæ tam Stiriæ, quam Carnioliæ sub Ferdinando I. fuisse studia, Tabula Sambuci apud Ortellium exhibet, firmabuntque illa, quæ infra Periodo IV. exhibebuntur. Nunc, dum summa Hungariæ felicitate, omnia hæc Regna & Provinciæ sub uno eodemque capite & Monarcha unita sunt, anterior quæstio & dilucidatio, ad vota est Apostolicæ Dominæ, & Reginæ nostræ, quæ, uti privatorum jura, cuivis sua vult, pro justitiæ zelo illæsa; sic & suarum Provinciarum, Regnorumque; uti semet palam, plane per Articul. 30. anni 1765. declarare dignabatur.

Interim ad hanc rem, describimus bina, Frangepaniana instrumenta, per Ritterum exscripta, quibus partes illæ Croatiæ Regni, quæ ad mare sunt, firmantur, pluraque alia tam dicta, quam & historiam Regum, illustrantia. Itaque

„ Sigismundus D. G. Hung. Dal. Croat. Ramæ, Serviæ, Gallitiæ, Lodomeriæ, Cuman.
„ Bulgariæque Rex. Marchio Brandeburgensis S. R. I. Archi-Camerarius, nec non Bohemiæ,
„ & Lucemburgensis hæres. Omnibus Christi fidelibus, tam præsentibus quam futuris, præ-
„ sentium notitiam habituris, salutem, in salutis largitore. Merita nostrorum obsequiosa fide-
„ lium, non solum applicanda sunt præmiis, sed gratiosis officiis decoranda; ut sicut fideles
„ ipsos devotionis sinceritas ornat interius; sic nostro favore se gaudeant exterius honoratos.
„ Proinde ad universorum notitiam tam præsentium quam futurorum, harum serie volumus
„ pervenire. Quod nos pensantes, & in regalibus præcordiis digna mentis meditatione difusius
„ revolventes, præclaras fidelitates, laude digna obsequia, ac sinceras & universas compla-
„ centias, *dilecti affinis*, & fidelis nostri Magnifici & Spectabilis Viri, D. Joannis, Comitis
„ Vegliæ, Modrus, Segniæ, ac Regnorum nostrorum Sclavoniæ, Dalmatiæ, & Croatiæ Ba-
„ ni, quibus idem D. Joannes, recolendæ memoriæ olim Serenissimis Principibus, videlicet D.
„ Ludovico Patri, & Elizabethæ matri; nec non Illmæ D. Mariæ consorti nostræ, dicto-
„ rum Regnorum Regi, & Reginis, nostris charissimis, & *tandem nobis, sceptrum & Coro-*
„ *nam dictorum Regnorum favente DEO feliciter adeptis*, in plurimis nostris, & Reg-
„ norum nostrorum Agentiis, prosperis scilicet & adversis, totis suis viribus & conamine;
„ Personæ, & rebus suis non parcendo, juxta desiderium & vota nostra studuit multimodè
„ complacere, & hoc ipsum interea, præstò & paratum se offert exhibiturum. Quæ etiam re-
„ spicientes, sinceritatem nempe, zelum, fideique inviolabilem constantiam, quem, & quam

Pro-

„ Progenitore ipsius D. Joannis, ad *Almam Regni Hungariæ Coronam*, incorruptè gesse„ runt; ipseque gerit, & anhelat toto conamine in futurum. Dignum itaque arbitratur no„ stra serenitas & consonum rationi: ut ubi multifaria præcessit operum gratorum sedulitas„ condigna sequi debeat merces laborum. Matura itaque præhabita deliberatione, de consen„ su & beneplacita voluntate, dictæ Dominæ Mariæ, Reginæ, & conthoralis nostræ percha„ ræ, sano; ac cum fidelium Prælatorum & Baronum nostrorum accedente consilio, volentes „ memoratum D. Joannem intuitu præmissorum, favore prosequi gratioso, annuimus: ipsique, „ D. Joanni & ejus hæredibus, vigore præsentium facultatem tribuimus, ac omnimodam po„ testatem, ut ipsi intra dominium ipsorum, seu jurisdictionum, & eorum loca hæreditaria, „ ubivis sita, & existentia; mineras auri, argenti, cupri, plumbi, ferri, & aliorum metallo„ rum, quocunque nomine vocitentur, inquirere, excollere, & effodi facere; & tandem excul„ ta & effossa in meram speciem auri, argenti, plumbi, ferri, & cæterorum metallorum redi„ gere, transformare, seu redigi facere valeant, atque possint. Decernentes & gratiosè indul„ gentes, ut idem D. Joannes Comes, & Comites ejus hæredes a solutione urburarum, qua „ Montaniæ nostræ, Cameræ, & Fisco, Nostris Regiis obligatarum immunes censeantur; ac cæ„ teris etiam quibusvis solutionibus & datiis; nec non consuetudinibus, & servitute quavis „ conditionaria, ea duntaxat ratione, nobis, aut Successoribus nostris præstandis, fiendis, seu „ exhibendis, liberi sint & absoluti, ac expediti, & prorsus supportati habeantur temporibus „ perpetuo affuturis. In cujus rei memoriam, perpetuamque firmitatem præsentes concessi„ mus litteras nostras privilegiales, pendentis & authentici sigilli nostri duplicis munimine „ roboratas. Datum per manus Rssimi in Christo Patris & D.D. Joannis Archieppi Eccl. Stri„ gonien. locique ejusdem Comitis perpetui, ac Aulæ nostræ, & ipsius Reginalis Majestatum „ eximii Cancellarii, dilecti nostri & fidelis Anno Domini MCCC. XCI. tertio Idus mensis No„ vembris, Regni autem nostri anno sexto. VVbus in Christo fidelibus, Dominis Valentino „ Presbytero Cardinali, & Almæ Eccl. Quinque-Ecclesiensis Gubernatore, ac eodem D. Jo„ anne Strigonien. Nicolao Bubech Colocens. Petro Jadrensis, Andrea Spalatensis, Andrea Ra„ gusiensis, Archieppis, Joanne Waradiensi, Paulo Tinniensi, Joanne Nonensi, Nicolao Cor„ baviensi, & Leonardo Decretorum Doctore Segniensi, Episcopis, Ecclesias DEI feliciter gu„ bernantibus. Magnificis Viris, honore Palatinatus Regni nostri vacante, Francisco Bubech „ Vaivoda, & Comite de Zolnuk, Comite Joanne de Zapolya Judice Curiæ nostræ, & eodem „ D. Comite Joanne de Veglia, Regnorum Sclavoniæ, Dalmat. & Croat. Bano, filiis Andreæ „ Vaivodæ Wol - - Nicolao filio Joannis de Kanisa, Tavernicorum, Georgio - Dapifero„ rum, & Dno Stephano pridem Palatino, Agazonum nostrorum Magistris - Comite Poso„ niensi, aliisque quam pluribus &c. „ Hæ privilegiales, atque alia Regum Privilegia pag. 209. indicantur. Firmantur S. Coronæ jura etiam sequentibus.

„ Nos Mathias DEI Gratia Rex Hungariæ, & Bohemiæ, memoriæ commendamus te„ nore præsentium significantes, quibus expedit universis. Quod nos attentis & grata consi„ deratione pensatis fidelitate & multimodis obsequiorum generibus, fidelium nostrorum Spect. „ & Magnif. Stephani de Frangepanibus Segniæ, Vegliæ, & Modrussiæ Comitis; & Bernardi„ ni filii ejusdem, per eos primum Sacræ dicti Regni nostri Hung. Coronæ, tandemque Matti „ nostræ sub Locorum & temporum diversitate, cum omni sincera fidelitatis constantia exhi„ bitis & impensis, castrum Tersact, & Civitatem Modrussam, ac castella Bythym, Plazy, „ & Klipzeh: Item similiter castra Hreglin, cum portu Buccariza & Grobnik: nec non ca„ stella Vinodol, & Drivenik, in Regno nostro Croatiæ habita; ac similiter castra Ozail, & „ Ribnich, nec non castella Dubovaz, & Zvecsay nuncupata, in Comitatu Zagrabiensi exi„ stentia - - - item totum & omne jus nostrum Regium, si quod in præfatis Castris, Castel„ lis, ac Civitatibus, Oppidis, possessionibus, portionibusque, & juribus possessionariis, ad „ eadem castra & Castella de jure ab antiquo pertinentibus qualitercumque haberemus, aut „ nostram ex quibuscumque causis, viis, modis, & rationibus concernerent Majestatem, si„ mul cum cunctis ipsarum utilitatibus & pertinentiis quibuslibet, terris scilicet Arabilibus „ - - stylus - - dempto tributo de Trigesima, memoratis Stephano & Bernardino Comiti„ bus, ipsorumque hæredibus & posteritatibus universis, certa nostra scientia, & voluntate „ Serenissimæ Dominæ Beatricis Reginæ Consortis nostræ Charissimæ de novo, ac nova no„ stra donatione approbavimus, donavimus, & contulimus, imo damus, donamus & confe„ rimus jure perpetuo, & irrevocabiliter tenenda possidenda, pariter & habenda. Harum no„ strarum vigore & testimonio litterarum mediante, quas in formam nostri Privilegii regalis „ redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint - Datum Zagrabiæ fer. 5. proxima post Fest. „ B. Mathiæ Apostoli, Anno Domini 1481. Regnorum nostrorum Hungariæ 23. Bohemiæ ve„ ro 12. „ Dubitari ex his nequit, partes illas specificataque loca, ad S. Regni Ungariæ Coronam non pertinere.

Stephani V. Regis, sunt complura nobis in extractibus, copiis item monumenta, sed missa quævis facimus. Combinatione suorum diplomatum, mortuo 7. Maji Belæ, anno 1270. successit, die 3. Junii coronatus. Obiit mense Augusto 1272. adeoque incoato Regni sui anno III. relicto filio Regnorum suorum successore. Quare:

III. LADISLAUS IV. Patri successit anno 1272. jamque Septembris mensis initio, coronatus quod fuerit, monumenta apud Lucium lib. 4. cap. 9. evincunt. Defectu carthæ, aliisque ex circumstantiis non sine dolore nostro, ac eruditorum omnium, cogimur has notitias, etiam secundum sistema nostrum constringere; easque aut sepultas relinquere; aut subinde aliquando vulgandas servare. Croatiam Sclavoniamque integram Ladislao paruisse dubitari non potest, ex diplomatibus, quorum quædam supra memorata sunt, quædam infra in Hist. Eccl. Zagr. Magnam rerum sub Ladislao hoc fuisse his in partibus mutationem demonstrant diplomata. Enimvero ultra tot Banatus, Sclavoniam pro veteri ratione (vide supra a p. 76.) divisam fuisse argumento est: quod Elizabethæ Reginæ Viduæ, *Majori* vocatæ, Comitatus inferioris nunc dictæ Sclavoniæ attributi fuerint, nempe Werevcze, Posega, Valpo, Sirmy, Valco item, suoque Ducatui de Machov & Bosna accesserint. Rei hujus plures habemus demonstrationes, infra in Eccl. Zag. Hist. insinuatas a pag. 91. alibi item. Et quia absoluta potestate, Elisabeth sibi excisis (debilitato hac ratione admodum, Apostolico Regno) usa fuisset, uti videre est etiam ex Reginæ hujus apud Pray Ann. P. I. fol. 350. *Firmano* facta obligatione; res in eas venerunt confusiones, quæ a nemine adhuc descriptæ sunt, non dicam ex causa & circumstantiis, at ne simplici narratione. Vitæ ipsius Elizabeth, insidiatum fuisse, infra hist. Eccl. Zag. p. 335. retulimus. Latæ censuræ in viros præcipuos (p. 92. hist. Zag.) pluraque cætera, ut necessum fuerit, sive Andream providere, sive per eundem provideri, perturbatis adeo Reipublicæ rebus, dum is anno 1278. Veszprimiensi Ecclesiæ, elargitur apud Schmitth. Ep. Agrien. p. 211. exemptionem cum titulo: *Andreas DEI Gratia Dux totius Sclavoniæ, Dalmatiæ & Croatiæ*, ubi reliqua inter: *Ecclesiæ Veszprimiensi, nostrorum ducti Baronum consilio salubri, gratiam duximus faciendam.* Combinatione Ducatus hujus Andreæ, Elizabethæ Reginæ, mortis plane periculi &c. quanta in historiis Regum nostrorum lateant, videre est. Andreas iste, an fuerit Ladislai IV. frater, quem Joan. Long. fuga elapsum, & in Polonia occisum scribit? aut Andreas Venetus dictus, non indago. At quibusvis rebus, non sine dolore, omissis.

Certum est Ladislaum etiam IV. *in possessorio Dalmatiæ* fuisse. Demonstrant hoc, non solum apud Lucium l. 4. cap. 9. instrumenta; sed cumprimis apud Farlatum Tom. 3. a pag. 287. ubi sententionales Ladislai latas anno 1275. in favorem Spalatensium adversus Tragurienses exhibet, cum Insertione Prælatorum, Baronumque Regni. Sententia illa occasio fuit, universorum malorum, quæ dehinc, Regi & toti Coronæ sunt secuta. Sententia illa, quia in anno 1277. arbitris fuerat subjecta, quos inter *Preste de Cotopagna, & Domaldus de Zadulinis Cives Jadræ*, consequi oportet, Jadram Ladislai dominium recognovisse. Interim opportunitate enata, explendorum a vicinis antiquorum ardentissimorum votorum, obtinendæ Dalmatiæ, sub Ladislao Rege, effectui viis omnibus modisque studebatur. Occasionem gravissimi ignis præbuit, electio Sibinicensis Episcopi anno 1274. reclamantibus Traguriensi, ipsaque Romana Curia. Paulus Canonicus Strigoniensis in Sibinicensem electus fuerat. Accessit 1275. adversus Tragurienses pro Spalatensibus lata per Regem sententia, & dum isti invicem eatenus dissentirent & in diversas eatenus societates per fœdera etiam (vide Lucii lib. 4. cap. 9.) intravissent, malum latissime est propagatum. Carolus Rex Siciliæ, Almæ urbis Senator, ac Romani Imperii (vide loco citato titulos ejus apud Lucium) per Sanctam Romanam Ecclesiam in Tuscia Generalis Vicarius, tractatus fecit cum Spalatensibus, quamvis cum clausula: *quod dictæ universitates de dictis pactis non teneantur, si prædicto D. Regi Hung. displicerent: & quam cito per ipsum D. Regem Hung. prædictis universitatibus constiterit, quod ei prædicta displiceant, teneantur prædicto D. Regi Siciliæ distincte prout ab eodem D. Rege præsenserint annunciare* &c. Venetæ, ut apud Lucium ex Dandulo, non obstante bello cum Anconitanis gesto, opportunitate uti non neglexerunt 1276. 1277. imo 1279. Episcopus Phare & Brazæ, Venetias accedens, Ducem, & Dominum Dalm. & Croatiæ recognovit, & Insulas illas sub Ducali protectione posuit. Anno autem 1285. (ut apud Lucium) Nuncios suos Tragurium miserunt, rogantes & hortantes: *quatenus ea quæ iidem* ex parte *nostra dixerint indubitanter credatis, & curetis effectui demandare.* Romanus demum Pontifex Nicolaus III. Philippum Firmi anno 1278. in Dalmatiam, Croatiam & Hungariam sub Legationis Apostolicæ titulo exmisit. Iste Sibenicensium electionem dixit nullam; Paulum electum, sub excommunicatione vetuit, *electi* uti titulo. Singulis Ecclesiis, Capitulis, Monasteriis Regni Hungariæ, solvendam Curiæ Rom. pro cujusque opibus ac facultatibus pensio-

sionem imperavit, ut demonstrat Tom. 3. pag. 289. Farlatus. Firmaturque pactis Ladislai cum Legato, ex Rajn. a P. Pray descriptis p. 349. quibus, centum marchas a se & successoribus ex fodinis argenti spondet annis singulis persolvendas. Zagrabiam 1279. veniens reliqua inter constituit, ut Dioecesis hæc, una cum Sirmiensi, Suffraganea sit Spalatensis Archieppi, Sclavoniamque Pontificiam esse declaravit, ut hinc Spalatensis, sequenti titulo uti incoaverit: *Joannes Divina misericordia Spal. Archiep. Dal. Croat. Sclavoniæque Primas.* Budam nationalem indixit synodum 1279. 18. Kal. Octob. constitutisque amplius 60. Canonibus, a Ladislao turbatur. Hinc atque dehinc quæ secuta sunt mala, describenda cum circumstantiis & causis per alios oro; me enim tacere convenit. Dico solum, repudiatæ a Ladislao uxoris, non fuisse Cumamas foeminas causam, sed Dalmatiam, factave Caroli, ut Romanæ Urbis Senatoris, & Romanæ Ecclesiæ Generalis Vicarii. Nos ultra dicere non convenit, utinam loquacitatis ac imprudentiæ, etiam ob superiora non damnemur.

Quamvis vero singularis in Ecclesias, Ladislai IV. propensio, ex tot suis pateat diplomatibus, tamen miserrimè nunc quoque audit, & describitur; quod pro tuendis Regum & Coronæ juribus, indigne occidi ac perire 1290. elegerit, quam vel clientelari jure, Rex esse. Cæterum ob tot Banos, artis studiique est, Banos sub Ladislao eruere. Erant maritimi Bani, ut *Nicolaus* 1275. *Mauritius* Banus maritimus & Spalati potestas 1278. *Jula* Eppus Nonen & Banus. Bani item Dalmatiæ Croatiæque, Sclavoniæ item, atque hi plures. Sed hæc ad Banorum historiam.

VI. Andreas III. *Venetus dictus.* Supra insinuatæ intentiones, mortuo Ladislao, plane patuerunt. Enimvero ex epistolis Nicolai Papæ a Raynal. exhibitis, patet manifestè, Ungariæ Regnum juris sui Romam credidisse; scribit enim Nicolaus ad Episcopum Æsinum: *Cum itaque Regnum ipsum ad Apostolicam Sedem multipliciter pertinere noscatur, te ad partes illas - - destinamus - - denuncies, prædictum Regnum ad nos & Romanam Ecclesiam ex causa multiplici pertinere, aperte & publice nostro, & ipsius Ecclesiæ nomine protestando ut nullus - - jura quælibet in eo Regno ad nos, & Ecclesiam ipsam spectantia quomodolibet invadere, occupare vel usurpare præsumat.* Idem Rudolpho Romanorum Regi significat, Alberto quoque Duci, quin & Strigoniensi Primati Lodomerio: *Cum præfatum Regnum, ad Romanam Ecclesiam ab antiquo etiam pertinere noscatur, & per dictum Regem sub obligatione sua & Regni sui tempore quo - - Firmanus Eppus in ipso legationis officio fungebatur nonnulla promissa & jurata fuisse - - volumus, tibique præcipimus - - perducere studeas, Regnum ipsum ab antiquo etiam ad Romanam Ecclesiam pertinere, sibique fore, prout præmittitur obligatum* (apud Pray Ann. P. I. pag. 361.) Mirum Papam, Bulæ Sylvestrinæ, nec meminisse, at unice juratæ a Ladislao IV. fidei, & operationum Firmani Episcopi. Si unquam, nunc sane, occasio fuit, sive spontaneæ subjectionis S. Regis Stephani; sive Bulæ facere mentionem, crediderimque discussa Romæ quævis diligentissimè fuisse, ad firmandam curiæ, tanti momenti prætensionem. Quare quam mereantur de Regibus Apostolicis, & Sacræ Coronæ Republica, omnes singulique scriptores illi, & iniqui Patriæ filii, qui juribus legitimis orbare nituntur Rempublicam, & Reges nostros subditos subjectosque efficere, atque Regnum sua libertate privare, ipsi videant, Statusque Sacræ Coronæ examinent. Profecto nec Romanæ Curiæ Scriptorum ullus, quantum reminisci possem, Bullam illam exhiberet, neque subjectio Reipublicæ, & juris Regni totius amissio, necessaria est, ut cum Apostolica Romana Ecclesia, in Divinæ fidei communicatione, unioneque jungamur. Neque ipsa Apostolica Sedes, quæ Divinis innititur revelationibus, exigit. Quare minus se fundatos Theologos demonstrant, Scriptores illi, qui ad unionem cum Apostolica Sede exigunt, jura quævis Regnorum & Regum amitti, idemque esse: profiteri semet Romano Catholicum, ac profiteri monasterialem, quorum singuli carerent dominio & potestate. Hæc addidi, tum causa veritatis, præjudiciorumque tollendorum; cum vel maxime Christianæ Orthodoxæ Religionis (quod præ Regnis terrenis Zelat Sedes Apostolica) promovendæ studio, dum omnibus singulisque notum est, dissentientes his in Regnis Dal. Croat. Sclavoniæ Christianos, ideo potissimum unionem cum Sede Apostolica horrere deprecarique, ne libertatem amittere cogantur, illique renunciare, ac ex hominibus liberis, *Rustici* sive mancipia [illegible] vadant. Hinc in opprobrium, nos Romano Catholicos, ab illis, a vulgo omni *Musi* [illegible]sticos vocitari, notum est omnibus, pluresque e Romano Catholicis, causa libertat[illegible]dæ ad eos transeunt (qui in ipsis legibus *Predaucii* sive communicantes partic[illegible]cantur) quam ad nos ex illis. Origo hujus opprobrii, est Ladislai IV. spon[illegible]rum annuè centum marcharum, quæ, cum tributi, nomine Regni, ne sub[illegible]riæ, vetitæ fuissent; cumprimis anno 1301. nomen *pecuniæ Christian*[illegible] tributumque per Episcopos & monasteria a singulis exactum, in te[illegible]

næ. In Dalmatia autem, ut infra, *Precationum* titulo & rubrica, tributum hoc solvebatur. Orientalis Ritus & Ecclesiæ Christiani, dum in signum Christianitatis suæ nil solvissent, unionem nostram cum Romana Ecclesia ridebant, esse fidem æris contributionisque, hinc ignobilem & rusticanam, dicentes. Sub Vladislao II. (vide Decr. II. ar. 43.) de hac pecunia Christianitatis, quæ *abusus* ibi vocatur, dissensio orta est. Neque reperi, an DD. Prælati, Privilegia superinde successivè produxerint? In Diœcesi hac non solvitur Christianitas, vel ipsa tamen rei hujus apud rudes traditio, quamvis originem ignorent, fidei orthodoxæ promovendæ est impedimentum. Digneturque Majestas Apostolica pro suo Zelo facere, ut a dissentientibus Græci Ritus Orientalibus Episcopis, & curatoribus, talis contumelia, per doctrinam illorum, a rudi plebe dediscatur, evellaturque. Uti etiam, usitatissimum illis prædicatum illud: *Paysyja vera*, hoc est canina fides, quô, Romano Catholicos afficiunt. Rogandos demum volui Orthodoxos Patriæ Scriptores, ut si amor patriæ & Regni, veritas ipsa, & erga Rempublicam obligatio, movere illos nequeunt, ab inferendis Sacræ Coronæ & Regibus nostris vulneribus, saltem Religionis Orthodoxæ amor, salusque æterna tot animarum, eos moveat, ad scribendum circumspectè de ejusmodi, publici juris quæstionibus, quibus, dum placere nituntur Curiæ, Apostolicæ Sedi inferunt injuriam, & fidei ipsi orthodoxæ. Hoc Apostolica Sedes non exigit, nec præscripsit unquam, quod ea sit Christianorum ratio, quæ est Claustralium erga eorundem Generalem. Differunt jura Regni & rerumpublicarum, a fidei Divinæ dogmatibus, Canonibusque. Differunt terrena a Cœlestibus, & spiritus immortalis, a mortali corpore. His amore religionis veritatisque dictis.

Pontifex, ad prætensa temporalia jura firmanda, Carolum Martellum, Caroli II. Siciliæ Regis filium Regem Hungariæ dixit, & per Legatum suum Neapoli fecit anno statim 1290. coronari. Rudolphus Imperator, jure Imperii olim veteris Romani, Alberto filio Austriæ Duci, Regnum quærebat, quod tamen ob secutam Rudolphi mortem, Regno magna non fecit incommoda. Andreas III. successionem legitimam urgebat, jusque suum, dum firmius anteriusque fuisset agnitum, quà Andreæ II. ex Stephano ejus filio nepotis, adeoque potioris præ successionem prætendentium per sexum fœmineum descendentibus, ipse die 12. post Ladislai mortem, in Regem Ungariæ fuit coronatus, jusque Statuum defensum. Carolus, quamvis Regiis uteretur Titulis, uti sequentem lib. 4. c. 10. Lucius exhiberet memoriam: *Karolus Primogenitus, illustris Jerusalem & Siciliæ Regis, DEI Gratia Ungariæ & Dalmatiæ Rex, Princeps Salernitanus, ac ejus in Regno Siciliæ Vicarius Generalis - - Mercatores de Spaleto, de pertinentiis Regni Ungariæ ubique bene tractentur. Datum Nuceriæ 1292. die 27. Junii.* Tamen nec a Dalmatis pro Rege Ungariæ fuit habitus. At Andreas III. ut legitimè coronatus. Evincunt hoc memoriæ apud Farlatum Tom. 3. atque hæ annis 1294. 1295. 1296. 1298. quibus ubique: *Regnante Domino nostro Andrea Serenissimo Rege Ungariæ* &c. in epitome autem Joannis Archiep. Spalat. apud eundem: *Carolus Martellus assumens titulum Regis Hungariæ, & pro tali habitus a Summo Pontifice, requisivit Spalatenses, ut ipsum recognoscerent pro Rege Hungariæ, & ipsi fidelitatem jurarent. Sed quia juraverant fidelitatem Andreæ jam Corona Hungariæ insignito, responderunt non posse illam jurare alteri.* Ut horum, similiumque plurium fide, Dalmatiæ possessorium, Andreæ III. adimi nequeat.

Quamvis porro Romanis displicuerit, vanam nullamque evasisse, Regni Hungariæ Dalmatiæque, Carolo Martello factam collationem; tamen quia Nicolaus IV. hujusque successor Cælestinus V. brevi decessissent, ponendis remediis, modus non erat. Bonifacius VIII. intra finem anni 1294. Pontifex factus, & Mariæ Reginæ Siciliæ admodum affectus, ut Carolus Robertus (Martello parente jam vita functo) Regnis Sacræ Hungariæ Coronæ potiri possit, intendebant omnimode. Media ad effectum hunc consequendum quævis ponens. I. itaque, Jacobum Spalatensem electum, neque a Sede Apostolica biennio confirmatum, quod faveret Coronæ Ungaricæ, coegit resignare; eique substituit *Petrum* Ordinis Minorum Professorem (vide Cl. Farlati Tom. 3. pag. 295. Breve ipsum) *Capellanum Charissimæ in Christo filiæ nostræ, Mariæ Reginæ Siciliæ illustris* &c. cum mandatis ut in brevi, *manumque mittens ad fortia, curam & administrationem ejusdem Spalat. Eccl. prudenter exequi studeas - - oppositurus te murum pro domo Domini accedentibus ex adverso.* II. Cum Comitum Bribiriensium potentia in Croatia Dalmatiaque maxima fuerit, quæsivit Bonifacius, Comites hos, partium suarum efficere. Romam igitur 1297. sub prætextu obtinendi Sibenicensibus Eppi, *Georgius Comes de Bribir* ibat, & Venetæ constituerant, ut Farlatus: *Si dictus D. Comes Georgius veniret Venetias occasione eundi ad Curiam D. Papæ, vel alia occasione, dictus DS. Dux per se, & per dictos omnes suos habebit, & haberi faciet eum cum sua comitiva in personis & rebus salvum & securum Venetiis, veniendo, stando, eundo, redeun-*

redeundo. Post visitata Apostolica limina a Comite, ad vota Bonifacii, constitutisque insimul (accepta quamvis benedictione, & plenaria remissione culparum) prætextu eo, quod Papa, Sibenicensibus dare nollet Episcopum, sine precibus commendationeque Reginæ Mariæ, *Georgius Comes*, vel ut alii Gregorius, *Neapolim est profectus*, ibidemque conclusa quævis, adversus Regem Andream; introducendumque Carolum. His compositis, datus est Sibenicensibus Episcopus. Sed nequaquam *Paulus ille Ungarus* & Canonicus Strigoniensis, Verum *Martinus* patria Arbensis, instituto Franciscanus, *Sibenicum* Bonifacii auctoritate, Civitatis jure & insigniis decoratum. Episcopus novus, Spalatensi Metropolitæ subjectus; Archiepiscopus autem Spalatensis, Primatis Dalmatiæ titulis decoratus: omissa Sclavoniæ Primatis, quam Joannes expræsserat, est mentio. Cætera item, tantæ rei necessaria, disposita. Ob *Paulum* Sibinicensem, & *Jacobum* Spalatensem legitimè electos, at Romana potentia ejectos, relata superius p. 171. causa, eccur Reges nostri Episcopos Dalmatiæ nominent? iterum firmata est; quod nempe juri suo renunciasse, censeri arguique nequeant.

Bribirienses Comites indignissimum instrumentum effecti, multos ab Andrea defficere procurarunt, Regemque sibi a Papa dari, orare. Præcipui adjutores Briberiensium fuère Templarii, anno 1280. cum fratribus hospitalis S. Joannis (vide Tom. 3. p. 290. Farlati) per Breve Nicolai uniti. Summum autem obstaculum in his Sclavoniæ partibus, Michael Epp. Zagrabiensis. Vide infra H. E. Zag. a pag. 96. Rebus jam conturbatis, ac in motu positis, *Comes Georgius* ad Apuliam concessit, uti docent Traguriensium litteræ apud Farl. p. 297. ductoque Spalatum Carolo (quem Bonifacius Regem dixerat, Andream autem, teste Rajnaldo, Administratorem Regni Ungariæ vocabat) licèt Archiepiscopus loci nil omiserit, si Dalmatas a fide Andreæ seduceret; efficere attamen nil potuit, testantibus Dalmatarum monumentis. Ut ideo Carolus, Pauli Bani, aliorumque in comitatu, proprio item stipatus exercitu, Zagrabiam Augusto mense anni 1300. adveniens; & hic semet figens, atque unctione adhibita, a Gregorio vocato Strigoniensi (nunquam tamen ab Ungaris agnito, quia intruso, & Romæ dehinc occiso) in Regem Ungariæ auctoritate Bonifacii fuit inauguratus. Sed ob Coronæ defectum, haud coronatus, ut postea Legatus Papæ disputaverit, coronationem necessariam non esse; at sufficere unctionem; effectu, infra Hist. E. Zag. pag. 101. insinuato. Hac occasione Moneta illa Caroli, de qua meminimus supra a pag. 129. nata est, & monetæ illius defensio, ab exemplo, & privilegio pag. 180. elargito, quia monetam illam, & Nicolaus Ostiensis Legatus Papæ anno 1301. ultro tollerari debere voluit, & Bribirienses tuiti fuère. Interim Andrea Rege paulo post, ut Madius mortuo; debilitatis Caroli rebus, eum reverti oportuit. Neque ullas reperi, aut legi, factas per Carolum tum expeditiones, aut concessiones quaspiam, ut usurpata regali potestate, talem testatus effectu, probari valeat. Quare censeri debet, unctionem relatam fuisse clancularìam, peractamve Michaele Episcopo absente. Neque Carolum Zagrabiæ moratum, quia Novembri mense Michael Zagrabiæ erat, nec est ulla Caroli memoria. Anteriora quævis, quia demonstrari possunt monumentis, si indicati non essent obices; ideo patet, P. Pray in his Regum circumstantiis describendis, pleraque confudisse. *Gregorium* Strigoniensem ponit electum, tacendo per quem? & supponit agnitum pro legitimo, quod haud unquam esset demonstraturus. Dalmatinos Carolo tum adhæsisse male scribit, in pluribus enim memoriis apud Farlati legendis, videre est: *Regnante Domino nostro Andrea Serenissimo Rege Ungariæ.* Quin apud eundem in Tabulis Capituli Spalatensis p. 289. est: *An. 1301. Indict. 14. Regno Ungariæ Sede vacante. Tem. Ven. D. Petri Archiep. Spalat.* &c. Apud Lucium autem adest l. 4. c. 10. ex Tab. Traguriensium, memoria; quod in anno 1303. 22. Aug. mandatum fuerit sub pœna excommunicationis a Papa, & Spalatensi Archiepis. ut quilibet Notarius, Carolum nominaret Regem Ungariæ, primusque omnium *Siroctius*, metu excommunicationis, paruisset, *captum quod Notarii ponant nomen Regis.* Quarum rerum evidentiâ, erravit Pray, estque corrigendus, dum Dalmatinos Croatas & Sclavos ab Andrea Rege, ad Carolum defecisse ante annum 1300. scripsit.

V. Andrea III. mortuo, Carolus desertus erat ab omnibus, causa potissimùm servandæ libero Regno, libertatis; & à vindicanda Coronæ, subjectione. Præmissa, Caroli videlicet in Regem declaratio, unctio Zagrabiæ, Monetæ distributio &c. animos a Carolo removerunt. Itaque exortis gravissimis Civilibus bellis, & *Venceslao* atque *Othone* antepositis, ob tot tantosque rerum eventus & circumstantias varias (quas omittimus) demum anno MCCCX. Carolus Robertus, in Regem Ungariæ fuit coronatus, verusque Ungariæ Rex evasit.

Bonifacius intellecta Andreæ morte, per submissum a se Legatum dare Ungaris Regem, legesque scribere voluit; intelligens autem, Venceslaum liberè electum, coronatumque a Colocensi Archieppo, (Sede Strigoniensi vacante) suoque Legato; hunc, & cæteros excommunicante, atque ob id tractato, pro Reipublicæ jure & circumstantiis (vide pag. 98. hist. Eccl. Zagrab.)

grab.) cum legatus recessisset, ac Venceslaum ad curiam Romanam evocasset, Episcopos item, qui resistebant, partesque Coronæ tuebantur; in favorem Mariæ atque Caroli, lata promulgataque fuit sententia, quam ex Raynaldo, P. Pray Annal. P. I. a pag. 374. exhibet. Qua in sententia, Anno 1303. II. Kal. Julii Anagniæ, ut ponitur lata, subsistere nequeunt verba: *de quo etiam in Strigoniensi Ecclesia, juxta ritum antiquum Ungariæ per Personam idoneam Regale susceperat diadema* &c. At hæc vel addita sint successivè, vel mutata, ab ignorante rerum nostrarum. Profecto in *Strigoniensi Ecclesia*, coronari debuisse Reges nostros, erutum non est. Sed nec ullus Coævorum scriberet, Carolum ante 1310. fuisse coronatum. Quin si verum est, insinuatos ibi Episcopos, tot item Archidiaconos, aliosque ex Ungaria & partibus subjectis adstitisse, qui credam? res publicas, atque in eorum præsentia gestas, eos ignoravisse, Carolum nempe, coronatum non fuisse, neque ritum Ungariæ exigere, ut Reges coronentur Strigonii, sed ab Strigoniensi Primate. Illud quoque qui credam a Romana Curia inseri potuisse? ut omisso Archieppi Gregorii nomine, quem Papa constituerat, sed Ungaria non agnovit, quasi pro firmanda illegalitate sua, *per Personam idoneam.* Quare relata superius p. 111. Doctiss. Lucii observatio, vana haud est, præcipue postquam constat vigens *correctorum* studium, plurimorumque collectorum ex præjudicio & auditis, sive ad Romanas tabulas repositio; sive confectio, ut hodie multa non solum disputentur, sed ut apocrypha rejiciantur. Plura sunt etiam in sententia illa, atque litteris a Raynaldo exscriptis, quæ demonstrari non possent. At his omissis. Negari nequit, Bonifacium pro Carolo tulisse sententiam, estò de verbis genuinis sententiæ dubitetur. Constat item, per censuras, latam sententiam effectui dare voluisse Pontificem, & per Austriæ Ducis in Venceslaum concitationem. Dalmatiæ Notarii ab exemplo *Sirocty*, ab anno 1303. Mensis Octobris inserebant: *Regnante Domino nostro Carolo Roberto Rege Ungariæ*, ut refert memorias hujusmodi Farlatus. Croatas Liburnicos inclinâsse in Carolum arguitur ex potentia Comitum Bribiriensium. Sclavoniam æque fulmen latæ excommunicationis terruisse videtur, Augustini Eppi, à Benedicto XI. dati, acceptatio.

A morte Bonifacii, quia Benedictus XI. suavius quævis egisset, notus, Clero & Magnatibus Ungariæ, latasque antecessoris excommunicationes sustulisset, Clemens æque V. Benedicti Successor, paternè Caroli negotium procurâsset; exhaustis & pertæsis Reipublicæ nostræ membris, cumprimis quod Venceslaus, neglectim urgere videretur sui electionem, ac demum ipse, cum filio decessissent: Otho autem patrociniis destitueretur, & a Ladislao Transilvaniæ Vaivoda ad resignandum fuisset deductus, resignavissetque, vota Caroli assurgere cœperunt, jamque anno 1307. pro Carolo semet declarârunt, relati infra hist. Eccl. Zagr. pag. 335. Itaque anno 1308. erat Junio jam mense Carolus Zagrabiæ, ut diplomata Ecclesiæ hujus p. 101. hist. Ecc. Zag. indicata, demonstrarent. Hunc, Legatus Papæ Cardinalis Gentili, e Dalmatia veniens, Octobri mense Zagrabiæ reperit; accessionesque plurimorum ad Carolum Regem augebantur. Sane anno 1309. sive IV. anno Pontificatus Clementis Quinti, Clerum prope universum Carolo adhæsisse, arguo ex epistola, pag. 70. hist. Eccl. Zag. relata, tot Episcoporum ad Clementem scripta, pro castro Medve Zagrabiensi Ecclesiæ restituendo, magisque verosimile esse censeo, si Zagrabiensis Episcopus Augustinus, orationem pro Carolo dixit, hac occasione Budæ fuisse dictam, ac anno sequente in campo Rakos. De instrumento autem, a Peterfy Tom. I. Conc. Hung. p. 150. relato, atque à Pray p. 382. exscripto; quô, anno 1308. die 27. Novembris, ex indicta per Legatum Diæta Carolus in Regem catervatim elevatus exponitur, eruditus lector, quod lubet sentiat. Mihi ab ignorante quopiam rerum nostrarum, ex Raynaldo confectum esse videtur; neque stylus est diplomatum, ut in his versatus, reperiet. Falsitatem autem ejus plane evincit conclusio: *Actum ut prædicitur in dicto loco Prædicatorum prope Civitatem præsentem ultra ipsum Danubium ex opposito dicti Castri, præsentibus Reverendo in Christo Patre, Domino Thoma Episcopo Vegliensi, ac Venerabilibus & Religiosis Viris fratribus Paulo Priore Prædicatorum, & Haymone Ministro Minoris Fratrum, Ordinum Provincialibus, & Salomone Vicario Provincialis fratrum Eremitarum in Provincia Hungariæ, cum eorumdem fratrum multitudine.* Sane Provinciales Religiosorum cætuum, intra Status Ordinesque Regni, fuisse a S. Stephano Rege positos, Decretum ejus I. non testatur. Sed nec Andreæ II. sub quo Prædicatorum & Minorum instituta cœperunt, quin nec actu Provinciales, cum fratrum multitudine ad diætas *per Regales* vocari, aut eos intra Prælatos Coronæ censeri (cum nihilominus in Notariorum fide exponeretur: *de mandato præfati D. Legati, nec non a prædictis Prælatis*) notorium est. Quare cujus sit momenti? diploma hoc, quô, Carolo Coronam obtigisse ex gratia Provincialium fratrumque multitudine prætenditur, doctus eruditusque lector concludat.

Quamvis autem Clerus ad Carolum accessisset, tamen Cardinalis Gentilis Censuræ, no-

vo

vos motus causaverant, ut anno 1310. Carolus coronatus, & Rex Hungariæ primum evaserit, & post coronationem, V. Kal. Sept. an. 1310. Donationem a Ladislao Rege Avunculo suo factam 1277. super Casna, nunc Cassina, Eccl. Zagr. confirmat, Albæ. Sed & dehinc in Sclavonia, ut Sacræ Coronæ membro, multa dispusuit. Banos Sclavoniæ continuo non mutabat, quia monumenta Zagr. Ecclesiæ, Civitatis item, aliorumque, *totius Sclavoniæ Banum Stephanum*, ab anno 1310. (cujus Bani castrum Selin fuisse, plures docent litteræ) ad annum 1317. evincunt. Successit Stephano, *Joannes*: ut ex Privil. relato pag. 48. Hist. Eccl. Zagr. atque aliis, ad annum circiter 1322. Banus iste, occasione litis intra Capitulum & Civitatem Regiam, causa tributi vulgo *Filarschina*, ex commissione etiam Regia judex, dum Civitas exciperet vi suorum Privilegiorum contra judicatum, deliberavit. anno 1321. *Per clausulam generalem Excellmæ Banorum dignitati non derogari, insuper in hac causa delegata Regia auctoritate habita, frivolam exceptionem judicari.* Prima sententiæ hujus verba, moverunt omnes per Privilegia a Banis exemptos, ut in Regni congregatione protestarentur, & quidem etiam Capitulum; tum ob fatam clausulam; cum etiam, quod in meritoria sententia posuisset: *Salva Regnicolis libertate, tributa hæc nova, contra quoscumqne possessores, etiam Capitula, impugnandi.* Joannis hujus Successor *Nicolaus*, filius Amadei, perpetuus Comes Supruniensis, & de Komarom, cum prædicato de FolsöLindva. qui 1323. Banus fuit (uti docent in Auditorio Regis, approbatoriæ, III. Kal. Decemb. latæ prioris sententiæ, ad Nicolaum totius Sclavoniæ Banum missæ, ubi, Joannis condam Bani exprimitur) an suscitatam ab antecessore causam promoverit me latet; Nicolai attamen Successor, *Mykcs*, (varie scribitur, ut Michaël, Mikecs &c.) *totius Sclavoniæ Banus*, dignitatem hanc, ex Tavernicorum Magistro consecutus, anno 1325. Privilegium a Carolo obtinuit, quô, reliqua inter: *Honor Banatus per exemptiones, quas per nos, aut Prædecessores nostros ad importunitatem petentium, fere omnibus Nobilibus de Sclavonia, scimus esse concessas, omnino diminutus - - omnes exemptiones, si quas, quibuslibet Nobilium terræ Banatus, a nobis vel nostris prædecessoribus obtinuissent, per quas se a judicio & jurisdictione, aut jure Banatus in aliquo retraxissent, revocantes & cassantes, statuimus: quod universi & singuli homines, tam Nobiles, quam alii cujuscumque præeminentiæ, conditionis & status existant, in tota terra Banatus, judicio & jurisdictioni Bani subjacerent.* Ennata hinc quæstio, an postremis verbis: *cujuscumque præeminentiæ*, Episcopi & Capitula intelligerentur? Anno 1326. 4. Kal. Augusti, Ladislao Archiep. Colocensi & Cancellario, per Caroli Privilegium novum, evanuit, quô, stabilit Eccl. Zag. in Bonis omnibus, a quocumque ipsi justè datis; & insuper, in omnibus libertatibus eidem antea concessis, omniaque indebitè ablata, vel alienata, pro plenitudine Regiæ potestatis, pleno jure restituit. *Mykcs* Banus, continuo annis 18. Banus Sclavoniæ quod fuerit, variæ demonstrant litteræ, & diplomata, ut Carolus mutationem priorem, Banorum, sustulerit. Plura habemus, quibus Caroli Regis historia posset illustrari, sed quia privati forent juris, ea omittimus. Duo addimus, ad jus publicum spectantia. I. in anno 1322. ultimo Kalen. Julii, per manus Stephani Episcopi Vesprimiensis, *Regina Elizabetha*, Csanadino Præposito Varadiensi, Secretario Cancellario & Comiti Capellæ Caroli Regis & consortis sui, filio autem Comitis quondam Thomæ, filii Pancratii de genere Chanad, possessiones Reginales *Zehun, & Vasad* in Comitatu Zathmár donat, statuique facit, cum reambulatione, per conventum S. Stephani Proto-Martyr. Varadien. relatasque sibi litteras statutorias confirmat. Quæ ad jura coronatarum Reginarum sunt, cum tot aliis, uberius notatis pro opere: *de Illustribus Sacræ Coronæ fœminis.* II. Ex rescripto Caroli ad Mykch Banum anno 1335. quid Cybriones sint intelligi, ubi: *Quod vos super ipsos de eorum Vineis, pro usu Castri, singulas mensuras Vini quæ Cybriones vocantur exigere voluissetis, & adhuc peteretis - - mandamus: quatenus ipsos Cybriones Vini, super eos, si ipsi hucusque non solverunt nec dederunt, recipere seu exigere, nullatenus præsumatis, & hoc idem præceptum Banis pro tempore constituendis firmiter observandum &c.* An hinc successive *jus montanum* enatum sit? indagent doctiores. Obligatio autem illa, quæ titulo *Mæno Vedro*, in promontorio Jachkovina, a quavis Vinea, nunc etiam solvitur ultra decimam, cubulus unus; de qua sæpe varias audivi conjecturas interpætationesque, quas nosse nil juvat, videtur mihi, a *Mæniis castrorum* derivari, & sæculis tot, traditione majorum servari. Et quia a Vinea singula, *Cseber unum*, ut plebs vocaret, servando mensuram, exolveretur; non solum tot sæculorum usu, illa obligatio in præscriptionem venit, verum radicatur in Andreæ II. Decreto art. 29. Qui Cybriones quia olim Regum erant, Andreas Rex anno 1221. (vide Hist. Eccl. Zag. p. 46.) pro beneficiis quatuor Canonicorum, inter cætera *Brache, nunc Vrabche*, ubi Jachkovina donando, & Canonicos fundando (in quorum uno, ego nunc essem) præhabitumque suum jus omne Regium, in eos transferendo, est: legitima

mmm 2 Cy-

Cybrionum; nobis a tot sæculis exolutio, & quid sint? olimque fuerint? practica & vigens, ad explicandum art. 29. & Caroli Regis mandatum, deductio. Ut conjecturas alias, tanquam ingenii solius, atque leves, cedere oporteat.

De Dalmatia dicendum est; mallemusque tacere, dum Evangelistarum ab exemplo, necdum intra Christianos veritatem scribere fas est, fatendo ut Evangelistæ, varios Apostolorum affectus defectusque. Interim quia sub Bonifacio VIII. conclusum fuerat, occasione memoratæ superius Apostolicorum liminum, a Comite Georgio visitationis, Neapolimque accessus, pro commendandis Sibenicensibus obtinendi Episcopi, & juris Civitatis; ut Dalmatia sub clientella sit, maneatque Pontificis, ita: quod Comites perpetui hujus sint Georgius, suique generis Bribirienses, ut pactorum horum mentionem faceret Lucius; apud Farlatum autem Tom. 3. p. 7. *Georgius* ab anno 1303. ad annum 1323. Comes Spalati exhibetur. Illico atque Romam allatum est, anno 1307. ad partes Caroli accessisse, relatos p. 335. Hist. Eccl. Zagr. Carolus in Sclavoniam exmittitur, in Dalmatiam Cardinalis Gentili. Qui isthic disponit plurima. Abeuntique in Sclavoniam atque Ungariam Cardinali, in Dalmatiam alter submittitur, videlicet *Arnaldus S. Mariæ in porticu Diaconus Cardinalis*, qui ibidem, quævis disponebat, pecunias tributaque exigebat. Quin Archiepisc. Spalatensem *Petrum* sub censuris & anathemate lato 1311. Octob. mense, annis multis tenuerunt, comissa Diœcesis Capitulo cura, ut nec ad Viennense Concilium admissus fuerit. Causa tanti, tamque diuturni anathematis, in Apologia Petri Archiep. anno 1315. scripta, & a Farl. Tom. 3. p. 305. exscripta, tacetur, aut potius exmititur, & per notas - - - absorbetur. Fuit attamen maxima, quod tributis impositis non paruerit, sed appellaverit ad Regem, quodve suo instinctu, Jadrenses ad Carolum ivisse, creditum sit, suaque venia, evenerit, ex collecta inquisitione 23. Octob. 1310. (de qua etia n Lucius l. 4. c. 12.) *post prohibitionem Dni Papæ*, Venetis quædam vendita, & ab his empta fuisse. Ut notaret Joan. Archid. Cætera item. Ratio curiæ, ad terrendos cæteros Dalmatinos, exigebat: Petrum ab anathemate non absolvendi, in quo anno 1320. adhuc erat. Profectus ad placandum Papam Avenionem, isthic 1324. obiit Petrus, & vigore constitutionis latæ a Bonifacio VIII. quod in curia decedentium, conferenda sint beneficia a curia, a Joanne XXII. *Balianus*, natus *Beryti* in Phœnicia, datus fuit Spalato Archiepiscopus. Indicata Bonifacii VIII. constitutio, utrum in Apostolico Ungariæ Regno, fuerit acceptata? qualiter item, causa evasit, Decr. 7. ar. 65. sub Vladislao Rege, erudite in historia Ecclesiastica, Ecclesiæ Ungaricæ, si quis eam est scripturus, posset tractari. Sub Baliano, *Bertrandus* tituli S. Marcelli Presb. Cardinalis qua Apostolicæ Sedis Legatus, Dalmatiæ præfuit, & sub nomine ac titulo *precationum*, partem 25. proventuum & redituum quorumvis Ecclesiasticorum, etiam a monasteriis per interdicta & Censuras (meditando legi meretur hic Tom. 3. Cl. Farlati) sibi exolvi fecit. *Baliani Archiep.* memoria magna est, quod 1326. Monialibus juramentum imposuerit. *Ego N. promitto DEO & Sanctis ejus, & Vobis Dnæ Abbatissæ vel Priorissæ, coram vobis, & Conventu nostro, me perpetuo servaturam continentiam, in hac domo, vel monasterio, quatenus DEus fragilitati meæ permiserit. Et renuncio propriis; & vobis debitam secundum regulam S. Benedicti obedientiam, & stabilitatem, & conversionem morum meorum, promitto.*

Quamvis porro Jadrenses anno 1311. ad Carolum Regem Oratores suos miserint, privilegia antiqua confirmari postulantes; eosque in protectionem Carolus (ut docet Lucius lib. 4. c. 12.) suscepisset, magna Venetorum eatenus anxietate & cura, ut docent eorumdem apud Lucium litteræ; nihilominus neglectus Caroli providendæ Dalmatiæ, satis testatur, pacta illa Neapolitana anno 1298. inita cum Bribiriensibus, obstitisse: hinc ut Lucius l. 4. cap. 13. Comes Georgius, ab ipso Summo Pontifice *Comes Civitatum Dalmatiæ* vocabatur, quod dein in Principem Dalmatiæ fuit mutatum, ut docet Mladini titulus: *Mladinus Croatorum Banus, Comes Jadræ, Princeps Dalmatiæ, & secundus Bosnensis Banus.* Et cum singula describere nequeam, ob compendium ad quod me impellit necessitas, lector erudite ac docte, perpensis combinatisque iis, quæ Lucius l. 4. cap. 10. 12. 13. 14. Item Madius, citatique per Lucium Scriptores, nec non Excell. D. de Monacis, scribunt; aliud non reperies: quam in tantis rerum perturbationibus, studioque promovendorum temporalium affectuum & potentiæ, adoranda DEI providentia, *Jus Sacræ Regni Coronæ*, Regumque nostrorum Apostolicorum, *in Dalmatiam*, Bosniam, Chulmiam, Croatiam, his ipsis conatibus & disturbiis, illustratum firmatumque evasisse, tametsi *in possessorio* novitates ac vulnera, emerserint.

Enimvero, quæ his temporibus, fuere Venetis bella, cum vicinis, lib. 14. describit de Monacis; missisque cæteris, cum in gravissimum Ferrariense bellum incidissent, atque a Clemente V. ipsi excommunicati, & Dux eorum dignitate privatus (pag. 266. l. 14. Monacis) atque a Dalmasio Capitaneo gentium Legati Papalis, mense Augusto 1309. superati; ut Henrici VII. Imp.

Imp. protectionem orare debuerint, renovareque suam erga Imp. ut a pag. 144. obligationem. Subsecuta illico Bajamontis Teupulo conspiratione adversus Rempublicam. Cognoscentes se ipsos; dum Jadrenses occasione usi, sese a subjectione Venetorum liberare procurabant; Venetæ metuentes, ne Mladini prætensus in Dalmatia Principatus, ob Bosniam & Croatiam stabiliatur; aut ne Dalmatia, Regno Siciliæ uniatur, cum scripsisset Clemens Henrico Imp. (ut Excell. de Monacis p. 270.) quin edidisset Bullam, qua Robertum Siciliæ Regem, ut Ecclesiæ Romanæ vassallum & feudatarium, inhibebat; ab omni, & qualicunque status, ordinis, dignitatis, præeminentia sive in terris, sive mari, invadi, offendi, turbari; Clemens porro, a Philippo Rege protegeretur; ideo in ejusmodi circumstantiis, salubrius salutariusque esse, eorum Reipublicæ, si Dalmatia sub Sacra Ungariæ Corona remanserit, quam si, vel Siciliæ jungeretur; vel proprium obtineat Principem. Eapropter fatentur Carolo in epist. ad eundem, relata a Lucio, jus Regni Ungariæ expræssum & notorium, in cujus robur, a portubus ad beneplacitum Ungariæ Regum, partes duæ solverentur, se autem Belæ Regis gratia, in possessorio tantum Jadræ esse. Cauti attamen & prudentes, Legatum suum instruunt, unde jura quoque eorum (recole dicta a pag. 212.) coram Rege extraneo, atque Regno vix potito, adeoque jura Coronæ suæ ignorante, petere debeat. Videntes demum, Carolum petita Jadrensium, ob Papam, moxque insinuatas circumstantias dissimulâsse, quamvis Jadrenses ad Banum Mladinum confugissent. Metuens autem Mladinus, ne Carolo suspectus evadat, permisit Jadrenses, cum Venetis pacisci, ut iterum socii haberentur Venetorum, nulla autem ratione subditi. Vide Lucii c. 12. l. 4. §. ultimo. Item cap. 15. *Jadra etenim ab eo tempore - nullum militem, præsidiumve admittebat; nam Comitem ipsi eligentes Jadrenses, Civitatem per se custodiebant. suisque legibus & moribus regebant - - - in arsenatu duas galeas, aliasque plures varii generis naves habebant* &c.

Mladino suam auctoritatem (Luc. l. 4. c. 14.) nimium elevante, atque in ruinam libertatis Dalmatiæ tendente, satis Venetorum studia, testatur scripta ad Spalatenses eorum epistola, p. mihi 206. apud Lucium. Interim ex pactis ibi a Lucio descriptis l. 4. c. 14. Venetos intra & Tragurienses, Regum Hungariæ in Dalmatiam jura, ab ipsis Venetis recognoscuntur, & firmantur, dum inserunt: *Salvis honorificentiis & juribus D. Regis Hungariæ, quæ deberet habere.* quæ iterum repetuntur. Æquè in inductione Comitis Pauli ad rebellandum, clausula repetitur: *Salva semper fidelitate & honore Domini Regis Hungariæ.* Item in pactis cum Neliptio, excipitur Rex Ungariæ, *pro eorum inimicis, exceptis D. Regem Hung.* & infra: *Nec contra Dominum Regem Hung.* Sed in monumentis etiam, ut exhibet Farlatus ponebant: *Regnante Domino Carolo Roberto, & Domino Joanne a Superantio inclyto Duce Venetiarum*, ut ex his, DEO justitiam protegente, manifestè eveniat; Venetos jura Regum nostrorum in Dalmatiam agnovisse, fuisseque testatos. *In possessorio* novitates atque vulnera, ex Venetorum parte illata non sunt, aliter; ac quod cum Carolo, Venetorum quoque Ducis sit memoria. Verum erat protectionis, & consociationis tantum, haud vero juris, & proprietatis Serenissimæ Reipublicæ. Quis legitime deducet arguetque, ex fœderibus mutuæ defensionis, Regum atque Principum, subjectionem demonstrari; Quam primùm mandari nequit, sed rogari & pacisci oportet, subjectio non docetur, sed æqualis conditio. Quare dum mutua fuerunt fœdera & tractatus, Dalmatas inter & Venetas, pro defensione libertatis, subjectam fuisse Dalmatiam Venetis, concludi nequit. Profectò dum Madio teste, Carolus Mladini insolentias vindicare non omisit; dum gesti cujuspiam belli per Venatos adversus Mladinum, nulla esset memoria, at unicè Spalatensibus scriptarum epistolarum, pacta illa, ad quæ respexerunt, inscio Carolo, cum subditis suis facta? lector determinet. Accedit epistola Caroli, relata a Lucio cap. 15. pag. mihi 217. ubi: *gratiorem tamen vestræ fidelitatis constantiam, & voluntatem subjectionis debitam fore sincerum, per multorum operum exhibitionem cognovimus.* Petebant Spalatenses, sua confirmari privilegia, ad quæ ait: *Privilegia quædam vestra, ad præsens propter quod nequivimus confirmare, dictus D. Archiepisc. - - recitabit cum cæteris responsis. Datum Modrusii 17. Kal. Aug.* Clariss. Farlatus (Paduæ scribens) Tom. 3. p. 311. *in nota* docendum habet, quando Spalatenses, & quo tempore? fuere ante, Venetorum subditi? dum asserit, contra doctissimè scripta a se, atque tot monumenta exscripta: *Spalatenses - anno 1327. in fidem ac potestatem Venetorum, spontè redierunt.* Redire qui poterant? qui sub potestate Venetorum, nunquam fuere.

Lucius, estò his Capitibus tam aperte noxiéque Sacræ Coronæ juribus non noceat, ut prioribus; attamen, *conjecturæ suæ*, pro evidentia veritatis haberi nequeunt. Cap. XI. Danduli authoritate, *Mare Adriaticum* vocari, vocandumque esse *Culphum Veneticum* adumbrat; in fine Capitis: *Veneti ab antiquissimis temporibus proximi Tuscis* &c. (ibi legenda). Causam appellationi ex Dandulo suggerens: *Thomam Maurocenum ab Innocentio Patriar-*

cham effectum &c. Hæc qualia sunt? reflectendum censuimus. Adria noster, quod aliquando Tuscum aut Etruscum mare dictus habitusque fuerit? docendum est. Venetorum potentia, florente vigenteque Romano Imperio, non celebratur. Longobardi imbecillitatem Venetorum satis prodiderunt, dum receptaculum profugii intra aquas quæsiverunt. Societatis Dalmaticæ contra Imperium Orientale (cui Dalmatia obnoxiebatur) memoria non reperitur: nec Saracenorum propulsatio. Narentanos Veneti non deleverunt, illi enim propriis pollentes viribus floruerunt ad annum usque 1172. quò (teste Jacob. Luccari) Eles, Zviezdodrag, & Istok, sive Stephanus, nationis illius Principes, cùm civili bello pro Imperio conflixissent; a Serbliæ insuper Principibus obruti, patriæ ruinam ediderunt. Narentanis, Almisanos successisse superiora demonstrant. Quare, DEI miseratione, cùm modò cessare incoent, misera illa sæcula, quibus imaginatio pro revelatione, post absolutam de interprætandis somniis Missam (quæ nunc etiam, in Veteri Missali Zagrabiensi esset, quamve eruditis & doctis, uti supra pag. 148. libenter exscriberemus, ad interprætandas cognoscendasque tot, tantasque revelationes a Sæculo IX. vigentes, ut ferme Evangelicam veritatem obnubilaverint, si defectus carthæ non esset) haberi debuit; & rei cujusvis veritas; *ex congruentia*, &: *non est supponendum*. Cùm inquam Apostolicorum nostrorum Regum, Magistratuumque zelo, cessare incoent Scholasticorum nebulæ, ac demum sano intellectui, serenitate uti admitatur; præmissa, eo magis per Scriptores Venetos demonstrari debent, quod I. Veneti tributa solverint Impp. Occidentis; & ab Othone de portu, privilegio sint donati, uti supra pag. 144. deduximus. 2dò: Quod non solum aliis attestantibus Scriptoribus; verum Venetis ipsis; Marchiones Ducesque, aut Domini, vicinarum illis Civitatum locorumque fuerint, ut Meraniæ, Istriæ, Tarvisii, Veronæ, Paduæ &c. Quin Northmanis extinctis, tametsi Germani mare Adriaticum neglexerint, Maris hujus dominium Venetos obtinuisse doceri debet, præcipue dum constat, Emanuelem Imp. per Dalmatiæ Croatiæque recuperationem, totius Adriæ dominio fuisse potitum. *Jadram* item, ut fini Venetorum inimicam, prætextu belli Sacri, per peregrinos, descriptis supra factionibus, fuisse ruinatam. 3tiò: Brietio teste, Balduino Flandro Imp. Creato, Thomaque Mauroceno Patriarcha, *Venetis cessère Insulæ maris Ægæi, Bonifacio (præter Cretam, jam sibi ab Alexio juniore datam cum magna vi auri) concessa quoque a Balduino Thessalia, ac Peloponnesus, cum Regis titulo, Græci autem fugitivi in Asia & Europa, sibi confecère Principatus* &c. Itaque majorem Imperii partem sortiti non sunt Venetæ; neque tunc titulis Dalmatiæ & Croatiæ insigniti: quominus tunc aut exinde, ut Lucius conjiciendum ait: *Culphi Venetici nomen apud authores usurpatum reperiri*, verum sit. Immo ipse L. 1. cap. 6. p. mihi 25. fatetur: *Romanæ providentiæ imitatores Veneti - - - navigationem per temporum vicissitudines eximie dirigentes, maris Adriatici dominium consecuti, eidem quoque nomen proprium impartiti sunt, feliciterque per tot sæcula servant.* Ut Culphi Venetici nomen, ab iis, sive Dandulo veniat, quod *feliciter*, ob descriptores Danduli, odiumque utilium apud nos, Reipublicæ nostræ studiorum; *servant*. 4tò: Post captam Constantinopolim Rajnerius Geno Dux Venetiarum, mare Adriaticum, *aquas Sclavonicas* fatetur, anno 1268. apud Lucium l. 4. c. 9. Ragusinos autem fuisse aliquando Venetorum subditos, nec Veneti Chronistæ referunt, minus Ragusei. Quare Danduli cogitatio, *Adriaticum mare, Culphum vocari Veneticum*, caret fundamento, præcipue dum Danduli temporibus, Alpes intra & Athesim, Sinus Veneticus consistebat: inde Sinus Tergestinus: & post Istriæ peninsulam Flanaticus; alio nomine Quarnarus: postea Seniensis, & alii consequenter a Civitatibus & oppidis præcipuis cognominati; ut Adriæ pelagus, inter Illyrici, abhinc & Italiæ illinc oras effusum, *Illyricarum* (teste Ortellio &c.) *postea Sclavonicarum undarum* (fatente Rajnerio Geno ut supra) nomen servârit. Quare Lucii conjecturis subscribi nequit.

Ad caput 13. Lucii notamus. Gregorium Comitem, quem Bonifacius VIII. Comitem Dalmatiæ vocavit, quamvis scribat Lucius: *hunc titulum Gregorius retinuit, & deinde in Comitem Dalmatiæ mutavit*, neque ab incolis, neque ab aliis vicinis, Gregorio datum fuisse inveniri; at Mladinus *Principem Dalmatiæ* sese inscripsit. Item illud Lucii: *exindeque Nona, Scardona, Sibenicum, Clissum, Almissum, quamvis Croaticæ Civitates, & legibus Croatorum viventes - - - inter Dalmaticas simul cum Tragurio & Spalato numerari cœpère, & quasi postliminio Dalmatiæ restitutæ fuère*, haud intelligi, accipiendumque esse, *tum illico*, sive initio sæculi XIV; quia ipsemet Lucius cap. sequente, Joannis Superantio Ducis Venet. epist. ad Tragur. ubi: *de duobus lignis Januensibus - - qui apparuerunt in partibus Sclavoniæ.* In pactis confœderationis cum Neliptio Tininy Cetinæque Comite, *Sclavoniæ*, nequaquam Dalmatiæ fit mentio. Similiter in instrumento, ligæ cum Comitibus Corbaviæ, Ostroviczæ, Scardonæ, & Clissæ, contra Neliptium, A. 1343. per ipsum Andream Dandulum Ducem ratificato, exprimitur: *quot bona ex pace proveniunt - - in quibus tota contra-*

tracta Sclavonja propterea subjacebat. In relatione obsidionis Jadrensis Albert. Mussatus: *Jadrenses - - pulso præsidio ad Banum Mladinum vicinum oræ Sclavonicæ Comitem defecêre.* Omissis cæteris, Lucius ipse c. 12. *Veneti Spalatum consecuti, Provisoribus in Sclavonia missis, Spalat. Sibenic. & Tragur. mutuis fœderibus illigârunt.* Proinde ratio temporum est observanda, neque per Gregorii defectionem, tum subito Dalmatiæ restitutæ sunt, illæ Civitates; nisi Bonifacius, pro Veteri more Romanæ Curiæ, eas pro Dalmaticis, Gregorio expræssisset.

Caput XIV. subjectionem erga Hungariæ Reges, satis testatur, dum ubivis *Salva fidelitate & honore D. Reg. Hung.* illosque omnes tractatus fuisse Societatis mutuæ perspicuum est. Attamen quia Lucius, hoc, prioreque Capite, persuadere nititur: Almisum & Scardonam, a Traguriensibus & Sibenicensibus, *ope Venetorum capta fuisse*, Almisumque retentum; deferendum ipsi non esse monere voluimus. Madius enim coævus testatur: An. 1323. cum Spalatenses Almisum invasissent, Gregorius Comes Clissi *intravit agrum Spalati, & deprœdavit totam bestialitatem* &c. quæ Lucius pluribus testimoniis roboravisset, male concludens: *ad hæc tempora referri debere supra relatam expeditionem Tragur. & Sibenicen. Venetorum auxilio contra Almisum & Scardonam factam.* Viderit Lucius abs se describi verba, & societatis promissæ pactatæque fœdera, ideo ad occurrendum quæstioni, an a Venetis præstitum quidpiam fuerit? aut piscati sunt meris promissionibus; ut secuturæ ætati objicere quid valeant? *auxilio & ope Venetorum*, quævis acta fuisse, *conjectandum ait.*

In legendo Capite XV. diligentissima attentione opus est; miris enim modis, ex relatis superius, legitimum Dalmatiæ dominium adstruit, *cum* inquiens *Robertus Neapolitanum Regnum, Andreæ filio Caroli destinâsset, ex horum Regnorum unione, Venetis Dalmatiæ amittendæ suspicio injecta est, quam deinde negata Spalatensibus veterum Privilegiorum confirmatio auxit.* Vide Lucii ideas, eò periculosiores, quod per denegatam a Carolo privilegiorum confirmationem, Dalmatiam juris Veneti esse, a Carolo agnitum fuisse, argui possit. Quare caput hoc, meditando examinandoque legendum. Lucius ipse Marini Ducis attulit cap. 12. epistolam, quâ Dux fassus est, juris nil se habere in Dalmatiam: in quibusvis relatis a Lucio fœderibus clausula est, salva fidelitate D. Regi Ungariæ; itaque amittendæ rei, quam non habebant, metus esse non potuit, verum metus fuerit pro Venetiis, marique Adriatico, quæ sub nomine Dalmatiæ exprimuntur. Negata Privilegiorum confirmatio, metum augere non debebat, si erat subjecta Venetis Dalmatia; imò agendæ fuerant Carolo gratiæ. Cæterùm ex epistola Regis, quam Lucius exhibet, *dilata*, non autem *negata* erat petita confirmatio. Arguit Ritterus Lucium, quod Villanum correxerit, sed quis erraverit? parum est. Tum, ut assertum suum roboret Lucius, narrat, quæ a Venetis pro servanda Dalmatia, facta sunt. Videlicet 1mò: *Intellecto Bani Nicolai adventu Civitates maritimas petentes, armis instruxerunt.* Relatisque consilii opinationibus, 2dò: *Verentesque ne junctis viribus - - occupato Adriatico*, Italiam inter se divisam, obtineant. Quibus, cæterisque ibi a Lucio mira dexteritate, & politica consideratione relatis, ne capiaris lector, observa 1. Maritimas Civitates, armis adversus Regem aut Banum a Venetis fuisse provisas, nullo fideli testimonio probare Lucium; demonstrari autem hoc debere, cum ob pacta relata a Lucio, quibus cavetur, ne contra Regem Ungariæ insurgere ausint; tum quod Spalatensibus Carolus scribendo, fidelitatis eorumdem constantiam laudat, subjectionisque debitæ voluntatem. Quod ipsum Traguriensibus, aliisque Civitatibus anno 1338. teste Rittero scripserat, *quoniam* inquiens *semper nostræ Majestati, & Sacræ Coronæ Regiæ cum omni fidelitate fueritis, & sitis in præsenti*: 2. Ob hanc testatæ fidelitatis causam, armis agredi Dalmatiam opus non fuerat, præcipuè quod mare Adriaticum hac ætate, magis paruerit fidelibus Sacræ Coronæ, quam Venetis aut Italis. Enimvero Almisani, molestissimi Venetis parte ab una; Ragusei, proprias habentes Triremes, parte ex altera, contra Barenses, mare tuebantur, quorum Lucius & Jacob. Luccari testes essent. Mirum est Lucium hoc capite scribere: *Comites Bribirienses Regi adhuc non obtemperasse*, dum ipse in Patriæ suæ chronico, anno 1338. Regis gratiam eos obtinuisse scriberet. Et si Jadrenses, fatente Lucio, *nullam superioritatem, vel judicium Ducis, senatusve Veneti subire volebant*, ut omnino *inconsultis Venetis, galeas, Ludovici Regis matri, pro transfretatione in Apuliam, concessêre*, nec se, nec mare Adriaticum, Dominio Venetorum obnoxios esse, testando; magna demonstratione opus est, alias Civitates, demptâ Jadra, sub dominio tum Veneto fuisse.

Illud Lucii, nescio quî accipiendum, dum coævos Scriptores, contra eorum sensum torquet, dicens: *quod cum admodum obscura eorum dicta sint, clarius exponenda viderentur*, exponeret autem per conjecturas, *conjecturis tamen aliqua assequentur.* Hinc I. dum auctor obsidionis Jadrensis traderet: *non solum Jadram, sed cæteras Civitates Dalmatiæ*

ad Regem Legatos misisse Lucius conjectandum vult, quia pacta non extarent, conventionis Venetos inter & Jadrenses, *nihil Regi Ungariæ in iisdem pactis reservatum fuisse, solumque Venetum nomen Jadrenses coluisse verisimile est.* At oppositum est verisimile, dum nec judicium nec superioritatem ullam, Jadrenses agnoscebant Venetorum, non obstante eo, quod Comitem Venetum habuerint. II. Dum auctor obsid. scriberet: *Jadram fore fidelem Regi, ac ejus inductu, omnia castra Croatica Regi tradita*, Lucius hoc exprobrationi tribuit, *hæc autem exprobratio absque pactis - - intelligi nequit.* Verum tam Madius, quam & auctor obsidionis, fatente Lucio coævi sunt, Lucius autem sæculis tribus posterior est. Neque haberi debet pro exprobratione, dum sine pactis, sine probis, ex Dandulo, tanta refert in favorem Venetorum. A nobis pacta illa Venetorum cum Jadrensibus prætendi nequeunt, a Scriptoribus Venetis dum cellantur, & ut perdita prædicantur, ideo est: quod Regibus Apostolicis, & Sacræ Ungariæ Coronæ faveant. III. Dum Scriptorum dicta, *conjecturis* obscurat Lucius, suam obscuravit dignitatem, scribendo: *nullas rerum per ea tempora gestarum extare memorias.* Certè ut taceam alias, & ab ipso Lucio prioribus Capitibus exhibitas, Joan. Archidiac. de Keköw, Ludovici Secretarius, a Thuroczio P. 3. descriptus habet: *Civitates siquidem Dalmatiæ, ad dictum Regem* (Ludovicum I.) *in metis Bihach castrametantem solemnes destinant nuncios, sive Legatos, pariter cum præclaris exeniis. Præcipue Jadra elegit tres Ambasciatores nobiles.* Neque scio scribi ab aliquo, sive Civitates, sive Comites Dalmatiæ aut Croatiæ, Regi (excepta Nelipty vidua & Subichiis) fuisse refractarios. Neque te commoveat eruditeLector, quod epistolam Regis, ad Venetos missam exhibeat Lucius, quodve in monumentis, Regis Ungariæ, æquè & Ducis Venetiarum legatur memoria; utrumque enim accidit, quod Comites, aut Potestates, per electionem earumdem, Veneti fuerint, qui facillimè persuaserunt memoriam sui Ducis inserendam. Dum autem Lucius asserit, Privilegia Sibenicensium *Venetis consentientibus* a Carolo fuisse firmata, quam fidem obtineat? judices. Si Sibenicenses subditi fuere Venetorum, mirum est, ut a Rege Ungariæ confirmari ipsis Privilegia Veneti admiserint, & *Consensus* relatus, jus Regis recognitum, testatur: Si vero petentibus Venetis, confirmata fuere Privilegia, Lucio scribendum non erat *Consentientibus.* Demum Chronistam Anonymum citat Lucius. Sed quidquid sit, de eo quod sit singularis, atque ignotus, refuteturque ex diplomatibus & monumentis; immò hujus Anonymi considerato contextu, Venetus, Jadræ Comes non fuisset, dum scriberet ipse: *Quotidie scribebant Jadrenses Regi Ungariæ, ut veniret, & reciperet dominium Civitatis*, Lucio adversatur scribenti: *Solum Venetum nomen Jadrenses coluisse, idque ab antiquo usu receptum fuisse.* At si vera sint ea, quæ ad finem habet Lucius, *aliqui tamen* (Jadrensium) *in Ungariam aufugerunt, neque Regis solicitandi finem fecère, donec illum ad expeditionem pro recuperanda patria suscipiendum impullerunt*, satis apparet, quam Venetum nomen coluerint Jadrenses? cuique se vasallum esse, jure, & ab antiquo, ex diplomatibus, Privilegiis & monumentis, adinvenerit Jadra? His aliisque munitus doctè Lector, caput 15. Lucii legas, ne suis conjecturis deferendo, veritatem deseras. Plura dici possent, sed cum nos constringi oporteat, tua eruditio dabit, quæ omittimus. Ritterus diffusè hic, scribit contra Lucium, summaque vehementia, modestiæ legum oblitus.

Tametsi rerum, Caroli Regis, historiam non scribamus, nihilominus addimus I. Mortuo Baliano Spalat. Archiep. vigore Concil. Lateran. IV. Laici & Suffraganei Eppi ab electione seclusi fuere, soli qui Canonici eligere inceperunt. Postquam autem non convenissent, vacassetque ultra menses tres sedes, *Dominicus* a parte una electus, Avenionem ivit, & jus omne, si quod per suffragia obtinuisset, in Papam transtulit, meritus gratias, & Sedem Spalatensem, cum gratiis a Farlato relatis, *libere testandi: eligendi confessarium, qui semel in mortis articulo plenam remissionem peccatorum concedere possit: Conferendi hac vice personæ sibi bene visæ Ecclesiam S. Mauri - - 8. fl. auri valorem annuum non excedentem; Conferendi beneficia Ecclesiastica, apud Sedem Apostolicam vacantia, centum fl. auri valorem annuum non excedentia: recipiendi, unam personam in Canonicum Eccl. Spal. sub expectatione præbendæ.* Meruit donari a Camera Papæ 50. fl. auri. II. Sub *Dominico* Archiep. incepit *Montaneum* seu *Montanum*, hoc est volumen, in unum descriptorum positorumque ex donatione Regum Croatiæ, aut Hungariæ diplomatum. Ut si autographa perirent, Apographa supersint. Hoc non solum Spalati, sed in Sclavonia quoque nostra sive Zagrabiæ est observatum. Joannes enim Archid. de Gverche, sub Ladislao Eppo, *Montaneum* conscripsit, quod nunc quoque extat. Sunt autem plures libri. Diplomatum nempe; Statutorum, Diæcesis, &c. Vidi quoque Abbatiæ Topuszkensis *Montaneum* in tabullario Eppali. Credo, memoratum a Scriptoribus, *Castrum Strigoniense aureum*, idem denotare. Hæc reffero ideo, ut intelligatur, quid Montaneum sit? & quæ ejus antiquitas. Inceperunt nempe sub

Joan-

Joanne XXII. circa annum 1333. III. Ejus consilio, Civitas Spalatensis, in 4. *Riones* fuit divisa, datisque nominibus cuilibet, nempe: a S. Spiritu, S. Domny, S. Martini, S. Claræ. Nobiles Rio quivis eligebat, ut ex centum Viris publicum & Princeps Civitatis consilium, confiaret. Hæc prætensæ superius per Venetos subjectioni non favent, imo eam enervant. Dominicus egit Oratorem ad Carolum pro confirmatione Privilegiorum. IV. Memoranda est Capituli Segniensis, *Bernardi* in Episcopum electio. Papa Joannes XXII. electiones Episcoporum, ad se atque curiam studuit usurpare. Quare morte Episcopi Segniensis audita, *Joannem* quendam Augustinianum Eppum dixit, consecravitque. Capitulum autem *Bernardum* Abbatem Benedictinum S. Georgii prope Segniam Episcopum elegit, & per Dominicum Spalatensem Archiepis. confirmari electionem, consecrarique procuravit. *Benedictus XII.* Joannis Successor, Dominico Archieppo Spal. mandat, ut a Sede Apostolica datum Eppum, procuret; amoto Bernardo, recipi; eique obedientiam reverentiamque a Segniensibus præstari. Sed Comitibus Vegliæ Duimo & Bartholomæo, nunciantibus Joanni Eppo intrudendo, si Diœcesim Civitatemque ingredi attentaverit, ipsum repelendum, etiamsi cum vitæ periculo. *Joannes* territus ad Papam rediit, Benedictus autem anno 3. sui Pontificatus, hoc est, 1337. mandat Arbensi & Absarensi Episcopis, Abbati quoque Arbensi S. Petri, ut amoto Bernardo, Joannem ad temporalem possessionem Episcopatus inducant, secus, Comites excommunicatos promulgent. Quod postremum ipsi, in Ecclesia Arbensi & Civitate sunt executi. *Joannes* iste, ab Ecclesia Segniensi, nunquam fuit recognitus, nec in Catalogis Epporum legitur, bene autem *Bernardus* Eppus. Facti hujus meminit quoque Farlatus. IV. Adversus Patarenos e Bosnia ejiciendos, Benedictus XII. *Stephano Bosniæ Bano*, hujusque conjugi Elisabethæ scripserat, ne faverent hæreticis illis; item scripsit ad Croatiæ Proceres, id est Comites Tinniny, Corbaviæ, Clissiæ, Ostrovizæ &c. in eodem merito. Hac occasione fœdus intra Spalat. & Tragur. initum Farlatus commemorat. Scripsit quoque Carolo Regi Benedictus, in hac causa. Nec est ullibi memoria, ad Venetos scriptum fuisse. Memorias cæteras, collige ex hist. Zagr. atque aliis. Multas omittimus, cum non sint nostri instituti. Obiit an. 1342. Memoria Spalatensis, Catalogi Reliquiarum, apud Farlati Tom. 3. p. 317. *In Christi Nomine Amen. Anno ejusdem 1342. Ind. Decima. Regiæ Majestatis Sede Ungariæ vacante* &c. Lucii cap. 15. narrata arguit. Si enim Spalatenses, subjectionem Venetam anno 1327. fuissent professi, & a Regno Ungariæ avulsi, quid erat, mox relatam memoriam, actis inserere? Profectò hac memoria, suam erga Ungariæ Regnum obligationem, & cum eo conjunctionem, testari videntur.

VI. *Ludovicus* dictus *Magnus*, Patri illico successit, neque ullæ scribuntur, factæ illi oppositiones. Verum est Rm. Geor. Marcellevich notare: *1342. Ludovicus Rex confirmat & restituit libertates, jura & possessiones Eccl. Zagrabiensi, ad preces Ladislai Ep. Zag. quam in hæc, per Capitulum Quinque-Ecclesiense curat introduci. Datum Vissegrad. fol. 12.* Montanei. Item: *Eodem & idem Rex, sub eodemque dato, mandat Bano Sclavoniæ Mykcs ut restituantur libertates & jura Eccl. Zagr. fol. 13.* Sed quia instrumenta hæc legere non est datum, ultro dicere nil scimus. Primæ Ludovico curæ quod pro Dalmatia extiterint, caret dubio. Quare cum lib. 4. cap. 17. Joan. Lucius exhibeat tabulas tum solennissimè confectas, eas Lector, scrutari meditarique dignetur. Sunt quævis ibi specificè, una cum Insulis Cherso, Veglia, Arba, Pago, Brachiæ, Lesinæ, Cursulæ, *cum omnibus pertinentiis & utilitatibus earumdem, ac titulis Dalmatiæ, Croatiæ quibus uti consueveramus* (en agnosci, a Sereniss. Republica, titulos usurpatos ab iis fuisse) *& totum ipsorum jus & dominium & proprietatem, si quas* (perpende & observa) *habuissemus, in ipsum D. Regem & Successores suos, spontè, deliberatè & cum maturitate transferentes: renunciantes insuper omni actioni, & omni juris & legis beneficio, quibus ullo unquam tempore possemus contra prædicta, vel prædictorum aliquod nos juvare; & promittentes solenniter sub vinculo Sacramenti pro nobis, & communi Venet. corporaliter præstiti de ipsa Dalmatia, Civitatibus, terris, castris, locis, insulis, juribus, & titulis, ac ipsorum possessione, seu dominio, nullo unquam tempore per nos, vel alios, nos intromittere* &c. Horum consideratione, & studium virtusque elucet Ludovici, qui Coronæ sua jura in integrum posuit: & Scriptorum quorumvis tam Venetorum, quam aliorum audacia, qui Regibus Hungariæ, ac Ludovico maledicere non cessant, eosque miserrimè accusare, reos doli, fraudis, injustitiæ. Nostri Scriptoribus, eheu! silentio ipso, hæc probantibus. Vita sanguisque Regibus dedicari solent, dum eorum petuntur gratiæ, negantur heu calami, in tuendis eorum legitimis juribus. Pulchrum est meritoriumque mori pro Rege & patria; scribere autem & scribendo tueri Coronam, demonstrareque toti mundo, Regum justitias, & bellorum æquitatem, hinc ob tot doctrinas, prospicere saluti occumbentium pro patria, spero quod dehinc pro iniquitate, & pu-

blico delicto, non sit, a patriæ filiis, & Coronæ subditis accipiendum. Sane quisquis vel descripta, pro justitia & legum præscripto ponderaverit, exageratam a Scriptoribus Venetis, Regum nostrorum iniquitatem, in prætensione Dalmatiæ, Insularumque, non reperiet, præcipue dum secutam mentionati contractus rescissionem, vel ab aliquo somniatam, non reperiet: Dum item, ea, quæ tum Ludovicus Venetis (ut in iisdem est pactis) benevolè cessit, nunc quoque illi obtinent. Profectò partes Venetis ibi cessas, Dionysius sub Bela IV. Banus, cum titulo Ducis Meraniæ (qui ideo etiam in multis diplomatibus *Dux exprimitur*) acceperat, cum donatione Möttling ut pag. 224. retulimus. Ducis titulus ut *Personæ*, cum Dionysio cessavit, locorum tamen quorundam isthic, possessorium penes Frangepanos remansit, ad hanc usque cessionem; facto Frangepaniis per Ludovicum Cambio. Verum nos, quia actorum Ludovici historiam, non scriberemus, examen de circumstantiis reunitæ per eum Dalmatiæ, omittimus. Quædam tamen pro stabiliendis, per possessorium dominationemque Ludovici, iis pactis atque fœderibus, notamus. Itaque

Primò. Anno statim 1358. IV. Idus Februar. (vide l. 6. t. a. Lucii, dignum considerationе diploma) Jadrensibus suis modum in judiciis præscripsit. Observari merentur verba: post recognitam Jadrensium fidelitatem: *Progenitoribus nostris illustribus Regibus Ungariæ* impensam, ait: *Insuper pro Regii, & Regni nostri honoris incremento, vicibus quam plurimis morte, strages - - in personis atque rebus, sæva & detestanda persecutione Venetorum Civium nostrorum, & Regni nostri notoriorum æmulorum, ferè usque ad hæc tempora, quibus nobis Divina gratia conferre dignata est, de eisdem Venetis victoriosè triumphare, ac ipsos Jadrenses, & per consequens totum Regnum nostrum Dalmatiæ nostro dominio subjugare, &* (observa diligenter) *ad antiquum jus Regium revocare* &c. indulgendo ipsis, post confirmationem anteriorum, condendi statuta, quæ tantum *valeant intra eos*, provide profectò, excludere volens perniciosos anteriores tractatus, hinc pergit: *Sed inter Croatos, & alios extraneos, servetur in conficiendis litteris, per nos, & nostros Barones, quos pro juribus nostris exequendis ad illas partes decrevimus destinandos.* Tum quamvis eos, sui Comitis & Judicum velit subjectos judicio, addit: *Volumus ut ad Nostræ Majestatis præsentiam valeat* (gravatus nempe) *appellare.* Privilegium idem evincit, classem propriam habuisse Ludovicum, dum ait: *Jacobus de Cessano Aulæ nostræ miles, Amiratus noster maritimus, ac Comes insularum nostrarum Fare & Bratiæ.* Eodem anno ex tabulis Spal. Archiep. exhibet Doct. Farlatus *1358. 11. Septembris, Joannes Pauli de Hungaria nepos Egregii & potentis Viri D. Johannis Com. Clissi retulit Capitulo Spalatensi, quod præcepit Villanis de Ostrogh ex parte Serenissimi D. Ludovici R. Hungar. & Joannis Bani Dalmat. & Croat. ut obediant D. Hugolino Archiep. Spalat.* &c. Eodemque, pridie Kal. Octob. anterius Civitatis regimen est innovatum. An. 1359. *Nicolaus de Zeecs* Banus Dal. & Croat. Comes Spalati usque annum 1363. cui datus est *Vicarius*, Ladislaus Comes Clissiensis. In Stagno autem: *1359. 17. Octob. Stagni. Transactio inter Ragusinos & Spalatenses occasione confiscationis bonorum Venetorum*; apud *Farlati* Tom. 3. p. 328. Anno 1369. Raphael de Sorba, de Janua miles Regius, Comes Spalati, a Rege Ludovico Spalatensibus datus. Vide apud Farlatum a pag. 7. Tom. 3.

Jam anno 1367. teste Lucio Mem. Trag. l. 5. cap. 4. a p. 283. absoluta potestate Regia, Dalmatiam regendam voluit, Spalatensibus mandans: *Ludovicus* &c. *Ad aures nostræ Mattis est deductum, quod vos, pro uno anno proximè venturo, D. Thomam Banum nostrum Dal. & Croat. Vobis in Comitem elegistis, cum Salario 300. floren. Quodve ipse Banus consenserit, vobis unum juris peritum habere, qui vos reget loco ipsius Bani, & tolleret pro suo salario 200. florenos in monetis. Unde cum hujusmodi electionem nos acceptare, & admittere noluimus, fidelitati vestræ, firmiter & districtè præcipiendo mandamus; quatenus visis præsentibus, obmissa & abolita præmissa electione, quam fecistis, & eadem penitus non obstante, D. Joannem de Grisogonis de Jadra, Aulæ nostræ Regiæ militem fidelem & dilectum, pro duobus annis proximè affuturis, cum salario consueto in vestrum Comitem eligere, & assumere debeatis; omni difficultate contradictoria postergata. Aliud nostræ Regiæ gratiæ sub obtentu facere nullatenus ausuri in præmissis. Datum in Vissegrad, in crastina Festi SS. Petri & Pauli Apostolorum, Anno D. 1367.* Ubi aliæ quoque, Regis ejusdem litteræ sunt registratæ, in quibus æquè mandat, *quatenus ipsum Mag. Joannem vobis in Comitem pro præsenti anno eligatis & assumatis* &c. Addit Joannes Lucius ibidem, pag. 285. *Dà queste seconde lettere si vede: che il Re voleva, che fosse eletto è ricevuto per Conte a Spalatto, quello che a lui piaceva. Lo stesso deve haver fatto anche della contea di Trau; poiche nella registrata sentenza del Bano al cap. 3. del 1358. dichiarondosi, che niuno poteva esser Podestà, e Capitaino, se non di volontà Regia, e*

tro-

trovandosi, che Francesco di Giorgio Zaratino Cavalier Regio fosse Conte di Trau il medesim anno, e continuasse per molt' altri appresso, & in alcune scritture exprimendosi, de mandato Regio Comes. Si conosce ch'il Re haveva dato all' Amiraglio le Contee di tutte l' Isole orientali di Dalmatia, insieme col castello d' Almisa; è al suo figlivolo, quella di Spalato.

Idem ibidem p. 292. cujus Comitis, & ipse Rex meminit, in litteris ad Civitates maritimas datis an. 1369. *Cum nos aliqua vobis per fidelem nostrum familiarem Baldassar de Sorba de Janua, Comitem Fare, Braze, & Corzulæ, & Amiratum nostrum maritimum Generalem, commiserimus referenda* &c. Testatur pariter in actis Archivi Traguriensis legi: *1370. Indict. 8. Reg. Rege Ludovici - D. Stephani Epis. Faren. & Braze; & M. & potentis Viri D. Baldassari de Sorba de Janua, Regii Amirati; & Comitis Castri Almissi, & Insularum Fare, Brachie, & Corzule: suo Vicario in Fara Nobili Viro D. Colano Martinuzii* &c. Regist. ibi p. 292.

Ex eisdem Mem. Trag. l. 5. c. 4. p. 277. Anno *1361. die 15. Decembris. Convocato consilio* (Tragurien.) *In quo quidem consilio Egr. miles D. Jacobus de Arpano Ambasciator Sereniss. Principis, Domini nostri naturalis, D. Regis Ungar. infrascripta exposuit.* ut appareat ad particulares congregationes, suos commissarios Ludovicum misisse. Tum p. 280. Trag. 1364. *Fù publicato proclama d'ordine Regio, che niuno ardisse andar à Stipendy d' altri Principi, che del Rè d'ongaria, suo natural Signore, e li 24. Aprile susseguente, fù mandata la Galera del Commune à Zara, per servitio Regio.*

Similiter p. 281. *1366. die 2. Mens. April. Nos Nicolaus de Vitticor, Joannes de Sloradis, & Gregorius de Zaludinis Rector Civitatis Jadræ, cum nostro Majori & Generali Consilio, committimus vobis Viro Nobili & discreto D. Paulo de Blancardis de Parma, Judici nostro ad Civilia deputato, & Ambasciatori ituro pro parte nostra, & dicti nostri consilii, & communis ad conspectum Sereniss. Principis D. Ludovici D. G. Regis Hung. D. N. naturalis.*

Ad cognoscendos celebres successive Morlachos, sequentia pag. 279. & 280. exscribimus: *Erano detti Vlachi, ò Morlachi in quel tempo li pastori delle montagne, che dividono la Bosna dalla Croatia a quali con l'occasione, che li Bani Paulo e Mladino s'impatronirono di Bosna, fù permesso di calare l'inverno nelle valli, che confinano con li territory delle Città maritime: è come che questi, fino che le medesime Città furono in poter dei Venetiani, si erano astenuti di penetrar nelli territory loro; così dopo, che li Bani ripigliarono l'antica loro autorita, cominciarono anco penetrare nelli confini delle medesime Città, col favor loro.* Hinc concedit Traguriensibus: *Nicolaus Zeech Reg. Dal. & Croat. Banus*, ut ipsam particulam gentis Morlachorum, de ipsorum territorio repellere; ipsorumque agriculturas, seu terras & pascua, eis, & eorum prædialibus ac popularibus pacifice & quiete juxta antiquorum piorum Regum collationem & sanctionem, uti, frui, & possidere possint. *Visis* inquiens *& perlectis continentiis, & tenoribus quamplurimorum Privilegiorum, piorum Regum Regni Hungariæ, felicis recordationis; donationibus & libertatibus per eosdem ipsis pro fidelium obsequiorum meritis factis & concessis - - & visa confirmatione ipsorum Privil. per modernum D. N. Regem facta, metas & confines dictæ civitatis ambiendo.* His addas erudite docteve Lector epistolas illas Elisabeth Reginæ, & Ludovici Regis &c. a Clariss. Lucio lib. 4. cap. 17. a pag. nobis 248. exscriptas, demonstratumque habes, Magnum Ludovicum, justissima Sacræ Coronæ suæ Jura in integrum reposuisse, cum maris Adriatici dominio. Gubernationem autem Regni Dalmatiæ, per Banos Dalmatiæ atque Croatiæ gestam, Maris dominium per Amiratos, qualiter Ludovicus exercuit, exhibet Lucius lib. 6. cap. 3. §. *Et quamvis Spalatensibus & Traguriensibus antiqua Privilegia confirmâsset*, ad cujus lectionem te relegamus. Ludovicus Magnus monstravit, Venetos vinci posse.

Privata quævis & quorumvis missa cogimur facere. Quædam tamen, uti juri publico, aut Regum nostrorum illustrando servientia notamus. Itaque I. Aut *Dominicus* Spalatensium Archiepis. in gravi Spalatensium pestilentia extinctus non fuit, ut apud Farlatum T. 3. Anonymus; aut si fuit extinctus, electioni Canonicorum Spalatensium factæ *Peregrini* (quem Tabulæ Spalatenses apud Farlati, electum fuisse evincerent) Ludov. sese opposuit. Clemens quoque VI. ab exemplo Bonifacii VIII. & Joannis XXII. qui electiones quorumvis Ecclesiarum Præpositorum, & superiorum Cænobiorum ad se, suamque Cancellariam reservatas censebant, Peregrini electionem rescidit, & Hugolinum de Branca Archiep. Spalatensem substituit. Ludovicus autem pro jure Regum Veteri, Sacris Canonibus firmato, Dominicum Ar-

chiep. Spalatensem constituit. *Dominicus* iste, apud Farlatum T. 3. desideratur; Eum attamen Spalatensium Archiep. plurima nostra diplomata testantur & exprimunt. Sic in Decreto Ludovici, corpori juris inserto anno 1351. reliquos inter *Dominico Spalatense.* Apud Schmitth Agr. Eppi. An. 1355. diploma habet *Dominico Spalatensi*, ut omnino ante annum 1356. Hugolinus a Papa datus Spalatensibus Archiep. quemadmodum in diplomatibus Regum Ungariæ non exprimeretur; sic nec habitum agnitumque fuisse pro Archieppo legitimo, censeri debet. Hinc processit, seditio popularis, & tumultus gravissimus cum injuria contumeliisque adversus Hugolinum a Papa datum Archiep. indignaque ejus tractatio, ut relatum a Farlato p. 329. Statutum in Civitate conderetur: gaudere videlicet Archiep. ea prærogativa, quam habet Civitatis Potestas. Quod porro latas censuras, ob violationem personæ Hugolini, hujusque Successoris Andreæ, Spalatenses contempserint, processit ex Lud. Reg. Decreto, Art. I. quo statuitur: *Quod si Prælati, vel aliqui viri Ecclesiastici contra Nobiles Regni Nostri in aliqua causa - - processerint - interdictum in eos ponere, vel contra ipsos sententiam excommunicationis non possunt promulgare, sicut hactenus usi sunt & consueti, absque scitu & notitia Regiæ Majestatis.* Hinc Spalatenses, censuras latas promulgatasque, *absque scitu & notitia Regiæ Majestatis*, contra se latas, a parte læsa & injuriata, (cum nemo sibi esset legalis judex) ut jure & lege nullas seposuerunt. Mutatis successivè circumstantiis, ab his censuris, in anno 1426. adeoque post annos circiter 70. (ut ex Tabulis Spalat. Farlati) absolvi postularunt, ubi causa latæ excommunicationis exprimitur: *Quod homines hujus Civitatis a tempore repulsæ D. Ugolini olim Archiep. Spalatensis hæc communitas & homines ejusdem excommunicati steterunt, & sunt hodierna die, propter repulsam datam eidem D. Ugolino, & propter sinistros modos retentos contra ipsum ; & etiam quia dicitur quod aliqui Nobiles verberaverint D. Andream Archiepis.* Pontifex quoque in iisdem Tabulis commisisse refertur, Spalatensium absolutionem *Sanctissimus D. Noster commisit - - - ut absolvere debeat Nobiles, & populum Spalatensem, & alios habitatores dictæ Civitatis; nec non & mortuos ab excommunicatione & excessu alias facto contra olim D. Archiep. Ugolinum, & contra D. Andream - - si invenerit satisfactum de spoliis tunc factis - -* Profectò magnam historiæ nostræ Ecclesiasticæ partem, facturæ sunt confusiones, atque incommoda, quæ causavit *electionum* prætensio inde a Ladislao IV. Si quis Eccl. nostræ particularis, scribendam susceperit historiam. Nulla Ecclesiarum est, quæ incommoda hæc non persensit, tam ob rejectos ab electione Laicos, & Episcopos, quam demum Capitula. Ludovicus Rex, egregiè jura Regum est tuitus, *Jus Patronatus*, Laicis conferendo, (ut omissis cæteris, infra patebit ex Caprocensium diplomate) Quin nullas declarando, sive latas, sive ferendas eatenus excommunicationes, ipseque Urbanus VI. an. 1380. (retulimus Breve in Notit. Eccl. Quinque-Ecclesiens. MSS. cap. V.) dum Civitas Regia Montis Græcensis Zagrabiensis, quod *Blasium*, cui Gregorius XI. Præbendam in Eccl. S. Marci contulerat, repulisset, fuerit excommunicata, recognoscit, electiones attentatas fuisse, *in prædicti Regis non modicum præjudicium & gravamen*, ut tanto major justitia sit, legum subsequè latarum, ut Decr. 3. Vlad. 66. Item 1504. 26. &c.

2dò: Magnum quoque vulnus intulit, incoata sub Ladislao IV. sub titulo *pecuniæ Christianitatis* impositio, in Dalmatia autem sub titulo *precationum.* Hæc etiam tributa, Bosnenses non solum Schismaticos, at etiam hæreticos effecerunt. Ludovicus hæc vetuit. Imo cum talis impositio ab omnibus Sacerdotiis fructiferis, cunctisque fructibus ex bonis ab Ecclesiasticis habitis, Romano Pontifici, sub pœna incurrendæ fulminatæque excommunicationis, exolvenda fuerit, in confirmatione Privilegii Andreæ II. (vide Decretum Ludovici) excipit: *Quod nobiles homines sine hærede decedentes possint & queant vel aliis Ecclesiis quibus volunt in vita, vel in morte, dare & legare possessiones eorum, aut vendere, vel alienare.* Hinc toto nostro Clero consentiente, ennatum est, successivè tot legibus firmatum, *jus* illud: quod *sæculare* vocamus. Ludovicus respexit, ne per ejusmodi donationes, legata, venditiones, totum Regnum Cancellariæ Romanæ tributarium evadat, ac ut tollat formatæ *juris clientellaris* a Bonifacio VIII. quæstioni occasionem; Clerus autem, adversus collectores, ejusmodi tributorum Papalium, perlubenter accessit, dum a summis pecuniariis, tributa illa, solvi non debere, nec iis esse imposita allegabat. Tum ad minuendum Papæ introitum, *Decimas* art. VI. Decreti sui; Ludovicus restrinxit; ad Bona unicè & tantum Ecclesiastica; & Nobiles ad solvendas à Bonis suis Decimas, quia non obligâsset, magnarum successivè quæstionum & incommoditatum, positum eo articulo est fundamentum & radix (quas narrare nil juvat) ut demum *Decimæ*, Clero pendendæ, *ad usum* simplicem reductæ per leges habeantur. Quia verò eodem articulo, agricultores bonorum Ecclesiasticorum, *ad Nonam*, ut Dominis terrestribus solvendam obligabantur, *ad Decimam* insuper in Ecclesiasticis bonis prædiisque degen-

gentes, ob duplex hoc onus, evenit: ut Bona Ecclesiasticorum (erant tum Coloni, migrationis liberæ, teste Dec. Lud. art. 18.) in desertum abirent. Cogebantur itaque Eppi & Clerus, *Nonam* relaxare suis subditis, & sola contenti esse decima, aut hanc arendare sæcularibus, qui possent subditos in Bonis Ecclesiasticis retinere, eosdemque ab onere tributi illius eximere, negando illud Collectoribus Papalibus. Denique anteriora Regum Clero elargita *de solvendis ab omnibus decimis* Privilegia, ob lucra ex Decimis arendatis, *in usu*, manutenere. Hugolinus Spalatensis, quantum hactenus eruere valui, primus fuit, qui Decimas arendavit, Duimo Nicolao Comiti Spalatensi, Nicolaus autem Zagr. Eppus (hist. Ecc. Zag. p. 131.) post Decretum illud, in anno 1355. confirmationales novas procuravit, & Episcopi magis fuere soliciti de procurandis per Donationes Regias bonis, quam decimis, ut ex hist. Zagr. infra videretur, *Stephanus* attamen Ep. Zag. (ut p. hist. Ec. Zag. 133.) Hugolinum imitatus, has æque arendare incepit. Successivè mutatis circumstantiis, & contributione illa Papali cessante, postquam Clerus Banderiorum obligationem intuitu quoque Decimarum si ab omnibus in natura pendantur assumpsisset, prætendi exolvique inceperunt.

Gregorius XI. ut Decimas quorumvis fructuum ex sacerdotiis rehabere valeat, anno 1370. adversus Turcas bellum Ludovico proponens, has ad hunc finem pendendas a Clero Dalmatiæ & Hungariæ exorat, constitutis eatenus Thesaurariis. Vide Farlatum, & ibi monumenta, ut „ Helias miseratione Divina Episc. Cathaniensis Domini Papæ Thesaurarius Generalis „ &c. *Item p. 331.* Fr. Thomas DEI & Apostolicæ Sedis Gratia Ab. Monast. S. Grisogoni de „ Jadra, Collector Generalis in Spalat. & non nullis aliis Civitatibus, deputatus per D. Fr. „ Vivianum de S. Severino Ord. Crucifer. Generalem Magistrum, Apostolicæ Sedis Nuncium, „ & Collectorem Generalem fructuum, redituum, proventuum, censuum, decimarum, & aliorum quorumcumque fructuum Cameræ Apostolicæ debitorum, in dicta Spalat. & non nul„ lis aliis Civitatibus, & Diœcesibus & Provinciis, & partibus auctoritate deputatum. &c. „ At videns Ludovicus, exoratas Decimas converti a Papa adversus Mediolanenses & Florentinos, quæstus est. Gregorius ad placandum Ludovicum Strigoniensi & Colocensi Archiepisc. mittit diploma, pro elargiendis amplissimis indulgentiis (Farlato teste) qui pecuniam subsidiumque darent Regi adversus Turcas; lege nihilominus illa, ne promulgare indulgentias liceat, donec Rex Decimas pro Sede Apostolica colligi, & ad eandem transmitti non sinat. Respuit quævis Ludovicus, magnæque hinc enatæ confusiones, quas omittimus; prouti &, qualiter consecrandi Jus Metropolitanis, Episcopos suos ademptum sit? & Annatæ successivè inductæ, cum hæc ad hist. Ecclesiasticam pertineant. Episcopos Dalmatiæ, Rex Ludovicus Diplomatibus æque inserebat, ut docent diplomata.

Sclavoniam veteri more rexit. Fratrem Stephanum Ducem illi dedit, patetque ex ejus dipl. supra p. 147. exscripto, item Hist. Eccl. Zag. p. 132. In Decreto suo anni 1351. art. XI. veteri more, Sclavoniam *terram Ducatus* exprimit, occurenteque quæstione? an omnes Nobiles æqualibus prærogativis gaudeant? an item iisdem gaudere valeant Sclavi, statuit: *Ad eorumdem etiam Nobilium petitionem annuimus, ut universi Viri Nobiles* (observa) *intra terminos Regni nostri constituti, etiam in tenutis Ducalibus* (ob Stephanum fratrem Ducem Sclavoniæ) *sub inclusione terminorum ipsius Regni nostri* (en firmari Sclavoniam semper fuisse Regni Ungariæ) *existentes sub una & eadem libertate gratulentur.* Quare distinctio Nobilium, quæ ex anteriorum Regum Privilegiis certa est, per hunc Ludovici Regis articulum est sublata; quô, universi Nobiles, una eademque libertate gaudere declarantur. Articulo XII. a collecta mardurinali *Bansul mora* Sclavoniæ Nobiles eximuntur, quæ quid fuerit? explicare non vacat. Interim in relatoriis ad *Nicolaum totius Sclavoniæ* Banum, super tributis in diversis Regni Sclavoniæ locis exigi solitis, facta mentione denar. Banalium (qui ætate hac, grof. 1. & med. valebat singulus) Lucri Cameræ, Mardurinarum &c. legimus: „ Item investigando diligenter rescivissent: quod ab antiquis temporibus pro marturina a quo„ libet jobagione, & Regio Cive exigebantur 12. den. Banales. Item pro lucro Cameræ iidem „ den. septem, sive 19. simul conjungendo. Et ultra hæc exigebantur duo den. competentes „ exactoribus ipsarum mardurinarum & 7. den. Item unus den. similiter de quolibet jobagio„ ne pro homine D. Episcopi Zagrabiensis, qui homo dicti Eppi ab antiquis temporibus, pro „ testimonio in exactione ejusmodi procedebat, ne aliquis ex Regnicolis injustè posset, per „ exactores hujusmodi aggravari Nunc vero ultra hæc, indebitè & injustè exigitur lucrum „ Cameræ in foris, loco cujus fuerant ipsi septem denar. & nunc exigantur cum marturinis ut „ est dictum. Datum Feria 2. proxima ante Festum Ascensionis Domini, anno ejusdem supra„ dicto 1349. „ Hinc quia posterior esset Art. 12. an. 1351. fors erudito Lectori, ad eum intelligendum, memoratæ relatoriæ, servire possent. Ad docendum ultro Ludovici, erga Sclavoniam suam affectum, anno 1359. constituit elargito Privilegio: Incolas Regni Sclavoniæ, eorum

rare nullo Judice trans fluvium Dravæ, juri stare, teneri; verum in præsentia Bani, aut ejus Vices gerentis respondere sint obligati, Horum vero judicio non contenti, ad Curiam Regiam valeant appellare. Hoc Privilegium 1364. appensione duplicis sigilli munivit, & 1377. transumpsit. *Stephano* Duce mortuo, sub tutella matris suæ Margarithæ, filius ejus *Joannes Dux erat Sclavoniæ*, cujus meminimus p. 132. hist. Eccl. Zag. Item apud Pray Ann. P. 2. p. 112. in Rudolphi Ducis Austriæ tabulis anni 1359. 2. die Augusti, ubi: *ac cum D. Johanne illustri Duce Sclavoniæ, Croatiæ, & Dalmatiæ* &c. Quo mortuo, *Elisabeth* mater Ludovici, præfuit; erectoque *Segniensi per Ludovicum Capitaneatu*, *Carolus Dyrhachinus* anno 1370. quamvis sub Banali titulo, & primus Segniæ Capitaneus, & Dux melius ac Banus, D. C. Scl. fuit. Sub his Ducibus, uti & olim, fuere Bani, a Banis Dalmatiæ Croatiæque distincti. Residua Ludovici infra a p. 129. hist. Eccl. Zag. compendio exhibita, & Annal. Cl. Pray P. 2. vide. Diploma Civitati Caproncensi a Ludovico datum, & nobis, inde missum, exscribimus.

„ Nos Ludovicus DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Gallitiæ, „ Lodomeriæ, Cumaniæ, Bulgariæque Rex. Princeps Salernitanus, & honoris Montis S. An„ geli Dominus. Omnibus Christi fidelibus præsentibus & futuris, præsentium notitiam habi„ turis salutem in omnium Salvatore. Regiæ speculationis & solicitudinis esse debet, invigila„ re subditorum remediis & quieti; & eos prosequi ampliori munificentia gratiæ specialis; ut „ tanto illi ex fidelibus fideliores, & devotiores se exhibeant ex devotis: quantò potiori liber„ tatis beneficio, ex regalis provisionis dono, eos contigerit gratulari. Proinde ad universo„ rum notitiam harum serie volumus pervenire: Quod nos volentes Cives & hospites nostros „ fideles, de Kaproncza (ut ipsi, fidelitatem etiam numerositate augeant) adinstar aliarum „ Civitatum nostrarum *Regalium Capitalium*, libertatibus & gratiis Regiis decorare, ad in„ stantiam eorumdem humilem & devotam, libertates infrascriptas, quibus etiam inter cæte„ ras, Civitas *nostra Græcensis* a tempore fundationis ejusdem est gavisa, duximus eisdem „ concedendas, ita: ut amodo imposterum dicta Kaproncza, tanquam libera, & capitalis Civi„ tas Regalis censeatur; Civesque ejusdem infra denotatis libertatum prærogativis, more Ci„ vium Græcensium perpetuis temporibus gratulentur. Conditiones itaque & libertates hos„ pitum, seu Civium in prædicta habitantium & commorantium tales habeantur - - - Cives „ autem liberam habeant, undecumque voluerint, eligendi Judicem Civitatis, nobis præsen„ tandi eundem annuatim: *Plebanum etiam*, qui eis utilis fore videbitur, eligent in Ecclesi„ am eorumdem pro suo arbitrio voluntatis - - - item statuimus: quod in eadem Civitate „ Forum solenne in hebdomada, videlicet die Lunæ celebretur; & post hoc, forum quotidia„ num quotidie habeatur. In cujus rei memoriam, perpetuamque firmitatem, præsentes eis„ dem concessimus litteras Nostras Privilegiales pendentis authentici duplicis sigilli munimine „ roboratas. Datum per manus Venerab. in Christo Patris D. Nicolai, DEI & Apostolicæ „ Sedis gratia Archielecti, confirmati Colocensis, Aulæ nostræ Cancellarii dilecti & fidelis „ Nostri. Anno Domini 1356. pridie Nonas Novembris, Regni autem nostri anno quinto de„ cimo. VVbbus in Christo Patribus Dominis, Nicolao Strigoniensis, locique ejusdem Comi„ te perpetuo: Ugolino Spalatensis Archiepisc. Nicolao Agriensi; Demetrio Varadiensi; Ni„ colao Quinque-Ecclesiensi, (Transilvaniæ Sede vacante) Colomano Jauriensi; Joanne We„ sprimiensi; Stephano electo, confirmato Zagrabiensi, Thoma Chanadiensi, Michaele Va„ ciensi, & Petro Bosniensi, Fratribus Thoma Syrmiensi, Stephano Nitriensi, & Blasio Tin„ niniensi, Ecclesiarum Eppis, Ecclesias DEI feliciter gubernantibus. Magnificis Viris Ni„ colao Conth Palatino, judice Cumanorum; Cyco Mgro Tavernicorum nostrorum, Andrea „ Wajvoda Transilvano Comite de Zonuk, Comite Nicolao Judice Curiæ nostræ, Nicolao Ba„ no de Macho, Mgro Leustachio Comite Simigiensi, Albensi, & Tolnensi, Banatum totius „ Sclavoniæ tenente, Leukews Dapiferorum & Pincernarum, Dionysio Agazonum, & Tho„ ma Janitorum nostrorum magistris, & Simone Comite Posoniensi, aliisque quam pluribus „ Comitatus Regni nostri tenentibus & honores, „ Confirmarunt diploma, Sigismundus, Ma„ thias, Ferdinandus I. Maximilianus.

Actis debitis gratiis, Amplissimo Magistratui L. R. C. Caproncensis, pro communicatione præmissa, testatoque palam eorundem Nobili animo, eruditionis & illustrandi publici juris sese hostes non esse, verum adjutores. Firmantur ex præmisso diplomate, quæ supra retulimus, collati nempe per Ludovicum *Juris Patronatus*, temporibus iis, quibus Roma, quævis a se beneficia conferenda prætendebat, hinc tuendorum Regalium jurium, & ante læsorum, vindicem, Ludovicum omnino fuisse. Fundator Parochiæ Caproncensis Ludovicus quod fuerit, suæ, quas vidi legique testantur litteræ; jus nihilominus *jus Patronatus* fidelibus suis Civibus contulit. Docemur: *Sclavoniæ Capitalem Civitatem Montem Græcum*, hoc est Zagrabiam

biam eſſe, ſecundum diploma p. 124. relatum. Inſuper ſervit, ad explicandum art. 4. anni 1404. quô, Civitates ejusmodi, Principalioribus annexæ, recognoſcuntur; & Tavernico addiciuntur.

§. Vulneratis læſisque S. Coronæ juribus revindicandis Ludovicus magnopere ſtuduit, hinc ſerviam, Bulgariam revindicavit, Boſniæ Reges, ut olim Emericus, ſub clientella ſua ſervavit. Sed hæc, unà cum *Theodori Keriatovics* Ducis de Munkács ut prætenditur (cujus P. Schmitth in Ser. Epp. Agrienſ. diſpoſitionem exhiberet) illuſtranda ab aliis rogamus, præſtolamurque. Anno 1382. die 12. Septembris, Immortalis ; *felixque magis ac providus* Ludovicus obiit.

VII. MARIA. Ea quæ hiſtoriæ ſunt, relegamus Lectorem ad Scriptores alios, tum & infra hiſt. Eccl. Zagr. a pag. 139. item a pag. 336. Quæ porro, *juris ſunt publici*, aut Politicen; doceri a doctis eruditisque oramus. *Paulus de Paulis* teſtis idoneus & coævus, Jadrenſis Patricius in memoriali ſuo perhibet, Ludovicum 12. Septemb. in aurora Tyrnaviæ mortuum, die 16. ſepultum; ſubjungens: *deinde cras hora tertiarum videlicet die 17. menſis præſentis* (adeoque Septembris) *D. Maria filia ſenior antedicti Regis in Civitate prædicta, coronata fuit in Regem, in cujus coronatione multi milites* (quos Auratos vocamus) *facti ſunt.* Velox tranſitus a luctu, & ſepultura patris, filiarum atque viduæ, ad gaudia coronationis. Proceres Regnique Status, una mortem Magni Ludovici, & factum filiæ, uſurpatæ nempe Coronæ, ſine diæta nec indicta, nec requiſito eorumdem conſenſu, perſenſerunt graviſſime, ob violata jura Reipublicæ publica. Iſtud ex metu Caroli, & fœminarum ambitione, Palatini item imprudentia proceſſit. Metuebant illæ Urbani VI. propenſionem in Carolum, præcipue quod 1381. Pax Venetos inter & Genuenſes ſancita fuerit; ſcientes autem erga coronatos Reges, Hungarorum propenſionem, crediderunt ſaluberrimum fore, ſi illico *Maria* in Regem coronetur. Sed conſilia hæc, decocta non fuiſſe, ipſi conſulentes animadverterunt, ridebatur fœminæ in Regem Coronatio, Palatini execrabatur factum, officiique ſui ignorantia, quare haud orator, arbiterque intra Regni Status & Reges prædicabatur; verum præpotentiæ cupidus, juriumque Coronæ everſor, qui dare *fœminam Regem*, Regno libero preſumpſit. Profecto præcipitantiam erroresque ſuos, brevi Palatinus advertit. Neque ſcio, an metu motuum? vel ſine ex alio Diæta nec dehinc erat indicta, at credebatur rem modis aliis mitigandam. Itaque jura Reginæ Viduæ inſinuabantur, præcipue quod Ludovicus, poſt ſtabilitum Regnum Siciliæ Carolo, Dalmatiam Eliſabethæ dediſſet, ut firmarent tot monumenta, reliqua inter perpende illud Eliſabethæ apud Lucium lib. V. cap. I. *Eliſabeth D. G. Ung. Pol. Dal. fidelibus ſuis, univerſis & ſingulis Rectoribus, - - - Jadræ, Raguſii, Sibenici, Tragurii, Spalati, Cathari, & Inſularum Leſinæ, & Braciæ, Arbi, & Kerſi, cæterisque Communitatibus Regni Noſtri Dalmatiæ* &c. Quare mortuo etiam Ludovico (cap. 2. lib. V. Lucius) *Die X. Octob. 1382.* Jadrenſes ad Reginam Eliſabeth, miſere Oratores, incoando! *Sereniſſima & Excellentiſſima Princeps & Domina Noſtra Naturalis*, Ipſaque, & nequaquam Maria, de dato Nitriæ 25. Octob. 1382. Mittit Mgr. Joannem Biſſenum Comitem Veſprimienſem ad Dalmatiam, cui etiam die 2. Decemb. Jadertini reſponderunt: *licèt noſtra modica facultas ad tantum non extendatur* (conſervandas nempe partes illas) *tamen ex debito noſtræ fidelitatis, eidem diximus ad ſingula, prout nobis pro honore V. M. & Sacri diadematis Ungariæ, ac pro ſalubriori conſervatione harum partium viſum fuit* &c.

Interim ad ſtabiliendam in Regno Mariam, videbatur exigendum fidelitatis juramentum. Quid Hungaria fecit? neſcio. Dalmatæ illud præſtiterunt, ſed ut patet apud Lucium l. 5. c. 2. ex litteris Jadrenſium 2. Februarii ſcriptis anni 1383. haud Mariæ Regi, ſed Reginis tribus, videlicet Eliſabethæ Matri, filiabusque Mariæ ac Hegvidi. Ex his litteris juvat quædam exſcribere: *In manibus Ven. & Egregii Viri D. Nicolai Præpoſiti Eccl. S. Petri de Poſega; Licentiati in jure Can. digniſſimi - - - acceptantium & recipientium tam nomine MM. VV. quàm vice & nomine Sereniſſ. & Excellſſ. Principis & D. N. naturalis, Dominæ Hegvide inclytæ natæ junioris glorioſſ. memoriæ q. Sereniſſ. Prin. & D. N. naturalis D. Ludov. R. Ung. Pol. Dal. &c. illuſtris, ſicut Altiſſimo placuit abſque prole maſculina de medio ſublati, Succeſſorumque veſtrorum, & ejusdem illuſtris D. Hegvidæ, jure naturæ & Succeſſorio, ac ordine geniture, ſeu debitæ ſucceſſionis in dicto Regno Ungariæ ſuccedentium, pariter & Sacræ Coronæ Hungar. - - - juramentum debitæ fidelitatis - - perpetuo inviolabiliter obſervandum præſtavimus.* &c. ibi cum attentione legenda. Multa hinc demonſtrantur, imò: In Dalmatiæ poſſeſſorio pleno atque integro, Reginas fuiſſe: & in ſucceſſionis ſexus maſculi defectu, Dalmatas ſemet iterum, ſexui fœmineo ſubjeciſſe, & Sacræ Coronæ, dum jurant ſigillis appoſitis: *pariter & Sacræ Coronæ*, ut iterum jura Regni firmata ſint. adò: Miniſtros Reginarum, poſt præcipitem coronationem Mariæ, ſucceſſionem earumdem, ut exprimitur *jure naturæ & ſucceſſorio*, declarandam acceptandamque a Subdi-

 tis

tis quæsivisse. Atque hanc, 3. Dalmatas *ordine genituræ* agnovisse, juramentisque firmâsse. Post juramentum hoc Dalmatarum, *Mariæ* Reginæ ad Dalmatiam ordinationes, reperiuntur. Vide missis aliis, apud Lucium l. 5. c. 3. Datum Budæ post quindenas Paschæ 1383. *pro Ragusæis* expeditas litteras, attamen exprimitur: *de consilio, consensu & beneplacita voluntate Sereniss. & Exllssimæ Principis D. Elisabeth præmissa D. G. R. Ung. Pol. Dal.* &c. Observari nihilominus ex eodem instrumento debet, Regem Rasciæ & Bosniæ, castrum novum in loco *Dracavizza* vocato, intra Ragusium & Cathari Civitates Reginarum, ædificâsse. Quia anno eodem 1383. die 24. Octobris (ut Paulus de Paulis in suo memoriali, Rector tum Jadræ) notavit, Jadram venerunt *Elisabeth Reg. Ung. Senior, & D. Maria Regina Junior, & D. Draga soror sua cum cæteris Prælatis & Baronibus eorum.* Duo hic animadvertas lector. 1mò. Primos omnium fuisse Dalmatas, qui *successioni sexus fæminei in Ungariæ Regno* subscripserunt, adeoque 2dò: Scriptores Venetos, injuriosè depingere Reges nostros iniquos esse; propereaque Dalmatiam, illico a morte Ludovici defecisse, seseque vindicâsse, Reginarum captivitate, de non observata per Ludovicum, Dalmatarum libertate, immunitatibusque.

Sclavonia verò, præmissa quævis tulit ægerrimè, petitumque fidelitatis juramentum, deprecata est, modosque omnes Palatini execrata. Banus *Joannes*, primus omnium defecit, qui, ut Paulus de Paulis 1383. (post memoratum superius Dalmatiæ factum) die 8. Februarii ad Carolum abiit, cum Nepote Prioris auranæ. Quin *Miles Ungaricus*, intellecta: stabilita sexus fœminei in Regno Ungariæ successione, Jadrensibus fuit incommodus, Paulo teste: *Die 19. prædictorum anni & mensis* (nempe Febr. 1383.) *defenderunt Jadrenses bladum - - quas antedicti Ungari deprædati erant, in villis Jadrensium. Et hoc fuit in campo Archiepiscopatus prope arcum.* Hinc Stephanus Laczkovich die 1. Augusti Banatum assumpsit, & Joannes de Palisna Auranæ Prior, officio privatus. Hæ res, motus auxerunt. *Stephanus Banus* ob accessum ad partem adversam, successorem, anno sequente nactus est, *Thomam de S. Georgio*, qui in Decreto Mariæ Themplinus exprimitur. Banus de Machow, totque cæteri, adversus Reginas, semet declarârunt. Cum autem tutum non crederetur diætam indicere, murmurantibus tantis, pro diplomate, perditaque omni libertate, *Maria* ad instantiam *Pauli de Padversya, & Dionysii, Dominici de Osztopan* filii, (vide Decretum Mariæ Reginæ) Andreæ II. & Ludovici confirmat Privilegia, ut hac re mitigarentur. In decreto hoc exprimitur: pacis procurandæ studio Decretum emanâsse. Tum Dalmatarum memoratum factum: *Volente Domino Cæli, cujus nutu omnia reguntur & disponuntur, - - - Nobisque Successoribus, & ordine genituræ solium & Coronam dicti Regni Ungariæ, ac sceptrum Regni, ipsius Genitoris nostri, feliciter adeptis* &c. Confirmatio hæc, concepta studio procurandæ pacis, obfirmavit magis omnes, adversus Reginas, dum legerunt: nullam exprimi Statuum mentionem. Quare plurimi a Reginis defecerunt. Jadrensis Archiepp. 1384. Romam petiit, secutus hunc Paulus Zagrabiensis, motusque consecuti gravissimi. Reginæ de sponsis cogitare coactæ, qui tueri illas possent, plus curarum habuêre de matrimoniis, ac rebus sedandis.

Interim non obstante eo, quod Thomas Banus Dal. & Croat. die 18. Julii 1384. novam unionem cum Jadrensibus fecerit, juramento firmatam, pro servanda fidelitate Reginis, Carolus Zagrabiam, deinde in Hungariam adveniens, ab Archieppo Strigoniensi, Demetrio, Mense Decembri anni 1384. est coronatus, & Rex Ungariæ constitutus. Quare omissis quibusvis cæteris.

VIII. CAROLUS II. Rex duorum mensium. Dubitari haud potest, elargita non fuisse ab eodem Privilegia, ego attamen, nullum legi. Qualiter? quamve indignè periit, qualiter item in corpus mortui Sævitum? cui lubet describat, ego ejusmodi tacere malo. Anno 1385. die sexta Februarii, vivere desiit.

Mors indignè illata Regi, commovit quosvis. Hinc sublato impiè Rege, opinione Palatini *Nicolai de Gara* (proclamatæ iterum in Reginas) Elisabeth & Maria triumphantes in Sclavoniam pergunt, ut Regnum hoc, fidele sibi efficiant. Atquæ illis evenerunt, quia hist. Eccl. Zag. pag. 141. retulissemus, non repetimus. De origine & causa, celeberrimarum harum calamitatum, an quispiam, vel eo compendio, ut supra commentamur scripserit? nos latet. Parcat eruditus Lector necessitati, relati compendii, speramus a doctioribus, aperta Periodo utilium Reipublicæ litterarum, hæc diffusius illustranda. Sane superiora evincunt: Congregatorum in anno 1723. Sacræ Coronæ Statuum, testatam Art. II. recti judicii æquitatem, dum quæ olim Dalmatia, saniorque Hungaria, ob immortalia Ludovici promerita constituit; tum ob renatum in Carolo III. Ludovicum, in legem relata sunt. Mihi persuasum est, si Scriptores nostri, de utilibus Reipublicæ scripsissent, a tot successivè casibus, immunis & libera fuisset Patria. Libertatem quærebant, & hac amissa, captivos Imperii Turcarum se effecerant.

Scla-

Sclavonia insuper, quæ tum successionem fœmineam acceptare renuit, illique restitit, successivè prima, (docentibus actis publicis, tam sub Ferdinando I. quam etiam Carolo III. quia postremæ huic, anno 1712. annuit) legitimam debitamque esse agnovit, eidemque subscripsit.

IX. SIGISMUNDUS. Quia nubentem Reginæ consequens est Regem fieri, anno 1387. in Regem Hungariæ est coronatus. Sed an antea in Regem electus, habitusque sit? dubitari potest, ex textu diplomatis a Cl. Pray relato P. 2. An. p. 164. ubi ait Sigismundus: *Domino Ludovico Rege - - in perrenis Regni patriam translato, & antefata Sereniss. Principe Domina Maria Regina ipsius nata, in solium paternum hæreditatis jure* (nulla hic mentio electionis vel consensus) *succedente; dum eodem tempore nos ipsius Regni Hungariæ Tutor existendo - - exercitum duxissemus.* Item Maria Regina teste Raiscany ibidem apud Pray p. 171. anno 1383. ait: *omni eo jure & proprietate quibus eadem possessio Sarnozza per nos, nostrasque prædecessores Reginas Hungariæ habita fuit & possessa - - de manibus nostris Reginalibus ex consensu etiam & de beneplacita voluntate incliti Principis Domini Sigismundi Regis Hungariæ, consortis nostri charissimi per modum camby dedimus* - - Ut hinc iterum Reginarum ex lubitu de Regno dispositio, prætensioque: Regnum esse atque Coronam *hæreditariæ proprietatis* earundem, arguatur. Verum hæc, doctiores clariora reddant. Ex Diplm. apud Lucium l. 5. cap. 2. Anno 1387. die Cænæ Domini Budæ, expedito, palam ait: *Sigismundus DEI Gratia, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Rex - - fidelibus suis - - in Regnis nostris Dalmatiæ & Croatiæ existentibus.* Quibus litteris, apparet divisa fuisse studia Procerum. Interim ab anno hoc 1387. Sigismundum habitum fuisse Ungariæ Regem extra dubitationem est. Inquietum attamen Regnum habuit. Nos quibusvis aliis omissis, Regionum unicè harum sub Sigismundo res, illustrare conabimur. Itaque perpensis monumentis tam Dalmaticis, quam nostratibus, Memoriali item Pauli de Paulis, Jadræ Rectoris sæpius, Comitis Sibenici, sæpiusque ad Reges Oratoris, adeoque testis de scitu, negotiaque tractantis, ac ut apparet veritati studentis, sequentia colligimus & compendio damus.

Sigismundo, in Regem Coronatio, incommoda non abstulit, verùm causavit. Præcipue dum a castigandis reis incoavit Imperium. Recole hic relata Hist. Eccl. Zag. p. 337. virtute quorum relata isthic ex Thurocz. pag. 142. emenda. *Joannes enim Palisna* Auranæ Prior, teste Paulo, anno 1390. die 16. Februarii obiit. Ob expertam Garajanæ familiæ fidelitatem, Dalmatiam Sigismundus, Palatinis subjecerat, *Joanne Episcopo Segniensi* Vicario Generali constituto, referente hæc Paulo 1388. 28. Augusti, Epis. Segniensis venit Jadram, *Vicarius Dom. nostri Regis in Dalmatia, ac etiam Comitis nostri Palatini, Regni Ungariæ.* Profecto Cl. Farlatus, T. 3. p. 8. Comites Spalati ab anno hoc 1387. non exhibet, immò notat: *Rectorum indigenarum Imperio rursus abrogato, summa Regiminis Spalatensis ad extraneos devoluta est* &c. Anteriori Dalmatarum fidelitati fidens Sigismundus, eas credo fecerit dispositiones. Verùm de Traguriensium rixis, litteris Pauli de Paulis informatus; per Spalatensium item Oratorem, (erat iste Nicolaus de Spaleto Fr. Ordinis Minorum, Lector Conventus, nullus enim Spalatensium securum se credebat, si ivisset ad Sigismundum, ob propensionem ad Tvarcum) de iis, quæ *Tvarcus Bosniæ Rex*, & Joannes Prior Auranæ, pro hostibus Regni publicati, molirentur. Rex continuo providit, ordinando exercitum, eidem, suprema auctoritate præficiendo *Ladislaum de Losoncz* Banum Salavoniæ, cum potestate Gubernatoris Dalmatiæ Croatiæque, & Capitanei exercitus Regii. *Joannes Eppus Segniensis* die 25. August. recessit, & D. *Alberto* electo Priori Auranæ, ductorique exercitus Regii, interea curam Dalmatiæ credidit. Ladislao de Losoncz die 23. Decembris (quo die Jadrenses mutuam invicem pacem juraverant) post Vesperas Jadram appellente.

Spalatenses tametsi ad speciem fidelitatem testarentur, in actis suis publicis, Dominos suos naturales exprimendo Mariam & Sigismundum, ut testantur monumenta apud Farlatum, quibus: *An. 1389. Ind. XII. V. Januar. Regnantibus Serenissimis Principibus, & Dominis nostris naturalibus Sigismundo, & Domina Maria D. G. Ung. &c. Rege & Regina Inclytis*; nihilominus fluctus suos abunde patefecerunt, non solum persona Legati, Franciscani [illegible]nius; sed etiam prætensione, removendi Archiepiscopi Ugolini; maximè autem data [illegible] suo commissione, reliqua inter: *Quod si propter aliquas fortasse occupationes, aut [illegible]menta magis ardua, nos liberare non poterit* (nempe a metu Tuarci) *tunc p[illegible] & Regni Proceribus, saltem majoribus, litteras patentes, ut absque infidelita[illegible] nobis providere de statu nostro quomodocumque poterimus, ne super eor[illegible] pereamus - - - Si vero dictas litteras obtinere nullatenus valebitis, tunc [illegible] ipsa Majestate Regia - - protestemini viva voce, quod si quid fecerimus [illegible] nostra, quod eis forsitan non placeret, non imputetur nobis.* Audax commi[illegible] *coram ipsa Majestate Regia protestemini viva voce*, quæ tam animos Spalatensium, nunc etiam loquitur,

quam Religiosi legati temeritatem, qui talem suscepit commissionem, credens, idem esse: clamare Regibus & Regni Proceribus, ac in schola discipulis, aut in actu quopiam arguentibus, & Antitheses proponentibus. Tali tantoque legato conveniens erat, illa quoque commissio, ut Petrum Vice-Cancellarium *inducat*, ad scribendas Papæ litteras nomine Regis, quod vellit Rex, Ugolinum Archiepiscopum Spalatensem amotum, utque Papa provideat, de alio bono pastore, pro quo Communitas Spalati esset supplicatura. Quas si non daret, vel recusaret, *aut non recordaretur* (verba hæc arcana sunt, ferientia Petrum) ut tum primo procuret dictas litteras de novo, a Rege, & Reginali Majestate. Textum habet Farlat. T. 3. p. 332. Hæc, ut puto, post tot sæcula, nunc etiam sunt speculum, religiosarum virtutum, Fr. Nicolai Lectoris, & Legati Spalatensium, modus item cognoscendæ causæ, studii provisionisque Regum nostrorum identidem, ad servandam legalitatem monumentorum. Censuræ item ab Apostolica Sede fulminatæ, in falsificantes litteras. Quid *Nicolaus* effecit? non erui, Urbanus tamen VI. Hugolinum Archiep. fecit resignare Archiepiscopatum, creando Archiepiscopum Spalaten. *Andream Gvaldum.* Iste, jam initio anni 1389. fuit Archiep. Spalat. atque Stephano Tvarco Bosniæ Regi devotissimus, ut Andream, suum fidelem Consiliarium, & Capellanum spiritualem Tvarcus exprimat, in elargito ipsi diplomate, relato a Farlato Tom. 3. p. 334. Decimas Andreæ, dum Laici & Cleri solvere recusarent, *Bonifacius IX.* scribit Spalatensibus, nequaquam imperando, aut minando, verum ut apud Farlatum: „ Devotionem vestram hortamur in Domino - - quatenus eidem Andreæ Archippo tanquam Patri & Pastori animarum „ vestrarum - - sibi adipiscendis bonis & juribus dictæ Ecclesiæ suæ, pro nostra, & dictæ sedis reverentia assistere & favere velitis auxiliis, consiliis, & favoribus opportunis. In his „ taliter vos gerentes, quod de obedientiæ & devotionis promptitudine apud nos, & Sedem „ eandem possitis merito commendari. Dat. Romæ apud S. Petrum Kal. Martii Pontif. nostri „ anno I.

Tragurienses primi omnium a Sigismundo & Maria defecerunt, Tvarco & Bosnensibus addicti, quamvis Lucius neutralitatem a Concivibus suis servatam scribat. Ut ob hanc, Tvarcus reportatam de Turcis victoriam Traguriensibus amicis suis continuo singnificaverit. Epist. refert Lucius l. V. c. 3. Ipsi insuper, Spalatenses & Sibinicenses, qua arbitri *neutrales*, ad partes Tuarci, transire procuraverint. Causam defectionis Spalatensium, & Sibenicensium ponit Lucius, *auxilia a Sigismundo & Maria, in vanum multoties implorata.* At Paulus de Paulis, tum Jadræ Rector, non solum Banum Sclav. Ladislaum de Losoncz missum cum exercitu testatur, verum & *Albertum* Ducem exercitus Regii die undec. Novemb. Nonam semet recepisse. 16. autem Novemb. Comitis *Anz* exercitum venisse Jadram, sub ductu Generalis *Marci Spinell* de Veglia, qui auctus mille viris Jadrensibus, Pagensium autem 200. die 22. Novemb. Auranam cinxit, 24. Novemb. habito conflictu, in quo 120. occubuêre. Sed 10. Decem. cæsi dissipatique reddiverunt. Ob quam Bosnensium victoriam, die 17. Decemb. Castrum Ostrovicza, 25. autem Decem. Castrum Clissa, anno 1389. Regi Bosnensi se dediderunt. Quare cùm Spalatum, nullas passum fuisse incommoditates referatur, facile Traguriensium consilio, unâ cum Sibenicensibus Tvarco semet subjecerunt, præcipue dum datus Româ Arehiepp. Capellanus & Consiliarius Tuarci fuit. Neque erat defectus auxilii Regum nostrorum, at fidelitatis juratæ pro Maria, Spalatensibus. *Tuarcus* in diplomate Archiepiscopo Spalat. Andreæ, apud Farlatum T. 3. p. 334. legendo, ubi inquit: *Dat. in Aula nostra regali Sutescka per manus fidelissimi dilecti Thomæ de Luzach præfatæ Aulæ nostræ Vice-Cancell. sub anno Dom. 1390. XXX. die mens. Augusti 13. Indict.* sequenti utitur titulo: *Stephanus Tuartcho DEI Gratia Rasciæ, Bosniæ, Maritimæque Rex*, quod postremum vetus esse deducimus ex memoria Urosy apud Fr. Andream Cacich Miossich in sermonibus annuis Sclavonicis, vulgari idiomate 1756. editis, ubi *Urosius Rex Rasciæ, & Dioclea, Albaniæ, Bulgariæ, ac totius Maritimæ de culfo Adriæ & maris, usque ad flumen Danubii magni, præsens opus Altaris.* Si tamen successivè inscriptio hæc posita non fuisset, quod satis indicant de *Culfo Adriæ* verba. Tvartcus mandat ibidem: *Magnifico Viro fideli nostro, & dilecto Paulo Clessich Vaivodæ Regni Croatiæ, & aliis nostris Officialibus præsentibus & futuris, in Regnis nostris Dalmatiæ & Croatiæ constitutis, vel in futurum constituendis*, ut fatum Archiep. in usu elargiti Privilegii defendant.

Anno 1391. obiit Rex Stephanus Tuarcus. Graves inter ambientes Regnum secutæ sunt contentiones. Sigismundus æque jure Regum Ungariæ legitimo, quod nil neglexerit demonstrant diplomata Cameræ a Raicsanio communicata, atque a Pray Annal. P. 2. a pag. 187. descripta. Demum successit *Stephanus Dabiscia* patruelis mortui Tvartci. Jadrensibus die 19. Januarii, Ungariæ Regi & Reginæ fidelitatis juramentum (ut Paul. de Paul.) renovantibus: Spalatensibus autem Dabisciam Regem agnoscentibus, ut ex eorum Tabulis certum esset, ubi:

Anno

Anno 1392. Indict. 15. 27. Januar. Regnante Serenissimo Principe, ac Domino nostro, Stephano Dabisca, DEI Gratia Rasciæ, Bosnæ Dalm. &c. Rege inclito - - Huic adversabatur, secutus partes Sigismundi *Valch*, Vayvoda Valachorum, sub titulo *Dalmatiæ & Croatiæ Bani*, ut suum testatur indultum, Andreæ Archiep. Spalat. Datum in Podlisie 10. Octob. 1392. (vide hoc T. 3. p. 335. Farlat.) qui quia erat Sigismundi, ideo die 8. Men. Septemb. Civitate donatus a Jadrensibus, sub titulo Bani Bosniæ, unà cum suo *Vice-Bano Joanne Mislenovich*. Imò 7. Februar. *Carinum* veniens, Priorem Auranæ cœpit, & Comitem Ostroviczæ *Michlos de Palisna*.

Mariam Reginam anno hoc 1392. decessisse, convenit; & credibilius Mense Majo. Varadini sepultą. An autem reperta isthic Coronæ &c. monumenta? ut Cl. Pray Par. 2. p. 189. hujus sint; aut Matris Elisabeth? cujus corpus die 18. Januar. 1389. Jadrâ exportatum, testatur de scitu & visu D. Paul. de Paul. doctiores indagent. *Mors Mariæ*, eheu quos motus reliquit, causavitque. *Hegvidis* Poloniæ Regina, ut stabilitam 1382. successionem prætendebat. Scissæ in partes varias opiniones. Hi favebant Alberto Austriaco, *Primas* Hegvidi, Papa totque cæteri Ladislao Neapolitano. *Sclavonia* ut Regi coronato, vi legum, mutuæ intra conjuges successionis, & ab exemplo nobilium, jure uxoris bona retinentium, *Sigismundo adhæsit.* Vidit Sigismundus, negotii molem, hinc pro sua singulari prudentia, media opportuna, quæsivit ad finem. *Dabiscia*, quia veteri more, semet in clientellam Regis, & Coronæ mancipâsset (testante Regis Sigismundi Dipl. in notis apud Pray 25. pag. 189. *Dabissa Rex Bosniæ, ad nostram personaliter accedens Majestatem, se & suos subditos restituit obedientiæ, & servitiis nobis, & Sacræ Coronæ nostræ debitis, & observandis*) confectis desuper publicis tabulis, ut doceret Sigismundi epistola relata l. V. c. 3. a Lucio, ex parte hac, tantò magis relevabatur, quod Dalmatæ, mortua quoque Maria, se pro legitimo Rege agnoverint, perhibentibus horum monumentis, & Paulo de Paul. Farlatus testatur in tabulis Spalat. hanc esse memoriam: *Anno 1394. Indict. II. 17. Augusti. Regnante Serenissimo Principe & Domino nostro naturali, Domino Sigismundo DEI Gratia Hung. Dalm. Croat. Rege Inclito.* Ut hinc corrigendum sit illud Lucii, *Spalatenses autem 1349. 14. Augusti decreverunt quod a morte Tuarchi Regis citra non fiat mentio de aliquo Rege, nec de aliquo alio, nisi solummodo de Rectoribus & Judicibus.* Hoc enervant relatæ Spalatensium tabulæ, at statutum illud Traguriensium fuerit. Quoniam verò Dabissæ mentio facta fuisset, ex dissertatione, Romæ Typis Vaticanis 1632. edita sub titulo: *Indicia vetustatis & Nobilitatis Familiæ Marciæ, vulgo Marnavitiæ Nissensis per Joannem Tomkum ejusdem gentis collecta, & ad fortissimum Virum consanguineum suum Lupum sive Farkassium perscripta*, sequens communicamus diploma, præter notitias cæteras, docens: quæ Regni tum fuêre Bosniæ, recogniti per Stephanum, juris clientellaris Sacræ Coronæ.

In DEI Nomine Amen. Omnibus & singulis præsens Transumptum, seù Instrumentum publicum Inspecturis, & Lecturis pateat evidenter, & sit notum, quod Anno a Nativitate D. N. JESU Christi millesimo sexcentesimo vigesimo nono, Indictione duodecima, Die verò octava mensis Septembris, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris, & D. N. D. URBANI, Divina providentia Papæ Octavi Anno ejus sexto. Perillustris & admodum Rev. D. Joannes Tomko Marnauitius Archidiaconus Zagrabien. &c. habens, & tenens suis manibus diversas litteras, seù jura partim in pergameno, partim verò in papiro conscriptas, continen diversa negocia Familiæ, & Antenatorum ipsius Perillustris, & admodum Rev. Joannis salvas, sanas, & integras, non vitiatas, non cancellatas, non abrasas, nec in aliqua earum parte suspectas, sed omni prorsus vitio, & suspicione carentes huiusmodi litteras, & jura in manibus mei Notarii publici infrascripti tradidit, & consignauit, ac de verbo ad verbum perlegit, requirens me, ut huiusmodi litterarum, ac jurium vigore, quæ vidimus, in forma authentica Instrumenti conficerem, easque transumerem Transumptum facere, & copiam litterarum dare, & in publicam formam redigere curarem. Tenor verò Iurium, & litterarum, de quibus supra fit mentio talis est, videlicet.

„ In Nomine Patris, & Filii, & Sancti Spiritus Amen. Stephanus Dabissa, Gratia DEI Rex
„ Serbiæ, Bosniæ, maritimarum partium significamus omni homini, cui hoc scire necesse erit,
„ quod secundum Gratiam Domini mei Christi, contigit mihi dominari in Terris Parentum,
„ & Auorum nostrorum. faciendo gratias nostras per litteras, præsertim fidelibus famulis,
„ tunc etiam præsentauit se coram Regia Maiestate Vir nobilis omni honore dignus, Prin-
„ ceps Golko Marnauitius, obsecrando Maiestatem Regiam, ut illi conferrem scriptis Plemen-
„ scinium, pro ipsius fideli seruitio. Et ego Rex Dabissa vnà cum omnibus Bosnensibus viden-
„ do ipsius fidele seruitium, & pro multis prioribus fidelibus seruitiis, præsertim nobis fac-

„ uiuit Goico Marnauitius seruus Sigismundi Regis, & tunc Nobis inseruiuit, quando venit „ Paiasit cum Turcis, & depopulatus est Bosnam valde, & stetit in Naglasincis, & destruxit „ Bosnam, & tunc venit Goico Marnauitius, & iuuit Nos Turcas mactare, & multum serui- „ tiorum præstitit Sigismundo Regi Vngariæ & mihi Regi Dabissæ, totique Prouinciæ Reg- „ ni Bosnensis, quæ seruitia faciebat verbo Sigismundi Regis, & ego Rex Dabissa eram simul „ cum tota Prouincia Bosnensi, & cum omnibus Bosnensibus, plenoque Consilio feci cum to- „ ta Prouincia Regni Bosnensis, & dedi, & donaui, & descripsi Goico Marnauitio Voynici- „ um, & Godaliensem campum, in Imotesco Territorio, prope Posussinam, scriptis consi- „ gnaui Goico Marnauitio, & illi, & illius posteritati, & postremæ posteritati in sæcula sæ- „ culorum Amen. Litteris consignaui Voynitium, & Godaliensem Campum, totum eum om- „ nibus, nihil auferendo cum omnibus Territoriis, & cum omnibus terminis. cum omnibus „ montibus, cum omnibus aquis, cum omnibus fontibus, syluis, cum omnibus venationibus „ ferarum, cum aucupio, cum piscatione, cum omnibus bonis accidentibus, quæ sunt super „ Terram, & sub Terra firmiter conscripsi Voynitium, & Godaliensem Campum, Goico Mar- „ nauitio ipsi, & illius posteritati, & Posteris successoribus in sæcula sæculorum Amen. Et „ omnis Rex Bosnensis illos debet tueri, & defendere ab omni homine, & quilibet Rex Bos- „ nensis debet pro ipso certare contra hominem omnem, & Priuilegium hoc confirmare, tue- „ rique Goico Marnauitium, & illius posteritatem, cæterosque successores in sæcula sæculo- „ rum Amen. possidere Voynitium, & Godaliensem Campum semper. Cuius rei sunt Te- „ stes Prouinciæ Bosnensis, Senatores Regni Bosnensis: Princeps Paulus Radinouitius cum „ fratribus, Palatinus Sandalius cum fratribus, Princeps Marcus Radoieuitius cum fratribus, „ Princeps Priboie Masnouitius cum fratribus. Princeps Radoslauus Pribinitius cum fratri- „ bus. Tepacnius Batalo cum fratribus. Ab inferioribus partibus Palatinus Haruoius cum „ fratribus, Paulus Klesitius cum fratribus, Princeps Stephanus Octoitius cum fratribus. A „ Tribotio Palatinus Vlatko cum fratribus. A Chelmensi Terra Georgius Radeuoieuitius „ cum fratribus. Princeps Gregorius Milatouitius cum fratribus. Ab Aula Marsalcus Au- „ licus Ostoica Obrinouitius cum fratribus. Ex Croatia autem Marsalcus Princeps Ioannes „ Grubretitius cum fratribus. Et huic firmamento nunquam contraire sub fide regali, & ad „ maius Testimonium has litteras fecimus sub nostro pensili sigillo. Sub annis Domini No- „ stri JESU Christi millesimo trecentesimo nonagesimo quarto, mense Aprilis secunda die, „ in Nostra Aula in Sutisca Rex Stephanus, Dominus Dabissa. &c. In nomine Domini Amen.

Anno a Natiuitate D.N. JESU Christi millesimo sexcentesimo vigisimo nono, Indictio- „ ne duodecima, die verò nona mensis Maij, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris, „ & D.N.D. URBANI diuina prouidentia Papæ Octaui Anno eius sexto. In mei &c. perso- „ naliter constitutus admodum Reu. Pater Metodius Terlecki, Ordinis S. Basilii Procura- „ tor, & Apochrissarius Illustrissimi & Reuerendissimi D. Josephi Velamin Rustki Archepi- „ scopi Kiouiensis, & metropolitæ totius Russiæ unitæ, requisitus, ut asseruit ad instantiam „ Perillustris, & admodum Reu. D. Ioannis Tomko Marnauitii Archidiaconi Zagrabien. &c. „ medio Juramento tacto pectore more &c. mihi Notario tradidit, & consignauit præsens fo- „ lium, seu papirum latino sermone, vt apparet conscriptum, & per eum, ut asseruit, medio „ iuramento, tacto pectore more &c. cum fidelitate, & cordis sinceritate traductum ex qua- „ dam membrana pergamena antiquissima, caractere Cyriliano, ac antiqua lingua Illyrica „ scripta apud eundem Reu. D. Archidiaconum existeñ, cuius membranæ tenorem idem R. „ P. D. Metodius similiter iuramento affirmauit se vertisse, & traduxisse de verbo ad ver- „ bum in latinum idioma, ut supra, nil addendo vel minuendo, sed prout iacet in suis litte- „ ris originalibus, & ita pro veritate, ac ad perpetuam rei memoriam dixit, & medio eius „ Iuramento tacto pectore, more sacerdotali affirmauit, non solum isto, sed & etiam omni „ alio meliori modo &c. super quibus omnibus, & singulis petiit a me Notario, vt vnum „ vel plura, publicum seu publica facerem Instrumentum, & Instrumenta. Actum Romæ „ in officio mei &c. ibidem præsentibus &c. Dominis Michaële Angelo Cesio, & Siluestro Spa- „ da sociis Connotariis Testibus ad prædicta vocatis, & rogatis. Ego Antonius Lucatellus „ Causarum Curiæ Illustrissimi & Reuerendissimi D. Cardinalis Sanctiss. D.N. Papæ Vicarii „ Generalis Notarius, de prędictis rogatus pręsens Instrumentum subscripsi, & publicavi re- „ quisitus. loco ✠ signi.

Bosnensium rebus accomodatis, Sigismundus cum Hegvide transegit, & absoluta Regia potestate usus post castigatum Stephanum Konthium, cum pro Diæta clamaretur, hanc ad Sclavoniæ Civitatem *Crisium* indixit. Displicuit hoc Hungaris, sed factum defendebatur, quod locus in medio Regnorum esse videretur, ad quod commodè Croatæ, Dalmatæ, Bosnenses, Sclavi, Ungari convenirent. Causa autem illa in veritate fuerat, quod *Sclavi* (exiguis dem-

ptis)

ptis, partium fuerit Sigismundi, statimque mortua Maria, pro Sigismundo se declaraverint. Itaque plurimum in Sclavonia fidens, Comitia totius Coronæ, Crisium indixit. Comitia fuêre cruenta, cum Crisii *Stephanus Laczkovich* fit interemptus, ac per fenestras abjectus. Læsa clamabantur jura, publicæ fidei, *Salvique conductus*. Adfuêre Comitiis Palatinus Leustachius de Ilsva, Domus Garajana, Cilleæ Comites, Primas, pluresque Episcopi &c. Decretum Diætæ hujus habuimus, at amissum dolemus. Quantum reminisci possumus, stabilitur Regnum Sigismundo, Privilegia firmantur distinctim pro Hungaria, distinctimque pro Regno Sclavoniæ; *judicia* a tot annis dilata aperiuntur, pro Dalmatis Tininy, *Joannes Gara* Zagrabiensis Eppus, suusque frater, cum Comite Corbaviæ, Commissarii Regii constituuntur. *Pro Sclavonia* Detricus Bubek Sclavoniæ Banus, &c. Pro Hungaria Palatinus cum Primate Joanne Kanisai &c. Profecto ex horum temporum circumstantiis, promanat illa quæstio, Sclavonia *unita vel adnexa?* aut *subjecta* Hungariæ dici debeat. Hinc tot sæculis inimica Reipublicæ separatio; Sacræ Coronæ subjectorum, ac utinam non a lacte hausta, separatio animorum. Ægrè ferebant Sclavi, Transilvani, Bosnenses, se inconsultis, successionem fœminei sexus ab Ungaris anno 1382. fuisse in Maria & Hegvide stabilitam, ut Reges dare ambiverint, & Carolum II. Regem fecerint. Quo, indignè occiso, mortem ejus vindicatum ibant. Maria mortua, videntes alienos a Sigismundo Hungaros, huic subito adhæserunt. Atque sic deinceps, traditione in naturam versa, non solum in ferendis pro eligendo Rege suffragiis, perpetuo adversati sunt Hungaris, cum Transilvanis idem sentientes; verum distinctum Regnum, juris proprii se considerârunt. Quin sub majoribus prærogativis. Ludovicus I. teste Decreti sui articulo XI. æqualis omnes libertatis esse declaravit; Sigismundus, docentibus æquè Decretis suis, ut distincta Regna Sclavoniam Hungariamque habet. Sane in Decreto *Grationali* anni 1403. *Decrevimus: cum omnibus rebellibus, æmulis & adversariis nostris in Regnis nostris Ungariæ & Sclavoniæ, nec non in partibus Transilvaniæ constitutis - - veram pacem facere.* Quod infra repeteret. Imo ea fuit scissio, ut proprias Diætas observaverint, & constitutiones fecerint, demonstrantibus hæc Decretis Regni Sclavoniæ, 1398. 1403. 1412. 1415. 1418. 1429. 1434. Quo anno Sigismundus per speciale mandatum, disposuit: ut mandatis *præceptoriis*, Palatini, Archieppi, locus detur in Sclavonia, cum essent Judices Regni Ordinarii, æque ut Banus. Ut hinc anno 1435. sive Decreti VI. articulo I. condendo occasio nata sit. Quo judices Regni Ordinarii exprimuntur, quos inter Bani, Dalmatiæ, & Croatiæ, item Sclavoniæ, & Machoviensis.

Ab exemplo hoc Sclavoniæ, Dalmatia æque libertatem suam habere voluit, omnemque subjectionem est deprecata. Quare Nicolaum de Gara, Banum proprium obtinuit. Hæ separationes, quæ vulnera Sacræ Coronæ attulerunt, mox dicemus. Anno 1396. Stephano Dabissa Bosniæ Rege mortuo, & uxore sua Hellena monasterium ingressa, graves enatæ sunt de successione quæstiones. *Sigismundus* vi juris Coronæ, pactorum item cum Stephano innitorum, ad se devolutum esse Regnum, voluit; curamque Hervojæ Vayvodæ suo credidit. *Tvarcus Scurus*, Tvarei I filius nothus, pro Rege fuit agnitus, sed *Ostoja Kristich*, suppositum esse hunc filium sparsit, seseque Ladislao Regi Neapolis adjungens, utrique restitit. Quare in tres partes scisso Regno, hoc, tanta factio ibat ruinatum. Partes inferiores ad Serviam, *Tvartco* adhærebant, mediæ: sive Croatiæ viciniores *Hervojæ*; Partium maritimarum Ostojæ. *Dalmatia his annis* Regem suum agnovit Sigismundum, quod demonstrant diplomata, & Paulus de Paulo, cæterique horum temporum coævi Scriptores. Tabulæ Spalatenses apud Farlatum Tom. 3. p. 337. anno 1395. exprimunt: *Regnante Serenissimo Principe & Domino nostro naturali, D. Sigismundo DEI Gratia Hung. Dalmat. Croat. &c. Inclyto Rege.* Anno hoc *Nicolaum Gara* Regnor. Dal. & Croatiæ Banum fuisse, videre est. *Joannem Neliptium* Comitem Cettinæ, compromittentem cum Andrea Archiep. Spalatensi, ratione decimarum in Archieppum Strigoniensem. *Paulum Michaelem*, sive *Mihalich*, Vicebanum fuisse Dalm. & Croat. Regnorum, & D. Buteo Comitem Corbaviæ. Anno 1397. ad mandatum Regis Sigismundi, Ladislaus Tinniensis Episcopus, cum Castellanis Clissy & Almissy, terrarum possessionumque Ecclesiæ Spalatensis, factam a se metarum reambulationem Sigismundo refferunt. Quæ litteræ legi merentur, ob tantarum rerum cognitionem, & territory Regalis, quamvis ab Archieppo Spalatensi possessi, notitiam. Nos, ut fusiores, omittere debuimus, ex motivo insinuato. Finis earundem est. *Insuper pro parte ipsius D. Archieppi allegabatur expressè, pro vigore Privilegiorum, donationum, & confirmationum per Sacros olim Reges Hungariæ, & Summos Pontifices, ac per alia litteralia instrumenta, & Montaneos antiquos dictæ Spalat. Ecclesiæ factarum: & ipsa & quæcumque domi cum molendinis, & fullis in ipso fluvio Salonæ, quos, & quæ tenet & habet, & tenere, & habere consuevit, ut dictum est, ipsum commune Spalati, fuerunt & sunt Ecclesiæ Spalatensis,*

sis, ex donatione & confirmatione Regum & Summorum Pontificum) observa, Ducis Venetiarum nullam exprimi memoriam, aut ejus instrumentorum, ut firmentur nostra superiora. Est mentio instrumentorum Papalium, adeoque a nobis superius, locis suis dictorum, adest confirmatio) *nec non posita - - - ac cum omnibus aliis ejusdem Ecclesiæ prædictis possessionibus - - per alios occupatis & detentis, in districtibus & pertinentiis Castrorum Regalium Clissii, & Almissii, nec non Spaleti, & Politii prout in Privilegiis - - dicitur latius contineri* (narratoque eo, quod ob absentiam Archieppi, in Hungariæ partibus existentis, super ejusmodi controversis, determinare non potuerit) prosequitur: *Sed ejusmodi Vræ Majestati, vel D. Bani vestri Dalmatiæ & Croatiæ Regnorum, discussioni, judicio & justitiæ - - per omnia fideliter reservavi* &c. ut dubitari nequeat, ex his atque aliis apud Doctiss. Farlati legendis, Spalatenses, Sigismundo subjectos non fuisse, ad finem prope anni 1402. De Jadrensibus, Sigismundo subjectis, fidem facit Paulus de Paul. reliqua inter, in suo memoriali videnda, Jadrenses 1396. ad partes orientales misisse ad servitium D. N. Regis unam galeam; Bona Jadrensis Archieppi, jussu Regis fuisse occupata, & 24. Septemb. mandato Regis constitutum, ne in conficiendis publicis instrumentis, Archieppi nomen exprimeretur, punitum æquè fuisse Abbatem S. Chrisogoni, pro excessu patrato in Regios exactores, &c. Traguriensen Sigismundo fuisse fideles epistola ad eos scripta, relataque a Lucio L. V. c. 3. evincit.

Verum anno 1398. Hervoja a Sigismundo deficiente, ut perhibet apud Lucium Sigismundi ad Tragurienses epistola, quam scrutari dignetis lector, in qua ex rumoribus scriptum sit Hervojam ad Turcas defecisse, dum ex ejus litteris apud Lucium l. 5. c. 4. relatis, constat eum ad partes Ostojæ atque Ladislai Neapolitani transivisse, nisi demonstretur a Sigismundo ad Turcas, a Turcis ad Ladislaum atque Ostojam, Hervojam ivisse. Sed eodem insuper anno 1398. divisio illa Spalatensium, in *Extrinsecos*, atque *Intrinsecos*, a reliquis Dalmatiæ Civitatibus imitata, incepit Farlato teste. Quid hi fuerint, recenset cum causis Ferlatus Tom. 3. p. 350. Magnos hi motus causavêre. *Intrinseci* adhærebant Sigismundo, *Extrinseci* adversabantur. Andreas Archiepisc. constanter Regi suo fidelis erat, propterea que cæsus etiam verberibus, demum ad Sigismundum concessit. Spalatenses elegerant sibi Archieppum alium, *Marinum* videlicet, sed Bonifacius IX. *Peregrinum de Aragonia* substituit. Vult quidem Farlatus Andream resignâsse. Sed qui hoc credam, dum in Diplomatibus Regum Ungariæ, Andreas inclusivè ad annum 1412. Archiepiscopus Spalatensis exprimitur; dum item Andreas, Segniensibus die 8va Mensis Aprilis anni 1402. Indulgentias est elargitus, dum in Tabulis Romanis apud Farlati p. 361. anni 1410. die 10. Julii, Andreas absolutus primo a vinculo Spalat. Eccl. exprimitur, & ad Thebanam Eccl. translatus. quamvis Sigismundus 1412. reponendum voluerit ad Spalatensem. Quare crimen Andreæ, causaque privationis fuere, quod Bonifacio non obediverit, in Ladislao agnoscendo pro Rege Ungariæ, quod Regnum Ladislaus, a Bonifacio collatum acceperat, omissis tot, & quibusvis circumstantiis aliis. *Spalatenses* anno 1402. die XV. mensis Decembris *in Aula Regali Sutische*, & Ostojam Regem Bosniæ agnoscunt; & cum eo conveniunt, ut Ladislaum pro Rege habeant, ut hunc 1402. in tabulis Spalatensibus exprimant: *die 24. Decemb. Regnante Serenissimo Principe ac Domino nostro naturali, D. Ladislao D. G. Hung. Dal. Croat. Jerusalem & Siciliæ &c. Rege inclito* &c. innitasque conventiones, ab Loysio de Aldemarisco Regni Siciliæ Mareschallo, & Capitaneo Galearum D. Regis Ladislai, de dato Jadræ A. D. 1403. die 3. Januarii, Ladislai nomine confirmari faciunt. Exhibet litteras Farlatus T. 3. p. 358. At rectè Spalatensibus evenit, qui libertate, quam se habituros credebant, orbati sunt. Equidem adversus conditiones pactatas, firmatasque ab Aldemarisco, rejecto Marino, quem ipsi elegerant, habebantque pro Archieppo, *Peregrinum*, de Aragonia Franciscanum, a Bonifacio IX. intercedente maxime apud Papam Ladislao Rege, datum Archiepiscopum, habere illos oportuit. Atque ita, tres eodem tempore fuere Spalatenses Archieppi, *Andreas* verus in Hungaria apud Sigismundum, vi, carens officio, quod Regi legitimo fidelis esset, *Marinus* electus, *Peregrinus* intrusus. Imposuit item illis *Hervojam* pro Duce, qui libertatem, quà gaudebant sub Hungariæ Regibus, ipsis imminuit. Frequentissimè profectò rebellibus evenit, ut quærendo libertatem, mancipatum consequantur. Novus Hervojæ Ducatus clarus est ex actis, ubi: *Die 4. Novemb. 1403. in Diladi præsentia. Rev. in Christo Pat. Dom. Peregrino Archiep. Excellenti DD. Hervoye Duce Spalati, Dalmatiæ Croatiæque Regio Vicem gerente, & Bosnæ summo Vayvodæ, nec non Partium inferiorum Comite.* Item in Tabulis publicis Spalatens. teste Farlato T. 3. p. 8. *Hervoya Regnorum Dalm. & Croat. Vice-Rex, ac Regni Bozne summus Voevoda; nec non partium inferiorum Comes, Dux Spalati.* Denique ex sententia Sigismundi relata a Lucio l. V. cap. V. adversus eundem Hervojam, istud

firma-

firmaretur. An autem perfidiæ defectionisque rei, prius fuerint Jadrenses ? ut putat Lucius, aut Spalatenses ? ipsi de hac viderint turpitudine, quæ in Jadrensibus eò est detestabilior, si in ea perseverârunt.

Sane postquam Bonifacius IX. Rajnaldo teste, fecisset Jadræ anno 1403. Ladislaum Neapolitanum coronari in Regem Hungariæ, Insulæ Dalmatiæ plures Ladislai vexilla erexerunt suaque ab illo confirmari Privilegia procurârunt. Lucio teste l. 5. c. 4. *Tragurienses* attamen, in tot rerum Dalmatiæ, Croatiæ Bosniæque revolutionibus, a debita fidelitate non recesserunt, maculamque antea contractam, temporibus nempe Tuartci I. sanârunt occasione harum posteriorum turbarum. Enimverò estò Ladislaus Rex, intruso illi Archieppo Peregrino (teste Dumaneo apud Farlati) Abbatiam S. Joannis Baptistæ de Tragurio contulisset; *Tragurienses denegaverunt eidem possessum de dicta Abbatia*: Estò item declarato per se Duci Baruti, Ladislaus Jadram, Sibenicum, Tragurium in Comitatus dedisset, Tragurienses, alium sibi Comitem elegerunt. Denique *Sigismundus* ipse in epistola, Budâ Festo Epiphaniæ Domini, anno 1409. ad Tragurienses missa recognoscit, eos occulte fidelitatem sibi & Sacræ Coronæ conservâsse. Exhibet hanc epistolam Lucius lib. V. cap. 4. Horum consideratione, *desinant mirari Theologi*, dum in quæstione, quis pro vero legitimoque Papa habendus, censendusque est ? Bonifacius nempe, aut Benedictus ? Sigismundus (recole H. E. Zag. p. 150.) cum Sclavonia Hungariaque Benedictum agnoverunt, Dalmatia Bosniaque Bonifacium. Eberhardus Eppus Zagrabiensis oblatos sibi a Bonifacio titulos Archieppi Solubriensis respuit, ne ob innanem titulum, a debita Regi suo fidelitate seduceretur. Quin publico Diæcesanis suis edicto vetuerat, ne auderet præsumeretque quispiam, estò monasterialis & claustralis, Bonifacium pro vero Papa habere. *Videant item Politici causam*, cur pro legitimo veròque Hungariæ Rege, nec habeantur nec habiti sunt unquam alii, quam Sacra Regni Corona, insigniti coronatique. Cum enim Pontifices Romani, *Neapoli Carolum*, ac iterum *Jadræ Ladislaum* Hungariæ partiumque adnexarum Reges coronare attentâssent, stabiliendum erat, qua corona coronati vel coronandi ? pro veris legitimisque Regibus, habendi essent, quorumque donationes, privilegia, leges, fœdera, cessiones pro legitimis, jurisque publici, habeantur. Cum item Regios titulos, plures vel usurpaverint, vel permissos fœderibus publicis, tolleratosque acceperint, ex ratione mox dicta, & servanda pace tranquillitateque publica, constitui debuit; ut is tantum, verus regnansque Hungariæ Rex, adnexorumque Sacræ Coronæ Regnorum esset, qui *Corona Regni* (quam ideo *Sacram* vocamus, quod hæc sola Sacratissimos Reges nostros, veros legitimosque efficiat) legitimè coronaretur. Hinc tametsi Carolus I. Zagrabiæ olim in Regem unctus ab intruso titulari Archieppo Strigoniensi fuisset, sacra licèt unctio, Regem eum non fecit, at Coronatio. Hæc Reipublicæ nostræ providentia, demonstrat subjectis, quos pro Regibus agnoscendos habent, & erga quos, infidelitatis, aut læsæ Majestatis criminis, damnari debeant. Providit æquè ipsis Regibus, ut demonstrare valeant adversus intrusos, prætendentes, factiosos, se veros Reges esse. Quare merito Reipublicæ nostræ, ex hac causa, *Sacra & Sacratissima est Corona*, haud autem ideo, quia a Silvestro, aut Benedicto, fuerit submissa, subditamque ut prætenditur Papæ, Hungariam effecit. Quin perpensis iis, quæ infra in Vladislao I. dicemus, Corona illa S. Regis Stephani, in usu Coronationis, Regum nostrorum non fuerat, sive quod Reliquiæ instar consideraretur, sive ad tollendam prætensionem subjectionis Regni liberi. Eheu! nec Bonifacius VIII. nec ullus Romanorum Pontificum, ex Coronæ submissione, subditam sibi Hungariam prætenderunt, intuleruntque; Eheu dico! Scriptores nostri (proh sæcula! ratioque studiorum!) talem a submissa Corona arguunt. Quin Desericzius, scribere in opere suo merè scholastico, concludereque audet: *extra dubium esset, Regi ab Hungaris liberè ac legitime electo, inhærere obligationem, reverentiam debitam Sedi Apostolicæ exhibendi ac* (NB.) *beneficium recognoscendi* p. 77. *Stephanus.* At quam studuerit *deserere* veritatis examen, immo ipsam veritatem palam est. Pius omnino scholis, sed in Reges, Sacram Coronam, & Rempublicam hujus; *pietatis deserta*, ut mirum sit Desericzy opus hoc, a plerisque probari. Quamvis porro recentiores & novissimi Scriptores nostri, subjectionem Regum nostrorum; quidam, ut Desericzius, *[illegible] nis*, adeoque illam, qua Venetæ Dalmatiam a Sacra Corona avulserunt; quidam [illegible] interprætari incoaverint, viderint ipsi, ac quorum interest, an non majorem obligationem inducere nitantur, dum *filiorum erga patres suos*, quæ ? cujusve juris ? sit obligatio, [illegible] est iis omnibus, qui ultra metaphysicas quæstiones, solidas utilesque profitentur literas. *Protectionis* autem titulus, protectorumque obligatio, aut feudum, aut jus [illegible], inferat. Quare metuo ego, ne sustentatam hactenus, ex *Vicariatu Christi*, in orbem universum Monarchiam, nunc ex *Paternitatis jure* atque titulo, sive etiam prætensæ *Protectionis*, defendendam substituant, majori sane, quamvis æquivoco, fundamento. Consequenter ut [illegible]

ris avitici, & Paternæ Romanorum Pontificum hæreditariæ dispositionis, Regnum dicant Hungariæ. Hoc innuere videtur *in Stephano* suo Desericzius, dum cap. 7. pag. 77. scriberet: *De cætero, cum vigore Art. I. & II. - - anni 1723. Hæreditaria successio - - in MARIA THERESIA hodie triumphali Regina Nostra - - - admissa sit, quomodo convenerit inter Sanctam Sedem Apostolicam, & ipsam Augustam Reginam, quoad præstandam Pontifici Romano toties memoratam obedientiam ac reverentiam, ratione S. Coronæ, Dignitatisque Regiæ, ac Regni ipsius Hungariæ - - - norunt partes ipsæ.* Hæc qualia sunt, perpendere dignetur perspicax Lector. Vult modernam Regnantem, subditam semet fecisse Papæ Benedicto XIV. eique obedientiam *ratione Coronæ, ac Regni ipsius Hungariæ*, clam vovisse. Majestatemque suam Regiam, se *beneficio* Benedicti habere. Anno 1723. Benedictus XIV. Papa non fuerat, attamen tum, Regnans feliciter MARIA THERESIA, Successor dignitatis Regiæ est constituta declarataque. Præterquam quod Desericzius, leges omnes, & jura Reipublicæ violaverit: *Magnæ Dominæ & Reginæ Nostræ* immortalia quævis facta, apud omnes posteros obscurata voluit, dum lecturi sunt: natam licèt, declaratamque & acceptatam in anno 1723. Reginam, hæc quævis postposuisse, oblitamque originis, nativitatisque suæ, clàm, atque insciis fidelibus Statibus suis, qui tamen adversum inimicos, stabilire eam in Regno, hæreditariisque Provinciis anxiè, ut Art. 63. 1741. conati sunt, a Benedicto XIV. jurata obedientia, *ratione S. Coronæ, dignitatisque Regiæ, ac Regni ipsius Hungariæ*, in sui, suorumque Successorum, atque Coronæ præjudicium, acceptare; habereque voluerit.

Quamvis autem Desericzius in textu ludat verbis *electionis liberæ*, nihilominus *in nota*, Regnantis Apostolicæ Majestatis factum, evincere satagit, & probare ex Bula, confirmati anno 1743. moderni D. Episcopi & Comitis Jaurinensis. Mihi ignotum est, an in singulorum Episcoporum Bulis, illa inserta habeantur clausula, sitque de stylo. Verum ex citato per Desericzium Rdmo D. Karolyi, juvat verba exscribere. Sic ille pag. 133. *Benedictus - - sane Ecclesia Jaurinensis, ad quam, dum illa pro tempore vacat, nominatio Personæ idoneæ, Romano Pontifici pro tempore existenti facienda: Ad charissimam in Christo filiam nostram MARIAM THERESIAM Hungariæ & Bohemiæ Reginam, ratione Regni Hungariæ (cujus ipsa Maria Theresia Regina, etiam Regina existit) ex fundatione, vel dotatione, seu Privilegio Apostolico, cui non est hactenus in aliquo derogatum, spectare dignoscitur.* Magnus, justusque Benedictus, textu suo exprimit; quod quamvis nominatio Episcopi, Romano Pontifici, vigore Canonicarum Constitutionum esset facienda, nihilominus cum *Maria Theresia*, Regina sit Hungariæ, Regibus autem Ungariæ ex fundatione, vel dotatione Ecclesiarum, & usu imperturbato nominatio competeret, ipsaque Regina, *ratione Regni Hungariæ*, adeoque jure Regum Hungariæ, Episcopum nominâsset, semet modernum Excellmum ac Illmum D. Comitem & Eppum, ex Botryensi Sede, ad Jaurinensem transferendum declarare. Mihi iste sensus, descriptorum Benedicti verborum videtur; Desericzio autem supra memoratus, Mariam nempe, Dominam & Reginam nostram, *ratione Sacræ Coronæ dignitatisque Regiæ, ac Regni ipsius Hungariæ*, Benedicto obedientiam clam vovisse, beneficiumque Regni a Benedicto accepisse. Quin initio libri, privatas epistolas sub titulo: *Judicia Illustrium ac eruditorum Virorum* &c. objicit, ut videatur eorum authoritatem, suis conciliare, dum concluderet: *hæc pauca non sane ambitu gloriæ, sed ut sint umbo adversus ictus.* Quæ sua, dum adeo ponderantibus vestivit circumstantiis, facto nempe, ut ille prætendit, adeo Eminentium Personarum, ut est Regina & Imperatrix, Dominaque nostra Maria Theresia; & Romanus Pontifex Benedictus XIV. ipsis tantum cognito, (nisi medeatur publicè) qualem litibus substravit materiam apud posteros? quibus periculis involvit Regnum Hungariæ? per formandas aliquando prætensiones, exemplo est Dalmatia, & Ladislai IV. supra memoratum cum *Firmano* factum. Juribus Regni liberi, & Sacræ Coronæ quam nocuit? intelligunt, ii omnes, qui juribus publicis, & *rationi status*, atque Politicis rebus sunt præpositi. Quare distinguendæ sunt res temporales a Sacris & Spiritualibus. Regnum Christi de hoc mundo, nec est, nec fuit. Religio Divina & Sacra, a rerumpublicarum profanarum orbis administratione, distinguenda; nam & Christus dum eum Regem & Monarcham facere volebant erga se affecti, fugit. Apostolis vetuit præcedentiæ quæstionem, Petrumque beatum, haud ideo pronunciavit, quod se confessus fuisset orbis universi monarcham, sed quod, filium DEI. Si exaudiri possunt merenturque, devotissimi Sedis Apostolicæ filii, & in ejus unione morituri, preces: tot quæstiones, pacem, Matris Ecclesiæ, turbantes; ut Orthodoxæ fidei pestis, è scholis & ambonibus eradicentur. Adoranda DEI providentia, nulla Monarchiarum temporalium, perennitatem habuit, quævis suam fatalem, dum non credebat, nacta est periodum, ut sic creatus a DEO orbis, verum

solum-

solumque totius orbis monarcham, adurarct; experireturque, quævis consilia cogitatusque nostros, innania esse ad orbis universi monarchiam. Fides, Spes, Charitas, DEum divinaque respiciunt, haud verò, ut sive terram faciamus Cœlum, sive mortalem hominem; DEum. Neque portæ inferi, non prævaliture adversus Ecclesiam promittuntur ideo, si Ecclesia Romana, orbis monarchiam se habere docuerit prætenderitque; verum si in confessione Petri, *Tu es Christus filius DEI vivi* perseveraverit. Sed ex Religionis zelo, & studio nostro, erga Matrem Ecclesiam, revertamur

Bonifacius IX. anteriora in Sigismundum eò magis molitus est, quod sibi non adhæsisset. Primate Hungariæ, cum quibusdam Episcopis, Sigismundo infidelibus. Hinc quamvis Caroli II. casum, renovandum conclusissent, & Budæ sine eo Regis cubiculum ingressi fuerint, ad graviorem Sigismundi vocem, teste Æenea Sylvio, territi, infame Regicidium non patrârunt, sed Sigismundum captum judicio Palatini subjiciunt. Erat is, si fides Illmo D. Isthvanffio in notis MS. Thur. *Nicolaus Marczaly, qui omnium nomine Sigismundo sententiam captivitatis tulit*, Sigismundusque in Vissegrad includitur. Indignitate rei, moti fuêre plerique Civium, potissimum familia de Gara, & Cilliæ Comites, qui Poloniæ Regem, Austriæ item Ducem, ad vindicandum tantum facinus excitârunt, metuque horum, & Nicolai de Gara consilio, Sigismundus ad Castrum Sikloosś transfertur, includiturque, sunt verba Illst. D. Isthvanffy *in carcere cujus profunditas 80. orgiarum esse dicitur, seu ulnarum.* Delato in Sclavoniam Rege, per Eberhardum Episc. Zagr. factum est, ut pro eo liberando Sclavonia consurg ret, præeuntibus Frangepaniis, Cilleensibus, ac aliis. Palatinus redactus ad angustias, dui Comites de Gara Nicolaus, ac Joannes, semet pro Rege tradidissent in obsides, & Rex gratiam (teste Decreto pacis anno 1403. edito) fuisset pollicitus, e carcere dimittitur, in Regno stabilitur, & Palatino Nicolao Marczali mortuo, *Nicolaus de Gara*, Regis Procerumque consensu, Palatinus efficitur. Sic rebus, turbisque domesticis sopitis, Sigismundus tuendis Sacræ Coronæ juribus intendit. Itaque latis legibus, in corpore juris videndis, cum res Bosnensium per eorum factiones lacerarentur, quod Ostoja Raguseorum agros diripuisset, & cum Hervoya Ladislaoque colluderet; Tvartcus autem adversus Ostojam Turcas evocasset, tributum annuum in 20. millibus Ducatorum spondens, Sigismundus providere non omisit. Quare Comitibus Frangepanis sive Vegliæ, Sigismundo Regi fidelibus, firmante hoc, diplomate pag. 224. exscripto, per eos, rebus providit Dalmaticis. Hi Hervoyam partium reddidêre Sigismundi ut doceret scripta Tragurinis Sigismundi epistola relata per Lucium lib. 5. cap. 4. *Eberhardum* autem Zagrabiensem Eppum, qua sibi fidelem suumque Cancellarium, ut rebus Serviæ vicinioribus advigilaret, ad Episcopatum Varadiensem transtulit, ut in hist. Eccl. Zagr. Anno 1406. *Hermanus* Sigismundi Regis socer (ut p. 151. hist. Zagr.) Dal. Croat. Scl. Banus, gubernatorem egit Episcopatus Zagrabiensis, & ob ejus absentiam, rerumque Sigismundi curam 1407. *Georgius de Dombo*, ut in transumpto Relatoriarum, ab eo facto vidimus, quod sic orditur: *Nos Magister Georgius, filius Petri de Dombo, Gubernator Episcopatus, & Comes Zagrabiensis, per Sacratiss. Principem D. Sigismundum DEI Gratia Inclitum Regem Hungariæ, Dalmatiæ, Croat. &c. Marchionemque Brandeburgensem. S. R. Imp. Vicarium Generalem, & Regni Bohemiæ gubernatorem, Dominum nostrum naturalem, constitutus, memoriæ commendamus &c.* ut nuptiarum Sigismundi cum *Barbara* ad annum 1405. aut 1406. initia, sint collocanda, Sigismundus enim Hermanum, suum Socerum 1406. exprimit. Profectò captivitas Sigismundi, causa nuptiarum harum fuerat, necessitasque fecit, ut cum Garajanis affinitate jungeretur, dum *Barbara*, Sigismundo Regi obtigit, hujus autem Soror senior, *Nicolao Palatino*, ut docent verba diplomatis a Pray Annal. P. 2. pag. 227. *in notis*, descripta. Illust. Isthvanffius in MSS. notis ad Thurocz. c. 8. vult, notatque: Hermani Comitis Cilliæ uxor quod fuerit: *Anna* Casimiri Regis Poloniæ filia. Quorum senior filia *Adviga*, Nicolao de Gara Comiti Palatino uxor erat, materque Nicolai alterius, & Joannis de Gara; *Barbaram autem Rex Sigismundus duxit, ut pro libertatione sua, hanc gratiam referet.* Quia verò pag. superius 224. in anno 1391. vivente *Maria*, Sigismundus Comitem *Joannem de Veglia, affinem* suum exprimeret, affinitas hæc Comitis Joannis de Veglia, per *Elisabetham* Socrum Sigismundi erat. Felix biennio hoc fuerat Sigismundus, ut quibusvis in Dalmatia potiretur, teste apud Farlati T. 3. p. 361. Inscriptione Spalatensi. *Anno 1409. Indict. 2. 8. May regnante Domino Serenissimo Principe, & Domino naturali, Dno Sigismundo DEI Gratia Hung. Dal. &c. Rege inclito; nec non Magnifico & Spectabili Domino nostro Hervoja Duce Illustri Spaleti, Sede Spalatens. vacante, propter obitum D. nostri Archiep. hesterna die defuncti.*

Sigismundum universa potitum fuisse Dalmatia, consentiunt omnes, Farlatus idem recognoscit Tom. 3. p. 8. Cui haud assentior, dum ab Hervoja, reductam Dalmatiam fuisse satis

bit, cum ob Frangepana diplomata; cum ob Sigismundi clementiam, qui Hervojam anno 1413. non solum proscripsit (exhibente sententiam Lucio lib. 5. c. 5. quæ cum attentione ad cognoscendas rerum harum circumstantias legi meretur, sed nec supplicantis preces admisit. Quamvis porro anno 1409. sub potestatem Sigismundi Dalmatia reddivisset; teste attamen fata, in Hervojam lata sententia, firmitas haud extitit; at ex Hervojæ factis nutabat. Causa principalis fuerit Hervojæ inconstantia, continuatique Bosnensium motus. Occasio, Sedis Spalatensis vacantia, dum Spalatenses *Dominum de Judicibus* Archieppum sibi elegissent, *Papa autem Petrum de Pago* Episcopum Faventiæ. Sigismundus, ut jura tueatur Regalia *Andream Gvaldum* reponendum voluit. Dignissimum observatione est rescriptum Sigismundi a Farlato pag. 362. Tom. 3. exscriptum, ex quo quædam sunto: *Sigismundus - - Quia nos fidelem nostrum Rsi. - - Andream Archiepp. Spalatensem - & neminem alium omnino volumus haberi, teneri, revereri, & reputari pro vero Archiep Spalatensi, idem fidelitati Vræ, & vestrum cuilibet firmissime præcipimus, de præcisa & omnimoda voluntate nostra mandamus, quatenus confestim receptis præsentibus, quibuscumque aliis & specialiter quodam Doymo alias Archidiac. Spalat. & Petro de Pago Episcopo Faventino, qui diversis viis & modis prædictum Archiepptum occupando, & occupare volendo se ipsos in præjudicium nostri juris Patronatus, & ejusdem D. Andreæ Archiep. Spalatensi. ingerere moliuntur de eodem - - - amotis & exclusis - - - - Non obstantibus quibuscumque Bullis & litteris, seu aliis quibusvis processibus, in præjudicium nostri juris Patronatus, vel ejusdem D. Andreæ Archieppi Spalatens. procuratis & impetratis, seu imposterum procurandis & impetrandis - - - alioquin si secus feceritis, quod non credimus; committimus & tenore præsentium committimus fideli nostro Magnifico Viro Petro de Meave Regnorum nostrorum Dalmatiæ & Croatiæ Bano, ejusque Vicebano, & aliis nostris Banis & Vicebanis prædictorum Regnorum nostrorum, in futurum constituendis, quod ad omnia supradicta vos cogant & compellant, cum vestris gravaminibus, si expediet auctoritate nostra, præsentibus eis attributa mediante. Præsentes quoque sigillo nostro majori, quo ut Rex Hungariæ utimur fecimus consignare - - Datum Budæ in Festo Valent. Mart. A. D. 1412. Regnorum autem nostrorum Anno Hung. &c. 25. Romanorum vero II.* Ob mortem Andreæ, paulo post, secutam, Sigismundus Doymum a Spalatensibus electum confirmavit. Cæterum ex priori documento, intuemur Sigismundum jura Regalia fuisse tuitum, atque 1412. Hervojam Regis Gratia caruisse, dum nulla isthic sui esset mentio; at Bani, Banorumque; horumque Vicebanorum.

Prætendit Lucius l. 5. c. 5. Jadrenses a Ladislao Rege Venetis fuisse venditos, pro Ducatis centum millibus. Hæc quidem ille mutuatus est a Scriptoribus Venetis, nam & Excellm. D. Laur. de Monacis lib. 6. p. 113. habet: *Ducante autem Michaele Steno, anno Dom. 1409. Ladislaus Rex filius quondam Caroli Regis Ungariæ, & Siciliæ tanquam verus Dominus & possessor, Jadram totamque Dalmatiam alienavit Duci, & Communi Venetiarum titulo liberæ & perpetuæ venditionis.* Sed instrumentum quod exhibet Lucius, unde desumpsit? omnino tacet. Neque ejus finem exhibet, aut testes. Confiteri non erubesco debilitatem meam, me nequaquam reperisse, ad quam juris legumque speciem, aut titulum, instrumentum Lucii pertineret. Donatio non est, aut collatio, minus pignus; Sed neque contractus intra partes, neque exprimeretur cui vendiderit? Sed nec stylus debitus venditionis contractuum est: minus autem exprimeretur locus, venditionis? & an per mandatarium? aut ipsum Ladislaum facta fuerit? ideo, quid de instrumento illo censendum sit? justi doctive Lectoris subsit æquo judicio. Doctiss. Farlatus, licet Paduæ scribens, suaque Venetiis imprimi faciens, cum consueta isthic nomine Reipublicæ, approbatione & fide, Tom. 3. p. 360. scribit: *Post discessum Ladislai, qui eodem anno 1403. quo venerat in Italiam reversus intra finem Octobris Neapolim pervenit - - deinde - Hervoja Dux Spalati, cum sibi metueret a Sigismundo, qui post perduelles devictos ingenti exercitu collecto, jam Regionibus illis imminebat, & nullum a Ladislao Italicis bellis implicito auxilium sperare posset, sibi ac suis rebus consulere statuit - - demum - Cum Hervoja sub Imperium Sigismundi rediit anno 1408. universa Chrobatia & Dalmatia, præter Jaderam, quam urbem centum millibus nummum argenteorum Venetis a Ladislao venditam ferunt.* Hæc diligens perpende lector, Lucius venditam vult Jadram, cum demonstratione instrumenti; Farlatus, eundem probantibus Censoribus: *Venditam ferunt.* Recte omnino, sive consideretur Thuroczius cap. XL qui testatur, eam suo ævo traditionem fuisse, Ladislaum intellecta Sigismundi libertate, terga vertisse, paternum repetendo Regnum, motumque sua, patrisque injuria dedisse ad Sigismundum litteras, ut homines illos, qui novis Regibus soliti sunt gaudere, puniat. Illssm. Isthvanffius in notis MSS. addit: *Jadram venerat, certoque cognoscens Sigis-*

mun-

mundum Budæ esse, inde rediit, datis ad Sigismundum litteris, se inductum, Jadram venisse ad quærendum Regnum, si ut fama erat, defecisset. Cum vivat, semet gratulari, rogareque pro securitate Regnantium, ne tot facinora impunita relinquat. Quare omnino mirabar Prayum Annal. P. II. a pag. 228. non solum extempló subscripsisse Lucio, relicto quovis instrumenti examine; sed & illum roborare; dum ægrius intellectam venditionem prætensam, estò quidem narraret, ob Commitia nihilominus Transilvanica, deinde Imperii, Sigismundum dissimulâsse. Profectò, ut fides instrumento illi haberi queat, integrum exhiberi debet; quod Ladislaus, ab anno 1403. Jadræ non fuerit: quod nulla Reipublicæ Venetæ in eo foret mentio: quod Paulus de Paulo, Ladislai Regis homo, ut ipse fateretur in suo memoriali, de vendita Jadra Venetis, mentionem non faciat: Quod Jadra, Tragurium, Sibenicum, ab ipsomet Lucio Duci Baruthi donata per Ladislaum fuisse referantur anno 1406. Spalatum autem Hervojæ cum Ducis Titulo. Mihi combinatione rerum his temporibus gestarum, verosimilius apparet: Ladislaum Hervojæ & Duci Baruthi, Dalmatiam reliquisse, adeoque exercitu Sigismundi adveniente, ob bella Italica, Buce Baruti revocato, Hervoja autem ad sese stabiliendum impare, visis desperatis suis rebus, Sigismundo semet subjecisse. A quo isthic relictus, cum Jadrensibus (ubi domum habuit) pro Pago insula, quam a Sigismundo emere volebant, paciscens, æsque tam pro Pago, quam & Jadra fors accipiens, taliterque jura Regum involvens, proscriptus, atque in suorum amissione convictus extitit. Hæc sic, ut conjector evenisse, docere nequeo; conjecturæ nihilominus meæ, motivum accipio ex sententia Sigismundi adversus Hervojam, qua dum statuitur, nunquam ab ullo Civitates Dalmaticas vendendas, si venditio Jadræ evenit, Hervojæ potius, quam Ladislao attribuenda arguitur, atque hæc, nequaquam Venetis, at Jadrensibus. Puto ego hanc esse rationem, quod Lucius instrumenti totalitatem nobis cellaverit. Interim quisquis clariora hæc reddiderit, measque conjecturas demonstraverit, aut errorem esse docuerit, gratias tali sum habiturus, discere enim cupio, nec magisterium prætendo.

At judices, ex lubitu de instrumento Lucii lector erudite, measque de illo animadversiones, si rideas, aut plane damnes, ut severiorem censorem, prohibere nequeo; sustineo attamen, nec instrumento illo, *jus* Serenissimam Rempublicam in Jadram, minus vero, in universam Dalmatiam obtinuisse. Enimvero si scholasticè arguere convenit, nemo dat quod non habet, Ladislaus jure caruit in Jadram, quia Siciliæ Regni, nunquam (assentientibus etiam Scriptoribus Venetis) fuerat, ut a Rege Siciliæ vendi potuerit. Ladislaum autem Hungariæ Regem, non fuisse, certissimum est. Proinde venditio illa, ejus est firmitatis, ac si nunc Serenissimæ Reipublicæ subditi, adversus eandem rebellantes, vocato quopiam Coronato in Europa, in medium sui, capite; per tale, inscia Republica, nesciretur ubi? quando? qualiter? Venetiæ, aut Padua, Tarvisium &c. venderentur, emptorque juris legalitatem obtenderet. Sane Jadrenses totaque Dalmatia, mortuo Magno Ludovico; Elisabet, Mariam, Hegvidem, ut superiora demonstrant primi, pro Dominis naturalibus, deposito fidelitatis juramento, agnoverunt, dehinc Sigismundum ipsum, ut non nisi, rebelles Sigismundo fuerint. Accedit: fundamentalis legis esse, & mutui intra Coronæ status & Reges nostros pacti, juramento firmati, Reges nostros, sine *Statuum consensu*, ea quæ sunt Coronæ, nec vendere, nec oppignorare posse. Quare dum Ladislaus ille Neapolitanus, Hungariæ Rex nunquam fuit, nec *Statuum consensu* vendidisset Jadram, minus autem Dalmatiam, quid juris conferre potest Venetis, documentum illud, justitiæ amans determinet. Dices: Bonifacius IX. suprema Ecclesiæ potestate, Ladislaum Regem dixit Dalmatiæ, Dalmatas absolvit a vinculo & jurata fidelitate Sigismundo & Sacræ Coronæ præstita, quæ jura Papæ darent Scholastici Theologi. Ad hæc, me dicere aliud non convenit, ac: si Caput Ecclesiæ Christus, jura cuivis sua servata, voluit, servavitque, interrogando: Cujus est imago & superinscriptio: intelligensque Cæsaris; reposuit docuitque: *reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Quin ad leges observandas identidem invitabat. Ut mirum sit, ubi Theologi Scholastici, majus Privilegium Vicario Christi esse invenerunt, ac DEus ipse (qui tamen se definivit: *Ego sum via, veritas, & vita*) tale exercuisse doceri queat.

Vult item Lucius Sibenicenses Anno 1412. Venetis sese subjecisse, pactave reciproca subjectionis hujus, exscribit. Accidere potuit, ejusmodi eorum, cumprimis *extrinsecorum* cogitatus; verum an iverit in effectum? & ab anno 1412. Sibinicenses, subditi sint Reipublicæ? docendum est. En hujus nostri petiti fundamentum.

„ Nos Sigismundus DEI Gratia Romanorum Imperator semper Augustus, ac Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Rex. Memoriæ commendamus tenore præsentium
„ significantes quibus expedit universis. Quod nos consideratis fidelitatibus & fidelium servi-
„ tiorum diuturnorum gratuitis meritis fidelium nobis sincere dilectorum, primum quidam

„ Casparis de Sybenico, demumque Nicolini filii ejusdem Casparis de eadem, *Regni nostri* „ Croatiæ prædicti Nobilium, per ipsos *Nobis & Sacræ Regni* nostri Hungariæ prædicti, „ Coronæ, sub locorum & temporum varietate, & signanter in quam pluribus exterarum „ Regionum præliis, ac plenis exercitualibus expeditionibus, minime parcendo rebus, & „ personis eorum; sed easdem diversis fortunæ casibus exponentes cum suprema fidelitatis „ constantia, agilitateque strenua, & solicitudine indefessa, ad nostræ Majestatis beneplacitum, & honoris eximium incrementum laudabiliter exhibitis & impensis. Quorum intuitu, sicut & futurorum uti speramus, nobis indefessè exhibendorum, inducimur non immerito ipsi Nicholao filio annotati Caspari, favore occurrere gratioso. Et licèt ipse pro præmissis fidelitatibus, & fidelium obsequiorum meritis, multo majora nostræ munificentiæ dona, „ mereretur a nostra reportare Majestate; in aliqualem tamen recompensam ipsorum, fidelium servitiorum eorum, quandam possessionem seu villam nostram Meyaçi vocatam, in Comitatu de Lwka habitam per notam infidelitatis Dionysiii & Dragan, filiorum Gregorii „ Draganych, quam iidem dudum, tempore videlicet eo, quo per *Venetos tunc nostros notorios rebelles & infideles, Civitas nostra Sybeniçensis* violenter obtenta & occupata fuerat; ratione adhæsionis jam fatis Venetis, eisdemque auxilii & subsidii contra nostram Majestatem impensionis atque ministrationis, incurisse dignoscuntur, ad manus nostras rite & „ legitimè devoluta; & eo tunc per nos castro nostro *Oztrowicza* vocato, in dicto Comitatu „ de Lwka habito, annexa & applicata; ab eodem Castro eximentes & separantes, simul cum „ universis utilitatibus atque pertinentiis ipsius possessionis, terris utpote arabilibus cultis & „ incultis, agris, pratis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, & vinearum „ promonthoriis, aquis aquarumque decursibus, molendinis & molendinorum locis, & generaliter quarumlibet utilitatum & pertinentiarum integritatibus, quovis nominis vocabulo „ vocitatis, ad hujusmodi possessionem Meyaci de jure spectantibus & pertinere debentibus, „ sub suis veris metis atque limitibus, quibus videlicet hucusque per eundem Castrum nostrum Oztrowicza tenta extitit & possessa, de manibus nostris, ac a nobis ex certa Nostræ „ Majestatis scientia, & animo deliberato, de *Prælatorum & Baronum nostrorum consilio permaturo, ac uniformi eorumdem decreto* - - donationis titulo, & omni eo jure quo „ idem nostræ ritè & legitimè incumbunt collationi, memorato Nicholao filio - - suisque hæredibus & posteritatibus universis dedimus, donavimus & contulimus, ymo damus, donamus & effective conferimus - - perpetuo & irrevocabiliter tenendam possidendam pariter „ & habendam, sine duntaxat præjudicio juris alieni. Nihilominus nostro - - - Regum Hungariæ nominibus assumpsimus & in solidum pollicemur prætaxatum Nicholaum filium jam „ dicti Caspari - - - Successores universos in pacifica & plena dictæ villæ suarumque pertinentiarum quarumlibet, nec non metarum universarum possessione & dominio - - infestantes, & a cunctis impetitionibus causidicis & actoribus jugiter & ubique in judicio & extra „ judicium protegere defend - manutenere expedire tueri facere. Harum nostrarum vigore „ & testimonio litterarum mediante, quas dum nobis in specie fuerint præsentatæ, in formam „ nostri Privilegii redigi faciemus. Datum Pragæ Feria quarta proxima post Festum Nativitatis B. Johañis Bapt. An. Domini Millesimo Quadringentesimo Tricesimo Septimo Regnorum „ nostrorum Anno Hungar. &c. Quinquagesimo primo, Romanorum 27. Bohemiæ 17. Imperii verò Quinto „ Sigillum impræssum ubi in medio aquila, duabus orbicularibus lineis circumscriptio. lineæ - - indicant voces ex involutione absumptas. Scriptæ sunt in pergameno, a nobis autem ex autographo sincerè descriptæ.

Harum consideratione admiserim ego facile Lucio, ad Venetos anno 1412. accedente quorumdam Sibenicensium factione, Sibenicenses transire voluisse, causa ædificari incoatæ novæ arcis a *Petro de Misslin*, Regio isthic Vicario, verùm a Sigismundo fuisse castigatos, Sibenicumque dehinc, in Sigismundi dominio perseverâsse, cum an. 1437. memoratam faciat collationem & Sibenicum suam vocet Civitatem. Sane Sigismundus non solum in præmissis litteris, Sibenicum Regni sui Croatiæ exprimit; at in memoratis superius litteris, quibus Andream Spalatensi restituit Ecclesiæ, anno 1412. habet, *Signanter Rectoribus, Judicibus - - Consiliis Civitatum nostrarum Tragurien. & Sibenicen. salutem & gratiam*, quas suas Civitates qui expræssisset? Si Sibenicenses jam anno 1412. subditi fuissent Venetorum. Castigatio Hervojæ anno 1413. facta, satis exprimit Civitates illas sub dominium Sigismundi redivisse, cui aliunde repetitis præstandæ fidelitatis juramentis obnoxiabantur. Ut rectè doctissimus Farlatus recognoscat: Dalmatiam Croatiamque redivisse ad Sigismundum, *Jadram* autem venditam a Ladislao, *ferunt.* Sed priusquam prosequamur, ex descripto a nobis instrumento notamus I. Sigismundum exprimere: *Nobis & Sacræ Regni nostri Coronæ* præstita a donatariis fuisse servitia. II. Venetos, Notorios suos rebelles & infideles vocat. Hoc, utrum ratione Imperii, &

& Regni olim Italici sit expræssum? confirmatumque jus illud Imperii vetus, aut ob violatum juramentum illud, a Venetis Ludovico, adeo solenni forma, vide pag. 237. depositum? aut ex utraque ratione, & ob violatas inducias, anno 1413. a Papa per quinquennium exoratas pro Venetis, cui lubet, examinet. III. In usu fuisse, opportuna loca, castris adjicere, ut ibi infidelis Draganich confiscata possessio, castro *Oztrovicza* adjecta unitaque fuisse exprimeretur. Avelli autem jam adjectam Castro, ab eodem nequivisse, tanquam Sacræ Coronæ, publicove utili applicatam, sine uniformi Prælatorum Baronumque Coronæ consensu & decreto. Si hæc, cautella fuit: de possessionibus a castris non avellendis, qui credam? legitimè valideque, sine decreto & consensu præmaturo, Statuum ordinumque Coronæ, integros Comitatus, aut Provincias, vel Regna plane, avelli per Reges potuisse. Quare estò per omne inconcessum Ladislaus Rex Neapolitanus, verus legitimusque Hungariæ Rex fuisset, & non mera Pontificia declaratione; ac temporibus iis declaratus, quibus lis erat, dubiumque, quis pro legitimo Papa censeri debeat? adhuc sine Statuum Ordinumque decreto, Regni integri, & membri adeo utilis Sacræ Coronæ, ut est Dalmatia, nulla esset venditio. IV. Deduci isthinc etiam causam, qua ratione nunc etiam, quædam in medio Castrensium, sive ut nunc dicimus Generalatuum, vel Militarium, per privatas Nobilium familias, teneantur. V. Firmari intelligive stylum illum Sigismundi, qui inter Decreta Sigismundi, primo loco, corpori juris præfigitur, fuisse de iis, quæ ex tenutis Castrorum olim donabantur. Quæ attamen sub Mathia I. art. 26. anni 1486. modificarentur. Jam revertamur

Assentiendum omnino est Cl. Lucio, dum l. 5. c. 5. Mahumetem Bosniam infestâsse, atque in Croatiam ingredi cepisse, scribit. Hoc enim tum Scriptores testantur, cum firmaret sequens documentum, quod ob tantarum rerum cognitionem, eruditis Viris describimus, ex memorata pag. 247. dissertatione.

„ In Nomine Patris, & Filii, & Sancti Spiritus Amen. Gratia DEI Nos Princeps Stephanus Tuartko Tuartkouitius, Rex Serbiæ, Bosnæ, Maritimarum, Chulmensium Terrarum, Dalmatiæ, Croatiæ, partis inferioris, Occidentalium partium, Vsoriæ, Soliæ, Podriniæ, &c. Ante omnia ego dictus Stephanus Rex Tuartko Tuartkouitius, Gloriam reddimus incessanter Domino meo omnipontenti Christo, quod in principio Cœlorum, mirabili firmamento, vniuersum sua voluntate dispofuit, misericordi autem gratia venit de Cœlo amore hominum in Terram, & lapsam humanam naturam aduentu suo assumpsit, Cœlos ascendit, & perditæ oues domus Israël ad verum Pastorem Deum conuersæ fuerunt. Hinc etiam sceptro regio per totum vniuersum firmando, & glorificando se gloria DEO omnipotenti, & ego Stephanus Tuartko Tuartkouitius Seruus Dei, Rex supradictus, dignus factus sum regnare in Terris supradictis Parentum, & Auorum meorum facere illis Iustitiam, & Gratiam, & dona, & scripto nostro fidelibus formulis, omnibus tamen secundum fidem, & dignitatem illorum cum Consensu Regni, & secundum consuetudinem Magnatum cuiuslibet dignitatis, & bonum exemplum præbere, & facere nostris fidelibus seruis pro illorum fidelibus seruitiis. Itaque feci gratiam nostram Regiam Principi Nostro Ioanni Marnauitio Nissensi, pro ipsius fideli seruitio, quod nobis præstitit in qualibet nostra necessitate, præsertim quando iratus fuerat Nobis Cæsar Turcarum Murat Big, & depopulabatur dominium nostrum, & tunc dictus Ioannes Nissensis iuit ad Portam, non parcens capiti suo pro nobis, & inuenit nobis gratiam apud Cæsarem, & expulit exercitum ex Regno nostro, & multoties iuit in persona nostra in negotiis, & semper nobis recta fide seruiuit, & pro hoc ipsius fideli seruitio, dedimus ipsi nostra noua donatione, & descripsimus nostris Patentibus litteris cum pensili nostro sigillo ex vtraque parte signato, quod est ipsius Pars, siuè portio in Nissa, & Zuonik, quod a fratribus ad ipsum spectat, a Nissaua, & Bosna Pagum Huoynice, & sub Thum cum veris terminis, & Territoriis, illud dedi, scriptisque consignaui, pro proprietate in sæcula Amen. dicto Ioanni Marnauitio Nisseno, & ipsius filiis posterisque eorum. Et hoc ab illo ne auferatur propter vllam infidelitatem, quæ non esset examinata per Bosnenses, & ecclesiam Bosnensem: Et pro maiori gratia feci dictò Ioanni cautelam, vt si quicunque aliqua, vel alicuius diplomata haberet, ante has nostras litteras, pro hoc nostro superiori dono dato, & litteris consignato Ioanni, omnia tali scripta his nostris litteris destruimus, & mortificamus. Et cum istis omnibus suprascriptis tradimus Ioannem, & ipsius Posteros D. Abbati Mirohnio, & Abbati post Abbatem ad manus ecclesiasticas, cuius rei Testes sunt Senatores Regnorum, Palatinus cum fratribus, Xupan Drissa Dinicitius cum fratribus, Palatinus Radosauus Pauloiutius cum fratribus, Palatinus Georgius Voisalitius cum fratribus: Princeps Pribitius Milossevitius cum fratribus, Palatinus Petrus Silessitius cum fratribus, Princeps Georgius Draghicevitius, Otribatius cum fratribus, Princeps Vvk Rogaticius cum fratribus, Princeps Draghicius Radicerictius

„ cum fratribus, Princeps Vukatius Vukouitius cum fratribus, Princeps Paulus Sanctius „ cum fratribus, deinde Præfectus, seu Marescalcus Aulicus aulæ nostræ, Princeps Tuartko „ Bogoniuitius cum fratribus, & peculiariter Princeps Ioannes Bubanitius cum fratribus, & „ qui vellet hoc destruere, vel anichilare, sit maledictus a Patre, & Filio, & Sancto Spiritu, „ & quatuor Euangelistis, & duodecim Apostolis, & septuaginta electis, & omnibus Sanctis „ a sæculis DEO dilectis: scripsit Radosauius scriba Aulicus Magni gloriosi Domini Regis „ Tuartki in residentiali loco in Sutiska. Anno Natiuitatis IESV Christi millesimo quadrin- „ gentesimo vigesimo sexto, mensis Octobris septima die. Dominus Stephanus Tuartko Tuart- „ kouitius Rex Serbiæ, Bosinæ maritimarum Partium, & deinde vbique &c. loco ✠ sigilli „ pensilis in funiculo sericeo rubro, in cera, ex vtraque parte impresso. Ex altera Rex in so- „ lio maiestatis cum Sceptro, & Corona, ex altera militari modo, Equo insidens, cum scu- „ to, & lancea, loco ✠ alii sigilli minoris, & Appendicis Privilegii.

„ In eodem funiculo aliud sigillum paruum cum breui appendice Privilegii: In Nomine „ Patris, & Filii, & Sancti Spiritus: Dicit D. Abbas Mirohna: Tradidit mihi Dominus Rex „ Tuartko, Ioannem Marnauitium Nissensem qui nominatur Turka, vt ipsi daretur fides ec- „ clesiastica, & ipsi, & ipsius posteritati pro ipsius fideli seruitio, vt illi sit fides Ioanni, & „ ipsius bonis, & quod illi litteris consignatum a Dominatione, & hoc non auferetur ab ipso, „ quamdiu non examinabitur ab Ecclesia, & bonis Bosnensibus, quousque non fieret aliquid „ contra fidem D. Regis Tuartko, & Ecclesiam. Qui vero succedet post me in Prælaturam „ Domino Abbati ipsum commendo, ut iterum D. Abbati alteri successori suo in principio Præ- „ laturæ suæ commendet, vt patet ex meis, & regiis litteris, scriptum Buhoriniæ Natiuita- „ tis Christi millesimo quadringentesimo vigesimo septimo, &c.

„ In Nomine Domini Amen. Anno a Natiuitate D. N. IESV Christi millesimo sexcente- „ simo vigesimo nono, Indictione duodecima, die verò nona mensis Maij, Pontificatus autem „ Sanctissimi in Christo Patris, & D. N. D. VRBANI diuina providentia Papæ Octavi, Anno „ eius sexto. In mei &c. personaliter constitutus admodum Reu. Pater Metodius Terlecki „ Ordinis S. Basilii Procurator, & Apochrissarius Illustrissimi & Reuerendiss. D. Iosephi Ve- „ lamin Rustki Archiepiscopi Kiouiensis, & Metropolitæ totius Russiæ vnitæ requisitus, vt „ asseruit ad instantiam Perillustris & admodum Reu. D. Ioannis Tomki Marnauitij Archidia- „ coni Zagrabiens. &c. medio iuramento, tacto pectore, more &c. mihi Notario tradidit, & „ consignauit præsens folium, seu papirum, latino sermone, vt apparet conscriptum, & per „ eum, vt asseruit medio iuramento tacto pectore more &c. cum fidelitate, & cordis sincerita- „ te traductum, ex quadam membrana pergamena antiquissima, caractere Ciriliano, & anti- „ qua lingua Illyrica scripta apud eundem Reu. D. Archidiaconum existeñ, cuius membranæ „ Tenorem idem Reu. Pater Metodius simili iuramento affirmauit se vertisse, & traduxisse „ de verbo ad verbum in latinum idioma, vt supra nil addendo, vel minuendo, sed prout ia- „ cet in suis litteris originalibus, & ita pro veritate, & ad perpetuam rei memoriam dixit, & „ medio eius iuramento, tacto pectore, more sacerdotali, affirmauit non solum isto, sed & „ etiam omni alio meliori modo &c. super quibus omnibus & singulis, petiit a me Notario, „ vt publicum facerem Instrumentum. Actum Romæ in officio mei &c. ibidem præsentibus, „ audientibus, & intelligentibus Dominis Michaële Angelo Cesio, & Siluestro Spada sociis „ Connotariis Testibus ad prædicta vocatis, & rogatis. Ego Antonius Lucatellus Mediola- „ nensis, Causarum Curiæ Illustriss. & Reuerendiss. D. Cardinalis, S. D. N. Papæ Vicarii Ge- „ neralis Notarius, de prædictis rogatus, præsens Instrumentum subscripsi, & publicaui re- „ quisitus. In fidem &c. loco ✠ signi.

Refragari æque nequeo Lucio, in metu illo Turcarum, Sigismundum Dalmatis metuentibus providere debitè nequivisse. Hinc apparatus, Arsenatûs incoati, Sibenici atque Tragurii, ab eo fuisse neglectos, dum ad accomodandas Religionis res, totum semet convertit, partim Concilii Constantiensis opera; partim sublecuta per Bohemiam Hussitarum & Wicleffi castigatione, ut hinc, frequentissimè absens è Regnis suis, providere attendereque quibusvis nequiverit. Venetis religiosius erat, occasione uti, atque in Turcarum metu, suum extendere dominatum, mererique de Roma & Italia, defensorum Italiæ assertione, ac tueri cujuspiam Papatum prætendentis, partes; aut sopiendo Ecclesiasticorum schismati invigilare. Quare videntes opportunitatem commodi Reipublicæ suæ, ad assequendum scopum, cum Ludovico Techio Patriarcha Aquilejensi, pro regione illa, quæ Liquentia Timavoque fluviis, alpibus & Adriaco mari terminatur, bellant; Dalmatia hinc a Venetis, illinc a Turcis metu perculsa, cum Petrus Lauredanus a Venetis jussus fuisset, (more veterum Romanorum, Lucio teste l. 1. c. 6. ut pag. 234. retulimus) cum valida classe, nequaquam adversus Turcas, sed in Dalmatiam trajicere, primo adventu Bractiam, Pharam, Curzolam in fidem venientes recepit anno

1420.

1420. Traguriensеs vehementissimè oppugnatos, in deditionem compulit die 22. Junii 1420. Quibus visis Spalatenses quoque in Protectionem Venetam sese resignârunt, fidelitatemque Venetis, interpositis ordine (vide Farlatum de his) manibus, ad SSmæ Crucis reliquiam jurare debuerunt. Missis tum, Venetias Oratoribus pacti sunt, dumque peterent Duymum Archiepiscopum suum (qui Regno Hungariæ ac Regi Sigismundo fidelis erat, studebatque indebita fide servare Dalmatiam) per Ducale dominium confirmari, repositum iis, testatur Farlatus: *Item super Capitulo quod D. Duymus &c. respondemus: Quod cum ad nos non spectet ad impendendum de Clericis; ideo hoc relinquimus Sanctiss. Domino Papæ.* Si Sigismundo æquales fuissent sensus, dixissetque: ad nos non spectat, an unus? aut ex ambientibus quis? Papa verus legitimusque sit, ideo hoc relinquimus Ecclesiæ, fors Dalmatiâ, totque aliis, infideliter privatus non fuisset. Sane per summum illud studium suum, erga Religionis res, Sigismundus non meruit, ut *Duymus* firmaretur in Sede Spalatensi, quod Sigismundo & Sacræ Regni Ungariæ Coronæ studeret; sed *Petrus* ille, quem Sigismundus pro potestate Regia, anno 1412. ejecerat, a Martino V. fuit ad Spalatensem Sedem collocatus. Immo procurante *Petro* Archieppo, & *Francisco Cauco* Patricio Veneto, Comite Spalatensi, Anno 1426. die 25. Julii auctoritate Martini V. per Petrum Archieppum a juramento fidelitatis, Sigismundo & Coronæ Hungariæ debito, & ab ipsis sæpius renovato, sunt absoluti, prouti & quibusvis excommunicationibus, quas sub Imperio Hungariæ incurrissent. Hic testata fuit effectu, doctrina illa, quod Papa possit absolvere subditos a juramento; ab obligatione naturali erga Rempublicam propriam, esseque absolutum Monarcham, valentem Christianos ex lubitu, cui libuerit potentiæ applicare. Hæc merces obtigit Sigismundo, pro tot studiis, fatigiis, impensis, sane gravissimis, dum Insulam Muraköz, XIII. item oppida Scepusiensia oppignorare cogebatur, ob tot rerum sumptus, ut demum Dalmatia privaretur. Scio prætendi a modernis Scriptoribus, *Duymum* auctore Martino V. Archieppatum deposuisse: at si *veritas*, ejusmodi ut vocatur piis cogitatibus, est anteferenda: si spontè & ultro *Duymus* resignâsset, & deposuisset Archiepptum Spalatensem, qua ratione, etiam post annum 1420. sine nota *olim* aut *pridem*, in Diplomatibus Sigismundi exprimitur, ut omissis cæteris in publico Decreto Anni 1435. legere est: *Dionysio*, sive Duymio, *Spalatensi* Archieppisc. Si Duymus resignavisset, aut sede vacante fuisset expræssum; aut suum nomen omissum. Accedit: Cum Duymus in Hungaria fuerit; hæc porro unà cum Sigismundo, juribus suis in Dalmatiam non renunciavisset, immo ut supra Sigismundus anno 1437. *Venetos suos notorios rebelles & infideles* exprimeret, cui sano intellectui, piis illis meditationibus persuadebitur, Duymum liberalitate gratiaque Sigismundi in Hungaria viventem, spontanea resignatione, justitias Sigismundi pro Dalmatia, infirmas debilioresque reddere studuisse.

Descriptis hactenus viis modisque, *Jadrâ*, *Tragurium*, *Phara*, *Braccia*, *Curzula*, *Spalatum*, *Novi*, sive Noviogradum, (hodie Castel novo) *Pagus*, *a possessorio* Sacræ Coronæ avulsa separataque sunt, quin tamen quævis tum Venetorum fuissent effecta, sed quædam Ragusеis a Sigismundo data fuére ut Bracza Curzola, Noviogradum vero ad Bosnenses, ut infra exhibendum evincet decretum, ubi: *Vuksa - Vaivoda novi Castri prope Ragusium, Præfectus partium maritimarum cum vexillo* - - nequaquam verò esse desierunt, *juris Regum & Coronæ.* Enimvero Status S. Coronæ, juri hujus a Rege Colomano habito, nunquam cesserunt, ut quævis nostræ monstrarent leges. Neque Sereniss. Venetiarum Dux, Ducis Dalmatiæ Croatiæque Titulos assumpsit. Conantur quidem Scriptores Veneti, *jus* Sereniss. Reipublicæ, antiquius anteriusque demonstrare, at quibus fundamentis? è Superioribus patet. Florente Imperio Romanorum veteri, Dalmatiam Venetorum fuisse, scriptum a nemine. Illa potitos fuisse Abbares & Sclavos, superiora testantur. His per Croatas e Dalmatia ejectis, Heraclii etiam permissu, juris eorum facta est. Enato Croatarum Regno, juris clientellaris Imperii Constantinopolitani fuerat; Italici autem Regni Venetiæ. Hungari dominatum suum ad Spalatum usque extenderant, acceptis in societatem Croatis. Dalmatas tum, vel semet Venetis subjecisse; vel jure belli fuisse a Venetis obtentos, nec Veneti assererent. Orientali Imperio decadente, nequaquam Veneti, at Romanus Pontifex, quod olim Dalmatia intra Provincias senatus Romani censebatur: quodve ab Heraclio admissi in Dalmatiam Croatæ, juramentum S. Petro, de non invadenda Italia præstitissent, Zvonimirum Dalmatiæ Regem (Venetis nec reclamantibus) dixit. Zvonimiro impiè occiso, *Ladislaus I.* Rex Hungariæ, Almum Croatiæ fecit Regem. *Colomanus* libera electione, & Dalmatiæ consensu, Dalmatiam obtinuit, investituram sibi oblatam a Papa, per Augustinum Legatum respuit, jurisque cessionem, a Comnenis obtinuit. Papa offensus ob rejectam investituram suam, cum turbari Dalmatas, vel maxime Jadrenses effecisset, Colomanus anno 1105. Jadram triumphaliter obtinuit. Moventibus iterum se Venetis, hisque & eorum auxiliaribus devictis, Jadrâ plenè MCXI. est

potitus, hancve juris S. Coronæ effecit. Mortuo Colomano, quamvis Veneti, modis miris variisque conati fuerint, dominatum suum, vel maximè in Jadram, ob commoda maris Adriatici extendere, in Dalmatiæ attamen possessorio Hungariæ Reges perseverâsse, superiora demonstrant. Neque Emanuel a Venetis, at ab Hungaris, annis aliquod Dalmatia usus est, eoque mortuo, nequaquam illa ad Venetos, verum Hungaros Belamque III. est revoluta. Andreas II. suis donationibus insularum, privatis factis, elargitis item immunitatibus, ac Banorum Dalmatiæ, Maritimorumque abolitione, multum obfuit, præbendo per hæc occasionem, foederibus, associationibus mutuis, aliisque superius indicatis. Juri nihilominus servando consuluit, dum in Dalmatia villicum servabat Regium, & a portubus, duas redditùum partes recipiebat. Bela IV. Patris sui defectus corrigere studuit, Ladislaus IV. occidi maluit, quam juri cedere. Sub Carolo I. Marinus Dux Venetiarum jura Regum Hungariæ in Dalmatiam recognovit, & sub Ludovico I. solenni juramento, quibusvis in æternum prætensionibus, Veneti abrenunciarunt, tuitique Regum nostrorum jura sunt Dalmatæ, in Maria; quin primi successioni sexus foeminei, se subjecerunt. Nec Sigismundus, nec Status Coronæ unquam juri cesserunt. Hæc, superius dilatata, compendio hic proponere voluimus, ut justus æquusque Lector atque judex, videre valeat, quid juris est Venetis in Dalmatiam. Prætensa Ladislai Neapolitani venditio, si etiam demonstretur, infirma est. Quare Serenissimæ Reipublicæ jus, radicari totum videtur, in cessione Alexandri III. ut scriberetur, aliorum item Summorum Pontificum. Denique in Martini V. memoranda illa Dalmatinorum absolutione, adeoque juris Regum Ungariæ & Sacræ Coronæ (haud unquam audita Hungaria) cassatione, Venetisque Dalmatiæ confirmatione. Hæc porro qualia sint? cum me commentari non conveniat, Neque Scholasticos Theologos in me conci atos velim, jurium cumprimis publicorum, universarumque gentium, gnari peritique Lectoris, judicio relinquo. Hæc profecto causa est, quod Scriptores Scholastici continenter scribant, Regnum Hungariæ Papæ esse subjectum, & hujus, Apostolicos Reges, ratione Coronæ dignitatisque Regiæ, vovere debere Papæ obedientiam. Ad jura hæc manutenenda credendaque, *fundatione facta*, curant Spalati Venetæ (vide Farlatum) in quatuor præcipuis sollennitatibus, videlicet Nativitatis Domini, Paschatis, BB. Petri, & Domnii, ab anno 1428. Papæ, & Duci Venetiarum, Laudes cantari per Canonicos. Beatitatem Dalmatinorum, sub Reipublicæ jugo deprædicant. Reges Hungariæ horumque magistratus accusant, ex Scriptoribus Hungaris, Dandulum atque Lucium, sine examine describentibus, jura Reipublicæ agnosci, referique recensent. Auditoque rumore sermonis cujuspiam de Dalmatia, edunt continuo libros, vulgari Italo & Dalmatico idiomate, latino etiam, qui firmare debent Dalmatas in fide, legitimi prætensi juris. Injurius attamen esse nolim Lucio, & sinceris quibusdam Scriptoribus Venetis, qui estò æquivoca scribere cogantur, sic nihilominus scripsére, ut sano liberoque judicio, veritatis cognoscendæ media posuerint. id quod & Superioribus nostris foret perspicuum.

Jam de cæteris quibusdam Sigismundi, juri publico servientibus, atque a Scriptoribus nostris vel omissis plane, vel unicè insinuatis, atque his memorabilioribus, meminisse voluimus. Cùm abusus multi, non solum in monetis, sed etiam in monumentis litterariis obrepsissent, anterioribus tot tantisque revolutionum disturbiorumque temporibus, mederi non omisit. Quoad monetas quidem, per latas leges art. 18. 1405. &c. de instrumentis autem provisum fuisse, evidenter edoctus sum ex autographis pluribus a me visis, tractatisque. Profectò in transumpto, relatorio - reambulatoriarum, facto per *Paulum Chupor de Monoszlo Regni Sclavoniæ Banum*, occasione litis sequens insertum est mandatum Sigismundi: *Sigismundus Romanorum Rex semper Augustus, & Hungariæ &c. Rex. Fidelibus suis Capitulo Eccl. Zagrabiensis salutem & gratiam. Dicitur nobis in personis Nicolai Martini, Georgii & Ladislai, filiorum Michaelis, filii Bank, filii Alexandri de Drenova, quod quædam litteralia eorum instrumenta, factum possessionum ipsorum tangentia, sub priori & antiquo sigillo vestro emanata & confecta haberentur, quæ nunc ipsis pro tuitione jurium suorum, sub præsenti moderno novo vestro sigillo, innovatione plurimum indigerent. Super quo fidelitati Vræ, firmiter præcipimus & mandamus, quatenus præfatis litteralibus ipsorum instrumentis Nicolai Martini Georgii Ladislai factum possessionum ipsorum tangentibus diligenter examinatis & revisis, si eadem in stylo, cartha, scriptura, & cæra, priori & antiquo sigillo vestro, vestra fore, & justo modo promanata agnoveritis; extunc eadem sub moderno novo sigillo vestro renovando, eisdem prædictis Nicol. Martino, Geor. Ladisl. concedere debeatis ad cautellam, secus non facturi. Intuentes tamen ne fraus & dolus interveniat aliqualis in hac parte. Præsentes autem sigillo maiori, quo ut Rex Hungariæ utimur fecimus consignari. Datum Strigonii in Festo Epiphaniæ Anno Domini 1415. Regnorum nostrorum Anno Hung. 28. Romanorum vero*

ro Quinto. Simile mandatum, sub dato Vereucze, feria 3. proxima post Festum Conversionis B. Pauli Apost. de Anno 1421. vidimus legimusque expeditioni factæ, instrumentorum possessionis Ebreefs vocatæ ad instantiam Georgii Can. Zagr. Anthony Plebani SS. Trinitatis de Glaunicza, ac Nicolai Thuk, & Joannis, filiorum de Omilya, ut dubitari nequeat, ob fraudes dolosque, provisum a Sigismundo non fuisse instrumentorum integritati. Cum autem, mandatum Sigismundi inferatur, credo ego, sine Regis scitu, nulla instrumenta vel in examen accipi potuisse. Modum examinis Sigismundus insinuat, nempe in *stylo, cartha, scriptura, & cæra.* Commendat item: *ne fraus & dolus interveniat aliqualis in hac parte.* Doluimus autem in expeditionibus novis, vetus sigillum non circumscribi, verum generalibus exprimi: ad mandatum Regis revisas, & *nostro antiquo sigillo consignatas* repertas, expediri. An porro ejusmodi provisio, in quibusvis fuerit Regni Hungariæ Capitulis, ego non constituam. Est istud verosimilius, ob accusationes factas in Concilio Constantiensi contra Joannem XXIII. in eodem Concilio depositum, ubi nomine totius Ecclesiæ particularis Sacræ Coronæ accusatur, reliqua inter: de variis expeditis in præjudicium Coronæ litteris, non solum diversis Monasteriis, sed & Nobilibus. (vide hist. Eccl. Zag. p. 158.) Et quia Decreto Concilii, annulatæ fuissent, omnes illæ litteræ, nisi producantur exhibeanturque, Sigismundum providere oportuit. Hinc quia subito parere noluissent, Capitula sine Regis venia & mandato expræsso, litteras nemini expedire volebant. Utque pateat, quæ pro veris habere debeant, mandatum Sigismundi legitimatis & reviviscentibus litteris, inserebant. Hæc tacere nequivimus, consideratione justitiæ ipsius, ac ut sciatur causa, cur quorundam instrumentis, mandatum illud Sigismundi ab anno 1415. præponatur, ad docendam videlicet, instrumentorum *in foris atque jure* integritatem. Et quia mandatum fuerat a Concilio Constantiensi, ut retulimus pag. 158. Hist. Eccl. Zag. ut intra bimestre, quævis litteræ exhibeantur in specie, eidem Concilio, evenit inde, ut nunc in tabullariis Capitulorum, exigua vetustorum instrumentorum, hoc est Regum Sigismundi antecessorum reperiantur. Quo autem submissa Concilio instrumenta devenerunt? me latet. Si veritas paritura non esset odium, multa hic narrari historicè possent. Procurabantur confirmationes, exemptiones, collationes, donationes, immunitates, ea prope ratione quà nunc diversæ spirituales facultates, puta: indulgentiæ, vel confraternitates; quinimo vendebantur, vel in protectionem assumebantur medio monasteriorum, ut propemodum Episcopatus, & beneficia Ecclesiastica Sacræ Regni Coronæ, extinguenda procurabantur. Hæc autem quævis, ex ratione prædicatæ universalis monarchiæ Hæc dum armis evinci non potuit, variis doctrinis dilatabatur ac prætensionibus, reliqua inter, fuère instrumenta varia, & jus monetarium, ut plane cudendæ monetæ fas, Sigismundo disputatum, demonstret memoratus 18. articulus, ubi: *Cæterum cum in omnibus Regnis, Reges, quadam prærogativa præcipua monetam tam auream, quam argenteam, cudi facere liberam habeant facultatem; inhonestum satis & detestabile videtur, quod pecunia cusa, per eandem ditionem cursum & expositionem debitam non haberet* - - - perpendendo lege - - *Pro utilitate totius Regni & augmento, proque justitiæ splendore conservando ordinamus, ac etiam statuimus: quod nullus omnino hominum, cujuscumque status & conditionis existat, audeat vel præsumat pecuniam nostram regalem, sive auream sive argenteam dummodo justa & Nostra sit rejicere, vel aliquatenus refutare* &c. ibi in articulo legenda.

2dò. Ex insinuata mox causa, *Nobiles Armalistæ* vocati, enati sunt. Cum enim antea, per donationes, item legales adoptiones, aut specialibus Regum Privilegiis nobilitarentur, in ejusmodi autem instrumenta fraus dolusque, estò ut vocant pius obrepsisset, providere necessum fuit. Quare tametsi prius, donatione Regia Nobilitati, ex lubitu, ut vacamus *arma* & scuta gentilitia, potuissent assumere, assumptisque uti, oportuit Nobilitatis *Insignia*, velut certam tesseram, a Rege accipere impetrareque. Hinc plurimi, veris indubitatisque *donationalibus* Nobiles; sive *novas armales litteras*, in quibus insignia describerentur, estò picta non essent; sive confirmationem præhabitæ Nobilitatis, sive unicè super insigniis armisque litteras, a Sigismundo hujusque Successoribus, impetrârunt. Hujus facti, reminiscuntur nostrates Heraldici, & Historici, quamvis causam taceant, nobis eam referre visum est, quod persæpe mirari multos audiverimus, eccur vel *Donatione* Nobiles? vel privilegiis? sive *armales* acceperint; sive habitæ indubitatæque Nobilitatis confirmationem, aut demum super insignibus, in robur Nobilitatis diploma. Causa itaque sequens est: Post articulum illum 6. Ludov. Regis, cum Ecclesiastica bona, ob duplex onus desererentur, reductis ad onus banderiorum decimis, necessum fuit augere populum, adeoque ex bonis Ecclesiasticis feuda sive Prædia exscindere. Hæc quia per donationes statutione firmatas, Regum instar, Palatinaliumque vel Banalium olim donationum conferebantur, cum donationes nobilitarent, ab exemplo Regiarum donationum, Nobilitas inesse ut consequens, vi donationis credebatur, in-

ferebaturque litteris prædiorum collationalibus. Monasteria, a quibus Eppi, ob banderia decimas exigebant, a Papis, signanter Joanne XXIII. accipiebant exemptionem, ac dexteritate horum, cæteri Magnates Nobilesque, tum obtentis Româ specialibus litteris; cum & ab exemplo adoptionis legalis, adoptabantur per *confraternitates* vulgò *figlianzas* exemptis religiosorum Cœtibus, & *participantes* immunitatum religiosarum vocabantur, & confratres, omnemque erga Episcopos obligationem deprecabantur, decimas negabant, at monasteriis quorum filii erant, providere; ; taliaque tueri debebant. Quin ut adversus Eppos sint firmiores, litteris, vel specialis protectionis Romanæ Curiæ muniebantur; vel Novas Româ donationes super tenutis suis accipiebant. Quæ singula demonstrari possunt instrumentis. Quin vidi ego, Nobilitares plane litteras, cuidam familiæ a Papa Joanne collatas, de aliis fidedignè audivi, nunc quoque extantibus. Atque hi Româ nobilitati, eminentiorem Nobilitatis gradum prætendebant. Hæc vera causa fuit, ut ad convincendum Joannem XXIII. litteræ donationales, exemptionales &c. *Constantiam* portari debuerint, & ad distinguendos veros sincerosque Nobiles Coronæ, a prætensis ac intrusis, *Arma*, ut veræ Nobilitatis tessera, constitui. Intra primos certe, insignia recipientes fuerit Marcus, filius Andreæ de Zaversya, (cujus diploma in autographo habuimus, & descripsimus inter nostra adversaria) qui anno 1415. Constantiæ Feria 5. proxima post Dominicam *Judica*, expeditionem accepit, pro se suisque. Verba diplomatis sunt: *Arma, seu Nobilitatis insignia, in præsentium litterarum nostrarum capite depicta* (Lupus nempe ore infantem gestans & absorbens) *Matti Nostræ exhibendo, ab eadem Matte nostra, eadem arma seu Nobilitatis insignia sibi & per eum Petro, Mathiæ, Gregorio, & Stephano filiis Benedicti de prædicta Zaversye condivisionalibus fratribus suis, ac hæredibus & posteritatibus ipsorum universis, ex liberalitate nostra dari & conferri humiliter, & devote supplicavit. Unde nos præfati Marci gratis affectibus intuentes obsequiorum merita &c. - - - ad præmissorum memoriam perpetuam cum pendenti secreto nostro sigillo, quo ut Rex Hungariæ utimur - - Duximus conceden. Datum Constantiæ Feria V. proxima post Dominicam Judica Anno Domini 1415. Regnorum nostrorum Hung. anno 28. Romanorum electionis quinto, Coronationis vero primo.* Adest in Zona Cæruleo rubra sigillum pendens, in cujus medio Aquila expansa, supra in circulo tituli *Crux duplicata.* infra: *Leo erectus*, ad latus circuli bina minora, quæ discerni nequivêre. Inscriptio orbicularis: *Sigismundus Rex Romanorum* &c. quæ legere non valuimus. Exordium diplomatis est: *Sigismundus &c. Omnibus - - salutem in eo qui dat Regibus regnare, & victoriosè triumphare. A claro culmine throni Regii, velut è sole radii, nobilitates, legitimo jure procedunt, & omnia Nobilitatum insignia, a Regia dignitate dependent, ut non sit dare alicujus generositatis insigne, quod e gremio non proveniat Regiæ dignitatis. Sane ad universorum tam præsentium quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire. Quod fidelis noster Marcus, filius Andreæ de Zaversya Dapiferorum nostrorum Regalium Vice-Magister, coram nostra Celsitudine personaliter constitutus, propositis & recensitis suis fidelibus servitiis, & fidelium obsequiorum gratuitis meritis sincerisque complacentiis, utique acceptis & laudandis quibus ipse sacro diademati, ac Celsitudini Nostræ Majestatis in Lombardiæ, Istriæ & Alemaniæ partibus, in prosperis nostris agendo & adversis, personæ ac rebus suis non parcendo, indefessè complacere studuit, reddiditque se gratum & acceptum Arma seu Nobilitatis insignia* &c. Ut hinc atque ex aliis, argui videatur, *Insignia* tesseram fuisse Nobilitatis, & *Armalistas Nobiles*, antepositos illis, qui per Donationem fuêre Nobiles. Habereque Nobilitatis insignia, reputatum fuisse, ut nunc ornari Ordinis alicujus, Regum clementia erecti, Cruce sive tessera. Opinionem hanc nostram demonstrare videntur sequentes, ubi, dum exprimitur, ad *multorum fidelium supplicationem* insignia conferri, gratiæ id olim, & intra Nobiles prærogativæ fuisse consequitur.

„ Nos Vladislaus DEI gratia Rex Hungariæ & Bohemiæ &c. Memoriæ commendamus „ tenore præsentium significantes quibus expedit Universis. Quod nos, cùm ad nonnullo„ rum fidelium nostrorum humillimam supplicationem, nostræ; pro parte fidelium nostrorum „ egregiorum Georgy & Stephani Herkffy de Zayezda, factam Majestati; Tum verò attentis „ & consideratis fidelitate, & fidelium servitiorum meritis, eorundem Georgii & Stephani, „ quæ ipsi nobis, & Sacræ hujus Regni nostri Hungariæ Coronæ, sub locorum & temporum „ diversitate, cum omni semper fidelitatis constantia, & ferventis animi zelo exhibuerunt & „ impenderunt, hæc eorum avitica & paterna arma, atque Nobilitatis eorum insignia, in ca„ pite sive principio præsentium litterarum nostrarum arte pictoria designata, quibus scilicet „ iidem hactenus ex benefica Divorum Regum Hungariæ nostrorum scilicet Prædecessorum, „ domui, & progenitoribus eorum pro maxima sanguinis eorum effusione, fidelibusque ip-

„ sorum

„ sorum servitiis, collatione, usi fuisse dicuntur & gavisi, animo deliberato, & ex certa Nostræ
„ Majestatis scientia, eisdem Georgio & Stephano Herkffi, ipsorumque hæredibus & posteritatibus universis denovo danda duximus & concedenda, immo ex abundantiore plenitudine nostræ specialis gratiæ concedimus, & præsentibus elargimur: ut ipsi, eorumque hæredes & posteritates universi prætacta arma, seu Nobilitatis insignia, *more aliorum Nobilium* armis utentium, amodo in antea ubique in præliis, hastiludiis, duellis, torneamentis, & aliis omnibus exercitiis nobilitaribus & militaribus, nec non in sigillis, anulis, velis, cortinis, tentoriis, domibus, & generaliter in quarumlibet rerum & expeditionum generibus, sub *meræ & sincere Nobilitatis titulo*, ferre & gestare; omnibusque & singulis gratiis, honoribus, & libertatibus, quibus *cæteri Nobiles & milites armis utentes* quomodolibet de consuetudine vel de jure freti sunt & gavisi, frui & gaudere possint, & valeant. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam, præsentes litteras nostras, secreto sigillo nostro, quo ut Rex Hungariæ utimur impenden. communitas, eisdem duximus concedendas. Datum Budæ feria 6. proxima post Festum B. Johannis ante Portam latinam An. D. 1507. Regn. nostrr. Hung. An. 17. Bohemiæ vero 37. per manum Philippi Præpositi - - Loc. Sig. Regii „ Argui hinc videtur, investigatum fuisse in Nobiles, & Herkffios nova collatione sibi prospexisse, ubi distingui videntur Nobiles, armis utentes, esseque arma, *meræ & sinceræ Nobilitatis titulum*. In Familiæ autem meæ Armalibus, avita vetusque Nobilitas recognoscitur, atque in hujus robur & confirmationem, cum a Bela IV. intra Aulites Regios collocati fuerint, ob servitia tanta Regi & Coronæ præstita, arma, hoc est Nobilitatis meræ & sinceræ insignia, conferuntur, ut hæc ultro firmare, non censeamus. Quare estò usus insignium, ante Sigismundum Regem negari nequeat; sub Sigismundo attamen, signum *meræ & sinceræ Nobilitatis* effecta sunt *Arma*, sive insignia. Neque *Nobilium Armalistarum* vestigia, diligentissimè indagans, ego reperi, ante Sigismundum.

3. De Decimis, quæ erat Ludovici Regis ordinatio superius p. 240. retulimus. Et quia Gregorius XI. eidem Ludovico post decretum illud Regis, ad bellum Turcicum permittendas Decimas proposuisset, Clerus noster, has sibi restitui impetravit, sub obligatione intertenendorum inde Banderiorum adversus Turcas. Hæc dum ex legibus paterent, firmari ultro, opus non censeo. Ab hoc tempore Episcopos nostros, offendes legesque, castrorum etiam belliductores, Martisque una, & Christi milites. Hinc renatæ innumeræ lites pro Decimis, renovata Regum Privilegia, harumque solvendarum obligatio, legibus inserta. Accusatus Joannes XXIII, quod Monasteria, Abbates, multosque Barones, Magnates, Nobiles ab obligatione Decimarum immunitasset, atque ex his, Parochis quartam partem tribuendam ordinasset. Prædicatum: ideo Turcas progressus facere, quod Episcopis ritè ab omnibus, Decimæ negarentur. Istud ne asseruisse videamur, infra ex Bani Matkonis de Talovcz instrumento demonstratur; veteribus item Catechismis, quibus: Ecclesiæ præceptum quintum ponitur, decimas de omnibus & ab omnibus accuratè exolvito.

4. Pro temporum horum circumstantiis, *Bani* jam fuere distincti, *Sclavoniæ*, a Banis Dalmatiæ Croatiæque; jam iidem. Quidem usi sunt: *Dalm. Croat. & Sclav. Banus*, & cumprimis Cilleæ Comites, quidam ut *Paulus Chupor*, Sclavoniæ Banus. Sed hæc ad Banos relegamus. Sclavoniæ nostræ affectum vixisse Sigismundum testantur plurima, reliqua inter ad Hermanum Cilleæ Comitem 1432. mandabat, ne occasione exactionis & dicationis Mardurinarum Nobiles Regni Sclavoniæ novis impositionibus, Birsagiorum item exactionibus, tributis, panis item, pullorum, cæræque extorsione gravari permittat. Interim quia in Concilio Basileensi constitutum fuerat, obligari quosvis ad bellum Hussitarum partem quinquagesimam suarum mobilium immobiliumque facultatum conferre; dum Crisiensis Comitatus Nobilitas, decreto huic sese opposuisset, Sigismundus 1434. fato Comitatui mandat, obedire Decreto Concilii, sed utrum obediverit? doceri a nobis nequit. Hac occasione Clerus banderia est deprecatus, cum duplici onere gravari non posset, contributionis videlicet, & Militum provisionis, demumque 1439. sub Alberto constitutum 19. Art. *Ecclesiæ & Ecclesiasticæ Personæ, a taxis, non diu abusivè introductis liberæ & absolutæ relinquantur: servitia tamen exercitualia, more alias consueto facere teneantur.* Taxarum, subsidiorumque obligatio, quorum dehinc multis articulis in corpore juris mentio, a Decreto illo Concilii Basileensis promanare videtur.

5. Confinia Sigismundum errexisse, militaremque jurisdictionem, a Politica separatam, non solum Decreta corpori juris inserta demonstrant; sed complura veterum instrumenta. Sane vidimus in autographo citationem jobagionum Castri, quod horreum cujusdam combussissent, damno ad quinque marchas denariorum Banalium causato, anno 1414. Deducimus etiam, ex Pauli Chupor de Monoszlo Bani Sclavoniæ judicialibus litteris, Nobiles illos, ut nunc

uuus vocant

vocant unius sessionis sub Kalnik, proprio *terrestri Comite* gavisos fuisse; equidem in iisdem exprimitur: *Magistri Jacobi Comitis de Marocsa*, *& Castellani de minori Kemluk*, *ac Michaelis, filii Pauli, Comitis terrestris ejusdem* &c. Credibile item admodum est, Petovium Sigismundo paruisse, quamvis ignoretur quomodo? Enimvero, in decreto Sigismundi, anni 1404. legeretur: *Sinoslone de Wetav, Comite Posoniensi.* Hæc nihilominus, certitudinem non faciunt, prouti nec affinitas Comitum de Petav cum Frangepaniis. Facile occasione persecutionis Sigismundi, Comites Petovienses, a Comitibus Cilleæ, partium Sigismundi effecti fuère, ut 1404. *Senislo* Comes Posoniensis esse meruerit. Cætera Sigismundi, ab aliis petenda. Nos in memoratis sistimus. Obiit 1437. initiò Decembris. Varadini sepultus.

X. ELISABETH & ALBERTUS. Si error Rittero in anno non irrepsit, Sigismundus anno 1436. effecit procuravitque, ut Elisabeth hæres legitima in Sclavonia Hungariaque agnosceretur, declarareturque, hujusque jure, Albertus æque Hungariæ Rex. Extare de his diploma ait, in scrinio monumentorum Regni Sclavoniæ. Me hæc quamvis lateant, firmari attamen videntur Art. 12. 1439. ubi: *Quod dispositio pro Serenissima Principe, Domina Elisabeth Regina, & ejus statûs honoris conservatione, ex quo est hæres hujus Regni stat ubicunque vult in Regno* &c. In conclusione Decreti: *de consensu & beneplacito, præfatæ D. Elisabeth Reginæ, consortis nostræ prædilectæ.* Item: *Nostro, ac prædictæ Dominæ Reginæ Consortis nostræ nominibus spondemus.* Hinc quia Albertus *jure uxoris*, ac ut adoptatus a Sigismundo, (ut ideo hunc Patrem suum Charissimum in lato a se Decreto exprimat) in Regem Hungariæ fuisset coronatus, initio anni 1438. *Elisabeth* superius anteposuimus. Si cui non placet ejus prælatio, pace nostra, eam postponat, de hujusmodi enim rebus, disputandi non est animus. *Albertus* ut coronatus Rex Hungariæ, *Ivanicensium*, successive declarata *obsoleta*, privilegia, Budæ Feria 3. proxima, ante Festum Cathedræ B. Petri Apostoli, anno 1438. confirmavit. Profectò motus nulli, intra membra, Statusque Sacræ Coronæ, mortuo Sigismundo, de successione Coronæ evenisse memorantur. Neque Cilleæ Comites, nescio an plus rationi propriæ? aut viduæ Imperatricis *Barbaræ* studentes, efficere quidpiam potuerunt; licèt post eorundem, ex gubernatione Bohemiæ privatione; Barbaræ item fuga, seducendis Coronæ subditis eos intendisse, dubitari nequeat. Universorum affectum Albertus meruit, tum quod, electus licèt in Romanorum Regem, sine consensu statuum Hungariæ, eminentem hanc dignitatem recusaverit; cum &, quod singulari quodam modo, indulgentiaque tantarum anteriorum prætensionum, amari se effecerit. Segniensem Episcopum Romam ablegavit ad Papam Eugenium, haud ad orandum accipiendumque a Papa Regnum, ut olim Carolus, Ladislausque Neapolitanus, verum, ut vices suas interponeret, ad sopiendos Polonos, qui Bohemos turbabant. Multa item, indulsit permisitque Coronæ statibus, ut Decretum ejus demonstraret. Reposuit quemvis statum, suis libertatibus honoribusque Art. I. Palatini electionem Art. II. statibus attribuit, eidemque judicandi dedit potestatem. Militiam ex Regalibus providendam, cum confiniorum conservatione art. III. assumpsit, obligationemque exercituandi ad necessitates Regni urgentes, intra metas confiniaque tantum Regni restrinxit. Art. 7. Tributa revocavit Ludovici. Art. 14. Defensiones metarum Regni: Art. 10. valorem monetarum: 20. filiarum Regis maritationes, Consilio Regni subjecit. Art. 21. Nobiles ante sententiam latam captivari non posse statuit, hosque ab onere Decimarum 28. absolvit. Prohibet occupari Ecclesiastica beneficia 21. a sæcularibus, & art. 19. a taxis clerum immunitat. Pares prope art. 38. facit Ecclesiasticos laicis &c. Honores quosvis & officia, *absque quolibet Consilio*, Regni hominibus conferendi, & ab eisdem auferendi art. 15. item 26. sibi attribuit &c. in Decreto videnda. Cum Romano Pontifice, ut consentiat, post Conciliorum Constantiensis & Basileensis decreta, Decimarum causas, judicandas cognoscendasque Papæ per suos delegatos, non controvertit, ut ab hac epocha, tot delegatos judices intueri est, in Hist. Ecc. Zagr. Tom. I. Partis 1mæ. Clementia quoque sua, rapuit singulos, quia non solum Reginæ *Barbaræ*, suæ socrui, condonavit; sed eidem quoque prospexit. Cilleæ Comites recepit in gratiam. *Wuk* Rasciæ Despotam, & titulo Regem Bosniæ, & clientellarem Coronæ suscepit, providit amplioribus Dominiis, puta in Sclavonia, Thotussevina, (docente hoc Regis hujus pro decimis contractu) item Kemlek, reclamationibus Capli Zagrabiensis iteratis, coram Albensi, & Casmensi Capitulis, nil obstantibus; quod tamen Capitulum in Kralievecz, Czerje, & Kobilje, stabilivit. Singularem quandam eminentiam Despotæ Rasciæ, Comitumque Cilleæ, art. quoque 25. testatur. Porro ut Palatini in Hungaria dignitas elevata fuerat; ita Banorum quoque Sclavoniæ. Enimvero Rittero teste, in suis extractibus extat: determinatio Matkonis Bani Dal. Croat. & totius Sclavoniæ de Thallovcz: item Petri de Thallovcz Dal. & Croat. Bani, anno 1439. Crisy in Generali Regni Sclavoniæ Congregatione facta (ubi mentio Petri de Zenthlelek, & Hermani de Greben Sclavoniæ Vice-Banorum) de juribus, violentiis,

tis, itelettis i em, per Vice-Banos, Comites, Judlium extirpandis, a . sigillis usualibus munita. Ut consideratione præmissorum, datæ sive ab Ænea Sylvio laudes, sive a Spodano p. 172. relatæ Hist. Eccl. Zagr. Alberto, jure attribuantur. Mors attamen eum intra anni hujus 1439. authumni finem, felicitati Coronæ eripuit.

Alberto mortuo, ob Turcarum progressus, ut esset qui rebus prospiciat, cogitur Elisabeth ad consentiendum matrimonio cum Vladislao Polono, cui dotis instar (ut aliqui, fors vim dotis ignorantes, scriberent) Regnum obtingeret. Mittuntur ad Vladislaum, nuncii. Sed Elisabeth posthumum Ladislaum cum peperisset, huncve coronari procurâsset infantem, Nuncii è Polonia revocantur continuo. Nata Proceres inter, Prælatosque dissidia, & partium diversa studia, ut his *Elisabeth* Rex & Regina esset; aliis Vladislaus, Ladislaus aliquibus. Eheu quæ iterum Regnis Sacræ Coronæ incommoda, mutuis odiis, cladibus, cædibus ardentes, Turcarum progressibus non prospexerunt. Nos quævis omittimus, cum P. Pray in Analibus suis, rerum gestarum nunc, bonas collegerit notitias. Profectò Transilvania, Regem nunc dedit, effecitque potissimum, Vladislaum. Sclavonia partium erat diversarum; pars enim Ladislao, pars Vladislao adhæsit. Horum temporum calamitates, confusionesque, necdum satis sunt illustratæ. Interim pro quodam ordine servando, sit.

XI. *Vladislaus I. Polonus.* Antequam ipse in Hungariam venisset, Ladislaum Posthumum coronatum fuisse, coævi & de scitu Scriptores testantur, diplomata item, monumentumque Cassoviense apud Cl. Pray Annal. P. 2. fol. 342. Quò, Albæ Regali, die Sacra Pentecostes, Anni 1440. *Ladislaus infans* legitime coronatus exprimitur. Mense autem Julio, irritata antea Ladislai coronatione, *Vladislaus.* Sane meditatis examinatisque diligenter, tam coævis Scriptoribus, quam & diplomatibus, ab eruditissimis viris, hactenus exhibitis, & bono publico communicatione talium sacratis, cum ob meam debilitatem, necessariorumque adminiculorum, mihi privato homini defectum, ego constituendo scribere nequeam, ut a doctis eruditisque enucleatè scribatur supplicare non cesso: De *Corona* videlicet, sive *Coronis*, Regni Hungariæ. Dignissimam necessariamque esse illustrationem hujus argumenti, caret dubio, dum quæ sunt sive legum præscripta, sive nostrorum Scriptorum, eatenus prætensiones; quæ populorum fides? ignorari credo a nemine. Quare commentariorum rei tantæ necessitatem, tantum aperire volui.

Quidquid sit qualiter? quove tempore? Reginæ Elisabeth, Corona Regum obtigit; consensu omnium Scriptorum, firmato, Ejus item successu temporis, reluitione; vetus illa, veraque Regum nostrorum Corona, sub potestatem Friderici venit, ut Vladislao defuerit, in ejus Coronatione. Vladislaum attamen coronatum fuisse omnes consentiunt. Æneas Sylvius Epist. 402. *Insuper & Decreti copiam, quo Regni Prælati & Proceres, quæcunque adversus coronationem Wladislai dici possent inania esse definiunt,* itaque coronatum fuisse caret dubio. Sed qua Corona? hic labor, hoc opus est. Tabulæ, quas Cl. Pray P. 2. p. 347. ex Dlugosso Hist. Polon. recitat, ita habent: *Ob hoc nos nunc altera vice, in multitudine tam copiosa, quantam memoria omnium præcedentium Regum Coronationis tempore non comprehendit, congregati, matura plurium dierum deliberatione habita: Ex quo Corona illa supratacta, prævia ratione, ut opus erat, tam facile ex nunc haberi non potuit, volentes, & consultius cupientes necessitati nostræ, & Regni hujus, cujus pro nunc confinia per insultantium inimicorum, paganorum videlicet, & aliorum morsus asperos continuo lacerantur, opportune prævidere; considerantes etiam potissimè, quod semper Regum coronatio, a Regnicolarum voluntate dependet, ac efficacia & virtus Coronæ in ipsorum approbatione consistit, videntes nihilominus Regnum hoc idonei Regis, festinatione carere non posse, eundem Serenissimum Dominum Wladislaum Regem, pari voto, & communi desiderio* (observa diligenter) *Alia Corona aurea operis vetusti, Beatissimi Stephani Regis, Apostoli & Patroni nostri, in theca capitis Reliquiarum ejusdem, hucusque multa veneratione conservata, instituimus, disposuimus, & decrevimus debere coronari. Quam coronationem die hodierna - - - induto præfato Domino Rege nostro illis omnibus paramentis, & indumentis Sanctissimi primi Regis Nostri, atque oblatis eidem ac manibus suis traditis, gladio, sceptro, pomo, ac cruce legationis ejusdem Sancti Regis, nec non omnibus aliis necessariis, absque omni defectu, præter solam sublatam coronam prætactam, feliciter consumavimus, & - - conduximus ad effectum. Decernentes - - - ipsam modernam Coronam, & coronationem, omnem illam virtutem & efficaciam, illudque robur per omnia habere, ac habituram, ac si prætacta prior Corona, Capiti dicti Domini nostri Regis fuisset imposita* - - &c.

Hujus publici Statuum Ordinumque decreti, fide; non solum plures olim Regum nostrorum Coronas extitisse argueretur; sed tanto tamque valido testimonio constaret, Coronam

S. Regis Stephani, distinctam esse a Corona moderna; illa enim pro Sacris colebatur Reliquiis, hæc, tessera fuit Legitimorum Regum. Quæ si ita sunt, tot eruditæ consequuntur quæstiones. Ut quæ Coronarum, pro Papali habenda sit? an moderna, aut illa, pro Reliqiis habita? conjectari si fas est, pronior essem ad conjectandum, Coronam Pontificiam, ut privatum S. Stephano donum, fuisse Gazophylacio pro memoria repositam, & Reliquiæ instar habitam (quia Pontificiæ hæ Coronæ, fuère olim conjunctionis cum Sede Apostolica Signum, ut ex dissertatione alicujus, de Coronis Papalibus discimus) hanc verò, vel avitam veteremque Hungariæ Regum, ob caracteres in ea Græcos; vel coronam Croatiæ Regum, a Colomano ad Hungariam delatam, & successivè ob prætensiones Romanorum Pontificum, Regnum Hungariæ feudum eorundem esse, pro legitima Corona, & Regum tessera, fuisse declaratam. Conjecturæ huic favet, cum illud, quod Græci sit operis, & Græcanica; constaret autem ex Thoma Archidiac. dictisque pag. 100. Croatiæ Coronam ab Impp. Constantinopolitanis promanare, tum etiam, quod in illis causatis per Bonifacium VIII. confusionibus, Coronam Papalem, Pontificis Legatus profanatum iri non declarâsset, si submissa illa Corona per Papam Stephano, tessera legitimorum Regum fuisset, Bonifaciusque pro tuendo prædecessorum honore, nescio quali Corona, Carolum Neapoli, dehincve Bonifacius IX. Ladislaum Jadræ, coronari non fecissent. Hæ nihilominus deductiones, definiendæ rei adeo momentosæ non sufficiunt, neque illas, ultro extendi volo, ac ad docendam tot Scriptorum nostrorum præcipitantiam, qui sine combinatione rerum, temporum, monumentorum, ex lubitu ferunt sententias, subjectum esse, Regnum alias liberum, Romano Pontifici ratione Coronæ; hancve *Sacram* ideo haberi, quod Angelico jussu, Româ fuerit S. Stephano submissa. Quæ attamen pro principio, & propositione haberi ob priora non possent.

Ego de rebus præmissis definire nequeo, oroque erudiri, a doctissimis Magistris. *Opinione mea*, Tabulæ Dlugossi, vindicari a suspicione falsitatis deberent, neque enim ego ad habendam illis fidem tam pronus sum, ut P. Pray fuisse arguitur, dum sine quavis nota, eas pro genuinis descripsit. Fateor: temporum horum stylum, in iis non reperio, at longe recentiorem. Nomina Prælatorum Baronumque Regni, in iis desiderantur, quæ nihilominus hac ætate, in ejusmodi publicis inserebantur, erantque describenda Dlugosso. Sane si in tabulis datis, Comitibus Cilleæ (vide apud Pray P. 2. pag. 353.) nomina Prælatorum Baronumque inserta sunt, in re majoris momenti, quia juris publici, inserenda; & a Dlugosso referenda erant. Accedit Æneam Sylvium, Coævum, & facile præsentem, rerum autem tum gestarum notitia pollentem, scribere: *Ladislaus apud Albam Regalem ex Dionysii Strigoniensis Archiepiscopi manibus Coronam, quam beati Stephani, Sacramque putant, inunctus recepit.* (Vide integrum textum Pray fol. 344. carens Sylvii operibus) & cum Corona, quâ Ladislaus erat coronatus, ad Fridericum devenerit (quam nihilominus Beati Stephani, sacramque putari ab Hungaris, tantus scriptor testatur) Dlugossi tabulæ tanto magis suspectæ mihi apparent, quod non videam causam, eccur tantis curis atque impensis Coronam illam reluissent, si publicis tabulis, fideque majorum, quin tum coronationi Vladislai præsentium comperissent, Coronam illam S. Stephani non esse. Werböcius sub Vladislao II. æque Polono, scribens; sine adulatione P. 2dæ Tit. 14. habet: *Item omnes donationes - - - Domini Vladislai Poloni (qui non vera, sacraque Regni hujus Corona, sed reliquiarum capitis S. Stephani Regis ornamento insignitus fuerat) - - pro quorumcunque parte, & quibuscunque ac quavis ratione, vel titulô factæ, per omnia cassatæ, revocatæ, & viribus destitutæ sunt.* Porrò sive tempus Werböcy spectetur, qui opus illud anno 1514. confecit, sive notorium publicumque testimonium, nullitatis quorumcumque instrumentorum ab hoc Vladislao elargitorum, ideo: quod haud vera Regni Corona, sed reliquiis Capitis S. Regis Stephani insignitus fuerit; Tabulas illas Dlugossi, a Pray, sine quavis nota exscriptas vehementissimè suspectas esse opinor, fidemque illis, haberi non posse arguo.

Præmissa Statuum Procerumque dissidia, nunquam satis deploranda, ac utinam aliquando medenda vulnera! sacræ Coronæ Regnis causaverunt. *Sigismundi* temporibus, qui tot rebus implicitus erat, quædam Dalmatiæ maritima loca, in Venetorum societatem, ob metus Turcarum sese tradiderant, nec vindicare Sigismundus, tot rebus aliis occupatus, ista valens; Venetæ rebus suis intenti, inducias a Sigismundo obtinent, easque iterum ac tertio renovant, confitente ista, cæteraque, etiam Cl. Farlato T. 3. p. 385. Regiones autem mediterraneæ, cum Croatia in fide Sigismundi remanserant, atque in pœnam Spalatensium inconstantiæ, Decimas quas Archiepp. Spalatensis, e territoriis Clissæ atque Cettinæ, aliisque Croaticis percipiebat, Regis jussu, ad muniendas arces Chroatiæ, & præsidia militum alenda conversa fuerant applicataque. Sigismundo mortuo, nescio an Venetorum consilio? aut propria audacia, Croatia defecerat a fide Sacræ Coronæ, at Matkonis vigilantia, teste instrumento pag. 339. Hist. Ecc.

Zagr.

Zagr. reducta extitit; In Dalmatia autem agi tunc nil potuit, quod permissæ Venetis a Sigismundo induciæ, terminatæ non fuerint, mors item Alberti Anno 1439. secuta, dissensionibus Prælatorum & Procerum occasionem aperiens, cum Matko ad Vladislaum Regem inclinatus, reliquos inter, Nuncius ad Vladislaum fuerit, Civitates illæ Dalmaticæ in conjunctione cum Venetis, ultro permanserunt. Croatia vero neutralis mansisse quoad Reges deducitur; constans attamen in fidelitate erga Sacram Regni Hungariæ Coronam. Verum intellecta morte Reginæ Elisabeth quandam cum Spalatensibus amicitiam, Petrus de Thaloviczi Banus habuisse debuit, dum Decimas Archieppo Spalatensi permisit. In præmissorum robur, narratæque superius prædicationis, Turcarum progressus causari, ex decimarum Clero denegatione, sequens documentum ex Farlato T. 3. exscribimus. Itaque

Nos Petrus de Thaloviczi, Cethinæ ac Clissiæ Comes, Regnorum Dal. & Croatiæ Banus &c. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes quibus expedit universis. Quod nos tam considerata afflictione, quâ populi Christiani devotissimi Sacræ Regni Hungariæ Coronæ per sævissimos paganos, aliosque dictæ Sacræ Coronæ inimicos, justo DEI judicio affliguntur propter peccata hominum, & maximè quia jura Ecclesiarum per manus sæcularium personarum minus justè usurpantur; quam etiam piis supplicationibus Rss. in Christo Patris, & DD. Jacobini Baduarii Archiep. Eccl. Metrop. Spalatensis attentis, volentes etiam suprascriptam Ecclesiam & ejus Ministros in omnibus melius adjuvare & sublevare, quam deprimere vel damnificare, ut tenemur juxta morem bonorum Christianorum; decrevimus, & nostrorum maturo habito consilio deliberavimus, ut universas Decimas, *aliaque jura Ecclesiastica, quæ a multis retroactis temporibus, per nonnullos Reges, Sacræ Regni Hungariæ Coronæ, & Banos dicti Regni Croatiæ propter quamdam differentiam inter Sacram Coronam, & Regnum Dalmatiæ exortam, pro dicto Archieppatu Spalatensi fuerunt alienata, & ad substentationem Castrorum Sacræ Coronæ in supradicto Regno Croatiæ habitorum commutata; tum* propter præfatam afflictionem populi Christiani, *ut DEus omnipotens oculos suæ misericordiæ velit super nos dirigere, & videre nos legem suam adimplentes, juxta dictum suum Evangelicum, reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt DEI DEO, nos a manibus sævissimorum paganorum, aliorumque Sacræ Coronæ inimicorum sub benigno auxilio dignaretur liberare. Tum etiam volentes piis supplicationibus dicti D. Archieppi annuere, suprascriptas decimas, aliaque jura Ecclesiastica, quæ ut supra pro sustentatione Castrorum Sacræ Coronæ in Regno Croatiæ habitorum exigebantur, ad præfatam Ecclesiam S. Duymi Spalatensis de jure spectantia, & in Comitatibus nostris Cethinæ videlicet & Clissiæ existentia remittendas, & præfatæ Ecclesiæ assignandas, imò remittimus & resignamus præsentium per vigorem. Quapropter universis & singulis castellanis & vicecastellanis, aliisque quibusvis Officialibus, & Commissariis nostris in dictis Comitatibus Cethinæ & Clissiæ existentibus firmiter præcipiendo mandamus, quatenus dictas decimas & alia jura Ecclesiastica ad præfatam Ecclesiam Spalatensem de jure spectantia amodo imposterum non exigatis, nec exigere sitis ausi modo aliquali, sicut nostram gratiam cupitis obtinere. Ad cujus rei propter majorem memoriam firmitatemque perpetuum, has nostras litteras privilegiales, sigillo nostro pendenti jussimus roborari. Datum in Castro nostro Clissiæ in die Sacratissimi Corporis Christi de anno Domini 1442.*

Privilegiales hæ, *neutralem* fuisse Croatiam, dum nullius Regis est mentio, demonstrant. Item libertatis Dalmaticæ cupidam, quia nullibi subjectionem suam ad Sacram Coronam exprimunt, verùm unicè devotionem, *quâ - - devotissimi Sacræ Regni Hungariæ Coronæ*, sic attamen devoti, ut *habito maturo consilio*, universas decimas aliaque jura Ecclesiastica, quæ per Hungariæ Reges atque Banos *ad sustentationem Castrorum Sacræ Coronæ in Regno Croatiæ habitorum* applicata erant, ipse Archieppo Spalatensi, sine scitu & consensu, sive Regis, sive Coronæ Statuum, redderet, amplius privatis Archieppi proventibus, quam Sacræ Coronæ Castris studens & consulens. Unde hæc, quibusve de causis Petrus fecerit? in Mathia Rege dicetur. Illmus D. Isthvanffius in suis MSS. ad Thuroczium notis habet: *Franco, Perco, Matco, Svano quatuor fratres erant, filii Joannis cujusdam Ragusini, qui Sigismundum Imperatorem e clade Nicopolitana fugientem, sua navi, per Danubium transvexit, ideoque ejus filios quatuor ad dignitates varias evexit, grato & memori animo, quod monumenta testantur.*

Dissidia ergo memorata, Primò, neglectam reddiderunt Dalmatiæ curam, etiam post evolutum, concessarum a Sigismundo Venetis induciarum tempus. 2. Croatas agere ex lubitu fecerunt, & anteriorum Regum dispositiones tollere. 3. Sacram Regum Coronam, captivam fecerunt. 4. Civitates complures & territoria (vide Cl. Pray P. 2. Annal.) oppignorata red-

diderunt, quædam autem successivis fœderibus plane avelli. 5. Influxum majorem Romanis Pontificibus in res Hungariæ aperuerunt, quem iterum per publicas plane leges sub Mathia & Vladislao restringere oportuit, ut suo loco reflectemus. Post Constantiense Basileenseque Concilium, influxus iste, non fuit *potentiæ, & legislativus*, uti sub Ladislao IV. Andrea III. &c. verum *meri consilii*, atque harmoniæ, vel mallis dicere, unionis Regni Apostolici, cum Apostolica Romana Sede. Nequaquam vero subjectionis Romanæ Curiæ, aut hujus Cancellariæ, hinc Mathias, hujusque Successor Vladislaus II. illico ac observâssent *unionis prætextu*, extendi vim Romanæ Curiæ & Cancellariæ, per latas leges prospexerunt. Servat arctissimam unionem Serenissima Venetiarum Respublica, cum Sacra & Apostolica Sede, mutuisque se fovent Consiliis, servat Respublica Ragusea, imo tot numero Christiani, in Constantinopolitano degentes imperio; attamen ob unionem hanc, atque consilia, latet me fateor, an quispiam sive Reipublicæ Venetæ, sive Raguseæ Scriptor, subjectionem illam necessariam esse scripserit, ut harum Ducibus unio illa cum Apostolica Romana Sede inferat obligationem, *beneficium a Papa recognoscendi*, ita ut: ratione dignitatis eorundem Ducalis Ducatusque ipsius, teneantur ad præstandam Romano Pontifici obedientiam. Hæc attamen *Desericzius*, de Regibus nostris, scribere attentavit. Neque scio, Romanæ Sanctæ & Apostolicæ Ecclesiæ Scriptorem ullum, qui scripsisset ratione *Unionis*, tot Ecclesiarum Catholicarum, sub latissime pacente hodie Orientis Imperio, Constantinopolitanum Imperatorem, beneficium a Papa vel recognoscere, vel recognoscendum habere, illumque ratione Orientalis Imperii ad præstandam Romano Pontifici obedientiam obligari. Horreo, dum præsagio judicia, celeberrimarum in Europa Universitatum Italiæ, Galliæ, Germaniæ &c. si hæc mea legere, Eminentes earundem Doctores acciderit, qualia illi habituri sunt judicia, de Theologis nostris, publicisque populo præpositis Doctoribus. At persuasum habeo, optaturas: ut illustre Hungariæ Regnum & Sacræ Coronæ subditi, verè Apostolicis, sacrisque doctrinis ita illustrentur, ut quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ DEI DEO, per unionem cum Sancta Apostolica Romana Sede, videant; neque divinam fidem ex præjudiciis metiantur, aut talium magistrorum clamoribus, qui voto obedientiæ juratæ obstricti, aut erroneè putant, Divinam JESU Christi fidem, eorum esse consuetudines morales; aut instar eorundem Cætus, & privatæ illorum Reipublicæ, orbis totius, Reges, Duces, Imperatores, Monarchas obnoxiari Romanæ Curiæ, unionemque cum Apostolica Romana Sede eam inferre obedientiam, ut solius illius, sint Regna & Respublicæ, omneque *proprietatis dominium*, ut Papa quævis tollere, auferre valeat, Principi Christiano instar superiorum claustralium, ex lubitu subditos suos, quibusvis privantium. Utinam ejusmodi prætensiones, dissentientes ab Apostolica Sede Christianos, non peperissent! Utinam non sint obex atque obstaculum, ut tot tantoque numero Sacræ & Apostolicæ Coronæ subditi (quamvis Apostolicos suos Reges, in unione cum Sancta & Apostolica Romana Ecclesia esse sciant) uniri cum Apostolica Sede detrectent. At redeamus.

Memoratæ intra Prælatos Proceresque dissensiones, partiumque diversarum studia, quamvis tegerentur studio sistendorum Turcicorum progressuum, istos nihilominus non impediverunt. Verum est Vladislaum in Thraciam plane excurisse, demum tamen, ipse, anno 1444. Novembri mense, ad Varnam occubuit, de quibus Cl. Pray, aliique Scriptores videndi, cum non sint nostri examinis ac instituti.

Cæterum ad intelligenda ea, quæ infra de Sclavonia dicentur, reflectendum Lectorem volumus. Sub Sigismundo, nescio an cessione Sigismundi, vel dissimulatione; Sclavoniam Cilleæ Comitum, si non Principatum fuisse consideratam, certe sub eorum, prope imperio fuisse. Docent hæc, plures sententiæ ab eis latæ; data Regno Sclavoniæ ab eis Decreta, ut Ritterus in suis haberet extractibus, signanter 1412. imò Sigismundi ipsius data 1432. mandata. Hinc quia illi, Banos Sclavoniæ, suos *Vicebanos* vocâssent, populum item Sclavoniæ variis novitatibus pressissent, bona Episcopatus Zagrabiensis, decimas quoque, prætextu sustentationis Castrorum præsidiorumque tenuissent; Sigismundo mortuo, *Matko* Banus, ad Vladislai partes, eo facilius concessit, quo optabat magis, a potestate Comitum Cillejensium esse absolutus. Thuroczius cap. 34. hæc insinuat. *Quid autem* inquiens: *Comes Ciliæ Ulricus Reginæ avunculus diebus in eisdem, in illius vindictam operatus sit? Senes Regni Sclavoniæ memorant usque modo, & illa gravibus non sine suspiriis ipsorum narrant filiis.* Hinc Vladislaus Joannem Hunyadem & Banfium Cilejensibus Comitibus opposuerat. Capto Banfio, intra Vladislaum & Cileæ Comites coalitum est. Tabulas pacis conditionesque exhibet Cl. Pray P. 2. fol. 352. Ex his, observandum: exprimi eos, *Illustres Principes Cileæ, Ortenburgæ & Zagoriæ Comites*, narrarique: quod *intra alios Coronæ subditos - - - partem Dominæ Elisabeth Reginæ, statum pacificum ejusdem Regni turbantis vovendo*, contraria

traria

traria voluntate - obstiterint. & nonnullis interjectis, *præfatis Friderico & Ulrico Comitibus, ac eorum posteris, tanquam & ut veris atque legitimis membris Coronæ Regni Hungariæ mihique fidelibus, & fidelitate subjectis* gratiam sub juramento Vladislaus largiatur, spondens semet illos defensurum adversus quosvis æmulos & inimicos, *veluti præmissi membra Regni mei.* Hæc a pluribus Prælatorum Procerumque subscripta, necdum decisæ litis limitaneæ, intra Stiriam & Carnioliam, atque inter Sclavoniam, respectiveque Croatiam, causa sunt. Nostri enim, tam fundamento superius suis locis insinuato, ampliores Sclavoniæ limites prætendunt: quam &; quod Præfati *Cilleæ Principes, ut Ortemburgæ & Zagoriæ Comites, Sacræ Coronæ subditi,* atque pro veris legitimisque membris Coronæ Regni Hungariæ agnoscantur; ipsisque defensio in præmissis territoriis, Friderico III. Imp. nec reclamante, sub juramento dum recipitur, Comitum ipsorum contestatione, partes illæ Cilleæ, Ortenburgæ, Zagoriæ, juris Sacræ Coronæ, Regnique Sclavoniæ, firmari videntur. Reflectere de his lectorem voluimus, ut posteriora hujus controversiæ, intelligere commodius valeat.

XII. LADISLAUS V. dictus POSTHUMUS. Illico a morte Vladislai, designatus erat in Regem Ladislaus. Missi ad Fridericum Imp. Oratores, de quibus, aliisque rerum nunc gestarum circumstantiis, relegamus lectorem ad P. Pray Part. 3. Hæc enim nostri non sunt instituti. Itaque, rebus cum Friderico tametsi ad vota non absolutis, Ladislao Regi, *Gubernator* Joannes Corvinus de Hunjad datus est, fuitque jam, anno 1446. Anno adhuc priore, simultates intra Comites Cilleæ, atque Joannem de Hunyad viguisse, ex monumentis Ecclesiæ Zagrabiensis arguimus. Enimvero annis his, sub nomine *Sclavoniæ Bani* Fridericus & Ulricus Comites Cilleæ, Ortenburgæ & Zagoriæ inveniuntur, ut ex mandato quodam de peragenda inquisitione contra Joannem Zekel de Zenth Geurgh Dal. Croatiæque Banum & Prioratus Auranæ Gubernatorem, ad Capitulum Poseganum dato, clarum est. In quo mandato *Georgius Glaynar* Comes Zagrabiensis exprimitur. Anno 1447. Præfacti Cilleæ Comites pro Sclavoniæ Banis, hoc & sequentibus annis exprimuntur in diversis litteris. Sed & fatus Joannes de Zekel, annis 1447. 1448. nomine & titulo Dal. Croat. & Sclav. Bani repetitur. Quin ordinationes quævis & mandata, quæ per Joannem de Hunyad Gubernatorem ad Sclavoniam vel Croatiam dabantur, ad Joannem de Zekel Dal. Croat. & Sclav. Banum promota observavi. Sic 1446. de restituenda possessione Goricza, Viduæ Joannis Blagay erepta; Nobilibus districtus Klokoche de solvendis Eppo Zagr. decimis. Budæ Dominica Palmarum 1447. &c.

Diffidia hæc, vulnus necdum sanatum, prætensionesque varias, adhucdum latitantes in scripturis variis, distinctorum tabullariorum, quin successive etiam vulnera Sacræ Coronæ reliquerunt. Quamvis enim, fati Cilleæ Comites, ratione Comitatuum Cilleæ, Ortenburgæ, Zagoriæ, sese subditos Sacræ Coronæ, sub Sigismundo, Alberto, Vladislao professi fuerint, ac pro talibus habiti; quin in anno 1445. Joannes Hunyades occupata horum Comitum territoria, non nisi post juratam fidem ab Ulrico Comite, quod nihil unquam absque scito Ordinum Statuumque Hungariæ esset moliturus, atque in horum arbitrio deinceps perseveraturus, (quod bene rectéve Cl. Pray P. 3. pag. 35.) eisdem restituisset; videntes attamen præfati Cilleæ Comites, Joannem de Hunyad, totius Sacræ Coronæ Gubernatorem constitutum, quo ipsis acerbius nil accidere potuit, Sclavoniæ Croatiæque olim Liburnicæ Comites, ad partes suas atraxerunt, specie libertatis avitæ servandæ, evitandæque subjectionis, Regni Hungariæ Statibus. Porrò ut Cilleæ Comites, se, sibique adhærentes fortiores redderent, Friderico Imperatori se suaque in clientellam tradiderunt, & respectivè Stiriæ, respectivè Carnioliæ Ducatui fuêre additi. Fatendum est: Sclavoniam divisam evasisse, ea quæ nunc inferior dicitur, una cum Crisiensi Comitatu, Gubernatori Statibusque Hungariæ adhæsit, Banumque *Joannem de Zekel* secuta venerataque est; Comitatus autem Zagrabiensis Varasdinensisque, Comitibus Cilleæ adhæserunt, ac ut distinctum Reipublicæ corpus se considerârunt. *Joannes Gubernator*, cujus periculi negotium esset perspiciens, adversus prædictos Cilliæ Comites, illico ac fuisset constitutus Gubernator movit, eos ad debitam obedientiam reducere satagens. Fridericus factum hoc, ut illatam sibi injuriam ad Status Hungariæ defert, quemadmodum ex epist. 21. Joannis de Zredna deduceretur. Hac Joannes, reliqua inter: *dum post multiplices in terra Cœloque crudeles, & inhumanas injurias susceptas, nuper D. Barones hujus Regni, provocata arma adversus Comites Ciliæ movere decrevissent, ego tanquam Capitaneus in id opus deputatus fui,* narratisque circumstantiis quibusvis: *inter quæ impedimenta, adversitates & provocationes, nec quidem evitari potuit, quominus damna aliqua, præsertim in his locis, quæ mixta sunt tenutis præfatorum Comitum Ciliæ, etiam subditis serenitatis Vræ inferrentur &c.* Joannes his litteris, distinguit subditos terrasque Comitum Ciliæ, a territoriis Friderici Imp. De his discordiis, utilem laudandamque collectionem habet

bet Clariss. P. Pray P. 3. *De Sclavonia* hac superiore, hoc est Zagrabiensi, Varasdinensique Comitatu, qua ratione conclusum fuerit, nec ille refert, nec ego erui. Arguo deducove ex instrumentis quæ legi, vel obtinui, negotium hoc dissimulatum fuisse, ne moles hæc, aliis obstet, præcipuè cum spes fuerit, Ladislao gubernaturo, scissionem hanc Sclavoniæ, levi negotio terminandam. Sane ad Conventum Statuum Regni Hungariæ, Budæ Anno 1447. habitum, ex *Comitatu Possegano* (vide Cl. Pray P. 3. Annal. pag. 61.) Georgius Thembald de Staros, Andreas de Hanya, & Georgius de Vayda, *ex Verocensi* Sebastianus de Koramzo, Benedictus de Alap, Albertus de Barony, & Dominicus de Enyse, *de Valko* Ladislaus Veres, Ladislaus de Stricze, Ladislaus de Iske, & Adamus litteratus. *De Regno Sclavoniæ*, sive Comitatu Crisiensi: Georgius filius Simonis, alter Georgius, filius Ivan, Joannes filius Viti, Petrus de Fized, alter Petrus de Zenahrast, & Georgius de Magalocz. En fundamentum Controversiæ Veteris, de Sclavonia inferiore, intra Status Regni Hungariæ atque Sclavoniæ, toties agitatæ. Zagrabiensis & Varasdinensis Comitatus Nobilium universitas, ut Comites Cilliæ sequens, eosdemque pro Banis Sclavoniæ recognoscens, non solum nuncios nullos Budam ad illa misit comitia, sed scripsit epistolam, adversus Joannem lamentatoriam tenore sequenti.

„ Spectabiles Magnifici Viri, cæterique Regni Hungariæ Nobiles, Domini honorandi. „ Fidele obsequium cum promptitudine famulatus. Noveritis quod Magnificus Joannes de „ Zekel de Hunyad, Gubernator Regni Hungariæ, circa Festum Beati Michaelis Archangeli, „ nunc proxime præteritum, his disturbiorum temporibus, missis & destinatis jobagyonibus, „ hominibusque & familiaribus suis in possessione Bosjako commorantibus, quasdam possessiones & portiones possessionarias Nicolai, filii Ladislai de Ladomerecz; nec non Gregorii, „ Pauli & Ladislai filiorum scilicet ipsius Nicolai de eadem videlicet Lodomerecz prædictum, „ ac Lakthecz & Glavnicza vocatas: ac portiones Possessionarias in possessione Belavar vocata, in Comitatu Zagrabiensi habitas & existentes, per ipsos omnes, jure & titulo, nunc & „ ab antiquo spectantes, & pertinentes, culpa eorum sine omni, simul cum molendinis, fluviis, nemoribus, & aliis suis utilitatibus & pertinentiis universis occupari fecisset, occupatisque uterentur etiam de præsenti contra Tregvam publicam non pridem sancitam, consequenter potentia mediante. Super quo rogamus ipsas Vras Magnificentias, quatenus præfatas possessiones & portiones ipsorum possessionarias, per eundem Zekell, sic potentionaliter occupatas, juxta vim & formam Decreti, nunc per vestram universitatem Nobilium „ Regni Hungariæ stabiliti & ordinati, eisdem exponentibus remitti & restitui facere dignemini & velitis justitiâ mediante. Scripta Zagrabiæ in Octavis Festi Epiphaniarum Domini proximè præteriti, Anno Dni 1447. Præsentes autem sigillis Judicum Nobilium fecimus „ consignari. Universitas Nobilium Comitatus Zagrabiensis. „ Harum litterarum fide, ab erudito D. NN. ex Transilvania consultus, quæ mea sit opinio de Natalibus *Joannis Corvini?* cum ille plenas eruditione litteras de hoc argumento ad me dedisset, reposui de genere Zekel, Joannem fuisse, dum & Thuroczius cap. 46. *Joannem Zekel* (quem Gubernator, Banum fecerat Dal. Croat. Scl.) *Domini Gubernatoris* Consanguineum diceret. Notaret autem Isthvanffius: *Johannes Zekel, huic nomen fuit secula, sic a Valachis & Thracibus vocabatur, jam Hunjad ab Ungaris, ei dextra manus detruncata in prælio fuit, & jacet in Alba Transilvaniæ sepultus.* Sunt variæ diversæque opiniones de natalibus Joannis. Hi Sigismundi Imperat. filium Nothum contendunt; Alii Elisabethæ Ludovici I. quam impudicitiæ accusat Excell. D. de Monacis, ut propterea ex Scaligeris genus Joannis petatur. Parentem Joannis Gubernatoris, a Demetrio Eppo Zagr. clam fuisse educatum, & cum Hegvide in Poloniam concessisse, ubi Joannes Gubernator, ex legitimo thoro fuisset progenitus &c. Sed cum ejusmodi quæstionem, nullius publicæ utilitatis esse, sciamus, eam lubenter omittimus. Mallo scire Joannis Gubernatoris egregia de Regno promerita, ac Natales; plurisque facio illius virtutes, quam progeniem. Pulchrum est claro nasci genere, sed longe splendidius, iis esse virtutibus, quæ originis non solum tollunt maculas, verum posteritati omni, sunt lux, amor, precium. Id quod Joannes Gubernator est consecutus.

Ex relatis Sclavoniæ discordiis atque schismate valde magno, sequellæ multæ sunt, quarum quasdam memorare debemus, ad tantorum quæ consequentur intelligentiam. Illi qui Joanni Hunyad Gubernatori, Statibusque Hungariæ adhæserant, in *Gara*, sive *Garich* Reipublicæ quasi suæ locum fixerant, sic enim in quodam mandato: *Joannes de Hunyad Regni Hungariæ Gubernator, Joanni Dal. Croat. & Sclav. Bano, suisque* Comitibus & *Sacræ Coronæ fidelibus in Gara constitutis.* 1447. mandando: ut rebelles Prædiales Dorotheæ de Blagay compescant. Hæc Dorothea Martino de Frangepanibus anno 1448. nupta, præsente suo filio Joanne Blagay, in Festo S. Scholasticæ, in oppido Jaszterbarszka, medietatem

Castro-

Castrorum Verbaaz, & Kozara cum pertinentiis olim, juxta litteras Sigismundi, ab ejus primo marito possessorum, ipsique legatorum donat ex affectu maritali Martini de Frangepanibus, quousque Rex aut alii ea redimerent. Cui fassioni consentit filius Joan. Blagai, conditione ea: ut neuter suam portionem sine altera redimendam det; nec unus alterum quovis modo ex sua medietate excludat, sitque mutua pro casu defectus alterutrius successio. Sub Vinculo 15000. fl. totidemque Regi solvendorum, si alteruter conditiones violaret. Hæc ideo inseruimus, quod *Kozara & Verbaaz* Castra, nunc Turcico subsint imperio, adeoque si redeant aliquando, quo pertineant sciri queat. Illi vero Sclavorum, qui Comites Cilliæ sequebantur, Zagrabiæ suam servârunt Rempublicam. Mutuis sæpe cædibus, continuis autem odiis, invicem ardebant. Illi, quia ad mandatum Hungariæ Statuum 1448. castra & castella quædam, quæ suis propriis impensis conservare non poterant, ut Babcsa, Lonka &c. diruissent, ab his damnati, proscriptique fuêre, ut ideo 1449. Caspar Chupor de Monoszlo, hostilitates graves per Zagrabiensem Comitatum fecerit, devastando Szifszeg, Zela, Urith, Duficza, partesque Savanas, quæ clara sunt, ex relatione facta in Vigilia Assumptionis, Principibus Cilliæ. Item, estò statutum fuerit Capl. Zagr. decreto Comitiorum Regni Hungariæ anni 1450. in Kemlek per Csasmenses. Anno 1451. Joannes Gubernator Kemlek occupavit, ut docet Protestatio; causa autem occupationis fuerat, ne Cilliæ Comitum jurisdictio extenderetur. Hoc eodem anno Fridericus Cilleæ Princeps & Banus Sclavoniæ, in sui præsentiam citaverat Casparem Chupor, ob patratas superiores violentias, convictoque per contumaciam, dum Chasmenses Canonici executionem intentâssent, ipse 1452. iterum bona Capituli spoliat. Cujus rei consideratione merendasque Romæ gratias (dum Venetæ etiam in Dalmatia, legem Regum Hungariæ, Pontifice interpellante, ut fateretur Farlatus T. 3. abrogâssent) legem tulit Fridericus, p. 176. Hist. Eccl. Zagr. descriptam; valida nempe esse legata donationesque fundorum immobilium Capitulis monasteriisque. Hæc res gravis fuit Hungariæ, quod leges eorum, Principes hi tollerent, hinc *Andreas de Bisztricza*, dum reclamâsset, in crucem subito agitur, ejusque bona, quæ in Comitatu Zagrabiensi habuit, ad Fiscum suum Banalem *juxta antiquam* inquiens *Regni istius consuetudinem*, devoluta declarando, apprehendit. Perscribendo ista Principes, *Nicolao de Vizakna* Vice-Gubernatori Transilvaniæ. Hic Status erat Sclavoniæ, tempore hujus interegni, quæ secuta sunt, in Ladislao dicemus.

Ad cognoscendas res Bosniæ, ut his erant temporibus, communicamus eruditis, Decretum Stephani Thomæ Regis Bosniæ ultimi, anno 1446. latum. Hoc Andreas Cachich Miossich lector jubilatus, in suo Dialogo, vulgari Dalmatico idiomate edito 1756. exhibet, est autem tenoris sequentis.

Nos Stephanus Thomas DEI Gratia Rasciæ, Serviæ, Bosnensium, sive Illyricorum Primordiæ partium Dalmatiæ, & Corbaviæ Rex &c. Memoriæ mandamus vigore præsentium significantes omnibus quibus expedit &c.

Convenientibus in Pago nostro Cognitz in Generali nostra Congregatione fidelibus nostris universis Prælatis, Baronibus, Vaivodis, ac Proceribus electisque omnium Comitatuum Regni nostri Nobilibus, quibuscumque tractantibus de his, quæ ad utilitatem sunt Regni, & nostri Status, quibus diutius laborantibus, & conservationem Regni respicientibus, idem antedicti Proceres inter alias eorum laudabiles ordinationes exhibuerunt & præsentaverunt certos articulos, nempe infrascriptos, humiliter supplicantes, ut eosdem articulos confirmare dignaremur. Quorum quidem articulus talis est. 1. Ne Manichei nova Templa construerent, nec vetera collabentia restaurarent. 2. Quod bona Ecclesiis non auferantur. 3. Si quis extracto gladio occiderit hominem, Regali Judicio tradatur in carcerem & omnia sua bona dividantur in duas partes, una Regali Fisco vendicetur, & alia Filiis, seu cognatis vel parentibus jugulati. 4. Quod Consiliarii, Secretarii, Vajvodæ & Comites sedis Regiæ, post adhibitionem solemniter Regi præstent juramentum. 5. Quod Herczegh Sancti Sabbæ sit illegitimus, nisi per Regem Rasciæ, Bosniæ, seu Hijlliriæ eligatur, & post electionem præstet juramentum Regiæ Majestati, si autem non præstito juramento officium exercere præsumeret, eum Majestas Regia puniat. 6. Quod incestuosi, & corruptores consanguinearum suarum, pœna capitali puniantur. 7. Quod traditores castrorum, vel suorum Dominorum, pœna infidelitatis, pari modo cussores falsarii monetarum puniantur. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam constitutiones ipsas in præsentem libellum conscriptas, & positas, de Dominorum Prælatorum, Vajvodarum, & Nobilium, ac totius Regni voluntate, & consilio communi nostri Sigilli appensione communiri fecimus. Datum Cognitii per manus Reverendi Patris in Christo Domini Villemiri [illegible] Episcopi Cresseviensis, & Narentinarum Ecclesiarum Græcanici ritus [illegible]

grati-

cretarii, & Græcanicarum litterarum, ac legum Doctoris dilecti, & fidelis nostri. Anno Salvatoris 1446. In Festo Sancti Joannis Baptistæ Regni vero nostri tertio. Præsentibus Venerabilibus in Christo Patribus, & Dominis, Thoma Episcopo Farensi Apostolicæ Sedis Legato. Thophano Diocleæ seu pechinæ Patriarcha nostri Regni Rasciæ Grecanici ritus. Maximo Serviæ Metropolitano Græcanici ritus. Joanne Mazuæ Metropolitano Græcanici ritus. Theodoro Paugna Metropolitano Græcanici ritus, ceterisque Dominis, ac Vladicis nostri Regni de ritu Græcorum. Item Reverendis in Christo ac charissimis Patribus Ordinis S. Francisci Eugenio Summa partium nostri Regni, Rasciæ Nuntio, & Commissario Apostolico, ac Generali Inquisitore. Michaele Jadrense Vicario Bosnæ Fratrum prædicti Ordinis. Item spectantibus, ac magnificis Stephano Herczegh Sancti Sabbæ cum filiis suis. Radivoj Charissimo nostro fratre uterino, & Bano Jaicze. Radivoi Vladmirovich Comite & Judice curiæ nostræ. Stephano Vladkovich consiliario nostro, ac ussore Bano, Joanne Covachich Vajvoda partium nostrarum Dalmatiæ. Petro Paulovich Vajvoda Glasinczi, & Dapiferorum nostrorum Magistro. Paulo Cubretich Vajvoda Zuornikij Magistro Pincernarum. Nicolao Altomanovich Vajvoda Vaglievi, & præfecto partium Regni nostri Serviæ. Vallemiro Jamometovich Vajvoda, & præfecto Regni nostri Rasciæ, & aliis quam plurimis Regni nostri Vajvodis, Vajvodatus tenentibus, & honores.

Item ad illustranda facta Joannis Gubernatoris, & quorundam corrigendos errores; quorundam vero confirmandos commentarios, describimus Joannis Gubernatoris donationem, factam Comiti Georgio Nissensi, qua demonstratur loca donata, ad Sacram Regni Coronam pertinere.

„ Nos Mathias DEI Gratia Rex Vngariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Memoriæ com-
„ mendamus tenore præsentium, significantes omnibus, & quibuscunque expedit præsentibus,
„ & futuris, qualiter nostræ Maiestatis veniens ad præsentiam Magnificus Vir Comes Tomco
„ Marnauich de Zuonik, Starosta Regni Rasciæ, Dominus in Voyniza &c. ad præsens vero
„ summus Vayvoda, nomine Serenissimi Stephani Thomæ Regis Bosnæ, in Prouinciis Rassiæ,
„ Podriniæ, Soliæ, Maritimæ, &c. Generalisque Vicarius, & Gubernator, fratris filius q.
„ Magnifici Comitis Georgii Nissensis, exhibuit nobis membranam scriptam cum cereo sigil-
„ lo pendenti felicissimęmem Genitoris nostri Ioannis &c. tenoris infrascripti, petens eam aucto-
„ ritate nostra Regia confirmari, approbari, & conualidari, videlicet.

„ Nos Ioannes de Hunniad, Vaivoda Transiluaniæ, nomine, & in persona Serenissimi
„ Principis, & D. N., D. Ladislai DEI gratia Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæque
„ &c. Regis, Austriæ, & Stiriæ Ducis &c. nec non Marchionis Morauiæ, &c. in prædictis Reg-
„ nis Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæq. Gubernator Constitutus, memoriæ mandamus omni-
„ bus & singulis, præsentibus & futuris, perpetuis temporibus, quod cum post pugnam in
„ Campo Kosouo, cum Amuratte Turcarum Sultano commissam, in reditu nostro ad Partes
„ Hungariæ, opera Georgii Despoti Principis Seruiæ, immemoris immortalium beneficiorum
„ nostrorum eidem collatorum, captiuati fuerimus, studio tamen, & singulari virtute po-
„ tentis Viri Comitis Georgii Marnauich Nissensis, Comitis perpetui de Zuonik, Starostæque
„ Regni Rassię, Domini in Voyniza, carissimi consanguinei, qui suis ex ditionibus collecta
„ valida militum manu, ad Zmiderouiam vrbem, in qua detinebamur aduolando, & magnum
„ terrorem dicto Principi Georgio incutiendo, nos ex eius manibus erepti, & liberati regnis
„ nostræ Gubernationi commissis, magna virtute, & gloria sua, restituti fuimus; Cumque
„ præterea grata recordatione in memoriam nobis redeat, quam fidelem nobis, & Serenissi-
„ mo tunc temporis Vladislao Vngariæ Regi Domino nostro, optimæ memoriæ, operam na-
„ uauerit, quando superioribus annis, ipsius consilio, & auxilio, Bulgarico bello, Turcas
„ ingenti strage, primo ad Morauam fluuium, deinde ad Cunouizam, præsente d. Rege profli-
„ gauimus, capto ipso exercitus Turcici Duce Hasambego, repetentes etiam ingentia merita
„ Comitis Goyko patris eiusdem Georgii, tam erga nos, quàm Regnum Hungariæ, & præ-
„ sertim olim Serenissimum Regem nostrum, & Augustum Imperatorem Sigismundum feli-
„ cissimæ semper memoriæ: Hinc qui tantorum beneficiorum memores, vt perpetuò esse de-
„ bemus: ita ex parte debita gratitudine respondere intendimus, & volumus: hac nostra pa-
„ gina semper, & vbique virtutem ipsius testatura, damus, & perpetua donatione, irreuo-
„ cabiliter transferendo, donamus omnia illa Oppida, Arces, Pagos, & Territoria, quæ per
„ dictum Serenissimum Regem Vladislauum nobis pridem donata fuerunt, in Comitatibus Cu-
„ cieuo, & Braniceuo, præsertim vero Oppida cum suis arcibus Iagodnam, Raxgnum, Lom-
„ nizam, Strazam, Constantinouum, Postranam, Bukouskum, Guozdenizam cum ipsis pri-
„ mariis locis, Cucieuo, & Braniceuo, aliisque oppidis interioribus, villis, pagis, mansioni-
bus,

„ bus, eorumque omnibus pertinentiis, montibus, pratis, filuis, fluminibus, eorumque de„ cursibus, & promontoriis, à ripa Morauæ ad Danubium, indeque ad terras Dominij vrbis „ Nissensis, antiquissimi Patrimonij familiæ suæ Marnauich, ad cuius dispositionem, liberum„ que Dominium, omnem auctoritatem, iurisdictionem in eisdem locis, omnibus & singulis, „ à dicto Rege nobis datam, & donatam, perpetuò transferimus sine vlla conditione, limita„ tionevè, eundemque Comitem, loco, & in persona nostra, sicuti posteritatem eius, in per„ petuam possessionem dictorum locorum introducimus, & introductum manutenemus. Da„ tæ Segedini Anno Domini millesimo, quadringentesimo, quadragesimo octauo, die vigesi„ ma Decembris.

„ Nos itaque petitione dicti Comitis audita, & admissa, præfatas litteras Genitoris no„ stri nullibi vitiatas, vel suspectas, cum omnibus contentis clausulis, & articulis, accepta„ mus, approbamus, & ratificamus, pro eodem Comite, ipsiusque hæredibus, ac posterita„ tibus vniuersis in in perpetuum, præsentibus nostris litteris secreto sigillo nostro roboratis. „ Datum Budæ in Festo S. Ioannis Euangelistæ, anno Domini millesimo quadringentesimo, „ quinquagesimo nono. Sequitur sigillum cereum pendens ex filo sericeo viridi, nigroque „ intorto. In ipso verò sigillo quadripartito, in superiori parte dextera, quatuor flumina „ Hungarica, in sinistra Crux duplicata, in inferiori dextera parte, tria capita Leonina co„ ronata, in sinistra Leo erectus, in medio vero quadraturæ, auis Coruo similis, Anulum „ rostro gerens, orbiculari circulo, nomina Regis, & Regnorum in cera expressa.

Adjungere quoque visum est sequentes Michaelis Zilagi testimoniales litteras, testis sane idonei, & rerum notitia pollentis, quæ sunt:

„ Nos Capitulum Ecclesiæ Tininien memoriæ commendamus, quatenus accedens ad „ præsentiam nostram Magnificus D. Franciscus Berislauus de Grabarya cum comite Tomko „ filio olim Iurkadini Marnauich de Zuonik Starostę Regni Rassię, Domini in Voyniza, & „ & Kamengrad &c. tanquam Tutor eiusdem Comitis Tomko, & fratrum eius Pupillorum, „ exhibuit nobis quandam cartam pergamenam scriptam cum sigillo cereo pendenti olim Mag„ nifici D. Michaelis Zilagi Gubernatoris Hungariæ, requirens nos d. cartam facere accopia„ ri, & de verbo ad verbum describi, prout stat, & iacet. Cuius tenor talis est.

„ Nos Michael Zilagi de Horogzeg, nomine, & in persona Serenissimi Principis, & Do„ ni Mathiæ DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæque &c. electi Regis, Gubernator in „ eisdem regnis constitutus, Memorię commendamus præsentibus, & futuris quibuscunque, „ qualiter eo tempore, quo opera Magnifici, & Potentis viri olim Ioannis Vayuodæ Transil„ uani Cognati nostri, & Domini, nec non auctoritate Serenissimi tunc Regis Vladislaui, Re„ gnum Rasciæ ab Amurate Turcarum Sultano restitutum fuit Illustrissimo Principi Geor„ gio Despoto nuncupato, eiusdem Regis, ac prædicti Vayuodæ, Prælatorumque, Baro„ num, ac nobilium Regni voluntate, ita instante olim Magnifico Georgio Marnauich, Co„ mite de Zuonik Starosta regni Rassiæ & Domino in Voyniza pro Interesse suo, ac filii fra„ tris sui Ioannis, appellati Tomko, tanquam filio, & nepote olim Comitis Goyko Nepotis „ olim Comitis & Vayuodæ Rassiæ Goyko Regis Vukassini & Despoti Vglessij fratris feli„ cissimæ memoriæ affinium nostrorum, & eiusdem Ioannis Vayuodæ Cognati nostri, & Do„ mini, declaratum fuit Vrbem Nissam antiquum Patrimonium regiæ familiæ Marnauich, „ cum omnibus Oppidis, Arcibus, Castris, Villis, pagis, ac eorum Iuribus omnibus, & per„ tinentiis, quomodocunque ab antiquo tempore absoluto Iure, & Dominio ad illam spectan„ tibus, realiter consignari debere in perpetuum præfatis Comitibus Georgio, & Tomko eius „ ex fratre Nepoti, ita vt nullo vnquam tempore dictus Illustrissimus Princeps Georgius De„ spotus, suique hęredes, & successores possint habere, aut prætendere Ius vllum in dictam „ Vrbem, & eiusdem pertinentias, sed dictorum Comitum, & eorum Posterorum intelliga„ tur, & esse debeat in perpetuum: Cumque nunc nobis in Ciuitate Pesth cum Dominis, „ Prælatis, Baronibus, ac Nobilibus Regni Hungariæ, pro disponendis dicti Regni rebus con„ gregatis, idem Comes Tomco suo nomine, & tanquam hæres præfati Georgij Patrui sui, „ testimonium publicum a nobis, cæterisque Dominis nobiscum congregatis, de dicta Volunta„ te Regis Vladislaui, & Ioannis Vayvodæ requisiuerit, ac requirat, nos qui præfatis omni„ bus rebus, cum plurimis præsentibus Prælatis, & Baronibus interfuimus, tenore præsenti„ um fatemur, & attestamur omnibus, & quibuscumque perpetuis futuris temporibus dictam „ Regis &c. Voluntatem de Vrbe Nissa, ad fauorem Dominorum Comitum Marnauich, a „ Rege, & Vayuoda præfatis, declaratam & pronunciatam fuisse, & executioni reali man„ datam, assentiente ipso Illustrissimo Principe Georgio Despoto. In quorum fidem præsen„ tem Testimonialem paginam dedimus, & sigillo nostro communiuimus. Datum in Pesth, „ vige-

„ vigesima die Congregationis nostrę Anno Domini millesimo quadringentesimo LVIII. Nos „ itaque Instantiam suam rationi consentaneam in omnibus agnoscentes, dictam cartam pergamenam testimonialem continentiam expositam, & hactenus descriptam de verbo ad verbum diligenter contemplati, obseruatoque benè, & considerato sigillo cereo dicti Domini „ Gubernatoris, cum suis cordulis sericeis, inuenimus eandem cartam non adulteratam, vel „ rasam, siue vitiatam, vel in aliqua parte suspectam, sed talem, quæ publici instrumenti supremi Hungarici Tribunalis speciem ostendat per omnia, & quæ bene legi possit, licet alicubi iam apices languescere viderentur. Quare postquam illam publicè legi, & Capitulariter Congregatis auscultari fecimus, cognouimusque cum præsenti copia concordantem, & „ conuenientem in præsenti nostra publica carta registratam & scriptam, sigillo nostro Capitulari solito, & consueto roborari fecimus. Datum Tininij in Cathedrali nostra Ecclesia „ Capitulo solemniter congregato, die festo sancti Vladislaui Regis, Anno Incarnationis Dominicę millesimo quingentesimo, quartodecimo, Pendet sigillum cereum simplex ex Cordula duplici linea coloris diuersi flaui nimirum & viridis, impressa Imagine sancti Bartholomæi „ Apostoli.

Tituli illud: *Partium Dalmatiæ & Corbaviæ Rex*, quibus in anteriori, & infra describendo Decreto, Stephanus Bosnensium utitur, Croatas divisos fuisse manifestat; horumque pars adhæsit Stephano, pars Cilliæ Principibus, pars Hungariæ Statibus, quæ ex dicendis clariora erunt. Dalmatia item universa, Venetis associata quod non extiterit, caret dubio. Ragusium enim, cum datis sibi a Sigismundo insulis, juri isthic Sacræ Coronæ adhæsit, malluitque libertatem servare, quam ineundæ societatis prætextu, aut protectionis sub titulo, fidelitatis non servatæ, disputationi locum præbere. Quare cupivissem si Lucius, afferti sui, Almisanos nempe, anno 1444. Venetis sese subjecisse, rationem dedisset. Cæterum reflectere volumus Lectorem L. Æneam Sylvium epist. 78. ad Dionysium Cardinalem & Archiepp. Strigoniensem, inter calamitates Regni Hungariæ relatis discordiis causatas, deplorare: *Apud Historicos veteres reperi, vestrum Regnum florentissimum quondam fuisse, & hominibus & opibus beatum. Cujus tanta latitudo longitudoque fuit, ut a Constantinopoli marique Pontico, usque ad Austriam, & a Polonia usque ad Sinum Adriaticum protenderetur. In cujus gremio septem amplissima Regna claudebantur, quæ a Corona Hungariæ tanquam feuda dependebant, ut merito quidam non tantum Regem, sed Archi-Regem, Hungariam habere dixerint - - - Nec gens fuit in orbe toto, quæ Vestrum tunc Regnum lacessere auderet - - - At nunc quam lacerum sit vestrum Regnum ipsi scitis - - Veneti, qui quondam pro fundo Civitatis suæ tributa pendebant, jam Dalmatiam ex magna parte tenent &c.* Observa Æneam haud integram totamque Dalmatiam Venetis attribuere, at tantum: *Dalmatiam ex magna parte tenent.* Combinatis iis, quæ superius scripsimus, oratorem unicè non egit Æneas, at veritatis testem, dum constat Bulgariam, Serviam, Croatiam, Dalmatiam, Sclavoniam, ex his partibus quinque Regna, omissis intra hæc Ducatibus, a Sacra Corona dependisse. Venetos item tributa a sua Civitate Imp. Occidentis solvisse, ut suis locis supra esset demonstratum. II. Dalmatiæ partem, quæ Venetis sese conjunxerat, ob repetitas cum Sigismundo inducias, vel maxime concessas, ut pax Ecclesiæ enasceretur, tam ob memoratas domesticas dissensiones, quam & ob *Eugeny IV.* Patria Veneti ex familia Condelmeria, Pontificatum, sine provisione remansisse. Iste ut multum in res Hungaricas influxit; ita miris modis potentiæ suorum Venetorum extendendæ studuit; quod satis ex Platina aliisque constaret. Vixit Eugenius ad annum 1446. adeoque an. 15. mens. 11. dies 21. in Pontificatu, creatus enim scribitur 1431. V. Non. Martii. Frequentius scripsit hortatusque est Hungaros, Bosnenses, Croatas, Albanenses adversus Turcas, Venetos autem bella gerere per Italiam, tam Eugenius, quam & Nicolaus V. ut videre esset ex Platina, passi sunt. Austriacos ad servandam Friderico Imperatori obedientiam, non omisit per censuram Nicolaus V. cogere, at de Venetis cogendis, sive ad restituenda; sive ad non invadenda aliena, ejusmodi latas fuisse censuras, me legisse non recordor, bene vero apud Cl. Farlati Spalatensium absolutionem a censuris, si quas sub Imperio Coronæ Ungariæ constituti, incurrissent.

Anno 1453. post superatas tot tantasque molestias, P. 3. utilissimè a Cl. Pray collectas, & exhibitas, *Ladislaus* tandem regere incepit. Defectu crediderim Coronæ, quamvis sub Vladislao annulata fuerit ejus Coronatio, coronatus iterum non est, annosque Regni sui ab anno 1440. diplomatibus inserebat, ut videre est in Decreto suo I. Festo B. Dorotheæ expedito. *Ulricus* Cilleæ Princeps, summam gubernationis obtinuit, cujus apud Ladislaum potentia, & consanguinitatis ratio, Sclavoniæ nostræ, non parum obfuit. Recensuimus superius, ob scissionem memoratam Sclavoniæ, hanc ut superior hodie nuncupatur, Regnique Croatiæ nunc

nunc venit nomine, Cillienses, ut *suæ proprietatis* suique Principatus tenuisse. Crisiensis Comitatus, qui Joannem Hunyadem gubernatorem agnoverat, resistebatque Ciliæ Comitibus, anno 1449. in parte saltem ad Cillejenses rediit. Enim vero ex autographo descriptam habemus sententiam prorogatoriam termini egregio Henningh de Zomzedvara in causa habita cum Civitate Regia Zagrabiensi, cujus initium est: *Nos Ulricus DEI Gratia Ciliæ, Ortemburgæ, Zagoriæque Comes, nec non Regni Sclavoniæ Banus, memoriæ commendamus. Quod nobis feria 2da proxima post Octavas Festi B. Georgii Martyris, una cum Regni Nobilibus pro faciendo moderativo judicio causarum, in Sede nostra judiciaria sedentibus, Egregius Henningh de Zomzedvara* &c. in fine autem: *Sigillo Vice-Banorum & Comitum nostrorum Crisiensium, fecimus consignari. Datum Crisii tertio die termini prænotati An. D. 1449.* Qualiter autem istud acciderit? constituere nequimus; credimus attamen hoc evenisse, postquam *Joannes Gubernator* an. 1448. uná cum Joanne Zekel cognato suo, & Dal. Croat. Sclav. Bano ivissent adversus Turcas. Suspicari potest Zagrabiense Capitulum ad præmissa influxisse, cum Caspar Chupor de Monoszlo, bona Capituli Szisszeg, Zela &c. fuerit deprædatus, & *Joannes Gubernator* 1451. Castrum Kemlek a Capitulo receperit. Porrò in fœdere illo quod Hungari, cum Austriacis, Bohemis, Moravis contra Fridericum iniverunt anno 1452. (vide illud P. 3. Annal. P. Pray a pag. 8(.) nullus ex Sclavonia subscriptus legitur; verum: *Item Nos Fridericus & Ulricus DEI Gratia Ciliæ, Ortemburgæ Zagoriæque Comites, nec non Regni Sclavoniæ Bani, pro nobis, & pro omnibus dominiis & incolis dominiorum nostrorum.* Hac subtilitate illi, Sclavoniam superiorem suum dominium, & Sclavoniæ incolas subditos suos intellexerunt. His accesserunt ponderantes circumstantiæ, equidem *Ladislaus* fer. 6. post Fest. S. Georg. anno 1453. Regni sui 13. Viennâ, universas collationes quorumlibet beneficiorum in Ecclesiis Zagrabiensi, & Chasmensi per Principes Fridericum & Ulricum Sclavoniæ Banos, hactenus quibuscumque Personis factas, ratas habet, & jure Patronatus sui confirmat; Fridericus autem Feria 6. post Festum SS. Corporis Christi, ad Instantiam Capli Zagr. mandat solvi decimas, quibus litteris: Georgium filium Farcassy de Ebrees, exprimit Comitem, *Comitatus nostri Zagrabiensis;* Erhardum Hohenbrat Capitaneum, *Castri nostri Medved*: Sebaldum Maur Capitaneum, *Civitatis nostræ Zagrabiensis*: Joannem Zmolik Capitaneum, *Castelli nostri Ztupnik, & Comitem Campi nostri Zagrabiensis Turopolensis*: Benedictum Thurocz de Ludbreg Comitem, *Comitatus Principis Ulrici de Varasd*, Petrum autem Kasnar *Castellanum Ulrici Bani de Rakonog.* Immò Ulricus Viennæ Festo S. Bartholomæi, Privilegia Ecclesiæ Zagr. & Chasmensis confirmavit. Anno 1455. *Joannem Bythovecz de Gereben*, suum Vicebanum & Comitem Crisiensem, vocant in datis litteris Festo S. Dorotheæ. Hæc quævis, sub fiducia nexus sanguinis atque curatellæ Ladislai Regis acta sunt, maximasque deinde confusiones fecerunt.

Interim quia anno 1453. die 29. May a Mahumede occupata fuisset Constantinopolis, metus justus Christianis incussus est, & cumprimis ibi proximioribus. Hungaria quæ eatenus disposuit, testatur Decretum in Corp. juris Anni 1454. Quod observare digneris legereque lector. Quædam ad ejus Decreti intelligentiam; quædam verò ex eodem notamus. *Capitaneatus Supremi*, cujus dehinc in legibus frequens mentio, & in Sclavonia nunc etiam usus, dum hic Banis, per Reges nominatis, ex Regum Privilegiis offerri solet, tametsi persæpe aliis quoque datus fuerit, ut ex memoriis hist. Eccl. Zagr. & Regni Sclavoniæ Actis publicis clarum est. Anno 1454. Articulo I. accepit initium, in *Joanne de Hunyad*, antea Gubernatore. Officium ejus ex iisdem articulis, cumprimis 11. & 16. deducitur. *Palatinali* dignitati, per supremum hunc Capitaneatum, detractum satis est, ut in epistola ad Papam apud Pray P. 3. pag. 160. *Joannes de Hunyad Comes Bistricensis*, ob officium Capitaneatus supremi, Palatino cæterisque Baronibus Regni anteponatur. Erat autem hoc tempore, Regni Hungariæ Palatinus, *Ladislaus de Gara.* Res hæc magnas successivè causavit discordias, hinc Croatiæ Bani, *Supremum Regni Capitaneatum* sibi conferri volunt ante introductionem sui ad Banatum, ne lites habeant cum alio, qui in supremum Capitaneum eligeretur. Pro intelligendo autem ejusdem Decreti articulo nono, noveris: displicuisse perquam Sclavoniæ, usurpari incoatam, & ab his observatam Comitum Cilliæ potentiam, dum Comitatuum Comites, Castrorum Castellanos, Comites suos Castellanosque exprimebant: dum item sive occupata Nobilium bona, sive deficientium, Fisco suo applicabant: verbô dum Sclavoniam *dominali jure* regebant. Itaque mederi cupientes, postquam cognovissent Ulricum in ingratiis esse Ladislai, Viennâque abivisse, medio Petri Lectoris & Canonici Varadiensis, Alberti item de Hangacs Præpositi Quinque-Ecclesiensis, Joannis Bythovecz de Gereben, & Casparis de Monoszlo, effecerunt: ut Budæ in Diœta an. 1454. sequens conderetur articulus 9. *Item omnes*

liberæ Civitates, tam nostræ Regales, & Reginales, quàm dominorum Despotæ, & Comitis Cilliæ, aut aliorum Magnatum; nec non totum Regnum nostrum Sclavoniæ - - connumerari debeant & - - exercituare. Observa *Totum Regnum Sclavoniæ*, ob scissionem nempe superius insinuatam, inferioris nempe & superioris Sclavoniæ, quæ superior ad Comitum Ciliæ Principatum trahebatur. Item: *Regnum nostrum Sclavoniæ*, ad firmandum, Regnum hoc esse Coronæ & Regum, nequaquam Comitum Cilliæ Principatum. *Joannes de Gereben* Banus Sclavoniæ hac occasione & sub his Comitiis fuit constitutus. Verum quia absolutis his Comitiis Comes Ciliæ *Ulricus*, in gratiam receptus fuerat, ac priori officio restitutus, ideo anno 1455. Banum de Gereben, in rescripto quodam, suum appellat Vice-Banum. Illamque constitutionem Diætalem, effectuari vetuit, sed in locum exercituationis, juxta articulum XI. quin ampliorem è Sclavonia erasit pecuniam. De his, cum lamenta ad Regem fuissent delata, per Ladislaum Custodem, & Clementem de Gara Canonicos Zagrabienses, quamvis *ad speciem* idem Comes Ulricus procuraverit confirmari de Dato Budæ Feria 2. post Fest. S. Georgii, Privilegia super decimis Ozel & Ribnik, nundinis item Toplicensibus, tamen mandavit Zagrabiensi Civitati, ut turrim Capituli, in superiori Regia Civitate habitam diruerent, quod factum etiam. Sigismundus porro, reliqua inter, Joanni condam Zagrabiensi Eppo, Zagrabiensem Regiam Civitatem oppignoraverat. Hæc successivè qualiter ad Comites Cilejenses devenerit? necdum erui, remissam autem Sigismundo fuisse, testamentum Joannis IV. Eppi Zagrabiensis relatum Hist. Eccl. Zagr. pag. 165. evincit. Vi Caplo illatæ, Ladislaus Rex, mederi studuit, mandans Budæ Feria 3. ante Ascensionem Domini anno Regni sui 17. Bohemiæ vero 4. Christi autem 1457. Capitulum ad antiquam possessionem, sed mortuo jam Ulrico, restitui.

Sane notatum in MSS. habemus, anno 1456. quo Ladislaus post eliberatum Belgradum, mortemque *Joannis de Hunyad*, Ulricum Comitem Ciliæ, *Gubernatorem Regni Hungariæ declaraverat*, justum metum fuisse Hungariæ, ne Ulricus ad Coronam aspiret, modosque sibi sternat. Hinc reliqua inter, Belgradi Ulrico per Ladislaum Corvinum objecta, *Sclavoniæ* quoque separationem extitisse, mandatum ejus, ne pars illa Coronæ, pro Regni adversus Turcas defensione, exercituare audeat, dum nihilominus corrasit è Sclavonia pro sua libidine pecunias. Hoc illi integrum non fuisse, stante Regis & Statuum Coronæ decreto, quod cum violavisset, se majorem Rege, & Statibus faciens, periculoque exponens Hungariam, totamque Christianitatem; ut Regi & Coronæ infidelis rebellisque, eo magis vivere non meretur, quod articulo 12. anni 1454. statutum esset: *Præmissa dispositio exercitualis, ad aliquam pecuniariam solutionem, nullatenus, & per nullum modum, per quemcumque convertatur: Quod si per aliquem factum fuerit, pœnam sententiæ capitalis incurrat ipso facto.* Hæc occiso Ulrico, promulgata subito fuisse, ad placandos Cruce signatos, docendumque: Ulrici mortem, pœnam fuisse legalem, nequaquam vero homicidium. Ladislaus Rex his auditis, cædem donavit. At ob non delatum Regi, a Ladislao Corvino judicium, cum tamen inauditus convinci nequiverit Ulricus, & ab executione incoari judicium, Palatino Ladislao Gara (cujus officii esset, observandis prospicere legibus) anno sequente Ladislaus Corvinus, Budæ captus, judicatus, damnatusque est. Hæc scripta per epistolam fuisse, *a Stephano Archidiacono Camarcensi, Canonico & Plebano Budensi, Regis Ladislai & Comitis Ciliæ Ulrici Cancellario, Budæ mortuo & sepulto die 20. Decemb. an. 1465.* in variis notatis Vinkovichy, a Rittero relatis, habemus. Dolemus Epistolam integram, a nobis desiderari.

Ulrico Comite mortuo, qui sui juris Principatusque Sclavoniam hanc superiorem esse volebat, gravissimæ enatæ sunt de successione quæstiones. Multi has memorant, juvat Æneæ Sylvii ex epist. 253. ad Alfonsum Regem Aragoniæ quædam exscribere: *Ulricum* inquit *Ciliæ Comitem - - occisum accepi - - occisorem Comitis non est ambiguum Ladislaum fuisse, filium Joannis Hunyadis - - creditum est: non minus filium profuisse reipublicæ Christianæ in occisione Comitis, quam patrem in profligatione Mahometis; cum Mahometes & Comes hostes Religionis essent; ille externus, hic domesticus. - - De hæreditate ejus controversia suborta est: quæ fuerunt illi bona sub Corona Hungariæ ad Regem Ladislaum sine contentione pertinent: quæ sub imperio jacent, multi sibi pertinere asserunt; alii ab intestato, alii ex testamento hæredes se dictitantes, ut Albertus & Sigismundus Austriæ Duces, tum Michael Comes Magdeburgensis, ut Ulricus Comitis Goritiæ filius. Sed potissimum jus ad Imperatorem spectare visum est. Concilium Prælatorum Baronumque, & Civitatum Stiriæ, Carinthiæ, Carnioliæque, & Marchiæ Sclavoniæ haberi placuit apud Graecium. - - - In eo auditi sunt omnes, qui Cilejensis Comitis hæreditatem ad se dixerunt pertinere. Denique definitum est, oppida, castella, arcesque, quæ Comitis Ciliæ sub Imperio fuissent, in manu Imperatoris tradi. Tum si quis jus in illis*

sibi

sibi competere dixerit, ab eo petendum esse, atque hoc pacto Præfecti Urbium, locorumque quorumcumque possessionem tradidêre. Ladislaus Rex, sive jura Sacræ Regni Hungariæ Coronæ, super Sclavoniæ Regno spectes, quæ ex anterioribus satis clara sunt; sive hæreditariam ejus succeſſionem, cum filius fuerit Elisabethæ, filiæ Barbaræ Cileensis, succedere jure debuerat. Verum quia is, sub Friderici fuiſſet tutella, præcipue dum Calistus Pontifex anathema in Ladislaum Regem intentâſſet, si Imperatori Friderico eſſet molestus, tacere debuit. *Sclavonia* initio anni 1457. ad Ladislaum Regem per suos recurrit nuncios, qui etiam Regno sequens diploma est largitus.

„ Nos Ladislaus DEI Gratia Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Rex, Austriæque & Stiriæ Dux, nec non Marchio Moraviæ &c. Significamus tenore præsentium „ quibus expedit universis. Inter cæteros nuncios Regni nostri Sclavoniæ ad nos miſſos, Nostræ Celsitudinis venientes in conspectum, Egregy & Nobiles, fideles nostri dilecti, Henningus miles de Zomzedvar, & Petrus filius Georgii de Bizad, Nuncii Universitatis Nobilium ac aliorum poſſeſſionatorum hominum Zagrabiensis Comitatus; in ipsorum, ac ejusdem „ Universitatis nominibus & in personis, Nobis, ac Prælatis, Baronibus & Consiliariis nostris, exposuerunt in hunc modum: Quomodo præteritis temporibus, Vicebani dicti Regni nostri Sclavoniæ, nec non Comites, ac Vice-Comites, & Judices Nobilium, Comitatuum „ ejusdem Regni; item dicatores & exactores collectarum seu Proventuum mardurinalium, „ nobis, ex eodem Regno de antiqua consuetudine provenientium, circa dicationem & exactionem eorundem proventuum, plures novitates ipsis Nobilibus & poſſeſſionatis hominibus „ ac Jobagyonibus eorumdem, non solum onerosas; verum etiam plurimum damnosas, adinveniendo induxiſſent, & a multis jam temporibus præteritis, incolas ejusdem Regni nostri diversimodè gravâſſent. Inter quas, præcipuè hæ eſſent: Unumquemque villicum, „ qui ab hujusmodi collecta mardurinali omnino supportatus eſſe deberet, in uno floreno auri dicare; nec non de singulis dicis sex denarios soldinos; item de unoquoque sigillo similiter sex denarios, & de quittantia seu expeditoria, 12. Den. extorqueret. Item per portarium seu hostiarium ipsorum exactorum mardurinalium, a quolibet villico intrante unus „ denar. & de singulis dicis similiter unus denar. exigatur & recipiatur. Præterea inquillini „ seu servitores ipsorum Nobilium & poſſeſſionatorum hominum apud curias eorumdem residentes; quibus, sed & conjugibus & liberis ipsorum victus quotidianus per Dominos eorum ministraretur, qui ad solutionem hujusmodi collectæ mardurinalis minimè tenerentur, prouti etiam, nec ab antiquo tempore dicati extitiſſent, in medium aliorum, ad solvendos dictos proventus attraherentur & compellerentur. Et ultra hæc, tempore exactionis hujusmodi mardurinarum, diversa victualia hominibus & equis neceſſaria, per villas, „ in rebus ac in pecuniis, ultra debitum exigerentur; multisque aliis diversis adinventionibus, incolæ dicti Regni nostri Sclavoniæ, & Comitatus, specialiter Zagrabiensis, præfati „ gravarentur, & opprimerentur: quod in maximum præjudicium ipsorum Nobilium & poſſeſſionatorum hominum cedit oppreſſionemque pauperum atque damnum. Supplicarunt „ itaque præfati nuncii, suis, & aliorum quorum supra nominibus, Nostræ Majestati humili „ precum instantiâ; ut eisdem circa præmiſſa Regali sublevamine provideamus. Unde nos, „ qui cunctorum nostrorum subditorum nobis fidelium, ex officio nostri regiminis casus nocivos, per consueta remedia reformare, ac injustè gravatis & oppreſſis Regia providentia „ solemus subvenire, supplicationibus prædictorum regali pietate exauditis, & clementer admiſſis, volumus: ut ammodò deinceps & in posterum hujusmodi proventus mardurinales, „ in dicto Regno Sclavoniæ & Comitatu Zagrabiensi, juxta dispositionem Sereniſſ. quondam „ Principis D. Sigismundi Imp. & Regis Hungariæ, avi nostri, eodem modo, quo proventus „ lucri Cameræ nostræ, in hoc Regno nostro Hungariæ, dicantur & exigantur. Ut proinde „ a subditis quoque nostris, unus fl. auri, aut valor ejusdem, sine aliqua novitatis inductione, consueto tempore exigatur. Quocirca vobis fidelibus nostris dicatoribus & exactoribus „ prædictorum proventuum mardurinalium in præfato Regno nostro Sclavoniæ, ac indicto „ Comitatu Zagrabiensi nunc constitutis, & in futurum constituendis, harum serie firmiter „ præcipiendo mandamus, quatenus ammodò imposterum omnibus affuturis temporibus, „ præscriptos proventus mardurinales, secundum prædictam dispositionem seu ordinationem, „ tempore consueto a populis, & jobagyonibus jam fatorum Nobilium, & hominum poſſeſſionatorum dicti Regni nostri Sclavoniæ, & signanter Comitatus Zagrabiensis, exigere & levare debeatis. Nec quidquam amplius, pro dica, vel sigillo, aut quittantia, vel etiam portorio, seu hostiario vestro petere; aut in pecuniis, a villanis & villicis prædictis exigere, „ seu extorquere præsumatis. Volumus etiam, ut villici & inquillini, seu servitores prædicti, contra antiquam dicti Regni nostri Sclavoniæ consuetudinem, in hujusmodi dicatione

„ non graventur; sed a talium proventuum solutione juxta priorem consuetudinem omni io
„ liberi sint, & supportati habeantur. Secus facere non ausuri in præmissis, præsentes au-
„ tem post lecturam, semper reddi jubemus præsentanti. Datum Budæ in Festo Beati Ma-
„ thiæ Apostoli anno Domini 1457. Regnorum nostrorum Anno Hungariæ &c. 17. Bohemiæ
„ vero quarto.

Patet hinc, Sclavoniam Comitatumque Zagrabiensem, qui ad Principatum Ciliæ Comitum a Friderico Imp. prætendebatur, Ladislaum pro suo Rege habuisse, ac vicissim Ladislaum pro Regno suo Salavoniam; ubivis enim exprimit: *Regni nostri Sclavoniæ.* Ob Friderici Imp. prætensionem positum: *Nobis, ac Prælatis, Baronibus & Consiliariis nostris exposuerunt*, ut ob Callisti comminatam excommunicationem, motu suo hæc egisse Ladislaus argui nequeat. Zagrabiensis Comitatus ideo speciatim exprimitur, quod hunc, cum Varasdinensi, & Crisiensis Comitatus parte, controverterit Fridericus, haud vero universam Sclavoniam. Fridericus ad accipiendum Ciliæ dominium diem constituit, Sclavosque hos superiores ad comparendum, jurandamque sibi fidelitatem evocat. Sed hi, non solum ejecerunt collectores ad sumptus Imperatori necessarios, verum palam semet opposuerunt, ducto per Banum Joannem de Gereben alias Bitovicz exercitu, factisque per Stiriam & Carinthiam hostilitatibus, atque pluribus captis, intra quos Gurcensis Episcopus, Joannes & Georgius Ungnad, Imperatorem redire compulerunt, ipseque Fridericus vix captivitatem evasit. Grave bellum hinc intra Ladislaum Regem & Fridericum exarsit, cujus historiam & circumstantias omittimus. Callistus ad utrumque dedit litteras (vide Pray Annal. P. 3. a pag. 201.) scriptas Romæ pridie Kal. Septemb. 1457. demumque intermediatore Duce Bavariæ Corneuburgi induciæ sunt conclusæ, ut post reditum Ladislai Regis e Bohemia, de re ipsa, seu prætensa ab utroque hæreditate, cognosci valeat. Mors Regis Ladislai, Festo S. Clementis 1457. insperatè secuta, quæstionem fecit indecisam. Præmissa tacere nequivimus, sepultaque sinere, tum ob secuta sub Mathia I. Rege bella, abolitumque Zagoriensem Comitatum; cum & ob vigentem limitaneam controversiam, quæ sine præmissis intelligi nequit. Hinc atque ex hac quæstione promanavit illa Sambuci apud Ortellium tabula, qua Stiriam ad oppidum usque Legrad extendit, huicque respectivè, respectivè autem Carnioliæ, Comitatum Zagrabiensem includit. Croatiam arctavit, satis profecto erronee, & cum præjudicio Sacræ Coronæ Regum, a via *Szpuszt* vocata, intra Savum & Colapim, usque *Sisciam*, abinde ponendo Sclavoniæ exordium. Eheu quam hallucinatur Sambucus! quam juribus Regum nostrorum, tabula illa est perniciosa! Repererit ille in Tabullariis Stiriæ varia monumenta, litteras, ex his Sclavoniæ oris; quod mihi persuasum omnino est, haud attamen ex iis, formanda erat subito conclusio, in publicas Geographicas tabulas relata, partes has Sclavoniæ, ob prætensum Principatum Comitum olim Cilliæ, Stiriam esse, examinanda erant Doctiss. Sambuco tempora, indagandum fuerat, qualiter partes hæ a Comitibus Ciliæ olim pendebant? utinam nunc etiam, Tabula illa Sambuci, monumenta item, quæ in tabullariis variis reperiuntur, plurimis; veritatis cognoscendæ obex non essent. Profecto deplorare debeo, Majorum nostrorum ab utilibus Regi, Coronæ, Patriæ Civibus, litteris aversionem, a nostris hæc dilucidanda Scriptoribus erant, nec aquiescendum fuerat pomposis Panegyristis, qui, dum hujusmodi rerum occurrit necessitas, ex Alexandri M. commentitio diplomate, Sclavis esse jus ad totum Septemtrionem, meridionalesque partes (demptis terris Papalibus) audire gaudebant, de re quæ persæpe a Clementissimis Regibus petebatur, ad annum usque 1753. nil soliciti, ut obfirmata tam diuturno silentio jura, prope ruinata esse dicantur. At cujus culpa? repetitæ tot, totiesque fuere, Regum nostrorum clementia, commissiones, quid iis effectum? ego non describam, dum vis, vis tota in diplomate Alexandri erat, & posterioribus quibusdam legum nostrarum articulis, qui nihilominus ex quo fonte lati sunt non loquuntur. Neque possunt rem evincere, de vicinis, ad Diætas vocari, isthicve audiri haud solitis. Quare ad roborandos, explicandosque articulos illos, diplomatibus monumentisque litterariis opus esse, incurabilis cæcitatis est, qui non videt. Nescio autem, quam S. Coronæ & Regibus suis, fideles haberi possunt, ii, qui irascuntur inimicanturque Scriptoribus, jura Regum nostrorum & Sacræ Coronæ ex monumentis illustrantibus. Refferi audivi ab iis, qui ex commissionibus reduces, Actorum gesta recensebant, partem adversam, quævis sua, documentis demonstrare. Apud nos eheu, crimen est, diploma quodpiam pro Patriæ jure & S. Regni Coronæ vulgare. Quare Gratiæ immortales Regibus nostris, qui in ejusmodi publicum concernentibus rebus, Nos sic esse dignabantur. Mirum est, dum privatæ aguntur causæ, discuti tabullaria, exhiberi judicio monumenta; in *publicis* autem Reipublicæ nostræ causis, eam non solum non esse rationem, sed proditores censeri patriæ, si pro communi Reipublicæ bono, monumenta exscribant: si his jura doceant. Armis jura vel tueri, vel vindicari posse non abnuo, iis attamen hæc demon-

monstrari, nescio an à quopiam sit edoctum. Interim quia Gilliæ Comites, quocumque demum titulo, insulam Muraköſz olim possedissent, item Capronczam, Rakonog, Stenichnjak &c. hoc quoque præbuit extendendæ Stiriæ olim occasionem. Sed quia rerum harum continuatio, pertineret ad Reges sequentes, ultro nil dicimus.

De Croatia, dicere aliud nequimus, ac illam ex lubitu diversas secutam partes. Pars hujus devotionem subjectionemque servabat Hungariæ Regibus, & potissimum trans Colapiana Croatia; pars adhæsit Ciliæ Comitibus, ac Friderico, illa cumprimis quæ vicinior erat Goritiæ, & sub Frangepanis. Pars Corbaviæ, Bosnensibus Regibus, cum aliis Ragusium usque. Omnia hæc demonstrantur ex diplomatibus aliisque monumentis litterariis, quæ exscribere longum foret. Anno 1456. *Ladislaus de Egervara* Banus Dalmatiæ & Croatiæ, titulo quoque Sclavoniæ, jussu Regis Ladislai restituit possessiones & bona Abbatiæ Topuſzkensi, indebitè ab eadem ablata, Privilegiaque Abbatiæ radicalia transumit.

Ad Bosnensium res cognoscendas, decretum Stephani Regis, a Fr. Andrea relatum, communicamus. Credimus consideratione rerum gestarum pro anno 1459. scribendum esse, 1454. Monstrat hoc decretum, obligationem exercituandi, Hungariæ instar, æque in Bosnia fuisse. Banderiorum Cleri, nulla hic mentio.

„ In Nomine SS. & Individuæ Trinitatis. Stephanus Tomascevich DEI Gratia Rasciæ, Serviæ, Bosnensium, seu Illiricorum, Primordiæ, seu Maritimæ, partium Dalmatiæ, & Corbaviæ Rex &c.

Universis nostris Fidelibus Dominis Prælatis, Baronibus, Magnatibus, Comitibus, Vaivodis, Vice-Comitibus, Generalibus, Tribunis, Centurionibus, Nobilibus, Juratis Civibus, & Alterius cujuscumque Status, & conditionis sub nostra ditione constitutis, & existentibus salutem & gratiam nostram &c. Notum indicamus unicuique pio Christiano, quo vulnere sauciata sit Christianitas hac nostra tempestate a perfidis illis Mahumetanis: quapropter meditatio cordis nostri assidua ad id summopere invigilat, & intendit, ut hostes Christi Nominis, quibus tot insidiis, atque damnis lacessita sit fides nostra, & jam vicinum Mahumetum eorum Imperatorem, qui infidelium, & paganorum coadunatione multiplicata, ruinam, & exterminium firma intentione minatur, procul a nostræ Regionis finibus ut arceamus, ne pedes Pagani ad nostra limina ponantur, neve hoc Regnum ex improvisa paganorum invasione, & Regnicolarum inadvertentia in lacrimabilem casum involvatur, penitusque dirimatur; Quemadmodum superioribus temporibus, & in proximis diebus evolutis exemplari intuitu aliis nationibus per eundem Imperatorem Turcarum illatum fuisse jam experti sumus. Et quis Christi fidelis, & fervidus Orthodoxæ Fidei amator lacrimas continere poterit, considerando Urbis Constantinopolitanæ direptionem? Ea propter prænominati fideles nostri Barones, Prælati, Nobiles, Vaivodæ, & Proceres Regni, in primis, & nominatim. Stephanus Cossarich noster Herczegh Sancti Sabbæ cum Filiis, & vexillis. Radivoj Jablanovich Charissimus Patruus noster, Banus Jajcze. Stephanus Stanich Vajvoda Primordiæ seu maritimæ cum vexillo. Momçillus Thomanovich Ussore Banus cum vexillis. Petrus Covaçich Vaivoda Pounga cum vexillo. Vuk Grebglianovich Comes livna, & Vaivoda Prussy cum vexillis. Radivoj Vladmirovich Comes, & judex curiæ nostre cum vexillo. Vajvoda Miçinovich cum vexillo. Vukich Mifircovich cum Fratribus suis, & vexillo. Paulus Cubretich Vaivoda Zvornich, & Massnæ cum Filiis, & vexillis. Vajvoda Joannes Skatich cum vexillo. Vladislaus Vuchich Vaivoda, & Præfectus Rasciæ cum Filiis, & vexillis. Dean Altomanovich Præfectus Serviæ, & super mineralia referendariorum nostrorum Magister cum vexillis. Vuksa vesseliçich Vajvoda Novi Castri prope Ragusium Præfectus partium maritimarum cum vexillo. Marcomijr Brancovich Vajvoda Podvignia, & Tribunorum nostrorum Supremus Magister, cum tribunis, & Centurionibus. Electis nobis hominibus Singulorum Comitatum ejusdem Regni nostri in Campo Cossovino, hoc mense Junio congregati super eo Generaliter huic Draconi occurrere debemus, ne venenum super nos evomat. Datis Pristinæ. Die 3. Junii. Anno Domini 1459.

„ Hujus epistolæ apographon in Conv. S. Spiritus Fojnice Frat. Min. Observ. S. Franc. Prov. Bos. Argentinæ conservatur, quod fideliter extrahi curavit P. Marianus Lecussich Prov. Secretar. A. R. P. Augustini a Salinis, die 8. Decemb. 1724.

De Dalmatia dicendum nil habeo, cum hæc ob memoratas circumstantias, vindicari neglecta fuerit. At Dalmatiæ loco, quædam *de Aurana* ponimus. Ludovicus Rex, circa an. 1345. *Castrum Auranæ* in Dalmatia, Sclavis *Urana* Raimundo de Bellomoante contulit, qui Prior Auranæ dictus est. Successit eidem *F. Baudonus Cornuti*, S. Domus Hospitalis S. Joan. Jerosolimytani Hungariæ & Sclavoniæ Prior, circa 1370. qui etiam Comes Dubicen-

ſis creatus. Huic *Joannes de Paliżna*, malæ memoriæ an. 1381. *Emericus Bubeck* Sigiſmundo Regi infidelis, anno 1403. gratia donatus. Quo mortuo *Paulus de Péech*, & *Paulus Biſſenus* gubernatores Auranæ fuerunt. Poſtea Prior Auranæ extitit. *Albertus de Ungh* alias de Nagy-Mihaly ad annum 1436. Hujus loco *Joannes de Thallocz* 1442. poſt hunc 1445. *Joannes de Zekell* Gubernatoris Joannis conſanguineus Dal. Croat. Sclav. Banus & Auranæ Prior 1445. Ab hujus cæde, *Thomas Zekell* de Kevend ab anno 1449. ad annum 1461. Hos vero recenſuimus ideo, ne quis exiſtimet, totam plane Dalmatiam a poſſeſſorio Sacræ Coronæ cecidiſſe.

Anno 1457. mortuo Ladislao, ad electionem Regis; diæta indicitur. In hac *Michaelis Szilagyi* opera, Sororius ſuus *Mathias I.* Corvinus dictus, tametſi Pragæ captivus die 23. Januarii Anni 1458. in Regem Hungariæ eligitur declaraturque. Fuit ipſe, Joannis olim Gubernatoris Hungariæ filius. An ex hac Sclavonia noſtra, electioni huic quispiam præſens fuerit ? non erui. Facile ob Friderici Imp. ut ſupra memoravimus prætenſiones, ex Sclavonia hac ſuperiore nemo adfuit. Admiratione dignum eſt, in adeo patentibus a Turca periculis, nec cogitâſſe Hungaros, de Creando potentiore Rege, nec intra eos, ut anterioribus occaſionibus, ſciſſiones fuiſſe; ſed nec Caſimirum Poloniæ Regem, uxoris ſuæ jura, ſive ſtabilita olim ſucceſſio fœminea conſideretur: 12. item Articulus Anni 1439. quò Regni Heres Eliſabeth declaratur; ſive exempla Sigiſmundi & Alberti, qui Hungariæ Reges, per matrimonia fuère effecti, obtendiſſe quæſiviſſeque; licèt Caſimirus per *Giſcram* urgeretur. Hæc ex quacumque demum cauſa profluxerint, liberam Statibus Coronæ, Regum eorundem electionem teſtantur & confirmant. Profectò neque Imp. Fridericus, juris Imperii Hungariam eſſe, prætendiſſe ſcribitur, minus autem pro vindicandis juribus, (eſtò a Palatino Ladislao Gara, Nicolao Uylakio, & Paulo Banffio ſolicitaretur) arma moviſſe: Neque Romani Pontifices, ſive Caliſtus III. ſive hujus Succeſſores prætenſiones quaspiam, aut juris, aut præſtandæ ſibi ratione Coronæ obedientiæ, formâſſe legerentur. Quin in Epiſtola ad Eliſabeth matrem Mathiæ Corvini, apud Rajnaldum Caliſtus ait: *Vidimus repentinam mutationem Divino myſterio factam, cum uno eodemque temporè filium tuum illuſtrem Mathiam in Regem, & Michaelem fratrem in gubernatorem Regni iſtius electos fuiſſe vidimus.* Nulla hic, ſive confirmationis, ſive juratæ obedientiæ eſt mentio, minus autem, datum Regno fuiſſe Regem Mathiam, at *electos fuiſſe vidimus.* In epiſtola item ad Regem Mathiam ſcripta die 14. Martii Anni 1458. atque a P. Pray P. 3. Annal. a pag. 220. deſcripta, nulla etiam mentio eſt, ſive dati Regni, ſive confirmationis, ſive obedientiæ præſtandæ ratione Coronæ dignitatisque Regiæ, quam legere digneris lector erudite, concludesque injurios iniquosque eſſe, omnes Scriptores illos, qui imponunt obligationem ineſſe Regibus noſtris ſive ab Romana Curia aut Cancellaria obtinendæ confirmationis; ſive præſtandæ religioſorum inſtar, ratione Coronæ dignitatisque Regiæ, obedientiæ. Mirum mihi, nota magis prætendi jura, ſive Apoſtolicæ Sedis, ſive Cancellariæ Romanæ, noſtris clauſtralibus, ac ipſis Romanis Pontificibus. Sed oro videant, ne ejusmodi ſcriptitationibus iniqui ſint Apoſtolicæ Sacræ Sedi, quærantque Regum & Regnorum (qui tamen defenſores ſunt Fidei Orthodoxæ) ab illa ſeparationem, atque in Republica Chriſtiana motus, dum nec privati patiuntur, jura lædi ſua, nec monaſteria, vel collegia, jura ſua invindicata relinquunt. Sublimiores itaque a DEO conſtitutas poteſtates, veneremur, earumdemque unioni & concordiæ iam tandem ſtudendum eſſet!

Quamvis porrò conſtitutum fuerit, ut *Rex Mathias* uſque annos *ætatis*, de lege noſtra, *perfectæ*, ſub Gubernatore avunculo eſſet, firmantibus iſta, tam teſtimonialibus pag. 273. deſcriptis, datisque 20. die Congregationis anni 1458. quam & decreto corpori juris noſtri municipalis inſerto, dieque 24. Congregationis anni 1458. concluſo; *Mathias* nihilominus, illico ac ad Regnum fuiſſet Pragâ miſſus, ſeſe immiſit ad Regni curas, ut Hiſt. Eccl. Zagrab. pag. 180. videre eſt, ubi Menſe Septembri 1458. Regali utitur auctoritate. Anno autem 1459. Budæ ſequentem tulit ſententiam, quam eo avidius exſcribimus ex indicata diſſertatione pag. 247. quod jura Sacræ Coronæ in Serviam firmet, aliarumque tot rerum, præbeat cognitionem. Itaque

„ Nos Mathias DEI Gratia Rex Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Memoriæ com-
„ mendamus omnibus, & ſingulis quibuſcunque expedit, perpetuis temporibus. Quod
„ cum, & litteris Illuſtriſſimi, Inuictiſſimique Principis D. Georgij Iuanovich amantiſſimi
„ Conſanguinei noſtri, Principis Theſſaliæ, Albaniæ, Dibræ ſuperioris, & inferioris Zadri-
„ miæ, &c. Domini Croyæ, Ochridæ, Caſtoriæ, Terrænouæ, &c. at præterea per ſpecia-
„ lem Nuncium eiuſdem Illuſtriſſimi Principis generoſum virum Staniſſam Vaiuodam fini-
„ um Seruiæ, ſignificatum nobis fuerit: Magnificum Virum D. Tomcum Marnauich Niſſen-
„ ſem, Comitem perpetuum de Zuonik, Staroſtam Regni Raſſiæ, Dominum Voynizæ, &c.
„ Con-

„ Consanguineum itidem nostrum, impedire, & obstare quominus officiales, & ministri eiusdem Illustrissimi Principis in vrbe Nissa, & eius territorio, ac districtu, nec non ejusdem territorij, arcibus, oppidis, pagis, villis, alijsque locis d. vrbi & territorio eius adiacentibus, & pertinentibus illud Dominium, iurisdictionem, authoritatem, potestatemque exerceant, quod & quæ ipsi Illustrissimo Principi tanquam Nepoti Serenissimi olim Vukassini Regis per Iuanum eius filium in ijsdem vrbe, arcibus, oppidis, pagis, villis, locisque pro sua portione competunt. Idque idem Comes Tomco iure se agere prętendat, vigore declarationis factæ per bo. me. Serenissimum Regem Vladislaum Prædecessorem nostrum, Progenitoremque itidem nostrum Ioannem, eo tempore, quo opera dicti Progenitoris nostri, & Serenissimi præfati Regis, regnum Rassiæ ab Amurate Turcarum Sultano, restitutum fuit Illustrissimo Principi Domino Georgio Despoto, ita instante tunc temporis Comite Georgio Marnauich pronepote, olim magni Vayuodę Rassię Goyki, fratris dicti Serenissimi Regis Vukassini, & Vglessię Despoti, per Marcum filium, & Goykum nepotem, Patrem dicti Comitis Georgij, declaratum fuit vrbem Nissam antiquum Patrimonium regię familię Marnauich, cum omnibus arcibus, oppidis, castris, pagis, villis, locis, totoque eius territorio, & districtu, cum omnibus illorum attinentijs, & pertinentijs quibuscunque, & vbique existentibus realiter consignari debere, prout consignata fuit dicta Vrbs cum suis pertinentijs, prędicto Comiti Georgio, & eius ex fratre nepoti Tomco, assentiente ipso Illustrissimo Principe Georgio Despoto, cum declaratione ne vllo vnquam tempore Illustrissimus Despotus suique hæredes, & successores possint habere, aut prætendere Ius vllum in d. Vrbem, & eius prædictas pertinentias, sed dd. Comitum & Posterorum intelligatur, & esse debeat in perpetuum, prout hæc omnia latius patent in litteris declaratorijs magnifici viri Michaelis Zilagi de Horogzeg, auunculi nostri tunc temporis nomine, & in persona nostra Gubernatoris in Regnis nostris Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. constituti, publicatis in vniuersali Congregatione omnium ordinum Regni congregatorum in ciuitate Pesthensi, Anno Domini millesimo, quadringentesimo, quinquagesimo octauo, eumque vtraque Pars, tàm Illustrissimi, & Inuictissimi Principis Georgij, quàm Comitis Tomco, hanc controuersiam per nos cognosci terminari, & decidi, pro bono publico, & quiete Populorum, nec non amicitia, & beneuolentia inter eosdem Consanguineos conseruanda, petat, & instet, cumque præterea talis cognitio eatenus ad Nos pertineat, quatenus d. Comes Tomco per alias nostras litteras inter Barones Regnorum nostrorum sit cooptatus, & admissus, consensu omnium Ordinum Regni iuxta continentiam dictarum litterarum, hoc ipso anno, mense Iulio expeditarum. Nos verò examinatis vtriusque Partis Iuribus, ijsquè cum Dominis Pręlatis, Baronibus, ac Nobilibus Regnorum nostrorum, in primis vero cum eodem Magnifico viro auunculo nostro Michaele communicatis, cum dictam Vrbem Nissam, eiusque absolutum Dominium, arces, oppida, castra, pagos, villas, locaque quæcumque, ac vniversum eius Territorium, & districtum cum omnibus emolumentis, & prouentibus, nec non attinentijs & pertinentijs cognouerimus esse, & semper fuisse Patrimonium regiæ familiæ Marnauich, ab ipsis Constantinopolitanorum Imperatorum priscis temporibus, vt ex ipsorum litteris originalibus pro parte prædicti Illustrissimi, & Inuictissimi Principis exhibitis latius patet, ita tamen, vt masculis legitimè nascentibus, & descendentibus ex eadem familia Marnauich, exclusa successione fœminini sexus, perpetuis temporibus Ius, Iurisdictio, & absolutum Dominium competat in prædictam Vrbem, eiusque pagos, villas, loca, oppida, castra, aliasque quascumque attinentias, & pertinentias, & cum hæc omnia nobis constiterint, & constent ex antiquissimis documentis tàm publicis, quàm priuatis eiusdem Familiæ. Idcircò omnibus maturè consideratis declaramus, & terminando d. controversiam pronunciamus, declarationem prædictorum Serenissimi Regis Vladislaui nostri, similiter Ioannis Progenitoris nostri, aliorumque ordinum Regni, nullatenus contrariam fuisse, nec esse antiquissimis Iuribus dictæ Familiæ Marnauich, sed vigore dd. Iurium prælibatæque declarationis d. vrbem Nissam eiusque absolutum Dominium cum omnibus arcibus, castris, oppidis, pagis, villis, locis, possessionibus, vtilitatibus, emolumentis, fodinis cuiuscunque metalli, terrisque arabilibus, cultis, & incultis, montibus, vallibus, & collibus, agris, pratis, pascuis, siluis, fænetis, nemoribus, vineis, & vinearum promontorijs, aquis, fluuijs, lacubus, pontibus, vijsque publicis quibuscunque, pistrinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis, & molendinorum locis, & generaliter quarumlibet vtilitatum, & pertinentiarum integritatibus, quibusuis nominibus vocabulis vocitatis, sub suis limitibus, & metis antiquis, aliisq. juribus, & præeminentijs, cum mero & mixto imperio in perpetuum, communem fuisse, & esse debere prædicto Illustrissimo, Inuictissimoque Principi Georgio Iuanouich, pariter cum Magnifico viro prædicto Comite Tomco, eorumque

„ hæredibus, & posteritatibus tanquam masculæ proli, ex eodem stipite Serenissimi Regis „ Vukassini, & eius fratris Goyki Magni Vayuodæ, legitimè descendentibus, ita ut nil amplius prędictus Comes quam d. Illustrissimus Princeps, eorumque posteri, legitimique descendentes & successores, nec non eorundem Officiales, & Ministri in Dominio iurisdictione, iuribus, prouentibus, emolumentis, alijsque quibuscunque ex absoluto dominio Nissensis vrbis, eiusque territorij, districtus, & pertinentiarum tàm supra nominatarum, quam quarumcunque aliarum prouenientibus habere possidere possint, ac valeant in perpetuum, sed pari iure, authoritate, dominio, iurisdictione, vsu, vtilitatibusque d. vrbis Nissa cum omnibus attinentijs, pertinentijs, alijsque ab inde dependentibus, ijsdemque annexis, vti verum eiusdem Familiæ Patrimonium competat, & pertineat ad eundem Illustrissimum Principem, omnesque ex eo legitime descendentes, nec non ad prædictum Comitem, & pari conditione ab eo descendentes masculinę sobolis tamen, tanquam ex vno stipite Illustrissimiq. Principis Marnauæ patris Serenissimi Vukassini Regis, & Magni Vayvodæ Goyki per lineam rectam, & legitimam succedentes, & successuros in posterum perpetuis futuris temporibus, pari ratione communia fuisse cognoscimus, atque perpetuis futuris temporibus esse debere sentimus, pronunciamus, & declaramus prædictis Illustrissimo Principi; sicuti, & D. Comiti, eorumque legitimis hæredibus posteris, & successoribus omnia, & quæcunque nomina, dignitates, titulos, prærogatiuas, & præeminentias eiusdem Nissensis vrbis respectu, & antiquissimæ Familiæ virtutum ac meritorum intuitu, concessa, & concessas, præsertim à glor. me. Imperatoribus Constantinopolitanis, diuersis Principibus d. Familiæ, nimirum à Nicephoro, & Manuele Stanissę Arkondæ Nissensis &c. à Balduino Imperatore Constantinopolitano, Constantino Principi Strasimir nuncupato, Senatoris Constantinopolitani, & Arkondæ Nissensis, a Michaele Paleologo, Reposio Principi, Megalo Iupani, a Regibus verò Bulgariæ atauis nostris, & præsertim à Samuele, Tuartko Principi eiusdem Familiæ, Knez Veliki, demum à Stephano Nemauich Rassiæ Rege, Lourinio patri Marnauæ Principis, Starostæ Rassiæ &c. quæ omnia nomina, dignitates, titulos, prærogatiuas, præeminentias vt proprias, & antiquissimas eiusdem Familiæ agnoscimus, ita amborum, videlicet Principis, & Comitis hæredum legitimorum & eorumdem successorum, vt supra communia perpetuo fore pronunciamus, neque tamen propter hanc pronunciationem, declarationem, & sententiam vllum ius dicto Magnifico Comiti Tomco eiusque legitimis posteris, hæredibus, & successoribus oriri, fierique intendimus in Principatibus, hæreditatibus, proprietatibusque legitimis dicti Illustrissimi, Inuictissimique Principis Georgij in hæreditarijs eius ditionibus Thessaliæ, Albaniæ, Dibræ inferioris, ac superioris Zadrimmæ &c. Item Croiæ, Ochridæ, Castoriæ, Terrænouæ, & aliarum partium maritimarum Diocliæ, Dalmatiæque, sed eiusdem Principis & eius hæredum, posterorumque intelligantur & esse debeant, legitima mascula prole perdurante, sicuti versa vice dicto Illustrissimo Principi in Principatibus, hæreditatibus, proprietatibusq. hæreditarijs dicti Comitis Tomco, nimirum in ditionibus Starostatus Rassiæ, Comitatus Zuonik, Dominij Voynizæ, Campi Godoliensis, Comitatuum Cucieuo, & Braniceuo à ripa Danubij, ad ripam Murauæ, sed eiusdem Comitis, ac illius legitimorum hæredum, ac posterorum intelligantur, & esse debeant in perpetuum legima mascula prole perdurante. In defectu vero legitimæ masculæ Prolis juxta legum præscripta, legitimis successoribus, deficien fæminæ pleno iure tanquam in patrijs, & auitijs bonis succedere debeant, & succedant. Quapropter hanc nostram indicialem declarationem, sententiam, & pronunciationem testamur eandem planè fuisse, & esse debere perpetuo cum mente, voluntate deliberatione, & declaratione Serenissimi olim Regis Vladislaui Prædecessoris nostri, nec non Ioannis progenitoris nostri, nullaque in parte discordare dissentireue cum litteris declaratorijs supra memoratis Michaelis Zilagi Magnifici auunculi nostri, Domini Gubernatoris Regnorum nostrorum Hungariæ &c. Reliquorumque Prælatorum Baronum Regnorum. Ita vt nullo vnquam tempore quisquam super hoc negocio ita à nobis declarato vt supra, dubitare possit, aut valeat, illudque in iudicium, multo minus in dubium apud quodcunque Tribunal reuocare siue proponere. Quę omnia perpetuo decreto, & sententia semper, & vbique valitura statuimus, & pronunciamus. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam duo exemplaria sigilli nostri secreti pendentis, quo vt Rex Hungariæ vtimur, munimine roborata, fieri iussimus &c. Datum Budæ in Festo Sanctorum Omnium millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono. Sequitur sigillum pendens ex filo serico viridi, nigroque intorto, in ipso vero sigillo superextante corona regia, quadripartito, in superiori parte dextera, quatuor flumina Hungarica, in sinistra crux duplicata, in inferiori dextera parte tria capita leonina, in sinistra leo erectus, in media vero quadraturę auis Coruo similis, annulum nostro gerens, orbiculari circulo, nomine Regis, & Regnorum in cera expresso.

XIII.

XIII. *Mathias I. Corvinus*. Primæ curæ fuerunt Mathiæ ad sistendos Turcarum progressus; hinc Szegedini Generali Congregatione instituta, quævis ad bellum sunt ordinata. Reliqua inter Regum nostrorum Decreta, quæ nobis videre licuit, istud etiam haberemus. Sed quia illud Cl. Pray Annal. P. 3. a pag. 226. exscripsisset, quod cum nostro congruit, perexigua varietate lectionis vocum quarundam, Item in nostro annus 1458. exprimitur. Eandem perxiguam differentiam legimus vidimusque in montaneo Civitatis Græcensis Zagrabiensis, Decreti II. Sigismundi Imp. & Regis, ubi etiam 1405. annus est, hujusque anni Decretum II. esse, exprimitur, nec est in conclusione, Andreæ Ragusiensis Archieppi mentio, bene vero in confirmatione facta Civitati 1406. Ragusini, Jadrensis autem Colocensisque, pro vacantibus ponuntur. Quare omissa Decreti hujus I. Mathiæ Regis descriptione, videndi legendique apud Cl. Pray. Ex eodem reflectendum lectorem censuimus. I. Illa quæ exercituationis fuere bellicæ decretum docere. 2dò: Barones sæculares, distingui, a *Baronibus* intra Nobiles; ait enim decretum de his: *Sunt plures Nobiles, qui quodammodo Statum Baroniæ, seu alium honestum statum ultra cæteros Nobiles habent*. Horum Baronum qui honoris fuere, apud nos initia, credo a Sigismundo petenda, quamvis ante istud Mathiæ decretum eos me legisse, non reminiscar. An autem hi Barones dicti fuerint, ab armis seu insignis, aut a castellis, certisque territoriis, Baroniæ assignatis? hic ego non constituam. Profectò litteralia monumenta, pro temporum circumstantiis, ex tribus his capitibus, Barones hos meri honoris dictos profectosque fuisse testantur. Sub *Sigismundo* ab Insigniis, majori intra cæteros prærogativa gaudebant. Sub *Mathia* ex eodem decreto, argui videntur, Baronum titulo *Castellani* venisse, prosequitur enim: *Omnium castellanorum & Nobilium Senescali, Dapiferi, pincernæ &c.* Vidi ego plura instrumenta diversarum Nobilium Familiarum, quibus eorum majores, Pincernæ Dapiferi &c. olim fuisse sive Epporum, sive Frangepaniorum, Erdödiorum &c. exprimuntur. Deinde certa territoria, titulo Baroniæ venisse caret dubio, sic Baro de Okich, Möttling &c. sæpe legi. *Barones autem Regni*, qui olim sui officii habuêre banderia, eminentiores fuisse caret dubio. De his in Decreto: *Tandem Barones sæculares, quibus D. Rex adlevanda eorum banderia de proventibus Regalibus salaria dare tenetur &c.* Ut hinc profluant, prætensiones illæ tot subsequentium legalium articulorum, de dandis salariis, Palatino, Bano, Vaivodis &c. 3tiò: Vetus illud *Auditorium Regium*, mutatum est hoc Decreto in Curiam Regiam, initiumque positum *Personalis Præsentiæ*, item abrogati per leges novellares, judicatus Proto-Notariorum. Sic enim Decretum: *Dominus Rex omnes Octavas & breves evocationes continue juxta decretum celebrare, & judicare per Proto-Notarium & Judices deputatos faciat, & non prorogentur nisi tempore levationis exercitus - - NB - Et sigillum specialis præsentiæ suæ, dandi ad conservandum cui maluerit, cum idem suæ Majestatis est, habeat facultatem.* Fuisse Proto-Notarios ante Mathiam Regem caret dubio, legimus enim hos sub Ludovico &c. Sed judicandi potestatem, eos ante decretum hoc habuisse, non comperio. *Personalis autem Præsentiæ* officii, ante Mathiam Regem, ego non reperi memoriam. Ab exemplo Proto-Notarii Regis, quandoquidem uti Rex, sic & Barones Regni personaliter adversus Turcas ordinabantur, Judices quoque alii, Regnorum Ordinarii, a Sigismundo nominati, vices suas per suos Magistros Proto-Notarios supplendas voluere. Hinc eodem decreto sancitur: *Magistri, Proto-Notarii, & sex Assessores jurati, judicantes, & Procuratores Regni* (credo ut dicimus *allegantes* intelligi, constitutos attamen ad hoc officium *a Regno*) *exercituare non teneantur, sed quilibet eorum pro se mittat unum Pharetrarium, & quod eorum jobagyones connumerentur.* Mirum mihi, adeo insigne decretum, e Codice legum nostrarum exmissum esse, nisi sit, quod Mathias coronatus necdum fuerit. 4tò: Est distinctio intra Nobiles, Jobagyones, nam inquilini vulgo *Seliar*, quod nunc etiam in Sclavonia obtinet, connumerari ad exercituandum non poterant. 5tò: Singulare est: *Prælatorum jobagyones sub propriis eorum banderiis, secundum connumerationem exercituare tenebuntur: Nobiles vero Ecclesiarum* (en firmari ea quæ diximus p. 261. &c.) *exercituare teneantur more antiquitus consueto & non secundum connumerationem.* 6tò dum ait: *Nobiles Regni Sclavoniæ, secundum connumerationem reliquorum Regnicolarum* (nempe Hungariæ) *exercituare teneantur*, de inferioribus Comitatibus exprimit, haud vero de Comitatibus Zagrabiensi, Varasdinensi, Zagoriensi, & in parte Crisiensi, ut mox narrabimus. 7mò: Nulla est, sive Regni Croatiæ, sive Palatini, in hoc decreto mentio; sed neque Supremi Capitanei, quin *Supremi Comitatuum Comites*, belli ductores Comitatuum constituuntur, dum legibus, ad tollendos specificatos in Decreto abusus, statuitur: *ex tunc ductor belli, sive Comes talis Comitatus cum pœnis decreti sex marcharum, talem jobagionem, pristino Domino suo reddat &c.* ut hinc successivè *Vice-Comites* Capitaneos Comitatus dictos fuisse arguam. Sane,

si quod Decretum est, ex quo intelligi explicarique possunt, Banderium Regale, Baronum Regni, Prælatorum, Comitatus banderia, aliorum item, istud esse è primis invenio.

Apparatus decreto hoc indicati, adversus Turcas progregi nequivêre, ob motus domesticos civiliaque bella, quæ Fridericus Imperator omnino fovit, significans etiam Papæ, sibi à quibusdam Baronibus Regni Hungariæ, hoc Regnum offerri. Erant porro hi, Palatinus Ladislaus de Gara, Nicolaus Uylakius, Sigismundus Comes S. Georgii; Comites Frangepani &c. nexu sanguinis affinitatumque Principibus Cilliæ olim conjuncti, atque ob interemptum Ulricum, a Ladislao Corvino, professi domui Corvinianæ inimici. Joannes de Bittovicz, alias etiam de Gereben, in suis motibus varius fuisse ex instrumentis arguitur, initioque factionem Friderici fovit. Civitas Regia Græcensis Zagrabiensis, ob prætensum pignus Friderico parebat, Capitaneumque Imp. recepit Christophorum Hachburper. Capitulum Zagrabiense, consilio Py II. Papæ, alias Æneæ Sylvy mansit neutrale. Factiosi hi, die 14. Kal. Martii Anno 1459. Fridericum in Regem Hungariæ proclamant, & *Neostadii* in Austria, *Dominica Lætare*, Fridericus, cum aliunde Coronam Hungariæ habuisset in sua potestate, coronatur. Eheu quæ iterum rerum facies, atque confusio. Instituti mei non est, res his motibus gestas describere. Observare tamen lectorem cupio 1. Fridericum Imp. in epistola sua ad Papam Pium, haud sive Imperii jure, sive alio prætendisse Regnum Coronamque Hungariæ; verum Pio quoque teste: *Nobis significabas, per nonnullos ex Regni Hungariæ Baronibus tractari ut ad id Regnum in Regem eligereris.* II. Pium Papam, doctum rerumque cognitione fulgidum, in hujusmodi dissensionibus, quamvis tam a Friderico Imp. quam & Rege Mathia, singulari affectu coleretur, prætensionem nullam juris Pontificii formavisse, quin Mathiæ Regis electionem, justam legitimamque, ex epistolis suis, agnovisse deducitur. Ait quidem in epistola sua ad Fridericum Imp. Pius: *Venerunt - Oratores Mathiæ, qui se pro Rege Hungariæ gerit, - - ad præstandam nobis & Sedi Apostolicæ debitam reverentiam & obedientiam*; at non exprimit, ratione Coronæ, dignitatisque Regiæ, ac ipsius Regni Hungariæ, ut Desericzius, hujusque Auctores, & sectatores; verum: *ut cæteri Reges & Principes Catholici faciunt.* Hinc hujus rei significatione, indicavit Friderico, Mathiam a se, sedeque Apostolica, vigore liberæ electionis, pro Rege agnosci, subditque in robur, quod salva honestate sua, Sedisque Apostolicæ honore, secus facere nequeat, quia in Regni, Regiique nominis possessione Mathiam reperisset, ipseque in primordiis Apostolatus sui, Mathiam Regem nuncupâsset, prouti a prædecessore suo Calisto fuerat appellatus. Porro illud superius, reverentiæ obedientiæque erga Apostolicam Sedem & Pontificem, ut cæteri Reges, & Principes Catholici faciunt, ipse Pius, eadem epistola declarat, dum ait: *Et quia ad Pontificem spectat, Imperatori tanquam alteri mundi lumini in omnibus fautorem esse, hortamur - - in Domino* &c. Exprimit hic, doctus Pontifex, *sublimiores potestates*, harumque per unionem officium, ea ferme ratione, ut est inter corpus, atque spiritum in homine, quæ dum unita sunt, recte quævis agi, docet experientia, si vero aut caro adversus spiritum rebellet, aut spiritus in carnem sive corpus severius castigando insurgat; aut plane negligat, vel ut in ægritudinibus, commoveantur turbataque sint, non solum in moralibus, sed in vita ipsa, adest homini periculum, ut esto indefinitus medicorum sit numerus, unione intra spiritum & corpus dissoluta, mortem & cadavera sequi necessum est: sic æque sublimioribus potestatibus, quibus anima omnis subjecta est, unionem non servantibus, seseque mutuo non foventibus, indefiniti licet fuerint militum exercitus, si unio illa conservans sublimiores potestates, dissoluta fuerit, eas perituras destruendasque, docet Veteris Synagogæ, Regnique Judæorum interitus, tot Monarchiarum, Regnorumque ruina. Ex hujusmodi credo principiis, magis percipi, quid sit Catholicorum unio? quid cum Sede Apostolica conjunctio? & quam hæc necessaria sit, ad Rerumpublicarum salutem conservationemque, quam quod Pontifex Romanus, sit Monarcha absolutus terrarum orbis, ipsique ratione dignitatis Regiæ & Regnorum, obligentur Reges in mundo omnes, vovere instar Claustralium obedientiam. Certe teste experientia, nec caro semper obedit spiritui; nec spiritus quibusvis per sensus præsentatis, subscribit.

Profecto ex quibusvis Pii II. operationibus videre est, spiritualem illam potestatem, sic eum exercuisse, ut jura cuivis sua salva reliquerit, nec disputavit de jurium suorum amplitudine, verum unice solicitus erat, si per Unionem Christianorum Principum, a Mahomedanis Christianorum Principum Regna non deleantur. Hoc suæ evincunt epistolæ, hoc Mantuanus Conventus; Bessarionis Cardinalis, ad sedendas Principum Christianorum discordias, & bello in Turcas decernendo per eos, ablegatio; (sunt nobis binæ, hoc in merito, per Cardinalem recitatæ orationes, anno 1592. impræssæ) cura tregvarum intra Fridericum & Mathiam, ac demum intra eosdem 1463. procurata sancitaque pax; elargita Christianis in ære ac mili-

milite subsidia &c. ut omnino Pius II. exemplo docuerit, quid, exprimat Unio illa, Catholicorum Principum, cum Papa Sedeque Apostolica. Ignorâsse quis dicet Pium, Bonifacii VIII. item IX. prætensiones ac exempla; ipse attamen exempla illa, pro lege, non habuit, verum secundum Evangelii instituta, rectamve rationem, potestate sua usus, plus studuit paci, quam extendendæ suæ potentiæ temporali, plus Christianorum rebus, quam privatis commodis. Quod missis cæteris, abunde testatus est, in Bosnensium petitis, de dando illis Rege, constituendisque Episcopis, post perfidiam cædemque Stephani Tomassevich Regis Bosniæ ultimi. Vide hic epist. Mathiæ ad Pium anno 1460. scriptam relatamque a Pray Annal. P. 3. pag. 255. qua jus Regum Hungariæ in Bosniam firmatur. Pii item responsorias p. 257. quibus: *Scimus - - - Coronam fuisse - - postulatam - - quam si ulla ratione fuissemus daturi, non sine honore & beneplacito tuo, qui jus ad illam prætendis, dandam censuissemus - -* pro motivo credulitatis Mathiæ dans: *Nec credere debes Sedem Apostolicam aliquid concessuram, quod vel DEO ingratum, aut tibi præjudiciale esse quomodolibet possit. Pontificem habes* (advertere velis lector) *qui & justi est cultor, & quemque in suo jure servare desiderat.* Legato autem suo: *Vidimus quoque, quod - - Mathias Rex de adventu Oratorum Thomæ Regis anxiè suspicetur - - - Nos qui non aliter quam Tu, de Rege Bosniæ sentimus, concessuros nil esse, quod nostram & Mathiæ præfati æstimationem possit quoquo modo offendere.* Errant proinde omnes illi, qui *doctos eruditosque viros*, ad publica officia incapaces esse censent, eisdemque inimicantur, quod irrationabiles consuetudines, præjudicia, exemplave non sequendo, confusiones causarent. Pius II. ut doctus eruditusque, secundum præjudicia & exempla non vixit, sed ut juris gnarus, *justi erat cultor, & quemvis in suo jure servavit.* Si antecessores sui, eandem servâssent regulam, Hungariæ Regnum Regesque Apostolici, tot calamitates & jacturas, quas nunc quoque patiuntur, non subivissent.

Mathias hinc premebatur a Turcis, perfidiaque Bosnensium, illinc discordiis Procerum, dum pars Friderico Imp. studuit, Giscra vero cum quibusdam Casimiro. Magnitudinem nihilominus animi satis testatus est, dum rebus tot tantisque mederi providereque studuit. Cum Alberto Austriæ consociationem pactus, Pium II. interpellare continuo non omisit, benevolentiam singulorum captabat. Sed missis quibusvis cæteris, memorias tantum Partium harum, refferemus. Itaque

Sclavonia hæc nostra, qua in confusione fuerit? ex superioribus liquet. Administratio bonorum Ecclesiæ, quod annis multis penes sæculares fuerit, in hist. Eccl. Zagr. docemus. *Mathias* Demetrium Chupor, post electionem sui, Ecclesiæ huic Episcopum dixerat. Sed tum ob injurias, Bonis Capli illatas, causatasque per Casparem Chupor de Monoszlo, Clerus Superiorque Sclavonia, hunc detestabantur; cum etiam, ne ob Friderici prætensiones, & neutralitatem declaratam, Demetrium agnoscendo, videantur ad partes Mathiæ concessisse. Hoc attamen impedire non potuit, molestias in Sclavonia. Enimvero Græcensis Zagrabiensis Civitas, quæ ex pignoris relati prætensione, Friderico Imp. parebat, anno jam 1459. Capitulo causabat molestias, & Thomas Auranæ Prior de Familia Zekell, superiorem vastabat Sclavoniam, ac Bosako, castrumque Kemlek occupavit. Castra item Kozara, Verbaz, Stenichnjak &c. Mathias, Nicolaum de Uylak ad suas partes promissis traductum, ac a Friderico Imp. deficientem, docentibus monumentis, primo Transilvaniæ Vajvodam dixerat, tum Machoviensem, & Sclavoniæ Banum. Nicolai Banatus ad Sclavoniam superiorem extensus non fuerat illico, quia Joannes de Gereben Banum egit, evincente hoc mandato suo, anni 1460. quò mandat Comitatui Zagrabiensi, ut adversus Thomam Auranæ Priorem, insurgant; & Capituli Bona destrui non tollerent. Quia verò Capitulum vigore Decretorum Concilii Basileensis, ad Joannem Eppum Quinque-Ecclesiensem provocâsset, ipse autem Capituli neutralitatem Mathiæ commendâsset, Rex *Joannem* Episcopum Varadiensem in superiorem hanc Sclavoniam mittit, conturbatis ejus rebus sanandis, sub titulo Gubernatoris Protectorisque Ecclesiæ Zagrabiensis. *Joannes* licet (teste epistola Mathiæ ad Pium) *in Sclavoniam duntaxat missus*, ad Imperatorem Romanorum ultro sponteque divertit, facile ne molestiæ sibi quævis eveniant; felixque sic fuerat, ut Imperatorem, ad ineundam cum Rege Mathia pacem flecteret, quæ pax demum in publicas tabulas est relata. Exhibet tabulas has Illm. Eruditissimusque D. Adamus Franciscus Kollar, in auctario diplomatico, addito Ursino Velio, quas isthic videas. Neque mireris, Friderico *titulos* Regis Hung. Dal. Croat. permissos fuisse. Hoc enim evenisse credo, quod Coronatus extiterit. Temporum autem circumstantiæ non ferebant, ut coronatio illa, Neostadii in Austria facta, cassari queat, præcipue dum admissi tituli, medium fuere, ad recipiendam a Friderico Coronam, coronandumque Mathiam Regem libere electum, & ab anno 1458. vi solius electionis, Regia utentem potestate.

Quia nihilominus in iisdem tabulis, nulla observaretur mentio, de superiore hac Sclavonia, quid de illa dispositum tum fuerat? mihi ea sors non obtigit, ut demonstrare valeam. Arguo attamen, Sclavoniam hanc, utpote Varasdinensem, Zagoriensem, Zagrabiensem, Crisiensem Comitatus, aut pactis distinctis Mathiæ obtigisse, aut sponte ac ultro ad eum accessisse. Opinionis hujus meæ, motiva sunt sequentia. I. Quod intra Regni Sclavoniæ monumenta, in extractu suo, refferat Cl. Ritterus, extare: de anno 1462. Prælatorum & Baronum Regni Hungariæ, inter quos *Nicolaus de Uylak totius Sclavoniæ Banus.* Item, *Nicolaus de Dombo*, *Regnorum Dalm. & Croat. Banus*, fidejussorum Hungaris pro Mathia, quod a Nobilibus Regni nullam contributionem sit petiturus. 16. sigillis signata. Extare quoque ejusdem Mathiæ Regis diploma, de contributione, non exigenda, nec petenda, in verbo Regio & fide Christiana. Proinde Comitatus antedictos Sclavoniæ, a Friderico cessos Mathiæ fuisse, una cum Dalmatia Croatiaque deduco, dum Bani harum Regionum, clientes Mathiæ exprimuntur. II. Habemus ex autographo descriptum a nobis exemplar, *Datum Budæ, Die Dominico proximo post Festum Ascensionis Domini Anno 1262.* Mathiæ Regis, ad Capitulum Zagrabiense mandati, *pro parte fidelis nostri. Religiosi fratris Eustachii Prioris Claustri B. Nicolai Conf. Ordinis Prædicatorum Zagrabiæ fundati, ac universorum aliorum fratrum in eodem Claustro degentium - - ut - pro reformatione ejusdem Claustri, quod in maxima sui parte, quam plurimis ædificiis eget*, misso suo, assumptoque Regio homine ex quinque nominatis, fatum Conventum statuant ad dominium vadi in flumine Savi, *vulgariter Vadum Regium* vocatum, cum cunctis ejusdem vadi utilitatibus, proventibus, obventionibus lucris, pro præfato Claustro, infra spatium 5. integrorum annorum post sese immediate sequentium, percipiendis; *vigore litterarum nostrarum donationalium exinde confectarum.* Quæ monstrant anno hoc, Mathiæ Regis possessorium, superioris hujus Sclavoniæ. III. Eodem anno 1462. Fer. 4. post Fest. B. Laurentii Zegedinô, mandat Mathias Rex litteris suis, ut non negent testimonia sua, inquiens: *Fidelibus nostris, Zagrabiensi, Chasmensi, & de Posega Ecclesiarum Capitulis salutem & gratiam. Exponitur Majestati nostræ, in persona fidelis nostri Magfici Georgii Comitis de Blagai, admodum gravis quærella; quomodo vos, pro executione negotiorum suorum, ad ejus sæpissimas petitiones, in favorem spectabilis & Mgficorum, Martini de Frangepanibus, Segniæ, Vegliæ, & Modrussiæ Comitis; & Joannis Bitthovecz de Gereben Regni nostri Sclavoniæ, Bani; vestrum testimonium non mitteretis, in præjudicium eorundem* &c. Ubi, quia fata Capitula sibi fidelia, Rex exprimeret; prouti etiam Sclavoniam Regnum suum, eo magis consequitur, anno 1462. totam Sclavoniam, opera Joannis Varadiensis Eppi, Mathiæ subjectam fuisse, quod Martinus Frangepani, & Joannes Bitthovecz, quamvis titulô Banus Sclavoniæ, quà adhuc a Friderico non separati, causâ fœderum necdum ratificatorum publicatorumque, nequaquam per se, relatum orârunt mandatum; verum medio Comitis Gregorii de Blagai, quem *Fidelem suum*, Mathias exprimeret, haud autem Martinum Frangep. & Joannem Banum. Sane anno 1463. antequam pacta fœderis intra Fridericum & Mathiam subscripta fuissent, *Joannes Bitthovecz Banus*, Bona Capli Zagrabiensis Thoplica occupaverat. Martinus autem Frangepani, Feria 6. ante Pentecosten villas Capli Sifzeg, Prachno, Urithie, & Goricza spoliavit, & post subscripta die 19. Julii intra Fridericum & Mathiam fœdera, Caplum Chasmense, ad mandatum Mathiæ, Feria 6. post Fest. S. Michaelis de his inquirit, & Caplo quævis restituuntur. Anno autem sequente 1464. post Mathiæ Regis coronationem, fatus Martinus pro illatis damnis, coram Archieppo Strigoniensi, transigit. IIII. Illico ac coronatus erat Mathias, anno 1464. docentibus Eccl. Zagr. monumentis, nominatim mandatô, suaque Regia resolutione, expedita Budæ Feria 6. post Fest. SS. Tiburtii & Valeriani, Regni anno VII. ne Bani Sclavoniæ, a se constituti, Capitulum Zagr. in libertatibus immunitatibusque ipsi datis, a Regibus Hung. Bela, Andrea, Stephano molestent, uti Bani his disturbiorum temporibus molestabant; Banos Sclavoniæ constituit: *Emericum de Zapolya Gubernatorem Bosnensem*, & Nicolaum de Vylak Vaivodam Transilvaniæ, qui dum in decreto Mathiæ anni 1464. Banus Machoviensis exprimitur, in monumentis autem Sclavoniæ, *Banus Sclavoniæ*, vel adjunctum habuit inferioris Sclavoniæ Banatum, vel per Banum Machoviensem, designabatur inferioris Sclavoniæ Banus: Emericus autem superioris Sclavoniæ, uti etiam Dal. & Croatiæ, Bani erant, docentibus hæc sententiis ab Emerico latis.

His attamen non obstantibus, totam superiorem Sclavoniam, hac occasione Mathiæ paruisse, nec dicere nec statuere valemus. Verum est Art. 13. anni 1464. statui: *Regnum nostrum Sclavoniæ, & partes Transylvaniæ in omnibus antiquis bonis libertatibus. consuetudinibus & juribus suis conserventur.* Sclavoniæque Banos, in conclusione fati decreti exprimi, verum quoque est: Anno 1465. Mathiam concessisse Privilegium Universitati Nobilium

bilium Regni Sclavoniæ, ut *Proto-Notarium* communibus votis eligant, electum Bano præsentent, cui sigillum Banale (seu Regni Sclavoniæ) sub sigillis eatenus deputatorum consignetur. Ab expeditionibus sub sigillo hoc emanandis, non nisi media taxa in Curia Regia deponi solita exigatur. Juramentum etiam, in Curia Regia impositum, in sequentibus octavis Banalibus deponatur. Omnesque causæ (exceptis notæ infidelitatis; Personarum item in Hungaria officiolatus tenentium; vel subditorum Banalium; aut a Rege, a judicatu Banali exemptorum) in octavis Banalibus judicentur: utque appellatio fiat ad Curiam Regiam. (ut in extractu Monumentor. Reg.) Quin eodem hoc anno 1465. Feria 6. ante Dominicam Palmarum Comitatus Zagrabiensis, Emerico de Zapolya Bosnæ Gubernatori, Dalmatiæ Croatiæ; & Nicolao de Uylak, *Sclavoniæ Banis*, retulit inquisitionem jussu Mathiæ Regis factam, de quibusvis excessibus, per Joannem Bitthovecz tunc Sclavoniæ Banum; Cives item Civitatis Græcensis Zagrabiensis, ab annis 20. patratos; attamen tam fata modo Civitas, quam etiam Varasdinensis, in parte aliqua, Comitatus; hoc anno 1465. & sequentibus, Friderico paruisse (fors ob prætensas a Sigismundo Rege, factas olim Comitibus Ciliæ oppignorationes) deducuntur. Enimvero I. In expeditione contra Turcas anno hoc 1465. decreta (vide pag. 180. hist. Eccl. Zag.) eximendo Capitulum Zagrabiense ab exercituatione, disponit ut dent equos onerarios a bonis suis, *secundum ordinationem Friderici Lamberg Capitanei Castri Regii* (nempe Friderici, qui Regios gerebat titulos) *Csaktornya*. II. Capitaneus Civitatis Zagrabiensis, Christophorus Hachburger, Fer. 2. Pentecost. hoc eodem anno, scribit Csaktornya Capitulo: *Cives Regiæ meæ Mattis, apud me conqueruntur, quod aquas ipsis ab antiquo spectatas violentè occupaveritis - - - Georgio de Bexin bene notum est, quod nulla partium alteri parti, aliquod præjudicium aut damnum inferet, pactum esse. Hoc tamen in nostri absentia minime observatum est, cum velitis Civitatem Regiam juribus suis privare. Protector ejus sumus constituti, & homines quos familiares nostri detinuerunt, ita corigemus, ut amodo sciant, quomodo Civitatem Regiam, juribus privabunt. Et si tranquillitatem non vultis, de litibus vobis providebimus, apud filium Imperatoriæ Regiæ Mattis, cum tamen potius obsequia nostra præstaremus, si ea acceptaretis &c.*

Anno 1466. Mathias Rex *Osvaldum* de Zenthlaszlo, Episcopum Zagrabiensem, constituit; *Joannem autem Tuz* de Lak Dal. Croat. Bos. & Sclav. Banum; Item Joannem alterum Comitem Zagoriæ, in Banatu Sclavoniæ adjungit, docentibus hæc monumentis Eccl. Zagr. Hi, nescio qua de causa? turbârunt multum Imper. Friderici dominia, ut hæc ad Mathiam Regem devenisse, dubio careat, dicemusque infra. Verum qualiter? an reluitione prætensorum pignorum? aut armorum jure ob Turcas qui grassabantur, ut a pag. 181. Hist. Eccl. Zagr. videre est, eruere nequivimus. *Csaktornam* Anno 1470. Mathiæ Regis fuisse, evincit donatio relata a P. Joseph Bedekovich p. 229. Budæ expedita 1470. ubi: *Nos Mathias DEI Gratia Rex Hungariæ &c. - - Quod nos - - totalem possessionem Gardinovecz vocatam, in Comitatu Varasdinensi, & districtu Drava Muraköz* &c. Eodemque Anno *Joannes Ernuszt* de Csaktornja invenitur, anno autem 1474. Banus Sclavoniæ, ut mandatum Mathiæ Regis evinceret, quo jubet, Nobiles Comitatus Varasdinensis adstringi per eum ad solvendas Osvaldo Episcopo decimas. M. D. Adamus Franc. Kollar, Suæ Apost. Mat. a Consiliis, & Augustæ Cæsar. Reg. Biblioth. Custos Primarius, in Auctario addito Veleo Ursino meminit Articulorum pacis & concordiæ intra Imp. Fridericum & Mathiam Hung. Regem, Die ultima Novemb. item I. Decemb. Corneuburgi anno 1477. de terris, harumque conservatione, partis utriusque. Sed quia has non exscripsisset, si fieri potest, post pronam illam Augustissimæ Dominæ Nostræ, in utiles Reipublicæ litteras voluntatem, & editum auctoritate sua Regia art. XI. & XII. anni 1765. ut eas, pro suo amore, in bonas utilesqae litteras, exorare communicandas a Clementissimis Dominis nostris dignetur, oramus. Illæ spero dabunt docebuntque; quorum demonstrandorum ego impos sum. Interim non solum ex præmissis, sed sequentibus mox, indubium esse videtur: Mathiam, ultra Insulam Csaktornensem, Civitatem item Zagrabiensem, integrum totumque Zagoriensem veterem Comitatum, a Friderico Imp. recepisse, ea ratione, qua hunc olim, Bela IV. Rex tenuit posseditque. Vide pag. 204. &c. superius relata. Sane deducimus arguimusque hæc I. ex Diplomate concordiæ intra Fridericum Imp. & Vladislaum II. Regem nostrum 1491. sancitæ, relato in memorato Auctario per Eruditiss. D. Kollar a p. 239. ubi: *Quod ad tollendas & prorsus extinguendas hostilitates, guerras, - - - inter - - Reges, eorumque terras, principatus, dominia, subditos & incolas ex una; & serenissimum condam Dominum Mathiam Hung. & Bohem. Regem &c. consequenterque Sereniss. Principem & Dominum, Dominum Wladislaum - - ac Inclytum Regnum Hungariæ, Regna, Principatus, & dominia illi pertinentia, eorundemque subditos & incolas,*

las, partibus ex altera; dudum exortas. Et occasione juris - - post ipsius Domini Mathiæ Regis mortem, usque ad hæc tempora nostra continuatas &c. Inferius verò: *Conventum est, quod infrascripta loca - - consignari debent - - sunt hæc & nonnulla alia loca fere omnia apud manus Jacobi Zekel, videlicet Pethovia, Prysatcz, vel alio nomine Rain* (Runam latinè vocant, Sclavonicè Brefczi, Brefetcz) *Liechtenwald, Reichenstain, & si qua sint alia hic non nominata, eadem lege tradi debebunt* &c. II. Ex actis Regni Sclavoniæ publicis, sive protocollis, & Regni Articulis, pag. 272. hist. Eccl. Zagr. notam tunc omnibus prætensionem, loca superius generatim accepta, retulimus, videlicet: *Mokricza, Brefecz, Wisely, Kunsperg, Chetertek, Pisacz, Kosje, Szreda, Raka, Rogatecz, Trokenburg, Kerchko, Kostanievecz, Thurn, S. Peter, Fastenberg, Metlica, Kochevje, Chernovlje. Arces & districtus aliunde ad Regnum Sclavoniæ pertinentes, & in Comitatibus Regni Sclavoniæ existentes.* III. Ex monumentis oppidi Castrique Samobor, perspicuum est: *Castrum Samobor*, anno 1488. a Petro Tarnok de Maclikos Capitaneo Segniensi antea possessum, Mathiæ I. Regi venditum, atque ab hoc, Barbaræ Comitis Dujmy de Frangepanibus consorti, cum omnibus appertinentiis (oppido tamen excepto) pro *Castro Ormosd* intra eundem annum, datum cambiatumque fuisse. Ut hinc *Castrum Ormosd* sicut antea ad Frangepanos, sacramque Coronam pertinuisse clarum esset; ita post hoc cambium, Regium extitisse, atque omnino jurisdictionis limitaneæ militaris; ut successive sub Ferdinando I. Comes Franciscus de Batthyan, castri, militiæque Ormosd Præfectus, in Sclavoniam, ut infra dicturi, jurisdictionem militarem transtulerit. IV. Pondus mox relatis adfert diploma Vladislai, Decretis Regum insertum, de anno 1490. ubi: *Item quod ex quo præfatus quondam Mathias Rex, Austriam, & nonnulla Castra & Civitates in Stiria, Carinthia, & Carniolia, thesauro Regni Hungariæ aquisivit & obtinuit. Ob hoc promittimus & nos obligamus, quod - - absque speciali & expræsso consensu - - Dominorum Prælatorum & Baronum nunquam restituemus, sed teneamus ad Coronam Ungariæ - - nec aliqua mundi via ab Ungaria alienemus.* Proinde concludimus Mathiam Regem, non tantum Chaktornjam & Zagrabiam, at integrum Comitatum olim Zagoriæ, & ex parte Croatiæ Metlicam, Kochevje, Chernovlje &c. secundum jura legitima, superius suis locis insinuata, revindicâsse tenuisseque, si non ab anno 1466. dubio procul ab anno 1470. Quædam, haud ex præmissis, & aliis, Friderico reliquerit, sub obligatione pendendorum decem millium florenorum, dum ab his pendendis anno 1492. die 16. Martii Wladislaus Rex, eundem Fridericum Imp. absolveret. Exhibentur litteræ p. 265. fati Auctarii diplomatici.

Mathias Rex Sclavonia integra potitus, quam gubernandæ hujus rationem servavit, ex monumentis sequentia eruimus. In decreto anni 1465. Art. 19. abunde testatur, quæ fuit ex indicatis partium Friderici ac Mathiæ subditorum Sclavoniæ studiis & sequellis, consequendæ justitiæ ratio, quare tametsi anno 1464. per elargitum privilegium, ut retulimus superius regulasset quævis, occasione nihilominus anteriorum discordiarum, animositatibus ad consuetudinem deventis, dum anno 1467. Universitas Nobilium Regni Sclavoniæ in eligendo Proto-Notario consentire nequivisset, Rex *Joannem de Korotna*, Sclavoniæ Regni Proto-Notarium dixit, mandans illi sigillum tradi. Quod tametsi fecissent, tamen quia idem sigillum recepissent, tradidissentque alteri, Mathias Rex quævis judicia in Octavis S. Jacobi celebrata, ob hanc sigilli receptionem cassat. Hinc emanat, quod Protonotarius Sclavoniæ, *Regni* haud vero *Banalis* nuncupetur, eligaturque ex proponendis per Banum a Statibus Regni Sclavoniæ. Vice-Banus autem per Banum ex lubitu denominetur, hujusque officium cesset, Bani nominantis mutatione; Protonotarii autem maneat, sitque firmum. Anno illo eodem 1467. Joannes Thuz Banus, Ladislao de Gereben Vice-Banatum contulerat. II. Relatæ mox discordiæ causârunt, ut Mathias, Palatinorum Regni judicio Sclavoniam subjecisset, Banis hac ætate rebus bellicis occupatis. Binæ nobis sunt sententiæ, a Palatinis latæ. Hoc afflixit Sclavoniam, ut ad preces ejus, anno 1468. per diploma, Comitatus Varasdinensem, Crisiensem, & de Verovcze a Generali seu Palatinali judicio ad quinquennium eximeret: Birsagia insuper quævis usque ad tempus Coronationis suæ, per quemcunque incursa relaxando. Evoluto hoc Quinquennio, anno 1475. transegit Osvaldus Eppus Zagrabiensis, cum Nobilium pluribus, coram Palatino Michaele Orszagh de Güth. Hæc Palatini judicia, cum gravia Sclavis viderentur, nescio qualem conventionem cum Rege Mathia inniverant, dum unicè in extractu monumentorum Regni legerem: 1478. Rescriptum Mathiæ Regis, ad universitatem Nobilium Regni Sclavoniæ, quo mediante mandat, ut pecunia pro prorogato judicio Palatinali imposita, desumatur. Item 1481. de dato Zagrabiæ, mandatum Mathiæ Regis ad possessionatos homines Comit. Crisiensis directum, quo gratia datur convictis in actibus potentiariis, erga oblatum ab omnibus bonis, medii floreni subsidium, ad quod exigendum

Com-

Commissarios Ladislaum Bolffi de Deche, & Balthasarem de Batthyan denominat; una committens *Ladislao de Eggervara Regni Sclavoniæ Bano*, & ejus Vicebanis, ut per omnia gravamina ad præstandum oblatum subsidium eos compellant. Et quia semet opposuissent, notat extractus: 1481. Zagrabiæ, grationales Mathiæ Regis, proscriptis in postremo generali judicio in rebus & personis eorum, elargitæ; erga oblatum per Regnum unius fl. subsidium, per Ladislaum de Eggervara exigendum. Credo ego occasione hac restituta fuisse Sclavoniæ judicia, equidem lego in eodem extractu, 1489. Mandatum Mathiæ Regis, per Urbanum Eppum Agriensem transumptum, ne *Prorogatoriis Regiis*, in derogamen legum publicarum locus detur in judiciis. Item: 1489. Mathiæ Regis mandatum, quo, omnes sententiæ per Joannem de Korotna Protonot. Reg. Sclav. contra Osvaldum Eppum Zag. latæ, suspenduntur, quoad Privilegia Eccl. Zagr. revideantur. Priora firmari videntur art. XI. Diætæ 1478. Restitutio autem judiciorum art. 50. 1486. quo judicium judicatusque Comitum Zagoriæ aboletur, & causantes sedi seu judicio Banorum Sclavoniæ subjiciuntur.

Porro notandum hic venit, *Zagoriam* aliam esse, quæ olim erat in Chulmia, nunc Herczegovina, post hodiernum *Dabar*, quæ nunc Turcarum est; aliam in Sclavonia, intra hanc & Stiriam. Atque Zagoriæ hujus, ut hodie est, pars ad Stiriam pertinet, pars ad Sclavoniam Comitatumque Varasdinensem. De illa priore, hoc est Turcica, nullus hic sermo est. De posteriore autem, superiora nostra quævis intelligenda. Olim pertinebat, integer iste Comitatus ad Sclavoniam, adeoque ad Sacram Regni Ungariæ Coronam. Semper nihilominus quadam distincta ab aliis prærogativa gavisus deducitur. Sub Bela IV. Rege, ut limitaneus, vide p. 202. *Quod Nobiles de Zagoria* &c. Banorum immediate judicio, erat subjectus. Sub Sigismundo Comitibus Ciliæ, ut horum Principatus. Deinde suos habuit Comites proprios, ut Joannem de Bithovecz, Georgium Parisan (ex monumentis p. 154. H. E. Zag.) ac demum 1486. per art. 59. judicia hujus Comitatus Zagoriæ sublata sunt, ipseque secundum Belæ IV. ordinationem, foro judicatuique Banali fuit restitutus. Comes attamen Zagoriæ, quod servatus sit, conclusio Decreti anni 1486. demonstrat, ubi *Wilhelmo Comite Zagoriæ.* Fuit autem hac ætate, & sub Mathia Rege Comitatus Zagoriæ latissimus, uti ex superius deductis constaret. Quibus addas, quæ H. E. Zag. p. 183. de bellis Mathiæ ad Stiriam gestis retulimus. Successive ac sub Vladislao II. dum per fœdera partitus fuisset, pars Sclavoniæ relicta ad Comitatum Varasdinensem devenit. Varasdinensis autem Comitatus, ætate hac; non solum districtus erat Vinicensis, & pars Cis-Dravana, sed Insula quam hodie Muraköss, aut Chaktornjensem vocamus, spectabat. Demonstrant istud Veterum Carthæ; nam Conventus Chaktornensis PP. Paulinorum instrumenta (teste Fr. Josepho Bedekovich p. 232.) Chaktornjam in *Regno Sclavoniæ* esse, exprimunt, Donationes vero diversorum, apud eundem Bedekovich habent: *in Comitatu Varasdinensi.* Art. 34. anni 1498. Tricesimarum loca recensens habet: *Item in Sclavonia, Zagrabia, Nedelcze, Varasd, Muraszombath sunt Capitales tricesimæ.* His itaque temporibus, Comitatu Zagoriensi æque exstante, alii fuere, modernorum Comitatuum limites, ac sunt hodie; id quod instrumenta varia, luculentè demonstrant. Successivè sub Ferdinando II. partim ob Turcas, ad quorum potestatem, major pars Szimeghiensis Szaladiensisque Comitatus ceciderat; partim ob necessitatem confiniorum, Regum nostrorum arbitrio (cum eorum sit disponere pro *ratione Status*, prospicereque Reipublicæ) veteres illi Comitatuum limites, mutati sunt, ut commemoratione rationis olim habitæ, modernæ rationi derogatum nil velim.

Æquè res Sclavoniæ cæteras, pro beneplacito suo, deducitur ex diplomatibus, Mathias Rex gubernâsse. Post collatum honorem Nicolao de Ujlak, tituli Regis Bosniæ: idem Nicolaus titulo Sclavoniæ Banus legitur. Joannem Thucz, quamvis Banum constituisset; eum tamen transtulit, quia 1471. Blasius Magyar cum Damiano Horvath Scl. Bani, 1473. *Nicolaus Rex Bosniæ*, Sclavoniæ Banus, *Damianus autem Horvath* de Lietava Dalmatiæ, Croatiæque, in extractu monumentorum Regni habentur. Quin eodem anno *Joanni Ernuszt* Comiti Zoliensi, fato extractu docente, Titulum Banatus Sclavoniæ, ad dies vitæ contulit, jubens ut pro tali per Sclavoniam agnoscatur. Anno 1476. ex relatoriis Capituli Chasmensis, *ad Petrum Bocskay* Regni Sclavoniæ Banum, Petrus hic; Banus docetur, sed eum *Andrea Banffi*, quem Banum Dal. Croat. Sclav. fuisse, evocatoriæ per Capitulum Zag. factæ ad auditorium Regium docent. Anno sequente 1477. ex mandato quo indulget Comitia Sclavoniæ Crisy celebranda, ad ineunda consilia, contra Turcarum impetum, iterum *Joannes Thuz*, & *Ladislaus Egervara*, Bani docentur, Sclavoniæ. Ladislaum in officio ad annum 1483. perseverâsse, docent tot litteræ. Cui *Mathias Gereb de Vingard* 1483. successit, tenuitque Banatum, sub Rege Mathia. Disposuisse Mathiam quævis per mandata, mandata ejus demonstrant. Studuisse deducitur, ut privatas Regnorum Hungariæ Respublicas, Magistratusque tol-

tollat, & in unum corpus, quævis redigat. Anno 1468. item 1473. quod Comitatum Crisiensem ad Diætam evocasset, *Regales suæ* evincunt, quibus jubet, ut duos tresve Viros bene instructos ad Civitatem *Histropolitanam*, hoc est Posonium in anno 1468; Budam autem in anno 1473. mittant, æquales litteras credimus ad alios quoque Comitatus datas fuisse. Congregationes Regni universales, obtenta facultate a Rege, Bani celebrare poterant, haud secus. Anno 1477. Comitatui Crisiensi mandat, ut ad Commitia per Banos Regnorum Sclavoniæ & Croatiæ indicenda, interesse debeant: ipsis autem Banis indulget, ut Generalem instituant Congregationem, pro decernenda ordinandaque insurrectione adversus Turcas. Tribuit item privilegium Nobilibus Regni Sclavoniæ, eligendi penes Banum, specialem Capitaneum, qui ipsos ad insurgendum compellat. Anno autem 1481. sub Banatu Ladislai Egervara, ex edicto Mathiæ Regis prope Civitatem Zagrabiensem fuit generalis congregatio sub Commissariis Regiis Michaele Orszagh de Guth Palatino Hung. & Stephano de Bathor Judice Curiæ Regiæ, pro reformatione Status Regni Sclavoniæ, abolendis pravitatibus, extirpandis malefactoribus, & cunctis maleficiis. Quævis superiora ex extractibus per Ritterum factis desumpsimus. Legibus consuetudinibusque iisdem, quod universa sua Regna vivere procuraverit, testatur mandatum suum 1476. ad Banos datum, quo præcipit: judicari Regnicolas, per brevem evocationem, modo, quo in Hungaria tales evocationes fiunt. In relatoriis autem collectæ inquisitionis contra Osvaldum Episc. Zagr. & Joan. Thuz de Lak, ratione enormium violentiarum in anno 1472. refertur: Quod collectam per Comitatus Zagrabiensis judices inquisitionem, *juxta Hungariæ Regni consuetudinem, etiam renovare per Cap. Zag. postulassent: tunc idem Capitulum, easdem litteras, ob favorem præfati Domini Prælati ipsorum, ipsis Civibus* (Montis Græcen. Zagr.) *opportunas, dare & renovare recusasset, recusaretque etiam de præsenti.* Hinc quod iidem Judlium, ad Osvaldum accessissent, & Chasmæ repertum inhibuissent.

Porrò, Zagrabiensem Episcopum Osvaldum in ingratiis Mathiæ Regis ab anno 1470. fuisse reperio, non solum ex mandato Regis, ad preces Capli Zagr. Budæ 2. Januar. 1471. expedito, quo exponit: Capitulum quæri: in ipsorum Præbendariorumque ædibus, per exercituantes horumque descensus frequentissimos, desolationes causatas esse, hinc a se prohiberi Banis, Capitaneisque Regni, ne contra voluntatem eorum, cum cohortibus descendere, victualiaque recipere audeant; verum etiam dum in extractu monumentorum Regni legerem: *1472. mandatum Mathiæ Regis, ad universitatem Comitatus Crisiensis, ne Osvaldo Episcopo Zagrabiensi, velut contra æmulos Regis, nec per se, nec per homines suos insurgere volenti, adeoque Regi refractario, decimas persolvant, non attentis etiam ejusdem censuris Ecclesiasticis.* Quin vir quidam illustris, Suæ Apost. M. Consiliarius, & in publico officio constitutus, nobis aperuit, visas a se lectasque Osvaldi Episc. Zagr. *Proscriptionales*, ob receptum Joannem Quinque-Ecclesiarum Episcopum, quas obtinere, promissas licèt, nequivimus; ob mortem I. H. monumentorumque communium factam provisionem. De Osvaldi Eppi casus causâ, constituere nequimus. Inquisitio contra illum nomine Regiæ hujatis Civitatis collecta, Osvaldum suos habuisse exercitus evincit. His ille, prædas fecisse magnas, in Medve, Rakonog, villisque Regiæ hujus Civitatis accusatur, habet enim inter cætera: *Egr. Joan. de Buzla, Mathias Olasz, & Georg. Zubalo Capitanei gentium exercituantium Rdi in Xsto Patris Osvaldi Episc. Eccl. Zagr. ex consensu & voluntate ejusdem D. Eppi, Domini scilicet ipsorum, una cum quampluribus gentibus ejusdem Dom. Eppi, armatis & potentiariis manibus, ad dictum balneum* (in suburbio supra pontem Pyzanhoszt vocatum, sito, teste eodem instrumento) *dictæ Civitatis irruentes* - - - Ut tanto culposior deducatur Osvaldus, quod provisus gentibus exercituantibus, non solum adversus Regis æmulos non insurrexerit; sed grassatus per has oras deducatur. Interim successivè receptum fuisse in anteriores gratias Osvaldum, demonstrant ea, quæ a pag. 183. Hist. Eccl. Zag. posita sunt. *De Castris* quæ Mathias Rex, ad bellicos usus ordinaverat, locus hic narrandi non est, fors & circumstantiæ temporum, magis commendabunt prudentiam meam, silentio ipso; dum Mathiæ Regis gestorum, historiam scribendam pro scopo non haberemus, adeoque provisiones bellicæ, præteriri nunc possunt.

De Regno Croatiæ, notanda occurrunt sequentia. I. In dissensione illa, quæ erat inter Fridericum Imp. & Regem Mathiam, plurimi Croatiæ Procerum, Friderico adhærebant, cumprimis vero Frangepani, ut ideo a Mathia Rege privati exutique castris plurimis fuerint. Anno 1464. Martinus Frangepani gratiam meruit, at cesso Regi Castro *Krupa*, quod a Teutonicis redemerat, Castra Regia, *Kosztanicza*, *Sztenichniak*, *Lipovcz* cum horum pertinentiis, lege ea accepit, ut a morte sua continuo ad Regem devolvantur. Insuper ob alia Marti-

ni

ni servitia, in Turcarum excursionibus testata, Castra *Szrad*, *Busin*, *Cladussa*, & *Ostrovicza*; Item Castella Gradecz & Komogovina, possessiones præterea *Kreschick*, Pervin, & Molenja, cum oppido Lipa, titulo novæ donationis accepit, estque statutus Fer. 5. ante Fest. S. Helenæ, nemine contradicente. Item successivè Comites Frangepani, donatione nova provisi fuère, eorum, quæ superius p. 225. ex instrumento patent. *Bachar* nihilominus, quibusdam Anconitanis donatum a Mathia fuisse, instrumentum sequens evincit. Repositum est hoc tabullario Regni Sclav. cum aliis ad Cathianerum olim exaratis.

„ Coram nobis Magnifico ac Clariss. D. Joan. Cozianar; hac parte Commissario Regio „ dignissimo comparet, & se præsentat Presbither Petrus Jacobus dictus Jacominus de Flu- „ mine, Procurator. Et procuratorio nomine Nobilium Thomæ & Stephani fratrum de Dio- „ nisiis Anconæ Civium, & hæredum D. Alexandri Cinthii eorum patris; dicens, narrans & „ proponens primo: in modum solennis libelli, seu qualis qualis petitionis; contra & adver- „ sus hæredes quondam Magnifici Comitis Bernardini de Frangepanibus, & quamcumque ali- „ am personam pro eis, seu eorum nomine, judicio legitimè comparituram. Quod cum olim „ felicissimæ recordationis Mathias Rex Ungariæ & Bohemiæ, titulo donationis concesserit, „ quodam Castrum cum villis, juribus & omnibus suis pertinentiis, situatum in Regno Croa- „ tiæ, Bachar nuncupatum, olim Nobilibus Francisco Cintjo, Vincentio, Petro, Hierony- „ mo & Alexandro fratribus de Dionisiis Civibus Anconitanis, ob merita prædicti Francisci. „ Et de mandato & commissione prædictæ R. Mattis, per Capitulum Zagrabiensis Ecclesiæ, „ dicti fratres, in pacifica possessione dicti Castri immissi fuère; & sine contradictione alicu- „ jus personæ, in dicta pacifica possessione perstiterunt quam pluribus annis, & usque ad mor- „ tem præfati Serenissimi Regis, & prout constiterit. Qua morte secuta, olim Magf. Comes „ Bernardinus de Frangepanibus, nullo juris colore, sed auctoritate propria, ausu temerario, „ omni justitia, & æquitate postergata, violenter & manu armata invasit dictum castrum, & „ ipsum cum omnibus juribus & pertinentiis suis occupavit, præter ac contra voluntatem di- „ ctorum fratrum, animo privandi ipsos fratres, eorum, dicti Castri pacifica possessione. Et „ taliter occupatum de potentia detinuit toto tempore ejus vitæ, & prout constiterit. Et suc- „ cessivè ejus hæredes adhuc occupant, & detinent hoc, indebitè & injustè. Propter quod fra- „ tres prædicti, & successivè præfati Thomas, & Stephanus eorum fratrum hæredes, „ multa & varia damna, insuper & expensas passi sunt, ac indies patiuntur. Quare cum „ prædicta vera sint, merito dictus Procurator, dicto nomine petit per vos, & officialem ve- „ strum condemnari; & condemnato, juris remediis cogi & compelli dictos hæredes, seu pro „ ipsis intervenientes, uti dicti castri usurpatores, ad resignandum & restituendum, præfatis „ Thomæ & Stephano; uti hæredibus dictorum Francisci, Vincentii, Petri, Hieronymi, & „ Alexandri, dictum Castrum, cum omnibus juribus & pertinentiis suis, & omnibus damnis, „ interesse & expensis - - - debitis, quibus protestatur. Petens dictus Procurator, dicto no- „ mine, super prædictis omnibus & singulis, sibi jus & justitiam ministrari. Quod non tan- „ tum dicto modo, sed & omni alio meliori modo, via, jure & forma, quibus fieri possit. Sal- „ vo jure addendi &c, non tamen se astringendi &c. „ Patet hinc *Bachar* Regni Croatiæ esse, & Regum Hungariæ collationis.

2. Croatiam si non totam, majorem profecto ejus partem, Mathias Rex, ob bella cum Turcis, aliisque habita, militaris jurisdictionis jurisque tenuit, & gubernavit. Hinc privatorum Castra plurima, hunc in finem exolvit. Constant hæc ex fassione in Die Cinerum anni 1470. Joannis filii quondam Simonis de Kladus, qua fatetur se in juribus avitopaternis per Comites Segniæ, aliosque damnificatum, & spoliatum Castro *Kladus* esse; Castrum quoque *Peéch*, ipsi abripere velle. Proinde cum Joannes Tuz de Láak Dal. Croat. & Sclav. Banus, & Curiæ Regiæ Mgr, cum exercitu Regio pro reformatione confiniorum Dalmatiæ & Croatiæ, ac Castrorum Regiorum *Klisz* & *Zyn* expugnatione advenisset, semet Castrum *Peech* eidem tradidisse, petendo: ut sibi expensæ reformationis exolverentur, alia possessio in loco tuto sibique conveniens traderetur. Accepto ergo Prædio *Blagussa*, item 4000. fl. semet utrumque Castrum *Peéch* videlicet & Kladus cum pertinentiis in perpetuum resignare. Quam fassionem suo consensu roboravit Mathias. Banos Dalmatiæ Croatiæque jam distinctos a Banis Sclavoniæ tenuit; jam eosdem, quosvis autem ad arbitrium suæ voluntatis.

Pro *Stiria*, quæ bella gessit Mathias, quia meminimus Hist. Eccl. Zagr. pag. 188. non est ut repetamus. *Gurfeld* Castrum in potestate Mathiæ fuisse, evincit contractus ratione decimarum cum Andrea de Kreyg libero Domino, in eodem Castro Gurfeld die Solis 15. Junii anni 1477. initus celebratusque, inter monumenta Eccl. Zagr. sub Nro 123. teste Georg. Marcellevich. Timon habet ad annum 1482. *Mathias Rex Castris quæ a Bernardo acceperat, præsertim Castro & urbe Friesach cum Vicedominatu illius decedere noluit*; eò

quod Bernardus sine ipsius consensu Imperatori reconciliatus fuerit; eique datam fidem fregerit. Idcirco castra ea retinuit, usque dum vixit; ac non nisi post mortem ejus per Fridericum Archiepiscopum recuperata sunt. Citans Hund. in Metrop. Salisburg.

De Dalmatia dicendum est. Sigismundo mortuo, curam recuperandæ hujus, relatæ superius discordiæ de Regum successione impediverunt. Deinde bella Turcica. Mathias Rex de stabiliendo sibi Regno erat primo solicitus. Occasione hac, Venetæ opportunitate uti non omiserunt, primumque amicitiam omnem, erga Mathiam Regem sunt testati. Interim dilatandarum rerum suarum, quam fuerint studiosi, superius ex Platina meminimus. In epistola apud Pray Par. 3. pag. 275. ex Gobelino, legere est: *Jussisti vivente genitore meo arma quæ in Dalmatia sub Venetorum manu erant, cruciatæ nomine collecta, ut ad eum* (Stephani nempe Ultimi Regis Bosniæ, patrem) *mitterentur, non placuit Senatui Veneto: jubeto* (ad Pium II. hæc scribuntur) *ad me modo mittantur, fortasse majus Imperium invenies, quando mutata est mens Venetorum, & Turcis feruntur indicturi bellum. Hoc peto, ut & Legatum ad Hungaros mittas, qui meam causam Regi commendet. - - Hoc pacto salvari Bosna poterit, alioquin peritura est &c.* Hæc, primis Turcarum motibus restitisse Venetos non testantur. Anno 1463. Turcis sese extendentibus, ut habet chronicon Turcicum Wolffg. Drechsleri, *Veneti instructam classem, liberaturi Corinthum in Græciam miserunt, sed re infecta sunt reversi*, ut fors bene lamentaretur Mathias in epist. a Pray p. 278. *ingenuè fatemur, solos nos impares esse, tantis inimici opibus & copiis. Nimis profectò, nimis lentè ac tenuiter in hac æstate, tam gravi nostro, immo communi periculo Apostolica providet Sedes, & reliqui Christiani. - - - Quapropter fraternitatem vestram iterum monemus, ut semel tandem avertat a nobis, vel saltem ex æquo dividat hostem. - -* Raynaldus ex Cod. MS. Vallicellano refert fœdus intra Mathiam & Sereniss. Rempublicam, adversus Turcas 1463. Indict. XI. Die 22. Septemb. in Sirmio, Varadino Petri innitum. Hæc an fuerint solennia pacta, aut tractatus pactorum, meraque promissa? ego non definio. *Mathias*, in epist. ad Ducem Venetiarum *edition. Cassoviensis* ordine 10. quà occupatam Segniensium navem cum mercibus 60. aureorum, petit remitti & restitui, talia bonæ vicinitati, & amicitiæ mutuæ, *præsertim vero*, inquit, *illis tractatibus & promissis quæ nobis Magnificus Petrus Svedo orator, nomine ipsius Illmæ Dominationis fecit* non responderent. Ut rectius promissa fuisse arguam, quam solenne fœdus, cum isthic apud Rajnaldum, Ducis *Christophori Mauro* nomen legatur, haud autem suorum Oratorum. Ducem autem Petro-Varadinum venisse, ad ineunda illa fœdera, referi ab aliquo non legerim; minus autem Sirmium anno 1463. aut anterioribus annis sub Venetorum fuisse potestate. Sinceram cum Venetis amicitiam a Mathia Rege cultam fuisse, argumento est, quod Galliæ nunciis (vide Pray p. 306.) reliqua inter reposuerit, *dignissimum videtur - - ut Venetos, & præsertim principalissima totius Christianitatis capita, Sedem videlicet Apostolicam & Imperatoriam Celsitudinem prius, - - - super his aliquantulum redderet certiores.* Quod item, Venetiarum Duci egisset gratias, pro submissis ad suam coronationem Oratoribus specialibus.

Officia memorata causabantur, ratione cumprimis Dalmatiæ, si ab electo Rege Mathia, difficultatibus variis quoad Coronam laborante, cessio Dalmatiæ obtineri posset; tum & Turcarum metus. Sane summa curarum perpetuò serenissimæ Reipublicæ, quod Dalmatia fuerit, satis superque superiora demonstrant. In memoratis superius, pro Regno Hungariæ discordiis, dum Petrus de Thallovicz, Auranæ Prior, Comes Clissiæ, Banusque Dalmatiæ & Croatiæ fuisset; dumque is ut superius recensitum, nullum pro Rege Ungariæ agnosceret, at unicè suam a Sacra Regni Corona dependentiam: dum item decimas a Sigismundo olim, pro Castrorum conservatione applicatas, Archieppo Spalatensi remisisset; a Venetis in amicitiam tractus est, quæ fecit: partium eum Serenissimæ Reipublicæ. Sic enim Farlatus ipse, Tom. 3. p. 394. *Erat Comes Clissæ* Petrus de *Thallovicz juris fiduciarii vinculo Regi Hungariæ obstrictus, Banus Dalmatiæ & Chrobatiæ, quem Veneti cum ejus fratribus jampridem in amicitiam receperant, cum eoque fœdus sociale junxerant, ut Veneta diplomata testantur.* Amicitia hæc fecit) ut olim Jadrensium cum Venetis, quod amicorum quævis dicantur esse communia) prætensionem juris ad Clissam, Auranam, cæteraque, quæ in Dalmatia Regum Hungariæ erant. Hinc etiam *Laurentius* Zannius Archieppus Spalatensis, dum accusaretur, suoque Chirographo exarata, comperta diceretur fuisse epistola (fatetur ista Farlatus loco citato) quod arcis Clissiæ venditioni 30. millium numuum argenteorum Stephano Duci S. Sabæ & Vaivodæ Bosnensi favisset potius, ac Reipublicæ, proditionis damnatus, Venetiasque vocatus, mereri non potuit, ut Sedem suam dehinc videret. Porrò Venetæ erga Mathiam Regem, illa exercuerunt officia, ut plane annua stipendia, (agnoscentè istud etiam Cl. Farlato,) quemadmodum olim Ludovico I. præstarent. Hæc stipendia, cujus summæ fuerint?

fuerint? eruere non valui. At videntes Mathiam Regem, Segniæ maritimas res promovere; Ragufeos Mathiam *pro Domino eorundem* naturali recognofcere; Herzegovinam five Ducatum S. Sabæ, eundem cum Principe cambiâffe, timore pro Dalmatia correpti, curas cogitationesque fuas alio converterunt, præcipue cum intellexiffent; & Mathiam Ragufæ clam fuiffe, luftraviffeque Dalmatiam; ac eundem Catharina mortua, ad Beatricem Regis Aragoniæ Ferdinandi filiam, vota ferre. Adeoque pro Dalmatia metuentes, Mathiam fufpectum habuère. Mox dicta patent ex Mathiæ Regis epiftolis, tam ad Ragufeos datis, quam & Venetiarum Ducem, ubi epift. 58. fignificat: *Conftituimus pro defenfione Chriftianitatis certas provifiones facere, & inter alia mittere gentes noftras, & neceffaria quædam ad caftra illa, quæ Illmus Princeps S. Sabæ, noviffimè pro Contracambio nobis affignavit.* Quod vifitationem attinet, formam gubernii moderni Ragufeorum, a Mathia conftitutam occafione hac, a Ragufeis acceрimus. Matrimonium Mathiæ cum Beatrice dubio caret.

Venetæ ergo perfpicientes, quid evenire poffet, non folum repetitis vicibus, naves Segnienfium prædati funt (atteftantibus hæc, Mathiæ epiftolis) verum ftipendia illa negârunt, prætextu eo, ne Imperatorem, fibi offenfum redderent. *Ex hoc tempore*, ita Timon, *præftita Corvino a Romano Pontifice, Venetoque Senatu ftipendia abrogata funt, ne adverfus Cæfarem illi opem adferre viderentur. Intercepta hæc ftipendia, a Venetorum Societate, benevolentiaque animum Regis abalienârunt. Succurebat eidem occupatæ olim Dalmatiæ memoria.* Infuper magis e re fua futurum rati, cum Turcis clam pacti funt, & cum eodem amici effecti. Hæc teftatur in Chronico Turcico Drechslerus, fcribendo ad annum 1478: *Veneti cum Mahomete fœdus iciunt. Chalcide armis, Scordrâ deditione extorta. Polliciti eidem funt quotannis octo aureorum millia, ut pontica navigatio pateret mercatoribus. Tradita eodem tempore infula Lemnos, & Tænarum Laconiæ promontorium.* Demonftrat hæc Mathiæ Regis epift. 29. ad Cardinalem Aragoniæ, ubi: *Vaticinatique inter alia fumus, Venetos nulla ratione retrahi poffe a confortio & focietate Turcorum, quibus ita inviolabili fœdere connexi funt, ut nulla poffint ratione inverti. Prædiximus & hoc quod poftea manifefte patuit - - Venetos omni ftudio fabricare cum Turcis, quæcumque cognoverunt fore Chriftianis rebus - - detrimento: quemadmodum noviffimè fecerunt, quando ipfi Turcos non folum induxerunt, ad invadendam terram SSmi Domini noftri, fed quo commodius id fieret, etiam præfidio Turcis affuerunt. Sed nos miramur de SS. D. noftro Pontifice Summo, qui fic Venetorum favorem fuftinet, ut alios Principes, & imprimis Sereniffimum Dnum patrem noftrum Ferdinandum contemnat &c.*

Ob Præmiffa, difguftus varii intra partes ennati funt. Mathias enim, ut apud Timon (Palatini Comitis Legatus fcriberet) occafione Coronationis Beatricis, *ubi in itinere infolenter Veneti, cum proximi vellent effe Regi, cum dedecore remiffi funt ad primum ordinem, ut ante omnes Principes, & Principum Legatos incederent. Cum in templum ventum eft - - Venetis poftremo loco relictis.* Veneti econtra, non folum memoratas naves prædati funt: ftipendia dari confueta negârunt: verum arte omni infulas Maris Adriatici, Comitesque illarum ac Croatiæ in partes fuas perducere ftuduerunt; quod donationum Andreæ II. vigore, illi, quibus donatæ fuiffent, aut ipfæ Infulæ libertate donatæ, *proprietarii* earundem cenferentur, confequenter donata fibi, vendere, infcribere quirent, vel pro libertate fua, cui luberet fefe affociare & conjungere. Pondus exhortationibus attulit, illa Mathiæ Regis ordinatio, ut Dalmatia a Judicio Palatini dependeat, Palatinusque in ea certas obtineat infulas. Quasvis immunitates Dalmaticarum Infularum præmiffa conftitutione tolli prædicatum creditumque eft. Accedebat confideratio illa, quod Venetæ cum Turcis fœdere jungerentur, pateretque mercatoribus Venetis libera per pontum navigatio, adeoque cum infulæ illæ, vicinaque Dalmatiæ loca, navigatione vitam fuftentarent, ad Venetam protectionem inclinârunt, præcipue dum nec in Mathia fpes erat, ut fic providere valeat, tutam fecuramque ut reddat navigationem per maria; nec in Socero fuo Ferdinando, fperare poterant, tanquam inimicos Papas Romanos habente. Videntes infuper, ab exemplo Ragufeorum, rejici univerfos a Venetis, qui in eorum non effent conjunctione, fefe Venetis conjungere ftuduerunt, potiffimum Romano Pontifice rebus Venetis valde ftudente. Frater quidam Blafius Ragufeus, Spalati beneficia obtinuerat, fed quia Ragufei, fefe fubditos Venetorum efficere noluiffent, a Duce *Joanne Mocenigo* anno 1479. inter cætera decretum eft. *VI. Quo petunt quemdam fratrem Blafium Ragufeum parum dominio noftro fidelem, fpectativam impetraffe pro obtinendis multis beneficiis in Dalmatia pro fumma ducatorum 200; illiusque vigore beneficia ultra fummam ducatorum 600 obtinuiffe. Refpondetur nos nullo pacto intendere, quod idem fr. Ragufeus in terris & locis noftris, aliquod beneficium habeat,*

beat, & si quod haberet, ex illo penitus sine ulla exceptione expellatur; & ita efficacissime per litteras nostras, Rectoribus nostris Dalmatiæ jubebimus. Exhibet Decretum integrum Farlatus Tom. 3. p. 404.

Ex relatis processit fontibus, ut insulæ illæ, residuumque Dalmatiæ, quod post Sigismundum, Sacræ Coronæ suberat, ad Venetos respicerent, accedentibus Romanorum Pontificum, erga Venetos favoribus. Paulus II. qui Pio II. successerat, suique antecessoris teste Platina inimicus fuerat, Venetus erat. Sixtus IV. Pauli Successor fovit Venetos, ut adversum hos, Italiæ Principes bellum decernerent. Innocentius VIII. ab exemplo Pauli II. bellum cum Ferdinando Neapolitano, Socero Mathiæ gessit, ut Dalmatæ protectione Pontificum confisi, sesèque absolvendos, ut olim Spalatenses a Martino V. a jurata debitaque fidelitate Regibus Ungariæ & Sacræ Coronæ, ad Venetos non solum inclinati essent, sed ad eorundem protectionem confugerent. Calcar addidit, tam Joannis Thuz de Láak, Dalmatiæ Croatiæque Bani, quam & Joannis Frangepanis, ad Venetos Venetiasque transitus. *Joannes Thuz* pluribus a Mathia gratiis decoratus, cum anno 1470. ad Banatum Dalmatiæ Croatiæque fuisset translatus, credito sibi etiam exercitu Regio ad succurrendum Castris Regiis Klisz & Zyn, inescatus Venetis deliciis, tametsi ad Banatum Sclavoniæ 1476. restitutus; tamen cum res Venetas fovisse depræhenderetur, Regisque sui ordinationibus contrairet, permisissetque Turcas per Hungariam grassari, 1479. ad constitutum sibi Zagrabiæ terminum non solum non comparuit; verum Venetias cum liberis & fortunis, 60. aureorum millibus secum asportatis, aufugit. Joannes æquè Frangepani Comes Vegliæ (tametsi Mathias adversus rebelles Insulanos, per Blasium Magyar eundem tueri vellet, decrevissetque) anno 1480. Venetias profugit. Recole hic superiora a p. 215. *pro Veglia* &c. Pontifices Romanos rata hæc habuisse, sat superque demonstrant Mathiæ Regis epistolæ Cassoviæ 1743. editæ, ut ex his, quivis intueri poterit. Hunc itaque in modum, Veglia cæterisque privati sumus. Tum illico quævis ad Venetos non sunt devoluta, cum articulo 12. anni 1485. statuatur: *Dalmatia subjacere debet judicio Palatini, & pro proventibus habet in illa certas insulas.* Itaque ex insulis illis, quædam remanserant sub S. Corona, quæ mortuo Mathia, exemplum Vegliensium sunt secutæ. Relatum item monumentum p. 225. Stephano Bernardinoque Frangepaniis anno 1481. elargiri nequivisset, si in insulis Dalmaticis nil juris possessoriique sibi remansisset. Accedit post insinuatos superius p. 280. Priores Auranæ, plerumque Dalmatiæ Banos, *Auranæ Prioratum* sub Mathia tenuisse. Sub Vladislao II. Rege Anno 1490. Bartholomæus Berislo de Graborja malæ memoriæ, Auranæ Prior fuit. Anno 1493. proscriptus, & 1495. conjectus in carceres. Post cujus obitum 1500. Petrus Berislo Wesprimiensium Eppus, Prioratum fuit consecutus. Post hunc Mathias de Baracska, qui obiit 1528. quocum etiam Aurana, occasione discordiarum inter Ferdinandum I. & Joannem de Zapolya desiit, ut Priorum Auranæ memoria deinceps non occurrat, sed Gubernatorum, titulò purè. Quod nunc Præposito Eccl. Zagrabiensis foret attributum, ut DEO miserente alibi dicturi.

De Bosnia atque Servia, dum Regnorum horum ex instituto memorias non tractamus, patent ex prioribus notitiæ. Post Stephanum ultimum Bosniæ Regem, Mathias Regum Bosniæ *Titulos*, pro servando jure Regum, Ujlakiis contulerat. Banos quoque *Jaiczæ* constituerat &c. Despotas Rasciæ recepit. Duces item S. Sabæ, ut præter superiorem epistolam suam, monumenta plura demonstrarent. Dominium *Kyskemlek*, vulgo *Reka* in Comitatu Crisiensi, olim Duces S. Sabæ donatione Mathiæ Regis possedisse, litteralia instrumenta evincunt. Communicamus hic donationis anterioris confirmationem a Mathia factam 1469. Hæc præter tot memorias alias, aperit hujus ætatis limites intra Croatiam Bosniamque dum exprimit: *Castrum Camengrad in finibus Regnorum Croatiæ Bosniæque existens.* Est autem sequens

„ Nos Capitulum Spalat. memorię commendamus significantes quibus expedit vniuersis, præsentium per tenorem, quod accedens ad nostram præsentiam Veñ D. Ioannes Tomco Marnauich Bosnensis, Canonicus Sicensis, qui nobis exhibuit quoddam Priuilegium cum sigillo maiori, dupliciqæ pendenti, olim Matthiæ Serenissimi Regis Hungariæ &c. humiliter petens d. Priuilegium de verbo ad verbum facere accopiari, scribi, & translatari, cuius tenor talis est.

„ Mathias DEI Gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Seruiæ, Gallicię, Lodomeriæ, Comaniæ, Bulgariæque Rex, Omnibus Christi fidelibus, pręsentibus & futuris, præsentium notitiam habituris, salutem in omnium Saluatore. Ad vniuersorum notitiam harum serie volumus peruenire, quod nostræ Maiestatis veniens in præsentiam Magnificus Comes Tomco Marnauich, de Zuonik, eiusdem loci in Regno Bosnæ perpetuus Comes, & Dominus in Voyniza, Regnique Rassiæ, Starosta, nobis dolenter exposuit, quod cum Nos pri-

„ dem

„ dem pro fidelium seruitiorum gratuitis meritis, per eundem, & Iurkadinum eius filium, „ nobis & Sacræ Coronæ Regni nostri Hungariæ, sub locorum, & temporum varietate fideli- „ ter, & constanter exhibitis & impensis, Castrum Camengrad, cum suo Territorio in finibus „ Regnorum Croatiæ, Bosnæque existens, cum omnibus eiusdem Castri, Villis, Terris, locis, „ possessionibus, vtilitatibus, & pertinentijs, Terrisque curabilibus, cultis, & incultis, Ag- „ ris, Pratis, Pascuis, fænetis, siluis, nemoribus, Montibus, Vallibus & Collibus, Vineis, & „ Vinearum promontorijs, cuiuscunque metalli fodinis, aquis, fluuijs, pistrinis, piscaturis, „ aquarumque decursibus, molendinis, & molendinorum locis, & generaliter quarumlibet „ vtilitatum & pertinentiarum integritatibus quouis nominis vocabulo vocitatis, sub suis ve- „ ris metis & antiquis limitibus, alijsque Iuribus, & Præeminentijs, atque Priuilegijs Domi- „ nij eiusdem Castri, ac eius districtus, prout fusius continetur in litteris nostris sub anno „ Domini 1464. mense Nouembri, Budæ cum sigillo pendenti, quo ante coronationem vteba- „ mur datis, quas hic pro expressis haberi volumus, ipsi suisque carnalibus hæredibus Suc- „ cessoribus, & Posteritatibus vniuersis in perpetuum dederimus, donauerimus, & contribue- „ rimus, nihilominus tamen Magnificus Ioannes Thuuz de Lak Regni nostri Sclauoniæ Ba- „ nus, eundem Comitem Tomco in prędicti Castri quieta possessione, quibusdam fisci nostri, „ & sui Banatus iuribus perturbare voluerit, & velit; Idcirco nos, qui nullius fisci nostri, „ Banatusve Iura quietæ Possessionis donationis prædictæ nostræ, quouis colore, siue prę- „ textu obstare intendimus, neque volumus, antelatas donationis nostrę privilegiales litte- „ ras in suo robore perpetuo valituras approbamus, & ratificamus, easque, & in eis omnia „ contenta, non obstante decreto in Alba regali, tempore coronationis nostræ edito, in quo „ declaratur quod infrà lapsum vnius integri anni omnes litteræ Serenissimi q. D. Ladislai „ Regis Hungariæ immediati Prædecessoris nostri, & nostræ ante Coronationem nostram da- „ tæ, confirmari debuissent, alioquin viribus cariturae relinquerentur, ex certa nostra scien- „ tia, & de Potestate nostra Regia pro, prędicto Comite Tomco, Iurkadino eius filio, eius- „ que hæreditatibus, & Posteritatibus vniuersis, innouan̄ perpetuo valituras, confirmamus, „ supplentes omnem defectum, si quis præter lapsum vnius anni, aliquove alio prætextu, „ vnquam obijci posset, quinimo volumus, & authoritate nostra Regia decernimus, vt præ- „ sens Privilegium simul cum prædicta donatione, in suo vigore permaneat, ac perduret, „ perinde ac si infrà lapsum vnius anni ad confirmationem præsentatę fuissent. In cuius rei „ memoriam firmitatemque perpetuam, pręsentes concessimus litteras priuilegiales penden- „ tis, & authentici sigilli nostri duplici munitione roboratas, datum per manus Reuerendis- „ simi in Christo Patris D. Stephani Cardinalis Colocen̄, & Bacchien̄ Ecclesiarum Archiepi- „ scopi, locique eiusdem Colocen̄ Comitis perpetui, Aulæ nostrę supremi Cancellarij fidelis „ nostri dilecti: Anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo nono, Kalendas Mar- „ tij, Regni nostri Anno duodecimo, Coronationis verò quinto, Ven. in Christo PP. DD. Io- „ anne Strigonien̄, eodem Stephano Colocen̄ Archiepiscopo, Ioanne Varadien. postulato, Ag- „ rien, Transiluanien. sede vacan., Osualdo Zagrabien., Ioanne Quinqueecclesiarum, Al- „ berto Vvesprimen., Demetrio Iaurien., Vincentio Vuacien., Ioanne Chanadien., Thoma „ Nitrien., Benedicto Electo & confirmato Bosnen, Nicolao de Bathor electo Sirmien., Ni- „ colao Thininien., Segnien. sede vacante, & Nicolao Modrusien. ecclesiarum Episcopis, Ec- „ clesias Dei feliciter gubernan.; Item Magnificis Michaele Orzag, regni nostri Hungariæ „ prædicti Palatino, Ioanne Pangratz de Dengeleg, & Nicolao Cupor de Monezlo Vvaiuo- „ dis Transiluanis, Comite Ladislao de Palotz Iudice Curiæ nostræ, eodem Io. Thuuz de Lak „ regni nostri Sclauoniæ, Nicolao de Vvilak, ac Matthia de Maroth, Macomen. Banis, ho- „ noribus Banatuum Dalmatiæ, & Croatiæ regnorum nostrorum, nec non Seuerinien. va- „ can, Ioanne de Rozgon Thauernicorum, annotato Ioanne Thuuz de Lak, & Friderico „ Lamberger Ianitorum, Bartholomeo de Belterok Pincernarum, Nicolao de Heduehuara da- „ piferorum, Nicolao de Zeech Agazonum nostrorum regalium Magistris, & Nicolao de Al- „ solindoua Comite Posonien̄, alijsque compluribus Regni nostri Comit. tenent.

„ Nos verò petitionem suam adimplere volentes, reuerenter vt tenemur dictum Priui- „ legium inspeximus diligenter, & cum inuenimus non rasum, non cancellatum, nec in ali- „ qua sui parte suspectum, licet antiquitate in aliquibus apicibus languidius, ita tamen, vt le- „ gi possit, ideo ipsum lectum, ac ipsum legi, & auscultari fecimus cum præsenti copia no- „ stra, & quia ad insimul benè concordabant ad instantiam, & requisitionem dicti D. Io- „ annis, hanc præsentem paginam in formam priuilegii redactam, sigillo pendenti nostri Ca- „ pituli solito, & antiquo, fecimus muniri, & confirmari, per manus infrascripti Cancella- „ rij nostri. Datum Spalati in nostra Metropolitana Ecclesia sancti Domni, sub Anno Do- „ mini millesimo, sexcentesimo, atque vigesimo primo, indictione quarta, die vero decima-

„ quarta mensis Ianuarij. Ego Lucas Gaudentius I. V. D., & admodum Reu. D. Capituli
„ Metropolitanæ Spalaten̄ Cancellarius ad supradicta præsens fui, in fidem me subscripsi, &
„ sigillo maiori dicti Reuerendi Capituli, in cera viridi, munimine roboraui de mandato &c.
„ sequitur inde nomen Michaelis Parhich Notarij publici Sibenicen̄, alterius exempli ex pręfato transumptoris, cum legalitate Comitis Sibenicensis, eiusdemque Cancellarij, ac sigillo
„ S. Marci, nec non insigne Tabellionatus pręfati Notarij &c. Præsens copia extracta fuit ex
„ suo proprio originali, quod asseruatur in Archiuio sacri Collegij S. R. E. Cardinalium, &
„ cum eo collata concordat. In fidem in Palatio Vaticano hac die 4. Februarij 1627. Romæ,
„ ita est Ioannes Baptista Laurus, sacri Collegij Secretarius &c. loco ✠ sigilli.

Mathiam Regem servandorum jurium Regalium, fuisse studiosissimum, quævis demonstrant. Pium II. ut Patrem coluit. Hic Pontifex vere testatus est, quod Mathiæ scripserat: *Pontificem habes, qui & justi est cultor, & quemque in suo jure servare desiderat.* Hine quia cuivis, quod suum est tribuebat, occasio Mathiæ Regi non fuit, differentiarum cum Pio. Sed Magno doctoque Pontifice anno 1464. decedente, lites statim ennatæ sunt. Origo harum fuit ergà Venetos affectus. Moris vero est Romanæ Curiæ, sic aggredi unum, ut aliud quoque prætendat, hac ut ratione, cedat prætensioni alteri, aliam consequatur. Commotum itaque dum videret Mathiam ob propensionem & affectus erga Venetos asserendamque illis Dalmatiam, cum maris Adriatici dominio, jus collationis beneficiorum Mathiæ disputare incepit. Hæc, Regis Mathiæ 27. epistola evincit, ubi exprobrato nimio erga Venetos effectu, continuat: *Fuit & hoc nobis grave, quod sua Sanctitas jus nobis nostrum, quod in lectionibus Prœlatorum Regni nostri a Prœdecessoribus nostris Regibus devolutum est ad nos, turbare voluit, cupiens aliis, cum prœjudicio nostro, & juris nostri detrimento, de Episcopatu Modrusiensi, qui ad nostram electionem semper pertinebat & pertinet, complacere - - credimus talia Sanctitas sua non faceret, si sciret quanti momenti ea res, apud Nos Hungaros reputetur. Quod quidem his diebus patuit: cum certos Regnicolas harum partium feceramus convenire, a quibus tanti clamores sunt contra Nos habiti, quod Nos jura nostra negligamus, quod profecto veriti simus, ne populus omnis in seditionem verteretur. Quœ ut Sanctitas sua apertè cognoscat, certa esse debet, duplicatam illam Crucem, quœ Regni nostri insigne est, gentem Hungaricam libentius triplicare velle, quam in id consentire ut beneficia & Prœlaturœ ad jus Coronœ spectantes, per Sedem Apostolicam conferantur - - - Nos quidem S. Sedi Apost. semper obedientes sumus, & a teneris annis, usque ad hoc tempus semper obsecuti fuimus omni studio: verùm exspectaremus, ut nostra jura non solum non turbarentur apud Apostolicam Sedem, sed ab aliis turbare volentibus Sedes Apostolica nobis assisteret, & nos contra alios adversari volentes, in nostris juribus antiquis conservaret.* Divinare ex his nolim, dum ait triplicandam ex defensione jurium Regalium potius Crucem, an non olim ex simili causa fuerit duplicata? Verum consideratione tenoris epistolæ hujus, inferri posse censeo: olim culpa caruisse, tueri jura Regum & Coronæ, esseque felices modernos quosdam Scriptores, quod a Mathiæ epocha distent, dum audacter adversus jura Regum & Sacræ Coronæ, scribere non exhorescunt, ea taliaque, quæ supra a pag. 251. recensuimus, pabulum audaciæ præbente, famosa illa Bulla Silvestrina, a Levakovichio supposita.

Ultra hæc, quævis quæ ad disciplinam pertinent Ecclesiasticam ordinavit. Testes rei hujus sunt Decretorum suorum articuli, quos quisquis combinaverit, veritatem videbit. Episcopos ab eo castigatos, Scriptores refferunt. Osvaldum Zagrabien. proscripserat, Joannem item Quinque-Eccl. Immo Primatem ipsum præclusum fuisse scribunt. Monasteriales non necessarios sustulit, ut testantur monumenta, quosdam transtulit, ut Dominicanos Zagrabiâ, ad Civitatem Regiam, quos inde etiam ut non necessarios, amoverat causa excursionum Turcicarum. Denique admonuerat Conventuum Regularium superiores, de reformandis Regni sui Monasteriis, ipsique istud Regi spoponderant, teste epistola sua 19. dato per Regem iis ad hæc subsidio. Sed admoniti, cum excusationes texerent, tempusque reformationis protelarent, Rex auctoritate sua anno 1486. claustrales reformavit, istud demonstrantibus XI. XII. 1486. anni articulis. Articulo XI. ait: *Quia propter incuriam & negligentiam Abbatum & Prœpositorum Regularium, potissimum verò constitutionem non observantium, Conventus eorum, multum inordinatè, dissolutè, & scandalosè vivere, ac in emendationibus litterarum, & in executionibus faciendis plurimas enormitates & falsitates committere solent, idcirco de Regiœ Majestatis voluntate - - conclusum & definitum est - - Quodve ipsi Abbates & Prœpositi simul cum omnibus eorum Fratribus, regularem vitam, juxta ordinis sui statuta servare teneantur.* Articulo 12. statuit: a Diœcesanis Episcopis, bis annis singulis visitandos Conventus. Si occupati aut impediti nequirent, ut hanc visi-

visitationem, per Vicarios suos, Præpositos, aut alios doctos Ecclesiasticos, facere teneantur. Visitatores si repererint: per Abbates, vel Præpositos Regularium, regulam non observari, vel alias malam vitam ducere; aut Episcopis suis inobedientes esse, ut deponantur, melioribusque eorum beneficia conferantur. Fratres autem Conventus, qui mali & inobedientes fuerint, per visitatores ejiciantur. Concludendo: *Et sic neque in litterarum emanationibus, neque aliis in rebus falsitas committi poterit.* Multum satisque antecessores quoque Reges studuerunt, ut Bela IV. Sigismundus &c. ut licentiam Conventualium arcerent, in expediendis falsis litteris, præjudiciis, & prætensione illa, quævis illorum religiosa sanctaque esse. At anterior Mathiæ Regis dispositio evincit, præjudicia eorum emendari extirparique nequivisse. Quare renovatis S. Ladislai & Colomani per Mathiam legibus, quidam ejecti fuere; quidem verò maluerunt discedere, quam Episcopis, & superiori Regiæ dispositioni obedire, ob suas ut dicebant immunitates. Sed hæc ad Regularium historiam cum pertineant, ab ulterioribus refferendis abstinemus. Celebris illa *Generalis absolutio*, nunc etiam practicari solita, Anno 1464. occasione cruciatæ, per Fr. Marinum de Curzula Ordinis Minorum de observantia Vicarium Bosnæ &c. (vid. Farl. Tom. 3. p. 398.) Jadræ 6. Aprilis est præscripta: *Misereatur tui &c. Indulgentiam &c. Dominus Noster JEsus Christus, pro salute generis humani crucifixus dignetur te absolvere. Et ego auctoritate D.N.J.C. & BB. Petri & Pauli Apost. & SSmi in Xto Patris ac D. N. Papæ Pii II. in hac parte tibi concessa, & mihi commissa absolvo te plenariè, ab omnibus peccatis tuis, ore mihi confessis, & corde contritis; & restituo Te communioni fidelium, & Sanctæ Matris Ecclesiæ Sacramentis. In Nomine Patris &c.* Si vero fuerit in articulo mortis, dicat: *Et remitto tibi pœnas purgatorii, & restituo te illi innocentiæ & puritati in qua eras, quando baptizata fuisti, quantum Claves S. Matris Eccl. se extendunt, In Nomine Patris &c. Et si in hac infirmitate non decesseris, remaneat tibi ipsa salva gratia, donec fueris in mortis articulo.* Hæc ad Theologos, noscendumque auctorem & epocham, nescio quo in Concilio? approbatæ hujus absolutionis generalis, cujus valor alligatus dicitur, unicè PP. Minoribus S. Francisci. Obiit Mathias anno 1490. Nonis Aprilis. Vide Timon &c. hæc enim, ejusque tot cætera, nostri non sunt instituti. Bonfinius, Ranzanus, pluresque alii, copiosè de Mathia scripserunt.

XIV. *Vladislaus II.* Antecessoris Regis Mathiæ erga Rempublicam Regnumque Hungariæ studia, uti effert L. 1. Illm. *Isthuanffius*; ita Proceres Coronæ accusat, scribendo: *Proceres Pannoniæ ac Nobilitas - - adeo corpora atque animos laxaverant, ut labante sensim militaris disciplinæ atque religionis cura - - non aliud quam suis commodis studere, nec, tametsi hostes terra marique imminerent, quisquam eorum Rempub. capessere; sed omnia per otium & ignaviam transmittere; Regiam auctoritatem Magistratuumque honores, non ad publicum decus, sed ad privatum quæstum revocare; denique Rempub. ex bona deterrimam reddidisse viderentur. Et quo magis libidini atque luxuriæ suæ fræna laxarent - - aliis competitoribus - - - præteritis: Vladislao Casimiri Regis Poloniæ filio, tunc Bohemis imperitanti, quietis & otii appetentissimo homini Regnum detulêre: Eumque - - - Albæ solenni ritu sacro diademate ornavêre.* En tanti testis relatione, causam electionis, velocisque coronationis, Regis Vladislai II. Isthvanffium roborant, Decreta sub Vladislao publica, quisquis hæc meditando combinandoque legerit. Enimvero Dipl. confirmationis an. 1490. elargitum, privata partium studia, fatis superque testatur, studiaque Mathiæ, factasque ab eo provisiones *Novitates* exprimit, ut a Vladislao abrogandas. Sane quam Regalis auctoritas arctata, Vladislai Regis electione fit? non tantum diploma memoratum demonstrat; at Decreta dehinc lata. Decreto anni 1492. fatetur Vladislaus: *Placuit tandem eisdem Dominis Prælatis & Baronibus, ut - - unam Diætam seu Congregationem generalem - - indiceremus.* Uti ad jussa Statuum, indicta fuerat Diæta; sic evolvens articulos, ubivis mandari, legesque poni, jam coronato Regi Vladislao, a subditis suis, depræhendet. Art. 1. *Regia Majestas - - conservabit - - aboleat, - nulla ratione exigat,* atque ita per sequentes Art. 18. *exercitus generalis* restringitur ad casum, quo officiales & exercituantes adversariis resistere non possent. Neque tum Prælati, Banderiati, Regnique Nobiles, more exercituantium ducendi, præscribuntur; hæc ultro explicantur art. 19. Banderia integra Art. 20. restringuntur ad personas Nro 400. Nobiles possessionati de 20. portis, hoc est, ut isthic explicaretur, de integris possessionibus colonorum 20. (singula ergo possessio integra, hac ætate portam constituebat) unum equitem; Nobiles autem unius sessionis, hoc est Colonis carentes, de decem domibus ad unum equitem exercituantem, dandum obligantur. Heu quæ justitia? quæ pauperum oppressio? dum decem domus pauperum, eidem oneri subjiciuntur, ac portis 20. provisi. Articulo 28. sic arctatur Mattas Regia, *ut præter voluntatem Prælat. Magnatum & Nobilium* nil disponere possit; nec victualia, & Sarcinarum suarum vecturas habere. Quæ, aliaque satis Isth-

Isthvanffianam narrationem confirmant. Vladislai porro indulgentiam, & quietis amorem, usitatum illi *dobse*, hoc est bene, innuit; ut Timone teste, Rex *Dobse* appelletur: quod narrantibus, aut petentibus quidpiam, non aliud fere, quam *bene*, respondere fuerit solitus. Quæ harum sunt partium, meique instituti, summo compendio colligimus.

Intellecta Vladislai electione, *Prætendentium* Coronam, motus continuo sunt secuti. *Maximilianus* Viennam recepit, atque non solum per Hungariam; sed & Stiriam, Sclavoniam, Croatiamque excurrit. Profecto Isthvanffio teste, post Vladislai coronationem, ad Maximilianum defecerunt, ex Sclavonia hac nostra, Civitas Regia Montis Græcensis Zagrabiensis; Joannes item Alapi, cum aliis compluribus, adeoque cum Varasdinensi, Zagoriensique Comitatu. *Jacobus* item *Szekel*, (quem siculum scribit Isthvanffius) Petoviæ Rachensburgique sub Mathia Præfectus. *Ladislaus de Egervara* Dal. Croat. Sclav. Banus, quarum fuerit partium? dubium mihi est, ob sequentem Jacobi Zekel Capitanei Supremi de Ormosd, anno 1490. die 7. Septemb. scriptam epistolam ad Banum: *Quæ nobis scribit Mag. Vra, ex parte Capli, ut ipsorum jobagyones, ad labores Castri nostri Ormosd, mittere nollit, intellexi; cum tamen si sciret Mag. V. in quo deserto habitamus loco, non dubitamus quin V. M. propter nos, jobagiones de partibus Velike* (est in Comitatu Crisiensi) *auxilio præsenti nobis, aliquantisper non dirigeret, sicuti & nos facere nitimur M. Vræ omnibus nostris, & etiam in persona, auxiliari ubi opus fuit V. Mag. Nam jobagionibus eorum hactenus protector fuimus, ab omnibus inimicis alienis, neque hucusque eosdem talibus petitionibus molestavimus, nisi nunc. Sed si ipsos tædet hæc nostra petitio, aut recusaverint, fors & nos jobagionibus ipsorum, protector & adjutor ulterius non erimus.* Croatia quoque Maximiliano quod adhæserit, testis est Isthvanffius, & Tabulæ pacis, Posonii die 7. Novemb. An. 1491. inter Fridericum III. Imp. & Maximilianum Romanorum & Hung. Regem, ab una: parte ab altera Wladislaum Hung. & Boh. Regem sancitæ, exscriptæ autem ab Illmo immortalique Dno, & Viro eruditissimo, lumineque Patriæ, D. Adamo Franc. Kollario, ac adnexæ Ursino Vellio Auctar. Diplom. a pag. 238. quas ibi metitando legere, ne dedigneris lector erudite. Nos ex his excerpimus notamusque sequentia.

Primo. Nec Fridericum Imp. nec Maximilianum, jure Imperii, Hungariam prætendisse, verum ut verba fœderum: *Et occasione juris, quod idem Dom. Maximilianus Rex, ad ipsum Regnum Hungariæ, vigore cujusdam inscriptionis habere dinoscitur, post ipsius D. Mathiæ Regis mortem.* Quæ iisdem talibus, ultro firmantur a pacto 10. ad 23. ut vel horum consideratione, erroris damnentur, qui Hungariæ Regnum, obnoxium Imperio esse, scribunt. adò: *Thobias de Bozkowitz & de Tschernohora*, hoc est *de monte Nigro* (nam cserna Gora, montem nigrum exprimit) uti Capitaneus erat Generalis, Maximiliani Regis; ita dubitari vix posse, testaretur: Montem illum nigrum, sub Mathia Rege, hujusque prædecessoribus ad Regnum Croatiæ non pertinuisse, præcipue cum fatus Thobias, tantorum fuisset possessor, ut ex iis tabulis videre est. 3. Dubitare non sinunt, memoratæ Tabulæ, Croatiæ Comites, Maximiliano favisse, dum constituitur: *Item cum Comites Croaciæ in hoc bello Romanorum Regi adhærentes, conquerantur de bonis ipsis ablatis, conclusum est, quod omnia & singula eorum bona & jura, que postquam Romanorum Regi adhæserunt, perdiderunt, eis restitui debent.* - - 4. Castrum Sonberg, hodie Sumberg, Thobiæ fuisse, testantur tabulæ. 5. Conventum quoque est: *Quod Cæsar & Romanorum Rex hanc pacem & unionem sub generalibus scripturis, Sanctissimo Dno nostro, & Collegio Cardinalium intiment, Sanctitatem suam certiorem reddendo, quod hunc Dominum Vladislaum Regem, deinceps pro vero & indubitato Hungariæ Rege habeant & recognoscant.* Nec est mentio, vel conferendi Vladislao Regni, vel eidem confirmandi. Qualiter autem intelligi oporteat, verba: *obedientiam quam præstiterit acceptent*, a pag. 284. ex Pio II. interpræte idoneo retulimus.

Adversabatur quoque Vladislao Regi, *Joannes Corvinus* Dux, & Mathiæ Regis filius naturalis. Hic, ut recte observat Isthvanf. *necessariam potius quam honestam* cum Vladislao fecit pacem, recepta videlicet Sclavonia, Croatiaque ad Adriatici maris oram, ut si absque liberis decederet, omnia ad Regnum Hungariæ revolverentur. Sane absoluta Ducali, Regiaque prope auctoritate, ad Joannem Corvinum prædicta devenisse, tot numero instrumenta evincunt & demonstrant. Donationum ab eo factarum, non reminiscimur, ne privatorum juribus nocere voluisse arguamur. Sed ultra illas, Ducatum Joannis Corvini demonstrant memoratæ tabulæ, ubi 7mo conventum est: *Cæsarea, & Regia Romanorum Mattes, ipsum Jacobum Zekel - - requirere debebunt, quod omnia & singula castra - - - restituat. Et ne is, sese vel per fidem præstitam, vel alio modo, ab ea traditione facienda, excusare possit;* Conventum est: *Quod ipse D. Wladislaus Rex, similiter & illustris Dominus*

Dux

Dux Corvinus (quandoquidem Regnum cum eodem Duce concordavit, quod hujusmodi Castra Regno reddere debeat) eidem seriosè scribant & admoneant, ut hujusmodi loca - - - cedat in effectu &c. Corvini Ducis in iisdem pactis, est & dehinc memoria. Hinc Civitas Montis Græcensis Zagrabiensis, quæ uti recensuimus Maximiliano se subjecerat, Joanni Corvino cessit. Enimvero in Festo S. Michaelis anni 1491. *Joannes Corvinus Sclav. Liptoviæ & Opaviæ Dux*, in Civitate ut exprimit sua, Montis Græcensis Zagrabiensis, Ladislao de Egervara, Dal. Croat. & Sclav. Bano: Item Vicebanis Antonio de Paak, Castri sui Medue, & Michaeli Oroz, & Gregorio Benkovich Civitatis suæ Zagrab. Capitaneis modernis & futuris significat: Capitulum Zagrabiense a se in protectionem eam talemque recipi, qua sub Rege Mathia genitore suo gaudebat, mandatque: ut in sua persona & vice, idem Capitulum protegant. &c.

Quamvis porro hæc pactata sic fuerint, cum Maximiliano Rege, Duceque Corvino, Sancitumque ut conventa, proximis Comitiis, communi statuum consensu roborentur firmenturque, in Decreto nihilominus anni 1492. confirmationis; non invenio vestigia. Præfatio hæc innuit, exprimendo: *Et facta atque inita pace & concordia sub certis conditionibus, primum cum Serenissimo Principe D. Maximiliano Rom. Rege* &c. - - *Aliis demum hostibus forensibus fusis fugatisque: domesticis vero & intestinis bellis - - sedatis, omnia in pacem concordiamque reduxissemus.* Attamen exordiô, Vladislaus primus omnium, (si tamen successivè non fuisset additum, cum nec in sequentibus decretis; nec in aliis communiter diplomatibus, titulo illo usum fuisse observem) *Sclavoniæ - - Rex* adhibet, ad indicandum facilè, se Ducatus, Ducisque Corvini Regem esse; in conclusione autem Ducis *Joannis Corvini* non est mentio; at Ladislai de Egervara Dal. Croat. & Scl. Bani. Quin Art. 25. adversus inita fœdera, cessamque Viennam statuitur: *Metæ intra Ungariam & Austriam ab antiquo tempore habitæ, per quondam Dominum Mathiam Regem, de novo rectificatæ & recuperatæ in eodem statu per Regiam Mattem relinquantur & teneantur. Et quod de metis inter Ungariam & Moraviam, nec non Poloniam similiter rectificandis Majestas Regia decernat, quid pro utilitate Regnorum melius sit faciendum.* En ænigma & lusum. *Sclavonia* cessa estò fuerit Joanni Corvino, articulo 26. statuitur intra cætera: *Mardurinas in Regno Sclavoniæ exigi consuetas Majestas Regia - - exigi faciat.* Art. 41. duæ octavæ in Sclavonia celebrandæ ordinantur. 42. Banus excluditur ab officio Judicis Ordinarii &c. art. autem 70. intra eos recensetur, dum statuitur: *Si qui vero Judices Regni Ordinarios, aut eorumdem Vicegerentes, scilicet Vice-Palatinum, - - Vice-Banum &c. verberarent - - in nota & pœna perpetuæ infidelitatis convincantur.* Immo non obstante cessione facta Corvino Sclavoniæ, adduntur separatim *Articuli Nobilium Regni Sclavoniæ.* Ibi legendi. Sane elargitum occasione electionis suæ statibus diploma, inter decreta Regum insertum, statibus etiam Sclavoniæ Vladislaus exmisit. Anno 1491. condolet suo rescripto Sclavoniæ de hostilitatibus & vexationibus perpessis, promittendo se provisurum, & constantem fidelitatem commendando. Quin eodem anno monet, ut expirantibus cum Turca induciis, Regnum Sclavoniæ juxta conventionem cum Nunciis Regis initam, pecunias mardurinales, & integrum subsidium Hungaricum persolvat, non obstantibus Regni excusationibus: quod per pecunias exercituales esset exhaustum: quod pecunias mardurinales non alias, quam dum per Regnum Hungariæ, lucrum Cameræ præstaretur solvere teneantur: denique quod juxta antiquam consuetudinem, nonnisi dimidium Hungarici subsidii præstare teneantur. Ab anno 1491. causâ cessæ Joanni Corvino Sclavoniæ, nulla evolvi, aut reperi Wladislai Regis ad Sclavoniam hanc, mandata, aut dispositiones quaspiam, demptis præmemoratis in decreto anni 1492. contentis.

Porro cum sub Rege Vladislao, ut recensuimus, publica reipublicæ cura, reputari incoaverit, ex privatis quorundam commodis & auctoritate, Regiaque potestas arctata ita sit, ut publica Vladislai decreta, cuivis demonstrarent, & inter cæteros Articulos, 33. anni 1492. quo; & *Regia Majestas, & Regnicolæ* Palatini judicio subjiciuntur, proptereaque Palatinus Regis Statuumque pari voluntate eligendus statuitur. Hinc Rege & Statibus superior eminentiorque evasisse deducitur, dum ipse judicio nullius subderetur. Ab exemplo hoc, Bani Sclavoniæ, Croatiæque, quævis sibi licere sunt arbitrati, seseque ab omni foro & judicio cujusvis immunes prætendebant, ut p. 162. hist. E. Zag. Comesque Joannes Draskovich Banus, credito huic privilegio successivè renunciavit, Actis publicis testantibus. Art. 108. ut ajunt *Oligarchiæ* satis prospexit, dum Nobiles mediocres & pauperes ultra quatriduum non expectandos jubet, concludendo: *Non venientes vero, vel non comparentes non obstante eorum absentia, omnia per comparentes conclusa, pro rato habere teneantur.* Confirmatisque 1492. anni articulis, addit Rex: *Sed quia iidem Domini Prælati, Barones, & Regni Proceres super hujusmodi articulis* (nempe ratione decimarum, Ecclesias. beneficiorum,

collatione Comitatuum, & cæterorum negotiorum) *certis ex caufis & rationibus, debitam atque perfectam deliberationem ad præfens facere nequiverunt*, ideo *de voluntate DD.* Prælatorum & Baronum & Regni Procerum ad futuram Diætam tales rejiciat. In Decreto 1495. femet ad officium *Confiliarii* reftringit, dicens *Noftro Confilio.* Decreto 1498. fatetur: femet occafione Coronationis fpopondiffe, libertates diminutas, *ad utilitatem eorum* (fcilicet Prælatorum, Baronum &c.) *reformare & renovare*, quod etiam ex latis articulis ibi, fatis apparet. Quin 1507. Decretum conditur fine Rege, & Rex regulatur art. 5. *Si quæ præter eorum* (nempe Affefforum & Confiliariorum) *fcitum faceret, nullius fint vigoris, atque firmitatis.* Memorandi funt plures articuli, ut X. 1504. quô agnofcitur: *Omnes ferme Conftitutiones Regni hactenus factæ, inter fe difcrepare videntur.* Nec mirum dum quævis *in confuetudinibus* radicari exprimuntur, ut ex lubitu Protonotariis confuetudines prætendentibus 1498. art. 6. ftatuatur: *Quoniam autem Magiftri Protonotarii, in judiciis difcutiendis femper confuetudines Regni allegare cofueverunt, ob hoc hujusmodi confuetudines antiquæ confcribantur, & fi quæ videbuntur Regiæ Matti, ac Dominis Judicibus, rationabiles & legitimæ non abufivæ, nec irrationabiles, fecundum eas judicetur. Eligatur autem Mgr Adam per Regiam Mattem qui easdem connfuetudines confcribat, & Domini Regnicolæ illi provifionem facient, & cum eo fuperinde concordabunt.* Magifter Adam, quid confcripfit? qualem provifionem a Regnicolis accepit? & qualiter in confcribendis confuetudinibus concordaverit? me latet. Werbœczius autem quid fecerit? fuum teftatur tripartitum.

Sclavonia noftra, videns Majeftatem Regiam ad infinuatam conditionem reductam pofitamque; Ducalem quoque Joannis Corvini Ducis poteftatem fuffere nequiens, fibi 1492. Articulis illis Sclavonicis, fatis profpexit, fignanter art. 8. 9. 10. 11. Immo quamvis fub anterioribus Regibus, ftatutis Regni Hungariæ parere deprecabatur, diftinctaque ftatuta condiderit, nunc non folum in Diæta fuos edidit articulos; verum repetitim habet: *hoc fiat eo modo, ficut in Regno Hungariæ.* Quare Duci fuo fuit incommoda, totaque Eppo Ofvaldo adhæfit. Epifcopus illico poft Diætam 1492. adverfus Joannem Corvinum, apertum gerit bellum, pugnantque invicem. Duce, Regem eatenus interpellante, & ad inita fœdera provocante, quamvis juberet Rex Epifcopum arma ponere, tefte attamen Ifthvanf. *Ofvaldus quoque Epifcopus Zagrabienfis ejusdem Corvini oppidis per vim adimendis* (an. 1493.) *imminebat, nec Regis juffu, ab armis difcedendum arbitrabatur.* Neque folus erat Epifcopus, juffa Regis contemnens, verum Ifthvanffio tefte plures alii, Frangepany quoque; ut edoctus *Joannes* Dux, de iis quæ Rex Ofvaldo refcripferat, videns item tantas potentias & confufiones, fponte cefferit, meliorem ratus privati, quam Ducis conditionem. Epiftola Regis ad Ofvaldum eft fequens: *Quæ intra vos, & Joannem Corvinum ratione Caftelli & oppidi Rakonok contigerunt, & qualiter ordinavit Banus inter vos & Caftelianos ejusdem, pariter intellexi ex litteris & Nuntiis veftris. Qui, licèt vobis refferent relationem noftram, fcimus tamen etiam. Itaque contenti fumus, quod Caftellum & Oppidum prædictum, tam per vos, quam per ipfos Caftellanos ad manus Ladislai Egervara, & præfati Bani noftri, propter certas rationes, interim quousque nos de proprietate hujusmodi Caftelli & oppidi difcernere poterimus, affignentur; & volumus ut illud ita affignetis, nomine Noftro interim tenendum. Præterea intelleximus: quod Turci omnes vias Caftri noftri Jaicza undique obfederunt, ita ut ad id victualia hactenus inferi nequiverint; gentes quas habetis deputetis in fubfidium cæterorum fidelium noftrorum, quibus præcepimus, ut omnibus modis poffibilibus victualia imponant ad caftrum ipfum. Caffoviæ fer. 2. poft Feft. SS. Corp. Chrifti anno 1494.*

Poft refignationem Ducatus Sclavoniæ, a Corvino factam; Rex Vladislaus hanc qualiter quave ratione gubernaverit, jufti foret voluminis, quævis cum fuis circumftantiis, politica, bellica, juridica complectendo defcribere, monumentisque firmare. Quare bellica ex Ifthvanffio atque aliis videnda. Quod Politica, vel juridica attinet; hæc eruditus doctusque lector, ex extractu monumentorum fequentium metiri, cognofcereque dignetur. Hæc autem Cl. Ritterus, teftatur partim in Regni Tabullario, partim Cameræ Aulicæ Regiæ Vien. extare. Itaque

Imò: 1494. Mandatum Vladislai ad Capitaneos, belliductores, follicitatores & levatores gentium five exercituum, fonans: ne miles condefcenfiones faciat in bonis Nobilium; verùm in oppidis & Civitatibus, ibidemque non rapto fed pecuniis fecundum limitationem Bani Regnor. Dal. Croat. & Sclav. *Ladislai de Kanifa*, fe fuftentet & vivat. Item mandatum Regis Vladis. 1494. ad Banum D. C. & Scl. Ladisl. de Kanifa, ne Nobiles infolita exercituatione oneret; in cafum autem neceffitatis, Prælati & Barones fuas gentes penes Banum deputa-

re

re teneantur, a qua tamen exercituatione *Petrum Gudovcz* quia Vice-Protonotarium, ex antiqua consuetudine vult exemptum.

Anno prædicto 1494. *Ladislaum Egervara* Banum fuisse, superior Regis evincit epistola. Adjudicatoriæ item Palatinales, pro eodem Bano & filio suo Stephano, contra illustres Dnos Gregorium & Joannem, filios condam Stephani Regni Russiæ Despotæ, super facto statutionis Castri oppidique Kostanicza in Comitatu Zagrabiensi existentium, cunctarumque possessionum & villarum, ad eadem pertinentium, fol. 82. item fol. 110. Cam. Reg. Aul. Vien. Intra eundem nihilominus annum Ladislao in Banatu successit *Ladislaus de Kanisa*, teste superiori extractu, prouti etiam Mandato Regis Vladisl. (teste Raitsanio) quo, *Joanni Corvino* Scl. Duci, possessorique Civitatis Varasdinensis exagerando præcipit: ut violenter occupatas possessiones Szent-Jakob, & Szent-Jllie, ad Castrum Varasdinense nunquam spectantes, cum resarcitione damnorum, Georgio Comiti Zagoriæ remittat, secus commissionem habens Banus Sclavoniæ Ladislaus de Kanisa, damna aliter etiam desumet. Hoc item anno Ladisl. de Kanisa Banum Decembri mense fuisse, mandatum statutionis peragendæ per Cap. Chasmense, sub sigillis Vice-Banorum Benedicti Thurocz, & Ludov. Peker, evincit. Sed anno sequente 1495. Banatu privatus est. *Joannes Corvinus* officium hoc in his circumstantiis suscepit. Enimvero

1495. Mandat Vladisl. Joan. Corvino Scl. Dal. & Croat. Bano ut omnes cujuscumque status, præcipue autem in Comitatibus Crisiensi & Werovcze, Vajvodas (qui non nisi furta & perversitates patrabant) sub notæ infidelitatis poena, deponat. Ipseque Corvinus Banus dato diplomate securos reddit Sclav. Status, quod dehinc Vicebanum extraneum non sit creaturus, modo *Joannem Giulay* pro hac vice acceptent. Hoc 1496. Vladislaus roboravit, constituens ut Vice-Banatus non nisi indigenis ex potiori Nobilitate conferatur. Constituit item, ut causæ a Bano ad Curiam Regiam deducantur, abinde ad Banum pro executione remittantur, secus latæ sententiæ nullæ essent. Joannes Corvinus Ducis titulo usus, qua Scl. Croat. Dalm. Banus *ex Bihacs* in Fest. Exalt. S. Crucis, mandat *Georg. Castellanffi*, & *Ludov. Peker*, *Sclavoniæ Vice-Banis*, & omnibus Regnicolis: si qui ex Carniolia vel Carinthia reperirentur, ut arrestentur, idemque mandat, omnibus officialibus in Modrusio. Hoc eodem anno Vladislaus Rex elargitur diploma Regno Sclavoniæ, super insigniis, tenoris sequentis.

„ Uladislaus DEI Gratia Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, „ Gallíciæ, Lodomeriæ, Cumaniæ, Bulgariæque Rex, nec non Silesiæ, & Lucenburgensis „ Dux, Marchioque Moraviæ, & Lusatiæ. Ad perpetuam rei memoriam. Decet Regiam „ Majestatem justis, & congruis precibus condescendere subditorum, & ipsos subditos de ple„ nitudine gratiæ suæ continuis honoribus afficere; ut dum suo subjecti dominio suave jugum „ se portare senserint, fortius accendantur, ad observanda suscepta debitæ fidelitatis exercitia. „ Tunc enim subditi in virtute lætantur boni Præsidentis; cum eos non in antiquis solum„ modo legibus, & consuetudinibus suis studiose fovet & conservat; sed insuper novis extol„ lit honoribus, & Regalis magnificentiæ adornat donativis.

„ Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire; quod, cum his „ diebus in hac civitate nostra Budensi una cum nonnullis Dominis, Prælatis, & Baronibus „ Regni nostri fuissemus constituti, fideles nostri nobiles, & egregii Bernardus de Thurocz, „ Georgius Capitánffi de Desznicza, ac Nicolaus Voikffi de Voikoucz, nomine, & in persona „ *universitatis nobilium Regni nostri Sclavoniæ*, nostræ Majestatis accedentes in conspectum, „ exponere curaverunt; quod, quamvis illud Regnum nostrum Sclavoniæ ab antiquo ha„ buerit pro armorum insigni unum Mardurem, & his armis usque præsentiarum semper „ usum fuerit, & ejusdem universitas universaliter usa extiterit; tamen propter certas cau„ sas, & rationes cuperent iidem Regnicolæ hoc armorum insigne per nostram Majestatem „ renovari, & sibi de novo ad perpetuam memoriam renovatum condonari. Nos igitur, qui „ præfatum Regnum nostrum Sclavoniæ, & ejusdem Regnicolas nihilo minus, quam alia „ Regna & Dominia nostra, & eorundem incolas cupimus non solum in antiquis legibus, „ juribus, & consuetudinibus suis conservare; sed etiam majoribus honorum titulis, de Re„ gia nostra providentia, & liberalitate decorare. Nam Regnum hoc inter duo flumina, „ videlicet Savum, & Dravum constitutum, contra & adversus Turcos Christianitatis perpe„ tuos hostes, & inimicos sibi proxima loca tenens continua bella exercet, & ita se armis tu„ tatur, & conservat; ut vix eam regionem Turcus unquam ingreditur, quin accepta graviss„ sima clade, & calamitate ex eodem Regno nostro recedat. Quapropter non immerito hoc „ ipsum Regnum nostrum unum præcipuum scutum, vel potius antemurale hujus Regni „ nostri Hungariæ appellaverimus. Ut itaque hoc ipsum Regnum nostrum Sclavoniæ, at„ que universitas fidelium nostrorum in eodem constituta, nostram Regiam munificentiam

„ perſentiat, & experiatur liberalem; hæc arma (videlicet in uno ſcuto triangulari, duo flu-
„ mina ſuperius denominata per transverſum directe depicta, in eorumque medio ſuperſtitio
„ campo ſcilicet penitus rubicundo prædictum mardurem antiquum eorum inſigne coloris na-
„ turalis, & proprii, reliqui autem duo campi ejusdem ſcuti duas partes exteriores prædi-
„ ctorum fluminum occupant, ſunt penitus colore depicti cœleſtino, in quorum ſuperiore
„ unam ſtellam, quod propter continuas bellicas exercitationes, in quibus præfatum Regnum
„ noſtrum Sclavoniæ, & ejuſdem incolæ adverſum prædictos Turcos continuo agitantur; ſy-
„ dus Martis voluimus appellare: præterea ſuper ſcutum galeam unam in vero colore, pro-
„ priaque figura variis floribus veluti vento agitatis univerſum gyrum ejuſdem galeæ atque
„ ſcuti, totamque armorum deſcriptionem pulchra diverſitate ambientibus, prout hæc in prin-
„ cipio, ſeu capite præſentium litterarum noſtrarum figurata ſunt, & diſtinctius expreſſata)
„ animo deliberato, & ex certa noſtra ſcientia, ac de conſilio prædictorum Dominorum Præ-
„ latorum, & Baronum noſtrorum, plenitudineque poteſtatis noſtræ Regiæ, eidem Regno
„ noſtro Sclavoniæ, univerſitatique nobilium ejuſdem duximus dandum, & conferendum.
„ Annuentes eiſdem, & concedentes; ut ipſi a modo deinceps in perpetuum his armis in Ban-
„ deriis ſuis, & aliis quibusvis rebus, & exercitiis militaribus univerſitatem Regni illius no-
„ ſtri concernentibus fruantur, & utantur. Atque ut iidem publicæ utilitati ſuæ cautius, &
„ providentius conſulere poſſint; iiſdem armis, in ſigillo per impreſſionem ceræ rubeæ, quan-
„ tum in litteris, & epiſtolis miſſilibus omnibus in rebus nomine univerſitatis ſuæ uti, frui,
„ & gaudere poſſint, & valeant.

„ De talis modo igitur ſingularis, & ſpecialis noſtræ gratiæ antidoto meritò exultet, &
„ tanto ampliore ſtudio ad honorem Regiæ Majeſtatis ipſorum de cetero ſolidetur intentio;
„ quanto ſe ipſos largiori favore Regio præventos eſſe conſpiciunt, & munere gratiarum: in
„ cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam præſentes litteras noſtras pendentis, & au-
„ thentici duplicis ſigilli noſtri, quo ut Rex Hungariæ utimur, conſignatas, eidem Regno
„ noſtro Sclavoniæ, Regnicolarumque ejuſdem univerſitati duximus concedendas. Datum
„ per manus Reverendi in Chriſto Patris Domini Thomæ Epiſcopi Eccleſiæ Agrienſis, Au-
„ læ noſtræ ſummi Secretarii, & Cancellarii, fidelis noſtri dilecti. Budæ in Feſto Conceptio-
„ nis B. Mariæ Virginis Anno Domini MCCCCXCVI. Regnorum noſtrorum Hung. &c. an-
„ no 7. Bohemiæ vero 26. Locus ſigilli pendentis Regii. *collat. cum autogr. concord. invent.*

Nulla Ducis, Banique Corvini mentio; at unicè *Univerſitatis Nobilium Regni noſtri Sclavoniæ.* Ait in diplomate Vladislaus, exponi ſibi: Regnum Sclavoniæ ab antiquo habuiſſe pro armorum inſigni unum mardurem, & his armis uſque præſentiarum ſemper uſum fuiſſe. Sed ubi? neſcio. Mathias ut pag. 288. jubet Bani ſigillum tradi Protonotario, in pluribus item inſtrumentis ſigilli Vicebanorum eſt mentio. Proſequitur Vladislaus: *tamen propter certas cauſas & rationes cuperent - - - ſibi de novo ad perpetuam memoriam renovatum condonari*, ſive gratis ſine taxa dari. *Quæ illæ certæ cauſæ fuerunt?* facile ex circumſtantiis horum temporum, cognoſcitur. Sigiſmundus *veræ & ſinceræ nobilitatis* teſſeram arma conſtituerat ut pag. 261. relatum eſt, fuitque iſtud ſub Vladislao obſervatum, docente hoc, Herkffiorum pag. 262. collatione. Itaque *Univerſitati etiam Nobilium*, erat Armorum ſtabilitate providendum. Bani olim ſua dabant ſigilla. Dux Corvinus, Sclavoniæ ut ſui Ducatus, ſuaque ſubſtituerat; Ducatui cedens, Banatumque aſſumens, ut Corvinus reddatur, Banatusque debilior, erat providendum, a Rege tali præcipue, qui felicitatem publicam ex privatorum commodis & potentia, metiri paſſus eſt. Hinc in memorato diplomate 1. *annuentes eisdem & concedentes; ut ipſi amodo deinceps in perpetuum his armis in Banderiis ſuis, & aliis quibusvis rebus, & exercitiis militaribus univerſitatem Regni illius noſtri concernentibus, fruantur & utantur.* En Banderia univerſitati Regni attribui, ut dehinc pro his, Reges ſeſe inſinuare, hæcve prope petere oportuerit. Proſequitur: *Atque ut iidem publicæ utilitati ſuæ cautius & providentius conſulere poſſint.* Diſpoſitio tota permiſſa videtur Univerſitati Nobilium *ut iidem, utilitati ſuæ* conſulere poſſint, ſed cautius & providentius, dum *ſigillo per impreſſionem ceræ rubeæ, quantum in litteris & epiſtolis miſſilibus, omnibus in rebus, nomine univerſitatis ſuæ, frui & gaudere poſſint, & valeant.* Nunc quoque gaudent & fruuntur in rebus omnibus, nomine Univerſitatis hujus Regni Sclavoniæ. Hinc uti corpus Regni, Comitatus Sclavoniæ conſtituebant, & pro utilitate ſua, provide cauteque conſulebant; ita ad annum uſque 1756. Comitatus hi, ſigillis propriis deſtituebantur; ſed tum reſtitutis poſitisque ad legum præſcripta his Comitatibus, a Regnante feliciter *Domina Noſtra*, ſigilla ſua Comitatus obtinuerunt. Varaſdinenſis Comitatus habuerat antiquum ſigillum, at eo uti non potuit, quod neque is, neque cæteri, congregationes ſuas particulares habendo, ſpeciatim diſponere quiviſſent; verum quævis, ſecundum

Vla-

Vladislai diploma, in Generali Regni Congregatione ordinabantur, & si scribendum quid fuerat, publico Regni totius nomine rescribebatur, vel orabatur.

Anno 1497. præmissis elevata, Regni Sclavoniæ Universitas, in sua Generali Congregatione Crisii celebrata, subditis Capituli, pecuniam quandam, *fumalem* vocatam, exolvendam; atque ab his exigendam voluit. Provocavit ad Regem Capitulum, qui Jaurinô fer. 2. post Fest. S. Vincentii rogat hortaturque Corvinum, ut mandet Vicebanis, ne molestent Capitulum. Sed quod Rex non rogâsset Status, seposita sunt Corvini mandata, ipséque Dux sic habitus, ut Banatum gestum resignâsset; Rex autem deinceps, mandata sua, ad Universitatem Regni inscribere sit coactus, ut inferiora demonstrant. Porrò cum prædictas *fumales pecunias* plures deprecarentur, anno 1499. teste extractu Ritteri mandat: *Ut pecunias fumales, omnes, præter eos, qui de consuetudine*, & (observa) *libera voluntate Universitatis Nobilium exempti haberentur, de bonis & possessionibus ipsorum, sub amissione, prærogativæ Nobilitaris præstent.* Hæc Regis resolutio, produxit ut: cassa ad Universitatem Nobilium devolveretur, & quævis circa eam dispositio, atque ab hujus obligatione exemptio. Ditiores potentioresque, ac in officiis constituti (teste Art. 2. anni 1574.) ab onere hoc fuêre exempti. Capitula graves passa sunt incommoditates. At omissis quibusvis, quæ narrari possent, demum anno 1505. sequenti obtento Privilegio Cap. Zagr. respirabat.

„ Nos Vladislaus DEI Gratia Rex Hungariæ & Bohemiæ &c. memoriæ commendamus, „ tenore præsentium significantes universis. Quod nos considerantes multum interesse Prin„ cipibus Catholicis, Ecclesias DEI in suis bonis temporalibus non modo tueri & manutene„ re; verùm eas, libertate quoque digna, & quidem debita prosequi: quò, ministri earum ex „ tali pia provisione, aliqua dulcedine sumpta, animo alacriori, cultui Divino insistere, & pro „ salute, ipsos; in temporalibus juvantium, sedulas ad Altissimum preces effundere possint. „ Sane igitur nos, cum pro ea spe & devotione, quà, erga BSS. Stephanum Regem & Con„ fessorem, in cujus glorioso nomine Ecclesia Zagrabiensis fundata, & constructa extitit; sin„ gulariter tenemur: tum etiam, quia ex declaratione simul & supplicatione Capit. ejusdem „ Eccl. Zagrabiensis, Matti nostræ propterea facta, intelligimus: qualiter *ipsi*, ac universi „ populi, & jobagionalis conditionis homines ipsius Capituli, inter alias eorum libertates, ei„ dem Capitulo a Divis Hungariæ Regibus, nostris scilicet Prædecessoribus, concessas, ab anti„ quo semper, *ad hæc usque tempora, hac quoque libertate usi fuerint & gavisi*: Quod „ quando Universitas Nobilium Regni Nostri Sclavoniæ, generaliter vel particulariter pro „ aliquo eorum negotio, apud Nostram Mattem, vel dictos nostros Prædecessores promoven„ do, ab incolis ipsius Regni, aliquas collectas, vel *denarios fumales*, exigi ordinâsset, sem„ per ipsi, populi, & jobagiones præfati Capli, a solutione hujusmodi collectarum, vel dena„ riorum fumalium, in medium ipsorum Regnicolarum solvi debendorum, exempti fuerint, „ & supportati. Ita nos quoque, qui, omnes Regni nostri *Ecclesias*, *quarum veri Patroni* „ *sumus*, in eorum juribus & libertatibus, tenere & conservare tenemur. Ipsos, præscriptos „ colonos, & jobagiones ejusdem Capli Eccl. Zagrab. ab hujusmodi solutione, præscriptarum „ collectarum & denariorum, de Regiæ nostræ liberalitatis, atque munificentiæ dono, & gra„ tia speciali, duximus denuô, & de novo, perpetuo eximere & supportare. Immo eximi„ mus, & supportamus præsentium per vigorem. Quocirca vobis fidelibus nostris, Magnifi„ cis Banis, ac egregiis Vicebanis eorundem, nec non Comitibus, vel Vice-Comitibus & Jud„ lium, dicti Regni nostri Sclavoniæ præsentibus & futuris, præsentes visuris, harum serie fir„ missimè committimus & mandamus: ut amodò, deinceps nullo unquam tempore contra „ hujusmodi nostram gratiosam exemptionem (siquidem & inquantum ut præmittitur præ„ fatum Capitulum, eadem ipsa libertate usum est) a populis & jobagionibus, ipsius aliquas „ collectas vel Den. fumales, pro quocumque negotio communitatis dicti Regni nostri Scla„ voniæ, generaliter vel particulariter fieri debentes, exigere; eosdemque ratione non solutio„ nis hujusmodi, in personis rebusque & bonis ipsorum quibusvis, impedire; turbare, vel „ quovis modo damnificare; impedirique vel damnificari facere præsumatis, nec sitis ausi mo„ do aliquali, gratiæ nostræ sub obtentu. Præsentes vero, quas secreto sigillo nostro, quo ut „ Rex Hungariæ utimur, impendenti communiri fecimus, post earum lecturam, reddi sem„ per volumus & mandamus, præsentanti. Datum Budæ, fer. 2. proxima post Dominicam „ *Lætare*. Anno Dom. 1505. Regn. nostrr. Hung. & reliqrr. Anno 25. Bohemiæ verò 35.

Notat ad annum memoratum Georg. Marcellevich ex instrumentis, ab Osvaldo Eppo Zagr. Catharinam quandam coram Rege questam fuisse, quod Osvaldus per latam excommunicationis censuram, illam cogeret, ad exolvendam sibi decimam a nonis suis dominalibus, aliisque censibus, quas ipsa a sibi subjectis acciperet. Rex Vladisl. assumptis ad judicium, Thoma Agriensi summo suo Cancellario, Dominico Varadiensi & N. Segnien. de Lelecz, admini-

ſtratore proventuum Regalium, Eccleſiarum Præpoſitis. Item: Stephano de Zapolya, Vingarth Judice Curiæ, Bernardo de Frangepanis, Blaſio de Raska Caſtellano Caſtri Budenſis, Ladisl. de Daraghaza, Adam. de Liezka Perſonal. Præſentiæ Protonotariis, Franciſco de Marocha, jurato Notario Palatinali, - - de Kul, Cauſarum Regal. Directore, deliberat: Excommunicationem nullam fuiſſe, mandatque Catharinam a cenſuris illico abſolvendam; a nonis Dominis terreſtribus provenientibus, decimam non cedere; Oſvaldum Epiſc. ſi prægravatum ſe ſentiret, in generali Congregatione, quoad utrumque jus ſuum proſequi poſſe.

Poſt reſignationem Joannis Corvini, Dalm. Croat. & Scl. Banatum accepit *Georgius de Kaniſa.* Sub hoc, mandata Regis, & ordinationes quævis *ad Regnum Sclavoniæ* diriguntur. Sic teſte extractu Monum. Reg. 1498. Mandatum ad Reg. Sclav. directum, quo jubet Vladislaus, ut pro recepta conſuetudine, tempore depoſitionis ab officio cujuslibet Bani; Protonotarius ſigillum ejuſdem authenticum, in medium Univerſitatis Nobilium adferre teneatur, utve ad evitandas fraudes ibidem in parte ſecetur. Quia autem Joan. de Karotna, Palatinalis, Regnique Sclavoniæ Protonotarius, *poſt ablationem Banatus a Ladislao de Kaniſa,* cum ejus ſigillo authentico id facere intermiſiſſet; immo uſquè mortem apud ſe conſervâſſet; poſt mortem vero ejuſdem, neſciretur quo deveniſſet, ad evitandas omnes fraudes: ut omnes litteræ ſub ſigillo ejuſdem Ladislai de Kaniſa emanatæ, in proximis *Octavis*, ſigillo *actualis Bani Georgii de Kaniſa* muniantur, iisdemque, caſus vel amiſſio ſigilli inſcribatur. De eodem anno 1498. ſequentes ordinationes extant. 1. Vetans: ne Triceſimatores de rebus emptis vel permutatis, ſive pro uſu, ſive ornamento domus aut familiæ, a Nobilibus Regni Sclavon. triceſimam exigere auſint: 2. Ad Nobiles Scl. ne divexent mercatores telloniis & tributis. 3. Ne quis ex Regnicolis, *ſine expræſſa & libera admiſſione DD. Regnicolarum*, tributa vel tellonia erigat, ſub mulcta 100. flor. Quæ etiam pœna iis imponitur, qui tributum vel tellonium a Regnicolis non admiſſum, deponere nollent. Radicantur hic, plura tellonia *uſu*; neque enim adhuc vidi, per Regnicolas expeditum privilegium ſuper telloniis. Olim Bani hæc uſurpaverant, ſub Vladislao ad Regnicolas poteſtas hæc tranſiit. Articulos tamen Regnicolarum extradatos de uſu tellonij, vidi legique. 4. Quia art. 12. anni hujus conſtitutum in Diæta fuiſſet, ut Boſnenſe Capitulum per totum Regnum executiones facere poſſit, Rex declarat: cum in Regno Sclavoniæ tria ſint Capitula Zagr. Chaſmenſe & Poſeganum, ne Capitulum Boſnenſe in eodem Regno Sclavoniæ ullas executiones, aut fidei dignitatis ſuæ exercitium, facere poſſit.

Ad annum 1499. plura ſunt mandata, memoriæque Vladislai. Potiores ſunt: 1. Ut Stephanus, Geor. Kaſtellanſſi, Nicol. litteratus de Zenthlelek, per notam infidelitatis bonis ſuis privati, contra impetratores coram Bano procedere poſſint, ſalva ad Curiam Regiam appellatione. 2. Ut pecunias mardurinales, oblatum item Regi ſubſidium in uno termino exolvant. Item ſubſidium oblatum extendi ad eos quoque Nobiles, qui ultra *Savum* ſunt, & de non repellendis a quocumque dicatoribus, Item: ut in exactione contributionis, hoc eſt taxæ Regiæ, penes hominem Regium, etiam Banalis interſit. 3. Modum exercituationis ita præſcripſit: Ut de 33. Colonis unus, de 100. equites tres, loricam, galeam & haſtam, vel loco galeæ arcum manualem cum pharetra, & equum ad minus 7. aut 8. Auri floren, præſtent. Declaravit inſuper: Dominos terreſtres in Hungaria reſidentes, a bonis in Sclavonia habitis, equites Capitaneo hujus Regni ſubjectos, præſtare obligari: Quodve Banus, Capitaneatum Stipendiatorum iſtorum, ſibi vendicare nequeat, verum Capitaneus Regni, ad propoſitionem Statuum ſit eligendus. Item *pecuniæ exercituales* de ſingulis colonis, ſive banderiatorum, ſive non banderiatorum ut exigantur. Eas nihilominus quisque a proportione pro gentibus a ſe producendis, retinere valeat. Denique ut in caſu ſupremæ neceſſitatis, omnes per ſingula capita inſurgere debeant

In Eccleſiaſtica diſciplina, hæc diſpoſuiſſe Vladislaum, datis ad Regnum mandatis, invenio. 1. Ut *Vicarius Zagrabienſis*, & *Chaſmenſis locumtenens* teneantur in actione cauſæ meritum declarare, neque poſſint cauſas judicare alias, quam purè ſpirituales, ſuique fori 2. Teneri eos, *procuratoriis* coram Regni Judicibus emanatis, in ſede ipſorum ſpirituali, locum dare. 3. Ne *Locumtenens* Eccleſiæ Chaſmenſis, vacante nunc etiam Sede Eppali, Regnicolarum illi Capitulo propinquiorum, ac præſertim Nobilium prope *Zdencz* & *Attyna* commorantium cauſas judicandas impediat. Porro *Locumtenentis Chaſmenſis*, in plerisque litterarum expeditionibus occurrit memoria. Quid iſte fuerit? ſæpe indagari obſervavi. Poſtquam Capitulum Chaſmenſe, ſuos Præpoſitos (eſt unus ex Canonicis Zagrabienſibus) agnoſcere, hisque parere renuiſſet, quod eorum electione, aut minus ex proponendis per cap. confirmatione, ſecundum Stephani II. Epiſc. Zagr. conſtituta, Præpoſiti non nominarentur; Poſtquam item ſub Joanne Corvino, in partes ſciſſa fuiſſet Sclavonia, inferiorque vocata, cum parte Comita-

mitatus Crisiensis Joanni Corvino adhæsisset; superior autem Ciliæ Comitibus, ut hi: suum Principatum eandem vocârint. Divisa sic *temporali* jurisdictione, *spiritualis* etiam alia est introducta. Nempe Cillejensibus addicti a Zagrab. spirituali foro dependebant, illi vero, qui partium erant Joan. Corvini a Chasmensi. Cum porrò in una diœcesi duo nequirent esse Episcopi; ideo occasione illa, quà lites erant de Episcopis, & intra has, *Locumtenentes* Chasmensis Ecclesiæ sunt introducti; erantque diversa fora intra hunc, & Vicarium Zagrabiensem. Huic parebat Zagr. Varasdinensis, Zagoriensisque Comitatus. Locumtenenti, Crisiensis, Posegânus, Verocensis, inquantum Diœcesis sunt Zagrabiensis. Plerumque hi locumtenentes, fuêre etiam *in partibus* Episcopi consecrati. Inter hæc Ecclesiastica, reponi potest etiam mandatum illud Vladislai Regis, dum mortuo Osvaldo Episc. mandabat: Cum Bona Ecclesiæ in se, quà Regem essent devoluta, ut decimas penes contractum cum Osvaldo innitum persolvant, sibi quà Regi & Domino terrestri, donec alter resolvatur Episcopus.

Anno hoc 1499. Georgium de Kanisa Banatum tenuisse, demonstrat conclusio confirmati Privilegii, relatique H. E. Zag. p. 332. Intra hunc nihilominus annum, fato Ladislao, Joannes Corvinus iterum successit. Clarum hoc est ex *Intimatorio* Regis, quo significat, mutato consilio, Sclavoniæ semet præficere, *denuo Joan. Corvinum*: item ex diversis ad Sclavoniam mandatis, quibus aperit: commissum ab se Corvino Bano esse, ut e Regno, fures, Latrones, incendiarios extirpet: utve in proxima Regni Congregatione inveniatur modus de abroganda perniciosa consuetudine, abducendorum nocturno tempore alienorum colonorum. Mandat item, celebrari Octavalia judicia, cùm stabilem Banum Joan. Corvinum haberent. Demum ad universitatem Nobilium Regni Sclavoniæ scribit: quod terminum Diætæ, Fest. nempe S. Mathiæ Apost. pro anno sequente præfixum, anticipare debeat, ob Legatos qui aderunt, Regis Galliæ, Pontificis, Ducisque Venetiarum ad Fest. Epiphaniæ, consequenter, ut suos ablegatos exmittant. Sed iterum ad Fest. S. Georgii rejecta fuit diæta, firmante hoc, decreto 1500. anni.

Hocce decreto, de appellatis causis ex Sclavonia art. 4. disponitur; art. autem 8. abrogatur Mathiæ Regis meditatio, ut iisdem legibus Sclavonia & Hungaria subsint, dum statuitur: *In Regno autem Sclavoniæ, valeant aliæ quoque octavæ celebrari*: (observa) *attamen non eo ordine, quo in decreto positum erat, sed juxta antiquam & approbatam consuetudinem eorum, alias semper observatam, celebrentur*. Hoc in decreto, præter cæteros, articulus 21. reflexionem meretur, non solum quoad Banderia, & ab his incoatam quorundam exemptionem; sed vel maxime *cocorum elevationem*, quorum possessiones exemptæ articulariter sunt ab onere exercituationis, positumque argumentum, ab exemplo horum, *arguendi* ad cæteros, sic enim definitur: *coci Regiæ Mattis, in possessionibus Zakachi, & Wid vocatis, commorantes*; *modo simili* (instar nempe Aulicorum Regiorum, ut eodem articulo) *exempti sint: Nemoque Nobilium ad bona & jura possessionaria ipsorum cocorum, aliquos jobagiones de cætero transmittere debebit, neque ipsi coci cæteris Nobilibus per contrarium, aliquos ex eorum Jobagionibus peramplius transmittere tenebuntur*. Felix cocorum tempus, quô, pares Aulicis Regiis censebantur. Fors hinc profluxit, mos ille, ut successivè *ad castra*, e *Castrensibus* quidam, coci essent, immunes a servitiis cæteris, quin ab aliis exolvendi, ut nunc etiam, in Castro quodam, observaretur. Art. 22. reducit Banderia ad tempus Sigismundi, & personas Ecclesiasticas dum haberet: *De cæteris vero personis Ecclesiasticis non banderiatis, decimas tamen habentibus, quantum ad gentium conservationem servetur ordo & continentia decreti minoris, art. videlicet 15. superinde conscriptus*. Sed his, aliisque in decreto videndis.

Vladislaus speciatim in Sclavonia constituit anno 1500. sequentia. Primò: ut Georgio Zenthey bona confiscata remittantur. 2. Ut omnes juxta constitutiones & decretum Regni pecunias exercituales conferant, & nemo ab eis sit exemptus, Banusque renitentes, ad præstandas compellat. 3. Ad Joan. Corvinum Banum, ne *mandatis prorogatoriis* causarum, tam Regiis quam aliorum, in judiciis ullatenus locus detur. Utve *Octavæ* Crisium indictæ pro Festo Epiphaniæ, dum ob *mortalitatem* sive contagium celebrari nequeunt differantur, factis autem evocationibus locus detur in futuris judiciis. 4. Tam Zagrabiensi, quam & Quinque-Ecclesiensi Capitulis mandat, ut prædiales eorum, juxta limitationem Nobilium unius sessionis exercituare debeant. Præterea ex colonis bonas utilesque gentes ad exercituandum, dare obligentur. 5. Ad Nobiles Regni Sclavoniæ, quod impositum 50. denar. subsidium, ad denar. 40. pro hac vice reducat: unà præcipiens: ut mardurinalium solutionem continuent; ac dum subsidium aliquod Regno Hungariæ imponetur, id ipsi quoque præstent. 6. Mandat Proto-Notario Nicolao Voikffi, ut gravamina subditorum & jobagionum Castri Atyna per Andream Buttinecz officialem Regium de Jajcza, causata; diligenter inquirat, sibique refferat. Notari

tari merentur *Lucæ Episc. Zagr. reversales*, quod decimam hoc anno ab administratoribus Regiis bonorum Episcopatus Zagr. collectam, in consequentiam non trahet. *Anno 1501.* memorabiliora sunt 1. Rogat hortaturque Nobiles, ut de bonis suis contribuant ultra 45 denarios, alios 25. in toto 70. 2dò: Ut victualia ad Castrum Jaicza, proximius a Turcis oppugnandum mittant. 3tiò: Constituit an. 1503. ne alienigenæ & forenses, verum possessionati homines in Vice-Comites eligantur. *Anno 1504.* Cum Credentionalibus Nicolaum Zekel, ad Status Regni Sclavoniæ mittit. Hæc vero ablegatio, processit ex art. 1. Decreti anni hujus, quod considerari meretur. Non solum testatur discordias; sed plura cætera. Art. 24. singularis est, dum Prælati primo loco evasêre milites; altero Barones, postremo Nobiles. De rebus Ecclesiasticis sunt plures articuli, 23. & 26. potiores.

Inter decreta, Juris corpori inserta, desideratur vel memoria Diætæ Anno 1505. habitæ. Ritterus in suis extractibus monum. Reg. habet: *Transumptum Petri Comitis de S. Georgio & de Busin Judicis Curiæ Regiæ*, quo continetur mutua statuum & Ordinum Regni Hung. partiumque adnexarum in Campo Rakoss interventa conclusio, vigore cujus statuunt: Quod cum observent Regis Vladislai proximum in hærede masculo defectum: experti autem fuissent, per introductum aliorum extraneorum Regum gubernium, magnas patriæ & Coronæ calamitates; ut futura eatenus incommoda antevertant, unanimi voto & stipulatis manibus, Domini quippe Prælati ad puritatem conscientiæ suæ; Barones vero Proceres & Nobiles ad fidem Christianam, atque honórem & humanitatem, ut in casu: quo præfatus Rex absque hærede decederet, nullum alium pro Rege habere, & non alibi quam in campo Rakoss, benemeritum & idoneum Hungarum eligere velint. Immo si aliqua potentia, sive vivente, sive decedente præfato Rege, ipsos ad sui electionem stringere & opprimere vellet, ut omnes unanimiter viritim insurgendo, & tot, quot maxima in parte levari poterunt gentes secum assumendo, semet mutuis consiliis auxiliisque tutari & defendere vellint. Neque cessuri antea, quam recuperatá & obtenta plena libertate. Quod si vero aliquis illorum, contrarium in præmissis facere præsumeret, talis perpetuo infidelis Regni habeatur, cui neque Mattas Regia de novo constituta; neque totum Regnum gratiam facere possit, sed sub jugo perpetuæ servitutis & rusticitatis subjectus habeatur, reatusque sui pœnas luat.

Mox relata, refert quoque Illm. Isthvanff. lib. 4. p. mihi 33. causas statuti hujus recensens, videlicet primo, quod de *Moravia*, *Silesia*, & *Lusatia*, de quibus teste art. 20. decreti anni 1504. monebatur, *Romani Pontificis authoritate*, *Bohemiæ adjunctæ fuerint.* Ægerrimè hoc tulerunt Status, ut Vladislaum de pactis servandis admonuerint; at Rege dissimulante, lex superior lata est. Miramur Cardinalem *Thomam de Bakács* huic interfuisse conventui, nisi fors ideo, ut factum Papæ integrum remaneat, quamvis cum Regni & Coronæ damno, stabiliaturque Pontificia prætensio, de Regnis & Provinciis Romam disponere posse. 2dò. Wörbeczy in Zapolium propensio, ut viam huic ad Coronam aperiret. Quare magno applausu promulgatam fuisse legem, Isthvanff. scribit. Hæc lex erat fundamentum Zapolliani motus, successivè item Frangepano Zriniani tumultus, ut DEO miserente, fors aliquando demonstraturi.

Joannes Corvinus die 12. Octob. an. 1504. obiit, Lepoglavæ sepultus, sic enim epitaphium: *Anno Dom. 1504. Octob. 12. die, hora Undec. nocturnali, ultimos dies Joannes Corvinus clausit extremos. Sub humo corpus, ad claustrum Lepoglavæ tumulare jussit.* Sequente anno filius ejus Christophorus pueritiam non egressus, obiit; in quo Joannis, Mathiæque Corvini genus defecit. Vidua Beatrix Frangepana, volente Rege, Georgio Marchioni Brandenburgensi juncta connubio fuit. Vid. Isthvanff. p. 32. Hic Comes Cilliæ, Zagoriæ, Ortemburgæ quod fuerit, tituli sui testantur. Vendidit ferme quævis, quæ in Sclavonia habuit. Sub Ludovico Rege vixit. Vide Isthvanff. Banos Rex declaraverat: *Both Andream* cum *Francisco Balassa* de Gyarmath. Verùm Francisco non acceptato, in Congregatione Crisiensi, oportuit Regem, substituere huic, *Marcum Mislenovich* ex præfectura Budensis arcis. Uterque horum Andreas nempe cum Marco, ad Banatum Croatiæ Dalmatiæque anno 1508. translati fuêre; cùm Banos Sclavoniæ 1508. instrumenta testentur *Georgium de Kanisa*, & *Joannem de Ernust* cum titulo Dal. Croat. & Scl. Bani. Extat Vladislai diploma de a. 1508. quò, ut Ludovicus filius suus, annorum ætatis trium coronetur; spondet: se & filium Regnicolas in libertatibus servaturum; neque filium tutellæ Principis extranei daturum, ut videatur relatum superius statutum, roboràsse. Rittero teste, in tabull. Cam. Aul. Vien. extant litteræ Regis Vladislai, scriptæ anno 1509. ad Georgium de Kanisa: *de tractando Diætaliter bello contra Venetos*, & *tota Dalmatia recuperanda.* Dolemus aut has Ritterum non descripsisse, aut si exscripsit, apographum a nobis desiderari. Credimus lumen majus suppeditarent. Hæc attamen ipsa brevis memoria confirmat, cessam Venetis Dalmatiam, non fuisse; at jus Coronæ in illam agnitum ultrò.

Anno

Anno 1510. abesse debuit Vladislaus, cum teste fato extractu Universitati Nobilium Sclavoniæ committat, ut in sui absentia *Emericum de Peren* Palatinum, cum Thoma Archiepisc. Strigoniensi, ac compatre suo Charissimo, Regnum Hungariæ gubernaturos, pro *Locumtenentibus Regiis* agnoscant. Anno autem 1511. mortuis memoratis Dalmatiæ Croatiæque Banis, *Petrum Beriszlo* Banatus Dal. Croat. Scl. *Præfectum* constituit; sic enim in rescriptis suis Regiis, Petrum exprimit, ut 1513. quo disponit: ut *Balthasar de Alap* Vicebanus, & Mgr *Franciscus de Marocsa* Protonotar. debitam executionem, secundum leges & jura Regni faciant, fierique curent. Anno eodem, quo Petrus Beriszlao Bani titulos est consecutus, mandat eidem Bano, ut inferioris conditionis Regnicolis, contra potentiores judicium impendat. Anno autem 1515. quo Bano obedire nolebant, dat credentionales Rex, Petro Beriszlo Bano, ut *nomine Regis*, Regiusque deputatus, Congregationi Regni Sclavoniæ præsideat. Hinc profluit credo, ut Bani titulo *Pro-Regis* accipiantur, interpræteturque Banus, sive Pro-Rex. Ipsis porro Sclavoniæ statibus mandat, ut cum Bano Petro Beriszlo, sub amissione bonorum & Capitum insurgant. Atque hæ sunt memoriæ, notitiæque, quas erudito lectori, ex memoratis extractibus communicare voluimus, toti item posteritati, ad cognoscendum sistema gubernationis, a Rege Vladislao servatum.

Nunc dicta inferior Sclavonia, exordiô Regni (saltem quoad Sirmium) cum hac superiore conjuncta non fuerit; postquam ex Isthvanffio constat, cum *Laurentio Sirmii Duce*, Regi Vladislao bella fuisse, victumque Ducem, fuisse demum receptum in Regias gratias. Qui vero ætate hac fuere limites, Ducatus Sirmii? a Sclavoniæ Ducatu, quem Joannes Corvinus obtinuerat, ego eruere ad regulas præcipue probabilitatis historicæ non potui. Hoc itaque elucubrandum a doctis, majoribusque adminiculis provisis, oro.

Refferendi similiter forent limites, qui in fœdere sancito anno 1491. Intra Maximilianum atque Vladislaum constituti fuerant intra modernam Sclavoniam, Stiriam, Carnioliamque. Verum neque hos demonstrandi, mihi privato homini modus est. Quæ autem argui possunt ex *Auctario diplomatici* memorato superius, ibi videre metirique digneris lector erudite. Interim cum ad annum 1510. notet Marcellevich: *Michael Sterlekgen de Harlandt, B. V. Parochialis ejusdem loci Plebanus, Decanus, & Canonicus S. Nicol. in Rudolfverd, ac districtus Carnioliæ, Marchiæ Sclavonicæ Archidiaconus, Aquilejensis Diœcesis, Commissarius Apostolicus Julii II. Româ Kal. Jul. jubentis confirmari Lucæ Episc. dispositionem, sacri os justi* (sive de S. Stephano Rege) *anno 1505. Die 1. Aprilis confirmat, & Capitulum in realem possessionem inducit.* (*n. 700.*) Si Rudolfverd hodiernum in Carniolia est Neostadium, tum fluvius *Kerka* limes Carnioliæ a Croatia fuisset, eo magis quod *Sumberg* iisdem fœderibus Vladislao remansisse deducatur. Metlica porro sive Mötling, successivè Carniolia sint addita. Sed *Stiriæ* limes, an hac occasione, ad amnem *Sutla* sit constitutus, definire nequeo. Deduci hoc posse videtur ex fatis fœderibus, ubi: *Infrascripta loca Ecclesiis aut Ecclesiarum Prælatis pertinentia, per ipsum D. Wladislaum Regem, ad manus Cæsareas, sub eadem inscriptione & obligatione, sub qua ea tenuit Mathias Rex præfatus - - - consignari debebunt - - - videlicet Pethovia Prysatcz, vel alio nomine Rain, Liechtenwald, Reichenstain, & si qua sunt alia hic non nominata, eadem lege tradi debebunt,* ut concludi videatur limites modernos intra Sclavoniam superiorem atque Stiriam, ab hac deduci epocha. Illud ipsum attamen *Marchiæ Sclavonicæ Archidiaconus*, olim partes illas Sclavoniæ fuisse arguit, idioma item, cæteraque a nobis superius suis locis insinuata deductaque.

Croaticarum rerum sequentes eruimus memorias. 1492. Segniæ Capitaneatu, collatione Ducis Sclavoniæ Corvini, fungebatur *Emericus Derencseni.* In quo officio, cum anno sequente cessisset Corvinus, a Vladislao Rege adjunctus Derencsenio fuit Joannes Both. Hi Capitanei Turcas ad Corbaviam excurrentes, & partes Vunnanas deprædantes, Anno 1493. repullerunt. Verum occasione discordiarum intra Joannem & Bernardum Frangepanos, usi Turcæ, præcipue cum intellexissent, sub arce *Bryn* Joannem Both occisum, in præfatis domesticis discordiis, Modrusam, cæterasque vicinas arces & loca per districtum *Podgorje* incenderunt, suntque prædati, Quamvis autem ad impediendum Turcis reditum in campo Corbaviæ ad Udbinam Croatæ sese stitissent, dum Bernardus Frangepani, Bani dispositiones sperneret, in conflictu cum Turcis habito, Banus Derencsenius læsus, Nicol. Frangepanes captus est; cæsi autem Joan. Frangepanes, potiorque Croatica Nobilitas, & Segniensium plurimi. *Emericus Perenni* Banus Croatiæ & Segniæ Capitaneus factus fuit, sed Segniensibus ad Papam inclinantibus, a quo subsidia impetraverant, viderenturque regi cupere ab Ecclesiasticis, anno 1494. Sigismundum Eppum Quinque-Ecclesiensem Capitaneum nacti sunt, Nicolaum autem Kollonich pro Banali locumtenente. Anno 1496. ad discordias Segniensium componen-

nendas, *Martinus Czobor*, a Rege submissus fuerat, datusque collega Nicolao Kolonich, Joannes Gyvan. Anno 1500. ut habet Cronicon Croat. Papa Venetæque spoponderant Vladislao Regi ad triennium subsidia, Papa 40. mill; Venetæ 100. aureorum. Hoc autem causa suæ securitatis, post amissam *Metho*, occupatumque Dyrrhachium. Sed mutatis consiliis cum Turca pacem fecerunt fœdusque, ut Chron. Turcic. quam 1514. cum Turca renovarunt, teste fata Chron. Anno 1512. Palatino Emerico Perreni, credita fuit Croatia, adjuncto eidem, Petro Berislo Eppo Vesprim. At Croatis deprecantibus Palatino obedientiam, anno sequente Episcopus in Banum Capitaneumque Segniensem fuit resolutus, postquam Palatini homines, a Segniensibus fuissent interempti, quod creditum fuerit, clam per eos agi, ut per Modrussienses, pro Palatino, Civitas cum arce Segniensi occupari debeant. Horum consideratione videre est: publicum bonum felicitatemque; in Croatia etiam, ex privatorum ambitione, avaritia, odiis; neglectum hac ætate fuisse.

Dalmatiæ recuperandæ curam a Vladislao, æquè neglectam fuisse, quivis eò facilius credet, quod ratio felicitatis Reipublicæ, publicique Coronæ decoris aut commodi, ex privatorum considerabatur potentia. Tenuit attamen Tinninium, Ostroviczam, Auranam &c. ut Dalmatiæ Croatiæque Banos, distinctos a Sclavonicis constituere potuerit. Et dum Sclavonia relatam sub Vladislao libertatem nacta est; Croatia autem ex lubitu prope suo stetit, mutuis potentiorum Croatarum ardens odiis; quod erat Dalmatici, ut subjici voluerit, credi nequit. In ejusmodi itaque circumstantiis, firmare semet in possessorio ulteriori, Venetis facilitas nata est, dum nec in Decretorum articulis, recuperandæ Dalmatiæ mentionem reperio, quamvis ponatur de Moravia, Silesia, Lusatia, limitaneisque Sclavoniæ. Præterea dum Vladislaus universitati Nobilium Sclavoniæ insinuat 1499. sese Diætam anni 1500. anticipaturum (hanc Sclavonicam fuisse, & Veroczæ habitam, Chronica Croatica habet) cui reliquos inter, *Legatus quoque Venetus* adstiturus esset, Venetos cum Vladislao in amicitia fuisse tum, arguo. Rm. autem Geor. Marcellevich Can. Za. testetur extare sub Nro 741. Vladislai Regis manu propria scriptam (Budæ 1502. in Fest. S. Mathiæ Apost.) obligatoriam, vigore cujus in urgenti publica Regni necessitate *a Luca Episc. Zagr.* hujusque Capitulo, levaverat summam fl. 2000. (quos Osvaldus in Eccl. Zagr. reposuerat, pro Missis perpetuis) obligans se *verbo fideque Regiis, quod de pecuniis a Sereniss. Repub. Veneta, vigore confœderationis ad Fest. S. Michaelis deponendis* summam mutuò levatam esset depositurus. Ut hinc firmetur, ob metus Turcarum, Venetos iterum subsidia illa, quæ Mathiæ exolvebant, solvenda accepisse, quin *Petrus Pasqualigo* Sereniss. Reipublicæ Legatum, annis pluribus apud Vladislaum egit. Postquam nihilominus Venetæ cum Turcis, ut recensuimus pacem inivissent, & Maximilianus Imp. per Joannem Cuspinianum, Vladislaum Regem ad ineundum contra Venetos fœdus ursisset, ideo: quod *præter multas Romani Imperii; ac Domus Austriacæ urbes & Provincias* (observa) *Dalmatiam ad Ungaros legitimo jure pertinentem, per fraudem & dolum tenerent*, ut testaretur Isthvanffius, ipse propendere quidem visus est, spondendo: missurum se nuncios, qui negotium hoc, cum Cæsare concluderent, quos tamen submittere neglexisset, ob Hungarorum Bohemorumque de non ineunda cum Cæsare adversus Venetos societate, consilia. Hæc porro, diplomatumque memoriæ ut evadant clariores, ex *Onuphrio Panvinio* reflectendum censemus. Res, potentiamque Venetorum sæculi hujus initio admodum labefactata diminutaque fuisse. Enimvero Julius II. Rom. Pontif. exordio Pontificatus adepti: *ad Veneti nominis excidium* (sunt verba Onuphrii) *qui Ariminum Faventiam & Ravennam de Ecclesiæ Romanæ ditione occupaverant, cum Cæsare Maximiliano, Francorum & Hispaniæ Regibus; Ferrariæ & Mantuæ Ducibus; Cameraci in Belgis fœdus percussit; eosque repugnantes aquæ & igni interdictos, gravissimo anathemate notavit. Cujus atrocissimi turbinis procellam, cum Veneti ferre nequivissent, amisso ad Glaream Abduæ, exercitu omni, & ingenti prælio a Ludovico Francorum Rege superati; atque ex ducibus, Liviano capto, Pitiliano fugato; cunctas brevi momento copias & urbes, quas in continente possidebant, amisére. Cæsar enim Maximilianus - - Veronam, Vicentiam, Patavium cum Carnis: Gallus, Bergamum Brixiam, Cremonam & Cremam: Hispanus Tranum, Monopolim, & Barlettam in Apulia: Pontifex Ravennam, Ariminum, & Æmiliam omnem: Ferrariæ Dux Rodigium: Mantuæ verò Asulam receperunt. Atque ita - - tot urbibus amissis, intra paludes, ipsasque Venetias circumflui maris beneficio permunitas, redacta est. Fuit tantæ cladis, & Veneto nomini funestissimus dies 14. Kalen. May, anni MDIX.* In hujusmodi circumstantiis Venetorum, culposa evadit Vladislai Regis mora, in subscribendo tam forti fœderi. Illi quoque, qui disvadebant, privatis affectibus plus studebant, ac publicæ prosperitati Coronæ. Nunc sane recuperandæ Dalmatiæ occasio fuerat, præcipue quod illa per Turcas premeretur (vide

de

de Farlati Tom. 3. a pag. 426.) neque a Venetis auxilia habere potuerit, *siquidem*, ait Farlatus, *Legiones omnes Respublica in Italiam jampridem evocaverat, ut ab ipsa Imperii Sede propulsaret, difficillimum æquè ac calamitosissimum bellum quod ei Camaracense fœdus conflaverat.* Dalmatæ ab Hungaris Venetisque neglecti, occasione hac ad Papam recurrerunt, ut videre est apud Farlatum ex Archiepisc. Spalatens. Bernardi Zanny precibus ad Papam, Patresque Conc. Lateran. V. p. 427. Rei hujus ab anno 1503. gestæ, Scriptores Venetæ (observante quoque Farlato) non reminiscuntur, ne recognovisse subsumantur, in Dalmatia nil se juris habere, dum Dalmatas neglexissent, premique miserè eos per Turcas dissimulâssent; aut ob preces, Papæ per Dalmatas factas, eos Pontificios effectos fuisse argui queat.

Onuphrius supra, nominis Veneti funestissimam diem ponit 17. Aprilis anni 1509. combinatione nihilominus successivè actorum, vitæ item Julii II. puto superiora Onuphrii ad annum 1505. aut 1506. esse collocanda. Enimvero testatur Isthvanff. Vladislaum Regem, iterum fuisse invitatum a Maximiliano Cæsare ad fœdus contra Venetos, haud quia Camaracensi antea subscripsisset, verum ad sese determinandum, præcipue postquam Julius II. Italiæ prospecturus, obtentis receptisque quæ ambiebat, ne Galliæ imperium vel figatur, vel extendatur per Italiam, sententiam mutavit. Rem ex Panvinio exscribimus: *Julius sua cum recepisset, uti pius - ac verè* (observa) *Italus Pontifex, Venetorum nomen tantis fluctibus obrutum, & penè demersum miseratus, eos suppliciter deprecantes, sublevandos censuit. Legatis porrò eorum in Vaticana Basilica, solemni precatione adjecta, pro templi foribus expiatis, Urbi Venetæ Sacra restituit, ictoque subinde fœdere* (observa docte perspicaxque lector) *quo illi maris imperium ejurabant; & Sacerdotia Pontificis arbitrio conferenda relinquebant, in amicitiam fidemque recepit; totisque viribus ut eos Cæsari conciliaret, operam dedit. Quo tempore, Patavio* (quod Cæsar obtinuerat) *per dolum recepto, Imperatorem ab ineundis secum pacis conditionibus averterunt. Conatus quoque est Pontifex Alfonsum Estensem Ferrariæ Ducem a Gallorum amicitia avertere; quô, eorum vires toti jam Italiæ formidabiles, frangeret; Sed ille Veneti nominis antiquus hostis - - Pontificis adhortationes contempsit. Unde iratus Pontifex, bellum ei indixit, & a fœdere Ludovici 12. Galliarum Regis discessit: specie, quod eundem Alfonsum, qui a Romano Pontifice Ferrariam beneficiario jure obtinebat, adversus se tuendum defendendumque suscepisset. Cùm ille terra a Gallis, & Pado amne a se profligatis Venetis, apud Comaclum salinas maximi proventus sibi vindicasset; neque in his rebus voluntati Pontificis obtemperaret.* Narrataque in Alfonsum lata censura, eductisque adversus eum copiis, Juliique Bononiam adventu, prosequitur: *Rex Papæ iratus Maximilianum Cæsarem Pontificis hostem, ob reconciliationem cum Venetis in suas partes traduxit.* Tum narrat Concilium fuisse ab Imp. & Rege indictum Pisas, citatumque ad dicendam causam Julium. Hic Ferdinando Regi Hispaniæ junctus, conductis precio Helvetis, Mantuæ Duce, sui, Venetorumque exercitus creato Imperatore, Mutinâ, Ferrariensi Duci accepta, Mirandulâ expugnata, Bononiam reversus est, auditaque sui exercitus clade, Ravenam se contulit, Bononiâ interea a Bentivogliis occupata. Studuit Julius, ut cum Francorum Rege componeret negotium, Lateranensique Concilio indicto, depositis Cardinalibus, qui Galliæ adhærebant, & Pisani Concilii actis annulatis, opem ab Hispaniæ, Angliæve Regibus imploravit &c. apud Onuphrium legenda. Hæ discordiæ, occasio fuerunt, *Bulæ Cœnæ* compilandæ, quam Lateranense Concilium probasse credo. Inter cæteros hujus Bulæ casus, est etiam: occupantes bona, aut terras Ecclesiæ Romanæ, & illius jurisdictionem usurpantes, ob indictum fors Pisanum Concilium. Quamvis porro Julius ejecisset ex Italia Gallos, distribuendo prœmia & Ducatus; tamen *iterum* cum Imperatore contra *Venetos*, quod Veronæ Vicentiæque imperium cedere recussassent Cæsari, fœdus percussit; Venetæ autem cum Ludovico Francorum Rege. Julio Pontifice sub his discordiis mortuo, bellum sub Successore Julii, Leone X. continuavit, quod demum sub Leone X. & Francisco Rege Galliarum, *Bononiensibus fœderibus* fuerat terminatum.

In his itaque circumstantiis, dum relata superius memoria anni 1509. esset, quâ, scribit Vladislaus de tractando bello adversus Venetos pro recuperanda Dalmatia, puto cladem Veneti nominis, antea illatam quam Vladislaus ad bellum Venetis inferendum solicitaretur. Dein cum amissam Venetorum gloriam reparare Julius quæsivisset, a Maximiliano invitatum fuisse Vladislaum ad fœdus contra Venetos. Ipso autem dissimulante, postquam Julius ex protectore Venetorum, hostis eorum evasisset, Maximiliano conjunctus; denuo Vladislaum vocatum ad fœdus extitisse, cùm scribat Isthvanffius: *fœderibusque percussis, quibus Cæsar, Pontifex, & Reges, quos modo nominavi, Vladislao Venetis bellum inferenti, pecuniam,* com-

commeatum, classes, exercitum, & omnis generis auxilia, certis æquisque conditionibus dare tenebantur. At cum nullam repererim gesti per Vladislaum belli contra Venetos memoriam, cum item ex Isthvanffi narratione constet; Vladislaum interpellatum fuisse sæpius, ac demum 1509. scripsisse Bano, de gerenda bello pro recuperanda Dalmatia, censeo, fœdus initum cum Maximiliano, posteriores circumstantias Maximiliani afficere, scribit enim Isthvanffius: *Maximilianus - Budam misit - - - de inferendo Venetis bello, qui præter multas Romani Imperii, ac Domus Austriacæ urbes & Provincias - - tenerent* - - Hoc autem post occupatum Cæsari Patavium; post recusatam restitutionem Veronæ Vicentiæque evenerit, qua occasione Julius Maximiliano contra Venetos jungebatur. Verum proh dolor! tametsi occasionibus relatis, Vladislaus fœdus contra Venetos pactus fuisse crederetur, nil actum extitit, quod (ut Petrus Bembus Cardinalis) ipsi, Senatûs Pannonici Primores, sive Barones Regni Hungariæ, quævis secretè, Legato Veneto aperirent, securumque redderent, Regem quidem bellum indixisse, haud attamen illaturum, ob ærarii defectum. Sed intermissi belli, violatorumque promissorum causam, Baronum Prælatorumque Avaritiam fuisse, alii crediderunt, fatente ista Isthvanffio. Ad nos, ex Procerum hujus temporis avaritia, Regisque Vladislai ignavia, beneficii istud accessit: Quod uti sub Carolo I. jura Regum Hungariæ in Dalmatiam Marinus Dux & Venetæ confessi sunt; ita sub Vladislao II. Maximilianus Cæsar, Ludovicus Rex Galliæ, quin si primo fœderi sive Camaracensi, aut etiam alteri, Vladislaus subscripsit, Papa Julius; Rex item Hispaniæ; Ducesque Ferrariensis, Mantuanus; Legitimi juris Regum Hungariæ Dalmatiam esse agnoverunt (testes hercle idonei, & exceptione majores) dum pro motivo justè inferendi Venetis belli, Vladislao significant: *Dalmatiam legitimo jure ad Ungaros pertinentem, per fraudem & dolum Venetos tenere.*

Meminisse debemus, reflectereque lectores. Sub Ferdinando II. qui bellum cum Venetis gessit, hos ad pacta Bononiensia, quemadmodum etiam in secuta cum Ferdinando pacificatione, teste Excell. D. Joan. Bapt. Nanio, provocâsse. Ego quidem innita *Bononiæ* sub Leone X. pacta illa, legi nusquam; sed neque vulgata fuisse, scirem. Combinatione nihilominus relatarum superius circumstantiarum bellorumque, dum bella illa, *pro Dalmatia* gesta non fuissent, verum pro ejiciendis ex Italia Gallis: dum Vladislaus Rex bello non lacessivit Venetos, nescio qua ratione *Bononiensibus illis pactis, de Dalmatia* agi, constituique quid potuit? Qualiter illa? a quo item? attribui Venetis; & jure suo Hungariæ Reges destitui, nisi fors ideo, quod Proceres ex avaritia, Vladislaus ex ignavia, Venetis bellum inferre, pro recuperanda Dalmatia; in tam opportunis circumstantiis neglexerint. Si hoc, pœna erit; haud vero pacificatio Bononiensis; In pactis enim, contrahentium mutuus requiritur assensus. Quis Regis Vladislai nomine, Bononiæ tum fuerit? docendum est Venetis. Maximilianum Imp. pactis illis vel subscripsisse, vel ad illa accessisse conjicio; sed sua prætensio non erat pro Dalmatia, verùm de Patavio, Verona, Vincentia Carniæque veteris partibus. Hæc etiam ex Isthvanffio paterent dum lib. 7. pag. mihi 67. narrat: Christophorum Frangepani, Maximiliano Cæsari, cum Venetis acerrimum bellum gerenti, operam præstitisse, ducendo Cæsaris exercitum in Forojulio, Istria & Carnis. Fugasseque Venetos eum a *Marano*. Deinde ab Epirotis captum fuisse, Venetiisque uxoris dolo, a captivitate liberatum. Hinc qua ratione, pactis illis, Dalmatiæ cessio, hujusque a Sacra Regni Corona avulsio defendi valeat? ego non perspicio, defectuque pactorum dicere nequeo. Verum est, vigore fœderum anno 1491. intra Vladislaum Regem, Maximilianumque innitorum, *Titulos* Regum Hungariæ, Maximiliano fuisse admissos, an tamen ipse, vi admissorum sibi Titulorum, juri legitimo Sacræ Coronæ in Dalmatiam, cedere potuerit? istudque transferre in Venetos? jurium periti definiant. Puto ego, hanc esse causam Scriptoribus Venetis Dalmatiæ extendendæ, ac fors etiam iis pactis, oras has Istriæ Carniæque, Dalmatiæ sub nomenclatura complexi sunt, ut sic suas prætensiones firmarent. At quo fundamento, Forojulium, Istria Carnia? ad Dalmatiam trahi queant? ex superioribus Periodis constat. Si qui sunt, qui Bononiense illud fœdus legerunt, hæc nostra ut corrigere, vel illustrare, extendereque dignentur, obtestamur. De fœdere autem Bononiensi sub Carolo V. Imp. anno 1529. vel 1530. inito, infra dicemus.

In decretis Vladislai, post annum 1498. (quo anno in conclusione, *Michael Episc. Segniensis, Corbaviensis Christophorus*, exprimuntur) præter Tininiensem, cæteri Croatici non exponuntur. Utrum hoc ideo acciderit, quod præsentes Diætis Hungaricis non fuerint; aut vero, quod ennatis libertati habenis, Dalmatici juris esse ambiverint? vel denique ob controversiam Episcopatus *Ottociensis*? eruere nequivi. *Ottochacz* nunc ad Generalatum Carolostadiensem pertinet. Civitatis jus habuit, ut Privilegia loquuntur. Episcopi *Ottociensis titulo Blasius*, Spalati Vicarius 1481. usus est. Anno autem 1494. ad eundem titulum *Vincentius de Andreis* Spalati erat consecratus. Quo anno? per quem? Episcopatus iste fundatus

datus fuerit, a doctioribus peto demonstrari. Episcopos Segnienses, Ottociensi restitisse, Farlatus perhibet: *Cæterum de institutione legitima*, inquiens, *Episcopatus Ottociensis in Liburnia seu Japidia veteri, Episcopis illis perpetua & acris controversia fuit, cum Episcopis Seniensibus, in quorum fidem ac potestatem, sublato denique illo Episcopatu, Corbaviensis & Modrussiensis Ecclesia concessit.* Christophorum quem Modrussiensem vocat Farlatus, Decreta nostra 1495. item 1498. Corbaviensem exprimunt. Modrussiensis sub Ferdinando I. extitit, ut Periodo IV. demonstrabitur. Ignota est mihi institutio Ottaciensis Sedis, prouti etiam per quem sublata extitit. Fors Ottociensis evenit, dum Pars Corbaviæ, Bosnensibus Regibus olim adhæsit, ut divisa Corbavia, Episcopatus novus surrexerit, aut Turcis oras illas destruentibus. Olim Dumnensis, Macariensisque distinctæ erant Diœceses; sed postquam *Macharszka* sub Turcarum imperium cecidisset, *Dumnensis*, utriusque Ecclesiæ titulum gessit, appellarique solebat Episcopus Dulmensis, vel corruptè *Cumnensis*, sive totius terræ Cumnensis, aut etiam *Crainensis*, hoc est oræ finitimæ. *Craina* enim finitimos significat, a *Kraj* quod limitem finemque exprimit, vel littus. Hac ratione fors etiam Ottociensis Episcopatus ennatus est, ut Segnienses Episcopi legitimam ejus institutionem, quærere potuerint. Similia de *Svidnicensi* Eppatu evenisse, DEO miserente alibi narrabimus ex documentis. Sed ultra conjecturam, ista quæ dicimus de Ottociensis Episcopatus nativitate accipi non debent. Memoriam Ottociensis Eppi, in Decretis, diplomatibusque Regum nostrorum me legisse non reminiscor. Neque scio, an aliquando in *Ottachaz* residerit, cum plerumque Spalati hi Episcopi Ottocienses ut Vicarii aut Suffraganei vixisse observentur. Conjectari itaque potest: ob Eppi Segniensis quæstiones, Regumque nostrorum providentiam, Tituli solius fuisse Episcopos, neque in Ottochacz aliquem eorum fixisse residentiam. Quinimo, Metropolitæ Colocensi, Segnienses Eppos a Regibus nostris, fuisse occasione hac adjectos.

Cæteras dispositiones, in disciplina Ecclesiastica factas, Decreta Vladislai demonstrant. Anno 1492. articulo 29. prohibetur receptio pro sepultura interfecti Marchæ argenti, hoc est 4. aureorum, sub pœna beneficiorum amissionis, cum testificatione: *prouti hoc etiam tempore DD. Caroli, Ludovici, Sigismundi, & Alberti Regum, per bullas Apostolicas, ad instantem petitionem eorundem Regum, cassatum & extinctum fuisse manifeste dignoscitur.* Ut hinc Regum nostrorum conjunctio cum Sede Apostolica pateat, sed quid obstitit? ut Archidiaconi, Parochi, neque Regiis decretis, neque bullis Apostolicis obedire, in amittendis 4. aureis voluerint, nec opinari volo. Sub Mathia Rege, quæ fuit de Conventualibus dispositio, a pag. 296. retulimus, articulo nihilominus 44; licèt agnoscantur *plurimi errores & scandala quam plurima in emanationibus litterarum fieri* per conventuales assolita; & quod *in dispendium Regnicolarum sigillis suis liberè abutantur*, hinc *ut prava abusio deinceps cesset* (sunt verba decreti) statuitur, ut sub potestate suorum Abbatum Monachi maneant, Abbatesque, eos juxta eorum demerita castigandi habeant facultatem. Ut item: *nomina ipsorum fratrum, videlicet Prioris & Custodis, in fine quarumlibet litterarum - - seriosius conscribantur.* Articulus 45. sequens est: *Quia nonnulli Clerici, & alterius conditionis plerique homines, tam Nobiles quam ignobiles, in Curiam Romanam, vel dum aliquis Legatorum Summi Pontificis in hoc Regnum Hungariæ missus introierit, in ejus præsentiam incolas hujus Regni, præsertim simpliciores, exquisitis quibusdam occasionibus, interdum etiam calumniosis, citare: & eos, lite mediante magis ac magis urgendo & vexando, ad solutionem alicujus summæ compellere; sicque suam vitam criminosè non nunquam per fas & nefas alere consueverunt. Propterea ut talium sceleratorum lucro gaudentium illicitus quæstus, & via calumniandi cesset imposterum, per Barones, Proceres, & Communitatem totius Regni hujus* (quia Regis nulla fit mentio, effectum illico habere non potuit) *ordinatum est & statutum: quod deinceps, nullus omnino hominum, quempiam ratione alicujus negotii, in Curiam Romanam, vel præsentiam cujusvis Legati, citare præsumat, nisi primum coram suo Ordinario Diœcesano, Archieppo, Eppo; aut ejus Vicario in causa convenire, & cum eo juridice procedere: tandemque dum aliqua partium justitiam sibi vel denegatam, aut alias se indebitè aggravari & condemnari sentiret, causam hujusmodi in Curiam Romanam, vel Præsentiam ipsius Legati, per viam appellationis, & non aliter, provocare deducereque & prosequi valeat atque possit. Contrarium autem facientes, debita pœna puniantur.* Hoc articulo quia Archiepiscoporum facta non fuisset mentio, & quædam dubietates natæ fuissent; ideo art 10. Anni 1495. idem declaratur & extenditur, etiam ad Archieppos Regni hujus, cum additione: *Hoc quoque non prætermisso: quod si quipiam præscriptum articulum, simul cum præsenti transgredi ausi fuerint, tales ab actione sua, & aquisitione decidant: Et insuper in 40. fl. auri per Comitem vel Vicecomitem & Judices Nobilium irremissibiliter exigendis, contra partem alteram adversam pro ex-*

 pen-

pensis convincantur, si tantas res habuerint: alioquin in persona detineantur, & usque debitam emendam castigentur. Causas verò, quæ nunc in præsentia RSS. D. Ursi de Ursinis legati verterentur; ipsi Actores in præsentiam judicis eorum Ordinarii, reducere teneantur. Hìc incoatæ coram Legato Pontificio causæ, dum reducuntur ad Judices ordinarios, usurpata illa judicandi potestas castigatur. Art. 46. determinantur causæ *Fori Ecclesiastici*, & sub amissione officii beneficiique, ad mandatum Judicis Regni ordinarii, transmissio ad forum sæculare causarum præcipitur. 48. Nonæ cum decimis in Bonis eorum, Ecclesiasticis admittuntur. Art. 77. Possessionum aquisitio, aut etiam retentio vigore inquisitionum, Ecclesiasticis prohibetur. Art. 85. eximuntur a tributis & telloniis. Art. 95. regulantur taxæ Capitulorum: 96. quæ expeditiones Conventuum & Capitulorum, pro legitimis in jure censeri possint.

Decreto 1495. Articulò 30. extraneis conferenda vetantur beneficia Ecclesiastica, & collata, ut ab iis auferantur statuitur. 31. Si ab aliis, quam a Rege, vel aliis in Regno jus Patronatus habentibus, impetrarentur beneficia Ecclesiastica, impetratores ad aquam projiciendi ordinantur. 32. *Vicariatus* in nullis Regni Ecclesiis, *Italis & forensibus personis*, conferendus statuitur, sub nullitate latarum sententiarum. Art. 37. & sequentibus, Decimæ regulantur, item Ecclesiastica interdicta. 43. *Pecunia Christianitatis* abusus declaratur & abrogatur. Hæc, in decreto anni 1498. per art. 52. ideo: *quod Domini Prælati, & viri Ecclesiastici, ratione proventuum decimalium, gentes pro defensione Regni, necessario tenendas habituri essent* admittitur ab iis colonis, qui nec ex vinis, nec frumentis decimam solverent, Den. tantum sex exolvenda. Profectò in decreto hoc 1498. articuli a 52. ad 70. omnes sunt, disciplinæ Ecclesiasticæ. Art. 53. multa docet, eum itaque exscribimus: *Quia ex concessione Venerab. Epporum, Presbytherorum, & Diaconorum S. Rnæ Eccl. Cardinalium olim in Concilio Constantiensi constitutorum, Regnum hoc in eo privilegiatum esse constat, quod nullus extrahatur extra istud Regnum ad judicia, authoritate litterarum Apostolicarum, nisi cum causæ aliquæ per appellationem legitimæ fuerint ad Sedem Apostolicam devolutæ. Sunt autem plures, qui contra libertates hujusmodi complures Regnicolas, tam spirituales quam sæculares, vigore conquestuum turbant & molestant. Quare statutum est, prout etiam in decreto majori continetur: quod nullus extra Regnum istud, nisi per viam appellationis extrahatur. Portitores autem conquestuum, sive sint spirituales, sive sæculares, sive Religiosi captiventur, & manibus Regiæ Mattis præsententur, ad turrim mancam pro infligenda illis pœna imponendi. Quia autem sunt non nulli, qui exemptionis Privilegio, a Sede Apostolica gaudentes, nequeunt coram judicibus spiritualibus, in hoc Regno commorantibus, attrahi in litem, ut contra tales hujusmodi conquestus, sive rescripta Apostolica liberè apportentur; extra tamen hoc Regnum, vigore ipsius, non aliter, nisi modo præmisso per appellationem extrahantur.* Decretum hoc, quia ad Sclavoniam extensum non esse prætendebatur; ideo Vladislaus Rex anno 1516. ante mortem suam ad Petrum Berislo Epp. Vesprimiensem, Thesaurarium & Regnor. Dalm. Croat. Sclav. Banum, futurosque Banos & Vice-Banos dat mandatum, ne contra formam decreti, per rescripta Apostolica *conquestus dicta*, procedere permittat, volentesque procedere, coerceat.

In Decreto 1500. Articulos de Ecclesiasticis legere est; prouti etiam decreto anni 1504. Art. 23. statuitur ut excommunicantes, vel interdictum indebitè pro Decimis ponentes, coram Rege conveniantur. 25. ut evocationes in foro Ecclesiastico, cum expositione decernantur. 26. Patronis invitis, Plebani confirmari non debent &c. Præmissa pluraque alia, sub anterioribus Regibus usitata; non minus supra indicatæ Julii II. cum Rege Galliarum Cæsareque discordiæ, *Bullam Cœnæ* pepererunt. Hæc, an legitimè in Regnis Sacræ Coronæ promulgata, acceptataque sit, aut fuerit, non examino. Indubium est, post latam Bullam Cœnæ, Notarios illos Sedis Apostolicæ, qui in quavis fuère Diœcesi (uti de his in MSS. notitiis Quinque-Ecclesiens. cap. 7. meminimus) Vice-Comites item Sedis Apostolicæ, desiisse. De horum transumptis, vel instrumentis P. 2. tit. 15. & 16. Wörbeczius non meminit, quod abrogati fuerint tum, dum ipse scribebat suos commentarios. Crediderim autem Notarios illos, post Constantiense Concilium, ad coercendam illam licentiam, expediendorum falsorum instrumentorum, incoâsse. Horum expeditiones, cum post annum 1506. non reperiantur: censeo eos per memoratas leges, ac post Bulam Cœnæ desiisse, adeoque leges illas tum ivisse in effectum, atque nunc etiam illas leges observari. Porro ad impediendam quæstionem de iis beneficiis, qui Romæ morerentur, articulo 65. anni 1514. satis provisum est.

Sub Vladislao, primo conscribendas esse consuetudines rationabiles per Mgrum Adam fuerat constitutum. Decreti 1504. art. 31. statuitur: *Regia Mattas omnia decreta sua & statu-*

statuta in diversas partes hactenus posita, in unam formam decreti jam redigi faciat. Repetitur hoc statutum art. 20. anni 1507. cum additione post decreta sua: & *Regni sui*. Horum consideratione, inferendum esset: Unice Decreta Vladislai, in unius decreti formam, redigenda venisse. *Regni sui* decreta, qua ratione intellexerint? an nempe lata sub anterioribus Regibus, aut quæ sub Vladislao per Regnicolas fuêre ordinata? nil constituo. Ad opus hoc *legis scriptæ* perficiendum plures fuisse ordinatos, ex Wörbeczy ad lectorem epistola condiscimus. An porro *diætaliter* opus Wörbeczy approbatum acceptatumque fuerit, anni 1514. art. 63. (quo tempore opus suum vult probatum Wörbeczius) dubio præbet fundamentum, dum constituitur. *Quod universa decreta jam rectificentur, & in unum comportentur, juraque Regni, Regia Mattas statim perlegi facere, & perlecta confirmare, confirmataque & sigillata, ad singulos Regni Comitatus remittere dignetur.* Si opere Wörbecziano rectificata fuissent, quid erat decernere? *rectificentur*, quid constituere? ut Decreta comportentur, relegantur, confirmentur, & ad singulos Regni Comitatus remittantur. Sane arguo ex his, & successive latis sub Ferdinando I. articulis, Status Ordinesque Regni, privatos commentarios noluisse, verum Decretorum Regiorum in unum corpus conjunctionem, ut ideo definiant: *decreta universa rectificentur* (ob varias lectiones) & *in unum comportentur.* Wörbeczius ipse, ut privatum opus, *suas lucubrationes*, semet edere fatetur. Quæ autem fuerit prima editio? non erui. Mortuo Vladislao editas Wörbeczy lucubrationes fuisse, epistola ad lectorem perhibet. Viennæ opus hoc, 1542. item 1545. editum fuisse comperi. Anno 1514 Wörbeczy opus rejectum extitisse, evincit art. 3. anni 1527. dum statuitur: *Ut Majestas sua universa decreta Prædecessorum suorum, per illos sedecim electos jurisperitos, & alios, qui Matti suæ videbuntur, infra futuram generalem Diætam emendari, emendataque in unum corpus redigi faciat* &c. sive hac, sive anteriori quapiam diæta, 16. jurisperiti ad emendanda decreta, *Regum*, haud vero Verbőczy, electi fuerint, prodit Verbőczy opus tum pro lege habitum non fuisse, nec acceptatum. Qualiter autem opus istud, quove fine natum sit? quomodo? quibusve modis in legem scriptam, dein elevatum? cum ad institutiones juris pertineat, missum facio. Acceptatum fuisse argui potest ex ar. 18. anni 1635. Item art. 1. Anni 1659. ubi juramento *Leopoldi* Regis, firmatus esset Par. I. Tit. 9.

Obiit Rex Vladislaus II. anno ætatis suæ 62. Salutis 1516. die 8. Martii. Hunc nobis Isthvanffius ita describit: *Fuit per omnem vitam Rex maximè omnium mortalium otio & quieti addictissimus - - usque adeo ut eum cum amicis & Consiliariis de ordinanda Republica, aut rebus seriis, vel modicum sermonem conferre, aut aliquantisper colloqui tæderet. Et dum vixit, tam sui incuriosus erat, & Regni negligens, ut disciplinam militarem, majorumque statuta susque deque haberet; nec procerum discordias ac avaritiam, potentiorumque in miseros violenta imperia, aliasque tales - - enatas malorum radices extirparet: aut plerosque eorundem recalcitrantes, debitæque obedientiæ oblitos compesceret; sed potius eis ad exercendum omne genus avaritiæ, libidinumque & rapinarum frenos laxasse censeretur. Quod si rem militarem ab initio ritè collendam suscepisset, florentibus adhuc Regni viribus, & auxiliis fœderatorum accedentibus, veteres limites - - recuperari valuissent. Est quidem haud inficiandum, Regnum eodem in statu, quo illud a Mathia magnanimo & bellicoso Rege acceperat, salvis confiniis integrum ab eo relictum: verum tamen id neque industriæ, neque virtuti ejus; sed quod Selymus Asiaticis bellis toto septennio occupatus, ab Europæ regionibus, ac Pannoniâ armis invadenda abstinuisset, tribuendum videretur.*

XV. *Ludovicus II.* Successit patri mortuo illico, annum agens ætatis undecimum. Quo in statu, Regnum reliquit Vladislaus, decreta sua, Isthvanffiusque demonstrant. Mores illi in consuetudinem venientes Procerum Prælatorumque Regni, emendati non sunt; quin sub Ludovico creverunt. Quisquis meditando combinandoque decreta Ludovici hujus scrutari voluerit, Isthvanffium item, cæterosque de ipso Scriptores, hæc sibi demonstrata intuebitur. Quare ad hos fontes lectores remitto; mallo siquidem tacere, quam neglectum Reipublicæ deplorare. Sed neque historiam hujus, scribendam suscepimus, quæ a multis, etiam coævis, in plerisque ad posteros est transmissa. Quæ addi potuere, in Hist. Eccl. Zagr. a pag. 212. referuntur. Itaque ad nostrum institutum, sequentia unicè eruimus.

I. Postquam publica S. Coronæ felicitas, cum Mathia Rege fuisset sepulta, atque privatorum avaritiæ, libidini, potentiæ, cæterisque affectibus laxatæ habenæ, uti Rempublicam, ex privato suo commodo singulus metiebatur, ita cujuspiam studii, pro recuperandis Sacræ Coronæ juribus, nec vestigium cujusvis memoriæ apparet. Quin ex Decretis Ludovici videtur, nec in tuendis illis, quæ a morte Vladislai manserunt, fuisse sive media, ob ærarii defectum; sive animos, ob tot neglectus, vel militum congregandorum, vel mittendorum ban-

deriorum, vel tuendæ patriæ curam, quia suis quisque imolabat affectibus. Alter adversus alterum bellabat, inferebant sibi reciprocè injurias, potentiores esse gaudebant avaritiâ, quam defensione Reipublicæ. Hæc ex decretis & Isthvanffiio clara sunt. Processit hinc, ut non solum *de Dalmatia* non cogitaverint; sed nec pactis induciarum, per Legatum *Barnabam Belay* cum Solymo anno 1514. (ut annum hunc poneret Chronicon Turcicum) ad octennium innitorum (vide Illm. Isthvanff.) Croatiam comprehenderint, verùm Pannoniam, Venetos, Cæsarem, Poloniæ Regem, cæterosque Christianos Principes.

Cùm porrò tam Croatæ, sese Regnum ab Hungaria distinctum ab olim habuerint, quam & Hungari Croatiam; Turcæ quoque induciis illis inclusos Croatas noluerint, proptereaque graves excursiones & bella cum Croatis continuaverint, ut 1519. arcem *Knin* expugnâssent, *Petro Berislavich* Eppo Vesprimiensi, Banoque Croatiæ & Segniæ Capitaneo ad Koreniczam cæso interfectove, & Bihachy sepulto, Croatæ ab Hungaris sese relictos lamentati sunt, quæsiveruntque Regem alium. Vivebat tum *Banus Berislavich*, quo præside statuerunt Croatæ in clientellam protectionemque alterius Principis sese tradere. Hic quia Episcopus quoque Vesprimiensis fuisset; secundùm Veteres Curiæ Romanæ prætensiones, Papæ primo in arduis his circumstantiis Croatiam obtulit. At Roma nescirem eccur? hæc recusavit. In Codice Romano Actorum Consistorialium, ista, verbis his notantur: *Anno 1519. die 12, Decembris, lectæ sunt litteræ Bani Dalmatiæ & Croatiæ credentionales, in persona Domini Thomæ Nigri. Qui introductus est in sacrum Consistorium nomine ipsius Bani, Comitum & Nobilium ipsorum Regnorum. Dixit ipsa Regna parata se dedere Turcæ: & quod miserunt ad Regem Ungariæ oratores suos, ipsi protestaturos, quod nolebant amplius obedire; quia cum Turca fædus fecerat, nulla de iis facta mentione. Dimisso prædicto Vicario, Sanctissimus dixit se velle super hoc Regi Ungariæ scribere, ut provideat ipse, & Regna Dalmatiæ & Croatiæ in tutellam & defensionem recipiat; vel saltem permittat, ut sub alicujus Regis Christiani, vel suæ Sanctitatis tutella, & defensione esse possint.* Thomas Niger cujus fuerit Vicarius? me latet. Facile Episcopi Vesprimiensis Petri, dum is Banus unà illarum erat partium. Articulus autem memoratus, vetans Vicariatus conferri extraneis, istud olim in more fuisse innuat. Thomas niger Dalmata fuerit, dum is in actis Romanis apud Farlati Tom. 3. anno 1524. quà iterum in Curiam Romanam orator, *Episc. Traguriensis, nuper Scardonensis* exprimitur. Quid Pontifex scripsit Ludovico? an Ludovicus responderit? in obscuro mihi est. Verba illa: *Ut provideat ipse; & Regna Dalmatiæ & Croatiæ, in tutellam & defensionem recipiat* videntur indicare Ludovicum, Statusque Regni Hungariæ, occasione missorum ad Regem Oratorum, hæc Regna neglexisse, ipsosque plene sibi reliquisse. At non solum illud: *vel saltem permittat ut sub alicujus Regis Christiani, vel suæ Sanctitatis tutella & defensione esse possint*, juri Ludovicum non cessisse, jusque Regum Hungariæ, in Regna Dalmatiæ Croatiæque ultrò a Curia Romana fuisse agnitum; verum etiam, quod Ludovicus Croatiæ Banum, Petro mortuo dixerit: *Joannem Torquatum* simul & Segniensem Capitaneum; Sclavoniæ autem *Franciscum de Batthyan.* Sed Torquato ob accusationes Segniensium, (teste Croatica Chronica) successit intra annum 1520. Hieronymus Petelenich, affinis Bano olim Berislavich, in Segniensi Capitaneatu. Segniensibus hic quoque invisus, officioque a Ludovico privatus 1521. Gregorium Horvath habuit Successorem. Verùm neque his, Segnienses, Croatæque contenti, cum in clientellam alterius Regis penderent; aut Turcis semet dedere velle dicerent, cum periculo vicinarum Provinciarum, *Ludovicus Rex*, ut puto, occasione nuptiarum cum *Maria*, Ferdinandi autem cum sorore sua *Annâ*, in Anno 1521. oras illas Adriaticas Regni Croatiæ, permittendas constituit. Rem hanc in Diæta Budensi anni 1522. proposuerit, dum missi ad Ferdinandum fuêre Legati, ut partes illas acciperet. Juvat Illss. Isthvanffii, verba hanc in rem exscribere, sic ille lib. 7. p. 63. „ De exercitu conducendo, rebusque bellicis rite administrandis, cæteris„ que necessitatibus consilia habita sunt, decretumque: ut ad Ferdinandum Austriæ Princi„ pem, Mariæ Reginæ fratrem Legati mitterentur, qui Ludovici nomine ab eo peterent, ut „ cum Illyrici confinia, Turcis antea, tum vero capto Belgrado, maximè exposita, ob æra„ rii penuriam, & quod longius distarent, commodè sustentari nequirent, eorum curam us„ que ad aliquod tempus, haud gravatim susciperet; ea potissimum de causa, quod ipsius „ populis, qui in Istria & Carnis essent, ex eis, si ab hostibus caperentur, magnum immine„ re periculum certo constaret. Quod quidem a Ferdinando, absque difficiliori cunctatione „ factum est; ac Segnia, Clissa, Crupa, Lika, Jaicia, aliæque complures arces & Urbes in tu„ tellam acceptæ, Præsidiariisque militibus, stipendia liberaliter soluta. „ En effectum neglectus illius Reipublicæ! En privatorum commodi partum! Dalmatia neglecta! Croatia cessa! Bosnia Serviaque occupari a Turcis permissæ, Rex ipse paulo post miserè trucidatus, scissum

ſum in partes Hungariæ Regnum, dum pars ad Ferdinandum; pars ad Joannem Zapolya, pars ad Turcas intra ſubſequens decennium fuere devoluta.

Poſt ceſſam Ferdinando Croatiam, is illico præſidia, ſuo adimplevit milite, atque inſuper, cum partes illas ſteriles & ſaxoſas reperiſſet, ad easdem penes ſe firmandas, legionem unam erexit, quæ meris Nobilibus conſtabat, largioribusque ſtipendiis erat proviſa. Capitaneo Labacenſi Joanni Katzianer ſubjecti ſunt, ut quamvis nomen Bani ſervaverit Joannes Torquatus, & Franciſcus Batthyan, a Katzianero nihilominus dependebant. Hæc, epiſtolæ infra Periodo IV. exhibendæ, demonſtrabunt. Intra memorata, an Jaicza, ut ſcribit Iſthvanffius ceſſa Ferdinando quoque fuerit? dubium ingens eſt, putoque iſthic in textu Iſthvanffii, pro *Bihacs*, per errorem *Jaiczam* eſſe inſertam. Enimvero Iſthvanffius ipſe a pag. 67. recenſet, Chriſtophorum Frangepanum, in re militari clariſſimum, per litteras atque nuncios anno 1524. precibus & promiſſis additis, fuiſſe exoratum (poſtquam *jus atque hæreditas illarum Provinciarum*, Croatiæ nempe reciderat in Ferdinandum, ut Iſthvanff.) ad ferendam Jaicianis opem, fuiſſeque *Jaiczam* per Frangepanum eliberatam, & Chriſtophorum Frangepani anno 1525. *ſtipendiis & muneribus liberaliter excultum*; Inſuper: Novo titulo *Defenſoris* Regnorum Dal. Croat. & Sclav. *honeſtatum*. Quare tum hinc, Jaiczâ Ferdinando ceſſa eſſe non debuit, quia ut ſuam Ferdinandus defendere debuiſſet, cum &, ob Ludovici Regis teſtimonium, in donatione facta Keglevichio in anno 1526. quâ, hæc exprimit: „ Ludovicus „ DEI Gratia Rex Hungariæ, Bohemiæ &c. memoriæ commendamus - - quod fidelis noſter Egr. Petrus Keglevich de Buſin, Aulicus noſter, levis armaturæ, ab ineunte ætate ſua, „ Sacræ Coronæ hujus Regni noſtri, & deinde nobis ſemper fideliter conſtanterque ſervivit: „ Et in confinibus contra Turcas, ejusdem Regni noſtri perpetuos hoſtes, ſtrenuè dimicando, ſæpius etiam vulnera acerba paſſus eſt. Cujus fidem, conſtantiam & virtutes militares, res ipſa teſtatur; nam & Banatum Jaicenſem, quo annis ſuperioribus fungebatur feliciter, & cum univerſorum laude geſſit, ex cujus multis fidelibus ſervitiis laude dignis, „ ut alia multa prætereamus, unum illud quod recenti memoria tenemus, non indignum duximus recenſere. Quod paulò antequam Cæſar Turcarum numeroſiſſimo exercitu, noſtrum „ hoc Regnum hoſtiliter, ſubitoque invaſiſſet; ductu atque opera & induſtria ipſius Petri „ Keglevich de Buſin, tunc Bani Jaicenſis profligata & cæſa fuit a noſtris non multis, haud „ pauca Turcarum circa Jaiczam, noſtros fines devaſtantium multitudo. In cujus rei argumentum, & ſuorum fidelium ſervitiorum teſtificationem, aliquot cæſorum capita, & non „ pauca mancipia, in illo prælio capta, nobis dono miſerat: Arcem vero noſtram Jaiczenſem, contra ipſius Cæſaris, & irrumpentium noſtros fines, & poſt illatam noſtro Regno „ cladem regrediendo; potenter, fideliter, viriliterque conſervavit. Atque interim dum noſtram arcem ſolicitus defendit, nec ſuis bonis defendendo invigilare potuit, ſuis Turcis, ſive „ mancipiis, qui tunc in caſtro ſuo Buſin ſervabantur, forte liberatis & dimiſſis ſubiit, ut „ non ſolum ex ipſo, verum etiam ex aliis fide dignis viris intelleximus, ad 40. millia floren. „ aureorum ſeſe extendentia damna. Et quia ipſi in noſtris ſervitiis occupato accidiſſent; meminimus nos tunc ipſum aſſecurâſſe, & ſibi fuiſſe pollicitos, in verbo noſtro Regio, quod „ oblata occaſione, compenſare illa vellemus, Bonorum condigna donatione. In recompenſam igitur & remunerationem tot tantorumque fidelium ſervitiorum ſuorum, nobis & Regno noſtro exhibitorum, atque damnorum prædictorum in illis exhibendo perpeſſorum, caſtrum noſtrum Feyerków cum oppido ſub eodem habito - - - &c. &c. Ut ex his concludendum reperiam, Jaiczam cum Croatia Ferdinando ceſſam non extitiſſe.

Quamvis vero Croatia, Ferdinando in protectionem & tutellam tradita fuerit, ſive Katczianeri avaritia, ſive ob Turcarum metum, Anno tamen eodem *Oſtrovicza* item *Pech* in Turcarum devenêre poteſtatem. Anno 1524. ad Jaſzterbarſzko uſque prædati ſunt, & a caſtro *Krupa* vix repulſi fuêre. Hæc de Croatia.

Dalmatia, utrum Protectioni Pontificis Romani (ut ſuperior memoria innuit) permiſſa fuerit? conſtituere nequeo. Jam autem, ſive ætate hac, *Aurana*, *Tinnium*, *Oſtrovicza*, *Caſtelnovo*, *Catarum* Dalmatiæ nomine in Hungaria conſiderabantur, *Cliſſa* item, hisque viciniora loca. Et quia Tinninium cum Oſtrovizza in Turcarum veniſſent poteſtatem. *An. 1524.* (ſic Farlatus Tom. 3. p. 437.) *ex oppugnatione Arcis Cliſſenſis ingens metus Spalatenſes inceſſit: ea enim capta nullus reſtabat - - locus, cujus objectu Turcæ a territorio & Urbe Spalatenſi arcerentur. Quin Cliſſa - - totius Dalmatiæ atque Italiæ firmiſſimum propugnaculum erat. Quare - - ſolicitudinem excivit Clementis VII - - Is & militibus & pecuniis Cliſſenſes juvit, ad ſuſtinendam obſidionem, & oppugnationes repellendas.* Cujus rei, ex tabulis Conſiſtorialibus, ſequentem refert memoriam. *Anno 1524. die 23. Septembris, Thomas Niger Epiſc. Tragurinus nuper Scardonenſis fuit introductus ad Sa-*

crum Consistorium. Plurima realia de conservanda Cilia, & profligatis hostibus: auspiciis & ope Sancti Spiri; nec non de maximo Turcarum in nos apparatu, terrâ marique. Profectò enim nec Venetorum auxilii, nec aliorum esset mentio, ac solius Romani Pontificis: dum item Papæ relatio de profligatis hostibus facta est, certam Papæ Dalmatiam ab Ungaris fuisse argui potest. Dispari tamen ratione: Ferdinando enim Croatia *in jus & hæreditatem* solidos Ustvaniffo, cessa fuit; Pontifici autem Dalmatia, ions cum obligatione mittendorum auxiliorum adversus Turcas, cum Art. 14 anni 1526. ita fatetur: *Sollicitandi sunt Sanctissimus Dominus noster, & alii Principes Christiani pro auxilio contra hostes mittendo.* Hæc tamen Papæ cessio incerta est, cum Italiæ servandæ causa, auxilia illa submissa fuerint, dum providentiæ est, semet remotius adversus hostes tutari, ac in solo proprio.

Sclavoniam in arduis ejusmodi circumstantiis, in fide erga Sacram Coronam perseverâsse, docent, plura Ludovici mandata, de celebrandis judiciis. Confirmatio innovatioque Paternæ immunitatis, Caplo Zagr. elargitæ, ac pag. 302 relatæ, sub secreto suo sigillo impendenti, de dato Budæ in Fest. Pentecost. Anno Dni 1519. Regnorum suorum quarto. Donatio item, Petro Keglevichio facta, Budæ Fest. Invent. SS. Crucis, Anno Dni 1526. Regnorum suorum Undecimo. Ubi - - *Castrum & Castella in Regni nostri Sclavoniæ Comitatu Crisiensi habitis* - - item: *Castrum Lobor in Comitatu Varasdinensi existens* - - ac infra: *Castrum Elinyevar in Comitatu Zagrabiensi* - - Sclavonia nihilominus, hodie dicta inferior, a Turcis prope ruinata est, & *Syrmium* anno 1525. a Turcis occupatum, sub eorum remanserat Imperio. Ultra, ad institutum nostrum, de Ludovico hoc, referre erudito docto Lectori, nequimus. Anno 1526. contra Turcam, Ungariam invadentem pugnaturus, in acie victus, sibique fuga consulere cupiens, in palude ad Mohacsinum interiit, die Decollationis S. Joannis Baptistæ. Vide Brodericum. Isthvanff. &c. &c.

§. VI.

De Maris Adriatici Dominio, hujusque Prætensione. Ac unde Scriptorum nata sit confusio, in harum Regionum descriptione?

I. Quantum privato mihi, bibliotheca quavis destituto, cæteris item rei litterariæ adminiculis carente, licuit: demonstratum superioribus periodis credo. *Dalmatiam* florente Romanorum Imperio, distinctam fuisse semper Provinciam a *Pannonia*, neque Dalmatiam unquam ad *Danubium* usque, quin neque ad *Muram*, *Dravum*, aut *Savum* fuisse extensam. Consideratione memoratorum superius, sub Romanis latior fuit Pannonia, utpote in *Primam* & *Secundam* divisa, successive in Provincias alias, ut *Valeriam*, Pannoniam Saviam, Riparicnsem &c. Dalmatiam vero divisam subdivisamque fuisse sub Romanis, doceri nequit. Hanc inter & Pannoniam, Liburnia Japidiaque longe a Danubio distantes, parte ab una, ab altera autem vetus Mœsia fuére, ut omnino demonstrari nequeat, Romanorum sub Imperio, *Dalmatiam* ad Savum, vel Dravum aut Muram, minus autem ad Danubium usque fuisse extensam. *Illyrici* arctos fuisse sub Romanis limites, notum est. Successivè dilatata est *Illyrici* appellatio, haud ratione propriæ jurisdictionis & Provinciæ particularis; verum ratione tributi, dum Romanis ex ratione politica, visum fuit, *Illyrici tributi nomine* comprehendere, quævis tributa, quæ ex Provinciis Dalmatiæ, Pannoniæ, Mœsiæ, Mysiæ, Daciæ &c. accipiebant. Prætendere autem, *Dalmatiam* per hoc fuisse amplificatam lusus est, quia eodem jure, quamvis aliam Provinciam extensam extitisse, clamari potest. Quare sub *Illyrici* nomenclatura, ea ratione censebantur sub Romanis tot numero Senatûs, Augustorumque Provinciæ, ut hodie, tot Regna & Respublicæ sub *Europæ*, aut Asiæ nomine. Ruinato autem Romano Imperio, cum e Dalmatia barbaræ illæ gentes non erupissent, nec venissent ad amplificandum Dalmatiæ Regnum, dum Dalmatiam ipsam ruinavissent; sustineri fundatè nequit, a quinto etiam sæculo Dalmatiam per barbaras illas gentes, ad Danubium fuisse extensam. Quin novi incolæ, nova posuére nomina. Ut Serviæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Avariæ, Bojoariæ, Scyriæ, quæ deinde Stiria vocata est. Et per secutas divisiones, hæc iterum, in sinu suique medio, aliorum nominum peperére territoria, successiveque Regna, vel Principatus, ut Ramæ sive Bosniæ, Rasciæ, Chulmiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, superioris inferiorisque Sclavoniæ, Hungariæ, Austriæ &c. Dalmatiæ itaque extensio, nec prætendi potest ante IX. Sæculum, quò Scriptores Francici, sive ex lubitu, sive quod verosimilius, ex *politica statûsque ratione*, ob maris Adriatici commoda, magnarumque rerum gerendarum occasionem, sub *Dalmatiæ* nomine, oras suas, Dalmatiæ nomine scripserunt, ut jus suum objicere queant. Francis ex possessione maritimarum partium exturbatis ejectisque, Scriptores subsequi, quidam ex Politica rursus

sus ratione status sui, & Magistratus, cui suberant, Francos sunt imitati; quidam sine rerum examine, scribæ anteriorum fuere; quidam ex ambitione scientiæ, in veritate erroneæ, dum sine ratione subsequentium temporum, ac ætatis, ad jactandam suam veterum lectionem, has partes, usitatis pro ætate sua appellationibus, non expresserunt, verùm, ut a barbaris nationibus successivè datas rejicientes, *Dalmatiam* scripserunt; quidem denique ex affectibus lucri, quamvis pallio pietatis religionisque obtecti, priores sunt secuti. Venetos Scriptores amor Reipublicæ suæ movet, ut per Pannonias Dalmatiam esse, fuisseque extensam asserendo scribant; cum enim Dalmatiam Reipublicæ suæ juris esse arbitrentur, hujus extensionem, amplitudinemque supponere debent.

II. An porro Dalmatia, juris Serenissimæ Reipublicæ aliquando fuerit? quibusve ex fundamentis istud Scriptores Veneti arguant, sat superque superius actum est; tamque mea, quàm & Sereniss. Reipublicæ Scriptorum, justi æquive Lectoris judicio substernuntur. Quare ea repetere nolo. Cum porrò prætensionis hujus, & quorumvis connatuum ac studiorum Sereniss. Reipublicæ, causa tota sit, *Adriaticum Mare*, hujusque utilitas, atque necessitas; ideo, nil obstante eo, quod suis locis superius, ubi de argumento hoc, occasio agendi venit, quædam relata haberentur; postquam sæpius, ista quoque occurrisset, intra Reges nostros & Sereniss. Rempublicam quæstio, de hac speciatim Lectores eruditos doctosque reflectere volui. Prætermissa quæstione Scholastica, unde *Adria* derivetur? dum ex vocum derivationibus, *jura nullius* desumi, certum esset, rem hanc altius, ac per suas Periodos reffere placet. Credo autem cultiore hac ætate qua scientia in subtilitatibus & paralogismis collocari fundarique, DEO miserente, Regumque providentiâ desinit, opinioque a rei cognitione distinguitur, docendi eam mihi non esse necessitatem, qualiter *Maris quoque dominium* haberi possit. Hoc olim *Repicius* advocatus ac post, plures negabant, ab exemplo aeris, solis &c. *Chizolla* Veneto, bene graviterque eidem satisfaciente. Si quis tamen *de maris dominio* dubitaret? Doctiss. Grotium, cæterosque Juris scientiæ Magistros consulat, visurus qua ratione dominium maris, haberi prætendique valeat. Hæc enim hujus non sunt instituti. Itaque

III. Si antiquissima scrutamur tempora, *Liburnorum* in mari potentiam, occasione belli Pompejum inter & Julium Cæsarem gesti, testatur Lucanus, scribendo:

Detegit orta dies, stantes in rupibus Istros,
Pugnantesque mari, Graja cum gente Liburnos.

Argui hinc videtur, ad Liburnos, ut mari Adriatico adjacentes, mare hoc pertinuisse. Romanis dehinc, Dalmatiæ, Istriæ, Liburniæ, Japidiæ, Pannoniæ, Macedoniæ, Mœsiæ effectis Dominis, Maris quoque Adriatici dominium, Romanos obtinuisse quis negabit? divisis Imperii Provinciis, intra Senatum ac Augustos, ut memoravimus p. 8. uti Liburnia Pannoniaque Augustorum fuere; ita recitatus p. 8. Dionis Cassy textus suadet, ut olim maris Adriatici Dominium ad Liburnos pertinuit; sic sub Augustis, *Augustorum fuisse.* Alias hi periculosas, & per se magna novaque moliri valentes Provincias, sibi non retinuissent. Neque Senatum damnavissent ad otia, ac inermem, imbellemque fecissent, ut sic *Soli Augusti* arma militesque haberent, si dominium maris penes Senatum reliquissent. Sed quia controversia præsens non esset, nisi de dominio a Venetis prætenso Adriatici maris, eapropter si cui prior deductio mea non probatur, pace mea Adriatici maris dominium, tum Senatui obtigisse arbitretur. Florente ergo decrescenteque Romanorum Imperio, maris Adriatici dominium, ad Romanos pertinuisse, verosimillimum est. Ruinato autem barbararum gentium irruptione Imperio, postquam Italicum Longobardorum Regnum stabilitum fuisset, cum illi Liburniæ quoque fuissent possessores, probabile apparet, maris unà eos habuisse dominium. Ast Sclavo Abaribus, Dalmatia Liburniaque potitis, ad hos maris Adriatici cura dominatusque pervenit. Heraclii permisso, postquam Croatæ pulsis Sclavo-Abaris Dalmatiam occupâssent, quæri posset, utrum Croatæ illi, qui Dalmatiam incolebant? aut Sclavi Liburniæ veteris possessores, Adriatici maris Domini fuerint? pro utrisque enim, talia a Scriptoribus refferuntur, ex quibus utrumque argui potest. Attamen remanentibus utrisque sub clientella Orientalis Imperii (recole dicta a pag. 62.) jus quoque Imperii illius, per hos sustentatum fuisse dici debet. Postquam Michaelis Amoriensis Balbi socordia juris sui effecti fuissent, quorumvis consideratione, Croatæ Liburnici, Sclavi passim vocati a Venetis Scriptoribus, maris dominium tenuerunt, ut ex Venetorum Scriptoribus etiam, infra patebit. Basilio M. Orientale Imperium decori pristino restituente, occasione Saracenorum Dalmatiam invadentium semet sponte ut pag. 69. Dalmatici Croatæ subjecerunt Constantinopolitanis, & *Niceta* Adriaticum tutante ut p. 70. ad Græcos maris dominium redivisse videtur.

Exurgente Croatia, propriorque nacta Reges, non obstante eo, quod Jadræ a Constantinopolitanis Imperatoribus, sub clientella horum, Capitanei proprii, Dalmatiæ Catipani vocati,

cati, fuerint; ad importantissimum portum illum tenendum, maris attamen dominium, penes Croatiæ Reges stetisse, diplomata Regum Croatiæ demonstrant. Enimvero Cresimirus Rex Croatiæ in diplomate apud Lucium lib. 2. c. 8. habet: *Quia DEus Omnipotens terra marique nostrum prolongavit Regnum, decrevimus* &c. Item infra: *Nostram propriam insulam, in nostro Dalmatico mari sitam &c.* Sed Venetos tributa solvisse annua Croatis, sinceri rerum Reipublicæ Scriptores non negant, videlicet Dandulus, Sabellicus, Petrus Justinianus l. 1. Julius Faroldus in Annal Venet. Scio Lucium lib. 2. cap. 8. hæc obnubilare adniti, adstruereque a Sabellico Danduli textum intellectum non fuisse, sed æquivocatione involutum. Hæc Cl. Lucio demonstranda fuerant, postquam memorati Scriptores Sereniss. Reipublicæ Justinianus nempe & Faroldus idem scripsissent quod Sabellicus, qui a *Paulo Interiano* Scriptore Genuensi, diligentis specialisque rerum Venetarum Scriptoris, elogium habet. Lucius porro illorum quæ antea scripsit oblitus, æquivocationem objectam prætensamque, in *conjecturis* tantum *suis* collocat. Dandulus apud Lucium: *Iste Dux* (Petrus Urseolus II.) *cum Italicis Principibus amicitiam contraxit, & Censum solitum dari Sclavis piraticam exercentibus, a Venetis navigantibus per mare Adriaticum, per edictum prohibuit.* Narentanos hic intelligi *per Sclavos*, ipso Lucio testante, ac Danduli textu roborante, dubitari non potest. Accederet: Narentanos piraticæ accusari, propterea que a navigantibus, ut securas haberent naves, Narentanis solutum fuisse tributum, sic enim Ritter: *Bellum contra Narentanos fecerunt Venetæ A. 835. non propter tributum, quod Croatiæ Regi de mari pendebant; sed propter Narentanam piraticam. Hi enim* (*ut Julius Faroldus Annal. Venet. pag. 44. apud Irenæum de Cruce l. 8. c. 4. narrat*) *percursantes mare ceperant aliquot Venetorum naves, mercibus onustas, causarunt bellum* &c. Quare cum Italiæ Principibus fœdere inito, adversus piratas Narentanos bellatum est, prohibitumque navigantibus, ne censum dari solitum piratis, ultro solverent. Sane si hæc Danduli perpendamus, exageratam illam a Lucio, Venetorum in mari potentiam non deducimus, dum Veneti ad opprimendos Narentanos, Italicorum Principum fœdus orare debuerunt. Quin Scriptores de numero navium Venetarum variant, dum alii septem, alii XII. naves, ipsis tantum fuisse narrant. Interim bellum hoc, his pactis finitum narrat apud Lucium Dandulus: *Nec censum alias extortum, aliquo modo exigere, nec quemquam itinerantem Venetorum molestare deberent.* Distinctum autem longè est, tributum illud, quod Venetæ *Regibus Croatiæ* exolvebant, ratione Domnii maris. Istud a Judice Croatorum exactum fuisse, fatetur Dandulus, *Croatorum judex*, inquiens, *propter denegationem census, Venetis molestias inferre conatus est.* Per judicem Croatorum, Regem intelligi debere, supra meminimus. Si nihilominus litem quis de intellectu *Judex Croatorum* moveret, disputare nolo Regem designari ipsum, assentiorque, si per judicem: sive Banum, sive Zupanum interpraetari oportere contendas. Admittendum venit, Judicem illum Croatarum, Regis Croatiæ fuisse hominem, cujus officii erat, censum a mari portubusque exigere. Hoc ex Marini Ducis ad Carolum I. Hungariæ Regem epistola deducitur, qui fassus Regi est, a portubus, Regibus Hungariæ censum deberi. Hunc *Villicus Regius* dictus (sub Regibus autem Croaticis facilè *Judex* vocatus, quod fors ut nunc vocamus Consulis munus simul tenuerit) exigebat. Porrò distinctum hunc esse censum a priore, quem Narentani piratæ vi extorquebant, res clara est. Equidem 1. Ex ipsis bene perpensis Danduli textibus citatis, adversus Narentanos piratas, Venetæ bellum gesserunt, in altera autem census exactione Judex Croatarum molestias fecit Venetis. Ibi Venetæ coercere piratas conabantur, hic ad debitum tributum ipsi stringebantur. 2. Porphyrog. testis hercle Lucio anteferendus, descriptis *Paganis Arentanisque* ut ait *dictis*, maritimam horum potentiam non agnoscit, immo cap. 30. fatetur, tres tantum Narentanorum esse Zupanias, quarum Arastorza ac Mærus ad mare sitæ, vitam Sagenis piscando ducerent, Dalenses autem ex agricultura vivere. Idem Porphyr. c. 29. *Pagani vero qui Romanorum lingua Arentani appellantur in locis inaccessis, atque præruptis, baptismi expertes relinquebantur.* Proinde cum in ejusmodi locis (hodie facile *montis nigri*) habitaverint, maris dominium eis attribui non potest, adeoque, nec solutus Regibus Croatiæ a mari census, confundendus erat Lucio, cum tributo Piratarum. 3. Bene Lucius l. 2. c. 5. ex descriptis ibi Porphyr. verbis cap. 30. contendit: Consilio Basilii, Croatis haud vero Narentanis ea Dalmatas solvisse, quæ olim Prætori dabant. Ex textu nihilominus tributum duplex colligere poterat, unum Paganis seu Narentanis per quos Dalmatæ, quotidie captivi abducebantur & perdebantur, ut ideo deserere illas oras, & ad continentem semet transferre voluerint. Verum a Croatis ideo prohibebantur quod necdum illis tributa penderent. Ad Basilium recurrentes, in cujus erant clientella, admisit Basilius, ut quæ Prætori dabant, Croatis tribuerent. *Atque ex isto tempore* inquit Porphyrog. *omnes istæ urbes Sclavorum, tributariæ pacta solvunt* Asphalatus &c. Porrò Lucius

ipse,

ipse, idemtidem fatetur, Narentanos, Croatas, generali Sclavorum nomine accipi; pacta nihilominus tributorum, Croatis eos solvisse (quamvis Sclavicarum urbium nomine positæ) tam priora verba Porphyrog. inquientis: *verum a Croatis prohibebantur*, quam & Danduli fatentis: quod *Croatarum*, haud vero Narentanorum, *Judex*, *propter denegationem census*, Venetis fuerit molestus, secundum regulas Hermeneuticæ evincunt. Quare cum Croatæ Christiani fuerint, Basilius tributa illis solvenda admisit; ut hi, adversus Paganos Narentanos, Dalmatas tutarentur. Hoc & Venetos fecisse per inita pacta Dandulus affirmat, citato textu. Proinde aliud tributum est, quod Croatis exolvebant, a tributo, quod piratæ, ab exemplo pactati Croatis census, vi exigebant. Proinde dum æquivocationis Sabellicum arguit Lucius, ea tantum de causa, ne ex juribus legitimis in Croatiam, Hungariæ Reges, prætensionem maris Adriatici deducere possint, ipse Lucius per conjecturas suas, studiosæ quæsitæque æquivocationis, se ipsum damnat, quod combinatione superius a me dictorum, lectione item meditata Lucii a cap. 2. ad 6. libri II. a quovis comperiendum existimo. Sed qualitercumque hæc evenerint, Lucius ut *maris Adriatici Dominos*, Venetos efficiat post diminutam Constantinopolitanorum potentiam in Adriatico, dicendum illi erat, Venetos tributa nulli unquam solvisse, docendumque erat, illis soluta extitisse ut Dominis. Si duplex tributum Veneti a mari Adriatico, Croatis nempe & Narentanis non solverunt, per hoc maris Domini non efficiuntur, dum omnium consensu tributum, aut dicere malis censum, eos solvisse convenit. Quæstio a Lucio suscitata, an duplex fuerit tributum? anve Croatis, aut Narentanis sit solutum? rem quæ quæritur non dissolvit, quæritur enim an Venetis a cæteris, ut maris Adriatici Dominis, tributa fuerint exoluta, aut vero an Venetæ cæteris, tributa pro navigatione solverint? Verum ob Imperium ætate Lucii *Scholasticæ*, cujus est per argumentationes & sophismata, propositam, quæstionem declinare, sermocinarique de aliis, ad proposita non pertinentibus, excusari potest Lucius, præcipue dum post quæstionem sub Ferdinando II. agitatam, scripsisset. Certe nec Repicius, impossibilitatem dominii maris objiciens, Ferdinando consuluit, dum impossibilitas dominii maris, Venetos excludens, Ferdinando jus nullum adferre potuit; Quod enim ex impossibili competere non posse Venetis sustinebat, nec Ferdinando competere poterat, ex motivo impossibilitatis. At Advocatus Scholasticus, plus ponebat in argutiis, *primisque apprœhensionibus*, ac in rei, & de *re*, *judicio*; solicitus non erat de Regis sui juribus, quæ ignorabat, sed de pomposa ingeniosaque verbositate. Tributis, aut censu (ne de nomine litigetur) per Venetos solutis, Sclavis (quo nomine Croatas accipi fatetur Lucius) accedit relata, & per Duces Venetos recognita, ut pag. 234. &c. meminimus, *Maris Sclavonici* appellatio. Hæc quemadmodum a maris, gentium Sclavicarum, dominio, promanavit; ita istud harum nationum fuisse, evincit. Huic argumento ponderoso sane, ut Venetæ occurrant, *Culphi Venetici* appellationem substituerunt, ut pag. 234. quam vide sis. Atque ob vigens scholasticæ Imperium (quæ horret impugnatq. res lectas scriptasque, ad examen pro eruenda veritate revocare, at rerum evidentias ad non est *supponendum* reducit, atque ex Metaphysico principio, quarumvis rerum veritatem, facti etiam sive historiæ desumendam prætendit) teste Lucio, talem appellationem, hodie etiam, ut ait Lucius *feliciter servat*. *Feliciter* sane, ob rationem studiorum, necessitatemque exscribendæ cujusvis rei, quæ a viris, quos Religiosos vocamus, vel tradita vel edita fuit (ex lege: non est, neque licet de illis male supponere) pro evidentissima veritate, haberi debuit; secus hæresis reus clamabatur, & ad damnatos libros inserebatur. Quare bene recteque Lucius, pag. superius 234. impositam Mari Adriatico a Venetis appellationem, talem eos *feliciter* servare. Hæc de veteribus prætensionibus, maris Adriatici juris ac dominii.

IV. Hodie prætensiones hæ, præcipuæ esse possunt, inter Romanum Pontificem; Venetos, Regesque Hungariæ, quà una Croatiæ Reges; aut si dicere mallis Austriacos. Demum & cum Imperatoribus Occidentis. *Romanorum Pontificum* prætensio, suis locis superius est attacta. Præcipua videntur 1. Quod supponant ad Dalmatiam maris Adriatici dominium pertinere, huicque ita esse conjunctum, ut separari nequeat. Hinc quia Dalmatia, senatus olim Romani (florente Romanorum Imperio) fuisset Provincia, quemadmodum Papa Senatus Romani, esset nunc Dominus, sic & Dalmatiæ, quà olim ad Senatum spectantis. 2. Jus hoc firmari, post destructum Longobardorum Regnum, *Exarchatu Ravennæ*, quem Romani tenerent Pontifices. 3. ex Investitura Zvonimiri in Regnum Dalmatiæ, vide a pag. 109. datosque a Papis, Regum Dalmatiæ titulis pag. 175. &c. 4. Ex Augustini sub Colomano, Aconcii item, lege a pag. 185. legatorum &c. factis in Dalmatia ordinationibus dispositionibusque. 5. Ex dato per Bonifacium VIII. Comitibus Bribiriensibus, Dalmatiæ Principum titulo. vide a pag. 232. 6. Ex facto toties per Dalmatas ad Papam recursu, hinc spontanea eorumdem subjectione, ut p. 186. 132, &c. 7. Ex suppeditatis toties adversus Turcas auxiliis, &

Dalmatiæ provisione atque cura. 8. Ex absolutione Dalmatarum a juramentis sæpius Hungariæ Regibus præstitis, censuris item toties fulminatis. 9. Ex universali in orbem universum monarchia. Cum enim Papa Vicarius Christi esset, Christus porro, datam sibi esse omnem potestatem in Cœlo & in terra fassus sit, quis Vicario Christi, universalem Monarchiam, in dubium vocabit? Proinde vi Monarchiæ hujus, reservare sibi quæ vult Papa potest, aut sub clientella sua conferre aliis, erga præstandam illi a Regibus orbis terrarum obedientiam, ratione Coronæ, & Regnorum, ut hinc etiam *Titulos* varios, tanquam suis vasallis, Regibus plane ipsis, Romani Pontifices conferre soleant. Hæc sunt, quæ pro Papæ prætensione dici possunt.

Verum sive ex *Vatinio* apud Ciceronem descriptionem Dalmatiæ veteris perpendamus; sive hujus, annis posterioribus considerationem, demonstrandum est, cum Dalmatia maris Adriatici dominium conjunctum extitisse. Non nego, Jadram cæterasque Dalmaticas Civitates portus suos habuisse; at totius maris Adriatici dominium, Dalmatiæ conjungere ex portu, non possumus. Præterea copias tantas Dalmatis perpetuo fuisse, quæ sufficiant toti mari tuendo, demonstrare necessum est. Qui Narentanis pares non erant, ad impediendas e Dalmatia populi abductiones: qui pro protectione, Basilii consilio, Croatis censum pacti fuêre: qui vicinorum auxilia orare debuerunt, haud apparet credendi motivum, tantis viribus fuisse, ut totius maris Adriatici dominium habuerint. At incredibilia supponamus! quamvis Augustus Provincias cum senatu partitus fuerit, eam nihilominus divisionem ita inviolabilem permansisse, ut destructo Senatu veteri, & Romanorum Imperio, ad modernum Senatum, jura illa per successionem venerint, docendum est. Pontifex Romanus, nec Romanorum est Imperator, neque hæres cujusvis Romanorum Imperatoris, at D. Petri Successor; ideo qua ratione Senatûs veteris Augustorum, cessionem ab Augustis factam, sibi applicare valeat, debilitas mea non assequitur. Quæ de Patritiatu, vel Exarchatu Ravennatensi petuntur. Qualia sint? notum est eruditis. Neque nostri est instituti, tot interpretationes doctissimorum virorum referre. Dico solum, distingui oportere inter Exarchatum Ravannatensem, & Regnum Longobardicum, aut Italicum. Romanus Pontifex, nec Rex Italiæ est, nec Successor Longobardorum. *Investitura* pro electione haberi nequit, ipseque Zvonimirus distinguit, dum ut supra pag. 110. diceret: *Synodali & concordi totius Cleri & populi electione* Dux, Investituram autem exprimit: *de Croatorum Dalmatinorumque Regni regimine per vexillum, ensem, sceptrum & Coronam investitus*, adeoque *investitura* cæremonia ritusque ministerii est, haud vero regalis Eminentiæ electio, ac post electionem factam, collatio. Hodie ministerium hoc, occasione Coronationis, Primates Regnorum peragunt, neque ideo prætendere possunt, ad Regale munus electos, suos esse clientes, sibique subjectos; Colomanus attamen, nec oblatam a Papa investituram acceptavit. Quod vero Romani Pontifices, sive per se, sive per Legatos, quædam in Dalmatia disposuerint, hæc, vel ex instabilitate populi illius processerunt; vel intruso modo, vel ex religionis respectu fuêre tollerata dissimulataque. Mladini Principatus, ut insolentia, per Carolum I. Regem Hung. fuit extinctus, Mladinusque castigatus. Porrò Dalmatas sese subjecisse Romæ doceri debet. Orârunt quidem auxilia a Romanis Pontificibus, sed neutiquam ut a suis Regibus, at ex motivo Religionis, collectarum item, sub titulo *precationum*, elargitarum, auxiliaque data, non erant ratione Dalmatiæ, verum servandæ Italiæ, ut ex Platina, cæterisque videre est. Ad residua tacere mallo, ac dicere quidpiam. Hugo Grotius in dissertatione de mari libero legendus.

V. *Venetorum* ea ponimus, quæ olim *Chizzola* Venetus proposuit, videlicet: ipsam quidem aquam maris, quemadmodum nec aerem, nec viam publicam, possideri minime posse, certum nihilominus ejusdem situationis locum, ab adjacente Civitate vel Republica protegi posse; quemadmodum viæ publicæ proteguntur ab iis, quorum Statibus adjacent. 2. Venetos decrescente Bizantinorum Imperio, *derelictum ab iis Adriaticum* in protectionem sumpsisse; quæ sicuti immanes expensas ad intermittendas pro securitate navigantium classes requirit; ita quin illi, qui harum expensarum grave onus suscipit, jurisdictionem inferat in eos, qui securitatis hujus beneficio uti volunt, pro arbitrio suo regulandi, nullum dubio locum videri. 3. Hæc per tot sæcula continuata, atque adversus eos, qui eam controvertere volebant, armis etiam confirmata jurisdictio, quod non *præscriptionis* (cum Veneti, possessione Adriatici nullum exuerint, sed a Bizantinis *derelictum* apprehenderint) sed *alti dominii titulum*, Venetis ita tribuat, ut Adriaticum instar territorii Venetæ urbis considerari debeat, manifestum esse. Mare enim non secus ac terram dividi ac appropiari posse, pridem confessus est Aristoteles, nempe, quantumcumque quæ urbs protegendo continere, tantum etiam sibi appropriare potest. Nam quod *Oceanus*, propter sui immensitatem, possessione contineri non potest, id non minus humanæ fragilitatis vitio accidit, quam quod vasta Lybiæ, deserta immanes-

manesque æthiopum arenæ excoli non possint. 4. Venetorum in Adriatico Dominium 30. ac amplius Juris Consultorum testimoniis comprobari. 5. Dominium hoc Venetorum complures Romanos Pontifices, Reges item, ac Principes agnovisse, dum petita obtentaque a Venetis facultate, armatas per Adriaticum naves miserunt. Sic 1399. Ladislaus Rex Neapolitanus, ut Gulielmo Duci Austriæ ex Apulia, in ditiones suas, sororem Regis, sponsam Archiducis 12. navibus per Adriaticum deducere liceret. Sic 1478. Fridericus Imp. petiit, ut sibi liceret ex Appulia, certam deducere frumenti quantitatem, in Istriam. Mathias Corvinus Hung. Rex anno 1482. petiit: ut quam antea victualium provisionem, Frangepanii deducere ex Apulia Segniam consueverant, sibi quoque devehere integrum foret. 6. *Nervesius* Pontificius Legatus, in Concilio Leonensi, anno 1274. *Anconenses* liberam per Adriaticum navigationem prætendentes, rejecit; vetuitque Venetos in Adriatici maris protectione turbari. 7. A Venetis denique, Adriatici dominium, solemni cæremonia, in Festo Ascensionis Domini, ad contestandum publicè jus suum, quot annis, in præsentia Legatorum omnium Principum, sine cujusvis protestatione, confirmari. Ad hæc, *Repicius Advocatus Austriacus*, quia respondere nequivisset, factum: ut ab arbitris in medio relinqueretur suscitata quæstio.

Verum præmissa, cujus sint roboris examinemus. *Derelictum* a Bizantinis Adriaticum mare, fuisse, docendum est, neque enim in juris quæstione atque foro, assertis locus esset. Qua oro ratione, derelictum dici potest? dum Basilii consilio, Dalmaticæ Civitates, pactis conventis, pro protectione sui adversus Narentanos, *Croatis* annuos census pendebant. Haud ergo derelictum fuit, verùm vel cessum Croatis; vel iis creditum, qui aliunde sub clientella fuêre Orientalium. Ast demus derelictum fuisse; demonstrandum venit Venetis Scriptoribus, mare illud, postquam a Bizantinis fuisset derelictum, illico a Venetis protectum extitisse. Constat enim ex anterioribus, Croatiæ Reges, mare illud, suum vocasse: Venetos censum Regibus Croatiæ solvisse, & ab eorum Ducibus, *Sclavonicas undas*, vocatum fuisse. Accedit ex utroque maris hujus littore, copiosas Sclavonicas Nationes, sive Croatas Dalmatos, Croatas liburnos &c. olim atque hodie habitare. Si itaque a Bizantinis mare fuit derelictum, nationes hæ, quæ proprios habuêre Reges Ducesque *Alti dominii* titulum sunt consecutæ, haud verò Venetæ, qui censum solvebant Croatis, & successivè Hungariæ Regibus. Potentia quoque illa Venetarum navium, quæ sufficiens fuisset, toti Adriatico protegendo ex Scriptoribus non deducitur, uti superiora nostra evincerent, hinc adversus Jadertinos vicinarum Civitatum auxilia & consociationes Venetos petiisse, ex productis a Lucio monumentis, clarum est. Turca item dum metum Dalmatiæ incusserat, haud a Venetis defendebatur Dalmatia, verum a Dalmatis, exoratisque a Papa copiis. Proinde quævis Dalmatarum, aliarumque nationum, quæ post Bizantinos gesta fuêre in mari, sua esse Venetæ, ex prætenso in Dalmatiam jure arbitrantur. Tanta fuit potentia in mari Venetorum, quod nec Narentanos suis copiis coercere valuerint, verum fatente Dandulo, contracta cum Italicis Principibus amicitia. Almisanos autem coercere Andream II. oportuit. Bela IV. ut Venetos a Jadertinorum molestiis eximat, Jadrenses transtulit, (recolenda hic superiora quævis, sub Hungariæ Regibus recensita) ut pomposius eloquentiusque *Chizolla*, Repiciò cæterisque arbitriis persuaserit, post derelictum a Bizantinis mare, extemplo illud Venetos protexisse, jusque dominii alti obtinuisse, ex re ab omnibus derelicta. Repicium quoque, peregrinum in re historica fuisse (quidquid sit de juris soliditate) uniceque scholasticum, satis apparet. Expensas porro illas, quas inde a derelicto ut prætenditur per Bizantinos mari Adriatico, Venetæ fecissent, demonstrandas habent; Prouti etiam eas, quas olim Dalmatæ, Croatæ, & post hos, Hungariæ Reges in protegendo mari Adriatico fecissent, a Venetis fuisse solutas. Si enim expensæ illæ, quas anteriores maris Adriatici possessores, in protegendo mari copiosè tot sæculis effuderunt, per beneficia recepta, compensatæ illis censentur, par esse videtur de Venetis ratio. Testimoniis 30. juris Consultorum, nescio an cum examine, & rerum notitia scribentium, aut alter ex altero describentium, quævis periodis superioribus posita, opponi possunt. Item tot alii doctores apud Doctiss. Grotium. *Banos maritimos*, a maris protectione vocatos, *Ammiratos item*, Hungariæ Reges isthic servasse, diplomata testantur superius memorata. *Marinus Dux*, jus apertum & notorium esse Hungariæ Regum confessus est, hæc autem testimonia, potiora esse, testimoniis sive Juris Consultorum, sive Theologorum, sive Historicorum ex præjudicio quopiam scribentium, atque recentiorum, ab omni admittendum existimo.

Si ex epistolis Romanorum Pontificum, dominium maris petendum est, pro temporum circumstantiis varias reperire est. Sunt quæ favent Venetis, Romanis, Regibus olim Croatiæ, Hungariæ quoque Regibus, ut Honorii pag. 208. Quare si considerentur ut *variantes*, quid in jure concludant? tyrones juris sciunt: Si vero ut testes, *continuatam* per tot sæcula inde

mmmm a Bi-

a Bizantinis per Venetos in mari jurisdictionem, non demonstrant. Lucii quoque sententia pag. 111. relata de epistolis Papalibus adjici posset. Prætendebat Chizolla, adversus eos, qui Venetorum in mari jurisdictionem controvertere volebant, armis fuisse confirmatam. Verum hoc demonstrandum habuit. Enimvero Venetos pro maris jurisdictione servanda, bella gessisse sive cum Croatiæ Dalmatiæque; sive cum Hungariæ Regibus, res nova est. Quin censum ab iis solutos fuisse constat, prouti etiam Italiæ Regibus ex Porphirogenito, atque Excell. D. de Monacis. Post restitutam a morte Emanuelis Imp. Belæ III. Dalmatiam, bellum nullum gessere Venetæ, immo Bela III. mari quoque illico quod providerit ex pag. 165. constat. Ladislaus Rex Neapolitanus Bonifacio IX. affectus, & cum Sigismundo Rege dissentiens, quamvis maris Dominos, Venetas non recognoscat, providere securitati sororis suæ voluit, dum in descriptis superius, *in Rege Sigismundo* differentiis, metuere poterat, de incommodis sorori suæ causandis ab iis, qui partium erant Sigismundi. Friderici Imper. factum, *jus Venetorum* non docet, verum *possessorium*, in quo ex narratis sub Sigismundo circumstantiis manent. Præterea si juris sui Imperialis oblitus fuerat Fridericus, dum *ad Istriam* frumentum deducere petiit, facile per Venetias deductum fuerit. Mathiæ Corvini prætensa petitio, ob recensita superius a pag. 293. demonstrari debet, neque enim Venetos inter & Mathiam Regem, anno 1482. viguit amicitia. Quin epistolæ Mathiæ Regis demonstrant oppositum. Quibus naves occupatas imperando restituendas vult, ut ex 10. & 73. Mathiæ Regis epistolis videre est. Articulus quoque 32. anni 1486. prætensas Mathiæ Regis preces, suadere nequit. *Nervesi prohibitio* ad Anconitanos pertinens, aliorum jura perimere nequit. Cæterum tametsi Platina teste, Innocentius V. Venetos & Genuenses inter se certantes, sub anathematis pœna, ab armis discedere coegisset; Joannes autem XXI. Anconitanos adversus Venetos dum protegere omitteret, ipsi semet colligentes eruptione facta, Venetos urbem obsidentes, magno illato incommodo propellunt, adeoque Nervesy factum, effectu, nullum evasit, quin Nicolaus III. Legatos Venetorum rejecit, deinde ex itinere revocatos increpavit, perniciem Venetis comminatus, ni ab oppugnanda Ancona desisterent. Causam belli hujus intra Venetos & Anconitanos refert Platina; *quod in Dalmatia mercaturam exercerent, nullo persoluto Venetiis portorio.* Hinc bellum pro maris dominio non fuerat, sed pro tributo portus. At si etiam fuisset Nicolai III. factum, formatam a Venetis prætensionem ex mandato Nervesy, enervat. Verum annus 1274. Ladislai IV. est, quem in Dalmatiæ possessorio fuisse pag. 226. docuimus. Quare Nervesy mandatum, Hungariæ Regum juribus, nocere nequit.

Quod demum solennem illam *maris desponsationem* annuè agi solitam attinet, causa hujus alia longe est, ac *Chizolla* proposuit. Excell. D. de Monacis, Reipublicæ olim Secretarius, Legatus item hujus, ad Mariam Ludovico mortuo; Cretæ etiam Cancellarius, Scriptor Chronici Serenissi. Reipublicæ, Chizollâ antiquior, testisque potior desponsationis illius, causam affert aliam, pag. 161. a nobis relatam. Quare desponsatio illa maris, haud est in signum *dominii maris*, quod Alexander III. conferre non potuit; uti evinceret Grotius; ast signum est, liberati ab infestationibus Alexandri. Sic enim de Monacis recitat verba Pontificis: *Te fili Dux, tuosque Successores volumus singulis annis annulo mare desponsare, sicut vir subjectam sibi desponsat uxorem, quia ab infestationibus meis mare taliter quietasti*, ut hinc videatur petito a mari symbolo, fructuum illorum quæ Alexandro III. fuerunt, tam cum Imperatore Friderico, quam & in schismate noto, eruditis; (ratione exclusi Cleri Populique ab electionibus Pontificum, usurpataque a Cardinalibus electione, quæ deinde a Concilio Lateranensi anno 1179. fuisset Cardinalibus firmata, horumque electione Lucius III. primus electus) compositionis memoria, illiusque conjunctionis, quæ est intra Venetos & Romanos, causâ servandæ Italiæ, ac utriusque potentiæ, Romanæ videlicet ac Venetæ. De his attamen nolim disputare. Dico solum, dum de origine atque causa cæremoniæ illius, Venetæ Scriptores variant, notum esse, quis in quæstione juris, *testibus variantibus* locus? Infirmum item ex cæremoniis esse argumentum. Si attamen ex Legatorum præsentia, quos aut curiositas ducit ad videndam cæremoniam illam solennem, aut ut solemnitati pompa accedat; omnium Europæ Principum consensus desumitur, esse Venetis maris Adriatici dominium; si hoc, Reges Principesque ita accipiunt, suosque Legatos adesse cæremoniæ illi volunt, pro firmandis in maris dominio Venetis; *dominium maris altum* Chizollæ petendum non fuerat, a derelicto per Bizantinos mari; verum ex consensu omnium Europæ Principum. Interim de his discordiis in Alexandro III. Platina meminit, relatisque compendio quibusvis, concludit: *Abiens quoque Venetiis Alexander cum triremibus 13. Guillelmi siculi, & 4. Venetorum, ornato ob beneficium acceptum, eorum summo Magistratu, insignibus quibusdam & muneribus - - Anagniam se contulit.* An inter *Insignia?* aut inter *munera*, desponsatio illa maris, teste de Monacis, tum originem nacta, collocari debeat? ex lubitu constitui a quovis potest.

Ma-

Maris Adriatici dominium, Venetis; si plane non tollunt, admodum hercle controversum reddunt sequentia. I. Quod sub Bizantino Imperio, dominium maris, nec illorum Scriptores illis attribuant. Sub ipsis autem Impp. Bizantinis, ad Sclavos dictos, alias in veritate Croatiæ Reges, maris hujus protectionem, ad Croatiæ Reges (Clientes Imperatorum Orientis) devenisse, superiora testantur. Illud profectò haud leve est, consilio indultuque Basilii, Dalmatas pro sui adversus Paganos, sive Narentanos protectione, ad Croatas Liburnicos ea ratione missos extitisse; ut quæ Prætori ante solvebant, Croatiæ Regibus solverent, innitisque pactis solvisse. Mirum est ad Venetos remissos non fuisse. Hæc attamen mare derelictum non fuisse, satis testantur. II. Croatiæ Reges, Venetis, pro navigatione per mare Adriaticum, tributa aut censum aliquando solvisse, a nemine scriptum est; bene vero, censum talem solutum fuisse a Venetis, Dandulus, sincerique Scriptores Venetæ faterentur, III. Tot Duces, qui olim Venetias circumdabant, ut Paduani, Veronæ, Tarvisani, Anconenses &c. dominio totius Adriatici, a Venetis prætensi, favere nequeunt. IV. Italiæ Regibus tributa Venetos solvisse, testatur Porphyrog. cap. 28. Excell. autem de Monacis, ab his tributis per Privilegium Ottonis. III. exemptos, confiteri non erubescit, ut pag. 144. retulimus. V. Pius II. Romanus Pontifex, Vir justus, doctus eruditusque pag. 274. sincerè confitetur: Venetos *pro fundo Civitatis suæ* tributa olim dependisse. Qua igitur ratione *dominium totius Adriatici maris* habere poterant, qui *fundum Civitatis suæ* liberum non habebant. Porrò, ne quis, illo aut simili utatur ad præmissa responso, quô, pag. 144. D. de Monacis usus est, adversus Francorum Annales, perhibentes: Carolum I. Venetias sibi subjectas reddidisse, hæc scilicet a Gallica vanitate procedere; ne inquam simili responso, anteriora ruere quis existimet, ejusdem Excellmi D. de Monacis lib. 3. a pag. 57. legere velit, videbitque confirmatas *libertates & exemptiones totius Ducalis districtus Venetorum*, a Lothario, Carolo simplice ad quinquennium tantum, cum facultate insurgendi adversus Sclavos, *qui maris Adriatici utramque maritimam*, ut ait *infestabant*, melius dixisset, *tenebant*. Narrat deinde, fuisse Venetis confirmatas eorum immunitates a Rudolpho, Otthone I. Othone III. qui Petrum Ursiolum, Dalmatiæ Ducem nominasset. Item Henrico III. (diutius reluctante) confirmationem. Henrico IV. Lothario IV. Friderico I. Othone IV. Relatisque metis, & specificis locis, quæ concessa fuêre Reipublicæ Venetæ, fatetur: ut p. 144. retulimus, ab Othone remissum haberi tributum, quod solvebant Venetæ, datumque *Privilegium de portu & mercato tenendo in tribus locis cum omni datio & theloneo.* Henricum Imp. Venetiis anno 1116. *curiam* tenuisse, pag. superius 141. ex Dandulo memoravimus. Horum consideratione, si, ut Venetæ Scriptores prætendunt, ex elargitis carthis per Venetos Dalmatis, Dalmatia juris esse eorum argui debet, quid censendum arguendumque ex elargitis ab Imperatoribus privilegiis immunitatibusque; positis distinctisque Imperatorum gratiâ metis, concesso *per Privilegium portu & mercato*, indultis Datio telIonioque, clarius esse puto, quam ut inferre opus sit. Qualiter *maris Adriatici dominium* demonstrabunt, qui mercatu portuque per privilegia gaudent, fruunturque. Hæc solidiora invenio, ac erant a Repicio ex impossibilitate petita argumenta. Ex navibus per Venetos habitis, submissisque sæpe in auxilium aliis; *dominium maris*, ut Lucius *conjectandum imponit*, peti non posse, certum est. Enimvero, Dalmatas, Croatas, Ungaros, Pisanos, Genuenses, Neapolitanos, Raguseos, Papas, Imperatores, naves suas æque habuisse, sæpiusque confoederatis suis, propriis navibus succurisse, res indubia est, *conjectandum* attamen exinde, haud vellet Lucius, *maris Adriatici dominium* cujusvis alterius, quam Serenissimæ Reipublicæ, conjectari debere vel posse. Quare cum aliunde suis locis superius, Lucio respondere conati simus; Hungariæ Regum pro dominio maris Adriatici motiva refferenda sunt.

VI. *Hungariæ Reges*, jus suum, sequentibus deducunt. I. Quidquid si de illa Croatarum cum Hungaris consociatione ab ennato Hungariæ Regno, postquam Colomanus Rex, verus legitimusque Dalmatiæ Croatiæque Rex evasisset, jura quævis Regnorum illorum, ad eum sunt devoluta. Proinde maris quoque Adriatici, eo magis dominium, quia mare illud, *Dalmaticum* olim vocatum fuisse, Cresimiri diploma testatur; *Sclavonicum* deinde, Venetæ ipsi testantur. II. Illico tum Colomanum, maris quoque dominium accepisse, relata pag. 140. ex MSS Codice verba probant, nempe: *Galeas quoque Venetorum & naves solidans, & allocans pecunia maxima, exercitum copiosum in Apuliam destinavit*, usu ipso dominium obtentum firmans. Quin expugnatæ in Apulia Civitates, *Venetis, ad tenendum, pro utilitate Regis Colomani* relictæ fuerant. Profectò dum Venetæ, in ejusmodi occasione, novæ videlicet Regum periodi, non solum non reclamârunt *pro maris dominio*; verum Regi novo, carentique propriis galeis & navibus, suas pro pecunia ellocârunt, *facto proprio*, maris dominium penes Colomanum esse, agnoverunt. Apuliæ Civitates ad tenendum ex censu, sive pro utilitate Regis Colomani acceperant, sed per Pisanorum naves, eas occupari permiserunt,

Ob quod, bello exorto, etsi Henricus ut pag. 141. Venetis spopondisset auxilia, Colomanus attamen victor, anno MCXI. se per misericordiam DEI *potitum* Regno Dalmatiæ atque Croatiæ exprimit. *Potitum* nempe utriusque Imperatoris consensu. Recole superiora a pag. 141. ad 154. III. Stephanus II. bello cum Venetis gesto, occisoque Ordelapho Duce jura Coronæ stabilivit, uti a pag. 155. Geysa II. (ut p. 158.) de maris portu disponit, inquiens: *Introitus portus Civitatis de extraneis duas partes Rex habeat, tertiam Comes Civitatis.* Item infra: *Si quis vestrorum per meum Regnum, terra marique negotia exercuerit - - ex proprio Commercio nullum persolvat debitum.* Quis maris dominium Hungariæ Regum non fuisse asseret? dum disponunt de portubus? dum vectigalia maris, de proprio commercio Spalatensibus relaxant. IV, Dalmatiam cum maris Adriatici dominio, Emanuel Imp. haud a Venetis, verum ab Hungariæ Regibus fuit consecutus, ut a pag. 164. Mortuoque Emanuele, ad Belam III. rediit, qui *Maurum*, vide pag. 165. maritimæ exercitatorem, sive maris defensorem ut Lucius ipse p. 173. superius, constituit. Si admittendum est bellum illud pag. 166. a Venetis memoratum, cum Bela III. in possessorio maris, totiusque Dalmatiæ manserit, bello firmatum maris dominium consequitur. Quamvis autem anno 1202. per Sacram militiam Venetæ Jadram evertissent, causa portus illius, ac Adriatici maris, quod se quietum habituros sperarant, ut ex Lucio pag. 172. retulimus; nihilominus per latam excommunicationem ut pag. 170. castigati fuere, ipsaque Venetorum excusatio pag. 171. ex Gunthero relata, jus Regum Hungariæ, in mari quoque satis confirmavit. V. Sub Andrea II. qui neglectim res Dalmaticas procurabat, jus maris Adriatici satis confirmatum est, per castigatos ab Andrea ob piraticam Almisanos ut pag. 176. Ubi reflectendum: si penes Andream Maris protectio dominiumque non fuisset, pro castigandis reis ad Regem recurrere nequivissent. Deinde pag. 186. Andreas de portubus qui disposuisset? si maris carebat dominio; cum nihilominus constituat ibi: *portus Civitatis de extraneis duas partes Rex habeat, tertiam verò Comes Civitatis.* Regis quoque Hungariæ *Villicus*, a portubus censum exigens ut pag. 184. jus possessoriumque maris corroborat. Iste videtur fuisse, ut sub Croatiæ Regibus, *Judex ille* Croatorum, quem molestum fuisse Venetis, Dandulus fatetur. Belam porro IV. in possessorio dominii maris Adriatici extitisse, præter cætera superius insinuata, docet diploma pag. 193. descriptum, ubi maritimas partes suas esse exprimendo, a fidelibus suis Frangepaniis *non solum in mari cum navibus, verum etiam in terra cum armatis* provisum sibi fuisse agnoscit. Pag. autem 206. sub Nro IV. Nobiles Ginich obligat: *cum duabus Barchis, quas habere potuerunt de suis impensis præparatis & armatis, secundum quod Regiam condecet Majestatem, una cum nautis & remigatoribus servire*, quæ obligatio jupano insularum Fari & Braze imposita, ridicula esset, si Bela IV. maris dominio carebat. Huc pertinet Stephani Bani ad Dalmatiam exmissio, cæteraque superiora a pag. 206. VI. Tametsi per associationes illas sub Bela IV. ut pag. 211. initium confusionis enatum deducatur; attamen sub Ladislao IV. teste pag. 226. jus Regum Hungariæ recognoscitur, per clausulam: *pactis non teneantur, si D. Regi Hungariæ displicerent.* Accedit temporibus his, *maritimos* Banos floruisse, quorum officii erat, mare tueri protegereque, ut ex pag. 220 *de Regis Gratia Bano maritimo* deduceretur. Sub Ladislao IV. prætensionum Romanarum vis posita: sub Andrea III. roborata, sub Carolo dissimulata. Venetæ nihilominus, jus Hungariæ Regum confessi sunt, ut pag. 212. quibus adjungenda quæ supra a pag. 232. relata sunt. In præmissis confusionibus, cum Venetæ jus non solum in Dalmatiam hujusque insulas, sed & Regios Dalmatiæ Croatiæque titulos, quos assumpserant, maris quoque dominium, sua esse credidissent; ideo VII: Sub Ludovico I. Rege solenni juramento, quibusvis his, in perpetuum se abdicârunt, per pacta publica, quæ Lucius lib. 4. cap. 17. exhibet. Maurocenus quoque ut Hist. Eccl. Zagr. pag. 137. retulimus. Jam sive juramentum, Religionis actus; sive juris gentium, publica perpendantur fœdera, qualiter & in quo fundari possit Venetorum prætensio? me non assequi confiteor. Quævis anteriora, quæ Scriptores adferunt, *facto Serenissimæ Reipublicæ proprio*, publicis plane fœderibus, Sacramento ad Sacrosancta DEI Evangelia, firmatis; sic sunt sublata, ut nec tum contrahens Respublica, nec ejus Successores, sive per se, sive per alios, *de jure, vel de facto, directè vel indirectè, palàm vel occultè, quovis ingenio, vel colore, sub indignatione DEI Omnipotentis, & omnium Sanctorum suorum*, de renunciatis tum, prætensionem formare possint. Ludovicus I. ut pag. 238. exprimit: *antiquum jus revocando, quævis in Dalmatia disposuit: Amiratos suos tenuit*, ut supra a pag. 238. pateret; ut in effectum publica illa solennia pacta venisse certum sit. Hæc ut Sacratissima, sic coluere Dalmatæ, quod post Ludovici in masculo defectum, successioni fœminei sexus primi subscripserint. Vide a p. 243. Si dicatur Venetos argui non posse, qui emptionis titulo, quævis recuperârunt. Sed præterquam, quod juraverint: *nec directe nec indirecte, quovis ingenio vel colore*, fœdus illud se violaturos, cujus momenti prætensa sit emptio a pag. 254. sumus commentati. Ut Sigismundus pag. 256. *Venetos notorios*

rebel-

rebelles & infideles exprimat. Cessionis factæ per Sigismundum, nullus meminit, at ex zelo Religionis, ob concilia, vindicatosque Hussitas, *datarum Venetis induciarum* est memoria apud Scriptores. Post Sigismundum, Albertus brevi vixit tempore. Domesticæ deinde calamitates, prætensiones pro Corona Variæ, Turcica demum bella; sub Vladislao autem jurium Sacræ Coronæ neglectus, tam Dalmatiam, quam & Adriatici maris dominium neglectum desertumque reddiderunt. Porrò res neglecta, jus proprietarii, illudque habentis non perimit. Deserta quoque loca, ideo quod deserta sinantur, ob circumstantias aliquas, atque ad tempus talia excolendi opportunum, jus proprietario nec adimunt, nec perimunt.

Accedit. Venetos sub Julio II. Romano Pontifice, *usurpatum maris dominium* ejurâsse. Hæc Onuphrius in vita Julii II. refert: *Fuit - - Veneto nomini funestissimus dies 14. Kalen. Maji, anni MDIX. Julius sua cum recepisset, uti pius - - ac vere Italus Pontifex, Venetorum nomen tantis fluctibus obrutum, & penè demersum miseratus; eos suppliciter deprecantes, sublevandos censuit. Legatos porrò eorum in Vaticana Basilica, solemni precatione adjecta, pro templi foribus expiatis, Urbi Venetæ Sacra restituit, ictoque subinde fœdere: quo illi maris imperium ejurabant; & Sacerdotia Pontificis arbitrio conferenda relinquebant, in amicitiam fidemque recepit.* Sub Ludovico Hungariæ Rege, *Dominio maris* deposito juramento renunciarunt, inscriptione quoque sigilli mutata sublataque, qua se maris Dominos dicebant; sub Julio II. iterum prætensum maris imperium ejurârunt. Hæc, *facti Venetorum proprii*, prætenso iterum maris Adriatici dominio, minus favent. Pro Hungariæ Regibus, servire posset *Titulus Colomani* pag. 144. diplomati præfixus, ubi: *Nos Colomanus - - maris Adriatici - - Dominus.* Diploma per eminens Aulicum dicasterium; pro legitimo habitum est, in materia genealogiæ ductæ, pro consequendo honore *Camerariatus*, adeoque examini fuit substratum. Quare si iis instrumentis, quæ *processibus* inserta sunt, fides habetur, negari nequit talibus etiam, quæ per Excelsa dicasteria recognita, authenticataque sunt. Venetos usos in sigillo fuisse olim, similibus titulis, paulo ante meminimus, potuit his uti Colomanus, ut legitimus Dalmatiæ, marisque Adriatici dominii, aquisitor. Si cui, hos Colomani titulos adjicere prioribus motivis placet, reflectendum censuimus. Sunt quidem in memorato Colomani Regis diplomate, multa singularia, atque vix ad historicam probabilitatem redigenda; quia nihilominus describentium oscitantia; lectionisque, caracterum ut ajunt Cyrillianorum, quibus *Originale* scriptum fuisse notatur ignorantia: errores subingredi potuerunt, nos examen judiciumque prudenti lectori substernimus.

VII. *Imperatorum quoque Occidentalis Imperii*, pro maris Adriatici dominio, sequentia sunt. 1. Teste pag. 53. superius, ex Eginhardo, Carolus I. Italiam, utramque Pannoniam, Istriam, Liburniam & Dalmatiam, suo subjecit Imperio, consequenter mare totum Adriaticum, solasque maritimas Civitates amicitiæ causa, & in usuroborationem fœderum, Constantinopolitanum Imperatorem *habere permisit*; haud vero, jus suum cessit, aut ad Constantinopolitanos transtulit. Proinde, ut Emanuel Imperator, vita Comite habuit Dalmatiam Croatiamque, quæ eo mortuo ad Belam III. revoluta fuêre, sine bellis quibusvis, ob non cessum jus Emanueli, verum unicè habitum ab eo possessorium; ita dum Carolus I. amicitiæ causâ, possessorium indulsit Constantinopolitano Imperatori, maritimarum unicè Civitatum, sine juris cessione, jus Imperatorum occidentis, latere deducitur. 2. Quamvis Pipinus, ut a pag. 57. bella gesserit cum Dalmatis Venetisque, tamen Venetiam Ducesque hujus rei in deditionem accepit, tributisque subjecit, ut pag. 58. Quare Imperatori Occidentis, dominium maris, Venetæ eo minus disputare possunt, quia 3. Perpensis Imperatorum Occidentis descriptis pag. 144. terris, dominium maris Adriatici sibi servâsse Imperatores tanto esset Luculentius, quod 4. Quævis Privilegia & immunitates ab Imperatoribus Occidentis Venetos habere D. de Monacis fateatur. 5. Constituti Venetis limites sunt ab Imperatoribus, ac insuper declarati ut p. 144. Quin Othonis privilegio in tribus unicè locis, mercatus, portusque Venetis sunt indulti, adeoque maris Adriatici dominium jusque altum penes Imperatores esse agnoverunt, dum per Oratores suos Privilegium de portu in tribus locis tenendo exorârunt. 6. Cessum aliquando fuisse maris Adriatici ab Imperatoribus dominium, edoctum non est. Neque in illa [illegible] liatione intra Henricum Imp. & Alexandrum III. sive Papæ, sive Venetis attri[illegible] maris Adriatici dominium demonstratum haberetur. *Derelictum autem* exti[illegible] cidentis, eo minus dici potest, quod Pisani, cæterique pag. 144. memorati [illegible] fuerint, qui sua in mari potentia, mare illud, etiam sub propriis Ducibus, [illegible] tis, verum Imperatoribus creatis investitisque, ut Imperii clientes tuiti [illegible] jura sustentârunt.

VIII. Ego in adeo momentosa lite, ex maris Adriatici [illegible]

gerendarum occasione promanante, *judicem* eo minus agere præsumo, quod post tot sæculorum, varias vicissitudines Regnorum Imperiorumque; frequentissimas item Rerumpublicarum novitates, sæpiusque mutatas, *Rationis status* circumstantias, ex defectu publicorum fœderum, ac intra vicinas potentias tractatuum, cæterorumque adminiculorum, fundatè dicere, minus autem constituere possim. Hinc relicta quavis sententia decisiva, pro Scriptorum more, mea sequens est *opinio*. Cum prætensio dominii maris, petatur desumique tantum queat, ab insulis portubusque, ac circumjacentibus in ditione littoribus; aut verò ex defensione, sive protectione adversus piratas, obtineri titulus, exigendi censum a navigantibus; ideo considerato mari adriatico, ab Insulis, littoribus portubusque: cum hæc, modo horum, illorum modo fuerint, prætensio quoque dominii, pro ratione possessorii, & protectionis considerari deferrique potest. Quare postquam integrum Adriaticum mare, ut mare elementumque est, nec Romani Pontifices, nec Respublica Veneta, nec Hungariæ Reges; sed neque Imperatores Occidentis, vel protexissent, vel defendere tuerique elementum possent; prætensionem *totius maris Adriatici*, illam habere rationem, quæ Oceano tribuitur. Sed quia, neque portus, neque littora, aut etiam insulas, quæ *toti Adriatico* adjacent, vel illud circumdant, ab aliquo memoratorum prætendentium, universè aquisitas possessasque fuisse constaret: hinc neque hoc titulo, *totius Adriatici maris* dominium, singulari cupiam attribui debere. Quare cum prætensum maris dominium, ex dominio Insularum, portuum, littorumque petatur, cujus dominii præfata sunt vel fuerunt, maris quoque portionem respectivam spectare. Itaque horum consideratione, dum portus tres Venetæ ex Imperatorum Occidentis privilegio haberent, Insulæ autem cum Dalmatia, olim ad Croatiæ Dalmatiæque Reges, deinde ad Sacram Regni Hungariæ Coronam, hujusque Reges, ut earumdem Dominos naturales pertinuerint; postquam Venetæ, jus Imperatoris, Hungariæque Regum a se recognitum; Imperatoris quidem per accepta privilegia; Regum autem Hungariæ sub Carolo I. propria confessione, & tributorum a portubus Regibus Hungariæ debitorum agnitione, recognovissent: Postquam item bis, solemni Sacramento deposito, prætensiones suas ad Adriaticum mare, ipsi ejurâssent, neque semet, quovis ingenio vel colore, prætensionem formaturos spopondissent, præcipue dum ex iteratis sub Sigismundo induciis exoratis, unicè ac tantum uti in insularum & Dalmatiæ, sic & respective ad ista spectantis Adriatici maris possessorio essent, prætensiones Regum Hungariæ ex Dalmatia Insulisque; Imperatoris autem ex Istria, & Italico Regno potiores probabilioresque videri. Hæc ego ut dixi, opinor unicè. Neque pro definitiva sententia, defectu fœderum (si quæ intra partes essent) haberi posse confiteor. Cæterum quia, quibusvis meis laudibus major, Illm. D. *Hugo Grotius*, in dissertatione sua, *de mari libero*, *ad Principes Populosque liberos orbis Christiani* tam de quæstione *dominii maris*, quam & Corollariis hujus, mercatura videlicet commerciisque doctissimè disseruisset, varias quæstiones de maris dominio atque usu dilucidando; ideo, informari ultro cupiens, Grotium adeat.

Littoralis Austriaci appellatio, recentius attributa, ex Principis voluntate, atque beneplacito, ut puto promanans, legitimis juribus, haud erit præjudiciosa. Quamvis enim maris Adriatici oras, sive litus, ad Austriæ olim Marchiones, dein Duces, demumque Archiduces, aliquando pertinuisse non legerim, minus vero vigore juris territorii veteris Austriaci, formatas aliquando fuisse prætensiones quaspiam ad adjacens & circumambiens littus, sive ex parte Istriæ sinûsque ut vocant Flannatici; sive ex Insularum in Adriatico & Dalmatiæ parte, persuasum habeo: in nova hac appellatione ex ignota mihi *ratione Status* eveniente, sic provisum haberi, ne justis legitimisque juribus Austriacorum, quà hæreditariis Sacræ Coronæ Regibus, hæc nomenclatura noceat, Venetique prætensa jura sua, hinc stabilita arguant, dum Austriam aliquando ad maris Adriatici littus, extensam extitisse doceri vix poterit. Arguant verò Scriptores Venetæ, appellatione ipsa nomineque testari, ultra litus nil juris esse Austriacis, quà etiam Croatiæ Dalmatiæque Regibus, adeoque fateri Austriacos, ad Insulas, Dalmatiamque, nil juris esse Hungariæ, Croatiæque Regibus. Sane metum hunc, fuisse Sacræ Coronæ Statibus, ex articulo 30. anni 1765. video, quò declaratur nil præjudicii inde Sacræ Coronæ eventurum. Rubrica art. est: *De littoralis Austriaci recentius inducta compellatione.* Textus articuli: *Quod per littoralis Austriaci compellationem, ex ipsa tantum situs ratione desumptam, juribus Regni haud quidquam derogandum, adeoque ipsius etiam Sacræ Coronæ jurisdictioni, inde nullum præjudicium eventurum, sua Mattas Sacratissima benignè declarare dignata sit, Status & Ordines demissè contentantur.* Profectò dum Regibus nostris Austriacis, nec hæreditaria in Imperio successio, stabilita haberetur; neque Istria, aut Vetus Carnia, pars Austriæ Ducum, Ducatusque essent; verum hæ ipsæ Provinciæ, successive devolutæ ad Austriacos Archiduces forent, quemadmodum Croatia cessione Ludovici II. ut pag. 314. relatum foret; Hungaria denique ipsa. Persuasum habeo, sic nova hac compellatio-

tione, provisum haberi, ne secutura ætate, vel legitimis juribus noceat, vel præbeat argumenta prætensionibus. Ignota mihi omnino causa hujus compellationis est, puto nihilominus eam, consideratis iis, quæ Grotius *de mari libero* scripsit, præjudicare nil posse, quin utilem eventuram. Nunc Austria, Bohemia, Moravia, Hungaria, Transilvania, Sclavonia utraque, Croatia, Carniolia, Carinthia, Stiria &c. ut corpus unum, sub uno Capite, Archiducibus videlicet Austriæ unita coadunataque considerantur, estò sub singillativis, serventur quævis jurisdictionibus, compellatio illa, a Supremo Principe, quà Regnorum prædictorum Provinciarumque Rege, dari potuit. Pagina 1. admonuimus: *Regionum divisiones, ac nominum mutationes ab eorum pendere arbitrio, quibus parent.* Proinde nova hac appellatione, turbetur nemo. Romani olim *sub Illyrici* nomenclatura, ratione tributi, amplissimas Provincias accipiebant, quin ideo jura singularum Provinciarum confusa fuerint. *Sclavoniæ appellatio*, quod amplissima olim fuerit, caret dubio. Slavorum nomine quot Regna olim & Provinciæ complectebantur, res est eruditis notissima. Quin *Mari Adriatico* data a Venetis est compellatio *Culphi Venetici.* Hæc *ratio Status* privatis ignota generat. Hæc Scriptorum diligentiam exigunt requiruntque, ut videlicet novitates ejusmodi, posteritati non cellent, at easdem refferant. Tum lites, bella, & quæ metuuntur incommoda, juriumque læsiones, nec ploranda, nec metuenda evadent, scietque posteritas, rebus suis, pro ratione Status, temporis sui, circumstantiarumque consulere. Utinam olim Scriptores nostri, ea quæ Ratio status Reipublicæ exigebat, aut statuenda, aut innovanda; quæve censebantur pro Coronæ subditorumque salute, aut augenda felicitate; conscripta diligenter ad nos transmisissent, persuasum habeo: tot casibus, tot tantisque incommodis prospectum extitisset. Fluxa est & inconstans traditio, usus sæpe abusus sunt, nec ad quosvis casus justè definiendos, valet consuetudo. Verùm vitanda Scriptoribus ipsis, est rerum confusio. Hæc enim mater est, tantorum malorum, & Rerumpublicarum ruina. Jura cujusvis privati lædere, injustum est. Heu quæ qualisque injuria, jura Coronæ, & corporis totius, studiosè ex privatis commodis, aut affectibus etiam silentio involvenda relinquere.

X. Insinuata porrò confusio non solum ex memoratis supra fontibus derivatur, variis nempe respectibus, affectibusque; præjudicatis item opinionibus, neglectuque utilium propriæ Reipublicæ rerum, dum nihilominus ab exemplo Romanæ olim veterisque Reipublicæ Scriptorum, ad res proprias cognoscendas contendendum foret; sed etiam ex juris ignorantia, Chronologiæ item neglectu, opinionum cultu, ac subita descriptione anteriorum, neglecto examine. Dum sine examine rerum, rei lectæ subscribitur, præcipitantia est, nequaquam rectum judicium; quemadmodum dum inauditus quis convincitur iniquitas esset; aut dum primis motibus informationibusque defertur. Accedit ex subtilitatibus ut ajunt oriri persæpe confusiones. Sic ad servanda jura in Dalmatiam, *Segniam* vicinaque isthic loca, *Dalmatiam* non solum Scriptores, sed plane leges recentiores novellaresque exprimunt. Sed confusio hæc, jus in Dalmatiam nec demonstrat, nec eidem favet. Quinimo prætendentibus Venetis Dalmatiam sui juris esse, quæstionem Segniæ, Carlobagi &c. a Venetis excitandam causavit. Immo dum nostri Dalmatiam coarctare volunt, illis maritimis oris Segniæ, Buccari, Bacar, Kralievicze &c. quam juribus Regum Apostolicorum & Coronæ noceant, ex superioribus elucet. Gratiæ Scriptoribus Venetis, qui diplomatum monumentorumque exscriptione, confusionem nostrorum Scriptorum enervant, damnandosque evincunt, qui Dalmatiam, Segniæ ac in adjacentibus oris finxerunt somniâruntque. Sunt etiam, qui ad aliorum jura opprimenda, sive locis populisque exturbatis, alia loca assignant; sive pro veris nominibus, substituunt alia. Pro exemplo sit *Morlachia*, quam velut distinctam Provinciam, Veneti in terris Austriacis suppofuêre. Deinde Scriptoribus nostris negligentibus, Austriaci fuêre amplexi. *Præsidiarios* autem, quibuscum in mari erat negotium Venetis, *Uscokos* nominârunt. *Morlachiam* ad Austriacam hodie Croatiam, transferentes, quæ nihilominus Provinciæ nomine nunquam venit, aut lecta est. Immo si locanda est alicubi *Morlachia?* ubi esset ex relatis p. 239. liquet. Cæterum Jovius lib. 36. optime describit Uscokos, inquiens: *Pedites expediti, ex feris montanisque hominibus, qui unò nomine ab Hungaris Hajdones: a Dalmatis Uscoki: a Turcis & Illyriis Martelosii vocantur - - discinctum & agreste id hominum genus est, sed pernicitatis indomitæ, & frigoris & inædiæ patientissimum.* Lib autem 39. *ii sunt latrones eximii, pari feritate perniciequе. Speluncis & cavis arborum pro domibus utentes, parva secure, & brevi spiculo armati; stipendio muneribusque trahuntur ita ut facile compendia viarum & montium, fluminumque naturam exercitibus demonstrent.* En ex invidiosè attributo agnomine Præsidiariis olim Segniensibus Uscokorum, maxima confusione, a Scriptoribus *Jovium* non imitantibus, Uscokos figi in Croatia Austriaca, & Provinciam Morlachiæ integram somniari adstruique. Verum singulas sine examine scri-

[illegible] confusiones describere, longum esset. Sane ad curanda majora vulnera, Sclavoniam superiorem, pro Croatia habent. adeo ut Dalmatia omni privent Reges nostros, dum partem Veteris Croatiæ, in Dalmatiam vertentes, Sclavoniam autem superiorem. Croatiam esse scribunt credunt[que]. Hoc faciunt nec Scriptores Veteres faciunt. faciunt etiam! summa injuria nostri. Tanta hodie est confusio, ut per *solam Regum [illegible]*, mederi possit. Si autem ultro horum editioni insistatur Sacræ Coronæ subjecti, perseveretque opinio: Crimen esse proditoresque Coronæ, qui jura Coronæ & Regum, adversus ingratis patriæ domesticis Scriptores, reponere docereque [illegible], mederi nequeo. Ultima quoque Sclavicæ nationi diversorum locorum, iisdem nominibus compellatio, permagnam generat confusionem. Relicto enim rerum locorumque examine, lecto nomine, subito ex libitu, loco cui quævis applicantur, quæ nihilominus alterius agnominis loci sunt. Recentissimè de *Lupoglav*, etiam consultus. [illegible] nominis locus in Comitatu Varasdiensi monasterio Paulinorum clarus; est ad Ivanichium Eppi Zagrabiensis æque pagus. Quare documentum illud de Lupoglav, prout cuivis occurrit, interpretandum volebant. Consultus ego, cum vidissem in instrumento exprimi: *Lupoglav in Regno nostro Croatiæ*, arcemque exprimi, quorum neutrum, Sclavonicis Lupoglav conveniret; ideo reposui: *Lupoglav* de quo quærebatur, *Petri olim Kruzichii esse arcem*, Comitis Kliße, in Regno Croatiæ sitam, vicinamque Kliße, quia Petrus Kruzich in binis litteris habet: *ex Lupoglavo die 2. Decembris 1530. Comes Cliß & Lupoglav cum omnibus.* Generalis item appellatio, particulari identidem applicatur, ut res Slavorum, Sclavorumque a Scriptoribus persæpe confusæ sint. Quidam quæris ab orbe condito sic fuisse credunt, ut hac aut illa fuére ætate. aut quod acerbius, *ut putant ipsi.* Utinam debilitates nostras agnosceremus, arbitrarenturque singuli homines, humani nil a se alienum esse. refrigesceret multorum audacia, qui errores tuentur, utilitatisque causa veritatem negligunt, & persequuntur, opinionum suarum summa injustitia, & damno, mancipia. Hæc admonenda existimavi, tum futurorum Scriptorum historiæ nostræ gratia; cum etiam quod in his meis commentariis, occurrent fors quæpiam, quæ præjudicatis opinionibus, placere vix poterunt. Ego sanandis vulneribus, pro viribus intentus, in præsenti instituto dilucidandorum Sacræ Coronæ, Apostolicorumque Regum nostrorum juribus, explicare plurima debui, adeoque de fontibus causisque confusionum, erroribus etiam, æquivocationibusque Scriptorum, admonere reflectereque Lectores.

PERIODUS IV.

Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, sub Regibus Hungariæ Austriacis.

FERDINANDUS I.

§. I.

Relata Ferdinandi legitima S. Coronæ Prætensione: Dalmatiæ, Croatiæque potiores memoriæ ad annum usque 1606. summariè recensentur.

I. STEPHANUS Wörbecius, teste Isthvanffio lib. 4. pag. 33. *vir eloquens, sed factiosus*, Clientque Joannis Zapolya Comitis Scepusiensis Regnumque jam pridem affectantis, sciens ambitioni Joannis, haud parum obstitura pacta illa, cum Friderico, Maximiliano item anno 1491. inita, habenasque privatis, cumprimis vero potentioribus a Vladislao Rege permissas esse, Anno 1505. in celebrata in Campo Rakoss generali Congregatione procuravit conjuratam fidem pag. 306. relatam. Illi præter Cardinalem Thomam, Palatinum item Emericum Peren, pluresque alios, Gregorius de Frangepanibus Colocensis Archiepisc. Georgius Varadiensis, Sigismundus Thurzo Transilvaniensis, Franciscus Ep. Jaurinensis, Nicolaus de Csaak Chanadiensis, Nicolaus de Bathor Vacziensis, Stephanus Nitriensis Episcopi, & Joannes Orszag electus Sirmiensis subscripserunt, in campo Rakos XV. die *congregationis* (hoc est die 13. Octobris) ut ajunt *nostræ generalis*, Anno 1505. Mortuo Vladislao, adversus Ludovicum Regem, ea fuére Wörbeczii molimina, ut proscribi plane eum oportuerit teste art. 26. anni 1526. Quo anno quia Ludovicus ad Mohacs occubuisset, DEO soli in omni adoratione, relinquendum judicium, an non culpa ambientium? aut in pœnam neglectæ per Status Regni Reipublicæ, casus ille evenerit? ambitio, avaritia, propriorumque commodorum studia, quam cæcos reddidissent Zapollianos Clientes, vel inde metiri est, quod Coronam ambiverint, de mediis autem nil soliciti, non solum curam de his neglexerunt, sed adversus se Ferdinando vires præbuerunt, anno 1521. (ut pag. 314.) cessa eidem Dalmatia Croatiaque in hæreditatem.

Si

Si fors pacta illa cum Maximiliano innita, restringere ad Dalmatiam Croatiamque nitebantur, aut tum procuranda fuerat prætensionum Ferdinandi reliquarum cessio; aut partes illæ, Sacræ Coronæ servandæ fuerant, ne fortior reddatur Ferdinandus, utve secuturæ accomodationi serventur. Verum recti justique omnis, passio tyrannus est, nec providere nec prævidere valens; hinc successivis pactis, post destructum ruinatumque Hungariæ Regnum, scindi illud oportuit, dum Transilvania, pars item Hungariæ, Zapolio cessit; pars reliqua Hungariæ, summa Sacræ Coronæ felicitate Ferdinando. Profectò futurum credo neminem, qui anni 1505. tumultum melius quàm conventum in Campo Rakos, nequaquam omnium, at potentiorum; validiorem majorisque justitiæ esse censeat, publicis fœderibus illis, quæ cum Friderico Maximilianoque pro casu defectus, fuère stabilita. Si privatis ex lubitu ludere cum fassionibus perpetuis, leges vetant, actoratu plane, vita Comite contrahentium, eos privando, nescio an in causa Reipublicæ salutisque ejus, ex lubitu, publicis fœderibus acta, seponi valeant. Sane ex fœderibus memoratis, legitima fuit Ferdinandi successio, Coronæque prætensio. Accessit huic, cum *Anna* Ludovici sorore conjugium. Hoc jure *Sigismundus* olim Regnum Hungariæ fuerat consecutus. *Albertus* similiter. Ut præcedentibus his exemplis, eò minus legitima Ferdinandi successio, rejici per Zapolyæ electionem potuerit, quod Ferdinando per submissos ex Hungaria Oratores, Dalmatia, Croatiaque, *ut hæreditas* ad protegendum tenendumque resignatæ fuerint; ipseque vivo Ludovico in dominio illarum extiterit; adeoque memorata fœdera, *facto Hungariæ, & Ludovici Regis, usu roborata* ut dicimus extiterint. Porro Croatiam Dalmatiamque Sacræ Coronæ membrum esse, negandum ab aliquo haud arbitror; proinde dum vivente Ludovico, orantibus Coronæ Statibus, in jus Clientellamque parte ab una tradita, a Ferdinando autem acceptata fuit Dalmatia Croatiaque, justitiæ amans determinet, num *Zapolya Joannes*, jure legitiméque electus fuerit? At si præmissa quævis Ferdinando defuisse opinemur, *ratio status, salutisque* Reipublicæ nostræ, Ferdinandum Zapoliò anteferendum exigebat. Post occupatum a Turcis Sirmium, cæsum Regem Ludovicum, potioribusque Coronæ optimatibus; in ærarii militiæque defectu, Joanne de Zapolya ad resistendum Turcis impare, impotente autem ad reponendam veteri decori Hungariam, Turcis via permittenda non fuerat ad destruendam Hungariam, quod eo velocius executi sunt, dum superstites a Mohacsiana clade Coronæ subjecti, sese mutuo persequebantur, de *Regis persona* contendentes ex credita potentia; de *Regno* autem, hujusque salute nil soliciti. Ignorare non poterant ab experientia, Turcis, pro præcipuo instrumento evertendorum potentissimorum Regnorum, *discordiam* Regnicolarum esse, atque hanc occultis artibus serere: nascentem augere: Sopitam excitare, assolere. Hac arte Constantinopolim occupârunt, Bulgariam, Serviam, Bosniam invasas retinuerunt. Quin Sirmii occupatio, Ludovici Regis casus, discordiis intra Ludovicum Regem & Joannem Zapolja, qui Turcam in Regem solicitabat, a coævis & præstantissimis viris adscribitur. In ejusmodi circumstantiis, si salutis Reipublicæ cura fuisset, discordiæ augendæ, firmandæque non erant, duorum Regum electione, qui invicem pugnando, Regnum ipsum destruebant. Ferdinando frater erat, & quidem *Carolus V.* Unus in tantis Reipublicæ cladibus fuerat, qui mederi poterat. Ut *Ratio Status Reipublicæ* non solum eligendum suaserit, at plane orandum. Ob neglectum in his Regni circumstantiis Ferdinandum, quisquis subsecutos effectus meditari voluerit, non solum Werböczianam factionem damnare debebit; verum detestari potentias miserorum affectuum; concludereque: cum priora quævis, ex defectu bonarum utiliumque privatis & Reipublicæ studiorum, Philosophiæ cum primis moralis ignorantia, ortum habuerint, optandum contendendumque esse, ut ad impediendos ejusmodi casus, ab exemplo Reipublicæ olim Romanæ, Christi item instituto, bonæ utilesque litteræ, ad salutem æternam consequendam a singulis, felicitatemque Reipublicæ, pro metaphysicis illis Scholasticorum argutiis, & parologismis, ad vota articuli 70. anni 1723. in scholis nostris substituantur & floreant. Salvator noster, Veritas ipsa quævis ex veris principiis docuit, argutiis tumentes Pharisæos Saduceosque, confudit damnavitque. Neque Synagoga vetus, per Pharisæorum argutias servata est, at ruinata. Miseret me! dum audio, vel in propositis Thesibus lego: Divinam fidem perituram, rejectis sepositisque Scholasticorum argutiis. Scholastica quo sæculo prodiit, notum est eruditis, Divina attamen Christianaque fides, cum Scholasticis enata non est. Argutum illud dictum *eritis sicut Dii*, peccati originalis fons est: Ex Pharisæorum subtilitatibus, odium in Christum natum est; Veritatis lictor, subtilitas est: ipsæque DEI leges, per argutas expositiones & probabilismos, ad arbitrium hominum ceciderunt. Sed quibusvis cæteris omissis (cùm de his copiosè a coævis scriptum haberetur) ad Dalmatiæ Croatiæque memorias revertamur.

II. Pag. 314. retulimus, Croatiam Ferdinando, a Ludovico Rege atque Hungaris per submissos Oratores cessam traditamque fuisse. An porrò occasione illa, ea Dalmatiæ pars, quam

quam Reges Hungariæ obtinebant, Ferdinando? aut Romano Pontifici obtigerit? dubium est. Hoc dubium ex Dalmatiæ Croatiæque varia consideratione profluere, certum est. Venetæ enim quævis, quæ sub eorum non erant possessorio, *Croatiam* volunt; Romani Pontifices, Dalmatiæ nomine quævis accipiunt. Nostri Scriptores ex lubitu, modo Croatiam, modo Dalmatiam appellitant. Interim *Clissam*, *Lupoglavo*(ex exhibendis inferius epistolis demonstratur) *Auranam Castelnovo* &c. Ferdinando paruisse, ex *Chronico Turcico* deducimus, ubi: *1540. Castellum novum quod Hispani & Germani milites tenebant; conniventibus Venetis, a Turcis receptum & direptum est, incolis & militibus de more, gladio occisis.* Ferdinandus illico, atque sibi cessam ab Hungaris accepit Croatiam, hujus præsidia, Germanis implevit militibus, habens quoque Hispanorum auxilia. Itaque dum 1540. ex *Castelnovo* ejecti Germani Hispanique sunt milites, illud, Ferdinando paruisse, consequitur. Anverò Croatiæ? aut Dalmatiæ sub nomenclatura scribi debeat? non disputo. Ego loca illa in Dalmatia considero, adeoque in incoata Austriaci dominatus, Periodo, pro servando jure, de Dalmatia quoque Ferdinando obtigisse deducitur. Sane Pius II. ut p. 274. exaggerat de Venetis: *Dalmatiam ex magna parte tenent*, adeoque in universæ Dalmatiæ possessorio non fuère. Pars illa, quam Reges Hungariæ habuerunt, nec a Mathia Rege; nec Vladislao, aut Ludovico II. Venetis resignata fuisse, recensetur a quopiam. Itaque ad Ferdinandum Regem fuerat devoluta. Profectò si Ferdinandus, occasione cessionis sibi factæ ab Hungaris, in Dalmatia consecutus nil fuerat; qualiter anno 1521. Pax inter Ferdinandum Archiducem & Venetos (ut ex Heuteri l. 8. c. 11. notaret Jos. Pichler) stabiliri potuit? qualiter in *Castelnovo*, Venetis conniventibus, Germani milites à Turcis occidi, castellumque diripi & recipi ab iisdem potuit? Accedit cessas Ferdinando partes illas, a Venetis adversus Turcas nec tutatas, nec defensas fuisse, dum ut pag. 315. Thomas Niger, retulit de profligatis ad Clissam Turcis, *auspiciis & ope Sanctissimi.* Quin: aut Venetæ, Dalmatas tum per Turcas pressos, nequaquam ut sibi subjectos habuère, at ut sibi conjunctos ac associatos, quibus consulere non obligarentur in evidenti periculo proprio, antequam rebus suis domesticis prospicerent; aut Spalatenses, quà a Venetis derelicti, ad Ferdinandum reddiverint, eumque pro veteri jure, Regem Dominumque suum agnoverint. Enimvero in Tabullario monumentorum Regni Sclav. Zagr. Epist. Fascic. 8. *Andreæ Myhalyevich* scripta Spalato sequens est: sigillum extitisse apparet, nunc non adest. Titulus: *Magnifico ac Generoso Domino, Dno Johanni Catzyaner Capitaneo de Labaco dignissimo, eo absente, suo Vicegerenti, tanquam Domino nostro dentur.*

„ Magfice ac Generose Dne, Dne mi Obsdissime. Nuper in hospitio Dni Nicolai Jurissyth, „ dum isthic eram, me præsentaveram Vræ Mgficentiæ. Nunc autem Rssimo Agriensi mitto „ certas litteras, quas eadem ob sui amicitiam, & propter servitia mea dignetur quamprimum „ usque Viennam dirigere. Ex Vienna autem forte pervenient Posonium. Præterea quia ea- „ *dem est supremus & potentissimus, in his; in his partibus Regiæ Majestatis Capitane-* „ *us; me denique cogit fidelitas, quam teneor servare Regiæ Majestati*, etsi non sum offi- „ cialis, visum fuit mihi Vræ Magfitiæ scribere, quod arx Clissiensis in ultimo agit periculo. „ Thurcæ in dies & horas exspectantur, qui eam obsidebunt, & arx male provisa est præser- „ tim hominibus. D. autem Petrus Krussich puto ivit ad Regiam Mattem. Et in absentia „ sua vereor, ne quid mali accidat, si eadem non providebit. V. Mfceam felicissime valere cu- „ pio, cui me, & mea obsequia commendo. *Ex Spalato die 22. Martii 1531. V. Mastiæ* „ *servitor Andreas Myhalevych.* „ Verba illa: *tanquam Domino nostro dentur.* Item in epistolæ tenoribus subducta, dum Spalato scribuntur, servato a Venetis in Spalatenses dominio, favere nequeunt. Pertinet huc *Lucæ Spicinich*, sequens epistola:

Sigilli indicia sunt. Titulus *Magnifico ac strenuo Dno, D. Joh. Chozinner, SSmi Regis Romanorum Primogeniti F. Bohemie &c. nec non Capitaneo Laibacensis &c. digmo, Dno ac Majori meo semper Obsdmo.*

„ Magfico T. Clmo, Signore mio, Patrno obsdmo. Humil. commendatione antepostai „ Heri a tre fu alle quatro del presente Mese, del uno mio amico *e gentilhomo da Spalatro*, „ mi furno mandate certe lettere. Le qual quando mi gionsero, trovai le Choaligate de V. S. „ insieme con quelle. E volendo tagliar il Spago, overo legamo delle mie, inadvertenter tag- „ lai, e queste presente a V. S. per hoc, non tochando altre. Et quod verum sit, V. S. potrà „ cognoscer al Sigillo, qual non ò mosso, ne tochato. Per hoc VS. Come gratiosissima, pre- „ go quella, non vogli havere per male; perche per nissuno manchamento, ne malitia, tal co- „ sa è stattа fatta, mà per ignorantia, è non altramente. E per più chiareza, mando & le mie „ a V.S. qual potrà veder, quello mi vien scritto. Jo non so, deche importantia siano: mà quan- „ do mi avessero scritto, che per fante; aposta le avessi mandato certamente, per la servitù „ qual porto a V. S. Qual intenderà il tenor de esse. Alla qual humilmente mi do, & racom-

„ man-

„ mando. Quæ diu & feliciſſimè valeat. Datum Flumine die 5. Menſis Aprilis 1531. De
„ V.S. Deditiſſimo Servitor Luca Spicinis da ſervire S.V.

III. Clemens VII. Onuphrio teſte 1523. Papale Solium adeptus, cum Venetis conjunctiſſimus, Caroli V. potentiam in Italia formidoloſam habuit. *Ergò occulta cum Venetis*, (ut Onuphr.) & *Gallis Ducibus conſilia inire cœpit, ut Cæſarem Mediolano - - - exueret.* Quæ mala? cogitatus motusque hi, Clementi attulerunt, meum deſcribere non eſt, viderique poteſt Onuphrius. Fratri Carolo adfuit Ferdinandus (contra quem teſte Iſthv. l. 9. p. 86. Papa & Venetæ, cum Joanne Zapolja fœdus inniverant) cum tribus legionibus Germanorum, & cum Duce *Georgio Fronſpergio.* Demùm Caroli V. Bononiæ coronatio, pactaque Bononienſia ſunt ſecuta. Intra Gallum & Cæſarem, credibilius 1529. *ex cujus legibus*, inquit Onuphrius: *exceſſere Galli & Veneti omnibus Appuliæ oppidis.* Inter Papam quoque & Cæſarem ea æſtate renovata eſt amicitia, narratisque cæteris, concludit Onuphrius: *Demum in Germaniam pace cum Venetis facta, contra Turcas profectus eſt, exercitu Italico - - adverſus Florentinos miſſo.* Fœdus hoc *Sanctiſſimum* dictum fuiſſe lego, ob Religionem Catholicam, ſi opus fuerit, armis tutandam. Volunt fœdus aliud anno 1532. die 24. Februarii, cum Clemente Papa, Rege Rom. Ferdinando, & Italiæ Statibus percuſſum, ad Italiæ defenſionem. *Heuterus l. 10. c. 9.* apud fatum Pichler teſtatur: Venetæ his pactis non acceſſêre. Horum conſideratione, defectu pactorum, fœderumque repetitorum, conſtituere nil valeo, neque conſtituo ſive de ceſſa Venetis Dalmatia, marique Adriatico, ſive de cæteris. Combinatione attamen memoratarum rerum, me aſſequi nequire confiteor: ſi fœdera illa in favorem fuêre Sereniſſimæ Reipublicæ, ſique illis, Dalmatiam, marisque Adriatici dominium conſequebantur, eccur pactis illis non acceſſerint? Quid erat inire fœdus cum Ferdinando, ad Italiæ defenſionem, ſi in Dalmatia nil juris habuit? ſi poſſeſſor nullius caſtri Dalmatici fuit? Quid Andreæ Mihaljevich ſuperiora ſcribere? qua demum ratione Germani in *Caſtelnovo* a Turcis occiſi ſunt? Ferdinando ſat negotii fuit cum Zapolianis atque Turcis, ſi in Dalmatia nil tenuit, quid erat Italiæ defenſionem ſpondere? *Cliſſam* vicinasque ibi arces, Ferdinandi fuiſſe, § ſequenti demonſtrabimus. Si hæc ſunt pacta illa, ad quæ ſub Ferdinando II. provocârunt Venetæ, quid iis? qualiter item? pactatum ſit, ex horum defectu ſcribere nequeo. *Repicius* Advocatus ad pactorum Bononienſium Art. 3. provocavit, cautum nempe eô eſſe: *Ut communes ſubditi, liberè & tutò, tam in mari, quam & terra morari & negotiari poſſint*, conſequenter de commercio actum fuiſſe deduceretur. Interim

IV. Hactenus a nobis dicta, firmari videntur ex doctiſſimo Farlato, qui Tom. 3. a p. 454. Cliſſæ defenſionem, Petro Kruſſichio, Ferdinandoque attribuit. Neque meminit Venetorum auxilii, at unicè Romani Pontificis. Immo caſtellum a Turcis erectum in ruderibus Salonitanis, ex quo vaſtabatur a Turcis Spalatenſe territorium, nulla mentione injecta Venetorum, a Kruſſichio oppugnatum, ex ephemeride *Jacobi Gaudentii* recenſet, ubi cæſus in acie Kruſſich interiit. Cliſſaque 1537. in poteſtatem Turcarum venit. Si Spalatum Venetorum tum fuerat? mirum, ſic negligi valuiſſe. Anno 1538. fœdus adverſus Turcas, intra Paulum III. Imperatorem, atque Venetos ſancitum fuerat. Triremes in Dalmatia ad claſſis ſupplementum, ſingulæ ſingulis inſulis atque urbibus imperatæ, inſtructæque. At *Nadino* a Turcis capto, *Auranâ* in poteſtatem eorum redacta, cùm *Camillus Urſinus*, Spalato relicto, Jadræ belli ſedem locâſſet, adverſus *Andreæ Aurio* ſupremi claſſis fœderatæ Præfecti voluntatem, enatis hinc diſcordiis, ut refert Chron. Turc. Drechsleri: *Claſſes Imperatoris, Pontificis, Venetorum conjunctæ, Ducum ambitione & diſcordia diſſipatæ ſunt.* Tum referendo. *1539. Veneti cum Turca pacem renovârunt. traditis illi trecentis millibus Coronatorum, & Naupliâ ac Monembaſia oppidis, in finibus Macedoniæ.* Farlatus autem ait: *neceſſitas Venetos compulit, ut à Solimano, Nauplia & Epidauro Peloponeſi oppidis traditis, pacem redimerent anno 1540.* Hoc eodem anno *conniventibus Venetis* (ut in facto Chron.) cæſis Germanis, a Turcis receptum direptumque eſt *Caſtelnovo.*

Ab anno hoc 1540. egiſſe quidpiam Ferdinandum in Dalmatia non comperio. Utrum autem 300. illis coronatorum millibus, a Turca jus in Dalmatiam ceſſum fuerit Venetis, ac ab illis emptum? dicere neſcio. Ferdinandum juri ceſſiſſe, aut jus ſuum in Venetos transtuliſſe, ſcriptum a nemine. Cæterum quia amiſſâ Cliſſâ, qui ſuperfuêre Præſidiarii, *Segnam* ſeſe recepiſſent, primum terreſtribus, tum etiam maritimis adverſus Turcas excurſionibus clareſcere Segnienſes inceperunt, tanto quidem magis, quod *Venetis* maritimas eorum excurſiones, veluti ſibi præjudicioſas, periculoſasque prohibere volentibus, Segnienſesque pro Piratis, ut olim Narentanos, aut Almiſanos prædicantibus, dum ipſi accepta a Venetis detrimenta, ex eorum hominibus Regionibusque compenſant; re, in majus ab utrinque perducta, variis quæſtionibus, commiſſionibusque, ac demum belli ſub Ferdinando II. geſti, cauſa hinc ennata eſt. Quia verò infra in Hiſt. Eccl. Zag. eorum quæ geſta fuêre, intra Venetos, & Augſſ. Reges noſtros

non meminissemus, ut obedire præjudiciosis coacti; ideo defectum illum, hic suplere visum est, referendo per summum sincerumque compendium, quæ acta fuere Segniæ ad annum usque 1606. Residua autem, Ferdinandique II. cum Venetis bellum, DEO miserente, patrociniisque hominum suffragantibus, Hist. Eccl. Zagr. Tomo 2. describendum reservamus. Itaque

V. Ferdinando I. annis continuo 19. gravia cum Turcis bella fuere. Anno 1545. etsi quinquennales induciæ: deinde 1568. octennales sancitæ fuerint; subinde etiam 1575. & 1584. confirmatæ prorogatæque. Ipsæ nihilominus hæ induciæ, quovis justo bello perniciosiores fuêre. Hoc tot captæ arces, desolatæ ferro flammaque integræ Regiones, indefinita hominum captivitas atque strages testantur. (vide Isthvanffium, ac H. E. Zagr. P. 1. T. 1.) Nimirum cum Turca justum tantum exercitum, aut majora tormenta educere, *per inducias* integrum non esse existimaret; leviores excursiones passim, & quasi ex indulto ab utrinque fiebant, quibus tamen, ut justo bello, Provinciæ desolabantur. Jovius l. 36. *manebat* inquit *certa induciarum conditio, quæ ex inveterata consuetudine, in his locis, minuta prœlia, & extraordinarias excursiones admittebat: quod ex disciplinâ, videretur relinquendam esse militibus exercendæ virtuti, insuefaciendisque equis occasionem; quæ nihil pacis tranquillitatem abrumperet, nisi justis copiis, cum justo tormentorum muralium apparatu, vis inferretur. Hoc falsô induciarum nomine usi superiores Hungari, a Mathiæ Regis temporibus, cum Turcis bella ferrere consueverant. Sed mutato bellandi more, eas militandi leges, Germanicæ copiæ sibi magnopere damnosas experiebantur: quod Turcæ graviores armatorum equitum impetus, pernicibus equis facile eluderent, & fatigatos demum ex multis flexibus & gyris nostrorum equos, & plerumque equites onustos, armis opprimerent.*

In hujusmodi *induciarum tùm* interpretatione, atque usu, Segnienses etiam, gravia pluribus annis damna, Turcis inferre haud omiserunt, dum Turcas in agris, foris, & nuptiis continuò, miraque audacia & felicitate aggrediebantur. Ac principio Turcas tantum Judæosque a Segniensibus spoliari solitos fuisse, ipsi Venetæ non diffitentur. Vivente Ferdinando primo, videtur res hæc dissimulata fuisse, dum neque a Venetis, neque a nostris, majoris cujuspiam controversiæ esset mentio. Si accidit quidpiam, ultra lamenta, reciprocasque ut ajunt repræsentationes progressum haud fit. Quin anno 1563. *Gonaræ* in Forojulio, ut vult Morosynus; pro decidendis quæ à pace Bononiensi resultarent controversiis, quæque postea factæ essent, innovationibus, actum fuisse. Hac occasione, quod Ferdinandus ab anno 1540. classem fors non servâsset, *de maris Adriatici dominio*, Repicius, cum Chizolla disputavit. Indecisa nihilominus quæstione relicta, Venetæ opportuna videntes tempora, sese *via facti* ac per nostrorum negligentiam, in prætensum antea maris Adriatici dominium, ponere non omiserunt. Videntes itaque classe Regia destitui Adriaticum, negotiumque ipsis futurum unicè cum Segniensibus, postquam Segnienses armati in Adriaticum descenderent, suam violari jurisdictionem Venetæ dixerunt, seque Turcis etiam (quibuscum per id tempus, pax, iis, intercedebat) tutam per Adriaticum præstare debere navigationem dicebant. Ergo Turcicas Judaicasque naves, securitatis causâ, suis galeis comitari cœperunt: accusare apud omnes Christianos Principes Piraticæ Segnienses; periculi quod a Turcis ideo Italiæ immineret admonere: denique Segnienses velut justos Piratas persequi, compræhensosque resti affigere inceperunt. Irritati suorum suppliciis Segnienses, furorem suum in Insulas *Vegliam*, *Arbum* & *Pagum* converterunt, circa annum 1576. quò, per *Hermolaum Tiepolum* educta Veneta classe, *sinus Flannatici commercio intercepto*, in partibus illis ex defectu victualium inferi prohibitorum, ingens fames rerumque caritas causata est. Coactus his Imperator, complanandæ rei *Segniam* misit Commissarios, qui affixis resti quibusdam, restitutisque quæ rehaberi poterant rebus navibusque; Capitaneo dant in mandatis ne Segnienses amplius prædatum exire: vel secus facientes in urbem recipi possint. Atque hæc, prima est compositio intra Venetos & Austriacos. Ex qua, *ut facti Austriacorum proprii*, tam maris Adriatici protectio, quam & hujus dominii proprietas, Venetorum esse, ab Austriacis agnitum volunt. Quô anno? hæc fuit complanatio, quive fuerint Commissarii, hactenus non erui.

Carolus Archidux, Ferdinandi filius, qui Stiriam, Carinthiam, Carnioliamque obtinuerat, ac insuper anno 1578. Croatiæ Sclavoniæque Præpositus, sive Gubernator constitutus fuerat (vide a pag. 266. Hist. Eccl. Zagr.) accuratè promissa stipendia solvendo, evitavit facile, ut nulla supersit memoria excursionum Segniensium. Verum eo mortuo die 10. Julii anni 1590. Segniensibus per plures annos stipendia negabantur ideo: quod *Archiducales* Græcii, Præsidiariorum solutionem ad Imperatorem quà Hungariæ Croatiæque Regem: *Imperatoris* vero Ministri, ad Archiducem velut Provinciarum suarum antemurale rejicerent. Evenit præterea Rudolpho Imperatori cum *Amurathe* bellum (de quo Hist. Eccl. Zagr. a pag. 279.)

Cle-

Clemensque VIII. cunctos Christianos Principes ad illud commovere conabatur. Cùm Romæ occupandæ *Klissæ*, quin etiam *Crojæ*, *Scodræ*, & *Castelnovi* projectum Pontifici factum esset: Pontifex re maturius expensa, cum hoc, veluti pignore Venetis tradendo, eosdem ad denunciandum Turcæ bellum induci posse confideret: *Franciscum Allegretum* Nobilem Ragusinum misit, qui dissimulato nomine habituque, ea loca, consiliique illius possibilitatem oculis exploraret: Totumque hoc negotium cum *Minutio*, qui sibi prius a secretis, recens Archiepiscopus Jadertinus fuerat renunciatus, ita occultè agebat, ut rem à Cæsareis penetrari prorsus nollet. Quia tamen Dalmatarum plures Imperatorum studiosi, Romæ agebant, eaque res omnium jam sermonibus celebraretur, fieri non potuit, quin ejus consilii fama ad Cæsarem penetraret. *Bertucius* Eques Rodius occupationem *Clissæ*, velut rem factu facillimam continuò, jamque ita oportunè apud Minutium urgebat, ut ab eo asperius rejiceretur. At ille ad *Noradium* Cæsaris Legatum extemplò se conferens, consilium occupandæ Clissæ a Minutio Venetis studente, impediri effatus; ut ab eodem, ad Imperatorem continuò mitteretur, effecit. Ubi ultro demonstrata rei possibilitate, ad conficiendum negotium missus anno 1596. Clissam etiam feliciter occupavit. Occupatam a Cæsareis Clissam, eo iniquiore animo tulerunt Veneti; quod metuerent: ne Cæsare sua illic confinia dilatante, ditionis suæ vicinæ urbes, vetus Ungariæ Regum Imperium respicerent, quemadmodum in Spalatensibus se non nulla indicia jam tum depræhendisse, ipsi confitentur. Itaque *Benedictum Moro* cum exercitu Spalatum continuo submiserunt. Qui, cùm Clissa subinde a Turcis repeteretur, non modo nobis auxilio adesse; sed ne commeatu quidem, Klissenses, ejus inopiâ maximè pressos juvare voluit; sic, ut demum nostri, clade accepta, Clissam Turcis mox remittere coacti fuerint. Res hæc, tum apud Imperatorem, cum apud Segnienses, præsertim quod plerique illic perierint, odium Venetis conflavit, quod eos Turcis potius, quàm nobis Christianis studere, palam esse dicerent; cum Minutius reipsa etiam confiteatur: malle Venetos Turcis, quam Croatici nominis præsidiariis advicinari.

Itaque partim odio, partim necessitate incitati Segnienses, multas denuo in Veneta ditione prædas agunt. Veneti vero, Anno 1597. misso *Almoto Tiepolo*, non modo commercium omni sinus Flannatici ore, veteri consilio intercipiunt; sed & expugnato *Carlobago* (cujus præsidiarii postremæ deprædationis consortes extiterant) eos simul omnes unà cum Capitaneo resti affigunt. Tiepolo mortuo, successit *Joannes Bembus*, qui, præter continuatam commercii occlusionem anno 1598. *Novi* Frangepanæ ditionis oppidum expugnavit. Ultro non progressus, ne bello ardente intra Rudolphum & Amurathem, Veneti accusari apud Christianos valeant. Anno 1599. Ferdinandus Archidux Græcii e tutella excedens, pro impetranda commercii restitutione *Josephum Rabatta* Venetias exmisit. Consideratis Veneti precibus, necessitateque intercepti a se commercii, a Ferdinando exigunt: Ut qui Segniæ essent Præsidiarii, in remotiora continentis loca transferantur; Segnia vero Germano disciplinato milite impræsidiaretur. Tum ut exactè stipendia illis Ferdinandus persolvat, ut sic ab omni deprædatione securi esse valeant. Hæc Ferdinando displicuère, tum ob leges præscriptas, cum ob ærarii sui defectum, dum Segnia e numero suarum Provinciarum non esset. Hinc re segnius acta, *Bembus* Segniensium naves diligentissimè persequitur. Accidit: ut 17. eorum naves, quas ille ad *Rosgovizzæ* prope *Sibenicum* scopulum compulerat, exorta subinde tempestate, tenebrarum beneficio, per mediam ejus classem elaberentur, ideo Veneti Nicolaum Donatum eidem suffecère. Sed cum Nicolaus illico proficisci non posset, ea cura interim *Justiniano* commissa, isque 17. Segniensium in insula Tavernici prope Tragurium compræhensos, suspendiô omnes affecit. Non multo post Donatus, ut suscepti muneris partes adimpleret, omnem sinus Flanatici oram diligenter inspicit, utve exitum Segniensium navibus imposterum prohiberet, duo præsidia erigit, unum ad Insulam Vegliam, ubi continens modico intervallo disterminatur, idque *Præsidium S. Marci* appellavit, alterum versus *Glubam*. Tum expugnat *Lovranam*, diciturque a Venetis ultro fuisse progressurus, nisi oppugnata sub idem hoc tempus a Turcis Canisæ rationem habuisset. Segnienses maritimas excursiones sibi impediri cernentes, Istriam invadunt, territaque nequidquam *Albona*, Fianonam diripiunt & incendunt. Erant ultro progressuri, nisi *Franciscus Cornarus* eorundem conatus terrestribus Venetorum copiis elusisset. *Minutius* Jadertinus Archiepis. varia componendæ hujus controversiæ media proponit. Ille, ut rem cum Segniensi Episcopo conferat jubet. Collatis consiliis, decretoque: ut moderni Præsidiarii ab exteris Christianis Principibus in suam militiam cooptentur, Segnia vero Germanico præsidio muniatur; Episcopus Segniensis Ferdinandum Græcii convenit. Ferdinandus ad amicam compositionem proclivis, Episcopum ad Imperatorem, velut ad quem supremo jure confinia Croatiæ, qua Hungariæ Regem, adeoque etiam Segnia pertineat, mittit. Sed ille Rudolphum Chymicis exercitationibus occupatum, conveniendi facul-

cultatem obtinere non valens, a Ministris nuda tantum verba dum reportasset, Veneti Donato, *Philippum Paschalicum* sufficiunt. Hic erecto, pro securitate illuc sæpius sese recipientium navium, in insula *Obsaræ* præsidio; *Ledeniczæ*, *Moschenicżæ*, *Tersatzy* & *Belaj* castella diripit & incendit. Tum demum solicitatus parte ex una tot insontium populorum lachrymosis quærellis: Parte ex alia Pontificis aliorumque Principum Christianorum officiis interpellatus Rudolphus, ad rem cum Venetis complanandam Ferdinando Archiduci plenam attribuit potestatem.

Ferdinandus Commissarium misit *Josephum Rabatta* cum mandatis: 1. Ut præcipuos authores adhuc factarum deprædationum puniat. 2. Exules omnes profugosque Veneti nominis homines, *Segnâ* omnique sinus Flanatici ora expellat. 3. Præsidiarios omnes Segnienses; quin & eos ex incolis, qui ad piraticam magis proni viderentur, in mediterranea Croatiæ loca transferat, nec nisi 100. èquietioribus Croatici nominis Præsidiarios, cum aliis 100. Germanis imposterum exactè solvendis, Segniæ relinquat. Denique 4. Armatis etiam contra Turcas navibus prodire, non nisi expressa Generalis Croatiæ confiniorum facultate, licitum fore declaret. *Rabatta* assumpto ad latus sufficienti armatorum præsidio, *Flumen* venit: cum *Cornaro* ut terrestres in Istria hostilitates suspendantur convenit: Eppum Segniensem ad Paschalicum solitis humanitatis officiis, nomine suo prosequendum mittit, petitque ab eo disponi ne coryphæi medio tempore ad Turcas profugere possint, simul navem *Lichinicensem* quam Sardellis plenam Segnienses interceperant, continuo restitui curat; immo 4. quos Paschalicus petebat exules Venetos, ancipiti facto, ac adversus instructionem Venetis tradi jubet. Rogat præterea a Pascalico mittendum testem castigandorum Segniam, ubi mandaverat suum adventum tam a Præsidiariis, quam & incolis pacatè exspectari.

Segnienses vanum eum esse terrorem, principio credentes, magnopere non commovebantur. Postea tamen ut putabatur Capitanei *Danielis Barbo*, hominis *Rabattæ* inimici, prædisque manifestè impliciti, consilio; non exspectato Rabattæ adventu, complures aufugerunt. Rabatta porro mox ut ad urbem appulit, portas claudi: arma a cunctis deponi: coryphæos se ultro præsentari jubet. Biduo post, cum singillatim ab omnibus quæreret, an dehinc Principi suo quietè servire velint? *Martinum Possidariæ* Comitem, & *Marcum Marketich* Ledenicensem Vaivodam, suspendi jubet, *Georgium Mastarda* Ragusinum se acriter defendentem, Germani confecère. Pronunciat deinde, veniæ locum fore: si quos petierit coryphæos, ipsi tradiderint; obtinetque ea arte *Morettum* cum ejus socio. Ducebantur ad supplicium nominati, & *Victor Barbarus* missus a Pascalico Segniam appellit. Huic Rabatta prolixè ennarrat, quæ in obsequium sereniss. Reipublicæ fecisset, intendatque imposterum. Verum *Barbarus* quo ferventius Rabattæ observat studium, eò se minus contentum exhibet, novasque format prætensiones, ut demum indignatus eidem sit Rabatta, utpote qui suum procedendi modum, effusè celebrari Venetiis, a *Rossio*, qui Cæsaris illic negotia procurabat, didicerat. Placandus muneribus, medio Episcopi sui erat Segniensibus *Barbarus*, a non urgenda singulorum Segniensium effusione sanguinis. Pharmaco hoc utiliter adhibito, quidam proscripti sunt, quidam verò perpetuo damnati exilio. Aliis quo lubet se transferendi, imperatum. Opposuit his semet, Daniel Barbo Capitaneus Urbis: quod desolatis confiniis, ducendorum ab exulibus *Segniam* Turcorum occasio, periculumque foret, sed excedere jussus, Græcium mox concessit. Ex Segniensibus verò prope 200. spontè solum verterunt, post solennem Missam accepta ab Eppo benedictione, ad vicina castella *Ottochacz*, *Brinje*, *Berlogh* &c. commigrantes.

Rabatta postquam a se plene Venetis satisfactum vidisset, ad conventionis puncta descendit. Petiit erecta nuper a *Donato* præsidia duo demoliri; sed negante Pascalico eam sibi esse potestatem, asserenteque: sufficere ad Commercii libertatem, si Austriacorum naves (quæ tamen armatæ non essent) liberè & sine pervestigatione transire permittantur a Venetis, subito assensus est. Immo cum negaret Pascalicus, ut nulla armata (etiam cum indultu Generalis Confiniorum Croatiæ) navis adversus Turcam procedere possit; Rabatta (non obstante eo quod Rudolpho bellum fuerit cum Turca) adversus habitæ instructionis puncta, ab eo quoque recessit. Itaque Rabatta, ad quævis in obsequium Sereniss. Reipublicæ propendente, demum his conditionibus conventum est: *1. Ne Segniensibus ultra Carlobagum navigare: 2. Neque in ullam Reipublicæ terram aut Insulam, descendere liceat. 3. Inermibus Austriacis navibus, liberum sit quo velint navigare*, ita ut 4. *In erectis per Donatum præsidiis, non visitentur. 5. Exules Veneti, Segniam, neque in alias terras recipiantur. 6. Ut Segnienses jam antea a Republica proscripti, si infuturum etiam, in sua jurisdictione per Rempublicam fuerint depræhensi, per eam, ex lubitu puniri possint.* Hæc est illa celebris memorandaque Rabattæ cum Pascalico conventio, quam Veneti pro modullo fundamentoque servari volunt. Hæc, & sub Ferdinando II. facta, causa plurium Diætalium articulorum, ne per

extra-

extraneos, in præjudicium Regni, negotia Sacræ Coronæ tractentur. Hæc in veritate, sunt radix & fundamentum, quarumvis prætensionum Sereniss. Reipublicæ, tam in mari Adriatico, quam & Insulis, atque Dalmatia. Quin puniendos ex lubitu Segnienses a Venetis permittendo, Segniam ipsam juris eorum esse, Rabattam subscripsisse argui potest.

Vidit ista Græcii Ferdinandus, hinc estò, litterarum Rabattæ fide deceptus principiò, grata sibi quævis esse, sic monstraverit, ut Capitaneatum plane Segniensem, post amotum *Barbo*, Rabattæ contulerit, postquam tamen conventionis conditiones vidisset; postquam adversus puncta datæ instructionis, Rabattam egisse notorium erat; postquam item claruisset: Venetos (ut illi quidem dicunt) *in præmium adeo sinceri procedendi modi*, Rabattæ insignem catenam auream, quinque aut sex mille aureorum valorem adæquantem, tum instructam omnibus voluptuariam navim, aliaque plurima in ære aliisque dono data fuisse, accedentibus a *Daniele Barbo* relationibus, tum a cognatis amicisque *Comitis Possidariæ* exaggeratis accusationibus, *gratias Ferdinandi*, sic demeruit, ut de his informatus, cum Tergesto Græcium pervolâsset, severè increpitus continuoque redire jussus sit. Accipiensque mandata paulo post, de submittendo ad obsidionem *Canisæ* quam posset copiosissimo milite, quosvis Venetis suspectos selegit, iisque præficit *Gyurissam* quemdam, quem Veneti sæpius vivum a mortuum postulârunt. Sed Carolostadio reversi, quod: ut ferebat suspicio, isthic a *Daniele Francol* informati essent, eos ut victimam furoris Veneti, a Rabbata ad certam necem mitti. Rabatta Giurissam compræhendi, inque carceres detrudi jubet. Et Segnienses tumultu facto (quanquam eo viso Giurissam, Rabatta dimisisset) effractis portis Rabattam interfecêre. Ferdinandus cædem illatam, vindicare omisit; immo *Danielem Francol* in Capitaneatu suffecit. Qui, ad firmandos Segnienses, se antecessoris sui acta reprobare, *Gyurissam* mensæ suæ adhibuit, Pascalicum autem, de observanda per Rabattam innita conventione assecuravit. Hæc ad annum 1602. collocantur. Sed cum exules illi, proscripti item sub Rabatta, Segniam reverti dissimularentur, cumque promerita Præsidiariis stipendia non submitterentur; Gyurissa cum 40. circiter aliis, in Turcas denuo clam excurrere cœpit. Pascalico suspectus initio erat *Francol* Capitaneus, sed cum subinde, unam eorum navim cum 16. hominibus compræhendisset, ex iisdemque Comitem *Zetinæ* resti affixisset, sententiam commutavit. Anno 1603. successit Pascalico, *Donatus*; quô, ad componendos *Augustanorum* (Reipublicæ Ragusæ obedire renuentium) motus, cum classe profectô; *Segnienses* decem prædatorias naves construxerant, Adriaticum percurrere, Turcasque *Narentæ*, *Obroazzi*, aliisque in Insulis prædari: tum ad terras insulasque Reipublicæ audacter appellere, inde victualia prout libebat soluta desumere, quin ipsam prædam illic inter se partiri, sic occeperunt: ut *Andreas Gabriellius*, Donati Successor, omnia vicina Reipublicæ loca ad præcavendas Segniensium excensiones, vigilia munire debuerit. Ferunt Veneti ipsum Capitaneum 1500. Talerorum dono, a *Joanne Vutachko*, & *Petro Rosantich* oblato illectum, non socium modo; sed & Ducem earum excursionum se præbuisse. Forte accidit: ut sub idem tempus, a Segniensibus navis Veneta, *Fregata della Brazza* dicta, interciperetur. Hujus causa Veneti clamoribus quævis impleverunt, sic ut Archidux *Guidonem Kisli* Generalem confiniorum Croatiæ, Segniam continuo proficisci, remque componere imperaverit. Et quia ex non persolutis stipendiis, quas annuatim ad 24000. mill. ascenderent, prædicta enasci videbatur; ideo de quibusdam sylvis Venetis oppignorandis, reasumptus tractatus est.

Vivo adhuc Rabatta, Episcopus Segniensis, vicinas illi urbi sylvas, pro mallis anthenisque maxime idonæas, Venetis ita opignorandas proposuerat, ut illi 50000. millia aureorum, Archiduci numerarent. Quo ære Segnia probe, atque ex arte muniretur. Postquam Episcopus, Græcensium metum: ne Turcis succisione sylvarum aditus ad confinia pateat, ex ipsa Regionis situatione diluisset, Austriaci tercenta millia Talerorum poscebant. Veneti quamvis eas sylvas plurimis de causis desiderâssent, tamen certis de causis, petitam ab Austriacis summam negaverant. Itaque negotium hoc, nunc denuo reasumptum. Jamque Austriaci quingenta millia prætendebant; at Venetis pro cautione præsidium aliquod sibi tradi postulantibus, hoc autem indecorum Imperatori Austriaci censentes, offerebant Venetis, vades summæ, perdivites quosdam mercatores Viennenses. Quos cum Veneti acceptare renuissent, Austriacique vicissim cautionem a Venetis peterent: de non prætendenda in ipsum, illarum silvarum fundum, jurisdictione, omnis in irritum negotiatio recidit, Interea Kislius anno 1605. 400. stipatus Germanis Segniam appellit. Capta necessaria informatione, excursiones Segniensibus prohibet: Tria millia aureorum pro *Fregata della Brazza* recuperat, moxque ob mortem fratris in Hispaniam improvisè discedit, sic ut Venetæ ex recuperatis 3000. aureorum, nil se rehabuisse affirment.

Kislio profecto, denuo Segnienses navem Venetam 6000. aureorum publici æris, littera que Ducis vehentem intercipiunt. Irritatus tum *Contarinus*, veteri consilio commercium omni sinus flanatici oræ intercipit. *Joannes de Leo* Vice-Capitaneus Segniensis, se invit istud evenisse ait, satisfactionem spondendo. Sed an. 1606. reversus Kislius Generalis, merce æsque recuperatum restituit, duosque primos e reis suspendit. *Contarinus* antequam resti tuatur commercium, vigore Art. 5. Rabattianæ conventionis, duos exules Venetos sibi redd postulat. Verum Kislius articulos illos indignè positos respondebat, cum tamen Venetus in si steret, jussu Kisly, in Venetorum oculis suspensi sunt. Sicque negotio confecto commerciun denuo est restabilitum. Interea hoc eodem anno 1606. inter *Achmetem & Rudolphum* pax coaluit. Statimque Imperator Segniensibus, quasvis seu terrestres, seu maritimas excursio nes in Turcas gravissimo edicto prohibuit: simul Capitaneus, navibus in terram protractis, earum apparatum omnem officinis inclusit. Residua, si DEO placet, Tom. 2. Hist. Eccl. Zag. prosequemur. Relata compendiosa notitia, memoratarum rerum (de quibus latet me, num scripserit quispiam e nostris) desumpta est potissimum ex *Paulo Sarpio*, Reipublicæ Scriptore, viro docto eruditoque, ac bene recteve pro Republica sua ardentissimo, ac Minutio Archiepisc. Jadertino; e quorum lectione copiosius in præmissis lector informaberis. Horum attamen plurima, ex Græcensi Stiriæ tabullario, si acta isthic Ferdinandi Archiducis supersunt, emendari illustrarique posse, persuasum habemus.

Ex his apparet, qualiter in nova hac Regum Hungariæ Periodo, mortuo præcipue Ferdinando I. Veneti processerint, sciverintque uti occasione, non solum firmando semet in Dalmatia atque Insulis; at in occupando maris Adriatici dominio. Mirari non sufficio Rudolphum hæc adeo neglexisse, dum duplici jure, Imperatoris nempe, & Regis Hungariæ gaudebat. Olim Venetæ Imperatorum gratiâ portus tres consecuti sunt, Hungariæ Regibus tributa solvebant, nunc pro maris navigatione Imperator una & Rex Hungariæ, paciscitur cum Venetis, suosque clientes, Dominos rei suæ recognoscit. En effectum neglectûs utilium Reipublicæ litterarum! en Scriprorum deplorandam negligentiam! En vim sepulturæ diplomatum monumentorumque Patriæ! en iræ efficaciam adversus eos, qui jura Regum Regnorumque illustrare nituntur. Profecto cum olim *Chizzola*, ob derelictum mare, *jus alti dominii* Venetos aquisivisse asseruit, sub Bizantinorum enunciatione, vereor ego, an non tempora illa intellexerit, quibus vixit. Inferendo cum a vobis derelinquatur mare, nos ut ex re derelicta, ab exemplo Americæ, dominium altum consequimur. Basilius condam animadvertens imparem se esse tuendæ Dalmatiæ, hujus protectionem Croatis suis clientellaribus cessit; nunc subditi Rudolphi castigantur, dum Domini sui jus sustentare conabantur. Excesserint illi facile, at excessus corrigendi erant, haud vero tollendæ naves. Priore Periodo læsa sæpe Regum & Sacræ Coronæ jura, utut sustentabantur. Nunc ex illorum ignorantia, deserta evasère. Felices providique, rerum suarum in *commune bonum* studiô Veneti. Scientes & occasionibus uti, & media adhibere, quæ ad assequendum finem serviunt.

§. II.

Ex epistolis variis, res Croatiæ sub Ferdinando I. illustrantur, juraque Regum firmantur, cum plurimarum rerum notitiis.

Studiosissimus illustrandæ Patriæ, quamvis sibi ingratissimæ, Regum item & S. Coronæ enucleandis juribus, Paulus Ritter. Reliqua inter, epistolas mox describendas, ex Labacensi Archivo abjectas, procuravit. Hæ subinde ad Regni Sclavoniæ archivum sunt repositæ, tanquam historiæ horum temporum lumen; documenta simul, in quorum possessorio, per factam sub Ludovico II. cessionem, Ferdinandus fuerat; adeoque dum pleraque illorum successive Turca occupâsset, atque nunc etiam ab anno circiter 1593. obtineret, ea, Regum nostrorum esse demonstrant. Itaque

I. Rescripta Ferdinandi

I. Nobili & Fidelibus nobis dilectis, Nicolao Rauber, Baroni in Planckenstein & Carlstetten, Capitaneo nostro Tergesti, ac aliis officialibus Vinodoli conjunctim vel divisim. Ista est Inscriptio externa. Intus:

„ Ferdinandus DEI Gratia Hungariæ, Bohemiæ &c. Rex, Infans Hispaniarum, Archi-„ dux Austriæ, Dux Burgundiæ &c. Marchio Moraviæ &c. Comes Tyrolis &c. Imperialis Lo-„ cumtenens Generalis.

„ Nobilis, & Fideles dilecti. Conquestum est Nobis pro parte Rdi Simonis Eppi Mo-„ drussiensis, sibi, superioribus annis redditus & proventus Ecclesiæ suæ areslatos esse, nec adhuc

„ adhuc relaxari. Nobisque ejus nomine humillimè supplicatum extitit: quatenus sibi in „ consequenda proventuum arestatorum relaxatione, gratioso patrocinio & favore nostro ad- „ esse dignaremur. Ejus itaque precibus inclinati, vobis committimus, ut omnes fructus ei- „ dem Episcopo provenientes dimittatis: eumque, illis uti & frui, de cætero nequaquam im- „ pediatis, excepto frumento, quod, eum in vim mandati generalis, alias a nobis emanati, ex- „ portare non permittatis, sed si hoc, in patriis nostris vendere voluerit; contenti sumus ut „ pecuniam ex eo congestam, secum asportare possit, atque identidem sibi liceat, si frumen- „ tum intra patriarum nostrarum limites consumere velit. Nostram in iis omnibus executu- „ ri voluntatem. Datum Budiucii die XVI. Mensis Julii, Anno Dni MD.XXIX. Regnorum „ nostrorum Tertio. *Ferdinandus m. p.* Ad mandatum Serssimi D. Regis, in Consilio Joa. „ Majus. m. p.

2. Titulus: *Rdo devoto nobis dilecto, Eppo Tininiensi, ac Abbati de Toppolczka, Consiliario nostro.*

„ Ferdinandus DEI Gratia Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ (a) Rex, Infans Hispania- „ rum, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Marchio Moraviæ &c. Comes Tyrolis &c.

„ Reverende, devote, dilecte. Accepimus litteras vestras, de profesto Divi Mathiæ Apo- „ stoli, quibus abunde cognovimus: quæ, de novissima Thurcorum irruptione, in Regni no- „ stri Croatiæ partes facta, scripsistis; de qua non parum dolemus. Cum autem petieritis, ut „ vos latere non patiamur, si quid pro commodo & subsidio Regni istius nostri fecerimus; „ idcirco vobis clementer significandum duximus: Nos nihil magis curare & agere; quam quod „ a Regni hujus nostri Bohemiæ, aliisque Provinciarum nostrarum subditis, auxilia valida & „ repentina obtineamus, & obtenta in Regni nostri Hungariæ recuperationem, (b) partium- „ que illius; (c) & præfati Regni nostri Croatiæ defensionem destinemus. Commisimus item, „ ut cum Provinciarum nostrarum Stiriæ, Carinthiæ & Croatiæ, Tyrolis; Statim agat & tra- „ ctet; ut gentes aliquæ conducantur, & in confinia prædicti Regni, ad avertendum & præ- „ cavendum Thurcorum insultum disponant. Quorum Capitaneus erit, Egregius fidelis no- „ bis dilectus, Joannes Catzianer; qui, uti speramus difficultates & pericula in eodem Regno „ vigentia, in melius reducet, & fideles illius subditos, ab invasione custodiet, & in pace & „ tranquillitate pristina conservabit. In adventu verò Mattis Cæsareæ, (d) qua intra pau- „ cissimos dies Germaniam intrabit, & in qua, nos etiam DEO volente conjungemur, bonam „ peditum Hispanorum Archibuseriorum partem, potiorum scilicet & magis exercitatorum „ exspectamus. Quos illico ad Regni nostri Hungariæ Sedem restituendam (e) mittemus: „ Sicque etiam exercitus in eodem Regno prius existentes, cum aliis novis, superaddemus, „ eorumque mediò & operâ, potiora Regni loca, & reliqua quæ per angustiam temporis re- „ parari poterunt, recuperare: & pacificare studebimus; donec alia subsidia majora, de qui- „ bus supra diximus, & alia vero minora, quæ a Sanctissimo Domino nostro, Majestate Cæ- „ sarea, sacroque Imperio (f) ac reliquis Christianorum Regibus & Potentibus obtinere la- „ boramus, in tempore sequantur. Quorum causâ, nos etiam, ad Dietam Imperialem, quæ „ ad diem VIII. Mensis Aprilis in Augusta celebrabitur, cum Majestate Cæsarea conferemus. „ Et illico omnia ea tractare & efficere conabimur, quæ ad commodum & defensionem fide- „ lium nostrorum ubicumque existentium conducere videbuntur, quos nullo pacto deseremus. „ Quæ omnia, manifestè satis etiam arguunt: Nos nihil eorum prætermittere, ad quæ ex „ officio nostro tenemur. Quibus attentis, tam vos, quam alii in fide & DEO, & nobis debi- „ ta, constantes esse, cæterisque animum & consolationem afferre debebitis; ut & ipsi libera- „ tionem suam, & communem omnium salutem exspectent; idque sedulò faciant & procurent, „ quæ ad fidem & debitum fidelium subditorum spectant, sicut vos, & ipsos indubiè factu- „ ros esse confidimus. Quod erga vos, & eosdem gratiosè recognoscemus. Datum in arce „ nostra Regia Pragensi, Die XVII. Mensis Marcii, Anno Dni M.D.XXX. Regnorum no- „ strorum, Quarto. *Ferdinandus m.p.* Ad mandatum D. Regis pprium. Jo. Maiusll. m.p.

Superinscripsit aliquis: *Judicia tua Domine, abiissus multa. In quo flore simul & laude extiterit Catzianerus! ut non nisi ab ipso Imp. Ferdinando, Egregius, fidelis, dilectus nuncupetur. Attamen O Essechum! Viennæ custodia! quid dico? obtruncatio Kosztaniczæ a Zriniorum jobagionibus. Sapienti pauca.*

qqqq 3. Ad

(a) Dalmatiæ Rex. Non solum ob factam Ferdinando Dalmatiæ cessionem; sed & possessionem superius memoratorum. (b) Nequaquam, quia ejectus e Regno fuisset, sive a Zapolia, sive Hungaris; sed ad recuperationem eorum, quæ Turca occupaverat. (c) Nempe Sclavoniæ, & Transilvaniæ &c. (d) Caroli V. fratris Ferdinandi. (e) Budam. Hæc Sedes fuit Regum Hungariæ, Turcis 1529. tradita. (f) In Comitiis his Imperii, Hungariæ Orator Franciscus Comes de Frangepanibus Archiepis. Colocensis, gravem elegantemque orationem habuit, Norimbergæ 1593. reimpressam.

2. Ad Status Ordinesque Regni Croatiæ. Titulus: *R. Magficis, Venerab., Egregiis, Nobilibus, Prudentibus & circumspectis, fidelibus Nobis dilectis, Universis Statibus & Ordinibus Regni Nostri Croatiæ.*

„ Ferdinandus, Divinâ favente clementiâ Romanorum Rex semper Augustus, ac Germaniæ Hungariæ, Bohemiæ &c. Rex. Infans Hispaniarum, Archidux Austriæ &c. Reverendi, Magfici, Venerabiles, Egregii, Nobiles, prudentes & circumspecti, fideles dilecti. Cum accepissemus, Spectabilem & Magnificum quondam Joannem Torquatum Comitem Corbaviæ, fratrem se(?) Altissimo placuit diem ob[ii]sse (a), Nos ea [illegible], ut cum [illegible] tui locum surrogaremus: qui & nobis & Regno, vobisque conservationi non modice, aeque [illegible] & idoneus, ad Banatus officium esse videretur. De quo, cum aliqu[amdiu] deliberaremus, & circumspiceremus: qui magis & convenientius, atque etiam certius [illegible] praefectu[n]da, Rdo, devoto, fideli, nobis dilecto Andreæ Episcopo Tininiensi commisimus: ut interea qui successor eligatur, ea omnia vicesque obeat & agat, quæ Banus ipse, si jam vivus & præsens esset; vel Nos met adessemus, agere possemus. Atque omnia ea agat & faciat quæ ad communem nostram, Regnique conservationem, ac vestram utilitatem & defensionem necessaria, & opportuna videbuntur. *Authoritate nostra Regia, sibi in hac parte, & ad tantum ut præmissum est tempus,* attributa & concessa. Quare fidelitati vestræ, & cuilibet vestrum, harum serie firmiter & strictissime committimus & mandamus: Quatenus prænominatum Episcopum, pro tali, qualem in his esse & fore jussimus & volumus, agnoscere, tenere, & habere: Eique in omnibus licitis & honestis, quæ Nostri, Regnique & vestri causa, vobis imponet & committet, parere & obedire: Ejusque jussa & mandata exequi, adimplere & observare: Talesque vos erga eum, quocunque Banum vobis designaverimus, gerere & exhibere debeatis & teneamini, sicut vestræ in nos fidei & juramento (b) congruit. Vosque uti fideles subditos nostros, haud dubie inter nos esse confidimus, atque erga vos, & vestrum quemlibet gratiose dum dabitur occasio, recognoscemus. Datum in oppido Seberingen, die 27. Mensis Augusti. Anno Dni MD.XXXI. Regnorum Nostrorum Romani Primo, aliorum vero omnium Quinto. *Ferdinandus m. p.* Ad mandatum Cancell. Regis, & propri. Jo. Maieli(?) m. p. (Loc. Sigil.)

Observa. Constare hinc, Ferdinandum veterem servasse modum dum *ad Status Ordinesque* Regni Croatiæ scribit. Post *Joannem Torquatum* Banum, proprium [illegible] Croatia Banum non habuit. *Andreas Tuskarich* Eppus Tininiensis, locumtenens fuit Regius Officii Banalis. Quare illud in H. Eccl. Zagr. p. 222. *Bani locumtenens, sed cujus Bani incertum?* corrigendum est. Ex Rescripto relato, illi, qui *Banus* interpretantur *Pro-Rex*, habere possunt fundamentum, quia Ferdinandus ait *authoritate sua Regia* ad tempus attributa. At mihi aliud est, esse *Pro-Regem*, aliud collatam habere *jurisdictionem* authoritatemque majorem. Sed disputare nolo. Ideo

Tres Epistolæ Simonis Episcopi Modrusiensis.

„ 1. Sigillum annulare. Parte inferiore, Cervus duobus consistens pedibus, duobus vero elevatis. Superiore, Corona, supra hanc infula, Baculus, Eppatus insignia. Circumscriptio. *Sim. Epi. Mod.* Titulus: *Illmo Domino Joanni Cocianer Capitaneo Labaci, Equiti dignissimo &c. Dno Obsmo.*

„ Illme Dne, & plurimum Obsdme, salutem & commendationem. Teneor rogare pro pauperibus, & oppressis. Propterea rogo D. Illmam, velit intuitu pietatis, & misericordiæ, intelligere negotium hujus, pauperis viri. Et si justitiam fovet, ut ipse dicit, faciat D. V. Illma, ne ulterioribus damnis & expensis gravetur. In quo rem DEO gratam, & se dignam faciet Eadem D. V. Illma. Cui cætero me, & quam plurimum commendo. Ex Salinis, in Profesto S. Viti M. D. XXX. Paratus ad mandata D. V. Illmæ. S. Eppus Modrusiensis m p.

Adscripsit postea aliquis: *O ubi Episcopatus Modrusiensis, rudera! murus, domus, Civitas! Derencsenius surgat, & referat nobis 1493. Hoc enim anno maxima strages & clades extitit.*

2. Sigillum, ut anterius, epigraphe: *Si. Seg. Eppis. Modr.* Hoc est Simon Seguiensis, Episcopus Modrusiensis. Titulus: *Magco ac strenuissimo Equiti, Domino Joanni Cocianer Capitaneo Labacensi &c. Dno Observand. - Labaci.*

„ Magfice ac strenuissime Domine, salutem & commendationem. Etsi ignotus, scribo ad D. M. Mgficam. Cupio tamen notus esse ipsi, sicut notus sum Rmo Dno Labacensi con-

fan-

(a) Joan. Torquatus, alias Karlovich ex Carlobago post divisionem cum congenerationalibus suis [illegible] ge[n]tibus d[ict]is, deficiendo mortuus 1531, Remethæ ad Zagrabiam apud Paulinos sepultus. (b) Juramento congruit, Ob depositum nempe fidelitatis juramentum, post mortem Ludovici.

„ consanguineo & fratri D. V. Mgficæ. Qui ex sua innata nobilitate & clementia, multa pro„ me fecit, cum Officiales hi Vinodoli, redditus meos arrestâssent. Quod cum notum fecis„ sem Matti Regiæ, Serssima M. sua relaxari omnia præcepit; & favorabiles litteras, quas „ nunc & habeo pro me scripsit. Ego enim in servitiis fui plures annos, Sermæ memoriæ „ Dnorum Regum Vuladislai & Ludovici. Paratus & nunc, si modò occasio se præberet, „ pro Dno nostro Serssimo facere. Interim verò si quid possum pro D. V. Mfica imperet, præ„ cipiat, paratum me semper offendet, ad omnem suum, & honorem & commodum. Hic „ nunc vitam vivo in terra Fluminis, quia esse in Vinodolo non audeo propter Turchos, ex „ quorum manibus vix alias evasi. Superiori die ex Venetiis redii, scribóque statim ad D. V „ Mficam, quæ felix semper valeat. Et me, ac res meas commendatas habere velit. Ex ter„ ra Fluminis XVIII. Octobris 1530. D. V. M. S. Eppus Modrussiensis, m. p.

3. Titul. *Magfico ac strenuissimo Equiti, Dno Joanni Cocӡianer Capitaneo Labaci &c. Dno observantissimo Labaci.*

„ Magnifice ac strenuissime Dne, mihi Obssme. Salutem & commendationem. Postea„ quam Serssimus D. noster, Rex noster gratiosissimus, accepit ad manus suas, dominium „ hoc Episcopatus mei: scripsit Mgfico D. Nicolao Rauber, & omnibus officialibus Vinodoli, „ ut fructus & redditus meos integros & intactos mihi dimittat. Quarum litterarum exem„ plum, propter celerem discessum hujus Nuncii, mittere nunc non potui D. V. Mficæ. Vidit „ tamen eas D. Gabriel Craycer, qui dominio huic præest. Viderunt item cæteri omnes, ejus„ dem Dominii Officiales. Unus tamen ex his, spretis litteris Mattis Regiæ Sormæ, Francis„ cus Veslarich nomine, qui Capitaneus est in Castro Briberii; sive ejus filius, suo jussu, ac„ cepit ex cella mea, unum vas vini mei, sibique habuit, & nunc habet. Et ne aures offen„ dam Sremi Dni nostri, pro hac parva re: nollem etiam quod ex mea quærella, læsæ Mattis „ pœnas lueret. Quare supplico D. V. Mficæ, ut pro debito justitiæ committat per suas lit„ teras D. Gabrieli, ut cogat dictum Franciscum ad satisfaciendum mihi pro meo vino. Quas „ litteras dabit D. V. M. harum mearum bajulo, si placebit. Et DEus Omnipotens salvet diu „ & sospitet, eandem D. V. Mficam, cui unice me offero & commendo. Ex terra Fluminis, „ In die S. Andreæ. M. DXXX. Idem Simon Eppus Modrusiensis.

Andreæ Episcopi Tininiensis tres.

1. Sigillum annulare, in cujus fundo cumulus, intra aquilinas alas, caput continens. Superiori parte Mitra. Titul: *Spectabili & Magnifico Domino Joanni Kotcӡianer, Capitaneo Generali Serenissimi Regis Ferdinandi &c. Domino & amico nobis plurimum observando.*

„ Spectabilis & Magnifice Domine, Dne nobis plurimum Obsde, post salutem & nostri „ commendationem. Litteras Spect. Mficentiæ Vræ, ac intimata, medio servitoris nostri Wla„ de, clarè intelleximus. Quare Spect. M. Vra nobis significet, ubi? quo die? & in quo scili„ cet loco? cum eadem, respectu servitiorum nostrorum, tam antiquorum quàm novorum, „ constitui debeamus. Nam Regia Majestas scribit nobis: ut omnia negotia ad Spect Mgfi„ centiam Vram in his partibus existentia, Dominorum & Nobilium; ac solutionum; servi„ tiorum antiquorum & novorum, ipsis persolvenda, commisisset ac ordinanda reliquisset. „ Iterùm scribit nobis Regia Mattas ex parte quorundam negotiorum. Quare cogimur ho„ minem nostrum, ad Regiam Mattem, D. nostrum gratiosissimum mittere, & de hys, de qui„ bus Regia Mattas scribit, relationem facere. Ideo Spect. Mgficentia Vra, nobis ut præmisi„ mus, significet: ubi? quo die? & in quo loco? cum eadem constitui debeamus. Reliquum „ est Sp Magnf. Vram bene & feliciter ad vota valere optamus. Cui nos, ac servitia nostra, „ iterum atque iterum humillime commendamus. Cætera dicet Spect. Mgf. Vræ, nomine no„ stro Petrus Sarchyth. Datum in Thopozka, Dominico die, in Festo BB. Philippi & Jacobi Apost. Anno Dni M.D.XXX. Ejusdem Spect. M. Vræ. Servitor Andreas Epus Tininiensis m. p

2. Inscriptio: *Spectabili ac Magnifico Domino Joanni Kocӡianer, militi aurato strenuo, Regnorum Croatiæ Carinthiæ, Carniole, & Stiriæ Capitaneo Generali dignissimo, ac Domino & amico nobis plurimum observandissimo.*

„ Spectabilis ac Magnifice Dne, Dne nobis obsdsme. Post salutem & humillimam ser„ vitiorum nostrorum commendationem. Cùm à Sp. M. Vra domum repedavimus, quidam „ homo quem *Dasdar (a) de Wdivyna*, pro quodam captivo nostro, huc ad nos miserat, „ qui quidem homo nobis sub fide retulit: quod postquam Thurci Sp. Mag. Vram in has par„ tes, pro defensione istorum Regnorum deputatam intellexerunt; Bassa in *Glyvno* habita„ re, & has partes devastare voluit. *Ibrayn* verò Vayvoda in Wduyna, curiam sibi ædifi„ care, & ibi manere proposuit. *Castrum Merӡyn*, munire & reformare, hominesque in eum

(a) Dasdar Vexilliferum exprimit.

„ [illegible]; [illegible] & [illegible]
„ [illegible]. In hac [illegible] est, [illegible]
„ [illegible] (b); [illegible] & [illegible] ad Comitem, [illegible]
„ [illegible] Gazys [illegible]. Caeterum [illegible], a [illegible]
„ [illegible] Constantinopoli [illegible], Caesaremque
„ Turcarum, & [illegible]. [illegible] Caesar [illegible] Sigar [illegible]
„ [illegible] Zagrabiensis (d), [illegible] Turcarum [illegible]
„ [illegible]. Nunc [illegible] ad [illegible].
„ [illegible] Turcarum [illegible] Comitis [illegible]
„ [illegible] (e), & [illegible] pro [illegible]. [illegible] Eppus. [illegible]
„ [illegible], & omnia [illegible]. Nunc [illegible]. [illegible]
„ [illegible] Zagrabie, victualia [illegible], & [illegible] pro viribus suis. [illegible] Mag.
„ Vra [illegible]. Sed [illegible] in DEum. & [illegible]. [illegible]
„ [illegible] S. Maj. Vra [illegible] Regni [illegible],
„ [illegible] Majestas Vra [illegible] (f). [illegible] S. M. Vra [illegible] curam [illegible]
„ [illegible]. Caetera [illegible] S. M. Vra, [illegible]. Reliquum est: S. M.
„ Vram, bene ac feliciter valere ad vota [illegible]. Datum in [illegible], Dominica [illegible]
„ [illegible]. Anno Dni M. D. XXX. Andreas Eppus Tininiensis. m. p.

(c) [illegible] Zala. [illegible] est ad [illegible] Turcarum [illegible] Zagr. [illegible] 213. & [illegible] Regni Croatiae. [illegible] Zagr. [illegible]

9. Sigillum ut in prioribus, superius descriptum. Titulus: *Magnifico Domino Joanni Karlovich Comiti Corbaviae: Capitaneo Provinciali Carniolae* [illegible], *Domino & amico nobis* [illegible].

„ Magnifice Domine & Amice Observandissime, post salutem & commendationem. Percepisse
„ potuit D. V. M. quae & quales oppressiones pericula & damna his diebus praeteritis, contra
„ dignitatem Regiae Maiestatis. Dni nostri gratiosissimi, Egregio quoque & nobilissimo nobis
„ [illegible] D. Stephani Deshazy de Zomzedvara, intrare noscuntur evenerint.
„ Super quibus, [illegible], seu servitores Regiae Maiestatis fideles sint; ideo &
„ D. V. Mficam ut intelleximus multoties sollicitarunt. Et quoniam Regia Maiestas, D. V.
„ Mficam, cum aliis Dominis, ad eandem causam judicem specialem deputavit: rogamus itaque
„ D. V. M. pro fidelitate ipsius D. Stephani Deshazy, quam idem [illegible] R. Maiti, Dno
„ Nostro Gratiosissimo [illegible] Dominis constat, impendit. Jam enim & Castrum Montis
„ *Graecensis*, nisi auxilio DEI & suo, non superfuisset, & mansisset. D. Vra Mfica jam
„ tandem oppressionibus & periculis suis, prout ipse verè conqueritur, finem & terminum
„ aliquem bonum imponere; ut deinceps securius & tutius servire Regiae Maiti valeat. Ubi
„ autem D. V. Mfica, praefixit locum in *Lubaco* (a) ut illic comparere deberet, novit
„ eadem D. V. M. id contra libertatem hujus Regni esse; Regnicolarum etiam in Regno [illegible].
„ (b) Praefixit & deputavit locum, ubi videlicet finis & terminus oppressionibus suis imponi
„ deberet. Et melius foret nostro in Savo. Iudicio, (c) Si D. V. M. judicium & commissionem
„ Regiae Maiestatis anteponeret, quam favorem aliquorum, praesertim cujusdam *Thomae*
„ *Theobaldi*, & aliorum hominum suorum, qui adhuc in stipendiis sunt, in praejudicium
„ & periculum ejusdem D. Stephani Deshazy. Eandemque D. V. M. feliciter valere optamus.
„ Datum in Castro Zomzedvara, feria V. proxima post Festum B. Annae. Anno 1530.
„ Andreas Epus Tyniniensis. m. p.

Littera 10. Joannis Torquati, Bani Regis Ferdinandi.

Sigillum in omnibus annulare. Subeunt superiori parte in medio, majores litterae J. K. sive Joannes Karlovich, dictus a Carlobago. Tum infra, anser aut cygnus stans in aqua.

L. Titulus: *Magnifico ac Generoso Domino Joanni Katzianer Supremo Capitaneo Regiae Maiestatis &c. Dno & amico nobis honorandissimo.*

„ Magnifice ac Generose Domine, & amice nobis honoran. post salutem & commendationem. Noverit Vra Mgfica Dnatio. Quod pro novitatibus vobis significavimus per Nobilem *Petrum Sarchyih*; sicuti etiam ab illo captivo intelligere potuistis, quem misimus

„ ad

(a) Labaci in Carniolia. (b) nempe Sclavoniae ubi est Zomzedvar. (c) Refertur Carniolensem: [illegible] praesentiae non esse, leges evertere, & evocare extra proprium Regnum, ideo consulit, melius foret terminum praefigere nostro in Savo, eisque ideo a Regia Matte commissum, dum ita & anteponeret commissionem Regiae Maiis.

„ ad V. M. D. Cæterum hodie, pro certo exploratorio nomine venerunt & retulerunt nobis „ hanc famam: Quod sine dubio exercitus validus Thurcarum, istis festivis diebus exiet, ad „ partes istas Croatiæ, cum bombardis ac tormentis bellicis. Et credat Vra eadem Dmnatio, „ quod plures sunt, quam quod significavimus vobis per Petrum Sarchych. Quia dicunt ad- „ venisse, citra illos Bassas, Bosnensem (*a*) & de *Moztar*; alios quinque Bassas, qui omnes „ insimul exient, ad partes istas. Et dicunt: *quod veniunt ad occupandum Regnum Croa-* „ *tiæ*. Et credat Vra M. Dtio, quod si in brevi non habebimus auxilium a DEO omnipoten- „ te, & a Regia Matte, nos omnes perimus; & hoc Regnum Croatiæ periet, a Regia Matte. „ Quare supplicamus ac rogamus V. eandem M. D. amore DEI JEsu Christi, ut curam age- „ ret de hac re: Quia scimus ut satis auxilium ac bonum possit facere V. eadem D. huic Reg- „ no, ut congregarentur gentes, quas possit, cum quibus possumus nos defendere ab illis. Cæ- „ terum iterum atque iterum rogo Vram eandem M. D. ob, intuitu illius amicitiæ & bene- „ volentiæ, quam semper erga me habuistis, velitis mihi mittere, 20. aut plures pixidiarios. „ Quia credat Vra eadem D. quod modo nullum habemus in Castris nostris, signanter in *Kru-* „ *pa*, quia omnes quos habuimus, dimisimus illos, quia non habuimus cum quibus solvere „ illos, pro servitiis illorum. Et si periet *Castrum Krupa*, considerate in quali periculo est „ castrum illud. Et de pulveribus mittere velit ad nos V. M. D; & aliquot pixides Pragen- „ ses, videlicet *Sakallas*, quia his omnibus caremus. Et eandem feliciter valere optamus. „ Datum in arce nostra *Muthnycza*, Dominica in Ramis Palmarum. Joannes Torquatus Co- „ mes Corbaviæ, ac Regnorum Dal. Croat. & Sclav. Banus. m. p.

(*a*) Bosniam Turca tenuit, neque de Bosnia, Ferdinando quid obtigit.

II. *Magnifico Dno Johanni Coczyaner, Equiti Aurato, Capitaneo Generali Car-niole &c. filio nobis dilectissimo-*

„ Magnifice Domine fili, nobis dilectissime! salutatione præmissa. Novit V. M. quali- „ ter nobis per familiarem nostrum scripserat & insinuaverat: Qualiter die 14. *propter læ-* „ *sionem litterarum nobiscum constitutum voluit.* Quid est? 24. hujus mensis dies appro- „ pinquat; a Vra autem M. ullam, nec per litteras, nec per hominem intimationem suscepi- „ mus. Solum quidem de amicis nostris intelleximus: ut Vra M. *tum Regnicolis Regni* „ *Sclavoniæ*; (*a*) *tum Regni Croatiæ, diem constitutionis* (*b*) præfixit die III. Mensis „ Junii, in qua constitutione nos esse volumus; & cæteri; credimus istius Regni. Sed sum- „ mopere V. M. exoramus, tanquam filium dilectissimum: qualiter ante diem præfixæ consti- „ tutionis, tres vel 4. dies nobiscum prius constituetur; ut negotia nostra V. M. tanquam fi- „ lio in quo confidimus, exprimeremus. Quia multum cum eadem tractare habemus. Qua- „ propter V. M. exoramus, qualiter per præsentium exhibitorem, nobis diem & locum ubi cu- „ pit V. M. rescriberet, ubi ipsam inveniremus, ut constituemur. Quam felicissime valere o- „ ptamus. Ex Castro *Novigrad*, die 21. Mensis May 1530. Joannes Torquatus Comes „ Corbaviæ ac Banus. m. p.

(*a*) Vide distingui Regnum Croatiæ, a Regno Sclavoniæ, sub Ferdinando. (*b*) Congregationem illigit. Vide hinc Katczianerum non curato Bano, ita Congregationem indixisse, ut nec locum Bano significaverit.

„ III. Titulus qui supra. Magnifice ac Generose Dne, fili nobis dilectissime ac Charissi- „ me, post salutem & nostri recommendationem. Intelleximus litteras Vras, ac intimatio- „ nem M. D. per servitorem nostrum, *Stephanum Ghussyth* referendam. Quas non grato a- „ nimo susce imus. Primo hæc causa est, ut jam a multis diebus exspectavimus provisionem „ erga nos; a Regia Matte per Vram eandem D. transmissam; sicuti Regia Mattas, in litteris „ suæ Mattis scribit nobis: ut per Vram eandem M. bonam ac gratiosam relationem & provi- „ sionem misit sua Mattas. (*a*) Sicuti etiam ex litteris Vræ M. D. intelleximus, jam dudum „ ad nos missis. Et jam exspectando hanc provisionem de die in diem, omnia exposuimus, „ quantumcumque habuimus. Reservando servitores nostros, quoadusque hæc provisio Re- „ giæ Mattis adportabitur: Et res quas habuimus eas impignoravimus servitoribus nostris, „ pro servitiis illorum, & jam amplius cum quibus, illos minime servare possumus. Nihil- „ ominus tamen, ut scribit V. eadem D. pro constitutione nostra, nunc Feria 6ta proxima post „ Festum Pentecostes, in *Rayn* (*b*) cupitis convenire, unà cum collega nostro, (*c*) ac no- „ bis. Nos verò ad dictum diem proficiscemur in *Rayn*, & tandem Vram Mgficentiam „ conveniemus. Et si aliquam provisionem erga nos facietis, cum quibus melius possumus ser-

rrrr „ vitia

(*a*) Læsionem illam litterarum excusare videtur. (*b*) Sive Runa aliter Brescei, nunc in Stiria ad Savum. (*c*) Francisco nempe de Batthyan.

vitia Regiæ Mattis exercere, bonum erit: Si vero non, ex tunc nobis oportet, aliquem nostrum mitti, ac supplicare Regiæ Matti, vel personaliter ascendere ad suam Mattem, pro summis necessitatibus nostris. Cæterum supplicaveramus 1. eandem M. D. ex parte quorundam peditum, *qui nunc ex Thurchia ad nos habitatum iverunt*, ut V. eadem M. salaria daret pro sustentatione illorum, (*d*) & pro subsidio *Castri Kruppe*, ut ibi habitarent *in confinibus illis* (*e*). Et ibi satis lucrum ac servitia possunt exercere Regiæ Matti, ac Vræ D. M. & sunt illi pedites quasi 20. Si vero Vra eadem M. amplius non possit illis salaria præstare; tunc modo usque ad 15. dies; aut usque conveniemus cum Vra M. D. in præsenti Dieta (*f*) Insuper sciat Vra eadem M. quod hic Egreg. *Johannes Vukoszlavich* iter cepit ad Vram eandem M. pro recommendatione servitii, qui vellet fieri in servitio Regiæ Mattis, ac Vræ M. D. ut aliquam *soldam* ac stipendia, subsidiumque illi tribueret, ut melius possit servire Regiam Mattem, ac Vram eandem M. Quare rogamus V. M. D. ut jam dictum Joannem Vukoszlavich ad dictam *Soldam* (*g*) suscipere velitis, & erga illum gratiose providere omnia. Sciat V. M. D. quod est probus & fidelis servitor Regiæ Mattis, ac V. M. D. & semper fuit, quemcumque servivit semper fideliter, & honeste servivit illum; & credimus illum majora servitia exercere amodo Regiæ Matti, ac V. M. D. & recomendamus hunc jam dictum Johannem Vukoszlavich V. M. D. Et credat V. eadem M. D. quod multa exposuit, ac perdidit in servitio ac fidelitate Regiæ Mattis. Et eandem V. M. D. bene ac feliciter valere optamus. Datum ex arce *nostra Medwed*, Sabbato, in Vigilia Pentecostes. Anno Dni 1530. Joannes Torquatus Comes Corbaviæ, ac Regnor. Dal. Croat. & Sclav. Banus. m.p.

(*d*) Profugi Serbli, sive Rasciani, sese illocantes. (*e*) Confinia fuisse docemur, & quousque. (*f*) nempe in congressu Runensi. (*g*) Solda a Soldat sive milite ait, ind cando legionem illam, quam Ferdinandus erexerat ex meris Nobilibus, quibus dabat stipendia, ut affectum obtineret,

IV. *Magnifico ac Generoso Dno Johanni Cathyaner Equiti Aurato, Capitaneo Provinciali Carniole, Summoque Carinthiæ, Stiriæ & ejusdem Carniole &c. Dno & filio nobis observan. atque Charissimo.*

„ Magnifice ac Generose Dne Comes, D. & fili nobis Charissime, ac honoran. Post salutem & nostri comendationem. Notum facimus Vræ eidem M. D. quod intimavimus ad Vram eandem D. non nulla verba, per hunc Nobilem *Casparum Pastoris*. Quare rogamus V. eandem Mgficentiam, ut dictis & relatibus suis, pro nunc, fidem adhibere velitis creditivam ac indubiam. Et quidquid dicet ex parte nostra, tanquam si ex ore nostro proprio prolatum fuisset. Et eandem bene & feliciter valere optamus. Datum ex arce nostra Medwed, feria 2. proxima post Festum S. Trinitatis. Anno Dni 1530. Johannes Torquatus Comes Corbaviæ ac Regn. Dal. Croat. & Sclav. Banus. m. ppr.

V. Titulus ut in priore. „ Magnifice ac Generose Dne fili nobis gloriosissime. Post salutes, comendationes. Audivimus Magf. D. *Nicolaum Juristhich* ad Labacum venisse. Nunc V. M. exoramus, ut unà cum præfato D. Nicolao, in quocumque competenti loco constitueretur, vel in Metlyca; vel in *nova Civitatula*, (*a*) ut pro multis negotiis, tam pro Regiæ Mattis, tam pro isto pauperrimo Regno tractaremus. Quia ex turno hominis talis, negotium divinâ providente clementiâ, magna prosperitate, huic Regno facere possemus, non cum magnis expensis. Post autem V. Mgficentiæ nos, & negotia nostra commendamus; quam, felicissime valere optamus. Ex Castro nostro *Cziupol*, (*b*) die 4. Augusti 1530. Johannes Torquatus Comes Corbaviæ ac Banus m.pp.

(*a*) Intelligit Neostadium nunc Carnioliæ ad Kerkam fluvium, (*b*) Cziupol ubi sit? & quod? me latet.

VI. Inscriptio æqualis prioribus. „ Mgfice ac Generose D. fili nobis honoran. salutem. Litteras M. Vræ, ad summam vesperam hodie accepimus. Nos, per se postpositis omnibus negotiis nostris, hujus etiam miseræ terræ, quæ multum nos premunt, huc, sicut scripseramus, summo mane hodie venimus, Vræ M. adventum exspectantes. Scribit autem Vra M. quod Dominico die proximo, huc ad Methlykam (*a*) venire velit; nosque hortatur, ut ad eum diem exspectaremus V. D. M. Hoc quidem faciemus & Vram M. exspectabimus. Sed cuperemus plurimum, ut Regia Mattas, Vra una M. cæterique Dni Magnates intelligerent, nos parum *luridius*, (*b*) eam fidelitatem, quam profectò semper pronam observavimus suæ Matti, observare. Non etiam superfluæ expensæ nobis sunt, quibus hic exspectamus; nihilominus faciemus, modo Vra M. ne secus facere velit, sed eo die omnino præfixo veniat. Ex parte autem *Erasmi de Thury* quæ Vra M. in litteris meminit, sciat ea-

„ dem

(*a*) Methlyka, nunc etiam ad Carnioliam, Möttling alias. - (*b*) commotus Torquatus, aut oggerit, quæ fors relata habuit; aut Luridius; accepit pro ægrius. -

„ dem M. quod nos in jus statuendum, aut judicium, nec pro judicio huc venimus; sed ipsi
„ Orphani, quorum res est, juxta hujus Regni consuetudinem sibi respondari volunt. Cæterum nos, cum huc Vra M. venerit, nobiscumque constituetur, bene in ea re *inducemus* (c)
„ Quam & feliciter valere optamus. Ex *Rybnik* fer. 5. proxima post Fest. Assumptionis BSS.
„ Virginis 1530. Joannes Torquatus Comes Corbaviæ, ac Regnor. Dal. Croat. & Sclav. Banus.

(c) videtur accipi, locò informabimus.

VII. „ Magnifice ac Generose Dne fili nobis Charissime! post salutes, comendationes,
„ Vram Mgficam D. nuper in Methlica conveneramus, ut istum *Joannem Doganovyth* de
„ exercitu seu stipendio R. Mattis non eximeret. Nunc autem audivimus, ut ejectus est. Et
„ hoc autem, causa illius *Georgii Zymyth*, quæ per inimicos suos, falsè inducta est. Nunc
„ autem V. M. D. exoramus, ob respectum amicitiæ nostræ, ut fatum Doganovyth ex loco
„ ipsius non ejiceret. Quin, & intelligat V. M. D. ut dictus Zymyth est culpabilis, non ipse.
„ Simul & V. M. D. ipsum novit, qualiter *sub Castro Ysachich*, contra V. M. D. steterit, similiter & valde plus contra nos, ille indignus actionis similis. Si iste Doganovyth, est
„ in quibuscunque reus vel culpabilis, nos Vræ M.D. promittimus, unicuique, in re satisfactionem. Interim & V. M. D. Augustis felicibus annis valeat, optamus. Ex *Klokoche.*
„ Feria 6. post Fest. D. Bartholomæi. 1530. Joannes Torquatus Comes Corbaviæ ac Banus. m. p.

VIII. „ Magnifice ac Generose Domine, & fili nobis honoran. post salutem ac nostri
„ comendationem. Litteras V. M. D. intelleximus, in quibus scribitis nobis: Ut certissimè significaremus semper, quo ibit? aut tendit exercitus Thurcarum. Quare sciat V. M. D. quod
„ idem quod scivimus, illud V. M. hucusque significavimus. Et hesterna die, pro exercitu illo Thurcarum, qui cursum fecit inter *Kuppam & Zawam* (a) sicuti in litteris nostris,
„ Vræ eidem Mgficentiæ pridie significavimus. Sed V. eadem M. bene noscit, quod nos, non
„ habemus potestatem super exercitu Thurcarum, ut illos duceremus, quocumque voluerimus; sed potius quo illi voluerint, ibi soli veniunt. Nihilominus tamen V. M. sciat: quod
„ hodie intelleximus, quod de dicto hesterno exercitu, iterum Thurcæ veniunt ad has partes, ad dominium nostrum, aut versus *Gradecz* arces *Canonicales.* (b) Cæterum adhuc
„ non venerat ad nos *Stephanus Gussyth*, postquam illum miseramus ad V. M. & ignoramus
„ quam relationem retulit a Vra M. signanter pro negotiis nostris, ac totius Regni, unà cum
„ Episcopo Zagrabiensi. Et si V. M. aliquando velit, quid, contra dictum Episcopum agere;
„ tunc: nunc tempus & hora est; quia nunc ullum auxilium dictus Episcopus ab aliquibus
„ habere possit. Et si V. M. quid, contra illum accedere velit, nobis omnia significare velit.
„ Et eandem M. D. feliciter valere optamus. Datum in arce nostra *Nowy* (c) Feria 5. in
„ Festo Nativitatis B. Virg. Mariæ. 1530. Johannes Torquatus Com. Corb. ac Reg. D. C. &
„ S. Banus m. p.

(a) Colapis & Savus fluvii. - - (b) duæ Arces vetus nempe Gradecz & novum trans Colapim, Capituli olim Zagrab. - (c) Novvy trans Vunam fl. hodie sub Turca.

IX. Titulus, & initium ut in priore. Tum.

„ Notum facimus Vræ M. quod hoc pro certo scimus, ut nihil de pecuniis nobis per
„ Stephanum Gussyth misistis. Super qua re nimium contristamur. Quia nobis multum damnum de hac re evenit, ut nobis nunc pecuniam non misistis. Quia per promissionem Vram
„ servitores nostros hucusque servavimus; & omnes res nostras impignoravimus; & illis servitoribus vestris omnia distribuimus, exspectantes pecuniam a Vra Mgficentia. Quare iterum rogamus V. M. ut nobis pecuniam mittere vellit; quia DEUS omnipotens bene scit, ut
„ amplius servitores non habemus cum quibus servare; neque servabimus illos, nisi pecuniam aliunde ad nos adportabunt. Et jam audacter cupimus intelligere a V. eadem D. M. sive dabitur nobis pecunia sive non, ut in damno non essemus. Et scribit nobis *D. Ludovicus Pekry*, aliique subditores R. Mattis, ut gentes nostras ad illos mitteremus. Qui homines nostri, sine pecuniis non ibunt: & nos soli, sine illis quidquam agere possumus. Et
„ Vra eadem D. vellit proficisci *versus Sclavoniam cum gentibus, quia Episcopus Zagrabiensis multas gentes congregat;* & timemus ut pereant illi servitores R. Mattis, qui sunt
„ cum D. Ludovico. Et rogamus V. eandem M. D. ut nobis omnia significare velitis, si velit
„ *ad Sclavoniam* (a) Vra M. proficisci, sive non, vel si nobis pecuniam mittere velitis sive
„ non. Cæterum intimaverunt Vræ M. ac nobis de Thurcis, aliqua Vlazy (b) ut saltum
„ facient ad has partes multi, vel 50. quamtoties cum familiis huc venient, qui & litteras ad
„ V. eandem D. miserunt, quas misimus ad V. M. & subsidium rogant a V. M. *ut etiam illis*

rrrr 2 „ *ses-*

(a) En firmari necdum Sclavoniam, Croatiæ fuisse unitam, habitaque pro Regnis fuêre distinctis, 3

„ *sessiones aliquas præstaretis* (c). ubi manerent cum familiis, quia valde boni milites sun
„ Et eandem feliciter valere optamus. Datum in arce nostra *Muthnycza*, fer. 6. proxim
„ post Fest. Nativitatis B. Virginis. 1530. Joann. Torquatus Comes Cor. ac Regn. Daln
„ Croat. & Sclav. Banus m.pp.

(b) Vlazy exprimuntur qui sunt Græci Ritus generatim. - (c) In confiniis nempe, assignari illis sessiones petiit. Vide qua via, in confiniis sunt illocati, homines Græci ritus.

X. Titulus, & exordium epistolæ ut in prioribus.

„ Noverit Vra eadem M. quod pro novitatibus Vræ M. hoc scribere possumus: Quod D. *Ludovicus Pekry* est nunc *Crisy* (a) cum aliis servitoribus R. Mattis. Et jambis ambulaverunt ad spolianda tenuta Episcopi Zagrabiensis, videlicet ad Dombrow (b) & nihil acceperunt, quia prius sentierunt, quod ibidem advenerunt spoliare, & aufugerunt omnes cum rebus ipsorum. Illi vero equites Episcopi, qui in Dombrow fuerunt, illi etiam aufugerunt, & nemo est, qui accedit contra D. Ludovicum. Et ille exspectat Vram M. donec advenerit Vra M. cum bombardis, gentibusque. Quare rogamus Vram M. D. ut si quid vultis imposterum gerere contra Episcopum; tunc Vra eadem M. accedat contra illum, Et potestis eos rebelles vincere, juxta voluntatem Vræ M; & melius est; ut erit fama Vræ M. vincendi illos, quam alicui alteri. Nos verò cum quibus parati sumus ad servitia Regiæ Mattis; & nos, & D. Ludovicus, exspectamus adventum Vræ M. Cæterum intimavimus non nulla verba per hunc Valentinum servitorem nostrum, cui Vra eadem M. D. fidem indubiam adhibere velit, tanquam nobis ipsis. Item rogamus Vram M. D. ut aliquam summam pecuniæ mittere velit, quia omnibus caremus expensis, & nobis & servitoribus nostris. Et eandem M. D. feliciter valere optamus. Datum in arce nostra *Muthnicza*, feria 4. proxima pro infesto Exaltationis Sanctæ Crucis. 1530. Johannes Torquatus Comes Corbav. &c. Banus m.pp.

(a) Lib. Regia Civitas in Sclavonia. a qua Comitatui nomen, - - (b) Dombro, dominium fundationale Eppi Zagr. in Comitatu Crisiensi, intra Ivanich & Grisium.

XI. „ Allatæ sunt nobis litteræ V. M. hodie feria 2. ante Festum Mathæi Apostoli & Evangelistæ. Primo scribit nobis Vra M. ut ullam pecuniam nobis modo potestis mittere. Et hæc causa est, quod a R. Matte ullam pecuniam Vræ M. adduxerunt. Quare sciat Vra M. D. quod nos existimavimus, cùm unà, cum Vra M. locuti fuimus, ut Vra M. eo tempore pecuniam habuit nobis dandam. Nihilominus tamen Vra M. bonum faceret, ut si nobis modo aliquam pecuniam mitteret. Sed contra hoc nihil possumus. Item de exactione *Sclavonicali*, sciat V. M. quod quidquid fieri potest; vel ab illis esset nobis aliqua tributio pecuniæ, & etiam, quod illud parvum fuit, etiam illud D. *Ludovicus Pekry* exegit. Et si hodie accederet V. M. *versus Zagrabiam*, nos cum aliquibus gentibus, non haberemus ibi proficisci, præterquam cum quinque equitibus, personaliter proficisceremur: quia omnes servitores nostri nos modo jam dereliquerunt, ut non habuimus, illis, cum quibus solutionem dare pro servitiis illorum. Et nos R. Matti hoc modo, non possumus magnum servitium exercere, cum parva copia servitorum. Item, de Hispanis, quos spectatis adventuros, fieri credat Vra M. quod bonum jam esset, ut usque nunc advenirent; quia credimus: quod si tarde advenerint, ut ullum auxilium nobis per illos erit, quia jam erunt multa intemperia post Festum Michaelis, erunt sæpius & congellationes & pluviæ. Et in prolongatione Vra, inimici nostri se fortificarent, & apparerent contra nos, & erunt fortiores imposterum. Item, de his Thurcis, qui saltum de Thurcis huc fecerunt; proficisci sunt quidam de illis ad Vram M. Bonum esset, ut Vra M. erga illos gratiosè provideret: ut & alii post illos huc saltum facerent de Thurcis. Et credat V. M. D. quod istis partibus satis proficui essent; sed etiam hic apud nos, sicuti etiam in partibus Carinthie &c. Sed in hoc fit voluntas, Vræ M. DEus omnipotens scit, quod nos illis non habemus, unde quidquam auxilii præstare. Cæterum recordari potest V. M. quod sæpius significavimus Vræ M. de statu horum, aut arcium, aut castrorum, qualiter in periculo sunt. Signanter de statu *Castri Kruppe*, (a) ut Vra M. D. erga illos provideret, ne pareant a R. Matte. Sed unquam potuimus habere a Vra M. D. tantum unum centenarium pulveris, in partem servitii nostri. Et DEus omnipotens novit, ut hoc anno præsente, Thurcæ voluerunt obsidere dictum castrum *Kruppe*, & etiam bombardas, aliosque apparatus ad expugnandum dictum castrum, appromptâverant; & quotidie speramus illos adventuros. Et si quid contigerit huic castro, quod DEus avertat, nos testificamur coram DEO & hominibus, ut non est causa nostra, quia jam non habemus, unde illos servare; Sicuti quando habuimus liberam *Likam*, &

„ *Cor-*

(a) Kruppe trans Vunam ad Bihacs hodie Turcarum est. - -

„ *Corbaviam* (*b*) aliudque dominium nostrum, quod periit jam diu a nobis. Et multas mi„ serias nostras, haberemus quidem scribere, Vræ M. Sed modo non possumus. Et eandem „ D. Vram M. feliciter valere optamus. Datum in arce nostra *Kruppa* fer. 2. ante Festum „ Mathæi Apost. & Evang. „ *Titulus, exordium, subscriptio, uti in anterioribus, idea hæc omisimus.*

(*b*) Videtur his temporibus, Lica, Corbaviaque, militari jurisdictioni subjecta, confiniumque effecta.

XII. *Titulus, exordium, subscriptio, æqualia prioribus.*

„ Notum facio V. M. D. quod sæpius scripsi, V. M. D. pro auxilio erga me a Vra Mgfi„ centia; sed unquam nihil habere potui a V. M. D. Nunc autem iterum finaliter supplico „ V. M. D. tanquam Domino & filio meo charissimo; quatenus dignetur Vra M. D. erga me cu„ ram habere: ut nunc Vra M. D. velit mihi dare, aliquot de pulveribus Pyxiduras, & ali„ quot homines pyxidarios, quia his nimium indigemus, & nunquam sic necessitas mihi fuit, „ harum rerum; quasi nunc, postulare a Vra M. D. Et si nunc, erga me in istis rebus „ nominatis non providebit, tunc sciam, quod ullam benevolentiam erga me non habeat V. „ Magficentia. Et signanter pro pulveribus V. M. D. mei non sit immemor. Cæterum his, „ servitor noster Georgius, quædam verba ex parte nostra, V. M. D. dicet. Cui V. eadem D. „ in eo credere velit, quidquid dicet ex parte nostra, tanquam si nos personaliter unà cum „ V. M. D. essemus. Et eandem D. V. M. bene & feliciter valere optamus. Datum in arce nostra, „ *Klokoch*, fer. 2. proxima, ante Fest. Divi Francisci Confess. 1530.

XIII. Caret Sigillo. Titulus: *Egregio Domino Erasmo Capitaneo Byhachiensi &c.*

„ Egregie, amice honorande. Noverit Vra M. quomodo recte Thurci hodierna die præ„ terierunt per aquam fluminis, versus *Koztanyczam* (*a*) & spoliaverunt universa in *Zta*„ *bancza* (*b*) & sub *Castro Busyn*. Homines autem *Comitis Zriny*, isti eosdem duxerunt „ huc. Et octo hic, hac nocte volunt dormire, apud *montem Radon* prope Castrum *Busyn*. „ Eapropter captivaverunt homines nostri tres Thurcos, qui dicunt: quod volunt quiescere „ hic, in circuitu *montis Silne*. Igitur petimus V. M. exite hac nocte ad *Castrum Kobazyth*, „ vel propius ad nos, si DEus concesserit quod eosdem dirumpemus in Silva, Turcorum au„ tem non est plus nisi 300. Ex Castro *nostro Novo*, fer. 4. proxima, hora post mediam no„ ctem. Joannes Comes Corb. & Banus mpp. „ Hæc epistola, missa fuerit ad *Joan. Kath*-*czianerum*, dum in numero ad eum scriptarum esset.

(*a*) Kosztanycza, ad fluv. Vunnam in Confiniis Banalibus. - - (*b*) Credo indicari, loca circumvicina. Castrum Busyn, nunc Turca obtinet.

XIV. *Magnifico ac Generoso Dno Johanni Katczianer, Equiti aurato, & Capitaneo Provinciali Carniole &c. Dno & filio nobis charissimo, atque honorando.*

Mag. ac Gen. Dne, & Fili nobis Charissime ac Honorande.

„ Post salutem & nostri recommendationem. Noverit Vra eadem M. quod pro novitati„ bus, hoc, V. M. scribere possumus: ut esterna die, feria 4. proximâ post Festum S. Lucæ E„ vang. multa damna passi sumus; videlicet ut Thurcæ venerant, & transfrætati sunt per *flu*„ *vium Un*, quos Thurcas navigaverunt per fluvium *Un*, homines *Comitis de Zrinys*, qui „ fœdus tenet cum Thurcis, & sic Thurci venerunt ad bona nostra, atque bona Egregii *Keg*„ *lewyth*, & omnia devastaverunt, & abduxerunt colonos nostros. Et nos bini ideo perditi „ sumus, cum quo victum habuimus usque modo in hac miserrima parte. Quare sciat Vestra „ Eadem D. Mgfica, quod aliquos Thurcos apprehendimus, qui dicunt sine dubio, ut alius „ exercitus Thurcarum exiet ad confinia ista, intervallô octo aut decem dierum, hujus Men„ sis præsentis. Quare rogamus V. eandem M. D. Ut si voluerit tenere hos milites, qui fue„ runt hic, cum *Paulo Verhrychanin*; tunc Vra eadem M. D. illos iterum mittere dignetur „ ad confinia ista. Et credat V. M. D. quod hic multa servitia facere volunt R. Matti; ac V. „ M. lucrum. Et si exierint dicti Thurcæ, ut si DEus corresponderit, illos profligari cura„ bimus. Et isti devastârunt bona nostra, ac D. Petri Keglevich, non fuerunt plures Nro 400. „ Et essent hic præsentes dicti milites nostri, tunc DEO auxiliante illos profligaremus. Et „ rogamus V. M. D. ut curam gerere velitis, de hoc miserrimo Regno, ac de his arcibus, quæ „ in periculo sunt. Et eandem D. Vram M. feliciter valere optamus. Datum in arce nostra „ *Uyvar* (*a*) Die 22. mensis Octobris, anno D. 1530. Joannes Torquatus, Comes Corbav. „ ac Regn. Dal. Croat. & Sclav. Banus. mppr.

(*a*) hoc est Savo Ujvar ad oborovo.

XV. Titul. *Initium, subscriptio, par priori.* „ Misimus ad Vram eandem M. Dotnem, „ hunc Nobilem *Gasparum Barthakovich* servitorem nostrum, in certis negotiis nostris, „ Vræ eidem M. refferendis. Quare rogamus eandem D. V. M. ut dictis & relatibus ejusdem

„ fidem adhybere velitis creditivam ac indubiam ei, & quidquid dixerit ex parte nostra, tan-
„ quam si oretenus unà cum Vra D.M. personaliter fuissemus. Et eandem D.V.M. bene & feliciter valere optamus. Datum in arce nostra *Medvedvar* fer. 5. proximâ, post Festum Omnium Sanctorum.

„ XVI. Scripsimus hic litteras Regiæ Matti Domino nostro gratiosissimo; prout a Mgficentia Vra etiam habebamus informationem. Quas rogamus ad curiam suæ Mattis dirigi facere vellit, Eadem. Cæterum intelleximus: quomodo *iste Frater de Cyettinio, qui est partis ipsius Johannis Wayvodæ, Archiepisc. Colocensis & Bathyensis*, ejus (a) propter aliqua negotia, versus mare proficisceretur. Ignoramus in qua re? & ipse per *Kerchko* (b) & ad *Sudenicza* (c) forte ibit. Quare Vræ M. hæc, tanquam fidelis Mattis Regiæ, damus scire. Hominibus igitur, per vias tales, committat Eadem D. scrutare & invigilare super eum. Nos hic scrutabimus & invigilabimus similiter. Valete. Ex Castro Nostro *Klokoch*, fer. 2. proximâ post Festum B. Martini Episc. 1530.

(a) Videmus Joannem Zapolya, non solum suos Barones habuisse, verum hinc Prælatos etiam. Verus autem Archiepisc. Colocensis fuerat Franciscus de Frangepanes. - - (b) Kerchko alias Gurfeldum est ad Savum in hodierna Carniolia oppidum (c) Sztudenicze in Stiria. Hæc loca, fuere jam extra Sclavoniæ jurisdictionem, dum isthic inquiri, attendendumque insinuat, per Kathczianerum.

XVII. „ Allatæ sunt nobis litteræ M. Vræ in Vigilia Nativitatis Domini, quibus perlectis, bene intelleximus. Oramus sumè & diligenter, vellit & dignaretur Vra Mgficentia ad hanc diætam (a) venire, ut pro prosperitate R. Mattis Dni nostri Clementissimi loqueremur. Si autem V. M. venire noluerit, ob, quibuscumque negotiis Regiæ Mattis occupari, rogamus notificet nobis; si autem voluerit, oramus festinet. Quia Regni suæ Mattis *tam Croatiæ, tam Sclavoniæ* devastationes remonstrabunt, qualiter ex litteris introclusis *Croaticè* scriptis, V.M.D. intelligere potest. Qualiter exercitus Thurcorum deputatus est, ad illud pauperrimum dominium, quod habemus *Croatiæ*, ad devastandum. Idcirco V. M.D. quantum possumus exoramus, ob amorem Altissimi, provideat nobis V. M. aliquo parvo subsidio; si non pluribus, sed 20. pixidariis, & *uno Somma*, pulveribus. Et Vra M. pro primo debito & pro isto, ex pecuniis per R. Mattem nobis deputatis se solvat, in hoc rem gratiosissimam & amicabilem nobis Vra M.D. faciet. *Oramus adjuvet Vra Mgficentia, ut in servitio Regiæ Mattis, adhuc in illis Confiniis maneremus.* (b) Et ut Egreg. D. Erasmum Capitaneum Bihachiensem super, in *Bihach* mitteret, quia sua Dtio tenet bonos milites, si sua Dom. præsens non erit, dubitamus, ut ab ipsis subsidio caremus. Oramus pro pulvere, ne nos dimittent, ac pixidaryi; sola autem V. M. sibi solutionem accipiat. Quam felicissime optamus valere. Ex Castro *Nostro Rakonok*, in Festo S. Johannis Evang. Anno Dni 1530.

(a) Sive Congregationem. - (b) videtur in periculo fuisse, admittendorum confiniorum. causa eruitur ex sequenti Epist.

XVIII. „ Nuper Vræ Mgficentiæ litteras scripseramus. V.M.D. orantes: ut aliquas litteras Nostras, V. M. missas Regiæ Matti sonantes, & D. *Jurisshyth* mittere dignaretur. Super quibus, a V.M. adhuc responsum uon habuimus. Oramus V.M.D. certifices nos, misitne ipsas Vra M. aut non? Et vultne V.M.D. ipsas mittere? si non misisset. Quia Domine & fili! talis fortunæ sumus, ubicumque servimus, infortunium habemus. Ex Curia piæ recordationis Ludovici Regis, æmulorum nostrorum dictis, expulsi sumus. Dubitamus quoque, & ex servitiis Serenissimi Principis & Dni Ferdinandi Regis, & Dni nostri gratiosissimi expellent nos. Audivimus ut quidam æmulorum nostrorum, suæ Matti dixerunt, quod nos aliquam conclusionem, temporibus istis, cum Episcopo Zagrabiensi haberemus, quod esset contra suam Mattem. Ipse novit, qui omnia novit, quod nunquam nec litteris, nec intentione, nec verbo, nec ulla re, nullum tale negotium cum præfato Episcopo non habuimus, quod esset contra suam Mattem, vel honorem nostrum. Solum quod nolluimus Regnum devastare, nec comburere, qualiter quidam, aliorum. Quin in hoc nullum servitium suæ Mattis vidimus, Regnum suæ Mattis devastare & comburere.

„ Cæterum audivimus *D. Ungnadium* & plures; ad nos, suæ Matti conqueri. Qualiter nos aliquas *Taxas* seu *Dicas illicitas*, (a) super Regnum suæ Mattis imposuimus, & spolia indignorum fecimus. Liberi sunt loqui, sed nihil magni facere nobis poterunt; quia ullam Dicam seu taxam, super hunc Regnum suæ Mattis, imposuimus, sed ipsi soli

„ Reg-

(a) Dica idem prope, ut alibi Accisa. differentia hac, quod contribuentium facultates, ut bos, equus &c, dicari dicantur, ita ut a singulis facultatibus, & fructibus, certum imponatur, atque inde pro singulorum facultatibus. ex dicis pluribus congregatis, contributio surgat. - -

„ Regnicolæ deputaverant Festis Natalitiis, *ut quod est intra Colapum & Savam a quolibet* „ *jobagione dare habeant*. Ex quibus pecuniis ullus obulus, ad manus nostras venit; nisi „ Judices Nobilium, qui extorserunt ipsam summam peccuniæ, quo deputatum fuit diviserunt. „ Verum est: ut dominium Dni *Ungnady sub Castro Zamobor*, quod nunquam se de cæ- „ teris istis, eliberari & ejici potuit, Castellani & cæteri Officiales multoties admoniti, & re- „ requisiti per Judices Nobilium, prout consuetudo Regni tenet, fuerunt. Nihil curæ adhi- „ bentes, spoliati fuerunt, non causa pro mala, sed pro prosperitate omni illorum. Cæte- „ rum quod lamentaverunt, ut nos aliquas illicitas taxas, super Regnum suæ Mattis im- „ posuimus: Sciat V.M.D. quales taxas imposuimus hoc vere. Dum Congregatio *Varasdini* „ erat, Dominos & Regnicolas, D. Franciscus de Batthyan, & nos, ac D. Ludovicus Pekry „ exoravimus, ut aliquo subsidio nobis providerent; quia vidimus ut Regia Mattas pluribus „ negotiis nobis pro nunc providere non possit. Ipsi omnes benevolè, omnibus nobis tribus, „ secundum antiquum Regestrum, de *quolibet Fumo* (*b*) per unum florenum promiserunt. „ De qua taxa ut videbit rationes, vix 600. flor. extorquere finit, ad omnium Trium par- „ tem. Quia ex ipsa, dati sunt Oratoribus, flor. bis centum pro expensis. Omnia autem do- „ minia *Hamponis*, nec *Johannis Thoroczy*, nec *Pogan Peter*, nec *Thomas Pehzlui*, „ nec *Paulus Ratkay*, nec *Stephanus de Gjula*, nec *Franciscus de Stumberg*, nullus „ istorum Magnatum, nil dederunt. Nunc Dne & Fili, videat Vra M. D. hæc quærimonia „ super nos, suæ Matti acta, sunt digna aut non? Hoc Vræ M. D. tanquam domino filio, & „ amico confidentissimo conquærimus; & Vram M. D. oramus, si eadem, prius nobis, suam „ Mattem ascendat; & si aliqua contra nos dicent, ut V. M. D. possit respondere.

„ Cæterum V.M.D. exoramus: certificet V. M. D. nos, appropinquabitne sua Mattas, „ ubicumque locorum huc propicius? quia ad excusandum se, suæ Matti ibimus. Utinam „ isti æmuli nostri, illuc coram essent! videbit Vra M. ut nil nobis facere poterunt: & spera- „ mus ut sua Mattas omni verbo, emulorum nostrorum, credulitatem non adhibebit. Post „ autem sua Mattas, nobis, pro aliquibus induciis unius anni cum *Johanne de Zapolya* fu- „ sius scribit. Nescimus Vræ M. scripsit ne, aut non? sed pro Turcis nobis nil sua Mattas „ scribit. Vra M.D. novit; estne & cum Turcis pax, pro hoc anno, aut non? Quia nobis quo- „ tidie *nova* veniunt; ut exercitus est congregatus, cum totis paramentis, ad expugnandum „ castra. Sed ignoramus, quo se moverit? Et V. M.D. feliciter valere optamus. Ex Castro „ nostro *Novigrad*, Sabatho proximo post Festum Corporis Christi. 1531. Joannes Torqua- „ tus Comes Corbavie ac Banus m.p. „ Titulus, Sigillum ut in prioribus. Paulo post obiit „ Torquatus, uti supra ex 3. Rescripto Ferdinandi.

(*b*) Quod Ungaris porta, hoc in Sclavonia, fumus est. Mallumus voce hác uti, ob pauperes. Indicaturque per Fumum, domus illas dicari, quæ propter familiam, fumum seu culinam domi servant. Illos autem, qui victum quærere debent, dicandos non esse, ob æquitatem.

Petri Krussich Comitis & Capitanei Clissæ & Lupoglav.

Sigillum idem in his tribus epistolis. nempe: *vulpes* prostrata, & conculcata pedibus *Aquilæ* alas extensas habentis, supra obelisci, dein parte superiore, in medio P.K. Titulus: *Magnifico ac Potentissimo Dno Johanni Cocianer, Summo Capitaneo Regnorum Dalmatiæ, Croatiæ, & Carniole &c. &c.*

„ Magnifice Dne Capitanee. Novit Dominatio Vra, qualiter locutus fui vobiscum, per „ commissionem Mattis Regiæ. Et sperabam abere subsidium, huic miserrimo arci. Et per „ servitia mea! & Servorum meorum! (*a*) & a Dtione Vra nichil habui. Ego autem libera- „ vi se ab arce, coram Matte Regia, quod amplius nunquam in arcem intrabo, in hac arce, „ & non intrarem. Sed audivi quod obsessa est arx; & considerans fidelitatem; & quod non „ pereat arx Mattis Regiæ, quidquid abui in domo mea, collegi; & intravi in arcem. Sed „ in magna tribulatione, & molestia sum a Servis meis, non abens eis quod dare pro ser- „ vitia sua eorum vetera, & hæc nova. Nec volunt me dimittere. Et si eos sic derelin- „ quam, omnes exibunt. Dicunt: jam amplius non valemus, nec volumus in vanum servire; „ dicendo: A Matte Regia, neque subsidium, neque solutionem abemus per servitia nostra fi- „ delissima. Ideo Dne Grme, destinetis homines & bombardas, & alia necessaria in arcem; „ quia duo Bassæ sunt præparati in obsidionem istius arci. Jam sunt bombardæ positæ super „ curos & boves; præscripti qui volunt eas ducere, nisi est confusio inter eos. Ideo nescimus „ unus aut amboduo venient oppugnare nos. Etiam isti miseri Cives volunt omnes discedere, „ & dispergere ab arce. Dicunt ex quo Mattas Regia nos occupavit (*b*) nullam provisionem,

„ Ve-

(*a*) Banderia sua designare creditur, nomine Servorum suorum. - - (*b*) Si occupati fuere Clissenses a Ferdinando, hæc occupatio e Papæ manibus evenit, dum ut p. 315. relatio de Clissa Papæ facta fuerat, 1524.

„ neque subsidium abuimus ab eo, sicut promissa est nobis Mattas sua. Et quidquid seminaverant, in agro veniens Turci contererunt, & combusserunt omnia. Tunc eis promiserunt dare tributum, ut discedant ab arce, & hoc modo eos levaverunt. Ideo Magf. Dne, miserunt ad vos Nuncium eorum Nobilem Gasparum. Sunt commendati D. Vræ: dignare Domine providere. Qualiter possunt hi vivere? alioquin omnes volunt discedere, & dispergere ab arce. *Et arx peribit sicut in aliis locis.* Ego autem miseram servum meum, ad D. V. sicut mihi dixit D. V, qui iterum non venit. Ideo D. V. cito destinatis homines, bombardas, & alia necessaria in arce, quod possumus liberi exspectare inimicum, & arcem relinquere securè; quia placeret Turcis me claudere in arce: & mihi placeret esse cum D. V. Sed vacuam arcem! valeo, valete. Petrus Krussich Capitaneus Clissiensis m.pp.

Illud: *Dalmatiæ Summo Capitaneo*, scribi non poterat, si in Dalmatia nil fuisset Ferdinando. Cæterum In relata epistola, nec annus, nec dies ponitur. *Clissæ* fuisse scriptam, apparet. Prouti etiam Krussichium, magis fuisse solicitum de servanda arce; quàm Grammatica, vel Syntaxi.

2. Lacerata pars tituli est, ut ignorem ad quem scripta fuerit. continet internè hæc:

„ Proximè transactis diebus miseramus familiarem nostrum, ad M. & Clariss. D. Johannem Cozzianer Capitaneum Generalem Regiæ Mattis, ut necessitati illius Castri suæ Mattis Clissy, in confinibus Turcarum, & in maximo periculo positi, providere dignaretur cum rebus, ipso castro necessariis; victu, frugibus, pecuniis, pulveribus, ac aliis rebus &c. Qui quidem Magf. D. Capitaneus dixit: se libenter provisurum. Et ut intelleximus, quod sua Mgficentia abest; & Castrum illud est in periculo maximo; ideo V. M. præsentibus duximus rogandam: quatenus necessitati dicti Castri, providere ipsa dignetur. Vel si præfatus D. Mgf. Capitaneus, alicui alteri comisit providendum, ne illud Castrum pereat, amore DEI: vel si etiam sua Mattas comisit aut ordinavit aliquam summam frugum *Pisini* existentium dare & mittere illi Castro, nunc esset utile mittendum. Et quidquid in ipsa expeditione dicti Castri M. V. esset factura; vel aliquis alter, amore DEI faciatis cito, quia periculum est in mora, & inimicus homo non dormit. Nec aliud, nisi me ac dictum Castrum, iterum atque iterum comendo. Et benevaleat M. V. *Ex Lupoglavo, Die 8. Decembris 1530. Petrus Krussich Comes Clissy, & Lupoglavo cum omnibus.*

3. *Magnifico & Generoso Dno N. Vice-Capitaneo Labacensi, & Carniole dignissimo, suo tanquam Dno & amico Obsdssimo.*

„ Magnifice ac Generose Dne salutem & mei comendationem. Ex relatione quorundam accepimus, quod Mgf. & Clariss. D. Johannes Caczianer abest, ad quem proxime transactis diebus miseramus ut necessitati illius Castri Sereniss. Regiæ Mattis, Dni nostri Gratiosissimi, Clissy; sua Mgficentia cum frugibus, pecuniis, pulveribus, ac rebus aliis providere dignaretur. Quæ sua M. dixit se factura & provisura. Ideo M. V. præsentibus rogamus, ut per vestras nobis notificare vellitis: Si præfatus D. Capitaneus, vobis, aut alicui alteri comisit providendum necessitati dicti Castri. Quoniam dictum Castrum male est dispositum, & caret omnium rerum pro defensione, necessarium. Præterea rogamus ipsam, ut ipsa, per suas nobis notificare dignetur novitates præsentes, ubi pro nunc est, prælibata SSma Majestas Regia? & quid sit de Buda? Et si cito exspectamus adventum, præfati Magf. Dni Capitanei vestri; quoniam multa cum sua Magf. sunt mihi agenda & conferenda, pro fidelitate SSmæ Regiæ Mattis. Cæterum M. D. & amice Obsde, hic noster familiaris vult ex mea parte loqui, cum ipso captivo *Covacevich*; cui, rogamus ipsam, velit ipsi dare licentiam alloquendi ipsum, quia multa mihi fecit bona ipse *Covachevich*, *cum fuerim in captivitate Turcarum.* Nec aliud, nisi ut M. V. bene valeat. *Ex Lupoglavo* die 8. Decemb. 1530. Petrus Cruffich Comes Clissy, servitor cum omnibus.

Capituli, & Civitatis Segniensis.

Titul. in utraque: *Magfico & Generoso Dno Johanni Coczianer Equiti Aurato, nec non Capitaneo Provinciali Carniole, supremoque Stiriæ, Carinthiæ &c. & ejusdem Carniole Exercitatori digssimo, Domino nobis Obsdmo.* Sigillum distinctè, in neutra cognoscitur.

1. *Capituli.* „ Magf. & Generose Dne nobis Obsdme, post debitam servitiorum nostrorum commendationem. Compulsi urgentissimis necessitatibus, Rd. Dn. Archidiaconum nostrum, præsentium exhibitorem, ad Magf. Vram mittimus, non nulla de nostris calamitatibus deque tribulationibus expositurum Magf. Vræ. Cui, humiliter supplicamus, ipsum benignè M. Vra exaudire dignetur, verbisque suis fidem adhibere, ac si nosmet ipsi, personaliter coram M. Vra interfuissemus. Cui sese Nos, & servitia nostra commendamus, atque orationes offerimus. Datum Segniæ, die 21. Mensis Junii, M. D. XXXI. Magf. Vræ, servitores & Capellani Capitulum Eccl. Segniensis.

2. *Ci-*

2. *Civitatis Segniensis.* „ Magnifice (ut in priore) „ Sepe & sepius miserias & calamitates nostras, quibus nos pauperi Cives, propter Thurcarum metum constituti sumus. „ M. Vræ significavimus, opportunum ad id postulando auxilium, quod quidem usque ad „ hæc tempora, minime habuimus. Hostis autem passim vagatur, nihilque aliud studet, nisi „ ut nos hauriret, prout nuperrimè nobis à fidedignis personis, amicis nobis, relatum est: il- „ lum exercitum qui *sub Clissio* adunatus fuit, contra construendi castrum, ad obsidionem „ hujus Civitatis, tam per mare, quam per terram procul dubio venturum esse. Nos autem „ pauperi Cives, qui ferè omnem spem amisimus, congregati constitutique coram Magf. D. „ nostro Capitaneo, omnes unanimiter & concorditer ab eo licentiam discedendi ab hac Civi- „ tate accepimus, quemadmodum & a Mficentia Vra, per nuncium nostrum D*n. Hierony-* „ *mum* de Blasiolis, ultimatè ad M. Vram, per nos missum; quia nos non sumus idonei tales „ tantosque hostiles impetus sustinere. Proinde præsentes nostras M. Vræ duximus exaran- „ das, notificando eidem ut provideat huic Civitati, ne ex ea emergat aliquod damnum Sere- „ niss. Regi Dno nostro Gratiosissimo, & toti Christianitati, nullamque in nobis spem habeat. „ Quia sciat M. Vra pro certo nos, nisi ante hostium adventum a Mag. Vra aliquod subsidium „ habuerimus, totaliter & omni dubio procul ex hac Civitate recessuros esse; præsentesque „ nostras, pro nostra superinde expeditione & cautione Mag. Vræ scribendas duximus. Ut „ coram DEO & hominibus adhibeant testimonium. Nec alia. Valeat diu felix Mgf. Vra, „ ad cujus vota & servitia sese humiliter commendantes. Segniæ Die 16. Julii An. Dni 1531. „ Magf. Vræ: Servitores, Judices ordinarii, & tota Universitas Civitatis Segniæ.

Causa ejusmodi Segniensium epistolæ, promanavit facile ex Capitaneorum avaritia, quam testatur Ferdinandi decretum, anno 1528. in Festo Epiphaniæ expeditum, *se dum Segnienses soli, sine Capitaneorum servitoribus, contra Turcam exeunt, & cumpræda redeunt, Capitaneis ipsorum partem prædæ dare* non *teneantur.* Quod nolentibus observare Capitaneis, ipsi, discedendi veniam postulàrunt.

Bihachiensium.

Sigilla 4. minora tria perspicuè distingui nequeunt; in Majore, Icon B. V. Mariæ, JEsum in ulnis exhibens. Titulus: *Spectabili & Magnifico Dno, Dno Johan. Kocziarer supremo Capitaneo Provinciali Carniole &c. Dno nobis semper in omnibus Gratiosissimo.*

„ Spect. & Magfice Dne, Dne nobis gratiose. Nostri commendatione præmissa, tanquam „ Domino. Recordetur V. M. D. qualiter Regia Mattas, Dnus noster gratiosissimus, ad in- „ stantiam supplicantium, *Dudich*, ac aliorum Oratorum nostræ Civitatis oretenus, cum es- „ sent *Pragæ* constituti; nostram Civitatem, ac omnes ejusdem necessitates, comendaverat V. „ M. D. Eademque decretum commendationis suscepistis. Nec nos, hucusque potuimus con- „ queri contra V. M. D. Quin eadem nobis, ut nunquam providissetis. Nihilominus sciat V. „ D. nobis fore significatum medio exploratorum, quos vulgo *Prebegi* vocamus: qualiter „ hys brevibus diebus, magnus Thurcarum exercitus equitum & peditum, cum machinis & „ aliis ad expugnandum apparamentis, est exiturus. Et jam dictarum machinarum pars est „ conducta ad *Beelgradum* infra mox, quod non distat a nostra Civitate, nisi ut est verùm, „ per unam dietam naturalem. Hic autem summe in malo ordine. Sed Capitaneus noster ab- „ est: Pixidariorum omnium nullus est nobiscum: munitionum & victualium magna inopia: „ ac præcipue in Castellis Regiæ Mattis. Nobis vero palam dicit Præfectus exercitus, non „ modo ad nos expugnandos, & rapax; esse venturum. Quod si nos narraremus V. M. D. „ nostram inopiam, & præcipue horum necessariorum pro nostra defensione si opus erit. Hoc „ Vræ Magf. palam est, cum sepius hac in nostra Civitate fuistis præsens, & oculis propriis „ intuiti estis; & melius quam nos considerare potestis, periculum nostrum, & omnium in „ circuitu Regnorum, amissa hac Civitate. Unde rogamus V. M. D. intuitu DEI Omnipoten- „ tis, & Fidei Christianæ, cujus cultor semper strenuus fuistis; ac etiam intuitu officii vestri, „ cum sitis supremus Regiæ Mattis, Dni nostri gratiosissimi Capitaneus & Locumtenens; ac „ etiam intuitu prædeclaratorum tot malorum, ex hac improvisione sequentium: quatenus „ V. M. D. bonarum pixidum ferrearum, prout universarum munitionum, Magistri magna- „ rum bombardarum, omni mora postposita, nobis providere dignemini, quia est periculum „ in mora. Nam bene scit M. V. quod obsessa Civitate vix ei poterit subveniri. Et quid peri- „ culi est? etiam hi pauci equites, quos D. noster Capitaneus, hic tenuit, præ inopia salarii & „ victus, pro majori parte abhinc recessêre. Cæteri qui nondum recessêre, recedent. Quod „ si V. M. D. hys providere neglexerit; ex tunc coram DEO, & Regia Majestate protestamur, „ nos fore paratos mori, pro cultu veræ fidei, & fidelitate Regiæ Mattis dummodo habueri- „ mus subsidium & provisionem. Alioquin nobis cogitandum est, ne cogamur distrahi, ven- „ di more pecudum, nos, uxores, & liberi nostri. Cui Vræ M. D. nos in hys, & in omnibus

„ sume comendamus. Cætera hys, præsentium lator Nobilis *Antonius Andriewych* Vræ „ narrabit Magficentiæ, cui jus creditivum exhibere dignetur, tanquam ex nostro ore proprio „ prolata. *Ex Bihgaeh*, Dominica in Ramis Palmarum. 1531. E.V.M. *Servitores: Petrus Rebrowych Vice-Capitaneus, Presbyter Marcus Plebanus. Fr. Thomas Prior. Fr. Anthonius Gvardianus. Bihachenses. Tota Communitas Civitatis ejusdem.*

2. Sigillo caret. omissoque exordio „ Bene constat Vræ Magtiæ, quomodo pridie misе„ ramus erga V.M. cum *Paulo Myly* socium nostrum, videlicet *Thomam Thynanin* pro „ servitiis nostris, quæ fecimus Regiæ Matti & V.M. cum omnibus aliis residuis servitoribus „ Regiæ Mattis. Eapropter Dne gratiose! cito accedet ad V.M. idem Paulus Myly servitor „ V.M. qui ut sit in omnibus recomendatus VM. Et per eundem dignetur V.M. transmittere „ illum unum florenum, illis duobus hominibus, qui longè & remotius fecerunt custodiam „ ab incursione Thurcarum, prout V.M. Capitaneus declaravit. Insuper Dne gratiose. Misе„ rat nobis V.M. per prædictum *Paulum Myly* floren. 32. (tamen nullius valoris) quam pe„ cuniam hic inter nos nollunt accipere, per ullam viam mundi. Igitur Dne gratiose! dig„ netur V.M. nobis mittere, de meliori pecunia & moneta, quia hic pro ipsis nil possumus ha„ bere, neque nihil, nobis pro eisdem dabunt. Nos vero sumus pauperes, quidquid pro pe„ cuniis non comparamus, nihil habemus. Ideo dixerat V.M. Crisatario ut nobis daret ad u„ num mensem pecunias, quod nos servivimus. Petimus V.M. ut nobis eosdem transmitteret. „ Quia si non eosdem habuerimus, a prædicto Mylo Paulo, habebimus. Et bene valere opta„ mus V.M. *Ex Bihach* in Festo Resurrectionis Domini 1531. Et per prædictum Paulum „ Myly ad omnia humillimam expectamus relationem. *Thomas de Thynynio, Arthonius, Paulus Zlachych. Michael Thynyanin. Lucas Munya. Joannes Boban. Johannes Baksych & Marcus Trupchych, servitores Vræ M.*

3. Sigillum fractum. Reliqua ut in prima. „ Noverit Vra M. quod quidam Valahy „ Turcorum, qui comoraverunt in *Zerb*, & in *Unatz*, & in *Slamoch*, exierunt cum familia „ sua, una cum rebus, quas potuerunt una cum ipsis exportare. Et hæc est nunc fortuna Re„ giæ Mattis, & Vræ M. Ante quos est filius *Ladislai Ztypkovyth* Vaivodæ de Slamoch, qui „ rectè ivit erga V. M. & cum eodem plures Harambassæ & milites, qui cum hujusmodi „ non remanserunt; similes in illis Provinciis, sicuti isti qui exierunt. Pro quibus nos om„ nes humiliter rogamus Vram M. ut dignetur V.M. uno bono modo ad eosdem dignemini „ providere gratiosè. Quia si ad prædictos Valahos Vra M. gratiosè providerit, plures & plu„ res ex parte ipsorum, ad servitia Regiæ Mattis, & V.M. venient, & exient ad necessaria hu„ jus Regni, quia sunt homines de valore. Et postquam exierunt cum voluntate DEI Om„ nipotentis, & cum fortuna Regiæ Mattis, & Vr. M. tertia die, exercitum Thurcorum no„ mine *Chetam*, ante Bihachium debellare & depopulare fecimus. Scimus tamen quod aliqui „ dicent V.M. quod exivissent huc ad aliquam deceptionem huic Regno. Nos tamen obliga„ mus cum capitibus Vræ Magf. quod non exierunt ad nullam deceptionem, nisi ad mera ser„ vitia Regiæ Mattis, & Vræ M. & ad utilitatem huic Regno. Et insuper humiliter rogamus „ V.M. quatenus dictos Valahos Vra M. pro aliis dominiis mittere non faciatis, de servitiis Re„ giæ Mattis & Vræ M. quia sine adjutorio Regiæ Mattis & Vræ M. nullo modo possunt esse „ & vivere. Ex Byhichiô in Die Ascensionis Sanctæ Crucis 1530. *Paulus Rebrowyth, cum universis Nobilibus de Bihach. Plebanus cum universo Clero, Vice-Judex cum universa Civitate.* Vræ Magnificentiæ recomendati.

4. *Petri Rebrovich.* In Sigillo: Annunciatio B.V.M. Titulus: *Spectabili ac Magfico Dno, Dno Johanni Koczian Supremo Capitaneo Regiæ Mattis ac Carniole, & Carinthie, Dno meo gratioso.*

„ Spect. ac Magnifice Dne, Dne mi gratiose. Post humillimorum servitiorum meorum, „ debitaque obedientia, cum promptitudine famulatus. Accepi litteras a Vra M., & intelle„ xi quod mihi scribit Vra M. pro istis vulgo *Prebegi* dictis. In quibus inimici mei falsè in„ stigaverunt V.M. qui nesciunt, quid facta sunt, confinibus. Verum est meliores *Prebegos* „ dictos, misi intus; & res suas & bona sua intro posuerunt: & multa exposui de bonis meis „ propter amorem & honorem Domini mei. Et quidam instigaverunt Vram M. quod prædi„ cti Prebegi *cutellos* exciperent. Ad fidem meam, quod neque *cutellum*, neque ullam ar„ mam exceperunt, neque nullam diminutionem huic Civitati non fecerunt. Excipiendo, „ Dne gratiose, Tuus famulus Jacobus, quidem fecerat controversias in campo, cum *Bonylatz* esset in ebrietate, & cum duobus Prebegis. Noverit autem Vra M. quod ego sciam cu„ stodire honores Dni mei, & Vræ M; & hujus Civitatis, non essendo extranea potentia. Jam „ cum scio quod servitia mea non sunt accepta, apud Vram M. Sed non credat Vra M. men„ daciis ad me, rectum. Cæterum venerunt huc Prebegi duo, cum equis; & inhibuit dictos

„ Pre-

„ Prebegos Mficus D. *Johannes Torquatus Banus*, tam ipsos, quam equos ipsorum, & bo-
„ na ipsorum. Ipsi autem dicunt unanimiter voce, quod vadunt ad Vram M. & missi eos ad
„ Vram M. vellit loquere Vra M. cum eisdem. *Ex Bihach* fer. 6. proxima post Festum Vi-
„ sitationis B. M. V. gloriosæ. 1531. Petrus Rebrovyth Vice-Capitaneus Bihachiensis.

5. *Pauli Myly*. In sigillo annulari, Caput. Titulus, exordium, ut in priore. „ Bene
„ constat Vræ M. quod ego de ista custodia meorum, nullas sum ausus ire. Igitur si aliquid
„ vult V. M. transmittere de pecuniis, istis custodibus, transmittatis: quid fuisset decem cu-
„ stodibus ad duos menses ad minus. Quia ego nullas sum ausus recedere de prædicta cu-
„ stodia, ne aliquod scandalum intervenisset. Et si Vra M. aliquid mihi vultis transmittere,
„ per hunc Georgium Judicem mihi transmittatis; quia jam duos custodes de prædictis Tur-
„ cis sunt abducti. Et bene valeat Vra M. Ex Byhagh, in Festo Apparitionis B. Michaelis
„ Archangeli 1531. *Paulus Mily* in Bihagh servitor Vræ M.

Particularium aliorum.

Nicolai Bernardi Pomazanich. Sigillum, sed non dignoscitur. Titulus: *Magnifico Dno, Dno Ivanes Caziagner, digmo Chapitanio ad victor. Regiæ Mattis, in Labaco Dno D. me gracioso, hanc dedit mu. propr. Mgfico Dno, Dno Nicolao Jurishy, pater meo gracioso dedit man. ppria. dedit vel Nicollao, vel Iwanes in Labaco cito cito.*

„ Ihs Maria. Salutem Dno, Dno Ivanes Chacignar dingmo Chapitanio i glubaana. Sa-
„ lutem Dno Dno Nicollao Jurishy, pater meo honorandissimo. Jo Bernardin Pomazanichy,
„ Servitor dela Ree Maestà & &c. Sapiate che io sum stato cumvoy in Constantinopuli, & in
„ Drinopuli. Et che Sapiate che io ancora sum restado indrio de Voy in Drinopoli zorni qua-
„ trodesi, per intender la andata del Tureho che via abia piglar. Et infinatanto che Turcho
„ è vegnuto in Drinopuli de Mese Zenaro, nove. Ibrain Bassà, e Zonto, in Zurli, à dy Ze-
„ naro, Zorni 12. E l'altro Zorni quatrodisi de Zenaro se partido fora del porto de Con-
„ stantinopuli gale trenta, per la via del arcipelago. Se mormora molte paroli, una sie veri
„ tà eusi come sia Dio in celo tignese forte. Et io avixo voy, che poco e mancado, che io non
„ sum stato piglado de Turchy, se li Ragusei dapo me volt un negar. E vegnando quì, per
„ una causa, che io trovado lory, che sonno gran traditori della Mtta de Re, & io trovado
„ lori in fato che non pol denigar per nisun via. Et io non vogo più andar piglar la gata in
„ quella parte del là. E che sapete ben, che io abia altre multe nova, lo tare, che vanno al-
„ la Mtta del Re, deli amici nostry, li quali noy avemo in quella parte de là, che voi sapete
„ anche ben. Et io sum adeso in Fiumme cenza denaro. Fate ordinar al Capitanio, che mi
„ paricha, qual che poco del denaro, che io possa andar in fina la Maestà del Re. Et ex Ca-
„ nal me aricomando in mar, dela Signoria Vra. A dy 24. Febraro 1531. Io Nicollo & Ber-
„ nardi Pomazanichy, scrissi cum mia man' propria.

Epistola prodit, Nicolaum *exploratorem* egisse. Dialecto & Ortographia Veneta, plurimum utitur. Innuit a Nicolao Jurissich Constantinopoli ac Drinopoli se relictum, ad explorandos Turcarum motus. Raguseos graviter accusat, esse nempe traditores Regum. Residua Matti Regiæ a se refferenda, ait.

2, Est: *Petri Unrini Justinopolitani*, Justinopoli 6. Mensis Martii 1531. exarata, Verum cum nullas eruditas doctasque notitias contineat, at pisces quosdam Cathianerò missos innuat, eam omittimus. Cathianerus familiarius *Unrinum* habuerit, dum iste petit sibi de motibus Thurcarum significari. Prætereaque jocari videatur cum eodem.

3. *Mariæ Hieronymi de Zara consortis est*, die 9. Julii 1531. exarata, ex *Buccaro*, quà se excusat pro comparendo ad præfixum terminum, dandarum rationum de administratione Castelli *Buccar*, ob mariti sui absentiam.

4. *Petri Mikulich*. Sigillum non distinguitur. Titulus: qui in aliis, supra relatis.
„ Scio V.M. non tradidisse oblivioni, expositam supplicationem quam feci Laybaci, cum D.
„ Bolphango Comite Brignensi de ruina calamitate ac miseria Dominii & Castri Therzacien-
„ sis. Quod Vra M. intelligens contulerat mihi per litteras ad Capitaneum *Charsaner* & cæ-
„ teros, quod adirem dictum Dominum, ei invigilaturus semper, tunc, cum loco stipendii meo-
„ rum 4. equitum. Unde altera die in mustra non afui; propter hoc locò & stipendio priva-
„ tus sum. Quare humiliter Vræ M. supplico: dignemini me tenere in eo, quo pollicita est
„ V.M. stipendio. Ego profecto ita sum in servitiis Regiæ Mattis, ac si præsens adessem. Nam
„ omnia nova, quæ ex Thurchia percipere potui, dictis Capitaneis nova feci. Ego etiam Dne,
„ nunquam addissem hunc Castrum, nisi esset voluntas & licentia Vræ M. Cui me comendo
& trado. Therzacy in Vigilia Laurentii 1530. Vræ M. Servitor Petrus Michulich.

5. *Jerdini Horvath de Klys, Gubernatoris Thopuszkensis*. Sigillum *J. K.* infra insignia Keglevichiorum. *Titulus: Generoso ac Magnifico Domino Johanni Cathyaner E-*

quiti aurato, nec non Supremo Capitaneo R. Mattis Stiriæ, Carinthiæ & Carniole. Dno nobis plurimum obsdo. Eo absente Locumtenenti suo, vobis Christophoro de Purkstall.

„ Generose ac Magnifice Dne, Dne mihi Obsdsme, post servitiorum meorum humillimam „ comendationem. Noverit D. Vra Mfica hunc Egreg. D. *Casparum Krysanych* consanguineum meum, cursorem scilicet præsentium, in multis & arduis negotiis meis, per eum D. „ Vræ M. referendis, ad eandem misisse. Rogo igitur D.V.M. quatenus dictis & relatibus e- „ jusdem, fidem creditivam adhibere: & ulterioris mei servitii ob respectum, exequi etiam ve- „ litis & dignemini. Reliquum est D. V. M. felicissime valere opto. Cui mea obsequia iterum „ comendo. Ex Castro Thopozka, feria quinta proxima, ante Festum B. Galli Confess. Anno „ Dni 1531. Servitor Jerdinus Horvath de Klyz, Gubernator Abbatiæ de Thopozka. (*a*)

(*a*) *Abbatia de* Toplica *olim dicta, ab Andrea II. basilicè fundata, & Cistercienfibus tradita, successivè per varia legata, donationes, inscriptiones, emptiones crevit. Abbas ex ordine ultimus fuit* Thomas, *ab anno circiter 1492.* Petrus Berifzlavich *Banus, hanc in parte oppignoravit; in parte Zrinii occupaverant.* Andreas Tufzkanich *electus Eppus Tininienfis 1523. hujus, partem obtinuerat. Ejectus, iterum restitutus, sub Titulo* Topuſſkensis, *postquam Francisco Keglevichió obtigisset, aut ab eo fuisset occupata, Gubernator hujus erat fatus Jerdinus. Demum ad Eppos Zagrabienses est devoluta. Hujus Abbatiæ historia, lumen magnum eruditumque suppeditabit, harum partium, si quis eam esset scripturus.*

Ex descriptis epistolis, doctus perspicaxque lector, lumen magnum habet, colligereque perfacile potest, quæ gubernationis ratio, sub Ferdinando Croatiæ extiterit? quæ Castra? Castella item, tenuerit Ferdinandus? Hodie ex memoratis pleraque, in Turcarum sunt potestate. Eversa ruinataque plurima sunt, ut quorundam, tutè nec locum designabis. Sane litteræ hæ, cumprimis demonstrant, in hac quoque periodo nova, *Croatiam*, a *Sclavonia* esse distinguendam, distinctamque omnino fuisse, quod superius identidem monuimus. *Clissam* Ferdinando paruisse docent, dictaque a nobis superius mirificè confirmant.

Cum porro cessa fuerit sub Ludovico Rege, Dalmatia Croatiaque Ferdinando, haud autem Sclavonia, ut ab olim atque perpetuo, pars Hungariæ Regni; quamvis varias diversasque habens (uti superiora testarentur) epochas, quid sub *Croatiæ* nomenclatura cessum fuerat Ferdinando? ob defectum Scriptorum, constitui nequit. Ex relatis nihilominus litteris, cæterisque litterarum variarum documentis arguimus, Segniam, Likam, Corbaviam, ac abinde, ad *Unnam* usque amnem, cum *Repycs*, *Zokol*, *Bihach*, (quæ respectu Zagrabiæ) trans Vunnam essent; quin ad Colapim usque, ob *Krupam*, & Novi, Ferdinando quævis cessa fuisse ita ut *Colapis* ætate hac, Croatiam a Sclavonia distingueret, finiretque ad Tersactum fluvió *Rechina*, alias etiam vocato *Fiumera*. Profectò Sclavoniæ Status, successivè, dum quædam Croaticarum illarum partium, Sclavoniæ data fuére, partes illas *trans Colapianas* vocarunt. Adversus hæc, argui posset ex documentis Thopuszkensibus, quædam trans Colapiana, penes Ludovicum fuisse relicta, & Sclavoniæ adjecta: Enimvero in extractu monumentorum fatæ Abbatiæ lego: *1524. Relatio Capli Zagrabien. Ludovico Regi facta super executione certorum prædiorum pro parte Andreæ Abbatis Topuszkensis;* sed præterquam, quod ignorem quæ illa fuére prædia? & an non fuerint cis Colapiana, dum Abbatiæ illius, olim major fuit latitudo; idem habet extractus: *Relatoriæ Cap. Zagr. Personali Præsentiæ Regiæ Mattis, in facto Prædiorum superioris & inferioris Liztove, Bukovo, Perakovczi, Hahovo, Verhovcz, & Duracz, dum eadem idem Caplm Abbati, juxta judiciariam deliberationem, exequi, reambulare & statuere voluissent, repulsionis: per homines & Servitores Stephani Comitis de Blagay Anno 1525.* Ferdinandus dein in anno 1529. mandat Joanni Torquato Bano, ut possessiones *Lisztova*, & *Hahov* per Comitem Blagay occupatas, Abbati restituat, & eundem defendat. Ut horum consideratione, tanto credibilius videantur quævis trans Colapiana, Ferdinando cessa, quod Andreas Tufzkanich Eppus Tininiensis, Ferdinando adhæsisse, ex superioribus rescriptis demonstretur.

Intellexi a quibusdam dubitari, imò legi etiam litem Isthvanffio motam, de memorata Croatiæ cessione, *in hæreditatem* plane. Dubii motiva repetunt: 1. Quod Capitaneus Segniensis Orlovich ad *Mohacs* occubuisse legatur. 2. Quod Christophorus Frangepanes, partium extiterit Joannis de Zapolya. Hinc damnant Isthvanffium adulationis, qui sub Rudolpho ac Mathia II. scribens historiam, in gratiam Ferdinandi Archiducis, *cessionem Croatiæ in hæreditatem plane* iniquè somniavit. Verum accusationes ejusmodi, demonstrare oportet, neque maledicentia, haberi potest pro evidentia; assertaque probare necessum est. Isthvanffius vir erat Illmus, Locumtenensque Palatinalis officii, annis quidem (si tempus suæ mortis spectetur)

ctetur) 90 inferior; is tamen, qui in vivis agendo, a se relata, intelligere potuit, non solum a testibus de scitu, & tum præsentibus; verum etiam ex documentis. Accedit, rei hujus in actis Romanis; ut pag. 314. retulimus esse memoriam, cum causa hujus cessionis, & circumstantiis; ut non videam, quî adulationis damnari debeat Illm. Istvanffius. *Christophorus Frangepani*, qua ratione ad Ludovicum venerit, pag. 315 recensuimus. Remanens in aula Regis, mortuo Ludovico, ad partes Zapollianas tractus est facile, sed *ad Varasdinum* cæsus. *Orlovich* demum, sive voluntate sua, sive ut missus a Ferdinando ad bellum illud, occisus ad Mohachium est. Debilissimum sane hinc est argumentum, Croatiam sub potestate remansisse Ludovici. Scimus quot numero præstantissimi viri, in subsequis Hungariæ, aut Sclavoniæ, vel Croatiæ habitis cum Turca bellis, aut interfuêre, aut cæcidêre ex Imperio, Bohemia, Austria &c. quis tamen fundatè concludet, ideo Austriam, Bohemiam, Imperium, Hungariæ Regibus, quamvis Austriacis, fuisse subjecta.

§. 3.

Memoriæ quædam Regni Sclavoniæ sub Ferdinando.

Sclavoniæ Banatum, sub Ludovico II Rege, *Franciscus de Battyan* consecutus fuerat, cum titulo: *Dalmatiæ Croatiæ & Sclavoniæ Bani.* Hîc intellecta Ludovici morte, *Generalem* continuo *congregationem* edixit. Variantibus in opinione atque animis, congregatis, constitutum fuerat: cum Croatia Dalmatiaque, sub clientella essent Ferdinandi, Hungari autem de Rege creando magnopere dissentirent, Regnum Sclavoniæ, in medio situatum, *Neutrale futurum.* Quia verò in hujusmodi neutralitate, suis viribus adversus Turcam semet defendere deberent, vires autem proprias impares animadvertissent; ideo *Thomam Kamenjan*, Romam ad *Papam Clementem*, qui Clissenses adjuverat, oratorem mittunt, ad referendos Regni Hungariæ casus, Sclavoniæ detegenda consilia, orandaque adversus Turcas auxilia subsidiaque. Oratore reverso, narranteque Pontificis excusationes, dum in conventu anni 1527 coalescere nequivissent, Episcopo Zagrabiensi *Simone Erdeudio*, potissimum urgente: postquam neutralitatem servare nequirent; à Regno autem Hungariæ scindi non deberent, ut *Joannem Zapolija*, electum coronatumque Hungariæ Regem agnoscerent. Sed Bathjianius Episcopo restitit, seséque pro Ferdinando declaravit. Disrupto per discordias conventu, pars adhæsit *Joanni*; pars Ferdinando. *Batthijanius* Posonium ad Mariam contendit, interfuitque Posoniensibus commitiis, partes secutus, suscipiénsque Ferdinandi. Secuti sunt Banum e Sclavonia: Valentinus Henningh, Töreck cognomine, Balthasar Banffi, Ludovicus Pecri, Valentinus Batthijan, Stephanus Giulai, pluresque coeteri. Partium vero Joannis Regis, fuêre *Christophorus Frangepani*, titulô Bani Dal. Croat. Sclav. à Rege Joanne decoratus, *Simon Erdeudius* Episcopus Zagrabiensis, Blagai, Zriny, Joannes Tahi Auranæ prior, Joannes Ernuszt alias Hampo, pluresque cœteri. Suadebat, Isthvanffiô teste, Regi suo Christophorus Frangepanes, ut extemplo Austriam Stiriamque aggrederentur; sed Rege renuente, *Franciscus Batthyán*, & *Ludovicus Pekri* Sclavoniam invaserunt, post cœsum ad *Varasdinum* Christophorum (Legendus Isthvanff. lib. 9 à pag. 90) Frangepanum. *Batthjianius* audito casu Frangepani, Crisium commitia Sclavonica indicit; ubi, Sclavonia Ferdinando semet subjecit, *suffragiis omnium concurrentibus* inquit Isthvanffius, *in partes Ferdinandi concessêre, Joanne Banffio & Simone Episcopo Zagrabiense exceptis, qui singulari pertinacia omnibus contemptis periculis, ab Joanne quamquam exule & inope avelli nullo modo potuêre.* Hanc quorundam è Sclavonia, ad Ferdinandum accessionem, firmat confirmatio facta anno 1528 per Ferdinandum Regis Ludovici de anno 1525 litterarum, quibus, *Joanni Ungnad*, & *Margaretæ Viduæ*, senioris Joannis Ungnad, ac ejus filiæ Elizabethæ, omnes & singulas pecunias *lucri Cameræ suæ*, & aliarum quarumlibet taxarum seu Contributionum suarum, Regnique sui Sclavoniæ ordinariarum & extraordinariarum, quæ ipsi, aut successoribus suis Regibus Hungariæ, ab incolis oppidi *Szamobor*, qualitercunque provenire deberent, remisit relaxavitque. Quin ex propensione sua, in easdem Margaritham & Elisabeth Ungnad, oppidanæ Szamobor communitati, sigillo proprio, & cæra viridis coloris, in sigillandis litteris, uti admisit. Hæc confirmavit Ferdinandus, ut dubitari nequeat, majorem Sclavoniæ partem, Ferdinando semet subjecisse. Quia nihilominus, fuêre quidam partium *Joannis de Zapolya.* Quæ hinc secutæ sunt clades, eum Hist. Eccl. Zagr. P. 1mæ à pag. 215 meminissemus, eas non repetimus, tum ibi; cum & apud Isthvanffium, &c, videndæ. Quæ demum propter *opinionum anarchiam*, omittere ibi oportuit, quæve deinde ad nostram devenêre notitiam, communicamus eruditis doctisque,

Litteræ tres Simonis Erdeud Episc. Zagrabiens.

I. Sigillum annullare minus, supra rotam, *cervus*, tum mitra Episcopalis. Epigraphe: „ *S. E. E. Z.* (a) Titulus: *Magnifico ac Strenuo viro, Dno Joanni Cutzijaner, Equiti aurato, & Capitaneo Provinciali Carniolæ, summoque Capitaneo Stiriæ, Carinthiæ, & ejusdem Carniole, Dno nobis honorando.*

„Magnifice Domine nobis honorandissime. Scribit nobis M.D.V. ad litteras ejus, omnia per nos pio sinceroque animo scripta. Tamen quædam non sine fuco & derisione Regie Mattis Dni sui clementissimi, conscripta sibi esse videntur propterea; quoniam a nobis idem Dominus, M.D. Vræ, inducias cum Turco icere affectâsse inscriberetur &c. Unde certiorem M.D.Vram esse volumus: nos, non ex animo duplici aut Matti Principum detrahere percupido, id perscripsisse, quod veritas habet; quippe qui semper decori & honesti fuisse reputavimus; *Principibus non maledicere*: sed ut veritas elucescat; nobisque impositam notam, pro nostra innocentia & sinceritate in illos reijciamus, qui nobis illam inurere toto conatu non extimuerunt. Ubi vero V.M.D. nos hortatur, ut relicto proposito nostro, nobis (pace M.D.Vræ dixerimus) falsò imposito: fidas auxiliaresque copias, contra hostem communem afferremus; si id faceremus, speraret in eliberatione dulcissime patriæ voti nos compotes fore. Et vehementi admiratione exclamat: quo tandem? nunquam Christianæ Religioni cognita perfidia? omnes nos sit adductura? quæ omnino facit, ut passim tot violentos impetus paciamur. Id profectò M.D.Vra, sanctè & religiosè edixit. Nam posteaquam Serenissimus Rex Ferdinandus Regnum Hungariæ obtinere, & in suam potestatem redigere est aggressus; tanta ruina & desolatio in Regnis *Hungariæ & Sclavoniæ* (*b*) facta est, ut paulo minor, quam per potentissimum Cœsarem Turcarum, anno superiore (*c*) patrata fuerit. Tot viri militares occubuerunt! quorum majores sangvine suo Regnum Hungariæ, & totam Christianam Rempublicam; immo & ipsi, ad hæc usque tempora, constanter & animo indefesso, tanquam scutum Christianitatis, a Turcis defenderunt, ut plures testimonio veridicorum, duobus his annis proximè decursis interierint, quam in clade Mohachiensi perierint. Quantam vero vastitatem Hyspani, copiæ Regis Ferdinandi, in celeberrimo Capitulo Ecclesiæ nostræ Zagrabiensis (*d*) anno priore fecerint! ipsa ruina docet. (*e*) Quod dein pagos & possessiones Ecclesiæ nostræ, & Dni Petri Erdeudi fratris nostri, hys diebus *Germani ex Zagrabia*, ac Ludovicus Pekry ex *Varasdino* combusserint (*f*) M.D.Vra, ex fide dignis intelligere poterit. Quæ omnia a Christiani nominis cultore, aliena esse videntur. Et quæ omnia protendunt desolationem potius hujus Regni, DD. Vestras, quam eliberationem ejus concupiscere. Nam *quicunque Principum spem firmam potiundi Regni habet, is, integerrimum & salvum Regnum esse velit.* Nos anno proxime transacto, dum pro salute & pace hujus Regni, cum dominis & amicis insurrexeramus, si libuisset omnia bona, partem Regis Ferdinandi tenentium, devastare & comburere poteramus. Sed quoniam id a Christiano alienum, & victori Principi damnosum fuisse reputavimus, facere noluimus; immo ne animo quidem concipere voluimus. Proinde M.D.Vra, suo prudentissimo consilio metiri dignetur: Quis tam eximiæ cladis & vastitatis bonorum, innoxiæ miseræ plebis, occasionem præbuerit? & præbere indies non cessat? Ubi dein M.D.Vra, nos ad oppidum *Rayn*, (*g*) sex miliaribus ut ipsa dicit, a Zagrabia distans, ad se vocat; sed & in quantum pacem patriæ ac bonum commune desyderamus; polliceturque assecurationem præstare. Unde nos credimus M.D. Vram syncero ex animo id desyderare quod scribit. Et nisi pacem patriæ, & commune bonum concupisceremus, nunquam tot nostras ad M.D.Vram daremus. Sed ut ingenuè fateamur: non is modus conciliandi boni publici esse debet; major enim libertas & Regnicolis & Nuncijs præstanda esset. Et potissimum licentia *Ludovici Pekry* omnia pro commodo privato impunè grassantis, cohibenda & corrigenda. Interim donec ultro citroque de his tractaretur & concluderetur (negotium enim hoc, in immensum jam pelagus prorepsit, quod uno nuncio, vel unicis epistolis componi, & ad optatum portum deduci non potest) idcirco M.D.Vra talem ex Zagrabia imponat modum, quò, (*h*) illius, ac aliorum desolationi hujus Regni, pro eorum animi libidine, & lucrò privato incumbentium, cohibeatur conatus trantisper; donec vel coram: vel per homines, de hoc bono publico, inter nos consultum: vel Deo Opt. Maximo annuente, conclusum fuerit. Scimus autem M.D.V. longe juniorem nobis esse, æquius & honestius esse putamus, ut M.D.Vra, ad nos,

ad Iva-

(*a*) id est Simon Erdeudi Episcopus Zagrabiensis. (*b*) nulla Croatiœ mentio, quia tota Ferdinando parebat. [c] nempe 1529. [d] consule p. 216. Hist. Ec. Zag. (*e*) turres Basilicæ Cathedr. Eccl. tum eversas narrant, quarum una nunc etiam desideratur, alteram, Franciscus Ergelius Ep. Zag. errexit. [f] arx Varasdinensis mortuo Ludovico, Ferdinando adhæsit. Ex hac cæsus Frangepanus Christophorus, haud attamen tum, sedes Generalis Varasdinensis fuit effecta. (g) Rayn Runa in Stiria inferiore ad Savum. [h] Vide infra Epistolas Civjtatis Mont. Græcen, Zagr.

„ *ad Ivanych* oppidum nostrum (i) venire dignetur. Nam Zagrabiæ hospitium M. D. Vræ,
„ ob illius vastitatem dare non valemus. Quod si facere volet, litteras *Salvi-conductus*, eidem elargiemur. Si vero hominem nostrum ad se venire velit, litteras assecurationis (ut prius quoque in alijs nostris scripsimus) M. D. Vra ad nos mittat, pro communi bono, salute patriæ utriusque; illum ad M. D. Vram mittere sumus paratissimi. M. D. Vra omnia agat, quæ patriæ utrique, & toti Christianæ Reipublicæ sunt profutura, & non nocitura. Quæ & bene valeat. Datum *Chasmæ (k)* tertia Junii M. D. XXX. *Simon Episcopus* Ecclesiæ *Zagrabiensis*. nec non Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ Banus. m. p.

(i) nunc oppidum hoc subest Generalatui. (k) Csasmam anno hoc tenuit Episcopus, Sed Capitulum Csasmense anno 1521 inde translatum, ut demonstrant monumenta Capituli, signanter inquisitiones tùm collectæ.

II. Sigilla bina, alterum Episcopi, supra descriptum; alterum familiæ Erdöedianæ, cum litt. *P. E.* hoc est: *Petrus Erdöedy*, estque uterque fratrum subscriptus. Titutus: *Magnifico Dno Joanni Cutzijaner, Capitaneo Provinciali Carniole, supremo vero Stiriæ, Carinthie & Carniole, amico nobis honorandmo.*

Generose ac Mfce D. & amice honorandissime, salutem & omnem felicitatem, *ad salutem Patriæ.* Accepimus litteras G. M. Vræ, quibus nunciata per Nobilem *Casparum Zayth de Francordia* (a) per nos intermissa G. M. Vra, in exordio suarum scribit. Sciat eadem, nos in omnibus nunciatibus nostris, pro toto posse nostro satisfecisse; feria enim 2. proxime transacta, speciales familiares nostros, Egregios *D. Balthasarem Hobethych*, anno superiori hujus Regni Proto-Notarium, (b) & D. *Georgium de Capolna*, ad possessionem *Oborovo* (c) ex opposito Castri *Selyn* (d) M. D. Stephani Deshazy, cum plena informatione transmisimus; qui, usque in hodiernum diem illic expectant: Nam D. Deshazy ad petitionem eorum, hominem in conspectum G. M. Vræ mittere non curavit, egrè ferens negotium per eandem inchoatum practicæ, & tractatibus ejus non esse concreditum. Quod quidem fassus est, respondens hominibus nostris, si negotium hoc fidei meæ commissum non est, ejus ego curam non geram. Cur autem ipsi progredi non sunt ausi, plurimas rationes coram G. M. Vra assignabunt. Hanc unam potissimum in præsentia aperiemus. Significaveramus *Ludovico Pekry*, litteras nos *Salvi conductus* cum G. M. V. conveniendi, ab eadem habere. Ille tamen palam edixit, quod salvum conductum G. M. Vræ, & contenta litterarum ejusdem, observare nollet; sed quibuscunque nostris nocere posset, nocere vellet. Qui, utriusque nostrum bona, & Capituli Ecclеæ Zagrabiensis nunc quoque depopulatur. Et non solum nostra, verum etiam miserorum nobilium. Quamobrem G. M. Vra propinquius veniat; & aliquam committivam ad suprascriptos homines nostros mittat, quæ illos, ad G. M. Vram usque, deducat. Parati sumus pro bono pacis & salutis patriæ omnium nostrum, denuò alias expensas nunciis nostris præstare; diem tantumodo & locum G. M. Vra perscribat: ubi? & quando constituet? ut die præfixo, in loco constituto, homines nostri, cum committiva ejusdem in conspectu G. M. Vræ constitui possent. Ubi autem de victoria a Deo immortali G. M. Vræ præstita scribit, gratulamur de prosperis successibus ejusdem. Annuat Dominus ut omnia ad exaltationem & prosperum statum Fidei Catholicæ Christianæ succedant. Commemorat dein G. M. Vra strenuos milites ipsius, eandem allocutus fuisse, de movendo bello in nos. Quod G. M. Vra respectu amicitiæ, qua potuit civilitate recusavit. Sperans idem nos in causa G. M. Vræ facturos. Credat G. M. Vra, nos omnia consilia nostra jn hanc solam rem hucusqne expendisse; pro hac unica re, tanta incommoda passos ut heæ patriæ nostræ, ab hostili gladio tutæ permanere potuissent, Quod Optimus opifex rerum, qui & ipse est scrutator cordium, apprimè novit. Et de hys non solum nosmetipsi; verum etiam cum *D. Despoto*, (e) qui hesterno die a nobis discessit, satis comsultavimus. Spem etiam ab Altissimo haberemus, deinceps conservandæ; modò tantæ insolentiæ, tantæ rapinæ Ludovici Pekri, quas ubique in toto hoc Regno enormiter patrat, occasionem malorum non essent allaturæ. Hac enim hora certificati sumus; quod Turci feria 2. & 3. proxime transacta, Provinciam totam *Rahowcze (f)* castri D. Ladislai More, usque S. Nicolaum igne & ferro devastarunt. Possessio autem ista *Szent-Niklos* duobus milliaribus distat a *bonis nostris Zalothnok*. omnes homines illarum partium in fuga sunt. Si altius

uuuu 2

(a) puto commercium litterarum innui. [b] Proto-Notarius iste, fuerit partis, partium Joannis Regis, quia in actis publicis Stephanus Henczeliffi de Petrovcz Regni Sclavoniæ Protonotarius reperitur [c) Oborovo nunc quoque possessio, ad & cis Savum, respectu Zagrabiæ. [d] Selyn Castrum trans Savum, quod confundi non debet cum Selyna. & Selyn olim ad Maranum. [e) vide Istvanff. [f) Rahovcze, si non est modernum Rohoncz, certe trans Dravum Muramque fuerit, ut contextus Epistolæ evincit. Quare ad Rakovecz hæc non trahenda, Neque Szent-Miklos pro Selyna interprætandum, at pro trans Dravano, huic enim Zalatnok bona Eppalia advicinabantur, non Selynæ szent-Miklos.

progressi sunt, nescimus; homo enim noster noluit ultra expectare. Cujus desolationis & ruinæ nemo alius causa est, nisi Ludovicus Pekry, qui familiares suos ad devastanda bona, *D. Joannis Banffi Palatini* (g) his diebus, ad homines D. Ladislai More transmiserat. Ejus nos, tantam rabiem deinceps pati non possumus, sed cum dominis & amicis nostris in hoc Regno, illius malefacta punire intendimus. Non excedemus tamen fines hujus Regni, neque dominia Serenissimi Regis Ferdinandi impediemus; modo ipsi causam non dederint aliquam, excedendi. In calce tandem litterarum adhortatur nos G. M. Vra, ut, citissimam relationem faceremus; eadem hora, qua allatæ G. M. Vræ, has scribi mandavimus. Eandem bene valere optamus. *Chasmæ* in Festo B. Mar. Magdalenæ M. D. XXX. *Simon* Epus Eccl. Zagrab. Dal. Croat. & Sclavoniæ Banus M. P. *Petrus Erdewdy* de Monyerokereek Comes Comitatus Castriferrei &c. m. p.

(g) Banffy Palatinus fuit Joannes Regis.

Huic Epistolæ, adscripta est notitia de litteris his, nempe: a *Marco Josepho a Perizhoff*, Inclytor. Carnioliæ Statuum Registratore, cum nullius momenti eas consideraret, tanquam privatorum ad privatum, ex tabulario Carnioliæ abjectas fuisse. A *Paulo deinde Puczl* Ordinis Cisterciensis, Monasterii Sitticensis Professo (ut ipse, manu sua notaret) receptas, D. Libero Baroni *Paulo Ritter* ab anno 1680 notissimo, & similium curioso investigatori, in signum amoris, & memoriam perennis amicitiæ, missas *Sitticiô* die 22. Octobris, anni 1705.

III. „Sigillum, Titulusque ut in priore. *Tenores sunt*: litteras Magnificentiæ Vræ „ ad nos datas plene intelleximus. Ad quarum contenta, is, Vblis fr. noster *Blasius de* „ *Bogdassa* Canonicus Eccl. nostræ, M. Vræ; nomine nostro respondebit. Cujus dictis & „ relatibus, rogamus M. V. fidem credentiæ, contemplatione nostri, adhibere velit. Habet „ insuper idem Mgr Blasius, aliquos casus Papales, pro quibus eum in urbem proficisci „ oportet. Supplicavit itaque nobis, quod ad amicos nostros in favorem sui, litteras nostras daremus; medio quarum eosdem rogaremus, qualiter sub id tempus treugarum, tutè „ & pacificè ire possit & reddire. Quare rogamus M. Vram, velit eidem suas dare lit„ teras, penes quas ipse, per Regiones M. Vræ subjectas, ire possit & redire. Faciet M. „ Vra, rem nobis, omni officio dignam. Quod & M. Vræ in similibus, vel etiam majori„ bus compensare studebimus. Datum in oppido nostro *Ivanych*, sexta Julii 1531. Simon „ Epus zagrabiensis, Regnorum Dal. Croat. Sclavoniæque Banus m. ppr.

Francisci de Batthyan Bani.

Sigillum cognosci bene nequit. *Titul. Magnifico Dno Joanni Koczijaner, militi aurato, Stiriæ Carinthiæ & Carniole Capitaneo Generali &c. Dno & amico nobis honorando.*

„ Mgfce Dne, & amice nobis honoran. salutem. Pridem quasdam Dominus *Collega* „ *noster*, (a) Regias ad nos miserat litteras sibi sonantes; quibus sua Mattas mandat: ut „ primo quoque tempore Vram M. D. conveniremus, & de Republica hujus miserrimi „ Regni invicem tractaremus. Licet prius V. M. D. superinde requisivissemus; nudius ter„ tius tamen domum applicuimus. Et cum necessitas urgeat nos, ut simul conveniamus, „ V. M. D. vehementissime petimus: In uno loco competente, velit nobiscum constitui. Non „ tamen longo itineri se dare possumus, cum & nos ipsi, & equi nostri nimium sint fessi. „ Bonum esset ut M. D. V. vel in *Breseсz*, (b) vel in *Ztubycza* (c) nos conveniret, nam „ his locis remotius ire nequimus. Celebrabimus die Sabbathi venturo *Warasdini quan*„ *dam Diætam* (d) quæ de necessitate erat celebranda; quam tribus diebus perficiemus, „ post sese sequentibus. Post cujus quidem Diætæ perfectionem, quemcunque diem M. D. „ V. præfixerit, sive tertium, sive quartum, ad quempiam locum præscriptorum; parati, „ erga V. M. D. proficiscemus. Rogamus tamen V. M. D. iterum, ne gravetur nos convenire; „ summa enim necessitas exquirit ut simul conveniamus. Quod si fortè Vra M. D. hanc no„ stram mutuam constitutionem distulerit, fortè nos cenvenire non poterit, super quo a „ V. M. D. optatam exspectamus relationem. Cœterum intelleximus pro certo, Vram M. D. „ Egr. *Joannem Vokozlavich*, Regiam ad rationem conduxisse. Cupivissemus certè, si nos „ illum potuissemus contentare. Sed solutio sinistra cogit nos familiares nostros veteres di„ mittere. Gratulamur certe, quod illum Vra conduxit M. D. Nos quidem probè, & re„ ctè, ac fideliter servivit; credimus & V. M. D. illum scire servire, dummodo illum V. M. D. „ probet; quem, ex animo Vræ M. D. commendamus. Quidquid ipse Vræ M. D. reservire

non

(a) Joan. videlicet Torquatus. [b] Brefecz hoc est Runa. [c] Ztubycza est in Comitatu Zagrabiensi arx Vetus, superior & inferior vocata. (d) sive congregationem generalem Sclavoniæ.

„ non posset, dummodo illum Vra M. D. non deserat, id nos, V.M.D. omni studio & ami-„ citia rependemus. Plura ipse Joannes Vokozlavich nomine nostro V.M.D. dicet; cujus di-„ ctis V.M.D. plene credat. Quam Altissimus felicissimè conservet. Ex Castro nostro *Gre-„ ben* (*e*) Feria 2da proxima, post diem Ascensionis Domini, Anno ejusdem 1530. Fran-„ ciscus de Batthyan Regnorum Dalm. Croat. & Sclavoniæ Banus. M. ppria.

(e) Greben, arx hodie deserta, in Comitatu Crisiensi supra Magierevo, Familiæ olim de Batthyán. Hodie ob cambium innitum, spectat ad Familiam DD. Comitum Erdöedy.

Tres Stephani Deeshazi de Szomszedvara Comitis Comitatus Comaromiensis.

Sigillum annulare in omnibus, ubi Leo erectus, tenens pedibus coronam. Titul: *Magnifico Dño Joanni Kothyaner Equiti aurato, Capitaneo Provinciali Carniole, supremo Stiriæ, Carinthiæ, & ejusdem Carniole Capitaneo, Dño nobis obsdmo.* Exordium ubivis: *Magnfce Dñe obsdme, post salutem & commendationem.*

„ I. Quoniam Regia Mattas D. noster gratiosissimus, specialem Judicem in negotiis nostris „ D.V.M. deputaverat; novit autem eadem, quæ? & quas oppressiones, injurias, damna, „ in fidelibus Provinciis R. Mattis passi fuerimus; & quæ etiam fidelia servitia nos exhi-„ buimus, & exhibemus modo quoque, R. Matti; hactenus & ab alys D.V. M. intelligere „ potuit. Præsertim verò quali auxilio fuerimus Civitati Regiæ Montis Græcensis, (a) tum „ pro introductione victualium; tumque aliarum rerum necessariarum, ut omnibus con-„ stat. Concludimus V. M. nisi auxilio Dei & nostro adfuissemus, maxima incommoda & „ damna R. Matti secuta fuissent, & huic Regno. Rogamus itaque D. V. M. quatenus ea-„ dem malo animo non habeat ex nobis: quod ita importune D.V.M. ex parte oppressio-„ num nostrarum sollicitemus. Dignetur D. V. M. nos, non oblivioni dare; at ut inter re-„ siduos fideles R. Mattis D. nostri gratiosssmi, D. V. M. nos in memoria habeat. Et de op-„ pressionibus damnisque nostris, ut, amissionum bonorum nostrorum Eadem D. V. M. re-„ cordetur. Nunc verè ita scribimus R. Matti, sicuti aly fideles servitores. Cœterum itidem „ D.V.M. rogamus: dignetur nobis litteras unas dare, in quibus, Eadem præcipiat omni-„ bus Capitaneis & stipendiarijs R. Mattis & alterius cujuscunque conditionis hominibus, „ quatenus ita libere bona nostra ne deprædarent atque devastarent. Satis enim jam ex om-„ nibus partibus deprædata sunt, uti D.V.M. hactenus intellexit; ut vix iam in servitys R. „ Mattis sese servare possimus unà cum servitoribus nostris; si D. V. M. nobis aliquo auxi-„ lio non adfuerit. Nunc verè qualem inspirationem, ille *Thomas Exhvonkwyth* oppres-„ sionis nostræ origo fuit contra nos, D.V.M. intelliget. Adhuc in contemptum nostri, Ca-„ stellanus de *Kontsky* (b) commisit omnibus colonis in provincia ejusdem Kontsky existen-„ tibus, ut eundem liberarent, tanquam propriam personam, Domini ipsorum. Conside-„ ret D. V. M. si talis debeat, defendi, qui contra dignitatem R. Mattis, authoritatemque „ D. V. M. ac libertatem totius Regni talia super nos facere ausus est. Reliqua, idem lator „ præsentium D. V. M. clarius dicet. Eandemque felicissimè valere optamus. Ex *Zomzed-„ war* (c) Feria 3. infra octavam Visitationis Mariæ 1530. Stephanus Deshazy de Zomzed-„ wara, Comes Comttus Comaromiensis. mppr.

(a) Montis Græcensis Zagrabiensis lib. R. Civitas. (b) Familia erat Kontsky, quæ defecit, tenuit arcem Konschina in Comitatu Varasdinensi, An ab arce hac? aut alia, vocet Castellanum, in obscuro est. (c) vulgo Szuszed, arx nunc deserta, Zagrabiâ versus occidentem distans horæ unius spatio.

II. „ Quæ & qualia damna hys elapsis diebus in Provincys R. Mattis Dñi nostri gratio-„ sissimi, per domesticos & extraneos Thurcos passi sumus, D.V.M. hactenus bene novit, „ nec indiget declaratione præstanda. Regia Mattas D. noster gratiosissimus D. V. M. depu-„ taverat; ut super damnis & injurys vulnerationibusque ac interfectionibus familiarum, per „ *Pwlyar* & complices suos factis, super nos judicium & justitiam administraretur. Rur-„ sus noviter malefactores illi *ex partibus Karinthie* (a) injurias nobis inferre conantur. „ Jam bona quæ habuimus in fidelibus Provincys suæ Mattis, amisimus; & in tantis com-„ promissionibus! Jam omnino desperavimus! Ex parte vero R. Mattis Dñi nostri gratio-„ sissimi adhuc nos majores facere dignetur. Si Wiennæ sua Mattas constituitur, ita, prout „ D. V. M. nobis scribit, petimus plurimum eandem D. V. M. subveniat nobis in pulveribus, „ si in alys D.V.M. non poterit; ne, quod Deus avertat, aliquod majus damnum patia-„ mur. Reliqua dicet iste lator præsentium D.V.M. clarius. Eamdemque D.V.M. felicissimè „ valere optamus. Ex castro nostro Zomzedvar, Sabato ante Festum B. Michaelis Archan-„ geli Anno 1530. Stephanus Deshazy de Zomzedwara Comes Comitat. Comarom, m. pria.

(a) Si prope Carinthiam bona non habuit Deshazius, qui illi fuerunt malefactores ex partibus Carinthiæ (nisi fors inde missi milites) non assequor

III. „ Jam sæpius ex parte oppressionum nostrarum; de statúque hujus miserrimi „ Regni D. V. M. scripsimus præsentia. Prout scripserat D. V. M. nobis, quod aliquibus „ pulveribus, provisionem faciet, iam tempus instat, si M. D. V. aliquas pixides, *Zakolos*, „ & aliquot pulveres mittere velit. Ex quo, iam in tantam desperationem incidimus, ut „ à nemine nisi solo DEO Optimo Maximo spem habeamus. Præsertim verò *recessus D.* „ *Katzianer Capitanei* (a) a D. Ludovico Pekry itidem Capitaneo, non parum desperatio- „ nis servitoribus, R. Mattis D. nostri gratiosissimi reliquit; hostibus autem animum & spem „ maximam attulit, prout nobis declaratur; & ex litteris ipsius D. Ludovici Pekry V. M. „ D. clarius intelliget. Et si commodè fieri poterit, cum Eadem V. M. D. pro concluden- „ do constitui, lucidiusque de omnibus rebus loqui, & tractare optamus. Ex castro nostro „ Zomzedwara, Dominico die, in Festo Dionysii 1530. Stephan. Deshazy de Zomzedwara „ Com. Comit. Comaromien. M. pria.

(a) Erasmi nempe Catzianer, Capitanei Bihachiensis, translati Trenchinium.

Stephano huic Deshazy, Ferdinandus anno 1529. plura Erdoediorum donaverat. Ex Archiv. Keglevichior. quo Deshaziana documenta devenisse, ex art. 43 anni 1542 deducitur, Ritterus notat & exscribit: *Nos Ferdinandus* &c. *memoriæ commendamus* &c. *Quod nos habentes respectum ad fidelia servitia, fidelis nostri Magf. Stephani Deshazy de Zomzedwara Consiliarij nostri* &c. *Castrum Chabragh in Hontensi, una cum curia nobilitari Selin in Barsiensi; & Been in Strigoniensi, alijsque Comitatibus, scilicet una cum omnibus pertinentijs suis, quod & quas Stephanus & Wolphangus Erdewdij tenuerunt & possederunt. Quæ tamen ex eo quod iidem Stephanus immemores fidei & fidelitatis suæ, quam secundum promissionem ipsorum nobis debebant, partes Joannis de Zapolya infidelis subditi nostri, secuti fuisse, ac omnia quæcunque potuerunt, contra nos, & fideles nostros perpetrasse, propterea que notam infidelitatis incurrisse dignoscuntur; ad nos, consequenterque collationem nostram Regiam &c. Datum in Civitate nostra Lincij in Festo B. Andreæ Apostoli, anno Dñi 1529. Regnorum nostrorum Bohemiæ IV. Hungariæ vero Tertio.*

Civitatis L. R. Montis Græcensis Zagrabiensis. In utraque sigillum Civitatis. Titulus: *Magnifico Dno, D. Joanni Kothyanner Capitaneo Generali Regiæ Mattis, ac Locumtenenti ejusdem, Dño nobis semper Obsdño.*

„ I. Spectabilis ac Masce Dñe, Dñe nobis semper obsdme. Post servitiorum nostrorum „ distinctam recommendationem. Peroptimè constat M. V. quod multorum hactenus omnes „ angustias, necessitates & tribulationes nostras, M. Vræ ad notitiam dedimus, quas iam „ plenarie uno anno patimur. Nec iam tandem a M. V. cujus protectioni hæc Civitas a Re- „ gia Matte specialiter deputata est, defensionem aliquam habere possumus, Et cujus spe „ ducti, omnia bona nostra penes fidelitatem Regiæ Mattis pro defensione hujus Civitatis „ exposuimus. Jam finaliter ulterius non possumus, ex quo nil habemus. Præterea pedites „ isti ex quo carent pecunijs, statim habita relatione M. Vræ discessissent, nisi *D. Petrus* „ *Rypreh*, eos, quoad à M. V. plenam habuerit relationem, in propriis expensis retinuis- „ set. Qui, nisi habuerint pecunias illico recedent, remoto omni dubio. Petimus igitur, & „ supplicamus: M. Vra dignetur nos liberare; & si defendere noluerit ad præsens, nos am- „ plius in hac Civitate remanere non possumus, sed cogemur hinc inde dispergi, per varias „ partes Regnorum Regiæ Mattis; nec ipsam civitatem defendere ulterius possumus. Qua- „ propter si aliquid huic Civitati contigerit, hoc unum est, quod M. Vra, nec coram Deo, „ nec coram Regia Matte, nobis imputare debebit, sed sibi ipsi. Intelleximus etiam, quod „ M. Vra expectat adventum Thurcarum: Qui, vel venient, vel non? Hic autem quotidie „ præ foribus Thurcas currimus; igitur potius istos propulsare dignetur. Nam hactenus, „ Si Magf. D. Ludovicus Pekry Supræmus Capitaneus equitum Regiæ Mattis nos non de- „ fendisset, nescimus taliter, quid contigisset huic Civitati. Igitur petimus ut M. V. nobis rescri- „ bat plenariam relationem, quidquid facere voluerit. Quam feliciter valere optamus. Da- „ tum in Civitate Montis Græcensis. Dominicâ ante Festum B. Margarethæ Virg. & Mart. „ Anno Dñi 1530. Judex ac tota Communitas Civitatis Montis Græcensis.

II. Titulus: *Spectabili ac Mgfco Dño Johanni Kothzijaner Supremo Capitaneo Provinciarum Regiæ Mattis, Dño nostro gratioso.*

„ Spectabilis ac Mgfce Dñe, Dne nobis semper gratiose. Post servitiorum nostrorum „ humillimam recommendationem. His misimus erga M. Vram, hos prudentes & cir- „ cumspectos Michaëlem litteratum Judicem seniorem, ac *Mathiam Skalyth* alias Decanum „ nostrum. Quibus in omnibus arduissimis negotijs nostris, & Civitatis Regiæ, D. M. Vræ „ verbotenus referrendis. Quare petimus M. Vram, qualiter dictis & relatibus ipsorum ple-

nam

„ nam & indubiam adhibere velit fidem creditivam; ipsósque ad nos cum optata remittere
„ relatione. Datum in Civitate Regia Montis Græcensis. Feria IV, ante Festum Baptistæ
„ anno Dñi 1530. Judex ac tota Communitas præfatæ Civitatis Montis Græcensis. (a)

(a) notatum aliena alteriúsve manu, Epistolas præmissas, & sequentes olim ad *D.* Katczianer datas, à *D.* Marco Josepho à Perlzhoff Registratore Provinciæ Carnioliæ, ut nullo usui Provinciæ servientes ex Tabullario illo abjectas, cum aliis pluribus, tanquam usui fors Croatiæ esse queuntes, aut ad minus curiositatem expleturas, mitti Illmo *D.* Paulo Ritter.

Litteræ diversorum

I. *Lucæ Szekel.* Sigillum, superne: L. SK. infra equus sagitta transfixus, erréctusque duobus pedibus. Titulus: *Egregio Dño Francisco Hagh, amico nobis charissimo.*

„ Egregie Dñe & amice nobis charissime, salutem. Significaveramus V. Egr. D. quod „ ante Carnis privii tempus circiter, transactum; fuimus cum Dño vestro, Dño *Paulo* „ *Crumpath* apud S. Martinum in montibus apud Strigoviam *(a)* constituti. Et eadem sua „ M. D. Vestri memor erat, rogavitque nos, ut de Vra præsentia inquisitionem haberemus, „ qualiter vobis succederet. Et ex tunc, suæ Magfctiæ, de statu & conditione Vra, statim „ significare possimus. Igitur petimus ut medio Vrarum litterarum nos certificare velit: „ quomodo vobis succedit? & in quo indigentiam habetis? ut nos Dño Vestro de hys, no- „ stris & vestris litteris significare possimus. Nam sua M. D. illius est intentionis, vobis sub- „ sidio adesse pecunijs sive aliis rebus quibus indigetis, tanquam fideli famulo. nos itaque in „ quibus vobis possumus complacere, prius etiam vobis inclinati. Petimus igitur Vram re- „ lationem quam totius; ut possumus Dño Vro mittamus. Tandem V. D. bene valere op- „ tamus. Ex Castro nostro *Ormosd.*, feria 6. ante Dominicam Reminiscere. Anno Dñi 1531. „ Lucas Záckl. Dñus in Ormosd m. p.

a) Strigova in Insula Muraköfz est, alia ad Dobrolin hodie sub Turca.

II. *Petri de Cinto.* Sigillum annulare minus. Apparet: caput quasi Pontificis. Titulus: *Magnificis, Generosis, Extrenuys, Excellmis, Egregjis Nobilibus Viris, Dominis ac Dominis Nostris observantissimis, Regiæ Mattis inferioris Haustriæ (a) Corregentibus in Viæna (b)*

„ Magnifici, Generosi, extrennui, Excellmi, Egregij, Nobiles Viri, Dñi ac Dñi no- „ stri observandissimi, & Regiæ Mattis inferioris Haustriæ Corregentes. Iterum Vris E- „ gregijs Magnificentijs scripsi narrando, extremam necessitatem, quam ista Insula (c) pa- „ tiebatur. Et quod nos nullatenus in illa manere poteramus, sine magno præjudicio illo- „ rum. Nunc humilliter exoro Vris Egregijs Magnificentijs dignentur nobis aliquod reme- „ dium dare; quia isti milites tota die, & universa Insula, clamant ad me, ut ego ab ea „ discedam. Et ego sine ordine V. M. non possum facere, sicut sæpe sæpius Magnificentiis „ Vris nunciavi. Et hoc faciendo evitabunt lamentationes, quas quotidie audiunt absque „ veritate. Quia necessitate rusticorum urgente, clamant quotidie, sine nostra causa. Et illi „ non possunt aliud facere; & nos hic esse, non est servitium Regiæ Mattis. Nec nos habe- „ mus prœmium hujusmodi. Datum Majar *(d)* 26 Septembris Anno Dñi 1531. Petrus de „ Cinto *(e)* M. pr.

(a) Austriæ. (b) Vienna. (c) Muraköfz vulgo Chakovecz. (d) ad Varasdinum, hodie Majerje (e) Militiæ Hispanicæ Officialis.

III. *Petri de Cinto.* Sigillum. Titulus: *Egregio ac Magnificentissimo, Clarissimo Viro, Dño Johanni Catzïner, Eques Auratus, Capitaneus Provincialis Carniole, Dño meo obsdmo.*

„ Egregie ac Magnificentissime Dñe, Dñe mihi observandissime. Salutem & amicitiam „ paratam. Ex litteris V. M. ac omnium nebulonum istius Insulæ, intelleximus calamita- „ tes istorum rusticorum, quas patiuntur, causa ipsorum Hispanorum; quia hic tandem de- „ morantur. Quas certe nos non ignoramus. Sed V. M. credat pro certo, quod nos hic „ manemus plus coacti, quam sponte. Et videndo maximam rationem istorum; & præcep- „ tum V. M. intimavimus extrenuys Viris, Dñis Consilio Vianæ, Regiæ Mattis Corregen- „ tibus; ut inspiciendo istas miserias, & quod non possunt plus sustentare, provideant lo- „ cum, ubi deinceps maneamus. Quia nos non volumus nostra voluntate istam Insulam „ plus fatigare. Et responso illorum accepto, videbimus quid in hac re poterimus facere; „ quia sicut animam salvare, desidero ab istis rusticis recedere. Et quia hic non sumus si- „ ne commissione; ita sine illa, non possumus recedere. Quod erit nobis gratissimum, & ma- „ xime, esse, in obsequium V. M, quia plus quam fratrem meum, prolato ore, cupio. Et „ ideo humiliter exoro V. M. ut quidquid voluerit, mihi præcipiat; quia libenter viribus „ & posse faciam. Et bene credo: Quod illi Egregii Dñi Consiliarii, videndo tantas excla- „ mationes, non poterunt aliud facere, nisi immediatè providere, quid debemus facere? Et

„ dum habuerimus responsiones, amore V.M. non manebimus hic, una hora. Illi qui Vræ
„ M. nunciaverunt: quod nostri Hispani, faciebant vim mulieribus, non dixerunt veritatem,
„ & ideo non debet illis dare creditum. Quia nos habemus consvetudinem defendendi mulie-
„ res, ut nullus audeat minimum impedimentum facere illis. Quod si præsumerent inten-
„ tare nos valde illos puniremus. Illi rustici qui pertulerunt litteras V.M. nolluerunt meas
„ tradere, propterea V.M. non habeat agitationes de hoc, quia nos omnibus responsum de-
„ dimus. Datis Majar, 26 Septembris Anno 1531. Petrus de Cinto. m. prop.

IV. *Georgii Kobazych de Brizovicza.*

Sigillum at non discernitur. Titulus: *Magnifico ac Generoso Dño, Dño Johanni Kaczijaner, Equiti Aurato, ac supremo Capitaneo Carniole &c. Dño mihi Gratiosissimo.*

„ Magfce ac Generose Dne, Dne mihi Grassime. Post mei ipsius, ac servitiorum meorum
„ humillimam recomendationem. Noverit Vra eadem M.D. Qualiter intellexi comisionem V.
„ M.D. ut ego venirem ad Labacum, & adstarem ibidem aliquo judicio. Quare sciat Vra M.D.
„ quod libenter venirem, sed modo non possum; quia hæc causa est: Videlicet ut frater carnalis,
„ nomine Petrus, nunc nimium infirmatur. 2dò ut de die in diem Thurcas exspectamus; quia di-
„ cunt (ut sine dubio veniunt) ad occupandum & expugnandum arces confines. Et signanter,
„ sic intellexi ut veniunt sub arcem meam (a) aut sub arce mea in vado, aliam arcem seu Ca-
„ stellum ædificabunt, & multa alia negotia habeo. Nihilominus tamen misi ad V.M. unum
„ *Procuratorem (b)* qui in persona mea judicio adstabit. Quare rogo humiliter V.M. ob in-
„ tuitu servitiorum meorum, ut dictum negotium nostrum, seu judicium Vræ eidem M. sit
„ commendatum; quia Vra eadem M. bene novit, ut nos orphani Vræ M. sumus. Nam &
„ pater meus Vræ M. bonus servitor fuit. Item sciat V.M.D. quia sæpius rogatum habui,
„ pro subsidio a M. Vra pro sustentatione arcis meæ, quæ est in magno periculo, omnibus
„ istis provinciis Croatiæ, cœterisque. Quia illum vadum, sub dicta arce Vra M. bene no-
„ vit, & qualis est. Quare iterum rogo V.M.D. ut Vra M. erga me, pro subsidio arcis pro-
„ videre velit. Quia si aliquid contigerit huic arci, quod Deus avertat, ne dicat V.M.D.
„ ut erit causa mea. Et rogo V.M.D. ut hos familiares meos, Vra eadem D. præsentare
„ velit, videlicet ut illis, unà mecum salarium dare velitis; sicuti cœteris stipendiariis Re-
„ giæ Mattis. Et Vra M.D. bene novit, quia pater meus semper fuit Regiæ Matti fidelis ser-
„ vitor; & ego ero, ac etiam Vræ M.D. Nam habeo litteras a Regia Matte, in quibus
„ promittit sua Majestas, ut quandocunque aliquos stipendiarios sua Mattas suscipiet, aut
„ ordinabit, ex tunc & nos associabit unà cum familiaribus nostris; & salarium præstet,
„ sicuti ex litteris Mattis suæ Vra eadem D. intelligere poterit, quas ad Vram M. mitto.
„ Et eandem V.M.D. feliciter valere opto; & me, una cum fratre meo Vræ. M.D. humil-
„ liter recommendo. Datum in *Klokoch*, feria 3. proxima post Festum Pentecostes. 1531.
„ Georgius Kobazych de Bryzovicza, servitor Vræ M.D.

a) Familiæ suæ arcem Kobazych vocatam, intelligit. [b] Procuratorem, accipere videtur pro mandatario potius, quam advocato.

Ex Epistolis præmissis metiri potes lector optime, quo in statu fuerat Regnum Sclavoniæ? Nunc residua quædam Regni hujus supersunt. Itaque

I. Quamvis Illm. Ritterus fateatur, semet in Camera Aulica Viennensi legisse, de anno 1533 *contra Simonem Eppum Zagrabiensem* Regales litteras, Item Joannis Regis de anno 1534 *Protectionales* pro *Margaretha Szekely* de Ormosd, relicta Joannis Banffy de Alsolendva, ne illa in universis bonis *Thomæ Montor* ubivis in Comitatu Szaladiensi existentibus, & per defectum ejus, ipsi collatis, turbetur; cum nihilominus neutras legissemus, num? & qualem eruditionem suppeditent? dicere nequimus. Ex Isthvanfio diximus, *Joannem Banffi* in Comitijs habitis, a Rege Joanne anno 1530, Palatinum dictum fuisse. Quem etiam Simon: Ep. Zagrab. epist. a superius Palatinum vocat. Hoc titulo diu gavisus non fuerat., dum 1534 *Margaretha* vidua sua exprimitur.

II. Rebus intra Ferdinandum atque Joannem de Zapolya accommodatis, testantibus *constitutionibus in Congregatione Generali universitatis Dominorum & Nobilium Regni Sclavoniæ, pro Festo Epiphaniarum Domini Anno 1538 Crisii celebrata editis*, & corpori juris insertis, in nova hac periodo, sequens deducitur gubernandæ Sclavoniæ ratio. 1. In usu Congregationum Generalium relictam fuisse, constitutiones testantur. 2. Confiniorum, Artiumque finitimarum administrationem, provisionemque penes Status Ordinesque Regni Sclavoniæ remansisse, fatæ demonstrant constitutiones. Enimvero Art. 7 Qualiter Arces perlustrandæ? disponitur. Articulo 9. *cœtera verò quæ ad fortificationem Confiniorum, ad excubias, ad vigilias, & custodiam Regni pertinere, & non manifestanda videbantur, commendavimus Dominis Banis.* Articulo 15 ordinantur victualia pro Confiniis.

Arti.

Art. 14 Loca depositionis ordinantur. 12 & 13 de curubus pro commeatu deducendo providetur; prouti & xi. de cura victualium. Articulo 6. de vectura machinarum bellicarum disponitur. 3. Quod officium Banorum? quod Capitanei Regni? hac ætate fuerit rectè deducitur. *Ad Regni Capitaneum* gentes, quæ a bonis dabantur, congregare, iisdemque præesse, atque in limitibus ad Turcarum excursiones invigilare pertinebat. Clara hæc sunt, ex articulis memoratis. Articulo II. *Unusquisque Dominorum ac Nobilium de singulis 36 Jobagionibus seu fumis - - pro custodia & tuitione Regni, singulum unum equitem bene armatum, galeatum, loricatum, clypeatum, & hastatum, per integri anni revolutionem in confinibus penes Capitaneum Regni, ubi Dñi Bani jusserint, continuo conservare debeant & teneantur.* Nullusque ab his equitibus eximitur, ibidem. Art. 3. Quod omnes Dñi Magnates, *gentes de bonis eorum* - - sub Capitaneum Regni dare debeant & teneantur. Art. 4. Quod Nobiles & Regnicolæ paratos se continuo ad bellum teneant, & juxta isthic descriptas necessitates, ipsi viritim, vel cum una quinta parte suorum rusticorum vel pleno numero, *armati insurgere, ac penes Capitaneum Regni, illo quo opus fuerit, & quo Domini Bani jusserint, sine mora proficisci debeant & teneantur.* Art. 5. Dum necessitas insurrectionis accesserit, D. Capitaneus Regni, accepta informatione, & commissione DD. Banorum, curet ad singulum Judicem Nobilium, unum specialem, ad idque idoneum hominem mittere, ut gentes per omnia remedia leventur. *Quas idem homo Dñi Capitanei, ad loca necessaria ducere debebit.* Horum consideratione, illa Matthiæ Regis dispositio pag. 283 relata, mutata fuerat. *Banorum officii erat,* quorumvis dispositio atque ordinatio, ut fati demonstrant Articuli. 4to. Contributio Regi oblata est Art. I. *de omnium bonis,* ita ut Rex dicare valeat: *Ut si suæ Matti visum fuerit, faciat denuò Regnum dicare.* Et demptis villicis ac præconibus, illisque, qui in domibus, allodiis, & curiis dominorum Nobilitaribus ac Nobilium residentiam faciunt, nemo immunis sit. Art. autem 25 pro diversis negotiis Regni, *Cassa privata & extraordinaria* constituitur, pro exolvendis debitis contractis, Oratoribus, Assessoribus item & Judicibus Nobilium, atque hæc: *de omnium tam dominorum, quam Nobilium bonis, ac etiam a Nobilibus unius sessionis, juxta numerum novissimæ dicationis exigantur, Et ad manus DD. Vicebanorum administrentur.* Itaque Vicebani hac ætate, *Perceptores* cassæ fuêre. Ordinantur plura cœtera, in articulis videnda. Reliqua inter ratiocinium de priori contributione, die & loco per D. Banum præfigendo, *quô & Regia Mattas, hominem suæ Mattis missura est.* Monetæ valor art. 26 designatur, & rebus precium.

Quia verò, sub Vladislao adhuc Rege, intra Clerum & Sæculares, *causa contributionis,* graviores emersissent discordiæ, nunc quoque has renovare incoârunt. Juvat Articulum 16 exscribere: *& quia tempore proximæ expeditionis, Personis etiam Ecclesiasticis parcere non poteramus, sed in eos quoque contributionem imposueramus, quam ad privatas Regni necessitates exponendam deputaveramus; Nunc autem intelligimus Regiam Mattem, Dominum nostrum gratiosum, ipsam Contributionem Personarum Ecclesiasticarum, aliter erogandam commisisse. Quare supplicandum est Regiæ Matti, ut sua Mattas dignetur contributionem illam, nobis exigendam, & ad Regni necessitates exponendam, concedere gratiosè. Interim autem donec a sua Matte exinde relationem veram obtinuerimus, universi Presbyteri ac Plebani, & aliæ Personæ Ecclesiasticæ, contributionem ipsam penes se conservare debeant.* Vetus hæc, perennisque dissensio, Regno huic perniciosissima est. Quis tot ejus describat vulnera? sub prætextu expeditionis, imposita erat Personis Ecclesiasticis contributio, quæ nihilominus ad privatas necessitates fuit deputata, haud verò ad publicas. Hinc Clerus, ut sub protectione Apostolici Regis sui, illam Cleri contributionem, ad Regis & publicum commodum errogandam exoraverat. Nunc etiam contribuit Clerus, ad erigenda reparandaque Præsidia. Regi in necessitatibus subvenit. Tot tantæque extant pro publico commodo, factæ a Clero fundationes, Familiæ plures elevatæ; Personarum Ecclesiasticarum facultates, ad sanguine junctos transeunt, nihilominus! - - -. Leges Ecclesiasticas Personas, iisdem gaudere definiunt Privilegiis, quibus cœteri Nobiles; si contribuere non repugnat Personas Ecclesiasticas? nescio qualiter salvari poterit de Nobilibus. Illa Cleri contributio, qualiter olim dispensata fuerit? Acta testantur publica. Egóve tacere mallo ac referre. Sane Ferdinandus de quibusvis informatus, non solum contributionem illam Cleri, non admisit, sed videns, quod pro Regni salute, calices cœteraque Basilicæ auri argentique, Zagrabiensis Ecclesia sibi submisisset, relatum pag. 303 Vladislai Regis privilegium. à Ludovico II Budæ in Festo Pentecostes Anno 1519 renovatum confirmatumque, ipse quoque transumpsit suisque confirmatoriis innovavit constabilivitque, ubi sequens conclusio: *Datum per manus Rñi in Christo Patris, Dñi Nicolai Olahi Archi-* yyyy eppi

eppi Eccl. Metropolitanæ Strigoniensis, ejusque ejusdem Comitis perpetui, Primatis Hungariæ, Legati nati, summi & Secretarii Cancellarii, & Consiliarii, ac Compatris Nostri; Fidelis nobis sincere dilecti. In Civitate nostra Archiducali Vienna, 2da die Mensis Novembris, Anno Dñi 1552. Regnorum nostrorum, Romani 22; aliorum vero 32. Venerabilibus in Christo Patribus, eodem Nicolao Olahi Archieppo Strigoniensi (Colocensi sede vacante) Antonio Verantio Agriensi: Matthia Brumano electo Zagrabiensi; Paulo Bornemisza Transilvaniensi, Francisco Forgacs electo Varadinensi, Georgio Draskovich Quinque Ecclesiarum, Paulo Gregorianecz Jauriensi, Andrea de Köves Vesprimiensi, (Chanadiensi sede vacante) Blasio de Varadino Petro Vaciensi: Praefato Paulo de Bornemisza Nitriensi (Bosnensi sede vacante) Joanne de Wyliak electo Tiniensi. Ecclesiarum Eppis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Item Spectabilibus & Magnificis, Comite Thoma de Nadasd, Regni Nostri Hungariæ Palatino, Judice Cumanorum Nostrorum, ac in Hungaria Locumtenente Nostro, nec non Comite perpetuo terræ Fogaras. Andrea de Bathor, Judice Curiæ nostræ; Stephano Dobo de Ruzka Vaivoda nostro Transilvaniensi, & Siculorum Comite. Petro Erdöedy de Monyorokerek Comite Montis Claudy, ac Regnorum Nostrorum Dal. Croat. & Sclavoniæ Bano; Nicolao Comite de Zrinio Tavernicorum; Francisco Tahy Agazonum; Stephano Banffi Dapiferorum; Joanne Dessőfi Curiæ Nostræ; Petro Macedoniay Cubiculariorum; Ladislao Banffi de Also Lendva Janitorum; & Christophoro de Batthyan Pincernarum nostrorum Regalium Magistris. Comite Eckio a Salmis & Nerobrorgh Comite Comitatus Posoniensis, cæterisque quamplurimis Regni nostri Hungariæ, Comitatus tenentibus & honores. Ferdinandus m. p. (loco sigilli) Nicolaus Olahus Archiep. Strigonien. m. p. Joannes Listhius m. p.

III. In memoratis constitutionibus *Banorum* est mentio. Post *Joannem Torquatum*, Andreas Eppus Tinniniensis, Regius Banalis fuit Locumtenens, *Franciscus* autem *de Batthyan* Banus. Resignavit Franciscus 1535, quia art. 50 anni 1536 habet: *Item in Regno Sclavoniæ, pro ejusdem Regni defensione & tranquillitate publica restituenda, & ut ibi quoque omnia suo ordine gerantur, Mattas Regia curabit mature de Bano præficiendo providere.* Error itaque est in Chronica Croatica, quæ resignationem ejus ponit ad annum 1537. Quo *Thomas de Nadásd*, & *Petrus Keglevich* ad Banatum sunt elevati, ut ideo in articulis Regni Sclavoniæ 1538 Banorum fit mentio. *Nadasdius* 1539 Jeszenoviczium recepit. Anno autem 1540, ad dignitatem Judicis Curiæ transiit, postea etiam Regni Hungariæ Palatinus effectus. *Keglevichius vero*, violens occupator bonorum effectus, Banatu privatus est, quin art. 43 anni 1542 proscriptus. Successit in Banatu *Nicolaus Comes a Zrinio*, anno 1541, qui *Csaktornya* Petrum Keglevichium 1546 expulit, & 1550 Insulam illam donatione Ferdinandi Regis obtinuit. Zrinio in Banatu successit 1557 *Petrus Erdoedy* de Monyorokerek. Deplorari satis nequeunt hæc tempora, quibus mutuæ vigebant cædes, bonorum occupationes: Turca interim Sclavoniam destruente, occupanteque ut ex Isthvanffio, Cronica item Croatica, aliisque videre est. Simon Eppus Zagrabiensis post reconciliationem cum Ferdinando bellabat cum Zriniis ad Vinodol, Keglevichius cum aliis, omnisque privatis rebus studuit, Patriæ & Regno consuluit nemo. En avaritiæ! invidiæque effectum. Teste Cronica Croatica *Simon Eppus Zagrabiensis*, obiit 1543 Chasmæ, Zagrabiam delatus, sepultusque in Cathedrali. Quare illud Hist. Eccl. Zagr. pag. 221 *Simon obiit, sed ubi ignotum? Prout & de sepulturæ loco?* corrigendum emendandumque. Interim facta superius de recepto Turcis Jeszenoviczio, quam ex litteris *Petri Erdöedij* Bani, accepimus notitiam, eam describimus. *Expositum est nobis in personis Egreg. Michaëlis Zempthei de Zempthe, nec non Generosæ Dñæ Barbaræ consortis Egr. Stephani Kapitanffi de Dresnicze, filiæ vero condam Joannis Zempthei fratris Carnalis & senioris, jam fati Michaelis Zempthei. Qualiter, cum his superioribus disturbiorum temporibus, videlicet post infelicem cladem Mohachiensem, ac in anno 1536 transacto, castrum dicti Michaelis Zempthei --- Jeszenovacz vocatum, inter flumina Savi & Un appellata, in Cottu Crisiensi existens, constructum, per Usumbegum Bosniensem Bassam, per vim expugnatum, & occupatum extitisset. Tandem circa Festum B. Colomani Martyris in anno D. 1537 nunc transacto præterito, egregii olim Joannis Subniszky in Ujvar, & alter Joannes Sidovalich vocati, in Zobotky castris nuncupatis, similiter dicti Michaelis Zempthey exponentis - - ipsorum Castellani & officiales per ipsos tunc ibidem, constituti, nec non miseri coloni eorundem, tum in pertinentiis Castri Jezenovacz vocati, jam per ipsos Turcas occupati & intercepti; quam etiam in tenutis & terris pertinentiisque nuncupatorum castrorum eorum Ujvar, ac Zabotky tunc commorantes cum Egregiis Andrea Zolthay provisore, & Nicolao similiter Zolthay, tunc Castella-*

nis

nis Magnifici condam Thomæ de Nadasd, ac Generosæ & Magfcæ Dñæ Ursulæ Kanisay consortis ejusdem Thomæ Nadasdy, Velika vocati in prædicto Cottu existentis habiti, per eosdem ibidem constitutos, ac etiam cum Egregio Marco Thomassovich, & condam Petro similiter Thomassovich, aliisque quam pluribus familiaribus servitoribus, nec non etiam populis & colonis eorundem D. Thomæ Nadasdy ac Dñæ Ursulæ Kanisay consortis ejusdem in oppido eorum similiter Velika - - commorantibus, mutua inter ipsos habita intelligentia, ad eliberationem & reobtentionem a præfatis Turcis dicti Castri - - Jeszenovacz, ad partem communem, sub hac condicione, videlicet: ut omnes res, & quæcunque bona Deo auxiliante in eliberatione & reobtentione dicti Castri Jeszenovacz vocati, capere & consequi possent, in duas rectas & æquales partes dividentes, quarum unam, ipsis D. Thomæ Nadasdy, & Dnæ Ursulæ Kanisay consorti ejusdem; alteram vero fato Michaeli Zempthei & fratribus suis cedere & dare deberent, simul conjurâsent - - - sicque simul conjunctis viribus, stipato milite, uno & concordi animo, dictum Castrum Jeszenovacz, tunc apud manus Turcarum habitum, viriliter aggressi; Deoque juvante & fortuna comite de manibus ipsorum Turcarum eripuissent, ac adepti & consecuti fuissent; ibidemque plures Turcas captivâssent & compræhendissent, inter quos duos specialiores & potiores Turcas, videlicet Thurhambegh Vilich, & Kivan Vaivoda vocatos, Præfectos scilicet ejusdem Castri captivassent, &c. Narrat deinde mox dictos Turcas pro sui eliberatione Nadasdio dedisse 3000 fl. auri puri Thurham Beghum, Kivan vero Vaivodam 500 fl. Hungar. a quibus portio pactata Zemptheis non obtigisset. lineæ - - - notæ sunt omissorum a nobis verborum, quæ ad historiam nil conferunt.

IV. Quamvis Ferdinandus, arces confiniaque Sclavoniæ statibus, providenda gubernandaque admisisset; videns nihilominus eorum discordias atque avaritias; Turcarum item progressus & depopulationes, accedentibus etiam Sclavoniæ precibus, confinia erexit, providendaque suscepit. Itaque *Capronczam, Gyurgievecz, Csasmam* &c. implevit militia, positumque fundamentum Generalatui, dicto postea Varasdinensi. Hæc post annum 1546 evenisse credo. Confinia illa sub Regni fuisse provisione & cura, articuli 1538 evincunt, ubi *Veröcze* & in *Velika* depositoria Regni statuuntur. Articulus quoque 43, anni 1542, perhibet demonstratque Capronczam a Keglevichio occupatam fuisse, quia ipse 1546 a Nicolao Zrinio, & Luca Szekell castigatus fuisset, receptione occupatarum arcium, puto post annum hunc, Præsidia isthic Regia erecta. Sane in extractu monumentorum Regni lego: *1550 Mandatum Ferdinandi, ad Georgium Tompa Quinque Ecclesiensem, Matthiam Zaberdinum Tinninienſem Episcopos; Lucam item Szekell de Kevend, gentium Provinciarum Stiriæ & Carinthiæ in Regno Sclavoniæ Capitaneum; Paulum de Patka Vice Comitem Comitatus Varasdinensis directum, ut finitis metarum rectificationibus* (virtute videlicet articulorum 63. *1548* & 44 ac 45. 46, anni *1550*) *atque completis differentiis, tam Nobilium campi Zagrabiensis, quam Comitis a Zrinio Bani, ratione Castri Lukavecz, fassiones testium recipiant, ubi una Nobilibus campi Zagrabiensis, adversus dictum Banum salvumn conductum tribuit.* Proinde dum 1550 Lucas Szekel Capitaneus fuit Gentium Provinciarum Stiriæ, & Carinthiæ (quod nempe ab his Provinciis solverentur Præsidiarii) *in Regno Sclavoniæ*, concludo: post 1546 Confinia illa inchoâsse. Evincit hoc 43 anni 1546, quem in confirmationem anteriorum pag. 332 ex Jovio relatorum *de induciis*, describimus. *Quod Majestas Regia defensioni Regni Sclavoniæ mature prospiciat, & inter cætera, tum D. Bano solutionem subinde fieri curet, ut ipse cum suis gentibus præsto semper ad defensionem, quocunque opus fuerit, esse queat. Tum verò aliis quoque Dominis ac Nobilibus Croatis, quibus in confiniis bona sunt, nec propter excursiones continuas Turcarum, quas sub præsentibus induciis* (NB.) *crebriores quam antea faciunt, agros colere, vel sese aliter ex propriis redditibus sustentare possunt, de solutione aliqua provideat, ut & hi in defensionem illorum Regnorum præsto sint.* Profectò ad hæc tempora, refferri debere, *Capronczensem Capitaneum*, demonstrant Civitatis Lib. Reg Capronczensis documenta, quæ Magistratus illius, in res litterarias propensione, ut accepimus; ita eruditis doctisque communicamus. Itaque.

I. „ Nos Ferdinandus Divinâ favente clementiâ Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ,
„ Rex, semper Augustus; Infans Hispaniarum, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ &c.
„ Fideli nostro Magnifico Lucæ Sekell de Köwend, Libero Domino in Ormosd, & *Præfe-*
„ *cto nostro in Kaproncza* moderno, futurisque pro tempore constituendis, salutem & gratiam.
„ Expositum est Matti nostræ, in personis fidelium nostrorum circumspectorum Civium &
„ incolarum, oppidi nostri Capronecza: Quomodo Tu, terras tam cultas, quam incultas,
„ & prata, hospitalis Kapronczensis; ac Sacelli B. Mariæ Uirginis, in eodem oppido fun-

 dato.

„ datorum, in sustentationem pauperum, & Rectoris Altaris ejusdem Sacelli, destinatas;
„ pro te, & ad *Castellum nostrum Caproncza*, in præjudicium ipsorum Civium occupâsses,
„ atque tolli fecisses, fructumque earundem, *iam ab aliquot annis* percepisses, & nunc
„ quoque perciperes: paratum tamen te offerres, ut ad commissionem nostram, in ipso ne-
„ gotio, sicut & in aliis id ageres, quod tibi faciendum committeremus; cum & oppidum
„ & Castellum ipsum, cum omnibus pertinentijs, ad nos directe pertineat. Quare cum ju-
„ stum sit terras arabiles & prata, coeteraque ad præfatum hospitale, & Rectoratum Alta-
„ ris pertinentia, in eum usum convertere, in quem sunt donata & deputata: Ipsique *Ci-
„ ves jus patronatus* habere dicantur; Fidelitati tuæ, harum serie firmiter committimus &
„ mandamus: quatenus acceptis præsentibus, præscriptas terras arabiles & prata, coetera-
„ que eo pertinentia, memoratis Civibus, & ad manus eorundem, dare & assignare, sine
„ ulteriori dilatione, debeas. Commisimus autem Civibus ipsis firmissimè, ut fructum &
„ utilitatem dictarum terrarum, & aliarum pertinentiarum, non in proprium commodum,
„ sed in usum Rectoris, hospitatis & Sacelli præfati, ac pauperum, pro ratione proventu-
„ um, sustentationem, convertere debeant. Quod si ipsi fortasse facere negligerent; Tibi, &
„ futuris Præfectis committimus; ut nos super ea re, informare debeatis. Secus non factu-
„ ri. Præsentibus perlectis, exhibenti restituendis. Datum Viennæ 16 die, Mensis Martii,
„ Anno Dñi 1556.

II. „ Nos Ferdinandus &c. (*ut in superiore*) Fideli nostro Magnifico Lucæ Szekel
„ de Köwend, Libero domino in Ormosd, & *Præfecto ac Capitaneo nostro in Kapron-
„ cza*, salutem & gratiam. Expositum est Matti Nostri in Personis fidelium nostrorum
„ circumspectorum Civium & inhabitatorum oppidi nostri Kaproncza, quomodo Tu, & Ca-
„ stellanus Tuus, quem in Castello nostro Kaproncza haberes, præfatos Cives prohiberetis,
„ ne ligna tam ad focum, quam ædificia apta, ex Castrensibus sylvis, & aliis quoque vi-
„ cinis, secare, & vehere auderent. Itemque præfatos Cives *a piscatione fossæ Civitatis, in
„ cujus reparatione, pro tertia parte ipsi quoque laborâssent;* contra antiquam eorum
„ consuetudinem & libertatem, sub poena prohiberetis. Itemque certas sessiones Civiles, in
„ ipso oppido existentes, & terras ad easdem pertinentes, ad castrum præfatum occupari
„ fecisses; censum nihilominus ratione earundem sessionum provenire debentem, exigi fa-
„ ceres. Item quod terras extirpatitias in quibus sylva Civitatis præfuisset, in præjudicium
„ ipsorum Civium occupatas, ad castrum possideres. Supplicatum itaque est Matti nostræ,
„ in personis omnium Civium & inhabitatorum prædicti oppidi nostri Kapronoza; ut eis-
„ dem super præmissis articulis, de opportuno juris & justitiæ remedio clementer provide-
„ re dignaremur. Cum autem in singulis præscriptis articulis, præfati Cives justum petant;
„ Nobisque placeat, ut ipsi Cives requisito Castellano, ex sylvis tam Castrensibus, quam
„ aliis vicinis, tam ad ignem, quàm ædificia, pro eorum usu libere utantur; modo ne li-
„ gna ipsa divendant, aut dissipent: Item cum illud quoque justum sit, ut ipsi a piscatio-
„ ne fossæ Civitatis non prohibeantur, Placet nobis, ut ea pars fossæ, quæ castrum circum-
„ dat, castrensibus integra relinquatur; reliqua vero pars, scilicet ea, quæ oppidum am-
„ bit, solis civibus piscanda relinquatur. Item cum illud quoque Nobis probetur, ut ratio-
„ ne sessionum Civilium, ad castrum præfatum occupatarum, Cives ipsi nihil contribuant;
„ sed in ea parte Census ordinarius diminuatur, & ipsi Cives supportentur. Postremo cum
„ terras quoque extirpatitias ad ipsos pertinentes, remittere æquum sit; ut videlicet ipsi
„ tanquam legitimi possessores, fructus & utilitates ex iisdem provenientes, capere possint;
„ Fidelitati Vræ harum serie firmissimè committimus & mandamus: quatenus supradictis
„ omnibus articulis, nostræ præscriptæ voluntati ac deliberationi, omni excusatione postpo-
„ sita, te accomodare, eamque observare debeas & tenearis. Secus non facturus. Præsen-
„ tibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum Viennæ 16. Martii, Anno Dni 1556.

III. „ Ferdinandus Divina favente clementia &c. (*uti superius*) Fideli nostro Magni-
„ fico Lucæ Szekell de Köwend, salutem & gratiam. Expositum est Matti Nostræ, in per-
„ sona fidelium nostrorum, circumspectorum Judicis, & juratorum Civium, totiusque com-
„ munitatis oppidi nostri Kapronoza; Quomodo superioribus temporibus, jussu Serenissimi
„ Principis Maximiliani, Regis Bohemiæ &c. Filii nostri charissimi, claves portarum præ-
„ dicti oppidi Kapronczà, per ipsos cives ab antiquo conservatas, Tu adimi fecisses; & per Castel-
„ lanum in Castello conservari etiamnum faceres; idque sine ipsorum præjudicio & infamia qua-
„ dam, fieri non posset: neque id ipsum commeruissent, cum à principio felicis nostri Regi-
„ minis, semper cum summa fidelitate & constantia Matti nostræ serviviffent; prout nunc
„ quoque in custodiendo illo oppido non sine damnis eorum servirent. Propterea supplica-
„ tum est Matti nostræ, quod dignaremur, considerata ipsorum fidelitate prædictas claves,
„ denuò ad manus eorum dare, & consignari facere. Cum autem non sit iniquum eos con-

serva-

„ servare claves, qui portarum quoque custodiæ de die curam habent, & hactenus semper „ fideliter eas claves conservarunt, Fidelitati Tuæ harum serie firmiter committimus & „ mandamus: quatenus acceptis præsentibus, præfatas claves portarum dicti oppidi Ka- „ proncza ad manus Judicis & juratorum, prout antiqua consvetudo fuit, dare & assigna- „ re debeas; ita tamen quod ipsi cives, hora consveta & commoda, prædictas portas claude- „ re, & apperire curent. Cui quidem clausioni & apertioni portarum, ut unus ex Castren- „ sibus servitoribus adhibeatur, & ne sine homine per Castellanum ad id deputato, portæ „ aperiantur vel claudantur, committimus. Secus non facturus. Præsentibus perlectis, ex- „ hibentij restitutis. Datum Viennæ 17 die Martii, Anno Dñi 1556.

Constitutiones resolutionesque Regiæ, in tribus relatis rescriptis contentæ, Anno 1558 Die 29 Aprilis per ipsum Ferdinandum I sunt confirmatæ, & in formam Privilegii redactæ, per expeditionem Excel. Regiæ Cancellariæ Hungar. Per manus Rmi in Christo Patris Dñi Nicolai Olahi Archieppi Eccl. Strigoniensis, cum Prælatorum Baronumque Regni insertione. Qui quia idem essent, qui supra pag. 362 in Privilegio Ecclesiæ Zagrabiensis; ideo iterum eos non exscribimus. Differentiam unice notamus. Hic, post annos Regnorum, additum: *Electionis verò nostræ Imperialis, Primo.* Item *Paulo Bornemiza Transilvaniensi, & gubernatore Nitriensi.* Francisco Forgach additum *de Gimes.* Palatino Nadasd, post terræ Fogaras: *ac Comite Castri Ferrei.* Hæc præmissa, confirmata sunt, per Reges Maximilianum, Rudolphum, Leopoldum. Demonstrant autem, quæ superius commentabamur, nempe: post 1546 Præsidiariam militiam, Capronczam & per Crisiensem Comitatum esse introductam, Confiniaque illa instituta, postquam Status providere nequivissent. Addimus hic Matthiæ II resolutionem.

„ Matthias Dei gratia Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Comes Tyrolis &c. Uni- „ versis & singulis Generalibus, Capitaneis, & Vice Capitaneis, præsentibus & futuris, in „ Civitate Kaproncza constitutis, & constituendis, præsentes visuris, salutem & grati- „ am. Informati sumus, esse non nullos, inter milites suæ Mattis Cæsareæ, Capitaneatui „ & ductui vestro subjectos, qui quamvis domos, agros, prata, fœnilia, hortos, & alia bona „ civilia, in fundis ipsius Civitatis habeant; nulla tamen onera Civilia, eorundem fundo- „ rum ratione, in medium Civium præstare aut contribuere volunt. Quia vero communis „ omnium ea est justitia, & observata ubique lex & consuetudo, ut quicunque dominorum „ & Nobilium, aut alterius status hominum, bona ejusmodi civilia, in aliqua Civitatum „ habeat, ratione eorundem onera quoque civilia, subire debeat. Idcirco hortamur vos & „ requirimus, *ac authoritate Sacræ Cæsareæ Regiæque Mattis, qua fungimnr, vobis* „ *committimus & mandamus*: ut omnes & singulos, qui talium Civilium fundorum, qua- „ cunque ratione aquisitorum, possessione gaudent; ad singula etiam & quævis onera, & „ jurisdictionem quoque Civilem, ratione eorundem fundorum, ferenda & subeundam, co- „ gere & compellere debeatis & teneamini. Secus non facturi. Præsentibus perlectis, exhi- „ benti restitutis. Datum Posonii, 9 Die Mensis Martii, Anno Dñi 1595. *Matthias m.p.*
„ Locus Sigilli, *Lippay m.p.*

Hujus decreti justitiam agnovit S. R. I. Comes *Æneas de Caprara*, Campi Mareschallus, & Generalatus Varasdinensis Supremus Commendans, qui extradato Civitati decreto, Varasdini Die 25 Novembris 1688 emanato, Præsidii Caproncensi Commendantibus, hoc observandum strictissimè committit. Cœterum sub Ferdinando I. *Præfectum Capitaneumque tantum* Capronczæ fuisse, superiora testantur, sub Rudolpho autem, jam & *Generales*; ait enim Matthias: *Generalibus, Capitaneis, & Vice Capitaneis -.- in Civitate Kaproncza constitutis.* Proinde Varasdinum, anno 1596 occupatum, ut hist. Eccl. Zag. pag. 305, Kapronczà fuisse putamus.

V. *Nicolaus Zrinius Banus*, Statim atque Insula Muraköśz potitus fuerat, *Fluvium Dravum* per terras aliorum ducere procuravit, ut Insulæ territorium extendat. Facto hoc controversiam necdum terminatam, *molestamque Dicasteriis Regiis*, vicinis item ibi Commitatibus, causavit. Hæc ex communicato nobis, a quodam privato, authographo, a nobis viso, examinato, ac sincerè hic descripto, paterent. Est autem tenoris sequentis:

„ Ferdinandus Divina favente clementia, Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ &c. Rex, „ semper Augustus. Infans Hispaniarum, Archidux Austriæ &c. Fideli nostro, Spectabili „ & Magnifico Comiti Nicolao de Zrynyo, Regnorum Nostrorum Dalmatiæ Croatiæ & „ Sclavoniæ Bano, salutem, & gratiam. Expositum est Majestati nostræ, in personis No- „ bilium Pauli Brepich, Joannis Crywlay, Nicolai Petthaky, Joannis Budor de Atthak; „ Stephani Georgii, Blasii de Bogachowcz, Joannis Chyrka, Akaczy Brestoczi, alterius A- „ kaczy de Chanyowcz, Dominæ Claræ relictæ quondam Nobilis Viti de Emrehowcz,

„ Joannis Berkovych, Dorotheæ relictæ quondam Nicolai Kereczky, Francisci Kizelyricza de Chanyowcz, relictæ Dominæ Margarethæ de eadem Chanyowcz, Nobilis Mathiæ Haramya, ac aliorum certorum Nobilium penes *Flumen Dravum* commorantium, gravi cum querella: Qualiter tu, non curata ipsorum exponentium antiqua libertate & prærogativa, quibus veri Nobiles ubique in Regnis nostris uti solent; missis & destinatis quam pluribus hominibus tuis, & instrumentis ad id necessariis, qui, *fluminis Dravi* vehementissimi, cursum ac meatum per residentias colonorum, præfatorum exponentium; propter Tuum, & colonorum tuorum, futurum commodum; ipsorum autem exponentium damnum magnum, derivare & dirigere deberent. Nunc quoque iterum novo mandato generaliter ad universos intra *Drawum & Muram fluvios* commorantes colonos tuos, dato ipsis sub poena amissionis omnium bonorum, serio id ipsum commisisses; & ipsis præcepisses, ut in alio certo loco per te illis deputato, ejusdem fluminis Dravi cursum, meatumque; recta ad eorundem exponentium terras ac bona, transmitteres; in præjudicium & damnum libertatis ipsorum exponentium, maximum. Cum autem ex debito nostri Regii officii teneamur: fidelium subditorum nostrorum antiquis libertatibus & prærogativis suis, clementer providere; fidelitati tuæ committimus & mandamus firmiter: quatenus acceptis præsentibus, & præmissis ut præfertur stantibus & se habentibus; a præfati fluminis Dravi, certi sui cursus derivatione, quæ ipsis exponentibus, & colonorum ipsorum victui, maximum & irreparabile damnum inferre possit, & Tu te ipse abstineas, & tuos prohibere omnino debeas ac tenearis; dictosque Nobiles exponentes, contra eorum jura ac libertates damno afficere nullatenus præsumas. Secus non facturus. præsentibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum Viennæ, decima octava die, mensis Junii, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo primo. *Ferdinandus M. P.* Sigillum impressum Regium. *Nicolaus Olahus E. Agriensis m. pp.*

VI. Ferdinandus accepta Confiniorum cura, inferiore item Sclavonia amissa, cum arctatam vidisset superiorem Sclavoniam, cognovisset item hanc Hungariæ ab olim fuisse conjunctam, atque illius Ducatum anno 1548, Sclavoniam ad Dietam invitat Hungaricam, ita enim extractus: *1548. Regales Ferdinandi, ut ad celebrandam Festô S. Georgii Diætam, e sui medio aliquos cum plena informatione mittant, hortatur.* Hæc Diæta prorogata fuerit, cum decretum publicum ad Festum Lucæ celebratam testetur. In eadem art. 46 constituitur, ut *tam in Sclavonia quam in Hungaria*, castella noviter erecta diruantur. In sequentibus quoque Diætarum articulis, de Sclavonia ordinationes legere est; Verum *Croatiæ* nulla mentio. Hoc tum inde evenit, quod repleta fuerit milite, confiniariaque effecta: hinc à militari præfectura dependebat; cùm &; quod pars ejus residua, quæ confiniis applicata non fuerat, potissimum Frangepaniorum dominiis constabat; Hi autem, secundum immunitates Regum Hungariæ veteres, quamvis Banorum jurisdictionem deprecabantur, inhærebantque veteri usui, se ultra Dravum ire non obligari. Sane Croatiæ nuncios ad Diætas Hungariæ, anteriori etiam Periodo, aliquando ivisse, non eruimus. Comites Croatiæ, ut membra Diætis adstitisse, sæpiusque causâsse molestias, certum est; Verum *Regni Croatiæ* nomine, ut corporis Reipublicæ, nuncios aliquando in Diætis fuisse, eruere nequivimus. Hac porro Periodo, vel vocatos extitisse Croatas, Diætales articuli nullum præbent, arguendi argumentum, memoratus enim art. 43. anni 1546, ubi Nobilibus Croatis dandum ordinatur stipendium, ad preces Nunciorum Croatiæ, quod conditus fuerit, non exprimit. Quin Epistolæ superiores, ut *Georgii Kobasych*, *Stephani Deshazij* prima, *Andreæ* Eppi Tininiensis pag. 340, tertia; *Simonis* quoque Eppi Modrussiensis a pag. 338, documentum denique pag. 291 exscriptum, evincunt manifestè, etiam in privatorum causis, *in Croatia*, aliam fuisse Ferdinandi dispositionem, hancve hæreditariis Provinciis suis, quodammodo vel adjectam fuisse, vel addici quæsitam. Sane Croaticas illas oras, jam Labaci in Carniolia, jam Græcii, jus justitiamque quæsivisse, extra dubitationem est. *In rebus* nihilominus *publicis*, quandam connexionem, partes illas Croatiæ cum Sclavonia coluisse, dubitari non potest; hoc enim & *Joannis Torquati* epistolæ evincunt, & dispositio *Sclavoniæ Statuum*, de illis Croatiæ partibus. Anno 1567 (ut Hist. Eccl. Zagr. p. 263) ad munitionem Castri oppidique *Czettin*, item castri *Tersact* dispositiones in comitiis Sclavonicis factæ sunt, immo, *Nicolaus Kerchelich in Vice Comitem* partium illarum, fuit constitutus. Residua Ferdinandi, *ut publicum* respiciunt, ex Isthvanffio, Velejo Ursino, aliisque petenda, haud neglectis *Decretis suis publicis*, in corpore juris contentis; ut vero *privatos* attingunt, etiam in his Regionibus, cum instituti non sint nostri, perlubenter ab aliis describenda, illustrandaque, relinquimus.

§ 4.

§. 4.

Præmissis quibusdam Reflexionibus, Ferdinandi I, Gubernationis Sacræ Regni Coronæ; epistolæ quædam; instrumenta Item impignorationis XIII oppidorum Scepusiensium cum accessoriis; Donatio quoque Joanni de Maroth elargita; ad illustrandam Hungariæ historiam, doctis eruditisque viris communicantur.

IN nova hac Hungariæ Regni Periodo, quod qualéve sistema? adeoque gubernandæ Reipublicæ *fundamentalis ratio*, quæ introducta assumptáque extiterit? contendendum esse, ut cognoscatur; ab omni confusionum in Republica osore, admittendum credo. Nos, ex decretis Ferdinandi publicis, cœteris quoque adminiculis, *Sistema hoc fundamentale* confecimus quidem; attamen cum hæc, quivis præstare possit, cum ideo; tum etiam ex motivis aliis, sistema hoc non refferimus, Reflexiones nihilominus sequentes, ob scriptores nostros, Diætalesque ipsos articulos, ponere visum est. Itaque I. Ferdinandum, *Majestatem Regiam* (quæ sub Vladislao atque Ludovico, quo loco fuerit? Decreta eorundem demonstrant) debito restituisse ordini, Decreta Ferdinandi evincunt. Omissis decretis primis, tanquam a parte illa, quæ Ferdinando devota erat, profluentibus; Anni 1542 art. 9. manifestum hoc reddit. Si dixeris, nec anno 1542 coaluisse status, testantibus articulis 1. 11. 17. 25. &c. ego non contendam. At mihi indubitatum est, ab anno 1547, Ferdinandum ab omnibus habitum fuisse, pro vero indubitatoque Rege. Enimvero fati anni art. V. oratur Majestas sua, ut vel ipsa in Ungaria maneat, vel Maximilianum sui loco relinquat, motivum precum exponitur; *Nam cum sese ordines & status Regni non solum Majestati suæ, sed etiam suorum hæredum imperio & potestati in omne tempus subdiderint, non minori fide, studio atque observantia ab omnibus ordinibus & statibus, illi in Hungaria permanenti parebitur, quam ipsi personæ suæ Mattis.* Anni 1548 art. 14. *debitam ab omnibus obedientiam præstari debere*, Regiæ Matti agnoscitur, ac ut inobedientes Mattas Regia, *tanquam verus Rex Ungariæ, ordinaria authoritate sua, pro merito cujusque puniat*, statuitur. Anno quoque 1550 art. 1. Iidem *Ordines & status Regni ea, quâ fideles & obedientes subditos decet humilitate & submissione - - ingenteque prosequuntur gratiarum actione, ac sese vitam & fortunas suas pro sua Matte, ejusque serenissimis liberis, in omne tempus profundere offerunt paratos.* Ut ex his, cœterisque; constaret ab anno 1547, Ferdinandum pro vero Rege, ab universis statibus Ordinibusque habitum fuisse, *Transilvania cum reliquis Regni partibus inferioribus*, quod post annum 1550, a Ferdinando recepta sit, Art. 1. anni 1552 docet, *Regnum omne ad unionem* reductum affirmando, itaque caret dubio Majestatem Ferdinandi, ab omnibus S. Coronæ subjectis agnitam fuisse ab anno 1552. Porro Quisquis Articulorum tenores metiri voluerit, Ferdinandum Majestatica potestate fuisse usum reperiet, Diætas pro veteri more permisit, Decreta nihilominus statuum, anno primum 1543 confirmata sunt, cum modificatione, uti & anni 1545; ubi cœtera inter: *Videtur Sacræ Regiæ Matti, proventibus suis Regiis aut Reginalibus non conveniens, neque opus esse publico decreto præficiendum Thesaurarium, aut Serenissimæ Reginæ in redditibus suis, præter ejus voluntatem usurpandis, injuriam esse faciendam: quam ut alius quispiam, ita ambæ Majestates merum jus & potestatem suorum redditium & officialium, super illis constituendorum habere velint & debeant.* Ex confirmatione item Articulorum anni 1547, subsequentibusque articulis, *Majestatis* servatam fuisse, tam a Ferdinando, quam & statibus rationem, intueri est.

Sane juramenti Ferdinandei formula, Decretis suis anteposita, satis præmissa roborat, ubi reliqua inter *Omniaque alia faciemus, quæcunque pro bono publico honore & incremento omnium Statuum, ac totius Regni nostri Ungariæ, juste facere poterimus.* Articulo autem 29 anni 1537 ad preces Statuum pro confirmandis & observandis totius Regni libertatibus & Privilegiis, respondit: *Omnes libertates, consuetudines & privilegia publica, per hos annos ex temporis injuria utcunque lacerata, posteaquam Deo authore, in ordinem pristinum reducere poterit, ut pium & justum decet Principem inviolabiliter observabit.*

II. Diætas a Statibus qualiter celebrandas permiserit testari videtur art. 21 anni 1536. Hinc constitutiones annorum 1527. Item 1528, cœteræque ad annum 1546 an pro Decretis Diætalibus, hoc est publicis haberi valeant? ad jurisprudentiam cum pertineat, non disputamus. Profecto in ipso juris corpore *Constitutiones* scribuntur, quæ ex statuum congregationibus profluxerunt. Quædam nec a Ferdinando sunt firmatæ. Illa vero quæ per *Regales*, Ferdinandi permissu sancita fuère, *Decreti* nomine exprimuntur, sic statuta anni

1546, *Ferdinandi Imperatoris Decretum* sunt, finiuntque *conclusione*. Sic anni 1548. 1550. &c. Anni porro 1547 Constitutiones vocantur. Articuli demum 1559 an intra Decreta? aut constitutiones recenseri debeant *Idis* relinquimus, Sane tam *Constitutiones* in Generali congregatione Statuum factæ; quam etiam Decreta publica Ferdinandi, multa *Singularia* novæ hujus Periodi continent. *De Dicis* consulatur 33. 1536 & articuli plures anni 1557. Constitutiones fatæ, qualiter in Decreto 1546 sint acceptæ, docent ar. 6. 7. &c. Multiplicem quoque militiam sub Ferdinando fuisse, Decretorum articuli evincunt. Erat *Militia Regia* ex art. 19 *Conductitia* ex 20 22 23. articulo anni 1546. *Confiniaria*: firmantibus art. 19 & 20 anni 1547 *Banderialis*: vide art. I. anni 1528. Item 8. Articulo 44. an. 1536 inter cœtera quæruntur Status & Ordines adversus *Mariam Ludovici Viduam, de 200 equitibus armatis per ejus Majestatem Reginalem conservandis*. Ratione utique Castrorum quæ tenuit testantibus 10 & 11 anni 1542 & 8. 1543. Accedit 16. 1545. *Reginalis Mattas, ratione bonorum & proventuum suorum in Ungaria habitorum, Banderium, suum habeat*. Clerus intuitu Decimarum gentes non tenuit, uti 35 anni 1542, ad has tamen intertenendas obligatur per 17 1545 & 16 1546. Erat præterea militia *Expeditionis*, atque hæc duplex *Generalis* (vide articulos 2 & 3 1553.) & *Particularis* uti 4 1553 item 10. pluresque alii tum in Constitutionibus, signanter 1545; cum & decretis, ut 1536. art. 21 & 22. Porro, cum articulus 26 Anni 1536 eruditus esset, visum est eum exscribere: *Olim in servitiis Regum & Regni, ex ordine equestri nemo admitebatur, majorem equitum habere numerum, qui ad minus uno aut duobus mensibus proprio stipendio militandi non habeat facultatem, Nam alioquin si aliquando ut potentissimis etiam quibusque Imperatoribus contingere solet, stipendium debitum exercitui in Regno defecisset, Provincialium lachrymis vivere coactus fuisset; quemadmodum id jam nobis quasi in consuetudinem venit. Nihil enim præter nudum corpus, illudque diris affectum verberibus, miseræ plebi relinquitur. Itaque ad reprimendam hujusmodi licentiam militarem, pro Mattis Regiæ & Regni commodo, visum est: Quemlibet juxta bonorum & facultatum suarum quantitatem, competenti equitum numero, ad ordinem equestrem de cætero fore associandum*. Hujus Statui observantia, articulo sequente, sub pœna privationis vitæ, constituitur: *placuit sine gratia capite plectendum fore*. Præmissa memoravimus ideo, quod sæpe dubitari observaverimus de gestis tot bellis Coronæ Hungaricæ, a scriptoribus recensitis, ob defectum ut arguebant militiæ. Vel relatorum autem consideratione, adjecto etiam tot olim Castrorum populo, bella ab Hungariæ Regibus geri valuisse, constat.

III. In rebus Ecclesiasticis statutorum, plena Decreta sunt, cumprimis vero Decretum anni 1548 & 1550. Prioris decreti Art. V. Cultum Divinum & Religionem ad pristinam normam esse redigenda, tollendasque undique hæreses statuitur. Art. VI. 8. 9. 10. 11. 12. modi rei hujus præscribuntur. Art. 13 supplicatur Regiæ Matti, *ut tam sua*, quam *Sacræ Cæsareæ Mattis authoritate* agat pro Generali Concilio, cum clausula: *Quod si Sanctitas sua id differet, Majestas Cæsarea dignetur modum adhibere ne celebratio Concilii diutius protrahatur*. Art. 60 Decimas in specie exigendas indulget. Decreto anni 1550 per Art. 12. Unio cum Sancta Romana Ecclesia præscribitur, nulla commemoratione Bullæ Silvestrinæ, verbis sequentibus: „ Enitendum esse omnibus modis ut Sancta & Catholica fi-
„ des ac Religio, Deique Optimi Maximi cultus, juxta veterum Sanctorum Patrum Do-
„ ctrinam, longo tempore per universum orbem Christianum recepta atque approbata, ubi-
„ que in Regno restituatur; evulsisque undique hæresibus, & impiis doctrinis Sanctæ Ro-
„ manæ & Catholicæ Ecclesiæ, quæ unica est, & sibi perpetuo constans, errare non potest,
„ omnes ex omnibus Ordinibus & Statibus Regni perpetuo adhæreant, ac velut membra in
„ unum corpus conglutinentur. Ut sic vera & solida animorum conjunctio unioque in
„ Regno, & exinde Dei Optimi Maximi misericordia, indies magis augeatur. „ Sane vel hinc patet, de Fide & Religione, per Status esse dispositum, nequaquam *ut medium est æternæ salutis*; hoc enim Ecclesiasticæ potestatis esse agnoverint; verum ut est medium servandæ in unione Reipublicæ. Art. 31 officia Episcoporum statuuntur. Art. 14 recognoscitur *Annatas* causam esse, quod pietas & Religio pessumdetur. Quare ad has tollendas, petendaque subsidia art. 15 orator ad suam sanctitatem destinatur. XVI. ut sæculares se non opponant Episcopis statuitur, relinquendasque esse quæstiones, & reformationes *Generali Concilio*. Interea autem: *Veteribus Sanctæ Ecclesiæ Catholicæ institutis insistendum*. Decimæ, Proventus, Bonaque Ecclesiarum, etiamsi inscripta, vel oppignorata essent, ut restituantur, statuitur art. 17, Ferdinandique eatenus Decretum, ad annum 1560, inter cœtera Decreta, est collocatum. XVIII ut Rex quævis majora minoraque beneficia confe-

rat,

rat, supplicatur. Hoc eodem Articulo recognoscitur de Archiepiscopatu Strigoniensi: *Qui jam inde ferè ab ipsis Christianæ Religionis in Ungaria primordiis, caput* (NB) *secundum Regiam Majestatem, in Regno omnium Ecclesiarum fuit, ex quo, Religionis cultusque Divini, in toto Regno, vel tuendi, vel augendi præcipua semper ratio dependet.* 19 De Bonis & Proventibus desertarum Ecclesiarum, Conventuum, Capitulorum constituitur, ut nempe ex his, erigantur Scholæ, docti sustententur Viri, qui bonas, haud ergo Metaphysicas, & æquivocationum tradant litteras. Provocatur hic ad articulum 7. 1545, quo, ut Regia Mattas provideat, *iis, qui in Gymnasiis bonis litteris operam dant*, constituitur. Aliud est *doctos, bonosque* Magistros esse; aliud *bonas utilesque* ad salutem æternam & Reipublicæ, litteras, a Doctoribus & Magistris tradi.

Cætera quoque Ferdinandi Decreta, ejusmodi in rebus Ecclesiasticis, ordinationes faciunt manifestas. Sic 1552 art. 25 *Executio* judiciorum Ecclesiasticorum per censuras, invocato auxilio brachii sæcularis ordinatur, nequaquam autem *judicia ipsa*; enimvero art. 7. anni 1553 ad propositionem Dominorum Prælatorum, referunt se ad Decretum 1548. addendo: „ Si qui autem contra ipsos Prælatos, & Concionatores ab eis delectos, ausu te-„ merario palam insurgere, & ipsos vituperiis, contumeliis verberibus, aut nece afficere, „ vel Ecclesias Dei in contemptum Divinæ Majestatis destruere, diripere, prophanare & „ spoliare, imaginesque in Ecclesiis frangere, aut incendere præsumerent, tales comperta „ rei veritate (observa nullam esse censurarum mentionem) pro delicti merito, jure mediante „ per Majestatem puniantur, modo & ordine super his in articulis - - 1548 expræsso. „ Prætendentes *jus Patronatus* ut hoc coram sua Matte doceant, articulo nono ordinatur. Usus Canonum art. 22 ita declaratur: *Judicia etiam spiritualia, continuè secundum Canones, quibus ab antiquo* (observanda hæc) *Ecclesia usa est, continuentur in omnibus causis forum Ecclesiasticum concernentibus*, Indubie autem, Ecclesiastici judices, publicorum decretorum regni obliti fuerint; ideo art. 40 anni 1559 statuitur, ut Ecclesiastica judicia, *juxta continentias Decretorum Matthiæ & Vladislai Regum, & aliorum quoque - - adjudicentur.* Art. 24 *de libris hæreticorum*, distinguere videntur inter lectionem atque editionem, priorem enim silentio prætereunt; „ de editione autem, Status & Ordi-„ nes supra ea re pro parte ipsorum nil statuere potuerunt, cum in eorum bonis nusquam „ id fieri sibi constare affirment. „ Lectionis autem prohibitionem, an ad Regem pertinuisse censuerint? dum officii Regalis esset, ut in Gymnasiis *bonæ utilesque* litteræ floreant; aut ad Episcopos? quibus cura utilium verorumque Concionatorum commissa esset, definitum sancitumque non est.

Articulus X anni 1557 est: „ In negotiis spiritualibus & Ecclesiasticis, hoc imprimis „ justum ac necessarium esse videtur. ut sicut privilegia & libertates omnium regnicolarum „ observari & inviolata esse debent, ita etiam libertates & immunitates Privilegiaque Ec-„ clesiastica ab omnibus inviolabiliter observentur. - - - signanter autem visitatores, Archi-„ diaconi &c. in visitandis Ecclesiis & Diœcesibus progredientes, libere ubique admittan-„ tur, ut suum officium exercere cum omni facultate & jurisdictione Ecclesiastica secundum „ priorum Diætarum constitutiones possint & valeant &c. „ ibi legenda. Daturque facultas *Annabaptistas* eliminandi, tum „ Plebanis etiam & aliis Ecclesiasticis Personis, cujuscun-„ que status, libertas sua in omnibus observetur: ac inter alia, ne post mortem illorum pro „ se occupent, vel accipiant Patroni res & bona illorum, sive testati, sive intestati decesse-„ rint; sed neque etiam Prælati; fratribus superstitibus eorum qui decesserint, bona hujus-„ modi pro se occupent, „ XI Datur facultas Parochis juridicè bona Ecclesiarum occupata quærendi. XII Præcipitur Prælatis, ut decimas decimarum, quartas & sedecimas earundem, ad quos spectant dare teneantur, & *alia quæ aliena sunt, sibi ipsis non usurpare, aut violenter retinere prohibentur.* Articulo 41 monentur officii sui, Episcopi; ut „ Ar-„ chidiaconos suos ad visitationes peragendas emittant, synodos celebrent, aliaque ad eo-„ rum officia spectantia in rebus Ecclesiasticis obire non omittant. „ Plebanos ut nemo retinere ausit, ad comparendum synodis *pro accipienda salutari doctrina.* Denique ut „ Sa-„ cra Majestas Cæsarea pro tutandis, conservandis & manutenendis libertatibus & juribus „ Ecclesiasticis, munus & officium Principis Christiani, quod suæ Matti ut Regi Ungariæ „ incumbit (quemadmodum se gratiose obtulit) peragere & exequi dignetur. „ Decretum Ferdinandi Anni 1560, ab Ecclesiasticis legi meretur. Ex combinatione articulorum 51, anni 1536; cum 7. an. 1546 atque aliis, an *Bula Cœnæ*, in Ecclesia particulari Hungariæ acceptata, usitataque fuerit? cui lubet indaget.

Cur porro de præmissis Ecclesiasticis per decreta ordinatis constitutionibus, reflectendos lectores existimaverim, refferendum censui; persuasum enimvero habeo, futu-

ros plurimos, qui afferent, exmittenda fuisse. Verum præterquam, quod secundum operis hujus sistema, mitti nequiverint, ut videatur nova hac quoque Regum nostrorum Periodo, non solum de veterum more in Ecclesiasticis rebus, immutatum nil esse; at constabilitam, atque in Legem publicam relatam, *unionem* particularis Ecclesiæ Hungaricæ, cum Sancta Apostolica Romana sede esse. Præterea indicare volui, pro commodo Ecclesiastici Status, *Fontes*; ex quibus peti debent Ecclesiastica jura, si quis unquam compilator esse velet, propriorum Ecclesiæ nostræ Canonum. Dist. XI cap. 8. habetur: „Privatis constitutionibus & propriis informationibus, unaquæque Ecclesia pro locorum varietate, „prout cuique visum est subsistit & regitur, Cœlestinus autem Episcopos per Apuliam mo-„net: *Nulli Sacerdotum suos liceat Canones ignorare.* Hinc fons Canonum nostrorum, Decreta quod sint, prioribus demonstrare volui; apperire item ad evitandas confusiones, unde nobis Sacerdotibus, Canones nostri petendi sunt. Dolendum a tot sæculis, reperiri nullum potuisse, qui *Juris Canonici nostri*, hoc est particularis Ecclesiæ Hungaricæ, vel specimen quodpiam edidisset. Quæ ex defectu necessarii ejusmodi operis persæpe causatæ sunt confusiones, non est ut refferam. Olim meæ curæ primæ fuerunt cognitionis Canonum nostrorum, plurimaque in adversariis habui, sed ea infelicitate, ut vix preces ponere fidam, pro cura, & labore operis summe necessarii atque utilis. Neque facile quispiam sese moveri sinat, ad operis utilissimi elucubrationem, ob vim præjudiciorum; quam ab alio superatum iri, despero; ac ab eo quem Apostolici Regis Zelus, Regia protectione muniverit. Interim summo solatio intellexi, summum Virum D. *Paulum Josephum de Riegger*, ab editis lucubrationibus Juris Canonici optime meritum ac immortalis memoriæ; opus simile non solum incoâsse; verum partem aliquam etiam edidisse. Quo præeunte, montesque præjudiciorum rumpente, spero materiam hanc, ulterius illustrandam.

IV. Multa præterea sunt, in constitutionibus Decretisque Ferdinandi, quæ quisquis combinare dignabitur, in nova hac Periodo, sistema Reipublicæ, in singulis publicis reperiet. De reformandis Decretis plures sunt articuli. Metis erigendis & commissionibus cum vicinis tenendis plurimi, lege ea, ut 45. 1550: *Quantum ad metas non tam de usu, prout hactenus externi contenderunt, sed de proprietate verarum metarum tractent & concludant.* Ut vel hinc sperem labores hos meos, quà media, ad finem legis hujus, haud culpandos. Combinatione similiter articulorum 73 & 77, Quæstiones *Indigenatus* claræ sunt. *Fridericus Malatesta* 73 fit indigena, quod in Ungaria fere continuo manserit, linguam Ungaricam & mores Ungaricos didicerit -- *Decretaque ipsa Regni aliquot annis conscripserit.* Proinde olim ex utilibus litteris, mereri poterant, plane Indigenatum. Singulariora observare licuit 1. in art. 15 anni 1546. verba hæc: „nec deroget Majestas sua veteri „consvetudini & libertati Regni, ac piorum Regum prædecessorum suæ Mattis, qui nun-„quam in negotiis Regni, minoribus & quasi annularibus sigillis, usi sunt, sed majori si-„gillo secreto. Ac propterea Majestas sua dignetur sigillum secretum suum majus Dño „Cancellario suo dare - - tum pro majori authoritate dignitatis suæ Majestatis, tum ne „succedente tempore, ulla litis occasio præbeatur, de litterarum vel donationalium vel ali-„arum quarumcunque sub ipso minori sigillo confectarum, vigore.„ Hæc non solum doctis eruditisque viris; sed & præstantissimis Juristis, præbent commentariorum occasionem. 2. in art. 22. anni 1557 Capitulo Vesprimiensi executio admittitur, verbis his: *Sigillum autem eis reformetur, & rursum eis assignetur, quô uti possint.* Eccur hæc reformatio? in quo item? nos latet. 3. sunt etiam plures articuli de restituendis litteris & privilegiis ut 26 1553. Item 24. 1557; singularia nihilominus sunt verba art. 71 anni 1548: *Privilegia etiam, super libertatibus* (NB) *Regni Hungariæ, Joanni Kaczianer in arce Scepusiensi per manus Derecheni tradita, quæ nunc sunt in arce Posoniensi Majestas sua dignetur revideri facere, & postea de illis restituendis gratiose deliberare.* Privilegia hæc super libertatibus Regni, an olim Scepusii sint servata, vel alibi? qualiter item servabantur? an sint revisa, restitutaque? præbetur ex articulo differendi occasio. 2 anni 1547 firmat quæ supra de *Martolosijs* diximus, mereturque perpendi. Puto ego haud parum de Republica meriturum illum, qui Decreta Ferdinandi, illustrare dignaretur, sunt enim Periodi modernæ radix & fundamentum. Jam, quæ obtinuimus, ad illustrandam Hungariæ historiam communicamus.

Epist. Pauli Archiepiscopi Strigoniensis.

Sigillum majus, distincte non cognoscitur. Titul. *Magnifico Dño Joanni Kothzyanner, Equiti aurato, & Consiliario R. Mattis, nec non Carinthiæ Capitaneo supremo, Dño & amico obsdño.*

„Magnifice Dñe, amice nobis honorande. Venerat ad nos nomine Magf. Vræ, Egre-„gius D. *Andreas Capitaneus Castri Comaromiensis*, rogans nos, in persona ejusdem

„dili-

„ diligentius, ut decimas nostras anni præsentis, cultelli, Comitatus majoris Nitriensis eidem M. Vræ pro usu & conservatione *Castri Trenchiniensis* in arendam dare vellemus. Et licet alii quoque domini, puta Magf. Dñus *Thurzo & Franciscus de Rewa* pro decimis eysdem, ipsis arendandis, apud nos egerint; sintque singulares amici nostri, quorum desideriis non respondere, non satis officiosum esset. Nihilominus pro singulari M. Vræ erga nos, & Ecclesiam hanc nostram benevolentia & humanitate, & antea sæpe ostensis, & in futurum quoque ostendendis; parati sumus eidem, in quo possumus correspondere. Et districtus *Wihel Cheythe*, ac *Zakolcza* in Comitatu eodem existentis, eidem, pro florenis mille & quingentis arendare. Qui quidem districtus alias flor. 1600 (a) arendari solebant. nunc autem, quia in districtu præsertim Wihel, aliquid damni, non tamen magni momenti per *Turcos* illatum fuit, *ex eo prò minori summa, D. Vræ exarendamus.* (b) Et quoniam expensis ad præsens, supra modum necessitati sumus, optamus: ut ejusdem dimidium saltem summæ præscriptæ, ex nunc nobis remittat. Pro residuo verò parati sumus, eandem, ad Festum Purificationis BSS. Virg. Mariæ proximè affuturum expectare. Districtum vero *Baijmotz* Dno Thurzoni: & *Nagh Thapolthan* D. Francisco de Rewa, quia petendo prævenerant, & ne frustra apud nos pro decimis eisdem egisse videantur, arrendavimus. Habeat itaque arendam M. Vra, ut dimidia saltem summa arendationis hujusmodi, infra 15 dierum spatia, a die datarum præsentium computanda, nobis omnino remittatur. Pro residuo autem debiti mittat Eadem litteras suas obligatorias, secundum formam & tenorem copiæ litterarum arendæ, præsentibus introclusarum. Et eandem bene valere optamus. Ex Arce nostra Strigoniensi, feria tertia proxima ante Festum Ascensionis Dñi, Anno ejusdem 1531. *Paulus* (c) *Archiepiscopus Strigoniensis manu pp.* (d)

(a) Bene apparet, scriptum fuisse mille octingentos. Ab eadem manu deletúm, super inscripto numero] 1600. (b] verba hæc: ex eo &c, manu subscribentis intra lineas adscripta sunt. (c) de Varda (d) ad latus ab aliquo adscripta & notata epistola summa, quam omittimus.

2. *Joannis Horváth Præpositi Scepusiensis.* Sigillum at contritum. Titul. *Magnifico Dño Johanni Kaczianer, Equiti Aurato, & Mattis Regie Consiliario, Dño mihi plurimum honorando.*

„ Magfce Dñe, mihi plurimum honorande. Post mei & servitiorum meorum commendationem &c. Constare poterit D.V.M. dum eadem in his partibus nostris superioribus, unà cum exercitu Regio constituta, quædam bona possessionaria, cujusdam Nobilis *Frederici de Berzelwijcze*, ob infidelitatem ejusdem, litteris suis mediantibus, mihi contulerat. In cujus Frederici domum, dum eo tempore hominem meum locâssem, idem assumptis quibusdam complicibus suis, dictum hominem meum, è præfata domo propulit, diversis mihi minis minitando. Quo tandem percepto, eundem tanquam infidelem captivaveram, ipsumque ad Castrum Scepusiense, manibus ibidem *Christophori Perver* custodiendum tradideram. Qui, fermè in annum usque illic detentus, postremo ad cautionem fidejussoriam dimissus est. Hic itaque Fredericus, varia nunc ob bonorum suorum occupationem, quæ Vra D.M. mihi contulit, in me molitur, litibusque me una cum amicis suis, circumvenire nititur. Ut itaque hujusmodi intentioni suæ contravenire, & proposito suo resistere possim, V.D.M. tanquam Dñum meum gratiosum, peto & rogo eandem, intuitu servitiorum meorum, *Mandatum* quodam suum, *Litteratorium generale*, quô eadem mihi facultatem & authoritatem ad captivandos & detinendos Regiæ Mattis infideles dedisse videatur, sub dato illius temporis, quo D.V.M. nobiscum fuit, mihi mittere velet & dignetur; timeo enim, si, & in quantum istud non habuero, ne donatio D. V.M. infringatur; curaque & solicitudo tandem mihi major exinde suboriatur. Quod, erga D.V.M. totis viribus inservire conabor. Cum his eandem, feliciffime valere desidero. Ex monte S. Martini Scepusiensi, XII Septembris, Anno Dñi 1531. *Johannes* Horváth Præpositus Eccles. Scepusiensis m. p.

3. *Balthasaris Banffi.* Sigillum non dignoscitur. Titulus: *Generoso ac Magfco Dño Joanni Kotczijaner, Equiti Aurato, ac Capitaneo Provinciali Carniole, Dño nobis observan.*

„ Generose ac Magnifice Domine nobis honoran. Salutem cum affectu complacentiæ. Præsentavimus litteras DVM. Dño *Valentino Therek*, qui gratuitè accepit, D. Vræ gratum in litteris suis ostensum animum; & commendavit D. Vræ omnem suum fraternalem obsequium, Feria 2da afutura, figit iter in quadam festina sua causa; & transibit huc in *Sempthe* aut in *Selye*. Si D.V.M. posset die Dominico constitui hic *Thirnaviæ*; ex tunc

„ *nos intelligemus*. Interim Budæ abire habet ipse Ds Valentinus, & posset constitui cum „ eodem; Nosque ibimus erga Dn. Valentinum Therek die Dominico in obviam. Cœterum „ locuti sumus Dn. Thurzou pro parte etiam unionis, medio DD. Vrarum, hic, eidem. Qui „ paratus est ut DD. Vrarum singuli, duos probos eligant homines pro se; & deliberent lo- „ cum & diem, quô, possint DD. Vræ congregari; ubi inter utrasque partes negotium DD. „ Vrarum revideretur & difiniretur; prout hactenus D. Vram induximus ad idem, & jam „ tandem ipsum D. Thurzo. Melius enim videtur & D. Vræ sic incoare concordiam, quam „ & Regiæ Matti, qui multis est negotiis intricatus. Ex hinc meam, a DD. Vris repen- „ dendam, plurimum faciant. Eandem interim feliciter valere optamus. Thirnaviæ, feria „ Quinta post Lucæ, Anno Dñi 1531. *Balthasar Banffi de Thallotz* m.p.

4. *Thomæ Delazcano.* Sigillum annulare attritum. Titul. *Generoso & Magnifico Dño Joanni Kazianer, Ssmi Roma: Hungariæ, Bohemiæque Regis, Supremo Stiriæ & Carniole Capitaneo, Dño suo gratiosissimo.*

„ Generose & Mfce Dñe, salutem cum debita ac humili servitiorum recommendatione. „ Vestræ Magtiæ notificamus de sanitate & prosperis successis Vræ D. M. una cum M. Dño „ *Nicolao de Turri* summo ac hilari animo intellexi. Atque omnino decrevi, ex quo Mat- „ tas Regia inducias annuales cum Vayvoda concluserit, me ad Vras Magnificentias, ad „ partes illas conferre, ac per aliquot tempus cum Vris M. decurrare. Vræ D. nova alia „ pro nunc scribere non valeo, quam ut litteræ ad me de Mgsco Dño *Regyndorff* venerunt, „ ut Castrum Trinchinii peditibus meis subvenirem Quod certe licitè me excusare potuis- „ sê, ex quo iam in decem menses, nulla solutio a Matte Regia allata sit. Atque in quam „ plurimis servitiis Mattis suæ me honoratum absque solutione, neminem peditum meorum „ posse cogere ad eundum. Sed dum scio castrum! cum V, liberè absque aliqua excusatione, „ peditibus meis nunciavi, ac propria clenodia impignoravi; prædictis subveni ad aliquos „ dies. Rogatam etiam habeo, ut scribat Regimini, ut prædictis subveniant. Nam & primi „ qui pro custodia erant deputati, ob malam solutionem discesserunt. Me una cum meis M. „ Vræ, ac Mgsco D. Nicolao de Turri commendo, atque ad omnia servitia V. M. para- „ tum, offero. Ex Ternavia. 25 Maij, 1531. M. V. *Servitor Thomas Delaz Cano m. ppr.* (a)

(a) puto Thomæ hujus Lascani, esse mentionem ar. 50, 1542. ubi laudatur a conservata arce Strigoniensi, cujus fuerat Capitaneus. Ob id Martinus Lascano, donatur indigenatu, Meminit Hispanorum art. 55. anni 1545. quem vide,

5 *Omnium sub Vexillo Lescani.* Indicia sunt Sigilli. Titulus: *Magnifico ac Generoso, Strenuo & Egregio, Dño Joanni Cazianer, Equiti Aurato, Carniæque Provinciali Capitaneo Diggmo, Dño Gratmo. Viennæ vel ubi sit.*

„ Magnifice ac Generose Eques. Strenue Egregiéque Carniæ Provincialis Capitanee „ Dñe Gratiosissime. Salutemque plurimam, perpetuamque prosperitatem. Credentionales „ litteras, per nostrum *D. Craizer*, a M. D. V. accepimus. Quibus, & a D. Craizer, nos „ omnes intelleximus, D. Vram, de insolentiis nobis false appositis, non posse satis admi- „ rari. Unde multo magis nos omnes admiramur, quanta animi audacia & falsitate, talia „ de nobis D. Vræ allata fuerint. Et D. Vram etiam, prius a proprio suo Trinciniensi Ca- „ pitaneo; & a probis omnibus, qui nunc sunt, noluisse informari; quam tam falso, & „ perpetuo mentitori, fidem adhibere. Et de his, quæ per litteras D. V. nobis apponunt, „ plene ad Magscos Dños Viennæ Consiliarios & Regentes scripsimus; & D. Vræ proprium „ sui Trincinii Capitaneum, & probos omnes qui hic sunt, pro parte nostra & veritate tu- „ enda, testes & judices exhibemus. A quibus omnibus, proculdubio, sciet D. Vra nos „ penitus obnoxios & inculpabiles esse; annunciatoremque illum falsissimum & perpetuum „ mentitorem existere. Bene, valeatque &c. Ex Castro Trincinii Die XVI Septembris, „ 1531. M. D. V. perpetui servitores, *Joannes Lops Alferis, & omnes sub vexillo Ma- „ gsci D. Lescani.*

6. *Erasmi Catzianer.* Caret sigillo, apparetque copia scriptarum ad Török, communicata Joanni Catzianero. Titulus: *Spectabilis ac Mngsce Dne & amice honoran. Post salutem, servitiorumque nostrorum commendationem.*

„ Quæ M. D. V. nobis medio servitoris sui, ex parte pertinentiarum *Castri Sancti* „ *Benedicti* nunciàrat, intelleximus. Aliam relationem dare non possumus, quam Mgscum „ D. nostrum Johannem Catzianer esse pro nunc temporis apud Regiam Mattem. Capella- „ nus igitur ille, qui in curia ejus Mattis esse debeat, ipsum in facto præfato, coram Re- „ gia Matte requirere potest; Nam sine ejus commissione, in nostra potestate non est, per-

tinen-

„ tinentias prædictas cedere. M. D. V. bene optamus valere. Datum Trenchinii, Decimo Au-
„ gusti. Anno 1531. *Catzianer, Arcis Trinchinii Capitaneus.* (a)

(a) ad Latus notatum : Ad D. Valentinum Therek de Enning &c.

7. *Casparis Dominitz.* Adsunt sigilli indicia. Tit. *Magnifico ac Generoso Dño, Dño Johanni Koczianer, Equiti Aurato; ac supremo Capitaneo Stiriæ, Carinthie, atque Croatiæ, Dño mihi semper gratiosissimo.*

„ Magnifice ac Generose Dñe, Dñe mihi semper gratiose. Post servitiorum meorum „ commendationem. De vestris erga me benevolentiis, quam ingentes gratias reffero, scri- „ psimus M. Vræ. Sane intellexi; quibus M. Vra intimat ac mandat, me omnimodè unà „ cum tota familia mea, proxime feria adà, in Trenchinio constitui debere. Ubi M. Vræ „ bene constat & notum est, & me vicissim a gubernatoribus Regni jam licentiam accepis- „ se. Et ego in modum hunc ad castrum veniendo, omnibus servitoribus meis, equos pro- „ prios habentibus, licentiam dedi. Et ego proprios equos paucos habeo: Nam quinque „ equi sunt mihi accepti per Dñum *Kostka*; & tres, per D. *Podmanitczky.* Ac tamen, istis „ temporibus! solus in persona mea fui apud D. Kostka, qui mihi spopondit equos meos „ restituere; & famulos meos quos captivaverat, jam tres dimisit, sub hàc tamen conditione: „ Quod ego Polonos istos, quos in *Bijelus* captivavi, qui & nunc adhuc apud M. V. in Trenchi- „ nio sunt, è converso dimittere debeo. Et quartum Notarium meum adhuc dimittere non „ vult, quousque isti Poloni dimissi non fuerint. Quapropter M. V. rogo tanquam Dnum „ meum, ut M. V. hos Polonos liberos permittat; & ipsos fide obliget, ut isti se, „ apud me isthic constituerent. Ubi autem M. Vra scribit: ut ego in persona solus ad M. V. „ venire debeam; sciat M. V. quod quidam boni amici mei, mihi consilium dederunt, ut „ post depositionem castri hujus, me in terris hujus Regni reperiri non debeam. Quod & „ solus timeo, ne me illud contingat, quod michi diu minaverant, me velle collo privari. „ Ac tamen M. Vræ bene constat, me secundum posse meum, semper fideliter ac realiter „ Serenissime Matti suæ serviviſſe. Licet ego a Matte sua Regia, aliam solutionem melio- „ rem hac, expecto. Ideo ad M. Vram pro nunc venire ausus non sum, quousque litteræ „ Regiæ Mattis michi securæ non venerint, ut ego liberè ac securè ad Mattem suam ve- „ nire possem. Tamen M. Vra bene scit, quod & Viennæ magnam infamiam passus sum „ per profusones, qui me per Civitatem hinc & hinc conducebant. Ideo majora timeo, ne „ me contingant. Etiam auribus meis intonuit: Quod M. Vra villas D. *Rosen*, quas mi- „ chi dederat, e converso sibi restituit; ideo nescio an aliquam gratiam a M. Vra expecta- „ re iam debeam; licèt in M. V. omnem meam spem pono. Et M. Vræ indubitanter con- „ fido, ut M. V. pro me intercedet, ad SSrmam Regiam M. & ego etiam personaliter R. „ M. agrediam; & de meis negotiis illum certiorem faciam, quod & commendo: quod M. „ sua Regia michi meliorem solutionem servitiorum meorum recompensabit. Item M. „ Vræ mitto famulum meum Valentinum, quem M. V. constituere jussit, quod cum „ ipso M. Vra actura sit, ipsum præ manibus habebit. Tandem me M. V. commendo. Da- „ tum in Arce nostra Hryezow. Die Sabati, ante Galli Festum. 1531. *Caspar Dominitz* „ *supra Hryezow m. ppr.*

8. *Gregorii Markhazji, & Wolffg-Jiosa.* In Sigillo anchora visitur. Titul: *Magnifico Dño Dño Johanni Koczian, Dño & Fautori nobis gratiosissimo.*

„ Item Comitatus Nobilium *Castri Komaron*, talibus scriptis conqueritr V. M. Quod „ imprimis *Egregius Wolphangus Jiosa*, qui iobagiones quosdam Egr. Dni Ambrosii „ possidet. Item in *Pregont Ekes* D. Wolphang Jiosa habet quatuor jobagiones, & illos „ arrestavit, & fecit servire ad Castrum Komaron, tanquam fuissent præsenter illic astricti, „ & in præsenti fecit eosdem servire, ad eandem arcem. Item universi Nobiles Comitatus „ ejusdem Castri, qui obligati non fuerant, iobagiones eorum facit servire ad castrum eun- „ dem, tanquam fuissent perpetuo obligati. Et jobagiones Egregii Dñi *Jacobi Kolos*, fe- „ cit, & nunc quoque facit servire eos tanquam proprios iobagiones, una cum Unda Danu- „ bii, ad manus ejusdem Dñi *Andreæ Perghokar* cum omnibus proventibus suis. Item „ machinas vexit; & dum à Buda exercitus ascendit, cum nobilibus trahi fecit ad *Castrum* „ *Ovar*, per nostras fatigas & expensas. Item silvas Nobilium Dominorum, ad pontes & ad „ Castrum Komaron, violenter portare fecit. Hæc fideles V. M. D. fideliter conscripsimus. „ Datum Nagh Megyer, feria IV ante Demetrii Martyris, Anno Dñi 1531. *Gregorius* „ *Markhasy, & Ambrosius Comes, C. dicti. Wolphangus Jiosa, fideles servitores. M. D. V.*

Petri Koſka de Sedlo Poloni, Partium Zapollianarum, duæ Epiſt.

I. In utraque Sigillum. Parte inferiore Crux ſupra columnam, tum elmus cum obeliſcis, ſuperiore plumæ iſtar U. litteræ: P.K. Titulus; *Ad manus Joannis Kotzijaner. Vel ejus Locumtenenti in Caſtro Trinchinenſi, perferantur.*

„ Ea quæ nobis ſcribitis optime Kotzianer, intelleximus. Quod nos violentas ma-
„ nus in *Hritznow & Ilavia*, atque aliis in locis; ac vim maximam combuſtione, tum aliis
„ iniquis viis & modis, in ſubditos hujus Comitatus exercuiſſemus & intuliſſemus: contra
„ factas Principum inducias. De quo vos admirari non poſſe ſcribitis. Verum & nos admi-
„ ramur vehementer, qui talia adverſus nos mentiri, & vobis ſignificare non verentur. Cum
„ nos, ſemper noſtri honoris memores: ac Regiæ Mattis Dñi noſtri clementiſſimi manda-
„ torum: etiam induciarum inter principes ordinatarum; non ſolum cum illis de Hritzow,
„ verum cum omnibus aliis obſervare ſtuduimus. Neque contra fidem & compoſitionem pa-
„ cis aliquid egimus, niſi quantum probo deceat. Quod autem ſcribitis, adminiſtrationem
„ iſtius Comitatus juſtitiæ, ſub juramento vobis eſſe commiſſam à Domino veſtro; nobis quo-
„ que à regnante Domino meo clementiſſimo, iſtarum partium omnium ſuperiorum, pro-
„ tectio: & inſimul etiam juſtitiæ adminiſtratio, auctoritate Domini noſtri Regis, non minus
„ commiſſa & demandata eſt. Et prout ſcribitis, vobis meritoque viſum eſſe: hujuſmodi vio-
„ lentiam & inimicitiam contra concluſam pacem, a nobis fore factam, ferre & pati. Nos
„ enim nemini aliquid violentiæ & inimicitiæ, quæ pacem & fœdus inter Principes rumpere
„ & infringere viderentur, intulimus. Solum ea, quæ ante priores trium menſium inducias,
„ violenta militari manu occupavimus, ea, uti & poſſidere volumus. Nam *Illavia* quam-
„ vis per *Nicolaum de Thurri* fuit occupata; tamen poſt diſceſſum illius Nicolai de Thur-
„ ri ab obſidione *Caſtri Lethavæ*, iterato illud Caſtrum reoccupavimus: ſimul & pertinen-
„ tias *Caſtri Hritzowa*, quod eo tunc obſideramus, uſque ad ordinationem & edictum pri-
„ orum induciarum. Sed ſub aliqua compoſitione cum Caſpare innita, ut nobiſcum, prout
„ nobis vovit, bona vicinitate frueretur; illius caſtri pertinentiis uti admiſimus. Sed perti-
„ nentias caſtri Illova, a tempore diſceſſus præfati Nicolai de Thurri, hactenus cum omni-
„ bus ſuis proventibus; Decimas, uſque huc a tribus annis poſſedimus & exegimus, prout
„ omnibus iſtius Comitatus, præſertim Proceſſus ſuperioris, notum eſt. Quibus, evidenter pro-
„ bari poterit. Si quid vero illis de Hritzowo in hoc contrarium viſum erat, non vi, ſed ut
„ in articulis continetur, coram dominis Commiſſariis procedere debuerunt. Nam in iiſdem
„ articulis continetur, quidquid aliquis ex utraque parte occupavit, ſub eiſdem, induciis
„ durantibus ea pacifice poſſidere, & uti valeat. Ideoque iſtis diebus præſentibus, Capita-
„ neum noſtrum, non cum exercitu, ſolum cum 30 Equitibus, ſpe bonæ vicinitatis; non
„ hoſtilitatis, pro exigendis decimis, quæ iuxta induciarum articulos nobis pertineant, ex-
„ pediveramus. Præfati verò de Hritzowo, in eiſdem pertinentiis, decimas, nolentes nobis
„ exigi permittere; ſuos homines ultro tercentos congregantes, adverſus noſtros ſervitores,
„ cum curribus & armis muniti, irruerunt. Sed Dei adjutorio profligati ſunt, Unus eo-
„ rum Capitaneus, illic interiit; alter vero, ut & quartus, in noſtram captivitatem ad-
„ ductus eſt. Et quamvis *Georgius Dominitz*, frater Caſparis de Hritzowo, nobis ſcribit,
„ id non de voluntate ſua, ſed iſtorum Capitaneorum proprio motu, factum eſſe; iſti ta-
„ men fatentur, omnia de ſua voluntate feciſſe. Ex hoc itaque, ab omnibus apertè conſi-
„ derari & intelligi poterit, utrum noſtra cauſa? & occaſione? iſta acta ſunt. A nobis qui-
„ dem unis, nulla inimicitia agitur, neque fœdus Principum violatur. Si quid tamen
„ vobis moleſtum videtur; id, tum in re coram Dominis Comiſſariis; tum armata ma-
„ nu, contra nos procedat. Et prout nobis ſcribitur: vim neceſſariam, veſtra vi re-
„ pellere. Profecto quamvis potius, amborum Principum concordiam, & omnium Chri-
„ ſtianorum pacem & uniformitatem optaremus; attamen ſuperbiæ & potentiæ Vræ cede-
„ re nolumus. Sed ea omnia & proventus quos hactenus occupavimus & poſſidemus, exi-
„ gere & poſſidere, defendereque modis omnibus volumus. Datum 6ta, eſperi finita, in Die
„ Franciſci. Anno 1531. Petrus Koſka de Sedlov, in Lethava, Regiæ Majeſtatis Hunga-
„ riæ Conſiliarius, ac partium ſuperioris Regni Hungariæ Capitaneus Generalis m. ppria.(a)

(a) Neſcio a quo ſuperinſcriptum; Rdis Patribus Societatis monſtrandæ, ex quo fors Beato Staniſlao ſanguine junctus fuiſſet. - - - nam ex Polonia prope Hrizov, hæ exaratæ ſunt Labacum 1531. At ſi de relata intelligit Epiſtola, erravit, cum notetur: perceptas fuiſſe Trenchinii; 7 die, tertia pomeridiana.

Titul. *Magnificô Dño Joanni Caczianer, in Trenchin, amico nobis obſervando* tum infra notatum: *Redditæ Trenchinii 7 Octobr. 3 pomer.*

„ Magnifice Domine, amice obſervande; ſalutem. Intelleximus adhuc ex prioribus
„ Vræ D. M. litteris, adventum ejuſdem. Quod tamen de violentis gravaminibus & com-
buſti-

„ bustionibus, aliisque direptionibus per nos illatis, nobis scribit, scire vellit. Nos nil agere, quæ contra inducias ab utroque Principe edictas, esse deberent. Usus tamen ante inducias nobis provenire & assignare solitos, ex quo aliqui, temeritate sua nobis administrare nolebant, coacti sumus tales punire, & usus nostros justos, nobis administrari facere. De conventione nostra mutua, quemadmodum Vra D.M. nobis scribit, quomodo essent de Vra M. nobiscum aliqui tractatus, qui ambobus Dominis, hoc est: Regiæ Matti Domino nostro, & alteri R. Matti Dno vestro, ac toti Christianitati profuturi essent? Profecto nos, quantum in nobis est, & honori nostro convenit, quæ præsertim nos ad utilitatem Sacræ Mattis Regiæ Dñi nostri gratiosissimi accommodata esse perpendimus, paratissimi sumus omnia facere. Quemadmodum enim D.V.M. Serenissi. Regi suo servat fidelitatem, nos itidem facere non dubitet. Faceremus id grato animo, & cum D.V.M, conveniremus. Verum expectamus indies oratores Regiæ Mattis Dñi nostri; qui, ad Poloniæ Regem, & similiter Romanum Regem, Dominum Vræ D.M. ituri sunt; cum quibus nobis opus est his diebus convenire. Nihilominus si quæ utilia D.V. Mgfca senserit, quæ ad totius Christianitatis commodum vergerentur; rogamus D.V.M. velit nobis, per suum servitorem fidelem significare. Qui servus ad nos venire poterit, ex quo, dum intellexerimus, si quæ talia forent, quæ medio utriusque nostrum concludi, pro bono Christianitatis possent, geremus omnem curam, & inserviemus fatæ Matti, Dño nostro gratiosissimo, pro omni posse. Quod *Balthasar Banffi* in nos aliquid attentare voluit, nos nullam illi occasionem dedimus. Si quid temere Banffi Balthasar facere voluerit, profecto habebit in nos talem amicum, qualem se nobis exhibuerit. Si quid injuriarum a nobis habet, potest nos in præsentia Dñorum Commissariorum utriusque R. Mattis reconvenire. Ubi tandem ad omnia relationem à nobis habebit. Nos profecto nemini occasionem dabimus, quæ ad violationem induciarum esse debeant. Faxit Omnipotens Deus! ut fiat inter Principes pax. Quemadmodum D.V.M. se amico nobis commendat obsequio: idem de nobis sentiat, quæ cum honore nostro facere possumus, obsequi illi & inservire, paratissimi erimus. In reliquo D.V.M. bene valere optamus. Datum in arce nostra Hretzwo. Feria VI post Festum B. Francisci, Anno 1531. *Petrus Kostka de Sedlov & Lethava, Capitaneus superiorum Partium R. Mattis Hungariæ M. ppr.* (a)

[a] Adnotandum, notari; Contra Banffium Balthasarem extant litteræ a Petro Kostka ex Stregon exaratæ, Capitaneo *Partium* Regni Hungariæ superioris. At ubi extent? tacetur. anteriores vero decem, a nobis ex originalibus exscriptæ sincere etiam cum earundem Grammaticalibus erroribus, habentur, cum de scriptis antea, in Tabullario Regni Sclav, Zagrabiæ. Addere prioribus visum est ob elegantiam & exempli raritatem, olim impressam, orationem sequentem, Ratisbonæ in Comitiis Imperii sub Carolo V, 1531 dictam.

Oratio D. Francisci Comitis de Frangepanib. Archiepiscopi Collocensis, &c. oratoris Regis Vngariæ ad Cæsarem, Electores & Principes Germaniæ.

„ Etsi natura mea semper abhorruit à turbidis consilijs & strepitu armorum, voluptate honesti ocij perpetuo quodam instituto meo à ratione suscepti, tamen hæc temporum calamitosa conditio cogit me una cum his collegis meis, invictissime, & Clementissime Cæsar, & domini illustrissimi Principes Electores, cæterique sacri Romani imperij utriusque Clarissimi principes & status, vestros animos, in maximis Reipublicæ Christianæ periculis nimium rebus quietis deditos, ad bellum commovere necessarium, certantibus Barbaris nobiscum de possessione Hungariæ, immo verius universæ Christianitatis. Licet enim prius magis nobis, quam alijs Christianis immineant Turcica arma: universæ tamen Europæ vult Solimannus frenum imponere, nisi conciliati Deo pietate, atque innocentia, confugiamus ad iusta ac necessaria præsidia armorum, vindicemusque orbem Christianum à summo discrimine, audendo fortiterque pugnando. Nam non immerito veremur, (utinam simus falsi vates) ne per hujusmodi negligentiam, has etiam reliquias brevi amittamus. Quod ut melius intelligere, ac tota de re accuratius deliberare possitis: formam, statum, & pericula Hungariæ quam brevissime poterimus, vobis exponemus.

„ Igitur Hungaria ex omni parte plana est, raras munitiones habet, nec usquam montes eam ab alijs regionibus dirimunt, nisi qua Poloniæ & Transilvaniæ committitur. Antea Danubio, ac Tibisco tuta fuit Hungaria: Sclavonia vero, quæ Panoniæ quondam pars erat, Dravo & Savo fluminibus defendebatur. Amisso deinde Belgrado: captoque Sirmio, cuncta flumina classe hostium enavigata, & ipsi portus in potestatem Barbarorum redacti sunt. Titulio arcem ad Tibiscum, Ezeko ad Dravum firmatis, atque communitis, Hungariæ tanquam compedes imposuere, nam Danubius non procul à Buda per desertum labitur, quatenus hostes non colunt, Inter Savum & Dravum adeo progressi sunt

„ in [illegible] Sclavoniae, ut [illegible] in vestibulo Styriae sint, & Carniolae iam [illegible]
„ [illegible] exercitum [illegible], ac in partem quam [illegible] Hungariae [illegible]
„ [illegible] detinerent. Ipsamque Hungariam partim magnis copiis, partim excursionibus
„ quotidianis, adeo iam vastarunt, ut magna ex parte omni humano cultu deserta vide-
„ atur. Restiterunt aliquamdiu summo conatu viribus hostium Hungari, strenueque pa-
„ triam tutati sunt. Caeterum vis vi maiore victa, & paucitas à multitudine [illegible] est.
„ Poterant sine dubio Barbari totam Hungariam intra breve tempus sine [illegible] facere, si
„ captam bis Budam opportunis praesidiis firmavissent, cuius eversio principem Turcarum
„ vehementissime premebat. Atque ideirco Ibrahim Bassam charissimum sibi, ac pene socium
„ quod istud illi suaserit, interemit. Nunc demum intelligit quantae opportunitatis sit, re-
„ gnum Hungariae tenere, vel ad [illegible] partium suarum, vel ad ulteriora Christianorum
„ vexanda atque occupanda loca, haud ignorat ex Hungaria facilem esse per plana atque
„ pervia decursum in Germaniam, deinde in Galliam, in Italiam, nullis impedimentis in-
„ terpositis, quae impetum eius coercerent, vix uno aut altero flumine interlabente. Ad
„ capessendam autem huiusmodi provinciam magnopere eum incitant vestrae intestinae discor-
„ diae, contentionesque intempestivae, & animi prorsus abhorrentes à belli gloria commo-
„ disque publicis. Sed profecto crediderim providentia Dei factum esse, quod nunc Buda sit
„ in potestate hostium, ut vos propriis periculis excitati, consurgeretis aliquando ad com-
„ munem libertatem: ac religionem tuendam. Hactenus Hungaria vobis caeterisque Chri-
„ stianis pro vallo atque aggere fuit. Ea integra licebat vobis in utramque aurem quiesce-
„ re: iam agitur utrum hoc anno tota Turcarum sit, an vestro auxilio liberetur à pericu-
„ lo. Quippe si hostis potietur Hungaria, quod proculdubio futurum est, nisi ei occurra-
„ tur cum validissimo exercitu, quaesumus quid cogitatis de salute vestra? quo pacto li-
„ bertatem tuebimini? quum pro finibus habueritis hostem praepotentem, ferocissimumque,
„ & ad imperium orbis terrarum anhelantem? videte ne cum flamma sese tam late diffu-
„ derit, tarde ad incendium restinguendum accurratis, ac idem vobis accidat, quod Graecis,
„ Bulgaris, Rascianis propter lenta consilia accidit & proinde dicantur Germani serò, ut
„ Phryges, sapere.

„ Si in animo vobis est Turcam à Germania prohibere, cur meliore occasione, minori
„ periculo nunc istud non facitis? Nam postquam Hungariam adeptus erit, multo gravio-
„ rem experiemini. Aut igitur in Hungaria barbaris resistendum est, fortiterque pro liber-
„ tate dimicandum, aut quocunque recessu deprehensis per partes pereundum. Sicut enim
„ plurium gentium viribus in unum contractis, non parvum momentum est ad res bene ge-
„ rendas: ita contra solutis & in partes abeuntibus, servitutem aut mortem imminere cer-
„ tum est. Quod si nunc Turcarum vires vobis formidandae videntur, cavete ne Hunga-
„ rica militia illis adiungatur, quae per se sola temporibus patrum nostrorum, & Turcis
„ & aliis nationibus formidabilis fuit. Quae omnem fortunam in patrio solo potius expe-
„ riri, quam extorris per orbem vagari statuit. Credimus vos in civitatibus munitis spem
„ collocavisse, at nulla quidem munitio Barbarorum furori obstat, qui Pylas amanicas,
„ Bosphorum, Propontidem, Hellespontum, Danubium, tot montes pertingentes in coelum,
„ tot altissima flumina, subactis fortissimis gentibus superaverunt, à quibus innumerae ci-
„ vitates captae sunt ac eversae. Existimatis eos extimescere turrita vestra moenia? non infi-
„ ciamur, hanc in munitionibus hujusmodi commoditatem existere, quod plerumque diffe-
„ runt excidium patriae, ad summum vero, belli adversus validum ac pertinacem hostem
„ non admodum prosunt; armatos oportet objiciatis, ut salvi ac incolumes in patria maneа-
„ tis. Si tantum de imperio certarent cum nostris nationibus, si domitis populis moderate
„ imperarent, si tributo vectigalibusque impositis victos legibus suis atque moribus uti per-
„ mitterent: adhuc tamen generosi animi totis viribus conarentur, alienam dominationem à
„ suis cervicibus repellere. Nunc autem cum eo hoste nobis res est, qui iura & leges in sua
„ libidine habet, qui corporibus illudit, opes adimit, pernicies quaedam & labes nobilitatis,
„ bonarumque artium, & antiquitatis, omnes exequat ac in unum ordinem miserrimae ser-
„ vitutis redigit, colendo agro, pascendoque pecori facit obnoxios. Constat hodie quoque
„ superesse in Turcia, stirpem eorum, qui Constantinopoli imperarunt, sed in tanto squa-
„ lore, & egestate, ut considerantibus eorum veterem fortunam, lachrimas excutiant. Est
„ autem id longe gravius, neque Christiano cuiquam tolerandum, quod barbara feritas fi-
„ dem Catholicam eversam velit, animasque Christo authoratas parat interficere, propositis
„ donis atque honoribus iis, qui ad eorum impietatem defecerint, quod plurimi ex nostris
„ faciunt, qui scilicet imbecilliores sunt ad perferenda mala durissimae servitutis. Horum
„ omnium interitus vobis imputabitur, quod neque tutandos esse adversus Barbaros, neque
„ iam oppressos, existimatis eripi a servitute oportere.

„ Fal-

„ Falluntur illi vehementer nec sunt audiendi, qui in omni rerum varietate, divinam duntaxat opem implorandam censent, & eam tantum expectant, nec ad reprimendos hostium conatus alia nituntur via: quæ omni ætate apud prudentes tam pios, quam ethnicos ridicula fuerunt. Sed ob brevitatem missa faciemus ethnicorum exempla, pauca piorum recensebimus, præsertim cum eorum, Christianis verba facimus. Quid sanctius, quid mansuetius Moyse, quis unquam Deo familiarior? nempe qui in omnibus suis consiliis ac actionibus a numine divino regebatur, & tamen hic non solis precibus, sed ferro, sibi, & populo Israelitico viam per hostes ad terram promissionis aperuit. Dum vinceretur bello Amalech, Moyses quidem manibus in coelum protensis, ferventer orabat: sed Josua cum suis ferrum in hostes fortiter stringebat. Regnante Josaphat rege Juda, licet Deus pugnasset pro populo suo contra Moabitas, Amonitas & alios hostes, noluit tamen, ut tunc Judæi quiescerent, sed instructi armis starent in acie parati ad prælium. Ita & nobis Deus proculdubio aderit, sed vigilantibus, sed bene consulentibus, sed strenue pugnantibus: ubi socordiæ atque ignaviæ nos tradiderimus, nequicquam Deum imploramus iratum. Sed esto sitis obliti veteris gloriæ majorum, nihil commoveant vos Christianorum clades conniveatis ad pericula Reipublicæ Christianæ, tanquam ad vos nihil ista pertineant, iam non postulamus ut succurratis labenti Hungariæ (iam pridem exaruerunt vestræ lachrymæ, alienos animos geritis a misericordia) num de summa rei periclitaturi furentis hostis impetum in domibus vestris torpentes expectabitis? non opinamur. Quid igitur? non accingitis vos ad bellum? urget enim extrema necessitas, & iam præ foribus adest. Multum refert vel ad victoriam obtinendam, vel ad calamitatem depellendam, si in alieno solo congrediamini cum hoste, incolumi Hungaria: an ea amissa præferoces beluas intra vestros penates accipiatis. Nam plerique falluntur, qui differendam expeditionem putant, & interim cum Barbaris de pace agi debere, quod quidem non improbaremus, si æquam, si constantem, si diuturnam haberemus. Nunquam autem Turca ad pacem inclinat animum, præsertim is, quem nondum fortuna fefellit, nisi ex suo commodo fit: atque in eam si quando consentit, gravissimis conditionibus onerat: nunquam tamen intermissio fit rapinarum clandestinis deprædationibus. Scimus equidem nonnullas regiones fuisse pacis quam belli tempore vehementius evastatas. Turcæ enim à primæva eorum origine rapto sunt asueti vivere, eumque morem in hodiernum usque diem tenacissime observant. Nullæ tantæ opes externæ, nulla tam opulenta regna sitim eorum explere possunt: ne cum hominibus quidem, ejusdem fidei, ullam pacem propter nephariam cupiditatem habere volunt. Habent autem in præceptis ab eorum legislatore, uti suam fidem armis tueantur, & devictas gentes suæ impietati adiungant, quo fit, ut captivos, qui ad Mahumeticam impietatem pertrahi nequeunt, omnibus injuriis atque contumeliis afficiant. Ad hæc non defuerunt, qui Turcas quasi molles, & Asiaticos contemnerent, sed longe secus eos sumus experti. Nam & robore animi excellere, artibusque belli peritissimos esse, non solum testatur Hungaria, quæ per annos circiter centum quinquaginta cum Turcis varia fortuna certavit, sed etiam aliæ nationes bellicosæ, quæ Turcarum iugum armis victæ acceperunt, maxime reliquis gentibus Christianorum documento sunt. Invicti tamen non sunt. Quamobrem vos obsecramus ac per Deum obtestamur, liberate afflictam & iam ruentem Hungariam, & manus supplices ad vos protendentem, suscipiatis defendendam, fiat pax in turribus nostris, in virtute vestra. Imitemini Romanorum virtutem & magnanimitatem, in quorum locum, successistis, qui socios, amicos, vicinos, sæpe ob solam gloriam liberarunt magnis sumptibus à Tyrranis oppressoribus. Imponite tandem modum domesticis discordiis, inutiles istas & importunas dissensiones vel prorsus omittite, vel in aliud tempus reservate. Saltem in hoc gravissimo periculo contentiones vestræ obmutescant, quanquam Christianæ mansuetudinis est, tollere in perpetuum quod offendat inter fratres. Utique discordiæ fratrum olim quietiore tempore componentur. Nunc vero nisi concordibus animis, nervisque omnium communibus vestram propriam, ac totius Reipublicæ Christianæ salutem defenderitis; veremur ne postmodum nullus locus his contentionibus relinquatur. Nostis opinamur apologum, quo pacto Milvius, dum certant inter se Mus & Rana, utrumque arripuerit. Habetis in hac expeditione vestros & nostros Principes, felicissimum Carolum Imperatorem, sacratissimum Ferdinandum Cæsarem, sic animatos, ut sua omnia, & se ipsos super impendere pro animabus nostris sint parati. Quos si vos amplissimi Principes, & vere Romano Imperio dignissime senatus, sequi (ut par est) ad hoc sacrum & necessarium bellum volueritis, proculdubio & Deus ipse, cujus causa agitur, aderit. Quo duce & totam Christianam Rempubl. profligatis Barbaris, magno metu liberabitis, & conservatæ Hungariæ gloriam, penes vos perpetuo habebitis, ita ut non deficiat laus vestra de ore hominum usque in sempiternum.

Post Decreta Regis Sigismundi, sequens in corpore Juris *nota* est: *Ultra præscripta Sigismundi Imperatoris sex Decreta, propositiones de modo exercituandi, sine die, anno & loco scriptæ. Donatio Joanni de Maroth Bano Machoviensi, in Ecclesia Nitriensi sepulto, facta: & opignoratio Civitatum Tredecim Comitatus Scepusiensis sub nomine Sigismundi Imperatoris, extant. Quæ cum ad constitutiones Regni nihil faciant, hic inserere non fuit operæ precium.* Verum si tot tantaque inserta sunt, ut ante Sigismundi Decreta, *forma & stylus* novarum Collationum Donationumque; *Grationales* item: ac in favorem Cleri Decretum Ferdinandi anno 1560, pluraque cætera; eò magis Tabulæ illæ pignoris tredecim Civitatum, relinquendæ non fuerant, quod indefinitis prope articulis, oppignoratarum illarum Civitatum redemptio petatur, renoveturque. Quare eas inserrere operæ erat precium, fuissentque majoris roboris, si ex Decretis omissæ non fuissent. Mirum Decreta nostra, a privatis, sine publica fide, & reimpressionis examine edi, pro lubitu hæc exmitti, illa corrigi, quin glossari; dum nihilominus ex his, quævis tribunalia cognoscere determinareque deberent. Quam varient editiones, si quis combinare voluerit, animadvertet. Tabulas illas, quæ nescirem cujus culpa & facto neglectæ sunt, plures Cl. Viri, hactenus ediderunt. Est nobis etiam, harum apographum exemplar, quod describere & comunicare, tum ideo visum est, quod hoc esset integrum; illud autem præter notabilem lacunam, etiam lectione differat, quod Clar. P. Pray annal. P. 2. 2 pag. 237 ex Codice MSS. ut ibi retulisset, comunicavit; cum etiam, quia hoc nostrum, Anno 1717 ad Dñum Comitem *Virmond*, per CAROLUM VI. (ac ut infra testabitur comissio Regia) *ex authentico instrumento*, fuisset transmissum. Itaque

,, Nos Sigismundus DEI gratia Romanorum semper Augustus, ac Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex, recognoscimus tenore præsentium quibus expedit universis. Ratione veri mutui, nos a Serenissimo Principe, Domino Uladislao Rege Poloniæ, ejusque Prælatis ac Baronibus, triginta septem millia *sexagenarum latorum grossorum* novæ monetæ, & numeri Bohemicalis, boni & justi ponderis habuisse, & cum effectu recepisse. Quem quidem Dominum Wladislaum Regem Poloniæ, successoresque; Prælatos & Barones ipsius, in restitutione earundem pecuniarum adsecurare cupientes, & prout justum est, in solutione ipsum reddere volentes certiorem; sibi & ejus successoribus, Prælatis, & Baronibus, terras, videlicet castrum nostrum *Lublo*, alias Lublaw, cum oppido; & oppidum *Podolinacz* cum fortalicio, ac villis ad ea spectantibus: nec non oppidis ac civitatibus infrascriptis, in terra nostra Scepusiensi, Diœcesis Strigoniensis situatis, videlicet; *Ghnissam, Bela, Leubicz, Ristorff, Duransdorff, Menharsdorff, Matthisdorff, Georgenbergh, Tülka, Teütschendorff, Michelsdorff, Neundorff, Kirchdorff, Walendorff* nuncupatis, cum eorum omnibus appertinentiis, censibus, fructibus, redditibus, proventibus, jurisdictionibus temporalibus, possessionibus, agris, pratis, lignis, piscinis: lacubus, silvis, nemoribus, mellificiis, piscaturis, paludibus, aquis & aquarum decursibus, molendinis & emolumentis; quercetis, pinetis, virgultis, gaijs, miricis, aucupationibus, venationibus, exactionibus ordinariis, obventionibus, attinentiis & appendiis universis, quibuscunque nominibus nuncupentur, aut vocitentur; nihil possessionis aut utilitatis, pro Nobis & successoribus nostris in eisdem reservantes. Obligavimus & in vadium posuisuimus, & obligamus tenore præsentium; mediante voluntate Prælatorum & Baronum nostrorum ad hæc specialiter attendentium, ita: quod omnibus utilitatibus & proventibus hic descriptis, sine alicujus usuræ scrupulo, idem Dominus Wladislaus Rex Poloniæ, suique successores, uti, frui valeant & gaudere. Cui etiam omnes cives & incolæ terræ, Civitatum & villarum prædictarum, tanquam nobis obedire; & de singulis censibus, proventibus & obventionibus, interim, quoad ab ipso, vel eorum aliquo, redimemus terras, castra & oppida, civitates & villas easdem, respondere tenebuntur. Quas quidem terras, castra & oppida, civitates & villas, prædictus Dominus Wladislaus Rex Poloniæ, successoresque; Prælati & Barones ejus tenebunt & possidebunt; & habebunt tamdiu, quousque sibi, aut ejus successoribus, prælatis & Baronibus, per nos, aut per successores nostros, prædicta triginta septem millia sexagenarum latorum grossorum Bohemicalis monetæ, boni & justi ponderis aut in valore eorundem, in auro vel argento fuerint efficaciter persoluta. Promittimus insuper bona fide, & in verbo nostro Regio, terras easdem, Castra, Civitates, oppida & villas, ab omnibus injuriis & impugnationibus quorumcunque intraneorum, acsi eas per nos possideremus, quamdiu idem Dominus Wladislaus Rex Poloniæ, & successores ipsius, easdem tenuerint; defendere & tueri. Non minus etiam: quod si aliquis de Regno nostro Hungariæ, easdem terras, Castra, civitates oppida & villas, sub eodem Domino Wladislao Rege Poloniæ, successoribus, Prælatis

,, & Ba-

„ & Baronibus ipsius, receperit, aut aquisiverit; ipsas, sine dolo & fraude reaquirere, & „ ipsis eas restituere tenebimur & debebimus. In casu autem, quo ipsas reaquirere non possemus; ex tunc, sibi & successoribus, Prælatis & Baronibus ipsius, prædicta triginta septem millia sexagenarum reddere & persolvere promittimus bona fide, vel hujusmodi bona, aut alia consimilia, & ejusdem valoris, sibi & suis successoribus, in eisdem obligare. „ Si autem hoc facere non curaverimus, aut neglexerimus; ex tunc ad omnia damna, quæ „ ex incomplanatione promissorum votorum nostrorum, in præsenti littera expræssorum, „ prædictus Dominus Wladislaus Rex, successoresque, Prælati, Barones, & Regnum ipsius perceperint; nos, una cum Prælatis & Baronibus nostris resarcienda, refundenda & „ solvenda promittimus. Pro quibus etiam, Regni nostri homines, cujuscunque conditionis, „ dignitatis & præeminentiæ fuerint, bona ipsorum arrestare, captivare, terrasque nostras „ invadere & spoliare libere, idem Dominus Wladislaus Rex Poloniæ, successoresque Prælati & Barones, ac Regnum ipsius, valeant, absque omni resistentia & contradictione „ nostra & nostrorum, tamdiu, quousque sibi suisque successoribus, Prælatis & Baronibus, ac Regno suo, per nos, aut nostros successores, Prælatos & Barones, omnibus in „ præmissis, fuerit integre satisfactum. Dum autem prædictas terras, castra, Civitates, oppida & villas, ab eodem Domino Wladislao Rege Poloniæ, successoribus, Prælatis & „ Baronibus suis redimere & liberare voluerimus; ex tunc litteram nostram sub sigillo Majestatis nostræ pendente, ad eundem Dominum Wladislaum Regem Poloniæ, vel ejus „ successores, Prælatos & Barones Regni ejus, scriptam; debebimus per notabiles duos consules, unum videlicet de *Lewczova*, & alium de *Cassovia*, ipsis in Liblaw dirigere, & „ eam, sibi facere præsentare; ac significando intimare: quod ipsas terras, castra, civitates, „ oppida & villas, infra duos menses continuos, volumus ab eodem Domino Wladislao „ Rege Poloniæ, vel ejus successoribus, Prælatis & Baronibus, liberare. Si autem nos decedere contigerit, tunc duo Prælati, & totidem Barones majores, Regni nostri Hungariæ, „ sigillis eorum pendentibus, in hoc casu facere debebunt. Et a die insinuationis, vel assignationis litterarum hujusmodi, triginta septem millia sexagenarum latorum grossorum boni & justi ponderis, in auro aut puro argento, infra eosdem duos menses, ad castrum Dunawczene duci debebunt; & ibidem per homines dicti Domini Wladislai Regis Poloniæ, „ successorum, Prælatorum & Baronum ejus, quos ad id duxerint, debitum numerare; & „ numeratum, sub salvo, securo, & sufficienti conductu nostro, successorum, Prælatorum „ & Baronum nostrorum, in castrum *Czornstein* importari & adduci. Interim autem in „ castro Dunajacensi prædicto, quatuor Poloni de terra Cracoviensi, & de Zandecensi; vel „ alter eorum, quos, vel quem Rex Hungariæ, vel Barones, ipsius Regni nominaverint, „ vel delegerint, videlicet die intimationis, pro solvendis pecuniis, & redemtionis pignorum prædictorum facienda, permaneant & persistant: Ita tamen, ut præsentes eligantur, „ in Regno Poloniæ ubicunque existentes; non impediti tali infirmitate aut impotentia, quod „ venire non possent. Qui autem impediti essent, illo non obstante, alii loco impeditorum „ transmittantur. Et per ipsum Dominum Wladislaum Regem, successores, Prælatos & „ Barones prædictos, in obstagium, eodem in Castro Dunajacensi reponantur, nec abinde „ recedere debeant, donec castrum prædictum Liublo; nec non aliæ civitates, & oppida „ prædicta, nobis & successoribus nostris, sive Prælatis & Baronibus, integre fuerint restituta. Nulla etiam deceptione, excusatione, contradictione, vel occasione obsistente. Harum, quibus nostrum, & Prælatorum nostrorum sigilla sunt appensa, testimonio litterarum mediante.

„ Et nos Joannes Archiepiscopus Strigoniensis, Joannes Episcopus Jaurinensis: Et Nicolaus de Gara Regni Hungariæ Palatinus, Comes Simon de Rozgon Judex Curiæ Regiæ, Joannes de Pelsevcz Magister Tavernicorum Regalium, Ladislaus de Uijlach Banus Machoviensis, Joannes Banus de Maroth, Petrus de Perén Comes Ujvariensis, Emericus de Peren Secretarius Cancellarius Regiæ Mattis, Joannes de Rozgon Thesaurarius Regiæ Majestatis, Mathæus de Palocz Comes Borsodiensis, Wladislaus de Pelsövcz filius quondam Emerici Vajvodæ, Joannes de Bohemia, Benedictus Zudar de Makovicz: Prælati, & Barones Regni Hungariæ, promittimus bona fide, pro nobis & nostris successoribus, omnia prædicta, per Dominum nostrum Regem, de voluntate & placito nostris, facta & disposita ac promissa, inviolabiliter servare. In quorum omnium fidem & testimonium, una cum sigillo dicti Domini nostri Regis, sigilla nostra præsentibus sunt appensa. Datum Zagrabiæ octava die omnium Sanctorum, Anno Domini millesimo CCCC. duodecimo, Regnorum autem nostrorum Hungariæ XXVI. Roman. vero III.

In *Sigismundo* Rege superius, litteras has omittendas censuimus, quod sæpe editæ fuerint. Visa vero & horum lectionis varietate, ac quod ex *authentico instrumento*, in litteris

Caroli VI, exscriptæ significentur; eas communicandas duximus, ideo etiam: quia art. 33 anni 1552 statueretur: *De tredecim quoque oppidis, ad Regnum Poloniæ inscriptis - - - vel per majestatem suam, vel per Ungaros aliquos ex consensu suo Mattis redimendis Majestas sua ut clementer obtulit, cum suis Consiliariis Ungaris, tractare & concludere dignetur.* An ante Ferdinandum I, de redimendo hoc pignore, actum aliquid fuerit? eruere non potui. Perpensis iis, quæ supra in Sigismundo, Alberto &c. relata sunt, temporum circumstantiæ non ferebant, ut agi poterit. Ferdinandus autem, Regno Hungariæ reunito, non solum Pignoris hujus, in nova Periodo monebatur; sed testimonio Decreti, pignus anno 1552 continuasse, nec in aliam speciem fuisse mutatum, providentiâ Statuum ejus temporis, habemus. Dehinc quoque, rehabendi 13 illa oppida perseverasse vota Statuum Coronæ, tot numero articuli Diætales evincunt. An? & quis Regum nostrorum, pro oppidis illis egerit? solicitus licet, non comperi. Ab amico quodam, & jurium Sacræ Coronæ studioso, CAROLI VI eatenus conatus, ad me perscripti sunt. Hos sepeliendos non censui, verum ad *Magni Caroli* memoriam, eas sincerè comunico. Itaque *Copia sub Nro 1.*

„ Spectabilis ac Magnifice, Dilecte, fidelis. Notificandum tibi habeo: Quod posteaquam „ Deo operante, in hæreditarii Regni Hungariæ, fasces & gubernacula successi; mox primariæ paternæ curæ meæ fuerit: quò, non solum præsentis rerum status, conservationi; verum etiam ejusdem Regni ampliationi, & partium quovis modo avulsarum; aut præ manibus aliorum, quocunque tandem obligationis, seu impignorationis titulo existentium, redintegrationi, atque recuperationi, omnimodam vigilantiam ac solicitudinem adjicerem. Inter quæ, post plurimorum negotiorum tam Politicorum, quam Cameralium præhabitum examen, varia singillatim revolvendo, comperi: Tredecim illa superioris Hungariæ, sic dicta oppida Scepusiensia, à quondam piæ memoriæ prædecessore meo, Domino Sigismundo Romanorum Imperatore, ac Hungariæ Rege, ex capite mutui, Principi Domino Uladislao Regi Poloniæ, ejusdemque Regni Prælatis ac Baronibus, ergá triginta septem millia sexagenarum latorum grossorum, novæ monetæ, & numeri Bohemicalis, boni & justi ponderis, fuisse redemptibiliter oppignorata, sub conditionibus & modis, *in adjacente authentico instrumento*(a) *fusius expressis.* A quibus oppidis hypothecam, mediante effectiva mutui solutione, nunc tandem devolvendi, eademque oppida & loca reluendi; & Hungariæ Regno, prout olim fuerant; deque iis quoad procurandam redemptionem, in omnibus hactenus celebratis Diætis mentio habetur, denuo incorporandi, & in pristinum statum restituendi, firmam concepi voluntatem. In tuam fidelitatem & perspectum zelosum tuum agendi modum, atque dexteritatem, hujus momentosi negotii initium, ceu primum motum clementer reclinans, desidero: ut post sufficienter haustam ex *accluso literali instrumento*, rei tunc gestæ notitiam, tu, occasione tuæ, ibi in Polonia subsistentiæ, meam dictorum oppidorum reluitionis conceptam mentem atque voluntatem, erga unum vel plures ex Primeriis, prudentiæ tuæ, atque circumspectioni, quam optime exploratis, atque in rei effectuationem præpolentibus, aperire: & quidquid post adhibitum omne virium tuarum conamen, secutum: & judicio tuo, factu, ulterius hoc in passu necessarium, visum fuerit; omne illud ad me, pro possibili celeratione, scriptotenus significare velis, ac tenearis. In reliquo Cæsareis Regiis gratiis, tibi propensus, permaneo. Viennæ 12 Novembris, Anni 1717. *Ad Dominum Comitem Virmond in Polonia nunc subsistentem.*

(a) Sub Nro 2, est instrumenti illius, copia: supra a me sincerè relata, & proposita, ad Virmond autem in authentica expeditione fuit submissa.

Valorem *Sexagenarum* expressarum, examinari, fecit Carolus, ut sequentia docent producta, fato Comiti cum memoratis, expedita. Scimus privatorum eatenus comentarios; celebrioresque deduco: Clar. Celeberrimique Schwartii, quem sane maculat, gravis illa, in Patrem Pray, quin ipse auditus fuerit, censura. Viri hujus eam esse diligentiam (Annales ipsi testantur) ut Societatis Scriptores de rebus Sacræ Coronæ, superaverit; meritaque sua in Patriam, damnari nequeunt. Aliud est, de re quadam dissertationem edere; aliud tam copiosos Regum Annales, colligere conscribereque. Apud eundem Pray, Parte II est de hoc argumento Drobneriana dissertatio. Ego mox describendis, neutri bellum promulgo. Verum si eorum privati labores, edi meruerunt, hæc quoque ab Excelsis Aulicis Regiis Dicasteriis, tam in istorum laboris comendationem; quam *Magni Caroli*, cognoscendas eatenus curas, legi audirique possunt. Justi, doctive lectoris, variantes de valore *Sexagenarum* opiniones, substernimus. Neque enim ultra Historici, munus, in quæstione hac exequimur.

Itaque

Itaque *sub Nro 3*. nescio an Excelsæ Aulicæ Cameræ? aut Excel. Reg. Aulicæ Cancellariæ, ita habet instrumentum.

Reductio, monetæ antiquæ Bohemicæ, ad valorem modernæ pecuniæ currentis Hungarico-Aulicæ „ *Decem* Sexagenæ, faciunt Hungaricæ monetæ, florenos viginti no„ vem. *Centum* sexagenæ faciunt Hungaricæ monetæ fl. ducentos quadraginta. *Mille* Se„ xagenæ, faciunt Hungaricæ monetæ flr. Bis mille quadringentos. *Decem millia* Sexage„ narum, faciunt Hungaricæ monetæ viginti quatuor mille, florenos. *Viginti millia* Sexa„ genarum faciunt Hungaricæ monetæ florenos 48 millia. *Triginta septem millia* Sexage„ narum, faciunt Hungaricæ monetæ fl. Rhen. 88800. Quod si vero, grossos singulos, ad „ tres denarios Hungaricales cum dimidio, id est ad septem *Babkas* seu *obellos* placeat „ redigere, prout nempe tempore illo cucurisse perhiberetur; tunc detrahendo singulis ex „ grossis, triginta septem millium Sexagenarum, unam Babkam, constituunt detractæ Babcæ „ seu obelli, undecim mille & centum florenos Hungaricos. Manebunt 78700 floreni. Et „ hæc erit inscriptionis summa Poloniæ Regno debita, sive in auro, sive in argento. Ne„ que requiritur necessario, ut in grossis Bohemicalibus deponatur; prout clarum est ex In„ scriptionibus.

Nro 4to. Wiennerischen Münz-Ambts Außrechnung, welche dem Hoff-Cammer Referath wegen Reluirung derer Zipser Städten beygeleget, und wornach 37000 Schock Bömischen Groschen vor 86333. fl. 40. x. jetzigen Wehrung Calculiret worden seynd.

Ein alt durchgeschlagener Bömischer Groschen wägt sambt dem Schmutz in Wienner Gewicht $2\frac{1}{8}$ d. gehen also auf die roche Wienner March $126\frac{8}{17}$ Stuck.

Calculatio Wiennensis domus numariæ, quæ Cameræ Aulicæ referatur, ratione reluitionis Scepusiensium Civitatum adjecta, & secundum quam 37000 cumuli Bohemicorum grossorum pro 86333 fl. 40 xr. moderni valoris calculati sunt. Antiquus transcusus grossus, appendit cum adhærentibus sordibus $2.\frac{1}{8}$ Den. Wiennensis ponderis, pergunt itaque ad unam rudem Wiennensem markam $126.\frac{8}{17}$ grossi.

Nro 5to. Extractus M.S. Vol. XXII. species facti super abalienatione des Zipßer Landes. Daß nemblichen Weyland Kayser Sigismundus als König zu Hungarn, sub octava aller Heiligen in der Croatischen Haupt Stadt Zagrabien Anno Christi 1412. an dem König Vladislaum, und die Republic Pohlen, ersagtes Zipßer Land, und Sieben und dreyßig tausend Schachk breite bömische Groschen (welche zu heütigen valor der Müntzen, ungefehr 86333 fl. 40 xr. außmachen) Antichrestice, also, und dergestalten versetzet, solche 13. Städte an Intressen statt zu besitzen, und zu geniessen, biß die Reluition oder Außlösung erfolgen möchte xc. xc. Und so weiters à fol. 447. biß ad fol. 480.

Extractus MS. Voluminis 22. species facti, super abalienatione Scepusii. Quod videlicet ... Cæsar Sigismundus, ut Rex Hungariæ, sub octava Omnium Sanctorum, Zagrabiæ in Croatica Regia Civitate Anno Christi 1412 Regi Vladislao & Reipublicæ Polonicæ, præfatum Scepusium 37000 cumulis latorum Bohemicorum grossorum (qui secundum valorem modernæ monetæ circiter 86333 fl. 40 xger. efficiunt) Antichrestice, ita & hoc modo oppignoraverit, has 13 Civitates interesse loco ut possideant, & fruantur donec reluitio sive exemptio sequatur &c. &c. & sic ulterius à fol. 447 usque ad fol. 480.

Donatio Joanni de Maroth Bano Machoviensi facta à Sigismundo. Historiam rerum gestarum tum, exprimens.

Nos Capitulum Ecclesiæ Budensis, Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes, quibus expedit universis. Quod providus Dominicus de Illös, inhabitator Civitatis Pesthiensis; nomine & in persona Gregorii Gubachy de Kerekegyhas nostram veniendo in præsentiam, exhibuit nobis quasdam litteras, quondam Serenissimi Principis Domini Sigismundi, Dei gratia Regis Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. secretoque Sigillo in Margine consignatas. Petens nos instanter, ut tenorem earundem nostris conscribi & transumi faciendo, eidem Gregorio de Kerekegyhas dare dignaremur. Cujus quidem litteræ exhibitæ tenor talis est.

„ Sigismundus Dei Gratia Rex Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Marchioque Bran„ deburgicus, Sacri Romani Imperii Vicarius Generalis, & Regni Bohemiæ Gubernator. „ Memoriæ commendamus, tenore præsentium significantes, quibus expedit universis. Quod „ nos ita Divina suffragante clementiâ, sceptra gubernamus Regalia, & eorum Principatui „ auspice Deo præsidemus feliciter; cunctorumque nostrorum fidelium, fidelitates ac actus

„ strenuos, provida consideratione pensamus: ipsisque ex innata nobis Regia liberalitate condigna proemia solemus elargiri, Recensentes & in Regalibus præcordiis resolventes, præclaras fidelitates, & laude digna obsequia, ac sinceras & virtuosas complacentias fidelis nostri dilecti, viri magnifici *Johannis de Maroth Bani nostri Machoviensis*, quibus idem, Celsitudini nostræ, in pluribus nostris, & Regni nostri agendis, prosperis & adversis, sub diversitate locorum & temporum, per suorum operum laudabilium, efficacem & indefessam sollicitudinem, multimodè studuit complacere. Signanter dum olim, *Johannes filius Petri de Horvathi;* & alter *Johannes Crucifer Prior Auranæ*, nostri notorii infideles, cum cœteris nostris infidelibus ipsis adhærentibus; Serenissimas Principes: *Dominas Elisabeth matrem; ac Mariam conthoralem*, nostras charissimas, dictorum Regnorum nostrorum Reginas, felicium recordationum; prope *Civitatem Gara* (a) vocatam, in conflictu eorundem personali, ibi cum nostris fidelibus commisso: & interemptione plurimorum nostrorum fidelium prædictorum; contra eosdem Johannem Horvathy, & alterum Johannem Cruciferum, ipsorumque sequaces, in defensione dictarum Reginarum, ferventer dimicantium, captivâssent. *In qua quidem captivitate, ipsa Domina mater nostra* (b) *proh dolor! per eosdem miserabiliter extitit interempta.* (c) Præfatus Johannes Banus, ideo, ut ipsis Dominabus Reginis, matri; & conthorali, nostris charissimis, alicujus defensionis subsidium impendere potuisset, in area ipsius certaminis & conflictus, ab ipsis nostris infidelibus, gravissima ad se, læsionis suscepit vulnera, uti etiam per eosdem detentus extitisset. Tandem vero, dum fideles nostri: Vir Magnificus *Nicolaus de Gara* tunc *Banus Machoviensis*, (d) & *Stephanus de Lossontz*, juxta oppidum *Cserveg*, cum eisdem Johanne de Horvaty nostro infidele, & ejus sequacibus conflictum commisissent personalem; tunc etiam idem Johannes Banus, non formidans suæ personæ periculum, conflictu in eodem contra eosdem nostros infideles, cum sui sanguinis effusione & vulnerum susceptione, Nobis, idem, fideles exhibuit famulatus.

„ Insuper dum nefandissimi Crucis Christi hostes, utpote Turci, valido eorum cum exercitu *Comitatum nostrum Syrmiensem* hostiliter subintrâssent: tunc idem Johannes de Maroth Banus, *cis civitatem Hagolaz*, cum eisdem, pro nostri Regii honoris incremento, conflictum commisisset; in quo etiam conflictu *Dionysium fratrem* suum uterinum, iidem nostri hostes captivâssent, & captum abduxissent: ubi dictus Johannes Banus cum detentione ipsius fratris sui, & non sine suorum familiarium periculo & nece, ac sui sanguinis effusione, nostræ fideliter servivit Majestati. Animadvertentes etiam, quomodo dum alias fallerata cohors Turcorum, in sua pluralitate confisa, iam dictum Comitatum nostrum Syrmiensem, utpote vice iterata hostiliter invasisset; & in eodem, spolia, incendia homicidia, & detentiones nostrorum Regnicolarum utriusque sexus non modicas commisisset, tunc etiam memoratus Johannes Banus, pro nostri Regii honoris exaltatione, cum eisdem, *penes Civitatem Nagy-Ingh* conflictum personalem viriliter commisisset; & in eodem stragem non modicam fecisset: uti non sine duorum lethalium vulnerum plagis, & quam plurimorum familiarium suorum periclitatione, nostræ claritati fidelia obsequia curavit exhiberi,

„ Præterea, dum nefandissimus Crucis Christi, immo totius orthodoxæ fidei hostis & persecutor, *Baizzath*, Dominus Turcorum, capitalis nostræ Majestatis æmulus, cum valido ipsorum exercitu Turcorum, & aliarum barbararum nationum caterva fulcitus, partes nostras Transalpinas hostiliter subintrâsset, easdem fere in majori parte devastando & depopulando, *Castrum nostrum minoris Nicopolis a Merche Vajda* (e) familiari nostro vi obtinuisset; & in eodem gentem suam pro conservatione reliquisset: Nosque percepta hujusmodi annotati Bayazat tyranica sævitate, nostra valida cum potentia, ad obviandum temeritati ipsius Bayzath; & ad defendendum ipsas partes nostras, præsertim prædictum Castrum minoris Nicopolis de manibus suæ gentis expugnassemus; in qua quidem expugnatione ipsius castri, idem Johannes Banus, se dictis Turcis opponendo, cum sui sanguinis effusione, & lethalium vulnerum susceptione, *Nobis cernentibus*, nostræ Matti ibidem, ad vota nostra, similiter fideles exhibuit famulatus. Cœterum, dum nostra Celsitudo, temporibus retrolapsis, restaurato validissimo nostro exercitu, ad *Regnum nostrum Bulgariæ*, cis fluvium Danubii, ubi Paganorum, nobis, & Regnis nostris inimicantium pullulabat multitudo, se trantulisset, & castrum minoris Nicopolis obsedisset, prædicto Bayzath Imperatore eo tempore in *Thirno*, cum validissima potentia sua Turcorum existente: tunc idem Johannes Banus, de nostro mandato, ad explorandam potentiam ipsius Bayzath, non formidans periculum suæ personæ, sed in suæ strenuitatis confidens audacia, properando, & ad nostram Celsitudinem redeundo, de potentia ipsius Bay-

zath

„ zath nostram Serenitatem certissime informavit; ubi cum interemptione cujusdam sui fa-
„ miliaris & sanguinis proprii effusione, nostræ fidelia obsequia exhibere curavit, Majestati.

„ Item etiam itinere in eodem, dum circa castrum prædictum, ipsa nostra Majestas, cum
„ Bayzatho prædicto, conflictum inivisset personalem; tunc præfatus Johannes Banus, suis, fi-
„ delitate & strenuitate suffultus, non nullos prædictorum Turcorum viriliter interimendo,
„ cum plurimorum familiarium suorum nece & periculo, sævissimas vulnerum plagas, con-
„ flictu in eodem sustulisse non formidavit. Ubi etiam præfatus Dionysius frater ipsius Jo-
„ hannis Bani, per ipsos Turcas extitit interemptus.

„ Præterea dum valida potentia Turcorum, cum cœteris persecutoribus Christiano-
„ rum, gente utpote Bosnensi, *Fluvium Sava* transfretâsset, & *Districtum de Possega* ho-
„ stiliter subintrâsset: tunc idem Johannes Banus, assumpta sibi sua valida potentia, adver-
„ sus eosdem viriliter properando, cum eisdem conflictum personalem inivisset; tunc stragem
„ inter eosdem (non sine proprii sangvinis effusione, ac periculo & nece plurimorum con-
„ sangvineorum suorum & familiarium) in area ipsius conflictus commisit & perpetravit.

„ Postremo fortuna nobis sinistrante proh dolor! dum nonnulli Prælati, Proceres, &
„ Barones Regni nostri, prius capta & detenta nostræ Majestatis persona; regimine & so-
„ lio dicti Regni nostri, nos privari voluissent: tunc idem Johannes Banus, valido suo exer-
„ citu aggregato; non parcendo personæ, possessionibus & bonis suis, se, fortunæ casibus
„ pro eliberatione nostræ personæ, & honoris nostri incremento, submittendo, ipsam No-
„ stram personam, per hujusmodi fidelia obsequia & virtuosa opera liberando, ad regimen
„ dicti Regni nostri, rursum sua peritiâ & industriâ mediante sublimavit.

„ Tandem vero, nobis in Regno Bohemiæ pro Sacri Romani Imperii, & Nostri Pa-
„ tronatus honore laborantibus; dum nonnulli Prælati, Magnates, Proceresque Nostri, in-
„ grati & immemores beneficiorum à celsitudine nostra copiosè perceptorum, rebellionis cal-
„ caneo ducti, a sinu nostræ clementiæ se abducere, acceptando; Et in crimen læsæ Maje-
„ statis nostræ, inito fraudulento consilio, simul conspirantes; alium eis ignotum Regem,
„ utpote *Ladislaum filium condam Caroli de Duracio*, in hoc Regnum nostrum in op-
„ probrium nostri culminis, introducere voluissent: *Emericusque Bubek Prior* Auranæ,
„ qui fere totius rebellionis & dissensionis origo fuerat & causa efficiens, recepta sibi & ag-
„ gregata plurima potentia; (f) Fidelem nostrum, Virum Magnificum *Paulum Byssenum*
„ *de Ezgede*, *Dalmatiæ*, & Croatiæ prædictorum, & Sclavoniæ, Regnorum nostrorum
„ Banum, qui se suæ exquisitæ dolositati opponere disponebat, fraudulenter captivâssent;
„ captumque præfato Ladislao filio Caroli, pro encenio destinâsset: tunc idem Johannes
„ Banus suæ fidelitatis laudabilem constantiam contestando, elevato suo vexillo proprio, &
„ totali sua potentia instaurata; & adversus annotatum Priorem, suæ fidelitatis audacia,
„ properando: *Eundem Priorem de Regno nostro Sclavoniæ, ad Regnum Bosniæ* simul
„ cum suis sequacibus & fautoribus, expulit & aufugavit: quosdam ad eum pertinentes, &
„ contra Majestatem nostram rebellantes terribiliter opprimendo; & quosdam ad viam ve-
„ ritatis reducendo. Ipsoque Priore Auranæ sic expulso & aufugato, volens pro nostri ho-
„ noris exaltatione, magis in suis fidelissimis actibus insudare, quoddam *Castrum* annotati
„ Prioris, *Thornow* vocatum, de quo multa mala, incendia, damna, & deprædationes
„ nostris Fidelibus irrogabantur, cum ipsa sua potentia obsedit, & convallavit. Ubi in ex-
„ pugnatione dicti castri per nostros infideles in eodem existentes, ictu teli fuit lethaliter in
„ caput vulneratus, ita, quod fere quatuor annis elapsis vel citra, ferrum ipsius teli, de
„ capite ejusdem exivisset.

„ Demum vero, & immediatè præfati Prælati, Magnates & Proceres Regni nostri, ut
„ præmisimus, malo freti consilio, simul conspirantes, *Nos Diademate nostro Regio, &*
„ *Corona*, quibus Regna nostra prædicta, fere annis sedecim tenueramus; privare: & de eis-
„ dem excludere satagentes; præfato Ladislao, filio quondam Caroli, ut eorum vota va-
„ lerent adimplere, *ad civitatem nostram Jadrensem* conductum præbuerant; Eundem,
„ *quodam serto fictitio coronantes* (g) ac prædicta *duo Regna nostra*, videlicet *Dalma-*
„ *tiæ & Croatiæ*, manibus ejusdem Ladislai filii Caroli, cum castris, districtibus, & ter-
„ minis assignantes: propter quæ, per eosdem in dictis Regnis nostris, nobis & fidelibus
„ nostris, spolia, incendia, & interemptiones plurimorum Regnicolarum nostrorum, & alia
„ quam plurima & irrecuperabilia damna sunt perpetrata. Sed suffragante nobis divini au-
„ xilii remedio, qui suos, solo nutu salvare solet & conservare: interveniente etiam nobis
„ & assistente, valida potentia ipsius Johannis Bani, qui ut præmisimus, necem propriam,
„ ac fratrum, & familiarium suorum non formidans, nec curans pericula rerum & possessio-
„ num suarum, ipsis nostris infidelibus sub Banderio ipsius Ladislai filii Caroli proceden-

„ tibus, diversis eorum præliis devictis, viriliter obviavit. Itaque, si præmissa fidelia servitia & virtuosa industria, operaque, ac valida potentia ipsius Johannis Bani, nobis, non adfuissent: dubium fuisset nobis, pristina gubernacula Regni nostri readipisci. Ad quæ quidem gubernacula, Rege altissimo annuente, per fidelia servitia & virtuosa opera ipsius Johannis Bani, ipsis nostris infidelibus invitis, rursus fuimus sublimati, & nunc in regimine & solio ipsius Regni nostri feliciter gloriamur, Tandemque consulti fuimus per fideles nostros: ut universaliter infidelibus nostris, super ipsorum delictis perfidiæ, gratiam & misericordiam faceremus. Quod & gratanter facimus, *moti Regia pietate* ita; quod ipsi, per datam ipsis, gratiæ factæ, deinceps a nocumentorum ac damnorum & spoliorum illatione, desistere; in nostri conspectu pro hujusmodi corroboranda gratia sepræsentare deberent. (h)

„ Cum autem *Stephanus* filius Pauli de *Gyantha*, unà cum *Johanne* filio Domini de *Sambok; Georgius* filius Stephani de *Bodon* & *Stephanus* frater ejusdem; cum *Thoma alias Episcopo Ecclesiæ Agriensis*; & *Stephanus* filius Ladislai dicti *Hempze de Gomba*; simul cum *Nicolao filio*, *Johannis Bani de Horvathy*, nostris notoriis infidelibus; his proxime præteritis disturbiorum temporibus sub nomine & vexillo prædicti Ladislai filii condam Caroli Regis de Duracio per Regnum nostrum, in ipsius & Regnicolarum devastationem & incommoda, hinc inde discurrendo, prædasque spolia & indicibiles enormitates temere in crimen læsæ nostræ Mattis committendo & perpetrando incurrere non erubuerunt, & veluti in reprobum sensum dati, in profundumque malorum mersi, non expaverunt: *Mattko autem de Szent-Marton*, cum Turcorum Imperator sævissimus Bayzath Regnum nostrum hostiliter subintraverat, inter alia sua nefaria facta, *Civitatem nostram Regalem Száva Szent-Demeter nominatam*, ad manus ipsius Bayzath proditorie tradiderat, qui etiam in sua infidelitate prædicta perseverando transivit cum Bayzath supradicto. iidemque hujusmodi nota infidelitatis offuscati non curantes gratiam, sed potius in suscepta perfidia perseverantes, malum malis accumulando, præmissa, post præmissum tempus gratiæ patrare non formidàrunt.

„ Unde nos de consilio & unanimi decreto, tam fidelium Prælatorum & Baronum, Nobiscum ab initio degentium; quam ad gratiam susceptorum, pronunciavimus & decrevimus: Præfatos Stephanum filium Pauli de Gyantha, Georgium filium Stephani de Bodon, ac Stephanum fratrem ejusdem; nec non Stephanum filium Ladislai dicti Hempze de Gomba, ac Matko de Szent Màrton, in pristina nota infidelitatis permanentes, ipsosque persequi debere, velut Sacræ Coronæ nostræ proditores. Quapropter eosdem Universis possessionibus & portionibus possessionariis eorum, ubicunque in *Comitatu de Valko*, *Syrmiensi*, *Bachiensi*, *Bodrogiensi*, & *Pesthiensi* vocatis; habitis & existentibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, & per eosdem à dudum possessis, privantes & destituentes: ipsasque ad manus nostras Regias applicantes, de manibus nostris Regiis novæ Donationis titulo, cum omnibus earum utilitatibus & pertinentiis, videlicet: Ecclesiarum Patronatuum juribus, libertatibus, nundinis, tributis, terris arabilibus, cultis & incultis, fœnetis, campestribus pascuis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, piscinis, stagnis, lacubus, arundinetis, sylvis, nemoribus, arundinibus, pratis, promontoriis, villis, prædiis, ac sitibus villarum, cœterisque & universis aliis & singulis utilitatibus, utilitatumque integritatibus, intra cursus metales & antiquas limitationes universarum possessionum & portionum possessionariarum, vel aliquam ipsarum, existentibus; quolibet nominis vocabulo vocitatis, præfatorum nostrorum infidelium superius nominatorum, quibus eædem per earum detentores, infideles scilicet nostros supradictos & alios earum possessores, tentæ fuissent ac possessæ: Et omni eo iure, quo, præmisso modo nostræ incumbit collationi: Præfato viro Magnifico *Johanni*, *filio Johannis de Maroth*, *Bano nostro Machoviensi*, pro præmissis suis multimodis servitiis, licet à nobis multo majoribus præmiis attolli mereretur, tamen in aliqualem recompensationem eorundem servitiorum suorum, prænarratas universas & singulas possessiones, & portiones possessionarias, antedictorum nostrorum infidelium, cum universis earumdem juribus & pertinentiis superius specificatis: Et per Eum, suis hæredibus, hæredumque suorum successoribus & posteritatibus universis, dedimus, donavimus & contulimus, immo damus, donamus & conferimus, jure perpetuo & irrevocabiliter tenendas, habendas, & possidendas, harum nostrarum testimonio litterarum (salvo tamen jure alieno, Nostræ duntaxat fidelium Majestati) præsentes dum Nobis in specie fuerint reportatæ, in formam Nostri privilegii redigi faciemus. Datum Posonii, Feria sexta proxima post Festum Pasche, Anno Domini Ejusdem, Millesimo Quadringentesimo quarto. (i)

Nos

Nos itaque petitiones ejusdem Dominici, & in perſona dicti Georgii Nobis exhibitas, juſtas & juri conſonas agnoſcentes, tenorem præſcriptarum litterarum; nihil addendo, nihilque diminuendo, litteris noſtris conſcribi facientes, ſigilloque noſtro pendenti munientes, eidem Gregorio, ad juris ſui cautelam duximus concedendas. Datum in Feſto Annunciationis Virginis Glorioſæ, Anno Domini Milleſimo Quadringenteſimo Quinquageſimo.

a) Plura hoc ipſum docent Regum monumenta. Quare pag. 141. Hiſt. Eccl. Zagr. deſcriptum ex aliis errorem, patrata nempe fuiſſe prædicta ad Diako. corrigimus, emendarique oramus. Civitas olim Gara, hodie Garjavicza, eſt nunc in territorio Generalatus dicti Varasdinenſis, adeoque ſub Militari jurisdictione.

b) Intelligit Eliſabeth Socrum ſuam, matrem Mariæ; quam pro uſitato nunc etiam more, vocat exprimitque matrem.

c) Thuroczy narratio, Eliſabeth ad amnis Bozutha aquas, fuiſſe demerſam, tum ex Coævis, ut Paulo de Paulis &c. tum hinc etiam erroris convincitur. Quin eſto Paul. de Paulis in captivitate mortuam ſcribat, tacendo mortis cauſam, hæc ex verbis donationis patet, interemptam videlicet fuiſſe in captivitate.

d) Vide hinc Joannem de Maroth, tum Machovienſem Banum non fuiſſe, at ſucceſſive; conſequenter licet donatio facta ſit, qua Bano, ſervitia tamen illa omnia fecit ante Banatum. Illud quoque obſervandum: Nicolaum de Gara, filium Palatini, interempto Nicolao de Gara Palatino illico non ſucceſſiſſe in Palatinatu.

e) Contracte acceptum Vajda, pro Vajvoda.

f) Potentia illa erat Tuartci Bosnenſium Regis, aliorumque ſupra à pag. 247. indicatorum.

g) Dubium hinc, an Ladislaus Jadræ coronatus ſit corona ſubmiſſa a Papa? aut alia, Quæcunque ſit ſertum ficticium habitum fuiſſe in Hungaria, hinc conſtat.

h) Decretum hoc gratiæ, eſt in Juris corpore. (i) Donationem relatam, diligentiſſime examinavimus. Cohæret cum ſcriptoribus Coævis. Fides Budenſis Capituli eam roborat, & quidem tranſumpti poſt annos 46, conſequenter memoriæ haud antiquatæ. Inſuper initio litterarum ſuarum teſtatur Capitulum, Secreto Sigillo fuiſſe conſignatas, adeoque juxta regulam art. 15, anni 1546, nec iſtud defuit. Accedit olim Decreta inter publica, donationem fuiſſe hanc, credibilius; teſte memorata ſuperius nota, in legum Codice. Ut quorumvis horum conſideratione, pro inſtrumento legitimo haberi debeat donatio. Si ficta præterea eſſet, tot quæ exprimit, fuiſſent exmiſſa. Inter reliqua illud: Coronam Papalem, ſertum ficticium fuiſſe &c.

Demum ne te lateat; deſcriptum inſtrumentum ex Tranſilvania, a Doctiſſ. Eruditoque Viro, Dño *Daniele Cornides*, ex datis ad me litteris unice noto, cum aliis pluribus eruditis notitys, atque diplomatum apographis, me habere. Sane Virum hunc, epiſtolæ ſuæ quas ad me dedit, in rebus litterarys eruditisque, non ſolum à latinitate, librorum notitia, rerum diligenti examine, judicio recto, commendant; ſed ſingulari eſt humanitate, animique dotibus egregie ornatus, neque tantum ſibi doctus ſtudioſusque, verum ab experientia dico, communicando ſua, ardens utilium litterarum extenſione; dignusque ſententia mea, qui ad promovendas utiles ſacræ Coronæ litteras eruditas, deſtinari poſſet. Fateri candide debeo: eſto plures Eruditiſſimi viri, me ſuis litteris honorare dignati ſint, ſecundum eſſe nemini Danielem, quocum utilius, ad aquirendas tot rerum notitias, communicaſſem. Quare ſpero ego a Viro hoc, jura ſacræ Coronæ in Bulgariam, Moldaviam, Valachiam, Parteſque illas, cum tot cœteris illuſtranda, Proinde pro memorato inſtrumento, cæteris item alibi refferendis, gratias illi habeo maximas; ac a lectoribus habendas eſſe, fateri; orandumque cenſui.

Diem annumque mortis Ferdinandi, cum digniſſimo elogio, quia Iſthvanffius lib. 21. pag mihi 269. deſcripſiſſet, lectorem ad eundem relegamus. Ad rerum à Ferdinando geſtarum cognitionem, tot inter ſcriptores, illa quoque legi poſſunt, quæ à pag. 215. Hiſtor. Eccl. Zagr. inſerta ſunt.

MAXIMILIANUS.

Status Ordineſque Coronæ ſingulariter propendiſſe ad Maximilianum Art. V. item VI. anni 1550; ſimiliter 32. Anni 1552. quo plena Regalis authoritas Maximiliano attribuitur, teſtatum faciunt. In conſtitutionibus ſuis propriis Anni 1559. art. 42. ingredienti primo *Mariæ*, ejus Conthorali *Univerſi ſtatus & Ordines* verba ſunt articuli, *hilari primum & læto animo ſuæ Majeſtatis apud eosdem præſentiam cernentes, eandem honorario munere - - Eandem excipiendam decreverunt, atque concluſum eſt: Ut ad primum terminum - - - ex omnium tam Dominorum & Nobilium, quam Cæterorum Regni ſtatuum & Ordinum bonis pro hac una vice contribuantur atque Majeſt. Reg. aſſignentur &c.* Propoſito etiam ſi Majeſt. Reginali videbitur, eatenus eidem perceptore. Quin articulo 64. Anni 1563. Donationes, gratiæ, litteræ, &c. *tam in publicis Regni, quam etiam quibuscunque privatis negotiis, intra & extra Regnum emanatæ tam in judiciis, quam alibi ubivis locorum & temporum ab omnibus ratæ habeantur & firmæ, plenoque & integro ſerventur in vigore.*

Anno 1563. *Maximilianus* in Regem Hungariæ, Maria autem in Reginam coronantur. Vide de his Illm. Isthvanffium lib. 21. à pap. 261. Coronationis hujus art. 2. Anni memorati est memoria, verbis his: *In hac felici ejus* (Maximiliani) *coronatione* - . ac infra *susceptaque feliciter hujus Regni Corona* - - *pari cum sua Matte Cæsarea ardore & diligentia, curæ sibi, imposterum quoque habere dignetur:* Diplomatis occasione hac elargiti, nec Isthvanf. meminit; nec in Decretis legitur. Desideratur in his juramenti à Maximiliano depositi formula; nec est *electionis* memoria; quin Palatini vacans officium, senex *Bathyan Franciscus* quod suppleverit, Istvanff. scribit. Quare consideratione horum, effectu firmatur articuli V. Anno 1547. textus ille pag. 367. superius relatus. Ex his profecto elucet: *Rationem status* Reipublicæ, suis certisque temporibus, anteferi oportere, quibusvis etiam fundamentalibus prætensionibus. Si hæc *status Ratio* servata extitisset, à Ludovici II. morte; clades, tot tantasque jacturas corpus Reipublicæ Sacræ Coronæ declinasset. Verum cum mortuo Patri Ferdinando, Maximilianus Anno 1564. successisset, incommoda ex parte Transilvaniæ à Turcis item passus est. De his, libro 22. scribit Illm. Isthvanffius, firmanturque generatim *Litteris Regalibus*, quibus Maximilianus ad Diætam Anni 1566. invitabat status. In his omissis Cæteris exprimitur: *excipientibus attamen nos statim a morte suæ Majestatis, genitoris nostri felicissimæ memoriæ; in ipso quasi, captæ gubernationis nostræ limine gravibus turbis & tumultibus, ab æmulis & adversariis nostris concitatis, his ante omnia componendis atque sanandis studentes, conventus ipsius celebrationem, in aliud commodius tempus differre oportuit. Beneficio tamen Divino, hisce motibus per nos jam hucusque repressis atque Sedatis, hostiumque nostrorum adversis conatibus in irritum cadentibus, haud intermittendum duximus, quin universos Regnicolas nostros, indicta illis generali Diæta convocaremus &c.* Constitutiones Diætæ hujus, Decretum Anni 1566. continet; proinde in eodem videndæ. Memoriæ Item cœteræ, Sclavoniam Croatiamque illustrantes, cum à Nobis, P. 1. Hist. Eccl. Zagr. Tomo I. attactæ sunt, tum à pag. 243; cum & ex Actis Regni Sclavoniæ publicis, annorum serie à p. 261, relatæ sint; eas non repetimus. Adere visum est Maximiliani mandatum pro Capitulo Zagr.

„ Maximilianus II. Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac „ Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ Rex &c. Fideli nostro Spectabili & Magnifico Petro Erdöedi de Monyorokerek, Comiti perpetuo Montis Claudy, ac Regnorum nostrorum Dalmatiæ Croatiæ & Sclavoniæ Bano, Consiliario nostro, Salutem & gratiam. Expositum est Matti nostræ, in personis fidelium nostrorum, honorabilium Capituli Ecclesiæ Zagrabiensis: Quod licet Bona ipsorum exponentium, à Solutione *pecuniæ fumalis*; ex antiqua libertate & concessione per Divos quondam Hungariæ Reges, prædecessores nostros, felicis recordationis, ipsis exponentibus, & Ecclesiæ eorum facta, exempta essent & supportata, prouti id litteræ eorum privilegiales testarentur; Tu tamen non curata ejusmodi ipsorum libertate, à certis ipsorum Bonis, nomine dictæ pecuniæ fumalis, 105. Flor. exigi fecisses, injuria, & damno eorum manifesto. Supplicando propterea Nobis humillime: dignaremur eis superinde de opportuno remedio gratiose providere. Quorum supplicatione clementer exaudita, Nolentes ipsos exponentes & Bona eorum, contra antiquam & legitimam libertatis & exemptionis eorum prærogativam, solutione & exactione præmissæ pecuniæ fumalis impediri. Fidelitati tuæ harum scire firmiter committimus & mandamus: quatenus acceptis præsentibus, & præmissis sicut præfertur stantibus, præscriptos 105. Fl. a Bonis ipsorum exponentium, ratione præmissæ pecuniæ fumalis, tuo ut dicitur jussu exactos, eisdem, statim sine ulla difficultate, reddere, & reddi facere: nec imposterum ipsos, & Bona ipsorum, exactione dictæ pecuniæ fumalis, contra præattactam eorum libertatem, impedire & molestare debeas & tenearis. Secus non facturus. Præsentibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum Viennæ Die sexta Septembris, Anno Domini 1565. Maximilianus M. ppria - Nicolaus Olahus Strigoniensis m. ppr. Joannes Lysthyus m. pria. L. S. Regii „ *Banus* accepto mandato Regio, sequens dedit intimatum.

„ Petrus Erdoedii de Monjorokerek, Comes perpetuus Montis Claudii, ac Regnor. Dalmat. Croat. & Sclavon. Banus &c. Universis & Singulis Comitibus ac Vice-Comitibus, nec non Judicibus Nobilium Comitat. Zagrab. & Varasdinen. Salutem cum favore. Noveritis nos strictissimum mandatum a Sacratissima & Reg. Maj. Domino videlicet & Princ. nostro clementissimo, recepisse super eo: Quoniam Reverendi Domini Capitulum Ecclesiæ Zagrabiensis; nec non Bona, ac coloni, & jobagionalis conditonis homines ipsorum, a Divis olim Regibus Hungariæ, & Ecclesiæ; exempti semper fuerint & immunes ab omni solutione fumalium pecuniarum in medium Regnicolarum contribuentium. Mandat igitur sua Majestas Sacratissima Nobis serio, ut nos præfatos Dominos, Capitulum, ac Ecclesiæ Bona, & colonos, ac jobagionalis conditionis homines ipsorum, in dictis libertatibus ac

„ immu

„ immunitatibus ipsorum conservare & tueri; ac per eos quorum interest conservari facere,
„ debeamus & teneamur. Volentes igitur suæ Ssmæ Matti in omnibus ut tenemur similiter
„ obedire; Vos, & Vestrum singulos harum serie hortamur & requirimus, ac nihilominus
„ authoritate nostra, qua in præsentiarum fungimur, Vobis committimus & mandamus; ne
„ Bona, aut colonos dictorum dominorum Capituli Zagrabiensis, ad requisitionem cujus-
„ cumque, ob non Solutionem quarumcumque pecuniarum fumalium, in rebus vel perso-
„ nis, *non obstantibus articulis Dominorum Regnicolarum*, damnificare præsumatis, nec sitis
„ ausi modo aliquali. Secus non facturi. Præsentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum
„ in Nostra Keresztinecz: 20 Die Januarii, Anno Domini 1566. Idem Banus m. pria. Lo-
„ cus Sigilli.

Hodie subjecti Ecclesiæ, has *fumales*, coeterasque contributiones exolvunt. Interim præmissa mandata, & Divorum Regum Hungariæ pietatem testantur; & de pecuniis fumalibus lumen præbent, prouti etiam: *Vladislai II.* permissas gubernationis habenas, sub Maximiliano, in Sclavonia saltem, reviviscere, quæsitum procuratumque fuisse, verba illa *non obstantibus articulis dominorum Regnicolarum*, indicare videntur. Cœterum sive ab exemplo, Privilegiorum Ecclesiasticorum, sive quod bonus lucri odor esset, ad Instantiam officia obtinentium, Anno 1567. rescribit Maximilianus (ut extractus monumentorum Regni) ad Præfectum Cœterosque Consiliarios Cameræ Hungaricæ, Comites item, Vice-Comites, ac Judices Nobilium Comitatuum Regni Sclavoniæ: ne a colonis Vice-Banorum, Proto- & Vice-Prothonatoriorum, Vice-Comitum, Judicum Nobilium, Comitatuum Regni Sclavoniæ, tributa, taxas, aliosque census publicos exigant, ita tamen, *si talis antea viguisset consvetudo.* Et quia facile ab iis recognita fuisset consvetudo, quorum erat interessentiæ, pag. 250 Hist. Eccl. Zagr. memorata mala sunt consecuta, ut art. 2. Anni 1574. ejusmodi avaritiam sufferre oportuerit. Sed incurabilis avaritiæ affectus, dum vias alias, obtinendi æris quæsivisset, Anno 1582, *Radeczius* Agriensis Episcopus, qua Regius per Hungariam Locumtenens ordinat datis mandatis ad *Casparem Druskoczi Vicebanum*, & Nobiles Varasdinensis Crisiensisque Comitatus, ad instantiam Magnificorum *Balthasaris de Batthyan* Magistri Dapiferorum; & *Nicolai Isthvanffii* Regni Hungariæ-Pro Palatini, ne subditos eorundem, in contributione extraordinaria Fl. duorum, ultro gravent, quam in quantum communibus Statuum & ordinum Regni Hungariæ votis conclusum haberetur; cum & alioquin subditi eorundem exponentium & lamentantium, versus arcem *Caproncza & Dernye*, pro defensione patriæ multum contulissent. Mandatum hoc, extat in Reg. Tabullario. Demum *Maximilianus* in quibusvis, se II. exprimit. Hoc haud a Regibus Hungariæ, verum ab Imperatoribus desumptum, supra relatus titulus evincit. Maximilianus alter ex pactis cum Wladislao initis, Titulo Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ Regis, usus quidem est, sed Reges illos, quibus *Tituli* unice ex fœderibus permissi fuère, uti in serie Hungariæ Regum non essent; ita nec Maximilianum hunc, intra Hungariæ Reges *alterum* sive II. numerari debere, censeo; verum Maximilianus I. inter Reges Hungariæ, venit collocandus. Hæc relatis in Hist. Eccl. Zagr. Tom. I. addere de Maximiliano hoc, visum est. Quare.

§. I.

Consectaria, ex descriptis in IV. prioribus Periodis, de Regnis Dalmatiæ, Sclavoniæ & Croatiæ, sunt sequentia.

I. Arbitrarie prorsus asseri; *Dalmatiam ab Augusto fuisse extensam ad Savum, aut Dravum, vel Muram, aut Danubium fluvios,* atque hanc extensionem ad Sæcul. VII. imperturbate perseverasse. *Augustus* Italiæ limites, ad Polam, & Aquileam extendisse legitur, quod ipsum successive mutatum extitisse, prima alterave testatur Periodus. Dalmatiam fuisse aliquando magnam Provinciam, e veteribus demonstrari nequit. Vatinius apud Ciceronem, oppidis 20. eam ambit. Ptolemæus lib. 3. ad finem, excludit Issam, Tragurium, Phariam &c. a Dalmat. dum scriberet: *Dalmatiæ vicinæ jacent Insulæ* (observa haud eum dicere in Dalmatia) *Issa etiam Urbs, Tragurium etiam urbs, Pharia etiam urbs, Corcyra nigra.* Hanc *Gnidiorum* fuisse Coloniam Strabo lib. 7. scribit. Plinius autem lib. 3. cap. 26. testatur inter Corcyram & Melitam fuisse Illyricum, *Corcyra* inquiens *Melæna cognominata cum Gnidiorum oppido, distat XXV. M. passuum, inter quam, & Illyricum Melita.* Quare si quispiam, vetustatem sequi velit, is Illyricum a Dalmatia distingvendum habet. Neque extensionem Illyrici a Romanis factam, ex ratione tributorum; Dalmatiæ applicare potest. Florente decrescenteque Romanorum Imperio fuisse distinctas Provincias, Dalmatiam, Mœsiam, Mysiam, Daciam, Pannoniam, Noricum, Japydiam, Liburniam, Istriam si scriptoribus Romanorum fides, monumentis item, Inscriptionibus, numis, extra dubitationem est; ut proinde sustineri nequeat, Venetorum scriptorum, atque ex his describentium asser-

 tio,

tio, ad VII. usque sæculum, amplificatam a Romanis fuisse Dalmatiam ad memoratos supra fluvios. Scriptores Venetos excusat erga Rempublicam eorum obligatio, at Nostros quid a culpa eximat? ipsi viderint. Profecto dum sui legitimi indubitatique juris, Dalmatiam esse credunt Veneti, ex *ratione status*, eam extendunt amplificantque, ut ratione hac jura prætensionesque eorum augeantur. Arte omni, litteras litteraliaque instrumenta ex his oris colligunt, summaque felicitate obtinent, ut in futuris fors occasionibus, talibus uti valeant. Ecclesiæ hujus Zagrabiensis litteras plurimas, descripsit olim Raphael Levakovich, quæ huic defuere, circa annum 1720. liberalissime describi factæ sunt pro *Riceputtio*, Paduamque submissæ. Doctissimus Farlatus Tomo V. Illyrici sacri, Historiam etiam Ecclesiæ Zagrabiensis daturus est, cujus prætextu, monumenta accepit Levakovich, & Riceputti. Hæc refferenda ideo censui, ut constet posteritati, qualiter? quove titulo? monumenta illa Ecclesiæ Zagrabiensis, ad statum Venetum, aut Venetias devenissent, ut si aliquando ex iisdem, jus, in has Sclavoniæ oras prætenderetur, sciri possit, quo sub colore isthic reperiantur. Patet ex superioribus, Lucium ex Insigniis, Consulatu, variis item ambiguis instrumentis, quin quibusdam etiam falsis, jura serenissimæ Reipublicæ deducere; ideo ne idem eveniat ex iis, quæ titulo conscribendæ Historiæ Ecclesiæ Zagrabiensis, providentia & *Zelo* subditorum serenissimæ Reipublicæ illac delata sunt, monendum volui, eo magis quia Doctissimus Farlatus, Dalmatiam legitimi suæ Reipublicæ juris, ut rem certam supponeret, hancque inde ab Augusto, constanter ad VII. usque sæculum extensam fuisse ad Dravum Danubiumque scriberet, ut hinc Sclavonicas Croaticasque Ecclesias, cum Dalmaticis cunjungendo, arguere objicereque videatur, has quoque, intra Dalmaticas, consequenter juris serenissimæ Reipublicæ, venire. Hoc ille, ita clare, nullibi vel asserit; nihilominus ut quodam consectarium ex doctissime a se scriptis prodit; non solum ex relata harum Ecclesiarum cum Dalmaticis conjunctione; verum etiam, ex asserto suo arbitrario, dum Ecclesias Sclavoniæ Croatiæque omnes. intra Suffraganeos Ecclesiæ Spalatensis collocat. *Segniensem* . *Corbaviensem*, *Modrussiensem*, certa ætate atque tempore, Spalatensis Ecclesiæ fuisse Suffraganeas, negari nequit. At veterem *Sisciensem*, *Sirmiensem* ac ut actu *Diakoviensis* habetur pro Bosnensi, *Bacsiensem*, *Zagrabiensem* item, fuisse aliquando Spalatensi Ecclesiæ subjectas, doceri debet. Sane Farlatus ipse, nullibi exhibet documentum aliquod, vel appellationis, vel sententiæ, aut cujuscumque ordinationis Archieppi Spalatensis in præfatis Ecclesiis, sed neque mihi tale, reperire aut legere accidit, ex quo fatas Ecclesias Suffraganeas aliquando Spalatensi fuisse, argui valeat. Hæc dissimulare in Sistemate meo non poteram, dum Scriptores Veneti, ex Ecclesiarum Subordinatione, jura Reipublicæ suæ deducerent, ut superius refleximus.

II. *Pannoniam sub Romanis fuisse semper a Dalmatia distinctam Provinciam, atque hanc pro arbitrio Imperantium, divisam fuisse, primo: in Primam & secundam seu superiorem inferioremque, tum & subdivisam, attributis eidem, aliis quoque nominibus, ut Valeriæ, Saviæ &c. Quin jam arctatam extensione Norici, iam amplificatam aditione partis saltem, Veteris Japidiæ atque Liburniæ.* Patent hæc, ex I. Periodo.

III. *Irruentibus ad Romanas Provincias barbaris, seseque mutuo persequentibus, Abares sive Hunnos in Pannoniis atque Dalmatia, sedes suas collocasse, ac in possessorio, sese firmavisse, ut Sclavis conjunctis sibi, Pannoniæ olim saviæ ac etiam primæ, loca territoriaque, Longobardorum permisso cesserint.* Itaque post Romanos, etsi aliæ quoque gentes Pannonias tenuerint, demum attamen in hac, *Sclavi* sese firmarunt; ut ideo his in Regionibus, *Sclavonia* Pannoniæ veteri, successerit, sitque amplificata per veterum olim Japidiam, Liburniam, Istriam, Carantanum, ac in Parte Mœsiam, Dardaniam &c. Hæc Sclavorum, Sclavoniæque successio, atque extensio, quasi generale communeque nomen reliquit, ut scriptores Veneti, aliique frequentius, nomen hoc *Sclavi & Sclavoniæ* servarint, quin mare Adriaticum *Sclavonicas undas* expræsserint.

IV. *Cum Heraclius ad ejiciendos e Dalmatia Abares, Croatas ad se venientes, ea lege recepisset: Ut ejectis inde Abaribus, territoria Dalmatiæ, Croatarum redderentur, sæculo VII. in Dalmatia sedes Croatarum uti successit; sic & Croatiæ illis in oris nomen.* Quod Croatiæ quoque nomen successerit, vide textum Porphyrog. pag. 39. relatum quo: *Chrobati post acceptum Baptismum - - juraverunt*. Sed Porphyrog. ipse cap. 29, uti memoratum pag. 43. pro Dalmatia, *Croatiæ* nomen successisse fatetur, scribendo: *suntque etiamnum in Chrobatia* (in Dalmatia veterum, quam tamen Dalmatiæ nomine non exprimit) *Abarum reliquiæ*. Servios quoque idem Heraclius induxit, ut pag. 37.

V. *Sclavis obtentum territorium extendentibus, nihilominus sub seniorum gubernatione suique Rectoris constitutis, cum pars Croatarum, e Croatia sive Dalmatia secessisset, a Sclavis Ja-*

Japidiam Liburniamque aquisiverunt, Croatiamque ad Cettinam usque fluvium his ex oris extenderunt, & subinde per Forum Julii, ac versus Septemtrionem ad Laiben, quibus tamen postremis ex locis, amoti iterum fuêre.

VI. Sæculo VIII. constitutis variis pluribusque Ducatibus & Ducibus, Sclavicas quoque inter gentes Duces Ducatusque varii constituti sunt, ut Carantanorum, Fori Julii, Sclavoniæ, Avariæ in Pannonia, Croatarum in veteri Liburnia, Item Croatorum in Dalmatia. Sed Francis superioribus evadentibus, relati Ducatus, ad Francos devenerunt.

VII. *Sæculo IX. Mortuo Carolo, rebus autem Bulgarorum florentibus, Sclavi Bulgaricos accepêre Rectores, ac sese sub Ludovico Bulgaris conjunxerunt. Croatæ Dalmatici, ab Imperio Orientali defecêre, horumque Dux Tirpimirus, cum Rege Italiæ Pipino amicitiam coluit. Ab horum exemplo, Croatæ quoque Liburnici, jugum Francorum excusserunt.* Ex his consectariis, reflectendum lectorem censui, unde fluit prætensa Dalmatiæ extensio, a scriptoribus plerumque usurpata. *Croatæ* cum Heracly donatione Dalmatiam primo obtinuissent, Croatiæ invecto nomine & Regione, cum quidam Baptismum suscepissent, pars autem in paganismo perseverâsset, hi a baptizatis illis Croatis secesserunt, Liburniamque atque Japidiam, Sclavis acceperunt, semet in his Regionibus stabilientes, Ducem proprium habuêre. Hinc quia duo fuissent Ducatus Croatici; scriptores, Croatas illos Dalmaticos, reassumpto veteris Romanæ Provinciæ nomine, Dalmatas vocavêre, territorium illorum Dalmatiam, Ducesque illorum Croatarum, Duces Dalmatiæ expræssêre, ut sic eos a Liburnicis Croatis distinguerent. Porphyrog. ipse: *Omnis Dalmatia defecit.* Item clarius: *qui Dalmatiæ oppida incolebant* (nempe Croatæ) *sui juris facti, neque Romano Imperatori, neque cuipiam alteri subjecti.* Tirpimirus attamen Ducem se Croatorum inscribebat; *Tirpimirus Dux Croatorum.* Scriptores Francici, sive eruditionis genio; sive quod credibilius, ob Dalmatiæ prætensionem, dum Jadram unice, Nicephoro olim permissam fuisse a Carolo, dicerent; *Dalmatiæ* nomine totum illud territorium acceperunt, quod sub possessorio fuit Croatarum, & dum e Dalmatia Croatæ secessissent, ad occupandum Liburniæ veteris Japidiæque territorium, quævis Dalmatiæ nomine considerârunt. Quare si Dalmatiæ extensio sustinenda est, hæc, Romanis tribui nequit; verum Croatis. Romani quoque Pontifices, Italiæque scriptores, *Dalmatiæ* nomen servarunt. Hoc sive ad servandam antiquitatem; sive quod Dalmatia, Senatus olim Romani fuerit Provincia, hinc ad modernorum quoque Romanorum prætensiones sustentandas, convenientius videbatur *Dalmatiæ* nomen, præcipue cum Croatæ illi, qui ejectis Abaribus Dalmatiam ab Heraclio obtinuerunt, occasione Baptismi juraverint Papæ: a se aliorum terras non invadendas. Hinc quia Baptismum Roma accepissent, & Ecclesiæ Romanæ sese conjunxissent, jurâssentque. Vetus Dalmatiæ nomen, ob hos etiam novos incolas, & Veteris Dalmatiæ aquisitores, a Romanis mutatum non est. Scriptores Veneti æque Dalmatiæ servant nomen, præcipue *in Jadra atque Insulis Adriæ;* In Civitatibus continentis variant, jam Croatiæ, jam Sclavoniæ sub appellatione, eas exprimendo. Diplomata vero aliaque monumenta, veritatem rei, per quasvis epochas demonstrant, ut superioribus Periodis esset deductum.

VIII. *Croatis Liburnicis, jugum Francorum excutientibus, & successive baptizatis, cum hi, propriam erexissent Rempublicam, finesque accepissent ad Cettinam fluvium: quod infra est, Sclavoniæ, jam Ducatui, jam successive Regno obtigit, fuerêque divisi Ducatus, superioris inferiorisque Sclavoniæ* Vide quæ a pag. 76. scripsimus.

IX. Hunnis, sive Ungaris ad finem sæculi IX. e Scythia in Pannoniam reversis, atque ad Spalatum usque excurrentibus; Croatæ, illis, semet associaverant: Sclavi autem plane conjunxerant, quod olim quoque Abaribus uniti extiterint. Ut ideo *Sclavoniam*, Ducatum suum Hungari habuerint. Hungaris per plurium Ducatuum eversionem, Regnum proprium sic stabilientibus, ut ab utroque Imperio agnosceretur, *Dircislaus* a Constantinopolitanis Imperatoribus coronam obtinens, Regnum quoque effecit *Croatiam.* Neque, Jadra excepta (ob utilissimum portum) sub protectione Constantinopolitanorum reservatum fuisse aliud apparet. Sclavoniæ superioris pars a B. Stephano, *Cresimiro Croatiæ Regi* cessa deducitur, sed ab *Andrea I. recuperata*, temporibus Geysæ & S. Ladislai ad *Zvonimirum* Demetrium venit, qui Regem Croatiæ, tum & Dalmatiæ se effecit.

X. Zvonimiro mortuo S. Ladislaus, Sclavoniam superiorem recepit, constituto in ea Episcopatu Zagrabiensi; Croatiam similiter aquisivit, creato in ea *Almo* Rege. Post motus varios.

XI. Colomannus Rex Hungariæ, Sclavoniam sacræ Caronæ plene restituit. Croatiam Spontanea Croatarum accessione constabilivit, estque in Regem Dalmatiæ Croatiæque coronatus. Dalmatæ quoque, sibi, & sacræ coronæ se subjecerunt. Et dum Jadrenses tumultuassent,

sent, hos armis coercuit, & anno 1111. Dalmatia tota potitus est. In possessorio Dalmatiæ Croatiæque, successores Colomani perseverasse ex periodo III. constat.

Quamvis porro Veneti, conati sint primum Jadram, tum Dalmatiam reliquam, cum maris Adriatici dominio, sui juris reddere, taleque jus per scriptores suos orbi objicere, quo attamen loco stet? quibusque innitatur fundamentis, supra conati sumus demonstrare. Ipsi, variis titulis & respectibus, sensim ac per partes in possessorium subintrarunt Dalmatiæ. Sub Ferdinando I. circa 1540, totius Dalmatiæ, ac in parte Croatiæ, sunt consecuti possessorium; sed jura Sacræ Coronæ, & Apostolicorum nostrorum Regum, in Venetos translata fuisse, legitur nusquam. Legitima vero esse, sacræ Coronæ & Regum Hungariæ, in Dalmatiam Croatiamque jura, Periodo III. docuimus. Expropter, quamvis Hungariæ Reges, Dalmatiæ nomen servaverint, & hoc nomine Insulas maris Adriatici, Jadram, Tragurium &c. acceperint.

Errant 1mo qui *Dalmatiam* Segniæ, atque adjacentibus mari Adriatico exiguis oris astringunt; Quin integram *Morlachiæ* Provinciam ibi somniant. Sunt quævis illa Croatiæ, nihilque ibi Dalmatiæ aut Morlachiæ est. *Errant* 2. qui superiorem Sclavoniam a Croatia non distinguunt, & tribus Sclavoniæ superioris Comitatibus, Croatiam arctant, in summum sacræ Coronæ, & Apostolicorum Regum præjudicium. Croatiæ Regnum olim amplum erat, & ad Serviam usque extendebatur, ex divisionibus, filiorum Regum, Rascia, Bosnia, successive ad Regnum elevata, Herczegovina, sive Ducatus Sancti Sabæ prodiverunt, quin certa ætate Servia ipsa, Croatia considerabatur. *Errant* 3 qui Comitatus integros, Castra, Castella, verbo quævis illa, quæ nunc sub Turcarum sunt imperio, *Bosniam* habent, aut Serviam; dum certissimum est, maximam Croatiæ partem, sub Turcarum esse Dominatu; partem vero hujus, Venetis esse obnoxiam, partem, Carnioliæ esse applicatam. *Licca*, *Corbavia*, Oraque continentis ad mare Adriaticum, ad fluvium usque *Rechina sive Fiumara*, cum Grobnik, Brod, intermediisque territoriis, veræ sint Croatiæ. Dalmatiæ nil hodie possidetur à Regibus Hungariæ ac sacra Regni Corona. Quare in obsequium prætensionum Venetarum, excogitata Dalmatiæ divisio, in Dalmatiam Austriacam, Venetam, Turcicam, erronea est. Sclavoniæ pars possidetur a Provincia Stiriæ; Insula Muraköz Comitatui Szaladiensi obtigit, partem magnam Turca occupavit & retinet. Sed ut hodie consideratur Croatia, Sclavoniaque, infra narrabimus.

§. II.

Tabulam Sambuci; Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. apud Abrah. Ortellium; erroneam falsamque esse, demonstratur.

Joannes Sambucus, quamvis Hungarus, Anno 1572. Die 25. Octobris, Vienna; Abrahamo Ortellio misit, reliquas inter, Illirici quoque, Geographicam tabulam, ab Ortellio ad vota Sambuci, operi suo insertam. In hac Sambucus, *Carnitiam sive Carinthiam*, ad Dravum usque extendit, parte vero ab altera ad Muram fluvium, ut hinc Marpurgum, Secoviam &c. in Carinthia collocet. *Stiriam* a Mura, & a *Grecio Stiriæ* (quod in limitibus Carinthiæ posuit) duxit Muræ fluxu, ad oppidum *Legrad* comitatus Szaladiensis. A *Canisa* initium Hungariæ facit, per Dravi defluxum. *Carnioliam* locat a *Gradisca* per Timavum Sontiumque ut ait fluvium, ad Savi originem; inde ad Dravum, & per hunc Varasdinum usque, ac per *Osterez*, ad Krapine amnem ad Szomszedvar sive Szuszed; a Szuszed regrediendo per nescio quæ loca, ad Mresnicze fluvium, parte ex illa Carnioliam extendit; & ad *Ledenicze*, *Novi*, maris Adriatici littore, eam circumscripsit. *Duyn*, *Tergestum*, *Capo d'Istria*, *Pigmentum*, *Bakar*, *Hrelin*, *Grisan*, *Czirquenicze*, *Modrussium*: *Ogulin Carlostadium*, *Samoborinum*, *S. Annam*, *Petrovinam* & quævis intermedia loca, Carnioliæ dedit. *In Croatia* collocat: *Segniam Otochacz*, *Ostroviczam* utramque, verbo parte ab una, eam ad Vunnam fluvium duxit, usque *Jeszenovecz*; a Jeszenovecz per savum retrograde, ut *Siscium*, *Novigrad*, *Selin*, *Brezovicza*, *Okich*, *Belai*, *Mons Capella*, Croatiæ sint. *Dalmatiæ*, adscripsit *Bribir*, *Zvonigrad*, *&c.* *Bosniam* à Vunna & montibus Licanis per Savum ducit, ut, hodiernum *Brod*, Kobass, &c. in Bosnia statuat. *Sclavoniam* a Jeszenovecz cis savum Dravumque collocat, ut *Posegam*, *Castol*, *Straseman*, *Valpo*, *Szlatina*, *Sopia* ad Veroviticzam usque, Sclavoniæ sint. Intra hanc & Carniolam, ex parte Dravo, ex parte vero Savo inclusam. *Vindorum Marchiam* constituit. Hanc ducit a *Varasdino*, per oppidum Krapina, ad Szuszed, & huic Vindorum Marchiæ tribuit: *Zagrabiam*, *Bosakovinam*, *Campum Leniensem*, *Mosloviniam*, hoc est *montem Claudium*, *Chasmam*, *Ivanichium*, *Crisium*, *Capronczam*, *S. Georgium*, vulgo Gyurgievecz, *Ludbreginum*, quin trans Dravum *Prelog*, *totam Muraköz insulam*, *Fridaviam*, sive Ormosdinum, *Petovium*, & quævis intermedia loca & oppida.

Erat

Erat Joannes Sambucus Hungarus, Maximiliani Imperator. Historicus, hinc in supposito doctrinæ, eruditionisque solidæ, adeoque secundum Regulam in scholis decantatam, *non est supponendum*; pro evidentia & veritate, quævis ab eo scripta, opinari debebit, præcipue cum a Censoribus sua approbata sint, editaque: *cum Imperatoriæ Regiæque Majestatis privilegio.* At his non obstantibus, cuperem ego, si viveret Sambucus, hasque perlustraret partes Regionesque, quas vivens haud viderit; incredile mihi est, quin eum non puderet, revocaretque subito palpabiles errores suos. Profecto memoratarum Provinciarum Regionumque, esse illos, quos ille constituit limites, nullis monumentis demonstrare posset; sed neque docere ætatem & tempus, quibus sic definiti erant Provinciarum limites, ut ille statuit. Quin cum ubivis gentium mos ille sit, ut Provinciarum regionumque limites, complexu quodam ambiantur, complura loca sunt Sambuci, quæ Provinciis integris, a Regione sibi assignata, distant. *Segniam* in Croatia constituit, loca eidem adjacentia Dalmatiæ; Carnioliæ adscripsit. Si Regionum harum incolis, in re ipsis cognita & patente, fides haberi non potest: si Regum decreta, & monumenta publica, postponi possunt Sambuco, eorum interpello fidem, qui his in Regionibus aliquando vixerunt, & vel serviverunt vel serviunt Apostolicis Regibus in militari statu, fateantur & recognoscant, num pro vera haberi possit, Sambuci tabula. Sed Sambucus ipse, in tenebris a se confectam fuisse Cartham illam Geographicam agnoscere videtur, dum scribit Ortellio: *si qui errores sint, dies certiora docebit.* Demum, ad Legum præscripta, Joanni Sambuco fides adhiberi non potest, cum variet, sitque testis ille, qui seipsum adulationis mancipium prodidit, dum in submissa ad eundem Ortellium anno 1579. Tabula Hungariæ, *Serenissimo Principi D. Carolo Archiduci, Maximiliani II. Fratri dicata* (qui Gubernator erat Stiriæ, Sclavoniæ, Croatiæque) novos Provinciarum posuit terminos. In priore Tabula, Carnioliæ studuit; at in hac posteriore, quam ait, a se recenter emendatam, indubie ut Carolo blandiatur, Stiriam amplificavit, dum hanc extendit ultra *fluvium Raba* ad Vesprimium & lacum Balaton; & abinde per *Babocsam*, ad *Gareszniczam fluvium*, Stiriam ad Savum usque amplificando. Quin locorum ignarus, trans Savum etiam, dum post Zagrabiam, etiam *Turovopolie*, liberalissime Stiriæ dedit. Horum consideratione, quid de Tabulis illis Sambuci censendum sit? justitiæ amans lector definiat.

Hæc ut puto, quamvis satis aperire videantur, Sambucum sine rerum examine, neglecta prorsus veritate, limites Provinciis pro suo lubitu constituisse; attamen erroris falsitatisque eum convincere visum est. Sane persvasum habeo, neque Inclytas vicinas Provincias Stiriæ Carnioliæque, Carthas Sambuci probaturas, dum adeo is ex lubitu, quod antea dederat Carnioliæ, post annos septem Stiriæ attribuit. Neque dubito Inclytis Hungariæ Comitatibus, Szalladiensi videlicet, Castriferrei, Sproniensi &c. ea esse documenta, quibus malevolentia, Sambuco ad occulum demonstretur. Quare de iis, quæ matri Patriæque suæ Hungariæ ademit Sambucus, eominus dicturus sum, quod Decreta Regum publica, falsitatem ejus demonstrent.

Quod Sclavoniam Croatiamque attinet, limites illi a Sambuco positi, cujus oro ætatis sunt? Credo ego, nec ad Vetus Romanorum Imperium; nec ad Sclavorum Croatarumque Periodum; sed neque ad Hungariæ Regni exordia & progressum, terminos illos Sambucus reponet; quia ignarum se Patriæ suæ & sacræ Regni Coronæ historiæ testaretur. Profecto si ad quamcumque e primis tribus supra descriptis Periodis, Tabulæ Sambuci refferantur, eas manifestæ falsas esse, descripta memorataque in iis monumenta demonstrant. Itaque ad Periodum IV. Tabulas illas spectare credimus. Verum quo fundamento? videamus.

Fuerat quidem Ferdinando I. anno adhuc 1522. cessa per Ludovicum II. Croatia, sed quod hæc, Carnioliæ per Ferdinandum fuisset unita, scriptum est à nemine. Immo quis credat, Croatiæ Regnum Provinciæ uni eum addicere voluisse, rectiusque Provincia Regno adjuncta fuisset, quam Regnum Provinciæ. Quid est Joannem Torquatum, servatum fuisse Croatiæ Banum ad annum 1531, quo mortuus est? quid quod Torquato mortuo Episcopum Tinniniensem Andream Tuszkanich Locumtenentem Regium in Croatia fecerit? Quid quod religiosissimus Ferdinandus I. Regnum consecutus Hungariæ, juramento se obstinxerit: *fines, Regni nostri Hungariæ, & quæ ad illud quocumque jure aut titulo pertinent, non alienabimus, nec minuemus; sed quoad poterimus, augebimus & extendemus.* Si Croatiam, Sclavoniamque arctavit, extendendo sive Carnioliæ, sive Stiriæ Provinciam, per territorium Croatiæ Sclavoniæque, damnare eum perjurii oportet; ego vero potius Sambucum arguam falsitatis, quam Ferdinandum perjurii, cum religiosissimum Regem, tam constitutiones sub ipso editæ, quam & Decreta sua publica, vindicent a tanto crimine. Quævis item, tam supra in Ferdinando, quam in Histor. Eccl. Zagr. relata, adversus Sambucum sunt, totque ejus mandata, ad Sclavoniæ status data, Sambucum falsitatis convincunt. In nova

hac Regum Hungariæ Periodo, ea fuit si non singulorum, plurimorum certe providentia quod litteras a Divis Hungariæ Regibus habitas renovari confirmarique procuraverint. Deum testor, nullas me vidisse, aut reperisse, in quibus Croatiæ Sclavoniæque loca, sive Stiriæ sive Carnioliæ esse, exprimerentur. Neque est, quod indicantibus Superioribus ad *Kaczianerum* datis litteris, qui Carnioliæ supremus erat Capitaneus, ipse sub Ferdinando ad Regni quoque Croatiæ Sclavoniæque negotia influxerit, & supremam prope administrationem habuerit. Istud enimvero in bellicis militaribusque accidit. Aliud præterea est, Regnum Croatiæ Sclavoniæque, a Ferdinando aut Maximiliano, vel Rudolpho diminutum fuisse, contra juramenti Sanctitatem; aliud Regnum tale, hoc aut illi subdito administrandum credere. Sambuci Tabulæ, creditæ administrationis fines non recensent, sed Regnorum Provinciarumque limites. Verum Imperatori & Regi Rudolpho, in quæstione hac, majorem esse fidem quam Sambuco, ab omni admittendum credo; sic autem ille, in elargitis a se Carlostadiensibus litteris, a Ferdinando III. recognitis & confirmatis.

„ Nos Ferdinandus III. Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac „ Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæque, Rex. Archidux „ Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carnioliæ, superiorisque & inferioris Silesiæ; Marchio Moraviæ, superiorisque & inferioris Lusatiæ; Comes Haubspurgi, Tyrolis, & Goritiæ &c. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes, quibus expedit universis. Quod pro parte & in persona fidelium nostrorum militum & incolarum, „ cœterorumque inhabitatorum Fortalitii, sive Civitatis novæ *Carlostad* infra Castrum Dubovacz, in dicto *Regno nostro Croatiæ constructæ*, exhibitæ sunt nobis & præsentatæ certæ quædam litteræ, serenissimi condam Principis, Domini Rudolphi II. alias Romanorum Imperatoris, *& Regis Hungariæ;* confirmationales Privilegiales, in pargameno patenter confectæ, ac secreto ejusdem Sigillo, quo, *ut Rex Hungariæ utebatur*, impendenti communitæ. Quibus mediantibus, idem condam Imperator & Rex, certos quosdam articulos, super libertatibus & immunitatibus præfatorum Civium Carlostadiensium, a Serenissimo condam Principe Carolo, patruo videlicet suo, iisdem Civibus Carlostadiensibus, factis & concessis: signanter vero binis nundinalibus prærogativis; nec non uno foro hæbdomadali, emanatos; ratificasse atque confirmasse dignoscebatur, tenoris infrascripti. Supplicatum itaque extitit Matti nostræ, pro parte & in persona prælibatorum militum, universorumque Civium & inhabitatorum dictæ Civitatis Carlostadiensis, debita cum instantia humillime: quatenus prætactarum binarum nundinarum, unas; hactenus quidem in Festo B. Margarithæ, hoc est XIII. Die Mensis Julii; prout & forum hæbdomadale, singulis diebus Sabathi in eadem Civitate celebrari solitum & consvetum, ex eodem Festo S. Margarithæ, ad Dominicam Ssmæ & Individuæ Trinitatis; forum autem hæbdomadale, ex die Sabbathi ad diem Jovis, singularum septimanarum, benigne transferre: ac insuper unas adhuc nundinas pro Festo S. Bartholomæi quotannis, in eadem Civitate perpetuo celebrandas gratiose supperaddere: In reliquo vero, prædeclaratas litteras confirmationales, omniaque & singula in iisdem contenta, ratas, gratas & accepta habentes, litterisque nostris Privilegialibus, inseri & inscribi facientes, approbare, roborare, & ratificare; ac pro antelatis militibus & incolis, cœterisque inhabitatoribus, Sæpe tactæ Civitatis Carlostadiensis, ipsorumque posteris & successoribus universis, innovandas, perpetuo valituras, gratiose confirmare dignaremur. Quarum quidem litterarum tenor talis est „

„ *Rudolphus II.* Dei gratia electus Romanorum Imperator semper augustus; ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæque Rex. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Marchio Moraviæ, Comes Tyrolis ac Goritiæ &c. memoriæ commendamus, tenore præsentium significantes, quibus expedit universis. Quod cum serenissimus Princeps Dominus *Carolus*, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carnioliæ, Comes Tyrolis &c. *Patruus noster charissimus, ad defensionem Regni nostri Croatiæ, quod ipsius Provinciis instar Clypei, seu Muri esse dignoscitur*, contra Turcas nominis Christiani hostes, suis & Provinciarum suarum sumptibus, certam munitionem seu fortalitium instar Civitatis, infra Castrum Dubovacz, *in dicto Regno Croatiæ situm*, ædificaverit; & eundem locum de suo nomine *Carlostadium* nominaverit, cœterisque libertatibus & Privilegiis ac immunitatibus, nostro ac suo nomine donaverit, militesque ac alios inhabitatores ejusdem, de ipsarum immunitatum ratificatione, *per Nos, veluti Hungariæ & partium ei subiectarum, legitimum Regem fienda, assecuraverit; requisivit nos* debita cum instantia, ut eisdem militibus, ac cœteris inhabitatoribus ejusdem oppidi Novi Carlostadii; eorumque successoribus, certos articulos, super dictis libertatibus & immunitatibus ipsorum, a præfato serenissimo Patruo nostro, tam sua; *veluti supremi in partibus illis nostris, Locumtenentis;* quam nostra

„ Re-

„ Regia authoritate additos & concessos, benigne acceptare; & de Regiæ nostræ potestatis „ plenitudine, gratiaque speciali, confirmare dignaremur. Qui quidem articuli, seu capita „ immunitatum ipsorum, sequuntur in hunc modum: I. Quod quilibet miles, sive Germanus, „ sive Hungarus, sive Croata fuerit aut alterius Nationis, sive inter equites, sive pedites, „ qui juxta Zonam seu dimensionem sine digressione in fundo, seu area Viridi ædificaverit; ta- „ le ædificium seu fundus, ipsi & hæredibus suis, proprius & hæreditarius esse & manere debeat; „ quem ipse vel hæredes sui, una cum superædificata domo, vendere, legare, vel dono dare, & „ de illo juxta placitum suum, tanquam de re propria disponere, & ordinare possit, hac tamen „ conditione: quod semper nostri, seu Serenissimi patrui nostri milites, ibidem in præsidio Sti- „ pendia merentes, præ aliis emere possint. Sin vero contingeret, quod per mortem & decessum „ unius vel alterius militum, una vel plures domus hæreditariæ, ad illius, vel illorum consan- „ gvineos devolverentur, qui in Stiria vel Carinthia, *illisque annexis Provinciis*, domos, seu ali- „ quam hæreditatem non haberent; & vel *in illis confiniis dicti Regni nostri Croatiæ* non milita- „ rent; ex tunc illi hæredes sine ulla contradictione, teneantur & sint adstricti, cuilibet militi il- „ lius præsidii, qui illa opus haberet, dictam domum prævia justa & tollerabili honestorum vi- „ rorum æstimatione, pro ipsius solutione vendere; vel juxta Præfecti illius loci dispositionem, „ domusque ipsius capacitatem & commoditatem, aliquod ibidem servientes milites, in illam re- „ cipere. *Item* postquam nos, de Regiæ nostræ potestatis plenitudine, *ad instantiam præfati Sere-* „ *nissimi* Patrui nostri, dictam Civitatem novam Carlostadium, libertate & prærogativa speciali „ ornandam duximus, omnes qui proprias domus in ea habent, aut habuerint, libertatibus com- „ munibus utentur, fruentur: Et vicissim incolæ & habitatores omnes, ea omnia quæ ad con- „ servandam Politiam, & retinendam disciplinam pertinebunt, quovis tempore firmiter ob- „ servare debeant. Domos & plateas, ac quæcunque ad familiæ sustentationem commoda erunt, „ mundo bonoque ordine servabunt. Ignem custodient ne damnum faciat, sicuti tales, & id „ genus regulæ in aliis civitatibus observari solent. *Item* in Suburbibus: domum, horreum, „ fossas, hortos, pomarios, cellaria, foveas, sepimenta, & similia quæ in detrimentum „ fortalitii, seu Civitatis vergere possent, inter fortalitium videlicet, & montem ac colles, „ ubi nunc excubiæ tenentur; nemini cujusvis status & conditionis homini, liceat erigere aut „ extruere, neque cuipiam permittatur. Verum horti pro caulibus, ac aliis culinæ necessariis, „ ita tamen ut 200 ulnis a fortalitio longis, absint, prævia dimensuratione concedantur, & „ tales horti, sepimento transparente claudantur. *Et* super hæc omnia, pro meliore fortalitii „ præfati Carlostadiensis, in eoque degentium militum incremento, consultum necessarium- „ que visum est: ut singulis annis binæ nundinæ; unæ, in Festo D. Caroli, hoc est 28. die „ Januarii: alteræ vero, 13. die Mensis Julii, hoc est in Festo B. Margarethæ (ea siquidem „ die, Civitas ipsa extrui cepta est:) ad diuturnam rei memoriam, juxta bonum ordinem, „ & dispositionem Præfecti, celebrentur, sine tamen nundinarum, cæterorum vicinorum „ locorum, præjudicio. Et per totum annum singulis diebus Sabbathi, solitum forum hæb- „ domadale interteneatur. Verum hujusmodi nundinæ, & Forum hæbdomadale extra For- „ talitium, juxta Præfecti demonstrationem, in loco commodo administrari, celebrari- „ que debebunt.

„ Nos igitur, qui commodis & permansioni fidelium *nostrorum Regnicolarum*, *præfati* „ *Regni nostri Croatiæ*, & *consequenter præfato fortalitio Carolstadio*, quod propter illius de- „ fensionem extructum esse dignoscitur, quam optime consultum & provisum esse cupimus; „ Requisitione & postulatione supradicti Serenissimi Domini Caroli Archiducis, patrui no- „ stri Charissimi, facta; benignè accepta & admissa, præfatos articulos, super libertatibus, „ privilegiis, & immunitatibus dictæ Civitatis novæ Carolstadii, infra Castrum Dubovacz, „ *in Regno nostro Croatiæ*, de novo constructæ, editos & emanatos; præsentibusque litteris „ nostris supra insertos & inscriptos: ac omnia & singula in eisdem contenta, eatenus, qua- „ tenus eidem rite & legitimè existunt emanati, ratos, gratos, & accepta habentes, pro „ prænominatis militibus ac incolis, & coeteris inhabitatoribus dicti Fortalitii seu Civita- „ tis, ipsorumque posteris & Successoribus, in præfato Fortalitio pro tempore degentibus, „ perpetuo valituras approbavimus, ratificavimus & confirmavimus, *Salvis semper antiquis* „ *legibus*, & *consvetudinibus Regni nostri Hungariæ*, & *partium ei subjectarum*, permanen- „ tibus. Immo approbamus, ratificamus, & Confirmamus, harum nostrarum, quibus se- „ cretum Sigillum nostrum, *quo ut Rex Hungariæ utimur*, est apensum, vigore & testimo- „ nio litterarum. Datum in Arce nostra Regia Pragensi, XXIV. Die Aprilis, Anno Domi- „ ni 1581. Regnorum nostrorum, Romani sexto: Hungariæ & aliorum Nono: Bohemiæ „ vero anno similiter sexto.

„ Nos itaque humillima supplicatione, pro parte praedictorum militum & incolarum universorumque Civium dicti Fortalitii, sive Civitatis novae Carolstadiensis, Nostrae, modo quo supra, porrecta Majestati, Regia benignitate exaudita, clementer & admissa, praelibatas nundinas Festi S. Margarethae, ex eodem Festo, in diem Sabbathi Dominicae, Sanctissimae & Individuae Trinitatis, aliosque idem Sabbathum immediate praecedentes, ad id videlicet aptos & sufficientes dies: Forum item hebdomadale ex die Sabbathi, ad praetactum diem Jovis, transferendum: Unas insuper nundinas pro Festo S. Bartholomaei quovis anno, omnino sub iisdem libertatibus & praerogativis, quibus nundinae liberae, seu fora annualia libera, aliarum liberarum Civitatum nostrarum, oppidorum & villarum celebrantur. perpetuo servandas, & in eadem Civitate nova Carolstadiensi celebrandas, absque tamen praejudicio nundinarum, seu Fororum annualium, liberorum aliorum quorumcumque locorum circumvicinorum, superadendas; & praemissis binis annualibus nundinis. prout & hebdomadali foro, gratiose addiciendas duximus. De coetero autem praeinsertas litteras confirmationales privilegiales non abrasas non cancellatas, neque in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio ac suspicione carentes, praesentibus nostris literis privilegialibus, de verbo ad verbum sine diminutione & augmento aliquali insertas & inscriptas, quoad omnes earundem continentias, clausulas & articulos, eatenus quatenus eaedem ritè & legitimè existunt emanatae, viribusque earum veritas suffragatur; ac in quantum iidem cives & inhabitatores Carolstadienses in hujusmodi libertatum & praerogativarum continuo usu hactenus perstitissent, persisterentque etiam de praesenti, ratas, gratas, & accepta habentes, approbavimus roboravimus & ratificavimus, ac pro iisdem Civibus Carolstadiensibus, ipsorumque posteris ac successoribus universis perpetuo valituras, gratiose confirmavimus; immo transferimus, superadimus, & acceptamus, approbamus, roboramus, ratificamusque & confirmamus: salvo jure alieno, harum nostrarum Secreto Sigillo nostro, *quo ut Rex Hungariae utimur*, impendenti communitarum, vigore & testimonio litterarum. Datum per manus fidelis nostri, nobis dilecti, Reverendi Georgii Lippaii de Zombor, Episcopi Ecclesiae Agriensis, perpetui Comitis de Heves, Consiliarii nostri, & Aulae nostrae per Hungariam Cancellarii. In Civitate nostra Vienna Austriae. Die 26. Mensis Julii, Anno Domini *1619*. Regnorum nostrorum Hungariae III; reliquorum XIV, Bohemiae vero anno XII. Ferdinandus M. ppr. Georgius Lippaii Episc. Agriensis m. ppr. Laurentius Ferencsffi manu propr. L. Sigilli. „ *Collationatum cum originali, Carolstad. Die 19. Maj, 1753. L. S. M. H. General. Auditor Lieut.*

Anno 1577. Carolstadium erigi a Carolo, *veluti supremo in partibus illis nostris* (nempe Croatiae Sclavoniaeque) *Locumtenente* ut supra testatur Rudolphus, incoatum est; neque *in universum* Caroli suarumque Provinciarum Sumptibus; cum acta publica Regni Sclavoniae testentur: anno 1582. valla circa Carolstadium à transcolapianis extructa & posita esse. Ob Turcarum continuas tum excursiones, Sclavoniae status, tuenda munienda que plura Castra habuisse ex Hist. Eccl. Zagr. patet; Vicinas Provincias, morosiores ad succurendum extitisse, supplicatio Statuum Sclavoniae pag. 272. Hist. Eccl. Zagrab. relata (ut nempe Specificata ibi loca vel Regno incorporentur: vel ad minus opem ferant in muniendis Regni Praesidiis) evincit. Sane Croatiae Regnum, instar Clypei Vicinis Caroli Provinciis, Rudolphus perhibet; quod secundum Sambuci Tabulam verum non esset, cum juxta has Tabulas Croatia inter eas constituatur. Praeterea sumptus illi a Carolo suisque Provinciis facti, qualiter considerandi, omnis ille perspiciet, qui intelligit, quid sit in alieno solo, suae securitati prospicere, beneficium nempe fuisse Vicinis Provinciis, maleficium autem Croatiae, quae in Suis limitibus vim Turcarum experiendam Suscepit, providendosque eos, qui Fortalitum tuerentur. Communitas Nobilium Draganich ad annum hunc 1767. experta est, quae ab anno 1591, foenilia sua depascenda à militaribus tollerare debuit. Coeterum, Carolus Archidux sub fratre suo & Rege Maximiliano, in res Coronae Hungaricae multum influxit. Enimvero teste art. I. anni 1566, Diaetae praefuit. Anno 1567. ut Art. I. Regi Maximiliano: *unà cum serenissimis Principibus, Dominis Ferdinando, & Carolo* commendatur cura, pro retundendis Turcarum conatibus. Anno 1572. coronato Rudolpho, ipse, in gubernatione praefuit. Mortuo Maximiliano 1576. Rudolphus Rex, Carolum patruum suum, Locumtenentem Regium in Croatia Sclavoniaque edixit, ut visitatis his Regnis anno 1577. Carolus Carlostadium incoaverit. Anno vero sequente 1578, *Ernestum* Hungariae, (teste articulo 15.) *Carolum* vero Croatiae & Sclavoniae, in rebus bellicis praefecit, acceptanturque pro Vicesgerentibus Regiae Mattis, ea tamen quoad Carolum conditione: *Archidux Carolus eam cum Domino Bano Croatiae & Sclavoniae intelligentiam habeat*

beat, *ne quid sequatur inconveniens*, *& libertati Regni contrarium*, ut appareat, qualiter Carolus in Croatiam Sclavoniamque influxerit. Profecto Rudolphus ipse superius, Regna hæc, vel annexa Stiriæ Carnioliæque fuisse; vel in Stiriam Carnioliamque mutata non exprimit; quin; ubivis *in Regno Nostro Croatiæ*, ait: & *ad Instantiam Caroli*, *qua Locumtenentis sui Regii*, dari à se Privilegia Novæ Civitati Carolstadio, exprimit, *Salvis semper antiquis legibus & consvetudinibus*, *Regni nostri Hungariæ*, *& partium ei Subjectarum*. Quorsum hæc clausula? si Carolstadium, ut Sambucus fingendo supponit, est in Carnioliæ Provincia? Eccur Rudolphus sigillo suo Secreto, *quout Rex Hungariæ utimur*, eas munivit litteras, si partes illæ sunt Carnioliæ? Eheu quo adulatio Sambucum perduxit! ut fors exprimére volens, quæ per Art. 15. anni 1578. credita fuére administrationi Caroli, ipse talia illico, Provinciis Stiriæ, Carnioli æque attribuerit. Aliud est regi ab aliquo Regnum vel Provinciam; aliud Provinciam vel Regnum minui, ac in aliud transire. Sambucum falsitatis convincit Rudolphus, cujus erant Regna & Provinciæ, dispositionesque quas in horum gubernatione fecit, cognitas habuit, proinde dum Rudolphus Carolstadium in Regno suo Croatiæ esse exprimit, Sambuci Tabulæ ad fabulas rejiciendæ. Sed illud quoque Sambuci testatur examen ac judicium, quod in Tabula anteriore, Marchiam Sclavonicam, a Varasdino per Crapinam Zagrabiamque somniaverit; in posteriore autem, post septem annos confecta, totam anteriorem suam Marchiam, Stiriæ cesserit. Quæ nunc dicitur *inferior Sclavonia*, tum parebat Turcis; mirum est Sclavoniæ tum Austriaco Ungaricæ, eum oblivisci potuisse, cujus tamen mentionem in Decretis Ferdinandi, Maximiliani, Rudolphi exprimi, legerit. Si sic accuratus in conscriptorum a se, examine, fuit Joannes Sambucus; ut in his Geographicis tabulis, quantus fuerit? qualemque fidem mereatur, facile metiri est. Vixit illis temporibus, in aula erat Maximiliani, nihilominus ab humanis affectibus victus, veritatem deseruit. Est res Sacræ Coronæ miserrima, dum ejus scriptores & filii, jura Coronæ hujusque Regum, in obsequium aliorum, frequentissimè debilitant, & Sectatores sortiuntur.

Sunt mihi præ manibus ex autographis, descripta apographa plurima, quæ si integra exhiberem, justum volumen efficerent. Hæc Sambucum condemnant, de Croatia Carnioliæ attributa. Ferdinandus I. confirmans donationem *Klokoche* relatam pag. 190, ad preces Georgii Woikffi, & Christophori Otmich, per manus *Nicolai Olahi* Eppi Agriensis, compatris & Consiliarii, ac in Regno Hungariæ Cancellarii, Augustæ Vindelicorum Die 14 Mensis Septembris Anni 1550, *Klokoche* in Regno suo Croatiæ exprimit. *Oghulinensibus* ratificavit certos novem articulos Ferdinandus II. confirmavit Ferdinandus III. Leopoldus bis, postreme, anno 1692, per manus *Blasii Jaklin Eppi Nitriensis*, Subscribente quoque Stephano Tenturich. *Josephus* Die 21. Septembris, anno 1706, Subscribentibus: Josepho Imp. & Rege, Ladislao Adamo Comite Erdödii, electo Eppo Nitriensi, & Cancellariæ Regiæ Aulico-Hungaricæ Primario assistente; & Ladislao Huniiadyi. *Carolus*, Die 10 Augusti 1721. Subscribente post Carolum, Comite Nicolao Illesházy, Cancellario, & Josépho Koller. Qui omnes, Oghulinum in Regno Croatiæ & Episcopatu Modrussiensi exprimunt. Quis anteponet Sambucum? tot Imperatoribus & Regibus Hungariæ. *Bacar* sub Ferdinando I. Caczianerus ipse in Croatia esse agnovit, ut videre est, ex documento pag. 291. exscripto. Sed insuper superius exhibitæ diversorum epistolæ, partes illas Croatiæ esse, nequaquam Carnioliæ, evincunt. Neque vel concipi potest, qualiter tot numero Diætalibus articulis, de rectificandis Regni Croatiæ limitibus, Status ordinesque Coronæ egissent, si Croatia, Carnioliæ fuisset adjecta. Qualiter de trans Colapianis Art. 25. Anni 1578. disponere? Quod Sclavoniam attinet, quam 1572. Marchiam Slavorum fecit Sambucus, anno autem 1579. Stiriam; annuas illas Regni Sclavoniæ constitutiones illi opponimus, quas Hist. Eccl. Zagr. à p. 261. exhibemus. Quarum fides in Actis Regni Sclavoniæ nunc etiam est. His addantur Decreta Regum publica, sub Maximiliano & Rudolpho edita. Sane Decreto 1574. Ar[illegible] de hodierna inferiore Sclavonia, utpote Turcarum tum ca[illegible]tiva, disponi non potuit: [illegible]oc *quoque Anno tam in Ungaria*, *quam Sclavonia nova portarum connumeratio fiat &c.* Art. II. de Stiria disponi nequivisset: ut Vicebanus, Vice-Protonotarius, Vice-Comites &c. Dicam Regiam e bonis suis administrent. Præterea memorata officia viguisse aliquando in Stiria, necdum legi. Art. 16. qua ratione disponi potereat? si Zagrabia Stiriæ est, ut bis in anno in Civitate Montis Græcensis judicia celebrentur. Hoc art. 7. 1572. ordinatur etiam, &c. &c. ex Decretis publicis videnda.

Insulam quoque Murakösz, oppidumque *Legrad*, Sacræ Coronæ esse, tot articuli Diœtales evincunt. Præterea Comites à Zrinio Præsidii *Legrad* hæreditarii fuére Capitanei, quod servavit Comes Adamus deficiens, qui anno 1690. hunc exprimit Titulum;

Comes [illegible] perpetuus a Zrinio. Sacrae Caes. Regiaeque Majest. Consiliarius. Camerarius. Comitatuum Szaladiensis & Simighiensis supremus Comes, Praesidii Legrad, [illegible] Muraközi supremus ac haereditarius Capitaneus, Agazonum Regalium per Hungariam Magister, ac Legrad [illegible] Vice-Generalis.

Puto ego, Sambucum posteriorem illam Geographicam Cartham in anno 1579 concessisse, ob Articulum V. anni 1575 quo, reliqua inter, status ordinesque Hungariae, commemorata illa loca, ut ajunt: *per Austriacos violenter occupata* restitui petunt, nequid mali contingat. Ad generandam in posteris opinionem aliam, continendos autem eo tum supplicantes, cum vidisset factum suum à Rudolpho, Ernesto, atque Carolo protegendum, Provinciis limites posuit. Ut attamen Concivium evitaret animadversionem, conscientia facile motus, vulgare per se Cartas noluit, at Ortelio vulgandas submisit, ut culpa errorque extraneo indulgeri queat. Sed Ortellius sic eas edidit, ut auctorem illarum aperiat, remque alienam, suam esse, credi noluit. Idem olim cum Celebri Silvestrina Bulla accidit, hanc *Levakovich*, sibi traditam a *Georgier*, tradidit Inchofero evulgandam, *Inchoferus* autem justus ac perspicax, cum relatione unde eam obtinuit, recensuit. Culpari ipse nequit, at Levakovichius, cujus qualitercunque prius dolus, cum submissa relatione & Cronologia Antonii Verancii, Hungariae Primatis; Conciliari nequit, ut à Verantio ex Tabullario Traguriensi describi potuerit: finxisset melius Levakovich, a *Georgier* aut alio, subtractam archivo fuisse. Verum dum Hungariae Primatem immiscuit, authoritate hujus, religiosiorem dolum quaesivit.

§ III.

Sclavoniae, Croatiae, Dalmatiae, Quae? & unde confusio, & acceptio, a temporibus Maximiliani.

Quae hic dicemus, ex Decretis Regum, multis ex causis desumere visum est. Itaque Imo. Quamvis Ferdinandus adhuc, Praesidia sive Castra milite impleta servaverit, stipendia largitus sit legionariis; tamen *confiniarium* ut vocamus *populum* auctum, & dilatata confinia potissimum subsequé sunt. Militaris autem jurisdictio, per *Locumtenentias Caroli*, & Ferdinandi II. est stabilita, Banorumque militaris anterior jurisdictio in Croatiae partibus, per relatas Locumtenentias Regias annis pluribus perdurantes, sunpte quasi evanuit, praecipue cum Art. 15. 1578. servanda tantum cum Banis correspondentia, praescripta fuerit. Post Locumtenentias illas, *Generales* a Carolstadio vocati, confiniis illis Croaticis praefuére & praesunt, secundum Aulae Regiae ordinationes. Tota Croatia, militaris neque tum fuit; neque actu esset. Dominia Frangepaniana & Zriniana, pro eorundem Privilegiis, ab illis regebantur. Ab horum defectu, pars militaribus attributa; pars vero Camerae Aulicae vendita, ab Hungarica Camera, novas jurisdictiones praetensionesque causavit, nunc quoque ut infra vigentes. Illud quod a Jurisdictione militari relictum erat, *Partes Transcolapianas* appellavére, ut Art. 25. 1578. aliique docerent. Partesque illae, videntes Magistratum Croatiae sublatum, ad Sclavoniam vel accessere, vel Maximiliani adhuc arbitrio datae sunt; ut ideo testetur memoratus Articulus, preces illorum per Nuncios Regni Sclavoniae propositas extitisse, dispositumque: ut Vicebanus cum dicatore, ad loca illa proficisci debeat, & ad conscientiam quos dicandos censuerit, dicare, facta relatione Caesareae Matti. Vide hic pag. 263. Hist. Eccl. Zagr. relata, videbisque de partibus transcolapianis, in Regni Sclavoniae commitiis fuisse dispositum. Neque ex Silentio Croatiae in Diaetalibus articulis, inferendum ab aliquo, Sambuci Carthas probabilitatem sortiri. Enimvero Neque in Decretis Regum III. Periodi, Croatiae est memoria, nihilominus certum est, eam, sub Regibus Hungariae fuisse. Croatae ut Regni sui conservarent memoriam, ad Diaetas Hungariae Nuncios aliquando misisse non leguntur, licèt Comites Magnatesque Croatiae ad Tabulam Procerum iverint; *Regni* attamen *Croatiae nomine*, eos aliquando accessisse non reperio. Colomanus, ultra Dravum eos ire non obligavit, hocipsum plurimis Regum confirmantibus; hinc ne derogaretur eorum privilegiis, subjectioque arguatur, vel causas suas revidendas in Hungaria habeant; neque ad Diaetas; communi Reipublicae nomine veniebant, ut sic libertatem, suasque consvetudines firmius observarent.

2. Sclavonia haec superior, hac aetate (inferiór enim parebat Turcis) pro Sclavonia, Regni Regumque Hungariae considerabatur ac erat. Neque pro Regno habebatur Croatiae. Demonstrant hoc Decretorum articuli sic 1572. art. 7. *In Sclavonia vero judicia publica: bis in anno in Civitate Zagrabiensi montis Graecensis celebrentur - - Transmissiones autem ex Sclavonia deductae, revideantur hic Posonii more antiquitus observato.* XV. anni 1575. habet:

de

de munitione arcis Kaproncza, nuncii Regni Sclavoniæ retulerunt se ad generalem Statuum illius Regni congregationem &c. 25. anni 1578: *accolas citerioris Ripæ fluvii Colapis - . nuncii Regni Sclavoniæ à dica eximendos petunt.* 7. 1582: *Regnum quoque Sclavoniæ conqueritur de suis limitibus.* &c. Anno 1587. confundi partes Croatiæ cum Sclavonia superiore inceperunt, articulo enim X. *Commissarii - - quadrifarium constitui debent, una pars eorum, a maritimis usque ad Dravum*, pro una itaque S. Coronæ parte acceptum, quod a partibus maritimis, ad Dravum est, hinc quod Croaticarum erat partium, jurisdictioni militari non subjectarum, Sclavoniæ additum fuisse videtur, præcipue dum eodem articulo statuitur: *ad quam quidem commissionem nominati sunt pro Sclavonia ii, quos illi Regnicolæ cum D. Bano electuri sunt in suo conventu.* Hæc sub Sclavoniæ Regni nomine firmata sunt art. 16. anni 1595, & 45. anni 1596, ubi *Petrinæ* cura commendatur. Anni autem sequentis art. 15. Sclavoniæ *Petrina & alia transcolapiana Castella* attribui videntur; attamen sub cujus protectione Petrina esse debeat? constituendum suæ Matti permittitur. Atque ita constanter per omnes articulos, qui unà demonstrant, temporibus his, summam unionem Sclavoniæ cum Hungaria fuisse.

Quamvis porrò uti retulimus, 1587. Sclavonia ab oris maritimis ad Dravum usque considerata fuerit, tamen ob Articuli 16. anni 1595. dispositionem, ut nemo semet opponat constitutionibus Statuum Regni Sclavoniæ, talesque Banus coerceat ac puniat pæna ibi constituta: cum *Zrinii*, hæc, ægrius tulissent ob violationem privilegiorum veterum, & ad Diætam anni 1596, comparuisset *Georgius Zrinius*, cum lamentis adversus Ferdinandi Officiales; credibilius vel assentientibus, vel tacentibus Nunciis Sclavoniæ, littoralia illa Croatica & maritima, *pro Dalmatia* sumpta sunt, & art. 32. expressa. Sic articulus: *D. Comes a Zrinio conquestus est: se habere in Dalmatia citra littora maris Adriatici, certas arces, ut Grobnyk, Bakar, Hrelin* - - in fine pro motivo ponunt: *hanc violentiam limitibus ac fœderibns Regni* præjudicare. Sed cujus Regni limitibus? & quibus fœderibus? nisi fors illis, dum Ferdinando I. cessa fuit Croatia, ego explicare nequeo. Hoc attamen videtur extra dubitationem esse, a Sambuco primum, Dalmatiam in oris illis collocatam, deinde citato articulo a Statibus agnitam, 20 post Sambuci Carthas anno. Hinc ut puto triplex nata est Dalmatia, Veneta videlicet, Turcica & Austriaca. Hinc ad Segniam formatæ a Venetis prætensiones, quâ Dalmatiæ, partem; hinc tot successivè confusiones, obfirmatumque præjudicium, ut illarum partium incolæ, pro Dalmatis se inscribant. Quod qualeque vulnus hoc sit, legitimis Sacræ Caronæ juribus, ac Apostolicorum Nostrorum Regum, superiora nostra, Regumque diplomata satis evincunt. Confusiones hæ, ex subtilitatibus atque affectibus variis ex ingenio natæ, nec veritati nixæ, nec sequellas prævidentes, Eheu, quæ incommoda! quos Sumptus? causaverunt. Quin damnum illud, ut Dalmatia in possessorio Venetorum, post *Vegliensem* pacem remaneat, existimeturque nil juris Sacræ Coronæ in Dalmatia esse; &, cum jura Regum Hungariæ in Dalmatiam, tum & titulos, quibus gaudent, *Dalmatiæ* nempe *Croatiæque Rex*, aliquod oppidis contineri. Observari quoque debet (ob absentiam facile Zrinii) in Diæta anni sequentis 1597, quævis nomine *Sclavoniæ* exprimi, ad annum usque 1608.

Anno 1608 quo inter Rudolphum & Mathiam II. habitæ discordiæ componebantur, & Mathias in Regem Hungariæ est coronatus, ea est *de Regnis Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ confusio*, ut quævis anteriora confirmari videantur. *In pacificatione Viennensi ad Nonum & Decimum* exprimitur: *Sacr. Cæsar. & Regia Mattas, Hungariam & partes ei annexas, Sclavoniam videlicet Croatiam & Dalmatiam, per Hungaros nativos, & Nationes ei subjectas & ánnexas possidebit* quam pacificationem Ferdinandus cum Stiria subscripsere. Adeoque nil juris, Stiriæ Carnioliæque esse, ad Dalmatiam, Croatiam Sclavoniamque agnovêre; nihilominus esto Art. XI. ante *Coronationem* mox fata Regna exprimantur, XII. attamen *Segnia* in Dalmatia esse exprimitur. In articulis porro *post Coronationem*, articulo 27. est quidem memoria confiniorum, Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ Regnorum, renovatur tamen factum tempore Ludovici II. quod per pacificationem Viennensem emendatum fuerat, dum statuitur: *Requiratur sua serenitas* (nempe Ferdinandus II.) *tam per litteras & Speciales Nuncios, ac Commissarios Regiæ Majestatis, quam Regnicolarum infra denominatos, ut sua serenitas annotatorum Confiniorum, tanquam antemuralium, & certissimæ custodiæ Provinciarum Suarum, ea conditione assumat administrationem, ut Dominus Banus -- post suam Serenitatem, amodo deinceps plena & ommimoda ac vetusta authoritate præsit &c.* fato articulo legenda. Articulo 28. Bani introductio statuitur cum plena authoritate & Banderio

rio Regio, *ne Regna illa in bellicis quam & juridicis, capite carentia, ulterius detrimentum capere cogantur, uti hactenus cum maximo eorum dispendio contigit.* Tandem 62. 65. anni 1609. quævis nomine Sclavoniæ accipiuntur. Anni 1613. art. 39. Regnorum *Sclavoniæ & Croatiæ* est mentio, uti & 32. 1618.

Anno 1630. memoratæ hactenus, in præjudicium jurium Sacræ Coronæ hujusque Regum, confusiones; articulis plane publicis per Reges confirmatis, ex defectu bonarum utiliumque litterarum, atque Proto-Notariorum hujus temporis ignorantia, expræssæ; inccarunt emendari. Enimvero IX. Art: constitutum: *Porrò de inderdicto illo Cameræ Styriacæ, per quod questura & pulsio bovum indigenis Croatiæ & Sclavoniæ prohibita erat, decretum est ut tollatur, atque imposterum prænotatis indigenis ejusmodi quæstura intra proprios Coronæ Hungaricæ terminos, libera sit.* Art. 23. *ne per tractatus externarum Provinciarum libertati & limitibus Regni, ac maxime Sylvis Alpibusque Segniensibus, Arcique Tersact, ac portui Buccari - - præjudicetur, sed omnia Salva & integra Regno - - permaneant.* Hic, in Dalmatia hæc loca esse, non exprimuntur. Quin 22. anni 1638. rectè *Caproncza, Dernije, Szent Györgii* in Regno Sclavoniæ; Segnienses autem partes, Maris Adriatici, dicuntur. Anno autem 1647. quævis rectè sunt assumpta & posita, anterioresque defectus sublati, ab Articulo 46. inclusivè ad 56. Distinguntur rectè jurisdictiones Militaris & Politica, in Regno Sclavoniæ. Ab hoc, Regnum Croatiæ hujusque partes, nam articulo 55. *Ultra Colapiani in Regno Croatiæ* agnoscuntur, partes quoque maritimæ, Civitasque Segniensis in Croatia collocantur articulo 50 verbis: *in partibus quoque maritimis & Croaticis &c.* Valachorum sumbergensium in Stiria obtentæ exemptiones 52. art. Seponuntur. Æque per articulos anni 1649 residuosque omnes, rectè quævis sunt observata. Prodit quoque ex iisdem articulis, Tabulas illas Sambuci, suis modis in effectum ponere Vicinas Provincias laboràsse, dum tot articulis sufferuntur, elargitæ exemptiones & statuta imposita ab iisdem, quin Valachorum privilegia in præjudicium Sacræ Coronæ elargita, cassata toties sunt. Post art. 12. 1608; ad annum 1681. *Dalmatiæ* in Decretis Regum non occurrit mentio, sed tum art. 71. in vero sensu acceptam fuisse, textus articuli evincit, nempe: *Ut Bona Frangepano Fiscalia, tam maritima, quam Croatica & alia quævis intra Limites Regni Dalmatiæ, Croatiæ, & Sclavoniæ existentia - - a Sacra Corona, & jurisdictione solita Regni non avellantur; neque per ullum cum præjudicio & derogamine ejusdem Coronæ & Regni possideantur - - determinatum est.* Hic dum maritima & Croatica a Dalmaticis distingvuntur, pro *Dalmaticis* insulæ sunt acceptæ. Demum 1687 per art. 23. in Regnis Dalmatiæ Croatiæ & Sclavoniæ, Capaces bonorum, soli Romano Catholici declarantur.

3. Cum a Turcis inferior Sclavonia, superioris quoque pars major, prouti etiam Croatiæ; occupata retentaque fuissent, amplificata quoque militari in Croatia, Sclavoniaque superiore, jurisdictione; ab anno circiter 1587. partes Croatiæ & Sclavoniæ superioris, in unum Magistratum corpusque coaluerunt, & sub Sclavoniæ Regno diutius consideratæ habitæque sunt, ut memorati demonstrant articuli. Sæpe partium Croatiæ, Sclavoniæque; sæpe Regnorum eorumdem sub nomenclatura venerunt. Corpus tamen Magistratus atque Reipublicæ unum servârunt, evincentibus hoc articulis Diætalibus, & horum Regnorum constitutionibus, præterea etiam art. 76. anni 1681. quo: *ut Magister Proto-Notarius Regni Croatiæ & Sclavoniæ, ac sui in eodem officio Successores, non solum in publicis Diætis, verum in judiciis octavalibus ordinariis & extraordinariis - - votum, locum & diarium adinstar aliorum Proto-Notariorum habeat*, ubi sic jam unitæ fuêre hæ partes, ut unum haberent Proto-Notarium, unumque Vicebanum. Postquam *inferior Sclavonia* recuperata extitisset, hæc pro Sclavonia haberi vocarique incepit; *superior* autem ob partes quas tenet Croatiæ, pro Croatia accipitur auditque. Hoc ita usu obtinet; obtinuitque, ut Sclavoniæ superioris, vetus appellatio, exiguis nota sit, opinenturque plurimi, Zagrabiam, Varasdinum, Crisium, Caproncam Croatiam esse, adeoque tres hos Comitatus, nempe Zagrabiensem, Varasdinensem, Crisiensem. In re hac, nescio quod arcanum Dii collocant, mihi illud nec videre, nec assequi datum est. Sane si Sclavonia his in oris desiit, qua ratione explicabuntur, non solum memorati, cœterique in Decretis articuli, sed & anni 1715. In his quis explicabit articulos 118. quo ad preces Regnorum Croatiæ & Sclavoniæ, reincorporatio *Inferioris Sclavoniæ* petitur, si superior Sclavonia desiit? 119. *ut inter Regna Croatiæ & Sclavoniæ, vicinasque ipsi* Provincias vini inductio fiat. Cœteros item ordine sequentes. In Decreto anni 1723. art. 17. nescio qua subtilitate, usitata Sclavoniæ Superioris, in Croatiam mutatio, insinuata insertaque videtur, verbis illis: *Circa Styriam ex parte Croatiæ & Carnioliæ* (denominati Comissarii ad metarum revisionem) quibus verbis, illud & *Carnioliæ* qua ratione sit conjunctum *Croatiæ*, non assequor, cum nihilominus Superiori Sclavoniæ

ad-

advicinaretur Stiria. Sclavonia nomine Croatiæ hic primo expressa cernitur. Sed litem dirimunt Art. 18. & 50. anni 1741. quibus *inferior Sclavonia* regulatur, & superiorem innueret. Anno 1751. dum art. 23. neo-erectis inferioris Sclavoniæ Comitatibus, sessio in Diæta constituitur. Superior Sclavonia art. 26. *pro Croatia* exprimitur, in commissariorum designatione, dum: *Versus Styriam ex parte Croatiæ.* Cœterum post annum 1687, sive ob Regum, Banique titulos; sive ad indicanda jura Sacræ Coronæ, status hi Sclavoniæ *Regnorum Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ* exprimuntur. An porro partes hæ & Regna, Hungariæ *subjecta?* vel *annexa* sint? aliis definiendum relinquo. Rudolphus more veteri, *Status & ordines Regni nostri Hungariæ & partium ei subjectarum* exprimebat. Mathias II. Anno 1608. habet: *ut Regnum hoc suum Hungariæ cum Cœteris Regnis & partibus eidem annexis* - - inferius vero *Status denique & ordines præfati Regni sui Hungariæ, Regnorumque & partium ei Subjectarum & incorporatarum.* Anno 1609. *& partium eidem subjectarum* exprimit. Æquè Decreto IV. anni 1618. Ferdinandus II. in Decreto I. anni 1622. *& partium subjectarum* ponit; in Diplomate elargito & isthic art. 2. inserto, *initio: partibusque eidem annexis*, in Undecima autem Conditione, *metas Regni Hungariæ & partium ei subiectarum.* Similiter in Decreto III. anni 1630. Ferdinandus III. annexarum modo, modo subjectarum partium habet *Leopoldus* quoque, teste Decreto 1659. Decreto autem III. anni 1681. *& partium eidem annexarum*, prouti & Decreto IV. anni 1687. exprimitur, servaturque ab anno 1681. nunc etiam, in Decretis & Rescriptis Regum.

§. IV.

Dalmatiam præscriptionis jure & titulo, a Sacra Corona avulsam esse, prætendi nequit.

Amici cujusdam votis, hac Quæstione satisfit. Cui, lectis meis enatum est dubium, ex partis I. Titl. 23. quod cum ab anno 1540. nulla pars, nullaque Dalmatiæ particula, Sacræ Regni Coronæ, Apostolicisque Regibus subjecta sit, an non Serenissimæ Venetorum Reipublicæ, tam diuturno possessorio, jus præscriptionis suffragari valeat? Hæc ad Juristas Legumque peritos pertinent, nequaquam ad Historicos. Quia nihilominus, jura Regum nostrorum & Sacræ Coronæ illustranda suscepissem, negligendum hoc dubium non censui. Itaque pro debilitate mea, qua in jurisscientia me versari agnosco, respondebo, sperans firmiter præstantissimos Magistros, Illustrissimosque supremorum tribunalium Judices, ea suppleturos, quæ in meo responso deerunt.

Ex Juris justitiæque fontibus, mihi persvasum certumque est: Sicuti de usus firmitate, ex mera consvetudine non est judicandum (cum secus *abusus* nulli essent, sed examinandas esse consvetudines, an sint *rationabiles?* &c. & si tales per diligentissimum examen reperiuntur; definiendum pro justo legitimoque usu esse) ita in *præscriptione*, nequaquam arithmetico numero annos, esse considerandos, verum fundamenta & radices legalis legitimæque præscriptionis, quæ dum reperta fuerint, tum secundum legum præscripta, anni examinari ponderarique debent; accedentibusque utrisque, tum demum præscriptio eveniet: secus, nec Sæculorum Sæcula, legalem præscriptionem efficient: Multis hoc firmari posset exemplis. Sufficiat Divini Magistri, Salvatoris videlicet Nostri doctrina, qui allegatam a Judæis, in Polygamia & libello repudii inde a Moyse præscriptionem, rejecit; quod fundamento primisque principiis caruerit, dum Deus unam non plures, dedit uxorem Adamo: quod item Deus conjunxit, homo non separet. Profecto *ratio legem ipsam commendat*, hinc si in ipsis legibus, irrationabile quid invenitur, quis legem agnoscet? quis corrigendum non esse errorem illum, tuebitur? si hoc, in Universum est de legibus, sentio ego, intra Legulæos omnes singulósque illos esse referendos, qui præscriptionis justitiam, ex numero arithmetico, specificatorum in legibus annorum metiuntur.

Quare ad justitiam præscriptionis, ut radices fundamentumque, requiri sequentia, certum est. Imo, ut res quæ præscripta prætenditur, ex natura sua præscribi valeat. 2. ut possessorium, quod pro basi præscriptionis servit, fundetur non solum in justo legitimoque titulo, sed insuper apto ad transferendam proprietatem. 3. Ut continuetur bona fide, hoc est: cum ignorantia juris alieni, quod alter habet ad rem possessam. 4. Ut interrupta nunquam fuerit, per reclamationes veri proprietarii. Hæc radicata in juris regulis atque Principiis, primo sunt in præscriptione, a probo justoque judice attendenda, quibus repertis, anni legibus præscripti subeunt computandi; si autem præmissorum legalis præscriptionis fundamentorum, desideratur aliquod, nulla annorum Sæcula, justitiam præscriptioni adferent, dum ruente fundamento, superædificata corruerent. Jam scriptores Ve-

netos, *justum Legitimumque possessorii* serenissimæ eorundem Reipublicæ demonstrâvisse Titulum, deduci ex eorum monumentis non posse, Periodo III. docuimus, ubi quævis ab Excell. D. Laurentio de Monacis, Dandulo, atque Lucio scripta productaque, examinata sunt, jurisque prætensi eorundem discussa radicalitas. Sed neque *aptus ad transferendam proprietatem modus*, ex scriptoribus Venetis erui potuit, *nomine* enim *Regis Colomani* Brundusium & Monopolim Apuliæ Civitates primo, sic tenuerunt, ut eas occupari siverint. *Jadram* deinde per Cruce signatos everterunt, excommunicationis vinculo ideo castigati. Deinde prætextu societatis, amicitiæ, protectionis, Jadram cœterasque Dalmatiæ Insulas & Civitates involverunt, qui omnes tituli, modus aptus non sunt ad transferendam proprietatem; præcipue dum Reges nostri, quà *Corpus* Reipublicæ conservare obligati, ex fundamentali lege, quinimo natura omnis Reipublicæ, sine Statuum Ordinumque consensu, cedere, abalienare nil possunt, ut modus *aptè transferendæ in alterum proprietatis*, non sit, nisi mutuus intra Regem Statusquæ Coronæ consensus. Istud observatur quoque in Ecclesiasticis, Monasticis, ubi æque mutuus Episcopi & Capituli, aut Generalis & hujus Definitorii, ad abalienationem requiritur Consensus. Similiter in Imperio: ac in ipsa Serenissima Republica. Porro adimpletum hoc fuisse, scriptorum Venetorum nullus asserit. Neque *Chizolla* titulo hoc, in Commissione memorata usus est.

Possessorium quoque illorum bonæ fidei, hoc est cum ignorantia juris alieni esse per scriptores Venetos demonstratum non est. Et qui unquam demonstrabitur? dum sciunt: Emanuelem ab Hungaris obtinuisse Dalmatiam, eoque mortuo hanc ad Hungaros esse revolutam. Dum sciunt: Jadram feudali jure a Bela IV. eis datam fuisse: Marinum Ducem & serenissimam Rempublicam, jus apertum & Notorium in Dalmatiam, sub Carolo fuisse confessos. Sub Ludovico Rege, *usurpatis* ut ipsi ajunt *titulis & juri*, Solenni juramento renunciasse. Dum sciunt: sub Sigismundo occasione sedandi ab eo in Ecclesia schismatis, Dalmatiam ab iis invasam, specie exoratarum sæpius induciarum, penes se remanere. Dum denique sciunt: renovatum ab iis sub Julio Papa juramentum, sub Wladislao II. a Christianis Principibus agnita fuisse Regum Hungariæ in Dalmatiam jura, eumque eatenus monitum. Neque Papam Alexandrum, aut alium quemcunque jura *aliena in* eos, transferre potuisse; nec Bononiense illud fœdus, sciente influenteque Hungaria intercessisse: minus Rabattam, juri Sacræ Coronæ & Hungariæ Regum præjudicare potuisse. Hanc scientiam iis esse, ab eorundem scriptoribus productæ scripturæ evincunt.

Quarta etiam Conditio ad justitiam præscriptionis requisita, quod desit Serenissimæ Reipublicæ, notorium est. Neque esse potest difficultas, de Regibus Periodi III. Verum neque de Austriacis; ob eorundem Diplomata juramento firmata, ut quivis intuebitur. Tituli quoque illi, *Dalmatiæ Croatiæque Regis*, quem Reges Hungariæ etiam Austriaci obtinent, ab ipsa Serenissima Republica, & Europæ totius Monarchis & Principibus, Romana etiam curia non negati; quid sunt, nisi publica reclamatio verorum proprietariorum. Profecto Austriacos Hungariæ Reges, proprietati illi, quam cum Corona consequuntur, cessisse, doceri nequit. Quin dum coronantur: Dalmatiæ vexillum, præsentibus Legatis, etiam Serenissimæ Reipublicæ, uti extra dubitationem esset, præferri: ita juris proprietatem renovaret. Proinde ex annorum numero, Justitia possessorii, adeoque præscriptionis legalitas, concludi nequit. Econverso Regum Hungariæ & Sacræ Coronæ juris radicalitas in Colomano Rege demonstrata est, firmata possessorio legitimo, renovata a Dalmatis illa juris proprietas sub Ludovico, eoque mortuo in Maria, dum primi Dalmatæ, Successioni fœmineæ, subscripsêre. Neque ipsis solisque Regibus, verum Sacræ Coronæ, sive Reipublicæ Hungariæ semet sponte subjecêre, ut sine hujus consensu, nec cedi, nec transferi jura Coronæ in alios potuerint.

Neque Werböczii Part. I. tit. 23. assertio, quod malæ fidei possessor adversus jura Regum præscribat, attendi debet, nunquam enim doctrina ejus, decretali lege firmata est, & corrigendum esse illum Werböczii errorem, Divina, Gentiumque, Canonica item jura evincunt. Præterea ipse, Tit. 78 habet: *allegatio* (præscriptionis) *non simpliciter est intelligenda, sed recto moderamine discutienda*, quod autem moderamen rectius? quam *malæ fidei possessorem non præscribere*? Scimus quoque, ex visis lectisque Regum sententiis, Werböczium malè doctrinam illam inseruisse. Reliqua quæ dici possent, cum superius suis locis a nobis sint explicata, non est ut repetamus.

§. V.

§. V.

Status actualis, Sclavoniæ Croatiæque, cum ejus accessoriis relatio.

I. *A Sclavonia inferiore*, ut memorati legum articuli eam exprimunt, ordior. Hæc ab oriente respective Hungaria, respectivè Superiore Sclavonia, a Septemtrione consequenter Hungaria, a meridie terris nunc Turcarum, ab occidente vero Confiniis Banalibus & respective Comitatu Crisiensi: respective vero militari Generalatus dicti Varasdinensis limitibus, terminatur. *Seu* ab Oriente infra *Pitomacham* signis metalibus positis, usque ad fluvium Drava, & ab inde, per eundem fluvium ad *Almas* pagum, ubi Dravus a Danubio recipitur, inde per Danubium ad Zemlin usque, atque Belgradum, ubi Savus ad Danubium influit, & ibi a Septemtrionali plaga: versus meridiem, Savo nunc terminatur, cum trans Savum Turcarum sit dominatus: pergitque Savi fluxu, usque ad *Gradiscam*, infra quam Sztruga fluvius, minor majorque dictus; ad Savum labitur, ubi per defluxum majoris Struga limes pergit (ut Jeszenovacz confiniis Banalibus relinquat) venitque ad Savum, a quo Sztruga petit originem, & paulo infra, *Packra* fluvius, & Treebess prope conveniendo, Savum ingrediuntur, terminatur: ut quod cis fluvium *Lonja*, ubi is cum *Illova* fluvio convenit, & inferius uno alveo in Savum deferuntur (respectivè ad Zagrabiam) est, Superioris sit Sclavoniæ, nomine Croatiæ acceptæ, quod *trans* Lonjam, dominiumque Kuttinja efficiens; intra amnes *Lonja*, & in parte *Trebess* ac *Illova*, inferioris sit Sclavoniæ.

II. In Sclavonia hac, Triplex est jurisdictio, nempe *Ecclesiastica*, *Militaris*, & *Regnicolaris* sive Politica. Duplex est *Ecclesiastica*, videlicet Orientalium Græci ritus a Romana Apostolica sede dissidentium; & Christianorum Romani ut ajunt Ritus, adeoque cum sede Apostolica conjunctorum. Illorum numerus, in militari præcipue jurisdictione est. Habent suum Archiepiscopum proprium, *Metropolitam* ab iis vocatum, cujus sedes Carloviczium in sirmio est. Hic non solum in Sacris præest suæ religionis hominibus, sed hoc etiam sibi usurpavit, quod in quibusvis aliis etiam Civilibus, *Rascianum* ut vocant populum, protegere, providere illi, prævidereque; orare exorareque varia privilegia, sui esse officii credatur. Sunt in Sclavonia dissidentium horum, duo Episcopatus, unus Metropolitæ, ad Essechinum porrectus; alter *Pacraczini*. Habent sua monasteria, Parochias, clerumque copiosum, templa; nunc etiam Scholas, suntque isthic majoris considerationis. Metropolita iste, à quo Patriarcha dependeat? mihi ignotum est. De eo plura inferius.

Catholicorum in Sclavonia hac, duæ Episcopales sedes sunt, videlicet Episcopi *Sirmiensis*, qui residentia caruit diutius. *Ladislaus Szörenii* hanc Petro-Varadini primus procuravit, ibidemque sedes illi est assignata. Caret Cathedrali Ecclesia, Capitulo. Quin sua jurisdictio, aliquot Catholicorum Parochiis constat. Episcopus sedis hujus nunc est, *Illm. D. Joannes Bap. Paxi*, qui Residentiam Eppalem Petrovaradini erigeret, quamvis Varasdini habitaret, causa Regii Consilii, in quo esset Consiliarius. Tum in *Diakovar* sedes est Bosnensis Episcopi. Modernus Eppus Illmus *D, Josephus Antonius Chiolnich*, nobilem e muris erexit Episcopalem residentiam, Ecclesiam Cathedralem reparavit, Parochias Catholicorum auxit. Capitulo tamen destituitur. Uterque horum Episcoporum suffraganeus est Archiepiscopi olim *Bácsiensis*, nunc Colocensis. Episcopus Præterea *Quinque Ecclesiensis*, sub jurisdictione sua, suique Episcopatus, 20 habet Parochiales Ecclesias, *Vicariumque Foraneum*. Zagrabiensis demum Episcopi amplissima est per Inferiorem Sclavoniam jurisdictio, cum in Statu, sive jurisdictionibus Militari, & Regnicolari, 40 Parochias obtineat actu. Harum nomina sunt *Megyureche*, *Lipovlane*, *Jazavicza*, *Neogradisca*, *Vetusgradisca*, *Mitrovoszello*, hoc est S. Demetrii pagus, de quo superius suis locis. *Oruibicza*, *Sziche*, *Oriovacz*, *Kobass*, *Dubochacz*, *Brod*, *Szvilaii*, *Samach*, *Kopanicza*, *Gerchin*, *Verhovina*, *Dubovik*, *Zagradgye*, *Podvinje*, *Szibin*, *Verovitieza*, *Posega*, *Pleternicza*, *Verchindoll*, *Szeszvete*, *Kutievo*, *Kaptol*, *Velika*, *Sztraseman*, *Vuchin*, *Orahovicza*, *Szopie*, *ad S. Eliam*, *ad S. Lucam*, *Szladojevczi*, *Pacraczinum*, *Szkenderovczi*, *Czernik*, *Nassicze*. Hæ Parochiæ administrabantur a PP. Franciscanis Provinciæ antea vocatæ Bosnæ sis, nunc autem S. Joannis Capistrani; quod sub possessorio anteriore Turcico. Catholicorum in Sclavonia existentium dicti Fratres curam habuerint, Sacramenta iisdem administrando; eratque ex iis unus, Legitimorum Episcoporum, *Vicarius Foraneus*. Verum quia post recuperatam a Turcis 1687 & 1688. Sclavoniam, annis integris 76. nullam templorum Parochialium curam, administratores hi demonstrassent, at suorum monasteriorum unicè fuissent studiosi, & Parochias, ut alodia suorum monasteriorum considerassent; erudiendi quoque populi solicitudine defecissent, abususque a barbaris acceptos, cum disciplina

iiiii Ortho-

orthodoxæ fidei conjungi tolleráſſent, ob plurimos magnoſque in Religione defectus, & inconvenientias; immortali Apoſtolici Zelus *Reginæ Mariæ Thereſiæ teſtimonio*, Epiſcoporumque Catholicorum ſtudio, Fratres illi ad monaſteria ſunt detruſi, & Eccleſiaſtici ad quos cura ovium, ex Chriſti inſtitutione pertinet Anno 1753. ſubſtituti, ut nunc ex memoratis Parochiis, *Czernik*, tantum *Velika, Vetero Gradiſca, Naſſicze* & *Verovitiсza*, per Franciſcanos adminiſtrentur. Obſequium hoc Deo exhibitum ab Apoſtolica Regina & Epiſcopis, quam ſalutare ſit, Benedictio Dei evincit. Videtur nunc, populus non ignorare Dei Sacramenta, ad hæc ſuſpirare, accedere. Barbari abuſus ſublati plurimi, erecta plurima templa, ſacrique Catholicorum introducti ritus. Triviales florere Scholæ, videntur; Quin *Poſegæ* crevit Philoſophiæ & moralium ſtudium, *Eſſechini*, uti & *Petrovaradini* erectæ ſunt humaniores ſcholæ, noviſſimè. Pietate Excellmi & Rſſimi Epiſcopi Zagrabienſis *Franciſci Thauſzy*, (Die XI. Januarii anni 1769, Zagrabiæ hora quinta pomeridiana mortui) erectum Poſegæ Clericorum Seminarium, quod ſua liberalitate providebatur. Communi autem ſtudio, nempe *Reginæ Mariæ Thereſiæ*: quæ Caſarnarum ut ajunt, lapides contulit; Civitatis Poſeganæ, quæ Vecturas dedit; Epiſcopi item Zagrabienſis, qui ſumptus æsque ſubminiſtravit, de novo erectum eſt Poſegæ, Parochiale nobile templum ſub titulo *Sanctæ Thereſiæ*, in memoriam monumentumque Magnæ Reginæ noſtræ Thereſiæ, quæ Sclavoniæ excolendæ providam maternamque gerit curam; copioſa nobilique Sacra ſuppelectile, ut Calicibus, caſulis, albis &c. templis proſpexit; Scholas erigit, Parochos protegit, *Poſegam* inter Liberas Regiasque Civitates collocavit; Sclavoniam munit, totque alia eidem præſtat, ut matris conjunctim & Reginæ officia, liberaliſſimè expleat. Intra exiguos hos annos, populi Sclavonici culturæ, læti vidimus libellos iſthinc plures prodiviſſe. *Mathias Antonius Relkovich* Procenturio Legionis Brodenſis, inter militaria ſua ſervitia verſu Sclavonico elegantiſſimo, ſub nomine *Satyri*, abuſus Sclavoniæ ludit, Sclavoniamque inſtruit. Franciſcanus quidam temerè, invidensque æducationi Sclavoniæ, conſequenter curam magnæ Dominæ, ac Epiſcoporum damnans, adverſus Relkovichium inconcinè ſcribere præſumpſit. Sed apud vulgum omnem ſeipſum proſtituit, ut invidia ſua, temeritasque probetur nemini. Breviter ei reſpondit *Relkovich*, copioſius amœno anapeſtico Verſu R. *Vitus Doſſen*, Parochus Dubovicii, ut hæc ipſa æmulatio, jucunda *ſit & delectet*, in exordio incoatæ, plebis illius per annos 76. neglectæ, culturæ. Cœterum fatus D. Pro-Centurio Relkovich, ad perennem ſui memoriam, & erga ſe Patriæ ſuæ obligationem, *Grammaticam Sclavonico-Germanicam* Anno 1767. edidit vulgavitque. Qua, propoſita primum Ortopraphia Sclavonica, ea quæ Grammaticæ ſunt accuratè exponit, addita Syntaxi, & Vocabulario. Primus ſane eſt (& miles quidem, militaribusque exercitiis ſervitiisque occupatus) qui neceſſario hoc opere proſpexit Patriæ, præbuitque exemplum ac facilitatem, ut ab aliquo Croaticæ juventuti, ſimili opere conſulatur. Vidimus quoque a memorato Parocho *Vito Doſſen* conſcriptum de Virtutibus opus, quod ob Typographiæ his in regionibus neglectum, edi nequit. Hæc tacenda non cenſui, ad Auctorum tantæ mutationis ſolatium, gentisque illius, pronam ad quævis bona utiliaque voluntatem; ac ſi continuatus hic fervor, cultivandæ Sclavoniæ fuerit, ad indicandum: quam creſcere aſcendereque valeat.

Vicarius ille olim Foraneus, a defuncto Zagrabienſi Epiſcopo ſublatus eſt; verum Vicaria poteſtas data, *Præpoſito Chaſmenſi*, qui ex Canonicis Zagrabienſibus eſt, partiumque illarum Sclavonicarum, duorum Archidiaconatuum, de *Gueſche* videlicet & *Sziche* nuncupatorum, *natus Archidiaconus*. Poſegæ ſuum habet Conſiſtorium, cujus in abſentia, Præſes eſt, Poſeganus Parochus, Conſiſtoriales autem, viciniores ibi Parochi.

Eſt quoque Primatis Hungariæ, *Eſſechini* jurisdictio, illudque Præſidium a Strigonienſi dependet. Olim plures fuêre Abbatiæ, ut S. Hellenæ de Podborje, de Rudina, de Gotho &c. Nunc prima Sæculariꝫata eſt, quamvis ſecundum Vota Leopoldi, per Cameræ Commiſſarium bona ejus Abbati reſignata fuerint, docentibus litteris quas habemus. *De Rudina* combinatione litterarum Abbatiæ hujus, olim Patronatus Præpoſiti S. Petri de Poſega, commixta nunc eſt cum Abbatia de Gottho, quæ hodie *Kuttjevo* dicitur, & *Babich Joannis* ceſſione, Regio conſenſu firmata, a Collegio Jeſuitarum Poſegano, ad arbitrium Regiæ Majeſtatis, ob adimpletam conditionem poſſidetur. Collegiatum Poſeganum Capitulum, reſtitutum nondum eſt, quod an Poſegæ? aut in *Captol* olim reſederit? cui lubet indaget. *Præpoſituram* S. Petri de Poſega olim Epiſcopi Zagrabienſes conferebant, & *Petrus Chernkovich* anno 1703. menſe Februario mortuus, ex horum collatione, ultimus eam tenuit. *Georgio Patachich* poſtea Boſnenſium Epiſcopo, a Rege collata eſt, cum clauſula, demonſtrandi juris ab Epiſ. Zagrab. quod Servatum fuit etiam in Collatione facta, *Franciſco olim Vernich*. Sed in Subſecutis collationibus, *Gabrieli* nempe condam *Patachich*,

ac

ac hujus successoribus, clausula illa, donec Eppus Zagr. jus Patronatus docuerit, omittitur.

Collegium Jesuitarum *Posegæ* tantum est. Docent inferiores Scholas, Philosophiam; ac ut ajunt *Casus*. Missiones ut vocant, habent *Essechini*, & in Sirmio: *Petrovaradini*, quibus in locis inferiores Scholas docent a biennio. *Franciscani* per Sclavoniam hanc vigent plurimum, habent enim Conventus plane Tredecim, videlicet: *Vetero Gradiscæ*; in *Czernik: Posegæ: Velika: Nassicze: in Brodt, Diakovo; Essechini, Valpo: Valcovarini*, *Sztaringrad: Illöok*, & *Petrovaradini*. In quibus conventibus, uti relatum habeo, amplius Tercenti vivunt, pertinentque ad Provinciam antea Bosnensem, nunc ab anno 1758. *S. Joannis Capistrani* vocatam. *Capucini*, Zemlinii tantum sunt & Essechini. Atque hæc, de statu & Jurisdictionibus Ecclesiasticis.

Status & Jurisdictio in Sclavonia Militaris.

Recuperata a Turcis Sclavonia, in ejus Præsidiis miles ut fieri debuit & consvevit, in ea relictus est. Tum veteri more, ad hæc præsidia (sive ut olim Castra) vicinior populus aggregatus est, qui domos, terras, Vineas, prata &c. certasque imunitates, & privilegia, de Regum nostrorum clementia providentiaque obtinet; ac in vicem *urbarialium servitiorum* obventionumque, militaria servitia præstare obligatur; & quemadmodum pro facultatibus Provinciales tributa solvunt, ita hi pro facultatibus suis, unum duos aut etiam tres militiæ directe inscriptos, è domo familia provisa, habent. Cum porro eveniat, ut minore familia præditus, copiosiores terras tenutaque possideat, ideo ad servandam æquitatem, ne desertæ remaneant terræ; néve graventur populosiores, in subsidium horum, illi quibus minor familia est, secundum æquum prudensque supremi Præfecti judicium, conferunt subsidia, sesequе hac ratione sublevant. Vocantur autem *Confiniarii*: tum quod in limitibus, sive confiniis alterius potentiæ sint, & *veteres Marchas* repræsentent, confinia sui Principis defendendo; tum & ob loca quædam, in quibus ob defectum Præsidiorum, suis vigiliis, atque corporibus hæc supplere debent. Cum enim per totum limitem cum Ottomana potentia sint extensi, neque hi limites, ubivis aquis definiantur, sed per terram, certis metarum signis, quas *Uncas* vocamus, distinguantur; oportet causa securitatis, tranquillitatisque publicæ, noctu diuque per totum limitem, incessanter servare vigilias, ut Sclopi ictu, vigilia una, ab altera non distet, ad quas Vigilias Confiniarii obligantur. In locis certis, magisque transitui obnoxiis, habentur vel muratæ, vel ligneæ turres, quas *Cserdakas*, seu *Kullas* appellamus, ad has major solet esse cum officiali, vigilum numerus, solentque in his, ex Stationibus suis commutari. Sæpe historia teste, graviores cum inimicis vellicationes, & conflictus, ad ejusmodi *Cserdakas*, hoc est locis ad transeundum opportunioribus, commissæ sunt. Quinquaginta & fors ultra annis, confiniarius iste populus neglectus fuerat, uniceque ad memoratas *uncas* præstabat vigilias, certamque a respectivis Præsidiorum suorum, a quibus denominabatur, Præfectis; observabat dependentiam, pro horum Præfectorum mancipiis sæpe habitus, ut ideo frequentiores evenerint in Confiniis tumultus. Adversus Turcas quoque bellare obligabatur. *Præsidia*, pro Confinii ratione, per conductitium militem servabantur, fuerit is aut Germanus, sive domesticus, *nomine Haramiarum* designatus; neque enim credere Præsidia populo huic, majori ex parte ut dicimus Rasciano, tutum credebatur, quod Orientalium Græci Ritus esset, & a Bulgariæ Primate, Clerus illorum dependeret: quodve e Turcia adveniens, isthicve in Confiniis illocatus, in avitis sedibus, agnatos, cognatos, affines haberet. Incredibili dein a Romanis Sacris aversione esset, experientiaque teste, non solum parti illi, ad quam inclinaret victoria, ad accedendum pronus foret; verum eam observaret ad sui conservationem, Politiam: ut plerumque pars, uni bellantium Principi adhæreat, altera alteri, ut sic a victore Principe, pars Victoris, parti Victæ indulgentiam gratiasque mereatur. Ex his itaque aliisque motivis credebatur e re esse Reipublicæ, ut populus natura astutus, in ruditate, neglectus remaneat; suis stet consvetudinibus, a suis regatur *Kneziis* sive senioribus, & Clero. In pœnalibus & vindicativis, erat Præfectorum jurisdictio, qui miserorum mulctis, suam explebant avaritiam, hos nunc in exilium relegando, eorumdemque tenuta & facultates vel occupando vel vendendo; hos proscribendo, condemnando, gratiam attamen vitæ, mercando; ut in furtis, rapinis, prædociniis, barbarie verbo, plebem illam versari vivereque oportuerit. Neque fuit ulli securitas, ad Confinia veniendi. Accusabantur Turcicorum morum, disciplinæ omnis incapaces: naturalemque esse populo barbariem. Creditum attamen, eventuque mutationis comprobatum: has confiniariorum accusationes, moresque priores eorundem perditos, Præfectorum ex avaritia, prouti & astutia ad eliberandum sese a Censoribus sustentatos, prædicatosque fuisse.

Evenit, ut circa annum 1733. occasione belli in Italia gesti, e populo hoc Confiniario, quædam Centuriæ legerentur, ac erga militare Salarium, ipsis a Principe instar aliorum militum suppeditandum, eorsum exmitterentur. Ibi, non solum utilia, Regi suo exhibuêre servitia; sed judicio tam domesticorum Generalium, quam & extraneorum, Hispaniæ videlicet, Sardiniæ ac Italiæ, pro gente armorum capacissima judicati; accusatores, Officiales videlicet suos sic confuderunt, ut apparuerit falsa quævis esse, quæ ab iis repræsentabantur supremis Cæsareo Regiis Dicasteriis. Quare Anterioribus quibusvis Populi Confiniarii officialibus, cassatis, depositis, castigatisque plurimis, Populi hujus culturam Carolus VI. incoavit, illique & Regnis suis, providè consuluit; Visaque rei incoatæ sequentibus bellis post Caroli mortem utilitate, filia ejus *Regina Maria Theresia*, omni studio & benignitate, culturæ populi hujus intendit. Hæc in Universum de Confiniis, Sclavonicis, Banalibus, Croaticis intelligi debent. Particularia suis locis memorabimus. Itaque.

I. Inferioris Sclavoniæ confinia, posita primò sunt a Generali olim *Caprara*, post recuperatam videlicet Sclavoniam. In his occurrunt primo loco Præsidia, quorum ab arte & fortificatione Principem locum obtinere dicitur *Petro-Varadinum* in Syrmio: a loco autem & residentia supremæ Præfecturæ sive administrationis militaris, *Essechinum* satis beneque munitum, Primum habetur. Hoc ad Dravum, illud ad Danubium est. Per Savi deinde fluxum & circuitum, Præsidia sunt *Zemlinum*, Belgrado proximum; tum *Cupincova*, *Ratscha*, ubi *Drinus* fluvius ad Savum influit, & paulo infra Ratscham, Bosut æque flumen, a Savo reicipitur. Tum cis Savum sunt excubiæ militates sive *Cserdakæ*, ad Castellum *Grusvicza*, penes quod *Bosna* fluvius ad Savum defluit. Sequuntur rursus excubiæ, *Brodium* usque, quod habetur pro Præsidio; protenduntur Brodio excubiæ ad Palankam, *Doboschaz*, inde ad Castellum *Kobass*, tum ad *Sviniar*, atque hinc ad Præsidium *Veteris Gradiscæ*, ubi fluvio *Struga* separantur hæc confinia, a Banalibus confiniis, usque ad *Treebess*, abhinc per fluvium Illova, infra *Megyureche* loco a metis nominato, quia *megiia* limitem denotat, per alveum ex *Illova* formatum, limitem confiniorum, & Regnicolaris jurisdictionis. In memoratis Præsidiis, manent Vigiliæ, eorumdemque commendantes.

Post hæc sequuntur confinia, sive Populus Confiniarius, jurisdictionis militaris, intra Regnicolarem jurisdictionem & limitaneam constitutus. Est iste in tres Legiones distinctus, quarum Duæ ad Savum, tertia Syrmiensis. Quævis legio Constat quater mille pedestribus militibus. Habet suos Tribunos, Protribunos, supremos Vigiliarum Præfectos, Centuriones, Procenturiones primarios, secundariosque; Vexilliferos, Vigiliarum Magistros, Decuriones, Auditores, Syndicos, Chyrurgos &c. Centuriones vulgo Capitanei, resident cum subalternis, in pagis centuriæ suæ. Residui autem Qui *Stabi* seu stabalium nomine veniunt, in designatis stationibus. Ordiendo a *Trebess* & *Struga* per Illovæ fluvium alveumque supra memoratos: *Prima legio est Gradiscana*, cujus Stabales in loco noviter erigi incoato, appellatoque *Nova Gradisca* resident. Legio hæc olim dicebatur *Pars Confiniorum superior*, nunc a fluento *Struga*, diverticulo ejus memorato limitatur, a Regnicolari jurisdictione, veniendo ad fluvium *Pakracz*, hunc, infra pagum *jugne* transeundo, metis positis, ducit ad memoratum *Illovæ* alveum penes Parochiam Megyurechje, & hanc confiniis includendo, alveo eodem venit ad *Illovam*, & per hanc ad *Trebess* & *Strugam*, *Kralievam Velikam* (distinguitur a dominio *Velika*) quævis confiniis includendo, per metas constitutas, a Comitatu Posegano distinguitur, prope *Czernik*; indeque metis positis infra *Pleterniczam*, alveo quodam penes *Kobass*, ad Savum influente, à legione altera distinguitur, ut sic a septemtrione respective & oriente Comitatu Posegano, a meridie Brodensi Legione, & ab occidente Savo, dictoque fluvio Struga terminetur. Est in Legione hac, sic vocata *Valachia minor*, Abbatia *Belasztena* &c.

Sequitur contermina huic, *Brodensis Legio*, Cujus Stabalium sedes in *Vinkovczi* ad fluvium *Bosut*, actu fixa est. Hæc legio prioribus temporibus, *Pars confiniorum media*, Ratschæ vero proprinquior, *superior* vocabatur. Legio hæc, Gradiscana legione parte ex una terminatur, tum per positas metas dominio *Diakovar*, Comitatus Veroviticensis, per quas venit ad flumen *Bisch* aliter Bossut, inter quem & Savum postea collocata manet. Intra has Legiones pedestres, sunt Pirobolarii, & equitatus Centuriæ, a pedestribus distinctæ. Fluvii, *Illova*, *Bosut*, *Verbas* qui a *Banialuka* defluens ad *Sviniar* in Savum illabitur, ac alii supra memorati.

Tertia legio in *sirmio est*, Petrovaradinensis nuncupata, cujus fines, cum ignorem, & nec probabiliter relatos habeam, eosdem nec attingo. Dominium Zemlinense, recentissimè majori ex parte Confiniis illis est attributum; prouti & Mitrovicense cum opido Cœ-

Cœterum ordinatione moderna dependent directe quævis ab Excelso Regio Aulæ Bellico Consilio. *Administratio* major & superintendens, relatorum Confiniorum *Effechini* est, tum in quavis Legione subalterna administratio, quæ *in Militaribus*, a Colonellis sive Tribunis potissimum stat. Ea vero quæ Gubernationis sunt populi, ut in Confiniis degentis, & terras aliaque tenuta possidentis ab administratione Effechinensi ordinantur.

Status & Jurisdictio in Sclavonia Regnicolaris.

I. Cum *Leopoldus* Sclavoniæ recuperator, benemeritos in eadem donasset, donatariique sua erexissent dominia: Fiscus quoque ad resarciendos bellicos sumptus territoria quædam vendidisset; adeoque tertia *dominalis Jurisdictio*, facto Regum in Sclavonia fuisset enata: Anno 1697 Leopoldus constitutis supremis Comitibus, erectisque tribus Comitatibus, Posegiensi, Veroviticensi,& Valcovarensi; hos Regno Sclavoniæ incorporaverit(uti infra in descriptione Confiniorum Banalium demonstraretur) At Regia resolutione ob illorum temporum circumstantias effectuari nequeunte; *Status Ordinesque*, fuere soliciti, ut Sclavon a Sacræ Coronæ ab antiquo membrum, eidem per legem reincorporaretur. Anno igitur 1715, articulo 118 eatenus est provisum constitutumque. Verum sive ob commissionem *Neoaquisticam*; sive quod de effectu statutorum articulorum, in quantum Politiam Reipublicæ attingunt, cura dispositioque non essent, ut hinc statutorum articulorum, perpetua sit renovatio, summaque privatis satisfactio, si decretali quopiam articulo, res petita inserta sit, tametsi executio non sequatur, uti ex indefinitis videre est articulis. Sclavoniæ constituta fato articulo, per Comitatuum erectionem reincorporatio, ad annum 1741 negligebatur. Sub *MARIA THERESIA* anni 1741 articulus 18 in fine, habet: *Districtus — Sirmiensis & inferioris Sclavoniæ, ut primum res in magis tranquillum Statum repositæ fuerint, Regno pari modo reincorporentur, & ejusdem jurisdictioni submittantur. - - - Et ex parte Regni istius* (nempe Hungariæ) *Commissarios pariter Dominus Comes Palatinus nominabit, ex parte vero Sclavoniæ* (nempe superioris) *Dominus Regnorum Dal. Croat. & Sclavoniæ Banus, cum Statibus & Ordinibus eorundem Regnorum. Qui in præatactis - - - Sirmiensi & inferioris Sclavoniæ districtibus, nec non aliis partibus finitimis; Terrenum pro Regulandis Confiniis aptum & sufficiens designabunt, Confiniariisque ad habitandum, & obeunda inibi munia, ita assignabunt: ut in finibus non permixti aliis contribuentibus subsistant. Atque terreno hoc modalitate prævia exciso & assignato, residuum jurisdictioni Comitatuum, in omnibus de pleno subjicient: suaque Regia Majestas, Comitatibus Regni in partibus illis sitis, supremos Comites præficere dignetur.* Exscribenda hæc censuimus, ad demonstrandum Confinia illa stabilita lege esse, tum & ad intelligenda posteriora. Cum ex his, & art. 50 verbis: *Illud quod - - - ex inferiori Sclavonia jurisdictioni Sacræ Coronæ reincorporabitur; jurisdictioni Regni & Bani - - - subordinabitur*, natæ quæstiones profluant. Rebus in tranquilliorem statum positis, & primo cum Ottomana potententia limitibus anno 1743 accommodatis, & *Dubicza* trans-Vunana, *Kozara* item, aliisque vicinis, Turcæ resignatis; ad effectum memoratorum articulorum anno 1745 itum est. Commissarius erat Comes *Alexander Patachich*, Supremus Comes Comitatus Szimeghiensis, & ad Regiam Aulicam Cancellariam Hungaricam Consiliarius, aliique eidem additi. Erecti hac occasione sunt inferioris Sclavoniæ tres Comitatus, videlicet: *Veroviticensis, Sirmiensis, & Poseganus*, positi horum Magistratus. Sed quia vel firmati non fuissent inter novam hanc, & militarem jurisdictionem limites, vel sufficiens pro Confiniis designatio non credebatur; ideo Anno 1749 *Excellmus D. Comes Antonius Grassalkovich Aulicæ Hungaricæ Regiæ Cameræ Præses* &c. Titulus, Generalis item *ab Engelshoffen*, cum aliis quos inter ego quoque fueram, a Majestate Regia missus; ea quæ vel probata prioris comissionis non fuere, vel erant corrigendâ, debitum reduxit in ordinem, limitesque prædictarum jurisdictionum constituit. Ita inducta, firmataque Regnicolari & Comitatuum jurisdictione, cum oblatum ab his Comitatibus cassæ eorundem ratiocinium, Status Regni Sclavoniæ assumere renuissent, consequenter Posonium ad consilium Regium Locumtenentiale, submissum fuisset; cum item occasione Diætæ anni 1751, ex illis neoerectis Comitatibus neminem, intra Regni nuncios collocare voluissent; sed vota eorum rejecta ideo extitissent: quod ex Caroli VI. instructione, datæ Tabulæ judiciariæ Zagrabiensi, per eum erectæ: *Causæ violentiales*, contra supremos Comites,aut Vice-Comites movendæ, ab eadem judicari deberent, non autem a Vice-Comitibus,& tum, contra ejus temporis Supremum Comitem, plures motæ fuissent, hinc quia ex ViceComitibus illis, non credebatur reperiendus, qui ad vota Supremi Comitis Comitatuum Zagrabiensis & Crisiensis, preces in Dieta anni 1751.(abrogandi illius puncti instructionis Carolinæ, urgeret,) prouti articulo 36 est abrogatum) ideo vota precesque illorum,

kkkkk de

de eligendo aut adjungendo ex illis aliquo, Regni Sclavoniæ Nunciis; audiri nequivere. Quare cum in Diæta illa, de augendo contributionali quanto ageretur, & facto Statuum Sclavoniæ, Rationes eorum, Consilio Locumtenentiali subjectæ essent: intuitu quoque aliorum gravaminum, Nunciis ablegatis, cognitione rerum, partiumque illarum carentibus, inferiores illi Comitatus, suos miserunt Oratores; ex quorum propositionibus, quæstio suscitata agitataque est, num ad Status Regni Sclavoniæ? aut vero Hungariæ pertineant. Disputationi ab utrinque fundamentum præbuerunt, memorati articuli anni 1741. Porro cum idem fuerit Regni Sclavoniæ Proto-Notarius, in utraque Diæta, feliciſſimusque fuiſſet, ad ponenda quæstionibus substrata, easque ambiguitates, per quas partibus satisfecisse censebatur, ille articulo 23, suum roboravit Magisterium, satisfaciendo Hungariæ & Sclavoniæ, dum - - *Conclusum est: ut Comitatus Syrmii, Veroczensis, & Poseganus, per suam Mattem sacratissimam, posthac ad Diætales Regni concursus evocandi, intra reliquos Regni hujus* (nempe Hungariæ) *Comitatus sessione & voto postliminio* (observa) *gaudere possint, Salva in reliquo Regni Hungariæ* (exclusum ergo Sclavoniæ Regnum) *& Banali jurisdictione.*

Ex his ambiguitatibus, atque arte studii, cuivis satisfaciendi, promanat: ut fati Comitatus, utrique Regnicolari jurisdictioni subsint, ordinationesque accipiant. Tributa instar Hungaricorum Comitatuum solvunt, ac in Diætis, *quantum illorum* deciditur. Rationes dant *Consilio Locumtenentiali*, intra Comitatus Hungariæ, votum sessionemque habent, Banalisque illa in salvo relicta jurisdictio, reducta eo cernitur: si ad Congregationes Statuum Regni Croatiæ & Sclavoniæ invitentur, & *Regia Rescripta* ipsis etiam a Bano significentur; præterea quod Foris Tabularibus Regni Sclavoniæ, pro casuum processuumque exigentiis subsint. Cœterum memorati Comitatus, quemadmodum instar Hungaricorum contribuerent, regulatique haberentur; ita Quarteriis militiæ ut dicunt vagæ, sive conducititiæ in suis jurisdictionibus obnoxiantur, habentque pro equestri militia *Casarmas*, sive hospitia? pedestres quoque in locis oportunis locantur. Hinc *Commissariatus* Regni Hungariæ *Provincialis*, ad hos quoque Comitatus extenditur, estque *Commissarius Sclavoniæ Inferioris*, Essechini nunc residens. Quare sub utriusque Regni sunt jurisdictione, *in Judiciariis* ad Regnum Sclavoniæ; in cœteris ad Regnum Hungariæ pertinent. Illis beneficii ex quæstione hac obvenit, quod postulata illorum, utraque via ad Majestatem Regiam deveniant. Habent demum etiam Urbaria regulata, ac adinstar cœterorum Comitatuum, Officiales Comitatus.

II. *Comitatus Veroviticensis*, ab Oppido Veroviticza, sive Verocza appellatus, cis Dravum, proximusque Hungariæ est, qui Dravus, a Septentrione eum dividit ab Hungaria, *ab Almass* vero Danubius, extenditurque ad fluvium *Vuka*, ubi hic Danubium influit, ac abinde Sirmiensis inchoat Comitatus, qui Veroviticensi Orientalis est. A meridie partim jurisdictione militari, partim Posegano Comitatu distinguitur. Ab Occidente demum *Generalatu dicto Varasdinensi*, metis positis, ad Dravum usque. Comitatus hic, in suo complexu, continet *Turnassiczam* ac ab inde pagos cæteros, Veroviticense dominium oppidumque, in quo Conventus PP. Franciscanorum *Provinciæ S. Ladislai* Sclavoniæ, qui Parochiam unà administrant. Proximus Dravo est, *Turanovecz*, possessionesque aliæ, tum Dominium *Valpo* eodemque loco oppidum cum Franciscanorum Conventu, & equestris militiæ Casarma. *Redfalu*, & Præsidium *Essech* quod residentia est supremæ præfecturæ militaris. Est insuper Cameræ jurisdictio in Civitate, quæ inferior superiorque dicitur. Monasteria superius memorata. Eodem loco ut plurimum sedes est Comitatus Magistratualis, quamvis Veroviticzæ etiam Congregationes quandoque celebrentur. Tum *Almass* ubi Dravus a Danubio recipitur, *Dominium Erdöd*, Pagusque in limitibus ad *Vukam* amnem *Borova*, flectendoque per eundem fluvium per orientalem plagam, intra Essech & Erdöd, *Csepin* continendo, post pagum *Topsin* Vukam transeundo, Dominium *Diakovar* Episcopi Bosnensis sedem, complectitur, ejusdemque dominii metis, redit ad Vukam, dominiaque *Nassiczæ*, *Orahovicza*, & *Vuchin* suis limitibus ambit. *Primus* Supremus Comes erat, *Ludovicus Comes Patachich* de Zajezda, tum administrator Excellent. D. Episcopus Quinque-Ecclesiensis *Georgius Klimo*,, deinde Comes *Joannes Patachich*, officium Supremi Comitis in locum patris consecutus, sed huic postea ad Comitatum Crisiensem translato, successit in officio Supremi Comitis, Comes *Christophorus Niczki de eadem* &c. Titul.

II. *Poseganus Comitatus*, ab occidente & Septentrione, Veroviticensi Comitatu terminatur, ac ex parte Crisiensi & Generalatu Varasdinensi: a meridie & oriente Gradiscana & Brodensi legionibus; continetque suo ambitu, *Kuttinam*, cui in parte vicinatur Comitatus Crisiensis, in parte Generalatus Varasdinensis, & a meridie legio Gradiscana, tum *Szirach*, *Pakracz* cum *Podborje*, *Sztrasemon*, *Velika*, *Kuttjevo*, *Pleternicza*, *Blasko*, *Czer-*

nik,

nik, Bresztovacz, Captol, Posegam.. Porro a Posega libera Regiaque nunc Civitate, Comitatus denominationem accipit, in eaque sedem servat. Civitas hæc ad Orlovam amnem est. Arcem habet vetustam in monte, sed desertam. Collegium Jesuitarum, cum Scholis memoratis, Franciscanorum Conventum, Eppi Zagrabiensis consistorium. Oppidum Pakracz, sedes est Episcopi Græci Ritus Orientalium, habet tamen etiam Parochum Catholicorum, Cassarmas militares, Thermas item, debilitate nervorum laborantibus salubriores. Kuttievo, Abbatia de Gotho est, a Posegano Jesuitarum Collegio possessa, ubi etiam Cassarmæ, prouti Pleternicza. Demum Captol Præposituræ S. Petri de Posega est, quam ex Collatione Regia obtinere solent, actuque obtinet Illmus D. Episcopus Syrmiensis. Occasione erecti hujus Comitatus, Administratorem ejus egit D. Liber Baro Ladislaus Vajay, Cameræ Regiæ Aulicæ Posoniensis Consiliarius. Dein Officium Supremi Comitis fuit collatum, Comiti Petro Keglevich, quo vita functo 1748. collatum fuerat Excellmo D. Comiti Ludovico ab Erdöedy; post hujus anno 1753 mortem, Illmo D. Episcopo Bosnensi, Josepho Antonio Chiolnich de Chiolka. Titul.

III. Sirmiensis Comitatus, a Sirmio nomen obtinuit, a fluvio Vuka inchoat, & per Danubium protenditur, ad Zemlin usque, ubi Savus ad Danubium influit, abindeque Savo terminatur, vel rectius militari confiniaria jurisdictione, quæ Savo adjacet. Jurisdictioni Comitatus subsunt, Dominia Nustar, Vukovar, Illok, Carlovicz, pars quædam Dominii Zemlin, quia pars militari jurisdictioni esset attributa; cœteræ item possessiones & loca. Ex his celeberrimum est Petrovaradinum, Præsidium nobile, ubi Episcopi Sirmiensis est nunc residentia. Trans Danubium Regia liberaque civitas Neoplanta, sedes Episcopi Orientalium Græci Ritus, Parochus quoque Ritus Romani, jurisdictioni Archiepiscopi Colocensis subjectus. Carloviczii sedes est Metropolitæ Rascianorum, consideraturque ut Civitas, habetque quædam prædia propria. Est isthic etiam Catholicus Parochus, Episcopi Sirmiensis. Vukovarini Sedes est Magistratus Comitatensis. Sunt ibi quoque Casarmæ equestres, & plura Monasteria Calugyerorum, hoc est Monachorum Græci Ritus non unitorum sive dissidentium, videlicet: in Burkovacz, Peschenovo, Vernik, Jasek, Opova &c. Erat antea Dominium Mitrovicza, & in eo Ruma, sed per commissionem anni 1749. ad Confinia venit, consequenter militarem jurisdictionem. Post Petrovaradinum, cis Danubium est Salankamen ubi Tibiscus a Danubio recipitur.. Regio est fertilis & abundans. Cœterum Familia Principum Odescalchi, Titulum, habet Ducatus Sirmiensis, cum & olim Duces ab hac Provincia, tunc omnino ampliore, fuerint denominati. In erectione Comitatus, officii supremi Comitis Comitatus Sirmiensis egit administratorem D. L. Baro Marcus Pejacsevich, postea officium ipsum consecutus. Quo demortuo successit in officio Supremi Comitis. D. Franciscus de Paula L. B. Balassa de Balassa Gyarmath Titul. Accedit quoque Cameralis jurisdictio, non solum ob loca quædam, sed etiam ob Tricesimas & salis depositoria. Tricesimarum loca sunt. Essechini, Petrovaradini, Szalakamen, Rajovoszelini, Zemlinii, Metrovicze, Brodii; Gradiscæ, &c. Salis depositoria, in mox dictis locis, ac insuper Veroviticzæ &c.

SCLAVONIA SUPERIOR.

MOnuimus superius, hanc pro Croatia hodie haberi atque accipi, maximo præjudicio (quemadmodum ex superioribus nostris, Regum item diplomatis, & Rescriptis apparet) jurium Sacræ Coronæ, hujusque Apostolicorum Regum. Quare cum duobus tantum articulis, errore vel ignorantia compilatoris eorundem, pro Croatia, reliquis autem omnibus Sclavonia exprimatur; ego Regionem hanc, tot articulorum Diœtalium fide, Diplomatum item Regiorum authoritate, a Croatia distinguo. Amabo, si Sclavonia hæc Superior, Croatia est? qua ratione tot Regum diplomata, Regno elargita Sclavoniæ, applicari Croatiæ poterunt? Qualiter salvari articuli veteres, qui rectificandas intra Sclavoniam Stiriamque metas orant, si Regio hæc Croatia est. Itaque Sambuci Tabulæ canonizandæ erunt, ut sic Stiria Sclavoniæ valeat conterminari. Sed hæc, quo vulnere jurium Sacræ Coronæ fient! quis non videt. Verum si qui sunt, qui sequenda ultro volunt præjudicia, & nequaquam qua eundum est, sed qua itur insistere volunt, cum leges non scribam, sed veritatis semitas indicem, ad conservanda jura Sacræ Coronæ Apostolicorumque nostrorum Regum, per me insistant liberrime. Ego facti mei, mox relatis, cuivis rationem assignare volui. Itaque

I. Sclavonia superior, hodie sequentes habet limites, quamvis olim amplior latiorque fuerit, uti dicta prioribus periodis testarentur. Nunc ab Oriente inferiorem habet Sclavoniam sibi vicinam, à Dravi fluxu, supra Breszniczam deflectendo, penes pagum Gradetcz, metisque positis intra Turnassiczam, per metas Generalatus dicti Varasdinensis, qui ad Scla-

Sclavoniam hanc pertinet, venit ad *Lonjam* inde *Trebeſs*, ac abinde ad Savum, ac per hunc ad *Siſcium*, ubi Colapis a Savo recipitur, tum a meridionali parte, per dictum fluvium *Colapis* conſequenter ſupra Caroloſtadium, uſque ad fluvium *Kamenicza*, ubi is Colapi conjungitur, ibique deflectit fluvio *Camenicza*; intra pagos Kermacha & *Zelezna* Dominii *Mötling*, a Provincia Carnioliæ poſſeſſi, & *Vivodinam* Sclavoniæ in limitibus: verſus partes occidentales, per eundem Kameniczæ alveum, a quo deflectit & fine montium Sichelsburgenſium alias Sumbergenſium procedendo, penes Bona *Jugorje* ſuis metis continuando venit ad montis verticem *Sztraſe*, inde per verticem montis ad Templum S. Gertrudis, per eoſdem montes ad *Sanpetkam*, *Oſzunje*, atque inde ad fluvium *Bregane* ubi is ad Savum ingreditur, eodemque fluvio Bregane a Provincia Carnioliæ ſeparatur. Quia porro, eodem fere loco fluvius *Sutla* in Savum illabitur, ideo *Sclavonia hodierna*, occidentalem ſuum limitem ibi a *Sutle* in Savum influxu continuando, eundem per ejuſdem Sutlæ alveum habet, eodemque a *Stiria* ſeparatur; tum per montem *Maczell*, qui Sclavoniæ eſt, venit intra *Trakoſtayn* arcem Comitum Draskovich, ad alveum quendam metalem, intra pagum Stiriæ *Kollari* vocatum, ac abinde metis ſuis intra *Klenovnik*, ad Viniczam, & Kriſovlyan loca Sclavonica, abindeque ſuis metis per campum venit ad *Dravum*, per quem ſeptentrionali parte ab Hungaria ſeparatur, idemque Dravus facit Sclavoniæ hujus limitem, ad locum ſuperius memoratum.

II. Intra ambitum itaque modernæ Sclavoniæ tres ſunt Comitatus, videlicet *Zagrabienſis*, *Criſienſis*, & *Varaſdinenſis*. Generalatus item Varaſdinenſis, & *Diſtrictus Sumbergenſis*. *Zagrabia*, *Caproncza*, *Criſium*, *Varaſdinum*, Liberæ Regiæque Civitates. Campus Nobilum Turopolia. Communitates liberæ *Domagovich*, *Czvetkovich*, *Draganich*. Oppida *Petrovina*, *Jaſztrebarſzko*, alias Jaſca; *Szamobor*, *Krapina*, *Vinicza*, *Dernje*, *Gyurgyevecz*, *Chaſma*, *Ludbreg*, *Siſcium*, cœteraque in ſuis jurisdictionibus reſſerenda. Diſtrictus varii, plerique à Dominiis vocati, ut *Rakaiſzko*, *Czeſsarſzko*, *Poſzavje*, *Sziſzek*. *Podravje*, Moſzlovina, ſeu *Mons Claudius*, *Podgorje* &c. &c. Fluvii majores ſunt: *Savus*, qui ad *Szamobor* ubi amnes memorati *Bregane* & *Sutla* ad Savum defluunt, ex parte utraque in Sclavonia eſt, & per hanc defluit, uſque ad *Siſcium*, ubi Colapi recepto, in parte Sclavoniam ſervat, parte vero ex altera, limes eſt partis Croatiæ, Confiniorumque *Banalium*, uſque ad *Lonjæ* fluvii ad Savum influxum. Abinde ut dictum ſuperius, idem *Savus* inferiorem dividit Sclavoniam ab Ottomanorum dominio. Poſt Savum eſt *Colapis*, vulgo *Kupa*, qui meridionali ex parte Croatiam nunc a Sclavonia dividit. Minores fluvii ſunt, *Plitvicza*, *Bednja*, *Lonja*, *Chasma*, *Glogovnicza*, *chernecz*, *Jellenſzka*, *Grachenicza Odra*, *Lomnicza*, *Krapina*, *Kupchina*, *Reka*, &c. Amnes ubivis tot tantique. Habet montes & planitiem. Abundat vineis, vina montis Claudii, Kalnicenſia, Zagrabienſia, Okichenſia celebriora ſunt. Mineris abundare videtur, unde enim Romani tantum æs, totque monetarias *Siſciæ* olim habuiſſent? nunc quævis neglecta. *Szamoborini* unice cupreæ mineræ coluntur, ferreæ item recentius ibi repertæ. Thermas habet ad Varaſdinum *Toplicenſes* vocatas, Item *Sztubiczæ*, *Sutinſzkæ*, *Krapinenſes quoque*. *Acidulæ* ad Jamniczam ſunt repertæ. Sed quævis hæc neglecta ſunt. Si *Bottanicen* vel rudis eſſet cognitio, herbas radiceſque ſingulares reperiri, fatentur illi, qui hæc intelligunt, ipſeque mirabar quaſdam viſas. Antiquitatibus Romanis, ſi harum aliquando fuiſſet cura, abundare poterat. Verum ruinatæ quævis ſunt, aut aliorſum ablatæ, ut nunc non niſi caſu effoſſæ occurrant inveniantur que. Superſunt plurimis in locis nunc etiam vetera rudera, quæ, quid olim fuerunt? ignoratur. Caſtrorum deſertorum multa ſunt loca, & nunc quoque reliquiæ. Marmor habet varii generis, & in diverſis partibus, ſi excoleretur, beneficiaque a natura plurima, quæ defectu utilium litterarum ignorantur. Nulla hic ſunt præſidia, & quæ horum nomine veniunt (*Caproncza excepta*) meræ ſunt nomenclaturæ, ut *Ivanich*, *Gyurgyevecz*, &c. verum ſitu ſuo tota hæc Sclavonia munitur. Cum enim intra tot fluvios, amnes, fluentaque varia ſit, cingaturque montibus, citiſſime aquis impletur tota, ut caſtra exercitumque figere, & ſuſtentare prope ſit impoſſibile. Hinc eſto Turcæ, excurſiones ſæpe fecerint, damna cauſaverint, in Sclavonia hac nihilominus, ut illa eſt cis Colapim, Savumque, ac Dravi ambitu memorato, ſemet firmare ſtabilireque nequiverunt, ob aquarum repentinas inundationes, a quibus fuga præcipite, ſæpe nec ſalvare ſe poterant. Sane hæc incredibilia apparent exteris, quos contingit ſiccitatis tempore, has perluſtrare partes; Vera nihilominus eſſe, evincit experientia, ut frequentiſſimè ob has exundatioues nec pago, ad alterum acceſſus pateat. Ad *Siſciam* vis moleſque aquarum potiſſimum defertur, ibidemque pluribus etiam menſibus detineri ſolet. Partes quoque quas *Poſſavanas* ſive Ciſſavanas, appel-

appellamus, longis aggeribus, agros camposque suos munire debent, accrescentibusque aquis hominum millia noctu dieque vigilare, aggeres observare, munire; ne ab aquis disrumpantur, quos etiam frequentius rumpi accidit. Magna præterea est, aquarum exoneratio in *Campo Lonjensi* vulgo *Lonszko polye*. Ubi parte aliqua, stagnare solent, faciuntque piscationem uberem, ut exsiccati pisces, vendi valeant. Sicciore autem æstate, pars campi illius, falcari arrarique solet, uberi semper procreatione.

III. Jurisdictio hic etiam triplex, nempe Ecclesiastica, Regnicolaris, & Militaris. *Ecclesiastica* triplex plane est, videlicet Catholicorum Romani Ritus: Græci ritus unitorum cum Romana Ecclesia. Demum Græcorum dissidentium, sive ritus Orientalis. de quibus occurrunt sequentia.

Jurisdictio Catholica Romani Ritus.

I. Hæc ab Ecclesia Zagrabiensi desumitur, quæ in hac Sclavonia, sola & unica est. Episcopatus vero iste, fundatorem veneratur Sanctum Regem Ladislaum I. sedes est Zagrabia, cum nobili Cathedrali Basilica. Jurisdictio amplissima, limesque *Diœcesis* extensus per Croatiam etiam, ut hodie consideratur, quin pars quædam Turcis paret; immo Comitatuum Szimeghiensis, & Szaladiensis partes, sub Diœcesana habet jurisdictione, ut ideo ad Hungariam quoque extendatur. Consideratione hujus, sæculo illo XI. Sclavoniam hos habuisse limites, verosimile multum est. Per inferiorem quoque Sclavoniam, Ecclesiæ hujus extendi Jurisdictionem, supra retulimus. Dioecesis divisa est in XIV. circulos, sive Archidiaconatus nunc. Ex his Præposito Zagrabiensi, dicto Majori, Archidiaconatus duo sic uniti sunt Regio consensu & determinatione, ut illorum *Natus Archidiaconus* habeatur. Sunt autem *Gorensis & Zagorianus*. Iste in Sclavonia superiore totus est, habetque actu Parochias 20, quasdam omnino amplas & dissitas. Sunt autem his in locis, a quibus etiam denominantur, videlict: *Pregrade: Deszinich: Kosztel, Konoba*, In *termis Krapinensibus*, *Oppidi Krapina*, *Mihovljan*, *Radoboj*. *Machie*, *Zlatar*, *Lobor*, *Bellecz*, *Komor*, *Zabok*, *Zachretje*, *Konschina*, *Zajezda*, *Visnicza*, *Bednja*, *Kamenicza*, quæ omnes in Comitatu sunt Varasdinensi. In Gorensi suo Archidiaconatu, hoc est trans Savum, & cis Colapim sunt: *Sasin*, *Goricza minor*, *Szella*, *Martinszka Vesz*, *Siscium*. Trans Colapim, *Szunia*, *Kosztanicza*, *Zrinium*, *Chultich*, *Petrina*, *Hrasztovicza*, *Gore*, *Vidussevecz*, *Szrachicze*, *Thopuszka*. Chultich & Hrasztovicza per Franciscanos administrantur. Sequuntur Archi diaconatus *Guesche & Sziche* æque Præposito minori seu Chasmensi per Stephanum II. Episc. Zagrab. addicti, de quo jam diximus. Tum est *Zagrabiensis dictus Cathedralis Archidiaconus*. Habet iste curam Parochiarum 48. quarum quædam cis Savanæ, quædam trans Savum sunt. Cissavanæ his in locis sunt *Zagrabiæ* quatuor, Nempe Civitatis Regiæ Montis Græcensis Zagrabiensis, in Capitulari territorio *Novovillanus* ad S. Joannem Baptist. & Areæ Capitularis. In Episcopali autem Jurisdictione *Vicolatinus*. Hos sequuntur: In *Vrabcse*, *Sztejnevecz*, *Berdovecz*, *Puhcha*, *Bisztra* alias Jablanovecz, *Sztubicza* inferiore, alter in superiore *Sztubicza*, *Bisztricza*, *Kassina*, *Marocha*, *Zelina* ad S. Nicolaum. *Bosjakovina* ad S. Brictium, & *ibidem* ad S. Martinum. *Narth*, *Resznik*, *Cserje*, *Vugrovecz*, *Szesz vethe*, *Granessina*, *Chucherje*, *S. Simonis*, *Sestine*. Transsavanæ sunt: *S. Claræ* in Zaprutje; *S. Marci* in Spinis, In *Odra*, *Goriczæ*, *Schitarjevo*, *Oborovo*, *Novochiche*, *Sztarechiche*, *Pehchenicza*, *Kravarszko*, *Szisszinecz*, *Pokupszko*, *Dubranecz*, *Jamnicza*, *Kupchina*, *Kupinecz*, *Okich B. V. M. sub Okich* S. Martini, oppidi *Szamobor*, *Keresztinecz*, ad SS. Trinitatem, *Brezovicza*, *Sztupnik*. Olim *Archidiaconus Dubicensis* 48 Parochias habuit, quæ nunc partim Schismaticorum sunt; partim sub Turca. Hodie duas habet in Banalibus Confiniis, nempe in *Jeszenovecz*, ac *Dubicza*. *Camarcensis Archidiaconus* in Jurisdictione Regnicolari, habet Parochias: in *Szuhodol*, *Martianecz*, S. Georgii *in Spinis*, *Ludbreg*, *Kuzminecz*, *Bukovecz*, *Imbrihovczi Capronczæ*, & *Thurnassiczæ* Comitatus Veroviticensis. Item in Militari Generalatus Varasdinensis Jurisdictione. In *Pitomacha*, *Kloster*, *Gyurgyevecz*, *Molve*, *Dernye*, *Virje*, *Miholanecz*, *Camarchæ*, *Ivanecz*. Archidiaconus *Goricensis Parochias habet*, partim in Sclavonia, districtu Podgorje; partim trans Colapim, consequenter in partibus Croatiæ. Sunt vero Ciscolapianæ *Plessivicza*, *Turan*, *Jaszterbarszko* seu Jasca, *Petrovina*, *Krasfich*, *Verhovacz*, *Sipek*, *Hernetich*, *Dubovacz*, *Rechicza*, *Pribich*, *Ozaly*, *Tergh*, *Zaversje*; Transcolapianæ: *Carolstadium* per Franciscanos administratur, *Mresnicza* utraque Militaris Jurisdictionis, tum *Mekussje*, *Mahichno*, *Novigrad*, *Lipnik*, *Bosziljevo*, *Szlavetich*. Archidiaconus *Kemlek* in militari & Regnicolari territorio, suas habet Parochias. Regnicolares sunt: S. Joannis in *Zelina*. *Bedeniczæ*, *Hraschina*, *Magyerovo*, *Viszoko*, *Biszag*, *Rakovecz*, alias Rakonogh, *Verbovecz*, *Lovrechina*, *Preszeka*, *Raven*, *Dubovecz*, *Miholcz*, *Orehovecz*, *Gloconcza*

goncza: *Gyurgyicz*, *Crisium*, *Kalnik*, *Reka*. In Militari autem territorio: *Chverszteez*, *Topolovecz*, *Czirkveno*, *Sabno*, *Trem*, *Nevinecz*, *Troisztvo*, *Capella*, *Racsa*, quæ distingui debet, a Præsidio ad Savum Inferioris Sclavoniæ. *Archidiaconus Vaska* trans Dravum in Comitatu Szimeghiensi, obtinet Parochias: in *Vizvar*, *Babocsæ*, *Berzencze*, *Chorgo* & penes noviter erectam in *Taráin*. *Kanisiensis* autem controvertitur cum Episcopo Vespri-, miensi. Veteres carthæ docent eam esse Episcopatus Zagrabiensis, per quem etiam postquam Canisâ Turcæ sunt remoti, quod erecta sit, & administrationi Franciscanorum tradita, eorundem docent carthæ. *Chasmensis* in militari territorio habet Parochias: *Chasmæ*, *Draganecz*, *Steffanje*, *Szamariczæ*, in *Ivanszka*, *Ternoviticzæ*, *Thomassitzæ*, *Garessniczæ*, ad S. Crucem in *Obed*. In Regnicolari autem Jurisdictione *Kuttinæ* Comitatus Posegani. *Oszekovo*, *Ludinæ*, *Ivanichii*, *Gradecz*. Archidiaconus *Bexin*, trans Dravum Muramque est, adeoque in Comitatu Szaladiensi. Pars trans Dravana, insulam *Muraköjz* complectitur, & has Parochias: *Csaktornjæ*, *S. Georgii in aquis*, *Stridonii*, *Pomurje*, *Szelnicza*, *Bellicza*, *Szoboticza*, *Nedelihche*, *Prelog*, *Podturen*, *S. Georgii in Spinis*, *Vidovecz*, *Legrad Oppidi*, & *ad S. Michaelem in monte Legrad*. Trans Muram vero, *Lendve*, *Ballatinecz*, *Turnische*, *Lenthii Dobronag*, *Chestreg*, *Szechiszigeth*, *Paka*, *Szent-Miklos*, *Szemenje*, *Becz*, *Banok Szent-György*, *Totszentmarton*, *Szentetnek*, *Bagonja*. Porro in his Transmuranis partibus, & sub fatis Parochiis, sunt quoque religionis Protestantis possessiones plures & loca, quædam plane articulis firmata. *Varasdinensis Archidiaconus*, sequentes habet Parochias: *Varasdini*, *Sabnik*, *Krisovljan*, *Petrianecz*, *Vinicza*, *Vocsa*, *Marussevecz*, *Ivanecz*, *Bela*, *Toplica*, *Biskupecz*, *Vidovecz*, S. Eliæ *in Obress*. Demum Archidiaconus *Urbocz* versus Stiriam fluviumque *Sutla*, Quinque habet Parochias, nempe: *in Roszgo*, *Tuhelii*, *Kis-Tabor*, *Szella*, & *Jezero*. Itaque sunt actu Dioecesis hujus Zagrabiensis, sub Zagrabiensi Episcopo Parochiæ 256. Harum quædam amplissimæ sunt, ut ideo Parochorum exigui sint, qui Cooperatore sive Capellano destituerentur; quidam vero duos, pluresque tenerent. Sed insuper ob conventus Franciscanorum, per Diœcesim locatos, ab his quoque juvantur, hosque in subsidium vocare solent. Est quoque sciendum: ex relatis Parochiis, plurimas esse, quæ sub suæ Parochiæ limitibus, alterius jurisdictionis pagos villasque haberent, in Sacramentorum enim administratione non attenditur temporalis jurisdictio, neque huic, Spirituali illa præjudicatur, sed Christiani populi, sive necessitas Spiritualis, sive explendæ religiosæ Obligationis commoditas.

II. Habet fata Zagrabiensis Ecclesia, Tria status Clericalis Alumnorum Seminaria. *Zagrabiense* vulgo Chernaszkola vocitatum, ubi humaniores quoque Scholæ ab Ecclesiasticis Presbytheris docentur. *Viennense* vulgo *Collegium Croaticum* appellatum: *Bononiense* quod ibi Collegii Hungarici nomine venit. *Posegæ* item fundatione carens, at Episcopali pietati substratum. Eminentissimorum S. R. E. Cardinalium gratia, ad *Collegium S. Appollinaris* Romam plures ex hac Diœcesi suscipiuntur, ut universim in his Seminariis, centum incirca juvenes, soleant provideri. Sed cum Diœcesi non sufficerent, ex Zagrabiensi Academia, Universitatum item aliarum studiosis, ad Statum Clericalem assumi consueverunt. Est quoque provisio pro deficientibus Sacerdotibus, quæ *domus deficientium* Zagrabiæ sita est, sicque audit.

III. Est Capitulum duplex. Cathedralis videlicet Ecclesiæ Zagrabiensis, actu constans ex 28. Canonicis, qui in Prædiis optionibusque ordinem seniumve promotionis attendunt. In Capitulo, quatvor sunt dignitates, nempe *Præpositus*, Collationis Regiæ; *Lector* cujus est expeditiones ritè facere, hisque invigilare. *Cantor* ea quæ Chori sunt dirigit. *Custos* Cathedralis Basilicæ curam habet. Hos sequitur Præpositus minor, sive Chasmensis. *In Choro* autem & stallo, hic Præpositus præcedit Custodem, Quin & Archidiaconi, quorum majores dicuntur, *Cathedralis*, *Dubicensis*, & *Camarcensis*, reliqui minores appellantur videlicet: *Goricensis*, *Kemlek*, *Vasca*, *Chasmensis*, *Bexin*, *Varasdinensis*, *Urbocz*, hunc intra se ordinem sequentes. Sequitur hos Custos, hunc 13. Canonici *Magistri* vocati. Olim habitu quoque distinguebantur, sed ex Brevi *Clementis XII.* nunc omnes Prælatitio æqualiter fruuntur, appellanturque Proto-Notarii Apostolici. Olim *Archidiaconi* in fuis districtibus habitabant residebantque, ut oculus Episcopi, & Vicarii nati, hinc Magistri Canonici, & Episcopo fuere ad latus, & cum Dignitatibus Capituli, rebus hujus, atque Ecclesiæ consulebant. Hodie Zagrabiæ omnes sunt, demptis Bonorum Præfectis, & Rectoribus Bononiensis Viennensisque Collegii. Ipsum Capitulum Collegii instar, muris cinctum est, duas habens majores portas, ac ad has subditorum suorum Vigilias, alteram versus meridiem, ad Septemtrionem alteram. Minores portæ duæ sunt, ad Orientem una, qua itur ad Episcopalem residentiam, & Cathedralem Basilicam; ad occidentem est altera

ra, viam breviorem præbens, ad Civitatem Regiam *Montis Græcensis Zagrabiensis.* In ambitu cincturæ hujus, sive inter septa hæc, Canonicorum Collegii, sunt ordine suo 26. Canonicales Residentiæ, atque intra has parte ex una *Seminarium Clericorum* cum Scholis; parte vero ex altera Conventus cum templo PP. Franciscanorum Provinciæ S. Ladislai, ubi *studium* ut illi vocant *Generale 1mæ Classis*, Philosophicum scilicet, ac Theologiæ jam melioris. Ab Ecclesia hac Franciscanorum, Spatium semitaque est, distinguens & dividens a Canonicorum residentiis, Plateam *Oppatovina* sive Abbatialem vocatam. Hæc intra muros Collegii Canonicorum est versus occidentem & respectivè meridiem post templum Conventumque Franciscanorum. Sunt in ea domus variorum necessariorumque artificum, tum *Domus Sacerdotum deficientium*, Templum Parochiale B. V. M. quod olim erat *Abbatia* Cisterciensium *de Campo Zagrabiensi vocata*, quæ sub Mathia I. Rege, ob latas leges derelicta, ac Successivè Seminario Clericorum applicata, Regia beneficentia, licèt Abbatiæ hujus Bona, utpote Sæcularizata, perexigua nunc Seminarium possideat. Est Comitis *Joannis Patachich* domus, Parochi ædes, & aliquod Civium domus ad portam meridionalem. Forum, ad latus hujus ædes olim publicorum congressuum. Post muros Capitulares, sunt ædes, quæ *Civium Capitularium* dicuntur intra quas Xenodochium pro pauperibus *Capitulare* vocatum. Illi vero qui in *opatovina* sunt, sive intra muros. Cives *areæ Capitularis* vocantur. Habent suum judicem, Notarium & quatvor juratos. Appellatio ab his est ad Capitulum ut *dominos terrestres.* Fluvius *Czirkvenschak* alias etiam *Medvednicza*, dividit jurisdictionem Capitularem a Civitatis Montis Græcensis territorio.

Capitulum vero Zagrabiense, qua tale, suam debet nativitatem *Prodano I.* qui Zelinam novumque Prædium empta, pro Capitulo applicuit. Tum Andreas II. Rex, *Vratche* & Zaverszje donando, quatvor fundavit Canonicos. *Stephanus I.* Zagrab. Episcop. *Bona Ecclesiæ* antea communia divisit, partem horum Capitulo applicando; partem reservando pro Episcopis. *Capitularia* administrabantur in communi ad annum 1326. quo pars illorum, ut pag. 124. Hist. Eccl. Zagr. in portiones sive prædia Canonicorum est divisa; pars autem sub communi relicta, Præfectorum & Decani administratione. In his, temporalem etiam, sive dominalem exercet Capitulum jurisdictionem, & secundum elargita Regum privilegia, subditi Ecclesiæ, ab aliis jurisdictionibus sunt immunes. Verum a Capituli sententiis, ad Regem qua Patronum, suo modo fieri debet appellatio vel provocatio.

Idem Capitulum, curam gerit Collegiorum, Xenodochiorum, Cathedralis Basilicæ, fundatorum perpetuorum Sacrorum, obligationum in diversis per Diœcesim Parochiis, ac in ipso Capitulo: quod ipsum fundus est, *Piarum Summarum* ut vocamus, quibus providetur necessitati & conservationi Regnicolarum. A tempore Francisci Erghelii Episcopi, Conciones Dominicis Festisque diebus, in Cathedrali Canonici suo ordine obeunt, demptis dignitatibus Capituli, & Chasmensi Præposito. Archidiaconi: Cathedralis, Goricensis, Bexin & Urbocz, in quavis Concionum serie, duas habent, cœteri in quavis serie unam.

Aliud Capitulum collegiatum est Chasmense. Hoc antiquissimum esse monumenta evincunt. Ejus olim sedes Chasma erat. *Stephanus II.* Eppus Zagr. *de genere Sol.* novam condendo Chasmam, hoc quoque Capitulum anno 1232. restauravit. Est autem *Chasma*, nunc sub jurisdictione Generalatus Varasdinensis, in Regno Sclavoniæ Comitatuque Crisiensi. Capitulum hoc, habuit olim isthic suam Ecclesiam, Præbendarios, Altaristas. Constabat 12 Canonicis, ac insuper Præposito, qui est unus ex Canonicis Zagrabiensibus, ut ideo qua extraneus, ad res Chasmensis Capituli, nullum habeat influxum, nec ab eisdem recognoscitur ultra titulum. Verum *Lector Capituli* omnia disponit, estque primus in Capitulo. Tum *Cantor, Custos*, cæterique Canonici secundum promotionis seriem. *Ladislaus Posthumus* anno 1453 in favorem Capituli hujus, dedit plenam facultatem, quibusvis Regni Nobilibus possessionatis, usque ad vires 50 sessionum, Capitulo huic liberè donandi, vendendi & legandi. Ad *Bottinovecz* anno 1422 sunt statuti. Mathias I Rex anno 1481 sigillum eisdem restituit. Anno 1521 per Balthasarem de Batthyan & Joannem Chesmicze, fuère spoliati, quam ob rem contra eosdem tum facta anno 1522 extat inquisitio, fuèreque 1523 evocati. Sed Ludovico II mortuo, cum Simon Eppus Zagrabiensis Joanni Zapolyæ adhæsisset, ipsi quoque, considerabantur a Ferdinandeis ut Ferdinandi inimici; hinc Ladislaus Kanisai & Georgius de Kapolna, quædam bona Capituli hujus impetraverant, ipsum vero Capitulum ab usu sigilli fuerat exturbatum. Vivente Simone Episcopo ad annum usque 1543, res Capituli hujus debiles fuère. Mortuo autem Episcopo, Ferdinandus I. anno 1544 *Zvibovecz*, Buttinovecz, aliaque loca iisdem restituit, ac insuper 1550 usum sigilli. Regia hac gratia diu eisdem frui non licuit, equidem anno 1553 Ulamanes Turca (vide Isthvanffium) has regiones devastando, Chasmam obtinuerat, quam tametsi reliquisset,

quiſſet, ob continuas Turcarum excurſiones in deſertum venerat, ut mediis vitæ deſtituti Canonici, anno 1569. in publica Regni Sclavoniæ Congregatione, teſtantibus actis publicis, ob inopem vitam ſuam, authenticum Capitulare ſigillum reſignare voluerint, ſeſeque ad aliena Eccleſi. ſervitia conferre. At Regnicolaribus ob jura ſua & Reg. recipere Sigillum nolentibus, clementiæ Maximil. fuere commendati: a quo Præpoſituram B. V. M. Glogoncza, per Præpoſitum adminiſtrandam obtinuerant. Sed Præpoſiti ſuis commodis ſtudioſiores fuere, quam Capituli; ideo *Joannes Monoſzlaii Eppus Zagrabienſis*, cauſa etiam ſecuritatis (cum Monoſzlo ſive montem Claudium Turcæ tenuiſſent) idem Chaſmenſe Capitulum Zagr. tranſtulit, ubi hodiedum manet. In Capella Epiſcopali B. V. M. armare unum pro tabullario habent. Poſſeſſionem Bottinovecz in Criſienſi Comitatu unice retinent. Bona illorum Cœtera, ſub jurisdictione Generalatus Varasdinenſis ſunt, adeoque Militaria. Pro his egerunt toties, & anno 1628. per Octavalis fori ſententiam, ſunt illis adjudicata: Vetus Chaſma cum pagis Byenik, Piſzulinecz, Glogovecz, Caſtelloque Zvibоucz, excepto præſidio. Quam ſententiam confirmavit Leopoldus, anno 1700. Die 17. Septembris. Sed in effectum non venit, quod diverſa eſſet jurisdictio, videlicet Militaris, a jurisdictione judicis adjudicantis. Articulo etiam 113. anni 1715. intra reliquos, Capitulo quoque Chasmenſi: aut ſuorum reſtitutio, aut bonificatio ſpondetur. Attamen quamvis aliis facta ſit, Capitulo huic nil obtigit. Præpoſitura autem Glogoncenſi hac via orbati ſunt: Caſpar Ztankovachkil ex Præpoſitura Chaſmenſi Epiſcopus Zagrabienſis factus, hanc retinuit penes Epiſcopatum: Poſt Vincentii Mislenovich 1609. mortem, *Simon Bratulich* ut fuerat Eccleſiaſticis infenſus, cum ſuis temporibus Jeſuitæ Zagrabiam veniſſent, ut his mediantibus Locumtenentiam Banalis officii obtinere valeat, ſuſtentarique apud Ferdinandum, Præpoſituram dictam, In Zagrabienſe collegium Patrum Societatis Jeſu transtulit. Hac de re Tom. 2. Hiſt. Eccl. Zagr. copioſe cum circumſtantiis ſcribimus. Itaque, hodie Chaſmenſe Capitulum caret bonis, Eccleſia, & quibusvis Sacris functionibus, demptis duntaxat iis, quæ illi ut loco authentico ob Sigillum, ex legum præſcripto competunt, poſſeſſione item memorata *Bottinovecz*. Et cum redditus Canonicales perexiguos habeant, ſolent ab Epiſcopis Zagrabienſibus, beneficiis aliis proviſi, puta Parochialibus vel Præbendis, ad hos titulos, Canonici Chaſmenſis promoveri. Quorum ut ſupra dictum rebus, *Lector* præeſt. Ad Congregationes Regni Sclavoniæ veniunt, & ad Diætas, per *Regales* vocantur, utrobique *voto* & ſeſſione gaudent.

IV. Sunt quoque præter memorata Capitula, Præbendarii Cathedralis Eccleſiæ Zagrabienſis Nro duodecim, qui *Collegium Præbendariorum* vocantur. Hi olim erant *Altariſtæ*, ut nunc etiam Præbendæ illorum, ab aris denominationem habeant, videlicet: *S. Barbaræ*, *Ss Fabiani & Sebaſtiani*, *S. Michaelis*, *S. Eliſabeth*, *S. Mariæ Magdalenæ*, *S. Georgii*, *SS. Coſmæ & Damiani*, *S. Catharinæ*, *SS. Gervaſii & Protaſii*, *S. Jacobi*, *S. Dorotheæ*, *S. Urſulæ*. Succeſſivè ob Canonicorum Zagrabienſium occupationes, præcipue quod olim Archidiaconi in ſuis Archidiaconatibus reſediſſent, Canonici autem ſatisfacere quibusvis nequirent, a Capitulo ſunt fundati, exciſaque illis prædia; reſidentiæ aſſignatæ, obligationes Sacrorum perpetuorum datæ, ea ſub obligatione: ut Canonicos in Cathedrali Eccleſia ſuppleant. Hinc eorum eſt officii: Horas Canonicas cum alumnis in Cathedrali decantare, Matutina ſacrificia abſolvere, & quidem Miſſam de B. V. M. Cantatam, de Sſmã autem Cruce, & S. Rege Stephano, lectam. Tum pro Canonicis, ut vocamus *Aſſiſtantias* obire, dempto eo, dum ordinarius ageret Pontificem. Sacra item ferialia, & certorum feſtorum. Ipſi ad Aram majorem Miſſas Conventuales, pro Canonicis peragunt. Cum porrò a Capitulo fundati eſſent, hujuſque acceſſorium, ad horum vacantia beneficia, Capitulum *jus patronatus* exercet, Capituloque ſubſunt, ut Hiſt. Zagr. pag. 93. Ipſi intra ſe vivunt collegialiter, habentque *Decanum ſuum*, apud quem, dum opus eſt congregantur, diſponuntque de ſuis. Vocantur quoque Canonicorum *Capellani*, quod eos in Eccleſia ſuppleant. Olim in ipſis Statutionibus ſupplebant, hoc nunc non obtinet. Hos Præbendarios etiam ex Concivibus multi (Sic rerum domeſticarum pollent notitiis) confundunt cum Chaſmenſibus Canonicis, ac pro iisdem accipiunt putantque; cum nihilominus diſtinguantur. Cauſa confuſionis eſt, quia ex his Præbendariis quidam, ſunt etiam Canonici Chaſmenſes, ob archivum & expeditiones, ac de præſenti quatuor tantum ex Præbendariis ſunt Chaſmenſes Canonici. Præbendariorum domus & reſidentiæ ſunt illico poſt portam Septemtrionalem Capituli, in Vico Capitulari *Novavilla* vocato. Singulus ſuam habet domum cum acceſſoriis, horto nempe &c. ſunt ordine ſuo collocati. Poſt illos Cives Novovillani, ſuo gaudentes judice, intra quorum fundos, ſunt æque Canonicorum Zagrab. allodia. *Parochus* ad S. Joannem Baptiſtam *Novovillanus* Juris Patronatus Capituli, anno

1347.

1347. *a Joanne Archidiacono de Gvercse*, immortalis memoriæ Viro, fundatus; ut docent litteræ Capituli in Vigilia B. Laurentii Martyris 1347 expeditæ. In quibus: *Pro loco ipsius Ecclesiæ, pro signis infrascriptis, terram in dotem & pro usu Plebani ejusdem Ecclesiæ, pro tempore constituti, cum decimis omnibus, in blado quocunque vel grano totius territorii Novæ villæ prædictæ deputavimus in perpetuum & donamus. Quæ quidem terra incipit a parte occidentali a fluvio Czirkvenschak vocato, & protenditur ultra magnam viam versus orientem, usque terras Domini nostri Episcopi, ad vicum latinorum pertinentes; cujus latitudo occupat & dicitur continere ubique 200 brachia ad mensuram pannorum.* Jacobus II Episcopus Zagrabiensis, de dato 6. mensis Decembris anno Nativitatis Dñi 1337, fundationem Parochiæ hujus indulsit, *jus patronatus* Capitulo tribuendo. En quædam verba ex litteris Episcopi. *Et ut honor nostræ Ecclesiæ augmentetur; & commodum procuretur, præcludatur in quantum est possibile malefactorum aditus, honorabilis vir D. Joannes Archidiaconus de Gverche nobis humiliter supplicavit: quatenus Ecclesiam in honore ejusdem gloriosi præcursoris ædificandam de novo, ipsius Archidiaconi laboribus & expensis, in loco decenti, in territorio fratrum nostrorum Zagrabiensis Capituli, in loco villæ de novo congregandæ, supra vicum eorundem fratrum nostrorum versus orientem, dignaremur aliqua speciali prærogativa decorare. Cujus nos devotis precibus inclinati, de eorundem Fratrum nostrorum consilio, tenore, præsentium concedimus, ut ipsius Ecclesiæ ædificandæ, per tempora in futurum existat, & vocetur Plebanus, & illa libertate & prærogativa gaudeat, qua cæteri Plebani in nostris, & Ecclesiæ nostræ tenutis præfulgent. Salvo, quod jus Patronatus ejusdem Ecclesiæ, ad eosdem Fratres Zagrabiense Capitulum pertineat pleno jure. Quibus quidem Fratribus nostris concedimus, quod ipsam Ecclesiam ædificandam possunt, & valeant dotare, prout eisdem videbitur expedire &c.* Nicolaus vero I. Parochos Novovillanos Episcoporum Capellanos, anno 1351 constituit, ut ideo *nati Capellani*, Episcoporum Zagrabiensium dicantur. En officii honorisque hujus documentum.

„ Nicolaus Dei & Apostolicæ sedis gratia Episcopus Zagrabiensis, universis præsentium notitiam habituris, salutem in Domino sempiternam. Ea quæ in augmentum honoris nostræ Ecclesiæ, & ad supportandum officii nostri debitum possunt disponi utiliter, sunt proculdubio sagaciter advertenda. Perpendentes igitur quia ubique ad hæc tempora, per nostros Prædecessores non invenitur provisum fuisse, de certa persona idonea, quæ in Missis celebrandis in nostra Ecclesia majori, juxta ordinationem antiquam supportaret Episcopalem personam, sed invitabatur quandoque unus, & aliquoties alter, & interdum insufficiens Sacerdos, ad servandas hebdomadas Episcopales in Missæ officio, quæ nobis minime placuerunt. Ideo nos volentes, honori Episcopali provide consulere in hac parte, discretum virum Dominum Blasium, primum Plebanum Ecclesiæ SSmi Joanni Baptistæ de Zagrabia, in nostrum specialem recepimus Capellanum, ipsumque & suos successores per tempora, tali prærogativa inter cœtera duximus honorandos: quatenus ipse Blasius Plebanus, & sui successores, pro specialibus Capellanis Præsulum Zagrabiensis Ecclesiæ, de cœtero habeantur, ipsasque hebdomadas Episcopales, quoties occurrerent, providendas in Missæ officio, teneantur cum devotione debita observare. In quorum præmissorum testimonium, præsentes duximus concedendas. Datum 17 Mensis Maji Anno Dñi 1351." Ob hanc prærogativam Capellanatûs, Parochus iste in supplicationibus publicis intra Canonicos locum habet, primusque Parochorum habetur. Hinc quia Episcopum suppleret, ut Præbendarii Canonicos, ejus quoque meminisse voluimus.

V. *Præbendarii* olim fuère in diversis per diœcesim Ecclesiis, ut testantur memoriæ, ac veteres Diœcesis descriptiones. Hodie sunt in Parochia Civitatis montis Græcensis Zagrabiensis tres, Varasdini unus, *Jascæ* sive Jaszterbarszko duo. Hi Parochos in rebus Divinis peragendis adjuvant, eisque adstant. Quondam psalendo canendoque, Divina officia peragebant, ut mox relaturi.

VI. Cathedralis nunc Basilicæ meminisse voluimus. Hæc in medio residentiæ Episcopalis sita est, adeoque intra muros arcis Episcopalis. Tota est ex lapide secto & perpolito, Regum, Episcoporum, Capituli aliorumque Benefactorum liberalitate constructa. Longitudo ejus 219 pedum est, latitudo 98, altitudo autem 72. Ad ingressum portæ majoris, utroque in latere turris olim fuerat. Utraque ab Hispanis sub Ferdinando I. & Simone I. Eppo Zagrabiensi, ruinata fuerat, quarum successive unam, *Franciscus Erghelius* exscisso politoque lapide reposuit, altera ultra templi fornicem non ascendit. Internè, per medium Choro dividitur, ut externam internamque Ecclesiam merito vocare possis. *Externa*, populi est, Ritu si non Græco, profectò veteri. *Interna* quatuor ferreis cratibus & portis sub choro

clausa, proprie Cleri est. Hæc in tres naves dividitur. *Pars media* Cleri est, ubi intra portas duas, quibus clauditur, est Episcopi *Status*, cum genuflexorio ex lapide scisso: aditus ex utroque est latere, duobus gradibus elevatus. *Balduchinum* ligneum affabre incisum, quatuor columnis ligneis sustentatum, paries a dorso tabulis contectus, cum insignibus *Petri Domitrovich Episc. Zagr.* anno 1618 positis. Superne floribus ligneis pyramidalibus, insignibusque fati Episcopi exornatum. Ex parte utraque est fenestra ad exteriorem Ecclesiam, tum porta. Ante Episcopi sedem, est chorus Alumnorum Præbendariorumque, cum pulpitis librisque choralibus. A porta utraque, ex utroque latere, elevatiores Canonicorum affabre formati Stalus lignei cum sedibus, spatium habentes, ut commodius ascendantur. Intra quos pulpitus, *liberque Antiphonarum & Gradualium*, ad quæ Canonici conveniunt. Post Canonicorum Stalus, spatium aditusque ad laterales internas Capellas; directe autem, marmorei gradus ad *Sanctuarium*, *Aramque majorem*, quæ eminent. *Sanctuarium* spaciosius, tum marmoreæ columnellæ, cum mensula protracta, & in medio porta, ad Aram majorem. In fine harum collumellarum ex latere utroque Ara marmorea, ex eleganti optimoque marmore albo, una *Cænæ Domini*, altera *S. Lucæ*. Intus Ara major, magnifica altaque; suis statuis & picturis ad clausuram, sive portas aptata sub Patrocinio tituloque: *Assumptæ V. Mariæ, & S. Regis Stephani*, ut ideo *Szveti Kraly*, hoc est Sancti Regis vocetur. Aram hanc Franciscus Erghelius Epis. Zagrab. posuit. *Navis Septentrionalis* sive a cornu Evangelii, sanctuario hoc inferior, & a Canonicorum Stalis patens, continet *Aram S. Regis Ladislai*; tum ex utroque latere Stalos instar Canonicalium, ac post hos Aras laterares; *S. Pauli Apostoli*, & *Omnium Sanctorum*, infra quas sunt Stalus; & in medio porta, ex ferreis cratibus. In hac navi, seu Capella, sepulturæ sunt communes Canonicorum. Ad latus navis hujus est *Sacristia duplex* exterior videlicet, ubi etiam ara *SS. Petri & Pauli Apostolorum*, & ex hac, *Sacristia interior* primo, ubi *Ara S. Luciæ*, & conservatorium suppellectilis preciosioris, ac sacrarum Reliquiarum. Tum gradus ad Tabullarium, portaque minor pro exitu. *In Navi vero meridionali*, seu a cornu Epistolæ, quæ Capella etiam Episcopalis vocatur, quod publicæ ordinationes, cœteraque Episcopalis ministerii peragi isthic assoleant, Ara major eminentiorque est *BSS. V. M.* Capituli Chasmensis pro Archivo armare, Stalus, & post hos aræ marmoreæ *SS. Cosmæ & Damiani* parte ex una; ex altera autem *SS. Gervasii & Protasii*, iterum Stalus, ac in horum medio porta. In Capella hac singulis ferialibus diebus, & mane *Missa cantata de B. V. M.* & per Adventum *Rorate*. Aque hæc est pars templi hujus interior, quæ superne fat amplo choro, ab uno Basilicæ pariete ad alium, separatur & clauditur. Porro *Chorus iste* parte ab utraque supra columnellas mensis clauditur. A septremtrione, organum majus minusque habet, quo separato, servit advenientibus. In medio est *Crucifixus*, ad populum versus ad quem ejusdem populi est devotio, ob gratias quas consequuntur. Ad finem partis meridionalis est ara *SS. Trium Regum*- Salvatorem nostrum adorantium, portaque minor ad Episcopi residentiam. Sunt gradus limaces inde ad exteriorem Basilicam, ubi subtus chorum, Aræ quinque, nempe: *S. Achatii sociorumque MM. S. Hieronymi, SSmæ Crucis marmorea*, ad quam aram festis dominicisque diebus causa populi, cantatum de B. V. M. Sacrum absolvitur, *S. Francisci*, *S. Dorotheæ*. Tum per medium, ad columnas fornicem sustinentes aræ elegantes sunt *S. Catharinæ*, *S. Barbaræ*, *S. Emerici*, *SSmæ Trinitatis*, & hæ marmoreæ. *S. Elisabeth*, & *S. Nicolai*, operis plastici. Ab his aris spatium est, correspondens, navibus supra memoratis, & in medio hujus spacii, ara elegantis marmoris *S. Michaelis*, tum versus partem meridionalem ad parietem ara marmorea *S. Mariæ Magdalenæ*. Sacellum *S. Joannis Baptistæ*, *ara S. Ursulæ*, demum *S. Jacobi Apostoli*, intra has aras *S. Pœnitentiariæ* confessionalia sunt. Ex hac parte introitus ad turrim est, ab ara S. Nicolai. A septemtrionali ora, sub choro prope aram S. Dorotheæ, est porta minor ad Ecclesiam, tum in parte illa, aræ *S. Georgii M. & Augustini Eppi Zagrab. marmorea. S. Joannis Nepomuceni, SS. Fabiani & Sebastiani.* Est ingressus ad turrim, quæ necdum reposita est. Et abinde ad aram S. Michaëlis veniendo, quæ intranti prima se objicit, sunt Stali ex parte utraque, ad portam usque majorem, in medio collocatam. Structura totius Basilicæ elegans artisque est. per totum 18 columnis constans pro fornice sustinendo. Hinc suas habet intermedias ligaturas, & pro templi dispositione, hic altior, hic demissior. Admirari observavi a peritis, ligaturas illas, quæ sunt a Columnis ad parietes extensæ ac inæquales, & sine ferro. Ad Columnam intra aras S. Catharinæ & Emerici, est *ambo*, *sive pulpitus marmoreus*, pro sacris Concionibus, quæ mane post horam sunt septimam, peractamve elevationem consecratæ materiæ, incoat concio, Pontifexque residuum Sacri, legendo absolvit. Hæc est simplex relatio Basilicæ hujus, cujus in singulis historia, volumen efficeret.

Habet

Habet particulares Ritus: Missale, Breviarium, Graduale, Antiphonarium, ac ut ajunt Rituale Missali adjunctum. Hæc omnia, ab Ecclesia olim *Goritensi* accepit, de qua Ecclesia, altissimum est apud Scriptores nostros silentium. Hæc in ipsa Basilica hodie quoque observantur, verum in Sacris Conventualibus Missæ, in choro autem Breviarium. Olim per totam Diœcesim servabantur. Sed defectu horum, cum non reimprimantur, Missale Breviariumque Romanum subintroducta sunt, quamvis in Tridentino permissa fuerint, & in Synodis nationalibus tutata conservataque. Ut hodie omnino per Diœcesim, Romano Missali, Breviarioque utamur, *unicè in Cathedralis Ecclesiæ choro, proprium Zagrabiense observatur.*

Chorus autem prope perpetuus est, nam mane intrant cum Præbendariis Alumni, incoantque a Sacro cantato de B. V. M. post hoc, hora prima absolvitur. Hæc major est ac in Romano, præcipue diebus Dominicis. Festisque diebus à *Prima* incoant, tum Missa Solennis, Concio. Ferialibus autem diebus post *Primam*, si sint anniversaria defunctorum, absolvuntur. *Hora nona* intrant Alumni, Præbendarii; absolvuntque *Tertiam.* Canonici quoque adveniunt, estque Sacrum Conventuale, pro ratione festi, sæpe cum Processione, post *Asperges*, intra vel extra Ecclesiam. Post hanc sacrum cantatum, & hoc finito, absolvitur *Sexta.* Hæc Festivitatum solenniis, ultra horam undecimam aguntur. Hora iterum 2da, aut in æstate 3. intratur; & decantata nona, incoant Vesperæ, secundum rubricas (hæc in quadragesima post Missam Conventualem sunt.) Tum si non sit festum solenne, & occurrant Vesperæ defunctorum; absolvuntur. Post *Completorium*, cum Antiphona conveniente *Salve Regina*, aut &c. Incoat sequentis diei *Matutinum* cum Laudibus, quæ majoribus festivitatibus ad horam sextam & ultra protrahuntur. In Vigilia Nativitatis Domini, hora *noctis undecima* intratur, durantque Cæremoniæ & Cantus, cum Sacro, ultra horam 2dam. *Sexta* hora propter primam intratur, duratque devotio cum concione ad octavam. A *Nona* ultra horam undecimam, Sacrum summum est. Ab hora prima, Vesperæ Nativitatis, tum de sequenti, Completorium; alterius diei Matutinum. Quævis hæc cantu chorali, & sæpe cum organo. Æque in Vigilia Paschatis. Olim plura erant ejusmodi Matutina, ut *Epiphaniæ* &c. quæ hodie non sunt in usu. Horum consideratione, descripta memorataque ab *Hieronymo Emsero* in vita S. Bennonis Episcopi Misnensis, continua illa psallendi consuetudo, isthic ab institutis Presbitheris *Acæmetaris* vocatis, nescio an hic non vigeat? Hæc est antiquissima, & olim in hac Ecclesia erat continua, officii consideratione. Interim videtur esse differentia, quod Emserus, *Misnensis Ecclesiæ* morem, ad Regum sepulchra refferat, quod olim etiam penes sepulchra Croatiæ Regum observatum, deducit Farlatus, ut sicuti hæc psalmodia fuit pro mortuis; ita *Acæmetari* ob Cæmiteria, Cantores sunt appellati. In hac verò Zagrabiensi Basilica, ad laudem & honorem Omnipotentis Dei, cum continua sint in cantu Divina officia, hæc peragentes, *Præbendarii* vocantur. An Monasticus, chorus ille nocturnus, ab his *Acæmetariis* emanet, aliis inquirendum relinquo. Existimo sane, si quis Ritus, Ecclesiæ hujus Zagrabiensis Veteres describendos susciperet, cum combinatione Rubricarum, non solum de hac Ecclesia, sed ab orbe erudito, multum mereretur.

Archivi demum meminisse voluimus, quod in Cathedrali Basilica asservatur. Hoc *quadruplex* invenio. *Capituli ut est fidei dignitas* ex legum dispositione, 2. ut est ipsius Capituli. 3. Chasmense. 4. Archidiaconorum, seu Parochiarum Diœcesis, in armari penes Aram Joannis Nepomuceni collocatum. *Raphael Levakovich* in suis adversariis hæc notat, scripseritque Romam; *Canonicorum Archivum videre, nedum lustrare licuit. Ex quo ut fertur multa pro historia; plura pro informatione, status & amplitudinis Ecclesiæ Zagrabiensis, plurima pro bono Episcopi haberi possent. Supplicandum esset Sanctissimo, dignetur adigere Capitulum, permittere lustrare omnia monumenta & privilegia quæ in eorundem medio sunt in secrario superiori & inferiori, atque ut scripturarum paria dare - - quæ Ecclesiæ jura concernunt. Quæ proventus Ecclesiæ Eppatus Zagrabiensis concernunt in alio fasciculo, ex urbario ejusdem Ecclesiæ per me compillato, affatim patent. Vide ibi. Ex Archivo Episcopali, atque majori ex parte ipsis Authographis Regum, & aliorum Collegi, atque ut plurimum in compendium redegi, ego Fr. Raphael Croatus Fr. Min. Obser.* Utrum porro idem Levakovich, mandato jussuquè Pontificis, Canonicorum archivum perlustraverit, plurimaque exscripserit (quorum quædam ad me sunt devoluta) vel ad hoc permissus sit, postquam obtento Samandriensi Episcopatu, a Benedicto Vinkovich, Canonicus Archidiaconusque Cathedralis fuisset constitutus, necdum erui. Hoc indubium est, memorandum istum terræ sanctæ Commissarium, tam Romam quam & Venetias plurima submisisse. Ab illo taxas illas *annatarum* in Cancellaria Romana notatas, promanare, quas ex Impræssa Romæ instantia anno 1748. duorum millium floren. isthic esse adscrip-

mmmmm 2 tam,

tam, discimus, ita enim ibi: *come la sudetta Chiesa di Zagabria, che nel' secoli andati era una delle principali Chiese del Regno d'Ungheria, di maniera, che ne' libri della Rev. Camera Apostolica ritrovassi tassata in fiorini 2000,* consequenter secundum acceptionem Romanam, adminus fl. 30 millibus, nostratium florenorum valoris.

VII. De Episcopis Zagrabiensibus in opere *Histor. Eccl. Zagr.* Satis commentamur, proinde lectorem eo relegamus. Ejus jurisdictionis est, *Vicus Latinorum*, ubi Parochialis Ecclesia, cum pauperum Xenodochio S. Martini. Fons a S. Augustino Episcopo occasione siccitatis, ut habet traditio & recentiores scriptores, effossus benedictusque. In hoc aquam non deficere, experientia convincimur, vocari solet *pod Gradom* hoc est infra arcem. Arx sive residentia Episcopalis, ad quam ex Orientali parte est currulis introitus. Hæc ab Episcopo *Georgio Braniugh* de novo e fundamentis est erecta. Versus occidentalem partem est Bibliotheca, ab Episcopo Alexandro Mikulich erecta, rarisque plena libris & Mss. sed quæ nec augetur, nec est publica. Habet Episcopus præter Spirituale forum, forum distinctum quoad Ecclesiæ subditos, cum vigore privilegiorum solius Episcopi subsint judicio. Hæc judicia, ab Episcopi justitiæ & æquitatis amore ac intelligentia, plerumque stant. Eorum qui Abbatiæ de Topuszka sunt, judex *Comes Curialis* vocatur. Qui vero sunt Bonorum Episcopalium, *a Vicario temporaneo* judicantur, in Civilibus Criminalibusque. De foro hoc & Capitulari, sunt fueruntque ab olim controversiæ multæ, præcipue quod ad Comitatum ut *à foro dominali* non appelletur, videaturque *jurisdictio mere Privilegialis*, a Legali, quæ est Comitatuum & Tabularum distincta, ut hinc omnes promanent controversiæ, dum pars, Legalem tuetur jurisdictionem; pars altera *Privilegialem* Regiæque Clementiæ, ex quo fonte, etiam Legales derivarentur jurisdictiones. Hinc Quæstione in hoc subsistente & radicata, Reges tuiti sunt semper & tuentur, Privilegialem hanc jurisdictionem, ut Regiæ potestatis testimonium.

VIII. Olim in Sclavonia hac, *Templarii* a Prodano I. Episcopo *Glogonczæ* fundati, multa tenuere. Extinctis his, *Cruciferi* SS. Sepulchri sub regula S. Augustini florebant. *Cistercienses*, tam in Toplica, nunc Thopuszka, quam & Zagrabiæ erant. *Benedictini* ad S. Benedictum in *Alsó Batina*, hodie Botinecz in Parochia Sztupnik, ut constaret ex instrumento Cap. 7. descripto in Notitiis Quinque Ecclesiensibus, fueruntque ibi anno adhuc 1462. An autem hæc ipsa fuerit vocata Abbatia S. Egidii ad Savum, aut distinguebatur a priore, necdum erui: prouti & Abbatia S. Jacobi, cujus olim fuerit? mihi ignotum est. Benedictini in pluribus quoque fuère locis. *Præmonstratenses* quoque, Chasmæ olim fuisse instrumenta docent. *Augustiniani*, Item *Dominicani* sua in diversis locis habuère domicilia. Zagrabiæ ad S. Nicolaum, olim fuisse Dominicanos, res certa est. *Moniales* ordinis Præmonstratensis, ample Ivanichii fuisse fundatas, extra dubium est, & nunc ab iis pagus *Opatinecz* appellationem servat. Fuere similiter in *Remetinecz*, ac in locis pluribus. Omnes hi a Mathia I. partim ut non necessarii sublati sunt; partim ob leges a pag. 296. *ultra hæc* &c. loca sua deserere malluerunt, quam Regum ordinationibus parerre. Addere visum est, a nobis ex judiciali transumpto sincere descriptas litteras Cruciferorum, quarum Originale, habent nunc etiam Planinenses. Præbent tantarum rerum cognitionem.

„ Nos Nicol. Præpositus S. Mariæ Virginis de Golgoncza &c. Philip. Plebanus S. Mariæ
„ de Kalecz, Thomas Plebanus de Planyna, Mathias Senex Sacristanus, Dionysius,
„ Mathias Niger, Nicolaus Organista, Dincus, Petrus Senex; totusque Conventus Cru-
„ ciferorum Sacrosancti Sepulchri Hyerosolimitani sub regula Sancti Augustini. Ne
„ temporum Successione, quod per viros peritos & discretos publicè definitum est,
„ postea valeat recensiri; congruum est vivaci litterarum patrocinio commendari. Unde
„ nos memoriæ commendantes, tenore præsentium significamus universis & singulis qui-
„ bus expedit: Quod fideles & dilecti nostri *Emphiotici* ulgariter *Purgari* in Planyna ad
„ nos accedentes, nobis, ipsorum magnam & ineffabilem retulerunt damni quærimoniam.
„ Quomodo per quosdam tyrannos & maleficos homines temporibus quibusdam ipsos mi-
„ nus juste regentibus & possidentibus essent Spoliati, & deprædati, & anihilati. Ne igi-
„ tur imposterum ipsis & hæredibus seu Successoribus prædictorum hominum Nostrorum,
„ talia mala, seu pejora contingant, Nostra larga consonaque miseratione definivimus,
„ & pleno consilio deliberavimus (a) prætactis Nostris hominibus emphioticis, & Suc-
„ cessoribus ipsorum, ut præfertur in Planyna, emphitozim in vulgo Purgarii, libertatem
„ & prærogativam talem & tantam donantes & conferentes: ut si quis præfatorum no-
„ strorum hominum in prænominata Planina, propter aliquam displicentiam noluerit,

„ sive

(a) Migratio libera Sancita fuit art. 14. ann. 1405. Sed cum Conventuales se stringi legibus municipalibus non crederent; ideo ea quæ legis erant, suæ liberalitatis esse, inventarunt.

„ sive non potuerit commorari & permanere; ex tunc habeat liberam & securam volun-
„ tatem recedendi, quocunque voluerit tempore, & in quemcunque locum, Salva ta-
„ men satisfactione, si quid nobis, vel posteris nostris tenuerint in debito subscripto; si-
„ ve vicinis suis, vel nostris hominibus ibidem morantibus. Nec non etiam, ut non dis-
„ cedat de territorio & dominio nostro, donec non locaverit, vel relinquerit alium in lo-
„ co sui (b), nobis & posteris nostris; nec non & vicinis, bene volentem (c) ne bona
„ nostra sint deserta & desolata. Prænotati igitur emphiotici purgari tenentur & debebunt
„ nobis, & Successoribus nostris in perpetuum Solvere datiam, quilibet per se de fundo,
„ *centum novos denarios* id est Vienenses annuatim; divisim videlicet, & pro Uno-
„ termino ad Festum S. Georgii 50. denarios: & pro 2do termino videlicet ad Festum
„ S. Michaelis 50. denarios: & tria munera annuatim distinctim, videlicet ad Festum As-
„ sumptionis B. M. V. quilibet per se tenetur & tenebitur unum pullum, & unum pa-
„ nem pro Uno denario. Ad Festum Natalis Christi debent & tenentur dare unum capo-
„ nem, unum panem pro uno denario quilibet per se. Ad Festum Pascæ tenebitur qui-
„ libet dare & Solvere tria ova, & unum panem pro uno denario, & adhuc unum de-
„ nar quilibet pro agniculo. Quilibet etiam tenebitur dare nobis & Successoribus nostris
„ annuatim duas mensuras de Castaneo. Decimas autem nobis & successoribus nostris per-
„ petuo de Tritico, de avena, de Spelta quod dicitur in vulgo *Pyra*, de Siligine, de
„ Ordeo: decimam partem de apibus, illius anni exortis, denarium. De capreolis illius
„ anni, de quolibet unum *filarzonem*: de porcis quod dicitur *Syrovina* (d) de quolibet
„ porco, seu Schropha generata ante nativitatem Christi, tenetur de qualibet quatuor
„ denarios, excepto uno qui dicitur *Koledayak*, pro quo non tenetur Solvere. Decimam
„ Vini, sicut moris est, decimum cubulum (e). *Mardurinas autem sicut antiquitus non sol-*
„ *vebant, ita nobis & Successoribus nostris non tenentur Solvere.* (f) His autem
„ prætactis, per nos ordinatis & dispositis, affuerunt boni & probi viri fide digni, *Ber-*
„ *nardus Præpositus Zderaziensis*, (g) Clemens Sacerdos de Crisio, quondam Plebanus.
„ Thomas Vaida in prædicta Glogoncza; Nicolaus, frater ipsius Thomæ Vajda, Geor-
„ gius judex in Glogoncza, *Blasius dictus Chatana* (h) cœterique boni & condigni viri.
„ Ut autem præsens scriptum, ratum & stabile permaneret, nec quispiam ausu temera-
„ rio retractare attentaret, Sigillis nostris, videlicet domini Præpositi superius nominati,
„ & Conventus; sub appendenti fecimus communiri & confirmari. Datum & actum, ut
„ supra in Glogoncensi Monasterio S. Mariæ Virginis, Anno Dni 1425. Die Dominico
„ post Festum Purificationis Beatæ Mariæ.

Has litteras *Valentinus Napuli* Custos & Can. Zagr. ac Præpos. Glogoncensis in Castello Golgoncza, Festo S. Mathiæ Apost. Anno 1551. suis confirmationalibus, cum solito Stylo: *non abrasas non concellatas* &c. inseruit. Anno autem 1596. Die 22. Mensis Maii in arce Episc. Zagr. utrasque confirmat & transumit Ztankovachki, cum titulo: *Nos Caspar Zthankovachki, Dei & Apost. Sedis gratia Episcopus Ecclesiæ Zagrabiensis, Ssmæ Cæsar. Regiæque Mattis Consiliarius, ac Regnorum Dalmatiæ Croatiæ & Sclavoniæ Banus, nec non Præpositus Ecclesiæ BB. Virg. Mariæ Galgoncensis &c. memoriæ commendamus. &c.*

IX. Hodie antiquitate & monasteriorum numero, cum PP. Franciscani præeant, hos primos, recensere placuit. Horum in Sclavonia antiquitas, ab ipso eorundem fundatore S. Francisco narratur, & in Zagrabiensi conventu, qui omnino antiquus est, Sacellum exstat, in quo S. Franciscus hospes fuisse dicitur. Successive ob casus varios, diminutis Franciscanorum domiciliis, cum Provincia Hungariæ S. Mariæ, erant conjuncti. Anno 1656. ab illa Provincia sunt separati, effecti've infra memorati Conventus, propria *Custodia*. Demum 1661. & respective 1662. *Provincia Sclavoniæ S. Regis Ladislai.* Et quia Successive aucta fuisset hæc Provincia, *Szigethano*, *Sziklossiensi*, *Quinque Ecclesiensi*, *Canisiensi*, *Crisiensi*, *Hrasztovicensi* Conventibus; Residentiis item *Kostanicensi*, *Hadad*, & in *Gyud*; ideo a Regnante MARIA THERESIA, anno 1743. novas Provinciæ suæ Confirmatorias impetravit. Illas Leopoldi Regis, exscribere hic voluimus, non Solum ad noscenda Provinciæ hujus modernæ primordia, primosque illius conventus; verum ob servatum

nnnnn

(b) istud fuit contra legem, ut alium sui loco relinquat. (c) Innanis fuit ob hanc conditionem libertas, reiici enim potuit inventus, quod Conventui ac vicinis non esset bene volens. (d) hoc est glandinatio. (e) ratione decimarum harum, lites fuisse Eccl. Zagr. relatum in Hist. Eccl. Zag. Patetque hinc, nec Joannis XXIII. depositionem, nec Constantiensis Concilii decreta, curâsse Conventuales. (f) Mardurinæ olim solvebantur a Nobilibus ut 12. 1351, a quibus ibi eximuntur hinc videntur postea introductæ fuisse ad ignobiles. (g) ubi hæc Præpositura? me latet. (h) Catana equitem Significat. Videtur fuisse miles, Georgius.

Histor. Balthasaris Kercselich.

tum rectum justumque ordinem, dum Bullam Pontificis, a Rege Sclavoniæ Leopoldo *confirmare* fecerunt, utrique Potestati Satisfaciendo. Quod si a quibusvis observaretur, plurimæ cessarent confusiones, quæstionesque *potestatis*. Ideo ad exemplum aliorum, intelligendumque illud Werböczy: *Papa confirmat*, dum hic, Rex *Papales confirmaret* litteras, Leopoldi communicamus diploma.

„ Nos Leopoldus Dei Gratia Electus Romanorum Imperator, Semper Augustus, ac „ Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Ramæ, Serviæ, „ Gallitiæ, Lodomeriæ, Cumaniæ, Bulgariæ &c. Rex. Archidux Austriæ, Dux Burgun„ diæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carnioliæ. Marchio Moraviæ. Dux Lucemburgæ, „ ac Superioris & Inferioris Silesiæ, Wierthembergæ & Thekæ, Princeps Sueviæ, Co„ mes Habspurgi, Tyrolis, Ferreti Kiburgi, & Goritiæ, Landgravius Alsatiæ. Marchio „ Sacri Romani Imperii Supra Anasum, Burgoviæ, ac Superioris, ac Inferioris Lusaciæ, „ Dominus Marchiæ Slavonicæ, Portus Naonis & Salinarum.

„ Memoriæ Commendamus tenore præsentium Significando quibus expedit univer„ sis. Quod pro parte, & in personis fidelium nostrorum Devotorum, & Religiosorum „ Fratrum Patrum Ordinis S. Francisci, in annotato Regno nostro Sclavoniæ degentium, „ & Deo famulantium exhibitæ sunt nobis & præsentatæ Certæ quædam litteræ, Beatissimi „ in Christo Patris Domini Alexandri Papæ VII. in pargameno patenter Confectæ, Sigillo „ ejusdem Consueto roboratæ, quibus mediantibus. Octo illos Conventus Custodiales, ut„ pote Zagrabiensem, Varasdinensem, Crisiensem, Remeticensem, Jvanicensem, Crapi„ nensem, & in finibus Provinciæ nostræ Styriæ Ormosdinensem, quemadmodum etiam „ alios duos similier Conventus, nempe Caprocensem & Chaktornensem, post Subsecu„ tam divisionem institutos, unum præterea Sanctimonialium Ord. S. Claræ sub Titu„ lo Ssmæ Trinitatis itidem *Zagrabiensium*, Omnino in præfato Regno nostro Sclavoniæ „ Situatum, ac eidem ordini subjectum; Gubernio, & jurisdictioni a Provincia S. Mariæ „ Hungaricæ segregatos, inque Custodiam novam sub titulo, & Patrocinio S. Ladislai „ Regis, cum Consvetis ejusdem Sacri Ordinis titulis, & præcedentiis Superioribus non „ ita pridem evolutis annis divisos & sequestratos, *Titulo novæ Provinciæ*, itidem cum „ Consuetis dicti Ordinis Titulis & præcedentiis exornatos esse dignoscebatur, tenoris in„ frascripti. Supplicatum itaque exstitit Majestati nostræ nominibus & in personis præ„ specificatorum Fratrum Patrum Franciscanorum, quatenus easdem litteras sive Bullam „ Pontificiam, super dicto Titulo novæ Provinciæ S. Ladislai emanatam, omniaque & Sin„ gula in eisdem Contenta, ratas Gratas & accepta habentes, præsentibusque litteris no„ stris inseri, & inscribi facientes, acceptare, roborare, approbare, ratificareque, ac pro „ iisdem Fratribus Patribus supra præspecificatis, novæ Provinciæ Tituli erectione, Pri„ vilegiales; proque prælibata S. Ladislai Provincia perpetualiter concessas, *Gratiose Con„ firmare* dignaremur. Quarum quidem litterarum, sive Bullæ Pontificiæ tenor talis est. „

ALEXANDER PAPA VII. Ad futuram rei memoriam. Ex Commissi nobis Divinitus Pastoralis Officii debito, ad ea propensis studiis, iugiter intendimus, per quæ Religiosorum honorem, qui relicto Sæculo, Dei Obsequiis sese manciparunt, statui & felici directioni consulitur, ut secundum laudabilia Ordinum suorum instituta, Gratum Altissimo impendentes famulatum, prosperiores indies, Benedicente Domino, proficiant, incrementis. Alias siquidem pro parte dilecti Filii Lucii a S. Justo tunc temporis Commissarii Generalis Curiæ, Ord. Fratrum Minorum S. Francisci de Observantia muncupatorum, nobis exposito, quod antea, postquam Congregatio tunc existentium S. R. E. Cardinalium, negotiis, & Consultationibus Episcoporum & Regularium præposita, Zagrabiensem, Varasdinensem, Ormosdinensem, Crisiensem, Remeticensem, Jvanicensem, & Crapinensem Conventus Ordinis prædicti in Sclavonia constitutos, nec non Monasterium Ssmæ Trinitatis Zagrabiensium Monialium Ord. S. Claræ, curæ primodicti Ordini subjectum, in novam Custodiam ad præscriptum Constitutionum Ordinis hujusmodi, cum prærogativis, titulis, & præcedentiis Consuetis, erigi mandaverat; dilectus pariter Filius Paulus de Tauris, Fr. expresse Professus Provinciæ Austriæ dicti Ordinis, Vigore mandati sibi super hoc a Dilecto etiam Filio Sebastiano a Cajeta Cismontanæ familiæ prædicti Ordinis Commissario Generali, dati; septem Conventus, & Monasterium hujusmodi; prævia illorum Separatione, a Provincia Hungariæ ejusdem Ordinis in novam Custodiam sæpe dicti Ordinis juxta dispositionem Decreti dictæ Congregationis super præmissis emanati erexerat. Nos supplicationibus dicti Lucii nomine, Nobis super hoc humiliter porrectis, inclinati, erectionem supra dictorum septem Conventuum ac Monasterii, in novam Custodiam Ordinis præfati, a memorato Paulo sicut præfertur factam, Authoritate Apostolica Confirmavimus & approbavimus, & alias prout in Nostris in simili forma Brevis litteris die 20. Junii MDCLVI. desuper expeditis, quarum teno-

tenores præsentibus, pro plene, & sufficienter expresso haberi volumus, uberius Continetur. Cum autem sicut dilecti Filii Fres Custodiæ præfatæ nobis nuper exponi fecerunt, ipsi, eandem Custodiam quæ (ut asserunt in novem Conventibus Fratrum) adjunctis scilicet ad supradictos septem: Capronцensi sub Titulo S. Antonii Paduani, & Chaktorniensi Conventibus, sub Titulo S. Nicolai Episcopi, nec non prædicto Sanctimonalium Monasterio, ad præsens Consistit, pro majori illius decore, in novam dicti Ordinis Provinciam a nobis erigi Summopere desiderent. Nos Specialem ipsis exponentibus Gratiam facere volentes & eorum singulares personas, a quibusvis Excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque Ecclesiasticis Sententiis, Censuris & pœnis a jure, vel ab homine quavis occasione vel Causa latis, si quibus quomodolibet innodatæ existunt, ad Effectum præsentium dumtaxat, consequenter harum Serie absolventes, & absolutas fore Censentes, supplicationibus eorum nomine nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, eandem Custodiam, in novam memorati Ordinis Provinciam, cum omnibus & singulis prærogativis, praeminentiis, privilegiis, juribus, Gratiis, & indultis, quibus aliæ ejusdem Ordinis Provinciæ, de Jure, usu, & Consuetudine, & alias quomodolibet utuntur, fruuntur, & Gaudent, ac uti, frui, & Gaudere possunt, ac solent, & debent, Anthoritate prædicta tenore præsentium, sine cujusquam præjudicio, perpetuo erigimus. & instituimus. Decernentes easdem præsentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere & fore, suosque plenarios, & integros effectus Sortiri, & obtinere, ac illis ad quos Spectat, & pro tempore Spectabit plenissime Suffragari. Sicque in præmissis, per quoscunque Judices Ordinarios, & delegatos, etiam Causarum Palatii Apostolici Auditores, judicari, & definiri debere; ac irritum & inane, si secus super his, a quoquam quavis Authoritate scienter vel ignoranter Contigerit attentari. Non Obstantibus præmissis, & Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, nec non quantum opus sit dicti Ordinis, & aliis quibusvis etiam juramento, Confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, & Consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, & litteris Apostolicis in Contrarium præmissorum, quomodolibet concessis, Confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus & Singulis illorum tenores præsentibus pro plene & Sufficienter expressis habentes, illis, aliis in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus cœterisque Contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud S. Mariam Maiorem, sub annulo piscatoris, die 16. Julii 1661. Pontificatus nostri Anno Septimo. S. Vgolinus. „Nos itaque Singulari in Deum pietate, Zeloque & affectu, erga incrementum Religionis Catholicæ, & Sacri Ordinis Seraphici, lucrique animarum in isto Regno nostro Sclavoniæ, & emolumentum, ejusmodi Apostolicæ Provinciæ erectionem acceptamus, ratam habemus, ac in perpetuum duraturam *Benigno Consensu nostro Regio & Diplomate hooce roboramus*, ac ut tam tempore felicis nostræ Gubernationis & regiminis memorati nostri Regni Hungariæ, partiumque & Regnorum eidem annexorum, quam etiam Successorum nostrorum legitimorum utpote *Hungariæ & Sclavoniæ Regum*, ab omnibus & singulis, quorum interest, ratum, firmum & validum habeatur, Benigne, & firmiter habere volumus, Statuimusque, & decernimus. In quorum robur, & firmitatem, hasce litteras nostras, Secreto Sigillo nostro quo ut Rex Hungariæ utimur, impendenti communitas, dandas duximus, & Concedendas. DATUM per manus fidelis Nostri nobis sincere dilecti Reverendiss. in Christo Patris Domini Georgii Szelepcheni Colocensis, & Bacziensis Ecclesiarum Canonice unitarum Archieppi, Episcopatus Nittriensis Administatoris, locorumque, ac Comitatuum eorundem, Supremi, ac perpetui Comitis, Consiliarii Nostri intimi, ac per dictum Regnum nostrum Hungariæ, Aulæ Nostræ Cancellarii, in Arce nostra Regia Posoniensi die 27. Mensis Julii Anno Domini 1662. Regnorum nostrorum Romani Quinto, Hungariæ & reliquorum Octavo, Bohemiæ vero anno Septimo, Reverendissimis, & Venerabilibus in Christo Patribus, & Dominis Georgio Lippay de Zombor, Metropolitanæ Strigoniensis: & d'cto altero Georgio Selepcheni denotatarum Colocensis, & Bacziensis Ecclesiarum Canonice unitarum Archi-Episcopis. Thoma Palffi ab Erdeod, Electo Agriensis, Petro Petretich Zagrabiensis. Prænominato Georgio Selepcheni Administratore Nitriensis, Joanne Palffalvay Electo Varadiensis, Georgio Szecheny Electo Jauriensis. Francisco Szeghedy Electo Transilvaniensis, Stephano Sennyey de Kis Senye Electo Wesprimiensis, Francisco Szentgyorgy Electo Wacziensis, Hiacyntho Macripodari Electo Chanadiensis, Fre Joanne Salix Quinque Ecclesiensis, Petro Mariani Segniensis & Modrusiensis, Fre Paulo de Tauris Electo Sirmiensis, & Joanne Baptista Barsotty Electo Rosonensis Ecclesiarum Episcopis, Ecclesias Dei feliciter Gubernantibus. Item Spectabilibus ac Magnificis Comite Francisco Vesseleny de Hadad, perpetuo in Murani mentionati Regni nostri Hungariæ Palatino, Comite altero Francisco de Nadast, perpetuo terræ Fog-

„ haras, Judice Curiæ nostræ Regiæ, Comite perpetuo; Nicolao a Zrinio annotatorum „ Regnorum nostrorum Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ Bano, Comite Stephano de „ Chiak Tauernicorum, dicto Comite Nicolao a Zrinio Agazonum, Comite Georgio Er- „ deody de Monyorokeregh Cubiculariorum, Comite Nicolao Palffi a memorata Erdeod „ Janitorum, Comite Georgio Illieshazy perpetuo a Trinchin Dapiferorum, Comite Adamo „ mo Forgach de Giemes Pincernarum, Comite Paulo Esterhazi, de Galantha Curiæ „ nostrorum Regalium in Hungaria Magistris, ac mentionato Comite Nicolao Palffi a „ præfata Erdeod Posoniensi, Cæterisque quam plurimis Sæpe fati Regni nostri Hun- „ gariæ Comitatus tenentibus, & honores. Leopoldus. Georgius Szelepcheni Archi-Ep- „ pisc. Colocensis M. pr. Stephanus Orban m. pr.

X. Præter memoratam Sclavoniæ Provinciam, sunt etiam in Sclavonia hac, Conventus *Provinciæ SSmæ Crucis in Croatia & Carniolia* vocatæ, sequentes: in *Klanecz, Goricza* alias Berdovecz, *Szamobor*, *ad S. Leonardum* in Sylvis, & in *Jasztrebarszko*. Trans Colapim autem sive in Croatia, *Carolstadii*, *Segniæ*, *Tersacti*. Conventus illi quinque Sclavonici, intra se advicinantur, ut commode intra diem obiri valeant. Horum origo ex Chronica Croatica, ex publicis actis, atque aliis litteris, est sequens. Circa annum 1451 *Martinus Frangepanes*, dicitur quædam bonorum suorum Deo vovisse. Anno autem 1453 Templum Tersactense cum Monasterio ædificare incoasse, quod Fratribus minoribus S. Francisci *de observantia Vicariæ Bosnæ* tradendum decreverat. Anno 1514, ut refert Chronica nostra, Assisiis in Generali fratrum Capitulo, Bosnensis Provincia divisa est, in Bosnensem Argentinam, atque Croaticam, ideo quia Turcæ noluissent subditos alterius Potentiæ, in ditionibus per se occupatis, ob metum communicationis tollerare. Sed ob progressus devastationesque Turcarum, Fratribus fugere debentibus, ex occupatis Croatiæ partibus, cum ob securitatem, idiomatisque connexionem, ad Sclavoniam adventassent, a diversis ex pietate fuere recepti. *D. Petrus Siley* alias Selul, in *Goricza* sive Berdoviczii, pro Franciscanis his, e Bosnia ad Sclavoniam profugis, ut in fata est Chronica, circa 1527 Monasterium construxit, eosque Berdoviczium collegit. Vitæ media fuere mendicatio, subsidia quædam ex Provincia Stiriæ, ac demum *Parochia SSmæ Crucis* in Berdovecz, ipsis permissa. Cum vero successive, Turcarum excursiones occupationesque crevissent, neque Berdovicensis Conventus fuisset sufficiens, Familia Comitum *ab Erdœdy* eorum miserta, tres eis Conventus extruxit, nempe: *ad S. Leonardum*, ob fodinas isthic, fodinarumque cultores; in *Klaniecz* & *Jascæ*; assignato annuo subsidio ex suis eorum locorum, Dominiis. Ad *Szamobor* quoque assumpti sunt, & successive Carolostadium. Illam *SS. Crucis in Berdovecz Parochiam* ad tempora *Benedicti Vinkovich Eppi Zagrab.* tenuerunt, qui licet propensus erga Franciscanos fuerit; nihilominus mortuo *Antonio Vitellio*, Parochiam illam, univit cum altera *S. Viti in Berdovecz*, quacum nunc quoque est conjuncta. Antonii Vitellii sequens est memoria, in altari memoratæ Ecclesiæ SS. Crucis: *Hoc Altare erexit Confraternitas S. Joan. Bapt. ad honorem ipsius anno 1640. Rssmo Patre Antonio Vitellio Episcopo Temnensi, Parocho existente, O. S. F. sub Rectoribus Michaele Vtiseuch. Joan. Radakovich. Petro Kablar. M. H. Pictor. V. S. V.* Quamvis vero, memorati Fratres fuerint *de Observantia*; tamen dum *S. Ladislai in Sclavonia*, recensiti Conventus, a Provincia S. Mariæ divisi fuissent propriaque effecti *Custodia*; dumque custodiæ hujus Conventus, in Provinciam Sclavoniæ elevari quæsiverunt, nulla ratione, ad Provinciam hanc, ob subsidia quæ a Provincia Stiriæ recipiebant, accedere voluerunt. Et dum Fratres hi, lucri hunc odorem, non exposuerunt; verum ad hunc obtegendum, suæ renitentiæ eas *Petro Petretich Eppo Zagrabiensi* exposuissent rationes, quæ Regno Sclavoniæ, & toti Sacræ Coronæ consequenter, præjudicabant; testantibus actis publicis, incommoditates sumptusque Regno causarunt, effectaque est, ex quæstione Monastica; quæstio Politica & jurisdictionis, atque intra vicinas Provincias limitanea. Opportuit ergo, Oratores mitti ad Regem, atque Romam, non solum tum, sed & anno 1693, ut acta demonstrant publica, dum limitanea quæstio emerserat, & tam Fratres hi, quam & Provinciæ volebant, totum esse vicinarum Provinciarum, ubi hi sunt & mendicant, vocata in adjutorium Joan. Sambuci tabula. Fratres memorati, ut triumphent contra Ladislajanos observantes, maluerunt *Reformatorum* assumere institutum. Ut porro salventur, metus involutionis, & quævis subsumptiones, fata SSmæ Crucis Reformatorum, *Provinciæ Croatiæ & Carnioliæ* nomen est consecuta. Demum ut servaretur memoria, eorum adventus e Bosnia, in sigillo suo habent: *Vicaria Bosnæ*. Occasione memoratarum anni 1693 excitatarum per eos quæstionum, illud *Provinciæ Croatiæ & Bosniæ*, exmittere incoabant. Hinc ne juribus Sacræ Coronæ & Apostolicorum Regum præjudicent, anno 1707 in congregatione Zagrabiæ 4. Maji celebrata folio Protocoli 443,

Pro-

Provincialii & Franciscanis sub comminatione ejectionis imponitur, ut titulum Provinciæ Croatiæ, & Regni, ab olim usitatum, sed per eos modo intermissum, reassumant. Unde autem sit, quod dicta SS. Crucis Provincia, esto in Sclavonia quinque, in Croatia vero tres Conventus habeat, ac in his personæ circiter 200 bene provisæ sint & interteneantur; attamen ex Sclavis Croatisque, ad suum institutum non facile suscipiant, ad eorum autem dignitates nullum admittant, ego dicere nescio. Illud scio: Eppum Zagrabiensem *Franciscum Xav. Klobusiczki*, illis aperuisse: nisi ex his quoque Regionibus, susceperint juvenes, auctoritate Episcopali, conciones, & Sacramentorum administrationem ipsis suspendenda, cum vim hujus idiomatis ignorarent, facerentque confusiones, dialecto Carniolica. Acturum insuper apud Status Regni, & Reges Apostolicos, ut mendicationis fructu careant, dum filios patriæ, negligunt. Hinc processit, ut tum subito plures susceperint. Vix nihilominus, etiam nunc e Sclavis & Croatis, in fata SSmæ Crucis Provincia, erunt sedecim.

XI. *Paulinorum* iam monasteria, veniunt referenda. Origo horum, ex terræ fertilitate, & laborandi pigritia, in veritate promanat. Vestigia nunc etiam videmus, tot tantorumque, qui ad diversa Sacella, induta toga, vivunt sine labore otiosi, collectores perpetui, rerumque collectarum venditores. Quos si de eremitica vita, oratione mentali, cæterisque virtutibus interroges, tantum sciunt, quantum quotidiani agrorum cultores. Opinio tamen vestisque assumpta, Barbæ item neglectus, magnam facit in plerisque sanctimoniæ opinionem. Hi sunt, priorum sæculorum reliquiæ. S. Augustinus, pro Eremitis scripsit regulam. In Hungaria vero, *Bartholomæus* Eppus Quinque Ecclesiensis, hujusmodi, suo nutu viventes, ex *Pastorali officio* primus collegit, eisque leges vivendi præscripsit circa annum 1225. Irruentibus ad Hungariæ Regnum Tartaris, cum desolatum fuisset; eremitoria quoque cessaverant. Sed cura Belæ IV. Regnis reflorescentibus, cum plurimi Tartaricam illam persecutionem, Dei castigationem accepissent, adeoque ad pœnitendum accensi vere fuissent; eremitoria eo magis creverunt, quod eremiticam vitam *Eusebius*, ante Strigoniensis Canonicus, fuisset amplexatus. Viri hujus exemplum, auxit eremitas numero, & doctrina præstantiores. Itaque cum is admirationem fecisset, sub ejus clientella, cæteri quoque fuerunt; magnamque ab Eusebio consequebantur venerationem. Ex Tartarorum quoque Tyranide, cum priores Monachi fuissent dilapsi, monasteriaque ruinata, conati sunt, sub Eusebii directione, corpus quodam monasticum se efficere, quin & pro talibus considerabantur. Res ut firma sit, ab Urbano IV, regulam S. Augustini a se observandam, sibi concedi orârunt. Hoc Urbanus petentibus non negavit, si Episcopis Diœcesanis videbitur, ad quos, eosdem remisit, eorundemque dispositioni, ordinationibusque subjecit, ita enim *Paulus Episcopus Vesprimiensis*, in extradatis litteris suis, 1260, in annalibus Paulinorum insertis: *Ad universorum &c. Quod accedens ad pedes SSmi Patris ac D. N. Urbani, Dei gratia Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Summi Pontificis.-. Provincialis -- ac fratres Eremitæ diversorum locorum nostræ Diœcesis, supplicarunt ut eis regulam B. Augustini, ad quam de cultu Eremitico se transferre cupiebant, concedere dignaretur. Quorum precibus misericorditer annuens, nobis -- dedit in mandatis, ut eis dummodo facultates haberent, de quibus sustentari possent, regulam ipsam observandam ab eis, authoritate concederemus Apostolica, si videremus expedire, sine præjudicio juris alieni.* Hinc de consilio etiam sui Capituli, indulget: *ut in eisdem domibus in quibus nunc sunt, tanquam licita Collegia* in cultu eremitico, *salvis decimis & aliis iuribus Episcopo Diœcesano debitis* famulentur. Testatur insuper: *cum nec certa Divina officia, aut jejunia, aut alias observantias, quæ omnes eremi cultores universaliter astringant, a Patribus antiquis, relicta inveniantur*, consequenter ut superius meminimus, fuerint, instar hodiernorum otiose commodeque viventium. Eos in manu sua promisisse, a sese statuta ibi descripta observanda. Inter reliqua: *Provincialem quem pro tempre elegerint, præsentabunt Diœcesano Episcopo confirmandum. Item ad Synodum Episcopi Diœcesani -- venire teneantur, suscepturi & observaturi ejusdem Synodi salutaria monita & statuta. Item numerum locorum quæ inhabitant augmentare non possunt*, quibus enarratis concluditur: *Qui vero in aliis locis, in nostra Diœcesi, sub habitu prædictorum fratrum inventi fuerint, excommunicationis sententiæ ex nunc volumus subiacere.*

Ladomerius quoque Strigoniensis Archi-Episcopus, & Primas Ecclesiæ Hungaricæ, regulas eisdem præscripsit, quas Andreas Episc. Agriensis anno 1297. ut Annal. lib. 2. C. 5. a pag. 91. easdem Primatis regulas, suis litteris inserendo, in Diœcesi sua præscribit observandas. Ex quibus regulis firmatur iterum eorum origo, dum: *Item quia multi sunt, qui propter solam sustentationem sui corporis, ventrisque ingluviem -- tanquam acephali circumeunt & discurrunt, ideo ea ipsa authoritate possint eum vel eos -- captivare, & incarcerare, aut habitum auferre, si deputata loca non habuerint.* &c. Manserunt ergo sub Diœce-

cesanorum jurisdictione, vocabanturque *Fratres Sanctæ Crucis de eremo Hungariæ.* Hæc veritas, ut pateat omnibus, confundanturque somniatores illi ac præjudiciorum tauri, qui regulas eorum ab eremita Thebæo Paulo (de quo an scribere sciverit est demonstrandum) conscriptas exhibent, eosque esse de veteri S. Pauli eremitæ disciplina & discipulos, hocve nomine & titulo semper in Hungaria venisse. Exscriptas in eorum annalibus Litteras videamus. Fr. Gentilis, Cardinalis & Apostolicæ sedis Legatus, in litteris anni 1308. habet: *Fratribus S. Crucis de Eremo per Hungariam constitutis* nulla mentione injecta S. Pauli, eisque indulget: ut de cultu eremitico, transire valeant ad regulam S. Augustini, regulariumque normam. Joannes item Pontifex, anno 1323, eosdem, brevi suo commendans Hungariæ Archiepisc. ne paterentur eos molestari indebite, ab aliquibus Religiosis, vel Sæcularibus clericis, habet: *Fratres S. Pauli primi eremitæ alias dicti de S. Cruce in eremo per Regnum Hungariæ, & circumvicinas partes.* Quare Idem Cardinalis Gentili, cum eis regularem statum indulsisset, & in Ordinem eos redegisset, ordini huic novo, S. Pauli primi eremitæ, appellationem attribuit, sic enim in suis ad eos litteris (quibus indulget, ut statuta facere possint, ad laudem Dei, & honorem Sanctæ Romanæ matris Ecclesiæ) *Priori Provinciali, & fratribus Sanctæ Crucis de eremo*, veterem apellationem iterum exprimendo, *Ordinis S. Pauli primi Eremitæ per Hungariam constitutis.* Ordo itaque novus a S. Paulo est vocatus, dehincve nomen istud ei adhæsit. Vereor ego, sinistre accipiendam hanc a me veritatis deductionem, ob præjudicia. Deum habeam vindicem, si nocere intendo; nec video quid in nomine valeat collocari? Quin cum multorum sit opinio, a *Paulo Episc. Vesprimiensi*, Paulinos vocari, hanc tolli procuro. Paulus Apostolus, *de Cruce D. N. Jesu*, semet gloriari confitetur; credo nil injuriæ adferri, Instituto Paulino, quod demonstratum sit, olim eos, *fratres de S. Cruce*, fuisse vocatos, malluntque credo, *Ssmæ Crucis* esse sectatores, quam vel Pauli Thebæi, vel Corvi illius, quem in suis insigniis gerunt.

Quamvis porro Cardinalis Gentilis, relata fecisset, *Episcopi* nihilominus, juribus suis insistebant, hinc anno 1319. Rege Carolo uti exponitur commendante, a Joanne 22. fuit eisdem fratribus concessa regula S. Augustini, facultasque data eligendi proprium generalem, immunitasque ad comparendum ad Synodos Diœcesanas, prouti & a decimis *de terris & Vineis quas propriis manibus præfati fratres excolunt.* At quia ad horum usum venire nequivissent, idem Papa Joannes in anno 1323. ad Hungariæ Arhieppos scribit, defensionem dictorum fratrum sic committens, ut expresse deroget Bonifacii VIII. Constitutionibus, fratresque jurisdictioni Archiepporum submittit, ut nempe horum Authoritate, jurisdictio Episcoporum debilitetur. Credo ego Hungariæ Primatem hæc rejecisse, si legitimum est breve, anno 1327. ut in annalibus exhiberetur, ad preces Caroli, ad Archieppum Colocensem missum: ut de conditionibus, statu & facultatibus fratrum, & eorum circumstantiis plene informaret. Renovant illi denuo preces, pro recensitis immunitatibus, & anno 1352. *Clemens VI.* Episcopo Vesprimiensi, eorum preces detegit, elibertationis nempe ab onere decimarum, a terris & Vineis, quas propriis manibus colerent; ac insuper: ut eorum Sacerdotes possint *familiarium suorum, necessariorum, propter hoc non quæsitorum, nec etiam admissorum, confessiones audire, eisque ministrare Sacramenta Ecclesiastica, prout liceret Rectoribus Parochialium Ecclesiarum, infra quorum Parochias ipsi consistent.* Et quia hoc esset fundamentum, tot, etiam Scandalosarum contentionum, quas Paulini cum Parochis, & Signanter *Stridone* seu in Strigovo Insulæ Maraköſz haberent, prætendendo *Colonos*, esse in Classe *necessariorum*, & de eorum *Grangiis*, esto non sint intra septa monasterii, ideo quam inique usurpent ibi Parochorum jurisdictionem, ex Brevi illo pateret, ubi Clemens relatis precibus: *Nos itaque qui eisdem supplicantibus, in iis sic esse cupimus liberales, quod aliorum jura minimum vero lædamus, ipsorum in hac parte cum præfatæ rationis moderamine, supplicationibus inclinati, Fraternitati tuæ, de qua in his & in aliis, gerimus in domino fiduciam Specialem, per Apostolica scripta committimus & mandamus: quatenus de præmissis omnibus diligentius te informans, si per informatorem hujusmodi inveneris præmissa, sine magno aliorum præjudicio posse fieri, super quo tuam Conscientiam oneramus, hujusmodi postulata, prædictis Priori & Fratribus in perpetuum Authoritate Nostra concedas; Generalis & Viennensis Conciliorum, & aliis Constitutionibus & statutis, nec non Consvetudinibus contrariis, non obstantibus quibuscunque. Jure Parochialium Eccl. & aliorum quorumlibet in aliis, semper salvo.* Sententia mea, nullatenus tuti sunt in Conscientia Paulini, in sua prætensione & factis; nam præterquam quod damnata sit ab Apostolica sede opinio illa, quod in administratione Sacramentorum sequi liceat, minus securam tutamque sententiam, relicta tutiore, Clarum est: eam fuisse Clementis mentem, ne jura alterius, & Signanter Ecclesiarum Parochialium lædantur.

2. Pe-

2. Petita Paulinorum missa fuere, pro informatione tantum, adeoque Papalis Constitutio non sunt. 3. Docendum est, Breve illud fuisse acceptatum, ab Universa Ecclesia Hungariæ. Quid est quod Metropolitano nulli fuerit directum? Quid quod in nulla Synodo, pro acceptato exprimatur &c. Sane Urbanus V. 1364. satis inuit, Monachos ipsos, in hoc instituto firmos non fuisse, dum scribit ad Archieppos & Episcopos, ut requisiti, cogant per censuras, assumptum Paulinorum habitum, ab assumentibus servari. Et dum Orta fuisset dificultas, quod factum Cardinalis Gentili, Joannes 22. nuspiam *confirmavisset*, idem Urbanus 1368. tam Cardinalis, quam & Prædecessoris sui, facta ratificat approbatque. Demum Gregorius XI. anno 1371. dictos Fratres in Protectionem D. Petri & suam suscepit, sequentia dando privilegia. 1. ut sint sub Regula S. Augustini. 2. ut quæcunque bona & domus, *juste & canonice possident*, sint iis, firma. 3. A *navalibus* hoc est iis quæ propriis manibus colerent, & a quibus decimam non Solvissent, eos eximit 4. Indulget, quod tam Clericos quam Laicos liberos, e Sæculo fugientes, ad Conversationem recipere, retinereque possint. 5. Prohibet Professis, transitum ad aliud institutum. 6. A Synodis Diœcesanis eos eximit, 7. æque a Sæculari judicio, de substantia vel possessionibus 9. Prohibet in eorum Conventibus, publicos Conventus indici celebrarique. 10. electiones Priorum a nemine impediendas ordinat 11. De subjectione Episcopis debita, his verbis disponit: *Priores ipsi, Episcopo, Salvo ordine suo, obedire debeant, & contra statuta ordinis sui, nullam obedientiam facere compellantur.* 12. Pro functionibus Episcopalibus, prohibet aliquid ab iis exigendum, alioquin a quocumque Eppo, dummodo sit in gratia & Communione Romana, talia ipsis impendi possint. 13. sede vacante, per Vicinos Eppos quævis iis, præstari posse, lege ea ut ex hoc nullum propriis Episcopis præjudicium generetur. 14. Indulget ut ab advenientibus ad eos Eppis, & in gratia R. E. existentibus, benedictiones, & Altarium Consecrationes, recipere valeant. 15. In Generali interdicto clausis Jannuis, & campanis non pulsatis, eos posse Divina absolvere 16. Ordinationes a Diœcesanis statuit peragendas, si sunt in communione sedis Romanæ 17. Capellas & Oratoria vetat erigi etiam in locis Monachorum, sine consensu Diœcesanorum *Salvis Privilegiis Pontificum Romanorum.* 18. Novas & indebitas exactiones ab Archieppis, Eppis, Archidiaconis, Decanis, & quibusvis Ecclesiasticis, & Sæcularibus, ab ipsis fieri prohibet. 19. Sepulturas liberas in eorum Ecclesiis concedit, demptis tamen excommunicatis, interdictis, & Usurariis publicis, *Salva* item *justitia illarum Ecclesiarum a quibus corpora mortuorum assumuntur.* 20. a Laicis decimas illis pendi vult, & immunitates si quæ essent, ut authoritate Papali, per illos revocentur. 21 vult eligi Generalem sine subreptionis astutia. 22. Prohibet intra eorum clausuras, ne ausint, rapinas, furta facere, ignem apponere, sangvinem effundere, hominem temere capere, interficere, violentias exercere. 23. Generatim omnes libertates antea concessas confirmat 24. Prohibet possessiones eorum auferre, retinere, minuere, sed ut ipsis omnia conserventur, *Salva sedis Apostolicæ authoritate, & Diœcesanorum Episcoporum Canonica justitia; & in supradictis decimis, moderatione Concilii Generalis* 25. si quæ Ecclesiastica vel sæcularis persona his contravenerit, & 2do, 3tiove commonita non resipuerit, *honoris careat dignitate, reamque se divino judicio excommunicationi existere, de perpetrata iniquitate dignoscat, & a Ssmo Corpore & Sangvine Dei & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extrema exterminatione districtæ subjaceat ultioni.* Domibus autem Paulinis, *sua jura servantibus* sit pax D. N. Jesu Christi. Clauditur triplicato *Amen*, sequitur subscriptio Papæ, & Omnium Cardinalium.

Hæc Bulla, cum supra memoratis est in iisdem Annalibus, Proinde Origo & progressus Paulinorum ex eisdem desumptus ab iis controverti nequit, nisi agnoscant confiteanturque, falsas a se litteras publico esse exhibitas. Ego ab earum sinceritate præscindo. In his postremis, præter insolitum stylum & contrarietates, miror: Papam sic semet subscribentem: *Prædictus Sanctissimus Pater propria manu se subscripsit, signum secum apponendo, & omnes Dni Cardinales etiam propriis manibus se subscripserunt, ad majorem efficaciam, & certitudinem concessionis. Item Gvido Portuensis* &c. Deest: *Apostolicam Benedictionem*, & cœtera plurima. Similiter in aliis. Si adeo pomposam Bulam, 1371. Idem Gregorius fuit largitus, mirum mihi, quod 1377. nulla facta mentione, prioris Bulæ, stylo formaque consvetis, ad Ludovici Regis preces, monasteria Paulina: *a jurisdictione & dominio ac potestate Diœcesanorum, & quorumvis ordinariorum Judicum, authoritate Apostolica* eximat, & totaliter liberet - - - - & *Monasteria, Prioratus, loca - - ac Personas*, sibi & Apostolicæ sedi immediate subiiciat. Præfecto, ob Regis Ludovici Consensum, uti ab anno 1377. nullæ referuntur intra Paulinos & Episcopos ratione jurisdictionis quæstiones, ita plene stabilitum fuisse eorum institutum, consequitur.

In Sclavonia hac nostra superiore, Eremitas olim fuisse, uti in Hungaria, tot demonstrant litteræ, ubi Eremitarum est mentio. Eorum saluti & collectioni tardius hic, ob bella quæ fuerunt mortuo Ladislao IV. prospici potuit. Quare B. Augustinus Gazottus, subscripsisse videtur, Cardinalis Gentili dispositioni. *Ladislaus II.* Epis. Zagr. movit Capitulum, ut pro fundando Monasterio *Remetensi*, terras, Vineas, nemora, Siilvas iisdem exscinderet, confectis super eo litteris anno 1347. memoratis pag. 128. Histor. Ecc. Zagr. Accessit *Joannis & Philippi Pariis*, hæreditatis propriæ collatio coram Stephano Sclavoniæ Duce, *Margarethæ* Item Viduæ Ducis Stephani, possessionis Pristavchina; *Ludovici dein Regis*, 35. jugerum collatio. Hoc est primum & fundamentale monasterium in Sclavonia Paulinorum. Crevit adeo Regulare hoc institutum: ut Generalis eorundem anno 1608. art. I. post Coronat: post Eppos Præpositos & Abbates, inter Regni Prælatos sit collocatus, en verba art. *sic Generali quoque ordinis Divi Pauli primi Eremitæ una vox conceditur.* Erat tum Generalis Paulinorum, simul & Episcopus Zagrabiensis *Fr. Simon Bratulich*, qui fors ideo duplex suffragium prætenderit, ob verba, *una vox conceditur.* Crevit præterea, ut 1701. scindi in Provincias valuerit; Monasteriaque hæc Sclavonica, ab Hungaria se separarunt, cum Monasteriis Austriæ, una effecti Provincia; Eodem anno Csaktornensi Conventu, novæ huic *Germano Croaticæ Provinciæ*, Cardinali *Tanara* refferente, Die 6. Septembris Romæ adjudicato. Verum Anno 1710. Austriaci a Croatis se separarunt, distinctæve sunt Provinciæ Austriaca, a Croatica, quam rectius Sclavonicam appellassent. *Huic itaque Provinciæ Croaticæ vocatæ*, sequentes obtigerunt Conventus, Et primo Diœcesis Zagrabiensis, *Csaktornensis*, *Lepoglaviensis*, *Remethensis*, *Crisiensis*, *Szveticensis*, *Kamenszkensis*, ac in Diœcesi Labacensi, *Ulimiensis.* Quamvis vero *Rhemetensis* esset antiquissimus, tamen *Lepoglaviensis*, Provinciæ caput decusque consideratur. Habent in eo suorum studia Universitati Viennensi subordinata, ab Universitatis attamen doctrina, exhorescentia. *Csaktornensis* 1374. a Stephano Vaivoda Transilvaniæ fundatus scribitur. Ad hunc pertinet conventum, ultra horam remota & distans *Capella S. Hieronymi in Strido*, pia Leopoldi liberalitate iis attributa, ubi volunt natum Magnum Hieronymum, atque ideo, Dalmatiam extenderunt, opere edito a Patre *Josepho Bedekovich.* Et quia cum Parocho Stridonensi ob jurisdictionem contenderent, relato jam superius uno eorum fundamento ex Clementis VI. Brevi: aliud Leopoldinum hic adnectimus.

„ Nos Leopoldus &c. Memoriæ commendamus, tenore præsentium significantes quibus „ competit universis. Quod nos, cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam supplicationem, nostræ propterea factam Majestati; tum verò moti pietate, & singulari nostro „ quo erga religiosos devotosque fratres, ordinis S. Pauli Primi Eremitæ ferimur affectu ac pro„ pensione: *Deque authoritate juris Patronatus nostri Regii,* quod generaliter in omnibus Regni „ nostri Hungariæ, partiumque eidem annexarum, Ecclesiis & beneficiis, instar prædecesso„ rum, Divorumque condam Hungariæ Regum, *optimo jure habere & exercere dignoscimur*, to„ talem & integram Capellam S. Hieronymi, in Insula Muraköz, Comitatuque Szaladiensi „ existentem & habitam; in cujus possesso ac dominio iidem Religiosi fratres, Prædecessores „ suos, *ante aliquod annos* præstitisse, divinaque ibidem munia exercuisse; prout se quoque nunc „ persistere, ac eadem munia sibi incumbentia, *defectu sine omni continuare,peragereque asserunt*, „ una cum aliquod colonis, tribus vineolis, terris item arabilibus cultis & incultis, aliisque per„ tinentiis, obventionibus, fructibus, & emolumentis quibuslibet, ad eandem de jure & ab an„ tiquo spectantibus, & pertinere debentibus, memoratis Religiosis fratribus, dicti Conventus „ S. Helenæ supra Csaktornjam Ord.S. Pauli primi Eremitæ ipsorumque Successoribus univer„ sis, novæ nostræ donationis titulo, dedimus, donavimus, & contulimus. Ita tamen; ut ipsi „ non secus deinceps quoque semper, uti hactenus omnia munia & servitia divina in præfata „ Capella diligenter ac sedulo obire, consuetaque Missarum onera & officia, pro piis Fundato„ ribus persolvere debeant ac teneantur. Immo damus, donamus & conferimus, ea qua præ„ missum est sub conditione, jure perpetuo & irrevocabiliter, tenendam, possidendam pariter „ & habendam, harum nostrarum vigore & testimonio litterarum, quas in formam Privilegii „ nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatæ. Datum in Civitate Nostra „ Viennæ Austriæ XII. Mensis Augusti, Anno Dni 1671. Regnorum nostrorum Rni 14. Hun„ gariæ & reliquorum 17. Bohemiæ vero 15. Leopoldus m.p. L.S. Thomas Palffy Episc. Ni„ triensis. Stephanus Orban „ Has, A.R.P. *Nicolaus Benger* Provinciæ hujus quater Provincialis, & Ordinis Scriptor, ad me misit, dum supplens vices Archidiaconi Bexin, Parochi juribus prospicere satagebam. Scripsit donationales dein esse subsecutas, cum statutione peracta, præsente Capitulari exmisso. *Statutio* pertinet ad Colonos & vineas, haud vero ad Parochi jurisdictionem, & Sacramentorum administrationem. Rex Leopoldus, vigore juris sui Patronatus,

tus, & potuit & attribuit illis Capellam, sed quod Parochum suis juribus privásset, aut sustulisset, ne mentio quidem in suis collationalibus; & aliunde *salvo jure alieno & Ecclesiarum Dei*, inseri debet, legum dispositione clausula. Quis etiam credet, Leopoldum parte alia non audita Parochum atque Episcopum juribus suæ jurisdictionis privare voluisse. Profecto nec in recitato instrumento, nec in donatione statutioneque est mentio, Capellam adimi vel eximi a jurisdictione Episcopi, eamque tradi jurisdictioni, sive P. Generalis, sive Provincialis Paulinorum. Posse autem isthic a Paulinis Sacra peragi, juxta ordinationem dispositionemque Ordinarii, indubium est. Immo Episc. incumbit videre, legum dispositione per Canonicam visitam, an satisfaciant conditioni a Rege impositæ. Posse salvari Parochi officia, Parochiamque; exemplo sunt tot loca, & Civitates, ubi sunt monasteria cum Parochiis. Illud autem admirari satis non possumus, si nihilominus verum est, quod Inclytus Comitatus Szaladiensis, persuaderi sibi passus sit, olim isthic fuise Abbatiam, detque Priori Chaktornensi Abbatis titulos, & hunc qua Abbatem S. Hieronymi ad suas congregationes invitet. Prætensæ hujus Abbatiæ, nullibi sunt vestigia. In brevi illo indulgentiarum, quod *Bombardi* exhibet in sua Topographia, nulla Abbatiæ est mentio, quamvis sit de anno 1447. Leopoldus quoque. Abbatiæ non meminit, neque istud tum a Paulinis vel assertum est. Proinde, uti ex Bombardio colligeretur, a P. *Paulo Szupszky* videtur hæc Abbatia inventa. Sed detur Abbatiam isthic olim fuisse, docendum est: *exemptam extitisse*, & cum exemptionis jure, ad Patres Paulinos esse devolutam. Persuasum tandem habeo: Inclytum Comitatum Szaladiensem, dispositionem art. I. anni 1608. non ignorare, quo statuitur: *eos qui nulli immediate Episcopatui subjacent*, intra status censeri. Quare Prior Csaktornensis, haud qua Abbas, sed qua possessionatum Nobilem repræsentans, & extensione legum, gaudens Nobilium prærogativis, ad Comitatus Congregationes, si non erro, invitabitur, haud verò ut Abbas S. Hieronymi.

Initia residuorum Conventuum sunt. *Szveticensis*: locus ille olim *Szmolcha* vocabatur, a quo etiam Nobilis *familia Szmolchich*. Erant in eodem sacella tria, videlicet *Annuntiationis Bss. V.M. S. Catharinæ, & S. Margarethæ*. Hinc *Szveticze*, hoc est *Sanctarum*, appellationem receperat. *Catharina Tersachki* fundaverat ibi beneficium pro Ecclesiasticis, qui vulgari-Sclavonica, Divina peragerent, vocati ideo *Glagolitæ*. Pro horum victu, villam *Breznik* cum 12. colonis attribuerat. *Petrus Domitrovich* Eppus Zagrabiensis, qua tutor Nicolai & Petri Zrinii, anno 1627. Ecclesiastico illo beneficio suppresso, ex tutellatorum substantia, Paulinos in *Szveticze* fundavit, eosque 2. Julii fecit introduci, ac *Joanni Zaicz* Generali Paulinorum, per ipsum Tutorem locus est resignatus. *Nicolaus Zrinius* facto Tutoris, ut dissipationem redolenti, contradixit. *Petrus autem Zrinius*; cui Ozaly in divisionem obtigerat, dicitur factum Tutoris, die 19. Junii 1640. ratificásse. *Ulimje* Gurcensis Episcopi olim Feudum, cum ad familiam DD. Comitum ab Erdoedy devenisset, ab hac *Joanni Zakmardi* Mgro Proto-Notario & Vice-Comiti Cottus Varasdinensis, partim pro pecuniis, partim pro fidelibus servitiis cessum fuerat. Idem *Zakmardi* anno 1662. die 22. Octobris, coram Capitulo Zagrabiensi, *Ulimje Martino Borkovich* Generali Paulinorum, pro fl. Rh. 12. mille, certoque Missarum onere cessit. Anno sequente 1663. consensu obtento tam Mattis Regiæ, quam & Principis Gurcensis *Sigismundi Francisci* qua feudi domino, Die 2. Aprilis 1663. Paulini intrarunt, cum dependentia a Priore Lepoglavensi. Obtenta dein, erigendi isthic conventus, *ab Ottone Friderico ex Comitibus a Pucheimb* Episcopo Labacensi, sub dato Obenburgi 6. Februarii 1664. decurrente ibidem tum Synodo, facultate, Die 20. Martii, monachi 4. intrarunt. *Simone Bogovich* primo Priore constituto, Zakmardio autem fundationem adaugente. *Crisiensis Conventus* hæc sunt initia. Fatus *Joannes Zakmardi*, fratrum suorum Michaelis, Item Georgii Vice-Comitis Crisiensis, deficientium; facultatibus itior, cum & ipse careret hæredibus cum Conthorali Anna Zvirchich, a *Nicolao Makar* Vice-Colonello Crisiensi fundum civilem emit; a syndico autem Franciscanorum possessionem Kapellanschicza vulgo Majurczi, quæ olim erat pro Capellanis Crisiensis Parochiæ floren. Rhen. 1800. Atque hæc, uti & curiam *Diankovecz* cum portionibus annexis: *Drobkovecz* item cum vineis obress; sessiones colonorum cum jure montano in Viszoko & Rakonog: possessiones in Spirancz & Scherbakovecz; Portionem item in Bogachevo & Orehovecz, ac demum in Hraschina colonos 24. a familia Erdoedii obligatos, jure eo quo ipse possedit, nempe inscriptitio, fassione coram Capitulo Chasmensi die 27. Augusti celebrata anno 1665. in Patres Paulinos, pro erigendo conventu transtulit. Consensu Leopoldi impetrato, sub dato 9. Septemb. anni præmissi. Anno dein 1667. die 25. Aprilis *Neosolii* defecit Zakmardi, inde ad Cathed. Basilicam Zagr. delatus ad tumulum, sepultusque XI. Junii in Sacello S. Joan. Baptist. Civitas Crisiensis Conventui huic Scholas humaniores, a se fundatas adjecit, confirmante Leopoldo anno 1675. *Kamenszko* demum (ubi initio Sæculi XV. conventum fuisse

ſe Annal. Paulin. refferunt) ita ſurrexiſſe invenio: Anno 1699. per terræmotum conventus Szveticenſis, damna tulit ruinasque. Metu territi fratres, fugerunt ad Kamenſzko, pertinencias ruinati conventus. Poſtquam etiam Dña *Barbara Sidonia Peranſzki*, Comitis Francisci Chriſtophori Delliſimunovich conjux, ruinatum Szveticzenſem Conventum, datis clenodiis monilibusque ſuis, Bono quoque *Treſcheno*, reparâſſet, *Dorothea item Gubaſſoczi* Stephani Szily conjunx, bis mille fl. Rh. Szveticzenſibus dediſſet, pars fratrum Szveticzam reverſa eſt; pars manſit in Kamenſzko. Anno 1707. Prioratus iſthic erat conſtitutus. Atque hæe de initiis Regularis hujus inſtituti, Provinciæ item Croaticæ vocatæ, ejusque Monaſteriis. Generalis illorum anno 1699. ut acta publica, Magnates omnes, Titularesque Epiſcopos quod in publicis Regni Congregationibus, atque alias præcedat, palam contendit; & 1700. in Congregatione Varasdini 8. Martii celebrata, negativam accepit ſententiam, ut ideo ad Congregationes non veniat. Quin occaſione quæſtionis de præcedentia intra Canonicos Chaſmenſes & Paulinos, anno 1766. per articulum eſt ſtabilita poſt Chaſmenſes ſeſſio Paulinorum in Regni congreſſibus.

XII. Patres *Societatis JEſu* in Superiore hac Sclavonia, duo ſolum Collegia habent, videlicet *Zagrabiæ*, ac *Varaſdini*. Inſtitutum hoc, in Regno Hungariæ inviſum fuiſſe, 8. anni 1608. ante Coronationem docet, ubi: *Articulus de Jeſuitis in vigore ſuo permanet, nimirum ut ipſi nulla in Regno Hungariæ bona ſtabilia & poſſeſſionaria habeant, & poſſidere valeant.* In Sclavoniam autem anno 1606. per liberam Regiamque Civitatem Montis Græcenſis Zagrabienſis fuêre recepti. Multis ante annis fata Civitas inſtitit, pro Jeſuitarum introductione, ut inferior docet inſtantia, verum propter Hungaros, directa reſolutio obtineri non potuit, quare *Miſſionum* titulo, anno præmiſſo, duo Zagrabiam venêre, ea ſui commendatione, ut anno 1607. Status Regni Sclavoniæ, Oratoribus ſuis ad Rudolphum Pragam miſſis, *Balthaſari videlicet Napuly & Nicolao Malenich*, reliqua inter 6to loco commiſerint: *Ut Patres Societatis JEſu, conſenſu totius Regni advocati, a Sua Majeſtate Zagrabiæ fundentur.* Obtinuerant tum a Civitate, locum illum, ubi nunc ſunt Capucini, cum *beneficio SS. Fabiani & Sebaſtiani* in templo Parochiali S. Marci. Item tenuta *Fraterſchicza* vocata, de quibus ſucceſſivè ſæpe fuêre controverſiæ, & ſub Eppo *Martino Borkovich* proceſſus. Quædam item veteris Dominicanorum Conventûs. Anno 1609. mortuo *Vincentio Mislenovich* Præpoſito Chaſmenſi & Glogoncenſi, Simonis Bratulich Epiſcopi Zagrabienſis propenſione, Præpoſituram quoque illam, cum Tkalecz & Planina, Mathia Rege confirmante obtinuerunt, ut in *Simone Bratulich* cum circumſtantiis deſcripſimus. Porro poſt Dominicanorum receſſum, quos Mathias Rex ad Civitatem Regiam tranſtulerat, dato iis templo S. Catharinæ reſidentiæ veterum Sclavoniæ Ducum Sacello, cum fundi tam Ducales, quam & Conventus Dominicanorum cum horto, vacui ruinatique fuiſſent, pro impetrandis his, Patres Miſſionis Zagrabienſis, Ferdinando, ut a morte Patris ſui Caroli, Sclavoniæ unà cum Stiria cæterisque Provinciis gubernatori, ſequentes miſerunt preces, quas ex copia per Patres olim, occaſione quæſtionis pro *Fraterſchicza*, cum pluribus hiſtoriæ ſuæ extractibus, Memoriali item Georgii *Dobronoki* 1630. conſcripto, *Georgii Turkovich*, *Joannis Schottner*, & *Nicolai Sartory* Rectorum, cum quibusdam Dominicanorum Privilegiis, & Sixti IV. de anno 1473. Brevi, tranſlationis Dominicanorum ad S. Catharinam &c. producta, ſincerè deſcribimus.

Par ſupplicis libelli ad Sereniſſimum Archiducem Ferdinandum pro templo & Monaſterio Sanctæ Catharinæ.

„ Sereniſſime Princeps, ac Dñe Dñe Clementiſſime. Orationum in Dño devotarum ſuffragia, „ Serenitati Vræ humillime comendamus. A longo iam tempore Cives Zagrabienſes apud „ Sacram Cæſaream Regiamque Mattem, intervenientibus etiam Serenitatis Vræ; nec non Sereniſſimi Principis ac Dni Dni Maximiliani Erneſti Fratris Serenitatis Vræ chariſſimi, com„ mendationibus, pro obtinenda in hac Regia Civitate Societatis noſtræ ſolida Collegii funda„ tione, laborârunt. Quam cum hactenus obtinere minime potuiſſent, aliam introducendæ So„ cietatis in hanc Civitatem liberam inierunt rationem; pro incoanda miſſione Societatis no„ ſtræ, a Superioribus aliquot impetratis Patribus, qui prima jacerent in hoc Regno Sclavo„ niæ Societatis noſtræ initia. Cum autem locum habitationi noſtræ accomodatum, ubi noſtra „ munia ſeparati ab externorum tumultu exercere poſſemus, non habeamus: Monaſterium „ vero D. Catharinæ (cujus poſſeſſionem Cives Societati introducendæ iam pridem ordinaverant) „ in principio hujus bellici tumultus, neſcimus quorum conſilio & auctoritate penitus everſum, „ & in uſus profanos converſum ſit. Ideo Serenitati Vræ humillime ſupplicamus: dignetur „ pro hac ſingulari in DEUM & loca religioſa pietate, domum diruto monaſterio vicinam, „ exiguam quidem illam, noſtro tamen paucorum numero commodam, quam nunc Joannes

„ Carolus, Serenitatis Vræ armamentarii Custos inhabitat, nostrorum usui & habitationi „ clementer offerre: Monasterium quoque ipsum penitus dirutum, & in usus profanos con- „ versum, in pristinum Dei obsequium (vasis bis coctо refertis, & armis Italorum ibidem „ collocatis, in vacuas Civitatis terras, translatis, ubi & dictus Serenitatis Vestræ armamentarii „ custos, pro suo usu commodam habitationem habere poterit) restitui facere. Et quia in „ dicto diruto monasterio, non nulla superflua ligna; asseres, catena pro puteo ad rationem „ Serenitatis Vræ asservantur, pro iisdem Serenitati Vræ nostro usui attribuendis humillime „ supplicamus. Præterea licet non ignoremus Serenitatem Vram maxima in Societatem nostram „ contulisse beneficia, præcipue autem in propriis ac hæreditariis Provinciis; nihilominus „ Sclavoniæ quoque (cujus hactenus in rebus bellicis, paternam curam vidimus) ejusdem eti- „ am in promovendo & erigendo Divino cultu, non minorem rationem, Serenitatem Ve- „ stram habituram confidimus. Quod autem compendiosiori modo id fieri possit, pro prima „ occurrenti extraordinariam gratiam, ad restaurationem templi, nostrorumque magis com- „ modam habitationem extruendam, primam Serenitatis eleemosynæ benedictionem, huic „ applicandam, Serenitati Vræ humillime supplicamus. Quam nos & successores nostri assi- „ duis precibus, & quotidianis sacrificiis, pro felicissimo statu Serenitatis Vræ; nec non Se- „ renissimi Principis Joannis Caroli, filii ejusdem Serenitatis Vræ incolumitate, apud Divinam „ Majestatem promereri conabimur. A Serenitate Vra clemens & benignum per præsenti- „ um tabellionem expectamus responsum. Serenitatis Vræ, humiles ac devoti servi in Chri- „ sto, Patres Societatis Jesu in Missione Zagrabiensi constituti.

Quamvis vero res ipsa ob possessorium testetur, exauditas fuisse preces a Ferdinando, tamen in recensitis supra descriptis productis, est: *Ex Histor. Collegii fol. 9.* „ dum hoc agi- „ tat pater, & omnia circumspecte discutit, evenit domus a porta Capitulari quarta prope Ci- „ vitatis mœnia, uni turrium prope contigua, ad quam etsi fatiscentem & rimosam Serenissi- „ mus Ferdinandus Archidux, nunc Cæsar, sui armamentarii præfatos imposuerat inquilinos. „ Hæc ut dixi rimarum licet esset æque plena ac altera, nihilominus quia situ erat opportu- „ nissima, spemque dabat non dubiam fore, ut contiguæ etiam domus Ducales accederent, „ totusque tractus ille qui Sanctæ Catharinæ parietinas cingebat, ac e mœnibus in Capitu- „ lum ac plagam Turopoliensem prospectum præbebat longe jucundissimum, in nostrorum „ veniret potestatem, uti & venit. Quapropter plenus spe Pater, Serenissimum Principem „ Græcii tunc agentem eique Societatis amantissimo Patri, suscepti itineris causam explicat, „ quid Croatiæ simul ac Regiæ urbi, nostrorum adventus attulerit commodi, edocet; aliaque „ promit, quæ instituto suo opportuna; Principem ad postulata flectere poterant. Non fuit ei „ multis suadendum, qui ad bene de Societate merendum suaptè natura habitus a puero, sem- „ per fuerat propensissimus. Itaque Patrem voti compotem facit, *ædes donat suas*, simul- „ ad Senatum Zagrabiensem mandatum expedit, ut Patres Societatis in eas introducat, ju- „ reque perpetuo mansuros ibi stabiliant. „ Credo ego, successive Regio consensu præ- missa esse roborata, cum Ferdinandus tum Rex Hungariæ non fuisset, qua gubernator autem sine Regio consensu, similia disponere nequiverit, quod & leges docent; & supra descriptum a pagina 392 Carolostadiensium diploma, ubi Caroli immunitates, Rudolphus Rex Hun- gariæ confirmat.

Cæterum præmissa, domus annonaria non fuerunt, at scholarum titulo, Civitas residua, ip- sis contulit, sic enim productum Collegii, ex eadem historia fol. XL. „ Cæterum etsi ea, quæ „ diximus, in censu ac ædibus nostrorum tollerabili jam essent loco, nihilominus quia schola- „ rum occupationes ampliora requirebant spatia, adiit Senatum P. Superior, eique proposuit, „ ut si publico bono consulturus, scholas habere desideraret, de commodo earum loco prius di- „ spiceret, ac erigendas susciperet. Ille quamvis voto Patris optima proponentis magnopere „ cupiebat satisfacere, tamen quia nihil expeditum occurrebat, anceps aliquantulum hæsit, do- „ nec optimam explicandi se nactus est viam. Erat domui nostræ ab Archiduce donatæ vici- „ num S. Catharinæ templum, quod militaris pietas, eo tempore quo Petriniam Turca occu- „ pabat, in annonariam penum converterat. Templum hoc sat male materiatum, una cum „ adjuncto Dominicanorum monasterio, ruderibus deformato, ac pene jam ob vetustatem so- „ lo æquato, item cum annexo ejusdem horto sat spatioso, Magistratus P. Zanitio confert in „ perpetuum, ut ibi scholæ excitentur. „ Laudataque Magistratus munificentia, ex folio 13. prosequitur: *Utque suum erga Societatem studium clarioribus argumentis exprimeret, addidit beneficium SS. Fabiani & Sebastiani cum Sacello in templo S. Marci existente, quod ex Consensu A. R. P. nostri Claudii Aquavivæ, nostri acceptarunt, donec de plena & sufficienti fundatione Collegii provideretur. Onus autem huic Sacello nullum est annexum, nisi ut singulis septimanis semel a quopiam Patrum, Sacrum ibi legatur.* Hoc beneficium, aliud est à Fraterschicza. Progressum Collegii

hujus, in libello *memoria beneficiorum a Collegio Zagrabiensi acceptorum*, quia videre esset, non immoramur, dum hujus non scriberemus historiam, verum initia tantum. Administrant Seminarium S. Josephi, olim dictum Frangepanianum, post horum notam, a nomine S. Josephi audit. Quamvis autem tantorum effusæ sint in hoc Collegium munificentiæ, Collegii attamen fundatio, P. Ignatio Thonhausen adscribitur. Gloriari autem hoc potest Collegium, quod Sclavoniæ Regno istud recipiente, protegente, ac intra Status Regni adnumerante, occasio, haudque parva causa extiterit, ut Patres Societatis per Regnum Hungariæ extenderentur, & articulo 20. anni 1687. reciperentur, sensuque 73. anni 1715. voto sessioneque in publicis Regni Comitiis gaudeant. Pertinet ad Provinciam Austriæ, cujus olim, ex his Regionibus plures fuere Provinciales.

Varasdini est etiam Collegium. Quo anno? qua item occasione? eò venerunt Jesuitæ, non comperi. Anno jam 1649. fuisse isthic residentiam acta publica docent, cum notetur: *pro Scholis Varasdinensibus*, contributio colonorum tam *Residentiæ Varasdinensis*, quam Collegii Zagrabiensis per triennium relaxata est. Collegii istius Fundatores Familiam Thonhauzen, scribit Szent-Ivanius. Administrant Seminarium, Zakmardianum vocatum, docentque scholas humaniores, Provinciæ Societatis Austriacæ obnoxii. Cæterum anno 1693. in Congregatione Regni, Zagrab. habita die 22. Junii. Ob promerita huic Regno præstita à Patribus Societatis, Aulicis; Rector Collegii Zagrabiensis suique Successores, ad Congregationes Regni vocandus constituitur, & Jesuitæ in gremium Regni, juraque quævis Regnicolarum sunt acceptati. Hoc extensum est ad Collegium Varasdinense, illiusque Rectorem; *in conferentia* Ludbregini, Præsidente Bano, D. *Adamo Comite de Batthyan* die 26. Januarii Anno 1697. sub conditionibus: ut Collegiorum memoratorum Rectores, *ad Tabulam, post alios Ecclesiasticos & Religiosos Viros sessionem habeant, ita: ut quilibet eorum votum habeat personaliter comparens; Substitutus autem voto careat; & Coadjutor* (sive intra eos spiritualis, sive temporalis) *nec locum habeat ad Tabulam*.

XIII. Patrum Capucinorum bini quoque Conventus sunt, Provinciæ eorum Stiriacæ adscripti, nempe Zagrabiæ ac Varasdini. Circa annum 1628. eos Zagrabiam evocatos credo, arguoque ex præfato producto, ubi sequentia: *Ex eadem Historia Collegii fol. 40.* „ Hoc eodem „ anno non tam Regnicolarum, quam Civium quorundam privato, maxime vero Italorum, af„ fectu ac studio Zagrabiam evocati sunt Patres ex Ordine S. Francisci, quos phrasi, usu jam „ canonizata, Capucinos nominamus. Istis ad erigendum monasterium cum templo collatus „ est fundus ille, qui olim Monialium erat. In hoc eodem tractu est etiam templum illud B. „ Virginis, quod a Monialibus relictum vacuum, retulimus supra fol. 13. §. 8. Societati fuisse „ collatum. Cum itaque Patres dicti pro sui instituti forma, templum in assignato sibi fundo „ erigere commodè non possent, nisi nos cederemus loco, placuit bonis illis Patribus adire „ Rssmum, apud eundemque precibus agere, quà summis, quà infimis, ut ipso deprecatore, „ nos ædis sacræ possessione cederemus, qua hactenus usi fueramus; animumque adjiceremus, „ vel ad reformandam ac restaurandam S. Catharinæ Ecclesiam, quæ nobis erat longe vi„ cinior, vel vero ea funditus eversa, templum aliud usibus nostris aptius, intra collegii „ nostri ambitum, fundumque assignatum excitaremus. Ad§ idem a nobis impetrandum, „ excitârunt etiam ipsam Civitatem cum Magistratu, qui ut nobis facilius persuaderet id „ quod suadebat, pro subsidio novi, nostri templi, promisit se daturum fornacem unam „ latere coctili, alteram vero calce plenam. Erat tunc Provincialis *Rumer* Hungarus, cui „ cum Rssmi Civiumque postulata fuissent proposita, re prius cum Adm R. Patre no„ stro Generali communicata, consensum præbuit, una cum collegii Rectore, ut tunc, cum „ nostrum templum finiretur, cederemus e templo Beatæ Virginis. „ Erat his temporibus Rector Collegii, P. *Georgius Dobronoky*, ut Planinensibus anno 1628 elargitæ ab eo litteræ docerent, qui etiam suis successoribus reliquit pro memoria. *Ex Memoriali R. P. Georgy Dobronoki conscripti anno 1630 Num. 142* „ Si sequenti anno, absoluto templo no„ stro contingat nostros cedere templo B. Virginis, suaderem duo præstanda. Primo qui„ dem, ut altero statim post dedicationem die, solemnissima processio institueretur e templo B. „ V. ad nostrum S. Catharinæ templum, & statua illa B. V. cum parvulo, tanquam tutelaris „ Patrona & veteris & novæ nostræ in sacris residentiæ, gestaretur manu, defereturque per „ P. Rectorem ad novum templum; cum toto RR. Patrum & Fratrum choro linteato, sicque „ valediceremus templo B. Viginis. Alterum ut hæc cessio cautè fiat, ne scilicet dum templo „ cedimus, putent homines nos beneficio etiam annexo templo cedere; quod nequaquam faci„ mus, ac proinde tunc erit bona occasio petendi confirmationem super beneficio Beatæ Vir„ ginis de quo superiore paragrapho. Posset enim aliquando Civitas objicere, quod prata illa, „ sylvæ, coloni, &c. pertineant non ad S. Catharinam, sed ad B. V. Unde cujus est templum, „ ejusdem esse & beneficia templo annexa, quorum quia non sunt capaces Capucini, in sua es-

„ se

„ se poteſtate, cui ea vellint conferre. „ In actis autem publicis, in prima Regni Congregatione Anno 1634. Zagrabiæ XI. Januarii celebrata, *Patribus Capucinis Zagrabienſibus quotannis fl. Rh. 40. ordinantur*, condito eatenus articulo. Atque hæc, de Conventus hujus initiis reperi. Patres hi, nendicatione graves ſunt nemini, quin ſponte delatis, & Miſſæ Sacrificiorum eleemoſynis unice vivunt Zagrabiæ.

Varasdinenſis eorum Conventus, petendum eſt exordium ad annum circiter 1697. Anno adhuc 1696. Varaſdinum Capucinos introducendos voluiſſe Regnum, anni ejus acta teſtantur, ſic enim extractus: *Pro aquirendo Romæ indulto, pro Capucinis Varaſdinum introducendis, contra indecentem Franciſcanorum oppoſitionem, ad neceſſarias Romæ expenſas, obtulerunt ſponte, ſinguli Comites 4. aureos, Barones tres, Nobiles duos, Armaliſtæ unum, Nobiles unius ſeſſionis Imperialem unum, Civitates pro ſua diſcretione.* In actis Regni pag. 228. Anni autem 1697. continetur: Canonicus Gotthal, & Vice-Comes Illiaſſich exmiſſi per conferentiam, ad PP. Franciſcanos, ſine procurandi ipſorum conſenſus pro inductione Capucinorum Varaſdinum, retulerunt: ipſos tandem in id annuiſſe. Quibus dein Regnum mille floren. Hungaricales in Capitulo elocandos obtulit, & felicioribus temporibus, totidem ſuperaddere promiſerunt. Quo facto, Vidua Comitiſſa Draskovichiana, fundatrix Capucinorum, manum operi admovere, habita licentia Romana, appromiſit. Anno dein 1707 notatur: *PP. Capucinis Varaſdinenſibus ordinati annuatim pro lignis titulo eleemoſynæ fl. Rh. 40.* Iſte tamen Conventus, quandoque mendicationem exigit.

XIV. Patres *Piarum Scholarum*, vulgo Piariſtæ, ſua domicilia recentiſſime in Sclavonia ſortiti ſunt, videlicet *Bellovarini*, loco nempe ſtabalium Generalatus Varasdinenſis. Anno 1755. indigne tumultuantibus, ejus Generalatus hominibus, poſtquam creditum fuiſſet, motus illos ob *Marcſam*, locum unitorum, enatos etiam, dum Reginæ noſtræ pietas, Schiſmaticos ab eo loco arceret, prætextu erigendarum iſthic Scholarum, *Marcſa* Piariſtis eſt reſignata, ipſique in Regnum hoc, ex Auſtriaca eorundem Provincia, ſunt tum primo introducti *Marcſam.* Liberalitate & ſumptibus, Reginæ Mariæ Thereſiæ, erexerunt ædes, reparârunt templum. Quia vero *Marcſa* locus eſſet Sylveſtris, neque iis proviſus, quæ requiruntur ad juvenum Scholas frequentantium proviſionem, ut videlicet, hoſpitia obtinere valeant, cœteraque neceſſaria; ideo dicti Patres *Bellovarinum* ſunt tranſlati, *Marcſa* vero iis relicta, qua Bonum fundationale, unde neceſſitatibus Patrum provideretur. *Carolſtadium* quoque Regni Croatiæ, Diœceſis autem Zagrabienſis Anno 1764. ex eadem Auſtriæ Provincia, vocati ſunt collocatique. Utrobique in his locis, humaniores tradunt Scholas, & Regia munificentia providentur. Hæc ſunt, cognita nunc omnibus, his in Regionibus initia Piariſtarum, Progreſſum horum notet poſteritas. Mirum eſt Patres hos, ſuæ ad Regnum ſuſceptionis, apud ſtatus ordinesque Regni firmitatem, quamvis legibus præſcriptam, negligere.

XV. Sunt quoque pro fœminis, duo Monialium conventus. *Zagrabiæ* inſtituti S. Claræ, ſub cura PP. Franciſcanorum. Conventus hujus initia ex eodem conventu, communicata ſic habeo: Comite *Caſparo Draskovich*, ac Eminentiſſ. Primate Hung. & Cardinali *Petro Pazmano* agentibus, poſtquam Provinciales Franciſcanorum fortiter ſe oppoſuiſſent, pro erigendo Zagrabiæ in Sclavonia Monialium clauſtro; *Poſonio* ſex Profeſſæ, ac duæ pro monaſterio æducatæ virgines ſunt ſubmiſſæ, videlicet mater *Eliſabeth Marianna Nagy*, Poſonii Prioriſſa, *Urſula Cæcilia Draskovich* Soror Comitis fati, *Maria Thereſia Dobroſovſzki*, & *Beatrix Magaſparti*, atque *Eliſabeth Hortulana Perſich* profeſſæ & Chorales. Poſt has *Catharina Febronia Varasdy* laica. Virgines vero non profeſſæ, *Catharina Roſalia Keglevich:* ac *Catharina Emerentiana Megyurechky.* Hæc in ſuo ad Sclavoniam 1645. die 5. April adventu, in *Klenovnik* fuere receptæ, ibidemque Maria Thereſia Dobroſovſzky obiit, Ormosdini ſepulta. Zagrab. inde tranſlatæ 1646. Die 11. Aug. hoſpitium habuere in domo n unc Regnicolari, tum vero *Dorotheæ Vragovich*, poſt mortem Gabrielis Cſernkoczy; tum conjugis, D. Capitanei *Joannis Voikovich.* Poſitisque actualis Conventus fundamentis 6. Maii 1647. ad conventum novum 1650. 15. Junii tranſiverunt. Templum ſub titulo SS. Trinitatis incoatum eſt erigi 24. Julii 1658. ſub Eppo Petro Petretich, quod 1669. terminatum, conſecravit Epiſc. Zagr. *Martinus Borkovich* die 26. Octobris 1670. Quia vero vitæ mediis indiguiſſent, fatus Comes Caſparus Draskovich, in vivis inſcripſit Conventui Bona ſua *Vukovina Mikchevecz*, & *Kupchina*, hæcve illis aſignavit, lege: deponendæ certæ Summæ ab illo, qui ex familia rehabere hæc bona vellet. Inſuper vita Comite, tritico, frumento, Vino, aliisque neceſſariis, Moniales ſuſtentabat. obiit 22. Maji. anno 1662. *Georgius item Draskovich Epiſcopus Jaurinenſis*, tria mil. fl. Rh. vivus conventui applicuit.

qqqqq

Hiſtor. Balthaſaris Kercſelich.

cuit. Moriens autem (mort. 26. Novemb. 1650.) in testamento legavit penes Familiam 30. mil. fl. Reh. lege illa, ut ab his Legalem censum annis Singulis conventui exolverent. Sed in 12. tantum mill. fl. Reh. deposita fuisse notantur. Attamen Conventus iste, Familiam DD. Comitum *Draskovich pro fundatoribus agnoscit veneraturque.* Anno 1674. die 25. Junii conventus cum templo totus, igne consumptus est, Monialesque in domo Parochi Novovillani, fuere ad 15. diem Julii hospites. Translatæ tum *Remeticzium*, ubi *Cæcilia Voikovich*, & *Justina Orehoczi* mortuæ sepultæque. Reparato conventu 1675. die 2. Maji rediverunt. Iterum anno 1706. in universali urbis Zagrabiensis incendio, fuere quibusvis orbatæ. Per *Alexium Buzjakovich*, Provinc. Franc. S. Ladisl. Sclavon. receptæ fuerant ad Conventum Franciscanorum. Inde translatæ ad *Zidanicze* Seminarii Clericorum hortum, dein receptæ a *Canonico Vukmerovich* ad Canonicalem domum, quæ nunc a me incollitur & possidetur, hoc est primam, a porta Capituli Novovillana, intranti ad Capitulum, a dextris; paratisque in Conventu Franciscanorum interea, pro hospitio Monialium necessariis, post reparatum earundem in Regia Civitate Conventum anno 1709. die 4. Januarii, ad monasterium sunt reductæ. Hoc autem illud est monasterium, quod quarumvis illustrium, Nobiliumqne in hoc Regno familiarum filias, alumnas monialesque habuit, ut ex illarum, familiarumque pateret scripturis. Hoc, ex quo Summa commoda, in tot promanarunt familias, dum pro levissima dote, olim 200. aut 500. florenorum, frequentius autem absque ulla, pauperiorum Nobilium filias suscipiebant. Quamvis vero exigua dos fuerit, quia nihilominus, erga obligatorias solvendumque annuum censum, pactatam dotem relinquere assolebant, apud familias, factum est: ut Moniali mortua, nec census fit Solutus; dosque negata, vel involuta sive subsecutis intercessisque divisionibus, quod onus illud nulli condividentium obtigisset; sive passivorum debitorum prætextuato onere; sive legulæorum impietate. Quare Conventus iste, 30. circiter Moniales sustentans, surgere non potuit. Et ne plane per maleversationum mancipia pereat, Episcopus *Georgius Brniugh* ob aucta rebus pretia, reparationes necessarias, provisionem tantorum &c. dotem cujusvis, fl. Rh. mille, aut ante professionem deponendorum; aut vero cautione sufficienti communitorum, constituit; quæ dos Conventui cederet, atque ad hujus necessitates. Residuum autem quod daretur filiæ, a genitoribus, agnatis &c. *parapherni* instar consideraretur, ad Virginis intrantis dispositionem. Post hoc Episcopale Decretum, monasterium tectum est, pluraque reparata. Status quoque Regni publicus; perpensa tam monasterii hujus, Regnicolis utilitate, quam & tantorum damnificantium illud impietate, anno 1706. in congregatione Regni Zagrabiæ 12. Aprilis celebrata constituit: *Decreverunt status, ex quo hactenus Conventus Monialium Ssmæ Trinitatis Zagrabiensis, Abbatissæ aut Priorissæ in causarum processibus, ob sexus sui imbecillitatem nimium damnificatæ fuissent, quod imposterum in quibuscumque causis, judicialiter etiam interrogatæ, vel admonitæ respondere non teneantur, donec prius, cum probo jurisperito viro, ac etiam Syndico suo, ejusmodi negotia sua non conferant, triduoque talia negotia conferre & examinare debeant, quo elapso respondere tenebuntur.* Ita extractus lib. 4. Protocolli Regni, folii 409. sed cum a verbositate, *opinioneque sua*, probitatem cum juris scientia conjunctam communi fœminarum vitio, metiri incoassent, in Lupos vulpesque impingendo, statutum fuerat: ut Syndici Conventus hujus, per publicum approbentur. Qua ex re patet, publicum, Singularem Conventus hujus curam demonstrasse. Hoc indubium est, pauperibus tam civibus, quam studiosis, esse monasterium hoc, sustentationis eorundem refugium; multisque prospici, de vitæ mediis. Cujus consideratio, movit *Eppum Klobusiczki*, dum accusarentur prodigalitatis, ut eas in distributione hac, ob tot pauperes relinqueret. Præterea patriæ Nobilium puellas, sub conventus habitu, levissimo precio, aliquando suscipiunt æducandas. Hæc erga patriam Conventus hujus gratitudo, & memoratas statuum provisiones causavit; & erga hunc Conventum, singulorum affectum merito excitare, meretur.

Varasdini Ursulinarum est Conventus: Hæ Posonio sunt evocatæ, hoc XVIII. sæculo. *Gregorius Subarich* Canonicus Zagr. & post Hunc *Sigismundus Sinersperg* Eccles. Zagr. Præpos. è primis illarum Benefactoribus sunt. Varasdinensis Civitas, fundos illis assignavit. Servant puellarum scholas, tam communes; quam interiores, ut vocant *Convictricum*, a quibus exigunt colliguntque summas notabiles. Quamvis autem in Sclavonia vivant, hujusque fruantur Beneficiis, Moniales domesticas, sive Patriæ filias, hactenus elevari ad Abbatissæ officium non admiserunt: quin dotem a domesticis majorem exigunt, ac ab extraneis, & puellarum domesticarum pauperum, nulla apud Moniales has est Consideratio. Reguntur a Presbytero Ecclesiastico ordinario earundem Confessario, & a PP. Societatis Jesu Collegii Varasdinensis.

Ju-

Jurisdictio Græci Ritus unitorum Episcopi.

Sclavoniæ Croatiæque locis desolatis desertisque per Turcarum excursiones redditis, postquam ad deserta hæc impopulanda, Rascianos, vulgo *Vlahi* vocatos evocâssent illocavissentque, eorum saluti erat consulendum. Facili negotio ad Sacra ritusque Romanos deduci poterant, immo a nostris Parochis Sacramentis providebantur, templa frequentabant nostra, ipseque *Petrus Domitrovich*, ad Episcopatum plane Zagrabiensem pervenit. Verum Roma hæc difficultante, pronioreque ad indulgendum ut e ritu latino, ad Græcum quis transeat, ac ut è Græco ad Latinum, ingens causata est confusio, plebsque arguere incepit, tutiora sanctioraque esse debere Græca, quam Latina Sacra, cùm Græcis non admitteretur ad latinos ritus transitus. Et qui transierant, reddire cogebantur, eo effectu, ut non pauci ex Latinis, ad Græcos transiverint, qui in ipsis Legibus *Predaucy* vocantur. *Petrus Domitrovich* Eppus Zagrabiensis, parentibus Græcis ortus, ex ditionibus Ottomanicis Fratrem quendam Ord. S. Basilii *Simeonem Vrattanja* obtinuit, cui ex Bonis Episcopalis mensæ *Ivanich* vocatis, metis positis excidit territorium *Marcsa*, ubi olim *Abbatia esse S. Michaelis* dicebatur; eoque, ut ipse in suis litteris ait, Romanæ Ecclesiæ *adunito*, fecit: ut Ferdinandus II. Hungariæ Rex, uti etiam Paulus V. Romanus Pontifex, hæc firmarent. De his copiosè, & cum quibusvis circumstantiis scribimus in Episcopo *Petro Domitrovich*. Vrattanja non solum Abbatis titulum est consecutus, sed & *Episcopi Svidnicensis*. Felicissimæ erat calliditatis, sciens omnibus satisfacere. Romæ in Episcopum fuit consecratus, sed post eam consecrationem, etiam ab Archieppo Bulgariæ. His in Regionibus pro Catholico reputabatur; in Ottomanicis autem, pro Schismatis Apostolo. Monachos sibi subjectos, tam Lepovinenses, quam & Marcsenses nefandis excoluit doctrinis, ut examen postea eorum, collectáve inquisitio demonstrant. Verbô fundamentum posuit tantarum successivè Regibus, Papis, & Episcopis incommoditatum. Gravissimè accusat, reumque facit Domitrovichium, *Petrus Petretich Episc. Zagrab.* in sua Marcensi historia MSS. testis quorumvis de scitu & visu. Mortuo Simeone, Successor ejus, relicta Cancellaria Aulica Hungarica, militarium opera, per Dicasterium aliud, Episcopatum est consecutus, sub titulo ex antecessoris cognomine formato *in Confiniis*, ex Vratanja enim formavit *Vkranje*, hoc est in confiniis, obtentaque expeditione, coram Apostolico Nuncio Professionem fidei elicuit. Petiit Romæ consecrari, sed Zagrabiensi Episcopo, vigore Canonicarum Legum prohibente, quod cum Confinia suæ essent Dioecesis, duo autem Episcopi ad unum eundemque titulum consecrari nequirent, enata est plurium annorum lis, eo difficilior, quod Roma informari voluerit, de *Svidnicensi Episcopatu*, Græcus nempe vel Latinus olim extiterit? Quæstio hæc, fatigavit incommodè ipsa Excelsa Regia Dicasteria, quæ auctoritate sua, ob agnitum in Simeone Vratanja hunc titulum, conservandum volebant, Roma repugnante. Eheu! quæ Orthodoxæ Religioni, causata sunt hinc vulnera! plebs firmata est in schismate, Monachi Romana Sacra detestati, Episcopus à Bulgarico consecratus metropolita. Quin hujus obrepsit auctoritas, ut visitationes obiret, pecunias aufferet, Episcoposque confirmaret. *Gabriel Miakich* gravissimam excitando rebellionem, Regemque Confiniorum se inscribendo, Leopoldi Regis excitavit pietatem, qui damnato ad perpetuos carceres Episcopo Miakich, cum comperisset tam Ferdinandi II. quàm & ex Pauli V. litteris, provisionem fuisse pro Unitis, Schismaque natum ex innanibus quæstionibus, *Paulum Zorchich* dixit Episcopum, qui titulo esset *Svidnicensis*, & Colocensis Metropolitæ suffraganeus; Roma vero si ad hunc titulum consecrandum noluerit, alium quem lubet titulum eidem largiretur, ita ut Consecratione, sit tituli Romæ tribuendi, in Regno autem Hungariæ *Svidnicensis*. Adjunxit Zagrabiæ pro his seminarium, donando eidem *bona Pribich* vocata. Dispositio hæc Apostolici Regis Leopoldi duravit ad annum 1737. quo *Simeon quidam Filipovich* prævie causato tumultu, Marcsam expoliavit, diruit, Monachos quosdam occidit, quosdam coegit ad schisma. Episcopus Zagrabiensis *Georgius Braniugh*, qui ab exemplo prædecessorum, Episcopos hos Svidnicenses ut *Vicarios suos in ritu Græco* Unitorum habuit, multa egit, insumpsitque. Verum restitutionem Marcsæ obtinere non valuit, quamvis *Teophilus Passich* in Episcopum *Svidnicensem*, resolutus fuerit, consecratusque ad titulum Episcopi *Platensis*. Verum quia Passich ob mores notoriè Scandalosos, per Apostolicum Nuncium *Paulazzi* in jus vocatus, per sententiam *ad monasterium* in Polonia Leopolitanum *detrusus fuisset*, nec parrere voluisset sententiæ; at latitando, interpraetes fautoresque habuit, quoadusque & sumptus, rigorem abrogatorum veterum Canonum, mitigatum esse, nec *detrusione ad monasterium*, vacare sedem; ideo ob novam hanc quæstionem, Unitorum Græci ritus professio, extincta ruinataque prope evaserat. *Marcsa* possidebatur a Schismaticis; Monachi non fuerant, demortuisque Parochis, ex defectu Episcopi, qui Ordinare potuisset, Parochiæ ipsæ ad Schisma-

ticos sunt devolutæ, plebsque eo facilius ad Schisma inclinata, quod prædicatum fidei Unitorum neglectum, memoratis eventibus viderit. Quare palam Romanum Pontificem detestabantur, quod curam Salutis eorum abjecisset. Alumni illi, qui in Zagrabiensi Græcorum seminario excolebantur, absolutis humanioribus, ad Schisma omnes reddibant, persecutoresque erant Sacræ Unionis. Tres remanserunt Constantes & firmi, nempe *Simeon Bulich* Monachus Marchensis, anno 1737. Salvatus, qui ad Bona *Pribich* se conferens, eorum & Zagrabiensis Seminarii, egit Curatorem. *Gabriel Palkovich*, & *Basilius Bosickkovich*, Romæ tum erant alumni. Audito suorum casu, Sacros ibi susceperunt ordines, Gabrielque Palkovich in Sclavoniam redeundo, in districtu silesburgensi, seu Sumbergensi, egit Missionarium, populumque illum, in Unione conservavit: ipse unicus Parochias omnes districtus illius, diu noctuqe circumeundo administrandoque, ac efficiendo ut in Canonem Romani Pontificis nomen reponerent. Erat vir Singularis mansvetudinis & Charitatis, & ob virtutes in amore omnium. Alter *Basilius* nempe *Bosickkovich*, ordinatione quoque Romanæ sedis, in Poloniam concessit, ubi Philosophiam, & Theologiam exposuit, seseque adeo reddidit commendatum, ut Romam pro *Generali procuratore* unitorum, missus fuerit, cujus Illm. Assemanus reminisceretur. Interea anno 1748. die 28. Aprilis obiit *Georgius Braniugh* Zagrabiensis Episcopus, dato eidem illico Successore Francisco Xaverio Klobusizki, quem cum in Transilvania remanere oportuisset, præfati Unitorum casus, a me, tum Viennæ constituto, fuere narrati. Fateri debeo exhorruisse omnes, Regiæ Aulicæ Hungaricæ Cancellariæ Consiliarios, voluisseque in Religionis hac materia fundate informari. In patriæ rebus, & præcipue Ecclesiasticis (a quibus, absolutis Theologicis Studiis, cognitiones sortiri, summa infelicitate incoaveram) peregrinus non fueram rudisque omnino. Hinc ex conscriptis ob Episcopo Petro Petretich notitiis, à Rmò olim Georgio Marcellevich habitis, originem fataque Marcsensium excerpsi. De sequentibus, ex Nuncy Apostolici Viennensis Cancellaria, plenam obtinui informationem; ex præfato autem Simeone Bulich, authenticè plane, tot tantorumque animarum ruinam. Exhibita itaque nomine electi Episcopi (per quem resolutus pro Canonico a latere fueram) humili instantia, laudari satis poterit a nemine, fervor ille, Zelusque Religionis, quem Excelsa Aulica Cancellaria Hungarica demonstavit exhibuitque. Sane, facta Relatione, *negotii* hujus Religionis, Apostolicæ Dominæ & Reginæ nostræ *MARIÆ THERESIÆ*, tenerum in Religionem Orthodoxam cor, commotum vehementer extitisse, ejus Apostolica provisio atque cura, ad perenne exemplum ac memoriam demonstrant. Ea jubente, Excelsa Dicasteria sua, negotii hujus rectius evasêre procuratores, quam judices. Res cum Nuncio Apostolico, nunc S.R.E. Cardinale, Fabritio *Serbelloni* acta est. Latitans Passich, in Poloniam concessit, Benedictus vero XIV. de quibusvis genuinè informatus, ne fidei Religionisque, adeoque salutis æternæ negotium, per innanes quæstiones, sepultum remaneat, ab Apostolica Regina, vigore juris Patronatus sui, resolvendum voluit Episcopum, qui sub titulo *Vicarii Apostolici*, rebus mederetur. Subito admonetur Anno 1750. Episc. Zagrab. *Klobusiczkius*, ut Augustæ & Apostolicæ Dominæ, quosdam repræsentaret, e quibus unus, ad *Svidnicensem Episcopatum* possit elevari. Tres illi superius memorati, fuêre substrati. Ex quorum numero, *Gabrielem Palkovith* visum est suæ Majestati eligere. Renuebat electi modestia onus hoc, tantasque in fletu adducebat rationes; quæ tamen exauditæ non fuêre, quod populus eundem amaret, virtutesque exigerent. Quare 1751. mittitur Zagrabiensi Episcopo mandatum Regium, ut *electum Gabrielem Palkovich*, quo citius Viennam venire jubeat, ad suscipiendam Episcopalem animarum curam. Ivit ut erat Missionarius, pedester & lacer, universorum isthic, virtutibus suis affectum meritus. Piissima Domina & Regina, Vestes, Crucem, quævisve necessaria cœtera, liberalissimè eidem subministravit, providit, sumptusque omnes elargita est, primitivæ Ecclesiæ inquiens, se intueri in Gabriele Episcopum. Consecratus fuit ad titulum *Drusiparensis* Episcopi in partibus, partesque has administrandas suscepit, ut *Vicarius Apostolicus*. Explicari satis nequit, gaudium illud, quod erat populo. Hinc ut in rei hujus memoriam, in Canone, *Magnæ Reginæ MARIÆ THERESIÆ nomen exprimatur*, *Benedicti item Romani Pontificis*, populus ipse oravit. Et quia defectus fuisset ordinandorum, Sacerdotum item, oportuit Episcopum, Silisburgensem districtum administrare. Primæ illi curæ fuerunt, juventutis æducandæ; hinc Romam, tam ad Collegium Græcum, quam & *de propaganda* plures suscepti fuêre juvenes, ad classes plane elementares. Zagrabiense Seminarium, per unum Romà missum, regendum fecit. Obtinuerat autem quosdam, unionem professos, per quos Parochiæ providebantur. Pro Capellanis Castrensibus duos exmisit. Regina *Maria Theresia*, Marcsam ei 1753. restitui fecit, fuitque in eam introductus, atque in hujus possessorio biennio integro. Cum porro creditum fuerit, tumultum in Generalatu Varasdinensi an-

no

no 1755. fecutum, etiam ob introductos Marcsam unitos profluxiſſe, eſtò rebellantes, Patri non nocuiſſent, immo poſitis vigiliis, locum ſint tuiti; & Schiſmaticis jus nullum producere valentibus, Reginæ providentia locum illum *Piariſtis* attribuit, Bonaque *Preſzeka* tum Fiſcalia, cambii titulo, ad ſervandam juſtitiam, Palkovichiô, ſive unitorum Epiſcopo, contulit. Videns autem Epiſcopus, viribus quotidie ſe deficere, egit Romæ, ut memoratus P. *Baſilius Boſichkovich*, Ordinis S. Baſilii iſthic Procurator Generalis, reddire debuerit, quem Vicarium dixit, eique progreſſum commendavit. Paulò poſt Caroloſtadii, ſummâ conſecutæ Cœleſtis gloriæ opinione, mortuus. Profecto ab omnibus deflebatur, ſuæque prædicabantur virtutes, & nunc etiam celebrantur.

Intellecta ejus morte, dictus RSS. *Baſilius Boſichkovich*, Epiſcopatum Svidnicenſem eſt conſecutus, conſecratusque ad titulum Epiſcopi *Diocletiopolitani*, cum poteſtate Vicarii Apoſtolici. Hic Anteceſſoris ſui inſiſtit veſtigiis, magnaque cura & fatigiis, opus Sacræ Unionis provehit promovetque. Vir virtutibus & doctrina præditus, in quorumvis eſt amoribus & veneratione. Apoſtolicæ Dominæ & Reginæ noſtræ, is zelus eſt, quem ſatis deſcribere nemo valet. Ferdinandus olim, Abbatiæ Marcſenſi Epiſcopi dedit titulos. Leopoldus Seminarium fundavit Zagrabiæ, horum hæres neposque *Maria Thereſia*, nunc ſuis ſumptibus piaque liberalitate ruinatum illud Leopoldinum Seminarium, Zagrabiæ è fundamentis erigit. *Criſii* quoque ordinavit, erigendum ſuis ſumptibns monaſterium pro Baſilianis unitis, cum templo ac ſcholis, exolutisque fundis, neceſſaria operi præparantur. Parochorum quoque ædes erigit, templa item, ſcholasque triviales. Ex unitis elevantur ad militaria officia, quin ob amplexatum Sacræ Unionis ritum, Clementiæ Regiæ effectum, convicti quidam, ſunt conſecuti, eoque gaudent. Apoſtolicus iſte Magnæ Reginæ Zelus, excitat quoque, Dicaſteria quævis, Comitatus, Civitates, ut quæ poſſunt conferant, ad promovendam Sacram Unionem. Et cum juvenum quidam, bene culti, ſanctisque inſtituti Principiis, Româ redeant, ſpes eſt, ut DEO benedicente, Apoſtolicorum Regum noſtrorum auſpiciis, excoli incoata vinea Domini, viaque ſalutis, ad optatum finem, ſuamque perfectionem perveniat. Populi propenſio magna eſt, qui ubi legere didicerit, ſi boni utilesque libri editi fuerint, quibus doceantur, quid ſit eſſe unitum cum Apoſtolica Sede? quid ritus? pax perpetua, conſenſioque ſequentur. Puto ego, ſi Privilegia quæpiam Regia, pro unitis elargirentur; ſi Vicario huic Apoſtolico, intra Epiſcopos noſtros locus; ſi Nobilitas, ſi reſpectus in promotionibus acceſſerint, media hæc futura, ad obtinendum eum finem, quem ſuſpirat, quærit, procuratque, Reginæ Apoſtolicæ Zelus. Studendum quoque, ut ſimiles quærantur Epiſcopi, qui horum duorum veſtigiis gradiantur, ſintque Epiſcopi, haud autem Epiſcopatûs poſſeſſores. Hæc quæ retuli, ſunt Epiſcopatus hujus, dicti *Svidnicenſis*, exordia, fata, reſurrectio. Copioſius de hujus initiis, Tomo 2. Hiſt. Eccl. Zagr. Scribo in Petro Domitrovich, cum litterarum productione. Item in Georgio Braniugh. Reſidua partim per me tractata; partim nunc publica notoriaque, ad poſteritatis memoriam recenſui.

Nunc memorata jurisdictio Epiſcopi unitorum Græci ritus, exigua eſt, & diſtrictu fere Sumbergenſi continetur, ubi quatuor ſunt hodie Unitorum Parochiæ. Aliquorum item, qui intra diſſidentes, habitatione collocati, Sacram profitentur Unionem. Olim ac ante annum 1737. in Jurisdictione Generalatus Varaſdinenſis, plures habuit Parochias, uti & in Regnicolari jurisdictione, quæ ob recenſita fata, diſſidentes ſuſcepêre Paſtores. Inſtituto autem ac origine ſua, Reſolutionibus item Regiis, univerſi Græci ritus, per Croatiam, Sclavoniamque hanc Superiorem, ſuæ jurisdictionis ſunt. Sed qualiter? quibusve modis avulſi, partim ex ſuperioribus elici poteſt, partim ex mox dicendis conſtabit.

Jurisdictio Græci ritus diſſidentium Orientalium.

I. Variis nominibus hodie exprimuntur. Hi *Vlahos*, *Vlachos* vocant; hi vero *Raſcianos*, aut *Serblos*; quidam, *Albanenſes*, *Boſnenſes* appellitant. Ipſi attamen *Raſcianorum* nomen potiſſimum uſurpant, ut ſic fide veterum Privilegiorum, decretalium item articulorum uti Mathiæ Decr. V. Art. 3. & 4. &c. Vladis. 2. Art. ultimo &c. antiquitatem ſuam in Regno tueri poſſint. Sunt nihilominus, & diligenter quidem, diſtinguenda tempora, ætatesque, cum ab orbe condito, quævis ſic ſtetiſſe, fuiſſeque in Republica ordinata, ut nunc ſunt, non niſi inſanus ſentiet. Doctiſſimus Ritterus reliqua inter, habet etiam extractum Privilegiorum Raſcianorum veterum, quæ utrum ſibi applicare valeant, poſt partium illarum recuperationem, legalium Fororum judicio relinquo. Ex his extractibus quorundam meminiſſe voluimus, ad Hiſtoriæ illuſtrationem.

Anno 1412. Sigiſmundus titulo novæ Donationis Cives Civitatis *Kewe* jubet ſtatui in

prædiis desertis Walvanis & Mekenot vocatis. Idemque Rex confirmat libertates Civitatis *Kewe* anno 1428. immunitando ab omnibus censibus & exactionibus, demptis duobus centenariis ceræ, Festo Circumcisionis pro munere strenarum Regiæ Matti dandis. Imponit quoque iis custodiam *portus Regii*, ibi servandam. Confert Villas Balvani & Zkorenovcz, honoremque liberæ Civitatis impertitur. Anno autem 1435. Civitatem Kewe & villas ad eam pertinentes, Balvanos & Zkorenovcz ab omni solutione Tricesimarum, de rebus etiam mercantilibus eximit. Anno 1450. *Ladislaus Rex*, jubet eos in quibusvis privilegiis conservari. Anno autem 1455. indulget: *Ut ipsi Cives nostri Rasciani tamdiu, quousque ad Civitatem nostram Hominiensem in partibus inferioribus, ac metis Regni nostri Hungariæ existentem, de qua iidem propter metum Turcorum præteritis disturbiorum temporibus, ad præscriptam nostram insulam Chæpel advenissent, cessante scilicet hujusmodi metu Turcorum redire valuerint, in eadem villa nostra Kyskevy, pacifice permanere; ac terris campis & portu in opposito ejusdem villæ, in fluvio Danubii existentis, cunctisque aliis utilitatibus ejusdem villæ Kyskeve; sed & omnibus illis libertatibus, & libertatum prærogativis, quibus Prædecessorum nostrorum, ac etiam nostris temporibus, primitus in præscripta Civitate nostra Kovinienſi &c. usi fuissent & gavisi, uti frui & gaudere valeant.* Anno 1464. VIII. Idus May *Rex Mathias* confirmat Prædecessorum Regum Privilegia, donec cessante metu Turcico ad prævium locum suum *Kewy* redire possint; indulgendo liberam lignationem in tota insula *Csepel.* Annis quoque 1473. 1474. 1489. largitur Rascianis privilegia nova; uti & *Beatrix Regina* anno 1477. Quæ *Vladislaus* confirmavit. *Anna quoque Regina* Hung. 1503. Joannes denique de Zapolja, 1536.

II. In Croatia & Sclavonia Rascianorum initia sunt sub Ferdinando, ut superiores docent epistolæ. In Generalatu autem Varasdinensi, ab anno 1595. Initio carebant Ecclesiastica sua jurisdictione, verum a latini ritus Parochis providebantur. Roma istud vetante, *Simeon Vrattanja* uti memoravimus *Græci ritus* in his regionibus, sub *unionis* pallio, assumptaque obligatione; jurisdictionem incoavit. Sed eo mortuo, ex narratis circumstantiis, & ad *salutem æternam* otiosis quæstionibus, jurisdictio Græca Orientalium dissidentium, obrepsit. Licet porrò in Regnis Hungariæ essent, mortuo Domitrovichio Episc. Zagr. *Euthymius Constantinopolitanus*, *Archiepiscopus Sophiensis & Valachorum*, avaritiâ Officialium confinii subintravit. Marcsenses & Lepovinenses Monachos, suos effecit, & Francisco Erghelio de *dato Beslevich*, die 12. Martii anni 1631. scribit, significans reliqua inter: se, ad visitandam & perlustrandam Provinciam suam, nempe *Crainam* Ivanicensem, è domo sua contulisse, populumque ad se illico accurrisse. Exhibetur hæc Epist. in *Erghelio Tom. 2. Hist. Eccl. Zagr. MSS.* Constabilivit iste, præfatam jurisdictonem Græcorum dissidentium, sub patrocinio Officialium confinii. In *Paulo Zorchich* per quem, Jurisdictio Unitorum, juxta rei institutæ initia, fuit restituta; ob *Lepovinenses* schismati inhærentes, in integrum reponi non potuit, partim ob bella cum Turcis gesta, partim ob informationes militarium, avaritiam suam, politicis reflexionibus tegentium. Hinc *Lepovinense* monasterium, dissidentem jurisdictionem sustentabat, secutumque est; *Marcsense* autem ad unitam reversum Unitorum; ob quam, in Generalatu Varasdinensi, Episcopatus dissidentium erigi non potuit. Atque hæc genuina causa est, quæsitorum modorum, ut *Marcsense* illud monasterium desinat, malueruntque tradi illud *Piaristis*, ac ut per illud Archiepiscopi, & dissidentium Græci ritus Orientalium jurisdictioni decedat.

III. Magno illo Leopoldo, Hungariæ, Sclavoniæ, Croatiæque Recuperatore, & potentiæ Turcarum vindice, cum recuperata Inferiore Sclavonia, ad populum cæterum, Sacræ Coronæ olim membra, suas ut ajunt *Patentes litteras* exmisisset Anno 1690. *Arseniusque Chernovich*, cum copioso populo, ad gratiam Leopoldi confugisset; hæc *Orientalium Græci Ritus* jurisdictio, ob *Archiepiscopalem dignitatem* firmata est in Sclavonia, & Croatia; quin crevit indies, ut præter Episcopatus in inferiore Sclavonia, in Croatia æquè duos Episcopatus habeant. De quibus, antequam dicamus, Lectori erudito, *Patentes illas Leopoldi* cum ejus accessoriis, communicandas duximus, quod hæ instituto nostro serviant, confirmentque & doceant Sacræ Regni Coronæ, Regumque nostrorum Apostolicorum jura. Itaque, *Patentales.*

„ Nos Leopoldus Divina favente Clementia, electus Romanorum Imperator semper Au-
„ gustus: ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Bosniæ,
„ Serviæ, Bulgariæ &c. Rex. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, ac Superioris & Inferio-
„ ris Silesiæ, Wirtembergæ, & Theckæ, Princeps Sveviæ, Marchio S. Rom. Imperii, Bur-
„ goviæ, Moraviæ, Superioris & Inferioris Lusatiæ. Comes Habspurgi, Tyrolis, Ferretis,
„ Kyburgi, & Goritiæ: Landgravius Alsatiæ; Dominus Marchiæ Slavonicæ, portus Nao-
„ nis, & Salinarum. Omnibus populis & Provinciis, ab *hæreditario nostro Hungariæ Regno*
„ *dependentibus: & quibuscumque aliis*, præsentes lecturis aut audituris, imprimis vero *po-*
„ *pulo Albanensi*, gratiam nostram Cæsaream Regiamque, & omne bonum.

„ Nos

„ Notum sit vobis, quod bellum Turcicum, ad quod fœdifragè & injustè provocati su-
„ mus, pro munere nostro Cæsareo & Regio in protectione Divina, & causæ nostræ justitia,
„ confisi *prosequamur*, eo fine: *ut populos nobis jure subjectos, & jure à memorato nostro Hun-*
„ *gariæ Regno dependentes*; omnesque alios Christianos, immani Turcarum servituti ereptos,
„ pristinæ libertati, pristinis privilegiis, pristinæque, cum corpore à quo dependent, unio-
„ ni; abusu omni sublato, reparatoque defectu per tyrannidem Turcicam introducto; & red-
„ dito unicuique jure suo, restituamus. Quapropter omnes populos, per universam *Albani-*
„ *am*, *Serviam*, *Mysiam*, *Bulgariam*, *Silistriam*, *Illyriam*, *Macedoniam*, *Rasciam*,
„ constitutos; aliasque Provincias *à prædicto Regno nostro Hungariæ dependentes*; omnesque
„ alios populos, sub jugo Turcico gementes, benignè hortamur: ut pio & paterno nostro
„ desiderio correspondentes, in hac tam favorabili occasione, attritis tot cladibus per vi-
„ ctricia arma nostra Turcarum viribus, pro sua Salute & liberatione, Religioneque Chri-
„ stiana promovenda, omnes, ad partes Nostras accedant, contra Turcas arma sumant,
„ copiis Nostris pro opportunitate & necessitate, ad mandata Nostrorum belliducum &
„ Generalium, qui justo numerosoque exercitu proximi in campo compariturі sunt, se ad-
„ jungant; iisdem pro posse annonam, cœteraque necessaria pro eorum conservatione sub-
„ ministrent; & promptas in quibuslibet occasionibus contra hostem communem ferrant
„ suppetias; dictis Belliducibus Nostris, iisdem protectionem omnem contra Turcarum
„ impetus impertituris; exactamque ubilibet, prout serio demandavimus, militarem dis-
„ ciplinam servaturis. Et *Legitimæ nostræ dominationi*, *voluntarie se restituant*, *si gratiam*
„ *& Clementiam nostram experiri velint.* Promittimus vobis omnibus prædictis populis &
„ Provinciis, *Nobis qua Regi Hungariæ de jure Subjectis*, & *legitime Subiiciendis*: Ser-
„ vata imprimis Religionis suæ, eligendique Vaiivodæ libertate, privilegiis & juribus,
„ exemptionem ab omni onere publico, & contributione (exceptis tamen antiquis & soli-
„ tis, ante omnem Turcarum invasionem, Regum & Dominorum juribus) sublato etiam
„ in iis omni abusu per dominium Turcicum introducto, nisi in casu necessitatis bellorum,
„ in quibus pro vestra propria salute ac defensione, per modum gratuitæ contributionis,
„ pro posse necessaria subsidia concedetis, quibus copiæ nostræ possint conservari, defen-
„ di Provinciæ, & onera belli sustineri. Excusso autem jugo Turcico, omnia in formam
„ stabilem, & ordinem debitum pro futuro, ad votum & satisfactionem vestram redige-
„ mus; & cuilibet juribus suis, libertate Religionis, privilegiorum & immunitate redditis,
„ cunctis & singulis justitiam administrabimus; Universis gratiæ, clementiæ, benignitatis, &
„ paternæ Nostræ protectionis, documenta uberrima præbituri. Promittimus insuper, donamus
„ & concedimus omnib. & singulis, liberam bonorum sive mobilium sive immobilium, quæcun-
„ que Turcis, in Confinibus suis ademerint possessionem. Agite igitur pro Deo, pro Religione,
„ pro salute, pro Securitate Vestra restauranda. Intrepide ad partes nostras accedite, lares
„ Vestros, culturamque agrorum non deserite, socios vestros, ad sequenda vestigia vestra
„ invitate, & occasionem hanc a Deo, & nobis oblatam, vobis, & nunquam amplius re-
„ dituram accipite: si vobis, si filiis vestris, si denique dilectæ patriæ & saluti, consul-
„ tum velitis. Dum vobis in reliquo universim, & singillatim; gratiam nostram Cæsaream
„ & Regiam luculenter offerimus. Datum in Civitate Nostra Viennæ, Die sexta Mensis
„ Aprilis Anno 1690. Regnorum nostrorum Romani 32. Hungarici 35. Bohemici vero 34.
„ *Leopoldus m. p. T. H. A. Comes de Strattman, m. p.* Locus sigilli appensi. Ad manda-
„ tum Sacr. Cæsar. Regiæque Mattis proprium, *Stephanus And. de Werdenburg.*

Memoratas Provincias *jure* ad Hungariæ Regnum Spectare, ab eodemque dependere Leopoldus agnovit, Dicasteriumque suum, ut testaretur Dicasterialium subscriptio. An vero *Patentes hæ*, pro radicali diplomate haberi debeant, modernorum Græci Ritus dissidentium orientalium, præcipue cum ad Sclavoniam Croatiamque directæ non fuerint utpote armis Leopoldi ante recuperata Regna, verum ad eas Provincias, quæ nunc quoque sub Turca sunt, nempe Bulgaria, Servia, Bosnia, Rascia, Macedonia, Albania; Neque spontanea accessione populi hujus, ad Regnum Regesque Hungariæ devenerunt rediveruntque: Apostolicorum nostrorum Regum interpraetationi, in devotione relinquo.

Patentalibus relatis, statim ab earum publicatione, uti scivit *Arsenius Chernovich.* Qui, cum quibusdam suorum, ad inferiorem Sclavoniam, Sirmiumque se contulit, *ex Ducatu Sancti Sabæ*; *sive Herczegovinâ*, missoque oratore ad Leopoldum, Augusto mense, sequens obtinuit diploma.

„ Leopoldus Divina favente clementia, electus Romanorum Imperator, semper Au-
„ gustus; ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Bosniæ,
„ Serviæ, Bulgariæ &c. Rex. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ,

Carinthiæ, Carnioliæ, Lucemburgi & Superioris ac inferioris Silesiæ, Wirtembergæ, & Theckæ, Princeps Sveviæ, Marchio Sacri Romani Imperii, Burgoviæ, Moraviæ; Superioris & inferioris Lusatiæ; Comes Habspurgi, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi & Goritiæ; Landgravius Alsatiæ, Dominus Marchiæ Slavonicæ, Portus Naonis & Salinarum. Honorabili devoto, Nobis dilecto, *Arsenio Csernovich* Orientalis Ecclesiæ ritus Græci Rascianorum Archiepiscopo: Episcopis, omnibusque aliis Ecclesiasticis & Sæcularibus statibus; Capitaneis, Vicecapitaneis; Toti denique communitati, ejusdem Græci ritus, & Nationis Rascianorum, per *Græciam*, *Bulgariam*, *Rasciam*, *Herczegovinam*, *Dalmatiam*, *Podgoriam*, *Jenopoliam*, cœteraque annexa loca; & quibuscumque aliis præsentes lecturis, inspecturis, vel audituris, gratiam nostram Cæsaream Regiamque, & omne bonum.

„ Non solum ex demisso libello, Nobis, vestrum omnium nomine per ablegatum ad nos *Episcopum Jenepolitanum Isaiam Diacovich;* verum & verbali ejusdem expositione luculentius clementissime percepimus, demissam gratiarum actionem vestram, quod vos e faucibus barbaræ Turcarum tyrannidis ereptos, pristinæ restituerimus libertati, obligationemque perpetuam, qua nobis ob tanti beneficii exhibitionem obstrictos vos, posterosque vestros profitemini; debito quidem vestro, Nostra tamen eo majori Satisfactione, *quod agnito jure nostro*, vos in Sinum gratiæ, Clementiæque nostræ, *qua domini & Regis Vestri legitimi* proiicientes, sub umbra protectionis nostræ, posthac vivendum vobis & moriendum esse, laudabili animi fortitudine declaretis. Cujus nobis perquam acceptæ contestationis & exhibitionis vestræ intuitu, vos universos & singulos, in tutelam nostram Cæsareo Regiam Clementissime non tam suscipimus; quam ad egregium propositum animis Vestris figendum, & filiis inculcandum, perpetuo omnibusque in occurentiis, realibus documentis, magis magisque confirmandum. Arma proinde contra infensissimum Christiani nominis hostem, & persecutorem Vestrum sub auspiciis nostris nostrorumque Belliducum directione, sumenda, propulsandasque injurias, calamitates ac miserias vobis iniquissime crudelissimeque hactenus illatas, paterne hortamur. Vicissim ut libertatem ac dulcedinem Imperii dominatusque Nostri, in ipso limine sentiatis, petitionibus Vestris pietate nobis connaturali annuentes, benignissime decrevimus: *ut juxta* Orientalis Ecclesiæ Græci ritus Rascianorum consvetudinem ac normam, veteris Calendarii, libere conservemini; & prout hactenus, ita deinceps, a nullis Ecclesiasticis vel Sæcularibus Statibus, ulla afficiamini molestia: *liceatque vobis* inter vos ex propria facultate, ex natione & lingva Rasciana *constituere Archiepiscopum*, quem Status Ecclesiasticus & Sæcularis inter se elliget; isque *Archiepiscopus liberam habeat facultatem disponendi cum omnibus Orientalibus Græci ritus Ecclesiis*, Episcopos consecrandi, Sacerdotes in monasteriis disponendi, templa ubi opus fuerit, propria facultate exstruendi, in Civitatibus & villis Rascianos Sacerdotes Subordinandi; verbo, sicut hactenus Græci ritus Ecclesiis, & ejusdem professionis communitati, præesse valeat; & propria authoritate Ecclesiastica, vigore privilegiorum a *Prædecessoribus Nostris Divis condam Hungariæ Regibus* vobis concessorum, in tota Græcia, Rascia, Bulgaria, Dalmatia, Bosnia, Jenopolia & Herczegovina: *nec non in Hungaria & Croatia ubi defacto existunt;* & quatenus: & quamdiu: *Nobis Universi & Singuli fideles & devoti erunt*, facultate disponendi gaudeant. Statibus porro Ecclesiasticis velut Archiepiscopo & Episcopis, Monachis, omnisque generis Sacerdotibus ritus Græci in monasteriis & templis moneat propria facultas disponendi ita: ut nemo in prædictis monasteriis, templis, & residentiis vestris violentiam exercere valeat; verum in decimis, contributionibus, & quartiriis, antiqua immunitate gaudeant: *Nec super Ecclesiastico Statu, ullus Sæcularium præter Nos, potestatem habeat*, arrestandi, vel incaptivandi aliquem; sed Archiepiscopus tales a se dependentes Ecclesiasticos, pœnam aliquam iucurrentes, jure Ecclesiastico seu Canonico punire queat. Conferimus etiam & confirmamus Græci ritus templa, monasteria, & ad hæc Spectantia, *prouti etiam Archiepiscopum & Episcopos concernentia bona*, qualiacunque illa sint, iuxta collationem prædecessorum nostrorum possidenda. Quæ autem templa Christiani nominis hostis Turca, vobis ademit, ea quoque recuperata, manibus Vestris resignari demandabimus: Archiepiscopo denique, vel Episcopis Vestris, necessitate sic exigente, monasteria & Ecclesias in Civitatibus, aut pagis visitantibus, vel etiam Parochos, & communitatem instruentibus, a nemine tum Ecclesiastico, tum Sæculari molestiam inferri patiemur. Quam munificentissimam Clementissimamque concessionem Nostram, a vobis omni conatu & viribus demerendam, fidemque ac devotionem Vestram inviolabiliter observandam continuo, nullisque procellis concutiendam fore, nobis firmi-

ter

„ ter promittimus. Et in reliquo vobis univerſim & ſingillatim gratiam Noſtram Cæſa-
„ ream Regiamque Clementiſſime confirmamus. Datum in Civitate Noſtra Viennæ, Die
„ 21. Auguſti, Anno 1690. Regnorum Noſtrorum Romani 33. Hungariæ 36. Bohemici
„ vero 34. *Leopoldus M. P. T. A. Hen: Comes a Srattman.* L. S. appenſi. *Ad mandatum*
„ *Sacræ Cæſar. Regiæque Mattis proprium Stephan. And. de Werdenburg.*

Confirmarunt relata Regia reſcripta, *Joſephus I.* ad preces Arſenii Czernovich Patriarchæ & Archieppi, totiusque populi Raſciani, de dato Vienna VII. Menſis Auguſti Anno 1706. Regnorum ſuorum Romani 17. Hungariæ 19. Bohemiæ Secundo, ſubſcribentibus *Joſepho Imp. & Rege. Item Joan. Frider. B. a Seilern, Phil. Ludov. C. a Sinzendorff.* cum Sigilli appenſione, & ad mandatum S. C. Rque Mattis proprium, *Jacob Erneſt. Nob. de Plocknern* Eq. *CAROLUS* item VI. (mox fatis in Joſepho, Dominis ſubſcribentibus) quævis priora tranſumendo, ſuisque confirmationalibus inſerendo, ad preces *Vincentii Popovich* Archiepiſcopi & Metropolitæ Raſcianorum, totiusque gentis, cum Sigilli appenſione, de Dato Viennæ II. Die Menſis Auguſti, Anno 1713. Regnorum ſuorum Rni II. Hiſpaniæ X. Hungariæ & Bohemiæ III. Uterque autem horum Regum & fratrum, in ſua confirmatione, ſequentem inſerit clauſulam: poſt *confirmamus. Reſervantes inſuper Nobis pleniſſimam facultatem, easdem deinceps immunitates, prærogativas, & Privilegia, ulterius explicandi, ac in meliorem pro temporum conditione formam redigendi; ſimul & propenſiſſimum noſtrum, in gentem Illyricam animum amplius demonſtrandi, prout ad Noſtram Regnorumque noſtrorum & Provinciarum, atque adeo ipſiusmet populi Illyrici utilitatem & bonum, conducere videbitur.* Præmiſſa vero, in forma libelli, nitide copiata, cum aliis quibusdam, ut putamus pro directione Raſcianis his Croatiæ hoſpitibus in anno 1730. extradata, ut vendens nobis affirmabat, in anno 1751. eruditionis hiſtoriæque amore, aureis aliquot, à Knezio quodam emimus, & ſincerè ſupra deſcripſimus.

Sunt relatæ Regum litteræ, radix fundamentumque Jurisdictionis Græci ritus Orientalium non unitorum Raſcianorum, adeoque horum Metropolitæ, ac Epiſcoporum. Quæ etſi in verbis illis: *nec non in Hungaria & Croatia ubi defacto exiſtunt*, ad hæc quoque Regna extenſæ ſint; quia attamen *Sclavoniæ* nullibi eſſet mentio, ob antiquiorem illum Epiſcopum *Svidnicenſem ſive unitorum*, ideo ſi poſteriores non habent litteras, memoratas ad Sclavoniam applicare non poſſe videntur. In veritate, in Superiore hac Sclavonia, nullum habent Epiſcopatum, ob impotentiam applicationis Privilegii; hinc Epiſcopus eorum *Koſtanicenſis*, tanquam in Croatia degens, ad Generalatus Varaſdinenſis Sclavonici Raſcianos, curam gerit; alter vero qui in *Plaſco* eſt, parte quoque Croatiæ; connari non omiſit, ſi ad diſtrictum Sclavoniæ Sihelspurgenſem ſubingredi quiret. Hoc eſt: ut Unitorum Epiſcopum, ſublatum extingvendumque procurent, ut ceſſante hujus jurisdictione, Metropolitæ poteſtas creſcere poſſit. *Marcſam* aliquando a Rege quopiam Hungariæ iis fuiſſe collatam, docere nequeunt. Credo autem Archiepiſcopum, in bonis quæ poſſidet Statutum eſſe. Cœterum reflectendum volui lectorem, Superiora diplomata eſſe, de *jurisdictione tantum Spirituali*, ſcimus enim, teſtantibus etiam Diætalibus Decretorum Articulis, hoſpites hos Sclavoniæ Croatiæque, à Rudolpho, aliisque Leopoldi Prædeceſſoribus, immunitates & privilegia obtinuiſſe. Sed illa cum ad Hiſtoriam Raſcianorum pertineant, quam ſcribendam non ſuſcepimus, miſſa facimus. *De jurisdictione Spirituali* unicè hic agere voluimus, ob tot quæ ſæpe occurrunt, difficultates atque incommoda. Reſidua ad rem hanc pertinentia, Par. Imæ Tom. II. Hiſt. Eccl. Zagr. ſi in lucem aliquando prodiverit, lector leget. Infra item, ubi partes modernæ Croatiæ deſcribentur. Addere Viſum eſt, *Iſaiæ Diakovich* Metropolitæ Inſtantiam, quæ magni eſt luminis & anteriorum ſupplementi; notitiarum item tantarum, ut lecturus animadvertet.

Auguſtiſſime, Invictiſſime Imperator, Rex & Domine, Domine Clementiſſime. Perceptis benignis Sacræ Cæſareæ ac Reg Mattis Vræ mandatis, quibus ad generalem Regni Ungariæ Diætam inter reliquos eiusdem Regni & Partium eidem annexarum Status & Ordines, etiam Univerſitas Syrmienſis & Bachienſis Diſtrictuum, comparere jubetur. Jis igitur benignis mandatis homagiali ex obligatione ſatisfacturi, duos ex ſingulo præfato diſtrictu eo deſtinavimus, debitè comparituros. Occaſione autem eiusdem Generalis Diætæ ſequentia, Nationem noſtram concernentia, puncta Majeſtati Vræ humillimè repræſentamus.

Primo, Siquidem iam Anno 1694. ea erat benigniſſima Auguſtiſſimi Cæſaris Leopoldi, Mattis Vræ Genitoris glorioſiſſimæ recordationis, mens & voluntas, ut Nationi noſtræ ſeparatum excindi debuiſſet Territorium Quod autem eo tum effectui mancipatum non eſt Mattas Vra Sſma eatenus clementiſſime providere dignabitur. Jam vero benigniſſimè notum erit Matti ſſſſſ *Vræ.*

Vræ Ssmæ; qualiter in nuperna per eandem ad Nationem nostram facta Deputatione per Universum Populum in Metropolitam Orientalis Ecclesiæ Ritus Græci; per Provincias Mattis Vræ Unanimi omnium voto electus & publicatus fuerim. Ut itaque pro.

Secundo Ecclesia nostra & Ecclesiastici, utpote ego Metropolita, Episcopi, Monasteria & Parochi, in Metropoli Krussodolensi (à qua omnes nostri Eppatus & Eppi actuales & futuri, totaque Natio in Provinciis Cæsareo, Regiis, ad victoriosam usque per Gloriosa Vræ Mattis arma, Sedis nostræ Patriarchalis Ippekiensis recuperationem, dependere debeant) Scilicet Syrmiensis & Essekiensis Districtus, cum eidem adjuncto Episcopatu Jenapolitano & Monasterio Gerketekiensi, & ad hoc spectantibus pago Neradim, & deserto Bankovacz, aliisque ejusdem appertinentiis, vigore donationis Mattis Vræ Cancellariæ Ungaricæ Anno adhuc 1691. Mense Augusto Clementissime elargitæ, ex post 15. Octobris 1702. per Commissionem Cameralem: Demum Anno 1706. die 18. Septembris, vigore sub A. acclusarum parium recenter confirmatæ, & incluso Oppido Daly, Cameraliter collato, cum appertinentiis æstimatis, post mortem meam, una cum tota Substantia mea (quod etiam de Successore in Successorem intelligendum est) ad hanc fatam sedem Krussendolensem & Ecclesiam perpetuo & irrevocabiliter; sede autem vocante, alter Metropolita per Populum eligendus succedat, jam fatæ Metropolis & dictarum appertinentiarum, ille per Populum & Nationem constituendus Episcopus Administrator esse. Præterea, si Metropolitam vita decedere contingat, ut is vivente adhuc Metropolita usque subsecuturam Nationis electionem constituendus, vigore Solumodo Decreti Coesarei, Authoritate sua, & Privilegiis nostris iam emanatis, & in futurum elargiendis potiri: deinde Episcopi in eorundem Episcopatibus, Callugeri in Monasteriis, & Plebani una cum suis domibus & familiis in suis Parochiis, usitata iam antiquitus de ritu nostro receptaque consvetudine, in quocunque religionis & fidei nostræ actu, visitatione diœceseos & perceptione ab inde cedentium proventuum, ad mentem etiam Privilegiorum nostrorum (nemine quocunque & cuiuscunque Status huic obstare valente) liberam & ad instar Romanæ Ecclesiæ imperturbatam, secundum Græcum Ritum nostrum, & in hoc receptum modum, authoritatem & jus habere: neque populus noster in Civitatibus, Oppidis & pagis, ad Celebranda festa Romanæ Ecclesiæ & Processiones (cum per duplicia festa, præter diem Dominicalem maximum Nationi nostræ accrescat damnum & taliter subsistere nequeat) compelli; sed nostra sola, secundum vetus Calendarium absque ulla turbatione & impedimento celebrare possit.

Tertio In casum (quod Deus avertat) si iam fata Metropolis hosti cedere, liberam sibi ubicunque in Provinciis Mattis Vræ habitationem sumere, isque solus Eppos nostros, ab ipso solo, & nullo alio dependentes, consecrandi plenitudinem habere: Eppus e contra Eppatum suum in vivis alteri cedere, donare, abalienare, aut etiam Testari nullo modo contra Ritus nostri consvetudinem & Metropolitæ Authoritatem, neque sine habitis super consecratione ejusdem, aut etiam alterius cujuscunque Ecclesiastici Metropolitæ Patentibus, confirmari possit. Quod autem si ex sinistra contingeret informatione, nullius sit vigoris.

Quarto: Si verò Metropolitam, Eppum quempiam, aut Ecclesiasticum nostrum Romanæ Ecclesiæ se unire contingeret, talis ipso facto Metropoli, Episcopatu & officio suo (ad avertendam inter populum & in Ecclesiæ nostra confusionem) privetur, Populoque alium Metropolitam, & Metropolitæ alium Eppum, aut Ecclesiasticum, propria authoritate fas sit eligere.

Quinto: Ut Milatares Officiales & Milites nostri affulgente Pace, in charactere & dignitatibus suis conserventur, iisdemque de ulteriore persistentia (ne ad rusticitatem adigantur) benignissime provideatur.

Sexto: Ut non minus Nobiles & Cives Nationis nostræ in Comitatibus & Civitatibus Regiis ad instar Germanorum & Ungarorum promovendi, & ad Congregationes, Senatusque cum Libero Ecclesiæ, Religionisque eorundem exercitio, intuitu tantorum pro Regno, per eandem Nationem prestitorum servitiorum, sanguinisque effusionis, & familiarum nostrarum perditionis, promiscue accipiendi admittantur. Neque ullus ex nostris cujuscunque Status, & ubicunque degens, in quibuscunque occurrentiis, præ Germano aut Ungaro magis aggravari permittatur; Neque mercatores nostri Nobiles aut ignobiles, ad majorem Germanis & Ungaris exolutionem Tricesimæ, aut Telonii, adstringantur.

Septimo: Quod si contingeret Incolas cujuscunque Loci Nationis nostræ cum Dominis suis Terrestribus Contractus arrendationis inire; ut in iisdem irrevocabiliter conservari debeant: ne tales contractus arrendatitios bona fide innitos ex post, in maximum Incolarum detrimentum, aut revocatos aut eosdem aggravatos experiri debeamus.

Octavo: Ut ad Publicas Regni Ungariæ Diætas, & partium eidem annexarum, Natio quoque nostra vel in personis Prælatorum & Baronum suorum invitetur, Sedemque in illis & vocem habeat; Quemadmodum anterioribus Temporibus quibus needum eas Regiones Turca occupa-

cupaverat, habuisse dignoscuntur; ubi Rasciæ Despotus *inter primarios Sacræ Coronæ Ungariæ Barones censitus*, per Literas proprias Procuratorem constituendi facultatem habuit: *Teste parte 2da Tit. 13. Idemque* Despotus cum viris Ecclesiasticis Banderiatis exercituare, seu Militare tenebatur cum Huszaronibus mille. *Vlad: decr: 3. Art. 22. Anni 1498. ut nullum omnino dubium sit, Stabiles, amplasque eundem Despotum & Nationem suam Rascianam in Ungaria & Sclavonia habuisse posessiones. Extant innumera scriptorum, Historicorumque non Nationalium dumtaxat, sed vicinorum, Austriacorumque (uti Wolff. Laczii, & ejusdem ævi scriptoris Thomæ Ebendorffii) omni exceptione majora monumenta, quod Georgius Rasciæ Despotus Albam suam Civitatem, vulgo Belgrad, communiter Albam Græcam dictam, pro multis aliis Castris, Civitatibus & Oppidis in Sclavonia & Ungaria existentibus, cum Alberto II. Rom. Imperatore, ac Ungariæ Rege, felicis Reminiscentiæ concambiarit; quæ diligens Matthiæ Regis I. Ung. Historicus Anton. Bonfinius inter alia, hæc recenset;* Zalankamen, Bechiem, Kelpen, Vilagosvarum, Tokaium, Munkaczum, Thallian, Regezum, Oppida vero Zattmar Bezermen, Debrezin, Thurvasan, & pleraque alia: Budæ autem Magnificas ædes, quæ Regiæ Loco haberi potuissent. *Eademque Maurus Orbinus Patritius Ragusinus Abbas Melitæ, Joannes item Leunclavius, & plerique alii commemorant. Quin & ipse Albertus Aug. Decr. 6. Art. 35, affirmat;* Quod Despotus Rasciæ Dominia vel Possessiones, Castra, Fortalicia, Civitates, Oppida, & alia Bona, in hoc Regno habuerit & possederit. *Ex his probabile omnino est, quod in similibus Regni Diætis Nationales quoque nostri sedes sitas de charactere & officio eisdem competentes, occupaverint; quod ipsum autem, si aliquo tempore, ob habitam majori ex parte per turcas Ungariæ Possessionem, non observatum fuisset: jam vero cum Populus noster tantorum millium animarum in Ungaria, eidemque annexis partibus, Stabilitus esset: rogamus humillime ut nobis aliunde etiam per se Regnicolis, sedes tum Ecclesiastico, cum Sæculari Statui de comptenti Officii eorundem, in quibuscunque Regni Diætis in perpetuum concedatur, ut eatenus Privilegiis & Juribus nostris, ibidem obveniendis, invigilare valeamus*

Nono: Ut Liberum ubique Religionis nostræ exercitium, adinstar aliarum in Ungaria, Partibusque eidem annexis, Diætaliter resolvatur, & articulariter observandum demandetur permittaturque, ut inter nos Ecclesiasticos & Sæculares, juxta morem nostrum & antiquam consvetudinem Liberam (occurente quotiescunque necessitate) Congregationem instituere & habere valeamus.

Decimo: Ut populus noster vigore Patriæ Legum, utpote Matth: Dec: 5. Art. 3. & 4. Vladis: Decr. 2. Art. ult. & Privilegiorum nostrorum antiqua & articulariter recepta Decimarum immunitate (quæ Decimæ Ecclesiæ & Clero nostro cedere debeant) gaudere possit.

Undecimo: Ut Privilegia nostra, per Divum Mattis Vræ Genitorem Sanctæ recordationis, Nationi nostræ Anno 1690. die 6. Men. Apr. & 21. Aug. per intimam Cancellariam, & per Ungaricam Anno 1690. 11. Decemb. Anno 1691. 20. Aug. & Anno 1695. 4. Mart. per Cameram vero Aulicam 1695. die 10. Septemb. collata, & hisce sub B. C. D. E. F. G. adjacentia, articulariter una cum jam impetrandis insimul, absque omni clausula, non tantum recipiantur, Ue um de puncto in punctum infallibiliter, & sub gravi animadversione Regia, observari demandentur.

Pro quorum omnium benignissimo effectu, intuitu tantorum Nationis nostræ Matti Vræ fideliter & semper constanter præstitorum, & in perpetuum præstandorum servitiorum, demississime imploro, & cum Tota Natione emorior.

Sacræ Cæs. Regiæque Mattis Vræ Humillimus perpetuoque fidelis subditus Isajas Diakovich Metropol. Rascianorum & Coesar. Consiliarius.

IV. In hac ergo Superiore Sclavonia, Orientalium non unitorum dispersæ domus habitationesque sunt, non solum per militarem jurisdictionem, verum & Comitatuum. In Comitatu Crisiensi, Dominiis Montis Claudii, Ludbreg &c. ad 180. domus horum circiter erunt. In Generalatu Varasdinensi quintam circiter partem eorum esse dicunt. Horum curam, uti meminimus *Kostanicensis* Episcopus habet. In *Lepovina* Monachorum Schismaticorum monasterium est. Parochias horum, rescire non potui.

Jurisdictio Regnicolaris.

I. *Regnicolaris* jurisdictionis nomine accipio, corpus quodam Rempublicam exhibens, quod *Status Ordinesque* Regni vocamus. Horum antiquitas in superioribus periodis est demonstrata. Sub Romanis olim, ac in Pannonica Periodo, non solum Breucorum Regnum deductum est; sed & *Respublica Andautonia.* Periodo Sclavorum, *Sclavos* per Seniores, Rectoresque eorum regi, ibi deduximus, adeoque Rempublicam ab iis servatam fuisse consequitur.

Periodo III. idem fuiſſe obſervatum, ſuperiora teſtantur, ubi Congregationes Sclavorum, ſtatuta, variasque diſpoſitiones retulimus. Eadem in IV. Periodo ſervata eſſe ex ſuperioribus, uti & Hiſt. Eccl. Zagr. Par. I. conſtaret. Initiò, corpus hoc fuiſſe videtur Democraticum, ac ita unum, ut nec diviſum in Supanias, ſive Comitatus fuiſſe deducatur. Nec Banorum Sclavoniæ eruere eſt memoriam, niſi poſtquam *Croatæ*, arctâſſent Sclavorum territorium, veteris Liburniæ Japidiæque partes occupando, orasque illas in Supanias dividendo, Banumque conſtituendo; à quorum exemplo, puto *Banos Sclavoniæ* exortos, & poſt hos, veterem Democratiam, in Ariſtocratiam deveniſſe. Corpus Reipublicæ Sclavonicæ, ex Sacerdotibus, Magiſtratibusque conſtitiſſe ex Scriptoribus veterumque chartis deducitur, in quibus Sacerdotum Epiſcoporumque nomina expræſſa legimus. Magiſtratus erant, ut eſſe debent in omni Republica, varii. Cum enim ſaluti Civium conſulatur per Reipublicæ corpus, ſalus autem horum depoſcat varia, diverſos magiſtratus eſſe, neceſſum eſt. Nempe ad ſervandam Rempublicam, *Politicum*; qui *rationem ſtatus* habere debet pro objecto, ſecundum temporum ac ætatis circumſtantias, hinc leges ipſas, ſub ſua habet poteſtate. *Civilem* qui privatis proſpicit, æqui juſtive adminiſtratione, effectuve eorum, quæ Magiſtratus Politicus conſtituit. *Militarem* qui inimicos hoſtesque repellat, propulſet, vindicet Reipublicæ, eandemque extendat, tueatur, defendat. *Æconomicum* qui æconomiam Reipublicæ adminiſtret, conſulatque Civibus, ut cura publica, publicum ſit ærarium, hujusque emolumenta; quin opus ſit pro ſingulis Cives onerare, excogitatis contributionum nominibus: demonſtreturque Civibus, eos non eſſe Reipublicæ Rectores, qui ſua providentia & cura, ærario inferre aliud neſciunt, nec huic providere, quam ſubditorum ſudores, lachrymas, inventaque alia ex aliis novarum contributionum nomina. Ex his Magiſtratibus, conſit Corpus Reipublicæ, Regnique nomen. In noſtra hac Sclavonia, Magiſtratum Politicum, in unum congregati *Status Ordinesque* conſtituere videntur. Sunt autem hi, *Prælati*, ſive Eccleſiaſticus Status, *Magnates*, Nobiles, non ſolum officia gerentes, ſed & cæteri, vigore Nobilitatis, in publicis Comitiis gaudentes ſuffragio. *Milites* ſive horum majores Officiales, qui ad annum uſque 1753. ad Comitia publica comparebant, Liberæ item Regiæque Civitates. *Perceptores*, olimque *Triceſimatores & Publicani*, hoc eſt publicorum onerum incaſſatores, ad Regnicolares Congregationes vocabantur & comparebant. *Bani autem olim Conventus hos publicos* indicebant, in materia publicum concernente, vel ad illud pertinente, modo, proprio nutu; modo Rege mandante vel permittente, pro temporum varietate, & ſtatu Reipublicæ. Jam ſine Regiis Commiſſariis, jam iis præſentibus, Statuum hæ Congregationes erant. *Vocantur Generales*, quod nominati Magiſtratus ad eas comparebant, conſiliisque unà agitatis, leges, ordinationes, diſpoſitiones, etiam ad ſingulos Magiſtratus pertinentes, horumque regulativas, aut rerum ad officia eorum pertinentium, communi mutuoque conſenſu ferebantur. Hæ leges, ut ſpontanea obligatio, & communi conſenſu roboratæ, olim confirmatione non indigebant. Succeſſivè ad earum valorem, obligandique vim, confirmatio eſt præſcripta, uſuque roborata. Porro *Regnicolaris* hujus juriſdictionis, ſive Politici corporis & ſtatus, poſt ennatos Ducatus, jam hæc, jam illa erat ratio capitis, atque *Caput*. Modo fuêre *Sclavoniæ Duces* proprii, Regum etiam titulis illuſtrati, modo *Bani*, atque hi jam unus, jam plures; pro temporum circumſtantiis, Regumque arbitrio. Jam fuêre ad Regis placitum pro tempore; jam diuturniores: modo poteſtatis proventuumque majorum; modo honoris purè, arctiſſimæque poteſtatis, uti horum demonſtraret hiſtoria, ſi quis eam ſcribendam ſuſciperet. A me nihilominus dicta, publicorum Decretorum articuli demonſtrant.

Regnicolaris Juriſdictio, pro temporum ratione, erat æquè latior ampliorque, ſecundum Sclavoniæ in ſuperioribus Periodis memoratam extenſionem, fuit item reſtrictior, pro ſervatæ unionis atque concordiæ, intra membra ſive Magiſtratus ratione. Quorum ſupra ſuis locis æque meminimus. In miſeriam autem degeneravit, dum *Salus publica* Civium, ex privatorum lucris atque avaritia cepit metiri, quod ſub Vladislao II. prope *Principii loco* habitum, in legem conſuetudinariam venerat. Utilium bonarumque litterarum neglectus, opinione mea, malum hoc peperit. Metaphiiſicis paſcebamur nutriebamurque ſiliquis, neque de Republica, ſtudiis Politicis, militaribus, œconomicis, aut jure publico, vel meminiſſe licebat. Hæc ſtudia hæretica eſſe prædicabatur, hac quoque ætate, & ſingulorum memoria. Sufficiebat vulgaris Grammaticæ uſus, ſcire loqui, & contradicere clamareque, in quæſtione ignorati *ſtatus*, ejusdem. Quin a plerisque virtutis precium ac natura, in dolo collocantur, ut multi palam ſemet jactitare non erubeſcant: *quomodo alterum decepi*, ac in ſuis malitiis, ac turpitudinibus glorientur. Hoc emolumenti eſt, ex ſcholaſticorum argutiis. *Homo*, ex creatis rebus, *primum quid eſt*. Agazonem, paſtorem pecorum, Vinicolam ad hæc officia non admittimus, ſi nec agnoſcat equum, non diſtinguat pecudes, vites a ſe nunquam viſas affirmet, hominum au-

autem Rectores, eos esse optimos existimandum prætenditur, qui nunquam dederunt operam disciplinis iis, sine quibus nec homines regi possunt, nec geri Magistratus. Distinguuntur esse leguleum & politicum, quemadmodum privatum a publico. Ast sufficiat mihi, esse Jeremiam; dum in hujus imitatione, mea collocata est conditio. Hæc Regnicolaris jurisdictio, propemodum agonizans, ut resanetur, testantibus actis publicis, anno 1655. credebatur sufficere, si specioso nomine Regnorum, *Dalmatiæ*, *Croatiæ & Sclavoniæ* fulciretur. Datur itaque ad eam Diætam Regni Ablegatis, instructionis puncto altero: *Ut in diplomate novi Regis* (videlicet Leopoldi) *loco partium annexarum, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, nomina inserantur, prout Art. I. Vladisl. anno 1492. habetur.* Erat *Joannes Zakmardy* Proto Notarius hoc tempore, adeo zelans publicum bonum, ut *granario* indigens, hoc sub specie necessarii publico armamentarii, publicis laboratoribus & expensis, sibi extructum fuerit, quo absoluto, ipse in articulum retulit: *Proto-Notario Regni Zakmardii admissum fuit in armamentario per ipsum, ex gratuitis laboratoribus ædificato, frumentum suum, salva munitione Regni, conservare.* Innumera sunt in publicis Regni actis, similis publici boni, jurisdictionisque Regnicolaris exempla, quæ plane Art. 117. anni 1655. vetarentur, ut ideo eodem anno, sed terminata Diæta, Zakmardy sibi providere voluerit. Interim vel per Ablegatos, instructionis præmissæ, punctum propositum non fuerat; vel si fuit, non est exauditum, ut combinaturus inveniet. Quin Articulo X. Confiniorum provisio, Regi cessa est, uti & 73. pluraque cætera. Quæsitum tum *nomen*, anno primum 1687. sunt consecuti, ut Status Regni Sclavoniæ sub titulo & nomine Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ exprimantur. Vide a pag. 398.

II. *Civilis Magistratus*, Justitiæ administrationem respicit. In Sclavonia plures subit classes. Prima est *Banalis Tabula*, quæ in Legibus, Sedes Banalis & Magistratus exprimitur, sic 58. anni 1655. *Banus - - eundem ad Sedem suam tanquam Magistratus peremptorie citari faciat.* &c. Appellantur huc causæ, a foris infrascriptis. Incoantur vero, quæ *fori Octavalis* dicuntur. *Banus* Sedis hujus Præses est, valetque sui loco substituere alterum. Assessores sunt ex statu Magnatum, Cleri, tum Vicebanus, Proto-Notarius, & tres alii per Regem nominandi. *Vicebanus* a Bano nominatur, expiranteque Bani officio in potestate successoris est, vel alium nominare, vel priorem reponere. Proto-Notarius a Statibus eligitur, atque ideo Regni Proto-Notarius vocatur, simul & Banalis, ob conservationem Sigilli Banalis, & quia ex Candidatis a Bano eligeretur. Tres residui Assessores a Rege nominantur.

Tabula alia *Judiciaria* vocatur. Hujus Præses, Assessores, Notarius, a Regia Majestate nominantur. Causæ illæ, quæ ad Tabulas Districtuales in Hungaria pertinent, in hoc foro tractantur. Erecta est per *Carolum VI.* anno 1725.

Tertius Civilis Magistratus, sunt *Comitatus*. Horum jurisdictio, diffusa copiosaque est. Constituunt enim quasi corpus, minoris privatæque Reipublicæ. Hinc statuta quoque intra se condere possunt. Mirum hæc nunquam edi, neque a Regibus, aut Publico statu approbari. Sæpe nihilominus ex incognitis his statutis, feruntur sententiæ etiam gravatoriæ, ac ut olim Proto-Notariorum justitia sita erat in consvetudinum assertionibus; ita nunc sæpe, in liberis Regiisque Civitatibus, Comitatibus, in incognitorum statutorum assertione, fundatur justitia, heu sæpe ex arbitrio! ac erga personam affectu, ut sæpe favens uni statutum, alterum opprimat. Sunt Forum ordinarium, atque revisorium. Revident enim causas, *in partibus* ut ajunt latas, nempe Vice-Comitum, Judicum Nobilium, & Dominalium fororum. Primæ autem Instantiæ forum, sunt in causis lege præscriptis. Hoc Comitatus Forum, olim hic in Sclavonia Sedes *Vice-Banalis* vocabatur, quod Vicebani jam alterutrius, jam utriusque Comitatuum, Crisiensis nempe Zagrabiensisque Supremi Comites, ut putabatur *Nati*, fuerint. Sed anno 1756. dempto Vicebanis hoc officio, *Vicebanalis* Sedes non vocantur, verum *Sedria*, hoc est Sedes Judiciaria Comitatus. Non solum autem in Civilibus causis; verum & vindicativis, vulgo criminalibus, est Comitatuum jurisdictio. Olim in Sclavonia, Sclavonici hi Comitatus, *Congregationes* suas proprias non habebant, hinc nec disponere quidpiam in rebus Politicis poterant, verum quæ ipsis, in publico Statuum Ordinumque Regni Conventu imponebantur, exequendum habuêre. Quare eorundem restaurationes, in Conventu publico Statuum absolvebantur. *Banus* ut vocamus Candidatos proposuit, eligebanturque per Status Vice-Comites, Judices &c. Suos proprios Perceptores non habebant. Comitatuum Zagrabiensis & Crisiensis, unus idemque erat Notarius: sedes *Vicebanalis* sive judiciaria, una. Acta tabullariumque idem. *Varasdinensis* Comitatus, Sedem Judiciariam habuit distinctam, separatumque Notarium; quia & Supremum Comitem a Vicebano alium. Insuper statuta sua, habuit singularia. Supremus Comes ex arbitrio suo, pronunciabat Comitatus Officiales. Vice-Comitum subordinatus alter alteri esse noluit, hinc inscribebant semet ex lubitu, jam Vi-

ce-Comes *Primarius*, jam ſecundarius aut *alter*; illud autem *Subſtitutus* Vice-Comes, non ferebant. Contigit etiam, ut pars Comitatus Campeſtris, diſtincta ſervaret fora, vel conventicula, a parte Montana ſive Zagoriana; his, unus; illis alter præeſſet Vice-Comes, ne alter alteri ſubſtitutus ſubordinatusque videatur. Accidit etiam, ut mutuè, quævis acta, ſtatuta, judicata, alter alterius damnaret, annularetque in ſuo præſidio. Hæc plurimaque alia nunc ſciuntur ab omnibus, ut iſta pro ſecutura ætate atque poſteris à me recenſeantur, cauſa intelligendarum tot tantarumque ſententiarum, actorum item, quæ in ſede *Vicebanali* acta invenientur, in complexu item, memoratorum duorum Comitatuum, aut Vicebani poteſtate; aut in Comitatu Varaſdinenſi, oppoſitorum ſibi actorum, & a ſenſu explicationeque Legali Vice-Comitum alienorum: néve ex ejusmodi ambitioſis quæſtionibus ac animoſitatibus, ſecutura ætas exiſtimet, in præjudicium Sacræ Coronæ jurium, Zagorianum Comitatum, his temporibus fuiſſe diſtinctum a Comitatu Varaſdinenſi.

Anno 1756. ſuæ legali jurisdictioni Comitatus hi ſunt reſtituti. Dati cuivis a Regnante Majeſtate, Supremi Comites, indulta Legalis reſtauratio, Tabullaria ſeparata, Congregationes eorundem particulares incoatæ, poſiti in ſingulo Comitatu Perceptores, data poteſtas in ſuo cuivis circulo, diſponendi ordinandique Politica etiam, Comitatus ſui nomine repræſentandi reſpondendique, ut hinc ſigilla quoque, ſingulus obtinuerit, verbô, ad normam Hungariæ Comitatuum regulati ſunt. Et cum in Regno Hungariæ, *Conſilium Regium Locumtenentiale* eſſet, medio cujus agerent Comitatus, agereturque cum ipſis, æque in Sclavonia anno 1767. die 20. Auguſti inſtitutum eſt, ſub titulo, *Conſilii Regii in Regnis Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ*, cujus Præſes, Banus eſt. Hujus Conſilii tametſi ignota eſſet inſtructio, tanquam Statui publico non communicata, nec cum eodem concertata, ex conſequentibus iſtud, jurisdictionis illius Regnicolaris, quod allatura eſt ſublevamen, ventura demonſtrabunt tempora.

Eſt etiam *Magiſtratus Civicus*, hoc eſt liberarum Regiarumque Civitatum. *Sunt hæ*, Statuum Regni membra, quartusque modò ſtatus. Horum Magiſtratus ſtatuta condit, habetque ex lubitu. Cauſas omnes promiſcuè judicat, leges habet ſpeciales, quæ *Tavernicales* vocantur. Quædam Civitates appellatione ſubſunt Tavernico; quædam *Perſonali Præſentiæ*. In œconomicis ſubſunt Cameræ Aulicæ Hungaricæ. Olim quærebant idonæos pro gerendo Magiſtratu Viros, & ideo florentes fuère. Præter autem hunc *Privilegiatum* Magiſtratum, ſunt quoque alii, ut Nobilium Campi Turopolja, ſuum habens Comitem Terreſtrem & *Aſſeſ*ſores 12. ex quibus unus Notarius eſt, Capitaneus alter, Perceptor, aliisque titulis Communitatis hujus, gaudentes. Suum habent forum & jurisdictionem etiam vindicativam, ſuos Conventus in *Lukavecz*. Appellatur a ſententia Comitis terreſtris, ad Sedriam Comitatus. Per Regales, ad Diætas plane vocantur. Inter Privilegiatos hos Magiſtratus, eſt etiam Epiſcopi Capitulique Zagrabienſis *Judicatus*. Iſte ad Eccleſiæ Zagrabienſis ſubditos extenditur. Epiſcopus duos ſervat, ille, qui Epiſcopales audit homines *Vicarius temporaneus*; qui vero Abbatiales, *Comes Curialis* vocatur. Pendet ab Epiſcopi nutu & electione. Convocatos quos volunt habent, Bonorum proviſores, inquiſitiones, cæteraque ad judicium neceſſaria peragunt. Habent multa ſpecialia, omnes hi privilegiati Magiſtratus. Conſvetudo & uſus, uti olim Proto-Notariorum teſte art. 6. 1498. radix judiciorum plerumque ſunt. Judicia generalia Szokolodom vocant. Capitulum verò Judici ſuorum, *Comitis Curialis* nomen attribuit. Ab horum ſententiis ad *Curiam Regiam* appellare oportet. Olim quoque fuerat, Nobilium ſeſſionis unius Magiſtratus, ſub Kalnik, Zelinæ &c. ſed jam dudum exſpiravit, ſubſuntque Judicibus Nobilium & Vice-Comitibus. Illi ſub Kalnik, ſingulari gloriantur privilegio, quod videlicet arrogare, adoptareque in nomen atque familiam quosvis ex lubitu valeant, adeoque Nobilitare per fundi poſſeſſorium, ſine conſenſu Regio & ſtatutione, contra Verbőczy doctrinam P. I. ttl. 8. Sunt quoque Magiſtratus quorundam Oppidorum, ut in *Szamobor, Jáſzterbàrſzko, Petrovinæ, Dràgànich &c.* Qui ſigilla propria ex Privilegiis habent, territoria ſua, ſuosque Magiſtratus. Ab horum ſententiis, ex ſucceſſivis contractibus, plerumque ad fora dominalia appellatur. Denique quisvis poſſeſſionatus Nobilis, reſpectu ſubditorum cenſualiſtarumque ſuorum, *Màgiſtràtus eſt*, ob forum Dominale. De hujus fori origine, ſi quis Juriſtarum ſcribere dignaretur, inutile opus non eſſet. Werböczius p. 3. tt. 25. in conſvetudine Regni dudum approbata iſtud radicavit, dans ſive atteſtans, cauſas plane ſacras, ſpiritualisque fori, in tribunali hoc judicari; appellari dein ad forum Eccleſiaſticum. Hoc an ex Canone quopiam, vel Papæ alicujus privilegio, aut Regio placeto promanet, non exprimit; ſi nihilominus, in dominali foro, cauſæ Eccleſiaſticæ cognoſci judicarique poſſunt, mirari nemo debet, de tot latis legibus, diſciplinam Eccleſiaſticam regulantibus, in legum corpore. Interim de dominali foro, quod ſit legale judicium? art. 22. anni 1647 declarat & docet.

Jura-

Jurisdictio in Sclavonia Superiore militaris.

III. *Magistratus Militaris.* Magistratum hunc antiquissimum in Regno Sclavoniæ esse, demonstrant suis locis relata superius. Hodie duplex est, consistens videlicet, in *Generalatus* dicti *Varasdinensis* jurisdictione ac territorio, & *Banalibus* ut vocamus *Confiniis*. Notandum porro generatim est. I. Distingui in quibusvis his confiniis, *Personale* militiæ servitium seu militaria, a *territorialibus*. Personæ militiæ adscriptæ a suis dependent officialibus, ut in quavis regulata Legione, subsunt auditoriali judicio, appellationibus consuetis. In *territorialibus* verò, varius ab olim usus erat. Condam a castrorum Comitibus horumque Castellanis dependebant, ita ut Comites hi & Castellani, Regnicolaris jurisdictionis pars & membra statuum fuerint, ad Regni comitia comparere obligati, ac una cum cœteris Statibus pro Principis servitio, bonoqne publico consulebant, eratque intra Confiniarios & Regnicolares hac ratione unio, atque mutua invicem subsidia dabantur. Judicia de his territorialibus, secundum legem Sacræ Coronæ absolvebantur. Succeslive mutatis officiorum appellationibus, & pro castrorum Comitibus, succedente *Generalium* nomenclatura, à *Generalibus* regebantur quoad territorialia, quin & militaria. Habebant Generales, quorundam districtuum Commendantes sibi subordinatos, videlicet Capronczæ, *Crisii*, *ad S. Georgium* vulgo *Gyurgyovecz*, *Ivanichii*, *Petrinæ*, *Chasmæ*. *Generales* tamen absoluta prope potestate utebantur; nam minora conferebant officia, donabant pro lubitu vendebantque territoria, immunitabant quos libuit, occupabant vicinorum loca, taliaque certo tempore ut confiniis vel præsidio necessaria prædicando, possidebant, vendebant deinde, aut suum, sibique ut dicebant *culinare*, ab exemplo art. 21. anni 1500. & 14 anni 1517, reddebant, hæc vel immunitando, vel legando, vendendo, quasi proprietaria. Vitæ dabant gratias, verbo cuncta ex arbitrio ordinabant. II. Posteaquam *Generales* ex Illustrioribus fuissent familiis, præcipue ob illam, quæ erat a Serenissimis olim, *Carolo*, *Mathia*, *Maximiliano*, *Ferdinando II.* dependentiam, Congregationes Regni Sclavoniæ, prioremque illum unionis nexum, deprecari inceperunt, causà potissimum *Præsidii.* Cum enim Sclavoniæ Banus, *Præses* publicorum ejusmodi commitiorum esset, videbatur auctoritati eorum derogare, si sub Bani starent præsidio. Quare congregationes has, vel negligebant; vel minores quospiam submisère, qui concludere nil poterant; vel demum si gravior ursisset necessitas, sive reparandorum Præsidiorum, sive resistendi excursionibus Turcarum, ut *Comissarii Regii* aderant. Qua re, animis irritatis, in separationem ab utrinque itum est, ut demum distincta corpora, Magistratusque non uniti evaserint. Quin in territorialibus Confiniorum, leges Regni municipales negligi ab Officialibus militaribus occeperunt, & quævis ex arbitrio, per varia decreta constitui deliberarique; hæc ipsa decreta cassari, rejici pro lubitu, non solum a successoribus in officio, verum ab ipsis decreta subscribentibus, ut art. 56 An. 1647 statutum fuerit: jus & justitiam in Sclavonicis Confiniis administrari debere. Quamvis porro, ad medendum tot injuriis *Auditores* introducti fuerint, hi ipsi nihilominus, municipales leges seposuerunt, ut in comixtione, Jurisdictionis, territorii, legum, subordinationis Dicasteriis diversis, consequi necessum sit intra partes, discordias. Carolus VI. per Serenissimum Principem Saxoniæ *Josephum Fridericum ab Hildburghausen*, post anni 1734 Generalatus Varasdinensis tumultum, in eodem Generalatu incoavit Confiniorum Sclavoniæ Croatiæque, ut ajunt reformationem. Abusus anteriores sublati sunt, Officiales militares introducti; Confinia in Legiones partita, Legiones in centurias, verbô *Militare Personale* officium, instar regulatarum ut vocant legionum, dispositum ordinatumque. *Territorialis* autem administratio, a lubitu Generalium subtracta, *Culinaria* ut vocabant, illorum, pro *Invalidis* conversa, ac quævis optimè fuère disposita, & Consilio Aulæ Bellico subjecta. Profecto cura industriaque sua, memoratus Serenissimus Princeps, æternum memoranda posuit servitia, Regi atque Patriæ. *Regi*, ob redditum tot, tantumque utilium militum numerum, habendumque è terris suis servitium, quo carebat antea, dum confinia messis erant privatorum avaritiæ, ac adversus Turcas unicè, aliquod subsidium: *Patriæ*, non solum ob culturam tot millium hominum, expurgatam barbariem; verum ob tot officia, ad quæ applicari, accomodarique possunt, tanto numero homines, qui quia mererentur a Rege stipendia & exolverentur, Patriæ sic consuluit & prospexit, ut satis efferi nequeat, æternamque meruerit memoriam. Recordamur viventes omnes, quis status erat Sclavoniæ Croatiæque, ante incoatam Confiniorum regulationem? Post hanc, non solum surrexère Civitates, at ruri plane videntur murata ædificia, assurrexère pagi ac oppida, templa, monasteria; expuncta a tot familiis, passiva

earundem debita, æducatio juventutis utilior nobiliorque. Amictus personarum alter, verbô, mutata quævis in commodius meliusque. Auctæ quidem sunt contributiones, ast adaucta & harum media. Publici, privatorumque ratio, in universum mutata in melius. Sed jam de his Sclavoniæ Superioris Confiniis sequentia particulatim refferimus.

1mo. Hodie parte ab una, nomine *Generalatus Varasdinensis*, Confinia hæc considerantur; parte ex altera *Districtu Sihelsburgensi.* Quod Generalatum Varasdinensem attinet, iste appellationem hanc sortitus est, ab anno 1597, quo per Generalem *Herberstein* Varasdinum fuerat occupatum, sedesque Generalis effectum. Sane Generalatus Varasdinensis, nulla ante præfatum annum reperitur ullibi memoria, expost vero, cum in Regni Sclavoniæ actis publicis, rescriptis item Regiis; tum & in Diætalibus Regum Decretis. Quare Appellatio *Generalatus Varasdinensis*, distingui debet a *Confiniis Sclavonicis*, hæc enim esse antiquiora, quin antiquissima, non solum leges municipales, sed tot monumenta evincunt; confinia autem fuisse ad limites cum vicinis sita, ex superioribus clarum est. Rescripta ordinationesque Ferdinandi I a pag. 363. exhibita, evincunt *Caproncensem Capitaneatum.* Hujus antiquitatem firmare volui sequentibus, quæ insuper plurima, a nobis superius memorata confirmarent. Itaque.

„ Nos Stephanus Dei gratia totius Sclavoniæ Croatiæ & Dalmatiæ Dux, memoriæ „ comendamus tenore præsentium significantes, quibus expedit universis. Quod Petrus „ Villicus, Ambrosius Notarius, & Wyth filius Nicolai, Cives nostri de Kaproncza, „ Nostræ Majestatis adeundo præsentiam, nobis declarare curârunt, quod dicta Civitas „ Nostra Kaproncza, sylva pro usu & utilitate Civium & hospitum nostrorum de eadem, „ necessaria plurimum indigeret. Supplicantes exinde Nostram humillime Majestatem: „ ut in hac, ipsos remedio opportuno dignaremur confovere. Nos itaque supplicationibus „ ipsorum Civium & hospitum nostrorum, Ducali benignitate inclinati, duximus ex eadem annuendum: Quod amodo deinceps de lignis Silvarum *Castri Nostri Kukaproncza* pro ædificiorum, domorum, & eorum usibus, nisi venditioni non exposuerint, absque prohibitione & perturbatione quorumlibet Castellanorum Nostrorum, excindendi & recipiendi habeant facultatem, Cives nostri annotati. Propterea Vobis Magistro „ Thomæ, filio Ladislai, Castellano Nostro de Kukaproncza nunc constituto, & *aliis in* „ futurum constituendis, firmo Ducali sub edicto damus in mandatis, quatenus *dictos* Cives & hospites Nostros de dicta Kaproncza, ratione usuum, utilitatum, dictarum silvarum ipsius Castri Nostri, perceptionis; molestare agravare, vel aliqualiter perturbare „ non audeatis. Sed easdem silvas Nostras, ipsis Civibus & hospitibus Nostris, modo præmisso ad utendum per Nostram Majestatem datas & concessas, uti, & percipi facere permitatis absque omni exactione aliquali, aliud non facturi in præmissis. Datum Zagrabiæ „ Die Festi Epiphaniarum Domini. Anno ejusdem 1354.

„ II. *Margaretha Dei gratia totius Sclavoniæ Croatiæ & Dalmatiæ Ducissa.* Fideli „ suo Ladislao filio Petri de Kapruncza, nunc constituto & aliis Castellanis pro tempore „ *in eodem Castro* constituendis salutem & gratiam: Præsentaverunt Nobis universitas Civium & hospitum Nostrorum de Kapruncza, quod vos contra libertatem eorum, quam „ Dominus Stephanus Dux, quondam Conthoralis noster ipsis contulisset, ac contra eorum „ consvetudinem, ipsos nimium molestaretis, ita quod silvas & foeneta, quibus prius & „ ex antiquo usi fuerant, uti ipsis non permittatis, eos frequenter prohibendo de eisdem. „ Cum igitur dicta Civitas Kapruncha, ita sicut ipsum Castrum, nostra fore censeretur; „ ob hoc, ipsos, in eorum libertatibus volumus conservare; fidelitati Vræ firmiter & districte præcipiendo mandamus, quatenus dictos Cives & hospites Nostros de Kapruncza „ in eorum libertate, quam ipse Dominus Dux, Dominus noster, ipsis dedit & contulit „ pacifice permittatis: & vos amodo dictam libertatem ipsorum de dictis silvis & fenetis „ prohibere non audeatis, & non præsumatis. Datum Budæ, Feria secunda proxima, post „ Festum S. Georgii Martyris Anno Domini 1355. „ Adest Sigillum (chartæ Autographi, ex quo descripsimus utrumque) parte aversa impræssum, in cæra rubra ovale. Ubi primo orbicularis circulus, ac in eo Monastici Caracteris epigraphe, continens ob vetustatem & atritum lacunas, legitur tantum, *Regnorum Sclavoniæ* - - - Sequitur Circulus alter, ubi ad latus, dextrorsum annulare Sigillum, Sagittam cuspidatam; Sinistrorsum aliud annulare, ramos arboris vel flores exhibens. In medio demum ovale scutum, linea media divisum, ubi dextrorsum duæ fasciæ fluvios refferentes, tum Tasilli, anteriore linea tres, duo posteriore; sinistrorsum vero, primo tasilli, tum infra fasciæ. Utriusque mandati autographa, habentur in Tabullario Civitatis Lib. Reg. Caproncensis, uti & sequentis.

„ III.

„ III. *Nos Wolphardus dictus Kapustaner*, *Castellanus Castri Kuwar* memoriæ com-
„ mendamus tenore præsentium significantes quibus expedit Universis. Quod *Elka* & *Elpua*
„ filia quondam Gregorii villici de *Castro Kuwar* ab una: parte vero ab altera, *Erricus*
„ villicus filius Georgii dicti *Woth* de eadem in nostri præsentia personaliter constituti;
„ Eadem *Elka* in sua, & Georgii mariti sui persona; & *Elpua* consors Errici, filii Lauren-
„ tii, quandam vineam ipsorum dictam *Ohlauchaka*, sitam & habitam in monte *Cameno*
„ existentem ad duos Akones, inter Vineas Thomæ filii Kwvavch Prædialis de Popovth,
„ & filiis quondam Georgii Elpontanii, de consensu & permissione Vicinorum suorum &
„ Commetaneorum simul advocatorum, cum omnibus usibus, utilitatibus & pertinentiis
„ universis, pro 21. *Marcis Denariorum novorum Regalium*, pro tempore curentibus, di-
„ xerunt & confessæ sunt vendidisse, plene depositis habitis & receptis, prælibato Errico
„ villico in perpetuum, suis hæredibus, & posteritatibus suis, vel cuicumque placuerit
„ suæ voluntati jure perpetuo & irrevocabiliter possidendam, tenendam; pariter & haben-
„ dam. Litteræ vero antiquæ, si quæ in processu temporis, per quempiam, contra has
„ præsentes præsentaverit, tales sint cassæ, vanæ, & omnibus Viribus cariturae. Huic au-
„ tem venditioni, seu *victimæ bibicionis* interfuerunt probi viri, videlicet Joannes dictus
„ Crunar - - - „ (nomina testium, quæ omittimus - -) „ jobagiones seu Cives de sub Ca-
„ stro Kuwar, Valentinus filius Jalech, condam villicus de Hermanovczi, Andreas vil-
„ licus de prædicta Lauch, & alii quamplures ibi viciniam habentes. In cujus rei memo-
„ riam, firmitatemque perpetuam, præsentibus, sigillum nostrum duximus appendendum.
„ Datum in dicto Castro Kuwar, Feria V. proxima, videlicet in Dominica Epiphaniarum
„ Domini. Anno Domini 1424. „ Adsunt pendentis Sigilli vestigia in filis albo subnigris,
Littera in Pargameno.

Multa sunt, quæ relata instrumenta, vel docent vel confirmant. Placet quorundam meminisse. I. *Stephani Ducis* Sclavoniæ, prouti etiam *Margarethæ* coniugis suæ, quorum mentio superius pag. 147. &c. Item in Hist. Eccl. Zagr. Par. I. Tom. I. pag. 132. firmari memorias. Qualiter vero Dux, Stephanus, semet *Majestatem* exprimat? non examino. 2. Ex Margarethæ viduæ mandato confirmamur, Ducem Stephanum anni 1355. primis mensibus obiisse. 3. Ex Sigillo Ducissæ, errare convincuntur ii omnes, qui pro Insigniis Regni Croatiæ, tasillos a Regibus Ungariæ Austriacis promanare opinantur, aut scripsere. Si incredulis, intueri & palpare lubet superius descripta, Civitatis Caproncensis archivum adeant, errorem depposituri. 4. Castrorum firmatur vetustas. Ad hæc non solum personas pertinuisse, sed etiam territorialem jurisdictionem habuisse, adeoque moderna confinia, sive dicere mallis Generalatus, antiquitate gaudere. 5. Ætate hac, sive Regis Ludovici I. Castrorum Comites, prout olim fuere, desiisse; fuisseque jam *Castellanos*, dum iisdem mandatur, ne Civibus Caproncensibus sint molesti; ac dum *Wolphardus* Castellanus, litteras expedivit. *Villicos*, quorum isthic mentio, utrum interpræter pro æconomicis officialibus, aut in pagis, plebis senioribus, quos vulgo *Knezios*, ad notitiam nunc viventium appellabant, constituendi destituor fundamento. Explicet, ut cui lubet. 6. Intra populum Castrensem, distinctionem fuisse, nempe Cives, Prædiales, &c. Caproncenses ipsi, Cives Regiæ Majestatis exponuntur, qui deinde, sive Anno 1356. (vide Dipl. pag. 242.) intra *Capitales Regales Civitates* sunt collocati. Ab exemplo hoc fors successive *Carolstadium* Civitate est donatum, quod Civitatis militaris, ut olim Caproncza nomine venit, tametsi necdum sit intra liberas Regiasque Regni Civitates, neque inarticulatum ut vocamus. 7. Castrum *Kuwar* ne putes, esse districtum, cujus mentio in art. 18. anni 1741. Verum fuerat Castrum Sclavoniæ prope Capronczam, uti ex pag. 165. Par. I. Hist. Eccl. Zagr. videre est. An porro *Kuwar* & *Kukaproncza*, sive vetus Caproncza idem sint? aut distincta exstiterint Castra, cum Castrorum non examinemus historiam, missum facio. Demum verba illa *Denariorum novorum Regalium*, demonstrant art. 18. anni 1405. in effectum ivisse, sublatisque in Sclavonia *monetis Papalibus*, Regias fuisse substitutas. Cujus rei, plenam dissertationem, aliis devovemus. Litteris postremis Castellani Wolphardi, firmantur plura legum. *Victima bibicionis*, nunc quoque vulgo *Aldomass* vocatur observaturque. Est autem potus Vini, aut alterius liquoris, in testimonium spontaneæ venditionis ac facti, ut controverti nequeat, sponte deliberateque actum talem intra partes intercessisse. De hujus cæremoniæ origine, usu, exemplo, si cui de moribus gentis hujus scribendi est animus, indaget.

2. Hæc Regni Sclavoniæ confinia, sub Bani jurisdictione, & cum corpore Reipublicæ Regni Sclavoniæ conjuncta extitisse, superiora nostra, (recole si lubet pag. 360.) le-

gesque ipsæ demonstrant. Anno 1546. confinia hæc Ferdinando cessa fuisse, a pag. 363. deductum est, hoc roborantibus art. 10. & 73. anni 1655. Postquam *inferior Sclavonia*, per Regem Ungariæ Leopoldum revindicata a Turcis extitisset, Regni Sclavoniæ Status, supplicare non omisere Leopoldo, pro confiniorum horum, sive Generalatus Varasdinensis, his ex oris translatione, aut hujus (Confiniis Sclavoniæ inferioris & Generalatu Effechinensi firmatis) destructione, cassationeque, motivis ex multiplicibus; quæ ex porrectis precibus non describimus. Qualiter annuerit Leopoldus, *Insinuatum* eatenus Regium demonstrat. Est autem tenoris sequentis.

„ Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Mattis Inclytæ Cancellariæ Hungco Aulicæ præsentibus Amicè Intimandum; Posteaquam modo summe dicta sua Sacrma Cæsarea Reg. Mattas super illa, tam ratione Jurisdictionis Teritorialis, quam & dependentiæ Militaris, nec non Translocationis & respective Cassationis Sclavonicorum atque Petriniensium confiniorum inter Inclytos Regnorum Dalmatiæ, & Sclavoniæ Status, ordines ab una, nec non itidem Inclyta Austriæ Interioris Dicasteria, ab altera partibus, suborta lite, & Controversia rite complananda, primo quidem certam Commissionem suam ad facies locorum (quatenus inibi, mediante oculari Inspectione meram atque veram eorundem confiniorum situationis constitutionem, nec non exacta Inquisitione peragenda, genuinam adductorum gravaminum seriem melius erueret) hinc Clementissime delegasset; Deinde super ejusdem exmissæ Commissionis humillime suppeditata Relatione cæterisque per eatenus cointeressata, & Aulica & Provincialia Dicasterialia, simul atque Status, videlicet Excelsum hoc Cæsareo Regium Consilium Bellico Aulicum, nec non Excelsam Intimam Austriacam Cancellariam itidem Aulicam, prout & Inclyta Interioris Austriæ Intimi & Bellici Consiliorum pariter Aulicorum Gremia, neque minus antelatos Croatiæ, & Styriæ Status Inclytos, pro & contra submissis, & introporrectis Informationibus atque Deductionibus, novam hic Viennæ Commissionem Ministerialem Aulicam instituisset, ac tandem ad ulterius tam scripto, quam oretenus in pleno factam, ab hacce delegata Ministeriali Commissione, omnium, & singulorum secundum acta, & probata Causæ hujus punctorum, circumstantiarum, atque Motivorum uberiorem propositionem, & omnimodam Relationem pro finali Decisione Benigne resolvisset; quatenus.

„ I. Totum & omne Colapim inter & Unnam fluvios situatum Justissimis, ideoque Victricibus crebrius Summe dictæ Mattis Sacrmæ Armis, ab immani Christiani Nominis Hoste Turca, recuperatum territorium cum omnibus, & singulis in eodem reperibilibus modernis atque futuris Inhabitatoribus, & Incolis (quos inter & Stipendiary Milites, qui propriæ commoditatis, & convenientiæ suæ causa, jam dictis in locis ultroneâ sponte suâ degentes, sua domicilia fixerunt, etiam intelligendi, & computandi sunt) quoad proprietatem, & Dominium utile (quatenus illud Fiscale esset, aut fieret) huic Cæsareo Cameræ Aulicæ, verum quoad Jurisdictionalia, & Spiritualia duntaxat Inclyto Croatiæ Regno, & Ejusdem Banali potestati cedere, & resignari, perindeque totum illud (excepto solo pro Confiniis necessario) Neo-Recuperatum Territorium, una cum statim levandis atque cassandis Warasdinensis Generalatus, locis Præsidiariis, & eo pertinentibus Districtibus, ad meram Cæsareo Regiæ Cameræ hujus Aulicæ, Dispositionem omnino transferendum, rite conscribendum, & in Dominia subdividendum sit, quæ nempe Dominia vel divenditione fienda, vel alio quovis meliori modo, in Bonum, atque commodum Summe Titulatæ Sacrmæ suæ Majestatis Regii ærarii convertenda, nihilominus sub collectatione, & Jurisdictione Ejusdem Regni, atque Bani (Salvis tamen quibusve aliis Juribus Regiis, atque Consvetis summis legalibus toties Altefatæ Sacrmæ Matti competentibus per expressum reservatis) ad Contributionem, & præstandorum præstationem cæteris Regnicolis parem, atque Communem proportionaliter attrahentur;

„ Quapropter eum in finem, & omnimodam hujusce benignissimæ resolutionis effectuationem ab Excelsa Cancellaria hacce Aulica, medio Inclytorum Interioris Austriæ Dicasteriorum modernis Commendantibus, cœterisque Warasdinensis, Caproncensis S. Georgii, Csasmensis, Crisiensis, & Petriniensis Præsidiorum officialibus indilate, quidem serio demandandum foret, ut in iisdem partibus degentem populum, directe vel indirecte contra Banale Dominium, quovis modo animare, seu concitare, vel alios eidem contrariandi modos suggerere non ausint, multominus ipsos Inhabitatores aut Incolas ad se suasque partes inducere intendant, quin potius, quod si unus vel plures illorum eo recurrerent, querelas, aut alia peracturi, attunc eundem, vel eosdem a se se abigere, & ad Unum Banum, ejusdemque instantias, simpliciter remittere teneantur. Neque minus supremo Petriniensi Capitaneo firmiter iniungendum esset, quatenus suos Cosztaniczæ existentes stipendiarios Petrinienses, sive quoscunque alios ibidem haberet Milites, abinde mox avocet, seque pariter cum iisdem eductis edu-

cen-

„ cendis, ſtatim inde proripiat, caſu autem, quo vel ipſe, vel ipſi Petrinienſes reſpectu
„ prætenſi iſtius propria Authoritate, & potentia mediante, occupati, & hactenus uſuati
„ Territorii, meliorem, quam Epiſcopales Donationales in ſe continerent titulum, ſe ſe habere,
„ & docere poſſe exiſtimarent, per Conſequens Epiſcopum, & Capitulum eatenus infeſta-
„ re & in Cauſam attrahere volentes, ut tum hujusmodi prætenſa Jura ſua (poſteaquam
„ utraque pars intereſſata ſuperinde ſuos Titulos hic Viennæ coram inſtituta ſic dicta Neo-
„ Acquiſtica Commiſſione Aulica reſpectu Intereſſentiæ Fiſci Regii produxerit) via Juris
„ ordinaria coram Dno Bano tamquam in realibus Actionibus ibidem competente Judi-
„ ce proſequi; Interea vero ab omni ejusdem retentione, propriaque uſuatione, ſeu alia
„ quacunque violentia prorſus abſtinere debeant, ſintque obligati. Præterea ſupra mentio-
„ natis Inclytis Auſtriæ Interioris Dicaſteriis foret imponendum, ut Petrinianos inſtigato-
„ res, ad alia, quoquo poteſt fieri modo remotiora confinia illico transferant, modernos-
„ que viarum ductores & ſignanter quidem illos ſic nominatos Janko Borogovics, Bu-
„ nyan, & Dubrek, ſimul & reliquos omnes officiales ſuperiores (utpote quos impoſterum ſo-
„ lus ipſe Dnus Banus, ad præhabitum nihilominus & ſemper requirrendum Excelſi hu-
„ jus Cæſ. Regii conſilii Aulico-Bellici conſenſum, denominandi, & inibi conſtituendi
„ facultatem haberet) inde mox amoveant, nec ullos præſertim Trans Collapiano-Unna-
„ nos adhibeant, aut inibi diutius commorari patiantur, neforte (prout metuendum eſt)
„ ibidem permanentes, omnis generis fomites, hinc inde ſeminando, inter populum di-
„ ſturbia quædam aut motûs periculoſos excitent. Similiter cum Altæ-Memoratæ ſuæ
„ Matti Sacrmæ relatum exſtitiſſet, certas quaſdam ab Ejusdem Grali Locumtenen-
„ te Principe Ludovico Marchione Badenſi iisdem Walachis impertitas Protectionales Cæſ.
„ Regias, ab iisque Dno Comiti Erdödii conſignatas, nec minus Inventarium Coſtaniczen-
„ ſe, ſimul atque Dnorum Bani, Vice Bani Reverſales præ manibus Inclyti Interio-
„ ris Auſtriæ Conſilii Aulico-Bellici etiamnum ſupervacantes jacere, alibi magis neceſſa-
„ rias, præſertim quia (Coſtaniczam quod concerneret) hocce fortalitium una cum omni-
„ bus prærepetitis Colapim inter, & Unnam adjacentibus, ſicut & Jaſzenovecz, pariter
„ cum eo ſpectantibus confiniariis, cœteriſque locis cis Savano Præſidiariis, iam antea to-
„ ties per ſummetitulatam ſuam Mttem Sacrmam, Banatui Sclavonico benigniſſime collatum
„ atque confiſum eſſet, quæ omnia ſiquidem nunc & in futurum ab hoc Excelſo Cæſ. Re-
„ gio Conſilio Aulico-Bellico dependerent, Eidem quoque prærecenſita quatuor Inſtrumen-
„ ta Litteralia, mox con & aſſignanda fore, determinatum, ac mediante Excelſa intima
„ Cancellaria Auſtriaca Aulica, crebrius dictæ Interioris Auſtriæ Bellico itidem Aulico Con-
„ ſilio efficaciter ordinandum eſſet, perindeque.

„ II. Quod non ſolum ipſe Generalatus Waraſdinenſis, & Præſidia S. Georgii, &
„ Ivanicſienſe, ſed etiam Capronceuſe, Cſaſmenſe, Criſienſe, & Petrinienſe, adeoque in
„ differenter omnes Commandæ Waraſdinenſes cum integro ſuperiore ſtatu Ejuſdem mili-
„ tari, quaprimum inde removeri, atque caſſari: è contra autem Gregarii Waraſdinenſes
„ & reliqui milites Præſidiarii, quotquot eorundem neceſſarii, ſe ſeque eò transferre in-
„ tentionati fuerint, præ cæteris ad alia tam conſtituta, quam adhuc conſtituenda exte-
„ riora loca, ſeu præſidia confiniaria ex beneplacito, & diſpoſitione hujus Cæſ. Regii Con-
„ ſilii Aulico-Bellici translocari poſſint, ac debeant. Capronceuſe Fortalitium verò, ſiqui-
„ dem hoc ipſum adhuc in bono defenſionis ſtatu reperiatur, quaſi in Sclavonici illius
„ Territorii meditullio ſituatum, pro aliquo receptaculo, vel patriæ iſtius Aſyllo etiam-
„ num in ſtatu quo, ſed tamen ſub Gubernio, Commanda, atque Juriſdictione Dñorum
„ Bani, & Vice-Bani, totiusque illius Sclavoniæ, Regni, ſed & cum ſuprema hujus
„ Excelſi Cæſ. Regii Conſilii Bellici directione, omninò conſervetur, & quia,

„ Sæpementionata illa exteriora loca Confiniaria, Territoriali a juriſdictione haud be-
„ ne ſeparari quirent, ipſa Præſidia in futurum Banalia pariter cum omni per Incly-
„ tum Regnum, atque Dnum Banum inibi collocata, atque ſtipendiata, ſeu Generalatu
„ Waraſdinenſi juxta crebro mentionati hujus Conſilii Aulico Bellici, diſpoſitionem pro
„ exigentia rerum, forſan adhuc extrahenda, atque deſumenda uberiore militia, nec non
„ cæteris Diſtrictuum eorundem inhabitatoribus, ac incolis, ipſoque territorio ſignan-
„ ter & cunctis in ſupra fato Waraſdinienſi quondam Generalatu adjacentibus locis, mo-
„ dalitate prærecenſita Regni Juriſdictioni, ac Gubernio conſtanter incorporentur, adeoque
„ & hæc, & hæc & reliqua Collapim inter, & Unnam fluvios ſituata Confiniaria æque
„ ac cætera omnia, & ſingula in toties memorato prius Generalatu Waraſdinenſi reſidua
„ loca, ex iisdem Principiis & Cauſis Eidem Banatui conſtanter, imperturbate ſubjaceant.
„ In militaribus autem quoad ſupremam Directionem prædictus Comes Banus cum ſuis ſub-

uuuuu 2 „ al-

„ alternis ab Excelso hoc Cæsareo Regio Consilio Aulico Bellico plane dependeant, un-„ de Benignissimas sæpius Altissime depredicatæ suæ Sacratissimæ Cæsareo Regiæ Maje-„ statis Resolutiones, & Ordines obsequenter accipiant, & exequantur.

„ Quod ipsum prælibatæ Inclytæ Cancellariæ Regiæ Hungarico Aulicæ, ad notitiam, „ & dirrectionem suam, eumque simul in finem præsentibus Amice insinuandum erat, „ quatenus superinde quoad passus; Regio Politicam, atque Provincialem Jurisdictionem, „ atque Gubernium concernentes, ad loca debita congruas Expeditiones emanari facere non „ gravetur. Cui in Reliquo Camera Aulica ad exhibenda quævis Humanitatis officia sem-„ per prompta & addicta manet. Ex Comiss. deleg. Ministeriali Aul. Viennæ 6. Junii „ Anno 1703. Francisc. Joseph. a Thia m. pr. „

Relata mox benignissima Resolutio Regia, sive ob motus Rakoczianos, subsecutumque cum Turcis sub Carolo bellum, sive ex altioribus reflexionibus aliis, in effectum non venit. Quinimo confinia hæc Sclavonica, sive Generalatus Varasdinensis, per successivam regulationem, & sui extensionem firmata videntur.

3. Hodie in Legiones duas Generalatus iste divisus est. Altera vocatur Crisiensis, S. Georgii altera. Quævis constat 4000. Viris, seu militiæ adscriptis, suisque officialibus. Sunt quidam, etiam equestres, ultra pedestrium numerum. Supremus Generalatus Præfectus, ab anno 1597. sedem habuit Varasdini, quæ dein Capronczam erat translata. Postquam anno 1756. *Bellovarinum* erigi incoásset, suprema administratio, consequenter Generales, cœterique ut vocant stabales, Bellovarinum concessêre. Limites memorati Generalatus, venirent recensendi; verum cum de his constituendis, ab anno jam 1764 per repetitas Commissiones ageretur, nec essent publicati, hos omittere mallo, quam manifestandi erroris argui. Nunc dicere aliud nequeo, ac Generalatum hunc, respective Inferioris Sclavoniæ Comitatuum, respective confiniorum illorum limite, ab Oriente terminari. A meridie vero & Occidente Comitatus Crisiensis limite, a Septemtrione Dravo. Porro cum mixta essent quædam territoria, intra has jurisdictiones; limites determinari, per Commissiones Regias procurantur. Nominatiora tandem loca, Generalatus hujus sunt, Præsidium *Caproncza*, *Gyurgyevecz*, *Dernje*, *Chasma*, *Virje*, *Præsidium Jvanich*, aliud ab Episcopali curia, *Pitomacha*, *Cimarcha*, *Kloster*, *Racsa* ubi numi & monetæ veteres Regni Sclavoniæ solent inveniri, distingviturque ab illa Ratcsa, quæ est in inferiore Sclavonia. *Bellovarinum*, *Czirkveno* &c. &c.

4. Pars alia confiniorum Sclavoniæ superioris, Districtus Sihelsburgensis vulgo *Sunberg* est. Pars hæc montosa est, habetque ab occidente vicinam nunc sibi Carnioliam, & cum advicinaretur Confiniis Croaticis, sive Generalatui hodie dicto Carolstadiensi, districtus iste, Generalatui huic est annexus, militesque ab eodem dependent. Cœterum Castrum districtumve *Sunberg* ad Regnum Sclavoniæ, consequenter Sacram Regni Hungariæ Coronam pertinere, Par. I. Hist. Eccl. Zagr. a pag. 25. deduximus. Sed insuper Tabulæ concordiæ intra Fridericum & Maximilianum cum Vladislao II. Rege Ungariæ anni 1491, apud Illus. Doctissimumque D. Adamum Kollar in auctario Diplom. Ursini Vellii pag. 253. Nro. 30. hoc ipsum demonstrant, ubi: *ipse Rex Wladislaus infra annum -- de quinque millibus florenorum inscriptis ipsi Domini Thobiæ* (de Thschernohora, seu de monte nigro) *per ipsum Mathiam Regem super Castro Sonberg - - - Solvat.* Sane si Castrum hoc, ad S. Regni Coronam non pertineret, nec Mathias Rex, hoc inscripsisset Thobiæ, neque Fridericus cum Maximiliano, in iis controversiis, obligassent Vladislaum, ad illa solvenda millia. Quin *Chernomel* a fato Montis nigri Thobia, nomen accepisse, credere nil prohibet. Successive ob Turcarum motus (de quibus supra) & partium illarum depopulationes, locis illis desertis redditis, populus Rascianus partim ex Bosnia fugiens, partim vero Segnia, sive illi celebres Morlachi, deserta illa incoluere, amplectendo Ritum Græcum unitorum. Hic populus, partim svasu Franciscanorum (vide pag. 420.) partim ut libere per Carnioliam Stiriamque salem, cujus cambio potissimum viveret, pro frumento aliisque commutare valeat, quædam privilegia a vicinis Provinciis obtinuit. Hæc attamen cassata annulataque esse, art. 40. anni 1635. pluresque cœteri evincerent, Et nominatim de Sombergensibus 52. anni 1647. &c. Sed tametsi cassata non haberentur; limitibus & territorio Sclavoniæ, consequenter juri Sacræ Coronæ obesse nequeunt, ab exemplo Venetorum, Ragusæorumque &c. qui, sine præjudicio suorum limitum, habent ab Imp. Constantinopolitano Privilegia, liberioris commercii; Quin Græci, Ottomani &c. quamvis subditi alieni, per Hungariam Sclavoniamque sive ex publicis fœderibus, sive ex elargitis a Regibus nostris privilegiis, pagos, Oppida civitates circumeunt variis quæsturis: per hæc nihilominus, limitibus Regnorum Provinciarumque decidendis, fundamentum non sunt. Quare videtur incredibile in Commissione Regia Carolstadiensi, anni 1767, dum populus iste exponeret, per Tricesi-

ma:

matores se taxari haberique, ut extraneum a Sacra Regni Corona, & huic nullatenus subjectum, decisum haberi. Ob aliquod grossorum vectigal majus, eos, partem membrumque esse Carnioliæ, haud autem Sclavoniæ Sacræque Coronæ, consideratione Privilegiorum illorum, ex Provincia Styriæ acceptorum. Incredibile inquam istud mihi videri, tum relatorum consideratione, cum etiam quod Commissio illa, limitanea intra Sacram Regni Hungariæ Coronam, hujusque jura decidenda, cum Vicinis Provinciis haud fuerit; Neque fine isto, sive ex Sclavonia, sive e Vicinis Provinciis, quispiam adfuerit. Prætcrea Articulo 16. anni 1765. per Regnantem Mattem Diætaliter, Commissio Regia & Commissarii distincti, ad limites cum Vicinis Provinciis decidendos, denominati haberentur. Si nihilominus audita decisio, fidei opinionique meæ adversaretur, fuissetque secuta, excessu Tricesimatorum summo, quia juribus Sacræ Coronæ præjudicante, lucro Cameræ Aulicæ Hungaricæ, ob miseriam Sumbergensium exiguo, controversiæ, futurarumque repræsentationum, decisio talis fomes futurus, a me creditur.

IV. *Magistratus æconomicus.* Pertinere hunc ad regulatæ Reipublicæ rationem, admittendum a peritis censeo. Hujus attamen curam, quæ *publicum corpusque Reipublicæ Sclavoniæ* respiceret, nullam comperio in diplomatibus, instrumentis, actis publicis, MSS. usque ad finem Sæculi evoluti XVII. Tum *ad exolvendum armorum jus*, in confiniis nunc Regni Banalibus, sub publica cura, ratio æconomiæ videtur fuisse instituta; non solum assumptione fodinarum Samoboriensium, at melis cæræ vini, uti ex rationibus *Joannis Baronis a Mollnstern* supremi Regni perceptoris de anno 1697 viderem; in Lucro item panni, ob vestitos olim, sic dictos *Haramias*, sive milites præsidiorum ex partibus Regni conductitios. Magistratus hujus æconomici ad annum 1697. erectio, cum instructione in actis publicis Regni est. Præses fuerat *Baro Stephanus Csikulinii*, Consiliarii: Præpos. *Zagr. Paulus Cheskovich*, Protonot. Regni *Georg Plemich*, Vice-Comites *Chernkoczi & Illiassich.* Item *Mathias Patachich & Joannes Domjanich.* Post hos Secretarius, ac perceptor Ludovicus Bedekovich, Salaria horum ordinaria, fuere annua sex prope mill. floren. ac insuper promissum singulis *gratiale*. Singulare est instructionis punctum 4. quod nempe, impositionem quanti contributionalis *politice* habeant. Ast æconomia hæc diuturna non fuerat, variaque publico, successive causavit incommoda, præcipue in fodinis Szamoboriensibus. Ratio itaque tota æconomica, constitit *in Cassa* ut vocamus. Hujus vero ratio, sive introitus *ex fumis*, sive portis, Fumorum autem ex Dicis, dicationibusque; ut ideo etiam Fumalis pecunia, sæpe exprimeretur. Hæc fumalis pecunia, ad Cassam Regni Sclavoniæ quod pertinuerit, Regnoque cessa sit, constat ex pag. 302. Item sub Ferdinando I. ex pag. 361. Quin a moderna Regnante ut art. 54. 1741. Ex hac publica Regni cassa, solvuntur Officiales Politici omnes, tam administrandæ aliis Justitiæ, quam & Comitatus. Ante regulationem Confiniorum Banalium, solvebantur æque Militares in iis Confiniis officiales ac Haramiæ. Ab anno autem 1750. in subsidium exolutionis eorum officialium certa solvitur annue Summa pecuniaria. Pertinent ad Cassam hanc 1. Fumales, sive Contributionis pecuniæ. 2. Media Tricesima, ex tot numero legibus. 3. emolumenta Confiniorum Banalium, hoc est utilitas e Sylvis, harumque dum evenit glandinatione, ex locorum illorum telloniis, navlis Fiscalitatibus terrenorum, aliisque ejusmodi isthic evenientibus, uti & æducillis, variisque ut vocamus exarendationibus. 4. æque Dubicensia emolumenta. 5. occasione vacantis cujuspiam Politici officii, rata intermedia, ad Successoris denominationem. 6, Taxæ a publicatione Armalium litterarum.

Officialatus muneris hujus sunt: cassæ Regni exactor, sive Perceptor, qui olim dicas ex singulis comitatibus incassabat. Plures aliquando fuisse, Acta Regni & articuli Diætales docent. Hodie regulatis Comitatibus, singulo suus Perceptor est, incassatque Dicas sui Comitatus, exolvendo etiam Magistratuales Comitatus. Illud quod Tabularum Assessoribus, & quibusdam aliis dandum esset, prouti etiam summam illam, pro Banalibus Regni Confiniis debitam, Regni Perceptori assignant, cujus est, cum bellico Commissario rationes inire. Idem Regni Perceptor incassat, è Tricesimis, maritimisque partibus ex contractu obvenientia. Recipit prædicta Confiniorum emolumenta. Porro *Dubicensia* colligit Canonicus ille, qui Dubiczæ est Commendans & Vice Colonellus, Banoque ipsi, rationem suum substernit. Qui vero residuorum in Confiniis locorum ac districtuum, *Commissarius Regni* vocatur, datque Regno rationes.

Olim, meaque ac tot aliorum memoria, erat *Supremus Tricesimarum Administrator.* Iste cum capitalium Tricesimarum exactoribus & Administris, ad Regni Congregationes Generales comparere obligabatur. Vectigalia in his substernere, publicationi acceptationique.

que. Ordinationibus, quemadmodum in Diætis, Regni obedire, de Excessibus respondere. Neque ullam ut ajunt filialem Tricesimam, sine Statuum consensu erigere poterat. Hinc *taxationes* rerum, lege præscriptæ, institui, suumque effectum sortiri poterant. Nunc a morte *Francisci Suvich*, supremo administratore, nullo succedente, nec Vectigalia sciuntur; neque ob continuam horum variationem, *taxæ* rebus constitui possunt; haud sine pauperum, & publici, legumque ipsarum præjudicio. Sunt autem in superiore hac Sclavonia, Regiarum Tricesimarum loca, hodie sequentia, videlicet: *Zagrabiæ*, habens filialem in *Odra*. *Varasdini* cujus filiales in Vinicza & Dobrava. *Klanjeczii*, subsunt filiales in Bratikovecz & Kraljevecz. *Crapinæ*, *Berdoviczii*, *Szamoborini*, *Jaskæ*, quæ capitales vocantur. Dependent nunc directè, a Camera Regia Aulica Posoniensi, adeoque in his est fatæ Cameræ, in Regno hoc Sclavoniæ jurisdictio. Servat eadem, pro causarum eventu, unum, qui Regius Cameralis Fiscalis appellatur, subestque causarum Regalium per Hungariam Directori.

Comitatuum superioris Sclavoniæ descriptio Geographica.

Varasdinensis.

INcipit hic Comitatus hodie, a Dravo; adeoque Hungariæ a Septemtrionali plaga proximus est, ac ab hujus, Szaladiensi Comitatu, Dravo eodem separatur. Deinde infra *Martianecz* Orientem versus deflectendo, per fluvium *Bednja*, a Crisiensi separatur Comitatu; tum a Meridie, a fluvio *Lonya*, Zagrabiensi vicinatur, a quo respective fluvio Krapina, respective vero fluentis aliis dividitur. Ab occidente vero fluvio *Sutla*, separante eum tractu longissimo a Provincia Stiriæ; ac a monte *Maczel*, ab eadem Stiria, separatur per Varasdinensem campum, ad Dravum usque. Dividitur in duas præcipue partes, quarum altera vocatur *Tractus Zagorianus* sive *Zagoria*; altera *pars Campestris*, & a quibusdam *Cis Dravana*. Habet in complexu suo, *districtus* seu *Processus* ut vocant quatuor, videlicet *Zagoriæ superioris*, hoc est Ratkaiszko & Czeszarszko. *Zagoriæ inferioris*, sive Processum Krapinensem. Item in parte Cis Dravana, Processum *Vinicensem*, ac demum *Varasdinensem*. Hæc Comitatus hujus constitutio, uti superius reflleximus, respective a Mathia I Rege, respective a Ferdinando II stat. Fluvii potiores sunt; *Dravus*, *Bednia*, *Plitvicza*, *Krapina*, *Horvatczka*, *Lonja*, minores vero plurimi. Montes nominatiores, *Maczel*, *Ivanchicza*, *Ocsura*, *Taborszko*, *Krapina &c.* Vina celebriora sunt, *Vinicensia & Toplicensia*. Pars Zagoriana abundat lignis, pallisectiis. Habet pascua optima, & fœnilia ampla, atque fertilissima, ut quandoque ter falcari queant. Hinc boves saginare solent, talesque ad vicinas vendere Provincias. Butyrum, mel, præ aliis partibus obtinent. Triticum purius nobiliusque aquirunt, & precio cariori emitur. *Thermæ* in Comitatu hoc sunt triplices, nempe *Krapinenses*, quæ præferri solent. *In Szutinszka* neglectæ, ac demum *Toplicenses* de quarum virtute ac præstantia anno 1709 *Joannes Leopoldus Payer* Phil. & Medicinæ Doctor, edidit dissertationem. Jam potiora singulorum processuum recensenda.

Processus Varasdinensis. Est in eo *Varasdinum* Libera Regiaque Civitas. Vide a pag. 188. Interiori ambitu exigua est, suburbiis amplioribus provisa. Sita est in planitie, ambitque eam fossatum, in quod, Dravum olim immitti potuisse narratur. In Civitate sunt: Parochiale templum, Conventus Franciscanonum, Collegium Jesuitarum, cum scholis ut ajunt humanioribus. Moniales item Ursulinæ. In suburbio PP. Capucini. Erat olim domus Generalis Varasdinensis, quô Capronczam translato, domoque deserta, propeque ruinata, per Regiam recentem Commissionem, fundus ille pro erigenda comitatûs domo, dicitur resignatus. Anno 1767 die 20 Augusti, ob Excellmi Dñi Comitis actualis Bani isthic habitationem, in ea est *Regium in Regnis Dalmatiæ Croatiæ & Sclavoniæ consilium.* Quinimò Regia singulis annis dispensatione ac indultu, estò Banalis Tabula, per memoratas superius Leges, *Zagrabiæ* haberetur affixa, ab anno 1750 Varasdini hactenus erat celebrata. Ad latus Civitatis meridiem versus, est *Arx dicta Varasdinensis*, sua habens valla. Hujus Arcis Familiæ DD. Comitum *ab Erdoedy* hæreditarius est *Capitaneatus*, seniorque de familia, hoc gaudere consuevit. Vigilias arcis ad annum 1768, submissi e Generalatu Varasdinensi milites obibant, curam quoque armamentarii habendo. Pertinent ad arcem suburbanæ domus multæ, ad S. Florianum & circa, vocatæ. Pagi item quidam & territoria, quæ Dominali jurisdictioni subsunt. Civitas ipsa, certa anni die, ex quodam contractu, summam quandam deponere obligatur. Civitatis porrò territorium amplum est, vetusque *Kheene*, nunc Kneginecz, ad eam pertinet. Servat suum Magistratum cum jurisdictione. Incolæ seu hospites, ut plurimum sunt Sclavi. Germani post hos. Exiguo numero quæstores Rasciani, inqui-

inquillini rectius ac incolæ. Comitatui a Castro data videtur appellatio, ex pag. 192. Hinc sedes Congregationesque suas, quin Archivum & carceres, in fata arce servavit.

Ad Dravum occidentem versus, muratum Castellum *Steffanecz* est, spectans ad Viduam Nob. Antonii olim Bedekovich, ubi colligitur herba quædam, vulgo *Voihcs*, purgandis ligneis vasis idonea, stanneis item &c. hæcque ab incolis vendi solet, ducique per nundinas. Sequuntur Castri *Mellen* diruti appertinentiæ, intra congenerationales divisæ, ubi *Vidovecz* Castellum D. Comitis Francisci Patachich. *Sent-illia* &c. Parte vero ex alia, sunt murata egregiaque Castella *Ivanecz*, ubi olim ferreas mineras cultas narrant. *Czerje*, vetus denique *Castrum Bela*, quæ DD. Comitum Erdöedy sunt. Anno 1754 cum partes has lustrâssem, in *Bela* reperiri lapides preciosiores, refferebant. *Toplicza* Capituli Zagrabiensis arx murata & dominium, ubi *Thermæ* dictæ Toplicenses, frequentioresque nundinæ. *Castrum* vetus *Martianecz* vocatum, cujus pag. 35 meminimus. Castellum denique muratum *Szent-Ersebeth*, pluresque Nobilium Curiæ & diversorum veterum castrorum appertinentiæ. Qui pagorum Dravo sunt viciniores, ex *aurilotura* etiam adjuvantur.

Processus Vinicensis sequitur. Est submontanus, ac ab occidente Stiriæ advicinatur. Ex Varasdinensi campo spectatus, jucundissimum præbet conspectum, ob tot muratas curias, quibus ambitur. Olim *Vinicza* Castrum erat. In Parochiali templo, plures vidi inscriptiones. Pagus *Babinecz* quod vetus *Anicium* putatur, plures hactenus suppeditavit antiquitates. Loca celebriora sunt: Castellum *Krisovlian* prope Dravum, Nobil. D. Pauli Bakich, *Komar* & *Zelendvor* ad Familiam DD. Comitum Draskovich spectantia. *Mariassevcz* vulgo Marussevecz arx murata cinctaque profundiore fossato, possidetur nunc a Nob. D. *Georgio Petkovich*. Est ibi vicinum Castellum *Csalinecz*. Sequitur arx Nobilis, DD. Comitum Draskovich, *Klenovnick*; ubi repositas eoque latas, veteres inscriptiones plures videre est. Tum est *Lepoglava* Eremitarum a S. Paulo vocatorum nobile Monasterium cum templo, Princeps Provinciæ eorum Croaticæ habetur. Arx *Trakostein*, a qua *Prædicatum* habet Familia Comitum Draskovich. Est hic piscina quædam ampla, & fornax vitriaria. In Processu hoc, sunt plures Nobilium, Magnatumque Curiæ, quas omittimus.

Processus Zagorianus inferior: sive Krapinensis, memorabiliora continet. Castrum vetus *Mellen*, nunc desertum. Castella *Zajezda*, a quo Prædicatum Familiæ DD. Comitum Patachich, possideturque a Comite Joanne. *Gothâlovecz*, ubi fluvius Krapina suam habet originem. *Bellecz* dicuntur hic pulveres Pyrii olim facti. *Castrum Konschina*, ubi veteris fortificationis vestigia. *Ostercz* vetus dirutumque Castrum, intra tot divisum. Pertinet ad istud *Zlatar Velleskovecz* &c. Sequitur *Lobor*, olim ut narratur Templariorum, nunc Comitis Josephi Keglevich, ubi album nigrumque marmor comperiri dicitur. In monte est quædam planities, proceritate urticarum memorabilis. Sunt item murata Castella plurima, diversarum familiarum, uti *Szveti Kris*, seu sanctæ Crucis, *Mirkovecz*, *Kumor*, a quo Prædicatum Familiæ Bedekovich, *Orahovicza* &c. Castrum cum oppido *Krapina*. Hinc scribunt quidam, *Lehum*, *Chehumve* egressos Regna Bohemiæ, Poloniæque condidisse. Castrum nunc pertinet ad Comitem *Julium Keglevich*, ubi nobile celarium ex petra excisum. In Oppido est Conventus Patrum Franciscanorum, Provinciæ Sclavonicæ S.Ladislai. Oppidanus Magistratus, ex quodam ut ajunt contractu, dependet a foro Dominali.

Processus Zagorianus superior, potissimum constat castris veteribus, *Kostel*, *Czeszarvar*, *Thabor*. Priora duo deserta sunt. In dominio Pertinentiisque Kostel, Castella minora plura sunt, præcipua habentur: *Besanczi*, *Dubrava*, *Goricza*, *Szvedrosje*, &c. sunt hic Thermæ illæ Krapinenses vocatæ, vulgo *Toplicza*. Castrum Dominiumque *Czeszarvar* DD. Comitum ab Erdoedy, nunc desertum, Castellum principalius habet *Novidvor*. Tum est Oppidum *Klaniecz*, ubi frequentes nundinæ, Regia Tricesima, & Conventus Franciscanorum reformatorum, Provinciæ Croatiæ Carnioliæ. *Razvoi* ad amnem Sutla, *Herpenja*, cœteræque plurimæ Curiæ, Familiarum Nobilium. *Thabor* alias Taborszko, D. Comitis *Josephi a Ratkay*, nunc etiam conservatur. Dividitur in majus minusque *Thabor*, ubi Castellum. Est quoque muratum amplumve Castellum a fluvio *Horvatczka* vocatum. Item *Millan*, plurimæque Nobilium curiæ, quas omittimus. Memoratum superius: amplissimum olim distinctumve fuisse, Zagoriæ Comitatum, fuisseque distinctum, ob suas prærogativas. Sed hic, moderna describentes, antiqua non recensemus. Quare

Comitatus Crisiensis.

SEptemtrionem versus, separatur Dravo a Comitatu Szaladiensi; ab oriente Confiniis Sclavonicis Generalatus Varasdinensis, & in parte Comitatu Posegano; a meridie respe-

ſive Zagrabienſi Comitatu, reſpective confiniis; ab occidente demum fluvio *lonja*, Comitatuque Zagrabienſi. Denominari a Civitate Criſienſi dicitur.

In Comitatu hoc, Liberæ Regiæque Civitates ſunt, *Criſium* vulgo *Kriſevczi*. Creditur eſſe antiquiſſima Civitas, & locus olim Sclavoniæ Principalis, utpote S. olim Stephani Regis, ac Ladislai. Ego attamen, nulla ejus vidi Privilegia, quæ per Sigismudum audio eſſe renovata confirmataque. Olim ſemet diviſerat, eratque Superior inferiorque, diverſorum Magiſtratuum. Sed poſt plures Diœtales articulos, demum ſub Regina MARIA THERESIA coaluit, uniusque eſt Magiſtratus. Foſſato in ruinam eunte cingitur. Interne præcipua ſunt, Conventus Paulinorum, domus Comitatus Criſienſis, ædesque Generalis Militaris, ſeu Legionis dictæ Criſienſis. In Suburbio Conventus elegans Franciſcanorum Provinciæ Sclavonicæ. Deſignatus quoque eſt locus, pro erigendo, Liberalitate Auguſtæ & Apoſtolicæ Reginæ, monaſterio Græci ritus unitorum, cum templo & Scholis. Ad portas Civitatis, vigilias obeunt milites e Sclavonicis Confiniis.

Altera Civitas *Kaproncza eſt*, in planitie, locove opportuno. Habet Præſidium, haud negligendum; in quo Domus Generalis, Parochiale templum, Conventus Franciſcanorum, Domus Magiſtratus Civilis. &c. Extra præſidium, fluvio Caproncza unà vallatum, per ſuburbia domus ſunt Civium. De hac Civitate, & Veteri ejus Caſtro, Superius ſuis locis, fecimus mentionem, plurimaque exſcripſimus, eruditarum notitiarum. Ab utraque memorata Civitate, ad Magiſtrum Tavernicum appellatur.

Erat quoque Liberum Privilegiatumque oppidum *Czirkveno*. Hoc poſt defectum Familiæ Kerecſeni, a Generali *Joſepho Herberſtein* libertatem emerat, Rege Hungariæ conſentiente, tribuenteque privilegium, inſtar Civitatis Zagrabienſis. Sed ob Sylvas, viciniamque Confiniis Sclavonicis, his eſt attributum anno 1768. & a Regni Comitatusque juri dictione cecidit.

Comitatus Criſienſis multis Sæculis cum Zagrabienſi erat conjunctus. Anno 1756. Separati ſunt, datusque Comitatui Supremus Comes, Comes *Joſephus Caſimirus Draskovich de Trakoſtheyn*, Generalis Peditatus, Camerarius &c. Quo mortuo Succeſſerat, Comes *Ludovicus Patachich* de Zajezda, translatus ex Comitatu Verocenſi. At ob ægram valetudinem, ſuumque ſenium, impetravit: ut filius ſuus D. *Comes Joannes Patachich* de Zajezda, Suæ Mattis Apoſt. Camerarius, & tum Tabulæ Judiciariæ Regnor. Dal. Croat. & Sclavoniæ Præſes, in Supremum Comitem reſolveretur. Hunc Genitor ſuus introduxit, reſignando eidem Comitatum, quem provide & prudenter, magna ſui commendatione gubernaret, eidemque præeſſet.

Duos habet *Proceſſus*, Comitatus iſte, videlicet *Capronceuſem* & *Criſienſem*. Proceſſus Capronceſis incoat a Toplica, protenditurque ad Dravum. In eo loca celebriora ſunt: Caſtrum cum Oppido *Ludbreg* de quo Hiſt. Eccl. Zagr. Par. I. pag. 209. *Raſzinya* Caſtrum, cum oppido in loco amœno. Narratur hic, templum SS. Crucis Templariorum fuiſſe olim. Haud multum diſtat, arx vetus *Opoi* dicta, & ruinata. *Bukovecz* Caſtellum muratum, ad quod pertinet poſſeſſio *Szent-Peter*, ubi antiquitates varias nunc et am erui, incolæ 1754. teſtati ſunt. Urbis olim majoris veſtigia in ruderibus Vidi. *Lunkovecz* æque, antiquitatibus variis fertile eſt. Apparent arte facti, amœni colliculi, ad quatuor partes collocati, præſidii inſtar. Incolæ credunt *Attilæ* fuiſſe urbem delitioſam. At quis hoc edoceat? Nobis credibilius eſt fuiſſe iſthic Caſtellum *Lonka*, quod art. 29. anni 1471. demoliendum ſtatuitur. *Kuſzminecz*, *Goricza*, *Szlanje*, *Attak* Legradino proximum, ubi vetus controverſia de limitibus, ob Dravi defluxum. Vide pag. 365. a V. Fluvii in Proceſſu hoc, *Bednia*, *Plitvicza*, *Segovina*. &c.

Proceſſus Criſienſis amplior eſt. In cujus complexu a Bednja fluvio, Caſtrum Vetus dirutumque *Greben*, infra *Remetinecz* ubi Conventus PP. Franciſcanorum. Dein *Huum*, *Cſanievo*, *Kys-Kemlek* vulgo *Reka*, arx antiqua & diruta, in cujus ruderibus, Vidi inſignia, in quibus inferne, parte ex una Faſciæ tres, ex altera flores, qui & ſuperne eſſent, ac ſupra hos, Corona; a qua dependentiæ, plenæ floribus. Supra Coronam Leo erectus, cum vexillo; Litteræ latterales M. L. Hodie *in Reka eſt* Caſtellum muratum, & in Parochiali templo, Inſignia Corvini. Arx *Nagy Kemlek* vulgo Kalnik in altiſſimo monte ſita, & ad hunc collocata. Olim Sigismundi Regis & Barbaræ Reginæ domicilium, ob quod excisum ex petris cubiculum majus, nunc etiam *Kralievſzka Palacha*, ſive Palatium Regium audit. Eſt hic ſubterranea ingens Spelunca, canalis inſtar, cujus extenſio ignota. Intus petræ excavatæ, & immanes deſcenſus. Ad latus, Petra ex mero Silice, hic quoque arcem olim fuiſſe refferunt. In montibus his falcones reperiri ajunt. Parte ex altera montis Kalnik, eſt, mons *Lubell* & pagus *Lubeſchicza*. Caſtellum *Guſcherovecz* muratum eſt.

Mi-

Miholez oppidum Eppi Zagrab. *Glogoncza* Præpoſitura olim, nunc pertinet ad Coll. Jeſuitarum Zagrabienſe, prouti etiam *Tkalecz*. *Opatovecz* olim, Abbatia, Collegii Jeſuitar. Varasdinenſis eſt. *Lourechina* Muratum Ceſtellum, tum *Gradecz*, *Dombro Ivanich* Epiſcopi Zagrabienſis fundationalia Dominia. *Verbovecz* & *Rakovecz* olim Rakonog, hæreditaria Comitis Joannis Patachich dominia. Caſtellum *Biſzag*, penes *Loniam* fluvium, plurimaque loca alia, Curiæ Nobilitares, ut *Raven*, *Preſzeka*, *Velika*, *Dianeſſ*, *Negovecz*, *Novomeſzto* &c. &c. ſunt inſuper Nobiles Unius Seſſionis vocati, plurimi, Prædiales, Libertini. Populus Sclavonicus, Romanique ritus. Sunt quidam pagi etiam Græci Ritus non unitorum, ut Bolſſan, Radoihche, Lukovo, Lipnicza &c. Fluvii in hoc Proceſſu Majores *Lonja*, *Chernecz*, *Glogovniza*, *Chaſma* &c. Kalnicenſia Vina tam rubra, quam & alba palmam obtinent.

Montis Clandii vulgo Moſzlovina diſtrictus, ad hunc Proceſſum Comitatumque pertinet. Olim Jeſzenovecz, pluraque loca, nunc confiniis applicata ad hunc pertinuiſſe Comitatum, monumenta teſtantur. Pertinet diſtrictus iſte, ad Familiam DD. Comitum Erdoedii de Monyorokerek, ſolentque *Montis Claudii*, & Comitatus Varasdinenſis inſcribi *Comites Supremi*. Hoc qualiter? eruere non potui. *Montis Claudii* extitiſſe in Sclavonia Comitatum, diligentiſſime indagens, nec in aliquibus reperi litteris, nec in ullo ſcriptorum. Ad Comitatum Criſienſem, Montem hunc Claudium olim atque hodie pertinere, docent litteræ, uſus tam appellationis cauſarum, quam & Contributionis exolutio. Quare cum iſthic olim Caſtrum extiterit, puto ego hæreditarium eſſe, Familiæ huic Illuſtriſſimæ, & de Rege, ac Patria optime meritæ, Caſtri illius Capitaneatum, conſequenter ſcribendum fore *Arcis Varasdinenſis*, & *Montis Claudii hæreditariis Capitaneis*. Niſi fors ea ratione Comitatus *Montis Claudii* acciperetur, intelligaturque: Sicuti olim Zagrabienſes Epiſcopi, *Dombra*, *Ivanich*, *Garich*, Comitatus ſuos vocabant, haud ex ratione Legalis, uſitatæque Comitatus ſub Sacra Corona acceptationis, verum ex cujusdam obligationis indicio, atque ideo certæ exemptionis ſignificatione: vel, quod mihi veroſimillimum. familia DD. ab Erdoedii, *Comites Montis Claudii* ſunt pro more veteri (ſic Familia DD. *Eſzterhazy Comites perpetui de Frakno* &c.) creati. Succeſſive autem, ex rerum harum, ſtudiorumque neglectu, additum *Supremus Comes* Montis Claudii. Firmantur priora Titulo Comitis Petri Erdoedy pag. 386. *ubi Supremum Comitem* Montis Claudii ſe non inſcribit. Sed quidquid ſit, quo ex fundamento Excelſæ Familiæ Titulus, *Supremi Comitis Montis Claudii* tribuatur, Diſtrictus iſte intra Confinia ſituatus, poſſeſſiones 27. ac in his hoſpites amplius 800. continet. Habet partem Montanam, ac Campeſtrem, populumque Romani, ac Græci ritus non Unitorum. Ex his 70. circiter erunt domus, reliqui ſunt Romano Catholici. Arx moderna elegans quadriangularis eſt, noviterque extructa. Parochiæ in dominio hoc, Catholicorum in *Oſzekovo & Ludina;* Græci ritus non unitorum Orientalium *in Miklovſzka*. Fluvii majores: *Chaſma*, *Jellenſzka*, *Grachenisa*, *Voloder*, alii minores plures. Vinum Montis Claudii eſt celebre. Unde autem hanc obtinuerit denominationem? eſt incertum. Sunt qui authument a *Clavdio Cæſare*, tanquam a loco ſuæ vel Nativitatis vel habitationis, appellationem remanſiſſe. Alii veroſimilius, relatorum pag. 4. hanc appellationem credunt antiquiorem. Undecumque demum ſit arcis locique denominatio, cum partes illas luſtraſſem, ſequentia memorabiliora, in hoc reperi dominio. I. Pagum *Muſztaffina Klada* vocatum, cujus nominis cauſam, hanc mihi pagi hujus incolæ retulerunt: Quod dum locus, ſub Turcico fuiſſet dominio, Diſtrictus & Provinciæ Gubernator, *Muſtaffa* nomine, ibidem ad fluentum, poſt deambulationem in trunco conſidens, per inſidias ex vicino nemore, a juveno quodam, ictu Sclopi occiſus ſit, cujus caſu perteriti Turcæ, *Thomæ Erdöedio Bano*. (vide Hiſt. Zagr. P. I. pag. 280,) arcem tradidiſſent, & in rei memoriam, pago illi nomen hoc eſſe tributum. Refferebant truncum illum, arboris decuſſæ, memoria ſeniorum extitiſſe, annisque evolutis, cauſa pontis, iſthic extructi, eſſe cum radicibus extirpatum amotumque. II. Ad pagum *Hruſzkovicza*, & Rivulum *Podgorſzka*, in agris reperi: Pagi aut oppidi cujusdam amplioris, muratique veſtigia, quin ad vallem, turrim integram, ac eminentem, cum Veſtigiis amplioris conventus ac templi. Incolæ teſtari aliud nequivere, ac ad templi Parochialis Ludinenſis, e fundamentis erectionem, ruinatas eſſe veteres illas ædes & Conventum, & per eos quoque, lapides illos *Ludinam* eſſe translatos. Ex denominatione *Podgorſzka*, Item Benedicti Vinkovich Eppi Zagrabienſis deſcriptione ac notis, oppidum *Podgorſzka* anno 1400. celebre iſthic ſtetiſſe arguo. De Franciſcanorum Conventu teſtatur Vinkovich, & Tabulæ aliæ. An autem Paulinorum quoque monaſterium in oppido illo extiterit? Vocatum ſub

Garich, afferendi careo fundamento. In loco *Perussich* vocato, deserti alicujus monasterii esse Vestigia, relatum accepi. III. Non procul a Podgorszka, est arx nunc diruta *Jellen*, *sive Cervus*, a qua, hujusque proprietate, Gentilitia insignia Familiam Erdoedinam habere volunt. Parte ex altera est arx vetus *Kossuticza* quasi Cerva, quam nunc incolæ *Kosfechka* vocant. *Garich* non multum distat inde, arx olim, nunc diruta in monte, subtus quam Oppidum erat. In *Kuttiniczæ* colliculo instar turris muratam reperi columnam, quæ fueritne Vigiliarum? vel templi? distinguere nequivi. In *Sztrusecz* olim Minszent, Vestigia muratæ sunt Ecclesiæ veteris, cujus lapides translatos esse, ad templi Parochialis in *Oszekovo* ædificium, homines ibi fatebantur. Demum in latere occidentali ad Savum, in Pago *Okole* vocato, reperi fossata ampliora, atque Savi Chasmæque fluviorum deductioni commoda; Latitudo prope ad 50. orgias est, esto nunc luto Cænoque, caricetis item, & arboribus repleta fossata sint. Ex situ loci, credo olim præsidium isthic fuisse, ad tutandas partes transavanas. Okolenses examinati, quia recentius illocati, reffere aliud nequivere, ac locum fossatis cinctum, esse ampliorem, & dum subarrant terras, diversa ferramenta sæpe erui. Latericiarum fornacum in plerisque locis sunt Vestigia. *Campus demum Lonensis* nominatissimus est, quod Copiam det piscium, qui exsiccati, venduntur plane. Si æstas siccior occurrat, fertilis est tam in inseminaturis, quam in pascuis, & foeni collectione. Accolæ putant, ibi urbem olim fuisse, terræ motu absorptam. At situs consideratio, ex soli declivitate, & plurium aquarum inundationibus, naturale esse beneficium apparet.

Comitatus Zagrabiensis.

Amplissimus iste est Comitatus, utpote a fluvio Lonja, ad mare usque Adriaticum hodie protensus. Inæqualis est tam in Longitudine, quam & latitudine. Complectitur continetque in se hodie, partes Trans Colapianas, inquantum sunt jurisdictionis Regnicolaris, adeoque eas Croatiæ partes, quæ Sacræ Coronæ, Regibusque nostris Apostolicis Subsunt. Hinc a fluvio Lonja, ad mare usque Adriaticum, extenditur, hujusque Longitudo, considerata a *Lonja* fluvio & districtu *Huum* vocato: prouti etiam a *Szuvoi*, ubi Lonja a savo recipitur, ad *Segniam* vel *Tersactum*, 30. milliarium erit. Considerata autem a memorato districtu Huum, ad fluvium *Bregane* quo a Carniolia separatur, aut ad *Sutlam*, quo nunc cum Stiria inferiore, ad *Szenkovecz* dividitur, milliarium novem erit. *Latitudo* ob Confinia Croatica, & Banalia maxima est, ad *Thopuszko* usque, & *Sztenichniak*, ubi ad terras & metas Turcarum possessorii attingit. Cœterum a Septemtrione Comitatui Varasdinensi, & respective Crisiensi: Ab oriente Crisiensi Comitatui vicinatur. A meridie confiniis in parte Banalibus in parte fatis Turcicis limitibus, tum Jurisdictione & territorio Generalatus dicti Carolstadiensis, sive Confiniis Croatiæ; ab occidente *Mari Adriatico*, & ex hoc fluvio *Rechina*, *sive Fiumera*, a Carniolia per Colapim, usque ad *Kamenicza*, inde deflectendo per memoratos pag. 407. Sclavoniæ hodiernæ limites, ad fluvium Bregane; abinde per flumen Sutla, æque versus occidentem, Provincia Stiriæ, deflectendoque a *Sutla* ad Septemtrionem a Comitatu Varasdinensi separatur. Comitatus iste septem sat amplos habet Processus, videlicet *Selinensem*, *Zagrabiensem*, *Podgoriensem*, *Transavanum*, *Possavanum*, *Transcolapianum*, & *Maritimum*. Postremi duo ex integro, partium Croatiæ sunt. In Sclavonicis autem Processibus, memorabiliora occurrunt.

Processus Selinensis. Incipit iste, progredienti Varasdino Zagrabiam, a fluvio *Lonja*, jacetque intra Varasdinensis Crisiensisque Comitatus limites. Occurrit primo *Hraschina*, deine *Bedenicza*, *Selina* utraque. Nobilium unius sessionis locus. In loco Selinæ S. Joannis Baptistæ, vulgo *pri Szvetom Ivanu*, locus distractioni opportunus est. Sequitur Selina *Szent-Miklos*, seu ad S. Nicolaum. Ad latus Orientale est, *Szent-Illona*, seu S. Hellena, tum ad meridiem, amplum dominium *Bosako* seu Bosakovina, a templis Parochialibus, *S. Brictii*, & *S. Martini* nuncupata, & quasi divisa. Post hæc possessio Episcopi Zagrab. *Lupoglav*, alias ut volunt olim *Govnek* à paludibus vocata, Lampretarumque ferax. *Prosorje*, *Szella*, & *Kozinschak* huc pertinent. Parte ex alia Szent Miklos, sunt Castellum *Paukovecz*, *Ladomer*, *Bellovar*. Versus Septemtionem Processus hujus, eminentiores montes sunt, Vitibus referti, ac Districtus Veteris olim Castri *Pzer* vocati, hodie *Psarjevo*. Monumenta testantur, fuisse isthic olim *Præposituram SS. Cosmæ & Damiani*, ipsumque Castrum *Pzer* Regale fuisse, Reginarum enim, ac Ducissarum Sclavoniæ, plures reperiuntur litteræ. *Sigismundus Rex*, donationibus suis, providit pluribus, & tam horum quam & illorum sub *Kalnik* Nobilium, munificus auctor. *Marocsa* vulgo Moravche sequitur Castelum vetus & muratum. Bisztricza demum ubi BM. V. M. nobile templum, a de-

devotione fidelium, eo ex remotis locis & Regionibus concurrentium, ac a Deo gratias petitas obtinentium, locus eſt clarior,

Proceſſus Zagrabienſis. Incoat ab occidente a Fluvio *Sutla*, limitibuſque Stiriæ, ubi vetus ruinatumque caſtrum *Szenkovecz*, à Szomſzedvar olim diſtinctum. Eſt diſtrictus *Berdovicenſis* vocatus, ubi caſtellum muratum *Luſnicza*, pluresque Nobilium curiæ. *Puſcha* diſtrictus, ad limites Comitatus à ſeptemtrione Varaſdinenſis, tum *Biſztra* caſtellum Nobile, *Jakovlje* item, *Sztubicza* ſuperior, inferiorque; ubi Caſtella, Primò Arx Sztubicza in ruinam vergens, dein *Oroſzlavje* Caſtellum nobile, *Miketynecz* alias ſuperior Sztubicza, quæ attamen Caſtri *Zomzedvar* vulgo Szuſzed, in amæno loco ſiti, appertinentiæ dicuntur. Porrò *Szuſzed* cis Savum eſt, locuſque oppido aptus. Eſt ibi Sacellum *S. Martini*, ubi Eremiticam vitam S. Martinum duxiſſe, olim fuiſſe creditum, litteræ Abbatis de campo Zagrabienſi, tribus ſæculis antiquiores, recenſent: dum habent: ubi *S. Martinus Eremiticam vitam duxiſſe fertur.* Locus Eremo opportunus eſt, viſiturque nunc etiam congruum convenienſque eremitorio antrum. Nobili dein campo ad Savum uſque, meridiem verſus Proceſſus continuat. In cujus medio, Parochiale templum *Sztenjevecz* vocatum, cujus meminimus pag. 5. Eſt verſus ſeptemtrionem muratum caſtellum *Stanievecz.* Adjacent Prædia canonicalia olim *Brache*, nunc *Vrabche* cum Zaverſsje vulgo Cuſtoſſia, tum territoria reſpectivè Caſtri *Medwe*, ſeu Medwewar olim, nunc *Medved*; reſpective verò Liberæ Regiæque Civitatis Montis Græcenſis Zagrabienſis. *Medwe* arx hodie deſerta, in ruderibus tamen ſuperſtes. Hujus loco, Caſtellum hodie *Szeſztine*, à vini præſtantia, & variis fructibus, fungiſque nominatum. Tum Zagrabienſes montes, ad Capitulum Zagrab. ſpectantes, hujusque per prædia Canonicalia diviſi pagi, cum Parochia iſthic *S. Simonis*, Et infra hanc, Conventus Paulinorum *Rhemetenſis* vid. pag. 424. Dein ſequitur *Chucherje*, Vugra, alias *Vugrovecz* ad Epiſcopum Zagrabienſem pertinens, pluriumque iſthic Prædia. *Planina* olim Præpoſitura vide pag. 416. *Caſſina*, ubi neſcio qua ætate, Caſſandram Civitatem fuiſſe volunt. *Caſſina* ad Capitulum Zagrab. pertinet, eſtque Prædiorum Canonicalium portio. Tandem Sequitur in planitie *Kraljevecz*, cum hujus ad Savum appertinentiis, & pagis intra quos, Pagus *Narth*, *Ivanja Reka*, *Szeſzvethe* alias *Mint-Szent*, *Reſznik*, &c. pagi ſunt nominatiores. Quædam ad communem Capli, per Decanum Capitularem adminiſtrationem ſpectant; quædam habentur diviſa, intra Canonicorum prædia. Sequitur *Campus latus*, vulgo *Sziroko polye*, a diverſis multiſque poſſeſſus. Tum ſequitur *Vicus Latinorum* ſive Epiſcopalis *Civitas*, deinde Capitularis ut à pag. 410. relatum haberetur. Demum *Civitas Libera Regiaque Montis Græcenſis Zagrabienſis.*

Civitas hæc Regia, Sclavoniæ totius Metropolis eſt: olim ſic una erat, ut reliquæ Civitates, inſtar hujus privilegia ſint conſecutæ, fuitque capitalis. Populoſior eſt cœteris, Sacrarium item juris, cum ex citatis ſuperius legibus, fora juſtitiæ adminiſtrandæ, illi affixa ſint, Religionis item, ob Epiſcopalem Cathedram, a qua ampliſſima regitur Diœceſis. Nec deſunt illi, ornata internè externeque ædificia. Eſtque Cuſtos Archivorum, Regni, Tabularum, Comitatus, Civitatis. Præterea in opportuno eſt loco, ad Sclavoniam totam, cum inferioris quoque Sclavoniæ Comitatibus commodior, viciniorque ad eam ſit acceſſus. Ad Croatiam quoque, oraſque maritimas, Confiniis item Regno Banalibus. Vicinis quoque Provinciis, pro communicatione opportunior. Denique ob Savum Calapimve fluvios navigabiles, pro promovendi comertii, commoditate, directione, proviſione, removendiſque obſtaculis vel impedimentis, etiam ob ſecuritatem, cum ſit cis Savum, ſitu naturaque accomoda. Toti Nobilitati ad congreſſus publicos commoda, ut experientia teſte, frequentiſſimæ ſint Zagrabiæ Congregationes Regni, Varaſdini autem concurſu carentes. Si publici ratio, ſi debitum Regi ſervitium à ſingulis promovendum conſiderentur; communis eſt opinio, hæc ſemper Zagrabiâ, citius commodiuſque præſtari. Hinc Reges olim Hungariæ, uti ex periodo III videre eſt, ob hanc cauſam, urbem hanc prætulêre. Memoriæ ejus, quia ſuperioribus Periodis relatæ haberentur, eas non repetimus. Ab incolis vocatur *Zagreb*, à Latinis *Zagrabia*, ab Italis *Sagabria*, à Theutonicis *Agram*. Eſt in jucundo monticulo *Grecs* olim vocato, ex quo Civitas *Montis Græcencis* Zagrabienſis audit. Muris cincta eſt. Proſpectum habet jucundiſſimum, planitiem nempe fertileſque campos verſus meridiem, ad Savum uſque; à quo media diſtat hora. Intra muros in medio fori Parochiale tempum eſt S. Marci. Ad latus unum, Clauſtrum Monialium, ad aliud Jeſuitarum Collegium, ad 3tium Capucinorum Conventus. Domus a potiori ſunt Illuſtrium Nobiliumque Dominorum. Portas majores habet tres, minorem quartam. Et quia Bela IV. Caſtrum Regium in ea collocaſſet, ideo in murorum ſuorum circuitu, turres plures numerat. Eſt inſuper pro juventutis æducatione, Seminarium Frangepanianum à S. Joſepho compellatum. Academia item, ſive Scholæ publicæ,

blicæ, in qua PP. Societatis Jesu, non solum humaniores tradunt scholas, sed Philosophiam, Casuisticam, Canones, & Speculativam scholasticam Theologiam. Philosophiam meus Proavunculus *Nicolaus Dianesevich* Præpos. Zagrab. fundavit. Theologiam *Thomas Augustich* Zagrab. Canonicus. Imper. & Rex *Leopoldus*, Academiæ privilegium est elargitus, gradusque Academicos conferendos concessit. Occasione publicationis Regii Privlegii (uti Acta Regni Anni 1671. hoc acceptatum *Salvis Regni juribus & libertatibus*) Urgebant Jesuitæ, ut Status Ordinesque Regni Sclavoniæ, a Generali illorum orent confirmari Privilegium Regium. Quod quia in Regiæ Mattis præjudicium Status noluissent, Gradus non conferuntur. Extra Civitatis muros, suburbia sunt, *Mandussevecz* vulgo etiam *Harmicza*, ob fori amplitudinem, nobilius est. In his Xenodochium pauperum, sacræ ædes, *Ssmo Salvatori*, pietate fidelium claræ. S.Margarethæ olim templum Parochiale. S. Joannis Nepomuceni. Cives Romano-Catholici omnes, Idioma viget Croaticum. Rasciani, Turcæ, Ragusei, mercari permittuntur. Inter residua erga publicum merita, est, quod antiquissimam habuerit Typographiam. *Ortellius* inter authores quibus usus est, habet: *Hermagoras Crast ab Obenburgo edidit tabulam Peregrinationis D. Pauli; Zagrabiæ 1527, testis Bibliotheca Gesneri.* Sed hæc neglecta destructave successivè fuit. Ritterus misertus patriæ ac publici, hanc restaurare studuit, acceptis a Regno fl. mille. Verum ut ipse scriberet, Clero obsistente progressum non habuit. Per anni 1706 incendium, typus erat dissolutus. Volebant Patres Societ. Jesu, hanc erigere; sed & hos cedere oportuit. Hinc ejus defectus atque miseria, opera mea stiterunt. Anno hoc 1769 Zagrabiense Capitulum, Veteres Canonicos sequi nollens, providit succuritque, ut in ejus territorio Typographia erigeretur, causa publici, ac juventutis, quæ scholasticis libris destitui incepit, ex defectu Typographiæ. Pro carthacea quoque mola, est sollicitum, idem Capitulum.

Processus Possavanus. Amplissimus hic processus, recentius est partitus. Continet nunc partes orasque intra *Lonjam* ad Savum; quin trans Savum etiam ab oriente, metaturque in parte territorio Generalatus Varasdinensis, in parte Comitatu Crisiensi; trans Savum ex inferioribus partibus, Banalibus Regni Confiniis, prouti & trans Colapim iisdem Confiniis meridionali parte, usque ad Glinam; ubi ab occidente, *Processus trans Savanus*, metæ hujus sunt, a Septemtrione Savus. Loca possessionesque in districtu cis Savano plurima *sunt*, celebriora: *Rugvicza*, *Oborovo*, *Precsno*, *Brebrovecz*, *Dubravchak*, ubi via ad Ivanich, locusque commerciali depositorio idoneus, *Zelesno*, *Luka*, *Trebarjevo*, *Martinszka Vesz*, *Mahovo*, *Czetusz*, *Tissina*, *Palaniek*, *Hrasztilnicza*, *Galdovo*, *Topolovecz*, *Preloschicza*, *Szuvoj*, ubi *Lonia* in Savum cadit. Hic occupat partes trans Savanas jurisdictionis Regnicolaris, nempe *Szuniam*, & Capitulare terrenum, ubi *Komarovecz* & *Blinja*, usque Siscium, Colapisque ad Savum influxum. Ibi partes transcolapianas complectitur quas inter *Moschenicza*, *Taborszko*, *Budichina*, *Hrasztovicza*, *Gore* ad fluvium Glina. Partes item Ciscolapianas, ac respectu Zagrabiæ trans-Savanas: Dominia nempe *Sziszeg* seu Siscium, adeoque in ripa Colapis pagos ciscolapianos, usque Farkassich. Intra vero, pagos *Odra*, *Greda*, *Duficza*, *Lekenik*; *Peschenicza* ad fluvium usque *Bana*. Tum Dominium *Selin* & *Szavo ujvar* vulgo Novigrad, *Veznik* cæterosque amplos copiososque pagos, *Liublanicza*, *Sztreleczko*, *Böok* &c. Processus iste intra aquas totus est, hinc cis-Savani ageribus territoria sua habent munienda, muniuntque magnis fatigiis. Ad Siscium plane mensibus stagnare solent aquæ, præter minores fluvios, variosque alveos, ut creditur a Romanis olim ductos, in Processu hoc fluvii majores sunt: Savus, Colapis, Odra, quam in vivam, mortuamque distingvunt, Lonja, Buna, &c. Pars Cis & Transavana hæc, vineis caret. Pascua bona habet, quæ attamen fœnum dant exiguum. Terrarum habendarum est avidissimus populus, hoc in processu, atque cordatus, Sclavoniæque censetur adversus Turcas in eo securitas. Hospitalis, diligens, concordans, ut in plerisque domibus 30, 40 personas invenias. Potui non sunt dediti, sed industriosi, neve ab aquis rumpantur aggeres, nocte diuque dum metus est vigilant. In fœminis harum partium singularia sunt. 1. Quod mundiciem colant, sintque laboriosæ ac industriæ, pudicitiæque amantes. 2. Textrices omnes, ut maritari nequeat, quæ texere ignoraret. 3. Capacissimæ ad quævis condiscenda, velocisque instructionis, saltui deditæ, ac saltatrices non ineptæ. Filatura lini (quod singulare his in partibus crescit) textura item sibi provident de quibusvis, amantque ornatum. Hospiti ab eis electo, domestici obediunt. Iste consilio seniorum, ordinat labores, domus cassæ perceptor custosque est, & necessaria domui emit, vel exolvit. Evoluto anno convocatis omnibus, accepta errogataque exponit, quæ supersunt, æqualiter intra omnes virilis sexus, esto in cunis vagiat, dividit. Fœminæ excluduntur, gaudentque tantum victu ac toga. Sed linum & canabes illarum sunt, & inter has dividuntur. Rebus Sacris populus est addictissimus, præcipue in offerendo sacrificio Deo, & verbo Dei audiendo. His

in

in locis triviales scholæ essent faciles. *Processus Trans-Savanus.* Respectu Zagrabiæ directe trans Savum est, limitibus prioris Processus ab oriente, & transcolapim Banalibus Confiniis in parte, separatur. A meridie limitibus Turcicis, ab occidente respective Processu Trans-Colapiano, & territorio Generalatus Carolstadiensis, respective Processu Podgorensi limitatur. Trans Savum occurrit primo, *Mlaka, Obress, Zaprudje* ad S. Claram. Territorium communitatis Nobilium campi *Turovo polje*, ubi Castellum eorum muratum *Lukavecz.* Possessiones celebriores, *Lomnicza* duplex, *Kuriloveez, Goricza* frequentioribus nundinis clarus locus. *Mlaka Plesss, Mraczlin, Bussevecz* &c. Hæc pars campestris vocatur. Fæminæ ex filis hic, tibialia & chirothecas texunt, lucro convenienti. Suntque alatilium studiosæ, quæ Zagrabiæ vendunt. Pars montosa, Parochia in *Dubranecz* est. Campestris æque pars Processus hujus ad Orientem, sunt, *Vukovina, Chiche, Scstarjevo* seu Kutell, Item *Chernkovczi, Chjehi* &c. Ad Fluvium *Bunam* desinit, & montanum districtum *Kravarszko* complectitur, ubi pagus clarior *Czerje, Szilakovina* &c. Tum extenditur ad partes dictas Ciscolapianas, tot Prædiorum Episcopi Zagrabiensis, ubi *Hrussevecz, Augustanovecz* &c. Parochiæ verbô, *Pokupszko, & Szifzinecz.* Tum *Berkissevina,* aliaque Ciscolapiana loca & territoria, dein *Jamnicza, Kupchina,* ad Mekussje. Transcolapim tum procedit, habetque *Szredichko*, & loca trans Colapiana, Abbatiæ Topuszkensis, quæ ad limites Turcicos extenditur. Horum, quia infra in partibus Croatiæ reminiscemur, hic missa facimus.

Processus Podgorjensis sive *Submontanus.* Est Trans Savum etiam a limitibus Stiriæ Carnioliæque, ac Sumbergensi Militari districtu ab occidente: Ad septemtrionem Savo terminatur, ab oriente memorato trans Savano Processu. A meridie demum territorio Generalatus Carlostadiensis. Hujus Processus sunt memorabiliora: Arx Oppidumque *Szamobor.* Arx in monte alto est, olim sub Bela IV, occasione belli cum *Ottocharo* gesti, per Bohemos posita, & nunc quoque culta. Donata fuerat Comiti cuidam *Vratislao.* Devenit successive ad *Petrum Tarnok de Maclikos* Capitaneum Segniensem, a quo Mathiæ I Regi Ungar. an. 1488 fuit vendita. Hanc Rex eodem anno, *Barbaræ* consorti Duimy comitis de Frangepanibus pro Castro *Ormosd* cambiavit, & *Barbara* statuta est non solum in arcem hujusque appertinentias, sed in oppidum ipsum, quamvis Oppidi nulla sit mentio in Regio statutorio mandato. Fata Barbara anno 1492 Arcem cum appertinentiis, oppidum item cum tributo ibidem exigi solito, nec non jure Patronatus Ecclesiarum, coram Capitulo Zagrabiensi *Joanni Henningh* de Szomszedvara, vendit perennaliter; fatusque emptor 1493 nemine contradicente, ad mandatum Vladislai statuitur. Anno 1495 fati Joannis Henningh consors *Sophia,* cum filio suo Andrea, *Elizabethæ* consorti Nicolai Tersatchky de Frangepanibus, quævis uti supra vendidit, ad mandatum Joannis Corvini Ducis, statuta. Sed anno sequente *Elizabeth* pro liberatione capti a Turcis mariti sui Nicolai Tersatcsky, Castrum cum Oppido, *Georgio Thuri* vendidit, Hujus porro Vidua *Helena*, & *Anna filia*, cum jure Regio, & clausula *dicitur nobis* ad mandatum Ludovici II anno 1519 etiam in Oppido & tributo, jureque Patronatus, statuuntur. Devenerat postea arx ad Ungnadios; quia anno 1525 Ludovicus Rex, *Margarethæ* Joannis Senioris Ungnad relictæ, ejusque filio Joanni Juniori, pro reparatione & conservatione Castri, omnes pecunias *lucri Cameræ*, & aliarum quarumlibet taxarum, ordinarias extraordinariasque, quæ sibi a Civibus & incolis Oppidi Szamobor obveniunt, remisisset. *Joannes Ungnad* medietatem Oppidi, cuidam *Gruber* impignorat, & 1565 alteram medietatem *Ambrosio Gregorianczi.* Hæc 1570, per sententiam *Nicolai de Bathor* Curiæ Regiæ Judicis, *Christophorus Ungnad* Joannis filius recuperat. *Thoma Erdoedio* possessorium consecuto, & Bano; Status Regni Sclavoniæ anno 1590 recognoscunt, Oppidanos Szamoborienses, subditos esse Erdöedianos. Devenerat deinde possessorium ad Familiam *Moscon,* tum ad Status Ordinesque Regni, causa promovendæ publicæ æconomiæ. Ab his venditum Comitibus Georgio & Christophoro Erdoedy, ut in Actis Regni, ubi notatur 1701 in Congregatione Varasdinii 30 Augusti celebrata: *Proto-Notarius Plemich Bona Szamobor cum fodinis vendidit Comiti Georgiô & Christophoro Erdoedy.* Ad Theodorum dein Comitem ab Aversspergh devoluta hæc sunt, ac ab his per Comitem Josephum Christianum Erdoedy empta, eoque mortuo ad fratrem ejus Leopoldum devoluta habentur. Hæc de possessoribus Arcis hujus erui. Pertinent ad arcem hanc præter cœtera, *fodinæ* celebres *Cupreæ*, magnæque ut refertur, si debite collerentur utilitatis. Ferri item recenter sunt introductæ, sed ut accusant ob calibem mixtam, imperfectæ. Intra fodinas has, est Franciscanorum Conventus, *Sancti Leonardi* vocatus. Jam de Oppido.

Oppidum *Szamobor*, arce tum nulla extante, suas debet Belæ IV libertates, en diploma.

„ Bela Dei gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ Ramæ, Serviæ, Galitiæ, Cumaniæ„que Rex, omnibus Christi fidelibus præsens scriptum inspecturis, salutem & omne bonum. „ Ubicumque nostri nominis interventu, posse credimus aliquibus subveniendum pium nos „ decet adhibere favorem, præsertim *ne vel veritas occultetur; aut iniquitas prævaleat æqui-„ tati.* Eapropter ad notitiam universorum volumus pervenire: Quod accedentes ad præ„sentiam Nostram, *hospites nostri de Zamobor*, prope Castrum *Osckich* existentes, humi„liter a Nobis flagitarunt & instanter, ut modum & statum libertatis eorum, de gratia „ ac providentia, piæ memoriæ Regis Colomani, Charissimi quondam fratris nostri, jux„ta tenorem libertatis hospitum *de Petrina*, liberaliter concessæ; Nostrarum authoritate „ litterarum, dignaremur confirmare. Nos itaque considerata eorum utilitate, precibus „ ipsorum favorabiliter annuentes, sub libertate jam fata, ipsos duximus perpetuo statuen„dos. Cujus seriem in privilegio memorati Fratris Nostri, taliter vidimus continentiæ. „ Ut scilicet ipsos nullus judicum Nostrorum, præter *Majorem* villæ eorum, quem volun„tarie elegerint, audeat judicare; & si ab ipsorum judice conquærentibus satisfieri non „ poterit, judex eorum in nostra præsentia, & non alias, super ipsa causa citatus, debeat „ & teneatur respondere: Etsi ipsi, alias coram judice, quem impeterent super aliquo, eis „ judicetur juramentum. Statuimus item, quod si Banus eis ad valorem unius Marcæ dam„num faceret, in centuplo eisdem restitueret. Tandem Bano non aliud, nisi domos suas „ *occasione descensus* dare teneantur, pro aliis vero necessariis precium recipiant. Et si ali„quis ipsorum prole caruerit; tam ipso vivente, quam a sæculo transmigrante, bona „ sua cuicunque voluerit, libere conferat retinenda. Et si aliquis de villa, super equo vel „ bove calumniatur, & ab aliquo pro quanto, Sacramentum facere præsumpserit, is ca„lumnias, testibus adstantibus restituat, & res pro qua causabatur, ad requirentem devol„vatur. Et si quis ipsam villam intrare voluerit moraturus, omnia bona sua, domus vi„delicet, & alia quæ possidet omnibus scientibus, liberam habeat vendendi facultatem; „ & recedens de villa retineat eandem. Statuimus etiam ut Sacerdotem, quemcunque vo„luerint in suam recipiant Ecclesiam. De decimis eorum prout mos est hospitibus ubicun„que manentibus disponent. Metæ autem terrarum, dictorum hospitum nostrorum de Zo„mobor, sicut per litteras nostri fidelis Comitis *Stephani Fratris Bobonogh* (a) qui ad id cog„noscendum specialiter per Nos fuerat destinatus, intelleximus, hoc modo distinguuntur. „ Prima meta incipit de *Topoll*, tendit ad fontem unum, deinde tendit ad *Brevilos*, deinde „ per sylvam tendit ad *Rachoiczam*, ubi duæ aquæ simul veniunt, Dein sursum tendit, „ usque quod vulgo dicitur *Pisny*; deinde per montem iterum tendit ad Rachoicza; dein„de ad *Bresztoicza*, & postea ultra montem tendit ad pirum *Chernich*; deinde ad *Lipoi„chan.* Dein per montem tendit ad Grabrovichan & inde secundum montem qui vulgo „ dicitur *Pozorin* tendit ad *Gradna*, & inde descendit ad Viam, per quam viam, juxta „ *Presekam* ascendit ad montem, & per eandem viam descendit ad fontem *Brisztercz;* & „ per dictum Brisztercz vadit, & sub *Boboicza* exit, & iterum tendit ad priorem metam „ Topoll. Nec hoc tamen sub silentio volumus præterire, quod prædicti hospites Nostri, „ Nobis annuatim pro *Collecta* Centum pensas; & pro tributo fori, triginta pensas Solve„re teneantur. Ut igitur enarratæ libertatis Series, sæpe dictis hospitibus, Salva semper „ & irrevocabilis permaneat, præsentem ipsam authoritatem, ac duplicis Sigilli nostri im„præssionem, propensius confirmamus. Datum in villa Vereuczæ, Anno Dominicæ In„carnationis 1242. Regni vero nostri anno Octavo. „ *Lectum & cum authentico pari, in Processu coram Curia Regia ventilato & terminato, reperto, abindeque exceptum, comportatum, eidemque correspondere adinventum per me Lucam Novoszell J. Cottus Zagrab. ordinar. Vice-Comitem. M. prop.*

Privilegia Szamoboriensium præmissa, confirmavit Carolus Rex anno 1333, & 1450 *Ulricus* Comes Cilliæ Sclavoniæque Banus. Nec eruitur per arcem facta Oppidi prætensio, usque ad memoratam supra confusionem, occasione statutionis *Barbaræ* de Frangepanibus. Maxima autem confusio ex sequentibus causata est 1. quod oppidum Szamobor anno 1550. haberi pro villanis ceptum sit. 2. Quia licet Ferdinandus I. anno 1558, Privilegia Oppidanorum confirmasset, tamen ob clausulam: *Quo ad Solam tantum metarum descriptionem & distinctionem, inquantum præfati Cives, quieto & pacifico dominio earundem metarum, nunc quoque ut perhibent, fruuntur*, prouti & quia in Rescripto alio, Cives Ungnadianos, oppidum vero, *jus Ungnadianum* expressum fuisset, controversia intra Oppidum & arcis possessores

(a) Stephanum Bobonogh, credo fratrem exprimi, quod ex ordine Templariorum fuerit.

fores, nata eſt. Hæc vulnera, Maximilianus ſanavit, dum anno 1572. non ſolum metas, ſed omnes omnino Oppidi libertates confirmavit. Verum 3. Thoma Erdoedi Bano, poſſeſſorium arcis ſubintrante, non ſolum arguebantur in Proceſſu anni 1589, fuiſſe Oppidani in rebellione cruce ſignatorum anni 1514, conſequenter jura quævis amiſiſſe; ſed ob recognitionem illam Statuum Regni Sclavoniæ, quod oppidani ſubditi ſint Erdoediani, ipſi ſuorum Privilegiorum uſum anno 1590, teſtibus numero 683, tam coram Erneſto Archiduce, in celebrato eatenus Viennæ Conſilio Hungarico, quam & in *reviſione Octavali*, quo ab Erneſto fuere relegati, comprobarunt. Pronunciatumque pro Oppidanis, & ipſi reſtatuti ſunt. Sed Comes *Nicolaus Erdoedii*, admiſſa in quibusdam metis reſtatutione, in aliis hanc repellit. Proceſſere eatenus Oppidani, at Comes *ex contumacia* convictus, dum vidiſſet ſtabiliri per Sententiam, in uſu metarum privilegiorumque oppidanos, ſententiam inhibendo, anno 1591, *Novum* impetrat, & novizat annis 58. proceſſu durante. Convincuntur 1650. oppidani, proprietas attamen arci adjudicata non fuerat; in Tabula Septem Virali, hæc quoque, ſed confuſe adjudicatur. Coram Capitulo Zagrabienſi reclamant oppidani. Theodorus Averſpergh poſſeſſorium arcis conſecutus, Vi ac potentia opprimendos voluit. Verum *Leopoldo* Rege pro Præſide *Stephanum Jellachich* tum Vice-Banum, delegante; Comes pro illatis damnis ac injuriis in fl. 3800. convincitur, inſtantanee 600. depoſiti, anno 1700. pro reſiduis adnumerandis ſemet per Contractum obligavit. Stare nihilominus noluit contractui, ideo Franciſcus Comes ab Averſpergh ob repetitas injurias, delegante Carolo VI. anno 1721. Comitem Franciſcum Joannem Chikulinii, poſtquam injurians in merito reſpondere noluiſſet, in fl. 1290. Den 25. convictus fuerat. Anno 1723. ob oppoſitionem factam a Comite injuriante, a Carolo Rege, impoſita fuit cum gentibus executio, ſed reoccupata. Carolus hanc reexequi cum brachio Comitatus Zagrabienſis præceperat, verum Comitatu mandata Regis ſeponente, a Regnante Maria Thereſia bis delegata fuit reviſio tam diuturnarum oppreſſionum. Relegati oppidani ſunt ad viam juris, convictionesque præmiſſæ, per ſententias, demum exolutæ habentur. De uſu autem tam Privilegiorum, quam & metarum, necdum definitum eſt. Hæc Sæculorum plane controverſia, oppidanos in pauperiem redegit. Habent ſervantque Magiſtratum proprium ac Sigillum. Culpa non carent, quod dempto Notario, atque hoc ſcripturæ Grammaticesque gnaro, litteratos non ferant. Quare ob craſſos perſæpe in juſtitiæ adminiſtratione defectus, appellationis uſus ad Comitatum fuerat. At quia ſub lite quævis eorum eſſent, & ab arce prætenderetur fori dominalis jurisdictio; ideo Regnantis Dominæ providentia, datus Judex eſt, per quem latarum ab oppidanis ſententiarum, fit reviſio, correctioque. Coeterum extenditur oppidum infra montem, *Bregana* fluvius per medium fluit, opportunus pro molis quibusvis & fabricis. Oppidum amoeno eſt loco ac fertili, proviſum bene. Eſt in eo nobile Parochiale S. Anaſtaſiæ templum, Conventus item Franciſcanorum, ædesque plurium Nobilium.

Sequitur Vetus antiquiſſimumque Caſtrum *Okich* alias *Ochich* quoque legitur, in montis eminentis cuſpide collocatum, ac deſertum ab initio ſæculi hujus. Vini ferax, ſylvarumque meliorum, hinc *Okichki Lugh.* Nunc, pro *Okics* Caſtellum *Kereſztinecz* muratum eſt, infra Szamobor ædificatum. Parochiales ſunt ſub Okich quatvor, nempe SS. Trinitatis, S. Martini, Bſſ. Virginis, & S. Georgii in Pleſſivicza. Infra Kereſztinecz, ad Savum atque in planitie ſunt *Sztupnik*, *Zaprudje* ſeu S. Clara, Obreſſ, Bottinecz olim Benedictinorum ut litteræ anni 1462. teſtarentur. *Brezovicza* Caſtellum, fors olim *Lipovcz*, *Kupinecz.* Tum Caſtrum olim Podgoria, nunc *Jaſca* cum oppido *Jaſzterbarſzko*, quod ab arce, Jaſca vocari conſvevit. In oppido ſunt Præbendæ duæ, Parochiale templum, in quo incorruptum Corpus Virginis unius ex familia DD. Comitum ab Erdoedii, videre eſt. Conventus Item Franciſcanorum. Oppidum hoc gaudet Privilegio Belæ IV. Regis, ſequente.

„ Bela Dei gratia Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Gallitiæ, Lodo-
„ meriæ, Cumaniæque Rex. Univerſis præſentes litteras inſpecturis ſalutem in eo qui Re-
„ gibus dat Salutem. Sublimitas Regia, cujus eſt proprium in multitudine populi gloria-
„ ri, ſolet ampliorem ſubditis concedere libertatem, ut per hoc famulantium numerus
„ augeatur. Proinde ad univerſorum notitiam tenore præſentium volumus pervenire;
„ Quod hoſpites Noſtri de *Jaſztrebarſzka de Comitatu de Podgoria*, nobis humiliter ſuppli-
„ carunt, ut libertatem qua utuntur hoſpites Noſtri de *Petrina* & de Zomobor, eis con-
„ cedere dignaremur, cujus quidem libertatis forma hæc eſt: Ut videlicet eos nullus ju-
„ dicum Noſtrorum, præter *Majorem* villæ eorundem quem voluntarie elegerint, audeat
„ judicare. Et ſi ab ipſorum judice conquerentibus ſatisfieri non poterit, judex eorum in
„ Noſtra præſentia, & non alias, ſuper ipſa cauſa citatus, teneatur & debeat reſpondere.

„ Et in quocunque casu inter ipsos hospites, contra extraneos aliquos; vel per extraneos contra ipsos hospites, causa orta fuerit: eadem causa *non duello, sed juramento ac testimonio decidatur.* Statuimus etiam, quod si Banus eis ad valorem unius Marcæ damnum fecerit, in centuplo restauret eisdem, tamen Bano non aliud, nisi domos suas, *occasione descensus*, dare teneantur, pro aliis vero necessariis, precium recipiant. Et si aliquis ipsorum prole caruerit, tam ipso vivente, quam a sæculo transmigrante, bona sua cuicunque voluerit, libere conferat retinenda. Et si quis ipsam villam intrare voluerit moraturus; omnia bona sua, domos videlicet, & alia quæ possidet, omnibus liberam habeat vendendi facultatem; & recedens de villa, eandem retineat libertatem. Statuimus etiam ut Sacerdotem quemcunque voluerint, in suam recipiant Ecclesiam. De decimis eorum prout mos est hospitibus ubicunque manentibus disponentes. Nec hoc volumus sub silentio pertransire, quod prædicti hospites Nostri, Nobis annuatim pro collecta centum pensas; & pro tributo fori, triginta pensas solvere teneantur. Ad hæc, cum iidem hospites Nostri de *Jaszterbarszka*, se terra dicerent indigere, *Stephano Bano Totius Sclavoniæ, & Capitaneo Stiriæ*, dilecto & fideli nostro dedimus in mandatis, ut de terra filiorum *Cuerk*, & de terra filiorum *Kundis*, & de terra generationis *Draguslaii, Jobbagionum Castri de Podgoria; & etiam Castrensium;* eisdem ad tria aratra assignaret. Qui Nobis Personaliter retulit, & per suas litteras intimavit, quod ipsis hospitibus de terra prædictorum hominum, ad tria aratra juxta numerum præceptum, assignasset sub his metis. Prima meta incipit a Septemtrione, juxta unum monticulum, ubi est meta terrea, & inde vadit ad virgultum, ubi est meta terrea. Deinde descendit ad rivulum *Dalich*, per quem vadit inferius, ad *portum antiquum.* Deinde cadit ad magnam viam, per quam vadit ad partes Orientales, cujus dextra pars ad locum Fori; sinistra vero pars, pertinet generationi Draguslaii. Deinde tendit ad partem meridionalem, ubi frutex quercus vocatur: & vadit ad pyrum cruce signatam, sub qua est meta terrea. Inde vadit ad arborem Zylsa cruce signatam: inde vadit ad rivulum *Chebdyn*, ubi est meta. Et ibi sumit filios *Kundis* sibi Cometaneos. Deinde itur ad occidentem per eundem rivulum Chebdyn; parum eundo, exit de rivulo ad terram filiorum *Priba*, & *pervenit* ad terram filiorum *Cverk*, cujus dextera pars loco fori: sinistra vero pars filiis *Priba* noscitur pertinere. Deinde vadit ad metam terream ad occidentem, deinde *ad fruticem* quercus, ubi est meta terrea; deinde venit ad piirum cruce signatam, ubi est meta terrea. Deinde *ad fluvium Podgoria*, ubi est meta terrea; deinde per eundem fluvium superius eundo, pervenit ad *magnum portum*, ubi juxta viam est meta terrea. Deinde ad occidentem ad metam terream, in *Horosth* fundatam, ubi dextera pars loco fori, sinistra vero pars filiis Cuerk, noscitur pertinere. Sylva autem ibi existens communis esse debet, *jobbagionibus Castri*, & *Custrensibus*, ac *hospitibus memoratis*, sicut in ejusdem Bani vidimus litteris contineri. Ut igitur præmissa robur perpetuæ obtineant firmitatis, præsentes litteras in testimonium perpetuæ firmitatis dari fecimus, *Sigilli nostri Duplicis* munimine roboratas. Datum per manus Magistri Smaragdi, Albensis Ecclesiæ Præpositi, Aulæ nostræ Vice-Cancellarii, dilecti & fidelis nostri Anno ab Incarnatione Domini 1257. Secundo Idus Januarii, Regni autem Nostri 22. „ *Anno Dni 1755, die vero 31. Mensis Julii, Zagrabiæ. Præsentem copiam, cum suo vero & genuino Regio Confirmationali Ferdinandeo transumpto, per me infra scriptum Judlium comportatam, eidemque per omnia conformem repertam esse, præsentibus testor. Datum uti supra, Stephanus Babochaii aliter Cheh, Inc. Cott. Zagr. Judlium, m. p. L. S.*

Haud procul remota est, Libera Communitas, olim *Petrina*, nunc Petrovina vocata. Antiquitas hujus, ex memorato, uti & Szamoboriensium Diplomate, aliisque monumentis constat. Servat suum Magistratum, sigillo proprio in expediendis utitur litteris, obnoxiatur attamen hæc communitas Capitulo Eccl. Zagrabiensis, quemadmodum & Jaszterbarszka, arci Jascensi. Privilegium comunitatis hujus obtinere nequivimus. Credo a Parochiali S. Petri templo, *Petrinam* Petrovinamque vocari. Pertinet ad hanc Ecclesiam, B.V.M. sacrata, elegans ædes *Volavje* dicta, nundinis clara, & populi concursu. *Ajunt* sepulturas cadaverum, terram cœmiterii non recipere, sepultosque isthic, rejici. Sequuntur liberæ Communitates, *Domagovich & Czvetkovich*, habenturque pro Nobilibus. Harum Privilegia non vidi. Fors olim erant idem, cum Petrinensi, cum sint ejusdem Parochiæ. Dicuntur nihilominus, iisdem gaudere privilegiis, quibus & Turopolienses, quod ut mihi ignotum, missum facio. Demum est Communitas Nobilium *Draganich*, tot legum articulis mentionata. Districtu ampliori, fœnilibus sylvisque provisa. Hujus fundamentale privilegium, secutasque tot Regum confirmationes exscripsimus Parte I. Hist. Eccl. Zagr. a pag. 329. Hæc Comunitas, in-

incommoda, plura perpessa est, a vicinorum potentia. Vladislaus II Rex, tametsi anno 1499 Donationem Belæ IV aliorumque confirmasset, occasione precum, pro confirmatione *Statutoriarum* Sigismundi Regis, in anno Dñi 1504 die penultima Aprilis, per manus Thomæ de Bakocs Cardinalis & Cancellarii, qui quia *Okych* Castrum obtinuisset ab eodem Rege, hæc petitis per Draganicenses confirmatoriis inseruit: *Quod pro parte, & in personis Nobilium & ignobilium, ac inhabitatorum possessionis fidelis nostri Rssimi in Christo Patris Thomæ Cardinalis & Archieppi Strigoniensis, Draganych vocatæ, ad Castrum ejusdem Okych appellatum spectantis, exhibitæ sint Nobis* &c. Hæc gravissimarum successivè litium dedêre occasionem. Et quamvis ab *Okych* distaret hæc Comunitas, viciniorque, Castro Podgorja seu Jáscæ, tribuenda videretur, demum post plures Regias Comissiones, in quendam descendit cum Familia DD. Comitum Erdoedy contractum, vigore cujus annuè ad *Kereszlinecz* fl. Rh. 1200 deponunt, causæque ab hujus Comunitatis Magistratu, ad Dominale forum appellantur, inde ad Comitatum. Remedia lege admissa, accuratè interponentè fata communitate. Pietate Regnantis *MARIÆ THERESIÆ*, anno hoc 1768, a depascuatione suorum fœnilium, per Carolstadienses practicata, sunt eliberati. Residuæ hujus Processus partes & districtus, sunt partim appertinentiæ Dominii *Ozaly* Ciscolapianæ, & Montosæ: uti & *Turan* vulgo S. Anna: *Szlavetich*, *Grachez*, *Kostel*, & trans fluvium Kupchina, Episcopi unitorum Græci ritus *Pribich*; cœteraque cis Colapiana ad fluvium *Kamenicza*, Sclavoniam, a Carniolia hodie separantem. Partim, ex parte alia campestres, ad Colapim extensæ.

In Comitatu hoc, majores fluvii sunt: *Savus & Colapis*. Minores: *Sutla*, *Lusnicza*, *Krapina*, *Lonja*, *Kupchina*, *Reka*, *Odra*, *Buna*, *Lomnicza*, *Szepchina*, *Bregana*. Fluenta ex montibus varia, incommodiora; *Vrabechak*, *Czirkvenschak*, ad Okych *Konschicza* &c.&c. Vina celebriora sunt: Zagrabiensia, præcipue *Bukovecz*, & in Szestine. Okichensia, Kravarszkensia &c. Bottanicæ gnari, singulares reperiri herbas, narrant. Radices item pro panni tingendi necessitate. Mineralia quoque varia. Ab anno 1756 hujus Comitatus Supremus Comes est D. *Joannes Jursich*, Apost. Reg. Mattis Consiliarius. Populus Romano Catholicus est, demptis perexiguis Rascianorum domibus, qui ritus Græci sunt non unitorum.

Croatiæ partium modernarum descriptio.

De veteri Croatiæ Regno, hujusque per epochas sive extensione, sive mutatione, nullus hic sermo est. Quædam superius suis locis habentur commemorata. Eorum quæ Croatiæ Regni, Sacræ Coronæ hujusque Apostolicis Austriacis Regibus hodie subsunt, facimus relationem. Itaque hodierna ista Croatia, consideratur ab Adriatico Mari respective a meridie atque occidente, usque *Tersactum*, infra quod, fluvio *Rechina* alias quoque *Fiumera* dividitur ad septemtrionalem plagam a *Flumine Sancti Viti*, & Carnia Carnioliaque ad muros, vulgo ferream portam, extensos ad Babino polye infra montem Albium. Inde deflectit ad fluvium *Chabar* decurrentem ad Colapim, tum fluvio Colapis, respective a Carniolia, & respective a superiore Sclavonia separatur, *Sisciam* usque ubi Colapis a Savo recipitur. Inde partes transsavanæ (Consideratione habita Zagrabiæ ubi scribo) pro parte Croatiæ accipiuntur, adeoque terrena Capituli Zagrabiensis ibi habita, ut *Blinja*, *Komarovecz* &c. Districtus *Szuniensis* &c. ad *Sztrugam* superius memoratam, divisionemque limitaneam ab inferiori Sclavonia, quæ limes orientalis evadit. Tum ad fluvium *Vunna*, locumque infra S. Cattam, seu Catharinam, ubi fluvius *Divussa* in Vunnam laberetur, ubi Vunnæ residium, possessorii Turcarum remanet, ut *Novi* transvunanum Turcis pareat, ac a *Divussæ* in Vunnam influxu, limes transeat per terram: constitutosque limites & signa metalia, intra Divussam & signa metalia Confinium Zrinanum jacendo. Pergitque versus meridiem per eadem signa metalia limes continuo, separando terras Regum Hungariæ Austriacorum a terris jurisdictionis possessoriique Turcarum, ad Adriaticum Mare. In his Croatiæ modernæ, nostræque partibus, uti in Sclavonia, varia multiplexque est Jurisdictio. Itaque ordiendo a parte Orientali.

Jurisdictio Episcopi Zagrabiensis.

Dubicensis Archidiaconus, duas habet Parochias, tum Gorensis, ac demum Goricensis, quæ Parochiæ cum superius a pag. 409, relatæ forent, eas hic non repetimus. Monasterium PP. Franciscanorum Provinciæ S. Ladislai Sclavonicæ *Hrasztovicza* est. Residentia ejusdem Provinciæ est *Costanicza*, alia in *Cultioh* intra Hrasztoviczam atque Cosztaniczam, Provinciæ eorum S. Capistrani vocatæ unita. *Carolstadii* est quoque Conventus Franciscanorum

norum Provinciæ SSmæ Crucis. Piariſtarum item Collegium. In *Kamenſzko* Monaſterium Paulinorum, quemadmodum & in *Szveticze.* Quorum ſuperius meminimus. Quare

Jurisdictio Epiſcopi Segnienſis.

I. Diœceſis hæc, complectitur hodie partes, quæ olim diverſarum fuere Cathedralium Eccleſiarum, videlicet *Segnienſis, Corbavienſis, & Modruſſienſis*, omnes in Croatia propria veteri, cum pluribus aliis, Primati Croatiæ & Metropolitano Spalatenſi ſubjiciebantur. (vide Diplom. Andreæ Regis pag. 183.) Verum Ottomanis Regnum Croatiæ ruinantibus, ac in parte maxima occupantibus, fatæ Diœceſes, cum in parte ſolum, ſub Apoſtolicis Hungariæ Regibus remanſiſſent, demum Epiſcopo Segnienſi ſunt attributæ, modernusque Segnienſis Epiſcopatus, amplificatus eſt, atque nunc extenſa Diœceſis Segnienſis. Solet hodie Epiſcopis Segnienſibus ſequens dari Titulus: *Cathedralium Eccleſiarum Segnienſis, & Modruſſienſis, ſeu Corbavienſis Canonicè unitarum Epiſcopo.* Ubi illud: *ſeu Corbavienſis* apertus error eſt, cum diſtinctæ olim fuerint ſedes, Corbavienſis a Modruſſienſi, diſtetque multum Madruſſia a Corbavia, quare rectius, pro *ſeu*, ſcribendum eſſet *ac*, aut *nec non.* An porro, norma Canonica, præfatæ ſedes *Canonicè habeantur unitæ?* per quos? quo item anno Canonica illa facta eſt conjunctio? me latet. Indubium autem eſt, poſtquam Spalatenſis ſedes, territorii Venetæ Reipublicæ effecta eſſet, Segnienſium Epiſcopum, Colocenſis & Bacſienſis metropolitæ, haberi ſuffraganeum. Eſt intra Regni tam Sclavoniæ, quam & Sacræ Coronæ Prælatos, invitaturque ad Regni Congregationes Sclavonicas, quam & per *Regales*, ad totius Sacræ Coronæ Comitia, ſive Diætas.

II. Epiſcopatus Segnienſis initia, fundatoremque: ab aliquo Eccleſiæ illius, ad Hiſtoricæ probabilitatis gradum, illuſtrandum confidentes, dum Eccleſiæ illius Hiſtoriam non ſcriberemus, haud indagamus. Conſideratione illorum, quæ Thom. Archidiac. Cap. 15, hujus item illuſtrator celeberrimus Joan. Lucius, tam lib. 2. Cap. 14; quam Lib. 3. cap. 13 ſcriberent, ad finem ſæculi X, vel initium XI, initia ejus collocari poſſe crederentur. Sedem nihilominus ſuam Segniæ non habuerit, eſtò nomine ac titulo Segnienſis vocaretur. Quin cum *Miræo* Segnienſi Epiſcopo Alexander III præcipiat, ut Spalatenſem Archi-Epiſcopum, pro ſuo Metropolita recognoſcat, argui poſſet Epiſcopatum hunc, originem habere, *vel* a Conſtantinopolitanis, vel Ungaris. Recole ſuperiora, etiam a pag. 165. At Arguamus licet, in *re facti*, veritatem non demonſtrabimus. Quare tametſi a Senia Civitate denominatus fuerit, veroſimilius eſt Segniam ſedem Epiſcopi non fuiſſe ante annum 1185. Enimvero Epiſcopi Segnienſis in Regum noſtrorum diplomatibus, non eſt mentio, nec in monumentis veterum Croatiæ Regum ante XIII ſæculum, videtur porro incredibile, Epiſcopi mentionem fuiſſe omiſſam, ſi Segnia ſua fuiſſet ſedes. 2do In Synodo Spalatenſi anno 1185 habita (vide acta apud Lucium lib. 3. cap. 13.) ſtatuitur ordinaturque: Segnienſis Eppus Sedem ſuam Segniæ habeat, en verba: *Signienſis Epiſcopus ſedem habeat ſuam in Signia, & habeat has Parochias, Signiam, vallem Vineariam, Gezcam, & Buſan.* Obſervari meretur in decreto Synodi, non ſolum Diœceſis Parochias, *Tinienſi, Segnienſi, & Corbavienſi Epiſcopis* aſſignari, ſed inſuper *Sedis eorum Civitates; Spalatenſi, Tragurienſi, Scardonenſi, Nonenſi, ſedes per Synodum non ſtabiliri,* at unice ſedium earundem exprimi Parochias. Hujus diverſitatis illam cenſeo cauſam, quod illi Titulum Epiſcopi ab illis Civitatibus habuerint, haud vero in iiſdem Epiſcopia, poſteriores verò, cum ſedem titulumque Spalati, Tragurii, Scardonæ, Nonæ habuiſſent, de horum ſede Synodum conſtituere non oportebat. Si hæc doctis eruditisque viris, minus probabilia videbuntur; noverint me probabiliora, & rei contrariam demonſtrationem in gratiarum actione amplexurum. Præmiſſæ Synodi ſtatutum, an illico effectum ſortitum ſit? ſedesque Epiſcopo ſegnienſi, ſegniæ obtigerit? a doctioribus, ac imprimis ex Eccleſiæ illius monumentis, quæſo erudiri. Scio a Clariſſ. Farlato Tom. 3. p. 218, de anno 1187. intra aliorum quoque Epiſcoporum teſtificationem *Miræi* Epiſcopi ſegnienſis, exhiberi teſtimonium, ſed cum Miræus ante Synodum fuerit ſegnienſis Epiſcopus, de collocata ſede ſua Segniæ, vi Statuti Synodalis, non ſolum ex differentiis quæ fuere Belæ III. cum Papa Alexandro III. dubitari poteſt; Quodve idem Alexander ſcripſerit Belæ Regi: *Ut loca illa in quibus olim Cathedrales ſedes fuiſſe dicuntur, ordinari permitteret*, reſiſtebat enim Comes Minoslavus; verum quod in monumentis, nec Belæ III. nec Andreæ, vide pag. 170, nec Belæ IV. pag. 190. Epiſcopi Segnienſis eſſet mentio, cum adeſſet nihilominus *Mathæi*, & dein *Martini Corbavienſis* ſedis Epiſcoporum; *Tinienſis* quoque *Georgii*, & poſtea *Mickus*, memoria. Præterea cum ſcribat Thom. Archid. Cap. 15. *Veglienſis obtinebat majorem partem Parochiarum quas nunc habet ſignienſis Eccleſia,*

qua

quæ non erat tunc Episcopalus sedes. Observanda verba *Episcopalis sedes*, argui potest: Reges Hungariæ, effectum Statuti illius Synodalis non admisisse, ne juribus suis *in Vegliam*, præjudicaretur. Interim cum Thomas Archid. sub Bela IV. scripserit, & post Tartarorum irruptionem, suæque scriptionis tempore, segniæ Episcopalis sedes fuerit, uti particulæ, *nunc habet Segniensis: non erat Tunc Episcopalis sedes*, docerent. Credi potest ex descripto pag. 183. diplom. Andream II. ad preces Bernardi Archiepis. Spalaten anno 1207. indulsisse, ut segniensis Episcopi, sedes sit Segnia cum consensu Prælatorum & Baronum qui ibi inserti sunt. Et possessas ante a Vegliensi Eppo Parochias, Segniensi attribuisse.

III. *Corbaviensem Episcopatum*, a Petro Archiepiscopo Spalatensi, esse institutum Thom. Archid. Cap. 23. scribit, *Corbavia* inquiens *cum esset Parochia Ecclesiæ Spalatensis, voluit eam Archiepiscopus sibi detrahere, & in ea Episcopatum facere Metropoli Spalatinæ subjectum, quod & factum est. Nam ex voluntate Cleri illius Provinciæ, qui ad Synodum venerat, ordinatus est primus Episcopus Corbaviæ Mathæus Marutæ, Canonicus Ecclesiæ Sancti Domnii, juvenis quidem ætate, sed honestæ conversationis & Sobriæ vitæ.* Synodus hæc anno 1185. quod fuerit, acta ejus a Lucio lib. 3. Cap. 13. relata docent. Proinde ad hunc annum, Episcopatus hujus exordia collocanda. Belæ III. Regis consensu & voluntate institutum fuisse hunc Episcopatum, tam *Archiepiscopi Petri, natione Hungari filii Chitelen* Nobili genere orti, ac deinde ad Colocensem translati; quam & Synodi initia, ubi: - - *ac D. Bela III. Hungariæ Regnum gubernante, & Domino H.* (seu Henrico alias Emerico) *filio ejus, eo volente coronato, hoc actum est*, evincunt. Parochiæ ejus ibidem exprimuntur: *Corbaviensis Episcopus habeat sedem suam in Corbavia, & habeat has Parochias, Corbaviam, Vinodol, Bussan, Novigrad, Presnic, Plas, & Modrussam.* Verum præterquam, quod exemplaria actorum Synodi hujus differant, differatque exemplar Lucii, ab eo quod exhibet Doctiss. Farlatus Tom. 3. p. 213. puto pro *Plas* aut *Plis* legendum esse *Kis*, cum intra reliquos ibi subscriptos legam: *Vilcotta Archipresbytero de Clissa*, qui, uti Synodo adfuit, sic Episcopo Corbaviensi datus fuerit. Interim contendere nolo, de *Plas*; cum applicari posset, loco hodie dicto *Plasco*, a quo Episcopus Græci ritus non Unitorum suam accipit denominationem, ut infra. Porro illud & *Modrussam* successive additum esse, aut Variatam censeri debere ab autographo actorum Synodalium, lectionem descriptionemque, non solum longa distantia, quæ est *Modrussæ modernæ a Corbavia*, svadet, sed quod nullus Presbyterorum de Modrussa, Synodo illi interfuisse memoretur exprimaturque. Insuper.

IV. Si verum est S. Adalbertum *Modrussiæ* ut vult Balbinus prædicasse, abindeque ad S. Regem Stephanum venisse, antiquitus *Modrussæ* sedem fuisse Episcopi, credere nil prohibet. Combinatione quorumvis, nempe situs loci, hujus distantiæ tam a Corbavia, quam & Zagrabia; a me item lectorum, mea de Episcopatu atque Ecclesia Modrussiensi, sequens est opinio. Hanc nequaquam ideo lectori exhibeo, ut eam sequatur, juretque in eandem, verum ut hujus opinionis errore comperto, hanc corrigat; certioraque, hodie doceri cupido orbi, ac litteratis pandat. *Modrussiæ* antiquitates, pluresque inscriptiones reperiri audivimus, has attamen communicari Nobiscum, non exoravimus. In *Grobnik*, quo pars Modrussiensis olim Capituli se contulit, plura nunc quoque superesse veteris Modrussiensis Ecclesiæ, tam supellectilis Sacræ, quam & monumentorum, relatum habemus, nullam tamen obtinuimus ejusmodi reliquiarum communicationem. Gaudebimus hercle, si quispiam ex oris illis, atque superstitibus memoriis, *Ecclesiam Modrussiensem* illustrare dignabitur, veritatemque demonstrare. Mea ergo hæc est opinio.

Ecclesiæ Modrussiensis, uti etiam Chasmensis incertam esse originem, hujus attamen exordia antiquiora verosimilius argui, ac ex hactenus erutis, demonstrari posse. Enimvero postquam de aliarum Ecclesiarum exordiis, utcumque constaret; Modrussiensis Ecclesiæ antiquitatem non nisi arguendo deducimus. Si Sanctus *Adalbertus* Modrussæ prædicavit, abindeque venit ad S. Stephanum, Ecclesiæ hujus antiquitas, facile ad descriptas a pag. 77. circumstantias ac tempora caderet, aut vero ad Benedicti VII. qui in Epistola sua ait: *Ut Sancta Salzburgensis Ecclesia Superioris Pannoniæ Episcopos habeat Suffraganeos, quibus usque huc, sui Pontifices præesse videbantur.* Quamvis vero Episcopos hos sive sedes eorum non exprimat, his in oris fuisse Episcopum ex multis argui potest. Credo ego; *Modrussiensem Episcopum, olim Croatensem fuisse vocatum*; sed in memoratis a pag. 138. circumstantiis, sublato Episcopatu Croatensi, ob erectum Zagrabiensem, collegiatum Modrussiæ Capitulum Ecclesiamque remansisse sub Spalatensis Archieppi jurisdictione. Thom. Archid. Cap. 15. testatur: Croatiæ Reges suum habuisse Episcopum, qui Chroatensis appellabatur. Hunc multas habuisse Parochias, prædia & possessiones, per totum Regnum Croatiæ: Regalem fuisse Episcopum, & qui Regis Curiam sequebatur. Cap. autem 16. te-

ftatur: *Gregorium Episcopum Croatensem*, multas olim molestias *Joanni Spalatensi* Archiepiscopo causavisse. Hæc ab Archidiacono relata, diversorum sunt temporum. Ea quæ refert Cap. 15. Regum Croatiæ respiciunt tempora, præceduntque Sæculum XII. & Colomani Regis ætatem, sub quo Croatensem Episcopum sublatum meminimus pag. 138. Quæ vero Cap. 16. recenset, sunt Sæculi XII. hinc ait *Olim* causavisse Gregorium, Archiepiscopo Spalatensi molestias. Præterea narrat in Synodo illa, *restauratum* fuisse Episcopatum Nonensem, Gregoriumque quem Chroatensem vocavit, multas olim causasse Spalatensi molestias. Accedit ab eodem Archidiacono Cap. 15. scribi, Comitatum Cettinæ, Cleunæ, Clissæ, Massarum, Almisium, Corbaviam, & ultra alpes ferreas ad Confinia Zagrabiæ cum tota Maronia, Archi-Eppi Spalatensis extitisse jurisdictionis. In qua jurisdictione Ecclesiarum, a Colomano Rege fuisse Spalatensem firmatum, diplomate docuimus a pag. 137. Quod tametsi Ecclesiarum nominatim mentionem non haberet, dum intra memoratos ab Archidiacono jurisdictionis Spalatensis limites, Modrussia situaretur, hanc veterem Ecclesiam ad Spalatensem pertinuisse arguimus. Modrussa ultra *Alpes ferreas* memoratas superius; item ad Confinia Zagrabiæ est, dum ab hac, non nisi itinere horarum 12. distaret.

Præterea in memorata Synodo, anno 1185 apud doctiss. Farlati pag. 214 Tom. 3 post constitutas sedes & Parochias, memoratis superius Episcopis. *Ecclesiæ vero S. Stephani Regis; & Capellæ nostræ in honore S. Joan. Evangelistæ, quam nos manu nostra consecravimus, hanc ordinationem facimus, quod ei post Archiepiscopum nullus præsit, nisi Sacerdos ei ordinatus, cui hos reditus communi voluntate fratrum ibi assistentium concessimus, Vineam unam in Biaci &c.* Si olim, uti relatum nobis est, Modrussiæ Ecclesia erat S. Regis Stephani, cum mons non procul a Modrussia, nunc quoque *Capellæ vocatus*, a Capella olim S. Joanni Evang. consecrata, sit; consequi necessum est: Modrussiensem Ecclesiam sic relictam fuisse Spalatensi, ut post hunc, sive Archidiaconus, sive Præpositus, ad eam ordinatus, eidem Ecclesiæ præesset; hinc quia proprio destituta fuisset Episcopo, Episcoporum Medrussiensium memoriæ non sunt requirendæ. Conjecturas præmissas roborat quoque, quod ordinato ad eam Sacerdoti, *Biacy* Vinea fuerit assignata, quam, Modrussiensis in territorio Biacsiensi, haud adeo remoto, cultivare poterat.

Animadvertendum insuper: pag. 103 relatum haberi, *Goricensis Ecclesiæ* ritum, Ecclesiam Zagrabiensem assumpsisse. Goricensem hanc Ecclesiam, esse *modernam Goritiensem*, assertioni nulla reperire est fundamenta. Proinde, an vetus Goricensis, non sit? fueritque olim Modrussiensis, a qua ut viciniore, & Spalatensis Archieppi, Ecclesia Zagrabiensis, ritus sacros recepit, neque negare, neque dicere audeo. Communitas Draganich in suis metalibus habet: *iret subtus monticulum, in vulgo in Szveta Goricza vocatum, & pertingeret ad magnam stratam publicam, ducentem a Civitate Modrussæ, versus Civitatem Zagrabiensem.* Hæc videntur distinguere *Goriczam* a Modrussia. Interim illud *in Szveta Goricza*, hoc est *Sancta Goricza*, indicat Ecclesiam S. Regis Stephani isthic fuisse, cujus mentio superius in Synodo, cum natio hæc, nomine *Sancti Regis*, D. Stephanum designet, ut nunc etiam Cathedralem Zagrabiensem exprimat *Szveti Kraly*, hoc est S. Regis Stephani, sub cujus titulo & B. V. M, consecrata haberetur. Quare de Modrussiensis Ecclesiæ origine, ex hactenus erutis, & publico communicatis, constitui a me nil potest.

Cœterum *Modrussam*, Comitatum fuisse olim, supra exhibitæ donationes evincunt. Locum fuisse celebriorem, Caroli I Regis, litteræ pag. 233 indicatæ, prout & metales Draganicensium testantur, Ubi dum *Civitas* (sine additione *Libera Regiaque*) exprimitur, veteri more, locum fuisse olim Episcopi ac Ecclesiasticum indicatur. Interim posteaquam Spalatensis Archiepiscopus, cum aliis ibi, ad Venetos transivissent, & cum iisdem sese conjunxissent, *Modrussensis Ecclesia*, a Jurisdictione Spalatensi recessit, propriumque accepit Episcopum, a Corbaviensi distinctum, atque ante annum 1460, quô, a Romana curia incepit cum Corbaviensi confundi. Antea institutum fuisse Modrussiensem Episcopum, evincit demonstratque epistola Mathiæ Regis pag. 296 relata. Et quia Mathias Rex, cedere prætensioni Curiæ Romanæ noluisset; illa, nominatum a Mathia Rege Episcopum Modrussiensem, recognoscere nolens, hunc cum Corbaviensi confundere successive incepit, præcipue sede Corbaviensi per Turcas exturbata ruinataque. Memoratæ superius a pag. 310, Episcopi *Ottochaziensis* memoriæ, ad hanc incidunt epocham. Credibile est: Romanam Curiam, cum Rege Mathia tum dissentientem, & Serenissimæ Reipublicæ Venetæ affectam, præcipue cum nominati Episcopi Ottochachienses, Spalati fuerint, in *Ottochacz* voluisse Episcopatum; Sed Mathia non admitente; *Modrussæ*, ad Regis arbitrium remansit, & hunc successive Romana Curia pro Corbaviensi (olim ut meminimus a Spalatensi Archiepiscopo fundatum, prætextu servandorum Spalatensibus jurium) assumendum prætenderit, quod nihilominus,

ut mox infra, successive mutavit, confirmando Modrussienses & Corbavienses distinctos Episcopos. *Modrussienses Episcopos*, erui hactenus sequentes: *Nicolaum* sub Mathia Rege, *Christophorum* sub Vladislao II, qui etiam in conclusione Decretorum 1495 & 1498 exprimeretur. Anno 1499 in Confirmatione privilegiorum communitatis Draganich, *Modrussiensi sede vacante* exprimitur. Anno autem 1504 in confirmatione metarum fatæ de Draganich communitatis (qui in Decreto anni hujus non exprimuntur, quod fors abfuerint,) legi: *Jacobo Segniensi, & Ferdinando de Frangepanibus electo & confirmato Modrussiensis.* Illud *confirmato* indicat Episcopatum Modrussiensem, a Romana Curia antea non recognitum, *in Ferdinando de Frangepanibus*, fuisse stabilitum, & a Corbaviensi acceptum pro distincto, consequenter controversiam sub Mathia habitam, post annum 1499 fuisse complanatam, inter Vladislaum & Romanam Curiam. Successit Ferdinando *Simeon Bragui*, qui de desolatione Croatiæ, orationem habuit in Concilio Lateranensi coram Leone X. anno 1516. ut Pasconi pag. 86. Occasione cæsi Ludovici II. *Simonem* Episcopum Modrussiensem fuisse, epistolæ suæ a pag. 338 demonstrant. An a morte Simonis, successor ei a Ferdinando I fueritdatus, vel Modrussiensis Ecclesia, illico administrari incoaverit ab Episcopo Segniensi? Scribendum spero ab iis, qui hujus sunt Diœcesis. Maximilianus II in confirmatione Privilegiorum Draganich anno 1571, habet: *Georgio Siwkovich Segniensi, & administratore Modrussiensi*; eundem & eodem modo lego, sub Rudolpho in anno 1578. Atque dehinc semper illud: & *administratore Modrussiensi* observatum extitisse, testantur quoque, anni 1625. 1659. 1681 Decretorum conclusiones. Primum in Decreto 1687 exprimitur: *Sede Episcopatus Segniensis & Modrussiensis, Ecclesiarum canonice unitarum vacante*, ut hinc sub *Episcopo Dymetri*, sedium harum unionem evenisse argueretur. At quævis hæc illustranda, extendenda, vel corrigenda, tot præstantissimis illarum Diœcesium viris, relinquimus.

Porro *Corbaviensem sedem*, a Modrussiensi, in Ecclesia particulari Hungariæ, Sacræ item Coronæ Apostolicis Regibus, atque Regnorum Statibus, distinctam fuisse, præter memoratas superius de Corbaviensi Episcopatu memorias, docent Diœtales conclusiones, ubi distincti Prælati, harum Ecclesiarum exprimuntur. Sic 1659. *Petro Mariani Segniensis & Modrussiensis: Mathæo Szenthtamasii Corbaviensis.* Anno 1681 *Georgio Horvath electo Corbaviensi; fratre Hyacintho Dymitri Segniensis & Modrussiensis* 1687 *Comite Valentino Dragett de Homona electo Corbaviensi; sede Episcopatus Segniensis* - - ut supra - - *vacante.* Verum hæc si posteriora esse contendas, vide Catalogum 26, *Episcoporum Corbaviensium, Martini, Szent-Ivany;* ubi reperies: sub iisdem annis distinctos Episcopos Corbavienses, a Segniensibus & Modrussiensibus. Sic 1462 *Nicolaum* Corbaviæ. 1499 quo vocabat Modrussiensis, *Michael* autem fuit Segniæ Episcopus, ut Diploma Draganicensium. In Corbaviensem Episcopum fuit consecratus *Vitalis* Nicolich de Flumine, qui etiam 1504 hujus sedis erat Episcopus, *Segniæ autem Jacobus*, & juxta memoratum diploma, Ferdinandus Frangepani Modrussiæ. Anno 1520, quô *Simon* erat Modrussiæ, Segniæ *Franciscus*, Corbaviæ fuit *Nicolaus Keselö.* Aliique a Szent-Ivanio isthic descripti. An post *Stephanum Doichich* Canonicum Zagrabiensem, & Corbaviensem Episcopum, mortuum 1694 die 18 Julii Zagrabiæ, alter quispiam, etiam titulo fuerit Episcopus Corbaviensis? me latet.

Reflectere eruditum lectorem volui: me *Ottochachiensis Episcopi*, tam superius, quam & pag. 310. meminisse. Confessus ibi sum, ignotam mihi esse, *Ottociensis Sedis* institutionem, conjecturamque inserui per *to fors.* Sed lectam in Pasconio subinde memoriam, communicare visum est, pag. 90. hæc testatur: *Celebris quoque extat memoria prædicti Sigismundi de Frangepanibus, Civitatis Ottochensis Domini, cui non satis erat militari dextera sua pro patria pugnare, sed insuper coelum ipsum tributarium habere, ardenter desideravit dum anno Domini 1461. indictione nona, Die vero 24. Mensis Februarii, tempore Pii Divina providentia Papæ secundi, Regnante Mathia Dei gratia Hungariæ Dalmatiæ &c. Rege, larga munificentia Episcopatum Ottochensem erexit, instituit, fundavit: cujus fundationis exemplar in regestis Archivii conventus Tersactensis habetur.* Utinam exemplar fundationis Tersacti extans; Diploma item super jure Civitatis Ottochensis, Zagrabiæ in archivo Capituli Chasmensis repositum, ederentur, certiora ex his haberemus, nec opus esset conjecturis. Combinatione relatorum pag. 310. ubi Spalatenses, ad Titulum *Episcopi Ottociensis* consecratos retulimus; Mathiæ Regis Epistolâ relata pag. 296. Item eorum quæ a pag. 216. scripsimus, nec non art. 32. an 1468; uti *Ottochensis Episcopatus* deducitur fuisse inventum coarctandorum jurium Sacræ Coronæ, atque ad hæc quæsitum medium; ita Mathiæ Reis curas, medii hujus destructio, commendat. Porro *Joannem Frangepanum*, quem a Venetis allectum, Venetias fugisse, scriptores cœteri fatentur, *Pasconius* vult in bello occubuisse; dum eo laudato, quod monasteriis faverit, concludit: *Tandem pro domo*

Austriaca (dixisset melius pro Venetis, ut pag. 216.) *in bello Hungarico contra Turcas anno 1480. gloriose occubuit.* At cum Palconius, historiam pro scopo scribendam non acceperit; verum encomia Frangepana, velitque S. Franciscum, instituti a se professi, auctorem, ex familia fuisse Frangepana; dum is anno 1744. opus vulgavit, *impressum re[illegible]que Venetiis* ut firmandæ Venetorum prætensioni serviat, mererique valeat, sine quovis teste, contra scriptores reliquos, ejusque temporis; scribere non exhorruit 1480. *pro domo Austriaca Joannem occubuisse*, (ne videlicet Reges Hung. Austriaci, accusare Joañem valeant, Vegliæque amissæ scire auctorem; adeoque Venetis studuit, haud Domui Austriacæ, esto hujus subditus) dum nihilominus certum esset, anno 1480. Austriacos, Hungariæ Reges non fuisse, verum Mathiam I. Sed revertamur.

Itaque hodiernus Segniensis Episcopatus, ex Segniensi, Corbaviensi, Modrussiensi coadunatus est. Quin considerata dispositione Synodi memoratæ anni 1185. si *Brinn* hodiernum, idem est cum illo, quod tum Scardonensi Episcopo fuerat attributum, de veteri Scardonensi sede, *Brinir* & *Belgrad* quod ad Czirgueniczam est, essent. *Lica* medietas in fata Synodo, Segniensi attribuitur, medietas vero *Nonensi*. Quare si quid Parochiarum *Nonensis* olim Episcopi, hodie est in Segniensi, ejus quoque partem possidet. Olim Episcopatus ab extensione Diœcesis, & amplis redditibus non metiebantur, at consulebatur pastoribus animabusque, hinc miretur nemo, tot sedes illic olim collocatas fuisse. Coeterum totus ut hodie accipitur, sive ut complectens etiam, veteres dictos Episcopatus, constat Parochialibus Ecclesiis, uti nobis dictum est, circiter 50. Causa vero defectus plurium Parochialium, sunt Orientales Græci ritus non unitorum, sive a Romana Ecclesia dissidentium, qui per Likam & Corbaviam, partes item coeteras, potissimum jurisdictionis militaris, sunt diffusi.

VI. Quamvis porro *Canonice unitæ*, memoratæ superius Ecclesiæ scribantur; Episcopus Segniensis nunc etiam distinctos servat Vicarios fatarum Diœcesium, Clerusque suus atque populus, semet distinguit in Oves Modrussiensis ac Segniensis Diœcesis. Pro Corbavia disputant, dum hanc, Segnienses Modrussiensesque prætenderent, quæstione in dubio prudentissime, tam ab Episcopis, quam & Regibus nostris Apostolicis jacere permissa. Multa numerantur in hac Diœcesi Capitula, Videlicet.

Segniense. Hoc Capitulum Cathedrale est. Licet vero pertineat ad Sacram *Regni Coronam*, & Apostolicis Regibus nostris subsit, Titulos in suis etiam dignitatibus *observat* Italicarum, haud vero Ecclesiarum Hungariæ; tametsi nunc, Segniensis Ecclesia, Suffraganea foret Colocensis Archiepiscopi. Hinc dum in Hungaria Capitulorum dignitates sunt, *Præpositus*, *lector*, *Cantor*, *Custos*, Segniense Capitulum primum ponit *Archidiaconum*, tum *Præpositum*, dein *Archi-Presbyterum*, demum *Primicerium*. Capitulum manet Segniæ, constat 12. Canonicis. Habet Cathedrale templum. Et quia Diœcesis, per Archidiaconatus divisa non esset, Choro horisque Canonicis in Cathedrali absolvendis intenti sunt. Art. 57. anno 1647 datur Segniensi Capitulo in suo Processu procedendi facultas, confirmata per 56. anni 1741. Verum cum in Oris illis, diversæ sint jurisdictiones, & plerumque per *decreta* vivere regularique asveti; Neque leges Coronæ ibi vigerent: ut testantibus eorum titulis, *Nobilitatem* distinguant, seseque *Sacri Rom. Imperii Equites*, *Nobiles Hungariæ*, *Dalmatiæ*, *Croatiæ* inscribant, dum nihilominus Ludovicus I. constituisset, omnes Sacræ Coronæ Nobiles una eademque libertate, ac privilegiis gaudere. Hinc atque ex aliis, ordinationes illæ Diætales, effectu carent. Pro servandis Sacræ Coronæ juribus, nocere haud posset, si Episcopus Segniensis, suique e duobus adminus Capitulis, Canonici; tam in Diætis Regni, quam & in Congregationibus Sclavoniæ, adesse obligarentur.

Bakarense, alias Buccarense Capitulum, collegiatum melius censeri debet. Sunt in eo Canonici decem. Modernus Illmus & Rmus D. Episcopus, suam in loco hoc posuit residentiam, intenditque nobili extruendo templo Capitulari. Destructa ruinataque Modrussa, ubi olim 40. Canonici fuisse dicuntur, dum ultro citroque fugissent Canonici, narratur Modrussiensium Canonicorum partem in Bakar se recepisse, hacve ratione, Buccarense natum haberi Capitulum; partem vero, ad loca alia, nempe ad *Grobnik*, *Novi*, *Grisane*, *Hrelin*, *Drevenik*, ubi remanendo, partes evaserunt Capituli Modrussiensis.

Grobnicense Capitulum una cum Parocho & Vicario Generali, sex habet Canonicos. *Noviense* totidem: prouti etiam in *Grisane*. Porro *in Hrelin*, cum Parocho tres tantum sunt Canonici; æque tres in *Drevenik*. Sunt qui credant: postrema hæc duo Capitula, esse Parochias, quarum veteres Capellani, aut beneficiati alii, successive Canonicorum appellationem sunt Sortiti, quod mihi ignotum est.

Bri-

Bribiriense Capitulum constat Canonicis Septem; *Belgradiense* autem tribus. Hæc Capitula secundum recensita superius, reliquiæ essent veteris Scardonensis Diæcesis. *Capitula hæc, in Diæcesi Segniensi Novem*, an sua habeant? serventque Sigilla authentica? dicere nescio. Istud certum est: in Decretis corpori juris insertis, nullam horum Capitulorum, *dempto Segniensi*, reperiri memoriam. Quod inde evenisse arbitror, quia *Croatæ* se ut corpus distinctum à Republica Sacræ Coronæ considerantes, non solum non studuerunt, ut *Statibus atque Ordinibus Reipublicæ Sacræ Coronæ* adunarentur; sed nec ad publica Regni Comitia, sive per se, sive per ablegatos, eos aliquando comparuisse, vel arguendi fundamentum invenitur, in diplomatibus, Regumque decretis publicis. Comites Frangepani, Zriny, Blagai &c. Item Croatiæ Dalmatiæque Bani, Episcopi quoque aliquando, ad Diætas comparuisse inveniuntur; neutiquam vero sive Croatiæ Nobiles, sive horum Comitatus; aut *Regni Croatiæ Comitatumque nomine*, eorum ablegati. Hoc unde profluxerit? & an tam Croatis profuerit? quam & conservandis Sacræ Coronæ juribus? lectores dijudicent.

VII. Abbatiæ in Diœcesi Segniensi, olim floruerunt: *S. Georgii* prope Segniam. Vide supra pag. 237. Erat intra segniam & Carlobagum, nunc pertinet ad Generalatum Carolostadiensem. *SS. Crucis de valle Segniensi.* Hæc anno 1749. de Clementia Regia, mihi collata fuerat, estque quorundam proventuum. At comperto eo, quod Collationis foret Civitatis Segniensis, illaque provisus foret illius Capituli Primicerius, Rmus. *Wolffgangus Homolich*, alterius Tituli collatam accepi. *S. Nicolai de Gaczka*, ad hanc quoque pertinuit Diœcesim.

VIII. Franciscanorum conventus, ut ajunt Reformatorum, ad Provinciam eorum SSmæ Crucis Croatiæ & Carnioliæ vocatam, duo tantum in hac sunt Diœcesi, videlicet *Tersactensis*, ac *Segniensis*. Iste Conventus erat olim extra Segniam. Anno 1558. dum Generalis confiniorum Croatiæ, & Segniensis Capitaneus *Lenkovich*, præsidium erigeret, quævis templa & monasteria, extra Civitatem sita, metu Turcarum diruit. Anno sequente 1559. in Civitate extructum est, templum SS. Spiritus, & Conventus pro Franciscanis. Hæc Ritter, qui ruinatum illum, extra muros segniæ conventum, affirmat fuisse Veterem, ac antiquitate collabentem. Annum tamen, quo, ad antiquum illum conventum venere Franciscani, & per quem sunt introducti, non exprimit. Hinc *actualis conventus*, notat initia, & circumstantias temporum.

Tersactensis Conventus initia, collocanda mihi videntur ad annum 1551. quamvis *Fr. Clarus Pasconi* in opere suo Venetiis an. 1744. edito, ad annum 1568. pag. 21. initia ejus figat. Motivum meum sunt Frangepanianæ litteræ, quas integras cum Pasconi non exhibeat, eas ex authentica copia ob tantarum rerum cognitionem, doctis eruditisque describimus.

„ Nos Martinus de Frangepanibus, Divina miseratione (a) Segniæ, Vegliæ, Modrussiæque Comes. Universis, ad quorum manus pervenerint, Christi fidelibus, præsentes litteras inspecturis, præsentium & futurorum notitiam, ad perpetuam rei memoriam, significamus quibus expedit omnibus. Quod nos, divina gratia existentes in bona sanitate mentis nostræ, una cum consorte nostra Charissima Domina Ursia (b) Comitissa, considerantesque quod sobole ex utero nostro caremus, quem possessionibus nostris relinqueremus hæredem, elegimus pleno affectu, animo deliberato, ac tota voluntate, habere sub Deo Patre, & Christo ejus filio, Beatam Gloriosam Virginem Mariam, pro nostra, hæredumque nostrorum Domina & Patrona. Ipsamque specialiter elegisse, eidemque tota devotione adstringi. Sed quia affectus gloriam respicit, ad laudem omnipotentis Dei, & Beatæ Virginis Mariæ honorem, & Christiani populi utilitatem, *decrevimus ædificare a fundamento ædificium & Ecclesiam* (c) in honorem intemeratæ & Gloriosissimæ

bbbbbb 2 „ Dei

(a) Divina miseratione: firmat quæ a pag. 274 deduximus, Croatiam nempe divisam fuisse, & Comites, Frangepanos, ad Comites Cilleæ propendisse, ut hinc, uti pag. 286, Martinus Frangepanes Mathiæ Regi tardius semet subjecisse deducatur. Accedit relatum pag. 22 a Pasconi instrumentum (si tamen pro legitimo haberi potest) „ ubi Martino Comite Vegliæ - - - & supremus Comes totius „ terræ Verbasiensis, Dominus in Kozar Bosnensi. „

(b) Erat Martino conjux Dorothea Blagay, ut docet contractus Hist. Eccl. Zagr. pag. 180. memoratus, Quare cum Blagay Comites, fuerint de genere Ursini, per to Ursia, genus fœminæ exprimitur.

(c) Veteris Ecclesiæ B.V.M. nulla hic mentio. Quare Martinus Frangepanes de novo posuit templum, nulla mentione translationis domus Nazaretanæ Lauretum. Ad Regulas Historicæ probabilitatis, translationis historiam reducere perarduum est. Sed cum translationis narratio, pro scopo haberet pietatem, haud vero historiæ veritatis demonstrationem, secundum monita Benedicti XIV, pie credi potest, permittique debet, ne cultus Deo subtrahatur. Si equidem opinio, in rebus cœteris,

„ Dei Genitricis Virginis Mariæ (ob spem & devotionem . quam eidem gerimus) in di-
„ stri&u de Vinodol, prope Castrum nostrum vocatum *Tersath*, in qua quidem Ecclesia
„ per nos constructa, ut jam dictum est, in honorem Divæ Virginis Mariæ, ad canen-
„ dum Laudes & psalmos omnipotenti Deo, in remissionem peccatorum nostrorum, &
„ pro salute animarum Nostrorum Prædecessorum, statuimus imo deliberando decernimus:
„ viros Deo devotos fratres minores, Ordinis S. Francisci de observantia Vicariæ Bosnæ
„ (d) cui ordini specialiter gerimus devotionem, eisdemque dictam Ecclesiam commen-
„ dare regendam, more aliorum monasteriorum dicti ordinis, & nunc, & perpetuis tem-
„ poribus. Ut igitur ipsi fratres, in ipso monasterio degentes, temporalibus subsidiis suffi-
„ cienter adjuti, liberius Deo serviant, & ipsius misericordiam pro salute animarum no-
„ strarum, assiduis ipsorum orationibus valeant impetrare, illis, pro animæ nostræ reme-
„ dio, & omnium Prædecessorum nostrorum; possessiones nostras sub præfato nostro Ca-
„ stro *Tersact* (e) concedimus, ponendo metas, videlicet: lapis triangulus in littore ma-
„ ris: & deinde ascendens versus partem orientalem ad primam semitam vulgariter voca-
„ tam *Precrixich Podgerz;* deinde ascendens per viam publicam, ad secundam semitam,
„ vulgariter vocatam *Precrixich*: deinde vergit ad manum sinistram per viam publicam,
„ confinium ex boreali parte ad tertiam Semitam in planitiis, semper quidem ascendens
„ per viam publicam, per quam currubus ad Castrum nostrum Tersath ascenditur, ad ar-
„ borem vulgariter vocatam *Copriva*: deinde per viam publicam, ad angulum Capellæ
„ nostræ S. Georgii, penes Castrum ex parte orientali: deinde directe descendens per mon-
„ tem incultum ad Flumen, quod quidem dividit *Recham* (f) cum Castro nostro, per
„ medium fluminis, longitudinis 33. passuum, per medium laci maris versus partem oc-
„ cidentalem: Et deinde venit per lacum marinum ad meridiem, & terminatur in pri-
„ ma meta supradicta cum terra, & latitudine canarum seu stangarum Croatarum men-
„ suræ: simul cum earum pertinentiis terrisque, videlicet arabilibus, cultis & incultis,
„ agris, pratis, pascuis, fœnilibusque; sylvis, nemoribus, vineis, aquis, aquarumque de-
„ cursibus, molendinis, molendinorum proventibus, & emolumentis qualitercumque vo-
„ catis, sub earum, vel eorum veris metis; ad eosdem vel easdem spectantibus, vel per-
„ tinentibus debere, seu spectare & pertinere: Præfato monasterio Divæ Virginis Mariæ
„ fundato prope dictum Castrum Tersath, & fratribus in eo, familialiter Deo servienti-
„ bus in perpetuam eleemosinam dedimus, donavimus, adjudicavimus, & contulimus.
„ Ac dedimus insuper dicto monasterio Vadum nostrum, unum molendinum, & unam
„ stuppam in fluvio Recha, (g) nec non fœnilia in valle dicta *Draga*, cum veris metis
„ & terminis ejusdem, sine aliqua diminutione, quæ ad nos spectabant. Ex quibus om-
„ nibus supranominatis possessionibus, elegimus esse dotem dictæ Ecclesiæ pro victu & usi-
„ bus fratrum ibi commorantium, ut pro reparatione & utilitate Ecclesiæ prænotatæ con-
„ vertantur. Ante nostrum autem ex hac luce decessum (h) aliis dotationibus, dictam Ec-
„ clesiam dotabimus. Idcirco per præsentes legavimus, dedimus, & contulimus. (i). Con-
„ fidentes de Salvatoris promissione, qui omnibus ob sui amorem relinquentibus, polli-
„ citus est restituere centena pro uno, & etiam vitam æternam daturum (k) ut etiam
„ nos cohæredes facere dignetur: propterea ipsum Salvatorem Dominum Nostrum Jesum
„ Christum, & suam benedictam matrem Virginem Mariam, possessionum præfatarum,
„ tenore præsentium hæredes instituimus, creavimus, & fecimus jure perpetuo & irrevo-
„ ca-

teris: ut regendis hominibus, sanandis ægrotis, justitiæ administratione, permitti tollerarique debet, cur non possit in rebus ad sustentandam erga Deum pietatem? vel quæstionibus ad hæc ducentibus permitti? haud videtur.

(d) Franciscani tum assumpti, erant de observantia. Qualiter autem Vicaria Bosnæ exprimuntur? explicari a Patribus peto. Dubito hinc, an non Martinus Frangepanes, Stephano Regi Bosniæ, vide pag. 271, qui se Corbaviæ Regem scribebat, adhærere quæsiverit.

(e) Patres hi, olim tenere poterant jura possessionaria & possessiones, quod plura a nobis visa, demonstrant.

(f) Reka, Sclavonice vocatur, modernum flumen S. Viti, atque hic videtur indicare Flumen Civitatem.

(g) Fluvius intra Tersactum & Flumen, vocatur a Sclavis Croatisqus Recha, Rechina: ab Italis Fiumera.

(h) Lapis sepulchri, relatus a Pasconio pag. 23 obitum Martini ponit, Anno 1479 die 4 Octob. Fides Aquei Notarii anni 1472 ponendo quondam Martini, Mortuum indicat. Quare, licet consideratione Epitaphii, & aliorum monumentorum combinatione, putem Martinum 1469 defecisse, adeoque errorem esse in lapide, attamen damnetur erroris a lectore, vel lapis, vel Notarius, stet in lubitu cujusvis. (i) Præmissa P. Fr. Pasconi omisit, incoans a confidentes.

(k) Pasconi habet: „quia his, qui temporalia ob sui amorem relinquunt - - & loco propterea, habet: Eum ipsum Salvatorem.„

„ cabiliter; imprecantes omnes (l) & eorum conſcientias onerantes, quod huic noſtræ vo-
„ luntati, donationique auſu temerario „ non contradicant (m) nec quidquam vel mini-
„ mum uſurpando, Chriſtum Dominum noſtrum, & ejus Matrem exhæreditare præſu-
„ mant. Et ſi fecerint, tales temerarii, cogantur reſpondere coram tribunali D. N. Jeſu
„ Chriſti in die judicii; noverintque juſto Dei judicio ipſos exhæreditandos de regno
„ Cœlorum. Idcirco omnes tales, cujuscunque ſtatus condicionis & præeminentiæ exi-
„ ſtant, qui hanc noſtram donationem & conceſſionem infringere ſtuduerint, vel operam
„ dederint, maledictionem & indignationem Dei omnipotentis, Beatæ Virginis Mariæ,
„ Beatorumque Apoſtolorum Petri & Pauli, ac totius Cœleſtis Curiæ; nec non excom-
„ municationem Summi Pontificis, eo facto incurrant: Prohibentes autem ut nulli fra-
„ trum noſtrorum aut nepotum, hæredumque eorum, hanc donationem liceat violare fran-
„ gereque in perpetuum; ſeu quomodolibet impedire, cum & ex eorum voluntate & con-
„ ſenſu proceſſerit. (n) Ut autem præfata Donatio noſtra, perpetuum robur & firmita-
„ tem obtineat, præſens inſtrumentum fecimus, mandavimusque ſub appenſione noſtri
„ majoris Sigilli roborandum. Datum & actum in Caſtro noſtro Novi, die Septima Apri-
„ lis, Anno 1451. „ (o).

Ego Joannes Baptiſta Aqueus Tergeſtinus, Publs: Sacra Impli. Authe. Notar. ac judex ordinarius, Supraſcriptam, privilegii; conceſſionis & donationis copiam, ex authentico Sigillato, ſolito majori Sigillo intacto & illæſo, præfati quondam Excellmi Comitis Martini de Frangepanibus de verbo ad verbum prout jacebat, nil addens vel minuens fideliter extraxi, ad Inſtantiam & requiſitionem Rmi Pat. Frat. Franciſci Jaycenſis, Miniſtri Croatiæ & Boſnæ; ideo me in fidem ſubſcripſi, ſigno cum nominibus meis appoſitis conſuetis, in fidei teſtimonium, omnium præmiſſorum. S. S. S. (Signum Notarii ad latus).

Judices Ordinarii terræ Fuminis S. Viti &c. Univerſis & Singulis has præſentes noſtras inſpecturis, fidem facimus: ſupra ſcriptum D. Joannem Baptiſt. Aqueum eſſe Notarium legalem & authenticum, ejusque ſcripturis publicis plenam ab omnibus adhiberi fidem, & ubique adhiberi poſſe. In quorum fidem &c. Datum Fumine S. Viti, Die 21. Martii 1472. (Locus Sigilli terræ Fuminis) Bartholomæus Manlius Cancellar. de mandato M. p.

IX. Patres Paulini, Provinciæ, ab iis Iſtriacæ nuncupatæ, in moderna Diœceſi Segnienſi, habent monaſteria in *Czirkvenicze*, *Novi*, *Segniæ*, ac in *Capella*. Primum, ſive *Czirkvenicenſe* Monaſterium fundavit Nicolaus Comes de Frangepanis, datis litteris fundationalibus Modruſſiæ die 18 Auguſti anni 1412, quas nunc etiam extare pag. 90 ſcribit Paſconius. Qui Martini Frangepanis confirmationales datas in Novi, 28 Octobris, An. 1445, pag. 22 exhibet. *Novienſe* Monaſterium a Martino Frangepano 1453 fundatum, Annales Paulini P. Eggerer narrant. *Segnienſe* ab anno eſt 1634, quô, die 10 Martii, ab Epiſcopo Segnienſi Joanne Baptiſta Agatich, ad S. Nicolaum introducti ſunt. Dicitur, olim ibi fuiſſe Dominicanos, dein Auguſtinianos. Paulinos confirmavit ibi, ſuo conſenſu Ferdinandus

cccccc III.

(l) Exhibet: onerantes „ qui huic noſtræ voluntati & teſtamento - - contraire - -

(m) „ aut de his quid minuere uſurpando, vel infringendo, vel Chriſtum Dominum noſtrum „ - - -

(n) Credo hanc ſuam piam mentem, a Martino inſinuatam agnatis; atque hos, verbô tum conſenſiſſe. Quia Paſconi Joannis de Frangepanes litteras conſenſus, de dato in Bachar 22 Menſis Februarii, anno 1474 exhibet; Stephani autem, Datum in noſtra civitate Modruſiæ die 22 Julii An. Dni 1475. ubi exprimit: ſi vel ipſe, vel hæredes ſui, dictam fundationem impedirent vel turbarent, in V. millibus auri, coram Rege Regibusque Hungariæ convinci debeant, medietasque cedat Regibus Hungariæ; medietas Monaſterio. Ut hinc demonſtretur Croatiam compoſitis cum Friderico rebus, Mathiæ Regi, & hujus ſucceſſoribus Hungariæ Regibus plene fuiſſe reſtitutam, firmenturque relata a pag. 286. Idem Paſconi, donationem Martini, non ſolum a Romanis Pontificibus pag. 25 confirmatam recenſet, ſed inſuper a Maximiliano II. Ferdinando II. & III, ac denique a Leopoldo.

(o) Paſconi concludit: „ Idcirco omnes tales, cujuſcunque ſtatus, conditionis, aut præeminen-
„ tiæ exiſtant, qui hanc noſtram donationem vel conceſſionem infringere ſtuduerint, vel operam
„ dederint, maledictionem & indignationem Dei omnipotentis, B. V. Mariæ, Beatorumque Apoſto-
„ lorum Petri & Pauli: & totius Cœleſtis Curiæ, nec non excommunicationem Summi Ponti-
„ ficis, quam per Bullas plumbeas procuravimus, ipſo facto incurrant. Quam largitionem teſta-
„ mentumque, noſtri majoris ſigilli roboravimus & firmavimus appenſione. Datum in Caſtro noſtro
„ Terſact, die 15 Menſis Auguſti Anno Dni 1468. „ Si iterum, ac ante mortem Martinus alias non fecit in Terſact litteras, quæ eſſent vel teſtamentum, vel donatio cauſa mortis, in tanta variatione harum, & priorum litterarum, aliud dicere neſcio, quam autographum me non vidiſſe; ob fidem autem publicam, Notarii Aquei; Paſconi integras litteras non exhibente, me cenſere: firmiores eſſe ſupra deſcriptas; dum Paſconi tacet, an exhibiti textus, cum originali concordent. Cæterum Cronica Croatica notat ad annum 1553. Templum & Monaſterium Terſactenſe ædificari incoatum, per Comitem Martinum Frangepanum.

III an. 1640 die 5 Decembris, constabilivit Leopoldus die 10 Septembris 1660, Labaci, per manus Georgii Szelepcseni Archiepis. Colocensis, & per Regnum Hungar. Cancelarii. Patres hi docent Segniæ scholas humaniores, inclusive ad Rhetoricam. *Capellense* Monasterium, si idem est, quod olim Modrussiense, fundatores recognosceret Frangepanios; si porro distinctum est, de illius origine hactenus nil erui. Cœteri Conventus Provinciæ hujus Istriacæ, cum sint in Istria, Item in statu hodie Veneto, a me omittuntur.

X. Unicus *Capucinorum* est Conventus *Carlobachi*. Fundatus erectusque est a Carolo VI. Habet hospitium in *Lika*, causa Apostolicarum Missionum, Conventus iste Carlobachensis. Residua si quæ sunt, sacræ jurisdictionis in Diœcesi moderna Segniensi, me latent. Illud supetest: in usu esse tam characteres Sclavonicos, quos Cirilianos, vulgo *Chjurulicza* vocant, quam & Divina officia, adeoque Missalia & Missas, in Sclavo idiomate. Sunt qui his abrogandis student, quod simpliciores censeantur hi Sclavi presbyteri; at causa ritus veteris, & usus Sacrorum Sclavicorum mihi viderentur servandi, lege ea, ut latinas quoque litteras non ignorent, sintque in his instructi, quamvis sacras divinasque res, Sclavonico idiomate absolverent. *Græci uniti*, Divina peragunt Græcè, latinè tamen loquuntur, firmanturque in Sacra unione, latinarum litterarum, librorumque peritia; haud video, eccur idem in sacris Sclavonicis observari non posset? Sane pro rudiori populo, observavi salutarius, si res Sacras intelligat, possitque cum Sacerdote rebus divinis vacare. Demum pro interpraetandis veterum carthis, conservandi censerentur.

Jurisdictio Græcorum dissidentium cum Romana Ecclesia.

I. Meminimus supra a pag. 436. Rascianorum his in Regionibus, qualiter? ac unde petenda initia. Et quia sub Ferdinando I, e Bosnia fugere incoâssent, harum Croatiæ partium Rasciani, *Vuskoki* hoc est transfugæ, dicti nominatique fuère, & cumprimis Sumbergenses. Sclavi idiomatis ignari scriptores, non solum gentem nationemque *Uscocorum*, sed integram Provinciam, atque hanc distinctam, his in regionibus formavêre; errore sane manifesto, tantoque magis culpabili, quod nec *Uscocorum* nationis, nec Provinciæ aut Regni, in vetustis scriptoribus repererint vestigia memoriasque. In legibus ipsis, *Predauciorum*, æque ex Sclavonico *Pridan*, aut *Predan*, sive conjunctus vel adjunctus, efformatorum est mentio. Mirum gentem *Predauciam*, Regnumque vel Provinciam *Predauciorum*, constitutam non haberi. Rascianorum horum cum non scribam historiam; *Sumbergensibus exceptis, qui sunt Græci ritus unitorum*; in Licæ, Corbaviæ, cœterisque harum Croaticarum partium districtibus, (demptis quibusdam privatis) de Græco ritu, a Romana Ecclesia dissidente, sunt. Habent suos Sacerdotes, Parochias, binaque Monasteria, & Episcopatus duos, videlicet *Costanicensem*, in Banalibus Confiniis Costaniczæ residentem; tum *Plaschensem*, in *Plasco* commorantem, qui se, *Episcopum partium Carolostadiensium & Segniensium* inscribit. De his docto eruditoque lectori, quod communicem, aliud non habeo, quam sequentem Epistolam, scriptam ad *Georgium Branyugh*, *Zagrabiensem Eppum*, *qua Banalis officii locumtenentem*. Notitias quas exprimit, metiri digneris. Quare:

II. „ *Vestra Excellentia*, *Gratiosissime Domine*. Pro mea obligatione requireretur: Ut „ Excell. Vræ obsequiosissimam reverentiam in Persona facerem. Verum firmiter confi„ do, eandem Excellentiam Vram hanc hucusque citra voluntatem intermissionem, eo citius „ excusandi gratiam habituram, cum defacto ab infirmitate, me aliquomodo recolligerem; & „ donec donec magnæ exundationes aquarum decreverint, per quas impedior. Quare, & in ejus„ modi circumstantiis dignetur Excellentia Vra veniam dare, ut illud, quod oretenus in„ sinuandum haberem, hisce scripto exhibere possim. Excellentiæ bene notum est: quod „ adhuc in anno 1713. Commissarius suæ Cæsareæ Mattis, quondam Caroli Sexti, in Na„ tionali congressu, in Monasterio Syrmiensi Hopova habito, existens, unanimiter deter„ minâsset, ut in Deo quiescens Episcopus *Costanicensis Dionysius*. in partibus Carolosta„ diensibus & Segniensibus districtum Lica & Corbavia ad suam Diœcesim assignatum ha„ beat, & in locum decrementi Licæ & Corbaviæ, a Carolostadiensi & Segniensi Diœce„ si, vice versa ex Diœcesi Costanicensi altefati Dñi Eppi Dionysii, sequentes pagi a Croa„ tico Banatu dependeant, *Trebinia*, *Udbinia*, *Stenichniak*, *Slovakopolye*, *Kirin*, *Thopuszka*, & „ *Perna*, ac usque ad aquam trans-Glinanam, meo in Deo requiescente Dño antecessore „ Carolostadiensi & Segniensi incorporata, & in possessionem data sint, & consequenter ille „ meus antecessor hos præspecificatos pagos usufructualiter cum jurisdictione Episcopali in „ omni pace possederit, consequenter etiam altefati Domini *Episcopi Dionysii* successores; „ velut *Nicanor Domitrovich*, *Stephanus Liubobratich*, & modernus *Alexius Jandreovich* Ep-

pi

„ piCostanicenses Licam & Corbaviam cum jurisdictione Episcopali usufructualiter possederunt
„ Nunc autem, & quidem sua Regia Majestas, Clementissima Nostra Domina, Domi-
„ na: in *Carolostadiensi & Segniensi Diœcesi* omne, & quidcunque, quod mei antecessores
„ habuerunt, cum jurisdictione Eppali tradidit, idque Excellentia Vra gratiosè & uberius
„ ex annexa vidimata copia perspicere dignetur. Vigore cujus Regiæ resolutionis, cum
„ prænominatos visitare voluissem, D. Colonellus Glinensis *Pogledich*, prouti & D. Provi-
„ sor Mathias Bosinszki, sicut ex annexis ejusdem litteris patet, mihi restiterunt, quod me
„ retrahere coactus fuerim.
„ Proinde vigore Regiæ confirmationis, & rectè ideo; ac ob præmissas circumstantias
„ Excell. Vram obsequiosissimè rogare volui: quatenus me hoc in passu gratiosè manute-
„ nere, & indilatè ad illos duos sibi subjectos Dños Officiales, & reliquos; competentes ea-
„ tenus ordines, ut mihi Græci Ritus, in Episcopali mea jurisdictione, & juxta Nationis &
„ Religionis meæ usum; non solum dilectam pacem, faveant, verum etiam omnem asisten-
„ tiam præbeant, expediri: illosque, exhibitoribus consignari facere dignetur.
„ Quam gratiosam resolutionem, eò securius spero, cum audeam mihi blandiendi, quod
„ Excell. Vra meus gratiosissimus Dñus fuerit, & præsertim Viennæ gratiam habuerim,
„ apud meum defunctum in Deo Archiepiscopum & Metropolitam Moyses Petrovich exi-
„ stens, in persona serviendi. Et pro his exhibitis magnis gratiis, quamprimum ex mea in-
„ firmitate aliquantum me recollegero, & magnæ aquæ decrescent, non deficiam tam ob-
„ sequiosas gratias agere, quam & in persona obsequiosissimam meam devotionem conte-
„ stari Qui cœterum penes obsequiosissimam commendationem in omni veneratione con-
„ stanter maneo. *Excellentiæ Vræ obsequiosissimus servus Paulus Nenadovich Græci Ritus*
„ *Eppus partium Carolostadiensium & Segniensium* M. prop. Plaskaini 18 Maji, 1745.

Unum hoc documentum obtinui, jurisdictionis Episcoporum Græci Ritus non unitorum. Scripsi ego bis, ad defunctum Carlovicensem Metropolitam Nenadovich, si vel nomina, Catalogumque Episcoporum sibi subjectorum exmittere dignaretur. Verum quid in obsirmato silentio, negatoque responso collocaverit? me latet. Immortalis memoriæ Episcopus Braniugh, dignam gravemque repræsentationem, facere non omisit, reflectendo ad quævis, in præmissa epistola denotata, uti I. quod non solum Episcopatus in suis congressibus constituerent, limites his ponerent, loca assignarent, sed insuper usurpatione Titulorum & sedium, Romano Catholicorum Episcoporum, ad horum ruinam tendere viderentur. II. *Segniæ esse*, & quidem ex collatione Apostolicorum Regum, Segniensium Episcopum; *Carolostadii* nec a Carolo Archiduce, nec Rudolpho Rege, hujusque successoribus, fundatum fuisse Schismaticum Episcopum, nullæ carthæ, nullaque memoria hominum testarentur. Sed nec esse Græcam Carolostadii Ecclesiam. Qua ergo ratione semet vel subscriberet Episcopus, *Partium Carolostadiensium & Segniensium Episcopum*? examinandum orabat. Atque istud tam qua Catholicus Episcopus, cui sacra disciplina Ecclesiæ commissa esset, suique Catholici Episcopatus cura; quam &, qua fidelis Regiæ Apostolicæ Mattis subditus; non solum ad impedienda juribus Sacræ Coronæ præjudicia, ne aliquando Imperii alterius, ex jurisdictione & Titulis sedium earundem Græci Romanique ritus, emergat quæstio, prætendaturque Catholicos Episcopos, Segniensem & Zagrabiensem obrepsisse, dum Græcus non unitus, eorundem esset Titulorum. Supplicabat revideri acta, sub Rege Leopoldo, *Gabrielis Miakich*, qui Sclavonica Confinia, orientalis esse Imperii, prætendebat; sed insuper ob fundatum ab Apostolicis Hungariæ Regibus Episcopatum Svidnicensem, Græci Ritus unitorum, cui, Lica Corbaviaque, resolutionibus Regiis, & collatione, forent attributa. Quare cum credat, antecedere, firmitatisque majoris Apostolicorum Regum collationes & decreta, quam sunt ordinationes congressuum in Hopova, eo minus se petitis Episcopi Nenadovich deferre posse, quod sciat prætextibus his, & usurpatione tituli: *Partium Carolostadiensium & Segniensium*, quæri unice, ut Græci ritus unitorum Episcopi, jurisdictio extinguatur, totque in Sumberg unitæ Deo animæ, a sacra unione deficiant. Addidit his, collectas quæ exiguntur occasione visitationis; ac demum, Episcopum prætendentem in usu visitationis petitorum locorum, fuisse nuspiam. Hinc malle se, suo Episcopatu abdicare, quin plane mori, quam tot vulnera fidei Catholicæ, sacræ disciplinæ, Apostolicis Regibus, Horumque Sacræ Coronæ, ac legibus, *à se Episcopo & Locumtenente Banalis officii* admittere. Vivente Braniughio ad Thopuszko admissum non fuisse Episcopum Græcum, res nota est omnibus. An porro post annum 1751 subintraverit? non indagavi.

Cœterum Episcopus *Græcus Costanicensis*, habet Costaniczæ elegantem Ecclesiam, suumque Clerum. Monasterium quoque in Comogovina. Alter vero, qui in *Plasco* habitat, monasterium habet in *Gomerje*, sub jurisdictione Generalatus Carolstadiensis.

Jurisdictio militaris Generalatus Carolostadiensis.

Carolostadii initia, causa item erecti istthic præsidii, patent a fol. 3 ... ad hoc præsidium, cum supremi Confiniorum Croaticorum Præfecti, ferret transtuli ... *Carolostadium* confiniorum horum metropolis caputque effectum, confiniis Croaticis, de ... nomen *Generalatus Carolostadiensis*. Interim esse Carolostadio antiquiora confinia, ex supra relatis clarum est. Ludovicus I caput confiniorum Croatiæ, *Segniam* constituerat, fueratque celebris dignitas, *Capitaneatus Segniensis*. Iste pro Regum arbitrio, jam conjunctus fuerat Banali dignitati, jam a potestate Banorum separatus. Recole si lubet, relata superioribus Periodis, speciatim a pag. 377 *Croaticarum rerum &c.* ...

Confiniorum horum, ante tempora *regulationis per Sereniss. Saxoniæ Principem Hildburghausen*, ea fuit gubernationis ratio, uti superius retulimus. Immo complures officialium castigati fuere. Legio illa, sub Ferdinando I incoata, stipendia merentium atque equestris; in posteriore regulatione sublata, rectius *reformata* habetur. At quibusvis anterioribus omissis, ac alibi si Deo placet referendis.

Hodie Confiniorum horum Croaticorum, *Carolostadium* Civitas militaris (neque enim inter liberas Regiasque Civitates numeraretur, aut Diætaliter haberetur recognita, vel in causarum deductionibus Thavernico, aut Personali Præsentiæ subjecta) ubi residentia est Generalis, & supremæ administrationis, horum confiniorum. Sunt Carolostadii, *PP. Franciscani*, & ab anno 1764 *Piaristæ*. Generalatus, quatuor constat legionibus, videlicet *Oguliensi*, *Szluinensi*, *Licana*, & in *Ottochacz* seu Corbaviensi. Quævis legio habet 4000 militum, militiæ adscriptorum. Suum Colonellum sive Tribunum, Vicecolonellum, cœterosque Officiales, secundum leges militiæ ac usum. In Centurias sive Capitaneatus quævis legio est partita, singulusque Centurio, cum sibi subalternis, in suo residet districtu. Ea quæ militaria sunt, a suo recipit Colonello, quæ vero gubernationis populi, a supremo administrationis Generalatus Officio. In Præmissis legionibus continetur, Equestris Ordinis legio, quæ subest proprio Colonello, cæterisque Officialibus equestris Ordinis, estque in vicem Ferdinandeæ unius legionis, olim ex Nobilibus Regni constantis.

Oguliensis legio a castro, ac arce, Colonelli aliorumque stabalium residentiæ vocatur. *Szluinensis* ab arce diruta *Szluin*, a qua unus Frangepaniorum ramus erat denominatus. Visuntur suntque hodie in his legionibus complures arces & Castella antiqua, nunc vel deserta, vel ruinata. Loca plurima, quorum nomina cum obtinere nequiverim, omittere est necessum. Sunt in præfatis legionibus, *Modrusch*, *Tounj*, *Ostarie*. Kleck mons. item *Czetin* ubi Paulini. Plasco locus residentiæ memorati Græci ritus Episcopi. *Gomerje*, ubi recentius fornax vitraria, & quorundam Bohemorum colonia est introducta. Pertinet quoque districtus Sclavonicus *Sichelberg*. Legionis *Szluiniensis* Residentia Stabalium, *Barilovich* est. Distinctiones, sive limites, qui sunt inter has legiones, aut earundem; obtinere nequeuntes, aliis describendas commendamus, etiam ob accessionem exolutorum quorundam anno 1768 Comitatus antea Zagrabiensis locorum, uti *Ukina*, *Bellay*, *Zastenie*, *Mreschicza*, *Szamicka*, *Mekusie* &c. quæ persoluta privatis loca, uti alicui præmissarum Legionum applicabuntur: ita perfacile terminos anteriores legionum mutabunt. Erant olim, in hoc quoque Generalatu loca quædam *cultæ Generalis* vocata. Inter hæc, ætate hac atque recentissimæ memoriæ, fuere *Dubovacz*, *Zetchaj*, & *Szamicka*. Hæc successive Comissioni *invalidorum militum* erant applicata, constituebantque distinctam jurisdictionem. Novissime administrationi Generalatus resignata habentur, sed an incorporata quoque sint militari statui; seu Generalatui? aut sub obligatione pacti census credita? ut quidam narrarent, cum me lateat, refferre nequeo.

Legiones residuæ, Licæ Corbaviæque sunt districtuum. Hæ ob majorem Carolostadio distantiam, suam habent in *Gospich* districtu Licano, administrationem; dependentem attamen a supremo, Carolostadiensis administrationis officio. Hinc in *Gospich* est Generalis, cœterique Legionis Licanæ *Stabales*. *Otochacz* olim civitas, alterius est Legionis sedes. In his quoque legionibus, supersunt vestigia & rudera, tot veterum Castellorum & arcium, quorum nomina desideramus. Conterminant hæ Legiones, cum territorio Turcarum, Veneto item ex parte, & Mari Adriatico. Spectant ad has, intra *Segniam & Novi* locatæ possessiones, *Kermpothe*, ac *Ledenicze*, Item intra *Segniam & Carlobagum* Abbatia olim, nunc *S. Georgius*, item *Jablanacz*. Lica præcipue montosa est, sterilisque. Corbavia agris pascuisque feratior perhibetur. Accipiunt vitæ subsidia, Regum pietate ac providentia, amictumque militarem, gratis obtinent. His Legionibus recentissime detracta sunt, *Verbovszko*, *Ravnagora*, *Merkopolye* &c. & Coloniæ ut ajunt *Commerciales* positæ, pactis ut dicere-

cere-

ceretur iis, quod jurisdictioni militari subjecti esse, censerique debeant. Sunt in Lica Corbaviaque, tam Romano Catholici, ad Episcopatum Segniensem pertinentes, habentque suum Archidiaconum; quam & *Græci ritus Orientalium* Costanicensis Episcopi (uti superior doceret Epistola) a Costanicensi Episcopo remotissimi.

Leopoldus Imp. & Hungariæ Rex, Anno 1683. Licanum constituerat Comitatum, denominando supremum Comitem, *Petrum Ricciardi* Diplomate suo Zagr. 8. Februar. promulgato. Hic Comitatus hujus Vice-Comitem constituerat Paulum Ritter, qui in Congregatione Regni Sclavoniæ, Zagrabiæ 22. Decembris 1691. (ut acta & Protocollum testantur) sese præsentavit. Utrum autem honoris tantum Titulique hæc fuerint? vel positivæ Regiæ voluntatis? restituendi videlicet, in oris illis Comitatus, effectu non secuto, ex ignotis mihi motivis, ego non definiam. Extractus Protocolli Regni Sclavoniæ anni 1693, Congregationis V. die 22. Junii Zagrabiæ habitæ, habet: *Comes Adolphus à Zinzendorff, qua Comes perpetuus Likæ & Corbaviæ, & qua indigena Regni, deposuit juramentum; & attactas Provincias, Regno univit; Ejusque juribus subjecit.*

Jurisdictio Militaris Confiniorum Banalium.

I. Regno huic Sclavoniæ, sua ab olim fuisse Castra, atque ad hæc populum certum, tuendæ patriæ, præstandique Regibus Apostolicis Servitii destinatum obligatumque; Superioribus Periodis est demonstratum. Sub Ferdinando I. qualiter ratione Confiniorum Sclavoniæ actum sit? a pag. 360. inclusive ad 366. docuimus deduximusque. Quamvis verò *Caproncza*, illaque Regni Sclavoniæ confinia, Ferdinando cessa traditaque fuisse demonstratum sit; nihilominus postquam Turcæ ad Colapim usque possessorium suum extendissent, Statibus Sclavoniæ Regni, *cis Colapim* sua fuisse præsidia, confiniaque, non solum Rescripta tot Regum, Acta Sclavoniæ publica; sed Diætales quoque Articuli evincunt demonstrantque, ut hos nec exscribere in re aperta opus sit. Sane *Breszt*, *Letovanich*, *Berkissevina*, *Pokupszko* &c. pro Confiniis Præsidiisque Bani, Statuumque Regni Sclavoniæ, leges municipales fatentur, acta publica exprimunt, Historici confitentur.

II. Confinia hæc, post Colapis in Savum defluxum, transSavum hodie collocata, & à *Siscio* trans Colapim, olim in Regno, terminisque Sclavoniæ extitisse, relata Superioribus Periodis demonstrant; Croatia enim ad *Cettinæ* fluvium olim extendebatur, & quod a Cettina est, Sclavoniæ erat. Subsecutis Sæculis, ob casus eventusque varios, varii quoque Provinciis, constituti datique per earundem Reges, fuere limites, multiplicesque jurisdictiones. Demum quia a Ludovico II. (uti supra retulimus) ad Colapim usque, cessa quævis resignataque sub nomine Regni Croatiæ extitissent; Partes *trans Colapianæ* Croatiæ nomine censeri, haberique inceperunt, acceptæque sunt in Regum diplomatibus, Actis publicis, quin Regum quoque Decretis: ideo ego quoque in hac IV. Periodo constitutus, ob fidem adeo publicam *a Croatia* eas, eximere; non poteram. Quin rite intelligendis explicandisque, monumentis, Rescriptis, legum articulis, scriptoribus, acceptationes quorumvis temporum refferendas, sequendasque habui.

III. Post remotos *Kostanicza*, cœterisque transcolapianis territoriis anno 1688. Turcas, de obtinendis, a Leopoldo Rege recuperatis illis locis studium conatusque apparuere diversorum. *Fiscus sive Camera*, manum apposuerat, per conscriptiones, eorumque locorum, ut vocamus varios *arendatitios contractus*, sive Censuum pactatorum, annuales solutiones. Verum tam ob votum Leopoldi publicum, Decretum item Ferdinandi I. anno 1560, dum tam Clerus, quam & privati jura sua docerent, res evanuit, per Commissionem *Neo-aquisticam*, & jurium in suis competentiis demonstrationem. Majores difficultates causatæ sunt, a Comite *Alexandro ab Erdoedy*, Petrinensi tum Commendante, qui, testantibus actis publicis, studuit recuperatas partes illas, Militari Petrinensi jurisdictioni, ad extendendum confinium illud, applicari. Provincia demum *Stiriæ*, obtinendis partibus illis vehementer studuit. Sed quia per Principem Badensem in anno 1689. Resignata loca illa Regno Sclavoniæ fuissent (sic enim acta Regni, Congregationis celebratæ in Castris sub Hrasztovicza Die 23. Junii *Præsidia noviter occupata, videlicet Jeszenovecz, D[illegible]bicza, Kosztanicza, præter illa quæ hactenus per militiam Regni conservata fuerunt, [illegible] Comitis Bani, & Regni, sua Maiestas submisit; prout & Status, ipsi Comiti Ba[illegible] [illegible]serunt talia dirigenda. Franciscus autem Chernkoczi, Vice-Comes Varasdinensis, [illegible] Regni, Præsidiorum Kosztanicza & Dubicza, claves & possessionem accepit, [illegible] Regni [illegible] collocatis*) ideo Status Ordinesque Regni Sclavoniæ, pro illis servandis, [illegible] fecerunt. Non commemoramus hic, quæ per Status eatenus facta sunt, cum hæc Histor.

Histor. Balthasaris Kercselich.

Eccl. Zagr. Par. I. Tom. II. Si aliquando edentur, sint attacta, in annorum serie; dicere sufficiat: Centum fl. millia, demptis aliis, necessitatos fuisse status Regni Sclavoniæ, pro jure armorum deponere, ob Provinciæ Stiriæ prætensiones. Hæc non solum ex rationibus *Joannis Baronis* a Mollnstern Supremi Perceptoris clara sunt; sed ex actis quoque Regni, anni 1695, ubi pag. 147. *commissum est* ablegatis Regni, ut iidem inter Colapim & Vunnam terrenum absoluto jure obtinere possint, seseque liberent ab impetitione Styrorum, offerant suæ Matti & Cameræ Aulicæ primo 20. & supra etiam 40. mill. per vices solvenda. Sane fata acta Regni testantur, intra has Provincias, vix non ad arma ventum fuisse, dum exprimeretur: Intelligentes deputati quod Styri, resolutione facta, Præsidium Kostanicza, Regno resignatum; illud suæ jurisdictioni vi subjicere vellint, statuerunt idem præsidium omni modo possibili conservare. Et quamvis anno 1696. per submissos a Leopoldo Rege, Regios Commissarios, Dominos nempe Comites, *Carolum Maximilianum Thurn*, & *Ludovicum à Zinzendorff*, in Prædicta Trans Colapiana confinia introductum statutumque fuerit, fataque confinia Bano Regnique Statibus resignata, attamen diuturniores fuere, intra Regnum, & Varasdinensem Generalatum controversiæ.

IV. Comes Adamus a Batthyan, anno 1693. in Banum resolutus, & Zagrabiæ die 26. Augusti introductus, *Capitaneatum Regni* (qui hac ætate pro Supremo horum confiniorum Gubernatore accipiebatur) a Statibus accepit. Cui, quia nominati Commissarii Regii in anno 1696. Confinia hæc Colapiano Vunnana resignassent, ipse, ut cum Regni Statibus summe concordans, in anno 1700. has eisdem dedit litteras.

„ Nos Comes Adamus de Batthyan, &c. damus pro memoria: Quod nos consideratis & exacte perpensis, tot & tantis ultra iam sæculum, pro Divis Hungariæ Regibus & Augustissima domo Austriaca, cum amplissimarum facultatum jactura, copiosissima sangvinis effusione: totque & tam charorum concivium suorum cœde: diuturna præterea & sumptuosa, confiniariæ militiæ, ære proprio exolutione, per Inclytos Status & Ordines præfatorum Regnorum Croatiæ & Sclavoniæ adversus varios & plurimos naturalis hostis, in eadem Regna insultus; & conservationem confiniorum suorum Colapianorum, præstitis Servitiis; Et quod deinceps quoque, non modo in præsatis Colapianis; sed Vunnanis quoque & Glinanis Confiniis, pro moderno suæ SSmæ Mattis Cæsareæ Regiæ, suorumque Augustissimorum Successorum, Servitio; conservandis & manutenendis, propriis similiter sumptibus, curam & solicitudinem se impensuros, & eo applicaturos, resolute promisissent & declarassent. Horum itaque tam rari meriti, & alti precii operum atque servitiorum, justo ex respectu & intuitu: Et ut, hac infrascripta resolutione & condescensione Nostra, modernis Dominis Statibus, & eorum successoribus, in Vicem debitæ laborum & meritorum suorum gratitudinis; & recognitionis; pro ipsorum apud nos propterea in anno currenti, die vero 29. Mensis Maii, Viennæ Austriæ, medio Perillust. ac Gener. D. Georgii Plemich SS. Mattis Cæsar. & Regiæ Consiliarii, ac præfatorum Regnorum Mgri Proto-Notarii: & in moderna quoque eorum Generali hic Zagrabiæ celebrata Congregatione, facta instantia, eosdem Dnos Status & Ordines, justo hoc, ipsisque a pridem debito & competenti medio, consolaremur, Statuimus & resolvimus, promittimusque & obligamus Nos, & Universos in præmisso Banatus officio Successores Nostros, pro immunitate & prærogativa Eorundem Dnorum Statuum & Ordinum præmentionatorum Regnorum, conditiones infrascriptas, perpetuo observaturos.

„ I. Ne extranei in stipendia, minus in officia Confiniaria, nunc, vel in futurum, præter expræssum præfatorum Dnrum Statuum & Ordinum assensum promoveantur: sed Stipendia ejusmodi & officia, Nationalibus duntaxat conferantur.

„ II. Ne amodo officia confiniaria incipiendo a Vaivodatu inclusive, altiora nulla, præterquam cum voto & præsentatione per Dnos Status & Ordines fienda, subjectorum trium in re militari repertorum, habita etiam præstitorum servitiorum bellicorum ratione, a Nobis Comite Bano; vel Successoribus Nostris conferantur. Salvo tamen, & eo modo Dnorum Vice Capitaneorum, debito interesse.

„ III. Ut absente Comite Bano e Regno, Confiniorum moles & gubernium integrale, per subalternum sibi Regnicolam cum cointelligentia & relatione ad Dnos Status, sustineatur & administretur.

„ IV. Dominis Statibus liberum erit & admissum, medio constituendorum & exmittendorum Commissariorum suorum, annis singulis, militiam confiniariam & præsidia; confiniariaque universa, lustrare cum Officialibus; remque militarem & suppellectilem tractantibus, rationem ducere; jure de Succumbentibus, executione mediante, satisfactionem (prævio tamen ad D. Banum recursu) sibi impendere

„ V.

„ V. Ut Commiſſariis Regni, in Confiniis conſtitutis; per Officiales & milites con-
„ finiarios, alter immediate poſt Dnum Banum, honor & authoritas tribuatur. In quorum
„ omnium firmitatem in perpetuum inviolabiliter obſervandam, præſentes litteras Noſtras,
„ ſub authentico ſigillo noſtro Banali, ac manus Noſtræ propriæ ſubſcriptione, memo-
„ ratis Dominis Statibus & Ordinibus antefatorum Regnorum, extradandas eſſe duximus
„ & concedendas. Datum Zagrabiæ die 30. Menſis Septembris, Anno Dni 1700. Comes
„ Adamus de Batthyan M. ppr. locus ſigilli Regni.

Ex deſcriptis intelligi poſſunt: *Regni Capitaneatus actualis* ratio. Item *Vice Capitaneos* Caſtrorum Commendantes fuiſſe nunc. Denique *Commiſſariatus Regni* quid fuerit? docetur. Indulta priora ſervata fuiſſe ſub Batthyanio, acta Regni evincunt; ubi ut ajunt per *candidationem* proponuntur pro officiis Confiniariis. Verum quia ipſe, ſucceſſores in Banatu obligare nequiviſſet, ſucceſſores ejus, ſine quavis Statuum propoſitione, Commendantes & Vaivodas, alioſque in Confiniis Officiales conſtituebant. Plurima his temporibus atque occaſionibus nata ſunt. uti 1. *Conferentiæ*, quarum fuêre, publica Regni negotia. 2. *Conſiſtorium æconomicum*, conſtans Præſide, Conſiliariis ſex, Perceptore, Secretariis, vide pag. 449. Hæc nihilominus evanuerunt; At *Locumtenentiæ Banalis officii* fuêre introductæ. Hæ autem duplices, videlicet *in militaribus* (dum Status Regni agnoviſſent, teſtantibus actis publicis, confinia ab Excelſo Aulæ Bellico Conſilio dependere) & *in Politicis*. Hujus *Locumtenentiæ* occaſionem fecit, Leopoldi Regis reſcriptum, quod memoravimus pag. 405, hinc tum ideo; cum &, ad firmanda illa, quæ pag. 403. de *veteribus Confiniorum* Officialibus poſita ſunt, hoc communicamus.

„ Leopoldus &c. Demiſſe repræſentare fecit Matti Noſtræ, Egr. fidelis noſter *Zemliak*,
„ Bonorum noſtrorum Fiſcalium in Regno Sclavoniæ exiſtentium adminiſtrator: Quatenus
„ continuis hiſce retroactis temporibus & annis, Officiales Noſtri militares, & Comiſſarii belli-
„ ci; propria authoritate in jam fato Regno noſtro, variis belli calamitatibus preſſo & ruinato,
„ quarteria ſibi pro lubitu erigere: portiones per ſe ipſos imponere: & per executiones ſuas
„ militares, toto ferme tempore hinc inde diſcurrendo, ad placitum ſuum (nullo unquam
„ tempore, ipſis Supremis, vel Vice Comitibus; aut Judlium vel Vice Judlium, quin-
„ imo nec ſimplici aliquo authentico Comitatenſi homine, pro teſtimonio ad id convocato)
„ ejuſmodi portiones exigere: variis item regalibus, donis, muneribus, & oppreſſionibus miſe-
„ ram plebem angariando; ad incitas, extremamque ruinam, cum manifeſta ipſius patriæ de-
„ ſolatione, præcipitare conſueviſſent adeo; ut intra quatuor annorum ſpacium, plura quam
„ duo millia animarum Chriſtianarum propter ejusmodi oppreſſiones & rapinas, relictis domi-
„ ciliis ſuis, ad diverſas Regiones & provincias migrare debuerint. Hæc autem omnia exinde
„ evenire, quod nullus in Politicis rebus & negotiis, in attacto Regno noſtro Sclavoniæ, præ-
„ ſertim vero Comitatibus, Poſegienſi, Verocenſi, Valcovarienſi, ordo obſervetur; neque de-
„ bitè quoad adminiſtranda Politica, Civilia, & publica negotia, per eos quorum intereſt diſ-
„ poſitiones inſtituantur. Quia vero è re ſervitii noſtri, & boni publici, conſervationiſque pa-
„ triæ hujus eſſet; ut debitus ad inſtar aliorum bene regulatorum Comitatuum, in omnibus
„ præmiſſis ordo obſervetur; ac in diſtribuendis & exigendis militaribus portionibus, Offi-
„ ciales Comitatenſes adhibeantur, & conſequenter prærecenſiti militares exceſſus (uti jam
„ in hoc paſſu neceſſarios conſilium noſtrum Aulæ Bellicum, facturum eſſet diſpoſitiones)
„ tollantur & proſcribantur. Ideo Fidelitatibus veſtris (quarum etiam muneris eſſet, publica
„ hujuſmodi curare negotia; rebuſque confuſis debitum ordinem inducere) hiſce perbenigne
„ ſimul & ſerio committimus & mandamus: quatenus acceptis præſentibus; de præteritis qui-
„ dem exceſſibus & exorbitantiis, ſtrictam inquiſitionem inſtitui; nobiſque demum pro ad-
„ hibenda ejuſmodi medella refferi facere: In reliquo autem admonitis ſerio, de & ſuper ob-
„ eundis functionibus ſuis, ſupremis prænotatorum Comitatuum Comitibus, eum ordinem
„ & diſpoſitionem quamprimum inſtituere velint ac noverint; ut omnimode in poſterum,
„ non per milites, & Comiſſarios, verum prædictos ſupremos & Vice Comites, alioſque Co-
„ mitatenſes Officiales, ejuſmodi Politica, Civilia & publica munia & negotia rite admini-
„ ſtrentur: ſolitæ Comitatuum Congregationes, & Sedes quoque judiciorum, pro juſtitia de-
„ bite adminiſtranda, coercendiſque pravorum exceſſibus, frequentius celebrentur: aut in ſo-
„ litis quoque Generalibus Fidelitatum Veſtrarum Conventibus, cauſæ & proceſſus ejus Re-
„ gni Noſtri Sclavoniæ ventilentur, diſcutiantur, & pro juſtitiæ exigentia decidantur &
„ terminentur. Juribus denique ipſorum populorum, ad normam & methodum regulati Re-
„ gni noſtri Croatiæ, omni meliori modo proſpiciatur. Quo in paſſu quemadmodum benig-
„ nam hanc voluntatem noſtram, Fidelitates Vras rite executuras non ambigimus; ita iiſdem
„ gratia & clementia noſtra &c. Datum in Caſtro Eberſtorff 28 Septembris 1697. *Leopoldus*
„ man. ppr. *Joannes Georg. Hoffman, Joannes Domaniczky.*

V. Conſtituerat Leopoldus, uti in Croatiæ partibus Licæ Corbaviæque memoratos ſuperius Vice-Comites; ita in *Valcovarienſi*, Comitem *Joannem Draskovich*, in Verocenſi autem & Poſegano, Comitem *Davidem Ivanovich*; hinc accepto relato mandato Regio, iſti, per Status Ordinesque Superioris Sclavoniæ (quos Croatiæ Regnum expræſſit Leopoldus) officii ſui fuere admoniti. Verum his, ex videndis infra cauſis deprecantibus; Anno 1698. Varasdini *in Conferentia* die I. Februarii, præſente Bano habita, *Banalis Locumtenens* pro partibus Neo-aquiſitis in Sclavonia, fuit conſtitutus, *Petrus Gotthal*, cum inſtructione ſequenti.

I. Cum partes illæ neo-recuperatæ per ſuam Mattem Sacratiſſ. Dominis ſtatibus Regnorum horum tanquam & ab olim ad Sclavoniam pertinentes, reincorporatæ & ſubjectæ ſint; earumque loca & inſpectio Status Politici, in ordinem redigenda eſſent, ut tandem temporis ſucceſſu, adinſtar reliquorum Comitatuum horum Regnorum vigere & permanere gubernarique poſſint; ibidem vero ad præſens, ob graves curas ſuas publicas, quibus, erga Comitatus & Status horum Regnorum, ſervitiumque ſuæ SSmæ Mattis, Excellm. D. Comes Banus detineretur, ſerius adeſſe & per ſe immediate neceſſitatibus illarum partium ibi vigentibus, vel vigendis, ac relationem exigentibus, proſpicere nequiret; Domini vero Supremi Comites ex defectu reſidentiarum, & hactenus ibidem accomodationem rarius manſuri præviderentur; ne per talem eorundem abſentiam, Domini Status, in jure ſuo ibidem habito, & per ſuam Majeſt. Dominum eorum clementiſſimum, benigne denuo recognito, præjudicium ſubeant; intermiſſique ſuæ Mattis Sacrmæ, in eo, vel ibidem Servitii defectus D. ſtatibus imputetur: neque ſecus, neque pro nunc ſatius conferre & ſtatuere poterant Dni Deputati, quam ut medio Locumtenentis *Banalis* officii *defunctione ſua, præſentibus inſtructi, iisdem partibus, & earum incolis (Salvis dominorum Supremorum Comitum in reliquo juribus & prærogativis) proſpectum ſit & intelligatur. Ac proinde ac præprimis.*

II. Officii ejusdem D. Locumtenentis, ut principale erit: ut incolis earum Partium de adminiſtranda juſtitia, per eorum Supremos Comites & Vice Comites omnimode proſpiciat: ad celebrandas Sedrias, eosdem, quo frequentius fieri poterit, & neceſſitas poſtulaverit urgeat; ut deinde juſtitiæ tramite; exequendorum executio peragatur, proſpiciat; Dominis vero Comitibus, vel ob abſentiam ſuam, vel alio de caſu intermittentibus, ipſe, per Dn. Vice-Comites & Judlium, ſedes judiciarias celebrare, promotioni juſtitiæ invigilare curabit; in malefactorum animadverſionem, pœnaque condigna punitionem, curam ſuam omnimodam impendendo.

III. Sedriis Comitatum, in præſentia, vel abſentia DD. Supremorum Comitum celebrandis, ipſe etiam ſemper adeſſe conabitur, immo pro omni poſſibili adſit; cum in illis partibus perſonarum litteratarum & in jure patrio verſatarum, ſit parvitas & parcitas; adeoque Locumtenens qua directioni & inviationi, neceſſarius futurus iudicatur.

IV. Conabitur omni ſtudio D. Locumtenens: ut Vera Orthodoxa fides, & ejus religio in illis partibus promoveatur & augeatur. Cujus ex reſpectu & deſiderio invigilabit; & laborabit; ut in antiquis Parochiis Presbytheri Sæculares & regulares, Diæceſis Zagrabienſis, applicentur & accomodentur; Illmi D. Eppi Zagrab. opem & Succurſum, ac Confiniorum etiam Excell. D. Generalis, ubi neceſſitas poſtulaverit, tutandorum talium gratia, opem implorando; cavendo etiam omni ſuo pro poſſe, ut cum partes illæ Regnis his incorporatæ ſint, & ab olim quoque perpetuo ibidem orthodoxa religio duntaxat viguerit, ne alienæ, notanter hæreticæ profeſſionis homines ſubintrent, & ſi comperirentur, vel intrare vellent, Dnis Statibus protinus manifeſtabit, ut ipſi ſine mora ſuam SSmam Mattem deſuper invocare & interpellare poſſint.

V. Plurima ſiquidem hactenus damna & graves injurias, occaſione quarteriorum, partes illæ expertæ ſunt; quorum etiam Scrma Mattas benigne in gratioſis ſuis mandatis, & intimatoriis, ad Dn. Status datis meminit, amodoque talia præcaveri cupit: Immo reſpectu talium, Eſſekini inſtitutum hactenus, vel proxime inſtituendum ſit, certum dicaſterium; D. Locumtenentis Banalis illud quoque erit muneris & obligationis, ut talia per Dnos Vice Comites vel Judlium, ſi idonei fuerint, tempore hybernorum menſtruatim per modum inquiſitionis curet conſcribi, ac pro adipiſcenda per injuriatos & damnificatos competenti ſatisfactione, præſcito dicaſterio, per manus ejus, qui Regni Statuum nomine eidem dicaſterio incorporabitur; eo vero abſente, per ſe repræſentabit: & ablegato eorum penes Auguſtam Aulam pro tempore conſtituto, pro urgenda ſatisfactione intimabit.

VI. Tempore caſtrorum & militaris ſervitii ſuæ Mattis Sacrmæ, ſi D. Supremi Comites, vel alteruter eorum, abeſſent; ipſe copiis Comitatuum plena facultate, & in Banali authoritate præſit, inſurrectionemque ad intimationem Comitis Bani, in ſubitanea vero neceſſitate earundem partium, etiam auctoritate publicabit,

VII. Locumtenens in illis partibus reſidebit. Quo etiam intuitu Excelſæ Commiſſioni in illis partibus inſtitutæ, de obtinendis in arendam quibusdam bonis, immo ſi opus fuerit ſuæ Matti

Sacr-

Sacrmæ commendabitur. Neque inde hyberno & quarteriorum tempore, sine Comitis Bani; sua vero Excellentia absente, DD. deputatorum licentia abire audebit. In æstate tamen, nisi Castrensia servitia obstiterint, singulo tertio mense, in hujatia etiam bona excurrere, & ibidem morari poterit. Id tamen ita intelligendo, ut id D. Comiti Bano, si in Regno fuerit, alioquin suo D. Locumtenenti, significare non intermittat, & Castrense servitium sibi impositum, non negligat.

VIII. In juridicis & justitiæ, Politiæque negotiis, ex Comitatibus ubi abesset, Supremus Comes; habebit facultatem D. Locumtenens quærellas & gravamina incolarum exaudire, & pro judicio & satisfactione ad Comites delegare: ubi vero interessati essent Vice-Comites, ex tunc ipse judicium ferre, & executioni mancipare poterit; salva & hic cæterum, authoritate Supremorum Comitum remanente.

IX. Stipendium ejusdem D. Locumtenentis ad feliciora tempora, quibus etiam augeri poterit Rh. 400. ordinantur, quod, pro primo anno, Dni Status, de proprio ærario; sequentibus vero annis, illarum partium incolæ, & Comitatuum illorum Status administrare tenebuntur.

Ex superioribus plurima videre est. Reflectere sufficiat de sequentibus. 1. Sclavoniam Inferiorem, post ejus recuperationem, a Leopoldo Rege, his superioris Sclavoniæ Statibus extitisse reincorporatam restitutamque. Quare rerum domesticarum exiguam fuisse cognitionem, Proto-Notario anni 1751. qui ut pag. 406. in art. 23. lusit, hinc fit manifestum. 2. Tum illico datos illi fuisse Supremos Comites. 3. Ad servandam in illa Banalem jurisdictionem, Locumtenentem Banalem inferioris Sclavoniæ fuisse constitutum regulatumque. 4. Non obstante militari jurisdictione, copias insuper Comitatus fuisse ordinatas, quibus Locumtenens juxta tenores puncti 6ti præesset. &c.

His itaque temporibus, tres plane fuere Locumtenentes Bani. 1mus *Banalis officii*, cujus in instructione relata mentio, *alioquin suo D. Locumtenenti*, hic in Bani fuerat absentia; & vacante Banatu, *Locumtenens Banalis officii Regius* vocabatur. Alter, Locumtenens in Banalibus Confiniis, adeoque militaribus, ac una Regni Vice-Capitaneus. Tertius, *Locumtenens Sclavoniæ Inferioris.* Hi posteriores, suberant, Locumtenenti Banalis officii, dum hic fuerat. *Locumtenens militaris* provenit ex Statuum facto, ut fol. 186. Protocol. ad annum 1698. ubi recognoscunt: se a bellico consilio dependere intuitu partium confiniariis servitiis subjectarum. Quare idem Consilium Aulæ bellicum, a se resolutum, aut saltem expeditiones habentem, voluit in Confiniis habere Banalem Locumtenentem.

VI. Quamvis porro relata adhuc, pluraque cætera, pro memoratis confiniis acta, factaque sint; nihilominus Provincia Stiriæ, Generalatus item Varasdinensis, illa, sibi conferri adlaborare non cessarunt. Erant Commissiones Regiæ ad hæc confinia variæ, ut Marsiliana 1700 aliæque: demum 1703 Leopoldus disposuerat, ut docet sequens Regia resolutio.

„ Leopoldus divina favente clementia, electus Romanorum Imperator semper Augustus „ &c. Reverendi, Honorabiles, Spectabiles nec non Egregii & Nobiles, Fideles nobis dile„ cti. Cæsarei Regiique muneris nostri Majestas, eam sibi antiquissimam semper esse voluit „ curam, ut quemadmodum omnium passim, Nobis, Divina favente clementia, subjecto„ rum Regnorum & Provinciarum; ita eorum præprimis ampliationi, stabilique felicitatis „ cursui, consilium omne, omnemque industriam impendere adnitteremur, quorum grandio„ ra erga Nos, Augustissimamque domum nostram merita, sanctior fides, constantiorque „ devotio, per gloriosè summis bellorum æque ac pacis momentis, comprobata facinora, lon„ ge lateque comendantur. Cum igitur tanta sint fidelitatum Vestrarum, ad notitiam totius „ fere orbis Christiani, in Nos, Augustissimamque domum nostram merita; eaque a sæculis, „ propria Fidelitatibus Vestris sit laus & comendatio: quod servitii & devotionis nostræ in„ tuitu, Patriam, fortunas, liberos, sanguinem & vitam, aliis quidem semper, ultimis tamen vel „ maxime belli Ottomanici motibus & disturbiis, dum propagandæ & armorum & sceptro„ rum nostrorum felicitati, omnem quoque, ad immortalem nominis vestri gloriam, cona„ natum & operam contribuistis: nec obstante, quod extremum sæpe sæpius excidium vel „ pati, vel pertimescere debuissetis, omnia tamen & singula, vosque ipsosmet, cuicunque „ discrimini, malueritis exponere, quam ab avita vobisque ingenita virtute, fide, constan„ tique obsequio nostro, & Augustissimæ domus nostræ, degeneres abire.

„ Quare ut perspectam Nobis totique Aulæ nostræ; virtutem & fidem vestrarum fideli„ tatum (cujus spem, futura etiam tempora nobis indubitatam pollicentur) pro singulari il„ la & paterna, qua, in Fidelitates vestras ferimur propensione, vobisque in omnibus oc„ curentiis omnino favendi conatu, pro condigno recognosceremus; nec pateremur, pro„ pagatis Dei gratia, victricibus armorum nostrorum successibus, Patriæ vestræ limites con„ strictos ulterius permanere; verum in congruam, tot pro Augustissimæ Domus Nostræ in-

„ crementum, exantlatorum laborum, comparatorumque exinde meritorum, recompensam: non modo districtus *& Confinia intra Vunnam, Colapim, & Savum fluvios sita*, fidelitatum Vestrarum opera viriliter & parta & conservata; sed & partes ab antiquo ad Regni & Banalem jurisdictionem appertinentes *jure Postliminii* (a), Regno & Banali jurisdictioni reincorporaremus, earundemque unionem fidelitatibus Vestris omnimode competentem, successivis in perpetuum temporibus, continuandam clementissime ordinaremus. Hinc posteaquam inter Fidelitates Vestras ab una; nec non Austriæ interioris Dicasteria nostra ab altera, Partibus; occasione populi inter Vunnam, Colapim, & Savum fluvios illocati; sic & ratione jurisdictionis territorialis; ac dependentiæ militaris: nec non translocationis & respective Cassationis, *Sclavonicorum & Petrinensium, seu Generalatus Varasdinensis* sic dictorum Confiniorum, lis & controversia suborta, & medio fidelis æque nobis dilecti, *Francisci Czerkoczy* de Czernkvech, Consiliarii & Colonelli Nostri, qua Fidelitatum vestrarum eadem in causa, ad Aulam Nostram ablegati, Majestati Nostræ humillime repræsentata fuisset; expost vero, pro ejusdem causæ complanatione, primo quidem certam Commissionem ad faciem locorum (quatenus eadem inibi mediante oculari inspectione, veram eorundem Confiniorum situationem, nec non ex exacta inquisitione peragenda, genuinam adductorum gravaminum seriem, melius erueret, clementissime delegassemus: Deinde super ejusdem exmissæ commissionis, humillime nobis suppeditata relatione, coeterisque; per eatenus cointeressata & Aulica & Provincialia dicasteria, simul atque statûs, videlicet Cæsareo Regium nostrum Consilium Aulæ Bellicum; nec non intimam Austriacam Cancellariam itidem nostram Aulicam: prouti & interioris Austriæ, alterius intimi & bellici, consiliorum Nostrorum gremia: Neque minus fidelitates Vestras, & Styriæ Status, pro & contra submissis, & intro porrectis informationibus atque deductionibus, novam hic Viennæ Commissionem Ministerialem Aulicam instituissemus. Tandem ad ulterius tam scripto quam oretenus in pleno factam, ab hacce delegata Ministeriali Commissione, omnium & singulorum, secundum acta & probata causæ hujus punctorum, circumstantiarum & motivorum, uberiorem propositionem & omnimodam relationem: ipsa æquitate & justitia sic exigente, in servitii nostri, Reique publicæ emolumentum, ac Fidelitatum vestrarum, & jurisdictionis Banalis indemnitatem, perpetuo duraturam; *pro* finali decisione, benigne resolvimus & determinavimus, accurateque executum *habere* volumus, quatenus:

„ Primo, Totum illud, Vunam inter Colapim, & Savum fluvios situm, Nostræque ditioni ex almæ victricibus armis nostris procuratæ, pacis mente, legitime subjectum territorium, unà cum omnibus & singulis cujuscunque Nationis inhabitatoribus, præsentibus & futuris (quos inter ii quoque stipendiarii, qui ob propriam commoditatem, stationes ibidem sponte fixêre, intelligendi veniunt) quoad proprietatem & Dominium utile, quatenus Fiscale esset, a Camera Nostra Aulica, deinceps dependere; Quoad jurisdictionalia vero & Spiritualia *immediate Regno nostro Croatiæ, & ejusdem Banali potestati* (b) resignari & subesse: totumque exinde territorium, quod ultra Confiniorum exigentiam *neo-aquisitum* superest, una cum abolendis & cassandis Generalatus Varasdinensis fortalitiis, eoque pertinentibus districtibus, (c) juxta antelatæ Cameræ nostræ Aulicæ dispositionem, ordinatim conscribi; in dominia & bona dividi; atque vel venditione, vel alio quovis meliore modo, in ærarii nostri emolumentum converti: ac contributioni, sub collectatione & jurisdictione Regni & Bani (cum reservatione tamen omnium aliorum jurium Regiorum & Regalium solitorum) subjici debeant. Eumque porro in finem, ab intima nostra interioris Austriæ Cancellaria, medio interiorum Austriæ Dicasteriorum modernis Commendantibus & Officialibus Varasdinensibus, S. Georgii, Krisiensibus, Ivanicensibus, Petrinensibus, aut ubivis alibi constitutis, serio, simul injungendum commisimus: ne quisquam eorum, supramentionatum in prærecensitis districtibus degentem populum Valachicum, vel quoscunque incolas, directe vel indirecte adversus Regni & Banale dominium, eorundemque dispositiones concitare: vel aliorsum traducendi, suggerrere; ullo sub prætextu ausit vel præsumat: quin potius ubi unus vel plures ex præfata gente, aut incolis ad confiniarios interioris Austriæ nostræ Commendantes, quæribundus refugeret, talem, vel tales a sese immediate abigere, atque ad prædictum Regni nostri Banum, illiusque instantias, simpliciter & sine mora, remittere teneantur. Supremus insuper Petrinensis Capitaneus, si militiam quampiam ex suis stipendiatam, sive Costaniczâ, sive alibi ex sæpe recensitis districtibus adhuc haberet, illam abinde confestim avocet, ipseque pariter cum iisdem eductis educendisque, statim inde cedat; postque eductionem nihil prorsus sibi curæ, aut negotii, illis in locis ultra sumat; verum & ipsi Petrinenses hactenus Petrinæ, & intra prætactos limites collocati, qui ibidem subsistere,

„ sistere, & suam habitationem continuare voluerint, Bano & Regno parere ac subesse teneantur. (d) Casu autem quo, ipsi respectu Petrinensis, aut istius (propria authoritate & potentia mediante occupati, & hactenus usuati Kostanicensis, vel alterius cujuspiam territorii) meliorem titulum, quam Episcopi Zagrabiensis, donationales habere, atque authentice demonstrare posse existimarent, & consequenter dicto Episcopo litem intentare; eumque & Capitulum in causam attrahere superinde vellent: ut tunc causam hanc suam, via juris ordinaria, coram ipso nostro Bano, tanquam in ejusmodi realibus actionibus competente judice, prosequi noverint. (e) Interea vero ab omni ulteriori tentione, violento ausu, propriaque usuatione abstineant. Non minus item, Petrinenses, dictæ nationis instigatores atque concitatores, pacisque & quietis publicæ turbatores, ad alia, quôquô potest fieri modo, remotiora confinia procul amoveantur: omnesque hactenus viarum ductores, aliique Officiales, cujuscunque officii aut dignitatis existentes (siquidem isthæc munia imposterum, a nemine alio, præterquam a prælibato nostro Regni Bano, conferenda veniunt) penitus exauthorentur, indeque mox amoveantur, nec ullos deinceps transcolapiano-Vunnanos adhibeant, (f) aut inibi diutius commorari patiantur. Similiter cum Majestati Nostræ relatum extitisset, certas quasdam a Generali nostro Locumtenente, (g) *Principe Leopoldo Badensi* &c. iisdem Valachis, impeditas *Protectionales Cæsareo Regias*, ab iisque *Comiti Erdöedy* consignatas; nec minus inventarium Kostanicense; simul atque Bani, & Vice Bani reversales, præ manibus interioris Austriæ Consilii Aulico Bellici, etiamnum supervacaneas jacere, alibi magis necessarias, præsertim quia (Kostaniczam in quantum concerneret) hocce fortalicium, una cum omnibus prærepetitis, Colapim inter & Vunnam adjecentibus, sicuti & *Jeszenovecz*, pariter cum eo spectantibus Confiniariis, cœterisque locis savano præsidiariis, iam antea per nos Banatui Regni, ejusque & Banali dispositioni, benignissime collatum atque confisum esset, quæ omnia siquidem nunc & in futurum à Consilio nostro Aulæ Bellico dependerent; eidem quoque (h) prærecensita 4 instrumenta litteralia, mox consignanda; ac mediante Nostra intima Cancellaria Austriaco Aulica, crebrius, dicto interioris Austriæ Bellico itidem cosilio, efficaciter ordinavimus præcepimusque.

„ Secundo non solum ipse Generalatus Varasdinensis, & Præsidia S. Georgii, & Ivanicense; sed etiam Caproncense, Chasmense, Krisiense, & Petrinense, adeoque omnes indifferenter Commendaturæ, earundemque jurisdictio, cum integro superiore statu militari, quam primum reformari, cassari annulari debeant. Ex adverso Gregarii & Præsidiarii, & Varasdinenses milites quotquot eorundem necessarii, propriaque sponte sese transferre intentionati fuerint, præ cœteris ad alia tam constituta, quam adhuc constituenda finitima loca & præsidia, ex beneplacito tamen & dispositione hujus nostri Aulico Bellici consilii, translocari possint. Caproncense vero fortalitium, siquidem hoc ipsum in aliquo adhuc defensionis statu reperiretur, & velut in meditullio *Sclavonici illius territorii* situatum, pro quodam receptaculo, vel Patriæ istius asyllo deservire possit, etiamnum quopiam milite pro prælibati nostri Aulico Bellici consilii arbitrio præsidiandum, sub gubernio tamen Commanda atque jurisdictione Banali, Vicebani, totiusque illius Regni; sub suprema autem hujus sæpememorati Consilii nostri Aulæ Bellici directione & dependentia, omnino conservetur.

„ Tertio, Quandoquidem præmentionata illa finitima Confiniaria loca, separari nequeant a territoriali jurisdictione, ea ipsa confiniaria loca, in futurum Banalia, pariter cum omni per Regnum & Banum, inibi collocata atque stipendiata, seu ex Generalatu Varasdinensi, secundum Consilii nostri Aulæ Bellici dispositionem, pro exigentia rerum, forsan adhuc extrahenda ampliore militia, nec non residuis districtuum eorundem inhabitatoribus & incolis, ipsoque territorio; signanter & cunctis in sæpesato Varasdinensi quondam Generalatu adjacentibus locis, modalitate præmissa, Regni & Banali jurisdictioni ac gubernio constanter incorporentur. Consequenter & hæc, & reliqua Colapim inter Vunnam & Savum fluvios, situata confiniaria æque ac cœtera singula & universa loca & districtus, in toties memorato prius Generalatu Varasdinensi residua, ex iisdem causis & copiis, Banatui Regni, Banalique dispositioni subsint & subjaceant; taliterque subjecta & subordinata, per idem Croatiæ & Sclavoniæ Regnum ac Banum, successivis in perpetuum temporibus constanter & imutabiliter regantur & gubernentur. Sicque a primo ad ultimum, omnia & singula Generalatus Varasdinensis loca & præsidia (excepta Coprivnicza, quæ ut præmissum est, pro asyllo & receptaculo esset aliquo, juxta sæpefati consilii nostri bellici dispositionem, milite inpræsidianda veniet) sublata & cassata, reformataque in perpetuum, haberi & esse volumus. *Kosztanicza* vero, *Novi*, (i) cœteraque per Banalem militiam præsidiata, aliaque præterea, quæ fors in militari necessitate errigenda deinceps & præsidianda Consilium nostrum Aulæ Bel-

„ licum judicabit, ; loca ſingula & univerſa, unà cum Banali Confiniaria hactenus iſthic ap- „ plicata, & ex Generalatu Varasdinenſi ſors deſumenda, vel undecunque adventitia & ibi- „ dem applicanda militia, Bani, Vice Bani (k) iiſdemque ſubalternorum Commandæ, & Regni, „ gubernio jurisdictionique ſubſit & ſubjaceant. Atque ita idem Banus, Vicebanus, & Re- „ gnum, cum præmentionata ſibi ſubordinata, & tam noviter quam hactenus ſubjecta militia; „ reſiduiſque tam priſtinis, quam Regno & Banatui, neoincorporatis ac poſthliminio reſtitu- „ tis diſtrictibus univerſis, quoad militaria: ſub dependentia hujuſce noſtri Aulæ Bellici Con- „ ſilii, benignas noſtras reſolutiones & ordinationes, obſequenter accipiant & exequantur.

„ In concurſum porro eorum, quæ ad Confiniariorum locorum & præſidiorum inſtau- „ rationem conſervationemque, uti & Banalium Officialium, ſpecialiter autem Vice Bani, ac „ particularis cujusquam ſtatus aut Perſonæ obligationi obnoxius eſſe neceſſitetur, verum „ pro decore officii ac dignitatis congrue ſubſiſtere poſſit, intertentionem atque accomodatio- „ nem, aliaſque publicas neceſſitates, requiri dignoſcentur; contributionale quantum, quod „ juſtum & tollerabile, viribuſque ac facultatibus veſtris par, atque proportionatum per Auli- „ co Bellicum conſilium noſtrum, cum Bani & Regni interventu, determinari conſtituique „ volumus, eo præcipue applicandum; & per fidelitates veſtras, velut in veſtrum et ipſorum „ ſecuritatem, & ſervitii noſtri promotionem quot annis ſubminiſtrandum decrevimus.

„ Quæ omnia ad perpetuam jurium veſtrorum, Regnique & Banalis jurisdictionis indem- „ nitatem ac ſecuritatem, perpetuo valitura, maturo deliberatoque conſilio, ex plenitudine „ Cæſareo-Regiæ poteſtatis Noſtræ vobis fidelibus antelatorum Regnorum noſtrorum Croa- „ tiæ & Sclavoniæ Statibus & Ordibus, ſicut impertienda eſſe clementer cenſuimus; ita in Fi- „ delitatum veſtrarum erga Nos, & Auguſtiſſimam domum Noſtram avita fide, conſtanti de- „ votione, & indefeſſo promovendi ſervitii Noſtri zelò, firmam ulterius ſpem habentes, vo- „ bis, Gratiâ Noſtrâ Cæſareâ Regiâ, benignè propenſi manemus. Dabantur in Civitate No- „ ſtra Viennenſi, die decima Menſis Julii, Anno 1703. Regnorum Noſtrorum Romani 45. „ Hungarici 49. Bohemici vero 47. Leopoldus m. pr. Loc. Sigil. *Eugenius a Sabaudia m. pr.* „ Ad mandatum S.C. Matt. proprium, *Joannes a Tiell man. propr.* (l)

(a) Ea jurisdictioni Regni Sclavoniæ neorecuperata, jure Poſthliminy adjici. (b) Virtute hujus Regiæ determinationis, partes Transcolapianas, & Banalia hæc confinia, in moderna relatione, intra Croatiæ partes collocavimus. (c) Hic intelliguntur Koſztanicza, Novi, Maidan &c. Transcolapiana, quæ tum Generalatus Varaſdinenſis ex Petrina, occupata tenebat. (d) Decretum hoc Leopoldi, effectu caruit ad annum uſque 1753. quò Petrina, Banali jurisdictioni eſt reſignata. (e) Partium harum quædam loca Epiſcopo & Capitulo per Zemlyak fuére reſignata contractualiter, cum vero hi, jura ſua coram Rege edocuiſſent, jus vero armorum, ob publicum votum, Leopoldus in Eccleſiaſticis bonis noluiſſet, ob illos, qui jura ſua prædicabant, ponitur ut talia proſequantur, qui firmiora habent, ac ſunt donationales Epiſcopi & Capituli. (f) Prohibet Transcolapiano-Vunnanos, tanquam Bano reſignatos, Petrinæ (tum Generalatus Varaſdinenſis) promoveri, aut ad ſervitium Haramiæ aſſumi. (g) Princeps Badenſis erat Regius Locumtenens, ſeu ductor Supremus militiæ Regiæ, haud vero ea ratione gubernator, ut olim Archidux Carolus, vel Ferdinandus. (h) Qualia illa fuére inſtrumenta, non comperi. (i) nunc ſub Turca eſt. (k) Hic & infra, Vicebanum accipit: pro Locumtenente Banali in Confiniis, ut erat Comes Joannes Draskovich, ſive Vice-Capitaneo Confiniorum, haud vero pro Vice-Bano, ut nunc, ac tum erat unus e Nobilibus. (l) Autographum habetur in tabular. Regni. Nos ex apographo inde deſcripto, copiam exſcriptam communicamus.

Superior Leopoldi reſolutio demonſtrat: 1. Jus Regni ac Bani in memorata Vunnano Colapiana confinia, uſu roboratum. 2. Cauſam, cur Banalia dicantur confinia? ac in iis vel conſtituti, vel accomodati, *Banaliſtæ*? 3. Dependentiam horum a Conſilio Aulæ Bellico; adeoque murmurare gratis eos, qui neſcio quæ mala clamitant, ſi dependentiam à *fato Dicaſterio* habeant. 4. Imperitos incautosque, omnes ſingulosque eſſe illos, qui arbitrantur, ac ſæpe evomunt, eos qui ex cæteris ſunt Confiniis, ob dependentiam à Conſilio Aulæ Bellico, haud eſſe Regum Sacræ Coronæ, ſe, confiniaque, aut territoria illa, verùm unicè hos Banaliſtas, Regum eſſe Hungariæ, ut hinc ſæpe diſcordiæ enaſcantur. Aliud eſt cui à Regibus creditur gubernatio: aliud cujus eſt res credita? Sane Regum Sacræ Coronæ eſſe tam Excelſum Conſilium Aulæ Bellicum; quam & quævis hæc confinia præſidiaque, omnis prudens intelligensque fatebitur. Patent hæc ex Caroli VI. morte, dum Banaliſtæ, cæterique Sclavoniæ Croatiæque Confiniarii, pro Regina *Maria Thereſia*, adverſus Carolum VII. in Bavaria, & alibi bella geſſerunt. Quare dum nunc omnes ſumus hæreditariè, Auſtriæ Archiducum, unaque omnes uniti, ejusmodi imperitorum incautorumque prætenſiones, pacem animosque turbantes, relinqui deberent. Porro illud diplomatis: *Confinia intra Vunnam, Colapim, & Savum fluvios*, haud intelligendum, per fatorum fluviorum omnem defluxum, nam confinia quoque Croatica ſive Generalatus Carolſtadienſis, quin Provincia Carnioliæ, intra hæc confinia

finia situarentur. Quare illud & *Savum*, fluvios; complectitur partes inferiores à *Jesze novecz* (cujus in diplomate est mentio) usque *Siscium*, Colapisque isthic a Savo receptionem. Tum quia confinia memorata intra Colapim essent atque Vunnam, ideo supra expressum, *Confinia intra Vunnam, Colapim & Savum.* Hæc nihilominus usque ad limites horum fluviorum extensa non sunt, cum pars *Vunnæ*, Turcarum sit possessorii, sataque confinia ubivis per Vunnæ fluxum non distinguantur a Turcico possessorio. Æque ad Colapim usque nunc prot ensa non sunt, ipseque Leopoldus superius, Episcopum & Capitulum Zagr. jura sua de Transc olapianis docuisse fateretur.

VII. Stabilita enarrato modo in confiniis his Bani Regnique jurisdictione, Locumtenente quoque horum, sive Vice-Capitaneo per expeditionem Consilii Aulæ Bellici constituto, Comite Joanne Draskovich, *Commando* fuère: *Kostanicza*, *Dubicza* (ubi erat Commendans unus ex Zagrabiensi Capitulo, primusque *Nicolaus Skerlecz* Can. Zagr. Qualiter hoc ? dicturi cum monumentis alias) *Zrinii*, *Szrachicze* quæ vetus commanda, per Banum *Comitem Josephum Eszterhazy*, Glinam translata est, ac per eundem in *Jeszenovecz*, nova constituta, dum anterioribus temporibus, *Vice-Commendans* Kostanicensis, Jeszenoviczy fuisset. Commendantes hi, habebant suos *Vicecommendantes*, *Vaivodas* seu Capitaneos *Haramiarum* hoc est stipendiatorum Regni militum, vigilias in præsidiis agentium, *Vexilliferos*, *Castellanos*. In confiniis autem *Knezios*, qui populi confiniarii in pagis degentis fuère Superiores, & avaritiæ explendæ Commendantum administri ac executores. Æducilla, glandinatio, quævisque beneficia, fuère Commendantum. Banus constituebat Commendantes, Vaivodas, Vexilliferos. *Haramiatus*, *Kneziatusque* emebantur a Commendantibus. Perceptor Regni exolvebat Officiales ac Haramias, partim panno, partim pecuniis. Fuerat etiam *Confiniorum Commissarius*, cujus officii erat: dum ad confinia ordinabatur, *Schema* seu tabellas conficere; Regno, Bano, hujusque Locumtenenti, has submittere. Legislatio, omnisque administratio populi confiniarii, stabat à Commendantibus. *Banus Comes Josephus Eszterhazy*, ob excessus ac injustitias, Commendantes repertos ferè omnes deposuerat, iisque regulandis erat studiosus. Ejus Successor, Celsissimus modo Princeps, *Carolus Comes à Batthyan*, in limine statim sui Banatus, regulandis his confiniis studuit, præscripsitque regulamentum. Sed hæc ad Banorum historiam, ab aliquo fors scribendam, cum pertineant, missa facimus.

Describimus hic ex tabella Commissarii *D. L. B. Josephi olim a Sermaghe*, schema status confiniorum Collapiano-Vunnanorum, Anni 1745. *Commandæ Regni; Koztanicza* ubi *Kneziatus* 9. *Pagi* 82. *Domus* 3018. *Pedites* 2064. *Equites* 717. *Domus desertæ* 44. *demortui* 155. *Inhabiles* 130. *Emigrati* 155. *Pandurones* 31. *Commendati ad Bavariam* 523. *Ad vigilias Limitaneas* 108. *Remanent domi* 2150. *Glina.* Knez. 7. Pagi 58. Domus 1816. Pedit. 1018. Equit. 498. demort. 37. Inhab. 61. Emigr. 18. Pandur. 100. Comm. ad Bav. 436. Ad vig. 140. Remanent domi 940. *Zrinianum* Knez. 7. Pag. 48. Dom. 1214. Ped. 650. Equit. 282. Dom. desert. 2. demort. 31. Inhab. 128. Emigr. 36. Pand. 36. Ad Bav. 200. Vig. lim. 247. Domi 485. *Dubicza* Knez 1. Pag. 4. dom. 323. Pedit. 272. Equit. - - - Deser. 7. Ad Bav. 113. Pro vig. 54. Pand. 24. Dom. rem. 105. *Jeszenovecz* Knez 2. Pag. 5. Dom. 183. Pedit. 150. Equit. 47. Desertæ 48. Ad Bav. 30. Vig. 34. Pan. 28. Domi 133. *Summa.* Kneziatus 26. Pagi 197. Domus 6624. Pedit. 4154. Equit. 1544. Desertæ 101. Demort. 194. Inhabiles 335. Emigr. 209. Pandur. 219. Ad Bav. 1302. Ad Vig. 584. Domi 3813. Statum autem rei tormentariæ in anno 1733. habemus in tabella, satis notabilem. Hic auctus fuit, occasione belli postremi cum Turcis 1736. item anno 1748. per reduces ex Castris, ductore Colonello Pogledich.

VIII. Mortuo Carolo VI. ad Italiam ex his confiniis, ductore Colonello *Petro olim Paraminszki*, uti & ex Banderiis, exiverant ultra 2000. *Ad Bavariam* cum Barone *Stephano olim Patachich* docente tabella, 2011. ac insuper equites 400. Ac demum 1747. cum Colonello D. *Georgio Pogledich* (præter Banderiales) 2985. Docente tabellâ Zagrabiæ signata die 4. Februar. 1747. Absoluto bello, visa tam Viennæ ab ipsis Majestatibus, quam & domi; confiniorum horum, populi ad bellica habilitate, Comes tum Banus Princeps *Carolus de Batthyan* eorum regulationi intendit. Peracto cum Regni Statibus negotio, *D. Venceslaum a Kleffelt* submisit, qui opus regulationis exequeretur. Variisque difficultatibus quæstionibusque superatis, postquam Viennâ 1750. reddivissent Regnicolares eo in merito oratores, allato Regio Diplomate, regulatio est secuta. *Diplomatis hujus substantia sive extractus, sequens est*: Bani authoritas in illa confinia salva relinquitur, ea ratione, ut Status quoque in administratione eorundem Confiniorum, plenam cum Bano habeant confidentiam. Salarium cum modernus Banus declaraverit se non prætendere, Successoribus ejus, de eo pro-

Histor. Balthasaris Kercselich.

videbitur. Consilium Aulæ Bellicum, eum, quem hactenus etiam habuit in confinia influxum, habebit, hinc tabellæ tantum Status effectivi prædictæ militiæ, eidem, menstruatim submittentur. Banus ex idoneis Patriæ Civibus, à Vice-Colonello inclusivè, omnes Officiales militares constituat, æquale cum aliorum regulatorum militum Rang habituros: Colonellos tamen, erga propositionem Bani, Princeps resolvet. Præsidia nationali milite confiniario, implebuntur. Supremum Capitaneatum Regno conferendi jus confirmatur, ea spe, quod illum semper Banis conferent; Banus verò denominabit Vice-Capitaneum confiniariæ militiæ.. Arma aliaque bellica suppellex per Principem subministrabuntur. Commissarium pro confiniis eligendi regulandique potestatem Regnum habeat, excepto extremæ necessitatis casu. Regnum a condescensione militari juxta art. 48. 1741. ultro quoque sit liberum; in casu vero necessariæ inquarterizationis, militia parato vivet precio regulamentari. In concursum porro assumptæ per Status, Banalis militiæ exolutionis applicantur omnes Ecclesiæ populi, hactenus ab onere tali privilegialiter exempti; inquillini nihilominus Capitulares & Episcopales ad Zagrabiam, à quarteriis & aliis personalibus oneribus sint immunes. Insuper bona Zriniano & Frangepaniano fiscalia, modo per Bancalitatem possessa: Non secus, vicini, Carlostadiensi & Varasdinensi Generalatibus pagi, iisdem, necdum incorporati, restituendi; neque in futurum recipiendi statuuntur, omnes Regnicolarum ad prævios Generalatus subditi. Emolumenta confiniaria hactenus Commendantibus cedentia, Cassæ Regni applicentur. Capitulum Zagrabiense commandam arcis Dubicensis, per unum ex propositis à Capitulo, per Banum resolvendum, & caractere ac stipendio Vice-Colonelli gavisurum; & non nisi a solo Bano dependentiam habiturum Canonicum, exercendam. Hic in præsidiariam tantum arcis militiam commando habeat, & non nisi adversus Turcam exercituare teneatur. Emolumenta Confinii Dubicensis percipiat, & de iis Bano ad puritatem conscientiæ suæ, rationes reddat. In subsidium prædictæ militiæ exolutionis, resolvitur etiam ad mentem art. 49. 1741. anni, media tricesima. Denique promittitur suam Mattem in conferendo Comitatuum Zagrabiensis & Crisiensis Supremi Comitis officio, peculiarem Nobilitatis, rationem habituram.

IX. Anno itaque 1750. Zagrabiæ in domo Regnicolari, solenniter promulgatur Confiniorum Banalium reformatio. Binæ constitutæ legiones, videlicet *Glinana* cujus Colonellus declaratus *D. L. B. Stephanus Patachich*, quo attamen *Commissariatum* supra memoratum mereque æconomicum post aliquot menses acceptante, in Colonellum Glinanum resolutus fuerat *D. Comes Adamus Junior de Batthyan*, occasione Campagmenti Petoviensis, Petovii. Altera Legio nominata est *Kosztanicensis*, hujusve Colonellus *D. Georgius Pogledich.* Quo subinde erga pactatam annuam pensionem valedicente, successit memoratus *D. Venceslaus à Kleffelt.* Corpus insuper equestris militiæ institutum, hujusque Colonellus *D. Gabriel Skerlecz.* Declarati protribuni, Centuriones, omnesque ut in aliis Legionibus Officiales. Haramiæ sublati, creditaque Confiniariis præsidia. Introductus Commissarius bellicus. Aucta salaria successivè Officialibus, post tumultum confinii in anno 1751; ac demum ab anno 1753. ob promulgatum in confiniis schema præcedentiarum intra militares ac politicos, a Congregationibus Regni publicis, facta est separatio militarium a Politicis. Tantarum memorandarumque circumstantiarum, his annis evenientium; locus describendi non est. Remaneat istud futuris Scriptoribus. Ad sistema nostrum præmissa sufficiunt.

X. Confinia ergo hæc Banalia, ab *Oriente* legione Gradiscana Sclavoniæ Inferioris, per memoratum fluvium Sztruga, & respectivè Savo separantur: *A meridie* fluvio Vunna, ad *Divusse*, ac inde obliquè per siccum positasque metas & excubias Turcarum limitibus, usque *Pernam*, inde per Glinam fluvium ad *Kosje* vulgo *Kosibrod*: abinde per Siccum includendo his confiniis partem montis *Petrova gora*, partem dominio Sztenichniak montis hujus relinquendo, ac limitibus dominii hujus in parte; in parte vero Generalatus Carolstadiensis, Comitatus item Zagrabiensis, prouti etiam Abbatiæ Thopuszkensis, ab occidente: Demum *à Septemtrione*, jam fluvio Glina, jam Gorensi dominio, jam Colapi, præcipue ad Petrinam, signis item metalibus à Hrasztovicensi dominio, alicubi Savo includuntur, atque ab aliis jurisdictionibus separantur.

In Legione Kosztanicensi, ad Vunnam Kosztanicza est, in longum extensa. Est Colonelli residentia. Sedes Episcopi Costanicensis Græci ritus non unitorum. Franciscanorum residentia, templum Parochiale &c. supra in eminenti monte arx olim Præsidium *Ded* vocatum. Pertinet ad Legionem hanc, *Jeszenovecz*, intra aquas situm. *Dubicza* Vunnæ adjacens. *Zrinium*, *Gvozdanszko*, a mineris varii metalli celebre; sed hæ, neglectæ jacent. *Divusse* a devotione populi, cultuque *S. Catharinæ* celebre. *Pedell* arx olim celebris, sed neglecta, rursumque, annis his recentibus reparata. *Comogovina*, *Chultich*, cœterique tot pagi, & variarum

riarum sessionum nomina. Et quia pars montosa esset, veteres arces quam plurimæ sunt, ut Vetus *Petrina*, *Vinodol*, *Pecski*, *S. Clementis*, *Budichina* &c. &c.

In Glinana Legione, *Glina*, *Szrachicze*, *Perna* cœteræque possessiones & loca. Demum *Stabalis* residentia *Petrina* est. Locus amplior, atque, olim per Turcas erectus, suo constans territorio, parte ab una habens fluvium Petrina, & ex altera Colapim.

Jurisdictio his in partibus Regnicolaris, Comitatusque Zagrabiensis.

I. Ab inferiori parte, sive Savo, ad quem Vuña ad *Jeszenovecz* illabitur, parte vero ex altera fluvius *Lonja*, penes pagum *Szuvoy* ab eodem Savo recipitur, trans Savum occurrit Blinjavar, districtus *Szuniensis*. Tum sic vocatum terrenum Capituli Zagrab. ad Sisciuin pertinens, ubi *Komarovecz* & *Blinia* pagi. Terrenum hoc, est respective trans Savum, respective trans Colapim, excoliturque a subditis Sisciensibus, cis Colapianis accolis. Ad Siscium Colapi influente in Savum, flectitur jurisdictionalis hæc pars, transcolapim; ubi pagus Episcopalis *Moschenicza*, tum Dominium Episcopi *Hrasztovicza*, intra Petrinam, & confinia Banalia collocatum. *Hrasztovicza* vero in monte est, ubi Conventus Franciscanorum, dirutumque vetus Castellum Episcoporum. Infra Parochialis *S. Spiritus* aliudque Castrum, *olim Novæ Civitatis* titulo decoratum, ut in Hist. Eccl. Zagr. meminimus; fuit autem latior hæc Civitas, extensaque ad modernum Pagum *Taborische* & *Budichina* vocatos. Sunt alii quoque Pagi ad dominium hoc pertinentes. Terrena ampla trans Colapim sunt, possessionum ciscolapianarum *Prachno*, *Drenchina*, *Vuroth* Capitularium: deinde Episcopalium *Breszt*, *Goricza*, Tum Præpositi Zagrabiensis, *Sasin* & *Farkassich*, item Pagorum *Lettovanich* & *Sztaribrod*, qui majores omnino pagi cis Colapim sunt illocati, causa olim securitatis: tenuta attamen eorum quævis transcolapim sunt, ut pascua, terræ arabiles, sylvæ &c. Est deinde Dominium Præpositi Zagrabiensis *Gore*, infra Dominium Hrasztovicense, & fluvium *Glina*. Ubi nunc etiam rudera, veteris arcis Gorensis. Veteris *Budrovcz* item, atque *Gradecz* olim Frangepaniani. Hæc memorata pertinent ad Comitatum Zagrabiensem, & hujus *Processum Possavanum*.

II. Ad Processum porro ejusdem Comitatus Zagrabiensis *Transsavanum vocatum*, ex partibus transcolapianis, pertinent appertinentiæ Abbatiæ Topuszkensis, sive terrena pagorum residuorum ciscolapianorum, ut *Berkissevina Szisszinecz* &c. In hoc districtu transcolapim est arx Episcopi Zagrab. *Pokupszko*, inde sat remota *Topuszka*, ubi rudera veteris Abbatialis templi, sat prominentia; horti item. *Thermæ* saluberrimæ, protenditurque ad limites Turcicos, & arcem *Vranograch* possessorii Ottomani. Non procul Topuszka, est locus amplior, ubi credunt incolæ, terræ motu Civitatem quandam absorptam. Inter cætera digna memoratu isthic, terra est; quam securi perpolire potes, relictave soli, fit perpolitus durissimus lapis, ut ibi ex scisso politoque lapide sit templum illud vetus Abbatiale, cœteraque. Quin Cathedralem Zagrab. Basilicam ductis inde ejusmodi lapidibus, constructam plures credunt. In parte hac sunt *Vidussevecz* pluresque possessiones ac prædia Episcopatus. Tum tenuta ciscolapianorum ex *Jamnicza*, *Szredicsko*, *Kupchina*, &c. Ad Mekusje usque, constitutosque terminos 1768 jurisdictionis militaris Generalatus Carolstadiensis.

III. *Processus Transcolapianus* Comitatus Zagrabiensis, habet quædam e bonis Frangepano-Zrinianis, ut *Ozolium* D. Comitis Theodori a Batthany. Arx est elegans ad fluvium Colapim. Antiquitatem hujus superiores testantur Periodi. Partium harum ignari scriptores *Azolliam*. Pauli Diaconi, quæ Ozolium est, pro *Cillea* sunt interprætati. Dominium istud amplum est; sed Processus hujus ea sunt, quæ sunt transcolapiana. Pertinent tum ad hunc Processum, *Rechicza* fors olim *Recse*. Item vastum Dominium *Sztenichniak*, ad limites Turciæ extensum, & Rascianis adimpletum. Arbores quercineæ mirandæ proceritatis in hoc crescunt Dominio. De Sztenichniak superius occurit mentio. Pertinet ad Comites *Draskovich*. Est dein *Novigrad* ad Dobram fluvium, Comitis *Franc. Patachich*. *Lipnik*, *Ribnik* & *Berlogh* elegans Castellum Comitis *Generalis a Petazzi*, pluriumque Nobilium ibi Curiæ. Loca ad *Szlavetich* D. Comitis Orsich pertinentia. *Boszilievo* olim Vaszill, nunc Nobilium Voikovich, plurimaque loca & possessiones aliæ. Ex Processu hoc, *Bellay*, *Szvarcsa*, *Zasztenje*, *Mekusje*, *Mresnicza*, *Udvina* &c. &c. per Comissionem anni 1768 sunt incorporata militari jurisdictioni. Terminatur ad *Kamenszko* D. Comitis ab Orsich (distinguitur a Kamenszko Paulinorum in Parochia Mekusje ad Carolstadium situato) a processu maritimo, parte ab una; ex altera autem Parochia & pago Moravicze.

IV. Tandem est *Processus Maritimus* vocatus, Comitatus vero Zagrabiensis. Parte ab una seu Septemtrionali ad Carnioliam, sunt Castella *Brod*, tum *Grobnik* fati Excell. D. Co-

ffffff 2 mitis

mitis Theodori a Batthyan, inter hæc Dominia *Csabar* & *Gero*, Collegii mineralium ubi ferreæ cultivantur mineræ. *Tersactum* ad flumen S. Viti, & ab occidente ad mare Adriaticum. *Bukar* seu Buccari, cum oppido, vel mallis Civitate. Est hujus in tot articulis mentio. *Bukarica* cum portu Regio, vulgo *Kraljevica*. Arx oppidumque *Hreliny*; Arx *Drevenik* e horæ spacio a mari remota. *Belgrad* vetus illud, ubi Colomanus in Regem Croatiæ credibilius erat coronatus: media hora a mari distat, Paulinis Czirkvenicensibus a Leopoldo attributum, quod attamen nunc possiderent Commerciales ex annuo censu 250 flor. *Cirquenize* ad mare Paulinorum. *Grisane* arx diruta, media hora a mari remotum. *Szelcze* pagus ad mare, ab hoc autem arx *Bribir* distans media hora. *Novi* arx ad mare ubi præter Capitulum, sunt quoque Paulini. Militaris lata amplaque jurisdictio, interim ad Processum pertinent *Verbovsko*, *Ravnagora*, *Merkopalye*, loca a statu militari cessa commertialibus, reservata ut volunt jurisdictione; quæ etiam loca, *Cameralia Commerciales* appellarunt. *Fusine* tum, ubi asseres conficiuntur, Pagi item *Lopar* & *Lil.* *Carlobago* ad mare oppidum ubi Conventus est *Capucinorum*. Tandem *Segnia*, olim Senja, vulgo *Senj*. æque ad mare. Multa superius suis locis de Segnia & Segniensibus dicta relataque sunt. Est sedes Episcopi Segniensis, Capituli item, habet Franciscanos, Paulinosque, & urbis suæ Patricios. Est etiam Libera Regiaque Civitas Hungariæ Regni; demonstrantibus Legum articulis. Verum vel ex necessitate, vel naturali inconstantia, varias quærens jurisdictiones. Celebris olim erat Segniensis Capitaneatus. Dein sedes fuerat Confiniorum Croatiæ, quod nunc Carolstadium est. Cessaverat occasione regulationis Croatiæ confiniorum, militaris Segniæ jurisdictio, nutabantque Segnienses, jam Liberæ Regiæque Civitatis juribus gaudere cupientes, testibus Diætarum anni 1741 & 1751 articulis; jam alia quærentes. Nunc Commercialistarum ut ajunt, esse referuntur. Cœterum, demptis dominiis *Brod*, *Csabar*, & *Grobnik*, residua Processus hujus maritimi; ab administratione commerciali Tergestina dependent, veniuntque nomine littoralis Austriaci, & *Commercialisticæ jurisdictionis*. Qui partes has prorsus a quavis alia potestate jurisdictioneque independentes, prætendunt. Sane vidi ego legitime epistolam, moderni Buccarensis Inspectoris *D. Michaelis Francisci Mikulich*, qua ille reliqua inter prætendebat: Quod cum partes hæ maritimæ, olim a Fisco Hungariæ, sive Camera Ungarica, *cum proprietate* venditæ fuerint *interioris Austriæ Regiminis* ab hoc dein *Excelsæ Regiæ Bancalitati*, cujus jure ad Commercialistas devenissent (dicuntur ex annuo censu, ad annos plures pactato, usufructuarii esse Commercialistæ) ideo his absolutum censetur jus ei *proprietatis* competere, neque ullius agnoscere potestatem. Hinc mandabat non obstante eo, quod jussu Regio Vice Comes Comitatus Zagrabiensis eo fuerit ordinatus ad examinandas tollendasque vectigales, telloniales, ex lubitu impositas obligationes, Vice Comitem nullatenus admitti & recipi; dum ob venditionem *cum proprietate*, nec Rex Ungariæ mandare posset. Sed dubito ego, an vir bonus *proprietatem* intellexerit. Profecto tametsi Camera Hungarica cum scitu consensuque Regis sui, dominia illa maritima vendiderit; venditione illa, Reges Hungariæ, *juri suo proprio & Sacræ Coronæ*, omnique potestate & Legislatione semet exuisse, asserere; nescio an non infidele ac temerarium sit? Interpretatioque a Regibus est petenda, haud a subdito incaute usurpanda. Mihi persuasum est, nec Leopoldum olim, nec Regnantem modo Majestatem proprietatem suam potestatis Regiæ in oras illas maritimas, in possessores, vel rectius administratores modernos transfudisse, seseque legislatione privasse. Hoc inquam mihi persuasum est, tum ex fundamentali lege, quæ sine Coronæ consensu hujusmodi cum proprietate abalienationes non admitteret; cum & ex sacramenti per Reges deponi soliti sanctitate, ipsorumque Regum providentia, qui jura sua, suæque Coronæ districtus, sic vendi non patiuntur. Amabo an dominia illa, vendi nunc possunt extraneæ alicui potentiæ, cum proprietate? Sane Reges ipsi Hungariæ, quin Sacra Corona, bona dicta Coronalia, habent cum proprietate: plures item Principes atque extranei, haud attamen prætendunt, se a Regno hujusque jurisdictione, legibusque immunes esse; verum a talibus bonis, quorum proprietarii sunt, subiunt publicis Regum & Coronæ dispositionibus. *Excelsa Bancalitas*, istud nunquam prætendebat, quin ob majorem Zagrabia distantiam, alium Comitatum *partium Croaticarum* erigendum optabat. Ad Crongregationes Regni Sclavoniæ, suum exmittebat mandatarium, vidique in his sæpius D. olim *Szechenyi*. Tenuit Zagrabiæ suum hominem, Plenipotentiarium nempe: Banderia ex illis dominiis huc, & ad servitium Regium, ultimo bello submisit, leges Regni & Coronæ servabat. Contributionale suum quantum cassæ Comitatus dedit, appellationemque illam *Litoralis Austriaci* juxta benignissimam declarationem Dominæ & Reginæ Apostolicæ factam art. 30, 1765 anni, est contestata. Agnosco ego profiteorque commercium omne, comercialesque personas, *suo modo* independentes esse oportere, tardarique multum commercia, si rerum promotione,

tiones, per processus ordinarios, variasque remotorum locorum & dicasteriorum instantias, sistantur, morentur; ut hinc ubivis Commercialibus, per *Consules*, aliasque sit provisum. Verum una æque existimo: distingui commercium *reale*, hujusque per naves aut aliter promotiones, commutationesque; a societatis cujusque, stabilium fixorumque bonorum administratione atque usufructu. Sane uti bona hæc fixa essent, & administrationis æconomice, privatumque respicerent lucrum, nec essent naturæ classisque commercialis; verum industriæ æconomiæque propriæ: ita sub ea esse dependentia & legibus, quemadmodum quævis cœtera dominia & Bona, privatorum proprietariorum Dominorum. Sed hæc, dum a definitione Regum nostrorum Apostolicorum starent, iisdem in submissione substerno; tacenda nihilominus non existimavi, tam ob præassumptum sistema explicandorum jurium Regalium, involvendique illa periculum, in his regionibus; quam ob memoratum art. anni 1765. Denique ad indicandum, quæ intra subditos animorum aversionem causare possunt. Cœterum maritimæ hæ partes steriles sunt & saxosæ, ut populus salis deportatione, atque hujus per Sclavoniam cambio pro frumento, potissimum staret viveretque. Tricesimæ his in partibus Croatiæ sunt: *Costanicza*, *Carolstadii ex Novigrad* translata, *Szlunii*, *Udbinæ*, *Radonovacz*. Hæc præmissa, modernæ utriusque Sclavoniæ, partiumque Croatiæ; Regum nostrorum Apostolicorum, atque a Sacra Regni Corona possessorum, secundum multiplices jurisdictiones est relatio atque summaria descriptio. Vigore hujus (in legibus publicis, Regum diplomatibus, notorietate item publica tam domesticorum, quam & exterorum in militari jurisdictione servientium, & cuicunque lubet inspicere, sic reperturum visurumque, radicata) corrigendi sunt tot numero scriptores, ut Bombardi, Szent-Ivany &c. qui has regiones confuderunt, juraque Sacræ Coronæ læserunt. Provincias illas, *Morlachiæ*, *Vuskokorum*, *Marchiæ Vindorum*, quin nec *Regnum integrum Dalmatiæ*, his in Regionibus reperies. Quare cui lubet veritatem dehinc sequi, sequendam propono; cui præjudicatis inhærere opinionibus placet, per me valeat possitque. Illa quæ hodie sub Venetorum aut Turcarum, sive Dalmatiæ, sive Regni Croatiæ, aut Sclavoniæ sunt possessorio, non describo, defectu sufficientis cognitionis, contentus: me anterioribus periodis sufficienter docuisse: *Dalmatiam integram*, *Croatiam æque*, *atque Sclavoniam*, *per quoscunque & qualitercunque nunc possideantur*, *legitimi propriique esse juris*, *Sacræ Regni Hungariæ Coronæ*, *Apostolicorumque nostrorum Regum*, *Bosniam item ac Serviam*. Hæc mea, in Reges meos, Sacramque Coronam, quorum essem subditus, devotio atque servitium, si grata acceptaque fuerint, contendam studia mea ultro sacrare publico: si vero damnabuntur; patientia, ac dehinc silentio, constitutis a Deo altioribus potestatibus (quibus me, quævisve mea in veneratione subjicio, ut humilis subditus) obediam; veneraborque Divinam per hoc ipsum dispositionem. Cujus honori & gloriæ, hæc, & quævis mea devotissime substernerem, cum Laus Dei, veritatis examine ac modernis posterisque communicatione, sit fueritque meus finis.

AUCTARIUM
PERIODI I.

IMpressis iis quæ Periodo I. scripsimus, pro ampliando restaurandoque Parochiali templo S. Martini in *Schitarjevo*, apparentia in campo rudera destrui effodique a Parochianis incoârunt. Est autem *Schitarjevo* alias *Schitaro* & *Kutel* in carthis Veterum, in Sclavonia Comitatuque Zagrabiensi, & *Zagrabia* trans Savum, duabus prope horis remotum. Occasione facti hujus, cum casu intellexissem, reperiri isthic antiquitates varias, non solum artium; sed erui numos, ac idola; ægritudine impeditus, eò proficisci non potui: orare nihilominus haud neglexi, viros illos, qui facile, antiquitatum memorias colligere, obtinereque sive a sibi subjectis, sive Parochianis poterant. Verum demptis verbis, nil obtinui. Parochus loci, neque harum rerum peritus est, neque solers thesauri hujus, immo quæ obtinuit, aliis curiositatis explendæ gratia, distribuebat, ad me nil promovere dignabatur, fors ex metu; aut ne locus ille valeat illustrari. Postquam vero intellexissem *Joannem Tomecz Cooperatorem* vicinæ ibi Parochiæ in *Nart*, quædam obtinuisse, eundem interpellavi: rogans collecta communicari mecum, attendereque quibusvis, cumprimis *Inscriptionibus*, *numis*, aliisque antiquitatibus. Misit illico, quos habebat numos, paulòque post ad me comparens, non modo pollicitus est operam suam ac industriam; verum flagitabat instanter, ut cum ipse Viennæ studens & Alumnus, vidisset antiquitates hujusmodi colligi, conservari, edi: neque in his fundatus ipse esset, vellem, quæ illustrandæ servirent historiæ, excerpere ac communicare. Placuit mihi juvenis Presbyteri animus, vidique ad hæc studia ejus propensionem, indolendo media illi deesse ad finem. Quæ spopondit, studiose ac liberaliter præstitit, quævis infra a me referenda submittendo colligendoque. Quin informari petiit ab iis, qui eruta recepissent, aut quibus extradata resciviſſet, uti ex ejus epistola ad me scripta vidi, ubi: *Cum nuper in Schitaro fuissem, D. Parochus retulit se habuisse numum, multis ante Christum natum sæculis cusum, quem D. Comiti Patachich dedisset, alios autem variis, præcipue Religiosis.* Quare si quid luminis utilitatisque ex hoc petetur Auctario, fato Presbytero *Joanni Tomecz* gratiæ sunt habendæ: si enim socors fuisset, his notitiis caruissemus. Hinc rogandos volui singulos, qui gratiam illi referre vel præstare possunt, non dedignentur. Equidem diligentia sua, quantum meruit, ii omnes intelligent, qui vel litterarum sunt amici: vel Patriæ suæ illustrandæ studiosi.

Antequam porro erutas antiquitates ac a me obtentas communicem, domesticos lectores reflectendos habeo. I. *Loca quidem* inde a Pannonibus & Romanis, nunc quoque extare. *Nomina* autem quibus illi loca a locis distinguebant compellabantque, demptis perpaucis variata esse. *Mons Claudius*, *Siscia* aut *Siscium*, nunc quoque supersunt, verum quævis eorum appellationes etiamnum observari, demonstrari nequit. Adamus creatis rebus dedit nomina, haud attamen singulis specierum individuis, atque locis terræque angulis. Experientia convincimur: nunc quoque ab inductis novis coloniis, vel ab his, vel harum Patronis aut dominis ad placitum attribui compellationes, nec valet sustineri, has ab Adamo esse impositas. *Carolstadium* ab Archiduce Carolo est vocatum, Confiniis Sclavonicis, appellatio *Generalatus Varasdinensis* ab exordio sæculi XVII est, atque ita de aliis. II. Gentes illæ tot variæque ruinârunt Pannonias, ac bellabant invicem, quod suum idioma moresque non induxissent, sed usus Pannonum aut Romanorum deletorum, Idioma item, servatis ideo quibusdam, qui instructores essent servassent, nullo probatur testimonio. III. *Syllogismos* esse quidem modum, methodumque deducendæ proponendæque veritatis, neutiquam vero demonstrationem, evidentissimamque veritatem rei, quæ per syllogismum vel objicitur, vel prætenditur. Quare reducas ad quem lubet modum syllogismum tuum, ideo veritatem rei haud es demonstraturus, verum ludes & ignorantiam tuam apud rudes obvallabis. Sic *Schitaro* esse *Scutarim* vel *Scutariam* (quod plures somniant) ex syllogismo hoc, non demonstratur: *Schit in idiomate Sclavico vulgari, est Scutum, sed Schitaro, vel Schitarjevo derivatur a Schit, ergo Schitarjevo est Scutarium, vel Scutaria.* Paries significat *Sztena*, ergo *Stenievecz est parietina. Metla* significat Scopam, sed *Metlica vel Metling*, derivatur a Me-

cla, ergo Medica est Scopia. *Kamen* est lapis, sed *Kamenfzko* derivatur a kamen, ergo Kamenfzko est Lapidaria. *Lyubav* est amor; *Liubica*, [illegible] amans, sed *Liubicus* seu Labacum, item *Liublanicza* derivatur a liubav, ergo moderni Cis [illegible], sunt veteres Amantini. Ob Syllogismum atque *Ergo*, plurimis haec sunt veritates evidentissimae, cum nihilominus pallient ignorantiam proponentis, intellectum autem auditoris obtenebrent, inclinando negligentiam, veritatisque studium opprimendo. IV. Nec probanda nec [illegible] est, depraedicata illa eruditio, quae loca vel nomina, nationi usitata, latina significatione exprimit. Sic pro *Coftanicza* Castaneopolis, Pro *Eperies* Fragopolis; Pro Posonio [illegible]; pro *Novigrad* Savaria; Pro *Vraticzfzkas* Palearios: quidam scribunt. Scio declamari haec pro effectu providentiae prudentiaeque, ob conservationem famae ac doctrinae; [illegible] exempli Poëtarum veterum, causareque admirationem, & scriptoris [illegible]. Verum a me, utpote Ecclesiastico, ac methodum simpliciorem Evangelicam [illegible]. [illegible] subtilitatibus argutis, probari nequeunt: causant enim Confusiones, & [illegible], somnia, mendacia vendunt. Si neges: lecta in hujusmodi eruditio; [illegible] Coftanicze, quae ille descriptae Castaneopoli attribuit; excusatio somniorum illius in promptu est: vel scientiae clavim sibi reservasse scriptorem; vel *Castaneopolim* suam quaerendam esse alibi, studendumque de inveniendo loco, cui descripta somnia valeant applicari: sunt enim diversorum locorum aequalia fere agnomina, ut *Coftanievicza* alias Landstrois in Carniolia, *Kyftanyek* non procul Zagrabia, *Koftanievecz* &c. Hinc evadit labor lectori taediosior infructuosiorque in applicando; ac fuerat somniatori in fingendo. Sed nec approbo Magistros illos, qui de ignotis, ad cujuscumque relationem, sine examine debito scribunt. Sic in Topographia sua, Regionum harum maximam fecit confusionem Bombardius. *Capronczam*, *Crifium* &c. in Comitatu locat Varasdinensi, quod nulla aetate fuerat; aperte indicans, semet ejus relationi, sine examine rerum inhaesisse, qui Quid Comitatus sunt? ignoravit, nescivitque horum limites. *Aetate* illa ad Generalis Varasdinensis jussa, quia sedes erat Generalis, *Varasdinum*; Capronczensis & Crisiensis fuere Commendantes, vigilias ex Confiniis illis agebant Varasdini milites; hinc informans Bombardium, retulit illi, Capronczam & Crisium esse Comitatus Varasdinensis. Non est satis, esse vel fuisse aliquem in loco de quo scribimus, at necessum est, ab eo *intelligi illa*, de quibus testatur. Testis de scitu, & auditu, ex opinione item, aut erroneae narrans longe differunt. De praemissis, horumque similibus, Patriotas *ex charitate* reflectendos censui, cupiens amoveri obstacula, sani rective judicii, ac mentis humanae corruptionis. Si nihilominus, *argutum syllogismum* pro veritatis evidentia, atque solis luce, habere in quibusvis, ultro alicui visum est, libertatem non tollo, nec reflexiones meas pro lege vendito: ideo, per me, quibus lubet, desumptas ex derivationibus, vel significatorum alterius idiomatis substitutionibus, eruditiones interpretationesque, ut perspicacis prudentiae modos, sequi liceat. Jam ad erutas antiquitates in Sciitarjevo, & dandas iis a me *Notas*, veniamus. *Inscriptio eruta lapidaris.*

HERENNI
AE ETRUS
CILLAE AUG.
MATR.CAST.
DN.DECI.P.F.
AUG.R.P.AND.

legendam puto: *Herenniae Etruscillae Augustae, Matri; Castae Conjugi Domini Decii, Pii felicis, Augusti, Respublica posuit Andautonia.*

Numisma erutum.

Parte adversa: HEREN. ETRUSCILLA AUG. ubi *Caput ornatum*, *frons latior*, *facies pinguior & gravis*, tum collum ad humeros. Numisma aereum, moduli majoris. *Parte deinde aversa*, orbiculari circulo P.M.S. COL. VIM. Mulier stans. Ad pedes a dextris leo, a sinistris taurus, Legenda deduco. *Herennia Etruscilla Augusta, Posuit Marino superato, Colonia Viminatium*, vel *Posuit Matri suae* Col. Viminatium.

I. Confirmat inscriptio, Conjugis Decii nomen, videlicet *Herenniam* vocatam fuisse. *ETRUSCILLAE*: Patriam ejus sors indicat, scribit enim de Decia gente Pompon: *Hic fuit Deciorum finis, qui ut credibile est se pro futura victoria devoverunt. Ita enim Deciorum nomen facere consuevit: Decii mures duo, prioribus saeculis, alter bello Hetrusco, alter bello*

Latino,

Latino; constanti animo inter confertissimos hostes, pro victoria Patriæ se devoventes occubuêre. Constituere non præsumo, nunc quoque servari Deciorum memoriam in vulgari apouthegmate *Verli Deczi*, hoc est *Insignes Decii* quod tribuimus ignavis ingratisque erga Patriam ironicè; vel promerentibus ac inPatriæ salutem sese devoventibus.

II. Puto ego *Herenniæ*; relatas memorias tum fuisse collocatas, dum cæso Veronæ Philippo, hujusque filio Romæ, post superatum a Decio Marinum, *Decius* Romæ Augustus fuerat proclamatus, filiumque suum æque Decium, *Cæsarem* dixerat. Hoc docere videntur, utrobique verba: *Augustæ* & *Dn Decii Augusti.* Vox *Matri*, esse potest, ut Respublica Andautonia ob beneficia quædam, Herenniam, Matris appellatione sit venerata, præcipue cum non exprimatur *Matri Cæsaris.* Attamen statui hoc nequit firmiter, dum bene interpraetari potest *Matri*, pro Decio, Cæsare, ab Augusto Patre, declarato. Et quia *Decius*, a Philippo adversus Marinum fuisset missus, atque hunc superasset. Herenniam conjugem in Pannoniae Patriam suam duxerit; reliqueritque dum Romam redux, se *Augustum* audivit proclamatum. Qua occasione, ad Augustæ gaudium ac memoriam, *Respublica Andautonia* Marmor posuit, *Viminatium* autem, relatum numisma.

III. *ANDAVTONIUM* fuisse sub Romanis Rempublicam, duplici inscriptione, consequenter testimonio convincimur. Altero superiore; altero relato supra pag. 5. Quæ memoriæ, dum nunc erutæ & effossæ sunt e terra, Rempublicam hanc, hic fuisse consequitur. Neque enim ideo allatas olim extitisse ut sepeliantur, existimari potest; at per desolationem gentium barbararum, ruinatas, terraque obrutas, in suis locis perennâsse. Neque fuit unquam Progenitorum nostrorum cura, ut Thesauros similes conservarent, minus vero ut tales, amore litterarum, vel ornatus Patriæ, aliunde procurarent. Existimo ego Vetus illud *Brevcorum* Regnum, in Rempublicam abivisse, adeoque Jurisdictionem Reipublicæ hujus, *cis* atque *trans Savum* quin & *trans Colapim* viguisse. In *Sztenjevecz* erutus lapis, *Andavtonium* isthic olim fuisse suadet. Nunc pluribus in locis similia sunt nomina, nempe *Sztenichnjak Zasztenye*, *Sztenjevecz.* Olim æque fuêre *Andezium*, *Anderium*, *Dautona.* Quin periodo I. retulimus, Populum integrum *Anthes* fuisse vocatum. Huic successisse Sclavos, teste Jornande Anthes vocatos, *principaliter tamen*, ait *Sclavini*, & *Anthes nominantur.* Quare non solum firmari videntur, quæ periodo I. & II. sumus commentati; verum Sclavonicæ Reipublicæ antiquitas ultro firmatur.

IV. In loco nunc *Schitaro*, fuisse celebriorem olim Coloniam, nunc effossæ antiquitates demonstrant. Memoratus *Joannes Tomecz* die 1ma Septembris anni 1768 ad me ita scribit: *Civitas grandis fuisse ex apertis recenter apparet fundamentis; cujus magnitudini; si stricte loci simetria consideretur, Zagrabia nullatenus conferri potest. Enimvero ubi domus est defuncti Schitaroczi, murus in terra passim reperitur, ipseque in fortem impegit murum, occasione certi ædificii firmandi. In domo ejusdem usque ad Parochialem Ecclesiam, larga etiam Decempedâ mensurando sunt passus ut judico 500. In hortis autem Colonorum Ecclesiæ contiguis, binis locis, effossi hoc anno sunt lapides & lateres, insignis latitudinis, qualibus Ecclesia Cathedralis strata est, pro structura Sanctuarii Ecclesiæ Parochialis, quod modo ampliatum e fundamentis erigitur. Post Ecclesiam autem, campus late exporrectus, Romana dives est pecunia - - - Ex quibus facile inferri potest, ibi antiquam Civitatem stetisse, ubi modo murorum fundamenta reperiuntur, & ubi per campum late diffusum moneta antiqua a rusticis colligitur. Nequ enim quisquam asseret, veteres pecuniam per campum, uti nunc triticum, seminâsse: sed reperiri pecuniam his temporibus eô locô, quo Civitas antiqua fuit. Magnitudinem loci sæpius oculis sum metitus, sine omni dubietate Rss. D. Uram certificare possum, grandem esse debuisse quondam Civitatem. Romanorum vero temporibus eam extitisse numi testantur, ubi Claudius, Trajanus, Domitianus &c. Dignetur itaque orbi litterato numos hos producere, ne luctantes cum ærugine bis pereant, nempe dum & terra obruti sunt; ac nunc effossi dum sæpius projiciuntur.* Hæc de indiciis modernis, veteris olim sive Coloniæ, sive Civitatis. De *Nomine*, jam indagandum, ob historiæ lumen, & plurium antiquitatum explicationem, adeoque publicam utilitatem.

V. Si de *Itinerario Antonini*, nulla esset apud eruditos dubietas, si item vel certum esset, vel demonstrari posset, *Petovione* nequaquam via alia, verum per modernam Zagrabiam Antoninum ivisse, fuisseque hinc progressum, nequaquam itinere trans Savano, Siscium; ast cis Savum, aut trajecto Savo loco eo; ubi nunc pons *Resznik* est, Vetus *Quadrata*, ut Siscio proximior, in *Schitarjevo* esset conjectanda. Verum dum quævis hæc ignota sunt, nec *Quadratæ* eruta haberetur his in oris ulla memoria, desunt opinioni fundamenta. Similiter: si ex quibusdam veterum scriptorum verbis, facta relata, cum situ loci *Schitarjevo* combinando, verè concludi posset, argueretur, *Nauportum* antiquam isthic stetisse. scribit equidem l. 1. Annal. Tacitus. *Hic rerum urbanarum status erat, cum Pannonicas legiones seditio incessit - - -*

Manipuli ante cæptum seditionem Nauportum missi, ob itinera & pontes, & alios usus; postquam turbatum in castris accepêre, vexilla convellunt. Direptisque proximis vicis, ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat, retinentes centuriones, irrisu & contumeliis, postremo verberibus insectantur. Hæc quævis applicari, explicarique posse, loco Schitaro, indubium est; haud nihilominus concludere valeo, *Nauportum* olim isthic stetisse. Æque libro 12 collecta per Lazium, trahi posse plura ad *Schitarjevo* clarum est, haud nihilominus tutè sive vetus *Cimbrianum*, sive *Aquincum* isthic collocabitur. Quare

VI. Quamvis agnoscam confitearque: demonstrari clare non posse, ob defectum certorum monumentorum, veterem illam Romanorum tempore, loci istius compellationem; mihi nihilominus videri probabile, *Coloniam Viminacium* isthic olim stetisse. Motiva hujus opinionis meæ, sequentia sunt. 1. Recensitæ mox supra, ibi erutæ antiquitates. Nam in loco jurisdictionis suæ, *Rempublicam Andautoniam* memoriam illam *Herenniæ*, atque *Decii* collocâsse; negari vix potest. Et in *Andautonio* quidem, relatam pag. 5. Decio: in *Viminacio* autem, locô sive Reipublicæ altero, sive quod Herennia tum fors ibi fuerit, exspectans Romæ mariti elevati per Illyricianos, coactique ensibus ad suscipiendum Imperium (ut Lœtus &c. scriberent) a Senatu confirmationem redditumque, ipsi Herenniæ, Decii Conjugi memoriam posuit. Eapropter Viminatium intra limites Reipublicæ Andautoniæ fuerit, venitque collocandum. Colonia autem Viminatia, videns erectum esse marmor a sua Republica Augustæ, ipse *Numisma* relatum, in ejus memoriam dedicavit. 2. Locum Schitaro hujusque situm, refartum undique ex natura, esse Vimine seu vimentis aut Viminetis, carice, virgultis, omnis intueri volens, inveniet. 3. Ruinatis per barbaros Romanorum coloniis, urbibus, vicis, quamvis ubique ac quævis anteriora nomina servata ab incolis succedentibus fuisse, dici nequeat; quædam nihilominus servata fuisse, ut *Siscii*, *Sirmii* &c. res clara est; quædam vero, Sclavico idiomate sunt nuncupata, ut *Anicium* vetus *Babinecz*, *Martene* Martianecz; *Siscia* Szizseg, ita facile, a *Siberje*, *Schet*, *Schit*, *Sass*, *Szit*, *Szitina*, sive virgultis, viminetis, junco, carice, scirpo, veteris *Viminatii* appellatio, in *Schitaro* servatur. Fatus Tomecz in epistola sua 2. Februarii anni 1769 significat: *Pagus, penes eum campum, in quo pecunia Romana colligitur, etiam Sassi* (a carice vel junco) *vocatur, quo plenæ sunt paludes & vicinia.*

Adversus opinionem hanc, numi tam infra, quam & pag. 15; Philippi *Arabis* esse videntur. Ubi aversa parte, *P. M. S. Col. Vim.* quam epigraphe passim explicant antiquarii, legendamque docent *Provinciæ Mœsiæ superioris Colonia Vimanacium*, quare Colonia hæc, haud in Pañoniis erat, at in suporiore Mœsia. Hinc *Viminacium* in moderno *Vidino* collocant. Verum enimvero explicationis præmissæ, nulla legi fundamenta; ex lubitu autem interpretari, denotatas per litteras *P. M. S.* voces integras, ego saltem non ausim, nisi unà communicato interprætationis motivo. Sane in visis lectisque a me, sive numorum, aut numismatum, sive marmorum inscriptionibus antiquis: ubi *Provinciæ nomine*, quid actum fuerat, nequaquam singularibus litteris, *Provinciæ* exprimi nomen, sed vel integrum, ut *Provincia Dacia* &c. vel pluribus litteris, ut *Prov. Mæsia, Noricorum* &c. Quin legi in memoratis, *And. Andavt. Col. Vim.* aliisque supra Periodo I exscriptis, hoc videre est. Neque legi etiamnum, *Vidini* repertum monumentum aliquod, ex quo posset firmari, vetus Viminacium ibi collocari posse, ex duabus autem primis litteris æqualibus *Viminatio* & *Vidino*, tutam interprætationem censeri, haud existimo, alias & in *Vienna* cur non erit figendum Viminatium? non assequor. Accedit demonstratum haud esse, sæculo III. Vidinum modernum in Mœsia superiore fuisse, quinimo Dardaniæ rectius adscribi posse censeretur.

Mea sententia, quoties particulares singularesque litteræ interprætandæ occurrunt, rectius explicantur ex facto quopiam in historiis relato, quam ex lubitu, aut imaginatione. Quare cum scribat Pomp. Lœtus: *Scythæ qui Misitheo fidem præstiterant, & illius nutu quieti erant, facta irruptione limites transgressi, urbes & agros Imperii Romani vastare, prædas abducere, cædes undique facere, incendia suscitare, domos, villas, tuguria evertere, metum haud inannem inferebant. Expeditioni propere præficitur MARINUS quidam, Dux Limitis Sarmatici: ab exercitu Illyricorum Imperator est appellatus. Quod cum nunciatum esset Romæ, Philippus advocato Senatu, plurimum de Marini ingratitudine questus est. Decius vero Clarus, hortatus est Principem ne timeret, quod Marinus pœnas daturus esset: qui post paulo cæsus, seditione militari pœnas luit.* Narrat deinde Decium: renuentem & repugnantem strictis ensibus coactum fuisse, ad suscipiendum Imperium, Philippum Veronæ cæsum, hujus autem, Filium Romæ a Prætorianis; Deciumque a Senatu Augustum fuisse appellatum. Cujus rei consideratione, cum non solum in Numo Philippi pag. 15 relato, sed in inferius recensendis, æque inveniam *P. M. S. Col. Vim.* litteras illas singulares, interprætandas censeo, *Post Marinum* vel *Misitheum*

heum superatum. Vel: *Posuit Marino superato Colonia Viminatium*: quàm *Provinciæ Mœsiæ Superioris.* Et quia Philippus per Decium, Marinum superâsset, jure in numismate Herenniæ posito, eadem Epigraphe, *Posuit* videlicet *Marino superato*, expressa est. Vel ob insigne quodpiam beneficium ab Herennia Augusta collatum Coloniæ, expressum est: *Posuit Matri suæ Col. Viminatium.* Vel denique, dum in numis Coloniæ Viminaty, esto variis diversisque, dedicatis; aversa parte, eadem cernuntur superius descripta, videlicet tam Philippo quam Hereniæ; censendum erit, Coloniæ hujus, illa fuisse insignia, & scutum, ac in litteris symbolum aliquod latere. Has meditationes deductionesque meas, ut discipulus, eruditis rerum antiquarum magistris, emendandas, vel si approbatæ fuerint confirmandas extendendasque subjicio.

VII. Destructo ruinatoque per irrumpentes olim barbaras gentes Viminatio veteri, quando novos recepit incolas? definire nequeo, *Schetaro* autem vel *Schytaro*, a densitate Virgultorum, caricis. viminetorumque, scirpi item & junci, perfacile dictum est, aut a *Schytis* isthic sedem suam figentibus. Facile Hungari occupata Croatia, per *Petrovagora* reduces, hic transito Savo (vide pag. 88.) Castrum *Zagrab*, sub Salano Duce occupaverint, ibi fors figentes sedem, pro conservanda Sclavonia. Advicina enim loca, nomina Hungaricæ derivationis nunc quoque obtinent, ut *Vugra* vel Ugra, *Belovar*, *Minszent* &c. ut facile à Schytis, *Schytaro* quoque remanserit. Hæc nihilominus nullatenus ultra conjecturam. Regestra Cathedralis Basilicæ Zagrabiensis, Parochiarum Diœcesis hujus, antiquam demonstrant loci hujus Schytaro denominationem; equidem in Regestro anni 1334. conscripto a *Joanne Archidiac. de Gvercse*, Plebanus in *Schytaryo*, Item anni 1501. sub Luca Eppo Zagrab. *Petrus Plebanus in Schytaryo*, atque dehinc perpetuo. Quare errant manifestè, qui à Nobili olim, jam in masculo extincta, familia *Schitaroczi*, locum dictum fuisse somniant. Notat Ritterus, egove vidi, & legi in pluribus monumentis, juri exhibitis, *Dianich* olim fuisse vocatam familiam, cujus ramus, nescio qualiter obtentis quibusdam in *Schittaro* sessionibus, semet *Dianich aliter Schitaroczi* compellare incepit, successivè arepto retentoque agnomine tantum *Schitaroczi.* Sed legi etiam locum hunc, *Kutel*, olim dictum fuisse, qua de re informari cupiens, responsum habeo: *Adhuc extant vestigia loci Kutel, nam penes Castellum D. Ballogh pagus adhucdum Kutel in Schitarjevo appellatur.* Quare puto ego in litteris illis ubi Kutel ponitur, *ex parte, totum acceptum haberi*, vel ob Castelli rationem, quæsitum extitisse, ut latior principaliorque denominatio inducatur à Castello, quàm à Curia Schitarocziana; præcipue dum credebatur a medio Sæculi XVII. à Schitaroczys, Schitaro formari, esseque illos *Schytarum* reliquias; & *Schitaro* eorundem, si non ab Attila, certè a Salano hæreditatem. Cui Prætensioni, Ritterus, quà Castelli possessor, eo fructu se opposuit demonstrando veritatem, quod plene exspoliatum Castellum viderit suum, in prœmium detectæ veritatis.

Alia quoque lapidaris inscriptio, eruta est; ast subito confractus lapis ex more. Nec aliud ex fragmentis lapidis collectum, ac: *AUG.* quod an *Augustum* designet aut *Augurem?* defectu integritatis memoriæ, explicare nequeo. Tum *Juni* - - legi potuit. *Junio Blæso*, ab Augusto Octaviano, qui Batonem superavit, fuisse Dalmatiæ, Pannoniæ Saviæ, & Japidiæ creditam administrationem scriptores testantur. Si hujus est memoria, posita *Augusto*, quam dolendum! lapidem fractum esse.

Numorum obtentorum relatio & sincera communicatio.

Delineatas, horum imagines calcographi expensarumque defectu, lectoribus exhibere nequeo; haud verò invidè, vel sine ex alio. Multi sunt, sic vetustate sordibusque consumpti, ut in quibusdam litteræ tantum aliquæ cernantur; in aliquibus exæsæ plenè sint. Similium nullam facturus mentionem. Sequentes itaque in loco memorato compertos, ac penes me existentes, sincerè, atque ea qua possum ratione, eruditis pando lectoribus. Videntur mihi antiquissimi, quorum *altero*: parte adversa, facies cum epigraphe *Urbs Roma*; aversa stellæ duæ, *Lupa*, intra hujus pedes infantes duo lac sugentes, tum linea, sed distinctè legi nequit locus signatæ vel cusæ monetæ. *Altero*: parvi minorisque a priore moduli, parte *adversa* facies idoli, cum litteris *OVI NA* fors *JOVI*; residua discerni nequeunt. *Aversa parte*, figura, quâ homo rudissimè ut monstrum vel idolum delineatus, VS videntur litteræ. Residuos ad classes reduxi.

Classis I. Moduli Majoris.

I. Facies Pinguis. Inscriptio IMP. CAES. VESPAShUS. P.M. PARTI. COS. III. hoc est: *Imperator Vespasianus*, *Pontifex Maximus*, *Particus*, *Consul tertio.* Parte aversa, Statua Viri ad Latus S. C. Epigraphe exæsa, nec aliud distinctè apparet, quam in orbiculari circulo P - - N - - fors *Pannonia.* Illud: *Particus* firmare videtur Sext. Aurel. dum scriberet: *Rex Parthorum Vologeses metu solo in pace coactus est*, a Vespasiano videlicet.

II. IMP. CAES. T. F. DOMITIANUS -- ſeu: *Imperator Cæſar Titus Flavius Domitianus* &c. facies caputque. Parte alia, quævis exæſa. Apparet intra S. & C. ſtatua Viri majoris, dextera manu, neſcio quid exhibentis; ſiniſtra vero, arcum inverſam.

III. IMP. CAESAR TRAIANUS reliquà diſtinctè legi nequeunt. Parte averſa intra S. C. Vir, Epigraphe ROMAN - - cætera exæſa infra lin. ANT.

IV. Majores duo ſunt, conſiderata facie, diſtinctorum Antoninorum. Horum uno, pars adverſa exhibet: *Imp.* AU. *Antoninus* reliqua exæſa ſunt. Pars averſa habet: *Vota ſuſcepta Decenna.* intra S. C. poſt lineam eſt ne anno XIII. vel A SIS. diſtingui nequit. *In altero*: *Imp.* - *Antoninus Aug.* reſiduum diſtinctè legi nequit. Parte averſa - XVIII. *Imp.* - - in medio S. C.

V. IMP. CA. MAXIMINNUS. P. F. AVG. Caput Laureatum, facies pinguis, barbata. Parte altera, Vir longus, dexterâ annulum exhibens ſiniſtrâ baculum. Epigraphe: *Genio Populi Romani.* Infra lineam: SIS. Vide ſupra pag. 14. Eſt etiam numus minor, quo: *Imp. Ca. Maximinnus P. F. Aug.* parte averſa: *Concordia militum.*

VI. IMP. GORDIANUS PIUS *FEL.* AUG. Caput Laureatum, facies. *Parte averſa*: Vir dextrâ campanam, ſiniſtra tenens baculum, intra litteras S. C. Epigraphe orbicularis *Libertas Aug.* Conſideratione illorum quæ *Jul. Capitolin.* de Gordianis ſcriberet, puto Junioris Gordiani numiſma eſſe, imberbem enim etiam numiſma exhibet. *Libertas Auguſti* indicare videtur, occiſis Maximo atque Balbino a militibus, *Auguſtum* fuiſſe nominatum. Exhibet Jul. Capit. epiſtolam, Gordiani Auguſti ad *Miſitheum* Socerum ſcriptam, quâ, miſſis aliis: *Sed Diis gratias, quod te inſinuante, qui nihil vendis, didici ea, quæ incluſus ſcire non poteram* - - - *Miſer eſt Imperator apud quem vera reticentur.* Hinc fors, dum incluſum ſe fuiſſe fatetur Gordianus, eo liberato, poſita epigraphe *Libertas Auguſti.*

VII. Duo numi ſunt, ubi: *Imp. m. Iul. Philippus Aug.* Parte autem altera: P. M. S. *Col. Vim.* Infra lineam in uno AN. VI, in altero AN. VII. Hi æquales ſunt, illi, cujus mentio p. 15. Ex duobus his numis corrigendus eſt Pompon. Lætus dum ſcriberet: *Ambo Philippi vixerunt annis quinque*, dum numi hi, annum VI. & VII. demonſtrarent.

VIII. IMP. MAXIMIANUS. P. F. AUG. Facies pinguis & oblonga. Parte verò averſa: *Fides militum Augg. Et Caeſſ. no.* Infra lineam. AQI. Facile numiſma excuſum occaſione elevati a Diocletiano Maximiani, jurataque his per milites fide.

IX. *Imp. Maximinus P. F. Aug.* parte alia: *Devic. Conſtantio Aug.* ſeu *Devicto Conſtantio Auguſto* SISC. Puto hinc deduci, Gallerio Maximino Italiam, haud voluntariè, ſed poſt reportatam victoriam, a Conſtantio Chloro ceſſam fuiſſe. Atque in memoriam Maximini victoriæ, numiſma cuſum fuiſſe.

X. Majoris moduli, ponderis, ac metalli, ubi parte adverſa: intra ejus Caput faciemque CRISPINA AUGUSTA. Parte averſa: Mulier ſedens, laterales litt. S. C. reliqua legi nequeunt.

XI. AUGUSTA FAVSTINA. Partis alterius epigraphe diſtinctè legi nequit, adſunt hujus veſtigia. in medio S. C. Antonini Py uxorem fuiſſe Jul. Capit. teſtatur: *Uxorem* inquiens *Fauſtinam Auguſtam appellari a Senatu permiſit.* Hanc a Senatu magni habitam, nec tantum ex relatis pateret; ſed ex verbis Capit: *Tertio anno Imperii ſui Fauſtinam uxorem perdidit: quæ à Senatu conſecrata eſt, delatis Circenſibus atque templo, & flaminicis & ſtatuis aureis atque argenteis: cum etiam ipſe* (Antoninus nempe Pius) *hoc conceſſerit, ut imago ejus cunctis Circenſibus poneretur,* Eſt minoris moduli, ex combinatione faciei & ornatus ejuſdem Fauſtinæ, alter, in quo diſtinctè legi nequit epigraphe. Pars averſa, ſymbolum aliud continet, Inſcriptionem æque, ac fors Græcam. *Herenniæ Etruſcillæ* numiſma relatum eſt ſuperius.

Claſſis II. Numi medii, & minores.

I. Argenteus eſt, ubi facies caputque ornatum cum epigraphe JULIA MAESA. AUG. Parte autem averſa Litteræ per latera poſitæ, ex quibus prodit JUNO. Titi Claudy Druſi, *Mæſſalinam* fuiſſe uxorem, cum *Valeriæ* prænomine legi, *Juliam* autem Septimy Severi. Numi hujus epigraphe, quam exprimat? eruditis relinquimus.

II. Numi 12. ſunt cum epigraphe CLAVDIUS, qui omnes conſiderata facie ejuſdem eſſe apparent, omnes attamen vetuſtate ſic attriti, ut in nullo diſtinctè integra legi poſſit inſcriptio, præter *Claudius.* In aliquibus legitur etiam AUG. In aliquibus eſt C ante nomen. *Averſæ partis* Symbola inæqualia ſunt, ſed epigraphe diſtinctè legi nequeunt, in uno legitur *SALUS AUG.* in altero: *Anthiocia Aug.* Item *Jovi ſe* - - fors *Servatori.*

III. Undecim ſunt *Gallieni*, ſortis priorum, nam nec in his amplius legi poteſt, quam *Gallienus Aug.* Diverſa quivis habet parte averſa ſymbola. In tribus, parte averſa cervus, inſcriptio: *Diaanae Coms Aug.* in duobus *Laenitas Aug.*

IV.

IV. Saloniæ Auguſtæ duo ſunt, in quibus inſcriptio averſæ partis legi nequit. Pars adverſa exhibet fœminæ caput cum epigraphe *Salonia AUG.*

V. Parvulus aureusque numus eſt, quo IMP. C. TETRICUS - - Parte averſa litteræ apparent, ſed lectio non prodit.

VI. IMP. AURELIANUS AUG. parte alia: *Jovi Servatori.* præter hunc tres alii ſunt, diverſi. Sed apparentium litterarum lectio moleſta. In Quinto: *Concordia militum.*

VII. IMP. LICINIUS P. F. AUG. parte altera *Jovi Conſervatori*, infra lineam SIS. Alter ſimilis eſt.

VIII. Unus eſt: IMP. CL. TACITUS AUG. parte altera - - *Respublica T.*

IX. IMP. C. M. AV. PROBUS P. F. AUG. Parte vero averſa *Virtus Probi Aug.* infra lineam XXIT. In altero numo par priori, parte adverſa epigraphe. In averſa: *Conſervat. Aug.* infra lineam XXIS.

X. Unus Carini habet: *Imp. Carinus P. F. Aug.* Parte averſa: *Concordia Augg. noſtrorum.* Unus cum ſequente epigraphe: *Imp. C. M. Aur. Numerianus Nob. C.* parte ex alia: *Virtus Auguſti.*

XI. Quatuor ſunt, *Flavy*, *Conſtanty*, tres cum æquali epigraphe: *Flav. Conſtantius Nob. C.* Sed parte averſa, in uno *Gloria exercitus. C. SIS.* In aliis *Reipublicæ Reparatori.* In 4. partis adverſæ epigraphe eſt: *Flav. Conſtantius P. F. Aug.*

XII. *Conſtantini*, facie conſiderata, quinque ſunt. In duobus parte adverſa: *Imp. Conſtantinus P. F. Aug.* averſa autem *Soli invicto Comiti.* infra lineam *A. SIS.* In Tertio *Providentia Augus.* infra lineam *Sarm.* in 4to: *Gloria exercitus. Smr. S.* In utroque horum adverſæ partis epigraphe *Conſtantinus P. F. AUG.* Hic addimus numos, ubi: *Imp. Lic. Licinius P. F. Aug.* parte averſa *Jovi Conſervatori. Sis.* & ſunt ſimiles quatuor.

XIII. Duo ſunt *Criſpi.* Horum altero: *Jul. Criſpus Nob. C.* parte autem averſa, orbicularis inſcriptio: CAESARUM *NOSTRORUM* intra fertum: *X. Vot.* infra lineam: A SIS .In altero: CRISPUS *NOB. C.* parte alia *Principi juventutis* in fine: AQI.

XIV. Conſtantini II. Tres ſunt ut juvenis, in quibus, parte adverſa: *Conſtantinus Iun. Nob. C.* Parte averſa in duobus: *Gloria exercitus*, horum unus *SIS*, alter *Smr.* in tertio: *Providentia Caeſſ.* infra E. SIS. Sunt item quinque, dum patre mortuo, fuit Auguſtus. Ubi *Conſtantinus P. F. Aug.* In uno, parte averſa ſymbolum ſine Inſcriptione, poſt lineam unicè *Const.* In altero: *Gloria exercitus.* E. SIS. in reliquis *Jovi Conſervatori.* locus exæſus

XV. CONSTANTIS decem ſunt. In uno: *Conſtans Nob. Caes.* parte averſa: *Gloria exercitus* in fine SMTS. In cæteris partis adverſæ Inſcriptio eſt: *Conſtans P. F. Aug.* Parte averſa in tribus *Victoria dd. Aug. nn.* Tum E. SIS. in 4: *Gloria exercitus. A SIS.* In duobus legi nequit.

XVI. CONSTANTY numi ſunt 32. Adverſæ partis circa caput laureatum, in uno: *Dn. Conſtantio Pio Principi*, parte adverſa minutis litteris: *Dn Conſtantini* – – in reliquis omnibus *DN. Conſtantius P. F. Aug.* Sed tam ſimbola, quam epigraphe partis averſæ varia: nempe *Servatori Reipublicæ*, cuſi *SIS. Smr. Tes. Const.* Item *Gloria Romanorum.* A. SIS. Item *Victoria dd. Augg. nn.* - - SMTS Item *Fel. Temp. reparatio.* A. ſIS. Denique *Vot XX. Mult. XXX.* In duobus legi nequit, niſi poſt lineam E. SIS. Symbolum eſt collis, in cujus vertice Pavo, radiatus.

XVII. Sexdecim numi ſunt *Valentiniani.* In omnibus eadem eſt adverſa parte Inſcriptio, nempe *Dn. Valentinianus P. F. Aug.* Verum parte averſa, quidam habent *Servatus Reipublicae*; quidam vero: *Gloria Romanorum.* In uno: *Victoria Augg.* in altero: *Gloria exercitus.* Sunt cuſi Siſcy, monetarias diverſas indicant, videlicet A. SISC. Item SISC. Z. P. SISC. C. SISC. B. SISC. Obſervo etiam penes ſymbola litteras, ſeu ſigna diſtincta. Ubi infra lineam eſt *A. SISC.* ibi in medio laterales ſunt litteræ, a dextris S. ſiniſtrorſum K. Ubi *B SIS.* Si dextri lateris non eſt exæſa littera, à ſiniſtro eſt A. Ubi *C SISC.* latus ſiniſtrum in medio habet O. Ubi *P SISC.* dextrorſum S. & infra P. ſiniſtrorſum P. Ubi *SISC. Z.* Parte dextra eſt A, ſubtus H. ex ſiniſtris F. Ubi *E SISC.* dextrorſum C. ſubtus A. ſiniſtrorſum S.

XVIII. Valentis æquè ſunt 19. omnes cum Epigraphe: *DN. VALENS P. F. AUG.* averſa pars illorum qui legi poſſunt, exhibet *Gloria Romanorum.* Tres ſunt *TESS.* unus *C. SISC* ubi ad latus ſiniſtrum in medio O. Item *Gloria Exercitus*, Item *Victoria dd. Augg. nn.* Item *Vot. XX. Mult.* XXX.

XVIIII. Alter majoris moduli, alter minoris, numus eſt, exhibens uterque: DN. GRATIANUS P. F. AUG. Parte autem averſa, major: *Reparatio Reipub.* Subtus: ASISC. nul-

læ ſunt laterales litteræ. Minor: *Gloria Romanorum.* infra lineam *P. SISC.* ex utroque latere Symboli, P. P.

XX. THEODOSY Quinque numi ſunt, æqualis in omnibus Inſcriptio: *DN. THEODOSIUS P. F. AUG.* Parte averſa (cenſeo eſſe numiſma, ob magnitudinem) *Reparatic Reipub.* infra lineam *B. SISC.* nitide quævis leguntur. Laterales nullæ ſunt litteræ. Duo parte averſa exhibent *Vot. V Mult. X.* Subtus *E. SISC.* Quartus: *VICTORIÆ DD. AUGG. NN.* E SIS. Quintus: *CONCODIA AUGG.* E SISC. In numis his, nulla ſigna ſeu litteræ ſunt laterales, ſive monetariorum.

XXI. Eſt numus, in quo facies venuſta & caput cum epigraphe: FL. HELLENA AVGUSTA. Parte vero averſa: Vir dextram manum extendens ut puto ad ancoram, ſiniſtra baculum. Epigraphe: *Securitas Reipublice.* Subtus: *R. ANT.*

XXII. Eſt numus argenteus medii moduli, in quo caput barbatum cum facie, ſed Epigraphe partis adverſæ apparet ſciſſum, fors ad experiendum metallum, hinc partis dextræ inſcriptio legi nequit. Siniſtra pars exhibet *AUG. P. M.* Tum litt. 4. Pars averſa exhibet, COS VII. Credo eſſe numum Hadriani, vel Antonini. Eſt æque parvulus numus, ubi caput Juvenis, Epigraphe: *DIVO CRIS.* - - puto duas ſequentes litteras eſſe, *PO*, hinc eſſet *Criſpo.* Parte averſa, in ſymbolo linteamina videntur & in illis buſtum, vel Immolatio. Litteræ ſunt, quæ mihi non reddunt vocem. Demum eſt numus metalli nobilioris, & craſſus inſtar numorum Hiſpaniæ, in quo facies & caput optime apparent, & ex parte altera æque ſymboli figura, ſed inſcriptio erui à me non potuit. Apparent plures, & multum conſtrictè litteræ. Puto eſſe numum *Aurel. Antonini*, haud attamen audeo affirmare.

Tandem varii diverſorumque numi ſunt Nro 62. Quos quia legere nequiviſſem, certamque eruere lectionem, miſſos facio. Sunt horum aliqui mediocris modulli; aliqui minoris, ac etiam minimi. In multis apparent facies & ſimbola, quinimo quædam etiam litteræ. Aſt ubi certus eſſe non potui, abjicere malui, quam conjectare. Atque hæc ſunt quibus Periodum I. augendam putavi, *eruditorum* virorum gratia; qui hoc meum obſequium, ut gratum habeant, oro. Si quæ ſunt, quæ illuſtrari merentur, ſupplicare non deſino, ne dedignentur. Nos equidem in his oris, & Regionibus, eſtò olim perdivites fuerimus, in hujusmodi antiquitatibus; eſtò clamemus veteres mores & ſtudia perennare debere; ex religionis *Zelo*, credidimus hæc, ut Gentilium, eſſe deſtruenda, abjicienda, ſeponenda. Utilitate autem horum ab eruditis demonſtrata, fors his colligendis evademus ſtudioſiores, communicabimusque potius Magiſtris, ac mundo erudito, quam indignè perire, ſinentur a poſteris. Sane in hoc, Avorum Proavorumque noſtrorum, imitanda non eſt ſuperſtitio melius, quàm religio. Ego inter Antiquarios, nulla ratione collocari valeo, neque hæc profiteor ſtudia; verum ut media Hiſtoricæ Probabilitatis amavi ſemper & ſuſpexi. Ex his, nunc erutis in *Schitaro*, atque mecum communicatis, videre dignentur Concives mei, quod utilitates promanent. Firmamur, docemusque: ſic Regionum harum incolas, paruiſſe Romanis, ut Corpus Reipublicæ propriæ ſervatum fuerit. Firmamur: quam olim florebant hæ Regiones, dum Siſciæ intuemur memorias, *Viminaty* item nunc eruti. Videmus: bello claruiſſe perpetuo Pannonias, fuiſſeque Romanorum ſcutum, quo per gentes barbaras deſtructo, corruit æque Romanum Imperium. Videmus: illam fuiſſe olim virtutis rationem, quod plurimi, ad Imperium plane ſint elevati, adeoque ſingulorum fuit, contendere ad veram ex virtute gloriam, monſtraréque factis propriis: *quam ſit utile Reipublicæ, eſſe dignum majoribus ſuis.* Intuemur: Pannones olim gratiſſimos fuiſſe benefactoribus, dum in memoriam gratam, marmora & numiſmata poſuerunt. Sane eruta nunc tot monumenta, olim poſita *Fauſtinæ*, *Herenniæ*, *Hellenæ*, neſcio an nos non admoneant ad imitandum, pro tot benefactis Sclavoniæ huic ſuæ, Magnæ MARIÆ THERESIÆ. Videmus denique, per voces: *Reparatio Reipublicæ*, morbos in ea quoque viguiſſe, adeoque conſuetudines atque uſus, non eſſe publicæ ſalutis, firmamentum. Quin Veteres, pro *reparata Republica*, numiſmata in memoriam dedicaſſe. Videmus tot cæteras utilitates, quas eruere meditando, quivis poterit. Quisquis autem Ciceronis, Senecæ, Taciti, Cornely Nepotis &c. opera perpenderit, videndo quæ olim erat Philoſophiæ ratio? Hiſtoriæ item; facile reperiet cauſam, eccur tantum ab antiquis receſſerimus. Scriptores Veteres admiramur, ut rudes ſolent rem novam vel incognitam, ac licèt videamus Reipublicæ ſuæ fuiſſe eos ſtudioſiſſimos, atque quævis ſcripſiſſe ad poſteros, eorum tamen *Providentiam* non ſequimur, quin crimen culpamque eſſe credimus, commentari de Regis ſui atque Reipublicæ Juribus. De morbis & defectibus pluribus. De mediis reſtitutæ ſalutis publicæ. Quis ſe credet medico? qui vocatus ad ægrotum ſanandum, nunquam legit de morbis; nunquam de modis medendi his, ſecundum individuorum temperamenta.

Demiſ-

Demiſsè tandem ſupplico: iis omnibus, qui vel ſervant ejusmodi monumenta pro oſtentando: vel penes illa ſunt, ne talia invideant utilitati publicæ. Si ipſi, vel nolunt, vel neſciunt ex his commentari, vel Zelum *Joannis Tomecz* imitentur, communicando talia; vel exemplum meum ſequantur, exhibendo illa, narratione ſimplici & Hiſtorica. Sunt in orbe nunc, tot Clariſſimi Viri, qui amore utilitatis publicæ, ea illuſtrabunt; pandentque ad noſtram doctrinam, eorumque laboribus nos perfruemur. Dantur artificibus media, quæ dum ab iis conficiuntur, nobis ſerviunt ad amictum, victum, luxum, pompam, pro cujusque genio & voluntate.

PERIODI II.

Relatum mihi fuerat a Viro, litterarum haud inimico, in *Ozell*, lapidem quendam, *Inſcriptionem exhibentem*, caſu erupiſſe, qui more veteri, ut firmior, arcis illius fundamentis, ita eſt ſuperpoſitus, ut nihilominus, terræ ſit proximus. Sciens ego, quæ ſunt, de *Zellia*, *Azelia* memorata a *Paulo olim Diacono*, quæſtiones explicationesque, preces nullas omiſi, ſi exſcriptam ſincerè, conſequi poſſim memoriam. At fugit me, quid fuerit, ut non ſolum ſeponerentur preces meæ, ſed inſuper excuſationem accepi, obrutam eſſe lapidibus aliis, neſcio cui neceſſitati proviſuris. Induſtria Unius, quem prodere nequeo, ſequentem elapſo Februario obtinui rapſodiam, cum notitia: Cætera lapidis, ornata haberi certis lineis vel floribus, atque ſequentem eſſe deſcriptam cæruſſâ, & ad me miſſam memoriam.

D. M.

IUIUS PROBNU QVUV.

F. C. NBI. POSVII. M. U.

CXXX S. ✠ BIE T. S. V.

NATIS h̄X. SN̄. Yz Sɔ ⌘ SX_z

V
Λ

Ille qui detexerat mihi inſcriptionem primus, putat. *Probun* eſſe in lapide, creditque *Probunium* exprimi. Cl. Joan. Lucius lib. 2. Cap. I. Ex Porphirogenito meminit *Pribuny*. Item cap. 8. ſub *Creſimiro Majore, Pribinnæ Bani*. An relata memoria *Pribuny vel Pribinnæ* ſit? conſtituendi careo fundamento. Ego ſatis meditatus ſum, evolvendo quævis quæ vel habeo, vel legiſſe me reminiſcor, hæreo! Veterem illam Romanam, eſſe hanc memoriam, aſſentiri nequeo, ob tanta quæ exhibet. Quare facile poſteriore ætate, ad imitationem extantium tum tot Romanarum, collocata ſit. Verum cujus ſit? Interprætari nequeo, carens fundatæ conjecturæ motivis. Perpenſis illis quæ à pag. 76. ſuperius relata ſunt, ſi Pribina ille, hìc exprimitur in *Probun* vel *Probunio*, plurima firmaret Inſcriptio: *Sclavoniam* nempe ſub Bulgarorum fuiſſe poteſtate: *Ratimarum* Partium illarum Trans-Savanarum fuiſſe Ducem, eoque oppreſſo *Probunium*, ſive Privinnam. Ab hoc ædificatum iſthic munimen in nemore. Ardor ille in Catholica fide Pribinæ firmaretur, tam ex ſigno ✠ ſeu Crucis, quam & initialibus litteris *DEO Maximo*. Verum doctus peritusque Lector, deducat quæ exiſtimat, ex communicata memoria. Ac ſi ex ignotis mihi libris, vel antiquitatibus aliis, novit illuſtrari poſſe, ſuperiorem memoriam, hanc ut mecum communicare dignetur, oro. Mihi aliud datum non eſt; quàm doctis eruditisque Viris, erutam memoriam ſubſternere ac devovere.

PERIODI III.

Plurima ſunt, quibus hæc Periodus, per ſingulos Regum poſſet poteritque narratione hiſtorica adaugeri. Quia nihilominus ego, *ex fine ac ſcopo*, factorum hiſtoriam non ſuſcepiſſem conſcribendam; verum *Jura Regum, & Sacræ eorundem Coronæ;* ideo dum actorum geſtorumque reminiſcor, quæ aut ad *Poſſeſſorii* ſunt dilucidationem, aut aſſumpto à me ſcopo ſerviunt; aut fors ſepulta hactenus ignotaque inſinuo, à me in cæteris, expectari non debere auctarium, exiſtimo. Quare ad me non pertinebat ut explicem; ſive nomen, ſive genus uxoris S. Ladiſlai. Si fuit Bertholdi, Ducis olim *Maraniæ* filia, facile amiſſa ſub S. Stephano Sclavonia, ut pag. 104. retulimus, dum S. Ladiſlaus mortuo Zvonimiro Croatiam, Sclavoniamque, Regno ſuo reſtituit (quæ ut pag. 90. intra limites conſtituti per Zultam Regni Ungariæ fuère) Partes illas Bertholdo reliquerit, nec diſputaverit. Hinc Bela IV. tam jure Coronæ, Regnique ſui à Zulta conſtituti, quàm etiam ut legitimus deſcendens, *Ducatum Maraniæ*, partesque illas recuperaverit.

Relatum à Thoma Archidiacono, vel pace mea, eidem additum a Lucio vel alio, documentum Privilegii, à Colomano elargiti Generationibus illis, eſtò ignoretur unde acceptum ſit? Scriptores Veneti non controvertunt. Quare adverſus eos, ut productum ab iis, robur habet. Firmatur illud, *Singiduni* Eppi Zagrabienſis facto, relato in opere *Hiſt. Eccl. Zagr.* Denique poſteriorum Regum exemplo, qui, immunitates, gratias, iisdem litteris, pluribus generationibus conferebant, ut de *Klokoche, Nobilibus Campi Zagrabienſis* &c. Ego autographo Privilegii illius careo, nec illud vidi unquam, dum nihilominus Scriptores Veneti, illud r

legitimo habent, ac quà legitimum orbi toti exhibuerunt, ego meminisse illius potui, præcipue dum Scriptores, cæteraque documenta (vide descripta p. 127. ex metalibus litteris, ac alia) stabilitum fuisse his in Regionibus per Colomanum Regem, Sacræ Coronæ Imperium, testarentur.

Præterea dum publicum monumentum, ex Lucio a nobis pag. 118. exscriptum, a Rege Pannoniæ Vladislao, *Croatiæ Regem*, fuisse constitutum *Almum Nepotem* docet; Neque Regno isto, fuisse privatum, sive a Constantinopolitanis, sive ab ipso S. Ladislao, scriberetur a quopiam, consequens est, ennatis adversus Almum, superius memoratis factionibus *cessum* Colomano fuisse Croatiæ Regnum. Nihilominus qualiter intra *Almum* & *Colomanum* ratione *Croatiæ* transactum fuerit? Jura Coronæ nil læduntur, dum intra hos, res acta est, firmaveritque Colomanus jura Coronæ, quinimo ad Dalmatiam extenderit.

Borichius æquè prætensione facta Coronæ, hujus juribus nil nocuit, dum sua prætensione potius hæc firmavit. An autem ipse fuerit Colomani filius? Item qua ex matre genitus? finis a me propositus examinandum non exigebat. In obsequium Viri cujusdam docti & illustris, mihi videtur credibilius, haud fuisse filium adulteræ Colomani uxoris, & Colomano suppositum; Verum a Colomano ante legitimum conjugium genitum. Motiva credibilitatis sunt sequentia. I. Combinatione Scriptorum, quæstiones hæ ita sunt dubiæ, ut nisi *Sectarius* esse velim sive Thuroczy, sive amplificatoris ejus Bonfiny, *jurareque in verba Magistri*, ob coævos, *Ottonem Frising*, *& continuat. Cosmæ Pragensis*, concludere nil possim. Ab ætate Colomani, Stephani II. Belæ Cœci, Sæculis distant Thuroczius Bonfiniusque. Neque scribunt, quo ex fonte sua desumpserint? memoriam illorum, cunctorumque ætate Thuroczy viventium, res ab eis scripta superavit. Proinde cum fluxa sit traditio, haud invenio, ut sine metu affirmare valeam, eos *certam veritatem* scripsisse; præcipue dum a Coævis Scriptoribus differunt. Hi porro cum *exteri* fuerint, an genuinè de quibusvis fuerint informati? dicere nescio. Illud scio: nunc quoque *exteros* Scriptores sæpe aberrare, dum de rebus sibi incognitis, verum unicè auditis scribunt. Conveniunt domestici Scriptores, cum extraneis, *Borichium* prætensionem fecisse Coronæ sub Bela Cœco, in modo autem & tot circumstantiis variant. *Contin. Cosm. Prag.* ad an. 1132. postquam narrâsset, Ducem Polonorum, expulso Rege Cœco voluisse filium Colomani intronizare, ait: *Mater enim præfati juvenis à marito suo Rege videlicet Colomano repudiata, dum esset prægnans rediit ad patrem, atque ibi puerum peperit.* Otto Frisingen: *Colomani filius, sed ex alia matre natus dicebatur* (observa dicebatur) *Regnum paternum requirit.* Neuter horum, pertractandam habuit quæstionem ex fine, at uterque prætensionis Borichy insinuat motivum. *Thurocius* relinquit in dubio, an Colomanus? aut uxor sua, adulterii arguenda? dum scriberet: *Hungari - - - - per nuncios invitabant* Borich *adulterinum.* Tum infra: *Proceres autem Hungariæ vocati sunt ad colloquendum cum Rege. Interrogavit autem eos Rex, si scirent Borichium adulterinum esse, vel filium Regis Colomani. Fideles autem Regni responderunt, quod indubitanter scirent, Borichium esse adulterinum, & nullatenus dignum Corona Regis.* Interrogatio Regis, nescio unde mutuata a Thurocio, videtur crimen uxori attribuere, *Adulterinum esse? vel filium Regis?* Testificatio Procerum, dum ait: *nullatenus dignum esse Corona Regis*, licet scirent indubitanter *Borichium esse adulterinum* videtur Colomanum accusare. Hæc quævis ego perpendi, at dum ad *jura Regum* nil pertinere quæstionem vidi, examen non inserui, meam attamen insinuavi opinionem, videlicet probabiliorem videri *Cont. Cosm. Pragen.* relationem. Hanc enim firmat lex Colomani Decr. 2. cap. XV. quò, omnem conjugalem desponsationem vult in conspectu Ecclesiæ, coram Sacerdote & idoneis testibus, cum signo subarrationis, & partis utriusque consensu peragi, concludens: *aliter non conjugium, sed opus fornicationis reputetur.* Causam legis hujus, existimo esse, repudium illud à Colomano factum, relatumque a *Contin. Cosmæ Pragen.* Accusant Colomanum non solum præmissa; sed litteræ Belæ IV. quarum supra meminimus.

Quæ illa fuit repudiata à Colomano fœmina? Amicus ille, in cujus obsequium hæc commentamur de dato 8. Julii an. 1768. significat: Otton. Frising: l. 7. c. 21. scribere: *Boritius qui & ipse Colomani, sed ex alia quam Stephani, matre Ruthenorum, seu Chios; Regis filio natus dicebatur, regnum paternum requirit.* Illud *Chios* Kiov legendum existimat. Multa hinc quæri possunt: ut quot? quæ item uxores fuère Colomano? quæ illarum nomina? sed his cæterisque omissis, præcipua est; Qui Ruthenorum nomine, sæculis his designabantur. Plures sunt, ut ex operum lectione observo, qui Ruthenos coarctant Russiæ veteri. Verum combinatione facta Scriptorum atque Diplomatum, idem mihi apparet, erat cum appellatione Ruthenorum Sæculis illis, quod hac ætate cum *Valachis* aut *Rascianis*. Esse videlicet generale nomen, designans Orientales Græci ritus. *Valachia minor*, in Sclavonia inferiore appellatur, quæ tamen Valachia illa vera non est, nec fuerat. Multi, Vlahos, Valachos; generatim habent omnes à Ritu Ecclesiæ Romanæ alienos, ac in his Regionibus præcipue. Simile quid in expræssione *Ruthenorum* olim evenisse, censeri debet. Equidem missis cæteris pag. 90. superius, Anonymus scribit de Regni Hungariæ Constitutione: *Fixit metas Regni Hungariæ - - - Et ex parte Theotenicorum usque ad pontem Guncil, & in eisdem partibus dedit Castrum construere Ruthenis, qui cum*

Almo

Almo Duce, avo suo, in Pannoniam venerant. Itaque *Rutheni* fuère & vocabantur etiam populus, extra Russiam habitans. In pargameno vidimus, legimus, sequentes litteras, quarum authographum est penes D. Comites Voikffi, & ab illis originale habuimus pro legendo; tenoris sequentis, quod integrum lectoribus eruditis exscribimus, supra eo usi etiam.

COLOMANUS DEI Gratia Rex Ruthenorum, & Dux totius Sclavoniæ, omnibus scriptum inspecturis salutem ac omne bonum. Provida Regum discretio, tam circumspectam erga s[illegible] semper per subjectos debet habere diligentiam; ut quanto quis de fidelibus famulatur, tanto propensius munificentiæ suæ donis remunerandus fore censeatur. Cognoscat igitur tam præsens universitas quam futura, quod cum Dragan, Dragvech filius ejus adolescens, jobagiones Castri nostri de Roicha nobis fidelem fructum, cum effusione sanguinum, eo tempore, cum frater noster Dux Andreas, à quibusdam vesano ductus Consilio in Regnum nostrum videlicet Sclavoniæ, violenter irruisset, exhibuissent. In recompensationem tot & tantorum laudabilium meritorum, & commendabilium, tam ipsis quam suis hæredibus, hæredumque Successoribus quandam terram Konzka vocatam in Comitatu de Roicha existentem dedimus, contulimus & donavimus jure perpetuo possidendam. Ipsisque præsentem paginam sigilli nostri munimine roborando, cum sensu & consilio omnium jobagionum nostrorum, simul habito & deliberato, Julæ Bani videlicet, Julæ Mgri Tavernicorum, Demetry Mgri Dapiferorum, Nicolai Comitis de Zala, Opoy Comitis de Symigio, Petri Comitis de Wlkov, Georgy Comitis de Barana, dare consensimus & concessimus. Datum per manus Mgri Farcasi, Aulæ Regiæ Cancellary, & Egrensis Præpositi. Anno ab Incarnatione Domini M.CC.XXXII. Sigill. pendens in forma ovali, quod distinctè & clarè, non dignoscitur, neque ex sculpta inscriptione aliud legere potui, quam *Colomanus.*

Combinatione Anni, subscriptorum item Procerum, quis dicet Colomanum Regem Ruthenorum illorum fuisse, qui Russiam incolebant, præcipue dum intitularetur *Rex Ruthenorum & Dux totius Sclavoniæ.* In donationis porrò contextu, Regnum suum his in oris fuisse innueret, dicendo: *In Regnum nostrum videlicet Sclavoniæ violenter irruisset.* Quare fœmina illa, spe futuri matrimony à Colomano seducta, ex quibus oris, & Regionibus *Ruthenorum* fuerit? sic in dubio remanet, ut definiri nequeat. Mihi quorumvis combinatione verosimillimum est, harum illam fuisse Regionum. Enimvero quidquid sit, utrum Colomanus miles fuerit sub Zvonimiro, ut exhibitæ p. 114. litteræ exprimerent, illud negari non potest; Colomanum his in Regionibus bella gessisse, *Petrum* superâsse, & Bosniæ nunc, tum *Ramæ* fuisse Possessorem; hancve in Titulis ut pag. 155. expræssisse. Sæpius item ad Regiones has propter Dalmatiam stabiliendam servandamque; Eum fuisse profectum. Quare consideratis his, prouti etiam bello illo Sacro Cruce signatorum, Græcorumque Imperio, Ruthena fœmina quam repudiavit, ex harum Regionum Ruthenis verosimilius fuerit. Huic ejusque Genitoribus cessa videtur fuisse *Rama*, sub jure clientellari erga Reges Hungariæ. Neque enim vel gessisse bella cum quopiam legitur Colomanus ex parte Bosniæ, verum in Dalmatia ab anno 1105. Itaque cum constet anno 1102. eum Croatiam obtinuisse, 1103. usum fuisse Titulo Regis Ramæ, circa hæc tempora clandestinum illud Colomani connubium evenisse deducitur. Sed quacumque demum de causa, complicem criminis repudiâsset, cessa insimul *Rama* in dotem; qua de causa, in Titulis suis illud *Ramæ* omiserit Colomanus nunquam exprimendo Titulum *Russiæ*, nescio. Hinc credibilius fœminam fuisse ex his Regionibus, quam ex Kiovia. Nec satis est demonstratum, Kioviam paruisse Colomano. Hæc, Historici quoque Bosniæ (quamvis posteriores) attribuunt Colomano. Sub Stephano II. legitimo Successore, Borichius ut puer, nec movit quæstionem; nec ei ob Patris respectum, a Stephano mota est. Verum deficiente Stephano, sive ab Hungaris evocatus, ut Thuroczius scriberet; sive motu proprio ad Coronam suspiravit. Teste supra *Cont. Cos. Prag.* Borichius tum erat juvenis, dum ait: *Mater enim præfati Juvenis*, ut si annorum combinatione, circa 1105. Borichy ponatur nativitas, anno 1132. annorum circiter 27. adeoque juvenis fuerit. Coronam haud consecutus, at vel in Rama [illegible] pacificationis cum Bela, firmatus est; vel his in Regionibus & trans Dravum bona [illegible] Nam in Diplomate relato *Hist. Eccl. Zagr.* pag. 76. Anno 1163. sub Stephano IV. [illegible] Bani duo, nempe *Belo Bano ejusdem causæ Judice*, adeoque Bano Sclavoniæ, [illegible] piscopi Zagrabiensis Beraldi judicavit; & *Borichio Bano*, proculdubio B[illegible] sa fuisse deducatur, sub jure clientellari; agebatque tum Borichius annum [illegible] Bona autem trans Dravum, ab eo possessa, memorata superius Belæ IV. [illegible] que est, quod *Otto Frising.* Matrem Borichy *Chios* vocet. Fuit enim [illegible] ut ideo *Kiow* sive pro Kiovia interprætari nequeat. Si a Græco [illegible] fors à *Kchi* seu filia sumptum est. Illud: *Boritius qui & ipse R*[illegible] *natus dicebatur*, indicare videtur, Borichium antequam Rex [illegible] adeoque circa 1095. quô S. Rex Ladislaus obiit, fuisset [illegible] Ladislai erga Almum. Borichio item anni decem essent [illegible] non essent, ut veritatis demonstratio, nec scribi posset [illegible] sequium docti eruditique amici. Qui si luc[illegible]

vero nil, deductionem hanc nostram quam experiri voluit, æqui bonique consulat. In quæstionibus ejusmodi, veneror illud Hieronymi: *Nec tam stultus sum, ut diversitate explanationum Tuarum, me lædi putem*; Neque ego ullum læsum volo. Est nihilominus utile, si intra eruditos, vel ab his, ut intra eorum discipulos, ejusmodi etiam quæstiones tractentur; semper enim dilucidantur aliqua, quæ obscura fuere. In hac, *Rutheniæ* variam acceptionem, uti olim Dalmatiæ & Sclavoniæ, sæculis his fuisse observamus. *Bosniam* item juris fuisse clientellaris Hungariæ Regum, dum 1163. anno, *Borichius* hujus *Banus*, intra Proceres recensetur, fueritque attributa *Stephano IV. Regi*.

Numorum Sclavoniæ pag. 129. meminimus. Litterarum A-M. H R. RL. *voces*, per explicationem dubiam proposui. Amicus eruditus doctusque ex Decreto Caroli I. anni 1342. me; summa humanitate admonebat, absque hæsitatione ad signa monetariorum litteras illas refere debuisse, dicit enim Carolus: *Et ut Camerariorum nostrorum justitia appareat in Denariis fabricandis, statuimus: ut quilibet eorum, ipsorum monetis, signum habeat, per quod, moneta per ipsum fabricata cognoscatur.* Hæc me non latebant, utpote qui de his monetis, multa erui, ignota hactenus, studioséque sepulta. Quin pleraque de iis insinuavi in opere, nec solum memorata pagina, sed in Carolo ac Sigismundo. Profectò examinatis quibusvis diligenter, litterarum illarum, sine metu ac hæsitatione *significata* exponere non audebam. Causa maxima fuit *Decretum Caroli*. Primo enim decretum illud ad *Hungariam tantum* videtur pertinuisse, non solum ex Titulo: *Carolus DEI Gratia Rex Ungariæ*; sed ex memoratis in eo Comitatibus & Civitatibus. 2. Illud: *statuimus ut quilibet* &c. novitatem inductam à Carolo designat, quæ anterioribus temporibus usitata non fuit. 3tio Sub Carolo ipso inveniuntur monetæ Sclavoniæ ut ibi deduximus, quæ nequaquam *ad latus*, sed in orbiculari epigraphe, habent *P. Sclavoniæ*; consequenter sub ipso Carolo distincta fuit moneta, pro Sclavoniæ Regno, a moneta Hungarica. Quin 4. ut relatum est in Sigismundo, monetam Regum Hungariæ in his Regionibus recipere, *peccatum mortale* prædicabatur, debebatque deferri *Confessariis*, ut nunc libri, qui vel sunt prohibiti, vel a simplici Confessario, prohibiti esse putantur; uti scio hoc factum, *Muratorio, de vera devotione*, quod Confessarius librum esse *liberorum Murariorum* putaverit, pœnitenti gravem imponens pœnam, jejuniorum, eleemosynæ, Missarum, professionis fidei, ob libri lectionem; quem, quia à me habuit pœnitens, conquæri non omisit, meque jussu Confessarii rogare, ne libros hæreticos vel distribuerem, vel emendos suaderem. Idem *olim* erat in Regionibus his, cum monetis Regum Hungariæ, & Sigismundus lege lata, æconomiam hanc sustulit, venisseque illam in usum, demonstravi pag. 445. litteris *Wolphardi*. Quare ex Decreto illo Caroli, dubietatem in exprimendo earum significato, deponere non potui, eo magis 4. quod litteræ sint in parte *adversa*, & ad latus *Crucis* signi, supra *Capita faciei* in numo expræssæ, adeoque videantur indicare cujus sunt; ac supplere Epigraphe adversæ partis veterum numorum. Fateor necdum à me esse observatum, ubi *adversa numi parte*, monetariorum signa exponerentur. His itaque ex motivis, *significatum* litterarum illarum, pag. 129. *dubium* posui. Securos velim esse operis hujus lectores, quævis à me fuisse pro viribus meis, & habitis mediis examinata ponderataque, tametsi examen singulorum, ob vastitatem operis non esset insertum. Sed nec assumpsi, quæstiones hujusmodi examinandas; verum *Jura Regum & Coronæ* illustranda; hinc etiam, erudito doctove Lectori, examen tantum Scriptorum & fundamentorum, quibus jura Regum nostrorum debilitari vel enervari creduntur, exhibeo; ut meis lectis, ponderatis, & combinatis cum partis contrariæ fundamentis, *pro Justitia* definiat ipse, hinc *Advocati* potius munus, quàm *Judicis* ago. Si qui tamen sunt Lectorum, qui cupiant nosse, cur in quibusdam, adhæream opinioni propositæ? neque curiositatis ex motivo, aut tentationis; verum eruendæ veritatis, aut eruditionis cujuspiam, nosse cupiunt causam, pro debilitate mea famulabor. Illis porro & talibus, quorum *imaginationi* non satisfeci; vel qui *legunt volando*, nec combinant res lectas, vel ætates & tempora; nil respondebo. Verbô qui peregrini sunt in fundata historia. Quis enim ipsis, regulas primo describat. Magistrum non ago, nec magisterium prætendo: sed neque illis sum responsurus, qui scribunt, sine communicatione motivorum, *ego ita censeo*. Nullum cogo ut mecum censeat, nec prætendo: ut ideo habeatur res à me scripta, *ut vera*, quia *ego scripsi*; essem enim temerarius, cum sim hujus ætatis ac temporis, at rogo ut videantur motiva, ob quæ scripsi. Si inveniuntur sufficientia, illis credatur; si vero sunt quæ me fugerunt, mihique erant incognita, non culper, sed erudiar instruarque, retractabo ab exemplo Augustini lubens errata, gratiamque habiturus sum illi, qui errores meos correxerit, vel quæ me fugerunt exposuerit, aut obscura mea, dilucidaverit. Quare cum ego, non prætendam veritatem ideo, quia *sic ego censeo*, neque a me alter. Nisi pro *lege* statuatur *censeo*. Rogo etiam ne molester syllogismorum evidentia, ut a quodam: *Colops fuit tempore Pliny, ergo Culpa, a Culpun filio Botond, denominationem accipere non potuit.* Aliud est flumen aut fluvium fuisse tempore Pliny, quin ab orbe condito; aliud quo qualive nomine ab incolis Regionis, talis fluvius appellabatur, hac aut illa ætate? *Culpæ* fluvy Plinius non meminit, sed nec *Vunnæ*, nec *Kerkæ*, nec *Odræ* &c. igitur à qua ætate hæ appellationes

tiones petendæ sunt, cum denotent novam Regionum Periodum, non inutiliter indagatur. Dum itaque ex Anonymo constat *Culpun* transivisse Colapim & Regno Hungariæ has partes acquisivisse; *fors* nova appellatio ex hoc facto accessit. Tot similia objecta habui, quæ non recensebo. Si lubet cui, ultro pasci similibus, non invideo; sed rogo ne damner ideo, quod ego ita non sentiam, nec similes eruditiones adorem.

Itaque ad Periodi hujus auctarium, haud spectare existimo relationem motivorum, ob quæ, *accessorie*, quædam subingressa sunt; ast illa tantum, quæ ad susceptum pertinent institutum, atque operis finem, hæc vero sunt

I. Esse in Principum arbitrio dare, mutare, cambiare; Regionum, Civitatum, locorum nomina, firmatur ex Hungaria Diplomatica edita a P. Stephano Kaprinay pag. 419. ubi Caroli VI. de anno 1715. die 23. Decembris integrum inseritur rescriptum placitumque Regium, quo vocatum antea fortalium *Alba Julia* constituit appellandum Carolinam mandans: *Ut hæc urbs & fortalitium inposterum in omnibus actis publicis, & privatis, tam scribendo quam loquendo Germanicè Carlsburg, latinè vero Carolina, seu populari magis, & more, eo locorum frequentius usitato, Carliopolis perpetuo vocetur, id quod, ut per totam Provinciam innotescat, mox, & defacto publicari, & tam per vos, quam alios cujuslibet status & conditionis subditos nostros observari volumus & jubemus.* Hæc tamen ut suo loco refleximus, a Scriptoribus sunt referenda, ad evitandam apud posteros confusionem, & innanem disputationem de loco veteris appellationis, figendo. Nequaquam vero ideo, fas est Scriptoribus vel mutare locorum nomina, vel vulgarem significationem in latinam transferre, ut Fragopolis pro Eperiessino, Castaneopolis pro Costanicza. Est enim vulgare, haud quævis licere bovi, quæ Jovi licent. Regum est publicæ utilitati prospicere: Scriptorum, facta ejusmodi ad posterorum mandare memoriam.

II. Eodem opere exhibet idem Kaprinay à pag. 354. diffusas testimoniales litteras *Alberti* Regis, meritorum Familiæ Gara. Nec sunt integræ, nec refert Scriptor a quo eas habuerit? neque an abs se visum tractatumve fuerit authographum. Ego accuratè eas perpendi identidem, & dubia quædam conciliavi, ut historicè appareant veræ. Ex his non solum firmantur jura Coronæ & Regum nostrorum in Serviam Bosniamque; sed *de Dalmatia*, & Venetorum factis, sequentia sunt: *Pro recuperatione Civitatum, Castrorum, & bonorum suæ Coronæ, sub tempore disturbiorum præmissorum, ad manus inimicorum Regni Hungariæ, & suorum specialiter Venetorum, qui Civitatem Jadrensem, & Castrum Aurania, cum nonnullis aliis Civitatibus, Castris & fortalitiis Regni Dalmatiæ usurparant. In terras Istriæ & Fori July ipse Dominus Rex personaliter profectus fuisset.* (firmantur hæc Diplomate Marci de Zaversya relato p. 262. recognoscente ipso Sigismundo) *præfatus condam Nicolaus Palatinus - - Igitur dum idem Dominus Sigismundus Rex, præmissæ expeditionis processum feliciter continuaret, cogentibus eundem Regni sui Romani expeditionibus - - in partes Alemaniæ, & Italiæ per Principes Sacri Imperii evocatus, debuisset se conferre; ne res ipsa Hungariæ improvide deserta remaneret, Idem Nicolaus Palatinus, cum Venetis antelatis, licet multis recentibusque injuriis & damnis læsis & asperatis, Treugas quinqueny hinc inde pacificè durandas, sui industria Consilii stabilivit. &c.*

Mirificè hæc firmant, quæ suis locis superius scripsimus, & Diplomatis hujus plurima ex nostris firmantur illustranturque. Illud autem ex memorato Diplomate, Charissimum nobis accidit, quod & *causam* referrat, ob quam Sigismundus Rex Dalmatiæ ad tempus aliud transtulit; & mentionatarum à Nobis *Treugarum* mandatarium, fuisse detegat, Palatinum *Nicolaum Gara*. Renovatarum identidem harum Treugarum sub Colore, in Dalmatiæ nunc etiam sunt possessorio Venetæ. Quare cessio illa, quam à Ladislao Neapolitano serenissimæ Reipublicæ factam, Scriptores objiciunt, cujus sit momenti hinc etiam deducitur, dum non tantum Sigismundus, post illam, bella gessit cum Venetis; verum ipsi *Treugas* à Sigismundo sæpius exorârunt. Hæc Superioribus nostris addenda sunt, horumque ac illorum combinatione, qualiter Dalmatiæ possessorium, penes Serenissimam Rempublicam remaneat, & sit relictum; satis credo haberi edoctum demonstratumque.

III. Non tam in confirmationem *Armalistarum* de quibus a pag. 261. scripsimus, quam ob notitiam Sclavoniæ Croatiæque sub Vladislao II. sequens eruditis Viris, ex authographo in pargamena expedito, communicamus Diploma:

Uladislaus Dei Gratia Hungariæ & Bohemiæ Rex. Vobis fidelibus Nostris Nobilibus Eliæ Dragissich de Myksyncz, Scribæ Cancellariæ nostræ; & Bartholomæo de Bucha, salutem gratiamque nostram Regiam, & omne bonum. Cum Regibus & Principibus in sublimio positis, inter alias Magnificas Illustrissimásve animi eorum virtutes, illud peculiare naturâ insitum existat; ut subditorum suorum meritis & servitiis digna quadam trutinatione pensitatis, quemque eorum juxta qualitates virtutum suarum, favoribus gratiisque condignis prosequi; eosque hoc pacto ad majora propensioraque subeunda accendere, munificentiâ Regiâ consueverint: Sane itaque nos attentis & consideratis vestris fidelibus servitiis, quæ vos, Sacræ imprimis hujus Regni nostri Hungariæ Coronæ; ac deinde Majestati nostræ; sub locorum & temporum varietate pro vestro posse exhibuistis & impendistis: Et ut nobis imposterum, diligentius serventiusque inservire studeatis, Vobis & per Vos Venerabili Magistro

Nicolao de dicta Bucha, Archidiacono de Vaska & Canonico Ecclesiæ Zagrabiensis; nec non Caspa ro de Lomnicza, ac Petro Jurmanovich de Padenya, & Nicolao Spissich fratribus vestris & consanguineis, hæredibusque & posteritatibus vestris universis, hæc arma, seu Nobilitatis insignia, videlicet scutum coloris Cælestini, continens leonis animalis generosissimi, cum Dracone sævissimo dimicationem: Leo namque villosus, fremens, in postremos pedes exurgens, cauda hirtosa tergum suum, ceu incitamento quodam ad prælium flagellans, Coronam auream in capite gestans ore hianti minacique lingua sua exerta, primis pedibus Draconem arripuit: Draco autem viridis, allatus, in adversum se similiter erexit, cauda nodosa circumflexaque, postremum pedem, quo unco innititur circumflexus; aliis autem pedibus oreque patenti, & lingua sua vibrante instar anhelitum sulfureum ignemque spiranti leoni acerrime invasit. Tantum autem certamen, & comoriens quædam dimicatio geritur, ob unam cucurbitam habentem folium unum, quæ in medio luctantium constituta est, ad denotandum significandumque: quod dicta Bucha possessio vestra natali idiomate Sclavonico cucumis seu cucurbita appellatur; quam olim Progenitores vestros, bello, aliisque virtutibus insignibus, cum maxima sanguinis eorum effusione, penes Sacram hujus Regni nostri Hungariæ Coronam, cum immanissimis Crucis Christi hostibus Thurcis, in confinibus Regni nostri Croatiæ certantes, pulchramque inde victoriam, cum ingenti eorum laude hostiumque fœda & cruenta strage reportantes, acquisivisse asseritis; ad quod multorum gentis Vræ locupletissimum accedit testimonium. Supra scutum est gallea suo colore depicta. E vertice autem ipsius galleæ, utrinque flosculi variegati dependent, qui veluti flatu aliquo agitati, varie in se crispantur reflectunturque; prouti hæc in principio seu capite præsentium litterarum nostrarum, artificio pictoris cum textura, suis appropiatis coloribus depicta & figurata sunt. De mera nostra authoritate, & potestatis nostræ Regiæ plenitudine, animoque deliberato; & ex certa Nostræ Majestatis scientia, dedimus, donavimus & contulimus; imò damus donamus, & præsentibus elargimur: Ut vos & alii prædicti, vestrique ac eorum hæredes & posteritates universi, præscripta arma, seu Nobilitatis insignia, more aliorum Nobilium armis utentium, amodo ut antea, ubique in præliis, hastiludiis, torneamentis, duellis, & aliis exercitiis Nobilitaribus: Nec non anulis, vellis, cortinis, & papilionibus, generaliter vero in quarumlibet rerum & expeditionum generibus, sub meræ & sinceræ Nobilitatis titulo, ferre, gestare; omnibusqus illis gratiis honoribus, quibus cæteri Nobiles Regni nostri armis utentes, quomodolibet de jure vel consuetudine Regni utuntur; uti, frui & gaudere possitis & valeatis, hæredesque & posteritates vestræ, & fratrum vestrorum prædictorum valeant atque possint. Harum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum, quo ut Rex Hungariæ utimur est appensum, vigore & testimonio litterarum mediante. Datum Budæ in Festo Beati Martini Episcopi & Confessoris, Anno Domini Milesimo Quingentesimo Tertio, Regnorum Nostrorum Hungariæ, & reliquorum anno XIV. Bohemiæ vero XXXIV. Supra ut solebat olim inscribi, loco suo: *Commissio propria Domini Regis.* Sigillum pendens in Zona sericea, viridis flavo mixti coloris, ubi intra primas orbiculares lineas. *D. Vladislaus DEI Gratia Rex Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie. &c. Sl. Servie Princ.* intra lineam hanc & tertiam, sigilla minora subjectorum S. Coronæ Regnorum sex, demum in medio, Insignia Hungariæ, parte ex una, fluvy, infra quos montes; parte vero ex alia primo Montes, infra fluvii.

Iterum hìc Arma seu Insignia, *meræ & sinceræ Nobilitatis titulus* exprimuntur. Fuisse antea Nobiles familias specificatas recognoscitur, & quidem donatione possessionis eorum *Bucha*. Quare ex hujusmodi monumentis, datur occasio Clarissimis Juristis nostris, commentandi super doctrina Werböczy de Nobilitate. Ille Par. I. Tit. 6. Arma concessa à Principe, *de bene esse Nobilitatis*, ait; Diplomata autem Regum, ex quibus confitetur jura nostra peti, testantur esse *meræ & sinceræ Nobilitatis titulum*. Verum hæc ad Jurisperitos. Cæterum Privilegium hoc firmat, Vladislaum in Regni Croatiæ possessorio fuisse, dum ait: *in Confinibus Regni nostri Croatiæ certantes*. Bellum autem illud cujus in privilegio est mentio, cadit ad annum 1491. quò, Rescripto suo Regio (inter monumenta Regni reposito & extante) condolet Statibus, de hostilitatibus & vexationibus perpessis, hortando ne cadant animis, sed in constanti fidelitate permaneant, se omnino provisurum; eodem item anno significaverat, inducias cum Turcis expirare. Hinc superius Vladislaus, merita illa præcessisse exprimit. In pendenti secreto sigillo, concessa Sclavoniæ (vide à pag. 301.) insignia ad latus sunt. Fateri tandem debeo, consideratione tam sigilli Regii ubi *Sl. Servie Princeps*; quam & *Eliæ Dragissich* officii; *Scribæ* nempe *Cancellariæ Regiæ*, qui Regis sui titulos ignoràsse censeri nequit, præcipuè dum ex his erat Regionibus, mihi titulos illos Vladislai Regis, qui in Decreto suo Primo, sive anni 1492. exponuntur, in voce: *Sclavoniæ - - Rex*, suspectos reddi, esseque successivè additum illud *Sclavoniæ Rex*, eo magis existimare, quod in sequentibus publicis Decretis non exprimatur; sed nec in cæteris à Vladislao elargitis Privilegiis vel diplomatibus. Verum lector potius deliberet, quod videtur.

PERIODI IV.

Ad pag. 472. sequentia, per nos post isthic impressa, obtenta, addenda sunt.

Arces conscriptæ, quæ continentur in districtu olim, nunc Regimine Licano.

Arx Gospich nunc præcipua est ob residentiam, ut ajunt Stabi. Tum arx antiquissima *O-*

szter-

ſtervicza, dein *Otes* in pago Pazariſche, quæ fuit ſub jugo Turcarum. *Peruſſich* æquè fuerat a Turcis occupatum. *Siroka Kula*. Deinde *Muſaluk* vulgo Kula Baſſæ Lenkovich. Hinc pateret quosdam de familia *Lenkovich* ad Turcas defeciſſe: Arx antiqua *Buſin*. Noveris lector nominis hujus complura eſſe loca & arces. Trans Savum prope Zagrabiam eſt *Buſin*, Item arx ſub Turca quæ anno 1737. fuerat a Bano, Comite Joſepho Eſzterhazy obſeſſa, proprietatisque Comitum Keglevich eſt. Arx demum hæc in Lica, a qua fors eſt prædicatum Nobilis familiæ Jellachich. Arx antiqua in pago *Smilyan*, olim *Kercs*, nunc *Kercſmar*. Hanc fuiſſe antenatorum olim meorum, litteræ perhibent, ſed ea à Turcis occupata & deſtructa ad Draganich conceſſerunt. *Ternovacz* pagus & arx a Turcis ruinata. Sequitur a Turcis extructa, modo diruta & deſerta arx *Novi*. Hujus æque nominis arces & loca multa ſunt, in Dalmatia, ad mare ubi Capitulum. Hæc in Lica, infra Coſtaniczam, trans Vunnam, modo Turcarum, ad Savum Familiæ DD. Comitum Erdœdy, cum addito *Novigrad*. Item in Carnia; ut quæ de *Novi* leguntur, cui loco applicari debeant, magna opus ſit attentione, & examine diligentiſſimo. Arx deinde *Belai*. Hujus nominis multa loca arcesque ſunt, *Belai* ad Caroloſtadium, *Bela* item, *Belecz* in Comitatu Varaſdinenſi. *Bela Sztena* in inferiore Sclavonia &c. Arx *Barlete* ab aqua fors Barletete nomen traxit, quæ confundi non debet cum *Barlete* Dalmatica urbe. *Medak* arx ſub altiſſimo monte Velebich, olim erat Turcica. Cognatæ mihi Familiæ Medak Nobilis & illuſtris, hæc arx olim fuerat. Sequitur verſus ſeptemtrionem arx alia *Oſtervicza* a priore diſtincta. En iterum perſpicax lector quot nominis *Oſtervicza* reperiantur. In hoc diſtrictu duæ, in Dalmatia Item. In Comitatu Varaſdinenſi Oſtercz diruta &c. Deinde eſt *Vranik* a Turcis extructa in pago *Lovinacz*, penes aquam *Richicza*, truttis fertili. Arx *Grachacz* nunc reſidentia Colonelli, legionis equeſtris. Plura ſunt etiam hujus nominis loca, in Comitatu plane Zagrabienſi. Arx *Popine*. Tandem in Confiniis & limitibus modernis, Turcarum & Venetorum, & Noſtris, in diſtrictu tamen Licano, eſt arx *Zermanje*. Fors hæc olim fuerit *Zvonigrad*, a Zvonimiro ædificata, & poſſeſſa. Sunt etiam: penes Barlete, *Komich*, quam referunt fuiſſe reſidentiam *Joannis olim Karlovich*. In Pazarische arx *Mogorich* eſt. Demum *Nivina*.

In *Corbaviæ* diſtrictu, antiqua *Udbina*, ubi nunc reſidet unus ex prioribus officialibus. Hujus quoque nominis plura loca & arces ſunt, non procul Caroloſtadio eſt etiam *Udvina* &c. Arx *Podlapach* extructa in magno montis cacumine. Advicinantur huic arx *Salamunich*. Tum *Bunich* putatur antiquiſſima, eſt etiam locus ſtabalis Regiminis Corbavienſis. Deinde *Joſane*. Pagus Mekinjar in quo Kula extructa *Cerlenkovich*, locus reſidentiæ unius Capitanei. Arx *Kozjan*, penes Bunich. Tum *Mala Corbavicza*, ad limites Korenicze eſt arx antiqua *Verpila*. Deinde *Korenicza* arx: Ad Turcicos limites *Rudanovacz*, ac demum Arx *Verkaſſich*.

In Regimine Oguliniano loca memorabiliora. Primo loco nunc eſt, ob ſtabalium reſidentiam arx *Ogulin*. Dein *Oſtarie*, ubi ampliſſimum templum, ut putatur per Frangepanos olim erectum, hujus medietas caret tecto. *Thovun* vel Thovunium arx antiqua, magnumque olim adverſus Turcarum excurſiones præſidium, nunc officialium ſedes. Duabus horis diſtat mons altus *Klek* nominatus, & qui Zagrabià videri poteſt, infra hunc eſt fluvius Truttarum nobilium dives, *Vitujn* dictus. Sunt præterea in hoc Regimine arces *Terſich*; *Plaſco*, mons *Capella* ubi monaſterium Paulinorum. *Rakovicza* in modernis limitibus Turcicis. Nominis hujus loca complura ſunt in Sclavonia quoque. *Modruſſe* celebris olim locus, & antiquitatibus locuples. *Lazareth*, *Brinje*, *Gradina*, *Verbovſzko*, *Gomerje &c.*

In Regimine Szlunjano, eſt arx *Barilovich*, ubi erat *Stabi* reſidentia, verum recentiſſimè poſt Commiſſionem anni ſuperioris, adauctumque hunc Generalatum exolutione Bonorum Caroloſtadio vicinorum, ſtabus Carolſtadium eſt translatus. Arx *Zvechay* tribus horis Caroloſtadio remota, nunc Centurionis unius ſedes.

In Regimine nunc Ottochenſi. Arx Principalis eſt *Ottochacz*, militaris ſtabi ſedes. Sunt in hoc regimine præterea arces *Proſor*, in monte magno. *Berlog*. Eſt aliud nominis ejusdem ad Colapim, nunc Comitis Generalis Benevenuti à Petazzi. *Gaczky* vel Gaczka, olim Abbatia. *Dabar*. Hujus cognominis plures quoque reperire eſt arces. Atque hæc memorata, ſunt hodie in Generalatu dicto Carolſtadienſi, hoc eſt jurisdictionis militaris Confiniorum Croatiæ a Regibus Hungariæ Auſtriacis poſſeſſæ.

Horum conſideratione metiri facile eſt, quam floruerit olim, Regnum hoc Croatiæ, dum in memoratis diſtrictibus, tot arces, nunc etiam reperirentur. Sub Ottomani Imperii poſſeſſorio, quemadmodum major pars Croatiæ eſſet, ita tot arces, præſidia, urbes ibi ſunt, quæ defectu cognitionis recenſere non poſſumus. Multa quoque tenent Venetæ ex veteri illo Croatiæ Regno.

Demum ad Pag. 483. ubi de *Thopuſzka* mentio eſt, qualiter eo? quo item anno illocati fuére Raſciani, ſeu populus Græci Ritus Orientalium? ſequentes docent litteræ. „ Nos Alexander Ignatius Mikulich Electus Epiſcopus Zagrabienſis, Abbas BSS. V. MARIÆ de Thopuska, Sacræ Cæſareæ ac Regiæ Mattis Conſiliarius, memoriæ commendamus tenore præſentium ſignificantes quibus expedit univerſis. Quod ſiquidem poſt & multiplicem ſæviſſimi Chriſtiani Nominis hoſtis Turcæ tyrannidem, cum Eccleſiarum & Divini cultus ruina, po-

kkkkkkk 2 „ pulo-

„ pulorum excidio, & universali rerum omnium desolatione atrocissimè illata, Abbatia nostra „ de Thopuszka, Episcopatui Zagrabiensi per Divos Hungariæ Reges unita, ultra fluvium „ Colapim devastata & habitationibus destituta extitisset; nihilominus Partes illas, homines „ ejusdem Abbatiæ nostræ, ex hac parte ipsius fluvii Colapis habitantes, contra ejusdem „ Christiani nominis hostem, vitæ & fortunarum suarum dispendio, dira captivitate, a vul- „ neribus ipsaque morte contempta, militari gladio tueri, manutenere, defendereque non de- „ stiterunt adeo, ut etiamsi iis in locis firmam habitationem evincere non possent? terrarum „ tamen culturam, pratorum dilatationem, sylvarum, venationum, lignationumque usum „ semper continuâssent. Ut autem loca illa trans Colapiana, sic & fortius a præfati tyranni „ irruptionibus & vastationibus tutiora efficiantur: defunctus in Domino Rdissimus in Christo „ Pater & Dnus, Dominus Martinus Borkovich, Miseratione Divina electus Colocensis & „ Bachiensis Ecclesiarum Canonicè unitarum Archiepiscopatus locorumque ac Comitatuum „ eorundem Supremus Comes, Episcopus Zagrabiensis, Abbas BSS. V. M. de Thopuszka, „ Sacræ Cæsareæ Regiæque Mattis Intimus Consiliarius, prædecessor noster desideratissimus, „ veluti Abbas; penes confluenta fluvii *Trebcha*, in loco *Gradische*; diversos militares viros, „ alias Ritus Græci Christianos Rascianos, vulgò Valachos nominatos, in protectionem, jus, „ & dominium suum recipiendo locari; ipsisque indagines & munitionem in confiniis fieri „ solitam (per eosdem fiendam) cum usu terrarum & fœnilium ibidem ex illa parte fluvii „ Trebcha adjacentium, gratiosè concessit: & extirpationes fieri permisit, idque sub certis „ conditionibus, in litteris testimonialibus contractualibus sub sigillo & subscriptione Ex- „ cellentissimi & Illustrissimi Domini Domini Nicolai Erdöedy de Monyorokerek Montis „ Claudy Comitis perpetui, Regnorum Dalmatiæ Croatiæ & Sclavoniæ Bani, Confinio- „ rumque Ejusdem Regni Sclavoniæ Colapianorum, Supremi Capitanei, Sacræ Cæsareæ „ Regiæque Mattis Intimi Consiliarii; in Anno Dni 1687. die 12. Mensis Junii emanatis, „ contentis, & specificatis. Et quia hujusmodi in protectionem & jus Abbatiale, eorundem „ neo-locatorum aut locandorum susceptio, nullis litteris, per eundem piissimæ memoriæ „ Prædecessorem nostrum (morte bonas intentiones evertente) declarata extitisset; Nos, ad „ demissam Ostoja Millichevich Knesy; Radotta Millichevich, & Minia Nicolich judicum; „ ac Mihalo Radanovich *Sztrasnik*, seu excubiarum inspectoris ac Vice-Knesy, & reliquorum „ præmissorum; Rascianos ad præsens locatos, & in futurum, ut præmissum est, *locandos*; „ nominibus & in personis: Nobis super eo factam supplicationem, eosdem universos Rascia- „ nos tam in præsens in Abbatia nostra locatos, quam in futurum locandos, in gratiam pro- „ tectionem, jus, & dominium nostrum Abbatiale, denuo recipimus, & incorporamus; eis- „ dem ipsorumque posteris omnes immunitates, privilegia & exemptiones, quibus cæteri Ab- „ batiales Nostri subditi & milites per Divos Hungariæ Reges privilegiati extiterunt, ipsorum „ singulis comunicando & impertiendo; accepto ab eisdem fidelitatis homagio tenoris sequentis:

Nos Ostoja Millichevich Knesius, Radotta Millichevich, Minia Nicolich, Judices; Mihalo Radanovich Sztrasnik, seu excubiarum inspector & Vice-Knesius, Nostro, & reliquorum Rascianorum, ad fluvium Trebcha, in loco Gradische ad præsens locatorum, & in futurum locandorum; hæredumque & posteritatum nostrarum universarum nominibus & in personis, juramus super eo: Quod Nos DEO imprimis Omnipotenti, Fidei Christianæ, & Augustissimo Imperatori & Regi Ungariæ, fideles & obedientes, & utiles erimus; & etiam si necesse fuerit, sanguinis effusione fidelitatem omnem exhibebimus: Illmo ac Rssimo Dno Episcopo Zagrabiensi moderno, & pro tempore existenti; veluti Abbati de Thopuszka, Domino utpote Nostro terrestri gratiosissimo, subjectiones, obedientiam, & reliqua jus Abbatiale concernentia semper præstabimus, tam in terragio, quam alias: Excellmo Dno Comiti Bano; & Capitaneis Regni, ea modalitate qua reliqui Abbatiales, (qui videlicet & stipendio sunt provisi) adstricti erimus (sine præjudicio tamen, ejusdem Abbatis) & obediemus. Officiales per attactos Dominos Episcopos nobis præficiendos, auscultabimus, ipsisque obediemus; hostilitatem omnem in Christiani nominis hostem Turcam exercebimus; & si quæ pro bono Christianitatis, vel Domini nostri terrestris commodo resciverimus, eadem, ipsis Dominis & Officialibus præmissis, mature revelabimus; eaque omnia præstabimus, quæ fideles & boni Christiani, pro fide Catholica, exhibere & præstare tenentur; ac subditi Dominis suis obligantur. Sic nos DEUS adjuvet, & Sancta quæ tangimus DEI Evangelia.

„ Quocirca vobis Comiti, & Vice-Comiti Curialibus nostris, signanter vero tibi Joanni „ Kamenjan Prædiali, & præmissorum Rascianorum Commendanti a Nobis constituto, ha- „ rum serie præcipimus & mandamus, quatenus toties fatos Rascianos subditos nostros, pro- „ tegere defendere & regere, juxta datam vobis super eo instructionem debeatis & teneamini. „ Super quo, eisdem præsentes Nostras, Sigillo Nostro Episcopali impendenti communitas ex- „ tradedimus. In arce Nostra Episcopali Zagrabiensi, Die nona Mensis Aprilis, Anno „ Dni 1688. Alexander Ignatius Mikulich electus Episcopus Zagrabiensis „ manu prop. Sigill. in Zona Sericea.

FINIS.

Ad Periodum I.

Sunt plura in hodierna Sclavonia loca, quæ exhibent antiqua rudera; ſed quid olim fuerint? vel ad quam Periodum aut ætatem eſſent collocanda? eſt incertum. Sunt quæ teſtes habent ſuæ vetuſtatis non ſolum Scriptores Veteres erutasque in locis memorias; ut *Siſcia*, *Sirmium* &c. Sunt quæ traditione longa pro vetuſtis habentur; attributaque iis, neſcio qua ætate nomina, erronea fuiſſe, erutis nunc antiquitatibus demonſtratur. *Parietinæ* nomen datum *Szteneviczio*, enervat iſthic effoſſus lapis, *Andautonium* exprimens. *Schitaro* vel Schitarjevo, *Scutariam* non eſſe, relatæ a pag. 487. antiquitates teſtantur, & Caroli Stephani Geographiam roborant, qui *Pannoniæ Viminatii* meminit. His duobus addi debet *Caſſina*, ubi traditio *Caſſandriam* vel *Caſſandram* Civitatem veterem, nobis ſupponit.

Sane cum illuſtrandæ patriæ, nobili quidem & honeſto; quamvis inutili mihique damnoſo, ardore eſſem; cura me tenuit: Si de celebrata tot ſermonibus *Caſſandra*, poſſem vel *pro conjectando* eruere aliquid. Ex loci conſpectu, viſis ruderibus, atque muris, olim iſthic Civitatem vel oppidum ſtetiſſe, exiſtimavi. At neque de conjecturando, vel opinando nomine, ætate, cæterisque inveni fundamentum. *Geographorum lectio* Caſſandram oppidum, & *Caſſandriam* Coloniam exhibet; Sed hanc utramque in Macedonia maritima; *Caſinum* autem ad confinia Campaniæ. Reperi nusquam, qui *Caſini* vel *Caſſinæ*, aut *Caſſandræ Caſſandriæque* Pannonicæ meminiſſet. *Caſſani* vicus Tarviſini, item urbeculæ Calabriæ, oppidi quoque Ducatus Mediolanenſis ad Abduam fluvium, Geographos mentionem facere inveni, verum hæc, loco huic, olim Pannoniæ, nunc Sclavoniæ, applicare non valui. *Hiſtorici*, nullum æque præbuêre lumen. Quare in obſcuritate relinquendum rebar potius locum, quam novitiis orbem, ſive obfaſcinare conjectationibus, ſive in fluxa traditione fundari.

Evenit inſperatè, ut modernus loci Parochus, A. R. *Mathias Jurgan* litterarum bonarum ſtudioſus, me inviſeret; injectóque ſermone detegeret: quædam iſthic antiquitatis monumenta recentius haberi eruta. Rogavi ſi hæc, intueri poſſem, precibusque meis humaniſſime prompteque ſatisfecit, dum haud poſt multos dies, mox referendas autiquitates, ipſe, ad me detulit, tradiditque pro loci Parochiæ ſuæ, aliquali ſaltem illuſtratione. Eſt autem *Caſſina* ſubtus montes, tribus Zagrabiâ remota horis ad orientem. Hodie ad Capitulum pertinet Zagrabienſe. In reambulatione metarum, facta ad preces *Ladiſlai* Eppi Zagr. & ejusdem EccleſiæCapituli, ad mandatumRegis Caroli, perBlaſiumSubcuſtodem Eccl.Albenſis Capituli miſſum; Ivachino filio Thomæ, filii Berivoy homine Regio exiſtente, reliquas inter Capituli terras metata, *Chaſna*, in anno 1328. ſcribitur; dum iſthic: *Chaſna ex parte Ugræ incipit a rivo inferius, & vadit ad monticulum* &c. In litteris his mentio eſt *Cruciferorum de Planina*. Caſtri *Blaguſa*. Item *ad Caſtrum antiquum Poganorum*, quæ voces, an familiam *Pogan* exprimant? vel infideles ac idololatras, quos S. Rex Ladiſlaus fundatione Epiſcopatus Zagrabienſis (vide Hiſt. Eccl. Zagr. a pag. 9.) ab errore idololatriæ convertit, quod cui lubet, opinetur. Eſt etiam rivi *Chaſna* mentio. Relatam ſibi reambulationem, *Carolus* de dato Zagrabiæ in Feſto B. Barnabæ Apoſtoli, Anno Dni 1333. confirmat, inſerendo: *Magnifico Viro Mykcs Bano totius Sclavoniæ, fidele noſtro prædilecto, præmiſſa omnia articulatim diligenter examinante, annuente, & ad ea conſenſum præbente & aſſenſum.* Ut hinc quoque confirmetur, Banorum authoritatem ſub Carolo creviſſe. Nunc *Caſſina* locus iſte vocatur, diſtinguiturque a *Chaſna*, Capituli olim Chaſmenſis; hæc enim in Criſienſi, *Caſſina* verò Zagrab. eſt Comitatu.

Memoratus itaque D. Parochus Caſſinenſis *Mathias Jurgan*, exhibuit mihi I. duos argenteos medii moduli numos, quos cupiviſſem, ut intueri poſſet eruditus Lector delineatos At dum deſunt votis media, deſcriptione contentetur.

Numiſma I. Parte ex una exhibet: *Caput viri pileatum in conum deſinens, ubi ſupra frontem ornatus, botri inſtar aut floris, tum apparet elevatior pileus, apparetque tellæ filorumque eſſe, cum dependentiis ad humeros.* Facies viri eſt imberbis, elegantisque. Colum viſitur: inſcriptio nulla eſt, neque ejus vel indicia ſunt. Parte ex altera, *inverſe*: æquè nitida elegansque eſt [illegible]cies, collique pars. Facies hæc eſtne juvenis alicujus viri, aut fœminea? varie putatum ab [illegible] quibus numum exhibui. Ex ornatu capitis, crederem fœmineam eſſe. Supra frontem [illegible] quidam ornatus inſtar ſerti, tum elegans deflexio, flores quaſi jacentes in tegumento [illegible]ret ex filis contexto exhibens, ad verticem capitis; ex quo, ſimiles flores vel textura [illegible]ſtar dependent. Ad tempora ex eodem capillitio tum æqualis textura ad aures [illegible] obtegens. Ad humeros ex ligatura pendent, ſive fila, ſive fimbriæ, referuntque capitis ornatum magnificum. A tergo capitis quaſi, transversè, nitida eſt epigraphe: CASSI. Q. F.

Numiſma hoc, ſingulare rarumque eſſe exiſtimo. Romanis numis [illegible] teſt, dum caret inſcriptionibus, differtque ab Impp. Romanorum numis per [illegible]

nec symbola sunt aversa parte; verum ex utraque facies, & quidem altera alteri inversa, ut numisma inverti oporteat. *Consulum* esse numisma adfirmare non audeo, tum quod pars una careat epigraphe; cum &, quia ante Augustum, Pannonia Romani non erat Imperii; ut veterum Consulum (nisi successive allati fuissent) in ea numi statuantur. Sub Impp. autem, an fas fuerit cudendæ monetæ Consulibus? quin Augustorum signaretur nominibus, nescio. Quare de relato numismate definire nil audeo.

CASSIOS multos fuisse olim, extra dubitationem est, collegitque plurium memorias, in suo *Lexico universali Joh. Jacobus Hoffmanni.* At relatum numisma, nulli eorum asserere valeo, vel maximè ob litteras Q. F. Quare si relatum numisma, antiquius est; Romana in Pannoniis potestate, argui posset: Numisma *Judicum* esse, Pannoniæque veteris Judices, Medorum instar, *Phaceolidem* gestasse. De hac, apud Hoffmannum, est Scriptorum relatio: „ Ex „ quolibet Phaceolio pendebat a sinistra parte margellium, sive fimbria ex margella, alteram „ aurem ejus qui gestabat obtegens. Qua significabatur aurem quidem retectam accusatoribus „ dari, tectam vero aurem accusatis, sed absentibus reservari. Ex colo Judicum pendebant in „ sericis filis margellia cum fimbria. Longitudo erat Spithama minor, latitudo unius palmæ. „ Quæ Rex Medorum ferebat, similiter & Judices. Quemadmodum igitur olim exercituum „ Duces ferebant torques, qui erant honoris indices, sic & Pilatitia, honorem Judicum mani- „ festabant. „ Obtecta in relato numismate est auris, relatioque *Phaceoli* multum congruit, tegumento Capitis Viri, quem numus exhibet. Ut argui inde queat, numisma esse Judicis, ac in loco *Cassina*, sedem fuisse Judicialem.

Si vero numisma, ad Periodum Romani in Pannoniis Imperii est collocandum, uti ob litteras Q. & F. verosimilius, credaturque illud: CASSI, Cassium designare; cum moris fuerit, ut quando visum esset Imperatori, mitterentur per Provincias qui census agerent, ipseque Augustus teste Dio, & Svida, viginti viros inculpatæ vitæ, ad id ministerium delegisset, & per omnes Provincias dimisisset, qui & Personas describerent & fortunas; credi æque oportebit, ad Pannonias ab Augusto *Cassium* missum eatenus extitisse; & locum quo conveniendum erat populo ad descriptionem, designatum hunc fuisse: ut fors ideo *à Cassio*, Cassinæ appellatio remanserit. Hinc Epigraphe legenda esset: *Cassius Quirini filius*, aut *frater*. Sed nec ista ultra conjecturam. Equidem perpendenti mihi pro viribus meis, habitisque mediis quævis; *combinanti* item cum numismate, veterum eruditorumque virorum ex operibus, singula; *fieri potuit;* ut numisma sit sponsorum. Est enim Epigraphe ad caput ornatus fœminei, *designare*que potest: *Cassia Quiris filia.* Juno (in cujus tutela matronæ erant, apud Romanos) Quiris *Dea*, quod dicta fuerit, notum est eruditis.

Opinari quoque posset, indicare numisma, Cives Romanos, isthic loci olim per Cassium fuisse illocatos, atque abinde Cassinam vocitari; legendam itaque esse Epigraphen: *Cassina* vel Cassinum *Quiritum Fratres.* Enimvero Joh. Rosino teste, Cives Romani *Quirites* appellati sunt, eorumque jure dicebantur donatæ Coloniæ illæ; quæ Civium Romanorum erant Latinis Coloniis oppositæ. Similes autem Coloniæ, *Quiritium jure* gaudentes; *nomine* solum, Cives erant Romani, revera autem Coloni, gaudentes privilegiis sequentibus: In jure privatæ libertatis (instar quasi modernorum Civium, libertinorum, aut ignobilium prædialium) Jura legitimi dominii: ut hæreditatis, mancipii & nexus, usucapionis, connubiorum, jure patrio: item jure testamentorum & tutelarum &c. Jura nihilominus publica Civitatis Romanæ non habebant; Quemadmodum actu, publico jure Nobilitatis, aut Liberæ Regiæque Civitatis; carent Libertini: Cives singillativè considerati, Cives item Ecclesiarum, jurisdictionisque meræ militaris.

Quare cum Pannonias in divisione Provinciarum cum Senatu, *Augusti* pro se servâssent, successivè vel permiserunt *Quiritibus* propriam Coloniam; vel ex tumultuantibus militibus, Coloniam isthic, cum jure *Quiritum* formârunt. Notum enim est eruditis: Cæsarem, *voce solum Quirites*, tumultuantes milites compescuisse. Hinc quia C. *Cassius*, Pompei partes sequens, & a Cæsare victus, huic reconciliatus fuisse scriberetur; alter item *Cassius M. Avidius* ab Antonino Imperatore defecisset, alterutrius esse potuit pœna. Si vero Civibus Romanis permissa fuit hæc Colonia, quæ Latinis opponeretur, cum tam *Andautonium* Respublica, fuerit ad occidentem, IV. horis a Cassina distans; quam & *Viminacium* trans Savum versus meridiem, his Latinis, sive Imperatorum coloniis, Civium Romanorum fuerit opposita Colonia.

Combinatione eorum, quæ *Julius Capitolinus* in M. Antonino Philos. Item *Vulcatius Gallicanus*, de Avidio Cassio scriberent, credi potest: locum hunc *Cassinæ*, a Cassiis compellatum. Enimvero *Capitolinus*, hæc testatur: „ Ipsum Cassium pro clementia occidi passus est, non oc- „ cidi jussit (*nempe Antoninus*) Heliodorus filius Cassii, & alii liberum, exilium acceperunt cum „ honorum parte. Filii autem Cassii, & amplius media parte acceperunt paterni patrimonii;

„ &

„ & auro atque argento adjuti, mulieres autem etiam ornamentis, ita ut Alexandria filia Cas„ sii & Druncianus gener, liberam vagandi potestatem haberet, commendati amitæ marito. „ Argui hinc potest: ob repertum relatum numisma, Cassii filios, *Cassinam* sive ut paterni patrimonii partem; sive ob acceptum isthic exilium, tenuisse: locoque ab iis nomen remansisse. VVlcatius autem Gallicanus. „ Filios Avidy Cassii, Antoninus Marcus parte media paterni „ patrimonii donavit; ita ut filias ejus auro, argento, & gemmis honestaret. Nam & Alexan„ driæ filiæ Cassii, & genero Druentiano liberam evagandi ubi vellent potestatem dedit: vi„ xeruntque non quasi tyranni pignora, sed quasi Senatorii ordinis in summa securitate: cum „ illis etiam in lite objici fortunam propriæ vetuisset domus, damnatis aliquibus ob injuriam, „ quod in eos petulantes fuissent, quos quidem amitæ suæ marito commendavit &c. „ Quare argui potest: numisma esse, reffereque Druncianum, hujusque uxorem Alexandram filiam Cassii, cum posita sit epigraphe ad latus istius, legendamque: *Cassii, Quiris* filia. Tum VVlcatius relatis epistolis Faustinæ; item ad has, Antonini responso; prouti etiam ad Senatum scriptis litteris in causa Cassii; Senatus item votis, prosequitur: „ Vixerunt igitur posteri Avidii Cas„ sii securi, & ad honores admissi sunt. Sed eos Commodus Antoninus post excessum divi Pa„ tris sui, omnes vivos incendi jussit, quasi in factione deprehensos. „ Porro cum adhuc reperta non sit *Cassinæ* ultra Antoninum memoria, conjici posset, *sub Antonino Commodo*, destructam fuisse, præcipue cum apud Scriptores *Cassini Pannonici* desideretur memoria. Verum, quod lubet ex his conjectari lectori, liberum esto. *Avidius Cassius* disciplinæ militaris studiosissimus quod fuerit, ex eodem Gallicano quivis discet. Memorandum est: quod centuriones suos, ex occisis ad Danubium Sarmatis, allatisque ingentibus prædis, atque ideo præmium sperantes, rapi jusserit, in crucem tolli, servilique supplicio affici, dicens: non debuisse eos sinere, ut periret Romani Imperii reverentia. Exorta ideo in exercitu seditione ingenti, processit nudus campestri solo tectus, *percutite* inquiens *me si audetis, & corruptæ disciplinæ facinus addite.* Sed conquiescentibus cunctis, meruit timeri, quia non timuit; addiditque disciplinam Romanis; terrorem autem tantum barbaris injecit, ut pacem annorum centum ab Antonino absente peterent. M. Antoninus ipse, sequentem dedit ad Præfectum epistolam: „ Avidio Cassio legiones „ Syriacas dedi, diffluentes luxuria, & Daphnicis moribus agentes, quas totas excaldantes, „ se reperisse Cœsonius Vectilianus scripsit. Et puto me non errasse, siquidem & tu notum ha„ beas, Cassium hominem Cassianæ severitatis & disciplinæ. Neque enim milites regi possunt, „ nisi in vetere disciplina, scis enim versum a bono poeta dictum & omnibus frequentatum: „ Moribus antiquis res stat Romana, virisque. Tu tantum fac, adsint legionibus abunde com„ meatus. Quos, si bene Avidium novi, scio non perituros.

Responderunt Præfecti, ut refert Epistolas plures Vvlcatius. „ Recte consuluisti mi Do„ mine, quod Cassium præfecisti Syriacis legionibus. Nihil enim tam expedit, quam homo „ severior Græcanicis militibus. Ille sane omnes excaldationes, omnes flores de capite, collo „ & sinu militis, excutiet. &c. „ Statim ut præesse militibus incepit, programma in parietibus fixit: *Si quis cinctus inveniretur apud Daphnem, discinctus rediret.* Arma militum septima die semper respexit, vestimenta etiam, & calciamenta & ocreas. Delicias omnes de castris submovit, jussitque eos hyemem sub pellibus agere, nisi corrigerent suos mores, & egissent nisi honestius vixissent. Exercitium septimi diei fuit omnium militum, ita ut sagittas mitterent, & armis luderent; dicebat enim miserum esse, cum exercerentur athletæ, venatores, & gladiatores; non exerceri milites; quibus minor esset futurus labor, si consuetus esset.

Verum præsidum quoque avaritiam est detestatus. Evincit hoc Casii epistola, quam ex Vulcatio describimus. Erat vero ad generum scripta.

„ Misera Respublica, quæ istos divitiarum cupidos, & divites patitur! misera! Marcus „ homo sane optimus: qui dum Clemens dici cupit, eos patitur vivere, quorum ipse non pro„ bat vitam. Ubi L. Cassius, cujus nos frustra tenet nomen? ubi Marcus ille Cato Censorius? „ ubi omnis disciplina majorum? quæ olim quidem intercidit, nunc vero nec quæritur. Mar„ cus Antoninus philosophatur, & quærit de clementia, & de animis, & de honesto & justo; „ nec sentit Respublica. Vides multis opus esse gladiis, multis elogiis, ut in antiquum Statum, „ publica forma reddatur. Ego vero istis Præsidibus Provinciarum? An ego Proconsules? an „ ego Præsides putem? qui ob hoc sibi a Senatu, & ab Antonino Provincias datas credunt, ut „ divites fiant? Audisti! Præfectum, Prætorii nostri Philosophi, ante triduum quam fieret, „ mendicum & pauperem; sed subito divitem factum: unde quæso, nisi de visceribus Rei„ publicæ, Provincialiumque fortunis? Sint sane divites, sint locupletes, ærarium publicum „ refarcient, tantum Dii faveant bonis partibus, reddant Cassiani Reipublicæ principatum. „ Plura nosse, de Avidio Cassio avidum, ad fatum Vvlcatium Gallicanum relegamus. Merentur enim legi, complures relatæ epistolæ. Mihi ad memoratum numisma reverti lubet.

Defendi quoque sequens potest opinio, *numisma* videlicet *Sacerdotale esse*, denotareque vel locum illum, *Quirinalium fuisse Flaminum*: vel designatas in numismate personas, ex hoc fuisse officio. Hinc epigraphe legendam: *Cassina Quirinalium Flaminum*; vel *Cassinas Quirinalis Flamen*. Quis enim negaturus est? post subjectas Romanis Pannonias, mores cultumque Deorum in Pannonias non pervenisse. Tres autem fuère apud Romanos Flamines, ab eo Deo cognominati, cui Sacra faciebant. *Diales* nempe a Jove; *Quirinales* a Quirino; *Martiales* a Marte. Generatim autem vocabantur *Flamines*, *quod* (testibus Festo, Varrone &c.) *caput velatum habebant filo*. Porro tegumentum Personarum numismatis, ex filis contextum apparet, & quidem *cum apice*; scribit verò *Festus Servius*; filum quo Flamines velatum apicem gerebant, æstivo præcipue tempore, quo pileum ferre non possent. Quia insuper *Sacerdotes Jovis*, telum fulminis flamei coloris, Festo teste, adhibuissent; in relato autem numismate *telum* non cerneretur, confirmamur magis: litteras Q. F. *Quirinalem Flamen* exprimere. Inter quos, cum & *Saly* (cantu laudatores Deorum belli Præsidum, saltu item) fuerint; coetusque Saliorum, *Collegium* diceretur, cujus caput *Magister Saliorum*, *Præsul* item vocabatur; defendi eo magis potest, *Saliorum* isthic fuisse collegium, quod *Salias* quoque virgines recipere potuerint. Meminit harum Sextus Pompejus his verbis: „ Saliares Virgines Cincius ait esse conductitias, quæ ad Salios adhibebantur cum apicibus paludatæ, quas Ælius Stilo scripsit Sacrificium facere in Regia cum Pontifice, paludatas cum Pontificibus in modum Saliorum. „ Perpensis autem accuratè in numismate expressis pileis, *apices metalles* sunt, & in formam *coni coeunt*; quinimo *Ancilia* in iis intueri mihi videor, secundum Plutarci explicationem: *Ancilia vocant*, iniquientis, *propter figuram*, circulus enim non est *neque exprimit ut pelta orbiculatam formam*, *sed excisa est ita*, *ut revoluta linea fiat.* Dioniis: autem Halicar. *fastigatus in coni formam pileus*, *seu apex*; *Saliorum*. Constituere non audeo, morem illum cantu recolendi gesta majorum, Sacrorum item; non minus virginum saltitationes cantusque, quas nunc etiam ad templa, in villis item, certis anni temporibus agunt reliquias Saliorum, Saliarumque Virginum esse. Atque hæc sunt, quæ ex relato, sive etiam de eodem numismate, comentari valui. Doctus eruditusque lector, quam placet sive opinionem, sive conjecturam tueri, habeat in lubitu.

Numisma II. Argenteum, & anteriore majus; *adversa parte* exhibet faciem oblongam, coli humerumque partem, viri imberbis. Inscriptionis nulla sunt indicia. Apparet attamen distinctè Pileus in extremitate supra frontem cuspidatus, & solaris; duas supra habens *lineas* solares; prouti & in medio extensas, cuspidatasque. Circumdatur undique tum, instar arcus, irradiatus. Post humeros cernitur rusticanarum inversarum clavium signum, instar fere forficum apertarum. *Parte aversa*, currentes equi duo, cum sessoribus. Infra epigraphe: C.PLU-TI. tum linea, orbicularisque circulus.

Plutum Græcis divitiarum Deum fuisse dominumque, notissimum est. Si verum est Duos fuisse, quorum alter Orientis, *Pluto* dictus; alter Græcanicus *Plutus* appellatus; verosimilius esset in Pannoniis *Plutum* cultum extitisse. Quævis porro demonstrant, numisma in *Pluti* honorem (quacumque demum ex causa) cusum dedicatumque. Enimvero circuli radiati coronæ instar, ac duplici loco quasi solis radios per lineas exhibentes, firmare videntur, Deitatis simulacrum. Lazii quoque *Comment. Reip. Rom. lib. 9. c. 19.* observationem: Ethnicos apposuisse statuarum capitibus circulum, specie dimidiæ spheræ tanquam coronam; aliquando in speciem solis formatam. Quod observâsset Antiochiæ in statua Maximiani Cæsaris Marcellinus lib. 25. Alludereque videtur Vellejus Paterculus, cùm de Octavio Cæsare scribit: *Et cum intraret urbem, solis orbis super caput ejus curvatus æqualiter circumdatusque in colorem arcus, velut coronam tanti mox viri capiti imponens, conspectus est.* Lazy observationem mirificè roborat tegmen capitis, & circuli; qui coronæ instar & solis conspiciuntur. Accedunt a tergo clavium signa. Hæc Pluto attributa fuisse, testatur Diodorus Siculus lib. 4. & alii; quod claves mortis in ejus manu esse crederetur. *Equi currentes* cum Sessoribus, *parte ex adversa*, firmare videntur; dum ob raptam *Proserpinam*, hoc Pluto attribui symbolum constat. Epigraphe maximum præbet opinioni huic fundamentum, dum clarè distinctèque nomen PLUTI exhibet. Antepositæ litteræ C. designatio, est permolesta; nihilominus inter tot Plutonis cognomina, non offendi adhuc, quod a C. ordiretur. Legi eum vocari: *Altor*, *Agesilaus*, *Dis*, *Februus*, *Mors*, *Orcus*, *Dives*, *Rusor*, *Summanus*. Quare per C, designari *Cassinam* puto, legendumque *Cassina Pluti*. Hoc sive ob Sacram Ædem isthic habitam; sive quod specialius ibi coleretur; sive demum, quod locus ille Pannoniæ, Pluto dicatus fuerit, censeri potest; situs enim consideratione, ob ambientes undique locum montes collesque, locus apparet in tumulo. *Possidonius* Domicilium Pluti, in subterraneis Hispaniæ locis ideo constituit, quod Regio illa metallorum fœcunditate antecellat. Fors olim idipsum experti fuère Romani, in montibus Cassinæ, ac ibi circumvicinis, atque ideo, quasi speciale domicilium Pluti, Cassinam habuerint.

Duo

Duo memorata numiſmata, loci illius antiquitatem perhibent, accedentibus ruderibus muriſque, qui nunc etiam iſthic apparent. Hi ſi effodiantur, dubito nullus quin vetuſtatis monumenta complura non ſuppeditent, ad loci illuſtrationem, litterarumque. Ex primo numiſmate, ubi CASSI, arguo: rectius *Caſſinum* vel *Caſſinam* Pannoniæ eruendam ſcribendamque; ac *Caſſandram*, *Caſſandriam*, vel *Caſſanum*. Et cum in Campania olim *Caſinum* extiterit, videre eſt: variorum locorum, & in diverſis Regionibus ſitorum, æquales, apud veteres quoque fuiſſe appellationes.

Sunt item reperta in loco, duo numiſmata, quorum uno, parte ex adverſa, in orbiculari inſcriptione *Antoninus*, cætera legi nequeunt. Parte quoque ex averſa, legitur unice *Libertas*. Porrò licèt *Jul.* Capit. in M. Anton. Philos. ſcribat: *Pannonias ergo Marcomannis*, *Sarmatis*, *Vandalis*, *ſimul etiam Quadis extinctis*, *ſervitio liberavit*, afferrere attamen non auſim, illud *libertas*, hoc ipſum denotare. Sed nec illud: quod Caſſio Avidio ſublato, denotet liberis ſuis, libertatem conceſſam. Alter numus Antonini æquè eſt, ſed ob vetuſtatem, legi nequit inſcriptio.

Sequitur III. reperta iſthic, in agro ex nobiliore metallo supernè, ſtatua elegans, mirificè elaborata, & perticæ ferreæ impoſita. In hac præter laborem ſculpturæ, illud rariſſimum: quod ſic efformata ſit, ut conſpecta viſaque parte una, nec ominari poſſes, parte ex altera eſſe aliam. Si attamen invertas, facies eſt ſic diſtincta, totuſque ornatus; ut exiſtimes iterum, parte ex altera nil contineri. Exhibet Caput tantum, ſub uno Pileo, ſeu capitis tegmine, utrique faciei aptatum. Artificium præmiſſum, efficiunt laterales annuli, aut circuli, adinſtar litteræ C. deducti ad aures parte ex utraque, ita ut fatæ litteræ C. debitè proportionatèque latæ medietas, aurem claudat. Hæc figura efficit; ut averſa pars integrè cellata ſit. *Pars itaque adverſa*, oblongam ſenis exhibet faciem, oculi majores craſſioreſque ſunt: facies macilenta, naſus prominens, labia ampliora apertaque, miſtaces & barba longior, ac ſuo modo quadripartita. Ex temporibus capilli prominentes ad aures, memoratoſque circulos annulares, aures obtegentes. Frons demiſſior ob pileum, qui mitram exhibet; ſtatim enim in fronte, incipit refertque tres diſtinctos circulos orbiculares majores, in quibus margaritharum Lapillorumque ſculpta indicia, tum a medio linea; ex utroque autem latere, æque elevatus mitratus pileus, quaſi prominente ad tergum criſta incluſus. *Parte ex altera*, in ſummitate capitis criſta eminet, tum ad frontem ſertam eſt latius, in cujus medio bini quaſi diamantes. Capilli trifariam cincinati, plexi ornatique, fœminarum more ad aures; ſive memoratos circulos; facies pinquior & hilaris, atque variolata locis aliquod, matronæque inſtar maturioris: frons latior, oculi majores; labia mediocria, mentum cum quadam macula ſignoque. Et ipſe puto, & alii qui viderunt, faciem ornatumque fœminæ eſſe.

Retulit mihi memoratus D. Parochus, ſtatuam hanc diutius apud virum quemdam apud nos a doctrina & eruditione celeberrimum, pro ſententia extitiſſe, edixiſſeque illum: *Simulacrum eſſe ſenioris junioriſque JANI*. Sed pace tanti Viri, cum fundamenta ignorem ſententiæ, ſine quavis eruditionis ſuæ injuria, ſubſcribere nequeo. *Janos* Deitate donatos, atque pro Diis cultos a Veteribus, necdum convictus ſum; at unus erat, variis donatus cognominibus. Hinc ob unitatem, & Deus Deorum, & Pater nuncupabatur. *Biceps*, *Bifrons* dictus eſt, uti & *Quadrifrons*; ſed hæc fuiſſe ſimbolica & translata, Scriptores referunt. *Quadrifrons* ab ampliſſimo Romæ 4. portarum templo dictus eſt. *Biceps*, *Bifronsque*, quod præterita ſciverit, futura præviderit, quodve duarum portarum templum Romæ primò acceperit. Scio Livium libro 41. ſcribere de Fulvio Flacco Cenſore, ordinaſſe eum inter cætera *Janos tres faciendos*, ſed hoc ipſum de opere intelligi, haud de Diis tribus faciendis, indicat. Patet inſuper ex Svetonio, fornicata opera, & arcus marmoreos, Janos fuiſſe vocatos. Hoc Roſinus cæterique affirmant. Majora quoque Fora, portas item majores, *Janos* ſæpe dictas, ex Livio, Cicerone, Ovidio, Svetonio, tot Viri eruditi deduxerunt. Quare tametſi in recenſito ſimulacro, nec *Clava*, nec *Virga* videantur, *Jani* aliàs ſimbola, quod caput unicè foret exſculptum; Si JANO tribuenda eſt ſtatua, ego potius conjectarer, parte ex una, in Senis ſimulacro, Deorum Deum, ſive *Janum* deſignari; parte vero ex altera: *Gordianum Juniorem*, qui Capitolino teſte, *Jano aperto* contra Perſas eſt profectus. Belli temporibus apertum erat Jani templum, pacis vero clauſum ut teſtantur Scriptores, & marmora eruta editaque. Combinans attamen faciem hanc, cum Gordiani memorato ſuperius pag. 492. numo, adfirmare hæc non auſim. Dici quoque poſſet (quin opus ſit, duos Deos *Janos* ponere) deſignari per ſtatuam *Janum mundum eſſe gemina facie, ac juniore ortum ſpectare; ſeniore occaſum*; quod de eo creditum quoque fuiſſe, ſolemque appellatum, multi ſcriberent.

Mihi perpendenti bene ſimulacrum, nec ſimbolo quopiam, nec inſcriptione ulla exſtante, hinc non niſi ex *pileo*, faciebuſque conjectura peti queunte, videretur credibilius: *Præſulis cujusdam*, ſive Magiſtri Saliorum Collegii, ſuæque vel uxoris, vel inter *Saliares Virgines* anti-

mmmmmm tiſti-

tistitis, icones esse; vel designari Præsulis officium, quod in Collegio suo, utrisque præesset. Ad hæc conjectanda (quoadusque plura isthic non eruantur) moveor tam ex I. numismate; quam etiam quod Pileus iste *Mitratus esset*. Testetur autem *Herodotus* de barbaris: *Cyprii autem capita mitris redimita habent, unguentis toto corpore delibuti.* S. quoque Hieronymus in vita *Malchi*, quod piligeri seu intonsi, sint *Mitrati*, alii autem ex barbaris tonsi. Sane in I. numismate tonsi sunt & imberbes, statua autem hæc, uti Mitratum exprimit, sic & comatum piligerumve. *Spartianus* in Hadriano refert, hunc nec Tribunum nisi plena barba fecisse, multo itaque minus in Sacris Mitratos Præsules, sine barba creabant. Si alicui nostra hæc non probetur, de relata statua conjectura, probabiliora certioraque exhibendo, amplectemur non dubitet.

IV. *Magnif. & Spect. D. Georgius Petkovich A. M. suæ Consiliarius, &c. Tabulæ Regni Banalis Judiciariæ Præses*, repertum Sisciæ argenteum minoris moduli nummum, videndum a me exhibuit. In hoc *parte adversa*, orbicularis inscriptio: *Dn. Anastasius Aug.* Facies est rugosa, & decrepiti senis, ut confirmemur omnino diuturniorem Anastasio vitam fuisse. *Pars aversa* in medio *Stellam* habet, nil præterea. Argui hinc demonstrarique videtur, decrescente Romano Imperio, monetarum rationem fuisse mutatam, dum pars aversa, nec epigraphe habet, nec Symbolum aliud, quam *Stellam* sine serto, sine ornatu quopiam; nec locus cusæ monetæ signatus est, ut Romanarum monetarum, nova hinc periodus concludatur. An ob sublatum Chrysargyri tributum? (sive a meretricibus) aut ob metum fulminis, quo pereundum esse sibi ex oraculo audiverat, Anastasius Symbolum *Stellæ* in monetis adhibuerit? quis determinet. Percussus fulmine obiit, anno 518. Clodovæo I. post devictum Alaricum & Alemannos scribitur Imperialem Coronam misisse, sed quam Francus *Symmacho Papæ* transmisisset, ut Gregor. Tur. Sigebertus &c.

Ad Periodum III.

I. *Pagina* 89. Donationis Præposito olim Zagrabiensi *Bogud* factæ meminimus. Hanc quia successive ab amico bonarum utiliumque litterarum promotore, atque ab editis libris perennaturo, sua manu ex authographo descriptam recepissemus, (actis pro tanto favore illi gratiis) doctis eruditisque viris, communicandam censuimus. Itaque.

Bela Dei gracia Hungariæ, Dalmaciæ, Croaciæ, Ramæ, Serviæ, Galliciæ, Lodomeriæ, Cumanieque Rex, omnibus tam præsentibus quam futuris præsentes litteras inspecturis, salutem in omnium Salvatore. Celsitudo Regia provisione celesti consulens in commune, ut bonos faciat: uno tamquam precipuo utitur instrumento, exortacione videlicet premiorum. Quo, *torpentes* excitans & eruderans in expertos; jocundiore spiritu posse facit subjectos, quod a principio impossibile videbatur; Sicque cum eorum ministeria, & præsertim ex ministeriis acceperit, quod intendit, ita debet ad recompensandum consurgere: ut & premissorum violator non existat, prosequendo id, per quod fuerat exoratus, & unius exemplo ad probitatis studia reddat plurimos promptiores. Proinde cum Nobilis vir Magister Thobias de Bogud Prepositus Zagrabiensis, carissimi filii nostri Bele Ducis totius Sclavoniæ Cancellarius, (a) dilectus & fidelis noster, a suis majoribus incoatam, quos pro meritis Sancti Predecessores Nostri, Regni Sui primatiis sublimantes honorarunt, & a patre continuatam, qui in nostro conspecto strenue militans pro regni defensione & nostra, Tartarorum manibus occubuit. Ut colateralium suorum transeamus obsequia comendacione non indigna, fidelitatis prærogativam ex successorio edicto vendicans converterit in naturam, non degenerans a stipite generoso: (b) SicqueNobis & regno nostro plurima paraverit suis studiis (c) fructuosa. Hoc unum non possumus inter cetera sub silentio preterire: quod guerrantibus nobis cumRegeBoemorum (d) Et non sine dampno utriusque partis,constitutis in turbatione maxima, & Regnis nostris formidantibus utrisque vicissim,citra nostros; insultus nihilominusTartarorum,(e) qui hujusmodi dissensionibus auditis,Regni nostri fines attigerant, cum aliter pacari non possemus, nisi inter nos & predictum Regem Boemorum ordinassemus parentelam, dando sibi in matrimonium neptem (f) nostram; eique matrimonio impedimenta legitima obviarent. (g) Super quibus ipsum Magistrum Thobiam, cum juramenti religione de promotione sua assecurantes,adCuriamRomanam (h) destinavimus, ipsius

(a) Designatus nempe Cancellarius, aut penes eum. ante Ducatus administrationem. Vide pag. 200. de Bela Duce relata. (b) Exordium præstat ad lectorem, hinc non solum firmatur; at sub Bela servatum fuisse docemur, contendisseque filios Nobiles, ne a Majorum virtutibus degenerent. (c) Studia en! fuere olim promeriti præmiique, cum ob studia sua, Regno fructuosa, Præpositus obtinuit donationem. (d) Vide a p. 196. & seqq. (e) En Tartaros iterum advenisse, eorumque adventus causam. (f) Cunegundis vocabatur, ex sorore Belæ neptis. (g) Impedimenta fuere. Ligaminis præcipuum, quod Ottocarus repudiata Margaretha conthorali legitima. Cunegundam vellet. (h) Orator missus ad Romanam est Curiam, haud ad Sedem Apostolicam, Curiæ enim erat decidere de repudio, quo justè obtineri nequeunte.

ipsius ministerio in impedimentis supradictis, Apostolicam dispensationem (i) meruimus & pacem perpetuam Regno nostro. Nos itaque ejus merita circumspectione Regia attendentes, ut quod sibi promisimus, exolvamus; & in ipso exemplum prebeamus ceteris quo ad fidelitatis obsequia - - (k). Ipsum Magistrum Thobiam duximus favore & munificentia Regia pro meritis prosequendum, sicut paulo inferius exprimetur. Cum igitur Domina - - (l) piæ recordationis quondam Ducissa Karinthye, Domini - - (m) Ducis Meranie filia matertara nostra (n) naturæ solvens debitum, liberis non relictis, in nos tanquam in proximum successorem, hæreditatem suam & omne jus quod eidem competebat (o) transmiserit pleno jure. Nos ipsam hereditatem, & omne jus a prædicta matertara nostra nobis convenientem, & specialiter dominium Karniole (p) cum omnibus castris & urbibus, quoquo nomine censeantur, que etsi presentibus non specificentur, ad plenum tamen proinde habere volumus ac si essent singillatim expressa, dedimus, concessimus & tradidimus cum Regia munificentia, sepe dicto Magistro Thobie, sibi & suis successoribus perpetuo possidendum omne id quod ex prædicta successione (q) nobis competit vel competere potest, in ipsum, suosque successores plenarie transfundendo. Nec volumus presentem nostram munificentiam, quam, nullatenus revocare, juramenti religione firmamus, a quoquam impugnari; vel etiam attemptari pretextu immense donacionis, seu instrumenti minus sollempniter concepti; aut cujuslibet alterius objectionis interventu, (r) quam adinvenire possent aucupatores Sillabarum, seu inventores cujuscunque subtilitatis, quam omnem in hoc casu pronuncciacione Regia reprobamus, cum & nostra presencialis auctoritas sollempne faciat (s) non sollempne; & niehil immensum Regalis sublimitas in dando debeat reputare, quod immensum non reputat totum eum quem accepit a Celesti Numine principatum. in cujus rei testimonium & perpetuam firmitatem presentes litteras dedimus dupplicis Sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus Magistri Farcasii Aule nostre Vice-Cancellarii electi Ecclesiæ Albensis, dilecti & fidelis nostri. Anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo tertio. Septimo Idus Januarii, Regni autem Nostri Anno Vicesimo octavo.

Reflectere placet I. Cum pateat hinc Farcasium vel initio anni hujus, vel superiore 1262. electum primo fuisse Ecclesiæ Albensis, Donatio Segniæ, relata pag. 218. adversus Lucium, hinc magis infirma suspectaque evadit. Si etiam prætenderetur errorem esthic esse in nomine *Franquerius*, & *electi Arbensis*, at legendum esse *Farcasii electi Albensis*, testantibus Belæ Regis diplomatibus *Benedictus* Colocensis, ad annum 1254. inclusive, egit Cancellarium. Huic successit *Smaragdus* 1255. quo ad Colocensem sedem transeunte, anno 1257. Vice-Cancellarius erat & Præpos. Albensis *Petrus*. Anno 1260. ut pag. 196. invenitur Prudens Mgr. Farcasius; verum hic electus in Aula Cancellarius exprimitur, adeoque supplens, nec erat tum Albensis adhuc, testantibus litteris. Quin Cancellarius Belæ 1261 fuit Eppus Zagrab. *Philippus*, Anno 1262. postulatus Strigoniensis. Huic eodem Anno successit *Fareasius*. Post hunc *Demetrius* erat Vice-Cancellarius 1269. testantibus monumentis Eccl. Zagrab. Proinde Donatio illa, hinc quoque supposita arguitur, sive illam ad Annum 1255. rejicias, sive 1260. Magis autem Pasconi erravit, qui ad 1288. (quo Bela Rex non vixit) eam collocat.

2do. Consideratione relati diplomatis, aliorum item; suis locis supra memoratorum, errores multorum scriptorum, tam Cronologiæ (etenim ante 1263. quævis intra Belam & Ottocarum intercessisse apparent) quam & in rebus gestis referendis, deteguntur. Sane *totam* ut nunc est Stiriam, cessam fuisse Ottocaro, pactis anni 1260. probari nequit, dum 1263. *Gertrudis*, ut pag. 198. Sivrido indulget facultates, dum item Bela anno eodem exscriptam fecit donationem. Quare non solum roborantur quæ suis locis superius dicta sunt; Sed Frœlichianam explicationem, errorem nempe in anno esse a Gertrude posito, sequendam non esse confirmant. Mors credibilius Gertrudis, belli inter Stephanum V. & Ottocarum causa fuerit, reiteratarumque Conventionum. Vide a pag. 222.

Addere voluimus: Factam esse mentionem superius pag. 221. Coronæ Regaliumque insignium cessionis a Stephano V. Conjecturam Cl. Pray ibi retuli. Verum ex MSS. opere *de Coronis* per Papas olim missis, doceor: Ducatus eam fuisse Stiriæ, qui tum etiam cessus fuerat. Probat anoniimus auctor erudite, Coronas Papales, vinculum signumque fuisse, Coniunctio-

mmmmmm 2 nis

(i) Orator recurrit pro gratia Apostolicæ dispensationis, quam Rex meruit, tam ob pacem perpetuo Regno inferendam, quam fors etiam ut adversus Tartaros fortior reddatur Christianitas. (k) Notatur ex vetustate periisse vocem, fors accendantur. (l) D. Adam. Raicsani, uti p. 98. retulimus, Catharinam vocatam scripsit. (m) Desideratur nomen, puto Berholdum designari. (n) Pro matertera. (o) Firmantur his, relata superius pag. 196. & seqq. (p) Cranburg hodie vocant, ad quod tum plura pertinuerint. (q) Prædicta successione positum, ad excludenda illa, quæ Gertrudi Misniæ ex territorio hodie Stiriæ (vide p. 198.) cessa fuere. (r) Credo innui objectionem quod sine statuum Consensu, tam ampla donatio facta sit; item sine insertione Prælatorum, Regnique Baronum. (s) Majestas satis his indicata. Regem item non ligari formalitate legum.

nis cum Romana Sede, ac independentiæ ab Imperio ſive Occidentis, ſive Orientis. Hinc non ſolum Regibus, ſed Ducibus etiam, quin & quibusdam Comitibus, tales fuiſſe ſubmiſſas, ad indicandum, Regnum tale Ducatumque, immediate a Deo eſſe, quemadmodum ipſa eſſet Eccleſia. Eapropter ſimiles, qui Roma Coronis donabantur, ad exprimendum ſemet ſoli Deo ſubjectos eſſe, ut olim Saul, a Samuele Rex datus, in Titulis ponebant, *vel Dei gratia*; vel *miſeratione Divina*, *Rex*, *Dux* &c.

II. Simonis EpiſcopiZagrabienſis a pag. 354. deſcriptæ epiſtolæ demonſtrant, *de induciis*, actum fuiſſe intra Epiſcopum & Kathyanerum. Has concluſas extitiſſe docet Conventio ſequens, quam doctis eruditisque communicamus, ob tantarum rerum & cognitionem, & confirmationem.

Nos Simon Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia Epiſcopus Eccleſiæ Zagrabienſis, & Regnorum Dalmatiæ, Croatiæ, & Sclavoniæ Banus &c. Johannes de Tahy Gubernator Prioratus Auranæ (a) Petrus Erdeudy de Monyoro kerek Comes Comitatus Caſtiferrei; nec non alii nonnulli ſubditi fideles, sereniſſimi Principis & Dni, Dni Johannis Regis Hungariæ &c. ab una: Item Ludovicus Pekrii de Pethrovina, gentium levis armaturæ Capitaneus generalis Regiæ M. Petrus Keglevich de Buſin, Joannes Caſtellanſii de Zenthelek; Joannes Chriſtophorus & Franciſcus de Zempche, Nicolaus Pekrii de Pethrovina, (b) Franciſcus Zekel de Dobrokwthija (c), Joannes Golecz de Zodeczka, (d) cœterique nonnulli ſubditi fideles, sereniſſimi Principis & Domini, Domini Ferdinandi ejusdem Hungariæ & Bohemiæ Regnorum &c. Regis, partibus ab altera, memoriæ commendamus. Quod nos Sabbatho proximo poſt Feſtum Beati Franciſci Confeſſoris in caſtris noſtris, in contrarium contra ſeſe prope Deſniicze, & Ujudvar poſitis, medio certorum proborum utrinque de medio noſtri electorum; quod quia conſideratis & attentis Chriſtiani ſanguinis effuſione, fraternæque mutuæ cædis, quæ a plurimis retroannis, inter nos, cœterosque Regnicolas hujus Regni pullulavit exortaque eſt, ut & uſque modo, heu proh dolor! effunderetur; Quo ejuscemodi effuſſionis ſanguinis, cædisque parceretur, diſcordiæque inter omnem ordinem ſedarentur, ad talem pacis & concordiæ devenimus unionem. Item primo, quod univerſa bona, & quælibet jura poſſeſſionaria quorumvis dominorum & nobilium cuiusvis ſtatus & conditionis intermedio iſtorum diſturbiorum & diſſenſionum, præſertim poſt ultimum ingreſſum Cæſaris Turcarum in Regnum Hungariæ, *per* quoscunque & qualitercunque occupata, prioribus eorundem dominorum, & *Eccleſiarum* utriusque ſtatus poſſeſſoribus pure & integre reſtituantur. Item quod Caſtellum Georgii Litterati deKapolnaFarkaſſocz cum cœteris ſuis bonis & pertinentiisCapituliEccleſiæChaſmenſis, (e) Polohythycza Michaelis Zempthey, Ruſchywz, Mathiæ Broderich, (f) & Michaelis Thamadoczy Malykovicz, poſſeſſiones infra triduum remittantur & reſtituantur. Item Caſtrum Kwkynewcz cum diſtrictu Pethrovyna, D. Johannis Tahy, ſexto die reſtitui debeat. Item in facto Caſtelli Pezeryo (g) infra quintum decimum diem per probos revideatur. Et quod de cetero alter alterum de eo non prodeant, & quod partes ipſæ hominibus Domini Ludovici Pekry ejusdem Caſtelli occupatoribus literas expeditorias dare teneantur. Item bonaKethnyocz Dom. Joannis Tahy infra octavum diem reſtituat, ſi ipſa domina in concordia cum ipſo Domino Tahy facta perſiſtere noluerit. Item bona Thomæ literati de Kamarya univerſa infra triduum reſtituantur; alia quoque univerſa & quælibet bona, & jura poſſeſſionaria hinc inde quovis modo occupata infra diem quindecimum, ut præmiſimus reſtituantur. Item Canonici Eccleſiæ Zagrabienſis partes utriusque Regis ſectantes, proventus ejusdem Eccleſiæ & bonorum ſuorum æqualiter percipiant, & dicto modo inter ſe dividantur, & quod quilibet de ſua legitima portione contentetur. Item quod univerſi Regnicolæ, Sclavoniæ Regni, cujusvis ſtatus & conditionis, libere & pacifice hinc inde commeare, ambulare, mercimoniaque exercere poſſint & valeant ita: ut nemo quempiam, unus alterum moleſtare, impedire, vel dampnificare ſub colore, quovis modo valeat, audeat, nec præſumat. Item Civitas Montis Græcenſis, (h) & Caſtrum Zagrabienſe durante iſta noſtra Treuga ac ordinationes, libere & pacifice maneant

(a) His annis Titulo unice. (b) Sub hoc nomine, plura ſunt in Sclavonia loca. (c) Zekel, plura habuiſſe prædicata hinc diſcimus. Credo quemvis ſemet a ſuis Dominiis inſcripſiſſe. Dobrokwthya nunc Dobrokucſa, ſi ad Abbatiam olim S. Hellenæ de Podborje pertinuit, videtur, jam fors a Joanne Zekel, evaſiſſe ſæcularizata. (d) Hodie dicunt Szutinſzka in Comitatu Varasdinenſi. (e) Ob impetrationem bonorum, vide pag. 411. Capituli alias Chaſmenſis, Georgii bona dicuntur. (f) Hujus frater Stephanus, erat Canonicus Zagrab. uti Eccleſiæ hujus monumenta docent. Celebris a litterarum cultu, paſſim Brodericus audit. Scriptor a multis laudatus. Maluit beneficium hoc relinquere, quam litteras. Erat titulo quinque Eccleſiarum, deinde Epiſcopus Vacienſis. Ruſchyvcz, eſtne hodierna Rugvicza, vel alter locus? indagent alii. Hinc tamen firmamur Sclavum fuiſſeBrodericum. (g) Olim Pzer, hic Pezeryo, hodie Pſarievo Caſtrum hoc nuncupatur, eſtque ut plura cœtera deſertum. (h) Libera videlicet Regiaque partium Ferdinandi; per Caſtrum autem Zagrabienſe, Arx Eppi ſumitur hic.

neant absque impedimento vestrarum partium. Item quod Taxam medii floreni, si qui Regnicolarum D. Ludovico Pekry benevole & libere dare voluerit, bene quidem: alioquin ad solvendum nemo compellatur minis, devastatione bonorum. Item Stephanus Deeshazy subditus ipsius Regis Ferdinandi pacificus esse debeat, una cum omnibus suis ad eum pertinentibus. Item universi & singuli Regnicolæ Regni hujus (i), Sclavoniæ, Domini Nobiles & ignobiles majoris & minoris conditionis, in domibus eorum una cum omnibus ad eos pertinentibus, liberè pacificè & quietè absque impedimento quorumvis, permanere valeant atque possint. Item quod nos præscriptam nostram unionem & concordiam Magnificis Dominis Joanni Banffii de Also-Lindva, Comiti & Palatino; ac Urbano Bathyany subditis præfati Domini Johannis Regis; & Ladislao More de Chwla, subdito annotati Ferdinandi Regis, ad scitum & notitiam dare volumus, ut ipsi quoque si voluerint, huic nostræ ordinationi consentiant. Item quod hæc nostra ordinatio ac unio hucusque Festum Epiphaniarum Domini proxime venturum duret & vigorosa habeatur, hac conditione interposita: quod quælibet partium suo Regi præsentem hanc concordiam nostram usque dictum terminum Festi Epiphaniarum Domini, ad notitiam & scitum dare valeat. Et si aliquis dictorum Regum hujusmodi nostram ordinationem acceptare & ratam habere nollet, sed in contrarium hujus ordinationis nostræ, gentes suas contra partem alteram, insurgere, & ad sibi obediendum compellere vellet & niteretur; ad hocque aliquem specialem Capitaneum in hoc Regnum Sclavoniæ deputaverit, ex tunc pars talis Regis, alteri parti decimo die ante ingressum ipsius Capitanei in hoc Regnum, Significare: & ad notitiam dare debeat, quo pars ipsa maturius rebus suis & negotiis providere & consulere valeat atque possit. Ad quæ præmissa & quævis præmissorum singula, firmiter & inviolabiliter per se & subditos nostros observanda, nos Domini suprascripti, honore, humanitate, fideque nostra Christiana mediante se obligavimus, & præmissa observare promisimus, immo promittimus & se obligamus, harum nostrarnm Sigillis nostris Clenodialibus consignaturum vigore, & testimonio litterarum mediante. Datum in Castris nostris supradictis, Sabbatho præscripto proximo post Festum Beati Francisci Confessoris, anno Domini M.D.XXX.

Hoc quoque instrumentum, debemus eruditissimo Viro atque amico, cui & anterius. Cœterum memoratam concordiam effectum fuisse sortitam, epistolæ superiores, etiam a pag. 371. exhibitæ, arguendi præbent fundamentum.

III. Quia superius plurium sigillorum mentio descriptione facta haberetur; addere visum: est Sigillum duplex *Stephani V.* anno 1272. Die XVI. Kalen. Julii, in extradato Civitati Montis Græcensis Zagrabiensis Diplomate, pendens, optimeque servatum. Parte ex una, orbicularis primo, litteris majoribus, in duplici circulo, est inscriptio. Linea prior habet: *† S. Stephani Dei gracia, Ungariæ, Dalmaciæ, Crovaciæ, Serviæ, Gallic*, posterior autem, ad caput continuans: *iæ. Lodomeriæ Cumaniæ, Bulgariæ Rex.* Sunt gradus, sedesque ornata, cujus latera exhibent exsculpta Leonis capita. Sedet Rex palludatus, parte pallii pedes obtegente. Manu dextra ad lumbos ferme extensa, tenet scipionem, sive sceptrum: Sinistra globum; duplicatam crucem e medio exhibentem. Caput redimitum est Corona, quæ *Rostratam* veterum Romanorum reffert, habetque *Rostra terna*, neque ullus est superne circulus, vel globi, vel Crux. *Parte ex altera*: majoribus litteris orbicularis inscriptio: *† Sigillum Stephani Quinti Dei Gratia Belæ Regis Filii.* Sequuntur minores tres circuli, stellaris unus, alter giralis, albus vel nudus tertius. Quartus modicum latior, exhibens minoribus litteris epigraphe: *Stephani Ducis Dalmaciæ Crovaz. Crux.* In medio tum prominet ovalis, vel cordis instar fugura, in fine ancorata, ut è medio ancorarum, prodeat *Crux duplicata* longior. Habet prima, Crux, sertum sive coronam in medio, sic: ut ejus partes ligno extenso tegantur, in transverso autem appareant externe. Si non decipior: occasio est ex relato Sigillo, eruditæ dissertationi. Prælatorum Baronumque Regni eadem sunt nomina, quæ supra pag. 222. Suppletque illius lacunas, ac reliqua inter: *Alberto Magro Agazonum Comite de Sybino.*

IV. Legimus etiam Ladislai IV. binas litteras anno 1288. Buda expeditas, super Cambio quarundam possessionum in Hungaria, pro domo Stephani olim Bani in Civitate Zagrabiensi, facto intra Comitem Hodus & Bani filios, dein ab his Civi Gillioni donatis. Quod cambium *Andreas III. Rex* anno 1291, *im Festo B. Benedicti Confessoris Jaurini* confirmat, sub titulo *Andreas Dei gratia Rex Hungariæ.* Scribit iterum ex *Kamarum*

nnnnnn anno

(i) Ubivis Regni tantum Sclavoniæ mentio. Croatia enim parebat tota Ferdinando, nec debebat includi treugis.

anno Eodem Andreas Rex Civitati. Ex iisdem litteris videre est, Civitatem hanc Regiam, *Andream* pro Rege, haud vero *Carolum* Martellum habuisse, dum Civitas exprimeret Andream, *Regem præclarum, percharum suum, & Dominum naturalem.* Verum *a Joanne I. Episc. Zagr.* (ut pag. 95. *Histor. Eccl. Zagr.*) Cives, ab Andreæ Regis fidelitate seducti erant; ad quam nihilominus iterum redivere. Hæc addenda existimavi, ob rerum, tam Ladislai IV., quam etiam Andreæ III. servandam Chronologiæ rationem. Fateri debeo: Quoties Ladislaus IV., vel in memoriam subit, commoveri me, injuriis suis, quas nunc etiam sustinet a descriptoribus, sine examine rerum, sua depromentibus, magisque suspiciones, quam veritatem adorantibus. Aspiciantur quæso instrumenta, quis ex his concludet: Ladislaum ad mores Cumanorum defecisse? Quæ est Ecclesia in toto Regno Apostolico, cui non benefecit? evincunt istud diplomata, evulgata editaque hactenus. Cumanos eum elevasse ad dignitates & officia? enervant diplomata, dum ex his constat, Prælatos Baronesque Regni, illustres fuisse Regni Hungariæ familias. Cumanis qua ratione favit? quos in diplomate anni 1288. Ecclesiæ Nitriensis (apud Schmitt Epp. Agrienses p. 198.) *Exprimit per Cumanos hostes & inimicos capitales Regni Nostri & Nostros* &c. Quid, quod adversus eos pugnaverit? & ab his fautor prætensus, interemptus fuerit? Quid; quod indigne causata Regi mors? per Hungaros vindicata sit, non solum de Cumanis; Sed de Roma ipsa, dum rejecto Carolo Martello, Gregorio item Strigoniensi &c. subiici noluerunt. Quid in fide erga Ladislaum Dalmatiam continuit? Si ejus ea fuere scelera, quibus maculatur. Revolvens diplomata, Epistolas, cœteraque ejus temporis monumenta, sequentia in Ladislao delicta comperiet. I. Fuere elargiti Carolo Siculiæ tituli, relati pag. 226. adeoque *Romani Imperii per Sanctam Romanam Ecclesiam in Tuscia Generalis Vicarii.* Hinc quia ad novum hoc Romanum Imperium, Dalmatia primo erat aggreganda; Sub colore veteri, Piraticæ nempe Almisanorum, a Carolo ut *Vicario Generali*, pacta fiunt adversus Almisanos. His opposuit semet Ladislaus, prouti etiam ideato designatoque novo Romano Imperio; Secutis iis effectibus quorum a pag. 226. meminimus. II. Beneficiorum Ecclesiasticorum collationis, non facta cessio, quin horum tuitio, vivente præcipue *Benedicto* Strigoniensi, qui cum Titulo electi mori maluit, quam *confirmari.* Sane in diplomate, anni 1275. Ladislai IV., Civitati Regiæ Mont. Græc. Zagrab. tertio Idus Augusti *per manus Benedicti Strigoniensis electi, legimus: Gregorio* Csanadiensi, *ac eodem etiam in Episcopum Vesprimiensem electo & confirmato*, videlicet post mortem Pauli Ep. Vesp. Huic facto Ladislaus ita restitit, ut *Gregorium* ex Vesprimiensi ejecerit, eundemque remanere in Csanadiensi oportuerit, quod subsequentium annorum confirmant diplomata, in quibus *Gregorio Csanadiensi.* Hinc Vesprimiensi Capitulo, *Petrum* substituente, cum hic etiam incommoda a Rege ideo persensisset, & factam confirmationem reddere debuisset, adversus Ladislaum res auctæ sunt, ipseque ab Ecclesia Romana eo magis deficere moribusque Cumanis accedere accusabatur. Accedit Benedicto electo Strigoniensi, a Rege Transylvaniensem quoquo fuisse sedem additam, ut in memorato diplomate legatur: *eodem etiam Transylvano.* III. Non solum *pecuniæ Christianitatis*, sed & *precationum* in Dalmatia restitit. IV. Firmani Ordinationibus sese opposuit, dum is non solum disciplinam regulasset Ecclesiasticam, verum in mores populi leges tulisset, ut de barbis, ædibus, donationibus &c. V. Tametsi ad habendam cum Ecclesia pacem, annuam pensionem spopondisset in centum marcis, obligando eatenus Scepusienses fodinas (vide ex Raynaldo apud Pray) nihilominus, hæc revocasset, Strigoniensi applicando Ecclesiæ, atque hanc in anno 1283. (teste diplomate a Schmitt edito) *Matrem* quoque *suam*, haud vero Romanam exprimendo, & *Jura Patronatus monasteriorum* huic attribuendo. V. More veteri, inconsulta Romana sede Agriensem Episcopum *Andream*, Episcopatu privaverat, Ejusque Ecclesiæ Bona, per processum & Sententiam Fisco attribuerat, ac iterum 1281, hæc quævis revocavit & restituit, inscio Romano Pontifice. VI. Elizabeth Conthoralem suam, antea dilectam, & in juribus Reginarum servatam, repudiavit ob sterilitatem; & factam prætensionem cedendæ sibi in dotem Dalmatiæ. VII. Matrem item suam alteram Elizabeth seniorem, affligi passus est, quod ipsa in remedium animæ suæ, a se possessa inscribere voluerit, Romæque obnoxios in suis servitiis tenuerit, ut hujus Reginæ diploma Anni 1286 testatur. VIII. Ordinationibus iis Legatorum Apostolicæ Sedis restitit, quod fideles, nulli tanquam Regi Hungariæ essent obedituri, nisi destinato dato approbatoque Regi a Sede Romana Pontificia. Hæc pluraque cœtera demonstrant Diplomata, & apud Raynald. Romanorum Pontificum Epistolæ. Profecto Martinus IV. reliqua inter scribit ad Ladislaum: *Nec Excellentiam Regalem deterreant litteræ quædam, quas super Tuis Corona & Regno*,

per

per ministrorum Tuorum malitiam conquæreris fraudulenter extortas: sciturus quod non est intentionis Ecclesiæ in jura celsitudinis Regalis obrepere, vel tecum agere captiosè &c. Exhibet etiam Clar. Pray Breve, pro absolvendo ab Excommunicatione *Joanne* Comite Castri Ferrei, filio Henrici olim Bani, cœterisque omnibus, qui in fidem & devotionem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ debitam, Spoponderant, nunquam se habituros, tanquam veros Hungariæ Reges alios, neque illis obedituros, nisi datos, seu approbatos a Sedè Romana. Vel horum consideratione videre est causam legis 1301 Latæ, Romano Pontifici nec esse, nec fuisse jus in Reges, Regnumque Hungariæ. Item, eccur a tantis incessanter scribatur: Regibus nostris inesse obligationem vovendæ Romanis Pontificibus ratione Regni Hungariæ obedientiæ, & ab iis confirmari eos debere, beneficiumque Coronæ & Regni agnoscere. Accedit: Aventino teste *Honorium IV.* ex Germania, quartam Ecclesiæ Bonorum partem, prætendisse etiam. Plura item reperiuntur, apud temporis hujus Scriptores; quibus, si lubet videndis.

Memorata Ladislai Regis delicta, Cumanique mores, mortuo eo, magis patuerunt; dum datur Carolus Martellus, deinde Robertus pro Rege Hungariæ: dum stringuntur per Excommunicationes Dalmatæ; ad hunc pro Rege Hungariæ recognoscendum: dum creantur Episcopi, & beneficia conferuntur: sed & antea reclamante Ladislao *a Nicolao III.* Rex *serviæ Stephanus* in protectionem Romanæ Sedis receptus; Ejus autem Persona, Regnum, Civitates, Castra, terræ, villæ, quævisve bona in jurisdictionem, ut in his à nemine perturbari molestarique possit. Scriptum fuerat Duci Austriæ, Rudolfo Imp.; Hungariæ Regnum ad Pontificem & Romanam Ecclesiam pertinere. Vide supra 227. & copiosius apud Raynaldum. Quare juste, Christianeque Illm. Eruditiss. D. Adamus Francisc. Kollar jur. Patron. lib. 3. p. 171. ex domesticis Scriptoribus, primus reflectit: *Tetris admodum coloribus Rex iste à Scriptoribus domesticis..* (Proh indignitas atque ingratitudo ob tot beneficia Ladislai!) *pingitur* - - narratisque eruditè pluribus, causam depromit: *Scriptores monastici, res unice suas curare asueti, Regum nostrorum facta, ratione ista intelligere & interpretari plane ignorant.* Mirum quoque, Ladislaum IV. accusari, pertinacis cum Cumanis fœminis consvetudinis; nullos attamen refferi nothos, vel supponi quæstionem de aliquo. Itaque Ladislaus IV. Cumanus audit, haud a fœdis cumanarum mulierum amoribus: verum ob eosdem sæpius profligatos, morteque ab eis recepta.

Cæterum Ladislaum IV. cum Ottocaro ex his quoque partibus bellâsse, concludimus ex memorato Anni 1275. diplomate, ubi reliqua inter Servitia inserta, est: *quæ Nobis in conservatione dicti Castri* (nempe Zagrabiensis) *fideliter contra homines Regis Bohemiæ exhibuerunt.* Repudiata ab Ottocharo Margaretha, Soror Gertrudis Misniæ, scribitur Udalrico Carinthiæ, portionem suam vendidisse, hanc Dubravio teste, quia Rudolphus Imp. prætendisset, ut Feudum Imperii, bellum Rudolphum inter & Othocarum exortum est pro Stiria. Quia verò Eodem Dubravio fatente *lib. 17. in nota*, jus suum Belæ IV. ejusque filio Stephano V., Gertrudis cesserat, facta ad Ladislaum IV. devolutione portionis à Gertrude cessæ, bellum quoque Ladislao esse debuit cum Ottocaro pro Stiria. Verum nec belli hujus circumstantias, nec quibus pactis terminatum fuerit? hactenus erui.

V. Eruditis quoque lectoribus detegere voluimus, intra *Boleslaum & Csanadinum* Primates & Archieppos Strigonienses, Anno 1328, inserendum esse Seriei Archiepiscoporum Strigoniensium *Nicolaum.* Vidimus enim in binis Caroli Regis autographis: Datum per manus Andreæ Albensis Ecclesiæ Præpositi &c, Anno Domini 1328, Regni autem Nostri similiter 28. VVbbus &c. *Nicolao electo Sanctæ Strigoniensis Ecclesiæ, & Ladislao Colocensis Archiepiscopis.* Georgio Sirmiensis, Petro Bosnensis, Ivanka Varadiensis, Benedicto Csanadiensis, Ladislao Quinque Ecclesiensis, Henrico Vesprimiensis, Nicolao Jaurinensis, Csanadino Agriensis, & Andrea Transilvaniensis Episcopis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Magnificis Viris Demetrio Mgro Tavernicorum nostrorum, Thoma Vaivoda Transil. Comite Paulo Judice Curiæ nostræ, Mykcs Bano totius Sclavoniæ, Joanne Bano de Machow, Stephano Mgro Agazonum nostrorum, Dionysio Mgro Dapiferorum nostrorum, & Nicolao Comite Posoniensi, aliisque &c. At *Nicolaus* iste Strigoniensis, diu non vixerit cum anno 1329. *Sede Strigoniensi vacante* diplomata exhibeant. *Joannes.* Albensis Eccl. Præpos. & Archidiaconus Kukulliensis anno 1317. fuit adhuc Aulæ Vice Cancellarius.

VI. Ladislaus V. dictus Posthumus, Festo S. Ægidii Abb. & Confess. Anno 1457. mandat Viennâ *Catharinæ* viduæ Ulrici Comitis olim Cilliæ, ut ipsa Castellum illud quod in Civitate Zagrabiensi exstructum est, cum gubernatione ejusdem Civitatis, omnino distrahat & distrahi faciat. Serviunt hæc ad confirmanda illa quæ pag. 278. retulimus.

VII. Quamvis pag. 296. relatum sit, Mathiam I. PP. Dominicanos ad S. Catharinam transtulisse, atque iterum inde amovisse, Patres nihilominus, ad vetus S. Nicolai Zagrabiæ monasterium reddivisse, docent Vladislai Regis de Anno 1493. litteræ, quibus committit protectionem Monasterii Ordinis Prædicatorum in Ecclesia B. Nicolai Confessoris Zagrabiæ, Episcopo Zagrabiensi Osvaldo, ejusque suffraganeo Eppo Bosnensi Georgio; nec non Banis Regnorum Dalmatiæ Croatiæ Sclavoniæ, ac Ladislao de Egervara Mgro Tavernicorum, & Andreæ & Casparo filiis Joannis Henningh de Somzedvara, ratione possessionis Szlavetich ac ejusdem appertinentiarum contra Nobiles Georgium, Petrum, Paulum, ac Jacobum Orsich, dictos de Lovipha. Itaque mortuo primum Ludovico II. dum ab Hispanis Zagrabia, adversus Simonem I. Eppum Zagrabiensem, oppugnabatur, ex Civitate Regia, desiisse Dominicanos arguimus.

Ad Auctarium Scitarociense ex obtentis recenter numis addenda.

I. Numos illos, in quibus parte ex una; *urbs Roma*: ex altera vero duæ stellæ dein Lupa, duos parvulos lactans, cusos quoque fuisse *Sisciæ*. Distinctè enim atque nitide in uno horum legitur post lineam *ASISC.*

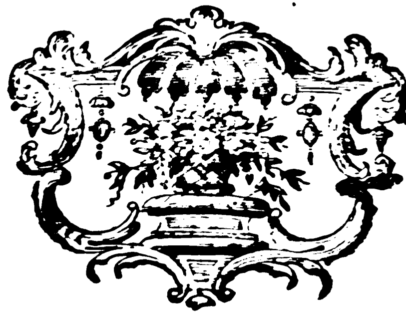
II. Exhibet etiam clarè alter *Imp. CÆS. VESP. F. Domitianus Aug.* ut concludamus *Domitianum*, nomen quoque patris expressisse, nempe Vespasiani Flavii.

III. Parte adversa nitida inscriptio: *SEVERUS PIUS AVG. BRIT.* caput barbati senis; parte vero aversa: PARTH. ADIAB. IMP. XIX. Cos III. P. P. infra Lineam: S. C. Roberat numisma, quæ retulimus pag. 13. *Parthicum* videlicet fuisse vocatum, Item *Adiabenum.* Illud porro *Britanicus*, confirmat *Claudium Albinum* Britaniæ Præsidem æmulumque Severi, fuisse sublatum.

IV. *C. A. L. MAXIMINNUS AVG.* parte ex altera *Genio Imperatoris.* Item unus *Valentiniani*, alter *Gratiani*, quorum utroque parte ex aversa: *Securitas Reipublicæ.*

Reliqui aut distincte Legi nequeunt; aut pares sunt, relatis superius.

F I N I S.

Supplementum de Generalatu Varasdinensi dicto.

Prioribus impressis Inclytus Regius *Generalatus Varasdinensis*, memorabiliora sui actualis territorii, & jurisdictionis, ad me mittere dignatus est. Cui pro favore tanto (actis demissè gratiis) ego, plurimique Lectorum, obligati manemus. Submissa, verbis his, ut perscripta sunt, communicamus. *Notas* quasdam suis locis addendo.

De Vestigiis quarundam antiquitatum.

I. Prætermittendum non est, districtum hunc moderni Generalatus, excultissimam olim fuisse Provinciam: id enim tot Ecclesiarum, Arcium, & splendidiorum ædificiorum, præsertim ad fluvium *Illova*, relicta rudera (*a*) in dubium revocare non sinunt. Namque à *Dravo* incipiendo in *Sztrug* palude, arcis & mœniorum non exiguæ visuntur reliquiæ. In *pago Kloster* nominato, ex magnis monasterii cujusdam (*b*) ruderibus, in eodem loco Parochialis domus murata erecta est; templum autem Parochiale ad formam antiquam extructum, tecto tantum & ornatu opus habuit. Hunc in modum plurima, ad mediæ horæ spatium ab invicem vix distantia, rudera, ad Illovam continuantur: intra quæ *arx Dianovecz*, in una insula, nomen retinuit, amplissimam autem fuisse hanc arcem, reliquiæ exhibent (*c*) Inde ad *mali & veliki Zdenczi* (hoc est minores majoresque fontes) plurium Ecclesiarum extant fundamenta. (*d*) Celeberrimum munimentum ex quadrato lapide, illudque multum elevatum est in GARICH; (*e*) hinc in distantia vix mediæ horæ antiquum Paulinorum monasterium, proximum Dominio Erdödiano Kutinensi. In Oppido Chasmensi, plura quoque memoratu digna occurrunt: Imprimis rudera ejusdem Capituli. (*f*) deinde in monte ad meridiem, qui uno quadrante distat, monasterii ut quidam volunt Capucinorum. (*g*) inde ad orientem in alio monte antiquæ Parochialis Ecclesiæ *S. Joannis Baptistæ* (*h*) frontispicium. Sub Capitulari Ecclesia monasterii Monialium turris (*i*) & pars magna muri, quæ partim injuria ventorum, partim per modernum D. Canonicum & Parochum Chasmensem (*k*) annis proximè elapsis, ne forte ruendo transeuntem opprimant, solo æquata, & modernæ Parochialis Ecclesiæ necessitati sunt adaptata. Videbantur quoque penes Monialium ædificium Xenodochii rudera (*l*) ubi ex quadrato Saxo in superficie terræ fons, sequenti cum inscriptione: *Puteus Hospitalis Sancti Spiritus*, visebatur. Arx denique Episcopalis, dum quarterium Capitanei extrueretur, detecta est, formæ, ut rudera exhibent, quatuor turrium, *vulgò rundellæ*, in 4. angulis sitis, constans; fossa quoque aqua provisa ibi reperitur; fons item lapideus, & adhuc hodierno usui inserviens in 17. palustris profundus. Inde in distantia mediæ horæ Præpositi Chasmensis in Peninsula, ubi fluvii Glogovnicza & Chasma confluunt (*m*) residentiæ, & trans Glogovniczam in monte, arcis supra pagum *Boszilievo* (*n*) rudera reperiuntur. Hinc in distantia unius horæ, *Marcsa* (*o*) olim equitum S. Sepulchri. (*p*)

Reperiuntur adhuc passim in *Topolovecz*, *Rovische*, & ad fluvium Chasma, plurium ædificiorum & arcium signa, quæ successu temporis partim a fundamentis ad ædificandas Ecclesias applicata sunt; partim terra obruta inveniuntur; uti Ecclesiæ antiquæ in *Bellovar* (*q*) ubi hodie Catholici sepulturam habent. *Jagnedovecz* antiquum Küvar, quod a Castello Capronczæ distinctum esse Ferdinandi I. diploma Anno 1556. evincit, quo: *Claves portarum prædicti oppidi, tu adimi fecisses, & per Castellanum in Castello conservari* (*r*) atqui claves in Castello Küvar, una hora a Capronczа distante, propter sæpius hic aperiendas & concludendas portas nequaquam poterant conservari. Castellum porrò Capronczæ fide antiquorum documentorum extitit, ubi hodie est armamentarium & monasterium PP. Franciscanorum; fossa autem ejusdem, ubi hodierna Comendantis Residentia, forum atque stabula inveniuntur. (*s*) Extat etiamnum in *Parochia Capellensi*, Ecclesia Paulinorum, quæ ante 24. circiter annos per Vaivodam *Kovachevich* Rascianum (*t*) tecto provisa fuit; & unum *Calugyerum*. (*u*) erigendi successivè monasterii gratia illic collocavit. Verum facta per Parochum & Paulinos sub *Comite Generali Maquire* protestatione anno 1749. relicta est, in statu quo fuerat, & hodie etiam in Bss. Virginis Festis a *Szredicensi Popa* (*v*) Sacrificium ibidem celebratur. Hodiedum adhuc *Palin Kloster* (*x*) aut potius *Paulin* nominatur. Hujus & ad Kutinam existentium ruderum litteralia documenta in Lepoglaviensi monasterio reperiuntur. (*y*) Antiquissima est etiam *arx S. Georgii*, siquidem in ea lapis reperitur, in quo magnis litteris incisa hæc legitur inscriptio: *Arma Sigismundi Episcopi Quinque-Ecclesiens. Año Dni 1488.* Quod qualiter? nisi fors Episcopatus ille, amplius tum fuisset protensus. (*z*) Omissis hic aliis quam plurimis bene olim excultæ Provinciæ signis, (*aa*) de erectione moderni Generalatus, usque ad hodierna tempora, quibus vivimus, dicendum breviter.

(*a*) Veritatem narrationis demonstrat liber Cathedr. Eccl. Zagrab. in quo Ecclesiæ Diœcesis Anno 1334. Item 1501. conscriptæ sunt, ubi in Archidiaconatibus *Camarcensi* & *Chasmensi*, tot sunt Ecclesiæ, quæ hodie non supersunt, uti *S. Petri circa portam Drave*; *B. V. de Seraga*: *B. Margarethæ de Sztaria*: *S. Martini de Prodavicz*: *S. Joannis de Sztuba*: *Omnium Sanctorum de Grabovnik*: *S. Pauli de Decsa. B. V. de Mojan*: *S. Petri de Pisticza. De Sebech. B. V. M. de Chesztricza &c. &c.* De Arcibus autem & ædificiis, tot perhibent publica privatorumque instrumenta.

(*b*) Quia *Klošter* nobis esset monasterium, putant quidam locum hunc olim fuisse Paulinorum; hoc attamen nec ex illorum Annalibus deducitur. Locus iste, si olim Templariorum non fuisset, quod hodiedum isthic nuncupent *Cherleni Križ* locum vicinum, credibilius fuerit, Ordinis Cisterciensium de Kolban aut Koblan, fundatum anno 1174. ut credit notatque Levakovich; aut Abbatia de *Chyak*, de qua in Hist. Eccl. Zagr. pag. 210. Res tamen etiamnum incerta est.

(*c*) Puto loco huic, a modernis incolis, nomen *Dimnovecz* attributum. In Carthis Veterum, sub Mathia, Vladislao, Ludovico II. nullam comperio arcis aut Castri *Dimnovecz* memoriam; verum *Desnycze*, legendo sub Mathia *Capitaneus de Desnycze*, Item *Dresnicze* &c. successive tamen, *Zakmardi* cum prædicto de *Dimnovecz* leguntur. Est mentio Parochiæ *Dimnovecz*, in Regestro añi 1501. ubi etiam notatur Præbendar. *Beneficium pauper.*

(*d*) Sub appellatione *Zdenczi*, complura loca, pagive sunt hodie etiam. Credo litteras *Ladislai de Egervara* Sclavoniæ Bani, Anno 1490. Crisii Die Dominico proximo post Festum Circumcisionis expeditas, de exolvendis Eppo Zagr. Osvaldo Decimis, de *Zdenczi* hoc, Comitatus tum Crisiensis, loqui.

(*e*) *Garich* celebre fuisse olim extra dubium est, docent istud superius suis locis dicta; uti & in opere Histor. Eccl. Zagr. Teste Montanæo Eccl. Zagr. Erant in loco: *Eccl. B. V. Parochialis de Garich*, *Item S. Andreæ*, *Capella B. V. Archidiaconatus Chasmensis.* Fuit quoque Monasterium PP. Eremitarum seu Paulinorum, de quo Raphael Levakovich scribit: *Vicarius de Garich*, *sub quo Prior de S. Benedicto in Sclavonia*, *fundatus anno 1300. a Comite Silamone. Restauratur per Familiam Banforum de Alsó-Lindva.* Annales autem Paulinorum habent: *Eodem anno* (videlicet 1363.) *extructum est monasterium de Garich*, *sumptibus Magistri Tiburtii*, *cui possessionem suam Stypua nuncupatam & in Gresencke positam - - largissimu contulit. Ad cujus rei fidele testimonium Capitulum Ecclesiæ Chasmensis*, *ejus fundationis & donationis publicum edidit instrumentum.* Vide etiam Hist. Eccl. Zagr. pag. 166.

(*f*) De Capitulo Collegiato Chasmensi, meminimus p. 411. Item in Hist. Ec. Zag. p. 81. & alibi.

(*g*) Hoc apertus error est, nam Institutum Capucinorum posterius est, Chasmæ ruina. At monasterium illud fuerit *Dominicanorum*, quos Chasmæ ad S. Mariam Magdalenam fuisse, tot monumenta evincunt, Scriptores item. Vide Hist. Eccl. Zagr. pag. 166. testamentum Joannis IV. Episcopi.

(*h*) Ecclesia S. Joannis Baptistæ non erat Parochialis, ita enim memoratus Liber Eccl. Zagr. Anni 1334. *Archidiaconatus Chasmensis. Primò Eccl. B. V. de Chasma. Item Eccl. S. Regis Stephani de eadem. Item B. Joannis Baptistæ. Item Omnium Sanctorum Parochialis. Item S. Georgii. Item S. Martini. Item B. Petri Apostoli de Dubnicza. Item Capella S. Francisci de eadem. Item Capella S. Catharinæ de eadem. Item Ecclesia S. Nicolai Confessoris*, *& hæ*, *præter Ecclesias de Nova Chasma.* In Regestro anni 1501. lego: *Bartholomæus Plebanus de Veteri Chasma. Item Dnus Cantor Plebanus Omnium Sanctorum. Item Martinus Plebanus de Kaptolomcz.* In Regestro demum 1574. ob ruinam, & Chasmæ vastitatem ac desertum, nulla est Chasmæ mentio. Porro cum Ecclesiæ in *Nova Chasma* locatæ, a jurisdictione Archidiaconi fuissent exemptæ, in memoratis Parochiarum Regestris expræssæ non sunt. At constat ex monumentis indubiis, *in Nova Chasma* fuisse *Collegiatam S. Spiritus*, quæ suos habuit Præbendarios, Altaristas &c. Vide Hist. Eccl. Zagr. pag. 81. ubi Eccl. *S. Joannis Baptistæ* Capella ponitur. Item Parochiam de Nova Chasma, Capitulo fuisse applicatam; hinc ab Archidiaconi jurisdictione exemptam, quæ ideo anno 1501. *de Kaptolomcz* exprimitur. De Præbendariis vide ibidem pag. 149. &c.

(*i*) Moniales isthic fuisse, docent monumenta. Probabilius *Dominicanæ* erant. Hæ an translatæ fuerint Zagrabiam, Chasma destructa? collocatæque ubi nunc sunt PP. Capucini, fundatè necdum erui.

(*k*) Georgium videlicet Dolovich.

(*l*) Xenodochii seu Hospitalis Chasmensis memoria est, pag. 166. Hist. Eccl. Zagr. Item p. 156. ubi confirmatum fuisse a Concilio Constantiensi, dictumque *BB. Cosmæ & Damiani*, refertur. &c. pietate *Eberhardi* E. Z. credibilius adauctum.

(*m*)

(*m*) Arx hæc, fuit potior residentia Episcoporum Zagrabiensium, ut eorum expeditiones, subscriptionesque testantur. Ultimus eam inhabitavit *Simon Erdödius*, in ea anno 1543. mortuus. Ruinata deinde a Turcis est. Præpositura Chasmensis, *a Stephano II.* Episc. Zag. occasione restaurati per eum Capituli, distinctim ut alibi retulimus fundata fuerat, dictusque sæpe Præpositus *de Byenico*, a bonis suæ fundationis. An autem, ut nunc putatur, in Peninsula illa atque in *Bofsziljevo*, sint *Præpositura* rudera? vel *Ducum Sclavoniæ* veteris residentiæ, constituere nequeo. Mihi probabilius est, Ducalis residentiæ rudera esse; tum quod *Chasmensis Præpositus* fuerit ex Capituli Zagrabiensis Canonicis, tum ob dicenda sub p. inferius.

(*n*) Sub appellatione *Bofsziljevo* plura loca sunt. Vide dicta superius pag. 88.

(*o*) *Marcsam* ab antiquo compellari, deducitur ex relatis a pag. 77. Fuisse isthic Eccl. S. Michaelis, plura docent monumenta. Olim, certaque ætate pertinuisse illam, ad Equites *S. Sepulchri*, Vinkovich & Levakovich scribunt, pertinuisseque ad visitationem Præpositi de *Glogoncza*, qui anno 1332. reperitur sub Titulo: *Fr. Nicolaus Præpositus de Glogoncza, Generalis Visitator per Hungariam & Sclavoniam.* Residua de *Marcsa* vide a pag. 431.

(*p*) Visum mihi est, quædam de *Chasma* prioribus addere, eruditorum Virorum gratia; causa item illorum, qui veritatem supprimendam esse gariunt. Cum sint, qui Capituli Chasmensis antiquitatem, vel memorandam non fuisse prætendant, causa Panegyris Cathedralis Capituli; vel ex cognitionis defectu, cui Eppo subjectum extiterit ante S. Ladislaum, fundatumque Zagrabiens. Episcopatum? arguant, fabulosam esse illius antiquitatem; verum a Stephano II. fundatum haberi. Hinc, *Veteris Novæque Chasmæ* appellationem, rejiciendam esse, ut novitium cogitatum. At si stant veterum diplomata; si item ex his concludi potest certius de veritate circumstantiarum præteritorum temporum; quàm ex privatorum ignorantia, qualicumque demum larvata dignitate vel officio, firmiora sunt, quæ de *Chasma*, hujusque Capituli antiquitate scripsimus, quibusvis infundatis argutiis. Enimvero Leopoldus Rex in expeditis authenticatisque a se instrumentis Quinque-Ecclesiensibus, *Timothæum & Laurentium* Chasmensium Capellanorum Regiorum, ad officium reambulationis, & respectivè statutionis, adjudicatorum limitum, adeoque Canonicorum, quorum, ut Capitularium, similia, officii erant, a S. Rege Ladislao, pro Episcopo Quinque-Ecclesiensi, contra *Desiderium* tum Colocensem Episcopum, meminit. Quæ S. Regis sententia, cum anno 1093. in Privilegium redacta sit, per *Timotheum* memoratum, consequi necessum est: Chasmense Capitulum antiquum esse, atque vel a S. Ladislao fundatum, vel ab eodem repertum, dum partes Sclavonicas Sacræ Coronæ restituit, Regno Croatiæ adjecto. Sententiam hanc S. Ladislai, transumit Andreas II. anno 1190. Emericus Rex per manus Desiderii Aulæ Regiæ Cancellarii & Scibiniensis Præpositi anno 1201; insertis Prælatorum Baronumque nominibus, in redactis, quibusvis tenutis Ecclesiæ Zagrabiensis ad Privilegium, taliumque relatis limitibus, habet; *Item terra Chesma, donationis videlicet Gloriosi Ladislai Regis, prima meta est pons Regis Colomani, secus quem nomen Episcopi Prodani arboribus inscribitur. Hinc via dicti Regis dirigitur super magnum montem ad puteum ejusdem. A quo ad Rosuc, hinc ad montem Sithna, hinc ad fluvium Doboncz, deinde ad Belablata, hinc ad fluvium Pritisa, qui influit fluvium Chesma. Populus vero in terra Chesma constitutus adinstar Dombrogensium, immo omnium Zagrabiensi Ecclesiæ attinentium, in marturinarum collecta, annonæ pensione, hospitii debito, immo universaliter in judiciis, non Bano, vel cuiquam alteri; sed soli Episcopo respondeat. Item villa Zelinæ &c.* Præmissa, suis confirmatoriis Privilegiis, tot subsequentes Reges inseruêre, agnoverê, testanturque. Itaque dum S. Rex Ladislaus Chasmam donavit Zagrabiensi Ecclesiæ; dum sub eo Canonici fuêre Chasmenses, Capitulum hoc sua antiquitate orbari nequit. Si qui sunt, qui apprehensiones suas (tantæ fidei, sive ea radicetur in authoritate Regum, sive in fide diplomatum) præferendas adorandasque prætendunt, ego talibus cedo, neque iis scribo, nec cum iisdem contendere volo, remaneant pace mea in suis apprehensionibus. Mihi potior est Regum diplomatumque authoritas; illi, quod lubet arguant. At si Chasmense Capitulum tam vetus est? cui suberat Episcopo? Dico: si ignotum est, antiquitati Capituli nil obest, quemadmodum nec Veteri Egyptiorum Regno, quod initia ejus ignorentur. Potuit exemptum esse, a cujusvis Episcopi jurisdictione, ut tot Abbatiæ immunes olim fuêre. Potuit subesse Quinque-Ecclesiensi Episcopo, antequam S. Ladislaus Zagrabiensem constituisset Ecclesiam, id enim suadent, primi Ecclesiæ Quinque-Ecclesiensis limites. Verum Zagrabiensi Episcopatu erecto, & *Chasmæ*, novo Episcopo facta donatione, Capitulum illud, Regia potestate subjectum Za-

grabiensi Eppo effectum est. Potuit demum Fidei Orthodoxæ per Chasmenses conservari memoria, ex descriptis a pag. 76. præcipue dum S. Ladislaus ad plebis ignorantiam depellendam, Nobilium consilio, Episcopatum fundâsset Zagrabiensem, ut a pag. 9. Hist. Eccl. Zagr. Nec veritatis deductione, ingratus sum Cathedrali Zagr. Capitulo; aut ejus invideo Panegyribus; secus ingratus quoque esset in Romanam Sedem, qui scriberet Hierosolimitanam, antiquiorem esse; Hierosolimisque Christum, instituisse Apostolos, Divino repleviſſe Spiritu, &c. Neque ideo desunt, sua Cathedrali Capitulo encomia; Si Ecclesiæ aliæ antiquiores, præextitisse dicantur.

Novæ Veterisque Chasmæ mentionem ab anno 1232. instrumenta testantur. Vide pag. 81. Regestra item Parochiarum Dioeceseos, ut supra retulimus *præter Ecclesias de Nova Chasma*. Causa erigendæ Novæ Chasmæ, Stephano II. Episcopo, præter Capitularium cum Præposito lites, fuit Belæ IV. voluntas, qui ibidem Colomani Ducis habere voluit Residentiam. Postquam enim Andreas II. Bona Ducalia in Abbatiam *de Toplica* applicuisset: Postquam de Castri Zagrabiensis terris anno 1221. (ut pag. 46. Histor. Eccl. Zagr.) quædam Zagrabiensi Eccl. contulisset, amplo territorio Ducali ad Chasmam remanente, isthic Ducalis Residentia pro Colomano facta est, fuitque illa, quam hodie putant Præpositi olim fuisse, in Peninsula nempe, ubi fluvii Glogovnicza & Chasma confluunt, ac in monte supra pagum Boszilјevo. Ducales terras isthic fuisse, docet Emerici Regis memoratum Diploma anni 1201. ubi *Item prima meta in Dombro ad rivum Glogovnicza, juxta pontem Prodani Episcopi versus occidentem, dividens terram Belæ Ducis. Hinc tendit versus meridiem ad aquam nominatam Chernez, quæ dividit terram Joannis, ubi transitur rivus, qui vocatur Kaanichnicza* - - - hic terra Ducis expressa, & infra *Subulcorum Regis*, satis priora roborat. Sepultura dein Ducis Colomani a Thoma Archidiacono relata Chasmæ, isthic fuisse Ducis residentiam probant. Stephanus itaque Episcopus ob cessa facile quædam Duci, Ducalique residentiæ, Novam Chasmam constituit. Capitulum ad eam transtulit. Præpositum ex Zagrabiensibus Canonicis esse voluit, & alia pag. 81. Hist. Eccl. Zagr. relata.

(q) *Bellovar*, Stabalium hodie Sedes, hujus Generalatus.

(r) *Jagnedovecz* a Castro *Kiivar* olim fuisse distinctum, plurima evincunt instrumenta. *Joannes Lector Canonicus & Locumtenens Chasmensis* in lata sententia Chasmæ die Jovis, 17. Mensis Martii Anno 1485. habet: *Noveritis quod dudum Andreas Modina de Jagdenovcz* - *Nicolaus de Kapronecza* - - *Nicolaus de sub Kiivar* - - - Cætera item plurima, Jagnedovecz a Kiivar distinguunt. Vide supra p. 445.

(s) De *Capronecza* suis locis dicta sunt superius.

(t) *Rasciani* nomine, hic accipiuntur, qui a Romana Ecclesia dissentiunt.

(u) *Caljugyerum* vocamus Monachum Romanæ Ecclesiæ non unitum.

(v) *Popa*, Sacerdotem Schismaticum exprimit.

(x) Monasterium hoc Paulinorum olim, vel fuit de Dobrokuthja; vel de S. Benedicto, dependens a Vicario condam in Garich.

(y) Sigismundus Eppus Quinque-Ecclesiensis erat ex Familia Ernuszt, alias Hampo etiam vocata. Tenuit ex Divisione, jure Familiæ Giurgyevecz, sive S. Georgium. Diffusius in *MSS. Notitiis Quinque-Ecclesiensibus*, de eodem.

(z) Andreas II. limites posuit intra Episcopatus Quinque Eccl. Vesprimiensem, & Zagrabiensem. *S. Georgium* tempore Sigismundi Episc. Quinque-Eccl. sive ab anno 1472. ad 1504; fuisse Dioecesis Zagrabiensis, docet Vladislai Regis de Dato Budæ in Festo B. Michaelis Archang. Anno 1490. Regnorum Hung. & Coronationis I. Bohemiæ vero 20. de solvendis Episc. Zagr. Osvaldo decimis, confirmatio, ubi *Regnicolæ omnes, qui habent & haberent Vineas in territorio & bonis Dni Episcopi Quinque-Ecclesiensis, & Johannis fratris ejusdem, in dictis duobus Comitatibus, teneantur compellere ad solvendum decimas Dno Episcopo Zagrabiensi.*

(aa) Plurima sana omissa esse, quæ olim fuère in actuali hujus Inclyti Generalatus territorio & jurisdictione, Carthæ evincunt Veteres. Aliquorum superius meminimus.

De Generalatus moderni erectione.

II. Quantum ex remanentibus litterariis documentis eruitur (siquidem pars major horum, Capronczæ per ignem perivisset) initium ille sumpsit, sub Regimine partim Ferdinandi I. (a) partim vero Rudolphi, intra Capronczam & Castellum S. Georgii vulgo Giurgyevecz, expulsis per Turcam Szigetanis, Babochianis, & Visvarianis Hungariæ Confiniariis. (b) Successu vero temporis, aucti sunt incolæ, ex multis in montibus Confiniariis; Siquidem ut

ex

ex donatione anni 1599. supra *Brezinecz* ad Czirqueno eruitur, annis fere sexaginta antehunc, Provincia hæc, Turcarum barbarie depopulata, desertum quodam, silvis undique densissimis excretis, persistit. His elapsis 40. circiter familiæ Rascianæ, per Comitem Generalem Herberstein (*c*) ex Bosnia & Servia, Ducatus Stiriæ (*d*) expensis evocatæ sunt, qui conjunctis viribus existentibus (*e*) jam Confiniariis, Turcam per Silvarum latebras securius vagantem, successivè represserant, atque succisione Sylvarum vulgo *Ferhack*, versus Veroczam, Montem Claudium, præprimis hic ad Bellovar usque fluvium Chasma existentem, deinde conjungendo ita, ut per *Illovam*, inde per montes Garich, ad Mustaffinam Kladam, Compather, Vidernjak, & Okolje, post hæc erectos, pagos Erdödianos, transiens per paludem *Rovische* in fluvium Chasma, penes stans etiamnum Vigiliarum profugium (*vulgo Cherdack Nadrasicza*) produxerint, (*f*) seque in excolendis terris, extirpandis silvis & domibus ædificandis, hoc strato securiores aliquantum reddiderunt, quibus permotus Ferdinandus II Rex, eos privilegiis munivit libertateque donavit, sub obligatione militaris servitii, anno 1630. (*g*)

III. Divisum prius erat hoc Confinium in quatuor Commendantum circulos, Capronczensem nempe, (*h*) Crisiensem, Ivanichensem, & S. Georgii, seu Giurgyevecz. (*i*) Horum potior Crisiensis, minor S. Georgii erat: (*k*) Hi autem in 14. Voivodatus divisi erant, quibus tamen Fortalitiorum securitas nunquam fuerat confisa; sed Stiriæ Ducatus, duas Compagnias Germanicæ pedestris militiæ in præsidiis; Varasdini autem pro Generali Commendante (*l*) unam equestrem intertenuerat. Fueruntque sub horum custodia tamdiu, donec Serenissimi Principis de Hildpurgshausen reformatio (*m*) prodiisset. Post hanc Vigiliæ Fortalitiorum ex Confiniariis constitutæ sunt, qui deinde (*n*) tam in vestitu, quam in exercitio militari Hungaricis Regiminibus æquales, per defunctum pedestris militiæ Generalem Comitem de *Maquire*, cassatis 4. Confiniorum terminis, in duo tantum reducti sunt Regmina.

Post hunc, per Capitaneum Lubojevich, Vukovich, Laidinantios Kneszovich & Martinovich ut Primarios, & reliquos sibi adhærentes, barbara plurium Officialium cæde, rebellio est excitata, (*o*) quorum 101. partim perpetuis, partim temporaneis carceribus sunt mancipati. Unus supra viginti rotæ & carnificis ensi subjecti; hæcque executio *Canisæ* propter securitatem est peracta. Atque sic medio Excellentissimi Dni Mareschalli Comitis a Neiperg, finem suum sortita fuit, Institutusque erat Commendans Baro a *Beeck*, eo tum Colonellus, deinde Vigiliarum Præfectus Generalis, & finito bello Borussico peditatus Generalis. Hic Generalatum hunc reformare cepit & excolere, Provinciam cultissimam formaturus; ita ut sub eo, & post ejus mortem, indefesso moderni Baronis a *Kleefeld* tenentis Mareschalli studio, viis per totum Confinium ad 18. pedum latitudinem noviter factis, implantatis in earum amœnitatem undique fructiferis arboribus, extructis *Bellovarini* splendidioribus ædificiis (ubi Stabalis Regiminum Sedes est) exutis barbariei, latrociniique consuetudinibus, pulchræ Provinciæ formam, induerit.

(*a*) Nomine Confiniorum Sclavoniæ venit antea. Demonstrant istud recensita superius. Ferdinando I. cessa fuisse hæc confinia, constat a pag. 365. Initio translatus Ormosdino, circumjacentibusque isthic oris, viguit sub nomine Capitaneatus Capronczensis, ut Mandata Ferdinandi, Mathiæ, a pag. 366. descripta docerent. Tandem sub Rudolpho, post occupatum anno 1596. Varasdinum, nomine Generalatus Varasdinensis venit, ut videlicet per nomenclaturam a Varasdino, Sclavonica Civitate, credatur magis, Confinia a Regno non avelli; quinimo eo magis firmari, dum posita per Mathiam I. olim ad Stiriam Confinia, illorumque territoria confiniorum, penes Ducatum Stiriæ remanserunt.

(*b*) An memorata loca in Hungaria considerata fuerint ut *Confinium*; aut vero pro Præsidiis habita sint? examinent alii. De desolatione per Turcas causata, Regionum harum, vide Isthvanffium, & Hist. Eccl. Zagr. a pag. 217.

(*c*) Anno 1597. Vide pag. 308. Hist. Eccl. Zagrab. Factum autem hoc est, ab exemplo Croatiæ, ad quam inductos fuisse Rascianos epistolæ a pag. 342. testantur.

(*d*) Expensæ, si quæ fuêre, fuerint data fors in adventu subsidia his advenis; haud autem a Turcis empti fuerint.

(*e*) *Conjunctis viribus* vicinorum Castrensium, sive Præsidiorum populi, ~~item teste~~ Historia Isthvanffii aliorumque; Regnicolarum. Neque enim 40. illi hospites, tam inimico depellendo, quam tantis extirpaturis peragendis, sufficiebant. Præcipue vero Turcis repellendis, Regius servivit exercitus. Neque legimus, vel unicum Præsidium, minus autem Provinciam quampiam, per Rascianos, potestati Regiæ fuisse assertam aquisitamque.

(*f*) *Cherdak* illud ligneum quod est ad Chasmam, quibusvis destitutum fossis & vallis, perfugium vix fuerit, at in Okolje credibilius, ob fossata pag. 454. memorata. Quare *Cherdak*

 illud,

illud, *Nadrasicza* dictum (cujus nulla apud Isthvan. mentio, sed nec alicujus ibi vellicationis) credibilius erectum fuit, causa impediendorum latrociniorum, quæ ex illis oris, ante impopulatum Montem Claudium, fuere continua, ut res hæc memoriam nunc viventium non superet, relatumque mihi est anno 1754. ab ipso Rasciano populo, cum nefandis circumstantiis illorum latrociniorum.

(g) Brevis perquam est relatio, de hujus Inclyti Generalatus extensione. Hinc supplenda venit, tam ex legum articulis; quam & Hist. Eccl. Zagr. a pag. 60. atque aliis.

(h) Capronceensem Capitaneatum, fuisse antiquissimum, descripta monumenta pag. 444. Item a 365. demonstrant. Quin Capronczam Sedem fuisse Generalium, nemo ignorat. Primus enim Bellovarinum concessit Generalis Baro Kleefeld.

(i) Erat etiam *Petrinæ* trans Colapim spectans ad Generalatum hunc commando. Est istud in singulorum notitia, dum primum anno 1753. Confiniis dictis Banalibus, est resignata. Insuper ex Leopoldi Decreto pag. 477. constaret.

(k) Post regulationem videlicet a Sereniss. Principe ab Hildburgshausen factam. vide p. 443.

(l) Intellige ad tempus incolatus Varasdini Generalium, quibuscum transierat dein Capronczam.

(m) Anno 1734.

(n) Sub feliciter Regnante MARIA THERESIA, quæ post gubernationis Confiniorum, Anno 1749. factam a memorato Principe resignationem, Excelso Consilio suo Regio Aulico Bellico, illa subordinavit.

(o) Anno videlicet 1755. Cædes Officialium accidit 23. Januarii, alii ultro citroque dispersi, semet salvârunt. Inter occisos meus quoque Frater Josephus Kercselich sub Centurio numeratur.

De Religionis Antiquæ & modernæ Statu.

IV. Fuit hæc Provincia olim plurimis Græci Ritus hominibus non Schismaticis sed Orthodoxis permixta; (a) Omnia enim documenta, quæ inveniuntur, demonstrant (b) usque ad adventum Metropolitæ illorum, intra 1690. usque 1700. circiter annum, nullam vel memoriam Schismaticorum in hoc Confinio extitisse: Testatur id fundatio per Zagrabiensem Episcopum, pro Episcopo unito facta in Marcsa, cuidam Patri Danieli (c) ex Bosnia cum primis familiis huc advenienti, idque tot Decreta Regia, quibus dein semen dissensionis seminanti Metropolitæ, jurisdictio omnis adempta est in hocce Generalatu, manifestè *ostendunt*. (d) Ex quibus etiam eruitur, quod populus ille a Metropolita adductus, ad Illovam (e) pluribus pagis in Silvis eo tum existentibus, a Commendantibus parato ære comparatis (f) uti eorum adhuc emptitiæ testantur litteræ, anno 1717. postquam errores Schismatis disseminati fuissent, diuturnam rebellionem ductu quorundam potentiorum incœperit, hácve continuata usque 1735. eò industria ipsorum rebellando pervenerat, ut Episcopum proprium, qui in Lipovina Decreto Regio institutus fuerat, Philippovich illum perversum hominem, qui Marchensem Orthodoxi Episcopi residentiam, per suos exmissos, uti acta testantur, comburi curaverat, sint adepti. (g) Principalis tamen fautor harum rebellionum fuerat, senex ille Archimandrita, ante biennium defunctus, *Nicolaus Popovich*, qui etiamsi per triennium ex decreto propter rebellionis fomites exulare jubebatur, Græciumque posthac in vinculis duci; id tamen executioni non est demandatum, mandataque Regia elusa sunt ope *Auditoris Generalis* Colneri, cui hac super re inquirere commissum erat; qui propterea etiam infamia notatus, in perpetuis vinculis vitam finivit. Guardianus hic eo tum ex Lipovina, qui prius unito Episcopo Marchensi quoque subjectus fuerat, & Monasterium hoc, & totum populum suo schismati adhærere fecit, (h) qui hodiedum per 44. quidem Parochias, sed exiguas illas, & paucorum horum; vix tertiam Catholicorum partem numerantes, in suis erroribus foventur. Catholici è contra de die in diem DEO favente ita augentur, ut majori ex parte, exceptis ad Illovam, & versus Septemtrionem, montium incolis, vix pagus reperiatur, qui commixtus Catholicis non sit; pluresque pagi sunt, quos ante 30. annos meri Schismatici inhabitârunt, nunc autem vix aliquis in illis reperiatur, qui Catholicus non sit. DEO favente, & zelo Cleri crescente, spes etiam ulterior alit. (i) Catholicorum Parochiæ 29. sunt (k) & trigesima Bellovarini erigenda, si ita Cæsareæ-Regiæ Majestati, cui supplicatur, placuerit. Parochis, plures Coadjutores sunt, a quibus illi ob multitudinem animarum in administrandis Sacramentis adjuvari debent. Ecclesiæ Parochiales una cum filialibus (quæ supra 50. numerantur) de die ad diem in meliorem & ornatiorem statum ponuntur. (l)

(a) Legenda hìc, quæ superius a pag. 431. relata sunt.

(b) Ob innanes quæstiones insinuatas p. 431. Item 434. postquam Simeon Vrattanya, suique Successores usque Paulum Zorchich, tam Romæ, quam & ab Archieppo Sophiensi consecrarentur, studiosissimi fuere Metropolitæ illi, extendendæ suæ jurisdictionis ad hæc Confinia,

finia, ut pag. 434. Leopoldi Regis nihilominus zelo, non solum firmare semet nequivêre; quinimmo nec moderni Metropolitæ jurisdictio ad Sclavoniam est ex Regis indulto. Vide, lege, combina, diploma Regium, pag. 436. & 437.

(c) Monumenta quævis, Simeonem Vrattanja exprimunt, nisi cum eodem Daniel quoque venisset, qui præfuisset Monasteriis Marchensi & Lepovinensi.

(d) Credo innui Metropolitæ Sophiensis quæsitam jurisdictionem, gravi etiam illa sub Leopoldo Gabrielis Miakich rebellione.

(e) Hic sermo de Metropolita moderno Carlovicensi, qui vigore Patentalium a pag. 434. relatarum, venit ad Regum nostrorum cum populo, territoria.

(f) En modos extensæ jurisdictionis, emptæ primo sunt terræ, non a Regibus; sed avaris Officialibus; dilatatoque populo, adversus Regem rebellio adeo diuturna, ut detestandis modis, in Lepovina extorquerent Episcopum; Cui primum erat: Religioni bellum inducere, incendere, spoliare, occidere.

(g) Marchensis Monasterii, & Unitorum excisio anno 1737. die 17. Junii evenit.

(h) Parochiæ hæ 44. perexiguæ sunt, faciuntque harum numero, apparentiam ipsis Dicasteriis. Et quia emerentur ab eorum Episcopis, utile est eas adaugeri.

(i) Præcipue postquam cognita veritate rerum, Apostolica Regina Nostra, hujusque Excelsa Dicasteria, Religionis cura, S. Regi Stephano, secundi non essent. Vide pag. 432.

(k) Parochiæ Catholicorum sunt amplissimæ, relatæque p. 409. & 410.

(l) Est item Conventus *Franciscanorum* in Præsidio Caproncza, *Piaristarum*, Bellovarini, quibus juxta decretos limites, accedet Conventus Ivanichensis. Cæterum Episcopatus ille Lepovinensis, Caroli VI. pietate, postquam sincerè fuisset informatus desiit, ipseque Simeon Philipovich, abire debuit, nec in eo remansit. Nescio qualiter? cujusve potestate? Episcopi Costanicensis jurisdictio nunc est in Generalatu Varasdinensi.

De Limitibus Generalatus.

V. Dicendum ultimo est de limitibus hujus Generalatus. Amplioribus hic olim circumscribebatur; (*a*) Siquidem documenta adhuc extant, quæ perhibent in Gradecz (*b*) Szoboticza, Verocza, & Moszlovina, Vaivodatus fuisse. *Gradecz* deinde traditum est Eppo Zagr. ante 1635. *Szoboticza* familiis restituta sub Leopoldo; *Verocza* in instrumentis *Jugovo Polje* nominata, Cameræ cessit. (*c*) Moszlovina initio Sæculi hujus, cum eam, suæ, non Majestatis utilitati, Generalis Caprara servire fecisset, Familiæ restituta est Erdödianæ. (*d*) Post ducentorum autem annorum lapsum (enimvero anno 1578. Ducatus Stiriæ Generalatum hunc ad firmum pedem positum (*e*) sustentandum & providendum (*f*) proprio ære susceperat) orsis innumeris altercationibus, violentiis (*g*) & non paucis etiam perpetratis homicidiis, cum circumjacentibus Regni incolis, plures propterea laboriosæ mixtæ Commissiones (*h*) peractæ sunt. Dexteritate tractandarum rerum, & notitia peritissimi; *Excllmi Dni, omnium Illyricorum Confiniorum moderni Inspectoris,* Generalis Baronis a Siskovics, anno proxime elapso (*i*) superveniente Cæsareæ Regiæ Majestatis Decreto, in hunc tandem modum decreti constitutique sunt hodierni limites Generalatus:

Ut intra Dominium Veröcense, ubi *Sztrug* in Dravum labitur, metales incipiant, continuando per montes *Bilo* usque Illovam; per Illovam in cacumine montium *Garich* aut Garjevicza, ad pagum Erdödianum *Mustaffina Klada*, inde positis metis ad *Compather*, sub Vidernjak, Okolje, ad fluvium *Chasma*, ad Vigilias *Nadraficza*, ex parte meridionali Generalatus: Ex parte occidentali a præfato Cherdak ad triangulum divisa sylva Episcopali *Suticza*, per fluvium Chernecz, usque Præsidium Ivanich; hinc per Chernecz, accepto alio fluvio nomine *Lonja*, usque ad paludem *Pretoka*, ubi exundantes aquæ fluviorum *Lonja & Glogovnicza* se conjungunt. Inde per fluvium Glogovnicza usque ad pagum Zagrabiensium Jesuitarum Collegii, Glogovnicza vocatum. Ibi fluvium transeundo, per montes & valles directè ad fluvium *Kamensnicza*; per hunc usque *Sztarchev Potok*, a quo deflectendo versus Septemtrionem, per viam modernam Crisio ad thermas ducentem usque in superficiem montis *Kalnik*, ubi dominiorum Vbl. Capituli Zagrabiensis Toplica, & Comitis Joannis Patachich Szlajna, metales sese attingunt. Inde involvendo sub Generalatus jurisdictionem, Varasdinensis Collegii Soc. JEsu pagum *Opatovecz*; hinc per montes & valles intra dominium *Ludbreg* & *Raszina* usque fluvium *Novi Globoki*. Relictis hic pagis tribus, *Caproncza* item Regia Civitate exclusa, sub montibus Sancti Viti, descendendo versus *Hlebine*, ad *Sztojanov melin*. Et intra jam positas metas includendo pagum *Petranecz*, sub quo directè, ad unum intra *Bottovo*, & *Dernje* Dravi alveolum proceditur, per quem ad Dravum; trans Dravum terrenum *Repass* ad antiquum *Zdala* nominatum alveum Dravi (*k*) per quem ab oriente metales procedunt usque ad viciniam S. Georgii. Et tandem per Dravum, usque ad locum, in quo *Sztrug* ad Dravum labitur.

(l) Plaga hæc in Diametro, octo horarum spatium complectens, tercentos & ultra quinquaginta pagos in se complectitur. Atque hæc leviter tantum attacta sunt, plura enim referre & temporis angustiæ, & laborum continuorum prohibent difficultates. (m)

(a) Istud verum est, nam dum retroactis annis, Turcarum dominatus per Inferiorem extendebatur Sclavoniam, Comitatum item Simeghiensem &c. limitaneus erat iste Generalatus hinc etiam amplior. Turcis demum pulsis, erectóve Essechiensi Generalatu, Confiniis Banalibus extensis, restrictior, ob Decretum Leopoldi effectus fuerat.

(b) In Regest. Parochiarum anno 1334. exprimitur *Goricza*, quia scriptum *S. Petri in Goricza.* Anno autem 1574. *Plebanus S. Petri in Gradecz.* Anno 1634. per Capronczensem Vice-Capitaneum Fridericum a Merspergh, occupata violenter fuere: *Szturigrad* ad Capronczam, *Mochilje*, *Trem*, *Gradecz*, *Szturgia*, *Brezancsi*, *Grela*, *Zgerinsi* &c. ob quæ supplicatum fuit Ferdinando II. per Canonicum Joannem Somoghy.

(c) Post Leopoldi Decretum 1703.

(d) Confer hæc cum Art. 113. anni 1715.

(e) Vide hic relata in Hist. Eccl. Zagr. a pag. 266.

(f) An hæc adimpleta fuerint? videre est ex legum articulis, & in Hist. Eccl. Zagr. a pag. 266. ubi fortificationes Præsidiorum per Regni Status factæ, ex publicis actis exponuntur.

(g) Confirmant has, legum Articuli & publica Regni acta, Regumque innumera Rescripta.

(h) Innumeræ erant hæ Comissiones. 1630. 1635.&c. recentissimæ fuerunt, 1749. 1764. 1768.

(i) Anno videlicet 1769.

(k) Fluentum hoc *Zdala* olim dividebat Hungariam a Sclavonia, habet enim *Ladislaus IV.* in suis litteris elargitis anno 1277. per manus Mgri Demetrii Præpos. Albensis, Domini Papæ Capellani & Subdiaconi, Aulæ Regiæ Vice-Cancellarii: *terram S. Martini prope Wascam juxta Dravum, quæ est inter Hungariam & Sclavoniam.*

(l) Relati limites, pertinent ad pag. 448. & supplent ibi dicta.

(m) Positorum limitum consideratione, verbis ferme iis concludendum est opus, quibus orditur: *Regionum nempe divisiones potissimum, atque locorum; nominum item jurisdictionumque mutationes, ab eorum pendent arbitrio, quibus parent.*

Additamentum.

Eruditis Viris veterum numorum epigraphe plura supra descripsimus. Addere voluimus ex visis per nos, atque recentius obtentis, rariores memorias. Sunt vero:

I. *Domitiani* numisma argenteum, ubi parte ex una caput *Domitiani* & inscriptio: IMP. CAES. DOMIT. AUG. GERM. P.M. TR. P. VIII. Parte vero ex altera: IMP. XXI. COS. XV. CENS. P.P.P.

II. Argenteus, quo, parte aversa: IULIA MAESA AUG. parte verò adversa SAECULI FELICITAS. Combinata hæc epigraphe cum iis (si tamen numus Mæssalinæ est:) quæ *Sext. Aurel. Victor.* Cap. 4. de Caess. scribit, nescio an ille rejiciendus? aut damnanda adulationis inscriptio?

III. Minor cupreusque est. Facies & epigraphe: AEL. FLACCILLA AUG. Parte aversa genius allatus sedens. Inscriptio: SALUS REIPUBLICAE. Post lineam ASIS. Ex lib. 12. cap. 6. Paul. Diaconi, Theodosii fuit conjux, Arcadii Honoriique mater.

IV. Aureus. Inscriptio: DN. ZENO PERP. AUG. Parte postera, Genius alatus, dextera manu quasi circinum, sinistra globum, supra quem *Crux* tenens, ad latus sinistrum infra, *Stella.* Epigraphe: *Victoria Augustorum.* Post lineam: CONST. Relatos numos *Siscio* habuimus. Reliqui pares sunt memoratis superius.

Gloria Lausque DEO, si quid, mea scriptio docti
continet, atque boni; detur ut, oro, vale.

Poſt Præfationem ad Lectores benevolos, errorum quorundam facta eſt mentio. Placuit, lectione velociori occurrentium, Auctarium addere. Vox *infr. hiſt. Eccl. Zagrabienſis*, ubi invenitur, relinquenda eſt ſemper, legendumque pro infra, *In Hiſt. Eccl. Zagr.* Cauſam erroris Præfatio indicat. Inſuper.

Pagina.	*Linea.*	*Error.*	*Legendum.*
22	19	Ad Effechi numDravo	Ad Ratſcham Drino.
30	25	Muricio	Mauritio
33	36	unim	enim
34	7	Maurcii	Mauricii
54	penultima	Parentheſis ut eronea omittenda	
72	50	ſines	fines
77	25	Striæ	Stiriæ
79	19	inter	iter
102	45	hic ad Savum ſavus ad	uterqũe ad
103	54	nre	rite
120	9	Eaclefiæ	Eccleſiæ
133	23	ſuſcepta	ſuſpecta
134	26	pactorom	pactorum
238	penultima	Farlato	Archidiacono
139	15	1153	1183
153	33	deturbatis	de turbatis
158	34	Trinciatis	Trinitatis
181	26	pareat	parcat
186	23	Romæ	Roma
Eadem	49	1299	1199
188	44	ſtalilitatis	ſtabilitatis
200	38	24	124
204	42	ttl. 6.	ttl. 9.
227	10	Cumamas	Cumanas
229	10	Panlum	Paulum
Eadem	26	ab	ob
243	8	2382	1382
266	37	reluſiſſent	reluiſſent
303	2	nnmine	nomine
319	55	datosque	datisque
323	46	ſi	ſit
325	20	144	114
414	2	ſtatus	ſtalus
Eadem	32	aque	atque
433	8	poſt opinione adde	1759. 24. Februarii mortuus
450	45	1750	1758
453	46	juveno	juvene
457	24	Vratislao adde:	*ſub Ladislao IV. Ivano Comiti. Fors ſub Ludovico I. Caſtrẽſis effecta; eſt enim in litteris anni 1351. Petrus Comes Zagr. & Caſtellanus Samobor*, devenit &c
489	42	nequm	neque
490	19	ipſe	ipſa
Eadem	33	ſuporiore	ſuperiore
	Penulti.	æqne	æque
491	23 & 24	Dianich	Darovich
503	39	Aſſenſnm	Aſſenſum
507	29	ſertam	ſertum
509	28	eſthic	iſthic
510	ultima.	ordinationes	ordinatione

Reſidui errores, ut facile lectione occurrent; ita ex eadem, corrigi poterunt a bonis probisque.

